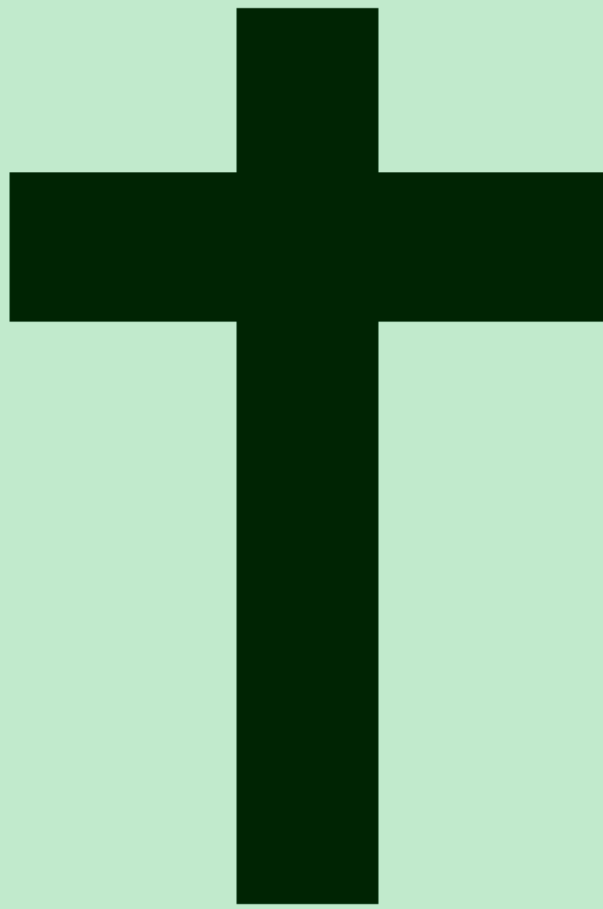

Wapômbêŋ Anêŋ Abô
Mathen

The New Testament in the Malei-Hote Language of Papua New
Guinea

Wapômbênj Anêj Abô Mathen
The New Testament in the Malei-Hote Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Maei-Hote long Niugini

copyright © 2010 Wycliffe Bible Translators, Inc. and The Malê people

Language: Hotê-Malê (Malei-Hote)

Translation by: Wycliffe Bible Translators

Contributor: The Malê people

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents.

For other uses, please contact the respective copyright owners.

2015-01-02

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 4 Mar 2019 from source files dated 14 Dec 2018
c8e90bc3-6cab-57b1-9a48-04f5f30fe59a

Contents

FRT	1
Matyu	3
Mak	56
Luk	87
Jon	140
Aposel	177
Lom	224
1 Kolin	247
2 Kolin	266
Galesia	279
Epesus	287
Pilipai	295
Kolosi	300
1 Tesalonaika	306
2 Tesalonaika	311
1 Timoti	314
2 Timoti	320
Titi	325
Pilemon	328
Hiblu	330
Jems	346
1 Pita	352
2 Pita	358
1 Jon	362
2 Jon	368
3 Jon	369
Jut	370
Auk Loj Kapô	372

Wapômbêŋ Anêŋ Abô Matheŋ

The New Testament in the Malei-Hote language of Papua New Guinea

Nupela Testamen long tokples Malei-Hote long Niugini

Wapômbêŋ Anêŋ Abô Matheŋ

The New Testament in the Malei-Hote language of Papua New Guinea
[hot]

Translation by Wycliffe Bible Translators

© 2010 Wycliffe Inc. and The Malê people

Print publication, 2010 by Wycliffe Bible Translators, Inc.

Web version

© 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.

www.Wycliffe.org

<http://pngscriptures.org>

www.ScriptureEarth.org

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons license (Attribution-Noncommercial-No Derivative Works).

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0>

Your are free to share – to copy, distribute and transmit the text under the following conditions:

- Attribution. You must attribute the work to *Wycliffe Bible Translators* (but not in any way that suggests that they endorse you or your use of the work).
- Noncommercial. You may not use this work for commercial purposes.
- No Derivative Works. You may not alter, transform, or build upon this work.
- In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you don't change any of the text or punctuation of the Bible.

Notice – For any reuse or distribution, you must make clear to others the license terms of this work.

Tok Orait

Dispela Buk Baibel i kam wantaim tok orait na lo bilong Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivative Works license. Em i tok olsem yu ken givim kopi long narepela manmeri. Yu ken wokim kopi na givim long husat i laikim. Tasol, yu mas tok klia dispela samting i kam long <http://tokplesbaibel.org>. Yu no ken kisim mani na salim dispela. Yu mas givim nating. Na tu, yu no ken senisim Tok.

Ol piksa i kam wantim ol Baibel na narapela buk i stap long dispela sait i gat tok orait long usim wantaim dispela samting tasol. Sapos yu laik narapela tok orait, yu mas askim husat i papa bilong copyright long dispela ol piksa.

Sapos yu laik stretim samting i no orait long dispela tok orait, stretim tok, salim Buk Baibel, o tainim Tok bilong God long nupela tok ples, yu ken askim mipela.

Olgeta tok orait na lo long tok ples English i stap long <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/legalcode>.

Sapos yu gat askim long dispela, plis askim mipela.

Abô Mông Atu Ba Nêm Avômalô Sa

Abô Nesam Êmông

Êntêk ma Wapômbên anên Abô Mavi atu ba nê doho ik liliñ hathak abô Malê. Ma avômalô atu ba enañ abô Malê ma hatôm 3,000 ba havôhi. Thêlô ma anên Salamaua Distlik ba êmô Morobe Plovins anên Papua Niugini.

Sêbôk ma Wapômbên anên Abô Mavi ma eto hathak abô Yabêm lôk Inglis ma Pisin, ba intu hêv malaiñ hadên avômalô Malê. Ma lêk ma hathak abô Malê da ba tem nêm avômalô Malê sa ek nesam lo nedañô Wapômbên anên Abô Mavi esak thêlôda veñiñbôlêk.

Aên ba nanêm leñimavi êndên Wapômbên esak hêv auk mavi hadên nê ik abô liliñ SIL, ba êv iniñ nê ku ba êlêm idum ku ik abô liliñ sondabên bên anôn aleba kapya yañ lukmuk lêk halêm yañ ek avômalô Malê.

Lôk nanêm leñimavi êndên Wapômbên esak avômalô nômbên atu ba êv ku êntêk êñ sa. Aên ba môlô atu ba ôêv unim wakma ek udum ku êntêk haviñ, nodañô. Unim wakma êñ miñ hi oyañ ami. Mi. Anêm ku mavi êñ lêk hi hayabiñ o hamô Malak Leñ.

Hadên 1976 ma SIL êv iniñ nê ku ba êyô ek nijik abô Malê liliñ. Ma 1988 ma ik Mông Anôn liliñ vêm ma Lut lo Jona. Ma 1992 ma Mak, Aposel, Galesia ma Pilipai. Ma lêk 2,010 ma Matyu hi hayô Auk Loñ Kapô. Ba intu nanêm athên bên êndên Wapômbên esak anên lahiki atu.

Ôpatu ba hasam abô plopet êntêk ma êmô lôk lamavi.

Ma ôpatu ba halañô ba hasopa ma êmô lôk lamavi
ek malê nena waklavôn lêk habobo.

Auk Loñ Kapô 1:3

Preface

This book is a translation of the New Testament into the Malê language of Papua New Guinea. The population of the Malê language group is over 3,000. Most Malê speakers live in the Lae District of Morobe province, approximately 20 miles south of Lae extending to the coast near Salamaua (see map).

Missionaries from Germany began work among the Malê people in the 1940's. The Yabêm language from the coastal area around Finschhafen was used as a medium for both evangelism and education. In the 1960's English became the language of education in the Malê area. Yabêm and Melanesian Pidgin continued to be used in the Malê churches until the time this translation work commenced.

At the invitation of the Malê people, the translation of this New Testament began in 1976 with the assistance of SIL. Thanks to the many Malê people whose efforts have gone into the production of this translation. Thanks also to the many people from around the world who have supported this work by means of financial support, prayers and encouragement.

Above all, thanks be to God for His written word given as a means for people to come to know and believe in His Son, the living Word. Thanks to Him for faithfully sustaining and enabling each and every member of the translation team. To Him be the glory.

The one who reads these prophet words, they are blessed.
And the one who hears and follows them, they are blessed
because the day is near.

Abô Mavi atu ba
Matyu
hato
Abô môn

Matyu hato kapya êntêk. Ma anêj athêj yaŋ nena Livai. Yani ma anyô Israe! te. Yani hadum ku hawa takis haviŋ Lom vêm ma hatak ku êj ma hasopa Yisu. Yisu dalam Pita lo Andulu ma Jems lo Jon vêm ma dalam Matyu (Mat 4:18-22; 9:9-13). Matyu ma Yisu anêj nê ku laumiŋ ba lahavuju takatu te.

Matyu hato ek injik thô êndêj avômalô Israe! nena Yisu ma thêlô iniŋ Mesia. Mesia ma abô Hiblu ma hathak abô Glik ma Kilisi. Ma anêj ôdôj nena, 'Ôpatu ba Wapômbêj habi baŋ hayô hêk ek nêm anêj avômalô bulubiŋ.' Matyu hik thô nena Yisu ma Mesia atu ba bôk eto hathak yani hêk Mose lôk plopet iniŋ kapya ba intu abô takêj lêk hik anôj hathak Kilisi. Yani hato kapya êntêk ek avômalô Israe!, ma doŋtom lahaviŋ avômalô loj buyaŋ nesam imbiŋ.

Hato hadêj 60 mena 70 AD la.*

*Yisu Kilisi anêj limi
(Luk 3:23-38)*

¹* Êntêk ma Yisu Kilisi anêj limi. Yani ma Ablaham lo Devit iniŋ lim lukmuk.

² Ablaham habi Aisak vê,
ma Aisak habi Jekop vê,
ma Jekop habi Juda lôk iviyaŋ vê.

³* Ma Juda habi Peles lo Sela vê, ma thainiŋ talêbô Tama.

Ma Peles habi Heslon vê,
ma Heslon habi Lam vê.

⁴ Ma Lam habi Aminadap vê,
ma Aminadap habi Nason vê,
ma Nason habi Salmon vê.

⁵* Ma Salmon habi Boas vê, ma Boas talêbô Lahap.

Ma Boas habi Obet vê, ma Obet talêbô Lut.
Ma Obet habi Jesi vê.

⁶* Ma Jesi habi Kiŋ Devit vê.

Ma Devit habi Solomon vê, ma Solomon anêj talêbô ma Ulia yanavi.

⁷ Ma Solomon habi Lehoboam vê,
ma Lehoboam habi Abiya vê,
ma Abiya habi Asa vê.

⁸ Ma Asa habi Jehosapat vê,
ma Jehosapat habi Jeholam vê.

Ma Jeholam ma Usaia anêj lim.

⁹ Ma Usaia ma Jotam anêj bumalô,

ma Jotam habi Ahas vê,
ma Ahas habi Hesekaia vê.

¹⁰ Ma Hesekaia habi Manasa vê,
ma Manasa habi Amon vê,
ma Amon habi Josaia vê.

¹¹* Ma Josaia ma Jekonaia lôk iviyaŋ iniŋ bumalô. Jekonaia lôk iviyaŋ ibitak ma avômalô Babilon ik vovak ba ewa avômalô Israe! i êmô Babilon.

* :: '60 AD' anêj ôdôj nena Yisu anêj talêbô havathu yani ma sondabêj hatôm 60 bôk hale ba hi yôv. * 1:1: Stt 22:18; 1Sto 17:11 * 1:3: Stt 38:29-30; Rut 4:18-22 * 1:5: Rut 4:13-17 * 1:6: 2Sml 12:24 * 1:11: 2Kiŋ 24:14-16; 2Sto 36:10; Jer 27:20; 40:1; Dan 1:1-2

¹²* Avômalô Israeël êmô Babilon denaņ, ma Jekonaia habi Sialtiel vê, ma Sialtiel ma Selubabel anêņ bumalô. Êņ ma avômalô Israeël êvôi iniņ loņ hathak loņbô.
¹³ Ma Selubabel ma Abiut anêņ lim, ma Abiut ma Elaiakim anêņ lim, ma Elaiakim ma Aso anêņ lim.
¹⁴ Ma Aso ma Sadok anêņ lim, ma Sadok ma Akim anêņ lim, ma Akim ma Eliut anêņ lim.
¹⁵ Ma Eliut ma Eleasal anêņ lim, ma Eleasal ma Matan anêņ lim, ma Matan ma Jekop anêņ lim.
¹⁶ Ma Jekop habi Josep vê, ma Josep intu Malia yamalô. Ma Malia êņ intu havathu Yisu. Ma Yisu êņ atu ba elam nena “Mesia”.
¹⁷ Ma avômalô takatu ba ibitak anêņ Ablaham haveņ aleba hayô Devit, thêlô ma hatôm ôdôņ laumiņ ba lahavuva. Ma avômalô takatu ba ibitak anêņ Devit aleba hayô avômalô Israeël i Babilon, thêlô ma hatôm ôdôņ laumiņ ba lahavuva aêņ iyom. Ma avômalô takatu ba ibitak hadêņ waklavôņ atu ba avômalô Israeël êmô Babilon aleba hayô Mesia ma hatôm ôdôņ laumiņ ba lahavuva aêņ iyom.

Malia havathu Yisu
(Luk 2:1-7)

¹⁸* Ma abô hathak Yisu Kilisi halêm pik aêntêk. Malia anêņ avômalô bôk epesaņ abô yôv ek nendom yani êndêņ Josep. Thai miņ ewa i ami denaņ ma êyê nena yani hasabeņ. Lovak Matheņ da hêv amena êņ. ¹⁹⁻²⁰ Ma Josep, ôpatu ba enja Malia ma anyô thêthôņ ba intu hadum ek êndô Malia. Ma hadô indum yani mama êndôk avômalô maleņiņ.
 Êņ ma habôlêm auk ek êndô avi êņ menaņna ba ni. Ma doņtom hayê niaviņ nena Wapômbêņ anêņ aņela hayô ba hanaņ, “Josep, Devit anêņ lim lukmuk, amena êntêk ma Lovak Matheņ hêv hadêņ yani. Ba intu miņ ôkô ek onja Malia ba nu anêm unyak êtôm vônim ami. ²¹* Ma tem embathu okna te ek nêm anêņ avômalô bulubiņ ba intu ondam anêņ athêņ nena Yisu.”
²² Ma nômkama takêntêk bôk habitak ek Wapômbêņ anêņ abô injik anôņ ba hanaņ hadêņ plopet nena,
²³ “Avi te miņ hêk haviņ anyô ami denaņ ma tem esabeņ ba embathu okna te. Ba tem nendam anêņ athêņ nena Imanuel.” *Aisaia 7:14*
 Abô êņ anêņ ôdôņ nena, “Wapômbêņ hamô haviņ alalô.”
²⁴ Ma Josep hayê niaviņ êņ yôv ma haviyô. Ma hadum hatôm atu ba Wapômbêņ anêņ aņela hanaņ ba hawa Malia ba hi anêņ unyak hatôm yanavi. ²⁵* Ma miņ hêk haviņ ami aleba havathu amena êņ. Ma halam nena Yisu. Havathu amena êņ vêm ka hêk haviņ yanavi haveņ yam.

2

ņê lôkauk hathak vuliņ êlêm êyê Yisu

¹ Helot hatu kiņ ma Malia hawa Yisu hêk Betlehem anêņ loņ Judia. Êņ ma ñê lôkauk hathak vuliņ anêņ loņ wak hathak êlêm Jusalem ²* ma enaņ hik liņ, “Amena lukmuk atu ba hatu avômalô Israeël iniņ kiņ, anêņ talêbô havathu hêk êsê? Yêlô ayê anêņ vuliņ habitak loņ wak hathak ba alêm ek nanêm yeņ êndêņ yani.”
³ Ma kiņ Helot lôk avômalô Jusalem sapêņ elarô abô êņ ba êkô hathak. ⁴ Êņ ma Helot halam avômalô iniņ ñê bêņbêņ êbôk da lôk iniņ ñê lôkauk hathak abô balabuņ sapêņ

* 1:12: Esr 3:2 * 1:18: Luk 1:27,35 * 1:21: Luk 1:31; 2:21 * 1:25: Luk 2:21 * 2:2: Nam 24:17

ethak dorjom. Ma hanaŋ hik thêlô liŋ, “Mesia atu tem nembathu ênjêk êsê?”⁵ Ma thêlô enaŋ viyaŋ nena, “Wapômbêŋ bôk hanaŋ ba plopet te bôk hato nena,

^{6*} “ ‘O Betlehem atu ba hômô Juda iniŋ pik,
anyô bêŋ te tem imbitak anêŋ o ba eyabiŋ yenaŋ avômalô Israe
êtôm boksipsip iniŋ alaŋ

ba intu o miŋ malak oyaŋ te hômô pik Juda malêvônŋ ami. Mi anônŋ!’ ” *Maika 5:2*

⁷ Yôv ma Helot halam ŋê lôkauk eyala vuliŋ menaŋna ek endanŋô nena aŋgê intu vuliŋ êŋ habitak. ⁸ Ma hêv thêlô ba i Betlehem ma hanaŋ, “Môlônu nômbôlêm amena êŋ katô. Ba ôpôm ma nôlêm nonaŋ êndêŋ ya ek yana yanêm yeŋ êndêŋ yani imbiŋ.”

⁹⁻¹⁰ Thêlô elanŋô kiŋ anêŋ abô yôv ma i. Ma êyê vuliŋ sêbôk ba habitak loŋ wak hathak. Êŋ ma thêlô leŋiŋmavi bêŋ anônŋ. Vuliŋ êŋ hamônŋ ba hi aleba hamiŋ unyak atu ba amena hêk vôn. ^{11*} Thêlô êyô unyak kapô ba i ma êyê amena lo talêbô Malia. Êŋ ma elek veŋiŋdôn lêlô ba êkôm ba êv yeŋ hadêŋ yani. Ma epesaŋ iniŋ nômkama mavi ba êv iniŋ leŋiŋmavi hadêŋ yani. Êv gol lôk nôm ôv mavi ju atu ba epesaŋ hathak alokwaŋ thôk. ¹² Ma êyê niaviŋ ma Wapômbêŋ hanaŋ hadêŋ thêlô nena miŋ ini ek Helot ami. Êŋ ma elom loŋônê yaŋ ba i iniŋ loŋ hathak loŋbô.

Josep lo Malia ma Yisu i Ijip

¹³ ŋê lôkauk hathak vuliŋ etak unyak yôv, ma Josep hayê niaviŋ ba Wapômbêŋ anêŋ aŋela te hayô ba hanaŋ, “Helot tem êmbôlêm amena ek injik vônô. Aêŋ ba umbiyô onja amena lo talêbô ba ôsôv ba nu Ijip ma ômô endeba yanêm abô êndêŋ o am.”

¹⁴ Aêŋ ba intu Josep haviyô ma hawa amena lo talêbô hadêŋ bôlôvônŋ ba etak Betlehem ma êsôv ba i Ijip ¹⁵ ma hamô aleba Helot hama. Nôm takêŋ habitak ek Wapômbêŋ anêŋ abô injik anônŋ ba hanaŋ hadêŋ plopet nena, “Yahalam yenaŋ okna hêk Ijip ba halêm.” *Hosea 11:1*

Kiŋ Helot hik apenena vônô

¹⁶ ŋê lôkauk hathak vuliŋ miŋ êvôi hathak loŋbô ami ba Kiŋ Helot hayala nena esau yani. Ma laŋaŋa kambom anônŋ ma lahabi thêlônŋ abô takatu ba bôk enaŋ hathak vuliŋ anêŋ waklavônŋ. Êŋ ma hanaŋ ek nijik apenena takatu ba iniŋ sondabêŋ hatôm lokwaŋju sapêŋ vônô anêŋ Betlehem lôk anêŋ loŋ yaô nena sapêŋ. ¹⁷ Aêŋ ba Wapômbêŋ anêŋ abô hik anônŋ ba hanaŋ hadêŋ plopet Jelemaia nena,

^{18*} “Voŋvoŋ bêŋ hêk Lama,
asêŋ malêŋ lôk malaiŋ bêŋ,
Lesel anêŋ limi lêk ema ba mi.
Aêŋ ba halaŋ ba hadô nênem yani thêvô.” *Jelemaia 31:15*

Êvôi Nasalet

¹⁹ Josep hamô Ijip denaŋ ma Helot hama. Hayê niaviŋ ma Wapômbêŋ anêŋ aŋela te hayô ²⁰ ba hanaŋ nena, “ŋê takatu ba idum ek nijik amena vônô bôk ema yôv ma umbiyô onja amena lo talêbô ba ômbônu pik Israe esak loŋbô.” ²¹ Êŋ ma Josep haviyô ma hawa amena lo talêbô ba êvôi pik Israe. ²² Ma halaŋô nena Akelaus hawa lambô Helot anêŋ loŋ ba hatu avômalô Judia iniŋ kiŋ. Ba intu hakô ek ni loŋ êŋ. Ma hayê niaviŋ ma hasôv ba hi ^{23*} hamô malak nate anêŋ athêŋ nena Nasalet ba hamô Galili kapô. Nom êŋ habitak ek Wapômbêŋ anêŋ abô injik anônŋ ba hanaŋ hadêŋ plopet doho nena, “Avômalô tem nendam yani nena anyô Nasalet te.”

3

Jon anyô hathik ŋaŋ hanaŋ Wapômbêŋ anêŋ abô (Mak 1:2-8; Luk 3:1-18; Jon 1:19-28)

* 2:6: Jon 7:42 * 2:11: Sng 72:10-15; Ais 60:6 * 2:18: Stt 35:19 * 2:23: Ais 11:1; 53:2; Luk 2:39; Jon 1:45

¹ Wak ênj ma anyô te ba elam nena “Jon anyô hathik njan” hayô Judia iniñ loñ ek enañ Wapômbênj anênj abô êndênj avômalô. Ôpênj hamô loñ thiliv ²*ma hanañ nena, “Wapômbênj anênj loñ lôkliñyak lèk habobo. Ba intu node kapôlômim liliñ.” ³ Jon ênj ma ôpatu ba Wapômbênj hanañ hadênj plopet Aisaia nena,

“Kaêk te halam haveñ loñ thiliv nena,
 ‘Nôpôpêk loñôndê ek Anyô Bênj êlêm,
 ma nopesañ ba imbitak thêthônj ek yani.’ ”

Aisaia 40:3

⁴*Jon ma hathak hik kwêv atu ba epesañ hathak bok kamel vuluk ma havak bokngôp epesañ hathak bok kupik hayôhêk lamalim. Ma hathak hayañ kôm sopek lôk hanum biyo thôk. ⁵ Ma avômalô anênj Jerusalem lôk Judia anênj malak sapênj lôk loñ takatu ba êmô habobo njan Jolodañ ethak i hadênj Jon. ⁶ Ma thêlô enañ iniñ kambom bênj ma Jon hathik i halôk njan Jolodañ.

⁷*Ma hayê avômalô Israël iniñ nê bêrbênj takatu ba elam nena Palisi lôk Sadyusi ma hanañ, “Môlô ma umya kambom anênj nali ba osoñ nena tem yasik môlô ek nôsôv ênjêk Wapômbênj anênj lamanij e? Mi anônj! ⁸ Nundum ku takatu ba injik thô nena lèk ole kapôlômim liliñ am. ⁹*Ma miñ lemimimbi auk te ba nonañ êndênj am nena, ‘Ablaham ma yêlôaniñ bumalô. Ba intu yêlô avômalô thêthônj.’ Mi, yanañ êndênj môlô nena Wapômbênj hatôm enja valu takêntêk ba epesañ Ablaham anênj limi esak. ¹⁰*Kisiñ lèk hamô alokwañ ôdônj yôv, ek alokwañ takatu ba miñ hik anênj anônj mavi ami, ma tem nede lu ba nêmbôk esak atum.

¹¹*“Yahathik môlô hathak njan ek injik thô nena bôk ole kapôlômim liliñ yôv. Ma donjom ôpatu ba tem emberj ya yam anênj lôklokwañ ma bomañ ek yenañ ba intu tem isik môlô esak Lovak Matheñ lôk atum. Yani ma anyô lôk athênj bênj ma ya ma yaônâlôk ba intu miñ hatôm yanja anênj va bokngôp êtôm anyô ku oyañ ami. Mi anônj. ¹² Yani tem isuv nôm anênj kupik vê ba êndô anônj êmô unyak kapô. Ma yavoyav takatu ba hamô piklêvônj ma isi ba êmbôk esak atum atu ba tem miñ ema ami.”

Jon hathik Yisu halôk njan

(Mak 1:9-11; Luk 3:21-22; Jon 1:31-34)

¹³ Yisu hatak Galili ma hi njan Jolodañ ek Jon isik yani. ¹⁴ Ma donjom Jon hadum ek imiñ yani loñ siñ ba hanañ, “Aisê ka hôleñ hadênj ya? Usik ya.”

¹⁵ Ênj ma Yisu hanañ viyañ nena, “Alalô nasopa loñôndê thêthônj ba intu usik ya.” Ma Jon halôk ba hathik Yisu.

¹⁶*Ma ketheñ oyañ ma haviyô hêk njan kapô. Ma leñ hakyav ma hayê Wapômbênj anênj Lovak Matheñ halôk ba halêm hatôm menak bôbô ba hayô hamô yani. ¹⁷*Ma abô te halêm anênj malak leñ ba hanañ nena, “Intu ma yenañ Okna atu ba yalenjhaviñ videdaun. Ma ya kapôlônj mavi hathak yani.”

4

Sadañ halôk Yisu la ek indum kambom

(Mak 1:12-13; Luk 4:1-13)

¹*Yôv ma Lovak Matheñ halom Yisu hi loñ thiliv ek Sadañ êndôk yani la ek indum kambom. ²*Yani hatip ek nôm ba haveñ hatôm wak lo bôlôvônj 40 ba intu hama kisi. ³ Ênj ma ngôk iniñ anyô bênj hayô ek Yisu ma hanañ, “O Wapômbênj anênj Nakadañ ma onañ ek valu takêntêk imbitak êtôm polom.”

⁴*Ma Yisu hanañ viyañ nena, “Wapômbênj anênj kapyã hanañ nena, ‘Anyô miñ hatôm êmô lôkmala esak nôm iyom ami. Mi. Esopa Wapômbênj anênj abô lôkthô.’ ”

* 3:2: Mat 4:17; Mak 1:15 * 3:4: 2Kinj 1:8 * 3:7: Mat 12:34; 23:33 * 3:9: Jon 8:33,39; Lom 4:12 * 3:10: Mat 7:19; Luk 13:6-9 * 3:11: Jon 1:26-27,33; Ap 1:5 * 3:16: Jon 1:32 * 3:17: Sng 2:7; Ais 42:1; Mat 12:18; 17:5; Luk 9:35 * 4:1: Hib 2:18; 4:15 * 4:2: Kis 34:28 * 4:4: Lo 8:3

⁵ Vêm ma ngôk hawa Yisu ba hi Jelusalem loj bêtj atu ba mathêj ma hadô hamij unyak mathêj anêj vov daim te. ⁶ Ma hanañ, “O ma Wapômbêtj anêj Nakaduñ, e? Wapômbêtj anêj kapya hanañ nena,

“Wapômbêtj tem nêj anêj añela ek neyabiñ o.

Ma thêlô tem netak baheñ

ek miñ valu la embatho vemkapô ami.’

Kapya Yeñ 91:11-12

Ba intu ôsôv kisi.”

⁷ *Ma Yisu hanañ, “Abô bute hêk Wapômbêtj anêj kapya aêntêk, ‘Miñ hatôm mômô nundum mambêtj esak Wapômbêtj, mômônim Anyô Bêtj ami.’ ”

⁸ Vêm ma ngôk hawa yani hathak lojbô ba hi dumlolê daim te. Ma hik loj lôk nômkama mavi lomaloma takatu ba hamô pik bêtj êntêk lôkthô thô hadêj yani. ⁹ Ma hanañ hadêj Yisu, “Tem yanêm nôj takêntêk sapêj êndêj o. Ma doñtom ondek vemdôj lêlô ba nêj yeñ êndêj ya am.”

¹⁰ *Ma Yisu hanañ, “Sadañ, o vê. Wapômbêtj anêj kapya hanañ, ‘Nêj yeñ êndêj Wapômbêtj anêj Anyô Bêtj ma undum yanida anêj ku iyom.’ ”

¹¹ Ba intu ngôk êj hatak yani ba hi ma añela êyô êv yani sa.

Yisu hadum anêj ku môm

(Mak 1:14-15; Luk 4:14-15)

¹² *Ma Yisu hanañ nena bôk êdô Jon hamô koladôj. Ba intu havôhi Galili ¹³ ba hi hamô Kapaneam ma miñ hamô Nasalet ami. Kapaneam êj hamô habobo kasukthôm te ba hamô Sebulun lo Naptali iniñ pik. ¹⁴ Yani hamô loj êj ek Wapômbêtj anêj abô injik anôj ba hanañ hadêj plopet Aisaia nena,

¹⁵ “Sebulun lo Naptali iniñ pik

atu hamô habobo kasukthôm,

lôk pik atu ba hêk ñañ Jolodañ anêj dañ vi,

Galili, loj atu ba avômâlô loj buyañ êmô.

¹⁶ Avômâlô takatu ba êmô momañiniñ bêtj kapô,

thêlô lêk êyê deda bêtj te.

Ba idum ek nema,

ma doñtom deda habi hayô hêk thêlô ba hêv momañiniñ vê.”

Aisaia 9:1-2

¹⁷ *Yisu hayô Kapaneam yov ma hadum anêj ku môm ba hanañ Wapômbêtj anêj abô hadêj avômâlô nena, “Wapômbêtj anêj loj lôkliñyak lêk habobo ba node kapôlômim liliñ.”

Yisu halam anyô ayova ek nesopa yani

(Mak 1:16-20; Luk 5:1-11; Jon 1:35-42)

¹⁸ Yisu habup hathak kasukthôm Galili anêj liñdañ ma hayê anyô lo yañ Saimon atu ba elam nena Pita lôk yañ molok Andulu. Thai ma ñê ik alim ba ibi iniñ yakseñ halôk kasukthôm. ¹⁹ Ma hanañ hadêj thai, “Mamu nôlêm nosopa ya! Tem yandum ba mamu nôbôv avômâlô êtôm ôvôv alim halôk yakseñ.” ²⁰ Ma kethêj oyañ ma thai êdô iniñ yakseñ hamô ma esopa Yisu.

²¹ Habup hathak vauna ma hayê anyô loyañ, Jems lo Jon. Thai ma Sebedi nakaduñ. Thêlô lôk lambô êmô yeñ ba idu iniñ yakseñ. Ma Yisu halam thai. ²² Ma kethêj oyañ ma etak lambô lôk yeñ hamô ma esopa Yisu.

Yisu hadum avômâlô lôk lijiñ mavi

(Luk 6:17-19)

²³ *Yisu hi haveñ Galili lôbôlôbô ba hathak habitak hayô iniñ unyak yeñ ba hanañ Wapômbêtj anêj Abô Mavi hathak anêj loj lôkliñyak hadêj i. Ma hadum iniñ malaiñ lôk lijiñ lomaloma ba ibitak mavi. ²⁴ *Ma avômâlô anêj plovinis Silia elañ abô hathak

* 4:7: Lo 6:16 * 4:10: Lo 6:13 * 4:12: Mat 14:3; Mak 6:17; Luk 3:19-20 * 4:17: Mat 3:2 * 4:23: Mat 9:35; Mak 1:39; Ap 10:38 * 4:24: Mak 6:55

Yisu anêḡ ku ma ewa iniḡ ḡê lôk lijiḡ lomaloma sapêḡ ba i hadêḡ yani. Ewa ḡê takatu ba ewa vovaḡ bêḡ lôk ḡê ḡḡok hamô haviḡ i ma ḡê ema yak lôk ḡê ivuviḡ sapêḡ i hadêḡ yani ek hêv iniḡ lijiḡ takêḡ vê. ²⁵* Avômalô bêḡ anôḡ êlêm esopa yani. Doho êlêm anêḡ Galili, ma doho êlêm anêḡ Jelusalem, ma doho êlêm anêḡ Judia. Ma doho êlêm anêḡ Dekapolis lôk loḡ takatu ba hamô ḡaḡ Jolodaḡ vi.

5

*Yisu hadôḡ avômalô**(Luk 6:20-23)*

¹ Yisu hayê avômalô bêḡ anôḡ êlêm ma hathak dumte ba hi hamô. Ma avômalô takatu ba esopa yani i êyô ek yani. ² Ma hadôḡ i ba hanaḡ nena,

³ * “Ôpatu ba hayala nena yani anyô kambom anôḡ, ôpêḡ lêk hamô mavi ba tem enja Wapômbêḡ anêḡ loḡ lôkliḡyak.

⁴ * Ma ôpatu ba lamalaiḡ, ôpêḡ lêk hamô mavi ba Wapômbêḡ tem nêḡ yani thêvô.

⁵ * Ma ôpatu ba hamô malinḡyaô, ôpêḡ lêk hamô mavi ba tem enja pik sapêḡ.

⁶ * Ma ôpatu ba hama kisi lôk hathakmuniḡ ek imbitak êtôm anyô thêthôḡ, ôpêḡ lêk hamô mavi ba tem laviḡyak.

⁷ Ma ôpatu ba hêv kapô ek anyô yaḡ, ôpêḡ lêk hamô mavi ba Wapômbêḡ tem nêḡ kapô ek ôpêḡ aêḡ iyom.

⁸ Ma ôpatu ba kapô mabuḡ, ôpêḡ lêk hamô mavi ba tem êḡjê Wapômbêḡ.

⁹ Ma ôpatu ba hêv bulubiḡ, ôpêḡ lêk hamô mavi ba tem nendam nena Wapômbêḡ anêḡ nakaduḡ.

¹⁰ * Ma anyô thêthôḡ te hapôm vovaḡ, ôpêḡ lêk hamô mavi ba tem enja Wapômbêḡ anêḡ loḡ lôkliḡyak.

¹¹ * “Hosopa ya ba anyô te hanaḡ abôma hathak o lôk hêv vovaḡ hadêḡ o lôk hanaḡ abô kambom lomaloma hathak o mena hanaḡ abôyaḡ hathak o, êḡ ma lêk hômô mavi!

¹² * “Avômalô bôk idum aêḡ hadêḡ plopet tak sêbôk ba êmôḡ ek o. Ma Wapômbêḡ tem nêḡ vuli mavi bêḡ te êḡdêḡ o êmô malak leḡ ba intu lemmavi anôḡ ba ômbô o!

*Wapômbêḡ anêḡ avômalô hatôm ḡḡwêk lo deda**(Mak 9:50; Luk 14:34-35)*

¹³ “Môlô ma pik êḡntêk anêḡ ḡḡwêk. Ma doḡtom ḡḡwêk vabô, êḡ ma lêk habitak hatôm siḡusik ma hatôm imbitak vasiḡ esak loḡbô ami ba intu nômbi ni ek avômalô nêyô nimiḡ ba nembak pesa.

¹⁴ * “Môlô ma pik anêḡ deda. Ma malak atu ba hamô dum ba avômalô êtôm atum lam sapêḡ, thêlô êthôkwêḡ ek nêḡ deda ma miḡ ivuḡ ami. ¹⁵ * Ma miḡ othak ôtôm atum lam ba uvuḡ halôk uḡ kapô ami. Othak opesaḡ lam anêḡ deda ek imbi êyô unyak kapô lôkthô.

¹⁶ * “Ma môlônim deda imbi êyô êḡjêk avômalô lôkthô ek nêḡ unim ku mavi takatu ba udum ek nebam môlônim lemambô atu ba hamô malak leḡ anêḡ athêḡ.

Yisu halêm ek embatho abô balabuḡ loḡ

¹⁷ * “Môlô miḡ nosoḡ nena yahalêm ek yambuliḡ abô balabuḡ lôk plopet iniḡ abô ami. Yahalôk ba yahalêm ek abô takêḡ injik anôḡ ma miḡ yahalêm ek yanêḡ vê ami. ¹⁸ * Yanaḡ avanôḡ êḡdêḡ môlô. Abô lêlêyaḡ yaô nena sapêḡ atu ba eto hêk kapya abô balabuḡ te tem miḡ nêḡ yak ami. Mi anôḡ. Abô takêḡ tem êḡjêk endeba pik lo leḡ anêḡ daḡ. Ma nômkama takatu ba hamô abô balabuḡ sapêḡ tem injik anôḡ. ¹⁹ * Aêḡ ba ôpatu ba hêv abô balabuḡ yaônate vê ba hadôḡ avômalô hathak tem êtôm okna hathek êḡjêk Wapômbêḡ

* 4:25: Mak 3:7-8 * 5:3: Ais 57:15 * 5:4: Ais 61:2-3; ALK 7:17 * 5:5: Sng 37:11 * 5:6: Ais 55:1-2 * 5:10: 1Pi 3:14 * 5:11: 1Pi 4:14 * 5:12: 2Sto 36:16; Ap 7:52 * 5:14: Jon 8:12; 9:5 * 5:15: Mak 4:21; Luk 8:16; 11:33 * 5:16: Ep 5:8-9; 1Pi 2:12 * 5:17: Lom 3:31 * 5:18: Luk 16:17; 21:33 * 5:19: Jem 2:10

anêḡ loḡ lôkliḡyak. Ma doḡtom ôpatu ba hasopa abô balabuḡ lôk hik thô hadêḡ avômalô tem imbitak anyô lôk athêḡ bêḡ êḡjêk Wapômbêḡ anêḡ loḡ lôkliḡyak. ²⁰ Yanaḡ avanôḡ êḡdêḡ môlô. Anêḡ thêthôḡ miḡ hamôḡ ek Palisi lôk ḡê lôkauk hathak abô balabuḡ iniḡ ami, êḡ ma tem miḡ hatôm ôyô Wapômbêḡ anêḡ loḡ lôkliḡyak ami.

Notauviḡ unim lemim maniḡ

(Luk 12:57-59)

²¹ * “Môlô bôk olaḡô abô takatu ba enaḡ hadêḡ bumalô thêlô nena, ‘Miḡ uḡgwik anyô vônô paliḡ ami. Ma ôpatu ba hik anyô vônô paliḡ tem êpôm abô.’ ²² *Ma doḡtom yanaḡ êḡdêḡ môlô. Anyô te lamaniḡ hadêḡ anyô yaḡ, ôpêḡ tem êpôm abô. Ma anyô te hanaḡ abôma hathak anyô yaḡ, ôpêḡ tem imiḡ ḡê bêḡbêḡ maleḡiḡ ek indum abô. Ma anyô te hanaḡ hadêḡ anyô yaḡ nena, ‘O anyô molo’, yakô ôpêḡ tem nimbi êḡdôk loḡ atum lôkmala.

²³ * “Aêḡ ba hômô loḡ êbôk da ek ômbôk anêḡ da, ma lemhabi nena anêḡ abô hêk haviḡ anyô te, ²⁴ êḡ ma otak anêḡ da êḡmô loḡ êbôk da ma nu êḡdêḡ ôpêḡ. Ma opesaḡ abô imbiḡ yani vêḡmam ka nu ômbôk anêḡ da.

²⁵ “Ma anyô te hadum ek idum abô ek o ba mamu oveḡ loḡôndê hi denaḡ ek nôyô loḡ nindum abô, ma opesaḡ abô imbiḡ yani kethêḡ. Yakô tem etak o êḡdôk anyô halaḡô abô baḡ. Êḡ ma ôpêḡ tem etak o êḡdôk anêḡ ḡê ku baherḡiḡ ek nêḡdô o êḡmô koladôḡ. ²⁶ Odaḡô! Yanaḡ avanôḡ êḡdêḡ o. Tem ôḡmô koladôḡ endeḡa nêḡm anêḡm vuli sapêḡ atu ba anyô bêḡ hanaḡ am.

Otak auk sek waliliḡ

²⁷ * “Môlô bôk olaḡô abô takatu ba enaḡ yôv nena, ‘Miḡ undum sek imbiḡ anyô yaḡ yanavi ami.’ ²⁸ Ma doḡtom yanaḡ êḡdêḡ môlô nena anyô te makilik hathak avi te ba hadum ek êḡjêk imbiḡ yani, êḡ ma lêk hêk haviḡ avi êḡ yôv. ²⁹ *Aêḡ ba malem vianôḡ hadum ba hudum kambom, êḡ ma ômbi vê ba umbini! Malem daluk doḡtom iyom, êḡ ma malaiḡ. Ma doḡtom, lemvimkupik sapêḡ êḡdôk loḡ atum lôkmala, êḡ ma malaiḡ bêḡ anôḡ. ³⁰ *Ma bahem vianôḡ hadum ba hudum kambom, êḡ ma odabêḡ kisi ba umbini! Bahem doḡtom iyom, êḡ ma malaiḡ. Ma doḡtom lemvimkupik sapêḡ êḡdôk loḡ atum lôkmala, êḡ ma malaiḡ bêḡ anôḡ.

Miḡ nêḡm vônim vê ami

(Mat 19:9; Mak 10:11-12; Luk 16:18)

³¹ * “Môlô bôk olaḡô yôv nena, ‘Anyô hadum ek êḡdô avi ma eto abô êḡdôk kapya ba nêḡm kapya êḡ êḡdêḡ yanavi ek nêḡm yani vê. Ma miḡ hatôm nêḡm yanavi vê oyaḡ ami.’

³² *Ma doḡtom yanaḡ êḡdêḡ môlô aêḡntêk. Anyô te hêv yanavi vê oyaḡ ma miḡ hadum sek ami ba avi êḡ hi hawa anyô yaḡ êḡ ma ôpêḡ hadum ba avi êḡ hadum sek. Ma yamalô lukmuk êḡ hadum sek aêḡ iyom.

Nonaḡ abô anôḡ iyom

³³ * “Môlô bôk olaḡô abô takatu ba enaḡ hadêḡ bumalô thêlô nena, ‘Hovak balabuḡ hathak Wapômbêḡ anêḡ athêḡ hathak nômla, êḡ ma undum nôḡm êḡ anôḡ.’ Miḡ ômbôliḡ dôḡmim ami. ³⁴ *Ma doḡtom yanaḡ êḡdêḡ môlô nena miḡ ombak balabuḡ esak nômla ami lôk miḡ ombak balabuḡ esak Wapômbêḡ anêḡ athêḡ ami ek malê nena yanida hamô malak leḡ hatôm kiḡ. ³⁵ *Ma miḡ ombak balabuḡ esak pik ami ek malê nena pik bêḡ êḡntêk ma balê Wapômbêḡ da hatak vakapô hayô hamiḡ. Ma miḡ ombak balabuḡ esak Jelusalem ami ek malê nena Jelusalem ma Kiḡ Bêḡ atu anêḡ malak. ³⁶ Ma miḡ ombak balabuḡ esak lemkadôk ami ek malê nena o miḡ hatôm onaḡ ba lemkadôk ḡaḡiḡ imbitak

* 5:21: Kis 20:13; Lo 5:17 * 5:22: 1Jon 3:15 * 5:23: Mak 11:25 * 5:27: Kis 20:14; Lo 5:18 * 5:29: Mat 18:9; Mak 9:47 * 5:30: Mat 18:8; Mak 9:43 * 5:31: Lo 24:1-4; Mak 10:4 * 5:32: 1Ko 7:10-11 * 5:33: Wkp 19:12; Nam 30:2; Lo 23:21 * 5:34: Ais 66:1; Mat 23:22; Jem 5:12 * 5:35: Sng 48:2; Ais 66:1

thapuk mena longavu la ami. ³⁷ Ba intu môlô nonaŋ abô avanônŋ iyom. Ma miŋ nonaŋ balabuŋ lomaloma ek injik thô nena onaŋ abô avanônŋ ami. Abô takêŋ habitak anêŋ Sadaŋ anêŋ.

Môlô miŋ unŋwik kambom liliŋ ami

(Luk 6:29-30)

³⁸ * “Môlô bôk olaŋô abô takatu ba enaŋ yôv nena, ‘Anyô te habi anyô yaŋ madaluk siŋ, êŋ ma nômbi ôpêŋ madaluk siŋ aêŋ iyom. Ma anyô te hik anyô yaŋ abôlêk kalalaŋ lu, ma unŋwik ôpêŋ abôlêk kalalaŋ lu aêŋ iyom.’ ³⁹ Ma doŋtom yanaŋ êndêŋ môlô nena miŋ unŋwik anyô yaŋ anêŋ kambom liliŋ ami. Ma anyô te hapetav malem daŋ vi, êŋ ma nuŋgwik vi liliŋ ek epetav imbiŋ. ⁴⁰ Ma anyô te hadum abô ek o ba anyô atu halaŋô abô hanaŋ nena nêŋ anêŋ kwêv êndêŋ ôpêŋ, êŋ ma nêŋ anêŋ kwêv thilibuŋ êndêŋ ôpêŋ imbiŋ. ⁴¹ Ma anyô vovak te hanaŋ nena onja anêŋ nômkama ba nu êtôm kilomita te, êŋ ma nu êtôm kilomita ju. ⁴² Ma anyô te hanaŋ hik o liŋ ek nêŋ nômlate êndêŋ yani, êŋ ma nêŋ êndêŋ yani. Ma anyô te lahaviŋ enja nômlate ênjêk o vêŋ ka nêŋ viyaŋ, êŋ ma miŋ ôpôlik ami.

Lemimibiŋ ŋê takatu ba êpôlik hathak o

(Luk 6:27-36)

⁴³ * “Môlô bôk olaŋô abô takatu ba enaŋ yôv nena, ‘Lemimibiŋ anêŋ avômalô ma ôpôlik esak ŋê takatu ba êpôlik hathak o.’ ⁴⁴⁻⁴⁵ *Ma doŋtom yanaŋ êndêŋ môlô nena lemimibiŋ ŋê takatu ba êpôlik hathak môlô lôk notêŋ mek esak ŋê takatu ba êv vovaŋ hadêŋ môlô ek numbitak êtôm Lemambô atu ba hamô malak leŋ anêŋ nali. Ek malê nena yanida hêv wak hadêŋ avômalô mavi lôk kambom ma hêv ôthôm ek ŋê thêthônŋ lôk ŋê lokbaŋ. ⁴⁶ Ma môlô othak lemimhaviŋ ŋê takatu ba leŋiŋhaviŋ môlô iyom, êŋ ma nôŋm oyaŋ. Tem miŋ môlô noja nôŋm mavi te ami. ŋê ewa takis ethak idum aêŋ haviŋ! ⁴⁷ Ma môlô othak ôêv waklêvônŋ hadêŋ môlônim avômalô iyom, môlô osoŋ nena kobom hik môlô vônô e? ŋê daluk idum aêŋ haviŋ! ⁴⁸ *Ba intu nôŋmô batônŋ oyaŋ êtôm Lemambô atu ba hamô batônŋ oyaŋ hamô malak leŋ.”

6

Nônêŋ avômalô siv sa

¹ * “Môlô noyabiŋ am! Miŋ nundum ku mavi lomaloma ek avômalô nêgê ba nebam môlô ami. Yakô Wapômbêŋ atu ba hamô malak leŋ tem miŋ nêŋ nôŋm mavi la êndêŋ môlô ami.

² “Môlô udum ek nônêŋ avômalô siv sa, ma miŋ nundum êtôm ŋê takatu ba esau avômalô ami. Thêlô ethak êv anyô ek iyuv lavuak êmônŋ ba i unyak yeŋ. Êŋ ma thêlô êv nômlate hadêŋ avômalô siv ek avômalô nêgê ba nebam thêlô. Yanaŋ avanônŋ êndêŋ môlô nena ŋê takêŋ lêk ewa iniŋ mavi yôv ba embeŋ yam ma Wapômbêŋ tem miŋ nêŋ nôŋm mavi yaŋ êndêŋ i ami. ³ Ma doŋtom môlô udum ek nônêŋ nômlate êndêŋ avômalô siv, êŋ ma nubuŋ ba nônêŋ ek avômalô vi miŋ nêgê ami. Nôm atu ba bahem vianônŋ hadum ma bahem vikeŋ êsônŋ paliŋ ⁴ ek ku êŋ ênjêk loŋ kapô iyom. Ma Lemambô atu ba hayê ku takatu ba hudum hêk loŋ kapô ma tem nêŋ nôŋm mavi te êndêŋ o.

Okopak ba oteŋ mek

(Luk 11:2-4)

⁵ * “Môlô udum ek notêŋ mek, ma miŋ nundum êtôm ŋê takatu ba esau avômalô ami. Thêlô leŋiŋhaviŋ netêŋ mek nimiŋ malaklêvônŋ lôk unyak yeŋ ek avômalô nêgê i. Odaŋô! Yanaŋ avanônŋ êndêŋ môlô. ŋê takêŋ lêk ewa iniŋ mavi yôv ba embeŋ yam ma Wapômbêŋ tem miŋ nêŋ nôŋm mavi yaŋ êndêŋ i ami. ⁶ Ma doŋtom hudum ek oteŋ mek, êŋ ma nu anêŋ unyak kapô ma nuŋgwik unyak abôlêk siŋ. Ma oteŋ mek êndêŋ Lemambô atu ba

* 5:38: Kis 21:24; Wkp 24:20; Lo 19:21 * 5:43: Wkp 19:18 * 5:44-45: Kis 23:4-5; Luk 23:34; Ap 7:60; Lom 12:14,20

* 5:48: Wkp 19:2; Lo 18:13 * 6:1: Mat 23:5 * 6:5: Mat 23:5; Luk 18:10-14

hamô loṅ kapô. Ma Lemambô tem ênjê ku takatu ba hudum hêk loṅ kapô ma nê m nôm mavi te êndên o.

7* “Hudum ek oteṅ mek, ma miṅ ondela abô êtôm ṅê daluk ethak idum ami. Thêlô eteṅ mek daim ek esoṅ nena Wapômbêṅ tem endanô iniṅ mek daim êṅ. 8* Ma doṅtom hudum ek oteṅ mek ma Wapômbêṅ lêk hayala anê m malaiṅ yôv ba intu miṅ osopa iniṅ bôk lo loṅ ami. 9 Ma noteṅ mek aêntêk,

“Wakamik, hômô malak leṅ.

Yêlô nambô anê m athêṅ matheṅ liṅ.

10* Anê m loṅ lôkliṅyak êlê m.

Yêlô nasopa anê m lemhaveṅ ênjêk pik êtôm thêlô esopa hêk malak leṅ.

11 Nê m nôm êndên yêlô êndên wak êntêk.

12* Ma otak kapôlôm ek yêlô êtôm atu ba yêlô atak kapôlôṅiṅ ek avômalô vi atu ba idum kambom hadên yêlô.

13* Miṅ otak yêlô ek nandum kambom ami. Ma nê m yêlô vê ênjêk kambom.*

14* “Ma notak kapôlômim ek avômalô vi, ma Lemambô atu ba hamô malak leṅ tem etak kapô ek môlô aêṅ iyom. 15 Ma hovaloṅ kapôlôm lôṅ ek avômalô vi, ma Lemambô tem embaloṅ kapô loṅ ek o aêṅ iyom.

Hutip ek nôm ek lemimbi Wapômbêṅ

16* “Hutip ek nôm ek lemimbi Wapômbêṅ, ma miṅ malem tiyamtiyam êtôm ṅê esau avômalô ethak idum ami. Thêlô miṅ ithik i ba epesaṅ i katô ami ek avômalô neyala nena thêlô lêk itip ek nôm. Yanaṅ avanôṅ êndên môlô nena ṅê êṅ lêk ewa iniṅ nôm mavi yôv ba emberṅ yam ma Wapômbêṅ tem miṅ nê m nôm mavi yaṅ êndên i ami. 17 Ma doṅtom hutip ek nôm ek lemimbi Wapômbêṅ, ma otak nôm lêṅlêṅ esak lemkadôk lôk usik thonam lo malem êtôm lemmavi iyom 18 ek avômalô miṅ neyala nena lêk hutip ek nôm ami. Ma lemambô atu ba hamô loṅ kapô, yani iyom intu hayê anê m ku loṅ kapô êṅ ba tem nê m nôm mavi te êndên o.

Nômbôlê m nôm kama malak leṅ

(Luk 12:33-34)

19* “Pik êntêk ma didu lo da tem nimbuliṅ nôm kama lôk ṅê vani tem nijik unyak vose ba neja nôm kama takêṅ vani. Ba intu miṅ nômbôlê m nôm kama mavi ba nôndô ê môt pik êntêk ami. 20* Mi, nusup nôm kama malak leṅ mavimavi iyom. Êṅ ma miṅ hatôm da lo didu nimbuliṅ nôm kama takêṅ lôk ṅê vani miṅ hatôm nijik anê m unyak vose ba neja anê m nôm kama vani ami. 21 Loṅ atu ba anyô anêṅ nôm kama mavi hamô intu kapôlôṅiṅ tem ê môt loṅ êṅ imbiṅ.

Maleṅ ma kupik anêṅ deda

(Luk 11:34-36)

22 “Maleṅdaluk ma leṅviṅkupik anêṅ deda. Aêṅ ba malemdaluk hamô mavi, êṅ ma anêṅ deda êṅ hayabiṅ lemviṅkupik sapêṅ. 23 Ma doṅtom maleṅdaluk kambom, êṅ ma momaṅiniṅ lêk hayabiṅ leṅviṅkupik sapêṅ. Ba deda atu ba hamô kapôlôm miṅ hadum anêṅ ku ami, ma momaṅiniṅ tem indumbak bêṅ.

Anyô te miṅ hatôm indum anyô ju iniṅ ku ami

(Luk 16:13)

* 6:7: 1Kiṅ 18:26-29 * 6:8: Mat 6:32 * 6:10: Luk 22:42 * 6:12: Mat 6:14-15; 18:21-35 * 6:13: Luk 22:40; Jem 1:13; Jon 17:15; 2Te 3:3; 2Ti 4:18 * 6:13: ṅê lôk kauk vi enaṅ nena abô doho atu ba Matyu hatô ma hêk denaṅ. Abô êṅ ma aêntêk: Loṅ lôkliṅyak lôk lôklokwaṅ ma athêṅ lôkmangiṅ, êṅ ma oda anê m êtôm wak nômbêṅ intu sapêṅ. Avanôṅ. * 6:14: Mak 11:25-26 * 6:16: Ais 58:5-9 * 6:19: Jem 5:1-3 * 6:20: Mat 19:21; Luk 18:22

²⁴ “Anyô te miñ hatôm indum anyô bêñ ju iniñ ku ami. Ma tem la imbiñ anyô yañ ma kapô êndô yañ. Ma tem ma endahaliñ anyô yañ ma imbuliñ dômk ek anyô yañ. Mólô miñ hatôm nosopa Wapômbêñ lôk valuseleñ ami.

Miñ lemim imbi bêñ anôñ esak nômkama pik ami
(Luk 12:22-32)

²⁵ * “Lôkmala ma bêñ ek nômk eyañ. Leñviñkupik ma bêñ ek kwêv lo sup. Aêñ ba intu yanañ êndêñ mólô nena miñ lemim imbi bêñ anôñ esak nômkama pik lomalama êtôm kwêv mena nômk lôk ñañ ami. ²⁶ * Ôñgô menak. Thêlô miñ ethak idum ku lôk elav nômk ami. Ma miñ ethak ewa nômk ba etak hamô unyak kapô ami. Mólônim Lemambô atu ba hamô malak leñ havakôñ thêlô. Ma mólô ma Wapômbêñ lahaviñ bêñ anôñ hamôñ ek menak. ²⁷ Ma mólô lemhlakam hathak nômk pik takêñ, ma tem nômkô lôkmala wak te imbiñ e? Mi anôñ!

²⁸ “Aisê ka mólô othak lemimhabi bêñ anôñ hathak kwêv? Mólô ôñgô alokwañ vuak takatu ba hamô mayaliv. Thêlô ibitak aisê? Thêlô miñ ethak idum iniñ ku lôk idu iniñ kwêv ami. ²⁹ * Aêñ ba yanañ êndêñ mólô! Solomon hathak hik anêñ kwêv kêkêlô. Ma anêñ kwêv sapêñ ma nômk yaôna ek alokwañ vuak mavi takatu. ³⁰ Mólô ma avômalô ôêvhaviñ yaôna lôk! Ketheñ oyañ ma tem nedabêñ kamuñ takatu kisi ba nêmbôk esak atum! Ma doñtom Wapômbêñ hathak hêv kwêv hadêñ kamuñ takêñ. Ba intu tem eyabiñ mólô mavi aêñ iyom. ³¹ Aêñ ba mólô miñ lemim injik am ba nonañ, ‘Yêlô añañ malê lôk nanum malê?’ ma ‘Yêlôaniñ kwêv êsê?’ Dô. ³² * ñê daluk ethak elañviñ ba esopa nômk takêñ. Ma doñtom mólônim Lemambô atu ba hamô malak leñ hayala mólônim malaiñ ba tem nêmk nômk takêñ êndêñ mólô. ³³ * Ba intu ku môñ ma lem injik o esak Wapômbêñ anêñ loñ lôkliñyak lôk osopa anêñ abô ma tem nêmk nômk takêñ sapêñ êndêñ o. ³⁴ Aêñ ba mólô miñ lemim malaiñ ek yamuñ anêñ nômkama ami. Yamuñ anêñ malaiñ ma wak êñ da anêñ. Ma wak te anêñ malaiñ ma wak êñ da iyom anêñ.

7

Miñ nutitiniñ avômalô ami
(Luk 6:37-42)

¹ * “Mólô miñ nutitiniñ anyô vi ami. Wapômbêñ tem ititiniñ mólô aêñ iyom! ² * Abô takatu ba honañ hathak anyô vi, êñ ma Wapômbêñ tem enañ aêñ êndêñ o. Ma malêla takatu ba huik sam hadêñ anyô vi ma tem nêmk viyañ aêñ iyom êndêñ o. ³ Ma lem hik o hathak siñusik yaô atu ba hamiñ mamuyañ madaluk. Ma doñtom aseleñ atu ba hapalañaniñ hamiñ oda malem siñ ma hôthôn paliñ. ⁴ Ba honañ, ‘Aiyañ, yahadum ek yanêmk siñusik atu ba hamô malem daluk vê.’ Nôñgô katô, oda anêmk ma aseleñ hapalañaniñ hamiñ malem loñ siñ. ⁵ O anyô abôyañ! Nêmk aseleñ atu ba hêk malem vê ek nôñgô tak vêmk ka miñ nêmk siñusik atu ba hêk mamuyañ madaluk vê.

⁶ “Ma miñ noja nômk mathêñ ba nônkêmk êndêñ avuñ ami. Tem nijik liliñ ba nesañ mólô mayaliv. Ma miñ nômbi unim kômkôm mavi êndêñ bok ami. Tem nembak pesa esak veñiñ kapô.

Loñôndê neteñ mek
(Luk 11:9-13)

⁷⁻⁸ * “ñê takatu ba enañ hik Wapômbêñ liñ, ma tem neja nômkama êtôm atu ba enañ. Ma anyô habôlêmk nômlate, êñ ma tem êpôm. Ma ôpatu ba hapididiñ unyak abôlêk, ma tem injik unyak abôlêk vê ek ôpêñ. Aêñ ba nonañ injik Wapômbêñ liñ ma tem nêmk mólônim lemimhaviñ êndêñ mólô. Ma mólô ôbôlêmk ma tem nôpôm. Ma upididiñ unyak abôlêk ma tem injik vê ek mólô.

* 6:25: Plp 4:6; 1Ti 6:6-8; 1Pi 5:7 * 6:26: Mat 10:29-31; Luk 12:6-7 * 6:29: 1Kiñ 10:4-7; 2Sto 9:3-6 * 6:32: Mat 6:8 * 6:33: 1Kiñ 3:11-14; Sng 37:4,25; Lom 14:17 * 7:1: Lom 2:1; 1Ko 4:5; Jem 4:11-12 * 7:2: Mak 4:24 * 7:7-8: Mak 11:24; Jon 14:13; 15:7; 16:23-24; 1Jon 3:22; 5:14-15

⁹ “Nalummalô hanaŋ hik o liŋ ek nê m polom êndêŋ yani, ma tem nê m valu te êndêŋ yani e? Mi. ¹⁰ Ma nalummalô hanaŋ hik o liŋ ek nê m alim ŋgwêk te êndêŋ yani, ma tem nê m umya kambom te êndêŋ yani e? Mi. ¹¹ *Odaŋô! Môlô ma avômalô kambom! Ma doŋtom môlô othak ôêv nômkama mavi hadêŋ nalumi. Ma môlônim Lemambô atu ba hamô malak leŋ ma Wapômbêŋ mavi anôŋ ba intu tem nê m nômkama mavi êndêŋ môlô ŋê takatu ba onaŋ hik yani liŋ.

¹² * “Ma malêla takatu ba môlô lemimhaviŋ avômalô vi nindum êndêŋ môlô, ma nundum aêŋ êndêŋ i. Êŋ ma abô balabuŋ lôk plopet iniŋ abô anêŋ ôdôŋ bêŋ.”

Unyak abôlêk yaôna

(Luk 13:24)

¹³⁻¹⁴ “Loŋôndê bêŋ ma hi loŋ ŋama. Ma badêŋ abôlêk bêŋ te hamô loŋ êŋ ba avômalô bêŋ anôŋ ethak ibitak êyô. Ma doŋtom loŋôndê kamuŋ hi loŋ lôkmala. Ma badêŋ abôlêk yaônate hêk loŋ êŋ ba avômalô tomtom iyom ethak êpôm ba elom. Ba intu nôsôam ek numbitak nôyô badêŋ abôlêk yaôna êŋ ba unu.

ŋê plopet abôyaŋ

(Luk 6:43-44; 13:25-27)

¹⁵ * “Môlô noyabiŋ am êndêŋ ŋê plopet abôyaŋ. Thêlô ma hatôm avuŋ yatap ba ivuliv i siŋ hathak boksipsip kupik ba i hadêŋ boksipsip ek nimbuliŋ i. ¹⁶ *Aêŋ ba iniŋ anôŋ intu tem injik i thô. Yak lôkmanŋiŋ mena kamuŋ lôk lilu ma avômalô ethak elav hatôm iniŋ nô m e? ¹⁷ Alokwaŋ mavi sapêŋ hathak hik anêŋ anôŋ mavi iyom. Ma alokwaŋ kambom hathak hik anêŋ anôŋ kambom aêŋ iyom. ¹⁸ Ba intu alokwaŋ mavi miŋ hatôm injik anêŋ anôŋ kambom ami. Ma alokwaŋ kambom miŋ hatôm injik anêŋ anôŋ mavi ami. ¹⁹ *Aêŋ ba alokwaŋ sapêŋ atu ba miŋ hik anêŋ anôŋ ami, ma tem nede lu ba nêmbôk esak atum. ²⁰ *Ba intu plopet abôyaŋ iniŋ anôŋ tem injik thêlôda thô êndêŋ môlô.

²¹ * “Avômalô ethak elam ya nena, ‘Anyô Bêŋ, Anyô Bêŋ.’ Ma doŋtom thêlô sapêŋ miŋ hatôm nêyô Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak kapô ami. Ma avômalô takatu ba esopa Wakamik atu ba hamô malak leŋ anêŋ abô, thêlô êŋ iyom intu tem nêyô Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak kapô. ²² Waklavôŋ yandaŋô avômalô sapêŋ iniŋ abô, ma bêŋ anôŋ tem nenaŋ êndêŋ ya ‘Anyô Bêŋ, Anyô Bêŋ, yêlô athak alam anê m athêŋ ba adum anê m ku plopet. Ma yêlô athak alam anê m athêŋ ba êv ŋgôk vê lôk adum nômbithi bêŋ anôŋ hathak.’ ²³ *Êŋ ma tem yanaŋ êndêŋ i, ‘Môlô nu! Môlô ŋê udum kambom ba yahathôŋ môlô paliŋ.’

Loŋôndê ju ek nedav unyak

(Luk 6:46-49)

²⁴ “Aêŋ ba ôpatu ba halaŋô yenaŋ abô sapêŋ ba hasopa hatôm anyô lôkauk mavi atu ba halav anêŋ unyak halôk valu. ²⁵ Ma ôthôm lôk lovak bêŋ ma ŋambô hayô ba hayôkwiŋ unyak êŋ. Ma valu havalon unyak êŋ loŋ lôklokwaŋ ba miŋ hapu ami. ²⁶ Ma anyô halaŋô yenaŋ abô ba miŋ hasopa ami hatôm anyô auk mi ba halav anêŋ unyak halôk thathe oyaŋ. ²⁷ Ma ôthôm malokola lôk lovak bêŋ ma ŋambô hayô ba hayôkwiŋ unyak êŋ ba hapu lôk diŋdiŋ bêŋ ba hi.”

²⁸ Yisu hanaŋ abô sapêŋ yôv ma avômalô takatu ba elanô esoŋ kambom ba enaŋ, ²⁹ * “Yani miŋ hadôŋ alalô ba halam kêdôŋwaga bô iniŋ abô hatôm ŋê lôkauk hathak abô balabuŋ ethak idum ami. Mi. Hadôŋ alalô hatôm anyô lôk athêŋ bêŋ.”

* 7:11: Jem 1:17 * 7:12: Mat 22:39-40; Luk 6:31; Lom 13:8-10 * 7:15: Mat 24:24; Ap 20:29; 2Pi 2:1 * 7:16: Gal 5:19-22; Jem 3:12 * 7:19: Mat 3:10; Luk 3:9; Jon 15:6 * 7:20: Mat 12:33 * 7:21: Luk 6:46; Jem 1:25 * 7:23: Sng 6:8; 2Ti 2:19 * 7:29: Mak 1:22; Luk 4:32

8

Yisu hadum anyô palê lepla te mavi

(Mak 1:40-45; Luk 5:12-14)

¹ Yisu hatak dumlolê ba hi ma avômalô bêñ anôñ esopa yani. ² Ma anyô palê lepla te halêm hadêñ Yisu ma halek vadôñ lêlô ma hanañ, “Anyô bêñ, odanêm lemhaviñ ma hatôm undum ba yambitak mavi.”*

³ Ma hatak bañ hayô hêk ôpêñ ma hanañ, “Yaleñhaviñ umbitak mabuñ mavi!” Ma ketheñ oyañ ma lijiñ êñ hêv yak ba habitak mabuñ mavi. ⁴ *Êñ ma Yisu hanañ hadêñ yani, “Nu nuñgwik o thô êndêñ anyô habôk da ma nêma da êtôm sêbôk ba Mose hanañ ek injik thô nena anêm lijiñ lêk hêv yak. Ma miñ onañ bêñ êndêñ anyôla ami.”

Yisu hadum anyô vovak anêñ anyô ku te mavi

(Luk 7:1-10)

⁵ Yisu hayô malak Kapaneam, ma anyô vovak laik te anêñ malak bêñ Lom halêm hadêñ yani ⁶ ma hanañ, “Anyô bêñ, yenañ anyô ku hapôm lijiñ va lo bañ havuviñ ba hawa vovañ bêñ ba hêk unyak iyom.”

⁷ Ma Yisu hanañ hadêñ yani, “Tem yasôk ek yandum ôpêñ mavi.”

⁸⁻⁹ Ma doñtom anyô vovak laik êñ hanañ, “Anyô bêñ, ya miñ anyô mavi ek ôlêm yenañ unyak ami. Yada yahamô anyô bêñ te vibin, ma yenañ nê vovak êmô ya vibin. Ba yahanañ hadêñ yenañ anyô vovak te nena, ‘Nu,’ êñ ma hi. Mena yahanañ hadêñ yañ nena, ‘Ôlêm,’ êñ ma halêm. Ma yahanañ hadêñ yenañ anyô ku nena, ‘Undum ku êntêk,’ êñ ma hadum. Aêñ ba yahayala nena onañ iyom ek yenañ anyô ku imbitak mavi ma tem imbitak mavi.”

¹⁰ Yisu hanañ abô êñ ba hasoñ kambom ma hanañ hadêñ avômalô takatu ba esopa yani nena, “Yanañ avanôñ êndêñ môlô. Ya miñ bôk yahapôm anyô hêvhaviñ bêñ te aêntêk hamô loñ Israe ami. ¹¹ *Yanañ êndêñ môlô. Avômalô loñ buyañ bêñ anôñ tem nejañ ba ninum imbiñ Ablaham lo Aisak ma Jekop nêma Wapômbêñ anêñ loñ lôkliñyak. ¹² *Sêbôk ma Wapômbêñ lahaviñ avômalô Israe nêyô anêñ loñ lôkliñyak kapô, ma doñtom lêk ma yani tem nêma thêlô vê ba ini loñ momañiniñ bêñ. Loñ êñ ma tem thêlô nedañ asêñ maleñ ba nesañ veñjibôlêk ôdôñ loñ.”

¹³ Êñ ma Yisu hanañ hadêñ anyô vovak laik êñ, “Nu! Ma nôma atu ba lêk hêvhaviñ ma tem imbitak aêñ.” Ma ketheñ oyañ ma ôpêñ anêñ anyô vovak atu habitak mavi.

Yisu hadum Pita yañavi mavi

(Mak 1:29-31; Luk 4:38-39)

¹⁴ Ma Yisu hayô Pita anêñ unyak kapô ma hayê Pita yañavi hapôm lijiñ vovañ ba hêk iyom. ¹⁵ Ma Yisu havalon avi êñ bañ ma lijiñ êñ hatak yani ma haviyô hapôpêk nôma ek Yisu.

Yisu hadum avômalô bêñ anôñ mavi

(Mak 1:32-34; Luk 4:40-41)

¹⁶ Yañsiñ ma ewa nê lôk ngôk habuliñ i doho êlêm hadêñ Yisu. Ma Yisu hanañ abô iyom ma ngôk takêñ etak avômalô takêñ ba i. Ma hadum avômalô lôk lijiñ sapêñ ibitak mavi. ¹⁷ Ba intu Wapômbêñ anêñ abô atu ba bôk hanañ hadêñ plopet Aisaia hik anôñ nena,

“Yani hapesañ alalôaniñ lijiñ mavi ma hêv alalôaniñ vovañ vê.”

Aisaia 53:4

Ku bêñ ek nesopa Yisu vañgwam

(Luk 9:57-62)

¹⁸ Yisu hayê avômalô bêñ anôñ êmô ma hanañ hadêñ anêñ nê ku nena, “Alôana kasukthôm vi tuvulu.” ¹⁹ Êñ ma nê lôkauk hathak abô balabuñ te halêm hadêñ Yisu ma hanañ nena, “Kêdôñwaga, loñ nômbêñ atu ba hu ma tem yasopa o.”

* 8:2: Lijiñ lepla ma palê hatêto anyô liñkupik aleba ibitak puliñ ba avômalô êpôlik hathak i. * 8:4: Wkp 14:1-32; Mat 9:30; Luk 17:14 * 8:11: Luk 13:29 * 8:12: Mat 22:13; 25:30; Luk 13:28

²⁰*Ma Yisu hanaŋ, “Avuŋ yatap iniŋ pik abyarŋ hamô ma menak iniŋ unyak hamô, ma doŋtom ya Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu anêŋ loŋ ênjêk ma mi.”

²¹*Ma Yisu anêŋ anyô te hanaŋ, “Anyô Bêŋ, otak ya ek yana yandav wakamik vêmam.”

²²Ma doŋtom Yisu hanaŋ hadêŋ ôpêŋ, “Dô! Ñê ŋama da nedav iniŋ ŋama. Ma ôlêm osopa ya!”

Lovak halaŋô Yisu

(Mak 4:35-41; Luk 8:22-25)

²³Yôv ma Yisu hathak yeŋ ma anêŋ ñê ku i haviŋ yani. ²⁴*Thêlô i êyô kasukthôm malêvôŋ ma ketheŋ oyaŋ ma ôthôm bêŋ lôk lovak hayô. Ma ŋaŋ budum hik ba hadum ek êyô yeŋ vôv. Ma doŋtom Yisu hêk sôm denaŋ. ²⁵Ma anêŋ ñê ku i ik yani liŋ ba enaŋ, “Anyô Bêŋ, nêma alalô bulubiŋ! Tem alalô nama!”

²⁶*Ma Yisu hanaŋ hadêŋ i, “Môlô ñê ôêvhaviŋ yaôna lôk! Aisê ba môlô ôkô?” Êŋ ma haviyô hathaŋ lovak lôk ŋaŋ budum ba êk malinŋyaô ba thêthê mavi.

²⁷Thêlô esoŋ kambom ba enaŋ, “Anyô aisête ba lovak lôk ŋaŋ budum elañô anêŋ abô ba esopa?”

Yisu hêv ŋgôk doho vê

(Mak 5:1-20; Luk 8:26-39)

²⁸Yôv ma Yisu hi kasukthôm vi tuvulu ba hayô avômalô Gadala iniŋ pik. Ma anyô lokwanju atu ba ŋgôk kambom hathak habuliŋ i êlêm anêŋ siô ba êpôm yani halôk loŋôndê. Anyô ju êŋ ethak ibuliŋ avômalô ba intu êkô ek nendom loŋôndê êŋ. ²⁹*Ma êyê Yisu ma elam lôklala, “Wapômbêŋ anêŋ Nakaduŋ, hólêm ek undum malê êndêŋ yêlô? Waklavôŋ nindum abô hêk denaŋ. Ma hólêm loŋ êntêk ek nêma vovaŋ êndêŋ yêlô e?”

³⁰Ma bok dum te êmô daim dokte ba eyaŋ kamuŋ êmô. ³¹Ma ŋgôk takêŋ elañ lôklokwaŋ hadêŋ Yisu, “Nêma yêlô vê ni êndôk bok takêŋdaku kapô.”

³²Ma Yisu hanaŋ hadêŋ thêlô “Môlô nu!” Êŋ ma ŋgôk takêŋ etak anyô ju êŋ ma i êlôk bok takêŋ kapô ba elañviŋ ketheŋ ba i hadêŋ loŋ kambom ma êv yak halôk kasukthôm ba ema. ³³Ñê takatu ba eyabiŋ bok êyê nôma êŋ ma êsôv ba i êyô malak bêŋ. Ma enaŋ hadêŋ avômalô hathak nôma atu ba Yisu hadum hadêŋ bok lôk anyô ju atu ba ŋgôk habuliŋ thai.

³⁴Êŋ ma avômalô malak lôŋ êŋ iki thô ba i hadêŋ Yisu. Thêlô êyê yani ba êkô kambom ma enaŋ nena, “Otak yêlô ba nu!”

9

Yisu hadum anyô havuviŋ te mavi

(Mak 2:1-12; Luk 5:17-26)

¹*Yôv ma Yisu hathak yeŋ ŋgwêk te ba havôhi anêŋ loŋ. ²Ma anyô doho evak anyô havuviŋ te hêk yêma ba êlêm hadêŋ yani. Êŋ ma Yisu hayê thêlôniŋ êvhaviŋ ma hanaŋ hadêŋ anyô havuviŋ atu nena, “Yenaŋ okna, lem êndôk biŋ. Lêk yahêv anêma kambom sapêŋ vê.”

³Ñê lôklokwaŋ hathak abô balabuŋ doho elañô abô êŋ ma enaŋ hadêŋ i, “Ôpêŋ hasoŋ nena yani ma Wapômbêŋ e?”

⁴*Yisu hayala thêlôniŋ auk ma hanaŋ, “Aisê ka môlô owa auk kambom êŋ? ⁵Abô alê intu vumvum ek yanaŋ: ‘Lêk yahêv anêma kambom sapêŋ vê’ mena ‘Umbiyô ombêŋ.’

⁶*Aêŋ ba tem yaŋgik thô êndêŋ môlô nena Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu anêŋ athêŋ ma bêŋ ba hatôm nêma kambom vê.” Êŋ ma hanaŋ hadêŋ anyô havuviŋ atu nena, “Umbiyô umiŋ ma onja anêma yêma ba nu anêma unyak.” ⁷Êŋ ma ôpêŋ haviyô hamiŋ ba hi anêŋ unyak. ⁸Ma avômalô êyê nôma êŋ ba esoŋ kambom ma êbô Wapômbêŋ atu ba hêv lôklokwaŋ lôk athêŋ bêŋ hadêŋ avômalô.

* 8:20: 2Ko 8:9 * 8:21: 1Kiŋ 19:20 * 8:24: Sng 4:8 * 8:26: Mat 14:31; Sng 89:9 * 8:29: Mak 1:24; Luk 4:41 * 9:1: Mat 4:13 * 9:4: Luk 9:47; Jon 2:25 * 9:6: Jon 17:2

*Yisu halam Matyu**(Mak 2:13-17; Luk 5:27-32)*

⁹ Yisu hi ma hayê anyô te ba anêḡ athêḡ nena Matyu ba hamô unyak ewa takis. Ma hanaḡ hadêḡ ôpêḡ nena, “Ôlêm osopa ya,” êḡ ma haviyô ba hi hasopa yani.

¹⁰ Yisu hayaḡ nôḡ haviḡ Matyu hamô anêḡ unyak. Ma ḡê ewa takis lôk ḡê idum kambom bêḡ anôḡ êlêm eyaḡ nôḡ haviḡ yani lôk anêḡ ḡê ku. ¹¹ *Palisi êyê ma enaḡ hik anêḡ ḡê ku liḡ, “Aisê ka môlônim kêdôḡwaga hayaḡ nôḡ haviḡ ḡê ewa takis lôk ḡê idum kambom?”

¹² Yisu halaḡô abô êḡ ma hanaḡ, “ḡê lôk liḡiḡ iyom intu ethak i êyê dokta. Ma ḡê liḡiḡ mi ma mi. ¹³ *Aêḡ ba môlô lemimimbi Wapômbêḡ anêḡ abô atu ba hêk kapya hanaḡ nena,

“Yaleḡhaviḡ môlô nôḡnêm kapôlômim êndêḡ avômalô.

Ma yahapôlik hathak da.’

Hosea 6:6

Ba intu yahalêm ek yandam ḡê takatu ba idum kambom. Ma miḡ yahalêm ek yandam ḡê thêthôḡ ami.”

*Enaḡ hik Yisu liḡ hathak kobom evak balabuḡ ek nôḡ**(Mak 2:18-22; Luk 5:33-39)*

¹⁴ *Jon anêḡ ḡê ku êlêm hadêḡ Yisu ma enaḡ hik yani liḡ, “Yêlô lôk ḡê Palisi athak avak balabuḡ ek nôḡ ek leḡiḡhabi Wapômbêḡ. Ma doḡtom anêḡ ḡê ku miḡ ethak idum aêḡ ami eka?”

¹⁵ Ma Yisu hanaḡ, “Anyô te hawa avi lukmuk, êḡ ma anêḡ anyô môlô eyaḡ nôḡ lôk leḡiḡmavi. Ma miḡ hatôm nembak balabuḡ ek nôḡ ami. Ma doḡtom haveḡ yam, ba ewa yani vê hêk thêlô, êḡ ma anêḡ ḡê môlô tem nembak balabuḡ ek nôḡ.”

¹⁶ “Anyô late hatôm enja sôp lukmuk bute ba indu sôp bô anêḡ abyāḡ siḡ esak ami. Hadum aêḡ ma tem sôp lukmuk buêḡ êḡ sôp bô kisi. Êḡ ma tem itip bêḡ. ¹⁷ Ma môlô othak ôkê waiḡ lukmuk halôk kolopak epesaḡ hathak bok kupik bô e? Mi! Waiḡ lukmuk êḡ tem imbuliḡ bok kupik bô atu bôk thekthek ba tem ipup ba waiḡ engasô ni. Ba intu othak ôkê waiḡ lukmuk halôk bok kupik lukmuk atu ba belap ek isiḡ mavi ma miḡ ipup ami lôk waiḡ miḡ engasô ni ami.”

*Amena ḡama lôk avi liḡiḡ**(Mak 5:21-43; Luk 8:40-56)*

¹⁸ Yisu hanaḡ abô denaḡ ma anyô bêḡ te halêm halek vadôḡ lêlô hêk yani va ma hanaḡ, “Yenaḡ avena lêk hama. Ôlêm otak bahem êyôḡḡêk yani ek imbiyô esak loḡbô.” ¹⁹ Ma Yisu lôk anêḡ ḡê ku i iviḡ yani ba i.

²⁰ Thêlô evenḡ ba i ma avi lôk liḡiḡ te halêm hadêḡ Yisu dôḡlokwaḡ ma havalôḡ Yisu anêḡ kwêv anêḡ daḡ. Avi êḡ hapôm liḡiḡ thalaleḡ halom hatôm sondabêḡ laumiḡ ba lahavuju. ²¹ *Ma avi êḡ anêḡ auk nena, “Yambaloḡ anêḡ kwêv iyom, ma tem ya mavi.” ²² Ma Yisu hik i liliḡ ba hayê avi êḡ ma hanaḡ, “Yenaḡ avena, lem êndôk biḡ. Anêḡ hôêvhaviḡ hadum ba lêk hubitak mavi.” Ma ketheḡ oyaḡ ma avi êḡ habitak mavi.

²³ Vêḡ ma Yisu hi hayô anyô bêḡ atu anêḡ unyak. Ma hayê avômalô iyuv abiḡ ba elāḡ ba idum thôthô bêḡ ²⁴ ma hanaḡ, “Môlô vê! Avena hêk sôm iyom ma miḡ hama ami.” Êḡ ma thêlô emalik hathak yani. ²⁵ Ma doḡtom êv avômalô vê ma Yisu habitak hayô unyak kapô ba havalôḡ avena êḡ baḡ, ma haviyô hamiḡ. ²⁶ Ba intu abô hathak nôḡ êḡ haveḡ loḡ êḡ lôkthô.

Anyô maleḡ pusip ju lôk anyô abôlêk putup te

²⁷ *Ma Yisu hatak loḡ êḡ ma haveḡ ba hi, ma anyô maleḡ pusip ju esopa yani ba elam kaêk nena, “Devit anêḡ Lim Lukmuk, nêḡ kapôlôm ek yai!”

²⁸ Yisu hayô unyak kapô ba hi ma anyô ju atu i hadêḡ yani. Ma hanaḡ hik thai liḡ, “Mamu ôêvhaviḡ nena ya hatôm yandum ba mamu numbitak mavi e?”

* 9:11: Luk 15:2 * 9:13: Mat 12:7 * 9:14: Luk 18:12 * 9:21: Mat 14:36 * 9:27: Mat 20:29-34

Ma thai enaḡ, “Intu êḡ. Anyô Bêḡ.”

²⁹ Êḡ ma yani hatak baḡ hayô hêk thai maleḡdaluk ma hanaḡ, “Mamu lêk ôêvhaviḡ ba intu tem numbitak mavi.” ³⁰ *Êḡ ma maleḡḡḡ daluk hakyav. Ma Yisu hêv abô lôklokwaḡ hadêḡ thai, “Miḡ nonaḡ êndêḡ anyôla esak nôḡm êntêk ami.” ³¹ Ma doḡtom i ma enaḡ nôḡm atu ba Yisu hadum hadêḡ thai haveḡ loḡ êḡ lôkthô.

³² Anyô ju êḡ etak Yisu ba i denaḡ, ma avômalô ewa anyô abôlêk putup te atu ba ḡḡok habuliḡ yani ba êlêḡ ek Yisu. ³³ *Ma hêv ḡḡok êḡ vê ma ôpêḡ hanaḡ abô. Ma avômalô esoḡ kambom ba enaḡ, “Sêbôk ma miḡ nôḡmlate aêḡ habitak Islael ami.”

³⁴ *Ma doḡtom ḡê Palisi enaḡ, “ḡḡok iniḡ anyô bêḡ hêv lôklokwaḡ hadêḡ ôpêḡ. Ba intu hatôm nêḡ ḡḡok sapêḡ vê êḡḡêk avômalô.”

ḡê ku naju iyom

³⁵ *Ma Yisu haveḡ loḡ buêḡ sapêḡ ba habitak hayô avômalô iniḡ unyak yeḡ ba hadôḡ avômalô lôk hanaḡ Abô Mavi hathak Wapômbêḡ anêḡ loḡ lôkliḡyak. Ma hapesaḡ avômalô iniḡ malaiḡ sapêḡ lôk hêv iniḡ lijiḡ lomaloma sapêḡ vê. ³⁶ *Yisu hayê avômalô nôḡmbêḡ atu iniḡ auk lêk mayaliv ba êḡḡ malaiḡ kambom hatôm boksipsip anêḡ alaḡ mi. Aêḡ ba lahiki hathak i. ³⁷ *Ba intu hanaḡ hadêḡ anêḡ ḡê ku nena, “Nôḡm bêḡ anôḡ lêk hayôk ba hamô ku kapô, ma doḡtom ḡê ku ma toḡtom iyom. ³⁸ Aêḡ ba notêḡ mek êndêḡ ku anêḡ alaḡ ek nêḡ ḡê ku ba ini ek nindum anêḡ ku.”

10

ḡê ku laumiḡ ba lahavuju iniḡ athêḡ

(Mak 3:13-19; Luk 6:12-16)

¹ *Ma Yisu halam ḡê ku laumiḡ ba lahavuju i hadêḡ yani. Ma hêv lôklokwaḡ hadêḡ thêlô ek nêḡḡ ḡḡok lelaik vê êḡḡêk avômalô ma nindum avômalô lijiḡ lôk malaiḡ lomaloḡ mavi.

² Êntêk ma aposel laumiḡ ba lahavuju takatu iniḡ athêḡ: anyô môḡ ma Saimon, anêḡ athêḡ yaḡ nena Pita, ma yaḡ Andulu; ma Jems loyaḡ Jon, thai ma Sebedi nali; ³ ma Pilip, Batolomiu, Tomas, Matyu, anyô hawa takis; ma Jems Alpius nakaduḡ ma Tadius, ⁴ ma Saimon, anyô Selot te, ma Judas Iskaliot, ôpatu vêḡ ma hanaḡ Yisu bêḡ.

Yisu hêv ḡê ku ba i

(Mak 6:7-11; Luk 9:1-5)

⁵ Yisu hanaḡ abô hadêḡ anyô laumiḡ ba lahavuju takêḡ yôv ma hêv i ba i ma hanaḡ, “Avômalô Samalia iniḡ loḡ lôk avômalô loḡ buyaḡ ma miḡ unu êndêḡ i ami. ⁶ *Ma doḡtom unu êndêḡ boksipsip Islael takatu ba eveḡ mayaliv. ⁷ *Unu luvuluvu ba nonaḡ Wapômbêḡ anêḡ abô êndêḡ avômalô nena, ‘Dokte ma Wapômbêḡ anêḡ loḡ lôkliḡyak tem êlêḡ.’ ⁸ Nundum avômalô lôk lijiḡ mavi, ma uḡḡwik ḡê ḡama liḡ, ma nundum ḡê lôk palê lepla mabuḡ mavi, ma nôḡnêḡ ḡḡok vê êḡḡêk avômalô. Athêḡ bêḡ ma miḡ môlô ôêv vuli ami. Bôk yahêv oyaḡ hadêḡ môlô ba intu nundum ku takêḡ oyaḡ esak avômalô.

⁹⁻¹⁰ * “Môlô u hatôm ḡê ku ba mavi ek avômalô neyabiḡ môlô ba intu nombêḡ oyaḡ. Miḡ nobek vak ami. Valuseleḡ mi. Kwêv mi. Veḡ bokḡḡôp mi. Ma kôm mi. ¹¹ Ma môlô ôyô loḡ te ma nôḡmbôlêḡ anyô wapôm te ba nôḡḡ imbiḡ yani endeba notak loḡ êḡ ek unu buyaḡ. ¹² *Ma ubitak ôyô anêḡ unyak kapô, ma nonaḡ êndêḡ yani lôk anêḡ avômalô nena, ‘Wapômbêḡ anêḡ lamavi êḡḡ imbiḡ môlô.’ ¹³ Avômalô unyak êḡ leḡḡmavi ba ewa môlô thô, êḡ ma môlônim abô mavi êḡ tem êḡḡ imbiḡ i. Ma doḡtom miḡ leḡḡmavi ba ewa môlô thô ami, êḡ ma noja unim abô mavi êḡ vê êḡḡêk i ba unu. ¹⁴ *Ma avômalô loḡ

* 9:30: Mat 8:4 * 9:33: Mak 2:12 * 9:34: Mat 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15 * 9:35: Mat 4:23; Mak 1:39 * 9:36: Nam 27:17; 1Kiḡ 22:17; Sek 10:2; Mat 14:14; Mak 6:34 * 9:37: Luk 10:2 * 10:1: Mak 6:7; Luk 9:1 * 10:6: Jer 50:6 * 10:7: Mat 3:2; 4:17; Luk 10:9,11 * 10:9-10: Luk 10:4,7; 1Ko 9:14 * 10:12: Luk 10:5-6 * 10:14: Luk 10:10-12; Ap 13:51

takatu ba miŋ ewa mólô thô ami lôk êdô nedaŋô mólônim abô, ma waklavôŋ otak loŋ êŋ, ma unŋwik vonŋgoŋ takatu ba hamô vemimkapô vê êndôk thêlô maleŋiŋ ma unu. ¹⁵*Yanaŋ avanôŋ êndêŋ mólô nena waklavôŋ atu ba Wapômbêŋ endelêm ek endanô abô, êŋ ma avômalô loŋ atu ba miŋ ewa mólô thô ami, thêlôninŋ malaiŋ tem êmônŋ ek avômalô kambom anêŋ Sodom lo Gomola.

Malaiŋ lomaloma tem êpôm mólô
(Mak 13:9-13; Luk 21:12-17)

¹⁶* “Odanô! Yahêv mólô hatôm boksipsip ba u ôlôk avuŋ yatap malêvônŋ. Aêŋ ba mólô noja umya iniŋ auk mavi ba nômô mabuŋ êtôm menak bôbô. ¹⁷*Aêŋ ba intu mólô noyabiŋ am ek avômalô! Thêlô tem nebalonŋ mólô ba netak êndôk iniŋ nê bêŋbêŋ baheŋiŋ lôk nebali mólô êmô iniŋ unyak yeŋ. ¹⁸Ma mólô ma yenaŋ avômalô ba intu tem nendom mólô ba unu êndêŋ kiŋ lôk nê bêŋbêŋ ek nonaŋ yenaŋ Abô Mavi êndêŋ i lôk avômalô loŋ buyaŋ. ¹⁹⁻²⁰*Ma doŋtom evalonŋ mólô ma mólônim Lemambô anêŋ Lovak Matheŋ tem êmô imbiŋ mólô ba waklavôŋ êŋ ma tem nê m abô êndêŋ mólô ek nonaŋ. Tem miŋ mólôda nonaŋ unim abô ami. Ba intu miŋ nôkô ba nonaŋ nena, ‘Yêlô nanaŋ malê?’ mena ‘nanaŋ aisê?’ ami.

²¹* “Ma anyô loyaŋ tem yaŋ enaŋ yaŋ bêŋ ek nijik vônô. Ma lambô tem indum aêŋ êndêŋ nakaduŋ. Ma avômena tem nêmbôliŋ dômiŋ êndêŋ lami lo taluvi ba nenaŋ ek nijik i vônô. ²²Ma mólô ma yenaŋ avômalô. Ba intu avômalô sapêŋ tem nêpôlik esak mólô. Ma doŋtom nê takatu ba imiŋ lôklokwaŋ aleba hayô anêŋ daŋ, ma Wapômbêŋ tem nê m i bulubiŋ. ²³Aêŋ ba avômalô malak te êv vovaŋ hadêŋ mólô, ma nôsôv ba unu malak yaŋ. Yanaŋ avanôŋ êndêŋ mólô, tem nundum ku êŋ embeŋ Israeŋ denaŋ ma Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu tem êlêm.

²⁴* “Avômena ethak unyak ma miŋ bêŋ ek iniŋ kêdônŋwaga ami. Ma nê ku miŋ bêŋ ek iniŋ anyô bêŋ ami. ²⁵*Avômalô elam lambô nena, ‘ŋgôk Bêŋ Belsebul’ êŋ ma tem nindum aêŋ esak yani anêŋ avômalô aêŋ iyom. Avômena ewa kêdônŋwaga iniŋ malaiŋ, êŋ ma hatôm. Ma nê ku ewa iniŋ anyô bêŋ anêŋ malaiŋ, êŋ ma hatôm.

Nakô ek Wapômbêŋ iyom
(Luk 12:2-7)

²⁶* “Aêŋ ba miŋ mólô nôkô ek nê takatu ba idum kambom takêŋ ami. Nôm takatu ba havuŋi hêk loŋ kapô, tem imbitak yaiŋ. Ma abô takatu ba havuŋi, tem avômalô sapêŋ neyala. ²⁷Aêŋ ba abô takatu ba yahananŋ hadêŋ mólô hadêŋ bôlôvônŋ, êŋ ma nonaŋ êndêŋ lôkwak. Ma abô takatu ba anyô vi enaŋ thikuthik, êŋ ma numiŋ unyak vôn ba nodam ek avômalô nedaŋô. ²⁸*Miŋ nôkô ek avômalô ami. Thêlô hatôm nijik lemvimkupik iyom vônô. Ma dahôlômim ma thêlô miŋ hatôm nijik vônô ami. Aêŋ ba intu nôkô ek Anyô Bêŋ iyom! Yani hatôm imbuliŋ mólônim lemvimkupik lôk dahôlômim êndôk loŋ atum lôkmala.

²⁹“Avômalô ethak êv vuli menak yaônena hathak valuselerŋ yaô ek eyaŋ. Ma Lemambô lahiki hathak menak yaô takatu ba te hama. ³⁰Ma doŋtom mólô ma Wapômbêŋ bôk hakatuŋ mólô sapêŋ lemimkadôk ŋauŋ yôv. ³¹*Aêŋ ba mólô ma bêŋ ek menak, ba intu miŋ nôkô ami.

Miŋ mama esak Yisu ami
(Luk 12:8-9)

³²“Aêŋ ba ôpatu ba hanaŋ hadêŋ avômalô nena hasopa ya, intu tem yanaŋ imiŋ Wakamik atu ba hamô malak leŋ ma nena, ‘Ôpêntêk ma yenaŋ.’ ³³*Ma ôpatu ba hanaŋ

* 10:15: Mat 11:24; Jut 7 * 10:16: Luk 10:3; Lom 16:19 * 10:17: Mat 5:22; 23:34; Mak 13:9 * 10:19-20: Luk 12:11-12; 21:12-15; Jon 14:26 * 10:21: Mai 7:6; Mat 10:35; Mak 13:12; Luk 21:16 * 10:24: Luk 6:40; Jon 13:16; 15:20 * 10:25: Mat 9:34; 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15 * 10:26: Mak 4:22; Luk 8:17 * 10:28: Lom 8:31; Jem 4:12
* 10:31: Mat 6:26 * 10:33: Mak 8:38; Luk 9:26; 2Ti 2:12

hadêḅ avômalô nena hadô esopa ya, intu tem yanaḅ êndêḅ Wakamik atu ba hamô malak leḅ nena, ‘Yahathôḅ ôpêḅ paliḅ.’

*Yisu hadum ba avômalô evak i vose
(Luk 12:49-53; 14:26-27)*

³⁴ “Yahalêm ek yanêm kôm jaḅak êndêḅ môlô! Ba intu miḅ nosôḅ nena yahalêm ek yandum môlô kapôlômim êndôk biḅ ami ma milôk. ³⁵ Yahalêm ek

“ ‘namalô êmbôliḅ dôḅ êndêḅ lambô,
ma nalavi êmbôliḅ dôḅ êndêḅ talêbô,
ma namalô yanavi êmbôliḅ dôḅ êndêḅ yaḅavi.

³⁶ Anyô te lôk anêḅ thalaleḅ tem nêpôlik esak i.’

Maika 7:6

³⁷ “Ma opalê atu ba lahaviḅ lambô lo talêbô bêḅ anôḅ hamôḅ ek ya, ôpêḅ hatôm anyô ôv vathek ba miḅ yenaḅ ami. Ma opalê atu ba lahaviḅ nali bêḅ anôḅ hamôḅ ek ya, ôpêḅ hatôm anyô ôv vathek ba miḅ yenaḅ ami. ³⁸* Ma ôpatu ba miḅ hawa anêḅ alovalaḅaḅsiḅ ba hasopa ya ami, ôpêḅ hatôm anyô ôv vathek ba miḅ yenaḅ ami. ³⁹* Ma opalê atu ba hadum ku bêḅ ek embatho anêḅ lôkmala loḅ, êḅ ma anêḅ lôkmala êḅ tem nêm yak. Ma ôpatu ba hatak anêḅ lôkmala ek hasopa ya, ôpêḅ tem embaloḅ anêḅ lôkmala loḅ.

⁴⁰* “Ma ôpatu ba hawa môlô thô, êḅ ma hawa ya thô haviḅ. Ma ôpatu ba hawa ya thô, êḅ ma hawa Ôpatu ba hêv ya ba yahalêm thô haviḅ. ⁴¹ Ma ôpatu ba hayê plopet te ba hawa thô, êḅ ma tem enja nôḅ mavi êtôm atu ba plopet êḅ hawa. Ma ôpatu ba hayê anyô thêthôḅ te ba hawa thô, êḅ ma tem enja nôḅ mavi êtôm atu ba anyô thêthôḅ êḅ hawa. ⁴² Ma ôpatu ba hayê anyô oyaḅ te hasopa ya ba hêv ḅaḅ thilibuḅ hadêḅ yani, yanaḅ avanôḅ biḅ êndêḅ môlô nena ôpêḅ tem enja anêḅ vuli.”

11

¹ Ma Yisu hadôḅ anêḅ ḅê ku laumiḅ ba lahavuju yôv, ma hatak loḅ êḅ ma hi hanaḅ Wapômbêḅ anêḅ abô lôk hadôḅ avômalô hamô Galili anêḅ malak nenanena.

*Yisu hanaḅ abô hathak Jon anyô hathik ḅaḅ
(Luk 7:18-35)*

² Jon hamô koladôḅ ma halaḅô abô hathak ku takatu ba Kilisi hadum. Êḅ ma hêv anêḅ ḅê ku doho ba i hadêḅ yani ³ ek nenaḅ injik yani liḅ, “O ma Mesia atu ba Wapômbêḅ bôk habutiḅ abô ek nêm êlêm mena yêlô nayabiḅ anyô yaḅ?”

⁴⁻⁵* Êḅ ma Yisu hanaḅ viyaḅ, “Nôbônu ma nonaḅ êndêḅ Jon esak nôḅ takatu ba mamu olaḅ lo ôyê. ḅê maleḅiḅ pusip êyê tak, ma ḅê veriḅvuvuḅ even, ma ḅê palê lepla ibitak mavi, ma ḅê leḅiḅôndôḅ kôtoḅ elañô abô, ma ḅê ḅama iviyô hathak loḅbô, ma avômalô siv elañô Wapômbêḅ anêḅ Abô Mavi atu. Ba intu unu nonaḅ êndêḅ Jon esak nôḅ takêḅ. ⁶ Ma ḅê takatu ba êyê ya ba evaloḅ iniḅ êvhaḅiḅ loḅ, nêḅ mô lôk leḅiḅmavi.”

⁷ Jon anêḅ ḅê ku êvôi denaḅ, ma Yisu hanaḅ abô hathak Jon hadêḅ avômalô nena, “Bôk môlô u loḅ thiliv ek ôyê malê? Môlô u ek ôyêlovak hayuv baselak vuak e? ⁸ Mi. Ma môlô u ek ôyê malê? Môlô u ek ôyê anyô te hik kwêv kêkêlô e? Mi. ḅê takatu ba ik kwêv kêkêlô, ma êḅ kiḅ iniḅ unyak ma miḅ êḅ loḅ thiliv ami. ⁹ Môlô u loḅ thiliv ek ôyê malê? Plopet te e? Avanôḅ! Ma doḅtom yanaḅ êndêḅ môlô nena Jon ma bêḅ ek plopet sapêḅ. ¹⁰* Bôk eto hathak ôpêḅ hêk Wapômbêḅ anêḅ kapyana nena, “ ‘Odaḅô, tem yanêm yenaḅ anyô ku te êḅmôḅ ek o,

ek enaḅ yenaḅ abô bêḅ
ek êpôpêk loḅôndê ek o.’

Malakai 3:1

¹¹ “Yanaḅ avanôḅ biḅ êndêḅ môlô nena Jon ma bêḅ ek avômalô pik sapêḅ. Avi te miḅ bôk havathu anyô te aêḅ ami ma mi. Ma doḅtom ôpatu ba yaôna hêk Wapômbêḅ anêḅ loḅ lôkliḅyak, ôpêḅ ma bêḅ ek Jon.

* 10:38: Mat 16:24-25; Mak 8:34-35; Luk 9:23-24 * 10:39: Luk 17:33; Jon 12:25 * 10:40: Mak 9:37; Luk 10:16; Jon 13:20 * 11:4-5: Ais 35:5-6; 61:1 * 11:10: Luk 1:76

12-13 * “Ma plopet sapêḡ lôk kapya balabuḡ bôk enaḡ Wapômbêḡ anêḡ abô bêḡ aleba lêk hayô Jon habitak haviḡ. Ma sêbôk aleba lêk ma ôpêḡ hanaḡ abô ma Wapômbêḡ anêḡ loḡ lôkliḡyak halêm hatôm ḡê vovak ibi thêthô i ba i aleba ik vovak ba lovak. 14 *Ma môlô lemimhaviḡ nodaḡô plopet takatu iniḡ abô ba nodaḡô! Wapômbêḡ anêḡ kapya hanaḡ nena Elia tem êlêm. Elia êḡ ma Jon. 15 Aêḡ ba môlô ḡê lôk lemôndôḡ ma nodaḡô abô êntêk katô!

16 “Yanaḡ aisê esak avômalô bôlôḡ êntêk? Thêlô ma hatôm avômena takatu ba êmô loḡ ethak doḡtom halôk ma elam hi ek avômena vi nena,

17 “ ‘Yêlô abi yeḡ beleḡ ek môlô nondo yeḡ,
ma doḡtom miḡ olo yeḡ ami.
Ma yêlô alaḡ asêḡ malêḡ ek môlô nodaḡ,
ma doḡtom miḡ olaḡ ami.’

18 “Ma avômalô bôlôḡ êntêk êtôm avômena takêḡ. Jon halêm ba hathak hatip ek nôḡ lo waiḡ. Ma môlô ôpôlik hathak yani ba onaḡ nena ḡḡôk hamô haviḡ yani. 19 *Ma doḡtom Anyô Anêḡ Nakaduḡ atu halêm ma miḡ hatip ek nôḡ lo waiḡ ami. Ba intu avômalô êpôlik ba enaḡ, ‘Ôḡḡô! Anyô êḡ hathak hayaḡ nôḡ lôk hanum waiḡ bêḡ anôḡ aleba intu halo molo. Yani ma ḡê idum kambom lôk ḡê ewa takis iniḡ anyô môlô.’ Aêḡ ba Wapômbêḡ anêḡ auk tem injik anôḡ mavi ba avômalô tem nêḡê nena auk êḡ ma thêthôḡ anôḡ.”

Avômalô leḡôndôḡ kôtoḡ

(Luk 10:13-15)

20 Yisu bôk hadum nômbithi bêḡ anôḡ yôv hamô malak doho ma avômalô takêḡ miḡ ele kapôlôḡiḡ liliḡ ami. Ba intu Yisu hathaḡ i 21 *ba hanaḡ, “Alikaknena, môlô avômalô Kolasin lo Betsaida! Môlô bôk ôyê nômbithi lomaloma. Ma doḡtom bôk yandum nômbithi takêḡ êmô Taia lo Saidon malêvôḡ, êḡ ma ketheḡ oyaḡ ma tem nijik kwêv kambom lôk nesav atum ḡgavu esak leḡiḡkadôk ek nede kapôlôḡiḡ liliḡ. 22 Odaḡô! Yahanaḡ avanôḡ êndêḡ môlô nena waklavôḡ atu ba Wapômbêḡ endelêm ek endaḡô abô, êḡ ma môlônim malaiḡ tem bêḡ anôḡ êmôḡ ek avômalô Taia lo Saidon iniḡ!

23 * “Ma môlô avômalô Kapaneam, tem nêmbô môlônim athêḡ esak leḡ e? Mi, môlô tem unu ḡê ḡama iniḡ loḡ! Môlô bôk ôyê nômbithi lomaloma. Ma doḡtom bôk yandum nômbithi takêḡ êmô Sodom malêvôḡ, êḡ ma tem netak iniḡ kambom ma tem nêmbô denaḡ endeba lêk. 24 *Odaḡô! Yanaḡ avanôḡ! Waklavôḡ atu ba Wapômbêḡ endelêm ek endaḡô alalôaniḡ abô, êḡ ma môlônim malaiḡ tem bêḡ anôḡ êmôḡ ek avômalô Sodom!”

Wapômbêḡ anêḡ aseleḡ ma vumvum

(Luk 10:21-22)

25 *Yôv ma Yisu hanaḡ, “Wakamik, O ma pik lo leḡ anêḡ alaḡ! Lêk huvuḡ anêm auk hadêḡ ḡê lôkauk lôk ḡê bêḡbêḡ, ma huik thô hadêḡ ḡê takatu ba êtôm avômena yaônena. Ba intu yahabô anêm athêḡ! 26 Wakamik, avanôḡ oda hosopa anêm lemhaviḡ ba intu hudum aêḡ.

27 * “Wakamik bôk hôêv ya auk sapêḡ yôv. Ba anyô late miḡ hayala Nalum atu ami. Mi, O Wakamik iyom. Ma anyô late miḡ hayala O Wakamik katô ami. Mi, Nalum lôk ḡê takatu ba Nalum lahaviḡ injik O thô êndêḡ i iyom.

28 * “Môlô ḡê takatu ba udum ku bêḡ ba owa malaiḡ nôlêm êndêḡ ya ma tem yanêm lovak êndêḡ môlô. 29-30 *Yahathak yahatauviḡ ya hatôm anyô ku ba intu tem nômbô mavi. Ma aseleḡ atu ba yahêv ma vumvum ek noja. Ma vak atu ba yahêv ek nôbô ma miḡ malaiḡ ami. Ba intu nôlêm êndêḡ ya ek noja yenaḡ auk.”

* 11:12-13: Luk 16:16 * 11:14: Mal 4:5; Mat 17:10-13; Mak 9:11-13 * 11:19: Mat 9:14 * 11:21: Ais 23; Ese 26:1-28:26; Jol 3:4-8; Amo 1:9-10; Sek 9:2-4 * 11:23: Stt 19:24-28; Ais 14:13-15 * 11:24: Mat 10:15; Luk 10:12 * 11:25: 1Ko 1:26-29 * 11:27: Mat 28:18; Jon 1:18; 3:35; 10:15; 17:2 * 11:28: Jer 31:25 * 11:29-30: 1Jon 5:3

12

*Yisu ma Sabat anêḡ alay**(Mak 2:23-28; Luk 6:1-5)*

¹*Sabat te ma Yisu lôk anêḡ ḡê ku i evenḡ ku kapô te. Ma anêḡ ḡê ku ema kisi ba ewa wit doho hêk ku êḡ kapô ba eyaḡ. ²*Palisi doho êyê ma enaḡ, “Ondaḡô! Abô balabuḡ hanaḡ nena Sabat ma miḡ hatôm nandum ku ba naja nôḡ ek naḡḡaḡ ami. Ma doḡtom anêḡ ḡê ku ibuliḡ waklavôḡ êḡ!”

³*Ma Yisu hanaḡ nena, “Môlô bôk osam abô hathak Devit lôk anêḡ ḡê môlô ema kisi ba idum e? ⁴*Yani habitak hayô Wapômbêḡ anêḡ unyak mathêḡ kapô ma hayaḡ polom atu ba mathêḡ anôḡ. Polom êḡ ma ḡê êbôk da iyom iniḡ ek neḡaḡ ba intu habuliḡ abô balabuḡ buêḡ. ⁵*Odaḡô abô te imbiḡ. Môlô bôk osam abô te hamô abô balabuḡ nena Sabat sapêḡ ma ḡê êbôk da idum ku ba êv da hadêḡ Wapômbêḡ. Thêlô ethak ibuliḡ abô balabuḡ bô êntêk hathak Sabat. Ma doḡtom thêlô ma kambom mi. ⁶*Aêḡ ba yanaḡ êndêḡ môlô nena nôḡlate lêk hamô loḡ êntêk ma nôḡmbêḡ lôk ek unyak mathêḡ. ⁷⁻⁸*Môlô bôk osam abô êḡ yôv ba hanaḡ nena,

“Yaleḡhaviḡ môlô nôḡnêḡ kapôlômim êndêḡ avômalô ma yahapôlik hathak da.”

Hosea 6:6

“Ya Anyô Anêḡ Nakaduḡ atu ma Sabat anêḡ Alay. Ba intu oyala abô êḡ anêḡ ôdôḡ, ma tem miḡ hatôm notak malaiḡ êyômô ôpatu ba anêḡ kambom mi ami. Mi.”

*Sabat ma Yisu hadum anyô baḡ hatyôk te mavi**(Mak 3:1-6; Luk 6:6-11)*

⁹Yôv ma Yisu hatak buêḡ ma habitak hayô avômalô loḡ êḡ iniḡ unyak yeḡ kapô. Ma anyô baḡ hatyôk te hamô loḡ êḡ. ¹⁰*Ma Palisi doho êbôlêḡ loḡôndê ek nenaḡ Yisu bêḡ ba intu enaḡ hik yani liḡ, “Kapyâ balabuḡ hanaḡ aisê? Hatôm alalô nandum anyô lôk lijiḡ mavi êndêḡ Sabat mena mi e?”

¹¹*Ma Yisu hanaḡ, “Anyô te anêḡ boksipsip hêv yak halôk lôv hadêḡ Sabat, ma ôpêḡ tem ni edadi boksipsip êḡ imbitak yaiḡ mena mi e? ¹²Anyô ma bêḡ ek boksipsip. Ba intu kapyâ balabuḡ hanaḡ nena alalô hatôm nandum anyô mavi êndêḡ Sabat.”

¹³Aêḡ ba Yisu hanaḡ hadêḡ ôpêḡ, “Oto bahem.” Ma hato baḡ ma baḡ vi kambom atu habitak mavi hathak loḡbô hatôm baḡ vi atu mavi. ¹⁴*Êḡ ma Palisi iviyô ba i ethak doḡtom ma ekak abô ek nêpôm loḡôndê te ek nijik Yisu vônô.

Wapômbêḡ anêḡ anyô ku

¹⁵Yisu hayala nôḡ êḡ ba intu hatak loḡ êḡ ba hi. Ma avômalô bêḡ anôḡ esopa yani ba hadum iniḡ lijiḡ sapêḡ mavi. ¹⁶*Ma Yisu hanaḡ lôklokwaḡ hadêḡ thêlô nena miḡ nenaḡ yani bêḡ êndêḡ anyôla ami. ¹⁷Yisu hanaḡ aêḡ ek Wapômbêḡ anêḡ abô injik anôḡ ba bôk hanaḡ hadêḡ plopet Aisaia nena,

¹⁸*“Ôpêntêk ma yenaḡ anyô ku atu ba bôk yahabi yabaheḡ hayô hêk yani yôv.

Ôpêḡ ma yaleḡhaviḡ yani bêḡ anôḡ, ma yakapôlôḡ mavi ek yani;

tem yanêḡ yenaḡ Lovak Mathêḡ êḡ imbiḡ ôpêḡ,

ma tem enaḡ bêḡ êndêḡ avômalô nena tem nêḡ i bulubiḡ.

¹⁹Yani ma anyô bônôḡ ba miḡ hathak hanaḡ abô lôk lôklala ami,

ma miḡ hathak hanaḡ abô hamô loḡ ekaksa ami.

²⁰Ma tem miḡ edabêḡ baselak atu hapu ba hêk pik ami,

ma miḡ imbi ayôk ḡḡathiniḡ ni ami ma mi.

Ma tem indum mavi iyom endeba etak kambom sapêḡ nêḡmô ku mavi vibiḡ am.

²¹Ma avômalô pik sapêḡ tem nêḡnêḡ maleḡjiḡ êndêḡ yani.”

Aisaia 42:1-4

* 12:1: Lo 23:25 * 12:2: Kis 20:10 * 12:3: 1Sml 21:1-6 * 12:4: Wkp 24:5-9 * 12:5: Nam 28:9-10 * 12:6: Mat 12:41-42 * 12:7-8: Mat 9:13 * 12:10: Luk 14:3 * 12:11: Luk 14:5 * 12:14: Jon 5:16 * 12:16: Mat 8:4; Mak 3:12 * 12:18: Mat 3:17

Yisu lôk Belsebul
(Mak 3:20-30; Luk 11:14-23)

²² Vêm ma ewa anyô te atu ngôk habulinj ba êlêm hadênj Yisu. Ngôk ênj hadum ba ôpênj madaluk pusip ma abôlêk putup. Ma Yisu hadum ba ôpênj madaluk lôk abôlêk hakyav ba hayê tak lôk hanañ abô. ²³ Ma avômalô sapênj esonj kambom ba enañ, “Yakô êntêk ma Devit anênj Lim Lukmuk atu ba Wapômbênj hêv halêm ek nêm alalô bulubinj la?”

²⁴* Ma Palisi elañô abô ênj ma enañ, “Ngôk iniñ anyô bênj Belsebul hêv lôklokwanj hadênj ôpênj. Ba intu hatôm nêm ngôk sapênj vê ênjêk avômalô.”

²⁵ Yisu hayala thêlôninñ auk ba hanañ, “Loñ bênj te da iniñ avômalô evaki vose hi ôdônj ju, ênj ma loñ bênj ênj tem ênjêk ngathiniñ. Ma malak te evaki vose hi ôdônj ju, ênj ma tem nênenj yak. Ma ôdônj te evaki vose hi ôdônj ju, ênj ma tem nênenj yak aênj iyom. ²⁶ Ma Sadañ hêv anênj ngôk vê, ênj ma hatôm evaki vose hi ôdônj ju. Ba anênj loñ lôklinyjak tem imiñ majañ aisê? Mi. ²⁷ Môlô onañ nena ngôk bênj Belsebul hêv lôklokwanj hadênj ya ba yahêv ngôk vê. Ma môlônim avômalô idum ku ênj haviñ! Ma opalê intu hêv lôklokwanj hadênj thêlô ba idum ku mavi ênj? Ngôk Bênj, e? Mi! Môlôda unim avômalô ik thô nena môlô onañ abôyañ. ²⁸* Ma donjom Wapômbênj anênj Lovak Matheñ hêv lôklokwanj hadênj ya ba yahêv ngôk vê hêk avômalô. Aênj ba oyala nena Wapômbênj anênj loñ lôklinyjak lêk halêm yôv.

²⁹ “Odañô abô yañ imbinj. Anyô te hatôm imbitak êyô anyô lôklokwanj yañ anênj unyak kapô ba enja anênj nômkama vani e? Mi anônj! Ôpênj embaloñ anyô lôklokwanj ênj ba ekak loñ am, ênj ma yani hatôm enja anênj nômkama vani.

³⁰* “Ôpatu ba miñ lahaviñ ya ami, yani ênj intu hapôlik hathak ya. Ma ôpatu ba miñ hasup avômalô ba ethak donjom ami, ênj ma hatôm halupuninñ i.

³¹* “Aênj ba yanañ êndênj môlô nena Wapômbênj tem nêm avômalô iniñ kambom lomaloma lôk abôma takatu ba enañ hathak Wapômbênj vê. Ma donjom anyô te hayê Lovak Matheñ anênj ku ba hanañ abôma nena, ‘Êntêk ma Ngôk Bênj anênj ku’, ênj ma Wapômbênj miñ hatôm nêm kambom ênj vê ênjêk ôpênj ami. Ma mi. ³² Ma anyô te hanañ abô kambom hathak Anyô Anênj Nakadunñ atu, ma Wapômbênj tem nêm ôpênj anênj kambom vê. Ma donjom anyôla hanañ abô kambom hathak Lovak Matheñ, ênj ma Wapômbênj tem miñ nêm ôpênj anênj kambom ênj vê ami ma ênjêk thêthô.

Alokwanj kambom hathak hik anênj anônj kambom
(Luk 6:43-45)

³³* “Alokwanj mavi ma tem injik anônj mavi, ma alokwanj kambom ma tem injik anônj kambom aênj iyom. Ma anyô ethak êyê anênj anônj vêm ma eyala nena alokwanj mavi mena kambom. ³⁴* Môlô ma umya kambom anênj nali ba kapôlômim putup hathak nômkambom lomaloma atu ba habitak vemimbôlêk. Ba miñ hatôm nonañ abô mavi ami! ³⁵ Anyôla hapesañ anênj nômkama mavi lomaloma ba hamô yani kapô, ênj ma tem enañ abô mavi iyom. Ma anyôla hapesañ nômkama kambom lomaloma ba hamô yani kapô, ênj ma tem enañ abô kambom iyom.

³⁶ “Odañô! Yanañ êndênj môlô! Wapômbênj tem êlêm ek endañô abô. Ba intu anyô tomtom tem nenañ iniñ kambom takatu ba bôk enañ hadênj avômalô vi lôk ibulinj i bênj. ³⁷ Wapômbênj tem endañô anêm abô ba enañ êndênj o nena o anyô thêthônj mena o anyô lokbañ.”

Palisi leñinhaviñ nêgê lavônjinj te
(Mak 8:11-12; Luk 11:29-32)

³⁸* Vêm ma Palisi lôk nê lôkauk hathak abô balabuñ doho enañ hadênj Yisu, “Kêdônjwaga, yêlô leñinhaviñ undum lavônjinj te ek injik thô nena Wapômbênj hêv o ba hôlêm.”

* 12:24: Mat 9:34; 10:25 * 12:28: Ap 10:38; 1Jon 3:8 * 12:30: Mak 9:40; Luk 9:50 * 12:31: Hib 6:4-6
* 12:33: Mat 7:16-20 * 12:34: Mat 3:7; 15:18; Luk 3:7; 6:45 * 12:38: Mat 16:1; Luk 11:16; Jon 6:30

³⁹⁻⁴⁰ *Ma Yisu hanaŋ, “Môlô avômalô bôlôŋ êntêk ma avômalô kambom ba miŋ ôêvhaviŋ ya ami. Ba intu lemimhaviŋ yandum lavôŋiŋ ek injik thô nena Wapômbêŋ bôk hêv ya ba yahalêm, ma doŋtom tem mi. Wak lô ma Jona hamiŋ alim ŋgwêk bêŋ te kapô. Ma wak lô aêŋ iyom ma tem Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu ênjêk pik kapô. Lavôŋiŋ êŋ iyom intu tem Wapômbêŋ injik thô nena bôk hêv ya ba yahalêm. ⁴¹ *Sêbôk ma Jona hanaŋ abô hadêŋ avômalô Ninive ba ele kapôlôŋiŋ liliŋ. Odaŋô! Nômlate lêk hamô loŋ êntêk ma bêŋ hamôŋ ek Jona. Ma môlô miŋ ôêvhaviŋ ami. Ma waklavôŋ atu ba Wapômbêŋ hatak ek nindum abô ma avômalô Ninive tem nenaŋ môlônim kambom takêŋ bêŋ. ⁴² *Ma sêbôk ma Siba iniŋ kwin hatak anêŋ loŋ ma halêm anêŋ loŋ daim bomaŋ ek endanô Solomon anêŋ auk mavi. Odaŋô! Nômlate lêk hamô loŋ êntêk ma bêŋ ek Solomon. Ma doŋtom môlô ôdô anêŋ nodanô. Ma waklavôŋ atu ba Wapômbêŋ hatak ek nindum abô ma tem Siba iniŋ kwin êŋ enaŋ môlônim kambom takêŋ bêŋ.”

Ŋgôk hatup siŋ

(Luk 11:24-26)

⁴³ “Ŋgôk lelaik hatak anyô te, êŋ ma hi haveŋ loŋ thiliv ek êmbôlêm loŋ mavi te ek enja lovak ba êmô. Ma miŋ hapôm loŋ te ami, ⁴⁴ ma tem enaŋ nena, ‘Yatup siŋ yana unyak sêbôk esak loŋbô.’ Ma hayô ba hayê nena unyak êŋ lêk hamô oyaŋ ma epesaŋ ba lêk habitak mabuŋ mavi. ⁴⁵ *Êŋ ma tem ni êmbôlêm ŋgôk baheŋvi ba lahavuju takatu ba iniŋ lôklokwaŋ hamôŋ ek anêŋ ba enja i imbiŋ ek nimbitak nêyô unyak êŋ kapô esak loŋbô. Êŋ ma ôpêŋ tem êmô kambom anôŋ ek yaŋ sêbôk. Ba intu môlô avômalô kambom bôlôŋ êntêk tem nôpôm malaiŋ êŋ imbiŋ.”

Yisu anêŋ talêbô lôk iviyaŋ

(Mak 3:31-35; Luk 8:19-21)

⁴⁶ Yisu hanaŋ abô hadêŋ avômalô denaŋ ma anêŋ talêbô lôk iviyaŋ leŋiŋhaviŋ nenaŋ abô imbiŋ yani ba intu êlêm imiŋ unyak viyaŋ. ⁴⁷ Ma anyô te hi hanaŋ hadêŋ Yisu, “Lemtambô lôk môlôviyaŋ imiŋ yaŋ ba thêlô leŋiŋhaviŋ nenaŋ abô imbiŋ o.”

⁴⁸ Ma Yisu hanaŋ, “Opalê intu yenaŋ wakatik lôk aiyaŋ thêlô?” ⁴⁹⁻⁵⁰ *Ma habi baŋ hayô hamiŋ anêŋ ŋê ku ba hanaŋ, “Avômalô takatu ba esopa Wakamik atu ba hamô malak leŋ anêŋ lahaviŋ, intu yenaŋ wakatik lôk aiyaŋ ma livôŋ thêlô. Ba intu môlô êntêk ma yenaŋ wakatik lôk aiyaŋ thêlô.”

13

Abô loŋ kapô hathak anyô hapaliv yaŋvêk

(Mak 4:1-9; Luk 8:4-8)

¹ Wak êŋ iyom ma Yisu hatak unyak atu ma hi hayô kasukthôm anêŋ daŋ ma halôk hamô biŋ. ² *Ma avômalô bêŋ anôŋ ekalabu yani siŋ ba intu hathak yeŋ te ba hi hamô, ma avômalô imiŋ liŋdaŋ hapup hathak. ³ Ma hadôŋ avômalô hathak abô loŋ kapô bêŋ anôŋ. Ba hanaŋ nena, “Anyô te hi hapaliv anêŋ yaŋvêk halôk anêŋ ku. ⁴ Yani hapaliv yaŋvêk takêŋ ma vi halôk loŋôndê. Êŋ ma menak êpôm ba eyaŋ. ⁵ Ma doho halôk valu kikiliŋ ba intu hapup ketheŋ ek malê nena pik dokte iyom. ⁶ Ma doŋtom wak habi hayô hêk ma hakapok ek malê nena anêŋ ŋgalôk ma bidonŋa. ⁷ Ma vi halôk loŋ yak lôkmaŋgiŋ kapô ba yak êŋ halumbak hayô yaŋvêk takêŋ vôv. ⁸ Ma doŋtom vi halôk pik mavi ba hik anôŋ ba vi hatôm 100 ma vi 60 ma vi 30. ⁹ Aêŋ ba môlô ŋê lôk lemôndôŋ ma nodanô abô êntêk katô!”

Aisê ka Yisu hanaŋ abô loŋ kapô?

(Mak 4:10-12; Luk 8:9-10)

¹⁰ Yisu anêŋ ŋê ku i hadêŋ yani ma enaŋ hik yani liŋ, “Aisê ba hothak honaŋ abô loŋ kapô hadêŋ avômalô?”

* 12:39-40: Mat 16:4; Mak 8:12; Jna 1:17 * 12:41: Jna 3:5 * 12:42: 1Kiŋ 10:1-10 * 12:45: 2Pi 2:20 * 12:49-50: Lom 8:29 * 13:2: Luk 5:1-3

¹¹ Ma Yisu hanañ viyañ nena, “Wapômbêñ lêk hik anêñ auk loñ kapô hathak anêñ loñ lôkliñyak thô hadêñ môlô. Ma miñ hik thô hadêñ thêlô ami. ¹²* Ba anyô te hayala auk êñ, ma tem Wapômbêñ nêñ auk doho imbiñ ba imbitak bêñ anôñ. Ma doñtom anyô te hathôñ auk êñ, ma anêñ auk dokte atu ba ôpêñ havalon loñ tem yani nêñ vê. ¹³* Ba intu yahanañ abô loñ kapô hadêñ thêlô ba
“Êyê, ma doñtom miñ êyê katô ami.

Elañô, ma doñtom miñ elañô katô ba eyala abô êñ anêñ ôdôñ ami.

¹⁴⁻¹⁵* Aêñ ba Wapômbêñ anêñ abô hik anôñ hatôm bôk ba Aisaia hanañ,

“ ‘Avômalô iniñ auk bôk thekthek

ba ibi leñôndôñ siñ

ma ivuliv maleñiñ siñ.

Wak nômbêñ intu ma tem nedañô abô,

ma doñtom miñ hatôm neyala anêñ ôdôñ ami.

Ma wak nômbêñ intu ma tem nêgê nômlate,

ma doñtom miñ hatôm nêpôm anêñ ôdôñ ami.

Ba intu etak kambom êñ

ma tem nêgê esak maleñiñ

lôk nedañô êndôk leñôndôñ

ma neja êñjêk iniñ auk

ma nede i liliñ ek yandum thêlô mavi.’

Aisaia 6:9-10

¹⁶* Ma môlô lêk ôyê ya hathak malemim daluk lôk olañô ya halôk lemim ôndôñ. Ba intu lêk ômô mavi. ¹⁷ Odañô! Yanañ avanôñ êndêñ môlô! Sêbôk ma plopet lôk nê thêthôñ bêñ anôñ leñiñhiki ek nêgê nôñm êntêk ba lêk môlô ôyê, ma doñtom miñ êyê ami. Ma leñiñhiki ek nedañô abô takêntêk ba lêk môlô olañô, ma doñtom miñ elañô ami.

Abô loñ kapô hathak yañvêk anêñ ôdôñ

(Mak 4:13-20; Luk 8:11-15)

¹⁸ “Aêñ ba tem yanañ abô loñ kapô hathak epaliv yañvêk anêñ ôdôñ bêñ êndêñ môlô. ¹⁹ Anyô te halañô abô hathak Wapômbêñ anêñ loñ lôkliñyak ma doñtom miñ hayala anêñ ôdôñ ami, êñ ma Sadañ hayô ba hawa yañvêk atu ba Wapômbêñ havatho halôk yani kapô vê. Êñ ma hatôm yañvêk atu ba halôk loñôndê.

²⁰⁻²¹ “Ma ôpatu halañô abô ba hêvhaviñ ketheñ lôk lamavi ma doñtom malaiñ lôk vovañ hapôm yani hathak Wapômbêñ anêñ abô ma hatak anêñ hêvhaviñ ketheñ oyañ, êñ ma hatôm yañvêk atu ba hêv yak halôk valu kikiliñ ba miñ habi ñgalôk ami.

²²* “Anyô te halañô abô ma doñtom lahiki bêñ anôñ hathak anêñ lôkmala pik êntêk lôk nômkama lomalomala lôk valuseleñ. Ma auk takêñ intu hasivun Wapômbêñ anêñ abô ba ôpêñ miñ hik anêñ anôñ ami. Êñ ma hatôm yañvêk atu ba halôk yak lôkmañgiñ kapô.

²³ “Ma anyô halañô Wapômbêñ anêñ abô ba hayala anêñ ôdôñ êñ ma tem indum ku ba injik anôñ mavi êtôm 100 mena 60 mena 30 la. Êñ ma hatôm yañvêk atu ba halôk pik mavi.”

Abô loñ kapô hathak kamuñ kambom

²⁴ Yisu hanañ abô loñ kapô yañ nena, “Wapômbêñ anêñ loñ lôkliñyak ma aêntêk. Anyô te havatho yañvêk mavi halôk anêñ ku. ²⁵ Ma avômalô i êk sôm, ma ôpêñ anêñ anyô lamaniñ te halêm havatho kamuñ kambom halôk ku kapô êñ haviñ ma hi. ²⁶ Vêñ ma nôñm anôñ hadum ek êyôk, ma kamuñ kambom êñ havuak haviñ. ²⁷ Ma nê eyabiñ ku i hadêñ ku alañ ma enañ hadêñ yani, ‘Anyô bêñ, bôk hovatho yañvêk mavi halôk anêñ ku iyom. Aisê ka kamuñ kambom habitak haviñ?’

²⁸ “Ma yani hanañ hadêñ thêlô, ‘Anyô te lamaniñ hathak ya ba hadum nôñm êñ.’

“Ma nê ku enañ hik yani liñ, ‘Lemhaviñ yêlô nayavovon ku êñ e?’

* 13:12: Mat 25:29; Mak 4:25; Luk 8:18; 19:26 * 13:13: Lo 29:4; Jer 5:21 * 13:14-15: Jon 12:40; Ap 28:26-27

* 13:16: Luk 10:23-24 * 13:22: Luk 12:16-21; 1Ti 6:9-10,17

²⁹ “Ma doḡtom ku alaḡ hanaḡ, ‘Mi. Yahakô môlô noyavovovḡ ba nosapu nôḡ mavi vê imbiḡ kamuḡ kambom. ³⁰ Môlô nôndô luvi êḡ endeba avômalô nedav nôḡ am. Êḡ ma tem yanaḡ êndêḡ ḡê ku takatu ba tem nedav nôḡ nena, “Môlô nusup kamuḡ kambom sapêḡ ba nokak lôkulôku ba nôndô êḡ loḡ nêmbôk esak atum. Ma nusup nôḡ anêḡ anôḡ ba notak êḡ unyak nôḡ hamô.” ’”

Abô loḡ kapô hathak ava yaôna

(Mak 4:30-32; Luk 13:18-19)

³¹ Yisu hanaḡ abô loḡ kapô te nena, “Wapômbêḡ anêḡ loḡ lôkliḡyak ma aêntêk. Anyô te hawa ava yaônate ba havatho halôk anêḡ ku kapô. ³² Ava êḡ ma yaôna lôk, ma doḡtom habitak alokwaḡ daim ba hamôḡ ek nôḡkama ku kapô vi. Ma menak ethak elav iniḡ unyak halôk anêḡ ḡauḡ.”

Abô loḡ kapô hathak yis

(Mak 4:33-34; Luk 13:20-21)

³³ Yisu hanaḡ abô loḡ kapô te nena, “Wapômbêḡ anêḡ loḡ lôkliḡyak ma aêntêk. Avi te hawa yis dokte ba hayelaḡ halôk palawa bêḡ anôḡ kapô, ma haveḡ yam ma palawa sapêḡ hathiḡ bêḡ.”

³⁴ Abô takêntêk ba Yisu hanaḡ hadêḡ avômalô ma hanaḡ hathak abô loḡ kapô iyom ma miḡ hathak hadôḡ i hathak abô yaḡda ami ³⁵ ek Wapômbêḡ anêḡ abô injik anôḡ ba hanaḡ hadêḡ plopet nena, “Yaveḡbôlêk tem ekyav ba yanaḡ abô loḡ kapô êndêḡ môlô.

Ma yanaḡ Wapômbêḡ anêḡ auk lomaloma takatu ba havuḡ hadêḡ sêbôk ba yani hapesaḡ pik êntêk aleba lêk bêḡ.”

Kapya Yey 78:2

Yisu hanaḡ kamuḡ kambom anêḡ ôdôḡ bêḡ

³⁶ Yôv ma Yisu hataḡ avômalô ba i ma hi unyak kapô. Ma anêḡ ḡê ku i ek yani ma enaḡ, “Nungwik abô loḡ kapô atu ba hathak kamuḡ kambom habitak ku kapô anêḡ ôdôḡ thô êndêḡ yêlô.”

³⁷ Êḡ ma hanaḡ, “Ôpatu ba havatho yaḡvêk mavi, êḡ ma Anyô Anêḡ Nakaduḡ atu. ³⁸ Ma ku kapô ma pik êntêk, ma yaḡvêk mavi ma loḡ lôkliḡyak anêḡ avômalô, ma kamuḡ kambom ma anyô kambom anêḡ avômalô. ³⁹ Anyô lamaniḡ atu ba havatho yaḡvêk kambom, yani ma Sadaḡ. Avômalô takatu ba elav nôḡ, thêlô êḡ ma hatôm aḡela. Nôm hayôk, êḡ ma pik lo leḡ anêḡ daḡ.

⁴⁰⁻⁴² * “Pik lo leḡ anêḡ daḡ hayô ma Anyô Anêḡ Nakaduḡ atu tem nêḡ anêḡ aḡela ba ini anêḡ loḡ lôkliḡyak atu ba hamô pik êntêk ek neja avômalô kambom takatu ba êvôv avômalô ek nindum kambom lôk avômalô sapêḡ atu ba ethak idum kambom ba nimbi êndôk loḡ atum lôkmala. Thêlô tem nedaḡ kambom ba nesaḡ veḡḡbôlêk ôdôḡ loḡ. Nôm êḡ hatôm avômalô takatu ba isup kamuḡ kambom ba êbôk hathak atum.

⁴³ * “Ma doḡtom avômalô thêthôḡ tem nimbatak êtôm wak anêḡ deda ba nêḡ Lambô anêḡ loḡ lôkliḡyak. Aêḡ ba môlô ḡê lôk lemôndôḡ ma nodarô abô êntêk katô!”

Abô loḡ kapô hathak ivuḡ nôḡ mavi te

⁴⁴ “Wapômbêḡ anêḡ loḡ lôkliḡyak ma hatôm ku kapo te ba ivuḡ nôḡ mavi te hamô. Ma anyô te hapôm nôḡ mavi êḡ. Ma havuḡ halôk loḡbô. Yani lamavi ba hêv anêḡ nôḡkama sapêḡ ek nêḡnêḡ vuli. Ma hawa valuseleḡ ba hêv hadêḡ ku atu ba nôḡ mavi êḡ hamô anêḡ alaḡ ek enja ku êḡ.”

Abô loḡ kapô hathak kôḡkôḡ mavi

⁴⁵ “Abô loḡ kapô te haviḡ nena Wapômbêḡ anêḡ loḡ lôkliḡyak ma aêntêk. Anyô hadum ku valuseleḡ te habôlêḡ kôḡkôḡ kêkêlô ek nêḡ vuli. ⁴⁶ Yani habôlêḡ aleba hapôm kôḡkôḡ kêkêlô anêḡ dôêḡ te ba anêḡ vuli bêḡ anôḡ. Êḡ ma hi hêv anêḡ nôḡkama sapêḡ ek nêḡnêḡ vuli. Ma hawa valuseleḡ ba hi hêv kôḡkôḡ kêkêlô êḡ hathak.”

* 13:40-42: Mat 8:12; 24:31; 25:31; Mak 13:27; Jon 15:6 * 13:43: Dan 12:3

Abô loj kapô hathak yaksej

⁴⁷ “Abô loj kapô te hathak loj bô nena Wapômbêj anêj loj lôkliyak ma hatôm aêntêk. Nê ibi yaksej halôk kasukthôm êvôv alim lomaloma aleba putup. ⁴⁸ Êj ma êvôv yaksej hathak lijan. Ma êlôk êmô ma isup alim mavi halôk vak sam doho. Ma dojtom alim kambom ma ibi hi. ⁴⁹ Ba intu waklavôj pik lo lej anêj dan ma Wapômbêj tem indum aêj iyom. Ba anêj ajele tem nêlêm neja nê kambom vê ênjêk nê thêthôn malêvônj ⁵⁰ *ba nimbi êndôk loj atum lôkmala. Thêlô tem nedañ kambom ba nesañ veñj bôlêk ôdônj loj.”

⁵¹ Ma Yisu hanañ hik anêj nê ku liñ nena, “Môlô lêk oyala abô sapêj anêj ôdônj e?”
Ma thêlô enañ hadêj yani, “Intu êj.”

⁵² Êj ma yani hanañ hadêj thêlô, “Anyô lôkauk hathak abô balabuñ te halañ abô ba hawa auk hathak Wapômbêj anêj loj lôkliyak, yani êj hatôm unyak te anêj lambô. Yani hi unyak kapô ba hawa nôm mavi lukmuk lôk bô haviñ ba hêv hadêj avômalô.”

Plopet ma athên mi hêk anêj malak ôdônj

(Mak 6:1-6; Luk 4:16-30)

⁵³ Yisu hanañ abô loj kapô takêj yôv ma yani hatak loj êj. ⁵⁴ *Ma hi yanida anêj malak ôdônj. Ma hadôn avômalô hamô iniñ unyak yeñ aleba eson kambom ba enañ, “Ôpêntêk hawa auk êntêk anêj êsê? Aisê ba yani hatôm idum nômbithi? ⁵⁵ *Ôpêj ma anyô halav unyak te anêj nakaduñ ma anêj talêbô ma Malia. Ma anêj iviyañ ma Jems lo Josep ma Saimon lo Judas. ⁵⁶ Ma anêj livi êmô loj êntêk haviñ. Ma aisê ka anyô êj hatôm idum nôm takêj?” ⁵⁷ *Ma thêlô enañ aêj, ma êpôlik hathak yani. Ba intu Yisu hanañ hadêj thêlô, “Plopet hawa athên bêj hêk malak yañ. Ma dojtom anêj malak ôdônj lôk anêj thalaleñ ma hatôm anyô athên mi.”

⁵⁸ Aêj ba intu miñ hadum nômbithi bêj anônj hêk loj êj ami ek malê nena thêlô miñ êvhaviñ yani ami.

14

Ik Jon anyô hathik ñañ vônô

(Mak 6:14-29; Luk 9:7-9)

¹ Wak êj ma Anyô Bêj Helot Antipas halañ abô hathak nôm takatu ba Yisu hadum.
² Êj ma hanañ hadêj anêj nê ku nena, “Ôpêj ma Jon anyô hathik ñañ iyom intu haviyô hathak loj bô. Ba intu yani hawa lôklokwañ ba hadum nômbithi takêj.”

³⁻⁴ *Sêbôk ma Helot hawa yañ Pilip anêj avi Helodias vani. Ba Jon hanañ hadêj Helot, “Lêk howa avi êntêk vani ba intu hubuliñ abô balabuñ.” Êj ma Helot hêv anêj nê ku ba i evalon Jon ba ekak ma êdô hamô koladônj. ⁵ *Avômalô leñjñhabi nena Jon ma plopet te. Ba intu Helot hadum ek injik Jon vônô ma dojtom hakô ek avômalô.

⁶ Anyô doho êlêm eyañ nôm haviñ Helot ek leñjñhabi anêj waklavônj talêbô hawa yani. Ma Helodias nalavi halêm haloyeñ hamiñ thêlô malêvônj. Ma Helot hayê ba lamavi anêj dôêj. ⁷ Êj ma Helot havak abô haviñ yani nena, “Yanañ avanônj biñ dake nena honañ hik ya liñ hathak nômlate ek yanêm êndêj o, êj ma tem yanêm iyom.” ⁸ Ma talêbô hêv auk hadêj nalavi ek enañ nena, “Yaleñhaviñ Jon wakadôk êndôk belev te ba nêm êndêj ya!”
⁹⁻¹⁰ Ma kiñ halañ abô lamalaiñ. Ma dojtom bôk havak abô halôk nê bêjbêj malerieñ yôv ba intu hanañ hadêj nê ku ba i koladônj ma edabêj Jon laselo kisi hatôm atu ba avena hanañ. ¹¹ Ma thêlô etak Jon wakadôk halôk belev te ba ewa êlêm êv hadêj avi muk atu. Ma yani hawa ba hi hêv hadêj talêbô. ¹² Ma Jon anêj nê ku elañ ma êlêm ewa anêj liñkupik ba i elav. Elav vêm ma i enañ hadêj Yisu.

Yisu havakônj avômalô hatôm 5,000

(Mak 6:32-44; Luk 9:10-17; Jon 6:1-15)

* 13:50: Mat 13:42; Luk 13:28 * 13:54: Jon 7:15 * 13:55: Jon 6:42 * 13:57: Jon 4:44 * 14:3-4: Wkp 18:16; 20:21; Luk 3:19-20 * 14:5: Mat 21:26

¹³ Yisu halarjô abô êj vêm ma hatak loj êj ma hathak yej te ba hi loj thiliv bute. Ma avômalô bêj anôj elarjô nena yani iyom lêk hi ba intu etak iniñ malak ma everj yani yam ba i. ¹⁴ Ma Yisu hathak liñ ma hayê avômalô bêj anôj lêk êmô yôv. Ma lahiki hathak thêlô ba hadum iniñ jê lôk lijiñ mavi.

¹⁵ Yañsiñ hayô ma anêj jê ku êlêm ma enañ, “Lêk yañsiñ ma alalô amô loj thiliv. Ba intu otak avômalô takêntêk ek ini malak takatu ba hamô habobo ek nênem iniñ nômvuli.”

¹⁶ Ma doñtom Yisu hanañ nena, “Mi! Thêlô nêmo. Mólô da nobakôj i.”

¹⁷ Ma doñtom thêlô enañ, “Yêlôaniñ polom bahejvi ma alim ju iyom.”

¹⁸ Êj ma Yisu hanañ, “Noja nôlêm.” ¹⁹* Ma hanañ hadêj avômalô nena, “Nôndôk nômo kamuñ takêntêk.” Ma hawa polom bahejvi lôk alim ju atu ma hêv ma hathak lej ma hêv mek. Vêm ma haya polom lôk alim ba hêv hadêj anêj jê ku, ma jê ku ewa ba ibi sam ba êv hadêj avômalô nômbêj atu. ²⁰ Ma avômalô sapêj eyañ ba leñijviyak. Ma nômvata vi atu ba hamô ma jê ku isup halôk vak sam laumiñ ba lahavuju. ²¹ Anyô iyom intu hatôm 5,000 ma avi lo avômena takatu ba eyañ nômvêj haviñ miñ ekatuñ i ami.

Yisu havej kasukthôm anêj dômlê

(Mak 6:45-52; Jon 6:16-21)

²² Vêm ma Yisu hanañ hadêj anêj jê ku nena nesak yej ba nêmoñ ba ini kasukthôm vi tuvulu. Ma yanida hamô ek nêmvômalô ba ini am. ²³* Yani hêv avômalô ba i ma hathak dum te ba hi ek eterj mek. Bôlvôñ hayô ma yani hamô dum êj denañ. ²⁴ Ma yej lêk hi kasuk malêvôñ ma lovak hayuv ba hamô yej loj hale hi ba intu ñañ budum hik ba yej êj halelela liliñ kambom.

²⁵ Habobo tem eyañ ma yani havej kasuk anêj dômlê ba hi hadêj anêj jê ku. ²⁶* Ma anêj jê ku êyê yani havej kasuk anêj dômlê ma êkô kambom ba enañ nena, “Anyôla dahô!” ba elañ boloba.

²⁷ Ma kethej oyañ ma yani hanañ hadêj thêlô nena, “Mólô miñ nôkô ami ma nômvôyaô! Ya êntêk!”

²⁸ Êj ma Pita hanañ, “O Anyô Bêj Yisu, ma onañ ek yamberj kasuk anêj dômlê ba yasôk êndêj o.”

²⁹ Ma Yisu hanañ, “Ôlêm.”

Êj ma Pita hatak yej ma havej kasuk anêj dômlê ba hi. ³⁰ Ma doñtom hayê lovak hayuv ba hakô. Êj ma hêv yak halôk kasuk kapô ma halam nena, “Anyô Bêj! Nêmvôya sa!”

³¹* Kethej oyañ ma Yisu havalorj yani. Ma hanañ, “O anyô hôvêhaviñ yaôna lôk. Hosorj nena hatôm yayabiñ o ami e?”

³² Ma thai ethak yej ma lovak bêj êj hama. ³³ Aêj ba jê takatu ba êmô yej elek veñjndôñ lêlô ma êkôm ba êv yej ba enañ, “Avanôñ biñ! O ma Wapômbêj anêj Nakaduñ.”

Yisu hadum avômalô lôk lijiñ mavi hêk Genesalet

(Mak 6:53-56; Jon 6:22-25)

³⁴ Thêlô ethak liñdañ vi tuvulu anêj Genesalet. ³⁵ Ma avômalô loj êj êyê Yisu ba eyala yani. Ma êv abô havej malak loj êj sapêj. Ma ewa iniñ jê lôk lijiñ sapêj ba i hadêj Yisu. ³⁶* Ma eterj Yisu ba enañ ek jê lôk lijiñ nêsvôm anêj kwêv anêj dañ iyom. Ma sapêj atu ba êsvôm ma ibitak mavi.

15

Yisu hanañ hathak nômvômalô takatu ba tem indum anyô lelaik

(Mak 7:1-23)

* 14:19: Mat 15:35-39; Mak 8:6-10 * 14:23: Luk 6:12; 9:28 * 14:26: Luk 24:37 * 14:31: Mat 8:26; Mak 4:39
* 14:36: Mat 9:20-21

¹ Palisi lôk nê lôkauk hathak abô balabuŋ doho êlêm anêŋ Jêlusalem ba i hadêŋ Yisu ma enaŋ hik yani liŋ nena, ² “Bumalô iniŋ abô majaŋ hanaŋ ek alalô nasik baheŋŋ vêmam ka miŋ anŋaŋ nôm ek indum Wapômbêŋ lamavi. Ma aisê ka anêm nê ku ibuliŋ abô êŋ ba miŋ ithik baheŋŋ ami?”

³ Êŋ ma Yisu hanaŋ, “Aisê ka môlô ubuliŋ Wapômbêŋ anêŋ abô balabuŋ ba osopa môlôda unim abô majaŋ? ⁴ *Hatôm Wapômbêŋ hanaŋ nena, ‘Nodovak lemami lo lemtami’ ma ‘Ôpatu ba hathaŋ lambô lo talêbô hathak abô kambom, ma nijik ôpêŋ vônô.’ ⁵ Ma doŋtom môlô othak onaŋ nena anyôla hanaŋ hadêŋ lami nena, ‘Yenaŋ nômkama takatu ba hamô ek yanêm mamu sa, êŋ ma bôk yahaŋaŋ nena tem yanêm êndêŋ Wapômbêŋ êtôm da. ⁶ Ba intu miŋ hatôm yanêm mamu sa ami.’ Êŋ ma hatôm môlô ôvôliŋ dômim ek Wapômbêŋ anêŋ abô ba osopa libumi iniŋ bôk lo loŋ. ⁷ Môlô nê kambom! Môlô udum ba avômalô eson nena môlô nê wapôm. Ma doŋtom môlô ma nê palon anônŋ ba plopet Aisaia anêŋ abô lêk hik anônŋ ba hanaŋ nena, ⁸ “ ‘Avômalô êntêk êbô yenaŋ athêŋ hathak veŋŋbôlêk oyaŋ.

Ma doŋtom kapôlônŋŋ ma hêk daim bô ek ya.

⁹ Thêlô êv yeŋ oyaŋ hadêŋ ya.

Ma ethak enaŋ thêlôda iniŋ abô iyom ba esau nena,

“Êntêk ma Wapômbêŋ anêŋ abô.” ’ ’”

Aisaia 29:13

¹⁰ Ma Yisu halam avômalô nômbêŋ atu ba êlêm hadêŋ yani ma hanaŋ nena, “Môlô nodanô ba noyala katô. ¹¹ *Nôm takatu ba anyô hayaŋ halôk abôlêk miŋ hadum yani habitak lelaik ami. Ma doŋtom nôm takatu ba anyô hanaŋ hale abôlêk intu hadum anyô habitak lelaik.”

¹² Vêm ma nê ku êlêm enaŋ hadêŋ Yisu nena, “Ondaŋô. Palisi elanô anêm abô êntêk ba lêk leŋŋmaniŋ kambom hathak o.”

¹³ Ma Yisu hanaŋ viyaŋ nena, “Wakamik atu ba hamô malak leŋ tem esapu nôm lôk ŋgalôk takatu ba miŋ yani havatho ami. ¹⁴ *Ba miŋ môlô nodanô nê takêŋ iniŋ abô ami. Thêlô ma nê maleŋŋ pusip ba idum ek nendom avômalô vi embeŋ loŋôndê. Ma anyô mapusip yaŋ halom anyô mapusip yaŋ haveŋ loŋôndê, êŋ ma tem luvi nênem yak êndôk lôv.”

¹⁵ Êŋ ma Pita hanaŋ hadêŋ Yisu nena, “Nuŋgwik abô loŋ kapô êŋ anêŋ ôdônŋ thô êndêŋ yêlô.”

¹⁶ Ma Yisu hanaŋ hadêŋ thêlô nena, “Môlô ôthônŋ haviŋ e? ¹⁷ Odaŋô katô! Nôm takatu ba halôk anyô abôlêk ba hi hamiŋ anyô lasoam vêm ma hale yaŋŋ ba hi. ¹⁸ Ma doŋtom nôm takatu ba hamô anyô kapô ba hanaŋ hale abôlêk, êŋ ma habitak anêŋ anyô kapô ba intu hadum ôpêŋ habitak lelaik. ¹⁹ Nôm takêntêk intu hamô avômalô kapôlônŋŋ ba hale yaŋŋ: auk kambom lôk ik anyô vônô ma idum sek haviŋ anyô yaŋ yanavi lôk sek waliliŋ ma vani lôk enaŋ abôyaŋ hathak anyô yaŋ ba idum abô ek yani lôk enaŋ abô kambom hathak anyô vi. ²⁰ Aêŋ ba anyô hayaŋ nôm ba miŋ hathik baŋ ami, nôm êŋ miŋ hadum ba yani habitak lelaik ami. Mi. Kambom takêntêk intu hadum ba ôpêŋ habitak lelaik.”

Avi Kenan te hêvhaviŋ Yisu

(Mak 7:24-30)

²¹ Yisu hatak loŋ êŋ ma hi hamô habobo Taia lo Saidon. ²² Ma avi Kenan te hamô loŋ êŋ ba halêm ma halam nena, “Anyô Bêŋ! Devit anêŋ Lim Lukmuk! Nêm kapôlôm ek ya! ŋgôk habuliŋ yenaŋ avena kambom anônŋ.”

²³ Ma doŋtom yani bônônŋ iyom aleba nê ku êlêm ma enaŋ nena, “Avi êntêk halam kaêk haveŋ alalô yam bôsahe! Onaŋ ek yani ni!”

²⁴ *Êŋ ma hanaŋ viyaŋ nena, “Wapômbêŋ hêv ya ba yahalêm hadêŋ avômalô Israeal takatu ba evenŋ mayaliv iyom hatôm bôksipsip.”

²⁵ Ma avi atu halêm ma halek vadônŋ lêlô ma hanaŋ, “Anyô bêŋ, nêm ya sa!”

* 15:4: Kis 20:12; 21:17; Wkp 20:9; Lo 5:16 * 15:11: Mat 12:34 * 15:14: Luk 6:39; Lom 2:19 * 15:24: Mat 10:6

²⁶ Ma hanañ hadêñ avi êñ nena, “Kambom ek nakaliv avômena iniñ nôm êndêñ avuñ.”

²⁷ Avi êñ hanañ, “Anyô Bêñ, êñ ma avanôñ. Ma doñtom avuñ ethak eyañ alañsi iniñ nôm mapmap.”

²⁸ Yisu hanañ, “O avi hôêvhaviñ bêñ anôñ ba Wapômbêñ tem êndôk esak anêm lemhaviñ.” Ma avi êñ nalavi habitak mavi hathak loñbô.

Yisu hadum avômalô lôk lijiñ bêñ anôñ mavi

²⁹ Ma Yisu hatak loñ êñ ma habup hathak kasukthôm anêñ Galili. Vêm ma hathak dumlolê te ba hi hamô. ³⁰ Ma avômalô bêñ anôñ êlêm hadêñ yani ma ewa ñê veññvuvuñ, lôk ñê maleññ pusip, lôk ñê veññ lo baheññ thotho, lôk ñê veññbôlêk putup, lôk ñê lijiñ lomaloma ba êdô i hêk Yisu valuvi. Ma yani hadum ba ibitak mavi. ³¹ *Ma avômalô êyê ñê veññbôlêk putup enañ abô, lôk ñê veññ lo baheññ thotho ibitak mavi, ma ñê veññvuvuñ even, lôk ñê maleññ pusip êyê tak. Ma thêlô esonj kambom ba êbô Isael iniñ Wapômbêñ anêñ athêñ.

Yisu havakôñ avômalô hatôm 4,000

(Mak 8:1-10)

³² *Yisu halam anêñ ñê ku êlêm ma hanañ hadêñ i nena, “Yaleñ hik ya hathak avômalô nômbêñ êntêk. Thêlô bôk êmô haviñ ya hatôm wak lô ba iniñ nôm lêk mi. Ma yahadô yanêm thêlô ba ini oyañ. Yakô tem maleññ etaba êndôk loñôndê ba nêñem yak.”

³³ Ma anêñ ñê ku enañ nena, “Alalô amô loñ thiliv ma avômalô bêñ anôñ ba intu naja nôm anêñ êsê ba nanêm êndêñ i?”

³⁴ Ma Yisu hanañ hik thêlô liñ, “Môlônim polom vithê intu hamô?”

Ma enañ nena, “Polom baheñvi ba lahavuju lôk alim yaônena tomtom.”

³⁵ Ma Yisu hanañ hadêñ avômalô nômbêñ atu nena nêndôk nêñmô biñ. ³⁶ Êñ ma hawa polom baheñvi ba lahavuju atu lôk alim ma hêv lamavi hadêñ Wapômbêñ. Ma haya polom lôk alim ba hêv hadêñ anêñ ñê ku. Ma ñê ku ewa ba ibi sam hadêñ avômalô. ³⁷ Sapêñ eyañ ba leññvivyak ma ñê ku isup nôm wata halôk vak sam baheñvi ba lahavuju. ³⁸ Anyô iyom intu hatôm 4,000 ma avi lo avômena takatu ba eyañ nôm êñ haviñ miñ ekatuñ i ami. ³⁹ Yôv ma Yisu hêv avômalô ba i ma hathak yeñ ba hi Magadala.

16

Palisi lo Sadyusi leññhaviñ nêgê lavôññ te

(Mak 8:11-13; Luk 12:54-56)

¹ *Palisi lo Sadyusi doho êlêm hadêñ Yisu ek nesaê yani. Ba intu thêlô enañ hadêñ yani nena, “Undum lavôññ te ek injik thô nena Wapômbêñ hêv o ba hólêm mena mi e?”

² Ma Yisu hanañ nena, “Yañsiñ ma môlô othak onañ nena, ‘Sômuyum mavi, êñ ma wak mavi tem êñjêk sawa daim.’ ³ Ma lôkbôk ma môlô othak onañ, ‘Wak habi thapuk ba tem ôthôm.’ Môlô oyala leñlêvôn anêñ kobom katô. Ma doñtom ku lomaloma takatu ba lêk habitak anêñ ôdôn, ma môlô ôthôn paliñ denañ. ⁴ *Môlô avômalô bôlôn êntêk ma avômalô kambom ba miñ ôêvhaviñ ya ami. Môlô lemimhaviñ yandum lavôññ ek injik thô nena Wapômbêñ bôk hêv ya ba yahalêm, ma doñtom tem mi. Môlô tem nôñgô Jona anêñ lavôññ iyom.” Êñ ma Yisu hatak thêlô ba hi.

Abô loñ kapô hathak Palisi lo Sadyusi iniñ yis

(Mak 8:14-21)

⁵ Yisu lôk anêñ ñê ku êyô kasukthôm vi tuvulu. Ma anêñ ñê ku leññpaliñ polom ba miñ ewa haviñ ami. ⁶ *Ma hanañ hadêñ thêlô nena, “Noyabiñ am esak Palisi lo Sadyusi iniñ yis.”

⁷ Ma ñê ku enañ abô hadêñ thêlôda nena, “Alalô miñ awa polom ami ba intu hanañ abô êntêk la.”

* 15:31: Mak 7:37 * 15:32: Mat 14:14 * 16:1: Mat 12:38; Luk 11:16 * 16:4: Mat 12:39; Luk 11:29 * 16:6: Luk 12:1

⁸ Ma dorjtom yani hayala iniņ abô atu ba enaņ ba hanaņ, “Môlô ñê ôêvhaviņ yaôna lôk. Onaņ hathak miņ owa polom ami eka? ⁹ *Môlô ôthôn denaņ e? Miņ lemimhabi polom baheņvi atu ba avômalô 5,000 bôk eyaņ ami e? Ma vak sam vithê intu usup nôm wata halôk? ¹⁰ *Ma polom baheņvi ba lahavuju ek avômalô hatôm 4,000, ma dorjtom vak sam vithê intu bôk usup nôm wata halôk ba lemimpaliņ?

¹¹ “Môlô ôthôn yenaņ auk denaņ ba oson nena yahananaņ abô hathak polom e? Noyabiņ am ek Palisi lo Sadyusi iniņ yis!” ¹² Êņ ma ñê ku eyala Yisu anêņ auk. Yani hanaņ nena thêlô neyabiņ i ek Palisi lo Sadyusi takatu ba êdôn avômalô hathak auk lokbaņ. Ma miņ hanaņ hathak yis atu ba avômalô engabôm polom hathak ami.

Pita hanaņ nena Yisu ma Kilisi

(Mak 8:27-30; Luk 9:18-21)

¹³ Yisu habitak hayô Sisalia Pilipai ma hanaņ hik ñê ku liņ nena, “Avômalô iniņ auk aisê? Anyô Anêņ Nakaduņ atu ma opalê?”

¹⁴ *Ma thêlô enaņ nena, “Doho enaņ nena o ma Jon anyô hathik ñaņ. Ma doho enaņ nena o Elia. Ma vi enaņ nena o ma Jelemaia mena plopet bô te.”

¹⁵ Ma hanaņ hik thêlô liņ, “Ma môlôda olam ya nena opalê?”

¹⁶ *Êņ ma Saimon Pita hanaņ nena, “O ma Mesia, Wapômbêņ lôkmala anêņ Nakaduņ atu ba hêv ek nê anêņ avômalô bulubiņ.”

¹⁷ *Ma hanaņ viyaņ, “Saimon, Jona anêņ nakaduņ, lêk hômô mavi. Ek malê nena anyô pik êntêk te miņ hik auk êņ thô hadêņ o ami, ma mi. Wakamik atu ba hamô malak leņ, yani êņ intu hik auk êntêk thô hadêņ o. ¹⁸ *Ma yanaņ êndêņ o nena o ma Pita.* Ma tem yandav yenaņ avômalô takatu ba êvhaviņ êyô êmô valu êņ. Ma nômlate miņ hatôm imbuliņ avômalô ôdôn êņ ba nema ami ma mi. ¹⁹ *Tem yanêma loņ lôkliņyak anêņ vovaleņ êndêņ o. Nôm takatu ba hubutiņ hamô pik ma tem yambutiņ ênjêk leņ aêņ iyom. Ma nôm takatu ba hopole hamô pik ma tem yapole ênjêk leņ aêņ iyom.” ²⁰ Ma hanaņ lôklokwaņ hadêņ anêņ ñê ku ek miņ nenaņ êndêņ anyôla nena yani ma Mesia atu ami.

Yisu hanaņ abô hathak anêņ ñama

(Mak 8:31-9:1; Luk 9:22-27)

²¹ Pita hanaņ nena Yisu ma Mesia vêm ma Yisu anêņ ku yaņ hayô nena êndôn anêņ ñê ku, “Tem yasopa Wapômbêņ anêņ lahaviņ ba yana Jelusalem. Ma Israel iniņ ñê bêņbêņ lôk ñê bêņbêņ êbôk da lôk ñê lôkauk hathak abô balabuņ tem nê nêma vovaņ êndêņ ya. Ma Wapômbêņ tem indum ba nijik ya vônô. Ma êtôm wak lô ma tem injik ya liņ imbiyô esak loņbô.”

²² Ma Pita hawa yani hi daim dokte ma hathaņ ba hanaņ nena, “Anyô Bêņ, mi anôn! Nôm êņ miņ hatôm êpôm o ami ma mi anôn!”

²³ Yisu hik i liliņ ma hanaņ hadêņ Pita, “Sadaņ, nu daņ! Hosopa anyô iniņ auk iyom ma miņ hosopa Wapômbêņ anêņ auk ami. Ba intu o hatôm gwasilim te atu ba elav ek enja ya êmô.”

²⁴ *Êņ ma Yisu hanaņ hadêņ anêņ ñê ku nena, “Anyôla hadum ek esopa ya, êņ ma êmbôliņ dôma êndêņ yanida ma enja anêņ alovalaņaņsiņ ba esopa ya. ²⁵ *Ek malê nena ôpatu ba lahabi bêņ anôn hathak anêņ lôkmala pik, anêņ lôkmala êņ tem nêma yak. Ma dorjtom ôpatu ba hatak anêņ lôkmala ek hasopa ya, yani êņ tem enja lôkmala anôn.

²⁶ * “Anyô te hawa nômkama pik sapêņ ma dorjtom miņ hasopa Wapômbêņ anêņ abô ami ba anêņ lôkmala hêv yak, êņ ma tem yani êmô mavi e? Mi anôn, tem enja vovaņ. Ma anyôla hatôm nêma nômlate êndêņ Wapômbêņ ek enja anêņ lôkmala esak loņbô e?

* 16:9: Mat 14:17-21 * 16:10: Mat 15:34-38 * 16:14: Mat 14:1-2; Mak 6:14-15; Luk 9:7-8 * 16:16: Jon 6:69
 * 16:17: Gal 1:15-16 * 16:18: Jon 1:42; Ep 2:20 * 16:18: Athêņ êņ anêņ ôdôn nena ‘valu’. * 16:19: Mat 18:18; Jon 20:23 * 16:24: Mat 10:38; Luk 14:27 * 16:25: Mat 10:39; Luk 17:33; Jon 12:25 * 16:26: Mat 4:8-9

Mi anôn! ²⁷* Anyô Anêḡ Nakaduḡ atu tem êlêm imbiḡ aḡela ba embalonḡ Lambô anêḡ lôklokwanḡ lôk deda lôkmanḡiḡ. Êḡ ma tem yani nêḡ vuli êndêḡ avômalô sapêḡ êtôm ku mavi lôk ku kambom takatu ba bôk thêlô idum yôv anêḡ vuli. ²⁸ Yanaḡ avanônḡ êndêḡ môlô nena Anyô Anêḡ Nakaduḡ atu tem êlêm imbiḡ anêḡ lonḡ lôkliḡyak. Ma môlô vi atu ba lêk umiḡ lonḡ êntêk tem nôḡmô lôkmala denaḡ ma ôḡḡô nôḡm êḡ imbiḡ.”

17

*Yisu liḡkupik habitak yanḡda**(Mak 9:2-13; Luk 9:28-36)*

¹ Wak baheḡvi ba lahavute hale ba hi ma Yisu hawa Pita haviḡ anyô loyaḡ Jems lo Jon ba ethak dumlolê daim bêḡ te ba i. Ma thêlô iyom êḡmô dumlolê êḡ. ²*Êḡ ma Yisu liḡkupik habitak yanḡda hêk thêlô maleḡiḡ. Ma thohavloma hatôm wak anêḡ deda, ma anêḡ kwêv sapêḡ habitak thapuk hatôm deda. ³ Ma ketheḡ oyaḡ ma Mose lo Elia êyô ma enaḡ abô haviḡ Yisu ba thêlô êyê. ⁴ Êḡ ma Pita hanaḡ hadêḡ Yisu, “Anyô Bêḡ, mavi anônḡ ek lêk alalô amô lonḡ êntêk. Lemhaviḡ ma tem yandav unyak lôkkupik lokwanḡlô, te ek o ma te ek Mose ma te ek Elia?”

⁵*Pita hanaḡ abô denaḡ ma buliv mabuḡ anônḡ te hayô hava thêlô siḡ. Ma abô te halêm anêḡ buliv êḡ kapô nena, “Intu ma yenaḡ Okna atu ba yaleḡhaviḡ videdaḡ. Ma ya kapôlônḡ mavi hathak yani. Ba nodarḡô anêḡ abô!”

⁶ḡê ku elarḡô abô êḡ ma êkô ba elarḡ boloba ba êlôk êk pik. ⁷ Ma Yisu halêm ma hasôm thêlô ba hanaḡ, “Numbiyô, miḡ nôkô ami.” ⁸ Êḡ ma thêlô esoḡ êyê ma Yisu iyom hamiḡ. Ma anyô ju atu ma mi.

⁹ Vêḡ ma etak dumlolê êḡ ba êlôk ele i ma Yisu hanaḡ lôklokwanḡ nena, “Môlô miḡ nonaḡ nôḡm atu ba ôyê bêḡ êndêḡ anyôla ami endeba Wapômbêḡ injik Anyô Anêḡ Nakaduḡ atu liḡ imbiyô êḡjêk ḡama esak lonḡbô am.”

¹⁰*ḡê ku enaḡ hik Yisu liḡ nena, “Aisê ka ḡê lôkuk hathak abô balabuḡ enaḡ nena Elia tem êḡmônḡ ba êlêm vêḡ ka Mesia?”

¹¹ Êḡ ma Yisu hanaḡ, “Avanônḡ! Elia tem êlêm ba indum ku ek nôḡmkama sapêḡ imbitak mavi esak lonḡbô. ¹²*Ma doḡtom yanaḡ êndêḡ môlô nena Elia bôk halêm yôv. Ma avômalô êthônḡ yani paliḡ ba esopa iniḡ leḡiḡhaviḡ iyom ba idum kambom lomaloma hadêḡ yani. Ma tem nêḡnêḡ vovaḡ êndêḡ Anyô Anêḡ Nakaduḡ atu aêḡ iyom.” ¹³*ḡê ku elarḡô abô êḡ, ma eyala nena Yisu hanaḡ abô hathak Jon anyô hathik ḡaḡ.

*Yisu hêv ḡḡôk vê hêk okna te**(Mak 9:14-29; Luk 9:37-43)*

¹⁴ Yisu thêlô i êyô ma êyê avômalô bêḡ anônḡ lêk êḡmô. Ma anyô te halêm hadêḡ Yisu ma halek vadônḡ lêlô hêk yani ma, ¹⁵ ma hanaḡ, “Anyô Bêḡ, nêḡ kapôlôm ek yenaḡ okna. Yani hawa liḡiḡ hama yak ba hathak hêv yak halôk ḡaḡ lôk atum. Ma vovaḡ bêḡ hathak hapôm yani. ¹⁶ Ma yahawa hi hadêḡ anêḡ ḡê ku, ma doḡtom thêlô miḡ hatôm nindum yani mavi ami.”

¹⁷ Ma Yisu hanaḡ, “Yahamô haviḡ môlô sawa daim ma doḡtom miḡ ôêvhaviḡ ami ma owa auk lokbaḡ aleba yakapôlônḡ lêk hagiap hathak môlô. Noja okna êḡ êlêm!” ¹⁸ Ma hathaḡ ḡḡôk ba ḡḡôk hatak okna êḡ ma ketheḡ oyaḡ ma habitak mavi.

¹⁹*ḡê ku i hadêḡ Yisu ma enaḡ, “Aisê ka yêlô miḡ hatôm nanêḡ ḡḡôk êḡ vê ami?”

²⁰⁻²¹*Êḡ ma Yisu hanaḡ, “Môlô miḡ hatôm ami ek malê nena môlônim ôêvhaviḡ ma yaôna lôk ba mi! Ava yaôna ma bêḡ anônḡ ek môlônim ôêvhaviḡ! Yanaḡ avanônḡ êndêḡ môlô. Môlônim ôêvhaviḡ hatôm ava yaônate iyom, êḡ ma hatôm nonaḡ êndêḡ dumlolê

* 16:27: Sng 62:12; Snd 24:12; Mat 25:31; Lom 2:6; ALK 22:12 * 17:2: 2Pi 1:16-18 * 17:5: Lo 18:15; Sng 2:7; Ais 42:1; Mat 3:17; Mak 1:11; Luk 3:22 * 17:10: Mal 4:5 * 17:12: Mat 11:14 * 17:13: Luk 1:17 * 17:19: Mat 10:1 * 17:20-21: Mat 21:21; Mak 11:23; Luk 17:6; 1Ko 13:2

êntêk, 'Umbiyô ba nu buyar', êñ ma tem ni. Ma môlô hatôm nundum nômbênj intu sapênj!"*

Yisu hanañ bôlônj yañ hathak anênj nãma
(Mak 9:30-32; Luk 9:43-45)

²²*Yisu lôk anênj nê ku sapênj ethak doñtom halôk Galili ma hanañ hadênj i nena, "Tem nenañ Anyô Anênj Nakaduñ atu bênj ba netak êndôk avômalô baheñj. ²³ Ma tem nijik yani vônô, ma êtôm wak lô ma tem injik yani liñ imbiyô esak loñbô." Nê ku elañô abô êñ ma leñjmalaiñ kambom.

Yisu hêv da unyak matheñ

²⁴*Yisu lôk anênj nê ku i êyô Kapaneam ma nê ewa da unyak matheñ êlêm ma enañ hik Pita liñ, "Môlônim kêdônwaga hathak hêv da unyak matheñ e?"

²⁵ Ma Pita hanañ, "Intu êñ. Yani hathak hêv."

Ma Pita habitak hayô unyak kapô ma Yisu hanañ hik yani liñ hamônj, "Saimon, lemhabi aisê? Pik sapênj iniñ kiñ ethak ewa da anênj opalêla? Thêlôdaniñ nali mena avômalô vi?"

²⁶ Ma hanañ, "Ewa anênj avômalô vi."

Aênj ba Yisu hanañ, "Nali ma miñ ethak êv da êñ ami. ²⁷ Ma doñtom yahadô alalô nanêm malaiñ êndênj nê takênj. Ba intu nu kasukthôm ma okaliv lôm. Alim môñj atu ba hôvôn, êñ ma onja ba okyav abôlêk. Ma tem nôñgô valuseleñ te hamiñ kapô. Onja valuseleñ êñ ba nêm êndênj nê êñ ek êtôm da unyak matheñ."

18

Opalê intu bênj hêk Wapômbênj anênj loñ lôkliñyak kapô
(Mak 9:33-37,42-48; Luk 9:46-48; 17:1-2)

¹*Wak êñ ma nê ku êlêm hadênj Yisu ma enañ hik yani liñ, "Opalê te tem imbitak anyô lôk athênj bênj êmô Wapômbênj anênj loñ lôkliñyak kapô?"

² Ma Yisu halam amena te halêm ma hadô hamiñ thêlô malêvônj ³* ma hanañ, "Yanañ avanônj êndênj môlô nena miñ otak unim kobom ba ubitak hatôm amena êntêk ami, êñ ma môlô tem miñ numbitak nôyô Wapômbênj anênj loñ lôkliñyak kapô ba unu ami. Ma mi. ⁴ Aênj ba anyô te hatauviñ i aleba yaôna hatôm amena êntêk, yani êñ tem imbitak anyô lôk athênj bênj êmô Wapômbênj anênj loñ lôkliñyak kapô. ⁵* Ma ôpatu ba hêvhaviñ ya ba hawa amena te aêntêk thô, ma hatôm hawa ya thô haviñ.

⁶ "Ma doñtom anyô te hadum ba yenañ amena atu ba hêvhaviñ ya te hêv yak, ôpênj tem êpôm malaiñ bênj anônj. Ôpênj tem nêsôkwênj valu bênj te esak laselo ba nimbi yani êndôk ngwêk makidiñ ba ema. Malaiñ êñ ma yaôna ek malaiñ atu ba yani tem êpôm emberj yam.

⁷ "Alikaknena môlô avômalô pik êntêk! Nôm lomaloma hamô pik êntêk ba hadum ba môlô udum kambom. Nôm takênj tem imbitak. Ma doñtom ôpatu ba halom anyô vi ba idum kambom, yani êñ tem êpôm malaiñ bênj anônj. ⁸* Bahem lo vem hadum ba hudum kambom, êñ ma odabênj kisi ba umbini ek miñ undum kambom esak loñbô ami! Bahem lo vem vi iyom ma malaiñ, ma doñtom mavi ek nu malak leñ. Ma bahem lo vem luvi hamô ba hudum kambom, êñ ma lemvimkupik sapênj tem ni loñ atum hathañ hamô hatôm wak nômbênj intu sapênj ba intu malaiñ bênj anônj. ⁹ Ma malem daluk hadum ba hudum kambom, êñ ma ômbi vê ba okaliv ni ek miñ undum kambom esak loñbô ami! Malem daluk vi iyom ma malaiñ, ma doñtom mavi ek nu malak leñ. Ma malem daluk luvi hamô ba hudum kambom êñ ma lemvimkupik sapênj tem êndôk loñ atum lôkmala ba intu malaiñ bênj anônj.

* 17:20-21: Nê lôkauk vi enañ nena abô doho atu ba Matyu hato ma hêk denañ. Abô êñ ma aêntêk: Ovak balabuñ ek nôm ba oteñ mek iyom ma hatôm nêm ngôk lôklokwañ anênj aênj vê. * 17:22: Mat 16:21 * 17:24: Kis 30:13; 38:26 * 18:1: Luk 22:24 * 18:3: Mat 19:14; Mak 10:15; Luk 18:17 * 18:5: Mat 10:40; Luk 10:16; Jon 13:20 * 18:8: Mat 5:29-30

¹⁰ * “Aêḅ ba noyabiḅ am! Miḅ nosoḅ nena yenaḅ avômena ma nôḅ oyaḅ ami. Yanaḅ êḅdêḅ môlô nena iniḅ aḅela ethak êyê nôḅ takatu ba udum hadêḅ i ma i enaḅ hadêḅ Wakamik atu ba hamô malak leḅ. ¹¹ * Ya Anyô Anêḅ Nakaduḅ yahalêḅ ek yanêḅ avômalô takatu ba evenḅ mayaliv bulubiḅ. *

Abô loḅ kapô hathak boksipsip te mi

(Luk 15:4-7)

¹² “Anyô te anêḅ boksipsip hatôm 100 êḅmô ba te haveḅ aidoho. Lemhabi aisê? Boksipsip alaḅ tem indum malê? Tem etak 99 takatu ba nêḅmô dumlolê ma ni êḅmbôlêḅ ali atu ba mi. ¹³ Yanaḅ avanôḅ êḅdêḅ môlô! Yani hapôm ali êḅ, ma tem lamavi anêḅ dôêḅ esak ali atu ba hapôm êḅmôḅ ek 99 takatu ba êḅmô. ¹⁴ Ma môlônim Lemambô atu ba hamô malak leḅ hadô anyô athêḅ mi te ni loḅ atum lôkmala aêḅ iyom.

Loḅôndê opesaḅ abô imbiḅ mamuyaḅ

¹⁵ * “Mamuyaḅ hadum kambom hadêḅ o, * ma nu êḅdêḅ yani ma onaḅ anêḅ kambom bêḅ. Yani halaḅô o, êḅ ma mamu ôḅmô hatôm anyô loyaḅ hathak loḅbô. ¹⁶ * Ma miḅ halaḅô o ami, êḅ ma onja anyô te mena ju la imbiḅ o ba unu êḅdêḅ yani ma nonaḅ anêḅ kambom êḅ bêḅ esak loḅbô. Anyô ju êḅ tem nimiḅ ba nedaḅô mamunim abô êḅtôm atu ba Wapômbêḅ bôk hanaḅ yôv. ¹⁷ Yani lêḅndôḅ kôtôḅ denaḅ, êḅ ma nu onaḅ anêḅ kambom bêḅ êḅdêḅ avômalô ôḅdôḅ êvhabiḅ. Ma doḅtom yani lêḅndôḅ kôtôḅ denaḅ ba hadô endaḅô avômalô ôḅdôḅ êvhabiḅ iniḅ auk, êḅ ma môlô nôḅḅgô yani êḅtôm anyô daluk lôk anyô hawa takis.

¹⁸ * “Yanaḅ avanôḅ êḅdêḅ môlô. Nôm takatu ba ubutiḅ hamô pik ma tem yambutiy êḅmô malak leḅ. Ma nôḅ takatu ba opole hêk pik ma tem yapole êḅnjêk malak leḅ aêḅ iyom.

¹⁹⁻²⁰ * “Odaḅô! Anyô ju mena lu la ethak doḅtom hathak yenaḅ athêḅ, êḅ ma yada tem yamô i malêvôḅ. Ba intu te mena ju la kapôlôḅniḅ doḅtom hathak nôḅmlate ba eteḅ mek, ma yenaḅ Wakamik atu ba hamô malak leḅ tem indum nôḅ êḅ anôḅ.”

Abô loḅ kapô hathak anyô paloḅ

²¹ Vêḅ ma Pita halêḅ ma hanaḅ hik Yisu liḅ, “Anyô Bêḅ, yenaḅ aiyaḅ hadum kambom hadêḅ ya, êḅ ma yatak yakapôlôḅ bôlôḅ vithê? Bôlôḅ baheḅvi ba lahavuju, e?”

²² * Ma Yisu hanaḅ, “Yanaḅ êḅdêḅ o. Otak kapôlôm ek mamuyaḅ êḅtôm wak nôḅmbêḅ intu sapêḅ, ma miḅ bôlôḅ baheḅvi ba lahavuju ami!

²³ “Wapômbêḅ anêḅ loḅ lôkliḅyak ma hatôm kiḅ te hadum ek anêḅ ḅê ku nêlêḅ nêwê anêḅ valuseleḅ viyaḅ. ²⁴ Wak êḅ hayô, ma ewa anyô ku atu halêḅ. Ôpêḅ bôk hayaḅ kiḅ anêḅ valuseleḅ vithê ba hathôḅ paliḅ. ²⁵ Yani miḅ hatôm nêḅ viyaḅ ami ba intu kiḅ hanaḅ nena nêḅnêḅ ôpêḅ lôk veḅi lôk nali ba nimbital êḅtôm anyô yaḅ anêḅ ḅê ku oyaḅ ek nêḅnêḅ valuseleḅ êḅ viyaḅ. Ma nêḅnêḅ anêḅ nôḅmkama sapêḅ ba anyô vi nêḅnêḅ vuli ma neja valuseleḅ esak ba nêwê kiḅ anêḅ valuseleḅ êḅ viyaḅ.

²⁶ “Êḅ ma ôpêḅ hêv yak halôk hêk yani valuvi ma halaḅ nena, ‘Oyabiḅ vêḅmam! Valuseleḅ takatu ba yahawa hêk o ma tem yanêḅ viyaḅ.’ ²⁷ Ma kiḅ lahiki ba hanaḅ, ‘Viyaḅ dôlôk!’ Ma hatak ôpêḅ ba hi.

²⁸ “Anyô ku êḅ hatak kiḅ anêḅ unyak ma hi hapôm anyô ku yaḅ ba thainiḅ ku hatôm doḅtom. Anyô yaḅ hawa valuseleḅ yaôḅna lôk hêk yani ba miḅ bôk hêv ami. Êḅ ma yani havalôḅ ôpêḅ ba hakakô laselo siḅ lôklokwaḅ ma hathaḅ ba hanaḅ, ‘Yenaḅ valuseleḅ êlêḅ!’

²⁹ “Ma yaḅ êḅ hêv yak halôk hêk yani valuvi ma halaḅ nena, ‘Oyabiḅ vêḅmam! Tem yanêḅ anêḅ valuseleḅ êḅ viyaḅ.’

* 18:10: Hib 1:14 * 18:11: Luk 19:10 * 18:11: Hadêḅ sêbôk ḅê doho atu ba eto Abô Mavi eto abô 11 haviḅ, ma doho miḅ eto ami. * 18:15: Luk 17:3; Gal 6:1 * 18:15: ḅê lôkauk vi leḅḅḅhabi nena abô ‘hadêḅ o’ êḅ, ma Matyu da miḅ hato ami, ma anyôla hato haveḅyam. * 18:16: Lo 19:15; Jon 8:17 * 18:18: Mat 16:19; Jon 20:23 * 18:19-20: Mak 11:24; Jon 15:7 * 18:22: Luk 17:4

³⁰ “Ma doŋtom ôpêŋ hapôlik hathak yaŋ êŋ anêŋ abô ba hawa ba hi hatak halôk koladôŋ endeba ôpêŋ nêŋ valuseleŋ êŋ viyaŋ am. ³¹ ñê ku vi êyê nôŋ atu ba ôpêŋ hadum ba esoŋ kambom ma leŋiŋmalaiŋ bêŋ ba i enaŋ hadêŋ kiŋ.

³² “Êŋ ma kiŋ halam ôpêŋ ba halêm ma hanaŋ, ‘O anyô kambom anôŋ! Holaŋ bêŋ hadêŋ ya aleba yahatak o ba miŋ hôwê anêŋ valuseleŋ viyaŋ ami. ³³ Yaleŋ hik ya hathak o, ma aisê ka miŋ hudum aêŋ hadêŋ mamuyaŋ ami?’ ³⁴ *Ma kiŋ lamaniŋ ba hatak ôpêŋ halôk ñê takatu ba eyabiŋ koladôŋ ek thêlô nêŋem vovaŋ êndêŋ yani endeba nêŋ valuseleŋ êŋ viyaŋ am.

³⁵ * “Aêŋ ba môlô tomtom lemimmavi ba notak unim kapôlômim kambom ek môlôviyaŋ. Yakô Wakamik atu ba hamô malak leŋ tem indum aêŋ êndêŋ o êtôm atu ba kiŋ hadum hadêŋ anêŋ anyô ku atu.”

19

Yisu hanaŋ abô hathak ñê lôk veŋi êdô i (Mak 10:1-12; Luk 16:18)

¹ Yisu hanaŋ abô takêŋ vêm ma hatak Galili ma hi ŋaŋ Jolodaŋ vi tuvulu hêk Judia. ² Ma hamô loŋ êŋ ma avômalô bêŋ anôŋ êyô. Ma hadum ñê lôk lijiŋ ba ibitak mavi.

³ Ma Palisi doho êlêm hadêŋ Yisu ma idum ek nesau yani ba enaŋ hik yani liŋ, “Abô balabuŋ hanaŋ aisê? Anyô hatôm nêŋ yanavi vê esak ôdôŋ lomaloma mena mi e?”

⁴ *Ma doŋtom Yisu hanaŋ, “Môlô bôk osam Wapômbêŋ anêŋ abô atu ba hanaŋ nena, ‘Sêbôk ba môŋ anôŋ atu ba Wapômbêŋ hapesaŋ avômalô ma hapesaŋ anyô lo avi. ⁵ *Ba intu Wapômbêŋ bôk hanaŋ nena, “Anyô tem etak lambô lo talêbô ma esak doŋtom imbiŋ yanavi ek thai nimitak êtôm kupik doŋtom iyom.” ’ ⁶ Thai miŋ ju hathak loŋbô ami ma lêk ibitak doŋtom. Aêŋ ba nôŋ atu ba Wapômbêŋ bôk havak loŋ hathak doŋtom ma miŋ hatôm anyôla epole vê ami.”

⁷ *Ma Palisi enaŋ, “Ma doŋtom Mose bôk hanaŋ nena anyô hadum ek êndô yanavi ma eto kapyâ nêŋ yanavi vê ba nêŋ êndêŋ yanavi ek nêŋ yani vê.”

⁸ Ma Yisu hanaŋ, “Môlô ñê lemimôndôŋ kôtôŋ. Ba intu Mose hik loŋôndê êŋ thô hadêŋ môlô. Môŋ anôŋ atu ba Wapômbêŋ hapesaŋ pik êntêk, ma auk êŋ miŋ hamô haviŋ ami.

⁹ *Yanaŋ êndêŋ môlô nena anyô te yanavi miŋ hadum sek ami, ma doŋtom yamalô hadô yanavi ba hawa avi yaŋ. Anyô êŋ hadum sek haviŋ avi yaŋ êŋ.”

¹⁰ ñê ku enaŋ hadêŋ Yisu, “Aêŋ ba anyô muk hamô mavi ek anyô lôk avi.”

¹¹ Ma hanaŋ hadêŋ thêlô, “Anyô sapêŋ miŋ hatôm nedaŋô abô êŋ ami. Ôpatu ba Wapômbêŋ hêv lôklokwaŋ hadêŋ i iyom intu hatôm nedaŋô abô êŋ. ¹² Anyô doho ma taluvi ewa i ba malaiŋ hamô ba miŋ hatôm neja avi ami. Doho ma êvê iniŋ thalôk vê ek neyabiŋ kiŋ iniŋ vêŋi. Ma doho leŋiŋhaviŋ nêŋem iniŋ lôklokwaŋ lôkthô ek nindum Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak anêŋ ku ba intu miŋ ewa avi ami. Ôpatu ba halaŋô abô êŋ ba hasopa, ma esopa iyom.”

Yisu hêv mek hathak avômena (Mak 10:13-16; Luk 18:15-17)

¹³ Avômalô doho ewa avômena yaônena êlêm ek Yisu etak baŋ êyô êŋjêk thêlô ba nêŋ mek esak i. Ma doŋtom anêŋ ñê ku ethaŋ avômalô takêŋ.

¹⁴ *Êŋ ma Yisu hanaŋ, “Notak avômena yaônena ba nêlêm êndêŋ ya ma miŋ numiŋ thêlô loŋ siŋ ami ek malê nena avômalô takatu ba athêŋ mi ma hatôm avômena takêntêk ba Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak ma thêlôniŋ.” ¹⁵ Êŋ ma hatak baŋ hayôhêk i vêm ma hatak loŋ êŋ ba hi.

* 18:34: Mat 5:25-26 * 18:35: Mat 6:15; Mak 11:25; Ep 4:32; Kol 3:13 * 19:4: Stt 1:27; 5:2 * 19:5: Stt 2:24; Ep 5:31 * 19:7: Lo 24:1-4; Mat 5:31 * 19:9: Mat 5:32; 1Ko 7:10-11 * 19:14: Mat 18:2-3

*Anyô muk lôk nômkama bêñ hanañ abô haviñ Yisu
(Mak 10:17-31; Luk 18:18-30)*

¹⁶ Anyô te halêm hadêñ Yisu ma hanañ, “Kêdônwaga, yandum malê mavi te ek yamô lôkmala êtôm wak nômbêñ intu sapêñ?”

¹⁷ *Ma Yisu hanañ, “Anyô te iyom intu mavi! Ma honañ hik ya liñ hathak abô ‘mavi’ êñ eka? Lemhaviñ onja lôkmala atu ba hamô hatôm wak nômbêñ intu, êñ ma osopa Wapômbêñ anêñ abô balabuñ.”

¹⁸ *Ma ôpêñ hanañ hik yani liñ nena, “Yasopa abô balabuñ alisê?”

Êñ ma Yisu hanañ, “ ‘Miñ nuñgwik anyô vônô ami. Miñ undum sek imbiñ anyô yañ yanavi ami. Miñ onja vani ami. Miñ onañ abôyañ esak anyô vi ba undum abô ek i ami.

¹⁹ *Ondovak lemambô lo lemtambô.’ Ma ‘lemimbiñ avômalô vi êtôm lemhaviñ oda.’ ”

²⁰ Ma anyô muk êñ hanañ, “Abô balabuñ takêñ, ma yahathak yahasopa. Yandum malê te imbiñ?”

²¹ Ma Yisu hanañ, “Lemhaviñ nuñgwik anêm ku anêñ dañ siñ, êñ ma nu nêm anêm nômkama sapêñ ek avômalô nêñêm vuli. Ma onja valuseleñ sapêñ ba nêm êndêñ avômalô siv. Hudum aêñ, ma tem anêm nômkama mavi lomaloma êmô malak leñ. Ma ôlêm osopa ya.”

²² Anyô muk êñ ma anyô lôk nômkama bêñ anôn. Ba intu halañ abô êñ ma hêv malaiñ bêñ hadêñ yani ba hi lôk lamalaiñ.

²³ Êñ ma Yisu hanañ hadêñ anêñ ñê ku nena, “Yanañ avanôn êndêñ môlô nena ñê lôk nômkama bêñ tem nêpôm malaiñ bêñ ek nimbitak nêyô Wapômbêñ anêñ loñ lôkliñyak kapô ba ini. ²⁴ Odañô! Miñ malaiñ bêñ ek bok kamel imbitak êyô luvik idu sôp anêñ abyañ ba ni ami, ma doñtom malaiñ anôn ek anyô lôk nômkama bêñ te imbitak êyô Wapômbêñ anêñ loñ lôkliñyak kapô.”

²⁵ ñê ku elañ abô êñ ma eson kambom ba enañ, “Avanôn e? Aêñ ba miñ hatôm anyôla imbitak êyô Wapômbêñ anêñ loñ lôkliñyak kapô ba ni ami e?”

²⁶ *Ma Yisu hayê thêlô lôklokwañ ma hanañ, “Wapômbêñ iyom hatôm indum nômkama sapêñ. Ma anyô te miñ hatôm nêm yanida bulubiñ ami ma mi.”

²⁷ Ma Pita hanañ, “Yêlô bôk atak yêlôaniñ nômkama sapêñ ba alêm asopa o ba intu tem naja malê?”

²⁸ *Ma Yisu hanañ hadêñ i, “Yanañ avanôn êndêñ môlô! Wak te ma Wapômbêñ tem epesañ loñ lukmuk. Ma Anyô Anêñ Nakaduñ atu tem êmô loñ êñ ba eyabiñ anêñ avômalô êtôm kiñ lôkmañgiñ. Ma môlô anyô ku laumiñ ba lahavuju takatu ba osopa ya, môlô tem noyabiñ avômalô Israêl ôdôn laumiñ ba lahavuju êtôm kiñ aêñ iyom. ²⁹ Ma avômalô takatu ba leñiñhabi ya ba etak iniñ unyak lôk iviyañ ma livi lôk lami ma taluvi lôk iniñ nali lôk iniñ ku, êñ ma tem Wapômbêñ nêm bêñ anôn êndêñ i êtôm 100 êyô êmô iniñ loñ imbiñ. Ma thêlô tem neja lôkmala atu ba nêmo êtôm wak nômbêñ intu sapêñ imbiñ. ³⁰ *Odañô! ñê lôk athêñ bêñ, bêñ anôn tem nimbitak ñê lôk athêñ mi. Ma ñê lôk athêñ mi bêñ anôn tem nimbitak ñê lôk athêñ bêñ.”

20

Abô loñ kapô hathak ku anêñ vuli

¹ Yisu hanañ, “Wapômbêñ anêñ loñ lôkliñyak ma hatôm aêntêk. Lôkbôk momañiniñ ma ku te anêñ alañ hi ek êmbôlêm ñê ku ek nindum ku embeñ anêñ ku kapô. ² Yani hapôm anyô doho ma hanañ hik i liñ ek nindum anêñ ku êtôm wak daluk te ma nêm i vuli esak valuseleñ doñtom ma êlôk hathak anêñ abô. Yôv ma hêv thêlô ba i anêñ ku kapô.

* 19:17: Wkp 18:5; Luk 10:28 * 19:18: Kis 20:13-16; Lo 5:17-20 * 19:19: Kis 20:12-16; Lo 5:16-20; Wkp 19:18
* 19:26: Jop 42:2 * 19:28: Mat 25:31; Luk 22:30; ALK 3:21 * 19:30: Mat 20:16; Luk 13:30

³ “Wak hathak leŋ ma hi loŋ ethak doŋtom halôk ma hayê anyô doho atu ba ida êmô iyom. ⁴ Ma hanaŋ hadêŋ thêlô, ‘Môlô nu nundum yenaŋ ku, ma tem yanêm môlô vuli êtôm unim ku.’ ⁵ Êŋ ma i.

“Waklêvônŋ biŋ ma hi hadum aêŋ ma habobo wak êndôk ma hi hadum aêŋ hathak loŋbô. ⁶ Yaŋsiŋ ma hayê anyô doho ida êmô iyom ma hanaŋ, ‘Aisê ka môlô ômô oyaŋ wak daluk êntêk?’

⁷ “Ma enaŋ, ‘Anyô te miŋ hêv ku hadêŋ yêlô ami.’

“Ma ku alaŋ hanaŋ, ‘Môlô nu nundum yenaŋ ku imbiŋ.’

⁸ * “Bôlôvônŋ hayô ma ku alaŋ hanaŋ hadêŋ anyô hayabiŋ ku, ‘Ondam ŋê takatu ba idum ku nêlêm ek nêm i vuli. Ŋê yaŋsiŋ êmônŋ ma ŋê wak halôk êyô ênjêk vêm ma ŋê waklêvônŋ ma ŋê lôkbôk ma embeŋ yam anônŋ.’

⁹ “Ŋê yaŋsiŋ êlêm ma hêv i valuseleŋ doŋtom. ¹⁰ Ma ŋê lôkbôk esoŋ nena tem neja valuseleŋ esak. Ma doŋtom mi. Ewa hatôm doŋtom. ¹¹ Ewa iniŋ vuli yôv, ma thêlô enaŋ abô munuŋmunuŋ hathak ku alaŋ ba enaŋ, ¹² ‘Aisê ba yêlô alêm hadêŋ lôkbôk ba adum ku bêŋ lôk vovanik hamiŋ wak mathalaleŋ. Ma ŋê yaŋsiŋ idum ku yaôna lôk. Ma doŋtom ewa valuseleŋ hatôm yêlôaniŋ!’

¹³ “Êŋ ma ku alaŋ hanaŋ hadêŋ anyô te nena, ‘Aiyaŋ, miŋ yahadum kambom hadêŋ o ami. Bôk yahanay ba hólôk nena undum ku ma tem onja valuseleŋ doŋtom iyom. ¹⁴ Yenaŋ yalenŋhaviŋ ba yahêv ŋê takatu ba evenŋ yam iniŋ vuli hatôm môlônim. Aêŋ ba onja anêm ba nu! ¹⁵ Valuseleŋ êntêk ma yenaŋ ba intu hatôm yasopa yenaŋ yalenŋhaviŋ iyom ek yanêm. Ma môlô malemim thêlêv eka?’

¹⁶ * “Aêŋ ba ŋê êmônŋ tem nimbitak êtôm ŋê evenŋ yam. Ma ŋê evenŋ yam tem nimbitak êtôm ŋê êmônŋ.”

Yisu hanaŋ abô hathak anêŋ ŋama bôlônŋ te lô

(Mak 10:32-34; Luk 18:31-33)

¹⁷ Yisu hi Jelusalem ma hawa anêŋ ŋê ku laumiŋ ba lahavuju takatu. Thêlô evenŋ ba i ma Yisu havôv thêlô i daŋ vi ma hanaŋ nena, ¹⁸ * “Odaŋô. Alalô a daku Jelusalem. Ma tem nenaŋ Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu bêŋ ba nênenêm yani êndêŋ ŋê bêŋbêŋ êbôk da lôk ŋê lôkauk hathak abô balabuŋ. Ma tem nenaŋ ek nijik yani vônô. ¹⁹ Tem nênenêm ya êndêŋ avômalô loŋ buyaŋ ek nenaŋ abôma lôk nebali ya ma nijik ya vônô esak a. Ma êtôm wak lô, ma tem injik ya liŋ ba yambiyô esak loŋbô.”

Jems lo Jon iniŋ talêbô anêŋ lahaviŋ

(Mak 10:35-45)

²⁰ Vêm ma Sebedi anêŋ nakaduŋ ju atu iniŋ talêbô halêm hadêŋ Yisu. Ma halek vadônŋ lêlô ma hadum ek enaŋ injik yani liŋ esak abô te. ²¹ *Êŋ ma Yisu hanaŋ, “Lemhaviŋ malê te?”

Ma avi êŋ hanaŋ, “Tem otak yenaŋ okna ju êntêk yaŋ sê êmô bahem vianônŋ ma yaŋ sê êmô bahem vikeŋ ênjêk anêm loŋ lôkliŋyak kapô?”

²² *Ma hanaŋ hadêŋ anyô loyaŋ, “Mamu ôthônŋ nôm atu ba onay hik ya liŋ paliŋ. Hatôm nunum êndôk tase atu ba tem yanum e?”

Ma thai enaŋ, “Yai hatôm.”

²³ Ma hanaŋ nena, “Avanônŋ, tase êŋ tem nunum êndôk. Ma doŋtom nênomô yabaheŋ vianônŋ lôk vikeŋ, ma miŋ yenaŋ ku ami. Mi, Wakamik da hayabiŋ ku êŋ ba bôk hatak anyô doho yôv ek nênomô loŋ êŋ.”

²⁴ Ŋê ku laumiŋ takêŋ elarô abô êŋ ba leŋŋŋaŋa hadêŋ Jems lo Jon. ²⁵ *Ma Yisu halam thêlô êlêm ethak doŋtom ma hanaŋ, “Môlô bôk oyala nena avômalô loŋ buyaŋ iniŋ kiŋ ethak eban i ba ibuliŋ ŋê takatu ba êmô thêlô vibiiŋ. Ma iniŋ ŋê bêŋbêŋ ethak ethaŋ iniŋ avômalô aêŋ iyom ek nesopa iniŋ abô. ²⁶ *Odaŋô! Môlô miŋ nundum kobom êŋ

* 20:8: Wkp 19:13; Lo 24:15 * 20:16: Mat 19:30; Mak 10:31 * 20:18: Mat 16:21; 17:22-23 * 20:21: Mat 19:28; Luk 22:30 * 20:22: Mat 26:39; Jon 18:11 * 20:25: Luk 22:25-26 * 20:26: Mat 23:11; Mak 9:35

ami! Mólô te lahavij imbitak anyô lôk athêj bêj ênjêk mólô malêvôn, êj ma imbitak êtôm mólônim anyô ku ek nê mólô sa. ²⁷ Ma ôpatu lahavij imbitak êtôm mólônim anyô bêj, êj ma êmô êtôm mólônim anyô ku oyan ²⁸ *hatôm ya Anyô Anêj Nakaduñ atu ba yahadum aêj iyom. Miñ yahalêm ek yandum ñê bêjbêj pik iniñ kobom ba yasan avômalô ek nindum yenan ku ami. Mi anôn! Yahalêm hatôm anyô ku ek yanêm avômalô sa lôk yatak yenan lôkmala ek nê m avômalô bulubij.”

Yisu hadum anyô mapusip ju mavi

(Mak 10:46-52; Luk 18:35-43)

²⁹ Yisu lôk anêj ñê ku etak Jeliko ba i ma avômalô bêj anôn esopa yani. ³⁰ Ma anyô maleñ pusip lokwanju êmô loñondê dañ vi, ma thai elañô nena Yisu halêm. Êj ma thai elam lôklokwan nena, “Anyô Bêj! Devit anêj Lim Lukmuk! Nê m kapôlôm ek yai!”

³¹ Ma avômalô ethañ thai ba enañ, “Mamu bônôn!” Ma doñtom thai elam lôklala nena, “Anyô Bêj! Devit anêj Lim Lukmuk! Nê m kapôlôm ek yai!”

³² Êj ma Yisu hamiñ ma halam thai ba hanañ, “Lemimhavij yandum malê êndên mamu?”

³³ Ma thai enañ nena, “Anyô Bêj, yai leñjñhavij nagê tak!”

³⁴ Êj ma Yisu lahiki hathak thai ba hatak bañ hayô hêk maleñij daluk. Ma kethen oyan ma thai ibitak mavi ba êyê tak ma i esopa yani.

21

Yisu habitak hayô Jelusalem hatôm kiñ

(Mak 11:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)

¹ Yisu thêlô i ebobo Jelusalem ma i êyô Betpagi, malak êj hêk habobo Dum Oliv. Ma hêv anêj ñê ku ju ba i ² ma hanañ nena, “Mamu unu malak entuvulu. Ma kethen oyan ma tem ôngô bok doñki te lôk nakaduñ ba ekak luvi loñ ba imiñ. Nopole yak vê ma nodom luvi ba nôlêm êndên ya. ³ Ma anyôla hanañ abôla hadên mamu, ma nonañ nena, ‘Anyô Bêj lahavij indum ku te esak luvi’, êj ma tem êndôk ba etak luvi ek nêlêm kethen.”

⁴ Nôm êj habitak ek Wapômbên anêj abô injik anôn ba hanañ hadên plopet nena,

⁵ “Nonañ abô êj êndên avômalô Saion,

‘Ôngô. Mólônim kiñ lêk halêm hadên mólô.

Ôpên anyô labali ba hayô hamô bok doñki te.

Yani hayô hamô bok doñki nakaduñ te ba halêm.’ ”

Sekalaia 9:9; Aisaia 62:11

⁶ Ma ñê ku ju atu i ma idum hatôm atu ba Yisu hanañ. ⁷ Ma ewa doñki talêbô lôk nakaduñ êj ba i ma ibi iniñ kwêv thilibuñ daim thô ba engava hayôhêk bok doñki dômlokwan ma Yisu hayô hamô. ⁸ Ma avômalô lubuñlubuñ engava iniñ kwêv thilibuñ hêk loñondê. Ma vi ele nôkyalô ñauñ ba engava hêk loñondê. ⁹ Ma vi êmôn ma vi even yam ma Yisu halôk malêvôn ba leñjmavi anôn ba lôk lêlô ba elam nena,

“Osana ni êndên Devit anêj Lim Lukmuk!”

“Wapômbên nê m lamavi êndên ôpatu ba halêm hathak Anyô Bêj anêj athên!” *Kapya Yey 118:26*

“Osana! Nambô Wapômbên anêj athên esak leñ!”

¹⁰ Yisu habitak hayô Jelusalem kapô ma avômalô nômbên atu ba êmô Jelusalem eson kambom ba enañ hik liñ mayaliv nena, “Ôpêntêk ma opalê?” ¹¹ Ma avômalô nômbên atu ba esopa Yisu enañ nena, “Yani ma Yisu, plopet atu ba halêm anêj malak Nasalet hêk Galili.”

Yisu hêv ñê idum ku valu vê hêk unyak matheñ kapô

(Mak 11:15-19; Luk 19:45-46)

* 20:28: Luk 22:27; Plp 2:7

¹² Yisu habitak hayô unyak mathen kapô anên piklêvôn ma hayê avômalô ewa nômkama ba êdô hamô ek avômalô vi nênem vuli. Ên ma halupunin i ba hêv i vê hêk unyak mathen kapô ba ele yain ba i. Ma hale nê takatu ba êwê nê loj buyan inin valuseleñ hathak Hiblu inin valuseleñ inin balê lilin. Ma hadum aên hadên nê takatu ba êdô menak bôbô hamô ek avômalô vi nênem vuli. ¹³ *Ma hanañ hadên thêlô aêntêk, “Wapômbên anên kapy a hanañ nena, ‘Yenañ unyak ma unyak neten mek êndôk.’ Ma môlô lêk udum ba lêk habitak hatôm nê vani inin loj ekopak êmô.”

¹⁴ Vêm ma nê maleñin pusip lôk nê venjuvin i êyô unyak mathen anên piklêvôn ma hadum ba ibitak mavi. ¹⁵ Nê bênjbênj êbôk da lôk nê lôkauk hathak abô balabuñ êyê nômbithi takatu ba Yisu hadum. Ma thêlô elanô avômena elam kaêk haveñ unyak mathen anên piklêvôn nena, “Osana ni êndên Devit anên Lim Lukmuk!” Ên ma thêlô leñinmanin ¹⁶ ba enañ hadên Yisu nena, “Ondañ avômena inin abô!”

Ma Yisu hanañ, “Yahalañ. Ma môlô bôk osam abô atu ba hêk Wapômbên anên kapy a ba hanañ hathak

“ ‘Avômena lôk amena kasek nena Wapômbên bôk hatak abô mavi halôk thêlô venjibôlêk ek nêmbô anên athên.’ ” *Kapy a Yey 8:2*

¹⁷ Vêm ma hatak avômalô takên ma hi hêk Betani bôlôvôn te.

Alokwañ ñauñ hayen

(Mak 11:12-14,20-24)

¹⁸ Lôkbôk momañin in ma Yisu havôhi Jelusalem hathak lojbô ma hama kisi. ¹⁹ Yani hayê alokwañ sabo te hamiñ lojôndê dañ vi. Hi hadên alokwañ ên, ma hayê nena ñauñ oyañ iyom hamiñ ma anên anôn mi. Ma hanañ hadên alokwañ ên, “Min hatôm nuñgwik anôn esak lojbô ami!” Ma kethen oyañ ma alokwañ ên anên ñauñ hayen ba hama.

²⁰ Nê ku êyê nôm ên ba eson kambom ba enañ, “Honañ malê hathak alokwañ êntêk ba lêk hama kethen?”

²¹ *Ma Yisu hanañ, “Yanañ avanôn êndên môlô nena môlô ôêvhavin ba miñ kapôlômim ju ami, ên ma hatôm nundum êtôm atu ba yahadum hadên alokwañ êntêk lôk hatôm nundum nômla yañ imbin nena nonañ êndên dumlolê êntêk, ‘Ômbi o kisi ni tamu ñgwêk.’ Ên ma Wapômbên tem indum ba dumlolê ên endanô môlônim abô. ²² *Môlô ôêvhavin ba oten mek, ma Wapômbên tem nê nê takatu ba onañ hik yani lin hathak êndên môlô.”

Yisu, opalê hêv athên bên hadên o?

(Mak 11:27-33; Luk 20:1-8)

²³ Yisu habitak hayô unyak mathen anên piklêvôn ma hadôn avômalô hamô. Ên ma nê bênjbênj êbôk da lôk avômalô inin nê bênjbênj êlêm hadên yani ma enañ, “Opalê hêv athên bên hadên o lôk hêv ku hadên o ba intu hudum nôm takêntêk?”

²⁴ Ma Yisu hanañ, “Tem yanañ injik môlô lin esak abô te aên iyom. Ba onañ abô ên bên hadên ya, ma tem yandam ôpatu ba hêv athên bên hadên ya êndên môlô. ²⁵ Opalê hêv ku nisik avômalô êndôk ñañ hadên Jon? Wapômbên leñ? Mena anyô pik?”

Ma thêlôda enañ hadên i nena, “Alalô anañ nena Wapômbên hêv ku ên hadên Jon ma tem yani enañ, ‘Aisê ka môlô miñ ôêvhavin yani ami?’ ²⁶ *Ma donjom alalô anañ nena, ‘Anyô pik te hêv ku ên,’ ên ma avômalô tem leñinmanin êndên alalô. Ek malê nena thêlô sapên êvhavin nena Jon ma plopet te.”

²⁷ Ma thêlô enañ hadên Yisu nena, “Yêlô athôn paliñ.”

Ên ma Yisu hanañ hadên thêlô, “Aên ba miñ hatôm yandam ôpatu ba hêv athên bên hadên ya anên athên bên êndên môlô ami. Ma mi.”

Abô loj kapô hathak anyô lo yañ

* 21:13: Ais 56:7; Jer 7:11 * 21:21: Mat 17:20; Luk 17:6; Jon 14:12; 1Ko 13:2 * 21:22: Mat 7:7-11; 18:19 * 21:26: Mat 14:5

28 “Lemimbi kukuthiņ êntêk. Anyô te anêņ nakaduņ lokwanju êmô. Ma yani hi ek namalô yaņ ma hanaņ, ‘Yenaņ okna! Undum yenaņ ku ember ku yak waiņ kapô!’

29 “Ma namalô hanaņ viyaņ nena, ‘Yahadô.’ Vêm ma hik anêņ auk liliņ ma hi.

30 “Lambô hi hadêņ namalô yaņ ma hanaņ abô êņ hathak loņbô. Ma nakaduņ hanaņ, ‘Wakamik, tem yana’. Ma miņ hi ami.

31 “Namalô ju êņ yaņ sê intu hasopa lambô anêņ abô?”

Ma thêlô enaņ, “Namalô yaņ môņ.”

Ma Yisu hanaņ hadêņ thêlô, “Yanaņ avanônê endêņ môlô. Ņê takis lôk avi sek waliliņ tem nimbitak nêyô Wapômbêņ anêņ loņ lôkliņyak kapô nêmônê ek môlô. 32 *Jon bôk halêm ba hik loņôndê thêthônê thô hadêņ môlô. Ma doņtom môlô miņ ôêvhaviņ anêņ abô ami. Ma Ņê takis lôk avi sek waliliņ, thêlô êvhaviņ ba bôk môlô ôyê yôv. Ma doņtom môlô miņ ole kapôlômim liliņ ami. Ba intu Ņê takêņ tem nêmônê ba nimbitak nêyô Wapômbêņ anêņ loņ lôkliņyak kapô ba ini.”

Abô loņ kapô hathak Ņê kambom eyabiņ ku yak waiņ

(Mak 12:1-12; Luk 20:9-19)

33 * “Môlô nodanô abô loņ kapô yaņ. Ku alaņ te havatho anêņ ku yak waiņ ma havak lôk hawê haveņ. Ma halav lôv nêyô nimiņ waiņ anêņ anônê pesa ek neja anêņ thôk. Ma halav unyak daim te ek anyô nêmô ek neyabiņ ku êņ. Vêm ma hatak ku êņ halôk anyô doho baheniņ ek neyabiņ ek hik anônê ma thêlô neja anônê vi ma nênem vi êndêņ yani. Ma hatak loņ êņ ba hi loņ buyaņ.

34 “Yak waiņ êņ hadum ek injik anônê ma ku alaņ hêv anêņ Ņê ku ba i ek neja yak waiņ anêņ anônê. 35 Ma Ņê takatu ba eyabiņ ku evaloņ thêlô ba epatiņ i ma ik doho vônô ma ik doho hathak valu. 36 Êņ ma ku alaņ hêv Ņê ku bêņ anônê ba i ma Ņê eyabiņ ku yak waiņ ibuliņ thêlô aêņ iyom.

37 “Ma hasoņ nena thêlô tem nedanô namalô anêņ abô ba intu hêv yani iyom ba hi. 38 *Ņê eyabiņ ku êyê ku alaņ nakaduņ hayô ma enaņ hadêņ i nena, ‘Ôpêntêk ma ku alaņ anêņ nakaduņ ba tem eyabiņ lambô anêņ ku. Alalô ik yani vônô, ma ku êņ tem imbitak alalôaniņ.’ 39 *Ba intu evaloņ yani ba ewa ele ku viyaiņ ma ik vônô.

40 “Aêņ ba ku alaņ hayô ma tem indum malê êndêņ Ņê takatu ba eyabiņ ku êņ?”

41 Ņê bêņbêņ êbôk da lôk avômalô iniņ Ņê bêņbêņ enaņ hadêņ yani nena, “Yani tem imbuliņ Ņê kambom takêņ kambom anônê. Ma tem enja ku yak waiņ êņ ba nênem êndêņ anyô vi. Yak waiņ hik anônê, ma Ņê êņ tem nênem ku alaņ anêņ sam.”

42 *Yisu hanaņ hadêņ thêlô nena, “Môlô bôk osam abô êntêk ba hêk Wapômbêņ anêņ kapya nena,

“Valu atu ba Ņê elav unyak êpôlik hathak,

ma lêk habitak landiņ anônê.

Anyô Bêņ da hadum aêņ,

ma yêlô ayê nôm êņ nena mavi anêņ dôêņ.’

Kapya Yey 118:22-23

43 “Aêņ ba yanaņ êndêņ môlô nena Wapômbêņ tem nênem anêņ loņ lôkliņyak vê êņjêk môlô ba nênem êndêņ Ņê ôdônê yaņ. Ma thêlô tem nijik anônê êtôm alokwan mavi te hathak hik anônê. 44 Ma ôpatu ba hêv yak hayôhêk valu êntêk, ma tem ipup nenanena. Mena valu êņ hêv yak hayôhêk anyôla, ma tem ôpêņ ipulusik ba imbitak malimmalim.”*

45 Ņê bêņbêņ êbôk da lôk Palisi elanô Yisu anêņ abô loņ kapô takêņ ma eyala nena yani hanaņ hathak thêlôda. 46 Êņ ma thêlô êbôlêm loņôndê ek nebaloņ yani. Ma doņtom êkô hathak avômalô iniņ eyala nena Yisu ma plopet te ba intu êkô.

* 21:32: Luk 3:12; 7:29-30 * 21:33: Ais 5:1-2 * 21:38: Mat 27:18 * 21:39: Hib 13:12 * 21:42: Lom 9:33; 1Pi 2:6-8 * 21:44: Ņê lôkauk vi enaņ nena, “Abô 44, ma Matyu da miņ hatô ami ma anyô yaņ hawa abô êņ hêk Luk ba hatô.” Ma vi enaņ nena, “Mi, Matyu da hatô.”

22

*Abô loj kapô hathak enggabôm nôm ewa i
(Luk 14:16-24)*

¹ Yisu hanañ abô loj kapô yañ hathak loj bô nena, ²⁻³ “Wapômbên anên loj lôkliñyak ma hatôm aëntêk. Avômalô idum ek nendom avi te ni ek kiñ te anên nakaduñ. Êñ ma hên abô hadên avômalô doho ek nêlêm nejañ nôm imbiñ thêlô. Ba hañgabôm nôm bên atu yôv ma halam avômalô ek nêlêm nejañ nôm ewa i êñ imbiñ thêlô. Ma doñtom êdô.

⁴ “Êñ ma hên ñê ku doho hathak loj bô ba hanañ hadên avômalô takatu ba halam nena, ‘Môlô nodañô! Lêk yahapôpêk nôm yôv. Yahik yenañ bokmañkao doho lôk alim dopdop doho ba yahañgabôm! Ba intu nôlêm!’

⁵ “Ma doñtom miñ elañô ami ma i mayaliv. Vi i iniñ ku ma vi i idum iniñ ku valuseleñ. ^{6*} Ma vi evaloñ kiñ anên ñê ku ba idum kambom lomaloma hadên i vêm ma iki vônô. ⁷ Kiñ lamaniñ kambom ba hên ñê vovak i ek nijik ñê êñ leñkadôk liñ lôk nêmbôk atum esañ loj êñ.

⁸ “Êñ ma hanañ hadên ñê ku nena, ‘Nôm lêk yahapôpêk yôv ba hamô. Ma doñtom avômalô takatu ba yahalam i, ma avômalô kambom ba intu êdô nêlêm. ⁹ Aên ba unu malaklêvôn ma nodam avômalô takatu ba ôpôm i ba nêlêm ek nejañ nôm êntêk.’ ¹⁰ Ma ñê ku i mayaliv ba ever lojôndê sapên ma enañ kiñ anên abô hadên avômalô takatu ba êpôm i. Êñ ma elom avômalô mavi lôk avômalô kambom ba êyô aleba unyak kapô êñ putup.

¹¹ “Ma kiñ habitak hayô unyak kapô ba hi ek êñjê avômalô, ma hayê nena anyô te miñ hapesañ i mavi ami. ¹² Ma hanañ hadên ôpên, ‘Aiyañ, miñ huik kwêv mavi ami eka? Ma opalê hên o ba hólêm unyak kapô êntêk?’ Ma ôpên bônôn iyom.

^{13*} “Êñ ma hanañ hadên anên ñê ku nena, ‘Nobaloñ ôpêntêk ba nokak va lo bañ lusu ma nônem yani vê ba ni loj momañiniñ. Loj êñ ma tem thêlô nedañ kambom ba nesañ veñjêbôlêk ôdôn loj.’ ”

¹⁴ Yisu hanañ abô loj kapô êñ yôv ma hanañ, “Wapômbên halam avômalô bên anôn, ma doñtom tem enja naju iyom ek nimbitak anên avômalô.”

*Nênêm takis êndên Sisa mena dô
(Mak 12:13-17; Luk 20:20-26)*

^{15*} Ma Palisi i ethak doñtom ba ibutiñ abô ba iniñ abô ma hatôm elav gwasilim. Thêlô idum aên ek Yisu hanañ abô kambom te ma nebalon yani. ¹⁶ Êñ ma thêlô êv iniñ ñê ku doho lôk ñê ôdôn te iniñ athên nena “Helotian” ba i hadên Yisu. Ma enañ, “Kêdônwaga, yêlô ayala nena o ma anyô abô avanôn. Ma hothak huik Wapômbên anên abô thô hadên avômalô. Ma miñ hothak hobam anyô yañ ma hôdô anyô yañ ami. Ba intu ñê bêñbên êdô anêm abô, ma miñ hôkô ek i ami. ¹⁷ Aên ba onañ êndên yêlô. Bumalô iniñ balabuñ hanañ nena yêlô hatôm nanêm valuseleñ êndên Sisa mena mi? Ba lemhabi aisê?”

¹⁸ Yisu hayala iniñ auk kambom ba intu hanañ, “Môlô ñê abôyañ! Aisê ba môlô udum ek numbuliñ ya? ¹⁹ Uñgwik valuseleñ atu ba othak ôêv hadên Sisa te thô êndên ya.” Ma ewa valuseleñ êñ ba i êv hadên yani. ²⁰ Ma hanañ hik thêlô liñ, “Opalê anên dahô lôk anên athên hêk valuseleñ êntêk?”

^{21*} Ma enañ nena, “Sisa.”

Êñ ma Yisu hanañ hadên thêlô nena, “Sisa anên nômkama ma nônem êndên Sisa da. Ma Wapômbên anên nômkama ma nônem êndên Wapômbên da.”

²² Thêlô elañ abô êñ ba esoñ kambom ma etak Yisu ba i.

*Abô hathak ñê ñama tem nimbiyô aisê
(Mak 12:18-27; Luk 20:27-40)*

* 22:6: Mat 21:35 * 22:13: Mat 8:12; 25:30; Luk 13:28 * 22:15: Mak 3:6 * 22:21: Lom 13:7

²³*Wak êñ ma Sadyusi doho i hadêñ Yisu. Thêlô ma ôdônj te atu ba enañ nena nê ñama tem miñ nimbijô esak loñbô ami. Aêñ ba intu enañ hik Yisu liñ nena, ²⁴*“Kêdônjwaga, Mose bôk hanañ hadêñ alalô nena, ‘Anyô te hama ba nali mi ma anêñ yañ hamô, ma enja avi tốp êñ ek imbi yañ atu ba hama anêñ nakaduñ vê.’ ²⁵ Aêñ ba nê lôk iviyañ bahenji ba lahavuju êmô. Ma bôp hawa avi te ba hama ma nakaduñ mi. Ma nôk enja avi tốp êñ, hawa ²⁶ ba hama ma nakaduñ mi. Ma ñgwa enja avi tốp bô êñ, nena hama haviñ. Êñ ma iviyañ takatu ba êmô ma nesopa kobom doñtom êñ iyom. ²⁷ Vêñ ma avi tốp êñ hama haviñ. ²⁸ Ma waklavônj nê ñama iviyô hathak loñbô ma avi tốp atu ba nê lôk iviyañ bahenji ba lahavuju takatu ba ewa ma alisê te anêñ avi?”

²⁹ Ma Yisu hanañ, “Môlô miñ oyala Wapômbênj anêñ lôklokwañ lôk anêñ abô atu ba hêk anêñ kapya katô ami. Ba intu onañ abô lokbañ êntêk. ³⁰ Waklavônj nê ñama iviyô hathak loñbô, ma anyô lo avi tem miñ neja i esak loñbô ami ma mi. Thêlô tem nêñmô êtôm anjela malak lej iyom.

³¹ “Môlô onañ nena nê ñama tem miñ nimbijô esak loñbô ami. Ma doñtom môlô bôk osam abô atu Wapômbênj bôk hanañ hadêñ Mose aêntêk, ³²* ‘Ya ma Ablaham lo Aisak ma Jekop iniñ Wapômbênj.’ Wapômbênj ma miñ nê ñama iniñ Wapômbênj ami. Mi, yani ma nê lôkmala iyom iniñ Wapômbênj. Ba intu yêlô ayala nena thêlô bôk ema, ma doñtom lêk êmô lôkmala.”

³³ Avômalô bênj anônj elañj Yisu anêñ abô êñ ba esonj kambom.

Balabuñ alisê intu bênj ek vi?

(Mak 12:28-34; Luk 10:25-28)

³⁴ Palisi elañj nena Yisu hik Sadyusi iniñ auk lokbañ thô aleba thêlô bônônj iyom. Ma thêlô ethak doñtom ba i hadêñ Yisu. ³⁵ Ma iniñ anyô lôkauk bênj te hathak balabuñ hadum ek esaê Yisu ba hanañ, ³⁶ “Kêdônjwaga, abô balabuñ alisê intu bênj ek abô balabuñ vi?”

³⁷*Êñ ma Yisu hanañ nena, “ ‘Lemimimbiñ Anyô Bênj unim Wapômbênj êñjêk unim kapôlômim lôk dahôlômim ma unim auk sapênj.’ ³⁸ Ma balabuñ êntêk ma bênj anônj ba hamônj. ³⁹*Ma balabuñ yañ ma hatôm balabuñ mônj atu iyom ba hanañ nena, ‘Lemimimbiñ avômalô vi êtôm lemhaviñ oda.’ ⁴⁰*Abô balabuñ sapênj lôk plopet iniñ abô ma hamô balabuñ ju êntêk kapô.”

Mesia ma opalê anêñ lim lukmuk?

(Mak 12:35-37; Luk 20:41-44)

⁴¹ Yôv ma Yisu hanañ hik Palisi takatu liñ, ⁴²* “Môlô lemimhabi aisê hathak Mesia atu? Yani ma opalê anêñ lim lukmuk?”

Ma thêlô enañ, “Devit anêñ.”

⁴³⁻⁴⁴*Ma Yisu hanañ hadêñ thêlô, “Mavi. Ma doñtom oðañj Devit anêñ abô te. Lovak Mathenj hêv auk hadêñ yani ba Devit da hanañ nena,

“ ‘Anyô Bênj Wapômbênj hanañ hadêñ yenañ Anyô Bênj Mesia nena,

“Ômô yabahenj vianônj endeaba yatak nê takatu ba ik vovak hadêñ o nêñmô vemkapô vibiñ am.” ’

Kapya Yey 110:1

⁴⁵ Ma Devit da bôk halam Mesia nena anêñ Anyô Bênj. Ma aisê ka Mesia ma yani anêñ lim lôk anêñ Anyô Bênj imbiñ?” ⁴⁶ Ma thêlô miñ hatôm nenañ vinyañ ami. Ba intu hayô hamô wak êñ ba hi, ma thêlô êkô ba miñ enañ hik yani liñ ek nesau yani esak loñbô ami.

23

Yisu hathañ Palisi lôk nê lôkauk hathak abô balabuñ

(Mak 12:38-39; Luk 20:45-46)

¹ Yisu hanañ hadêñ avômalô lubuñlubuñ takatu lôk anêñ nê ku nena, ² “Ñê lôkauk hathak abô balabuñ lôk Palisi ma môlônim nê bênjbênj êdônj môlô hathak Mose anêñ abô.

* 22:23: Ap 23:8 * 22:24: Lo 25:5 * 22:32: Kis 3:6; Mat 8:11 * 22:37: Lo 6:5 * 22:39: Wkp 19:18; Mat 7:12 * 22:40: Lom 13:10; Gal 5:14 * 22:42: Jon 7:42 * 22:43-44: Mat 26:64

³ *Ba intu nosopa nê êñ iniñ abô sapêñ. Ma doñtom thêlôda miñ ethak esopa iniñ abô ami ma mi. Aêñ ba miñ nundum êtôm atu ba thêlô idum ami. ⁴ *Thêlô êv balabuñ anêñ malaiñ lomalama hadêñ avômalô ek nesopa. Nôm êñ ma hatôm vak malaiñ kambom. Ma doñtom thêlôda miñ êv sa dokte ami.

⁵ *“Nê takêñ ethak epesañ vak yaônena ek netak Wapômbêñ anêñ abô êndôk ba ibutiñ hêk luvôñiñ lôk baheñiñ. Ma ethak ibutiñ yak daim hamiñ iniñ kwêv anêñ dañ hêk veñiñ luvi ek injik thô nena nê êvhaviñ Wapômbêñ. Lôk epesañ iniñ vak yaô lôk yak daim takatu ba bêt ek avômalô vi iniñ ek avômalô nêgê ba nebam i. ⁶ *Ma avômalô engabôm nômbêñ, ma leñiñhaviñ nejañ nômbêñ nê bêt bêt iniñ loñ ethak êmô. Lôk leñiñhaviñ nêmbêñ êtôm nê bêt bêt êmô unyak yeñ kapô. ⁷ Ethak i loñ ethak doñtom halôk ma leñiñhaviñ avômalô bêt anêñ nenañ nena, ‘Waklêvôn anyô bêt’ lôk nebam i nena ‘Kêdônwaga’.

⁸ “Môlônim Anyô Bêt ma doñtom iyom ma môlô ma nê lôk iviyañ sapêñ. Ba intu miñ malemimkilik ek avômalô nebam môlô nena nê bêt bêt ami. ⁹ Ma môlônim lemambô ma doñtom iyom hamô malak leñ. Ba intu miñ nodam anyô pik te nena môlônim lemambô ami. ¹⁰ Ma môlônim kêdônwaga ma doñtom iyom. Yani ma Mesia atu. Ba intu miñ anyô te endam môlô nena ‘kêdônwaga’ ami. ¹¹ *Ôpatu ba hadum môlônim ku ek hêv môlô sa, yani êñ intu tem imbitak anyô lôk athêñ bêt. ¹² *Ma ôpatu ba habam yanida, yani êñ tem imbitak anyô athêñ mi. Ma ôpatu ba hatauviñ i, yani êñ tem nebam yani.

Yisu hathañ nê bêt bêt sapêñ

(Mak 12:40; Luk 11:39-52; 20:47)

¹³ “Alikaknena môlô Palisi lôk nê lôkauk hathak abô balabuñ! Môlô onañ auk mavi ma doñtom môlô udum kambom ba uik Wapômbêñ anêñ loñ lôkliñyak anêñ unyak abôlêk siñ ek avômalô. Môlôda ôdô ek numbitak nôyô loñ êñ. Ma anyô te hadum ek imbitak êyô, êñ ma môlô umiñ yani loñ siñ.

¹⁴ “Alikaknena môlô Palisi lôk nê lôkauk hathak abô balabuñ! Môlô onañ auk mavi ma doñtom môlô udum kambom. Môlô othak owa avi tôp iniñ unyak lôk nômkama sapêñ! Ma doñtom môlô othak oteñ mek daim bêt ek avômalô nebam môlô. Ba intu môlônim vovañ tem imbitak bêt anêñ ek avômalô vi iniñ.*

¹⁵ “Alikaknena môlô Palisi lôk nê lôkauk hathak abô balabuñ! Môlô onañ auk mavi ma doñtom môlô udum kambom. Môlô othak oveñ pik lôk ngwêk sapêñ ek ôdôn avômalô hathak môlônim auk. Ma avômalô takêñ esopa môlônim auk ba idum kambom takêñ ma hatôm anyô ju iniñ kambom idum bôlôn ju ba tem ini loñ atum lôkmala êtôm môlô.

¹⁶ * “Alikaknena! Môlô ma hatôm nê malleñiñ pusip ba yañ halom yañ haveñ loñônê da othak onañ nena, ‘Anyô te havak balabuñ hathak Wapômbêñ anêñ unyak, êñ ma nômbêñ ba yañ hatôm êmbôliñ dômbêñ abô êñ. Ma doñtom anyô te havak balabuñ hathak gol atu ba hamô Wapômbêñ anêñ unyak, êñ ma nômbêñ ba yañ indum êtôm atu ba yañ hanañ.’ ¹⁷ Môlô nê molo lôk malemim pusip! Wapômbêñ anêñ unyak ma nômbêñ ek gol. Ek malê nena Wapômbêñ anêñ unyak hadum ba gol êñ habitak matheñ.

¹⁸ “Ma môlô othak onañ abô bute haviñ nena, ‘Anyô te havak balabuñ hathak loñ êbôk da, yani êñ hatôm êmbôliñ dômbêñ abô êñ. Ma doñtom anyô te hêv da ba havak balabuñ hathak da êñ, êñ ma yañ indum êtôm atu ba yañ hanañ.’ ¹⁹ Môlô nê malemim pusip! Loñ êbôk da ma nômbêñ ek nômbêñ atu ba anyô hêv hatôm da. Ek malê nena loñ êbôk da hadum ba da êñ habitak matheñ.

²⁰ “Ba intu Anyô te havak balabuñ hathak loñ êbôk da, yani lêk havak balabuñ hathak loñ êbôk da lôk da atu ba hamô haviñ. ²¹ Ma anyô te havak balabuñ hathak unyak matheñ êñ, yani êñ lêk havak balabuñ hathak unyak matheñ lôk Wapômbêñ atu ba hamô unyak matheñ êñ kapô haviñ. ²² *Ma anyô te havak balabuñ hathak malak leñ, êñ ma hatôm

* 23:3: Mal 2:7-8 * 23:4: Luk 11:46 * 23:5: Kis 13:9; Nam 15:38-39; Lo 6:8; Mat 6:1 * 23:6: Luk 11:43

* 23:11: Mat 20:26; Mak 9:35; Luk 22:26 * 23:12: Jop 22:29; Snd 29:23; Luk 14:11; 18:14 * 23:14: Nê lôkauk vi

leñiñhabi nena abô 14 êñ, ma Matyu da miñ hatô ami, ma anyôla hatô haveñ yam. * 23:16: Mat 15:14 * 23:22:

Ais 66:1; Mat 5:34

havak balabuŋ hathak Wapômbêŋ lôk loŋ atu ba hayô hamô ek hayabiŋ nômkama sapêŋ.

²³⁻²⁴ **“Alikaknena môlô ñê lôkauk hathak abô balabuŋ lôk Palisi! Môlô lôklokwaŋ ba osopa balabuŋ yaônena ma balabuŋ bêŋ ma môlô ôthônŋ paliŋ. Môlô othak usup ava nenanena atu ba hadum nôm vasiŋ ma uik sam hi ôdônŋ laumiŋ ba ôêv te hadêŋ Wapômbêŋ hatôm da. Ma doŋtom môlô othak ubuliŋ avômalô ba miŋ udum thêthônŋ hadêŋ i ami lôk miŋ ôêv kapôlômim ek i ami. Ma miŋ môlô ôêvhaviŋ ba osopa Wapômbêŋ anêŋ abô sapêŋ ami.*

“Môlô othak ôêv thêmathôm vê hêk môlônim nôm, ma doŋtom bok kamel ma môlô ôtôkwêŋ paliŋ! Ba intu môlô hatôm anyô mapusip te ba halom anyô yaŋ havenŋ loŋôndê. Notak auk takêŋ ma nosopa balabuŋ bêŋbêŋ lôk balabuŋ yaônena imbiŋ.

²⁵ **“Alikaknena môlô Palisi lôk ñê lôkauk hathak abô balabuŋ! Môlô osau avômalô ba othak uthik unim tase lôk belev anêŋ vidôm iyom. Ma doŋtom nôm takatu ba oŋgasô halôk ma bôk owa vani ba oarŋ palorŋ. ²⁶ Ba intu môlô ñê malemim pusip! Nusik tase lôk belev vi kapô ek viyaiŋ imbitak mabuŋ imbiŋ!*

²⁷ **“Alikaknena môlô Palisi lôk ñê lôkauk hathak abô balabuŋ! Môlô osau avômalô hatôm valu atu ba hamô siô ma esaba hathak nôm thapuk ek nepesaŋ mavi anônŋ. Ma doŋtom siô kapô ma putup hathak ñê ñama iniŋ lokwaŋ bôk hapalê hamô. ²⁸ *Ba intu avômalô êyê môlônim bôk lo loŋ ma thêlô esoŋ nena môlô ma ñê thêthônŋ. Ma doŋtom môlônim kapôlômim ma putup hathak ku esau avômalô lôk auk ôdô Wapômbêŋ anêŋ abô.*

²⁹ **“Alikaknena môlô Palisi lôk ñê lôkauk hathak abô balabuŋ! Môlô onaŋ nena môlô ôdô kambom te. Ma doŋtom môlôda udum kambom êntêk. Môlô othak olav unyak mavi hayô plopet bô iniŋ siô ma môlô opesaŋ kamuŋ mavi hamô ñê thêthônŋ iniŋ siô. ³⁰ Ma môlô othak onaŋ nena, ‘Bumalô iniŋ kambom ma bêŋ ek yêlôaniŋ. Ba intu thêlô ik plopet vônô. Ma yêlô namô imbiŋ bumalô, ma tem miŋ yêlô nadôk ek nijik plopet vônô ami.’ ³¹ *Aêŋ ba lêk hik thô nena môlô ma ñê takatu ba uik plopet vônô iniŋ limi ba intu môlô othak udum iniŋ kambom takêŋ haviŋ. ³² Yôv! Môlônu nundum bumalô iniŋ kambom takêŋ endeba êyô anêŋ daŋ!*

³³ **“Môlô umya kambom! Môlô nyaleŋ kambom anêŋ nali! Wapômbêŋ indum abô ek môlô ma tem môlônu loŋ atum lôkmala. Ma miŋ hatôm nôsôv ba unu ami.*

³⁴ **“Ba intu tem yanêm plopet lôk ñê lôkauk ma kêdônŋwaga doho êsôk êndêŋ môlô ma tem uŋgwik vi vônô ma vi ma uŋgwik esak alovalaŋaŋsiŋ. Ma vi ma tem nobali êndôk môlônim unyak yeŋ lôk nudupuninŋ i ba nêsov mayaliv ba ini lomalak lomalak. ³⁵ *Môlô othak osopa libumi takatu ba bôk ik ñê thêthônŋ bêŋ anônŋ vônô. Anyô môŋ atu ba ik vônô ma Abel ma ik aêŋ habup hathak aleba hayô Sekalaia, Belekia nakaduŋ. Ik yani vônô hêk unyak mathêŋ lôk loŋ êbôk da anêŋ malêvônŋ. Ba intu Wapômbêŋ tem nêm vovaŋ bêŋ êndêŋ môlô. ³⁶ Yanaŋ avanônŋ êndêŋ môlô! Avômalô bôlônŋ êntêk tem nêpôm vovaŋ bêŋ esak limi iniŋ kambom.”*

Yisu lahiki hathak Jerusalem

(Luk 13:34-35; 19:41-44)

³⁷ **“Ai, Jerusalem, Jerusalem! Môlô othak uik plopet pôpônô! Ma ñê takatu ba Wapômbêŋ hêv halêm ma môlô uik i hathak valu! Alikaknena! Yahadum lôbôlônŋ ek yasup nalumi esak doŋtom êtôm tale tiŋ hasup nali ba êmô banik kapô. Ma doŋtom môlô ôdô. ³⁸ *Odaŋô! Môlônim malak ma tem kambom ba êmô ŋgathiniŋ! ³⁹ *Yanaŋ avanônŋ êndêŋ môlô nena môlô tem miŋ ôŋgô ya esak loŋbô ami endeba nonaŋ nena, ‘Wapômbêŋ nêm lamavi êndêŋ ôpatu ba halêm hathak Anyô Bêŋ anêŋ athêŋ!’ am.”*

* 23:23-24: Wkp 27:30; Mai 6:8 * 23:25: Mak 7:4 * 23:27: Ap 23:3 * 23:28: Luk 16:15 * 23:31: Ap 7:52
* 23:33: Mat 3:7; 12:34; Luk 3:7 * 23:35: Stt 4:8; 2Sto 24:20-21 * 23:38: 1Kij 9:7-8; Jer 22:5 * 23:39: Sng 118:26

24

*Yisu hanaŋ abô hathak unyak matheŋ Jelusalem**(Mak 13:1-2; Luk 21:5-6)*

¹ Yisu hatak unyak matheŋ anêŋ piklêvônŋ ba haveŋ denaŋ ma anêŋ ŋê ku êlêm hadêŋ yani ba enaŋ nena, “Nôŋgô unyak matheŋ lôk anêŋ unyak yaônena mavi anôŋ takêntêk!”

² *Ma Yisu hanaŋ, “Môlô ôyê nôŋm takêntêk ba lemimmavi hathak e? Yanaŋ avanôŋ êndêŋ môlô. Malaiŋ bêŋ tem imbitak ba ŋê vovak tem nijik nôŋmkama mavi nôŋmbêŋ êntêk pesa ba valu yaŋ miŋ hatôm êyômô yaŋ loŋ ami.”

*Malaiŋ lomaloma tem nimbitak**(Mak 13:3-13; Luk 21:7-19)*

³ Yisu hathak Dum Oliv ba hi halôk hamô biŋ. Ma anêŋ ŋê ku iyom i hadêŋ yani ma enaŋ hik yani liŋ nena, “Anŋê intu nôŋm takêŋ tem imbitak? Ma malê intu tem imbitak ek injik thô nena tem ôlêm ek pik lo leŋ anêŋ daŋ?”

⁴⁻⁵ *Ma Yisu hanaŋ nena, “Ŋê lomaloma tem nêlêm esak yenaŋ athêŋ ba nenaŋ nena, ‘Ya ma Mesia atu.’ Ma tem nesau avômalô bêŋ anôŋ. Ba intu noyabiŋ am. ⁶ Ma môlô tem nodarô abô esak vovak lomaloma lôk vovak tem imbitak pik luvuluvu. Nôŋm takêŋ tem imbitak ma doŋtom pik lo leŋ anêŋ daŋ ma mi denaŋ. Ba intu miŋ nodowaliŋ ami. ⁷ Ma avômalô ôdônŋ yaŋ tem nijik vovak imbiŋ ôdônŋ yaŋ. Ma kiŋ yaŋ lôk anêŋ avômalô tem nijik vovak êndêŋ kiŋ yaŋ. Ma loŋ lomaloma ma tem bôm lôk duviaŋ bêŋ imbitak. ⁸ Nôŋm takêŋ ma hatôm vovaŋ môŋ atu ba hapôm avi lôk lasabeŋ ek embathu.

⁹ * “Ma tem nebalonŋ môlô ba netak êndôk anyô vi baheŋiŋ ek nêŋêm vovaŋ êndêŋ môlô lôk nijik môlô vônô. Môlô ma yenaŋ avômalô ba intu tem avômalô sapêŋ nêpôlik esak môlô. ¹⁰ Ma avômalô takatu ba êvhaviŋ ya bêŋ anôŋ tem netak iniŋ êvhaviŋ, ma thêlôda tem nêpôlik esak i ba nenaŋ thêlôda bêŋ. ¹¹ *Ma plopet abôyaŋ bêŋ anôŋ tem nimbitak ba nesau avômalô bêŋ anôŋ. ¹² Ma avômalô takatu ba êdô nesopa Wapômbêŋ anêŋ abô tem nimbitak bêŋ anôŋ. Aêŋ ba avômalô iniŋ leŋiŋhaviŋ avômalô vi tem imbitak thilibuŋ. ¹³ *Ma doŋtom ŋê takatu ba imiŋ lôklokwaŋ aleba hayô anêŋ daŋ, ma Wapômbêŋ tem nêŋ i bulubiŋ. ¹⁴ *Aêŋ ba avômalô tem nenaŋ Wapômbêŋ anêŋ Abô Mavi êntêk esak anêŋ loŋ lôkliŋyak bêŋ embeŋ pik sapêŋ ek avômalô sapêŋ nedaŋô vêm ka pik lo leŋ anêŋ daŋ tem êyô.

*Nôŋm kambom anôŋ tem imbitak**(Mak 13:14-23; Luk 21:20-24)*

¹⁵⁻¹⁶ * “Plopet Daniel bôk hanaŋ abô te hathak nôŋm kambom anôŋ atu ba tem imiŋ loŋ matheŋ anôŋ. (Aêŋ ba môlô takatu ba osam abô êntêk, ma lemimimbi katô am.) Ma môlô takatu ba ômô Judia ôyê nôŋm êŋ, ma nôsôv ketheŋ ba unu dumlolê. ¹⁷ *Ma ŋê takatu ba êmô unyak vôn, miŋ hatôm nêndôk ba ini unyak kapô ek neja iniŋ nôŋmkama ami. ¹⁸ Ma ŋê takatu ba êmô ku kapô miŋ hatôm nendeni unyak ek neja iniŋ kwêv thilibuŋ ami. ¹⁹ Ai, kikaknena. Waklavônŋ êŋ ma tem malaiŋ bêŋ ek avi takatu ba esabeŋ lôk avi takatu ba êv sôm hadêŋ nali. ²⁰ Noteŋ mek ek malaiŋ takêŋ miŋ imbitak êndêŋ Sabat mena beleŋ simbak la ami. ²¹ *Ek malê nena waklavônŋ êŋ ma tem malaiŋ bomaŋ ba êmônŋ ek malaiŋ tak sêbôk ba môŋ anôŋ aleba lêk. Ma tem miŋ imbitak aêŋ esak loŋbô ami. ²² Ma miŋ hadabêŋ waklavônŋ malaiŋ takêŋ kisi ami, êŋ ma avômalô sapêŋ tem nema. Ma doŋtom lahabi avômalô takatu ba bôk dalam i yôv ba intu hadabêŋ waklavônŋ êŋ hi bidonŋ.

²³ * “Waklavônŋ êŋ ma anyôla hanaŋ hadêŋ môlô nena, ‘Ôŋgô, Mesia hamô loŋ êntêk’ mena ‘hamô loŋ tamu,’ ma miŋ nôŋnêŋimbiŋ ami. ²⁴ *Anyô doho tem nêlêm ba nenaŋ abôyaŋ nena, ‘Ya ma Mesia’ mena ‘Ya ma Wapômbêŋ anêŋ plopet te’, ma nindum lavônŋiŋ

* 24:2: Luk 19:44 * 24:4-5: Mat 24:23-24; 1Jon 2:18 * 24:9: Mat 10:22 * 24:11: Mat 24:5,24; 1Jon 4:1
 * 24:13: Mat 10:22 * 24:14: Mat 28:19 * 24:15-16: Dan 9:27; 11:31; 12:11 * 24:17: Luk 17:31 * 24:21:
 Dan 12:1 * 24:23: Mat 24:5 * 24:24: Lo 13:1-3; 2Te 2:8-9; ALK 13:13-14

lôk nômbithi ek nesau avômalô takatu ba bôk Wapômbêñj halam i yôv haviñj. Ma doñtom Wapômbêñj bôk halam i yôv ba intu miñj hatôm ami. ²⁵ Odañô! Nôm takêntêk miñj lêk habitak ami denañ ma yahanañ nôm takêñj bêñj hadêñj môlô ek môlô noyabiñj am.

²⁶ * “Aêñj ba anyô late hanañj hadêñj môlô nena, ‘Ôñgô, yani hamô loñj thiliv,’ êñj ma miñj môlô unu ami. Mena hanañj, ‘Ôñgô, yani hamô unyak êntêk,’ êñj ma miñj môlô nôñêmimibiñj ôpêñj ami. ²⁷ *Nodañô! Damak hêv ba habi deda haveñj loñj lôkthô ma avômalô sapêñj êyê. Ma Anyô Anêñj Nakaduñj atu tem êlêm ma avômalô sapêñj tem nêgê yani aêñj iyom.

²⁸ * “Menak lambek ethak doñtom êmô loñj takatu ba alim palê hêk.

Anyô Anêñj Nakaduñj atu tem endelêm

(Mak 13:24-32; Luk 21:25-33)

²⁹ * “Malaiñj takêñj hale halôk vêm ma ketheñj oyañj ma
“wak tem imbitak momañjiniñj,
ma ayôñj tem miñj imbi deda ami,
ma vuliñj leñj tem nêñêm yak,
ma nôñm takatu ba hamô leñj tem nedowaliñj.”

Aisaia 13:10; 34:4

³⁰ * “Ma wak êñj ma Anyô Anêñj Nakaduñj atu anêñj lavôñjiñj tem imbitak êñjêk leñj. Ma avômalô pik tem nedañj boloba ba nêgê Anyô Anêñj Nakaduñj atu tem êyô êmô buliv ba êlêm imbiñj anêñj lôkliñjak lôk anêñj deda lôkmangñj. ³¹ *Ma lavuak tem endañj lôklokwañj bomañj, ma yani tem nêñm anêñj añjela ba ini pik anêñj dañj sapêñj ek nisup avômalô takatu ba bôk halam i yôv.

³² “Ba intu môlô noja auk esak alokwañj beleñj.* Hayeñj ba ñaunñj lukmuk habitak, êñj ma oyala nena tem wak mavi êyô. ³³ Ma aêñj iyom, môlô ôyê nôñm takêntêk habitak, êñj ma noyala nena Anyô Anêñj Nakaduñj atu anêñj waklavôñj endelêm lêk habobo ba hamiñj unyak abôlêk. ³⁴ *Yanañj avanôñj êndêñj môlô nena avômalô bôlôñj êntêk tem miñj nema ami denañj, ma nôñm takêntêk sapêñj tem imbitak. ³⁵ *Pik lôk leñj tem nêñm yak ba ni, ma doñtom yenañj abô bute miñj hatôm nêñm yak ami.

Anyô te miñj hayala waklavôñj Yisu endelêm ami

(Mak 13:32-37; Luk 17:26-36)

³⁶ * “Anyô te miñj hayala Yisu anêñj waklavôñj endelêm ami. Añjela leñj miñj eyala ami, ma Nakaduñj miñj hayala haviñj ami. Ma Kamik iyom intu hayala. ³⁷ *Ma avômalô bôlôñj êntêk tem nindum êtôm bôk idum hadêñj Noa anêñj waklavôñj. Êñj ma Anyô Anêñj Nakaduñj atu tem êlêm. ³⁸⁻³⁹ *Avômalô eyañj lo inum ma ewa i aleba êthôñj paliñj ma Noa hi yeñj kapô. Êñj ma ñambô bêñj hayô ba habuliñj thêlô sapêñj. Ma avômalô bôlôñj êntêk tem nêñsôñj paliñj aêñj iyom. Ma Anyô Anêñj Nakaduñj atu tem êlêm. ⁴⁰ Wak êñj, ma anyô ju tem nêñmô kulêvôñj, ma tem enja anyô yañj ma yañj êmô. ⁴¹ Ma avi ju tem nepesañj nôñm êmô, ma tem enja avi yañj ma yañj êmô.

⁴² * “Aêñj ba môlô noyabiñj am ek malê nena môlô miñj oyala waklavôñj atu ba môlônim Anyô Bêñj endelêm ami. ⁴³ *Môlô lemimimbi abô êntêk katô. Unyak te anêñj alañj halañj abô nena ñê vani tem nijik anêñj unyak vose, êñj ma yani hêk lêlê ek ñê vani miñj hatôm nijik unyak êñj vose ami. ⁴⁴ Ma Anyô Anêñj Nakaduñj atu tem endelêm ba indum môlô nosoñj kambom. Ba intu nôñmô lêlê aêñj iyom.

* 24:26: Luk 17:23-24 * 24:27: Mat 24:37-39 * 24:28: Luk 17:37 * 24:29: Ese 32:7; Jol 2:10,31; 2Pi 3:10; ALK 6:12-13 * 24:30: Dan 7:13; Sek 12:10; ALK 1:7 * 24:31: 1Ko 15:52; 1Te 4:16 * 24:32: Abô Bômbôm ma ‘fik’. Ma Abô Malê ma ‘sabo’, ma doñtom sabo anêñj waklavôñj miñj hatôm Israeñl iniñj sabo anêñj waklavôñj ami. Ba intu ato beleñj iyom ek nêñm auk esak Israeñl iniñj sabo anêñj waklavôñj. * 24:34: Mat 16:28 * 24:35: Mat 5:18 * 24:36: Ap 1:7; 1Te 5:1-2 * 24:37: Stt 6:5-8 * 24:38-39: Stt 7:21-23 * 24:42: Mat 25:13 * 24:43: Luk 12:39-40; ALK 16:15

Abô loj kapô hathak anyô ku mavi lôk anyô ku kambom
(Luk 12:42-46)

⁴⁵ “Aên ba môlô nundum ku êtôm anyô lôkauk mavi atu ba hayabiñ nômkama mavi. Unyak alañ hatak yani ek eyabiñ anênjê ku ba nêm nôm êndênjê i êtôm anênjê wakma atu ba hatak. Vêm ma hi loj buyañ. ⁴⁶ Ma unyak alañ havôhalêm hathak lojbô ba hayê nena anênjê anyô ku êñ hadum ku mavi, ma tem lamavi esak ôpênjê. ⁴⁷ *Yañ avanônjê êndênjê môlô nena unyak alañ êñ tem etak ôpênjê ek eyabiñ anênjê nômkama sapênjê.

⁴⁸ “Ma donjom ôpênjê ma anyô kambom, êñ ma tem laimbi ênjêk kapô nena, ‘Lêk sawa daim ma yañ anyô bêñ miñ havôhalêm kethênjê ami.’ ⁴⁹ Êñ ma hik jê ku takatu ba idum ku haviñ yani ma hayañ nôm lôk hanum waiñ bêñ anônjê haviñ jê takatu ba ethak inum waiñ ba elo molo. ⁵⁰ Hadum aênjê ba hathônjê paliñ, ma unyak alañ tem êyô ba indum ôpênjê esonjê kambom. ⁵¹ Êñ ma unyak alañ tem nêm vovañ bêñ êndênjê yani ma êndô ôpênjê êmô imbiñ jê takatu ba esau avômalô. Loj êñ ma thêlô tem nedañ kambom ba nesañ venjêbôlêk ôdônjê loj.

25

Abô loj kapô hathak avi muk laumiñ

¹ * “Wapômbênjê anênjê lôkliñyak ma aêntêk. Avi muk laumiñ ewa iniñ atum ba i ek nêpôm ôpatu ba tem enja avi lukmuk. ² Avi lôkauk ma baheñvi ma auk mi ma baheñvi. ³ Avi auk mi ewa iniñ atum ba i, ma miñ ewa iniñ alokwañ thôk ami. ⁴ Ma donjom avi lôkauk ewa iniñ atum lôk alokwañ thôk halôk kolopak. ⁵ Avi takênjê eyabiñ anyô êñ ek êyô aleba mi ma maleñjê hayañ ba êk sôm.

⁶ “Bôlôvônjê biñ ma elam, ‘Anyô hawa avi lêk hayô yôv ba alôana!’

⁷ “Êñ ma avi muk takênjê iviyô ma êpôpêk iniñ atum. ⁸ Ma avi auk mi enañ hadênjê avi lôkauk nena, ‘Yêlôaniñ atum hadum ek ema ba môlô nônnêm athôk doho êlêm.’

⁹ “Ma avi lôkauk enañ, ‘Miñ hatôm alalô sapênjê ami ba dô, ma unu nonañ êndênjê avômalô doho ek nônnêm vuli.’

¹⁰ “Êñ ma thêlô i ek nênnêm iniñ vuli. Thêlô i denañ ma anyô atu hayô. Ma vi atu ba lêk êpôpêk i yôv ibitak êyô unyak kapô haviñ yani ek nejañ nôm ma ik unyak abôlêk siñ.

¹¹ * “Vêm ma vi atu êyô ma enañ, ‘Anyô bêñ, anyô bêñ! Unjêwik unyak abôlêk vê ek yêlô.’

¹² * “Ma donjom ôpênjê hanañ, ‘Yañ avanônjê êndênjê môlô nena yahathônjê môlô paliñ.’ ”

¹³ * Êñ ma Yisu hanañ hadênjê avômalô takatu ba elañ anênjê abô nena, “Môlô miñ oyala waklavônjê atu ba Anyô Bêñ tem endelêm ami. Ba intu noyabiñ am.”

Abô loj kapô hathak jê ku eyabiñ valuselej

(Luk 19:11-27)

¹⁴ “Nodañ abô doho imbiñ. Wapômbênjê anênjê loj lôkliñyak ma hatôm anyô te hadum ek ni loj buyañ ba halam anênjê jê ku êlêm ek nêm nômkama êndênjê i ek neyabiñ. ¹⁵ *Yani hik valuselej sam hatôm thêlônjê auk lôk iniñ ku ba hêv valuselej 5,000 hadênjê anyô te, ma 2,000 hadênjê anyô yañ, ma 1,000 hadênjê anyô te ma hi. ¹⁶ Kethênjê oyañ ma ôpatu ba hawa 5,000 hi hadum ku hathak ma havôn 5,000 hayô hamô loj haviñ. ¹⁷ Ma yañ atu ba hawa 2,000 hi hadum aênjê ba havôn 2,000 hayô hamô loj haviñ. ¹⁸ Ma ali atu ba hawa 1,000 hi halav lôv ba havuñ halôk.

¹⁹ “Wak doho hale ba hi ma jê êñ iniñ anyô bêñ havôhalêm. Ma halam i ek endañ iniñ ku anênjê lavônjê. ²⁰ Ma ali atu ba hawa 5,000 lôk 5,000 hayô hamô loj haviñ halêm ma hanañ, ‘Anyô bêñ, bôk hôv 5,000 ek yayabiñ. Nônjêgô! Lêk yahavôn 5,000 hayô hamô loj haviñ.’

* 24:47: Mat 25:21,23 * 25:1: Luk 12:35; ALK 19:7 * 25:11: Luk 13:25-27 * 25:12: Mat 7:23 * 25:13: Mat 24:42 * 25:15: Lom 12:6

21 * “Ma anêḡ anyô bêḡ hanaḡ, ‘Mavi anôḡ! O anyô katô ba hudum ku mavi. Lêk hoyabiḡ nômkama yaônena mavi ba intu tem yanêm nômkama bêḡ anôḡ êndêḡ o ek oyabiḡ. Ôlêm ek alai leḡḡmavi imbiḡ i!’

22 “Ma ôpatu ba hawa 2,000 halêm ma hanaḡ nena, ‘Anyô bêḡ, bôk hôêv ya 2,000 ek yayabiḡ. Nôḡḡ! Lêk yahavôv 2,000 hayô hamô loḡ haviḡ.’

23 “Ma anêḡ anyô bêḡ hanaḡ ‘Mavi anôḡ! O anyô katô ba hudum ku mavi. Lêk hoyabiḡ nômkama yaônena mavi ba intu tem yanêm nômkama bêḡ anôḡ êndêḡ o ek oyabiḡ. Ôlêm ek alai leḡḡmavi imbiḡ i!’

24 “Êḡ ma ali atu ba hawa 1,000 halêm ma hanaḡ, ‘Anyô bêḡ, yahayala nena o ma anyô malem thêlêv. Hothak holav nôm hêk ku kapô atu ba miḡ hovatho ami. Ma pik atu ba anyô yaḡ hapaliv yaḡvêk halôk ma hothak howa anêḡ anôḡ. 25 Yahakô ba yahavuḡ anêm 1,000 atu halôk pik. Nôḡḡ! Anêm valuseleḡ êntêk.’

26 “Ma anyô bêḡ hanaḡ viyaḡ, ‘O anyô vau kambom! Hôyê yenaḡ ku aisê ba intu honaḡ aêḡ? 27 Aisê ka miḡ hotak yenaḡ valuseleḡ halôk unyak valuseleḡ ek êmbôv doho ami ek wakma atu ba yahavôhalêm hathak loḡbô ma tem yanja doho êyômô loḡ imbiḡ.’

28-29 * “ ‘Ôpatu ba hadum ku mavi hathak yenaḡ nômkama ba habitak bêḡ, êḡ ma tem yatak doho êyômô loḡ imbiḡ ba yanêm êndêḡ ôpêḡ ba anêḡ tem imbitak bêḡ anôḡ. Ma ôpatu ba miḡ hadum ku hathak yenaḡ nômkama ami, êḡ ma tem yanêm dokte atu ba havalon loḡ vê êḡḡk yani. Ba intu noja 1,000 atu vê êḡḡk ôpêḡ ba nônêm êndêḡ ôpatu ba hawa 10,000. 30 * ‘Ma nônêm ôpêḡ vê ba ni loḡ momaḡiniḡ. Loḡ êḡ ma tem nedaḡ kambom ba nesaḡ verḡḡbôlêk ôdôn loḡ.’ ”

Abô loḡ kapô hathak boksipsip lôk bokmeme

31 * “Anyô Anêḡ Nakaduḡ atu ma tem êlêm imbiḡ deda lôkmaḡiḡ lôk aḡela ma tem êndôk êmô biḡ ek endaḡ avômalô iniḡ abô êtôm kiḡ. 32 * Tem nesak doḡtom ba ini êndêḡ yani ma embaki vose ni ôdôn ju êtôm boksipsip anêḡ alaḡ hathak hik boksipsip sam ba êmô buyaḡ ma bokmeme êmô buyaḡ. 33 Ma yani tem etak boksipsip êmô baḡ vianônḡ ma bokmeme êmô baḡ vikeḡ.

34 “Êḡ ma tem enaḡ êndêḡ avômalô takatu ba êmô baḡ vianônḡ nena, ‘Môlô nôlêm! Wakamik bôk hadum mavi hadêḡ môlô. Nôlêm noja loḡ lôkliḡyak atu ba Wapômbêḡ lahaviḡ nêm êndêḡ môlô. Sêbôk ba yani hapesaḡ pik lukmuk, ma hapesaḡ loḡ êḡ êk môlô.

35 * Yahama kisi ma môlô ôêv nôm hadêḡ ya, ma yahathakmuniḡ ma ôêv ḡaḡ hadêḡ ya, ma ya anyô loḡ buyaḡ ma owa ya thô. 36 Ya sôp mi ma ôêv sôp hadêḡ ya, yahapôm lijiḡ ma oyabiḡ ya, yahamô koladôn ma ôlêm ôyê ya. Aêḡ ba nôlêm noja loḡ lôkliḡyak atu!’

37 “Ma avômalô thêthônḡ tem nenaḡ injik liḡ, ‘Anyô Bêḡ, aḡḡ te ma yêlô ayê homa kisi ba yêlô êv nôm hadêḡ o ma hothakmuniḡ ba yêlô êv ḡaḡ hadêḡ o? 38 Aḡḡ te ma o anyô loḡ buyaḡ ba yêlô awa o thô ma o sôp mi ba yêlô êv sôp hadêḡ o? 39 Aḡḡ te ma hôpôm lijiḡ ba yêlô ayabiḡ o lôk ayê hômô koladôn ba yêlô athôk ayê o?’

40 * “Ma Kiḡ tem enaḡ êndêḡ i, ‘Yanaḡ avanônḡ êndêḡ môlô! Môlô bôk udum nôm takêḡ hadêḡ yenaḡ avômalô takatu ba athêḡ mi, êḡ ma hatôm udum hadêḡ ya.’

41 * “Yôv ma tem enaḡ êndêḡ avômalô takatu ba imiḡ baḡ vikeḡ nena, ‘Môlô nu! Wapômbêḡ lêk hêv malaiḡ hadêḡ môlô ba unu loḡ atum hathaḡ wak nômbêḡ intu sapêḡ. Bôk ebaḡ yôv ba hamô ek Sadaḡ lôk anêḡ ḡê ku nêndôk. 42 Sêbôk ba yahama kisi ma miḡ ôêv nôm hadêḡ ya ami, ma yahathakmuniḡ ma miḡ ôêv ḡaḡ hadêḡ ya ami. 43 Ma ya anyô loḡ buyaḡ ma miḡ owa ya thô ami, ma ya sôp mi ma miḡ ôêv sôp hadêḡ ya ami. Yahapôm lijiḡ ba yahamô koladôn ma miḡ oyabiḡ ya ami. Ba intu môlô nu loḡ atum êḡ.’

* 25:21: Mat 24:45-47; Luk 16:10 * 25:28-29: Mat 13:12; Mak 4:25; Luk 8:18 * 25:30: Mat 8:12; Luk 13:28

* 25:31: Mat 16:27; 19:28 * 25:32: Ese 34:17; ALK 20:11-13 * 25:35: Ais 58:7 * 25:40: Snd 19:17; Mat 10:42;

Mak 9:41 * 25:41: Mat 7:23

⁴⁴ “Ma tem nenan, ‘Anyô Bêñ, angê te ma yêlô ayê homa kisi, mena hothakmunij mena o anyô loñ buyan, mena o sôp mi, mena hôpôm lijij, mena hômô koladôn, ba mij yêlô êv o sa ami?’

⁴⁵ “Ma tem enan nena, ‘Yanan avanônj êndênj môlô! Môlô mij bôk udum nôm takênj hadênj yenan avômalô takatu ba athênj mi te ami. Êñ ma hatôm udum nôm êñ hadênj ya.’

⁴⁶ * “Aênj ba avômalô takênj tem ini ek neja vovanj wak nômbênj intu sapênj. Ma doñtom avômalô thêthônj tem ini ek neja lôkmala êtôm wak nômbênj intu sapênj.”

26

ñê bêtjbetj êbôlêm auk ek nijik Yisu vônô
(Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53)

¹ Yisu hanan abô nômbênj êñ yôv ma hanan hadênj anênj ñê ku nena, ² * “Môlô oyala nena wak ju hêk denan ma waklavônj anênj athênj nena Hale ba Hi* tem êyô. Waklavônj êñ ma tem netak ya Anyô Anênj Nakadunj atu êndôk avômalô doho bahenij ek nijik ya vônô esak a.”

³ Ma ñê bêtjbetj êbôk da lôk avômalô iniñ ñê bêtjbetj ethak doñtom halôk anyô bêtj habôk da Kaiapas anênj unyak. ⁴ Ma êbôlêm loñônjê ek nesau Yisu ba nebalonj ek nijik yani vônô. ⁵ Ma thêlô enan, “Lêk ma waklavônj mathenj ba intu natak ku êñ êñjêk vêmam. Yakô avômalô tem leñjmanij ba nijik vovak.”

Avi te hanjasô nôm ôv mavi hayô hamô Yisu wakadôk
(Mak 14:3-9; Jon 12:1-8)

⁶ Wak êñ ma Yisu hamô Saimon anênj unyak anênj Betani. Sêbôk ma ôpênj hapôm palê lepla ma doñtom bôk mi. ⁷ * Ma thai lôk Yisu ma anênj ñê ku eyanj nôm denan ma avi te halêm unyak kapô. Ma hawa kolopak valu te ba thapuk ba nôm ôv mavi hamô kapô ba anênj vuli ma bêtj anônj. Ma avi atu hi hanjasô nôm ôv mavi êñ hayô hamô Yisu wakadôk.

⁸ ñê ku êyê nôm êñ ma leñjmanij ba enan, “Aisê ka habulij nôm ôv mavi êñ hi oyanj? ⁹ Hatôm nêm ek anyô yanj nêm vuli ma naja valuselej bêtj esak ek nanêm avômalô siv sa.”

¹⁰ Yani halanj thêlônij abô êñ ma hanan, “Aisê ka môlô ôêv malainj hadênj avi êntêk? Yani hadum nôm mavi anônj hadênj ya. ¹¹ * Avômalô siv tem nêmô imbijj môlô êtôm wak nômbênj intu sapênj. Ma doñtom tem mij yamô imbijj môlô sawa daim ami. ¹² Avi êntêk hanjasô nôm ôv mavi hayô hamô ya ek epesanj yaleñvijkupik ek nedav ya. ¹³ Oðanjô! Yanan avanônj êndênj môlô! Pik nômbênj atu ba enan yenan Abô Mavi bêtj haveñ, ma tem nenan esak nôm atu ba avi êntêk lêk hadum imbijj ek avômalô leñjimbij yani.”

Judas habitij abô ek nêm Yisu êndênj ñê bêtjbetj
(Mak 14:10-11; Luk 22:3-6)

¹⁴ Judas Iskaliot ma ñê ku laumij ba lahavuju takatu te ma yani hi hadênj ñê bêtjbetj êbôk da ¹⁵ * ma hanan hik i lij, “Yanêm Yisu êndênj môlô, ma tem nônmêm malê te êndênj ya?” Ma ekatunj valuselej seleva hatôm 30 ba êv hadênj yani. ¹⁶ Êñ ma Judas habôlêm loñônjê ek nêm Yisu êndôk thêlô bahenij.

Yisu hayanj nôm waklavônj Hale ba Hi havij anênj ñê ku
(Mak 14:12-21; Luk 22:7-13,21-23; Jon 13:21-30)

¹⁷ * Waklavônj anênj athênj nena Eyanj Polom Yis Mi anênj wak te môñ hayô. Ma ñê ku i hadênj Yisu ma enan hik yani lij, “Lemhavinj yêlô ana unyak alê ek napôpêk nôm leñjimbij waklavônj Hale ba Hi êndôk?” ¹⁸ Ma yani hanan, “Môlô unu malak bêtj kapô ba ôpôm ôpatu ma nonan êndênj yani nena, ‘Kêdônjwaga hanan nena anênj waklavônj atu ma lêk habobo. Ma yani lôk anênj ñê ku tem nêlêm anêm unyak ek leñjimbij waklavônj Hale

* 25:46: Dan 12:2; Jon 5:29 * 26:2: Kis 12:1-27; Mat 20:18 * 26:2: Sêbôk Wapômbênj anênj anjela hik Ijij iniñ apenena môñ vônô. Ma Isael ma hale ba hi ba mij hik te vônô ami. * 26:7: Luk 7:37-38 * 26:11: Lo 15:11
* 26:15: Sek 11:12; Mat 27:3 * 26:17: Kis 12:14-20

ba Hi.' ” ¹⁹ Ma nê ku idum hatôm atu ba yani hanañ ba thêlô i êpôpêk waklavônñ Hale ba Hi anêñ nôm.

²⁰ Bôlôvônñ ma Yisu hayañ nôm hamô haviñ anêñ nê ku laumiñ ba lahavuju takatu ²¹ ma hanañ, “Yanañ avanônñ êndênñ mômô nena mômô te tem enañ ya bêñ.” ²² Nê ku kapôlônññ malaiñ kambom ba thêlô tomtom enañ, “Anyô Bêñ, ya mi! Aên e?” ²³ *Êñ ma Yisu hanañ nena, “Ôpatu ba hatak bañ halôk belev haviñ ya intu tem enañ ya bêñ. ²⁴ Anyô Anêñ Nakaduñ atu tem ni êtôm atu ba bôk eto yôv hathak yani. Ma doñtom alikakna. Malaiñ bêñ ek ôpatu ba hanañ Anyô Anêñ Nakaduñ bêñ. Talêbô miñ bôk havathu ami, êñ ma mavi ek ôpên!”

²⁵ Ma Judas, ôpatu ba tem enañ Yisu bêñ, hanañ hik liñ nena, “Kêdônñwaga, ya mi! Aên e?” Ma Yisu hanañ, “Hatôm intu honañ aên.”

Yisu hêv polom lo waiñ leñijimbi yani

(Mak 14:22-26; Luk 22:15-20; 1Ko 11:23-25)

²⁶ Thêlô eyañ nôm hamô ma Yisu hawa polom te ma hêv lamavi. Vêm ma haya ba hêv hadên anêñ nê ku ma hanañ, “Noja ba onñgwan. Êntêk ma yenañ vathiap.” ²⁷ Vêm ma hawa tase lôk waiñ ma hêv lamavi. Ma hêv hadên thêlô ma hanañ, “Mômô sapên nunum. ²⁸ *Êntêk ma yenañ thalalenñ atu ba tem enñgasô ek embak tabô imbiñ Wapômbênñ lôk avômalo pik êntêk ek nêm avômalo bêñ anônñ iniñ kambom vê. ²⁹ Odañô! Yanañ êndênñ mômô nena tem miñ hatôm yanum waiñ êñ esak loñbô ami endeba waklavônñ êñ hayô ma tem yanum waiñ lukmuk êmô Wakamik anêñ loñ lôkliñyak kapô.”

³⁰ *Êv yeñ te vêm ma ethak ba i Dum Oliv.

Yisu hanañ nena Pita tem enañ nena hathônñ yani paliñ

(Mak 14:27-31; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)

³¹ *Ma Yisu hanañ hadên anêñ nê ku, “Bôk eto hêk Wapômbênñ anêñ kapya nena, “Tem yanñgik boksipsip alañ vônô, ma boksipsip tem nêsôv mayaliv ba ini.”

Sekalaia 13:7

Ba intu yaô bôlôvônñ ma tem mômô onñgô nôm takatu ba tem êpôm ya. Ma mômô sapên tem notak ya ma nêsôv mayaliv ba unu. ³² *Ma doñtom hik ya liñ hathak loñbô, ma tem yamônñ ba yana Galili vêm ka mômô nomberñ ya yam.”

³³ Ma Pita hanañ nena, “Dô! Thêlô sapên etak o ba i, ma tem yamiñ imbiñ o denañ.”

³⁴ *Ma Yisu hanañ nena, “Odañô! Yanañ avanônñ biñ êndênñ o nena bôlôvônñ êntêk ma tale miñ halañ ami denañ, ma tem onañ êtôm bôlônñ lô nena hôthônñ ya paliñ.” ³⁵ Ma Pita hanañ, “Mi anônñ! Ik ya vônô, ma miñ hatôm yanañ nena yahathônñ o paliñ ami. Milôk!” Ma nê ku sapên enañ abô êñ iyom.

Yisu hateñ hamô Getsemani

(Mak 14:32-42; Luk 22:39-46)

³⁶ Vêm ma Yisu lôk anêñ nê ku êyô loñ atu ba elam nena Getsemani ma hanañ hadên i, “Mômô nômô loñ êntêk ma yana saka ek yateñ mek.” ³⁷ Ma hawa Pita lôk Sebedi nakaduñ luvi ba i. Ma yani kapô lêk malaiñ bomañ. ³⁸ *Ma hanañ hadên thêlô, “Yakapôlônñ lêk malaiñ bomañ hatôm lêk yahama yôv. Mômô nômô loñ êntêk ma nônêm lêlê imbiñ ya.” ³⁹ Ma hi daim dokte ma hêv yak ba thohavloma halôk pik. Ma hateñ mek nena, “Yenañ Wakamik, loñônde vi hamô, êñ ma yalenñhaviñ onja tase êntêk vê êñjêk ya. Ma doñtom miñ osopa yenañ yalenñhaviñ ami. Mi, osopa oda anêm lemhaviñ.”

⁴⁰ Ma Yisu hale hi ma hayê nê ku takatu ma lêk êk sôm. Êñ ma hanañ hik Pita liñ, “Aisê? Mômô miñ hatôm nônêm lêlê imbiñ ya êtôm wakma te ami e? ⁴¹ Nômô lêlê ba noterñ mek ek miñ nônêm yak ba nundum kambom ami. Kapô lahaviñ indum mavi ma doñtom auk ma pulusikna ba miñ hatôm indum ami.”

* 26:23: Sng 41:9 * 26:28: Kis 24:8; Jer 31:31-34; Sek 9:11; 1Ko 10:16 * 26:30: Luk 22:39; Jon 18:1 * 26:31: Jon 16:32 * 26:32: Mat 28:7,16 * 26:34: Mat 26:69-75 * 26:38: Jon 12:27

⁴² Ma havôhi hathak loṅbô ma hateṅ mek nena, “Wakamik, lemhaviṅ malaiṅ bêṅ êntêk êpôm ya, êṅ ma mavi. Ma tem yandum êtôm honarṅ.” ⁴³ Ma halehi hathak loṅbô ma hayê thêlô êk sôm denaṅ ek malê nena maleṅiṅ hayaṅ ba miṅ hatôm nêôm lêlê ami. ⁴⁴ Ma hatak thêlô ma havôhi hateṅ mek bô atu bôlônṅ te lu hathak loṅbô.

⁴⁵ Vêṅ ma halehi hadêṅ anêṅ ṅê ku ma hanaṅ, “Môlô ôêk sôm ba owa lovak denaṅ e? Odaṅô. Wakma lêk habobo ek netak ya Anyô Anêṅ Nakaduṅ atu êndôk ṅê kambom baheṅiṅ. ⁴⁶ *Aêṅ ba numbiyô ek alôana! Ôṅgô! Ôpatu ba tem enaṅ ya bêṅ lêk halêm yôv!”

Evaloṅ Yisu

(Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Jon 18:1-11)

⁴⁷ Yisu hanaṅ abô denaṅ ma Judas hayô. Yani ma ṅê ku laumiṅ ba lahavuju takatu te. Ma avômalô bêṅ anôṅ êlêm iviṅ yani ba ewa biṅ vovak lôk okdiba. ṅê takêṅ ma ṅê bêṅbêṅ êbôk da lôk avômalô iniṅ ṅê bêṅbêṅ êv thêlô ba êlêm. ⁴⁸ Ôpatu ba tem enaṅ Yisu bêṅ bôk hik lavôṅiṅ te thô hadêṅ i nena, “Ôpatu ba yahaliṅ, êṅ ma Yisu ba nobaloṅ!” ⁴⁹ Ma ôpêṅ hi ketheṅ hadêṅ Yisu ma hanaṅ, “Kêdôṅwaga, bôlôvônṅ mavi.” Ma halinṅu yani.

⁵⁰ Ma Yisu hanaṅ, “Aiyaṅ, undum ku atu ba hôleṅ hathak.” Ma ṅê takatu ba êlêm haviṅ Judas i ma evaloṅ Yisu ba ewa ba i.

⁵¹ *Ma anyô te atu ba hamiṅ haviṅ Yisu hadadi anêṅ biṅ vovak ma hale anyô bêṅ habôk da anêṅ anyô ku te limbuk vi vê. ⁵² *Ma Yisu hanaṅ, “Otak anêm biṅ êndôk anêṅ loṅ esak loṅbô! Ôpatu ba hik vovak hathak biṅ, ma biṅ êṅ tem enaṅ yani vônô. ⁵³ Lemimbi! Yahalaṅ hadêṅ Wakamik ma ketheṅ ma yani tem nêṅ aṅela vovak ôdôṅ laumiṅ ba lahavuju ma doho imbiṅ ba nêlêm ek nêṅnêṅ ya sa. ⁵⁴ Ma doṅtom abô atu ba bôk hêk Wapômbêṅ anêṅ kapya tem injik anôṅ aisê? Wapômbêṅ anêṅ kapya hanaṅ nena nôṅ takêṅ tem êpôm ya.”

⁵⁵ *Êṅ ma Yisu hanaṅ hadêṅ avômalô nômbêṅ atu nena, “Ya ma anyô kambom anôṅ ba intu owa biṅ vovak lôk okdiba ba ôlêm ek nobaloṅ ya e? Aisê? Wak nômbêṅ intu ma yahadôṅ avômalô hamô unyak matheṅ anêṅ piklêvônṅ ma miṅ ovaloṅ ya ami eka? ⁵⁶ Ma doṅtom nôṅkama takêntêk ba lêk habitak ek plopet iniṅ abô takatu ba bôk eto injik anôṅ.” Êṅ ma anêṅ ṅê ku sapêṅ etak yani ma êsôv mayaliv ba i.

Yisu hadum abô

(Mak 14:53-65; Luk 22:54-71; Jon 18:13-24)

⁵⁷ ṅê takatu ba evaloṅ Yisu ewa ba i Kaiapas anêṅ unyak, ôpêṅ ma anyô bêṅ habôk da. ṅê lôkauk hathak abô balabuṅ lôk ṅê bêṅbêṅ ethak doṅtom ba êmô loṅ êṅ. ⁵⁸ Ma Pita hasopa Yisu haveṅ yam ma doṅtom haveṅ daim dokte. Ma habitak hayô anyô bêṅ habôk da anêṅ badêṅ kapô. Ma hi halôk hamô haviṅ sôp bidonṅ ek êṅjê nena malê intu tem imbitak.

⁵⁹ ṅê bêṅbêṅ êbôk da lôk Sanhedlin sapêṅ* êbôlêm avômalô doho ek nenaṅ abôyaṅ esak Yisu ek thêlô nindum abô esak ek nijik yani vônô. ⁶⁰ Anyô bêṅ anôṅ êlêm ma enaṅ abôyaṅ hathak yani, ma doṅtom thêlô miṅ êpôm Yisu anêṅ kambom te ek nijik yani vônô ami. Êṅ ma anyô ju êlêm ⁶¹ *ma enaṅ, “Anyô êntêk bôk hanaṅ yôv nena, ‘Yahatôm yandiniṅ Wapômbêṅ anêṅ unyak matheṅ ma êtôm wak lô iyom ma tem yandav esak loṅbô.’”

⁶² Êṅ ma anyô bêṅ habôk da haviyô hamiṅ ma hanaṅ hik Yisu liṅ nena, “Anyô ju êntêk lêk enaṅ o bêṅ yôv ma o bônônṅ eka? O abô mi e?” ⁶³ *Ma doṅtom Yisu bônônṅ iyom. Ma anyô bêṅ habôk da hanaṅ hadêṅ Yisu, “Yanaṅ êndêṅ o! Ondam Wapômbêṅ lôkmala atu anêṅ athêṅ ba onanṅ êndêṅ yêlô nena, ‘O ma Mesia, Wapômbêṅ anêṅ nakaduṅ atu e?’”

* 26:46: Jon 14:31 * 26:51: Jon 18:26 * 26:52: Stt 9:6; ALK 13:10 * 26:55: Luk 19:47; 21:37 * 26:59: Elam iniṅ kaunsil nena ‘Sanhedlin’. * 26:61: Jon 2:19-21 * 26:63: Ais 53:7; Mat 27:12

⁶⁴ *Ma Yisu hanañ nena, “Oda honañ aêñ. Ma yanañ abô te imbiñ êndêñ mólô sapêñ nena wak te am ka tem mólô ôñgô Anyô Anêñ Nakaduñ atu tem êmô Wapômbêñ Lôklijak Anôñ bañ vianôñ ba tem êyô êmô buliv ba êlêm.”

⁶⁵ *Ma anyô bêñ habôk da halañ abô êñ ma hakakaviñ anêñ kwêv ma hanañ, “Lêk yôv! Ôpêntêk habuliñ Wapômbêñ anêñ athêñ ba hanañ nena yanida ma hatôm Wapômbêñ ba mólô lêk olañ abô êñ yôv! Aisê ka alalô leñihaviñ nadañ abô doho imbiñ? ⁶⁶ *Mólônim auk aisê? Yandum malê te?” Ma thêlô enañ, “Yani hanañ abôma hathak Wapômbêñ ba intu ema.”

⁶⁷ *Êñ ma thêlô êsôvwapôk hathak Yisu thohavloma ma êpêñ yani. Ma doho epetav yani ⁶⁸ ba enañ, “O ma Mesia e? O plopet te ma onañ êndêñ yêlô nena opalê intu hik o?”

Pita hanañ nena hathôñ Yisu paliñ

(Mak 14:66-72; Luk 22:55-62; Jon 18:15-18,25-27)

⁶⁹ Pita hamô unyak atu anêñ badêñ kapô ma avi ku te halêm hadêñ yani ma hanañ, “O êntêk intu bôk hoveñ haviñ Yisu anêñ Galili.” ⁷⁰ Ma Pita hanañ, “Injo! Yahathôñ abô intu ba honañ paliñ!” Ma avômalô sapêñ elarjô anêñ abô.

⁷¹ Pita hi badêñ abôlêk ma avi ku yan hayê ma hanañ hadêñ avômalô, “Anyô êntêk bôk hamô haviñ Yisu anêñ Nasalet.” ⁷² Ma Pita dalam Wapômbêñ anêñ athêñ ba hanañ hathak loñbô, “Mi anôñ! Yahathôñ ôpêntu paliñ!” ⁷³ Vêñ ma ñê takatu ba imiñ badêñ kapô êlêm hadêñ Pita ma enañ, “Mólô lemimselo doñtom ba intu o ma Yisu anêñ anyô te.”

⁷⁴ Ma doñtom Pita hanañ, “Ya miñ yahanañ abô avanôñ ami, êñ ma tem Wapômbêñ nêñ vovañ êndêñ ya. Yahalam Wapômbêñ anêñ athêñ ba yahanañ nena yahathôñ ôpêntu paliñ!” Ketheñ oyañ ma tale halañ. ⁷⁵ *Ma Pita lahabi abô atu ba Yisu hanañ hadêñ yani nena, “Tale miñ halañ ami denañ, ma tem onañ êtôm bôlôn lô nena hôthôñ ya paliñ.” Êñ ma Pita hale yañ ma lahiki ba halañ bêñ.

27

Ewa Yisu ba i hadêñ Pailat

(Mak 15:1; Luk 23:1-2; Jon 18:28-32)

¹ Lôkbôk momañiniñ ma ñê bêñbêñ êbôk da sapêñ lôk avômalô Israêl iniñ ñê bêñbêñ ethak doñtom ma ibutiñ abô ek nijik Yisu vônô. ² Ma ekak bañ luvi lusu ma ewa ba i hadêñ Pailat, anyô Lom atu ba hayabiñ Judia.

Judas hama

(Ap 1:18-19)

³ Judas ôpatu ba hanañ Yisu bêñ halañ nena lêk idum abô yôv ek nijik Yisu vônô. Êñ ma lahiki bêñ ba hi hêv valuseleñ 30 seleva takatu hadêñ ñê bêñbêñ êbôk da lôk avômalô iniñ ñê bêñbêñ hathak loñbô ⁴ ma hanañ, “Lêk yahadum kambom hathak yahanañ ôpatu ba kambom mi bêñ.”

Êñ ma thêlô enañ, “Oda anêñ malaiñ ma miñ yêlôaniñ ami.” ⁵ *Ma Judas hakaliv valuseleñ seleva takêñ hayô unyak matherñ kapô ma hi havaklôk ba hama.

⁶ Ma ñê bêñbêñ êbôk da isup valuseleñ seleva takêñ ba enañ, “Valuseleñ êntêk ma valuseleñ êv ek nijik anyô vônô esak. Ba intu abô balabuñ hanañ nena valuseleñ takêñ ma miñ nandô êmô imbiñ unyak matherñ anêñ valuseleñ ami.” ⁷ Ma thêlô ibutiñ abô ek nêñêñ anyô hapesañ urñ anêñ pik bute vuli ek nedav avômalô loñ buyañ êñjêk. ⁸ Ma avômalô elam pik êñ nena “Engasô Thalaleñ” ek malê nena ewa valuseleñ ek nijik anyô yañ vônô esak. ⁹⁻¹⁰ *Ba intu Wapômbêñ anêñ abô hik anôñ ba hanañ hadêñ plopet Jelemaia nena,

* 26:64: Sng 110:1; Dan 7:13; Mat 24:30 * 26:65: Mat 9:3; Jon 10:33 * 26:66: Wkp 24:16; Jon 19:7 * 26:67: Ais 50:6; 53:5 * 26:75: Mat 26:34 * 27:5: Mat 26:14-15 * 27:9-10: Jer 19:13; 32:6-9

“Thêlô ewa valuselej ba êv anyô hapesarj uŋ anêj pik bute vuli hatôm atu ba Wapômbêj hanaŋ hadêj ya.

Valuselej êj ma avômalô Israeŋ elam hatôm yani anêj vuli ba êv ek nijik yani vônô.”
Sekalaia 11:12-13

Yisu hadum abô hathak Pailat
(*Mak 15:2-15; Luk 23:1-5,13-25; Jon 18:28-19:16*)

¹¹ Yisu hamiŋ anyô bêj Pailat thohavlo ma, Pailat hanaŋ, “O ma avômalô Israeŋ iniŋ kiŋ e?” Ma Yisu hanaŋ nena, “Intu êj, hatôm intu honaŋ.”

¹² *Ŋê bêjbêj êbôk da lôk avômalô iniŋ ŋê bêjbêj ibi Yisu liŋkupik hathak abô lomalo ma. ¹³ Êj ma Pailat hanaŋ, “Aisê! Miŋ holaŋô iniŋ abô ami ma o bônôj eka?”

¹⁴ Ma doŋtom yani bônôj iyom ma miŋ hanaŋ iniŋ abô viyaŋ ami. Ba intu Pailat hasoŋ kambom.

¹⁵ Waklavôj Hale ba Hi nômbêj intu, ma avômalô ethak elam anyô koladôj te anêj athêj ek Pailat nê m vê. Ma Pailat hathak hêv ôpêj vê.

¹⁶ Sondabêj êj ma anyô te anêj athêj nena Yisu Balabas hamô koladôj. Ma avômalô bêj anôj eyala ôpêj. ¹⁷ Aêj ba avômalô sapêj ethak doŋtom ma Pailat hanaŋ hik thêlô liŋ, “Yatak opalê te êndêj môlô, Balabas mena Yisu atu ba elam nena Mesia?” ¹⁸ *Pailat hayala nena ŋê bêjbêj êbôk da lôk ŋê bêjbêj leŋjdaŋ hathak Yisu ba intu idum abô ek yani ba hanaŋ aêj.

¹⁹ Pailat halaŋô abô denaŋ ma yanavi hêv abô hadêj yani ba hanaŋ, “Bôkam ma yahayê niaviŋ te ba yahakô kambom. Aêj ba miŋ undum nômlate êndêj anyô thêthôj intu ami.”

²⁰ Ma doŋtom ŋê bêjbêj êbôk da lôk ŋê bêjbêj êlôk avômalô leŋj ek nendam Balabas ma nenaŋ êndêj Pailat nena nijik Yisu vônô. ²¹ Aêj ba Pailat hanaŋ hik thêlô liŋ, “Yatak anyô ju êntêk yaŋ sê?” Ma avômalô elam, “Balabas.” ²² Ma Pailat hanaŋ hik thêlô liŋ hathak loŋbô nena, “Ma Yisu atu ba elam nena Mesia, yandum ôpêj aisê?” Ma sapêj elam nena, “Nijik vônô esak a!” ²³ Ma Pailat hanaŋ, “Eka? Yani hadum malê kambom?” Ma doŋtom thêlô elam lôklala hathak loŋbô nena, “Nijik vônô esak a!”

²⁴ *Pailat halaŋô thêlôniŋ kaêk ma hayê nena vovak bêj hadum ek imbitak ba anêj ku êj tem miŋ hik anôj ami. Êj ma yani hawa ŋaŋ ma hathik baŋ hamiŋ avômalô maleŋj ma hanaŋ nena, “Ôpêntêk hama, ma môlôda unim malaiŋ ma miŋ yenaŋ malaiŋ ami!”

²⁵ *Ma avômalô sapêj enaŋ viyaŋ, “Yôv! Yêlô lôk yêlôaniŋ avômena iniŋ malaiŋ!” ²⁶ Êj ma Pailat hatak Balabas ba hi. Ma hanaŋ ek nebali Yisu esak yak lôkmaŋj vêm ma hatak halôk ŋê vovak baheŋj ek nijik vônô esak a.

Ŋê vovak enaŋ abôma hathak Yisu

(*Mak 15:16-20; Jon 19:2-3*)

²⁷ Pailat anêj ŋê vovak ewa Yisu ba i Pailat anêj unyak badêj kapô. Ma elam ŋê vovak sapêj êlê m ethak doŋtom ba ekalabu yani siŋ. ²⁸ *Ma ibi anêj nômkama thô ba hamiŋ liŋ popam. Ma ewa kiŋ anêj kwêv thalaleŋ daim te ma ik hathak yani. ²⁹ Ma ewa yak lôkmaŋj atu ba epesaŋ hatôm kiŋ iniŋ kuluj ma ik halôk wakadôk. Ma etak kôm halôk yani baŋ vianôj ba havalôj hatôm kiŋ iniŋ kwandiŋ. Ma thêlô elek veŋjôdôj lêlô hadêj yani ma enaŋ abôma nena, “Waklêvôj mavi, avômalô Israeŋ iniŋ kiŋ!” ³⁰ *Ma vi êsôvwapôk hathak yani ma vi ewa kwandiŋ atu ba ik wakadôk hathak. ³¹ Ma enaŋ abôma hathak yani vêm ma ibi kwêv thalaleŋ atu thô ma ik yanida anêj kwêv daim hathak loŋbô. Ma elom yani ba i ek nijik vônô esak a.

Ik Yisu hathak a

(*Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27*)

³² Ewa ba i ma êpôm anyô Sailini te ba anêj athêj nena Saimon halôk loŋôndê. Ma êpôviŋ ôpêj ek enja Yisu anêj alovalaŋsiŋ. ³³ Êj ma thêlô i êyô loŋ te anêj athêj nena

* 27:12: Ais 53:7 * 27:18: Jon 11:47-48; 12:19 * 27:24: Lo 21:6-9 * 27:25: Ap 5:28 * 27:28: Luk 23:11

* 27:30: Ais 50:6

Golgota, athên êj anên ôdôn nena Loj Lenkadôk Lokwarj. ³⁴*Loj êj ma thêlô ewa waij ba eyelañ nôm maniñ te halôk ma êv hadênj yani ek inum ek miñ vovañ bêñ anôn ami. Yani hanum dokte iyom ma hadô. ³⁵*Êñ ma thêlô ik yani loj hathak a. Vêm ma ibi valu ek nêgê nena opalêla intu tem neja anên kwêv lo sôp. ³⁶Vêm ma êlôk êmô ma eyabiñ iniñ ku êj. ³⁷Yani wakadôk vuliñ ma eto abô atu ba idum anên abô ñama hathak ba eto nena,

ÔPÊNTÊK MA YISU, AVÔMALÔ ISLAEL INIÑ KIÑ

³⁸*Ma êthôkwên anyô vani lokwarju haviñ. Êthôkwên yañ hamiñ Yisu bañ vianôn, ma yañ hamiñ bañ vikeñ. ³⁹*Ma avômalô takatu ba elom lojônndê êj ba i ibi abôma hathak yani lôk itutuniñ leñjkadôk ⁴⁰*ba enañ, “O atu ba honañ nena tem undiniñ Wapômbên anên unyak matheñ ma ondav esak lojbô êtôm wak lô iyom e? Êñ ma nêm oda bulubiñ! O ma Wapômbên anên Nakaduñ, e? Êñ ma otak alovalañsiñ ma ôlêm pik!” ⁴¹Ma ñê bêñbên êbôk da lôk ñê lôkauk hathak abô balabuñ lôk avômalô iniñ ñê bêñbên, thêlô enañ abôma haviñ ba enañ, ⁴²“Ôñgô! Yani bôk hêv avômalô vi bulubiñ, ma doñtom miñ hatôm nêm yanida bulubiñ ami eka? Yani ma Israel iniñ kiñ e? Êñ ma etak alovalañsiñ ba êlêm pik ek alalô nagê ba nanêmimbiñ yani! ⁴³*Ôpênj hêvhaviñ Wapômbên ba hanañ, ‘Ya Wapômbên anên Nakaduñ’. Yôv! Alalô nagê! Wapômbên lahaviñ nêm yani bulubiñ e?” ⁴⁴Ma anyô kambom ju atu ba imiñ alovalañsiñ haviñ yani enañ abôma haviñ.

Yisu hama

(Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)

⁴⁵Waklêvôn biñ ma momañiniñ hayô pik sapênj vov ba hêk aleba hayô 3 kilok. ⁴⁶*Habobo 3 kilok ma Yisu halam lôklala nena, “Eloi, Eloi, lama sabaktani?” Abô êj anên ôdôn aêntêk, “Yenañ Wapômbên, yenañ Wapômbên, aisê ka hôdô ya?” ⁴⁷Ma avômalô vi atu ba imiñ loj êj elañ abô êj ma enañ, “Yani halam Elia!” ⁴⁸*Ketheñ oyañ ma ñê êj te hi ma hawa kapôk ba hasoñ halôk waiñ maniñ. Ma hathôkwên kapôk êj hathak apiyak te ba hêv hadênj yani ek inum. ⁴⁹Ma anyô vi enañ, “Dô! Alalô nagê vêmam! Yakô Elia tem êlêm nêm yani bulubiñ la?” ⁵⁰Ma yani halam kaêk lôklala hathak lojbô ma hatak dahô ba hi ma hama.

⁵¹*Ma sôp bêñ atu ba hamiñ unyak matheñ ek hayañ unyak kapô kisi ma hapup vose hi luvi hêk vuliñ ba hayô vibiñ. Ma duviañ hayôkwiñ pik ma valu hapupup nenanena. ⁵²⁻⁵³Ma siô abôlêk hakyav. Ma avômalô matheñ sêbôk atu ba ema ma Wapômbên hik i liñ ba etak siô ma iviyô hathak lojbô. Ma eyabiñ Yisu anên haviyô hathak lojbô, êj ma thêlô lôkthô i unyak matheñ Jelusalem. Ma avômalô bêñ anôn êyê i. ⁵⁴Ma anyô vovak laik lôk ñê vovak takatu ba eyabiñ Yisu êmô êyê duviañ lôk nôm takatu ba habitak. Êñ ma thêlô êkô kambom ba enañ nena, “Avanôn biñ, ôpêntêk ma Wapômbên anên Nakaduñ anôn!”

⁵⁵⁻⁵⁶*Ma Malia anên Magadala, ma Malia Jems lo Josep iniñ talêbô, ma Sebedi anên nakaduñ luvi iniñ talêbô, thêlô lôk avi bêñ anôn imiñ daim dokte ba êyê. Avi takênj bôk etak Galili ma everj haviñ Yisu ek êv yani sa.

Elav Yisu

(Mak 15:42-47; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42)

⁵⁷⁻⁵⁸*Yañsiñ ma anyô lôk valuselej bêñ te anên Alimatia ba anên athên nena Josep halêm hayê Pailat. Yani bôk halañô Yisu anên abô ba hasopa ba intu hi hanañ hadênj Pailat nena, “Hatôm yanja Yisu anên kupik e?” Êñ ma Pailat hanañ hadênj ñê vovak ba êv hadênj Josep. ⁵⁹Ma Josep hawa Yisu liñkupik ba havuliv siñ hathak sôp thapuk mabuñ mavi te. ⁶⁰*Ma hawa Yisu liñkupik ba hi hadô hêk anên siô lukmuk te. Siô êj ma elav

* 27:34: Sng 69:21 * 27:35: Sng 22:18 * 27:38: Ais 53:12 * 27:39: Sng 22:7; 109:25 * 27:40: Mat 26:61; Jon 2:19 * 27:43: Sng 22:8 * 27:46: Sng 22:1 * 27:48: Sng 69:21 * 27:51: Kis 26:31-33; Hib 10:19-20 * 27:55-56: Luk 8:2-3 * 27:57-58: Lo 21:22-23 * 27:60: Ais 53:9

valu abyan ba epesan ek nedav nê nãma êndôk. Yôv ma habubi valu bêñ te ba hik siô abôlêk siñ hathak ma hi. ⁶¹ Ma Malia anêñ Magadala, thai lôk Malia yan, êmô saku ma êyê siô êñ.

Nê vovak eyabiñ siô

⁶² Waklavôn êpôpêk nômkama Sabat lêk hale ba hi yôv. Ma haviyô hayañ ma nê bêñbêñ êbôk da lôk nê Palisi i ek nêgê Pailat. ⁶³ *Ma thêlô enañ, “Anyô bêñ, yêlô leñhabi nena anyô abôyan atu hamô lôkmala denañ ma hanañ nena êtôm wak lô, ma tem nijik yani liñ ba imbiyô esak loñbô.

⁶⁴ “Ba intu nê nê vovak ini ek neyabiñ siô êtôm wak lô êñ. Yakô yanida anêñ nê ku ini neja anêñ kupik vani ma nesau avômalô nena, ‘Wapômbêñ lêk hik yani liñ ba haviyô hathak loñbô.’ Abôyan êñ ma tem kambom anêñ ek yan môñ atu.” ⁶⁵ Êñ ma Pailat hanañ hadêñ thêlô, “Mavi. Noja nê vovak doho ba unu ek nepesan siô abôlêk êñ ba majañ.” ⁶⁶ Êñ ma thêlô i ma ebalan valu atu ba hamô siô abôlêk siñ. Yôv ma thêlô enañ hadêñ nê vovak, “Môlô nômô ek noyabiñ siô êntêk.”

28

Yisu haviyô hathak loñbô

(Mak 16:1-10; Luk 24:1-10; Jon 20:1-18)

¹ Sabat hale ba hi. Ma sonda êñ anêñ wak te môñ hayô. Lôkbôk momañiniñ ma Malia anêñ Magadala lôk Malia yan thai i ek nêgê siô. ² Ma duviañ bêñ hayô ek malê nena Anyô Bêñ anêñ añela te halôk anêñ leñ ba halêm ba habubi valu bêñ atu vê ma hayô hamô loñ ba hamô. ³ Anêñ thohavloma hatôm damak ma anêñ kwêv ma thapuk anêñ dôêñ. ⁴ Ma nê vovak êyê ba êkô kambom ba elowaliñ. Ba êv yak êlôk êk êtôm nê nãma.

⁵ Êñ ma añela hanañ hadêñ avi ju êñ, “Miñ nôkô ami. Yahayala nena mamu ôbôlêm Yisu, ôpatu ba ik hathak a. ⁶ *Wapômbêñ lêk hik yani liñ yôv ba haviyô hathak loñbô hatôm bôk ba hanañ. Yani miñ hêk loñ êntêk ami ma lêk hi yôv. Ma nôlêm ek ôñgô loñ atu ba yani hêk. ⁷ Mamu kethêñ ba unu nonañ êndêñ anêñ nê ku nena, ‘Wapômbêñ lêk hik yani liñ hêk nãma ba haviyô hathak loñbô. Ma lêk hamôn ek môlô ba hi Galili. Ôyô loñ êñ ma tem nôpôm yani.’ Abô êntêk intu yahalêm hathak.”

⁸ Avi ju êñ elañ abô êñ ba êkô, ma doñtom thai leñmavi anêñ haviñ. Ma thai etak siô ma elañviñ kethêñ ba i ek nenan abô êñ êndêñ anêñ nê ku. ⁹ Ma Yisu hapôm thai ma hanañ, “Lôkbôk mavi.” Ma thai i evaloñ vakapô ma êv yeñ hadêñ yani. ¹⁰ *Êñ ma hanañ, “Mamu miñ nôkô ami ma unu nonañ êndêñ yenan aiyañ thêlô nena ini Galili. Loñ êñ ma tem thêlô nêpôm ya.”

Nê vovak iniñ abôyan

¹¹ Avi ju êñ ever denañ ma nê vovak doho eyabiñ siô êyô Jerusalem. Ma thêlô i hadêñ nê bêñbêñ êbôk da ma enañ abô hathak duviañ lôk añela. ¹² Ma nê bêñbêñ êbôk da lôk nê bêñbêñ ethak doñtom ma epesan abô ek nê nê nê valuseleñ bêñ anêñ êndêñ nê vovak. ¹³ Ma thêlô enañ hadêñ nê vovak nena, “Môlô nonañ aêntêk êndêñ avômalô, ‘Yêlô ek sôm ba athôn paliñ ma Yisu anêñ nê ku êlêm hadêñ bôlôvôn ma ewa anêñ kupik vani.’ ” ¹⁴ Ma thêlô enañ abô doho haviñ hadêñ nê vovak nena, “Anyô bêñ Pailat halañ abô hathak nôm êñ, ma yêlô tem napasañ abô imbiñ yani ek môlô miñ nôpôm malaiñ ami.” ¹⁵ Ma nê vovak ewa valuseleñ ma idum hatôm atu ba nê bêñbêñ enañ. Ma abô êñ intu hi haveñ Israeñ iniñ loñ sapêñ ba enañ aêñ aleba lêk.

Yisu hêv ku hadêñ anêñ nê ku

(Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23)

¹⁶ *Nê ku laumiñ ba lahavute i Galili ma êyô dumlolê atu ba Yisu bôk hanañ yôv nena thêlô ini. ¹⁷ Thêlô êyê Yisu ma êv yeñ hadêñ yani. Ma doho êthôn paliñ dokte

* 27:63: Mat 12:40; 16:21; Mak 9:31; 10:33-34; Luk 9:22; 18:31-33; Jon 2:19-21 * 28:6: Mat 12:40; 16:21 * 28:10:

Mat 26:32 * 28:16: Mat 26:32

ba leŋiŋhabi nena, “Êntêk ma Yisu mena mi e?” ¹⁸ *Êŋ ma halêm ma hanaŋ hadêŋ i, “Wapômbêŋ hêv athêŋ bêŋ hadêŋ ya ek yayabiŋ leŋ lôk pik lôkthô. ¹⁹ *Aêŋ ba môlô unu êtôm pik sapêŋ ma nundum avômalô sapêŋ ba nimbitak êtôm yenaŋ avômalô. Ma nusik thêlô êndôk ŋaŋ esak Wapômbêŋ lôk Nakaduŋ ma Lovak Matherŋ iniŋ athêŋ. ²⁰ Ma nôndôŋ thêlô ek nesopa abô nômbêŋ atu ba bôk yahêv hadêŋ môlô yôv. Odaŋô! Tem yamô imbiŋ môlô êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ endeba pik lo leŋ anêŋ daŋ.”

* 28:18: Jon 13:3; Ep 1:20-22 * 28:19: Mak 16:15-16; Ap 1:8

Abô Mavi atu ba Mak hato Abô môn

Mak hato kapya êntêk. Yani anêñ athên yañ nena Jon Mak. Yani ma anyô Israël te. Sêbôk atu ba Yisu hadum anêñ ku hamô pik, ma Mak ma anyô muk denañ ba intu miñ hi haviñ Yisu ami. Yani halumbak bêñ hamô Jelusalem ba intu halañô abô hathak Yisu (Ap 12:12). Môn anôn ma Pol lo Banabas i luvuluvu, ma ewa Mak haviñ (Ap 12:25; 13:5; 13:13; 15:36-39; Kol 4:10; 2Ti 4:11). Haveñ yam ma Mak hamô haviñ Pita hamô Lom. Pita bôk hayê Yisu anêñ ku lôkthô hathak ma, ba intu hanañ ba Mak hato.

Mak hik thô nena Yisu Kilisi ma Wapômbên anêñ Nakaduñ ba havalon Wapômbên anêñ lôklokwañ ba hadum nômbithi lomaloma hathak. Ma hato haviñ nena Yisu halêm pik hatôm anyô ku te. Mak hayê malaiñ lomaloma hapôm avômalô êvhaviñ anêñ Lom, ba intu hato kapya êntêk ek embatho avômalô êvhaviñ loñ ek nimiñ lôklokwañ. Mak hayê nena Yisu anêñ lôklokwañ ma bêñ anôn ba hamôn ek Sadañ anêñ.

Hato kapya êntêk hadên sondabên 55 mena 65 AD la.

Jon anyô hathik ñañ hapôpêk Yisu anêñ loñôndê

(Mat 3:1-12; Luk 3:1-17; Jon 1:19-28)

¹ Abô Mavi êntêk ma hathak Wapômbên nakaduñ Yisu Kilisi.

² Hatôm plopet Aisaia bôk hato aêntêk,

“Ondañô! Tem yanêm yenañ anyô ku te ek enja abô êmôn ek o,
ôpên tem êpôpêk anêm loñôndê.

Malakai 3:1

³ *Kaêk te dalam haveñ loñ thiliv nena,

‘Nôpôpêk loñôndê ek Anyô Bêñ êlêm,

ma nopesañ ba imbitak thêthôn ek yani.’ ”

Aisaia 40:3

⁴ *Aên ba Jon anyô hathik ñañ habitak anêñ loñ thiliv ba hanañ ek avômalô nede kapôlônij liliñ ba nisik ñañ ek Wapômbên nêm iniñ kambom vê. ⁵ Êñ ma avômalô Judia lo Jelusalem sapên ibi thêthô ba i hadên yani ek enañ iniñ kambom bêñ. Ma Jon hathik i halôk ñañ Jolodañ. ⁶ *Jon ma hathak hik kwêv atu ba epesañ hathak bok kamel vuluk ma havak bokñgôp epesañ hathak bok kupik hayôhêk lamalim. Ma hathak hayañ kôm sopek lôk hanum biyo thôk. ⁷ *Ma hanañ nena, “Ôpatu ba tem emben ya yam anêñ lôklokwañ ma bomañ ek yenañ. Yani ma anyô lôk athên bêñ ma ya ma yaônalo k ba intu miñ hatôm yakôm ba yapole anêñ vakapô bokñgôp anêñ yak vê ami. ⁸ Yahathik môlô hathak ñañ. Ma dorñtom yani tem isik môlô esak Lovak Matheñ.”

Jon hathik Yisu

(Mat 3:13-17; Luk 3:21-22; Jon 1:32-34)

⁹ Wak te ma Yisu hatak Nasalet anêñ Galili ba halêm ma Jon hathik yani halôk ñañ Jolodañ. ¹⁰ Yisu haviyô anêñ ñañ kapô ma hayê leñ hakyav ma Lovak Matheñ halôk ba halêm ek yani hatôm menak bôbô. ¹¹ *Ma abô te halêm anêñ leñ nena, “O ma yenañ Okna atu ba yalerñhaviñ. Yalerñmavi anôn hathak o.”

Sadañ halôk Yisu la ek indum kambom

(Mat 4:1-11; Luk 4:1-13)

¹² Ma ketheñ oyañ ma Lovak Matheñ hêv Yisu vê hi loñ thiliv. ¹³ *Yisu hamô loñ êñ hatôm wak 40, êñ ma Sadañ hayô ba halôk yani la. Yani hamô haviñ alim bomañ ma aña eyabiñ yani.

* 1:3: Ais 40:3 * 1:4: Ap 13:24; 19:4 * 1:6: 2Kij 1:8; Mat 11:8 * 1:7: Ap 13:25 * 1:11: Sng 2:7; Ais 42:1; Mat 12:18; Mak 9:7 * 1:13: Sng 91:11-13

*Yisu anêj ku môj**(Mat 4:12-17; Luk 4:14-15)*

¹⁴* Etak Jon halôk koladôn, êj ma Yisu hi Galili ma hanañ Wapômbên anêj Abô Mavi bên nena, ¹⁵*“Wakma lêk hayô yôv ba Wapômbên anêj loj lôkliñyak lêk habobo. Aên ba node kapôlômim liliñ lôk nônemimbiñ Wapômbên anêj Abô Mavi!”

*Yisu dalam anyô ayova ek nesopa yani**(Mat 4:18-22; Luk 5:1-11; Jon 1:35-42)*

¹⁶ Yisu habup hathak kasukthôm Galili anêj dañ ma hayê Saimon lo yañ Andulu. Thai ma nê ik alim ba lêk ekaliv yakseñ haveñ. ¹⁷ Ma Yisu hanañ hadên thai, “Mamu nôlêm nosopa ya. Tem yandum ba mamu nôbôv avômalô êtôm ôvôv alim halôk yakseñ.”

¹⁸ Ketheñ oyañ ma thai êdô iniñ yakseñ hamô ma esopa yani.

¹⁹ Yisu habup hathak vauna ma hayê Jems lo Jon. Thai ma Sebedi nali ba êmô iniñ yeñ ma idu iniñ yakseñ titip. ²⁰ Hayê thai ma halam, êj ma êdô lambô Sebedi hamô yeñ haviñ anêj nê ku, ma i esopa yani.

*Yisu hêv ngôk vê**(Luk 4:31-37)*

²¹ Ma Yisu thêlô êyô Kapaneam ba êmô. Ma Sabat hayô ba Yisu hi unyak yeñ ma hadôn avômalô. ²²* Thêlô elañô anêj abô ba eson kambom ma leñiñhabi nena yani miñ hadôn i hatôm nê lôkauk hathak abô balabuñ ami. Mi, hadôn i hatôm anyô lôk athên bên. ²³ Ma anyô te hamô unyak yeñ êj ba ngôk lelaik hamô haviñ yani. Ma halam nena, ²⁴*“Yisu anêj Nasalet, hólêm ek udum malê êndên yêlô? Hólêm ek umbuliñ yêlô e? Yahayala o. O ma Wapômbên anêj Anyô Matheñ.”

²⁵ Êj ma Yisu hathañ ngôk êj ba hanañ, “O bônôn ma otak ôpêntu!” ²⁶* Ma ngôk lelaik êj hayôkwir ôpên kambom anôn ba hanjaliak ma hatak ôpên ba hi.

²⁷ Ma avômalô sapên eson kambom ba enañ hadên i, “Malê êntêk aên am? Yani hadôn auk lukmuk hatôm anyô lôk athên bên. Ma hanañ lôklokwañ hadên ngôk lelaik ma elañô anêj abô ba esopa.” ²⁸* Ma abô hathak Yisu hanañviñ haveñ Galili iniñ loj sapên.

*Yisu hadum avômalô lijiñ bên anôn mavi**(Mat 8:14-17; Luk 4:38-41)*

²⁹ Ma Yisu thêlô etak unyak yeñ, ma i Saimon lo Andulu iniñ unyak. Ma Jems lo Jon i iviñ. ³⁰ Êyô unyak, ma enañ hadên Yisu nena Saimon yañavi hapôm lijiñ vovañ ba hêk. ³¹ Ma Yisu hi hadên avi êj ma havalon bañ ma hadadi haviyô. Êj ma lijiñ hatak yani ma hapôpêk nôm ek thêlô.

³² Wak halôk abuk ma avômalô ewa nê lôk lijiñ lôk nê takatu ba ngôk habuliñ i ba êlêm ek Yisu. ³³ Lôk avômalô malak lôn êj sapên êlêm iviñ ba êmô unyak anêj piklêvôn. ³⁴* Êj ma Yisu hadum avômalô lôk lijiñ lomaloma bên anôn mavi. Ma hêv ngôk bên anôn vê haviñ. Ngôk takên eyala nena yani intu opalê ba miñ hatak i ek nenañ abô ami.

*Yisu da hi loj thiliv ek etej mek**(Luk 4:42-44)*

³⁵* Lôkbôk momañiniñ mi ma Yisu haviyô ba hi loj thiliv ek etej mek. ³⁶ Ma Saimon thêlô i êbôlêm yani haveñ. ³⁷ Êpôm yani ma enañ, “Avômalô sapên êbôlêm o haveñ.”

³⁸ Ma Yisu hanañ, “Alôana buyañ. Alôana malak lôn takatu ba hamô habobo ek yanañ Wapômbên anêj abô êndên i imbiñ. Hathak ôdôn êj iyom intu yahalêm.” ³⁹* Ma Yisu haveñ Galili iniñ loj sapên ma hanañ Wapômbên anêj abô hamô iniñ unyak yeñ lôk hêv ngôk bên anôn vê hêk avômalô.

* 1:14: Mak 6:17 * 1:15: Mat 3:2 * 1:22: Mat 7:28-29 * 1:24: Mak 5:7 * 1:26: Mak 9:26 * 1:28: Mat 4:24 * 1:34: Mak 3:10-12 * 1:35: Mat 14:23; Mak 6:46 * 1:39: Mat 4:23; 9:35

*Yisu hadum anyô lôk palê lepla te mavi**(Mat 8:1-4; Luk 5:12-16)*

⁴⁰ Ma anyô lepla te hi hayô ek Yisu ma halek vadôn lêlô ma habui hadên Yisu ba hanañ, “Hathak oda anêm lemhaviñ, ma hatôm undum ba yambitak mavi.”

⁴¹ Ma Yisu lahiki hathak ôpên ba hatak bañ hayôhêk yani ma hanañ, “Yalenhaviñ. Umbitak mabuñ mavi.” ⁴² Êñ ma palê lepla êñ hayôv ma lijkupik habitak mabuñ mavi.

⁴³ Ma Yisu hêv ôpên ba hi kethên ma hanañ lôklokwañ hadên yani nena, ⁴⁴ * “Miñ onañ nôm êñ bêñ êndên avômalô vi ami. Nu êndên nê êbôk da ma nunçwik o thô êndên i iyom. Ma osopa balabuñ atu ba Mose bôk hatô ba nêma da ek nê êbôk da nêgê o nena lêk hubitak mabuñ.” ⁴⁵ Ma doñtom ôpên miñ hasopa Yisu anên abô thêthôn ami. Mi, hanañ bêñ ba abô êñ hi mayaliv. Ba intu Yisu miñ hatôm ni lomalak nenanena ami. Mi, hi haveñ loñ thiliv, ma avômalô êlêm anên luvuluvu ba êyô ek nêgê yani.

2

*Yisu hadum anyô havuviñ te mavi**(Mat 9:1-8; Luk 5:17-26)*

¹ Wak doho hale ba hi ma Yisu hi Kapaneam hathak loñbô ma avômalô elañô nena Yisu lêk hayô anên loñ. ² Êñ ma avômalô bêñ anôn êlêm ba êmô unyak kapô êñ aleba putup, ma unyak abôlêk putup aên iyom. Ma Yisu hanañ Wapômbên anên abô hadên i. ³ Ma anyô doho ewa anyô havuviñ te ba êlêm ma anyô ayova evak. ⁴ Avômalô bêñ anôn ba loñ putup ba miñ hatôm neja ôpên ba ini unyak kapô ek Yisu ami. Ba ethak unyak vov ba êngô unyak vov abyañ ma êlêlô ôpên halôk yêm aleba habup ek Yisu. ⁵ Yisu hayê thêlônin êvhaviñ, ma hanañ hadên anyô havuviñ atu nena, “Yenañ okna, lêk yahêv anêm kambom sapên vê.”

⁶ Ma nê lôkauk hathak abô balabuñ doho êmô haviñ ba leññhabi nena, ⁷ “Aisê ka ôpêntêk hanañ aên? Ôpên hason nena yani ma Wapômbên e? Anyô late miñ hatôm nêma kambom vê ami ma Wapômbên iyom.”

⁸ Yisu hayala thêlônin auk ba hanañ nena, “Aisê ka môlô lemimhikam hathak abô êntêk? ⁹ Abô alê intu vumvum ek yanañ êndên anyô havuviñ êntêk: ‘Lêk yahêv anêm kambom sapên vê’ mena ‘Umbiyô onja anêm yêm ba ombên.’” ¹⁰ Aên ba tem yançik thô êndên môlô nena Anyô Anên Nakaduñ atu anên athên ma bêñ ba hatôm nêma kambom vê.” Êñ ma hanañ hadên anyô havuviñ atu aêntêk, ¹¹ “Yanañ êndên o nena umbiyô umiñ ma onja anêm yêm ba nu anêm unyak.” ¹² Êñ ma ôpên haviyô anên avômalô malêvôn ma hawa anên yêm ma hale yain ba hi. Avômalô eson kambom ba êbô Wapômbên anên athên ba enañ, “Yêlô miñ bôk ayê nômlate aêntêk ami!”

*Yisu halam Livai**(Mat 9:9-13; Luk 5:27-32)*

¹³ Ma Yisu hatup hi kasukthôm anên dañ. Ma avômalô bêñ anôn êyô ma yani hadôn i. ¹⁴ Yani habup hathak ma hayê Livai, Alpius nakaduñ hamô unyak ewa takis. Ma hanañ, “Ôlêm osopa ya.” Êñ ma haviyô ba hi hasopa yani.

¹⁵ Yisu hayañ nôm haviñ Livai hamô anên unyak. Ma nê ewa takis lôk nê idum kambom bêñ anôn êyô eyañ nôm haviñ yani lôk anên nê ku ek malê nena thêlô bêñ anôn esopa Yisu. ¹⁶ * Ma Palisi doho atu ba nê lôkauk hathak abô balabuñ êyê ma enañ hik anên nê ku liñ, “Yisu hayañ nôm haviñ nê ewa takis lôk nê idum kambom eka?”

¹⁷ Yisu halañô iniñ abô ma hanañ, “Nê lôk lijin iyom intu ethak i êyê dokta. Ma nê lijin mi ma mi. Ma aên iyom yahalêm ek yandam nê takatu ba idum kambom. Ma miñ yahalêm ek yandam nê thêthôn ami.”

*Enañ hik Yisu lijin hathak kobom evak balabuñ ek nôm**(Mat 9:14-17; Luk 5:33-39)*

* 1:44: Wkp 14:1-32 * 2:16: Mat 11:19

¹⁸ Wak te ma Jon anêḡ ḡê ku lôk Palisi esopa iniḡ kobom evak balabuḡ ek nôḡ ek leḡiḡhabi Wapômbêḡ. Ma avômalô doho êyô ek Yisu ma enaḡ hik liḡ, “Jon lo Palisi iniḡ ḡê ku evak balabuḡ ek nôḡ ma anêḡ ma mi eka?”

¹⁹ Ma Yisu hanaḡ, “Anyô te hawa avi lukmuk, êḡ ma anêḡ anyô môlô eyaḡ nôḡ lôk leḡiḡmavi. Ma miḡ hatôm nembak balabuḡ ek nôḡ ami. ²⁰ Ma doḡtom haveḡ yam, ba ewa yani vê hêk thêlô, êḡ ma anêḡ ḡê môlô tem nembak balabuḡ ek nôḡ.

²¹ “Anyô late hatôm enja sôp lukmuk bute ba indu sôp bô anêḡ abyaḡ siḡ esak ami. Hadum aêḡ ma tem sôp lukmuk buêḡ êḡ sôp bô kisi. Êḡ ma tem itip bêḡ. ²² Ma môlô othak ôkê waiḡ lukmuk halôk kolopak epesaḡ hathak bok kupik bô e? Mi! Waiḡ lukmuk êḡ tem imbuliḡ bok kupik bô atu ba bôk thekthek ba tem ipup ba waiḡ engasô ni. Ba intu othak ôkê waiḡ lukmuk halôk bok kupik lukmuk atu ba belap ek isiḡ mavi ma miḡ ipup ami lôk waiḡ miḡ engasô ni ami.”

Yisu ma Sabat anêḡ alay

(Mat 12:1-8; Luk 6:1-5)

²³ Sabat te ma Yisu lôk anêḡ ḡê ku i evenḡ ku kapô te, ma ḡê ku ewa wit doho ek nejaḡ.

²⁴ *Ma Palisi enaḡ hadêḡ Yisu, “Ondaḡô! Abô balabuḡ hanaḡ nena Sabat ma miḡ hatôm nandum ku ba naja nôḡ ek naḡḡaḡ ami. Ma doḡtom anêḡ ḡê ku ibuliḡ waklavôḡ êḡ!”

²⁵ *Ma Yisu hanaḡ nena, “Môlô bôk osam abô hathak Devit lôk anêḡ ḡê môlô ema kisi ba idum e? ²⁶ *Sêbôk atu ba Abiata hadum ku anyô bêḡ habôk da, ma Devit habitak hayô Wapômbêḡ anêḡ unyak matheḡ kapô ma hayaḡ polom atu ba matheḡ anôḡ. Polom êḡ ma ḡê êbôk da iyom iniḡ ek nejaḡ ba intu habuliḡ abô balabuḡ buêḡ. Ma doḡtom Devit hayaḡ doho ma hêv doho hadêḡ anêḡ ḡê takatu ba iviḡ yani ba eyaḡ.”

²⁷ *Ma Yisu hanaḡ hadêḡ thêlô, “Wapômbêḡ hapesaḡ Sabat ek nêḡ avômalô sa ma miḡ hapesaḡ avômalô ek Sabat eyabiḡ i ami. ²⁸ Aêḡ ba Anyô Anêḡ Nakaduḡ atu ma Sabat anêḡ Alay.”

3

Sabat ma Yisu hadum anyô baḡ hatyôk te mavi

(Mat 12:9-14; Luk 6:6-11)

¹ Ma Yisu habitak hayô unyak yeḡ kapô hathak loḡbô. Ma anyô baḡ hatyôk te hamô unyak êḡ kapô. ² Ma ḡê takatu ba êbôlêḡ loḡôndê ek nenaḡ Yisu bêḡ êḡ ma ititiḡ yani nena tem indum ôpêḡ mavi êndêḡ Sabat mena mi e? ³ Êḡ ma Yisu hanaḡ hadêḡ ôpatu ba baḡ hatyôk nena, “Umbiyô umiḡ ek avômalô sapêḡ nêḡê o.”

⁴ *Vêḡ ma hanaḡ hik thêlô liḡ nena, “Alalô hatôm nandum malê ek nasopa balabuḡ Sabat? Hatôm alalô nandum mavi mena nandum kambom? Hatôm alalô nanêḡ anyô sa ek êḡ lôkmala mena naḡḡik i vônô?” Ma doḡtom sapêḡ bônôḡ.

⁵ Ma Yisu lamaniḡ ba hatitiḡ i hawê haveḡ lôk lamalaiḡ hathak thêlô evaloḡ kapôlôḡiḡ loḡ. Êḡ ma hanaḡ hadêḡ ôpatu, “Oto bahem.” Ma ôpêḡ hato baḡ ma baḡ êḡ habitak mavi hathak loḡbô. ⁶ *Yôv ma Palisi ethak doḡtom haviḡ avômalô Israeḡ vi atu ba esopa Helot. Ma evak abô ek nêpôm loḡôndê te ek nijik Yisu vônô.

Avômalô bêḡ anôḡ esopa Yisu

(Mat 12:15-16; Luk 6:17-19)

⁷ Yisu lôk anêḡ ḡê ku etak loḡ êḡ ba i kasukthôm anêḡ daḡ ma avômalô Galili bêḡ anôḡ esopa yani. ⁸ Avômalô anêḡ Judia ma Jelusalem lo Idumia ma ḡaḡ Jolodaḡ vi lôk Taia ma Saidon, bêḡ anôḡ elarô nôḡ takatu ba Yisu hadum ba intu êlêḡ ek nêḡê yani. ⁹ Ma Yisu hayê avômalô bêḡ anôḡ ba hanaḡ hadêḡ anêḡ ḡê ku nena nêpôm yeḡ te yapiḡ ek avômalô ekalabu yani siḡ ma esak yeḡ êḡ ba ni êḡ. ¹⁰ *Ek malê nena bôk hadum avômalô lôk lijiḡ bêḡ anôḡ mavi ba avômalô takatu ba idum lijiḡ denaḡ intu lôklokwaḡ

* 2:24: Lo 23:25 * 2:25: 1Sml 21:1-6 * 2:26: Wkp 24:5-9 * 2:27: Lo 5:14 * 3:4: Luk 14:3 * 3:6: Mat 22:15-16 * 3:10: Mat 14:36

ek nêsôm yani. ¹¹ *Ma ngôk lelaik takatu êyê yani ma êv yak êlôk êk yani ma ba elañ lôklala nena, “O ma Wapômbên anên Nakaduñ.” ¹² *Ma doñtom Yisu hanañ lôklokwañ hadên thêlô ek miñ nenañ yani bên êndên anyôla ami.

Yisu halam nê ku laumiñ ba lahavuju

(Mat 10:1-4; Luk 6:12-16)

¹³ Ma Yisu hathak dum te ba hi ma halam nê takatu ba yani lahaviñ ba i hadên yani. ¹⁴ Ma habi bañ hayô hamiñ anyô hatôm laumiñ ba lahavuju ma halam i nena aposel. Yani hatak i ek nêmô imbiñ yani lôk nêm i ba ini ek nenañ Wapômbên anên abô bên. ¹⁵ Ma yani lahaviñ nêm lôklokwañ êndên thêlô ek nênêm ngôk lomaloma vê. ¹⁶ *Êntêk ma anyô laumiñ ba lahavuju takatu ba Yisu halam i. Saimon atu ba halam nena Pita ma ¹⁷ *Jems lo yañ Jon, thai iniñ lambô ma Sebedi. Ma halam i nena Boanegis. Boanegis anên ôdôn nena Kakalu anên Nali. ¹⁸ Ma Andulu lôk Pilip ma Batolomiu lo Matyu ma Tomas lo Jems Alpius nakaduñ ma Tadius lôk Saimon anyô Selot* te ¹⁹ ma Judas Iskalit, ôpatu vêm ma hanañ Yisu bên.

Yisu lo Belsebul

(Mat 12:22-32; Luk 11:14-23; 12:10)

²⁰ Ma Yisu lôk anên nê ku êyô unyak te kapô ma avômalô bên anôn êyô ba ekalabu thêlô siñ hathak lonbô aleba miñ hatôm nejañ nôm ami. ²¹ Ma Yisu anên avômalô elañ abô hathak nôm êñ ma êlêm ek neja yani ba ini neyabiñ ek malê nena avômalô enañ nena anên auk lêk molo.

²² *Nê lôkauk hathak abô balabuñ anên Jerusalem êlôk ba êlêm ma enañ, “Belsebul* hamô haviñ yani! Ba intu hêv ngôk vê hathak ngôk iniñ anyô bên Belsebul anên lôklokwañ.”

²³ Ma Yisu halam thêlô êlêm ethak doñtom ma hanañ abô loñ kapô doho hadên i. “Sadañ hatôm nêm Sadañ vê e? ²⁴ Mi, avômalô loñ bên te evaki vose hi ôdôn ju, êñ ma tem nênêm yak. ²⁵ Lôk avômalô ôdôn te evaki vose hi ôdôn ju, êñ ma tem nênêm yak aên iyom. ²⁶ Ba intu Sadañ hik vovak haviñ yanida ba havaki vose hi ôdôn ju, êñ ma tem yani nêm yak ba tem miñ êmô ami. ²⁷ Odañ abô yañ imbiñ. Anyô te hatôm imbitak êyô anyô lôklokwañ yañ anên unyak kapô ba enja anên nômkama vani e? Mi anôn! Ôpên embalon anyô lôklokwañ êñ ba êkak loñ am, êñ ma yani hatôm enja anên nômkama vani. ²⁸ Yanañ avanôn êndên môlô nena Wapômbên tem nêm avômalô iniñ kambom lomaloma lôk abôma takatu ba enañ vê. ²⁹ Ma doñtom anyôla hayê Lovak Matheñ anên ku ba hanañ abôma nena, ‘Êntêk ma Ngôk Bên anên ku’, êñ ma Wapômbên miñ hatôm nêm kambom êñ vê ênjêk ôpên ami. Ma mi. Anên kambom êñ tem ênjêk thêthô.”

³⁰ Yisu hanañ abô takên hathak nê takatu ba enañ nena ngôk lelaik hamô haviñ yani.

Yisu anên talêbô lôk iviyañ

(Mat 12:46-50; Luk 8:19-21)

³¹ *Ma Yisu anên talêbô lôk iviyañ êyô imiñ yañ ma êv anyô te ba hi ek enañ êndên Yisu nena êlêm yañ. ³² Avômalô bên anôn lêk ekalabu yani siñ ba enañ, “Lemtambô lôk môlôviyañ imiñ yañ ba leñihaviñ nêgê o.”

³³ Ma Yisu hanañ hik liñ, “Opalê intu yenañ wakatik lôk aiyañ thêlô?”

³⁴⁻³⁵ Ma Yisu hayê avômalô nômbên atu ba ekalabu yani siñ ma hanañ, “Avômalô takatu ba esopa Wapômbên anên lahaviñ, intu yenañ wakatik lôk aiyañ ma livôn thêlô. Ba intu môlô êntêk ma yenañ wakatik lôk aiyañ thêlô.”

* 3:11: Luk 4:41 * 3:12: Mak 1:34 * 3:16: Jon 1:42 * 3:17: Luk 9:54 * 3:18: Selot anên ôdôn nena anyô atu ba hapôlik hathak Lom iniñ gavman ek miñ eyabiñ avômalô Islael ami. * 3:22: Mat 9:34; 10:25 * 3:22: Belsebul ma Sadañ anên athên yañ. * 3:31: Mak 6:3; Jon 2:12; Ap 1:14

4

*Abô loj kapô hathak anyô hapaliv yanvêk
(Mat 13:1-23; Luk 8:4-15)*

¹*Ma Yisu hadônj avômalô hathak lojbô hamô kasukthôm anêj dañ. Ma avômalô bêj anônj ekalabu yani siñ ba intu hathak yeñ te ba hi hamô kasuk habobo liñdañ ma avômalô imiñ liñdañ habup hathak. ²*Ma hadônj thêlô hathak abô loj kapô bêj anônj. Ba hanañ nena, ³“Odañô! Anyô te hi hapaliv anêj yanvêk halôk anêj ku. ⁴Yani hapaliv yanvêk takêj ma vi halôk lojôndê. Êñ ma menak êpôm ba eyañ. ⁵Ma doho halôk valu kikiliñ ba intu hapup kethej ek malê nena pik dokte iyom. ⁶Ma doñtom wak habi hayô hêk ma hakapok ek malê nena anêj ñgalôk ma bidonja. ⁷Ma vi halôk loj yak lôkmañgiñ kapô ba yak êñ halumbak hayô yanvêk takêj vov. Ba intu miñ yanvêk êñ hik anônj ami. ⁸Ma doñtom vi halôk pik mavi ba hapup ba habitak bêj ba hik anêj anônj. Vi hatôm 30, ma vi 60, ma vi 100.”

⁹Yôv ma Yisu hanañ hadêj thêlô, “Môlô ñê lôk lemôndônj ma nodañô abô êntêk katô!”

¹⁰Avômalô nômbênj atu etak Yisu ba i, êñ ma yani lôk anêj ñê ku laumiñ ba lahavuju ma avômalô takatu ba evenj havenj yani iyom intu thêlô êmô. Ma thêlô enañ hik yani liñ hathak abô loj kapô takatu ba yani hanañ anêj ôdônj. ¹¹Ma Yisu hanañ, “Wapômbênj lêk hêv anêj auk loj kapô hathak anêj loj lôkliñyak hadêj môlô. Ma doñtom avômalô vi atu ba êmô yaiñ ek anêj loj lôkliñyak, thêlô ethak elañô abô êñ hathak abô loj kapô iyom. ¹²*Aênj ba,

“thêlô tem nêgê bêj anônj, ma doñtom tem miñ neyala ami.

Ma tem nedañô abô bêj anônj,

ma doñtom tem miñ neyala abô takêj anêj ôdônj ami.

Yakô thêlô nede kapôlônjiñ liliñ,

ma Wapômbênj nêm iniñ kambom vê.’”

Aisaia 6:9-10

¹³Ma Yisu hanañ hadêj thêlô, “Môlô miñ oyala abô loj kapô êntêk ami e? Aênj ba tem môlô noyala abô loj kapô yanj aisê? ¹⁴Anyô atu ba havatho yanvêk, êñ ma hatôm yani havatho Wapômbênj anêj abô. ¹⁵Ma avômalô vi ma êtôm yanvêk atu ba epaliv halôk lojôndê. Thêlô êñ elañô Wapômbênj anêj abô. Ma doñtom kethej oyañ ma Sadañ hayô ba hêv abô takatu ba evatho halôk thêlô kapôlônjiñ vê. ¹⁶Ma avômalô vi ma hatôm yanvêk epaliv halôk valu kikiliñ. Thêlô elañô Wapômbênj anêj abô ba êvhaviñ kethej lôk leñijmavi. ¹⁷Ma doñtom miñ habi ñgalôk ami ba intu imiñ vauna iyom. Ek malê nena malaiñ lôk vovañ hapôm thêlô hathak Wapômbênj anêj abô, êñ ma etak iniñ êvhaviñ kethej oyañ. ¹⁸Ma avômalô vi êtôm yanvêk epaliv halôk loj yak lôkmañgiñ kapô. Avômalô takêj elañô Wapômbênj anêj abô, ¹⁹*ma doñtom thêlô leñijhiki bêj anônj hathak iniñ lôkmala pik êntêk lôk valuselej ma maleñijkilik hathak nômkama lomaloma. Auk takêj intu hasivuñ Wapômbênj anêj abô ba thêlô miñ ik iniñ anônj ami. ²⁰Ma avômalô vi ma êtôm yanvêk epaliv halôk pik mavi. Thêlô elañô ba evalonj loj hêk thêlônjiñ kapôlônjiñ. Doho iniñ anônj atu ba hik ma hatôm 30 ma doho 60 ma doho hatôm 100.”

*Êthôkwênj atum hamiñ ek nêm deda
(Luk 8:16-18)*

²¹*Ma Yisu hanañ hik thêlô liñ nena, “Môlô othak ôtôm atum ba osoñ halôk uñ kapô mena uvuñ hamô loj kapô e? Mi, môlô ôtôm ba ôthôkwênj liñ hamiñ. ²²*Nômkama nômbênj atu ba hamô loj kapô, êñ ma vêmam ka tem imbitak yaiñ. Ma nômkama takatu ba anyô havuñ hêk loj kapô, êñ ma vêmam ka tem imbitak deda. ²³O anyô lôk lemôndônj ma ondañô abô êntêk.”

* 4:1: Mak 3:7-9; Luk 5:1-3 * 4:2: Mat 13:34; Mak 4:33-34 * 4:12: Ap 28:26-27 * 4:19: Mat 19:23-24
* 4:21: Mat 5:15; Luk 11:33 * 4:22: Mat 10:26; Luk 12:2

²⁴ *Vêm ma Yisu hanaŋ, “Lemimimbi abô takatu ba yahananŋ katô. Ma olanŋ mavi, êŋ ma tem noyala katô anônŋ lôk noja auk mavi bêŋ anônŋ imbiŋ. ²⁵ *Ôpatu ba halanŋ Wapômbên anênŋ abô, ma tem Wapômbên nêm auk bêŋ anônŋ êndênŋ yani. Ma doŋtom ôpatu ba miŋ halanŋ Wapômbên anênŋ abô ami, anênŋ auk mavi atu ba bôk hamô haviŋ yani, Wapômbên tem nêm vê.”

Abô loŋ kapô hathak yanvêk halumbak bêŋ

²⁶ Ma Yisu hanaŋ, “Wapômbên anênŋ loŋ lôkliŋyak ma aêntêk. Anyô te hapaliv yanvêk halôk anênŋ ku kapô. ²⁷ Ma hêk hadênŋ bôlôvônŋ ma haveŋ hadênŋ lôkwak. Ma doŋtom yanvêk da hapup ba habitak bêŋ, ba anyô êŋ miŋ hayala ami. ²⁸ Pik da hadum ku ba yanvêk êŋ hapup ba livuk habitak ma habi ŋauŋ ba hik va hayô hamô. ²⁹ *Ma nôm takênŋ hapôpêk i, êŋ ma anyô êŋ hawa biŋ ba hale anônŋ hathak ek malê nena waklavônŋ neja anônŋ hayô.”

Abô loŋ kapô hathak ava yaôna

(Mat 13:31-32; Luk 13:18-19)

³⁰ Ma Yisu hanaŋ, “Yanaŋ aisê esak Wapômbên anênŋ loŋ lôkliŋyak ek nêm auk êndênŋ môlô? Lôk abô loŋ kapô alê yanŋ intu tem yanaŋ? ³¹ Wapômbên anênŋ loŋ lôkliŋyak ma hatôm ava yaônate ba havatho halôk anênŋ ku. Ava êŋ ma yaôna lôk. ³² Ma doŋtom hapup ba habitak alokwanŋ daim ba hamônŋ ek nômkama ku kapô vi. Alokwanŋ êŋ anênŋ thanŋanŋ ma bêŋ ba intu loŋ kapô mavi ek menak nedav iniŋ unyak êndôk ba nêmod.”

Yisu hanaŋ abô loŋ kapô iyom

(Mat 13:34-35)

³³ Ma Yisu hathak hanaŋ abô loŋ kapô bêŋ anônŋ aênŋ iyom hadênŋ avômalô. Ma hadônŋ thêlô hatôm thêlôda iniŋ auk eyala nômkama. ³⁴ Avômalô bêŋ anônŋ êmô haviŋ yani, êŋ ma hathak hadônŋ i hathak abô loŋ kapô iyom. Ma yanida lôk anênŋ ŋê ku iyom êmô, êŋ ma hanaŋ anênŋ ôdônŋ bêŋ hadênŋ i.

Yisu hanaŋ ba lovak bêŋ hama

(Mat 8:23-27; Luk 8:22-25)

³⁵ Wak êŋ anênŋ yanŋsiŋ habôk ma Yisu hanaŋ hadênŋ anênŋ ŋê ku nena, “Alôana kasukthôm vi tuvulu.” ³⁶ Êŋ ma thêlô etak avômalô nômbênŋ atu ma ethak yeŋ atu ba Yisu hamô ba i. Ma yeŋ doho i haviŋ. ³⁷ Êŋ ma ôthôm bêŋ lôk lovak hayô ba hayuv ŋaŋ ba ŋaŋ hanŋasô halôk yeŋ kapô ba hadum ek êmô yeŋ sesonŋ. ³⁸ Yisu hayô hêk kwalim te hêk yeŋ layuk ba hêk sôm. Êŋ ma anênŋ ŋê ku êyô ik liŋ ba enaŋ, “Kêdônŋwaga, ŋaŋ tem endok alalô. Ma hosonŋ nena êŋ ma nôm oyanŋ e?”

³⁹ Êŋ ma Yisu haviyô ma hathaŋ ŋaŋ budum lôk lovak ba hanaŋ nena, “Nônŋgwêk yaô ma ômô tiŋiŋ!” Yôv ma lovak hama ma ŋaŋ hêk labalina.

⁴⁰ Ma Yisu hanaŋ hadênŋ anênŋ ŋê ku nena, “Môlô ôkô eka? Miŋ ôêvhaviŋ ami denaŋ e?”

⁴¹ Ma ŋê êŋ elowaliŋ kambom ba enaŋ hik thêlôda liŋ, “Yani ma opalê ba intu ŋaŋ lo lovak elanŋ anênŋ abô ba esopa.”

5

Yisu hênŋ ngôk kambom vê hêk anyô te

(Mat 8:28-34; Luk 8:26-39)

¹ Yisu lôk anênŋ ŋê ku i kasukthôm vi tuvulu ma êyô avômalô Gelasa iniŋ pik. ² Ma yeŋ hathak liŋ ma Yisu habup pik. Êŋ ma anyô lôk ngôk lelaik te halêm anênŋ siô ba hi hadênŋ Yisu. ³ Yani hathak hamô siô ma miŋ hatôm anyô late embalonŋ yani loŋ ami. Ma miŋ hatôm nekak yani loŋ esak seŋ ami. ⁴ Bôk evalonŋ yani lôbôlônŋ ba ekak va lobaŋ lusu hathak seŋ ma doŋtom hathô seŋ êŋ kisi. Anyô late miŋ hatôm embalonŋ ôpênŋ ba êmô

* 4:24: Mat 7:2 * 4:25: Mat 13:12; 25:29; Luk 19:26 * 4:29: Jol 3:13; ALK 14:15

tiñj ami, milôk. ⁵ Ma wak lo bôlôvônj sapêj ma hamô ba havej siô lo dum ma hanjaliak ba hanjgothe liñkupik hathak valu.

⁶ Yani hayê Yisu halêm daim denaj, ma halarvij ba hi hadêj Yisu ma halek vadônj lêlô hamô Yisu ma. ⁷⁻⁸ *Ma Yisu hanaj hadêj ôpêj, “Ngôk lelaik, otak ôpêntêk ba nu.” Ma anyô lôk ngôk êj dalam lôklala bomañ, “Yisu, Wapômbêj Lej Anônj Biñ anêj Nakaduñ, hôlek ek undum malê êndêj ya? Esak Wapômbêj anêj athêj miñ nêm vovañ êndêj ya ami!”

⁹ Êj ma Yisu hanaj hik ôpêj liñ, “Anêm athêj nena?”

Ma ôpêj hanaj, “Yenañ athêj nena Njê Vovak Lubuñlubuñ, ek malê nena yêlô ma bêj anônj.” ¹⁰ Ma yani hatej Yisu lôbôlônj nena miñ nêm thêlô vê ênjêk loj êj ami.

¹¹ Bok bêj anônj eyañ nôk êmô dum te habobo loj êj. ¹² Ma ngôk takêj enaj hik Yisu liñ nena, “Nêm yêlô vê ni êndôk bok takêjdaku kapô.” ¹³ Êj ma Yisu halôk ba hêv thêlô vê i êlôk bok takêj kapô. Ma bok takêj elañvij kethêj ba i hadêj loj kambom ma êv yak halôk kasukthôm ba ñañ halok sapêj vônô. Bok takêj ma hatôm 2,000.

¹⁴ Ma njê takatu ba eyabiñ bok êsôv ba i enaj bêj havej malak bêj lôk loj yaô nenanena haviñ. Êj ma avômalô i ek nêgê nôk atu ba lêk habitak. ¹⁵ Thêlô êyô ma êyê ôpatu ba bôk ngôk lubuñlubuñ êmô iviñ yani lêk hapuk sôp ma anêj auk mavi ba hamô tiñj. Êj ma thêlô êkô kambom. ¹⁶ Ma njê takatu ba êyê nôk êj enaj abô hadêj avômalô hathak malê atu hapôm anyô lôk ngôk êj ma enaj hathak bok takatu ba elok ñañ ba ema haviñ. ¹⁷ Êj ma avômalô etej Yisu lôklokwañ ek etak thêlônij loj ba ni buyañ.

¹⁸ Yôv ma Yisu hathak yeñ, ma anyô atu ba ngôk bôk hamô haviñ yani hapetenak nena, “Hatôm yasôk imbiñ o e?” ¹⁹ Ma doñtom Yisu miñ halôk hathak ôpêj anêj abô ami ba hanaj nena, “Nu anêm unyak lôk anêm avômalô. Ma onaj êndêj thêlô esak nômbêj atu ba Anyô Bêj hadum hathak o lôk hêv anêj lahaviñ hadêj o.” ²⁰ Êj ma ôpêj havôhi anêj loj ma hanaj hathak nômbêj atu ba Yisu hadum hadêj yani havej malak laumiñ atu ba hamô Dekapolis kapô. Ma avômalô loj êj sapêj elañô ba eson kambom.

Avena ñama lôk avi liñj

(Mat 9:18-26; Luk 8:40-56)

²¹ Yisu hathak yeñ ba hi liñdañ vi tuvulu hathak lojbô. Yani hamiñ liñdañ, ma avômalô bêj anônj isup i ethak doñtom ba ekalabu yani siñ. ²² Ma anyô bêj hayabiñ unyak yeñ te halêm, anêj athêj nena Jailus. Yani hi hayê Yisu ma hêv yak halôk Yisu va luvi. ²³ Ma hapetenak nena, “Yenañ avena tem ema. Ma hatôm ôlêm ba otak bahem êyôngêk yani ek imbitak mavi ba êmô lôkmala e?” ²⁴ Êj ma Yisu hi haviñ yani.

Ma avômalô bêj anônj esopa yani ba ekalabu yani siñ. ²⁵ Avi te hamô loj êj ba hapôm liñj thalalej halom hatôm sondabêj laumiñ ba lahavuju. ²⁶ Dokta bêj anônj idum ek nêkên yani sa ma doñtom miñ êtôm ami ma êv vovañ iyom. Avi êj hêv anêj valu lôkthô hadêj thêlô, ma doñtom liñj êj miñ hakapok dokte ami ma halom hêk denaj. ²⁷ Ma bôk halarj abô hathak Yisu, ba intu halôk avômalô nômbêj êj kapô ma havej Yisu yam ba hasôm anêj sôp dañ. ²⁸ Yani lahabi nena, “Yambaloñ anêj kwêv iyom ma tem ya mavi.” ²⁹ Hasôm iyom ma kethêj oyañ ma anêj thalalej hakapok ma hayala nena malaiñ êj hatak yani.

³⁰ *Ma Yisu hasaê nena anêj lôklokwañ doho hêv yak. Êj ma hik i liliñ hamiñ avômalô takêj malêvônj ma hanaj, “Opalê hasôm ya?”

³¹ Ma anêj njê ku enaj, “Hôyê avômalô nômbêj êntêk ekalabu o siñ ma honaj hik liñ hathak opalê hasôm o eka?”

³² Ma doñtom Yisu hatitiñ hawê havej nena opalê intu hasôm yani. ³³ Ma avi êj hayala nôk atu ba lêk hapôm yani, ba intu hakô ba halowaliñ ma hi halek vadônj lêlô hêk Yisu va. Ma hanaj nôk takêj bêj hadêj yani. ³⁴ *Ma Yisu hanaj hadêj yani nena, “Yenañ

* 5:7-8: Mak 1:24 * 5:30: Luk 6:19 * 5:34: Mak 10:52; Luk 7:50; 17:19

avena, anêm hôêvhaviņ hadum ba lêk hubitak mavi. Nu lôk kapôlôm labali. Anêm lijiņ lêk hatak o.”

³⁵ Yisu hanaņ abô denaņ ma anyô doho êlêm anêņ Jailus anêņ unyak ba enaņ, “Nalum avi lêk hama yôv ba intu otak kêdôņwaga ma miņ nêm malaiņ êndêņ yani ami.”

³⁶ Ma doņtom Yisu miņ halaņô iniņ abô ami ma hanaņ hadêņ Jailus nena, “Miņ ôkô ami, ônêmbiņ iyom.”

³⁷ Yisu hadô avômalô ini nimbij yani ba hawa Pita lo Jems ma yaņ Jon iyom ba i haviņ yani. ³⁸ Thêlô êyô Jailus anêņ unyak ma hayê avômalô lêk elañ asêņ malêņ lôk thôthô bêņ anôņ. ³⁹ Êņ ma hi unyak kapô ma hanaņ hadêņ thêlô nena, “Olaņ ba thôthô bêņ êntêk eka? Amena ma hêk sôm iyom ma miņ hama ami.” ⁴⁰ Ma thêlô emalik hathak yani.

Ma Yisu hêv thêlô vê ba ele yaiņ ba i, ma hawa amena êņ anêņ talêbô lo lambô ma anêņ ñê ku lô atu iyom iviņ yani ba i unyak kapô atu ba amena hêk. ⁴¹ *Êņ ma havalon avena baņ ma hanaņ hathak abô Hiblu aêntêk, “Talita kum!” (Abô êņ anêņ ôdôņ nena, “Yenaņ avena, yanaņ êndêņ o nena umbiyô.”) ⁴² Ma ketheņ oyaņ ma avena êņ haviyô ba haveņ. Yani anêņ sondabêņ hatôm laumiņ ba lahavuju. Thêlô êyê ba eboloba kambom. ⁴³ Ma Yisu hanaņ lôklokwaņ hadêņ thêlô nena miņ nenaņ nôm êņ bêņ êndêņ anyôla ami. Ma nênem nôm ek enjaņ.

6

Avômalô Nasalet êpôlik hathak Yisu (Mat 13:53-58; Luk 4:16-30)

¹ Yisu hatak loņ êņ ma hi anêņ malak ôdôņ ma anêņ ñê ku i iviņ. ² *Sabat anêņ Waklavôņ hayô ba Yisu hi unyak yeņ ma hadôņ avômalô. Ma avômalô bêņ anôņ elañô anêņ abô ba eson ma enaņ nena, “Ôpêntêk hawa abô lôk auk takêntêk anêņ êsê ba intu hadum nômbithi hathak? ³ Ôpêņ ma anyô halav unyak e? Yani ma Malia nakaduņ ma Jems lo Josep ma Judas lo Saimon thêlô iniņ te bêņ e? Ma anêņ livi êmô loņ êntêk haviņ alalô e?” Thêlô enaņ aêņ, ma êpôlik hathak yani.

⁴ *Ma Yisu hanaņ hadêņ thêlô nena, “Plopet hawa athêņ bêņ hêk malak yaņ. Ma doņtom anêņ malak ôdôņ lôk anêņ thalaleņ ma anêņ avômalô, ma hatôm anyô athêņ mi.” ⁵ Aêņ ba Yisu miņ hatôm idum nômbithi êņjêk loņ êņ ami, ma hatak baņ hayô hêk anyô lôk lijiņ tomtom iyom ba ibitak mavi. ⁶ Ma Yisu hasoņ kambom hathak thêlô miņ êvhaviņ yani ami.

Yisu hêv ñê ku ba i (Mat 10:5-15; Luk 9:1-6)

Ma Yisu hi lomalak nenanena ma hadôņ avômalô. ⁷ Ma halam anêņ ñê ku laumiņ ba lahavuju ethak doņtom ma habi i sam ba hêv juju ba i lôk hêv lôklokwaņ hadêņ thêlô ek nênem ñgôk lelaik vê.

⁸ *Ma Yisu hanaņ hadêņ i nena, “Nobaloņ unim kôm kwandiņ iyom. Ma miņ noja nômla doho imbiņ ami. Polom lôk vak ma valu imiņ unim vak damaņ ami, dô. ⁹ Ma uņgwik vemim kapô bokņgôp iyom, ma miņ noja kwêv ju ami. ¹⁰ Ma ôyô unyak te, ma nômô unyak êņ iyom endeba notak loņ êņ ba unu buyaņ. ¹¹ *Ma loņ takatu ba miņ ewa môlô thô ami lôk êdô nedaņô môlônim abô, ma waklavôņ otak loņ êņ, ma uņgwik voņgovaņ takatu ba hamô vemim kapô vê êndôk thêlô maleņiņ ek injik iniņ kambom thô.”

¹² Êņ ma Yisu anêņ ñê ku i lomalak ma enaņ ek avômalô nede kapôlôņiņ liliņ. ¹³ *Thêlô êv ñgôk bêņ anôņ vê lôk etak nôm lêņlêņ hayô hamô avômalô lôk lijiņ bêņ anôņ leņiņkadôk ba idum i ibitak mavi.

* 5:41: Luk 7:14 * 6:2: Jon 7:15 * 6:4: Jon 4:44 * 6:8: Luk 10:4-11 * 6:11: Ap 13:51 * 6:13: Jem 5:14

Helot lahabi nena Yisu ma Jon anyô hathik ñaŋ
(*Mat 14:1-12; Luk 3:19-20; 9:7-9*)

¹⁴*Kiñ Helot Antipas halañô abô hathak Yisu ek malê nena avômalô sapêñ bôk eyala yani katô. Doho enaŋ, “Jon anyô hathik ñaŋ haviyô hathak loñbô ba intu hawa lôklokwaŋ ba hadum nômbithi takêñ.”

¹⁵Ma vi enaŋ, “Yani ma Elia.”

Ma vi enaŋ, “Yani ma plopet te hatôm plopet tak sêbôk doho.”

¹⁶Ma doñtom Helot halañô abô takêñ ma hanaŋ nena, “Jon, ôpatu ba bôk yahadabêñ laselo kisi, lêk haviyô hathak loñbô!”

¹⁷⁻¹⁸*Sêbôk ma Helot hawa yaŋ Pilip anêñ avi Helodias vani. Ba Jon hanaŋ hadêñ Helot nena, “Lêk howa mamuyaŋ yanavi vani ba intu hubuliñ abô balabuñ.” Êñ ma Helot hêv abô ek nebalon Jon. Ma evalon yani ba ekak loñ ma êdô hamô koladôn. ¹⁹Ma Helodias havalon anêñ lamanin hathak Jon loñ ba lahavin nijik yani vônô, ma doñtom miñ hatôm ami, ²⁰ek malê nena Helot hakô ek Jon. Yani hayala nena Jon ma anyô matheñ lôk anyô thêthôn. Aêñ ba hayabin Jon mavi. Ma hathak halañô Jon anêñ abô ba lahiki kambom, ma doñtom lahavin bêñ anôn ek endañô anêñ abô.

²¹Haveñ yam ma Helodias hapôm loñondê te. Helot hanğabôm nômbên ek lahabi anêñ waklavôn talêbô hawa yani. Ba halam anêñ ñê bêñbêñ takatu ba ethak êv yani sa lôk ñê vovak laik môñ ma ñê bêñbêñ anêñ Galili. ²²Thêlô eyaŋ nômbên ma Helodias nalavi hayô haloyeñ ba hadum Helot lôk anêñ ñê bêñbêñ sapêñ maleñin mavi.

Êñ ma kiñ hanaŋ hadêñ avena êñ, “Lemhavin malê ba honaŋ ma tem yanêm êndên o.” ²³Ma havak abô haviñ yani nena, “Yanaŋ avanôn bir dake nena honaŋ hik ya liñ hathak nômlate ek yanêm êndên o, êñ ma tem yanêm iyom. Ma honaŋ hadêñ ya ek yambak yenaŋ pik lôk nômkama sapêñ vose êndôk malêvôn ba yanêm vi êndên o, êñ ma hatôm.”

²⁴Êñ ma avena êñ hi hanaŋ hik talêbô liñ, “Yanaŋ aisê?”

Ma talêbô hanaŋ, “Onaŋ nena, ‘Yalerhavin Jon anyô hathik ñaŋ wakadôk.’”

²⁵Ma avena êñ havôhi lêvôkê ma hanaŋ hadêñ kiñ nena, “Yalerhavin êntêk iyom ma otak Jon anyô hathik ñaŋ wakadôk êndôk belev te ba nêmbên êndên ya.”

²⁶Ma kiñ halañô ma lamalaiñ bêñ, ma doñtom bôk havak abô halôk ñê bêñbêñ maleñin yôv. Ba intu hadô enaŋ nena mi. ²⁷Aêñ ba hêv ôpatu ba hathak hik anyô vônô ba hi ek enja Jon wakadôk ba êlêm. Anyô êñ hi koladôn ma hadabêñ Jon laselo kisi. ²⁸Ma hatak halôk belev te, ma hawa ba hi hêv hadêñ avi muk atu. Ma avi êñ hawa ba hi hêv hadêñ talêbô. ²⁹Ma Jon anêñ ñê ku elañô abô êñ, ma êlêm ewa anêñ liñkupik ba i elav halôk siô valu abyañ.

Yisu havakôn avômalô hatôm 5,000
(*Mat 14:13-21; Luk 9:10-17; Jon 6:1-13*)

³⁰*Aposel itup êyô ek Yisu hathak loñbô ma enaŋ hathak nômbên takatu ba thêlô idum lo êdôn. ³¹Ma avômalô bêñ anôn i ba êlêm ba Yisu lôk anêñ ñê ku miñ hatôm nejaŋ nômbên ami. Ba intu hanaŋ hadêñ anêñ ñê ku nena, “Nôlêm ek alôana loñ thiliv bute ek naja lovak.”

³²Aêñ ba thêlôda iyom ethak yeñ te ba i loñ thiliv bute. ³³Ma doñtom avômalô bêñ anôn êyê thêlô ma eyala loñ atu ba thêlô tem ini. Ba intu avômalô anêñ lomalak lomalak elañvin ba êyô loñ êñ êmôn vêm ka Yisu lôk anêñ ñê ku êyô even yam. ³⁴*Ma Yisu hathak liñ ma hayê avômalô bêñ anôn lêk êmô hatôm boksipsip takatu ba alaŋsi mi, ba intu lahiki hathak thêlô. Ma hadôn thêlô hathak nômkama bêñ anôn.

³⁵*Yaŋsin hayô ma anêñ ñê ku i hadêñ yani ma enaŋ, “Lêk yaŋsin ma alalô amô loñ thiliv. ³⁶Ba intu otak avômalô takêntêk ek ini malak lôk loñ takatu ba hamô habobo ek nêmbên iniñ nômbên vuli ek nejaŋ.”

³⁷Ma doñtom Yisu hanaŋ nena, “Mi, môlôda nobakôn i.”

* 6:14: Mat 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19-20 * 6:17-18: Wkp 18:16 * 6:30: Luk 10:17 * 6:34: Nam 27:17; Mat 9:36 * 6:35: Mak 8:1-9

Êñ ma thêlô enañ viyañ, “Ai, avômalô nômbên anêñ ba intu napôm valu êtôm ku ayôn baheñvi ba lahavulô anêñ vuli ek nanêm nôm vuli esak e?”

³⁸ Ma Yisu hanañ hik thêlô liñ, “Môlônim polom vithê? Ôngô am.”

Ma i êyê ma enañ nena, “Polom baheñvi ma alim ju.”

³⁹ Êñ ma Yisu hanañ ek anêñ nê ku nenañ êndên avômalô ek nimbi i sam ni lodôn lodôn nenanena ba nêndôk nêmo kamur mavi atu. ⁴⁰ Ma thêlô ibi i sam hi lodôn lodôn ba vi ma hatôm 100 êmô dômo te ma ôdôn yañ ma hatôm 50 êmô lodôn lodôn aên. ⁴¹ Ma Yisu hawa polom baheñvi lôk alim ju atu. Ma hêv ma hathak leñ ma hêv mek. Vêm ma haya polom êñ ma hêv hadên anêñ nê ku ek nimbi sam êndên avômalô takatu ba êmô. Ma hadum aên hathak alim ju atu haviñ. ⁴² Ma avômalô sapên eyañ ba leññviyak. ⁴³ Ma polom lôk alim wata vi atu ba hamô ma nê ku isup halôk vak sam laumiñ ba lahavuju. ⁴⁴ Ma anyô takatu ba eyañ nôm êñ ma hatôm 5,000.

Yisu haveñ kasukthôm anêñ dômlê

(Mat 14:22-33; Jon 6:16-21)

⁴⁵ Vêm ma Yisu hanañ hadên anêñ nê ku nena nesak yeñ ba nêmoñ ba ini Betsaida. Ma yanida hamô ek nêmo avômalô ba ini am. ⁴⁶ *Yani hêv avômalô ba i, êñ ma yani hathak dum te ba hi ek eteñ mek.

⁴⁷ Hale vônô ma yeñ atu lôk anêñ nê ku êmô kasukthôm malêvôn biñ ma Yisu da intu hamô liñdañ denañ. ⁴⁸ Ma hayê lovak hayuv anêñ nê ku lôk yeñ ba hamô yeñ loñ hale hi. Ma thêlô lôklokwañ ek ivusiñ yeñ. Habobo tem eyañ ma Yisu haveñ kasuk anêñ dômlê ba hi hadên thêlô. Yani hadum ek nêmo thêlô liliñ, ⁴⁹⁻⁵⁰ *ma doñtom anêñ nê ku êyê yani haveñ kasuk anêñ dômlê ba esoñ nena anyôla dahô. Thêlô sapên êyê yani ba êkô kambom ba elañ boloba.

Ma ketheñ oyañ ma Yisu hanañ hadên thêlô nena, “Môlô miñ nôkô ami ma nômo yaô! Ya êntêk!” ⁵¹ *Ma yani hathak yeñ haviñ thêlô ma lovak bên êñ hama. Ma thêlô esoñ kambom ba leññhabi mayaliv. ⁵² Ek malê nena iniñ auk ma thekthek denañ ba miñ eyala polom atu ba Yisu hañgôli anêñ ôdôn ami.

Yisu hadum avômalô lôk lijiñ mavi hêk Genesalet

(Mat 14:34-36; Jon 6:22-25)

⁵³ Thêlô ethak liñdañ vi tuvulu anêñ Genesalet ma êthô yeñ hamô. ⁵⁴ Etak yeñ ba êlôk biñ ma avômalô êyê Yisu ba eyala yani ketheñ. ⁵⁵ Ba intu elañviñ even loñ sapên ba ewa nê lôk lijiñ halôk yêm ba i loñ atu ba elañô nena Yisu tem êmô. ⁵⁶ Loñ nômbên atu ba yani hi, malak yaônena lôk malak bênbên, ma avômalô ewa nê lôk lijiñ ba i êdô i hêk loñ ethak doñtom halôk. Ma eteñ yani ek nêsôm anêñ kwêv daim anêñ dañ iyom. Ma sapên atu ba êsôm ma ibitak mavi.

7

Yisu hanañ hathak nômo takatu ba tem indum anyô lelaik

(Mat 15:1-20)

¹ Ma Palisi lo nê lôkauk hathak abô balabuñ doho êlêm anêñ Jelusalem ba ekalabu Yisu siñ. ² *Ma thêlô êyê Yisu anêñ nê ku doho eyañ nômo lôk baheñ “lelaik” ma miñ ithik baheññ hatôm Palisi iniñ abô majañ hanañ ami. ³ (Palisi lôk avômalô Islael ethak esopa limi iniñ kobom ba intu ethak ithik baheññ hatôm kobom atu ba limi ethak idum. Ithik aên ma hatôm nejañ nômo, ma miñ ithik aên ami ma miñ hatôm nejañ nômo ami. ⁴ *Lôk i loñ etak nômo hamô ek nêmo vuli ba êvô êlêm ma miñ ithik nômo takatu ba ewa hatôm iniñ bôk lo loñ atu ba ethak idum ami, êñ ma miñ hatôm nejañ nômo takên ami. Thêlô ethak esopa limi iniñ bôk lo loñ ba ithik tase lôk uñ ma belev lôk nômkama lomaloma hatôm iniñ abô majañ hanañ.)

* 6:46: Luk 5:16 * 6:49-50: Luk 24:37 * 6:51: Mak 4:39 * 7:2: Luk 11:38 * 7:4: Mat 23:25

⁵ Êñ ma Palisi lôk ñê lôkauk hathak abô balabuñ enañ hadêñ Yisu, “Aisê ka anêm ñê ku eyañ nô m lôk baheññij lelaik ma miñ esopa bumalô iniñ abô majañ ami?”

⁶ Ma Yisu hanañ hadêñ thêlô, “Plopet Aisaia bôk hato abô avanônñ hathak môlô ñê takatu ba onañ abô mavi ma doñtom udum kambom lomaloma ba hanañ nena, “ ‘Avômalô êntêk êbô yenañ athêñ hathak veññibôlêk oyañ.

Ma doñtom kapôlônñij ma hêk daim bô ek ya.

⁷ Thêlô êv yeñ oyañ hadêñ ya.

Ma ethak enañ thêlôda iniñ abô iyom ba esau nena,

“Êntêk ma Wapômbên anên abô.” ’

Aisaia 29:13

⁸ Môlô ovaloñ ñê pik iniñ kobom loñ ma otak Wapômbên anên abô balabuñ.”

⁹ Ma Yisu hanañ hadêñ thêlô nena, “Môlô ôdô Wapômbên anên abô balabuñ ba osopa môlôda unim abô majañ. ¹⁰ *Hatôm Mose bôk hanañ aêntêk, ‘Nodovak lemami lo lemtami’ ma ‘Ôpatu ba hathañ lambô lo talêbô hathak abô kambom, ma nijik ôpên vônô.’ ¹¹ Ma doñtom môlô othak onañ nena anyôla hanañ hadêñ lami nena, ‘Yenañ nômkama atu ba hamô ek yanêm mamu sa, êñ ma bôk yahanañ nena tem yanêm êndên Wapômbên êtôm da. Ba intu miñ hatôm yanêm mamu sa ami.’ ¹² Êñ ma numiñ yani loñ siñ ek nêm talêbô lo lambô sa. ¹³ Môlô othak osopa libumi iniñ bôk lo loñ ba ôvôliñ dômiñ ek Wapômbên anên abô. Lôk udum kobom lomaloma aên iyom.”

¹⁴ Ma Yisu halam avômalô nômbên atu êlêm hadêñ yani hathak loñbô ma hanañ, “Môlô sapên, nodañô ya lôk noyala abô takêntêk. ¹⁵⁻¹⁶ *Nôm eyañ miñ hatôm indum anyô imbitak lelaik ami. Mi. Nôm takatu ba hamô anyô kapô ba hale yaiñ, intu hadum anyô habitak lelaik.”*

¹⁷ Yisu hatak avômalô nômbên atu ma hi unyak kapô. Êñ ma anên ñê ku enañ hik yani liñ hathak abô loñ kapô atu ba hanañ. ¹⁸ Ma Yisu hanañ, “Ma môlô ôthônñ haviñ e? Odañô katô! Nôm takatu ba eyañ, miñ hatôm idum anyô imbitak lelaik êñjêk Wapômbên ma ami. ¹⁹ Nôm takên miñ halôk anyô kapô ba habuliñ iniñ auk ami. Mi, hi hamiñ anyô lasoam vêm ma hale yaiñ ba hi.” (Yisu hanañ aên ek hik thô nena nô m eyañ sapên ma lêk mavi iyom.)

²⁰ Ma Yisu hanañ nena, “Nôm takatu ba hamô anyô kapô ba hale yaiñ, intu hadum anyô ibitak lelaik hêk Wapômbên ma. ²¹ Nôm takatu ba hamô anyô kapô ba hale yaiñ ma aêntêk: auk kambom lôk sek waliliñ ma vani lôk ik anyô vônô ma idum sek haviñ anyô yañ yanavi lôk ²² maleññikilik ma leññihabi auk kambom hathak anyô vi lôk abôyañ ma idum nô m kambom hathak anyô yañ ma miñ mama ami lôk leñdañ hathak anyô yañ anên nômkama ma enañ abôyañ hathak anyô yañ lôk êbô i hathak iniñ athên ma idum nômkama hatôm ñê molo. ²³ Nôm kambom takên intu hamô anyô kapô ba hale yaiñ ba hadum ôpên habitak lelaik.”

Avi Ponisia te hêvhaviñ Yisu

(Mat 15:21-28)

²⁴ Ma Yisu hatak loñ êñ ma hi haveñ loñ takatu ba habobo Taia. Ma hi unyak te kapô ma hadô ek avômalô neyala nena yani hamô loñ êñ. Ma doñtom miñ hatôm imbuñ i ek avômalô ami. ²⁵ Ma avi te atu ba ñgôk lelaik hamô haviñ nalavi halanô nena Yisu lêk hayô loñ êñ. Êñ ma hi kethen ma halek vadônñ lêlô hêk Yisu ma. ²⁶ Yani ma avi Glik te ba talêbô havathu hêk Ponisia hamô Silia kapô. Ba hanañ hik Yisu liñ lôk kapô malaiñ nena nêm ñgôk atu ba hamô haviñ nalavi vê.

²⁷ Ma Yisu hanañ nena, “Alalô nanêm nô m êndên avômena vêmam. Ma kambom ek nakaliv avômena iniñ nô m êndên avuñ.”

²⁸ Ma avi êñ hanañ, “Anyô Bên, êñ ma avanônñ. Ma doñtom avuñ ethak isup avômena iniñ nô m mapmap atu ba hêv yak halôk balê vibin ba eyañ.”

* 7:10: Kis 20:12; 21:17; Lo 5:16 * 7:15-16: Ap 10:14-15 * 7:15-16: ñê lôkauk vi enañ nena abô doho atu ba Mak hatô ma hêk denañ. Abô êñ ma aêntêk: O anyô lôk lemônônñ ma ondanô abô êntêk.

²⁹ Ma Yisu hanaŋ, “Abô atu ba honaŋ ma mavi ba intu ômbônu. Ŋgôk êŋ lêk hatak nalum avi yôv.”

³⁰ Ma avi êŋ hayô anêŋ unyak ma hayê nena ŋgôk lêk hatak nalavi ba nalavi lêk hêk bônônŋ hêk anêŋ loŋ.

Yisu hadum anyô lëndônŋ lôk abôlêk putup te mavi

³¹ Ma Yisu hatak Taia iniŋ loŋ hêk ma hasopa Saidon habup halôk ba hi hayô Dekapolis iniŋ loŋ vêm ma havôhi kasukthôm Galili. ³² Êŋ ma ewa anyô lëndônŋ lôk abôlêk putup te ba êyô ek Yisu ma enaŋ hik yani liŋ lôk kapôlônŋ ek etak baŋ êyônŋgêk ôpêŋ.

³³ Ma Yisu hawa ôpêŋ ba hi daim dokte ek avômalô ma hasoŋ baŋgwasinŋ halôk ôpêŋ lëndônŋ kapô. Vêm ma hasôwapôk hathak baŋ ma hasôm ôpêŋ dahalaŋ. ³⁴ Ma hayê leŋ ma hik siv auk ma hanaŋ hadêŋ ôpêŋ hathak abô Hiblu nena, “Epata!” (Anêŋ ôdônŋ nena lemôndônŋ ekyav.) ³⁵ Êŋ ma ôpêŋ lëndônŋ lo abôlêk hakyav ma hanaŋ abô halêm yaiŋ.

³⁶ *Ma Yisu hanaŋ nena miŋ nenaŋ bêŋ êndêŋ anyôla ami. Hanaŋ aêŋ lôbôlônŋ ma doŋtom avômalô miŋ bônônŋ ami ma enaŋ bêŋ hi ba hi. ³⁷ *Ma avômalô esoŋ kambom ba enaŋ, “Yani hadum nômkama lôkthô ma mavi anônŋ. Hadum ŋê leŋôndônŋ kôtônŋ elanô abô ma ŋê veŋiŋbôlêk putup enaŋ abô halêm yaiŋ.”

8

Yisu havakônŋ avômalô hatôm 4,000

(Mat 15:32-39)

¹ *Ma wak te ma avômalô bêŋ anônŋ êlêm ethak doŋtom hathak loŋbô. Ma thêlô nômi ek nejaŋ. Êŋ ma Yisu halam anêŋ ŋê ku êlêm ma hanaŋ hadêŋ i nena, ² “Yaleŋ hik ya hathak avômalô nômbêŋ êntêk. Thêlô bôk êmô haviŋ ya hatôm wak lô ba iniŋ nômi lêk mi. ³ Doho êlêm anêŋ loŋ daim bô ba intu yahêv i ba i oyaŋ, ma tem maleŋiŋ etaba êndôk loŋôndê ba nênmêm yak.”

⁴ Ma anêŋ ŋê ku enaŋ nena, “Loŋ êntêk ma loŋ thiliv ma avômalô bêŋ anônŋ. Aêŋ ba alalô naja polom anêŋ êsê ek nanêm êndêŋ i?”

⁵ Ma Yisu hanaŋ hik thêlô liŋ, “Môlônim polom vithê intu hamô?”

Ma enaŋ nena, “Baheŋvi ba lahavuju.”

⁶ Ma Yisu hanaŋ hadêŋ avômalô nômbêŋ atu nena nêndôk nênmôm biŋ. Ma hawa polom baheŋvi ba lahavuju atu ma hêv lamavi hadêŋ Wapômbêŋ. Ma haya ba hêv hadêŋ anêŋ ŋê ku ek nebani êndêŋ avômalô nômbêŋ atu ba êmô. ⁷ Ma iniŋ alim yaônena tomtom hamô haviŋ. Hêv lamavi hathak vêm ma hêv hadêŋ anêŋ ŋê ku ek nebani êndêŋ avômalô imbiŋ. ⁸ Ma avômalô nômbêŋ êŋ eyaŋ ba leŋiŋviyak. Ma ŋê ku isup nômi wata halôk vak sam baheŋvi ba lahavuju. ⁹ Avômalô takêŋ ma hatôm 4,000. Yôv ma Yisu hêv thêlô sapêŋ ba i. ¹⁰ Ma yani hathak yeŋ haviŋ anêŋ ŋê ku ba i Dalmanuta iniŋ loŋ.

Palisi leŋiŋhaviŋ nêgê lavônŋiŋ te

(Mat 16:1-4)

¹¹ Ma Palisi êyô ma enaŋ hik Yisu liŋ lôklokwaŋ nena, “Undum lavônŋiŋ te ek injik thô nena Wapômbêŋ hêv o ba hólêm mena mi e?” Thêlô enaŋ aêŋ ek nesau yani iyom. ¹² *Êŋ ma Yisu hik siv auk ma hanaŋ, “Avômalô bôlônŋ êntêk leŋiŋhaviŋ yandum lavônŋiŋ te ek injik thô nena Wapômbêŋ bôk hêv ya ba yahalêm eka. Yanaŋ avanônŋ êndêŋ môlô nena tem miŋ yandum lavônŋiŋ ek avômalô bôlônŋ êntêk nêgê ami, ma mi.” ¹³ Yôv ma Yisu hatak thêlô ma hathak yeŋ hathak loŋbô ba hi kasukthôm vi tuvulu.

Abô loŋ kapô hathak Palisi lôk Helot iniŋ yis

(Mat 16:5-12)

* 7:36: Mak 1:43-45 * 7:37: Ais 35:5 * 8:1: Mak 6:35-44 * 8:12: Mat 12:39; Luk 11:29

¹⁴ Yisu anêñ nê ku leñiñpaliñ ba miñ ewa polom bêñ anôñ ba ethak yeñ ami ma ewa polom doñtom iyom. ¹⁵*Ma Yisu hanañ lôklokwañ hadêñ thêlô nena, “Noyabiñ am esak Palisi lo Helot iniñ yis.”*

¹⁶ Ma nê ku enañ hadêñ thêlôda nena, “Betha hanañ hathak alalô polom mi la.”

¹⁷*Ma doñtom yani hayala iniñ abô atu ba enañ ba hanañ hik thêlô liñ, “Môlô onañ hathak miñ owa polom ami eka? Môlô ôthônñ lôk miñ oyala ami denañ e? Ma unim auk ma thektheke e? ¹⁸ Môlô nê lôk malemim ma miñ ôyê tak ami e? Ma môlô nê lôk lemimôndônñ ma miñ olañô abô ami e? Ma môlô miñ lemimhabi nôm atu ba bôk yahadum ami e? ¹⁹*Yahaya polom baheñvi ek avômalô hatôm 5,000 ma usup polom wata halôk vak sam vithê?”

Ma enañ, “Laumiñ ba lahavuju.”

²⁰ “Ma yahaya polom baheñvi ba lahavuju ek avômalô hatôm 4,000, ma usup polom wata halôk vak sam vithê?”

Ma enañ, “Baheñvi ba lahavuju.”

²¹ Êñ ma Yisu hanañ hadêñ i, “Aisê, miñ oyala ami denañ e?”

Yisu hadum anyô mapusip te mavi hêk Betsaida

²² Ma thêlô i êyô Betsaida ma avômalô doho ewa anyô mapusip te hayô ma enañ hik yani liñ lôklokwañ ek êsôm ôpêñ. ²³ Ma Yisu havalonñ anyô mapusip hamô bañ ma hadadi ba thai etak malak bêñ ma i daim dokte. Ma Yisu hasôwapôk hathak ôpêñ madaluk luvi ma hatak bañ hayô hêk ôpêñ. Ma hanañ, “Hôyê nômlate mena mi e?”

²⁴ Ma ôpêñ hêv ma liñ ma hanañ, “Yahayê avômalô doho, ma doñtom thêlô hatôm alokwañ i ba êlêm.”

²⁵ Êñ ma Yisu hatak bañ hayô hêk ôpêñ madaluk hathak loñbô. Ma ôpêñ madaluk hakyav ba habitak mavi ma hayê nômkama sapêñ halêm yañ. ²⁶ Ma Yisu hanañ nena, “Nu oda anêm unyak ma miñ nu malak bêñ ami.”

Pita hanañ nena Yisu ma Kilisi

(Mat 16:13-20; Luk 9:18-21)

²⁷ Ma Yisu lôk anêñ nê ku etak loñ êñ ma ibup ethak malak nenanena takatu ba hamô habobo Sisalia Pilipai. Eweñ loñôndê denañ ma hanañ hik anêñ nê ku liñ, “Avômalô ethak elam ya nena opalê?”

²⁸*Ma thêlô enañ nena, “Doho enañ nena o ma Jon anyô hathik ñañ ma doho enañ nena o ma Elia ma doho enañ nena o ma plopet bô te.”

²⁹*Ma Yisu hanañ hik thêlô liñ, “Ma môlôda olam ya nena opalê?”

Êñ ma Pita hanañ bêñ nena, “O ma Mesia atu ba Wapômbêñ hêv ek nêm anêñ avômalô bulubiñ.”

³⁰*Ma Yisu hanañ lôklokwañ ek miñ nenañ abô êñ bêñ êndêñ anyôla ami.

Yisu hanañ abô hathak anêñ ñama

(Mat 16:21-28; Luk 9:22-27)

³¹ Ma Yisu hadônñ thêlô ba hanañ nena, “Anyô Anêñ Nakaduñ atu tem esopa Wapômbêñ anêñ lahaviñ ba enja vovañ bêñ anôñ. Ma Israel iniñ nê bêñbêñ lôk nê bêñbêñ êbôk da lôk nê lôk kauk hathak abô balabuñ tem nimbuliñ dômiñ êndêñ yani. Ma Wapômbêñ tem indum ba nijik yani vônô. Ma êtôm wak lô ma tem imbiyô esak loñbô.” ³² Yisu hanañ abô takêñ bêñ hadêñ thêlô, êñ ma Pita hawa yani hi daim dokte ma hathañ ba hanañ nena, “Miñ onañ aêñ ami.”

³³ Ma doñtom Yisu hik ma lilij ba hayê anêñ nê ku vi ma hathañ Pita ba hanañ, “Sadañ, nu dañ! Hosopa anyô iniñ auk iyom ma miñ hosopa Wapômbêñ anêñ auk ami.”

* 8:15: Luk 12:1 * 8:15: Yis ma nôm atu ba hadum polom hathiñ bêñ. * 8:17: Mak 6:52 * 8:19: Mak 6:41-44 * 8:28: Mak 6:15 * 8:29: Jon 6:68-69 * 8:30: Mak 9:9

³⁴ *Êñ ma Yisu halam avômalô nômbênj atu ba êlêm iviñ anêñ ñê ku ma hanañ, “Anyôla hadum ek esopa ya, êñ ma êmbôliñ dôñ êndênj yanida ma enja anêñ alovalarñsiñ ba esopa ya. ³⁵ Ek malê nena ôpatu ba lahabi bênj anônj hathak anêñ lôkmala pik, anêñ lôkmala êñ tem nêñ yak. Ma doñtom ôpatu ba hatak anêñ lôkmala ek hasopa ya lôk yenañ abô, yani êñ tem enja lôkmala anônj. ³⁶ Anyô te hawa nômkama pik sapênj, ma doñtom miñ hasopa Wapômbênj ami ba anêñ lôkmala hêñ yak, êñ ma tem yani êmô mavi e? Mi anônj, tem enja vovañ. ³⁷ Ma anyôla hatôm nêñ nômlate êndênj Wapômbênj ek enja anêñ lôkmala esak loñbô e? Mi anônj! ³⁸ *Avômalô bôlônj êntêk ma lêk idum kobom kambom lomaloma ba êdô Wapômbênj. Aênj ba anyôla mama ek ya lôk yenañ abô, ma embenj yam atu ba Anyô Anêñ Nakaduñ êlêm imbiñ Lambô anêñ deda lôkmanjñiñ lôk anêñ anjela matheñ, ma yani tem mama ek ôpênj aênj iyom.”

9

¹ *Ma Yisu hanañ hadênj thêlô, “Yanañ avanônj êndênj môlô nena Wapômbênj anêñ loñ lôkliñyak tem êlêm imbiñ anêñ lôklokwañ bênj. Ma môlô vi atu ba umiñ loñ êntêk tem nômô lôkmala denañ, ma ôñgô nôñ êñ imbiñ.”

Yisu liñkupik habitak yanja

(Mat 17:1-13; Luk 9:28-36)

² *Wak bahenji ba lahavute hale ba hi ma Yisu hawa Pita lo Jems ma Jon iviñ yani ba ethak dumlolê daim te ba i êmô daluk. Êñ ma Yisu liñkupik habitak yanja hêk thêlô malerñiñ. ³ Ma anêñ kwêñ habitak thapuk anônj biñ ba anyô pik la miñ hatôm isik anêñ kwêñ ba imbitak thapuk aênj ami. ⁴ Ma ketheñ oyañ ma Elia lo Mose êyô ma enañ abô haviñ Yisu ba thêlô êyê.

⁵ Ma Pita hanañ hadênj Yisu, “Kêdônjwaga, mavi anônj ek lêk alalô amô loñ êntêk. Yêlô tem nadav unyak lôkkupik lokwañlô, te ek o ma te ek Mose ma te ek Elia.” ⁶ (Thêlô êkô kambom ba êthônj abô nenañ paliñ ba intu Pita hanañ aênj.)

⁷ Ma buliv te hayô hava thêlô siñ, ma abô te halêm anêñ buliv êñ kapô nena, “Intu ma yenañ Okna atu ba yalerñhaviñ videdaun. Ba nodañ anêñ abô!”

⁸ Ma ketheñ oyañ ma thêlô êyê hawê haveñ ma Yisu iyom intu hamiñ ma miñ anyôla hamiñ haviñ yani ami.

⁹ Vêm ma etak dumlolê êñ ba êlôk ele i ma Yisu hanañ lôklokwañ ek miñ nenañ nôñ atu ba êyê bênj êndênj anyôla ami endeba Anyô Anêñ Nakaduñ atu ema ba imbiyô ênjêk ñama esak loñbô am. ¹⁰ Aênj ba thêlô ivuñ abô êñ hêk thêlôda ma miñ enañ bênj ami, ma doñtom enañ abô pôk bênj hathak “ema lo imbiyô ênjêk ñama” anêñ ôdônj ma aisê?

¹¹ *Ma thêlô enañ hik Yisu liñ, “Aisê ka ñê lôkauk hathak abô balabuñ enañ nena Elia tem êmônj ba êlêm vêm ka Mesia?”

¹²⁻¹³ *Ma Yisu hanañ nena, “Avanônj! Elia tem êmônj ek indum nômkama sapênj imbitak mavi esak loñbô. Ma doñtom yanañ êndênj môlô nena Elia bôk halêm yôv. Ma avômalô esopa iniñ leññhaviñ iyom ba idum kambom lomaloma hadênj yani hatôm atu ba Wapômbênj anêñ kapya bôk hanañ hathak yani. Ma doñtom aisê ka Wapômbênj anêñ kapya hanañ nena Anyô Anêñ Nakaduñ atu tem enja vovañ bênj lôk nêmbôliñ dômiñ êndênj yani?”

Yisu hêñ ñgôk vê hêk okna te

(Mat 17:14-21; Luk 9:37-43)

¹⁴ Yisu thêlô êyô ek ñê ku vi ma êyê avômalô bênj anônj lêk ethak doñtom ba êmô. Ma ñê lôkauk hathak abô balabuñ lôk anêñ ñê ku vi atu ba êmô enañ abô ba êkôki hathak.

¹⁵ Ma avômalô nômbênj êñ êyê Yisu, ma esonj kambom ba elañviñ i ma ewa yani thô.

¹⁶ Ma Yisu hanañ hik thêlô liñ, “Môlô ôkôkam hathak malê?”

* 8:34: Mat 10:38-39; Luk 14:27 * 8:38: Mat 10:33 * 9:1: Mak 13:30 * 9:2: Ap 3:22; 2Pi 1:17-18 * 9:11: Mal 3:1 * 9:12-13: Sng 22:1-18; Ais 53:3; Mal 4:5-6; Mat 11:14

¹⁷ Ma anyô te hamiņ avômalô nômbêņ êņ kapô ba hanaņ, “Kêdôņwaga, ŋgôk te havalonj yenaņ okna abôlêk loņ ba miņ hatôm enaņ abô ami. Ba intu yahawa halêm ek o. ¹⁸ ŋgôk hathak hayôkwij yani ba habi yani halôk pik ma abôlêk wapôk thapuk hale yaiņ ma halonolonj abôlêk kalalaņ ma liņ havuviņ ba thotho. Yahanaņ ek anêm ñe ku nênêm ŋgôk êņ vê ma doņtom thêlô miņ hatôm ami.”

¹⁹ Ma Yisu hanaņ viyaņ, “Yahamô haviņ môlô sawa daim ma doņtom miņ ôêvhaviņ ami ma owa auk lokbaņ aleba yakapôlônj lêk hagiap hathak môlô. Noja okna êņ êlêm.”

²⁰ Êņ ma ewa okna atu hi hadêņ Yisu. ŋgôk hayê Yisu, ma hayôkwij okna êņ kambom ba hêv yak halôk pik ba hapiki ma abôlêk thôk hêv yak.

²¹ Ma Yisu hanaņ hik lambô liņ, “ŋgôk habuliņ yani hadêņ aņgê?”

Ma lambô hanaņ nena, “Sêbôk ba yani yaôna. ²² ŋgôk êņ habi yani halôk atum lôk ŋaņ lôbôlônj ek injik yani vônô ma doņtom mi. Aêņ ba o hatôm undum ek ŋgôk êņ etak yenaņ okna, êņ ma hôêv kapôlôm ek yai.”

²³ *Ma Yisu hanaņ, “Aisê ka honaņ nena, ‘o hatôm’? Wapômbêņ hatôm indum nômkama sapêņ ek ñe takatu ba êvhaviņ yani.”

²⁴ Ma ketheņ oyaņ ma okna êņ anêņ lambô hanaņ, “Yahêvhaviņ ba undum ek yenaņ auk atu ba miņ yahêvhaviņ ami êkôk ya liņ ek yanêmbiņ!”

²⁵ Ma Yisu hayê nena avômalô êvôv i ketheņ ethak doņtom, êņ ma hathaņ ŋgôk lelaik atu ba hanaņ, “O ŋgôk vembôlêk lôk lemôndônj putup, yahanaņ hadêņ o nena otak okna êntêk ba nu ma miņ ômbôlêm esak loņbô ami.”

²⁶ *Ma ŋgôk halaņ boloba ma hayôkwij okna êņ kambom ma hale yaiņ ba hi. Ma okna êņ hêk inaņ anyô ŋama ba avômalô enaņ nena, “Lêk hama.” ²⁷ Ma doņtom Yisu havalonj hamô baņ vi ma havôv ba haviyô hamiņ.

²⁸ Vêm ma Yisu lôk anêņ ñe ku iyom êmô unyak kapô ma thêlô enaņ hik yani liņ, “Aisê ka yêlô miņ hatôm nanêm ŋgôk êņ vê ami?”

²⁹ Ma Yisu hanaņ viyaņ hadêņ thêlô, “Mek iyom intu hatôm nêm ŋgôk anêņ aêņ vê.”

Yisu hanaņ bôlônj yaņ hathak anêņ ŋama

(Mat 17:22-23; Luk 9:43-45)

³⁰ *Ma thêlô etak loņ êņ ba ibitak êyô Galili. Ma Yisu hadô avômalô neyala nena thêlô lêk êmô êsê ³¹ *ek êndônj anêņ ñe ku. Êņ ma Yisu hanaņ hadêņ thêlô, “Tem nenaņ Anyô Anêņ Nakaduņ atu bêņ ba netak êndôk avômalô baheņij. Ma tem nijik yani vônô, ma êtôm wak lô ma tem imbiyô esak loņbô.” ³² *Ma anêņ ñe ku êthônj abô êņ anêņ ôdônj paliņ lôk êkô ek nenaņ injik yani liņ.

Opalê intu anyô bêņ?

(Mat 18:1-5; Luk 9:46-48)

³³ Ma Yisu thêlô êyô Kapaneam ma i êmô unyak kapô te. Êņ ma Yisu hanaņ hik thêlô liņ, “Môlô ôkôkam hathak malê haveņ loņôndê ba ôlêm?” ³⁴ Thêlô eyala nena thêlô êkôki hathak thêlô alisê intu anyô bêņ ek Yisu anêņ ñe ku vi ba intu thêlô bônônj. ³⁵ *Ma Yisu halôk hamô ma halam anêņ ñe ku laumiņ ba lahavuju takatu ba êlêm. Ma hanaņ, “Lemimhaviņ numbitak anyô bêņ, êņ ma undum o endeba yaôna ba ôtôm avômalô lôkthô iniņ anyô ku oyaņ.”

³⁶ Ma hawa amena te ba hadô hamiņ thêlô malêvônj. Ma havalonj hamiņ ma hanaņ hadêņ thêlô, ³⁷ * “Ôpatu ba hêvhaviņ ya ba hawa amena yaônate aêntêk thô, ma hatôm hawa ya thô. Ma ôpatu ba hawa ya thô, ma hatôm hawa ôpatu ba hêv ya ba yahalêm thô haviņ.”

Ôpatu ba hadum ku haviņ alalô ma miņ numiņ yani loņ siņ ami

(Luk 9:49-50)

* 9:23: Mat 21:21; Mak 11:23 * 9:26: Mak 1:26 * 9:30: Jon 7:1 * 9:31: Mak 8:31; 10:32-34 * 9:32: Luk 9:45 * 9:35: Mat 20:25-27; Mak 10:43-44; Luk 22:24-26 * 9:37: Mat 10:40

³⁸ Ma Jon hanañ hadêñ Yisu nena, “Kêdônwaga, yêlô ayê anyô te hêv ngôk vê hathak anêm athêñ. Ma doñtom yani ma miñ alalô te ami, ba intu yêlô anañ ek yani etak ku êñ.”

³⁹ Ma doñtom Yisu hanañ nena, “Dô! Miñ numiñ yani loñ siñ ami. Ôpatu ba hadum nômbithi hathak yenañ athêñ ma tem miñ enañ abô kambom ketheñ esak ya ami, ⁴⁰* ek malê nena ôpatu ba miñ hapôlik hathak alalô ami, intu alalôaniñ te. ⁴¹* Yanañ avanônñ êndêñ môlô nena anyô te hayê nena môlô ma Kilisi anêñ avômalô ba hêv ñañ hadêñ môlô, ôpêñ tem enja anêñ vuli.

Umij lôklokwañ ek kambom mij esale o thô ami

(Mat 18:6-9; Luk 17:1-2)

⁴² “Ma anyô te hadum ba yenañ amena atu ba hêvhaviñ ya te hêv yak, ôpêñ tem êpôm malaiñ bêñ anônñ. Ôpêñ tem nêsôkwêñ valu bêñ te esak laselo ba nimbi yani êndôk ngwêk makidiñ ba ema. Malaiñ êñ ma yaôna ek malaiñ atu ba yani tem êpôm embeñ yam. ⁴³⁻⁴⁴* Ma bahem hadum ba hudum kambom, êñ ma odabêñ kisi ba nêñ vê ek miñ undum kambom esak loñbô ami! Bahem vi iyom ma malaiñ, ma doñtom mavi ek nu malak leñ. Ma bahem luvi hamô ba hudum kambom, êñ ma lemvimkupik sapêñ tem ni loñ atu ba atum hathañ ba miñ hama ami. Ba intu malaiñ bêñ anônñ.* ⁴⁵⁻⁴⁶ Ma vem hadum ba hudum kambom, êñ ma odabêñ kisi ba nêñ vê ek miñ undum kambom esak loñbô ami! Vem vi iyom ma malaiñ, ma doñtom mavi ek nu malak leñ. Ma vem luvi hamô ba hudum kambom, êñ ma lemvimkupik sapêñ tem ni loñ atu ba atum hathañ ba miñ hama ami. Ba intu malaiñ bêñ anônñ.* ⁴⁷* Ma malem daluk hadum ba hudum kambom, êñ ma ômbi vê. Malem daluk vi iyom ma malaiñ, ma doñtom mavi ek nu malak leñ. Ma malem daluk luvi hamô ba hudum kambom, êñ ma lemvimkupik sapêñ tem ni loñ atu ba atum hathañ ba miñ hama ami. Ba intu malaiñ bêñ anônñ. ⁴⁸* ‘Loñ êñ ma matiñyak tem nejañ anyô liñkupik êtôm wak nômbêñ intu sapêñ, ma atum tem esañ anyô êmô aêñ.’

⁴⁹ Atum tem êpôm avômalô sapêñ êtôm ngwêk etak hathak nôñ ek atum êñ esaê thêlô. ⁵⁰* “Ngwêk ma nôñ mavi, ma doñtom anêñ maniñ hêv yak, êñ ma opalê hatôm idum ba imbitak maniñ esak loñbô am? Ngwêk hathak hadum nôñ ba vasiñ, ba intu nôñ mô yôhok* mavi imbiñ am aêñ iyom.”

10

Yisu hanañ abô hathak ñê lôk veñi êdô i

(Mat 19:1-12; Luk 16:18)

¹ Ma Yisu hatañ loñ êñ ma hi haveñ loñ Judia lo ñañ Jolodañ vi. Ma avômalô bêñ anônñ êlêm hathak loñbô. Êñ ma hasopa anêñ bôk lo loñ ba hadônñ i.

² Ma Palisi doho êlêm ma idum ek nesau Yisu ba enañ hik yani liñ, “Abô balabuñ hanañ aisê? Anyô hatôm nêñ yanavi vê mena mi e?”

³ Ma Yisu hanañ viyañ, “Mose bôk hanañ aisê?”

⁴* Ma thêlô enañ, “Mose halôk ek anyô eto kapya nêñ yanavi vê ba etak êndôk yanavi bañ ek nêñ yani vê.”

⁵ Êñ ma Yisu hanañ nena, “Môlô ñê lemôndônñ kôtônñ kambom ba intu Mose hatô balabuñ êñ ba hêv hadêñ môlô. ⁶* Ma doñtom ‘sêbôk ba môñ anônñ atu ba Wapômbêñ hapesañ avômalô ma hapesañ anyô lo avi. ⁷* Ba intu Wapômbêñ bôk hanañ nena, “Anyô

* 9:40: Mat 12:30; Luk 11:23 * 9:41: Mat 10:42 * 9:43-44: Mat 5:30 * 9:43-44: ñê lôkauk vi enañ nena abô doho atu ba Mak hatô ma hêk denañ. Abô êñ ma aêntêk: Loñ êñ ma matiñyak tem nejañ anyô liñkupik êtôm wak nômbêñ intu sapêñ, ma atum tem esañ anyô êmô aêñ. * 9:45-46: ñê lôkauk vi enañ nena abô doho atu ba Mak hatô ma hêk denañ. Abô êñ ma aêntêk: Loñ êñ ma matiñyak tem nejañ anyô liñkupik êtôm wak nômbêñ intu sapêñ, ma atum tem esañ anyô êmô aêñ. * 9:47: Mat 5:29 * 9:48: Ais 66:24 * 9:50: Mat 5:13; Luk 14:34 * 9:50: ‘Yôhok’ anêñ ôdônñ nena ôpatu ba hamô maliñyaô haviñ avômalô vi. Lôk miñ lamaniñ ketheñ ami. Ma hêv avômalô sa ek netak vovak. * 10:4: Lo 24:1-4; Mat 5:31 * 10:6: Stt 1:27; 5:2 * 10:7: Stt 2:24; Ep 5:31-33

tem etak lambô lo talêbô ma esak dorjtom imbiñ yanavi ⁸ ek thai nimbitak êtôm kupik dorjtom iyom.” ’ Thai miñ ju hathak loñbô ami ma lêk ibitak dorjtom. ⁹ Aên ba nôm atu ba Wapômbên bôk havak loñ hathak dorjtom, ma miñ hatôm anyôla epole vê ami.”

¹⁰ Vêm ma Yisu lôk anên ñê ku êmô unyak kapô, ma anên ñê ku enañ hik yani liñ hathak abô êñ. ¹¹ *Êñ ma Yisu hanañ hadên thêlô, “Anyô hadô yanavi ba hawa avi yañ, êñ ma hadum sek ba habuliñ yanavi bô. ¹² Ma avi te hadô yamalô ba hawa anyô yañ, êñ ma hadum sek aên iyom.”

*Yisu hêv mek hathak avômena
(Mat 19:13-15; Luk 18:15-17)*

¹³ Ma avômalô ewa avômena yaônena i hadên Yisu ek etak bañ êyô ênjêk thêlô. Ma dorjtom anên ñê ku ethañ avômalô takên. ¹⁴ Yisu hayê nôm êñ, ma lamanij ba hanañ hadên anên ñê ku nena, “Notak avômena yaônena ba nêlêm êndên ya ma miñ numiñ thêlô loñ siñ ami ek malê nena avômalô takatu ba athên mi ma hatôm avômena takêntêk ba Wapômbên anên loñ lôkliñyak ma thêlônij. ¹⁵ *Yanañ avanôn êndên mólô nena ôpatu ba miñ hawa Wapômbên anên loñ lôkliñyak hatôm avômena yaônena ami, miñ hatôm imbitak êyô loñ êñ kapô ba ni ami. Ma mi.” ¹⁶ Ma Yisu havalon avômena ma hatak bañ hayô hêk i ma hêv mek hathak thêlô.

*Anyô lôk nômkama bên hanañ abô haviñ Yisu
(Mat 19:16-30; Luk 18:18-30)*

¹⁷ Ma Yisu haviyô ba hi ma anyô te halañvij hadên yani ma halek vadôn lêlô hamô valuvi ma hanañ, “Kêdônwaga mavi, yandum malê ek yamô lôkmala êtôm wak nômbên intu sapên?”

¹⁸ Ma Yisu hanañ, “Holam ya nena mavi eka? Anyô late miñ mavi ami ma Wapômbên iyom intu ba mavi. ¹⁹ *Abô balabuñ ma bôk hoyala yôv: ‘Miñ ungwik anyô vônô ami. Miñ undum sek imbiñ anyô yañ yanavi ami. Miñ onja vani ami. Miñ onañ abôyañ esak anyô vi ba undum abô ek i ami. Miñ onañ abôyañ ek ômbôv anyô yañ anên nômkama ami. Ma ondovak lemambô lo lemtambô.’ ”

²⁰ Ma ôpên hanañ, “Kêdônwaga, ya yaôna aleba lêk ma yahasopa abô balabuñ takên.”

²¹ Ma Yisu hayê ôpên ba lahaviñ. Ma hanañ, “O ma nômlate mi denañ. Nu nêm anêm nômkama sapên ek avômalô nêlêm vuli, ma onja valuseleñ sapên ba nêm êndên avômalô siv. Hudum aên, ma tem anêm nômkama mavi lomaloma êmô malak leñ. Ma ôlêm osopa ya.”

²² Yani ma anyô lôk nômkama bên anôn. Ba intu halañô abô êñ, ma hakôm ba hi lôk lamalaiñ bên.

²³ Ma Yisu hayê hawê haveñ ma hanañ hadên anên ñê ku, “Ñê lôk nômkama bên tem nêpôm malaiñ bên ek nimbitak nêyô Wapômbên anên loñ lôkliñyak kapô ba ini.”

²⁴ Yisu anên ñê ku elañô ba esoñ kambom. Ma Yisu hanañ hadên thêlô hathak loñbô nena, “Yenañ avômena, avômalô takatu ba indum ek nimbitak nêyô Wapômbên anên loñ lôkliñyak kapô ba ini ma tem nêpôm malaiñ bên anôn! ²⁵ Miñ malaiñ bên ek bok kamel imbitak êyô luvik idu sôp anên abyañ ba ni ami, ma dorjtom malaiñ anôn ek anyô lôk nômkama bên te imbitak êyô Wapômbên anên loñ lôkliñyak kapô.”

²⁶ Ma Yisu anên ñê ku esoñ kambom anôn ba enañ hadên i, “Avanôn e? Aên ba miñ hatôm anyôla imbitak êyô Wapômbên anên loñ lôkliñyak kapô ba ni ami e?”

²⁷ Ma Yisu hayê thêlô lôklokwañ ma hanañ, “Wapômbên iyom hatôm indum nômkama sapên. Ma anyô te miñ hatôm nêm yanida bulubiñ ami ma mi.”

²⁸ Ma Pita hanañ hadên Yisu, “Yêlô bôk atak yêlôaniñ nômkama sapên ba alêm asopa o!”

²⁹ Ma Yisu hanañ nena, “Yanañ avanôn êndên mólô, anyô te lahabi ya lôk yenañ Abô Mavi ba hatak anên unyak lôk iviyañ ma livi lôk talêbô lo lambô ma nali lôk anên pik, ³⁰ êñ ma Wapômbên tem nêm bên anôn êndên ôpên êtôm 100 êyô êmô anên loñ imbiñ.

* 10:11: Mat 5:32 * 10:15: Mat 18:3 * 10:19: Kis 20:12-17; Lo 5:16-20

Ôpêḡ hamô pik denaḡ, ma tem enja nômkama bêḡ anôḡ aêntêk unyak lôk iviyaḡ ma livi lôk taluvi ma nali lôk pik, ma doḡtom avômalô vi tem nimbuliḡ yani imbiḡ. Ma embenḡ yam ma tem êmô lôkmala êtôm wak nômbêḡ intu sapêḡ. ³¹* Odaḡô! ḡê lôk athêḡ bêḡ, bêḡ anôḡ tem nimbitak ḡê lôk athêḡ mi. Ma ḡê lôk athêḡ mi bêḡ anôḡ tem nimbitak ḡê lôk athêḡ bêḡ.”

Yisu hanaḡ abô hathak anêḡ ḡama bôlôḡ te lô
(Mat 20:17-19; Luk 18:31-34)

³²* Yisu thêlô i Jelusalem ma Yisu hi hamôḡ. Ma anêḡ ḡê ku êyê ba esoḡ kambom ma avômalô takatu ba evenḡ yam êkô. Ma Yisu hanaḡ hadêḡ anêḡ ḡê ku laumiḡ ba lahavuju takatu ek nêlêm bidôḡ ma hanaḡ hathak nômk takatu ba tem êpôm yani. ³³* Odaḡô. Alalô ayô Jelusalem ma tem nenaḡ Anyô Anêḡ Nakaduḡ atu bêḡ ba nêlêm yani êndêḡ ḡê bêḡbêḡ êbôk da lôk ḡê lôkauk hathak abô balabuḡ. Ma tem nenaḡ ek nijik yani vônô ma nêlêm yani êndêḡ avômalô loḡ buyaḡ ³⁴ ek thêlô nenaḡ abôma lôk nêsôvwapôk esak yani ma nebali yani lôk nijik yani vônô. Wak lô ende ba ni ma tem imbiyô esak loḡbô.”

Jems lo Jon leḡiḡhaviḡ nimbitak ḡê bêḡ
(Mat 20:20-28)

³⁵ Yôv ma Sebedi nakaduḡ luvi, Jems lo Jon, i hadêḡ Yisu ma enaḡ, “Kêdôḡwaga, yai leḡiḡhaviḡ undum nômlate ek yai.”

³⁶ Ma Yisu hanaḡ, “Mamu lemimhaviḡ malê?”

³⁷ Ma thai enaḡ nena, “Otak yai yaḡ êmô bahem vianôḡ ma yaḡ êmô bahem vikeḡ êḡjêk anêḡ loḡ lôkmaḡḡiḡ kapô.”

³⁸* Ma Yisu hanaḡ, “Mamu ôthôḡ nômk atu ba onaḡ hik ya liḡ paliḡ. Hatôm nunum êndôk tase atu ba tem yanum lôk nusik êndôk ḡaḡ atu ba tem yasik e?”

³⁹* Ma enaḡ, “Yai hatôm.”

Ma Yisu hanaḡ, “Avanôḡ, tase êḡ lôk ḡaḡ êḡ tem nunum lôk nusik. ⁴⁰ Ma doḡtom nêḡmô yabaheḡ vianôḡ lôk vikeḡ, ma miḡ yenaḡ ku ami. Mi, Wapômbêḡ da hayabiḡ ku êḡ ba bôk hatak anyô doho yôv ek nêḡmô loḡ êḡ.”

⁴¹ ḡê ku laumiḡ takêḡ elañô abô êḡ ba leḡiḡḡaḡa hadêḡ Jems lo Jon. ⁴²* Ma Yisu halam sapêḡ ethak doḡtom ma hanaḡ, “Môlô bôk oyala nena avômalô loḡ buyaḡ iniḡ kiḡ ethak ebam i ba ibuliḡ ḡê takatu ba êmô thêlô vibiyḡ. Ma iniḡ ḡê bêḡbêḡ ethak ethaḡ iniḡ avômalô aêḡ iyom. ⁴³* Odaḡô! Môlô miḡ nundum kobom êḡ ami! Môlô te lahaviḡ imbitak anyô lôk athêḡ bêḡ êḡjêk môlô malêvôḡ, êḡ ma imbitak êtôm môlônim anyô ku ek nêḡmô môlô sa. ⁴⁴ Ma ôpatu lahaviḡ imbitak êtôm môlônim anyô bêḡ, êḡ ma êmô êtôm avômalô sapêḡ iniḡ anyô ku oyaḡ ⁴⁵ hatôm ya Anyô Anêḡ Nakaduḡ atu ba yahadum aêḡ iyom. Miḡ yahalêḡ ek yandum ḡê bêḡbêḡ pik iniḡ kobom ba yasaḡ avômalô ek nindum yenaḡ ku ami. Mi anôḡ! Yahalêḡ hatôm anyô ku ek yanêḡ avômalô sa lôk yatak yenaḡ lôkmala ek nêḡmô avômalô bulubiḡ.”

Yisu hadum Batimeas madaluk mavi
(Mat 20:29-34; Luk 18:35-43)

⁴⁶ Ma Yisu lôk anêḡ ḡê ku êyô Jeliko. Idum ek netak Jeliko ma avômalô bêḡ anôḡ i haviḡ thêlô. Ma anyô madaluk pusip te anêḡ athêḡ nena Batimeas hamô loḡôndê daḡ vi ba hapetenak ek avômalô nêlêm yani sa. (Batimeas anêḡ ôdôḡ nena Timeas nakaduḡ.)

⁴⁷ Yani halaḡô nena Yisu anêḡ Nasalet halêḡ, ma halam kaêk lôklala nena, “Yisu, Devit anêḡ Lim Lukmuk, nêḡmô kapôlôm ek ya!”

⁴⁸ Ma avômalô bêḡ anôḡ ethaḡ yani ba enaḡ, “O bônôḡ!” Ma doḡtom yani halam lôklala nena, “Yisu, Devit anêḡ Lim Lukmuk, nêḡmô kapôlôm ek ya!”

⁴⁹ Êḡ ma Yisu hamiḡ ma hanaḡ, “Nodam yani êlêḡ.”

* 10:31: Mat 20:16; Luk 13:30 * 10:32: Mak 8:31; 9:31 * 10:38: Mak 14:36; Luk 12:50 * 10:39: Ap 12:2; ALK
1:9 * 10:42: Luk 22:25-26 * 10:43: Mat 23:11; Mak 9:35

Ma elam hadêḡ anyô madaluk pusip atu nena, “Lemmavi! Umbiyô ba nu! Yani dalam o.”⁵⁰ Êḡ ma hakaliv anêḡ kwêv thilibuḡ hi ma hasôv kisi haviyô hamiḡ ma hi hadêḡ Yisu.

⁵¹ Ma Yisu hanaḡ hadêḡ yani, “Lemhaviḡ yandum malê êndêḡ o?”

Ma anyô madaluk pusip êḡ hanaḡ, “Kêdôḡwaga, yalenḡhaviḡ yangê tak.”

⁵²* Ma Yisu hanaḡ, “Umbiyô ba nu. Anêm hôêvhaviḡ hadum ba hubitak mavi.” Ma ketheḡ oyaḡ ma ôpêḡ madaluk hakyav ba hayê tak, ma hasopa Yisu haveḡ loḡôndê.

11

Yisu habitak hayô Jelusalem hatôm kiḡ

(Mat 21:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)

¹ Yisu thêlô i ebobo Jelusalem ma i êyô Betpagi lo Betani, malak ju êḡ hêk habobo Dum Oliv. Ma hêv anêḡ ḡê ku ju ba i ² ma hanaḡ nena, “Mamu unu malak entuvulu. Ubitak ôyô kapô ba u, ma tem ôḡḡô ekak bok doḡki map te loḡ ba hamiḡ. Bok êḡ ma miḡ bôk anyôla hayô hamô ami. Nopole yak vê ma nondom ba nôlêm. ³ Ma anyôla hanaḡ hik mamu liḡ nena, ‘Udum aêḡ eka?’ ma nonaḡ êndêḡ yani nena, ‘Anyô Bêḡ lahaviḡ idum ku te esak vêmam, ka tem nêm êmbôlêm.’”

⁴ Êḡ ma ḡê ku ju atu i ma êyê bok doḡki map atu ekak loḡ ba êthô hamô unyak abôlêk habobo loḡôndê viyaiḡ. Ma thai epole yak vê. ⁵ Ma anyô doho imiḡ loḡ êḡ êyê ba enaḡ, “Mamu udum malê ba opole bok anêḡ yak vê?” ⁶ Ma thai enaḡ hatôm atu ba Yisu hanaḡ hadêḡ thai. Êḡ ma etak thai ba i. ⁷ Ma ewa bok doḡki êḡ ba i hadêḡ Yisu, ma ibi iniḡ kwêv thilibuḡ daim thô ba enḡava hayôhêk bok dômlokwaḡ ma Yisu hayô hamô. ⁸ Ma avômalô bêḡ anôḡ enḡava iniḡ kwêv thilibuḡ daim ma vi ele nôkya lô ḡauḡ hamô kamuḡ ba enḡava hêk loḡôndê. ⁹ Ma vi êmôḡ ma vi evenḡ yam ma Yisu halôk malêvôḡ ba elam nena,

“Osana!”

“Wapômbêḡ nêm lamavi êndêḡ ôpatu ba halêm hathak Anyô Bêḡ anêḡ athêḡ!” *Kapya Yey 118:25-26*

¹⁰ “Wapômbêḡ nêm anêḡ lamavi êyô êmô bumalô Devit anêḡ lim êntêk atu ba tem eyabiḡ alalô êtôm kiḡ êtôm sêbôk ba Devit hayabiḡ!

Osana! Nambô Wapômbêḡ anêḡ athêḡ esak leḡ!”

¹¹ Ma hi Jelusalem ma habitak hayô unyak matheḡ anêḡ piklêvôḡ kapô ba hi. Ma hayê nômkama takatu ba hamô loḡ êḡ. Ma doḡtom wak lêk halôk jalôm, êḡ ma hatak Jelusalem ma hi Betani haviḡ anêḡ ḡê ku laumiḡ ba lahavuju takatu.

Yisu hêv ḡê idum ku valu vê hêk unyak matheḡ kapô

(Mat 21:12-19; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)

¹² Haviyô hayaḡ ma etak Betani ek ini Jelusalem. Ma Yisu hama kisi. ¹³* Ma hayê alokwaḡ sabo te lôk ḡauḡ hamiḡ daim dokte. Êḡ ma hi hayô alokwaḡ êḡ ôdôḡ ek êḡḡê nena hik anôḡ mena mi. Ma doḡtom hayê ḡauḡ oyaḡ iyom ma miḡ hik ami ek malê nena miḡ anêḡ waklavôḡ injik ami. ¹⁴ Êḡ ma Yisu hanaḡ hadêḡ alokwaḡ êḡ nena, “Anyô late miḡ hatôm enjaḡ anêm anôḡ esak loḡbô ami.” Ba anêḡ ḡê ku elarô.

¹⁵* Ma Yisu thêlô êyô Jelusalem. Ma habitak hayô unyak matheḡ kapô anêḡ piklêvôḡ. Ma hayê avômalô ewa nômkama ba êdô hamô ek avômalô vi nêḡnêm vuli. Êḡ ma halupuniḡ i ba hêv i vê hêk unyak matheḡ kapô ba ele yaḡ ba i. Ma hale ḡê takatu ba êwê ḡê loḡ buyaḡ iniḡ valuseleḡ hathak Hiblu iniḡ valuseleḡ iniḡ balê liliḡ. Ma hadum aêḡ hadêḡ ḡê takatu ba êdô menak bôbô hamô ek avômalô vi nêḡnêm vuli. ¹⁶ Ma hamiḡ loḡ siḡ ek avômalô miḡ neja iniḡ nômkama ba ini kapô ek nêḡnêm vuli ami. ¹⁷* Ma Yisu hadôḡ thêlô ba hanaḡ aêntêk, “Wapômbêḡ anêḡ kapya hanaḡ nena, ‘Yenaḡ unyak ma unyak avômalô pik sapêḡ neteḡ mek êndôk.’ Ma môlô lêk udum ba habitak hatôm ḡê vani iniḡ loḡ ekopak êmô.”

* 10:52: Mak 5:34 * 11:13: Luk 13:6 * 11:15: Jon 2:14 * 11:17: Ais 56:7; Jer 7:11

¹⁸ *Ŋê bêtjê bêtjê êbôk da lôk Ŋê lôkauk hathak abô balabuŋ elarjô abô êŋ ma êbôlêm loŋondê ek nijik yani vônô. Ma doŋtom thêlô êkô hathak yani ek malê nena avômalô sapêŋ esonj kambom hathak anêŋ abô.

¹⁹ Yaŋsinj anônŋ ma Yisu thêlô etak Jelusalem ba i.

Alokwaŋ sabo hakapok

(Mat 21:20-22)

²⁰ Hayaŋ lôkbôk ma Yisu thêlô êvôi ma êyê alokwaŋ sabo atu lêk hama ba hakapok hêk ŋaŋŋ ba hayô ôdônŋ. ²¹ Ma Pita lahabi Yisu anêŋ abô ba hanaŋ nena, “Kêdônŋwaga, nônŋgô! Alokwaŋ sabo wakbôk atu ba hothaŋ ma lêk hakapok yôv.”

²² Ma Yisu hanaŋ hadêŋ thêlô, “Nônêmimbiŋ Wapômbêŋ. ²³ *Yanaŋ avanônŋ êndêŋ môlô nena ôpatu ba hanaŋ hadêŋ dumlolê êntêk nena, ‘Ômbi o kisi ni tamu ŋgwêk’, ma hêvhaviŋ ba havalonj anêŋ abô êŋ loŋ lôklokwaŋ ma miŋ laluvi ami, êŋ ma Wapômbêŋ tem indum ba dumlolê êŋ endarjô ôpêŋ anêŋ abô. ²⁴ *Aêŋ ba intu yanaŋ êndêŋ môlô nena malê atu ba môlô onaj halôk unim mek, êŋ ma nônêmimbiŋ nena lêk owa yôv, ma nôm êŋ tem imbitak êtôm môlônim. ²⁵⁻²⁶ *Môlô umiŋ ba oterj mek, ba lemimhabi kambom atu ba anyôla bôk hadum hadêŋ o, êŋ ma notak unim kapôlômim ek ôpêŋ. Udum aêŋ ma môlônim Lemambô atu ba hamô malak leŋ tem etak kapô ek môlô aêŋ iyom.”*

Yisu, opalê hêv athêŋ bêtjê hadêŋ o?

(Mat 21:23-27; Luk 20:1-8)

²⁷ Ma Yisu thêlô i Jelusalem hathak loŋbô ba êyô unyak mathêŋ anêŋ piklêvônŋ. Ma ŋê bêtjê bêtjê êbôk da lôk Ŋê lôkauk hathak abô balabuŋ lôk Ŋê bêtjê bêtjê vi i hadêŋ Yisu. ²⁸ Ma enaŋ hik yani liŋ nena, “Opalê hêv athêŋ bêtjê hadêŋ o lôk hêv ku hadêŋ o ba intu hudum nôm takêntêk?”

²⁹ Ma Yisu hanaŋ hadêŋ i nena, “Tem yanaŋ injik môlô liŋ esak abô te aêŋ iyom. Ba onaj abô êŋ bêtjê hadêŋ ya ma tem yandam ôpatu ba hêv athêŋ bêtjê hadêŋ ya êndêŋ môlô. ³⁰ Opalê hêv ku nisik avômalô êndôk ŋaŋ hadêŋ Jon? Wapômbêŋ leŋ? Mena anyô pik? Môlô nonaŋ êndêŋ ya!”

³¹ Ma thêlôda enaŋ hadêŋ i nena, “Alalô anaŋ nena Wapômbêŋ hêv ku êŋ hadêŋ Jon ma tem yani enaŋ, ‘Aisê ka môlô miŋ ôêvhaviŋ yani ami?’ ³² Ma doŋtom alalô anaŋ nena, ‘Anyô pik te hêv ku êŋ,’ êŋ ma avômalô tem lerjŋmaniŋ êndêŋ alalô. Ek malê nena thêlô sapêŋ êvhaviŋ nena Jon ma plopet te.”

³³ Ma thêlô enaŋ hadêŋ Yisu nena, “Yêlô athônŋ paliŋ.”

Êŋ ma Yisu hanaŋ hadêŋ thêlô, “Aêŋ ba miŋ hatôm yandam ôpatu ba hêv athêŋ bêtjê hadêŋ ya anêŋ athêŋ bêtjê êndêŋ môlô ami. Ma mi.”

12

Abô loŋ kapô hathak Ŋê kambom eyabiŋ ku yak waiŋ

(Mat 21:33-46; Luk 20:9-19)

¹ *Ma Yisu hanaŋ abô loŋ kapô doho hadêŋ thêlô. Ba hanaŋ, “Anyô te havatho anêŋ ku yak waiŋ ma havak lôk hawê haveŋ. Ma halav lôv nêyô nimiŋ waiŋ anêŋ anônŋ pesa ek neja anêŋ thôk. Ma halav unyak daim te ek anyô nêmo ek neyabiŋ ku êŋ. Vêm ma hatak ku êŋ halôk anyô doho bahêŋiŋ ek neyabiŋ ba hik anônŋ ma thêlô neja anônŋ vi ma nênem vi êndêŋ yani. Vêm ma hatak loŋ êŋ ba hi loŋ buyaŋ. ² Waklavônŋ yak waiŋ hik anônŋ hayô ma hêv anêŋ anyô ku te ba hi hadêŋ Ŋê takatu ba eyabiŋ anêŋ ku atu. Yani lahaviŋ thêlô nênem anônŋ doho êndêŋ yani êtôm sêbôk ba thêlô evak abô haviŋ i. ³ Ma doŋtom thêlô evalonj ôpêŋ loŋ ma ik yani kambom ba êv yani hi oyaŋ. ⁴ Vêm ma hêv anyô ku yaŋ ba hi hathak loŋbô, ma doŋtom ik halôk wakadôk ma êv mama hadêŋ yani. ⁵ Êŋ ma hêv

* 11:18: Mak 14:1 * 11:23: Mat 17:20 * 11:24: Mat 7:7 * 11:25-26: Mat 6:14-15 * 11:25-26: Ŋê lôkauk vi enaŋ nena abô doho atu ba Mak hatô ma hêk denaŋ. Abô êŋ ma aêntêk: Ma doŋtom môlô miŋ otak kapôlômim ek avômalô vi iniŋ kambom ami, êŋ ma môlônim Lemambô tem miŋ etak anêŋ kapô ek môlônim kambom ami. * 12:1: Ais 5:1-2

anyô ku te hathak loŋbô ma doŋtom thêlô ik yani vônô. Vêm ma hêv tomtom aêŋ habup hathak ba vi ma evali ma vi ma ik vônô.

⁶“Hadum aêŋ aleba lêk mi ma anyô doŋtom iyom hamô. Ôpêŋ ma anêŋ namalô atu ba yani lahaviŋ. Hêv ôpêŋ hi ma lahabi nena, ‘Êntêk ma yenaŋ okna ba tem nedaŋô anêŋ abô.’

⁷“Ma doŋtom nê takatu ba eyabiŋ ku êŋ êyê ôpêŋ ma enaŋ hadêŋ thêlôda aêntêk, ‘Ôpêntêk ma ku alaŋ anêŋ nakaduŋ ba tem eyabiŋ lambô anêŋ ku. Alalô ik yani vônô ma ku êŋ tem imbitak alalôaniŋ.’ ⁸*Ba intu evaloŋ yani ba ik yani vônô ma ibi anêŋ kupik hale viyaiŋ ba hi.

⁹“Aêŋ ba ku alaŋ tem indum malé? Tem ni injik nê takêŋ vônô ma nêŋ ku êŋ êndêŋ anyô vi ek neyabiŋ. ¹⁰Môlô bôk osam Wapômbêŋ anêŋ abô bu êntêk mena mi e?

“Valu atu ba nê elav unyak êpôlik hathak,
ma lêk habitak landiŋ anôŋ.

¹¹Anyô Bêŋ da hadum nôŋ êŋ,
ma yêlô ayê nôŋ êŋ nena mavi anêŋ dôêŋ.’”

Kapya Yeŋ 118:22-23

¹²Ma Israel iniŋ nê bêŋbêŋ eyala nena Yisu hanaŋ abô loŋ kapô êŋ hathak thêlô ba intu êbôlêŋ loŋôndê ek nebalonŋ yani. Ma doŋtom êkô hathak avômalô, ba intu etak yani ma thêlô i.

*Nênêŋ takis êndêŋ Sisa mena dô
(Mat 22:15-22; Luk 20:20-26)*

¹³*Vêm ma êv Palisi doho lôk nê esopa Helot doho ba i hadêŋ Yisu ek nesau yani esak abô ek nebalonŋ yani. ¹⁴Thêlô êyô ek Yisu ma enaŋ, “Kêdôŋwaga, yêlô ayala nena o ma anyô abô avanôŋ. Ma miŋ hothak hobam anyô yaŋ ma hôdô anyô yaŋ ami. Ba intu nê bêŋbêŋ êdô anêŋ abô, ma miŋ hôkô ek i ami. Ma hothak huik Wapômbêŋ anêŋ abô thô hadêŋ avômalô. Aêŋ ba lemhabi aisê? Bumalô iniŋ balabuŋ hanaŋ nena yêlô hatôm nanêŋ valuseleŋ êndêŋ Sisa mena mi?”

¹⁵Ma doŋtom Yisu hayê thêlôniŋ auk kambom thô ba hanaŋ hik thêlô liŋ, “Aisê ba môlô udum ek numbuliŋ ya? Noja valuseleŋ te êlêŋ ek yaŋgê.” ¹⁶Êŋ ma thêlô ewa valuseleŋ te halêŋ ek Yisu. Ma Yisu hanaŋ hadêŋ thêlô nena, “Opalê anêŋ dahô lôk anêŋ athêŋ hêk valuseleŋ êntêk?”

Ma thêlô enaŋ, “Sisa.”

¹⁷*Êŋ ma Yisu hanaŋ hadêŋ thêlô nena, “Sisa anêŋ nômkama ma nônêŋ êndêŋ Sisa da. Ma Wapômbêŋ anêŋ nômkama ma nônêŋ êndêŋ Wapômbêŋ da.”

Ma thêlô elaoŋ ba esoŋ kambom hathak anêŋ abô êŋ.

*Abô hathak nê ŋama tem nimbiyô aisê
(Mat 22:23-33; Luk 20:27-40)*

¹⁸*Ma Sadyusi doho i hadêŋ Yisu. Thêlô ma ôdôŋ te atu ba enaŋ nena nê ŋama tem miŋ nimbiyô esak loŋbô ami. Aêŋ ba intu enaŋ hik Yisu liŋ nena, ¹⁹*“Kêdôŋwaga, Mose bôk hatô hadêŋ alalô nena, ‘Anyô te hama ba nali mi ma anêŋ yaŋ hamô, ma enja avi tôp êŋ ek imbi yaŋ atu ba hama anêŋ nakaduŋ vê.’ ²⁰Aêŋ ba nê lôk iviyaŋ baherŋvi ba lahavuju êmô. Ma bôp hawa avi te ba hama ma nakaduŋ mi. ²¹Ma nôk enja avi tôp êŋ, hawa ba hama ba nakaduŋ mi. Ma ŋgwa enja avi tôp bô êŋ, nena hama haviŋ. ²²Êŋ ma iviyaŋ takatu ba êmô ma nesopa kobom doŋtom êŋ iyom. Vêm ma avi tôp êŋ hama haviŋ. ²³Ma waklavôŋ nê ŋama iviyô hathak loŋbô ma avi tôp atu ba nê lôk iviyaŋ baherŋvi ba lahavuju takatu ba ewa ma alisê te anêŋ avi?”

²⁴Ma Yisu hanaŋ hadêŋ thêlô, “Môlô miŋ oyala Wapômbêŋ anêŋ lôklokwaŋ lôk anêŋ abô atu ba hêk anêŋ kapya katô ami. Ba intu onaŋ abô lokbaŋ êntêk. ²⁵Nê ŋama iviyô hathak loŋbô, ma anyô lo avi tem miŋ neja i esak loŋbô ami ma mi. Thêlô tem nêŋmô êtôm aŋela malak leŋ iyom. ²⁶*Môlô onaŋ nena nê ŋama tem miŋ nimbiyô esak loŋbô

* 12:8: Hib 13:12 * 12:13: Luk 11:53-54 * 12:17: Lom 13:7 * 12:18: Ap 23:8 * 12:19: Lo 25:5 * 12:26: Kis 3:2,6

ami. Ma dorjtom môlô bôk osam Mose anêj kapya lôk kukuthij atum hathañ hamô alij e? Wak êj ma Wapômbênj hanañ hadênj Mose aêntêk, ‘Ya ma Ablaham lo Aisak ma Jekop iniñ Wapômbênj.’ ²⁷ Wapômbênj ma miñ jê ñama iniñ Wapômbênj ami. Mi, yani ma jê lôkmala iyom iniñ Wapômbênj. Ba intu yêlô ayala nena thêlô bôk ema, ma dorjtom lêk êmô lôkmala. Môlônim abô ma lokbañ anôñ!”

Balabuñ alisê intu bênj ek vi?
(Mat 22:34-40; Luk 10:25-28)

²⁸ *Jê lôkauk hathak abô balabuñ te hayô ma hanañô Yisu lo Sadyusi êkôki. Ma hanañô Yisu hanañ thêlônij abô viyaiñ mavi anôñ. Aênj ba yani hanañ hik Yisu lij, “Balabuñ alisê intu bênj ek balabuñ vi?”

²⁹ *Êj ma Yisu hanañ nena, “Balabuñ môñ hanañ nena, ‘Môlô Israël nodañô katô. Anyô Bênj alalôdaniñ Wapômbênj, yani iyom intu Anyô Bênj. ³⁰ Lemimimbiñ Anyô Bênj unim Wapômbênj ênjêk unim kapôlômim lôk dahôlômim ma lôklokwañ lôk unim auk sapênj.’

³¹ *Ma balabuñ yañ ma aêntêk: ‘Lemimbiñ avômalô vi êtôm lemhaviñ oda.’ Balabuñ vi ma êmô balabuñ bênj ju êntêk kapô.”

³² Ma anyô lôkauk hathak abô balabuñ hanañ hadênj Yisu, “Kêdônjwaga, honañ abô mavi anôñ. Anêm abô ma avanônj biñ nena Anyô Bênj iyom intu Wapômbênj ma miñ wapômbênj la yañ hamô doho haviñ ami. ³³ *Alalô leñijimbiñ yani avanônj ênjêk alalôdaniñ kapôlônij lôk auk ma lôklokwañ sapênj. Lôk leñijimbiñ avômalô vi êtôm alalô leñijhaviñ alalôda. Abô balabuñ ju êj ma bênj ek da nômbênj atu ba êbôk hathak atum.”

³⁴ Yisu hanañô ôpênj hanañ viyañ lôkauk mavi ba intu hanañ hadênj ôpênj, “Miñ hômô daim ek Wapômbênj anêj loñ lôkliñyak ami. Mi.” Ma avômalô sapênj elañô anêj abô ba êkô ma miñ enañ hik yani lij ek nesau yani esak loñbô ami.

Mesia ma opalê anêj lim lukmuk?
(Mat 22:41-23:36; Luk 20:41-47)

³⁵ Ma Yisu hadônj avômalô hamô unyak mathen anêj piklêvônj ma hanañ, “Jê lôkauk hathak abô balabuñ ethak enañ nena Mesia ma Devit anêj lim lukmuk eka? ³⁶ Lovak Mathen hêv auk hadênj Devit da ba hanañ,

“Anyô Bênj Wapômbênj hanañ hadênj yenañ Anyô Bênj Mesia nena,

“Ômô yabahenjianônj ende ba yatak jê takatu ba ik vovak hadênj o nêmod vempapô vibiñ am.”’

Kapya Yej 110:1

³⁷ Ma Devit da bôk halam Mesia nena anêj Anyô Bênj. Ma aisê ka Mesia ma yani anêj lim lôk anêj Anyô Bênj imbiñ?”

Avômalô elañô Yisu anêj abô êj ba leñijmavi anôñ.

³⁸ Yisu hadônj thêlô ba hanañ, “Môlô noyabiñ am ek jê lôkauk hathak abô balabuñ. Thêlô leñijhaviñ nijik kwêv daim kêkêlô ba nembenj ek avômalô nebam i. Lôk leñijhaviñ avômalô bênj anôñ nenañ, ‘Waklêvônj anyô bênj’ emberj loñ ethak dorjtom halôk. ³⁹ Ma leñijhaviñ nêmod êtôm jê bênjbênj êmô unyak yepj kapô. Ma avômalô engabôm nômbênj, ma leñijhaviñ nejañ nômbênj jê bênjbênj iniñ loñ ethak êmô. ⁴⁰ Thêlô ethak esau avi tôp ba ewa iniñ unyak vani lôk etenj mek daim bênj ek avômalô leñijimbi nena thêlô ma jê thêthônj anôñ. Jê anêj aênj ma tem nêpôm vovañ bênj êndênj waklavônj idum abô.”

Avi tôp te anêj da
(Luk 21:1-4)

⁴¹ Yisu hi halôk hamô habobo unyak mathen anêj alapa da ma hayê avômalô lubuñlubuñ i ibi iniñ da. Ma jê lôk valu bênj ekaliv valu bênj anôñ halôk alapa da. ⁴² Ma avi tôp te atu ba nômkama mi anôñ hayô ma hatak anêj da hatôm valuselej thalaleñ ju iyom halôk alapa da êj.

* 12:28: Luk 10:25-28 * 12:29: Lo 6:4-5 * 12:31: Wkp 19:18 * 12:33: 1Sml 15:22; Hos 6:6

⁴³* Ma Yisu halam anêj nê ku êlêm ma hanañ, “Yanañ avanônj êndênj môlô nena avi tîp êntêk hêv valuselej bêj anônj hamônj ek takêntêk sapênj. ⁴⁴ Avômâlô nômbênj êntêk iniñ valu bêj anônj hamô ma doñtom êv doktena iyom. Ma avi tîp êntêk ma nômkama mi anônj ma lêk hêv anêj valuselej sapênj ba miñ havalonj dokte lonj ami.”

13

Yisu hanañ abô hathak unyak mathenj Jerusalem

(Mat 24:1-2; Luk 21:5-6)

¹ Yisu hatak unyak mathenj ba hale yaiñ ma anêj nê ku te hanañ hadênj yani, “Kêdônjwaga, nôngô unyak mathenj anêj lélêyanj ma kékêlô bomañ lôk anêj valu bêjbênj!”

²* Ma Yisu hanañ nena, “Hôyê unyak bêjbênj takêntêk e? Malaiñ bêj tem imbitak ba nê vovak tem nijik nômkama mavi nômbênj êntêk pesa ba valu yanj miñ hatôm êyômô yanj lonj ami.”

Malaiñ lomaloma tem imbitak

(Mat 24:3-28; Luk 21:7-24)

³ Vêm ma Yisu hamô Dum Oliv ma hayê unyak mathenj hamô vi tuvulu. Ma Pita lo Jems ma Jon lo Andulu thêlô iyom i enañ hik yani liñ, ⁴ “Onañ êndênj yêlô nena angê intu nôm takênj tem imbitak? Lôk malê intu tem imbitak ek injik thô nena nômbênj êj lêk habobo?”

⁵⁻⁶ Ma Yisu hanañ hadênj thêlô, “Nê lomaloma tem nêlêm esak yenañ athênj ba nenañ nena, ‘Ya ma Mesia atu.’ Ma tem nesau avômâlô bêj anônj. Ba intu noyabiñ am. ⁷ Ma môlô olañô abô hathak vovak lomaloma lôk vovak tem imbitak pik luvuluvu. Nôm takênj tem imbitak, ma doñtom pik lo leñ anêj dañ ma mi denañ. Ba intu miñ nodowaliñ ami. ⁸ Ma avômâlô ôdônj yanj tem nijik vovak imbiñ ôdônj yanj. Ma kiñ yanj lôk anêj avômâlô tem nijik vovak êndênj kiñ yanj. Ma lonj lomaloma ma tem duviañ lôk bôm bêj imbitak. Nôm takênj ma hatôm vovañ môñ atu ba hapôm avi lôk lasabeñ ek embathu.

⁹* “Aênj ba noyabiñ am. Tem nebalonj môlô ba netak êndôk nê elañô abô bahenjiñ. Lôk nebalî môlô êmô unyak yeñ. Hathak yenañ athênj ma tem numiñ nê bêjbênj lôk kiñ maleñiñ ek nonañ yenañ abô bêj êndênj i. ¹⁰ Avômâlô pik sapênj tem nedañô yenañ Abô Mavi vêmam ka nôm takênj tem imbitak emberj yam. ¹¹* Thêlô ekak môlô lonj ma ewa ba i ek nundum abô, êj ma miñ nôkô ba nonañ nena, ‘Yêlô tem nanañ malê?’ Mi. Waklavônj êj ma nonañ auk takatu ba êv hadênj môlô iyom. Auk takênj ma Lovak Mathenj da hanañ ma miñ môlôda onañ ami.

¹²* “Ma anyô loyanj tem yanj enañ yanj bêj ek nijik vônô. Ma lambô tem indum aênj êndênj nakaduñ. Ma avômena tem nêmbôliñ dômiñ êndênj lami lo taluvi ba nenañ ek nijik i vônô. ¹³* Môlô ma yenañ avômâlô. Ba intu avômâlô sapênj tem nêpôlik esak môlô. Ma doñtom nê takatu ba imiñ lôklokwanj aleba hayô anêj dañ, ma Wapômbênj tem nêmi i bulubiñ.

¹⁴* “Nôm kambom anônj te tem imiñ lonj mathenj anônj ba lonj êj ma miñ hatôm imiñ ami. (Aênj ba môlô takatu ba osam abô êntêk, ma lemimimbi katô am.) Ma môlô takatu ba ômô Judia ôyê nômi êj ma nôsôv kethenj ba unu dumlolê. ¹⁵* Ma nê takatu ba êmô unyak vov miñ hatôm nêndôk ba ini unyak kapô ek neja iniñ nômkama ami. ¹⁶ Ma nê takatu ba êmô ku kapô miñ hatôm nendeni unyak ek neja iniñ kwêv thilibuñ ami. ¹⁷* Ai, kikaknena. Waklavônj êj ma tem malaiñ bêj ek avi takatu ba esabeñ lôk avi takatu ba êv sôm hadênj nali. ¹⁸ Noteñ mek ek malaiñ takênj miñ imbitak êndênj waklavônj beleñ simbak ami. ¹⁹* Ek malê nena waklavônj êj ma tem malaiñ bomañ anônj ba êmônj ek malaiñ tak sêbôk atu ba

* 12:43: 2Ko 8:12 * 13:2: Luk 19:44 * 13:9: Mat 10:17-20 * 13:11: Luk 12:11-12 * 13:12: Mat 10:21
 * 13:13: Mat 10:22; Jon 15:21 * 13:14: Dan 9:27; 11:31; 12:11 * 13:15: Luk 17:31 * 13:17: Luk 23:29
 * 13:19: Dan 12:1; ALK 7:14

Wapômbên hapesaŋ pik aleba lêk. Ma tem miŋ imbitak aêŋ esak loŋbô ami. ²⁰ Ma Anyô Bêŋ miŋ hadabênŋ waklavônŋ malaiŋ takêŋ kisi ami, êŋ ma avômalô sapêŋ tem nema. Ma doŋtom yani lahabi avômalô takatu ba bôk halam i yôv ba intu hadabênŋ waklavônŋ êŋ hi bidonŋ.

²¹ “Waklavônŋ êŋ ma anyôla hanaŋ hadêŋ môlô nena, ‘Ôŋgô, Mesia hamô loŋ êntêk’ mena ‘hamô loŋ tamu,’ ma miŋ nônêmimbiŋ ami. ²² *Anyô doho tem nêlêm ba nenaŋ abôyaŋ aêntêk, ‘Ya ma Mesia’ mena ‘Ya ma Wapômbênŋ anêŋ plopet te’, ma nindum lavônŋiŋ lôk nômbithi ek nesau avômalô takatu ba bôk Wapômbênŋ halam i yôv haviŋ. Ma doŋtom Wapômbênŋ bôk halam i yôv ba intu miŋ hatôm ami. ²³ Odaŋô! Nôm takêntêk miŋ lêk habitak ami denaŋ ma yahanaŋ nôm takêŋ bêŋ hadêŋ môlô ek môlô noyabiŋ am.

*Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu tem endelêm
(Mat 24:29-35; Luk 21:25-33)*

²⁴ * “Malaiŋ takêŋ hale halôk vêm,
“ ‘ma wak tem imbitak momaŋiniŋ,
ma ayônŋ tem miŋ imbi deda ami;

²⁵ ma vuliŋ leŋ tem nêlêm yak

ma nôm takatu ba hamô leŋ tem nedowaliŋ.’

Aisaia 13:10; 34:4

²⁶ * “Ma wak êŋ ma avômalô tem nêgê Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu tem êyô êmô buliv ba êlêm imbiŋ anêŋ lôkliŋyak lôk anêŋ deda lôkmaŋgiŋ. ²⁷ *Yani tem nêlêm anêŋ aŋela ba ini pik anêŋ daŋ sapêŋ ek nisup avômalô takatu ba bôk halam i yôv.

²⁸ “Ba intu môlô noja auk esak alokwaŋ beleŋ.* Hayeŋ ba ŋauŋ lukmuk habitak, êŋ ma oyala nena tem wak mavi êyô. ²⁹ Ma aêŋ iyom, môlô ôyê nôm takêntêk habitak, êŋ ma noyala nena Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu anêŋ waklavônŋ endelêm lêk habobo ba hamiŋ unyak abôlêk. ³⁰ Yanaŋ avanônŋ êndêŋ môlô nena avômalô bôlônŋ êntêk tem miŋ nema ami denaŋ ma nôm takêntêk sapêŋ tem imbitak. ³¹ Pik lôk leŋ tem nêlêm yak ba ni, ma doŋtom yenaŋ abô bute miŋ hatôm nêlêm yak ami.

*Anyô te miŋ hayala waklavônŋ Yisu endelêm ami
(Mat 24:36-44)*

³² “Anyô te miŋ hayala Yisu anêŋ waklavônŋ endelêm ami. Aŋela leŋ miŋ eyala ami, ma Nakaduŋ miŋ hayala haviŋ ami. Ma Kamik iyom intu hayala. ³³ Aêŋ ba noyabiŋ am ba nônêm lêlêlê! Môlô miŋ oyala waklavônŋ atu ba nôm êŋ tem imbitak ami. ³⁴ Nôm êŋ ma hatôm anyô hatak anêŋ unyak ba hi loŋ buyaŋ. Yani hi ma hanaŋ hadêŋ anêŋ ŋê ku ek neyabiŋ anêŋ nômkama. Ma hik ku sam tomtom hatôm thêlô. Ma hanaŋ hadêŋ anyô hayabiŋ malak abôlêk nena eyabiŋ dedaŋ mavi.

³⁵ * “Môlô miŋ oyala waklavônŋ atu ba unyak alaŋ tem endelêm esak loŋbô ami. Tem êlêm êndêŋ yaŋsiŋ mena bôlôvônŋ biŋ mena wakma tale halaŋ mena hayaŋ wak bêŋ la. ³⁶ Yakô ek êlêm ketheŋ ma ênjê nena môlô ôêk sôm denaŋ. ³⁷ Ma abô êntêk ba yahanaŋ hadêŋ môlô, ma lêk yahanaŋ hadêŋ avômalô sapêŋ haviŋ nena, ‘Noyabiŋ am!’ ”

14

*Avi te hanŋasô nôm ôv mavi hayô hamô Yisu wakadôk
(Mat 26:1-16; Luk 22:1-6; Jon 11:45-53; 12:1-8)*

¹ Wak lokwaŋju hêk denaŋ ek waklavônŋ nôm bêŋ ju, yaŋ ma Hale ba Hi* ma yaŋ ma Eyaŋ Polom Yis Mi. Ma ŋê bêŋbêŋ êbôk da lôk ŋê lôkauk hathak abô balabuŋ idum ek nesau Yisu ba nebalonŋ ek nijik yani vônô. ² Ba enaŋ, “Lêk ma waklavônŋ mathêŋ ba intu natak ku êŋ ênjêk vêmam. Yakô avômalô tem leŋiŋmaniŋ ba nijik vovak.”

* 13:22: ALK 13:13 * 13:24: Jol 2:10,31; 3:15; ALK 6:12-13 * 13:26: ALK 1:7 * 13:27: Mat 13:41 * 13:28: Abô Bômbôm ma “fik”. Nôŋgô Mat 24:32. * 13:35: Luk 12:38 * 14:1: Waklavônŋ Hale ba Hi ma avômalô Israeŋ leŋiŋhabi hathak sêbôk atu ba Wapômbênŋ anêŋ aŋela hi avômalô Israeŋ iniŋ unyak ma hêv liliŋ ba hi hathak avômalô Ijip iniŋ unyak ma hik iniŋ bôp sapêŋ vônô.

³*Wak êṅ ma Yisu hamô Saimon anêṅ unyak anêṅ Betani. Sébôk ma ôpêṅ hapôm palê lepla ma doṅtom bôk mi. Yisu hamô balê eyaṅ nôm hamô ma avi te halêm ma hawa kolopak valu te ba thapuk ma nôm ôv mavi hamô kapô ba anêṅ vuli ma bêṅ anôṅ. Ma hik kolopak êṅ wakadôk lu ma haṅgasô nôm ôv mavi êṅ hayô hamô Yisu wakadôk.

⁴Ma avômalô vi atu ba êmô loṅ êṅ haviṅ êyê ba leṅṅmaniṅ ba enaṅ hadêṅ thêlôda, “Aisê ka habuliṅ nôm ôv mavi êṅ hi oyaṅ?” ⁵Hatôm nêṅ ek anyô yaṅ nêṅ vuli êtôm 300 seleva ek naja ba nanêṅ avômalô siv sa esak!” Êṅ ma leṅṅmaniṅ ba ethaṅ avi êṅ.

⁶Ma doṅtom Yisu hanaṅ, “Aisê ka môlô ôêv malaiṅ hadêṅ avi êntêk? Notak yani. Yani hadum nôm mavi anôṅ hadêṅ ya. ⁷*Avômalô siv tem nêṅ imbiṅ môlô êtôm wak nômbêṅ intu sapêṅ, ba lemimhaviṅ nôṅnêṅ i sa ma nôṅnêṅ sa. Ma doṅtom tem miṅ yamô imbiṅ môlô sawa daim ami. ⁸*Nôm atu ba yani hatôm indum, ma lêk hadum yôv, ba haṅgasô nôm ôv mavi hayô hamô ya ba lêk hapôpêk ya yôv ek nedav. ⁹Yanaṅ avanôṅ êndêṅ môlô nena pik nômbêṅ atu ba enaṅ yenaṅ Abô Mavi bêṅ haveṅ ma tem nenaṅ esak nôm atu ba avi êntêk lêk hadum imbiṅ ek avômalô leṅṅjimbî yani.”

¹⁰Êṅ ma Judas Iskaliot, Yisu anêṅ ṅê ku laumiṅ ba lahavuju takatu te, hi hadêṅ ṅê bêṅbêṅ êbôk da ek nêṅ Yisu êndôk thêlô baheṅṅ. ¹¹Thêlô elanô abô êṅ ma leṅṅmavi anôṅ ba ibutiṅ abô ek nêṅ valuseleṅ êndêṅ yani. Ba intu yani habôlêm loṅôndê ek enaṅ Yisu bêṅ.

*Yisu hayaṅ nôm waklavôṅ Hale ba Hi haviṅ anêṅ ṅê ku
(Mat 26:17-30; Luk 22:7-23; Jon 13:21-30; 1Ko 11:23-25)*

¹²*Waklavôṅ anêṅ athêṅ nena Eyaṅ Polom Yis Mi anêṅ wak te môṅ hayô. Wak êṅ ma ethak ik boksipsip nakaduṅ te ek leṅṅhabi waklavôṅ Hale ba Hi. Ma Yisu anêṅ ṅê ku enaṅ hik yani liṅ, “Lemhaviṅ yêlô ana unyak alê ek napôpêk nôm leṅṅjimbî waklavôṅ Hale ba Hi êndôk?”

¹³Ma Yisu hêv anêṅ ṅê ku ju ba i ma hanaṅ, “Mamu unu malak bêṅ kapô ma tem nôpôm anyô te ba hawa ṅaṅ lôk kolopak bêṅ te halôk loṅôndê, ma nosopa yani ba unu. ¹⁴Ma habitak hayô unyak kapô te ba hi, ma nonaṅ êndêṅ unyak êṅ anêṅ alaṅ nena, ‘Kêdôṅwaga hanaṅ nena, “Yenaṅ unyak kapô atu ba yaṅgaṅ nôm waklavôṅ Hale ba Hi imbiṅ yenaṅ ṅê ku hamô êsê?”’ ¹⁵Êṅ ma tem injik unyak kapô bêṅ atu ba hêk vuliṅ thô êndêṅ mamu. Unyak kapô êṅ ma nômkama sapêṅ bôk hamô yôv. Ba intu nôpôpêk alalôaniṅ nôm êmô loṅ êṅ.”

¹⁶Êṅ ma ṅê ku ju atu i êyô malak lôṅ êṅ kapô. Ma êpôm nômkama sapêṅ hatôm atu ba yani hanaṅ. Ma êpôpêk nôm waklavôṅ Hale ba Hi ek thêlô.

¹⁷Yaṅsiṅ habôk ma Yisu lôk anêṅ ṅê ku laumiṅ ba lahavuju i êyô loṅ êṅ. ¹⁸*Thêlô eyaṅ nôm êmô ma Yisu hanaṅ, “Yanaṅ avanôṅ êndêṅ môlô nena môlô te tem enaṅ ya bêṅ. Ôpêṅ lêk hayaṅ nôm haviṅ ya.”

¹⁹Ma thêlô leṅṅmalaiṅ ba tomtom enaṅ hadêṅ yani nena, “Ya mi, aêṅ e?”

²⁰Ma Yisu hanaṅ hadêṅ thêlô, “Môlô laumiṅ ba lahavuju takatu te. Ôpêṅ intu hasoṅ baṅ halôk belev haviṅ ya. ²¹Anyô Anêṅ Nakaduṅ atu tem ni êtôm atu ba bôk eto yôv hathak yani. Ma doṅtom alikakna. Malaiṅ bêṅ ek ôpatu ba hanaṅ Anyô Anêṅ Nakaduṅ bêṅ. Talêbô miṅ bôk havathu ami, êṅ ma mavi ek ôpêṅ!”

²²Thêlô eyaṅ nôm hamô ma Yisu hawa polom te ma hêv lamavi. Vêṅ ma haya ba hêv hadêṅ anêṅ ṅê ku ma hanaṅ, “Noja ba oṅgwaṅ. Êntêk ma yenaṅ vathiap.”

²³Vêṅ ma hawa tase lôk waiṅ ma hêv lamavi. Ma hêv hadêṅ thêlô ba sapêṅ inum.

²⁴*Ma hanaṅ hadêṅ thêlô, “Êntêk ma yenaṅ thalaleṅ atu ba tem eṅgasô ek embak tabô imbiṅ Wapômbêṅ lôk avômalô pik ek nêṅ avômalô bêṅ anôṅ sa. ²⁵Yanaṅ avanôṅ êndêṅ môlô nena tem miṅ hatôm yanum waiṅ esak loṅbô ami endeba waklavôṅ êṅ hayô ma tem yanum waiṅ lukmuk êmô Wapômbêṅ anêṅ loṅ lôkliṅyak kapô.”

* 14:3: Luk 7:37-38 * 14:7: Lo 15:11 * 14:8: Jon 19:40 * 14:12: Kis 12:6 * 14:18: Sng 41:9 * 14:24: Kis 24:8; Jer 31:31-34; Sek 9:11; 1Ko 10:16; Hib 9:20

²⁶ Vêm ma êv yeŋ te yôv ma ethak ba i Dum Oliv.

Yisu hanaŋ nena Pita tem enaŋ nena hathôŋ yani paliŋ

(Mat 26:31-35; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)

²⁷ Ma Yisu hanaŋ hadêŋ thêlô, “Bôk eto hêk Wapômbêŋ anêŋ kapya nena, “Tem yaŋgik boksipsip alaj vônô, ma boksipsip tem nêsôv mayaliv ba ini.”

Sekalaia 13:7

Ba intu môlô sapêŋ tem notak ya ma nôsôv mayaliv ba unu. ²⁸ *Ma doŋtom hik ya liŋ hathak loŋbô, ma tem yamôŋ ba yana Galili vêm ka môlô nomberŋ ya yam.”

²⁹ Ma Pita hanaŋ nena, “Dô! Thêlô sapêŋ etak o ba i, ma tem yamiŋ imbiŋ o denaŋ.”

³⁰ Ma Yisu hanaŋ, “Yanaŋ avanôŋ biŋ êndêŋ o nena bôlôvôŋ êntêk ma tale miŋ halaŋ bôlôŋ ju ami denaŋ, ma tem onaŋ êtôm bôlôŋ lô nena hôthôŋ ya paliŋ.”

³¹ *Ma doŋtom Pita hanaŋ lôklokwaŋ nena, “Mi anôŋ! Ik ya vônô, ma miŋ hatôm yanaŋ nena yahathôŋ o paliŋ ami. Milôk!” Ma ŋê ku sapêŋ enaŋ aêŋ iyom.

Yisu hateŋ mek hamô Getsemani

(Mat 26:36-46; Luk 22:39-46)

³² *Vêm ma thêlô êyô loŋ atu ba elam nena Getsemani ma hanaŋ hadêŋ anêŋ ŋê ku, “Môlô nômô loŋ êntêk ma yana ek yateŋ mek.” ³³ Ma hawa Pita lo Jems ma Jon haviŋ yani. Ma yani kapô halêlêk lôk lamalaiŋ kambom. ³⁴ *Ma hanaŋ hadêŋ thêlô nena, “Yakapôlôŋ lêk malaiŋ bomaŋ hatôm lêk yahama yôv. Môlô nômô loŋ êntêk ma nônem lêlê.”

³⁵ Ma hi daim dokte ma hêv yak halôk pik ma hateŋ mek nena loŋôndê la hêk ek yani ma nêmalaiŋ lôk vovaŋ êntêk vê. ³⁶ *Ma hanaŋ, “O Aba* Wakamik, o hatôm undum nômkama sapêŋ. Aêŋ ba nêmalaiŋ tase êntêk vê ênjêk ya. Ma doŋtom miŋ osopa yenaŋ yaleŋhaviŋ ami. Mi, osopa oda anêmalaiŋ.”

³⁷ Ma Yisu hale hi ma hayê anêŋ ŋê ku lêk êk sôm. Ma hanaŋ hadêŋ Pita, “Saimon, hôêk sôm e? O miŋ hatôm ômô lêlê wakma te ami e? ³⁸ Nômô lêlê ba notêŋ mek ek miŋ nônem yak ba nundum kambom ami. Kapô lahaviŋ indum mavi ma doŋtom auk ma pulusikna ba miŋ hatôm indum ami.”

³⁹ Vêm ma havôhi ma hateŋ mek bô atu hathak loŋbô. ⁴⁰ Ma halehi hathak loŋbô ma hayê thêlô êk sôm denaŋ ek malê nena maleŋŋ hayaŋ ba miŋ hatôm nêmalaiŋ lêlê ami. Ba intu êthôŋ nena nenaŋ malê êndêŋ yani.

⁴¹ Vêm ma halehi bôlôŋ te lô ma hanaŋ hadêŋ thêlô, “Môlô ôêk sôm ba owa lovak denaŋ e? Hatôm! Odaŋô, wakma lêk hayô yôv ek netak ya Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu êndôk ŋê kambom baheŋŋ. ⁴² Aêŋ ba numbiyô ek alôana. Ôŋgô! Ôpatu ba tem enaŋ ya bêŋ lêk halêm yôv.”

Evaloŋ Yisu

(Mat 26:47-56; Luk 22:47-53; Jon 18:3-12)

⁴³ Yisu hanaŋ abô denaŋ ma Judas hayô. Yani ma ŋê ku laumiŋ ba lahavuŋu takatu te. Ma avômalô bêŋ anôŋ êlêm iviŋ yani ba ewa biŋ vovak lôk okdiba. ŋê takêŋ ma ŋê bêŋbêŋ êbôk da lôk ŋê lôkauk hathak abô balabuŋ lôk ŋê bêŋbêŋ vi êv thêlô ba êlêm.

⁴⁴ Ôpatu ba tem enaŋ Yisu bêŋ bôk hik lavôŋŋ te thô hadêŋ i nena, “Ôpatu ba yahaliŋu, êŋ ma Yisu. Ba intu nobaloŋ loŋ ma noja ba unu.” ⁴⁵ Ma ôpêŋ hi ketheŋ hadêŋ Yisu ma hanaŋ, “Kêdôŋwaga.” Ma haliŋu yani. ⁴⁶ Ma ŋê takatu ba i haviŋ Judas evaloŋ Yisu ma ewa ba i. ⁴⁷ Ma ŋê takatu ba imiŋ habobo te hadadi anêŋ biŋ vovak ma hale anyô bêŋ habôk da anêŋ anyô ku te limbuk vi vê.

⁴⁸ Êŋ ma Yisu hanaŋ hadêŋ thêlô nena, “Ya ma anyô kambom anôŋ ba intu owa biŋ vovak lôk okdiba ba ôlêm ek nobaloŋ ya e? ⁴⁹ *Aisê? Wak nômbêŋ intu ma yahamô unyak matheŋ anêŋ piklêvôŋ ba yahadôŋ môlô ma miŋ ovaloŋ ya ami eka? Ma doŋtom lêk nôm

* 14:28: Mat 28:16; Mak 16:7 * 14:31: Jon 11:16 * 14:32: Jon 18:1 * 14:34: Jon 12:27 * 14:36: Mak 10:38; Jon 6:38 * 14:36: ‘Aba’ anêŋ ôdôŋ ma kamik. Êŋ ma abô Alam, Yisu thêlô iniŋ abô. * 14:49: Luk 19:47; 21:37; Jon 18:20

takêḡ habitak ek Wapômbêḡ anêḡ abô injik anôḡ.” ⁵⁰* Êḡ ma anêḡ ḡê ku sapêḡ etak yani ma êsôv mayaliv ba i.

⁵¹ Ma anyô muk te hasopa Yisu havenḡ yam ba havuliv liḡkupik hathak sôp mavi te iyom. Ma idum ek nebalonḡ yani, ⁵² ma doḡtom evalonḡ sôp oyaḡ ma hasôv liḡpopam ba hi.

Enaḡ Yisu bêḡ hadêḡ Sanhedlin

(*Mat 26:57-68; Luk 22:54-55,63-71; Jon 18:12-14,19-24*)

⁵³ Ma thêlô ewa Yisu ba i hadêḡ anyô bêḡ habôk da. Ma ḡê bêḡbêḡ êbôk da sapêḡ lôk ḡê bêḡbêḡ sapêḡ lôk ḡê lôkauk hathak abô balabuḡ sapêḡ ethak doḡtom. ⁵⁴ Ma Pita hasopa Yisu havenḡ yam ma doḡtom havenḡ daim dokte. Ma habitak hayô anyô bêḡ habôk da anêḡ badêḡ kapô. Ma hi hamô haviḡ sôp bidonḡ ba havuḡu atum haviḡ thêlô.

⁵⁵ Ma ḡê bêḡbêḡ êbôk da lôk Sanhedlin* sapêḡ êbôlêm avômalô doho ek nenaḡ Yisu anêḡ kambom takatu ba hadum bêḡ ek thêlô nindum abô esak ek nijik yani vônô. Ma doḡtom miḡ êpôm Yisu anêḡ kambom te ek nijik yani vônô ami. ⁵⁶ Avômalô bêḡ anôḡ enaḡ abôyaḡ hathak Yisu, ma doḡtom iniḡ abô takatu ba enaḡ ma miḡ hatôm doḡtom ami.

⁵⁷ Ma doho iviyô imiḡ ma enaḡ abôyaḡ hathak Yisu aêntêk, ⁵⁸* “Yêlô alaḡô yani hanaḡ nena, ‘Tem yandiniḡ unyak mathêḡ êntêk ba anyô elav hathak baherijḡ. Ma êtôm wak lô iyom ma tem yandav lukmuk yaḡ atu ba miḡ elav hathak baherijḡ ami.’ ” ⁵⁹ Ma doḡtom iniḡ abô takatu ba enaḡ hi mayaliv ma miḡ enaḡ abô doḡtom ami.

⁶⁰ Êḡ ma anyô bêḡ habôk da haviyô hamiḡ thêlô maleḡijḡ ma hanaḡ hik Yisu liḡ nena, “ḡê takêntêk lêk enaḡ o bêḡ yôv ma o bônônḡ eka? O abô mi e?” ⁶¹ Ma doḡtom Yisu bônônḡ iyom ma miḡ hanaḡ abôla ami.

Ma anyô bêḡ habôk da hanaḡ hik Yisu liḡ hathak loḡbô nena, “O ma Mesia, Anyô Bêḡ Mathêḡ atu anêḡ Nakaduḡ e?”

⁶² Ma Yisu hanaḡ nena, “Ya êḡ êntêk. Ma tem ôḡḡô Anyô Anêḡ Nakaduḡ atu tem êmô Wapômbêḡ Lôkliḡyak Anôḡ baḡ vianônḡ ba tem êyô êmô buliv ba êlêm.”

⁶³ Ma anyô bêḡ habôk da halaḡô abô êḡ ma hakakaviḡ anêḡ kwêv ma hanaḡ, “Lêk yôv. Aisê ka alalê leḡijḡhaviḡ nadaḡô abô doho imbiḡ? ⁶⁴* Lêk alaḡô yôv nena habuliḡ Wapômbêḡ anêḡ athêḡ ba hanaḡ nena yanida ma hatôm Wapômbêḡ. Ba intu lemimhabi aisê?”

Ma thêlô sapêḡ enaḡ nena, “Hadum kambom ba intu ema.” ⁶⁵ Vêm ma doho êsôvwapôk hathak yani. Ma vi ivuliv ma siḡ hathak sôp ma êpêḡ yani ba enaḡ nena, “O plopet te ma onaḡ nena opalê intu hik o?” Ma sôp bidonḡ evalonḡ yani ba ik haviḡ.

Pita hanaḡ nena hathônḡ Yisu paliḡ

(*Mat 26:69-75; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18,25-27*)

⁶⁶ Pita hamô tamu unyak atu anêḡ badêḡ kapô, ma anyô bêḡ habôk da anêḡ avi ku te halêm. ⁶⁷ Ma hayê Pita havuḡu atum hamô. Ma hatitiḡ yani ba hanaḡ, “O êntêk intu bôk hovenḡ haviḡ Yisu, anyô Nasalet atu.”

⁶⁸ Êḡ ma Pita hanaḡ, “Mi, yahathônḡ abô intu ba honaḡ paliḡ.” Ma hale ba hi habobo badêḡ abôlêk. Ma tale te halaḡ.

⁶⁹ Ma avi ku atu hayê Pita hathak loḡbô ma hanaḡ hadêḡ anyô takatu ba imiḡ habobo yani aêntêk, “Ôpêntêk ma ḡê takatu iniḡ anyô te.” ⁷⁰ Ma doḡtom yani hanaḡ hathak loḡbô, “Mi.”

Vêm ma ḡê takatu ba imiḡ habobo yani enaḡ hadêḡ Pita hathak loḡbô, “Avanônḡ biḡ nena o ma anyô Galili te ba intu o ma anêḡ anyô te.”

⁷¹ Ma doḡtom Pita hanaḡ nena, “Ya miḡ yahanaḡ abô avanônḡ ami, êḡ ma tem Wapômbêḡ nêm vovaḡ êndêḡ ya. Yahalam Wapômbêḡ anêḡ athêḡ ba yahanaḡ nena yahathônḡ ôpêntu ba onaḡ abô hathak paliḡ.”

* 14:50: Mak 14:27-31 * 14:55: Sanhedlin ma avômalô Israêl iniḡ kaunsil. * 14:58: Jon 2:19-21 * 14:64: Wkp 24:16; Jon 19:7

⁷² Ketherj oyañ ma tale halañ bôlônj yañ, êñ ma Pita lahabi abô atu ba Yisu hanañ hadêñ yani nena, “Tale miñ halañ bôlônj ju ami denañ, ma tem onañ êtôm bôlônj lô nena hôthônj ya paliñ.” Êñ ma Pita hakôm ba halañ kambom.

15

Ewa Yisu ba i hadêñ Pailat

(Mat 27:1-2,11-26; Luk 23:1-5,13-25; Jon 18:28-19:16)

¹ *Lôkbôk momañiniñ ma Sanhedlin sapêñ ethak doñtom. Thêlô ma nê bêñbêñ êbôk da lôk avômalô iniñ nê bêñbêñ lôk nê lôkauk hathak abô balabuñ. Ma ibutiñ abô hathak doñtom vêm ma ekak bañ luvi lusu ma ewa ba i hadêñ Pailat.

² Ma Pailat hanañ hik Yisu liñ aêntêk, “O ma avômalô Israèl iniñ kiñ e?”

Ma Yisu hanañ nena, “Intu êñ, hatôm intu honañ.”

³ Ma nê bêñbêñ êbôk da ibi Yisu liñkupik hathak abô lomaloma. ⁴ Ma Pailat hanañ hadêñ Yisu hathak loñbô, “O abô mi e? Thêlô ibi lemvimkupik hathak abô lomaloma.”

⁵ *Ma doñtom Yisu bônônj iyom. Ba intu Pailat hasoñ kambom.

⁶ Waklavônj Hale ba Hi nômbêñ intu, ma avômalô ethak elam anyô koladônj te anêñ athênj ek Pailat nêm vê. Ma Pailat hathak hêv ôpêñ vê. ⁷ Sondabêñ êñ ma anyô te anêñ athênj nena Balabas hamô koladônj. Yani hamô koladônj haviñ nê takatu ba thêlô ik vovak hadêñ Lom ba ik anyô doho vônô. ⁸ Êñ ma avômalô i hadêñ Pailat ma elam ek nêm anyô koladônj te vê êtôm hathak hadum lôbôlônj.

⁹ Ma Pailat hanañ hadêñ thêlô nena, “Lemimhaviñ yatak môlô avômalô Israèl unim kiñ êntêk e?” ¹⁰ Pailat hayala nena nê bêñbêñ êbôk da leñjandañ hathak Yisu ba intu idum abô ek yani ba hanañ aêñ. ¹¹ *Ma doñtom nê bêñbêñ êbôk da ik avômalô kapôlônj liñ ek nendam nena netak Balabas ba ni ma nebalonj Yisu loñ.

¹² Ma Pailat hanañ hik thêlô liñ hathak loñbô nena, “Yandum malê êndêñ ôpatu ba môlô olam nena Israèl iniñ kiñ?”

¹³ Ma sapêñ elam nena, “Nijik vônô esak a!”

¹⁴ Ma Pailat hanañ, “Eka? Yani hadum malê kambom?”

Ma doñtom thêlô elam lôklala hathak loñbô nena, “Nijik vônô esak a!”

¹⁵ Ma Pailat lahaviñ nêm leñjnmavi êndêñ avômalô nômbêñ atu ba intu hatak Balabas ba hi. Ma hanañ ek nebali Yisu esak yak lôkmangij vêm ma hatak halôk nê vovak baherij ek nijik vônô esak a.

Îñ vovak enañ abôma hathak Yisu

(Mat 27:27-31; Jon 19:2-3)

¹⁶ Vêm ma nê vovak ewa Yisu ba i Pailat anêñ unyak badêñ kapô. Ma elam nê vovak sapêñ ba êlêm ethak doñtom. ¹⁷ Ma ewa kiñ anêñ kwêv thalaleñ daim te ma ik hathak Yisu ma ewa yak lôkmangij atu ba epesañ hatôm kiñ iniñ kuluñ ma ik halôk wakadôk. ¹⁸ Ma iviyô ma êv baherj hathak leñ ma enañ, “Waklêvônj mavi, avômalô Israèl iniñ kiñ!” ¹⁹ Ma ik wakadôk hathak alokwañ te lôbôlônj ma êsôvwapôk hathak yani. Vêm ma elek veñjndônj lêlô hadêñ yani lôk êbô anêñ athênj. ²⁰ Ma enañ abôma hathak yani vêm ma ibi kwêv thalaleñ atu thô ma ik yanida anêñ kwêv daim hathak loñbô. Ma elom yani ba i ek nijik vônô esak a.

Ik Yisu hathak a

(Mat 27:32-44; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)

²¹ *Ma anyô te anêñ athênj nena Saimon anêñ Sailini halêm anêñ buyañ ba hadum ek ni Jelusalem. Yani ma Aleksanda lo Lupus iniñ lambô. Ma nê vovak êpôm yani ba êpôviñ ek enja Yisu anêñ alovalañsij. ²² Êñ ma ewa Yisu ba i loñ te anêñ athênj nena Golgota. Athênj êñ anêñ ôdônj nena Loñ Leñkadôk Lokwañ. ²³ Ma ewa waiñ ba eyelañ haviñ alokwañ te anêñ thôk ba êv hadêñ yani ek inum ek etauviñ vovañ. Ma doñtom

* 15:1: Luk 22:66 * 15:5: Ais 53:7; Mak 14:61 * 15:11: Ap 3:13-14 * 15:21: Lom 16:13

hadô. ²⁴ *Êñ ma thêlô ik yani loñ hathak a. Vêma ma ibi valu ek nêgê nena opalêla intu tem neja anêñ kwêv lo sôp.

²⁵ Wakma hatôm 9 kilok lôkbôk ma ik Yisu loñ hathak a. ²⁶ Alovalañsij anêñ vulij ma eto abô atu ba enañ hathak Yisu aêntêk,

AVÔMALÔ ISLAEL INIJ KIÑ

²⁷⁻²⁸ *Ma êthôkwên anyô vani lokwanju haviñ. Êthôkwên yañ hamiñ Yisu bañ vianôn, ma yañ hamiñ bañ viken. * ²⁹ *Ma avômalô takatu ba elom loñôndê êñ ba i ibi abôma hathak yani lôk itutuniñ leñkadôk ba enañ, “Ai! O atu ba honañ nena tem undiniñ Wapômbên anêñ unyak matherñ ma ondav esak loñbô êtôm wak lô iyom e? ³⁰ Êñ ma oda nêma oda bulubiñ ba otak alovalañsij ma ôlêm pik!”

³¹ Ma ñê bêtêñ êbôk da lôk ñê lôkauk hathak abô balabuñ enañ abôma haviñ. Ba enañ hadên i nena, “Ôngô! Yani bôk hêv avômalô vi bulubiñ, ma doñtom miñ hatôm nêma yanida bulubiñ ami eka? ³² Yani ma Mesia, Israel iniñ kiñ e? Êñ ma etak alovalañsij ba êlêm pik ek alalô nagê ba nanêmimbiñ!” Ma anyô ju atu ba imiñ alovalañsij haviñ yani enañ abôma haviñ.

Yisu hama

(Mat 27:45-56; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)

³³ Waklêvôn biñ ma momañiniñ hayô pik sapên vôn ba hêk aleba hayô 3 kilok. ³⁴ *Ma 3 kilok ma Yisu halam lôklala aêntêk, “Eloi, Eloi, lama sabaktani?” Abô êñ anêñ ôdôn nena, “Yenañ Wapômbên, yenañ Wapômbên, aisê ka hôdô ya?”

³⁵ Ma avômalô vi atu ba imiñ loñ êñ elañ abô êñ ma enañ, “Odarô, yani halam Elia.”

³⁶ *Ma anyô te hi bôlôn doñtom ma hawa kapôk ba hason halôk waiñ maniñ. Ma hathôkwên kapôk êñ hathak apiyak te ba hêv hadên Yisu ek inum. Ma ôpên hanañ, “Dô! Alalô nagê vêmam. Yakô Elia tem êlêm enja yani vê êñjêk alovalañsij la?”

³⁷ Ma Yisu halam kaêk lôklala ma hama.

³⁸ Ma sôp bêtêñ atu ba hamiñ unyak matherñ ek hayañ unyak kapô kisi ma hapup vose hi luvi hêk vuliñ ba hayô vibiñ. ³⁹ Ma anyô vovak laik atu ba hamiñ habobo Yisu hayê kobom atu ba Yisu hama hathak, êñ ma hanañ, “Avanôn biñ, ôpêntêk ma Wapômbên anêñ Nakaduñ anôn.”

⁴⁰ *Avi doho imiñ daim dokte ba êyê imiñ. Thêlô êñ te ma Malia anêñ Magadala. Ma te ma Malia, Jems yaô lo Josep iniñ talêbô. Ma te ma Salome. ⁴¹ Sêbôk ba Yisu hamô Galili ma avi takên esopa yani ba êv yani sa. Ma avi bêtêñ anôn êmô haviñ ba iviñ Yisu ba i Jelusalem.

Elav Yisu

(Mat 27:57-61; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42)

⁴² Wak ik Yisu vônô, êñ ma waklavôn avômalô ethak êpôpêk iniñ nômkama ek Sabat. Ma wak êñ anêñ yañsij bôlôn ma tem Sabat. ⁴³ Ba intu wak hamiñ denañ ma Josep anêñ Alimatia hayô. Yani ma Sanhedlin iniñ anyô bêtêñ te. Yani hathak hêv ma ek Wapômbên anêñ loñ lôkliñyak atu tem êlêm. Ma miñ hakô ami ma hi hadên Pailat ma hanañ ek enja Yisu anêñ kupik. ⁴⁴ Ma Pailat hanañ nena Yisu lêk hama yôv ba hason kambom ma halam anyô vovak laik halêm. Ma hanañ hik ôpên liñ nena, “Yisu lêk hama yôv mena mi e?” ⁴⁵ Ma hanañ anyô vovak laik anêñ abô yôv ma halôk ek Josep enja anêñ kupik. ⁴⁶ Êñ ma Josep hêv sôp daim mavi te vuli ma hawa Yisu liñkupik vê hêk alovalañsij ma havuliv siñ hathak sôp atu. Ma hi hadô hêk siô valu abyañ atu ba elav ek nedav ñê ñama êndôk. Ma habubi valu bêtêñ te ek hik siô abôlêk siñ hathak. ⁴⁷ Malia anêñ Magadala lôk Malia, Josep anêñ talêbô, imiñ ma êyê loñ atu ba etak Yisu anêñ kupik hêk.

* 15:24: Sng 22:18 * 15:27-28: Ais 53:12 * 15:27-28: ñê lôkauk vi enañ nena abô doho atu ba Mak hato ma hêk denañ. Abô êñ ma aêntêk: Aên ba Wapômbên anêñ abô bute hik anôn. Abô êñ hanañ aêntêk, “Thêlô êyê yani hatôm anyô kambom.” * 15:29: Sng 22:7; 109:25; Mak 14:58 * 15:34: Sng 22:1 * 15:36: Sng 69:21 * 15:40: Luk 8:2-3

16

*Yisu haviyô hathak loj bô**(Mat 28:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10)*

¹ Sabat hale ba hi ma Malia anêj Magadala lôk Malia, Jems anêj talêbô, ma Salome êv vuli nôm ôv mavi ek neja ba ini ek netak esak Yisu kupik. ² Ma sonda êj anêj wak te mông anêj lôkbôk momañiniñ ma thêlô iviyô ba i siô. ³ Ma enañ hadêj i nena, “Opalê tem ibubi valu atu ba hamô lôv abôlêk vê ek alalô am?”

⁴ Êyô siô ma êyê nena valu bêj atu ma lêk ibubi hi hamô dañ. ⁵ Thêlô ibitak êyô valu abyan kapô ma êyê anyô muk lôk kwêv thapuk daim te hamô thêlô baheñ vianôn. Thêlô êyê ma eson kambom.

⁶ Ma doñtom ôpêj hanañ, “Miñ noson ami. Yahayala nena ôbôlêm Yisu anêj Nasalet atu ba ik hathak a. Yani lêk haviyô ba hi ma miñ hêk loj êntêk ami. Ôngô loj atu ba êdô yani hêk êntêk. ⁷ *Ma unu nonañ êndên anêj nê ku lôk Pita nena, ‘Yani lêk hamôn ek môlô ba hi Galili. Ôyô loj êj ma tem nôpôm yani êtôm atu ba bôk hanañ yôv hadên môlô.’”

⁸ Ma avi takêj êkô ba elowaliñ kambom ma etak siô ba êsôv ele yaiñ ba i. Thêlô êkô ba bônôn iyom ma miñ enañ abô êj hadên anyôla ami.

*[Malia anêj Magadala lôk Yisu anêj nê ku êyê yani***(Mat 28:9-20; Luk 24:13-49; Jon 20:11-23)*

⁹ Yisu haviyô hadên sonda te anêj wak te mông. Ma hik i thô mông hadên Malia Magadala, avi atu ba bôk Yisu hêv ngôk baheñvi ba lahavuju vê hêk yani. ¹⁰ Êj ma Malia hi hanañ hadên nê takatu ba bôk even haviñ yani. Nê takêj leñjmalain ba elañ êmô. ¹¹ Ma elañô nena Yisu lêk hamô lôkmalâ ba Malia lêk hayê yani, ma doñtom miñ êvhaviñ abô êj ami.

¹² Haveñ yam ma Yisu anêj nê ku ju etak malak bêj ba i loj yañ. Ma Yisu habitak yañda ba hik i thô hadên thai. ¹³ Ma ele i enañ abô êj hadên nê ku vi, ma doñtom miñ êvhaviñ iniñ abô ami.

¹⁴ *Yôv ma Yisu anêj nê ku laumiñ ba lahavute eyañ nôm êmô, ma Yisu da hayô ek thêlô. Ma hathañ thêlô hathak iniñ kapôlônij thekthek ba miñ êvhaviñ nê takatu ba êyê nena yani lêk haviyô yôv iniñ abô ami.

¹⁵ *Êj ma Yisu hanañ hadên thêlô, “Unu êtôm pik sapên ma nonañ Abô Mavi atu ba hathak ya bêj êndên avômalô sapên. ¹⁶ *Nê takatu ba êvhaviñ ba ithik ñañ ma tem Wapômbên nêm i bulubiñ. Ma nê takatu ba miñ êvhaviñ ami, ma tem nêpôm Wapômbên anêj abô atu nena ini nêndôk loj atum. ¹⁷ *Wapômbên tem etak lavônij lomaloma êndôk nê êvhaviñ baheñij aêntêk. Esak yenañ athên, ma tem nênem ngôk vê lôk nenañ abô masôm lukmuk. ¹⁸ *Ma nebalon umya kambom êmô baheñij lôk ninum nôm atu ba injik anyô vônô ma doñtom tem nêmo mavi. Ma netak baheñij êyôngek nê lôk lijiñ, ma tem nimbitak mavi.”

*Wapômbên hawa Yisu**(Luk 24:50-53; Ap 1:9-11)*

¹⁹ *Anyô Bêj Yisu hanañ abô haviñ thêlô yôv ma ewa yani hathak leñ ba hi hamô Wapômbên bañ vianôn. ²⁰ *Vêm ma anêj nê ku i enañ Abô Mavi êj haveñ loj sapên. Ma Anyô Bêj hadum ku haviñ thêlô ba hik iniñ abô loj hathak lavônij takatu ba idum.]

* 16:7: Mat 26:32; Mak 14:28 * 16:8: Nê lôkauk bêj anôn leñjhabi nena abô êj ma Mak da miñ hato ami, ma anyôla hato haveñ yam. * 16:14: 1Ko 15:5 * 16:15: Ap 1:8 * 16:16: Ap 2:38 * 16:17: Ap 2:4; 8:7 * 16:18: Luk 10:19; Ap 28:3-6 * 16:19: Ap 1:9-11; 2:33-34 * 16:20: Ap 14:3; Hib 2:3-4

Abô Mavi atu ba
Luk
hato
Abô môn

Luk hato kapyâ êntêk. Yani ma anyô loj buyañ ma miñ Israël te ami. Yani ma dokta te ma Pol anêñ anyô môlô. Yanida ma miñ hayê Yisu ami, ma doñtom hanañ abô haviñ ñê nômbênj atu ba bôk êyê Yisu hathak maleñij.

Yani hato kapyâ êntêk hadênj anyô bênj Tiapilus. Tiapilus ma anyô Lom te. Tiapilus miñ bôk hayê pik atu Yisu hamô ba haveñj ami. Ba intu Luk hawasa bênj anônj. Luk lahaviñ Tiapilus eyala abô avanônj esak malêla takatu ba Yisu hanañ ba hadum. Ba intu hato hathak malêla takatu habitak vêm ka evathu Yisu hi aleba hayô waklavônj hathak leñj ba hi. Aênj iyom ma Luk hik thô nena Yisu miñ halêm ek nêm ñê Israël iyom bulubiñj ami. Mi, halêm ek nêm ñê Israël lôk ñê loj buyañ bulubiñj imbiñj. Luk halam Yisu nena, “Anyô Anêñ Nakaduñ” bênj anônj.

Hato kapyâ êntêk hadênj 60 mena 70 AD la. Ma haveñj yam ma hato kapyâ Aposel haviñ.

Abô môn

^{1*}Anyô bênj Tiapilus, avômalô bênj anônj eto kapyâ hathak nôm takatu ba bôk hik anônj hêk yêlô malêvônj. ²Thêlô eto abô hatôm atu ba anyô vi êyê Yisu hadum ba hanañ. ñê êñ êmô hatôm Wapômbênj anêñ ñê ku ek enañ abô hadênj avômalô. ³Aênj ba yalenj mavi anônj ba yahato kapyâ êntêk hadênj o hathak nôm takênj ek malê nena yada yahadum ku bênj anônj ek yahanañ hik abô takênj liñj hathak Yisu anêñ ku sapênj ek yenañ abô êñ imbitak êtôm loho mavi. ⁴Yahato abô takênj ek nêm o sa ek oyala abô takatu ba bôk holañj, êñ ma abô avanônj.

Añela hayô ek Sekalaia

⁵Sêbôk atu ba Kiñ Helot hayabiñ avômalô Judia ma anyô habôk da te hamô ba anêñ athênj nena Sekalaia. Yani hadum ku habôk da haviñ ñê ôdônj atu ba iniñ athênj nena Abiya. Ma yanavi Elisabet habitak anêñ Alon anêñ limi haviñ. ⁶Thai êmô thêthônj mavi hêk Wapômbênj ma, ma ethak esopa abô balabuñ lôk Anyô Bênj anêñ abô sapênj ba iniñ kambom mi. ⁷Ma doñtom Elisabet ma avi yamu ba intu thai avômena mi, ma êmô aleba eyalôv.

⁸Wak te ma ôdônj Abiya iniñ waklavônj nindum ku êmô unyak matheñ. Ma etak Sekalaia ek indum ku êñ. ^{9*}Thêlô esopa ñê êbôk da iniñ kobom ba ibi valu ek nêgê nena opalê intu tem imbitak êyô Anyô Bênj anêñ unyak matheñ ba ni ek êmbôk kamuñ ôv mavi. Êñ ma Sekalaia anêñ athênj habitak ba yani hi Wapômbênj anêñ unyak ek êmbôk da. ¹⁰Ma Sekalaia habôk da ôv mavi ba avômalô bênj anônj imiñ unyak viyaiñ ba eteñ mek imiñ.

¹¹Êñ ma Anyô Bênj anêñ añela te hayô ek Sekalaia ba hamiñ loj êbôk da ôv mavi anêñ loj vianônj. ¹²Sekalaia hayê añela, êñ ma hasoñ ba hakô kambom. ¹³Ma doñtom añela hanañ, “Sekalaia, miñ ôkô ami. Anêm mek ma Wapômbênj halañj. Vônim Elisabet tem embathu nalum malô te ba ondani anêñ athênj nena Jon. ¹⁴Ma tem lemmavi bênj anônj. Amena êñ habitak ma avômalô bênj anônj tem leñij mavi ^{15*}ek malê nena yani tem imbitak anyô lôk athênj bênj imiñ Anyô Bênj ma. Yani miñ hatôm inum yak waiñ lôk ñañj maniñ vi ami. Hamiñ talêbô la denañ ma tem Lovak Matheñ êmbôlô yani kapô siñ. ¹⁶Ma tem endom avômalô Israël bênj anônj ba ini êndênj Anyô Bênj, thêlônij Wapômbênj. ^{17*}Ma yani tem êmônj ek Anyô Bênj ma anêñ lôklokwañ lôk ku lo loj ma tem êtôm Elia anêñ. Ma tem indum ba lami lôk nali nimbitak kapôlônij doñtom. Lôk indum ñê leñônônj

* 1:1: Ap 1:1 * 1:9: Kis 30:7 * 1:15: Nam 6:2-3 * 1:17: Mal 3:1; 4:5-6; Mat 17:11-13

kôtôn leñôndôn ekyav ek nedañô ñê thêthôn iniñ auk mavi. Ma yani tem indum aên ek avômalô nêpôpêk i ba neyabiñ Anyô Bêñ anên êyô.”

¹⁸ Ma Sekalaia hanañ hadên añela, “Yai luvi bôk ayalôv yôv ba yanêmimbiñ abô êñ aisé?”

¹⁹ *Ma doñtom añela hanañ viyañ nena, “Ya Gebliel, ba yahamiñ Wapômbên tho-havloma. Ba intu yanida hêv ya ba yahalêm ek yanañ abô mavi êntêk êndên o. ²⁰ Yôv ma ondañô, miñ hôêvhaviñ yenañ abô ami. Aên ba vembôlêk tem putup ba miñ hatôm onañ abô ami endeba yenañ abô êntêk injik anôn êtôm waklavôn atu ba Wapômbên hanañ am.”

²¹ Avômalô eyabiñ Sekalaia aleba mi ma leñiñhabi nena malê te lêk hapôm Sekalaia hamô unyak mathên kapô am? ²² Ma Sekalaia hale yaiñ ma abôlêk putup. Ba hik nômkama thô hathak bañ iyom ma miñ hanañ abô ami. Aên ba thêlô eyala nena yani lêk hayê wên te hêk unyak mathên kapô.

²³ Sekalaia hadum anên ku yôv ma yani havôhi anên unyak. ²⁴ Haveñ yam ma Sekalaia yanavi Elisabet hasabeñ. Ma havuñ i hatôm ayôn baheñvi. ²⁵ Ma hanañ nena, “Anyô Bêñ lamavi ba hadum nôm êñ ek ya ba hêv yenañ mama vé hêk avômalô maleñiñ.”

Añela hayô ek Malia

²⁶ Elisabet hasabeñ hatôm ayôn baheñvi ba lahavute, ma Wapômbên hêv añela Gebliel ba hi hayô malak Nasalet hêk Galili kapô. ²⁷ *Yani hi hadên avi muk te anên athên nena Malia. Malia anên avômalô bôk epesañ abô yôv ek nendom yani êndên anyô te anên athên nena Josep. Josep ma Kiñ Devit anên lim. ²⁸ Añela hi hadên Malia ma hanañ, “Waklêvôn mavi o! Anyô Bêñ hêv lamavi anôn hadên o ba hamô haviñ o.”

²⁹ Ma Malia halañô abô êñ ma hason kambom ba lahabi nena abô êntêk ma aisé am. ³⁰ Ma doñtom añela hanañ hadên yani, “Malia, miñ ôkô ami. Lêk hôpôm Wapômbên anên lamavi. ³¹ *Ondañô, tem osabeñ ba onja okna te ba ondam anên athên nena Yisu. ³² *Yani ma tem imbitak anyô lôk athên bên. Ma tem nendam yani nena Wapômbên Leñ anên Nakaduñ. Ma tem Anyô Bêñ Wapômbên nêlim Devit anên ku kiñ êndên yani. ³³ Ma tem êmô êtôm Jekop anên avômalô iniñ kiñ wak nômbên intu sapên. Ma anên ku eyabiñ anên avômalô hatôm nêlim yak ami ma mi anôn.”

³⁴ Ma Malia hanañ hadên añela aêntêk, “Nôm êñ tem imbitak aisé am? Miñ bôk yahêk haviñ anyô te ami.”

³⁵ Ma añela hanañ nena, “Lovak Mathên tem êlêm êndôk o ma Wapômbên Leñ anên lôklokwañ tem êyô o vôv. Ba amena atu ba hovathu ma tem mathên ba nendam nena Wapômbên Anên Nakaduñ. ³⁶ Ondañô. Yatam avi Elisabet bôk avôdônna ba elam yani nena avi yamu, ma doñtom lêk hasabeñ ba anên ayôn baheñvi ba lahavute ba tem embathu amena te. ³⁷ *Nômplate miñ malaiñ ek Wapômbên indum ami.”

³⁸ Ma Malia hanañ, “Ya ma Anyô Bêñ anên avi ku. Ba indum êndên ya êtôm intu honañ.” Êñ ma añela hatak Malia ba hi.

Malia hi hayê Elisabet

³⁹ Ma Malia hatak anên loñ ma hi kethên ba hayô malak te atu ba hêk loñ dumlolê anên Judia. ⁴⁰ Ma habitak hayô Sekalaia anên unyak kapô ma hanañ waklêvôn mavi hadên Elisabet. ⁴¹ Ma Elisabet halañô anên abô ma amena hapundik hamiñ yani la kapô ba Lovak Mathên havôlô yani kapô siñ. ⁴² Êñ ma Elisabet ham kaêk lôk lamavi ba hanañ, “Wapômbên hêv lamavi bên anôn hadên o hamôn ek avi vi. Ba tem indum mavi êndên o imbiñ amena intu ba hamiñ o kapôlôm. ⁴³ Ma doñtom ya avi alê te ba yenañ Anyô Bêñ anên talêbô halêm ek êñjê ya? ⁴⁴ Ondañô, yahalañô anêm waklêvôn, êñ ma amena êntêk hamiñ yalersoam lamavi ba hapundik. ⁴⁵ Bôk holañô Wapômbên anên abô ba hôêvhaviñ nena tem indum aên. Ba intu ômô lôk lemmavi!”

* 1:19: Dan 8:16; 9:21 * 1:27: Mat 1:16,18 * 1:31: Ais 7:14; Mat 1:21-23 * 1:32: 2Sml 7:12-13,16; Ais 9:7
* 1:37: Stt 18:14

Malia anêj yey

- ⁴⁶*Ma Malia hanaŋ,
 “Yakapôlôn habô Anyô Bêj anêj athên,
⁴⁷ ma yadahôlôn lamavi hadên Wapômbênj atu ba hêv ya bulubiŋ
⁴⁸ ek malê nena yani hayê ba lahabi anêj avi oyaŋ atu ba hadum anêj ku.
 Avômalô sapênj tem nenaŋ nena Wapômbênj hêv lamavi hadênj ya hatôm wak nômbênj
 intu sapênj
⁴⁹ ek malê nena Wapômbênj Lôklokwaŋ Anônj hadum nômbênj ek ya.
 Ma anêj athênj ida ênjêk matheŋ.
⁵⁰*Yani hathak hêv kapô hadênj nê takatu ba elanô anêj abô hadênj sêbôk ma êntêk ma
 embeŋ yam imbiŋ.
⁵¹*Yani hadum ku bêjbênj hathak yani anêj lôklokwaŋ.
 Ma hathak havalonj avômalô takatu ba êbôi ma habi i hi.
⁵²*Ma hathak hamô nê bêjbênj iniŋ lôklokwaŋ lu.
 Ma hêv athênj bêj hadênj nê athênj mi.
⁵³*Ma hathak havakônj avômalô takatu ba ema kisi hathak nôm mavi anônj ba leŋiŋviyak.
 Ma doŋtom nê lôk nômkama bêj, ma hathak hêv i vê ba i oyaŋ.
⁵⁴⁻⁵⁵*Ma yani hathak hêv anêj avômalô ku Israel sa,
 ma lahabi anêj abô atu ba bôk havak haviŋ Ablaham lôk anêj limi sapênj nena tem
 laimbi i ba nêmi sa wak nômbênj intu sapênj.”
⁵⁶ Êj ma Malia hamô haviŋ Elisabet hatôm ayônj lô vêm ma halehi anêj loŋ hathak
 loŋbô.

Elisabet havathu Jon anyô hathik ŋaŋ

- ⁵⁷ Ma Elisabet anêj waklavônj embathu hayô ba havathu okna te. ⁵⁸ Êj ma Elisabet
 anêj thalaleŋ lôk anêj avômalô elanô nena Anyô Bêj hêv kapô bêj hadênj yani ba intu
 êbôi lôk leŋiŋmavi anônj.
⁵⁹*Ma amena êj hamô hatôm wak baheŋvi ba lahavulô, ma anêj avômalô êlêm ek
 neŋgothe anêj kupik. Ma leŋiŋhaviŋ nênmê lambô Sekalaia da anêj athênj êndênj okna
 êj. ⁶⁰ Ma doŋtom talêbô hanaŋ nena, “Mi. Alalô nandam nena Jon.”
⁶¹ Ma thêlô enaŋ hadênj yani nena, “Libumi la miŋ bôk ewa athênj Jon ami.”
⁶² Êj ma thêlô enaŋ hik lambô liŋ hathak baheŋiŋ nena nendam anêj athênj aisê?
⁶³ Aênj ba hanaŋ hathak baŋ nena neja aseleŋ te êlêm. Ma hato nena, “Okna êj anêj athênj
 ma Jon.” Ma thêlô sapênj êyê athênj êj ba esoŋ kambom. ⁶⁴ Ma ketheŋ oyaŋ ma Sekalaia
 hanaŋ abô hathak loŋbô ba habô Wapômbênj anêj athênj. ⁶⁵ Ma avômalô malak êj êyê
 nôm êj ba êkô kambom. Ma abô êj hi haveŋ Judia iniŋ loŋ takatu ba hamô dumlolê
 sapênj. ⁶⁶ Ma thêlô enaŋ hadênj i nena, “Anyô Bêj anêj lôklokwaŋ hamô haviŋ amena
 êntêk ba embeŋ yam ka tem imbitak aisê?”

Sekalaia anêj yey

- ⁶⁷ Yôv ma Lovak Matheŋ hayô halôk Jon lambô Sekalaia kapô ba hanaŋ abô plopet
 aêntêk,
⁶⁸* “Anyô Bêj, Israel iniŋ Wapômbênj, lêk halêm ek nêmi anêj avômalô vê ênjêk iniŋ
 malaiŋ. Ba intu nanêmi athênj bêj êndênj yani.
⁶⁹*Yani hêv Anyô Lôklokwaŋ te habitak anêj anyô ku Devit anêj thalaleŋ ek nêmi
 alalô bulubiŋ.
⁷⁰ Yani hadum aênj hatôm sêbôk ba hanaŋ hadênj anêj plopet matheŋ ba enaŋ nena

* 1:46: 1Sml 2:1-10 * 1:50: Sng 103:13,17 * 1:51: 2Sml 22:28 * 1:52: Jop 12:19; 5:11; Sng 147:6 * 1:53:
 Sng 34:10 * 1:54-55: Sng 98:3; Stt 17:7; Mai 7:20 * 1:59: Stt 17:12; Wkp 12:3; Luk 2:21 * 1:68: Sng 72:18
 * 1:69: Sng 18:2

- 71 * tem Wapômbên nê alalô bulubiñ ênjêk nê vovak lôk nê takatu ba bôk êpôlik hathak alalô.
- 72 * Aên ba yani hêv kapô ek alalôaniñ bumalô lôk lahabi anên tabô mathên.
- 73 * Abô atu ba yani bôk havak balabuñ haviñ alalôaniñ kamik Ablaham nena
- 74 tem nê alalô bulubiñ ênjêk nê vovak iniñ lôklokwanj ek alalô nandum anên ku ma miñ nakô ami
- 75 * ek namô mathênj lôk thêthônj ênjêk Wapômbênj ma êtôm wak nômbênj intu sapênj.
- 76 * Aên ba, yenañ okna, tem ômônj ek ôpôpêk Anyô Bên anên loñôndê ek êlêm ba intu tem nendam o nena Wapômbênj Leñ anên plopet.
- 77 * Lôk ôndônj anên avômalô ek neyala nena Wapômbênj tem nê i bulubiñ esak hêv iniñ kambom vê.
- 78 * Alalôaniñ Wapômbênj lahiki bên anônj ba intu hêv kapô ba tem indum nôm êñj lôk nê anên wak êlêm anên leñ
- 79 ek nê deda êndênj avômalô takatu ba bôk ema ba êmô momaniñ bên kapô. Lôk anên deda êñj tem nê alalô sa ek nambeñ loñôndê labali mavi.”
- 80 Ma Jon halumbak bên ma habitak lôklokwanj hathak hêv haviñ. Êñj ma hi hamô loñ thiliv ba hayabiñ anên waklavônj êlêm yaiñ ek indum anên ku ênjêk avômalô Israil maleniñ.

2

Malia havathu Yisu
(Mat 1:18-25)

¹ Waklavônj êñj ma Sisa Ogastus havak abô majanj ek neja avômalô pik takatu ba Lom eyabiñ i iniñ athênj. ² Wak êñj ma môñ anônj ek gavman hawa avômalô iniñ athênj. Ma Kulinius ma hamô hatôm plovins Silia iniñ gavman bênj. ³ Êñj ma avômalô sapênj i iniñ malak ôdônj nenanena ek neja iniñ athênj. ⁴ Josep habitak anênj Kiñ Devit anênj thalalenj. Ba intu hatak Nasalet anênj Galili ma hi Devit anênj malak ôdônj Betlehem anênj Judia. ⁵ Yani hi haviñ Malia ek neto thainiñ athênj. Avi êñj bôk epesanj anênj abô yôv ek nendom êndênj Josep. Ma wak êñj ma Malia hasabeñj.

⁶ Êmô Betlehem denanj ma Malia anênj waklavônj hayô ek embathu. ⁷ Ma havathu namalô bôp ba havuliv hathak sôp ba hadô hêk bokmarjkaio iniñ kabum ek malê nena unyak atu ba hêk ek avômalô nêjêk ma lêk putup ba mi.

Añela hayô ek nê eyabiñ bok

⁸ Ma nê eyabiñ boksipsip doho êmô loñ êñj viyaiñ ba eyabiñ iniñ bok hadênj bôlvônj. ⁹ Ma Anyô Bên anênj añela te hayô ek thêlô lôk Anyô Bên anênj deda lôkmarjiñ habi hayôhêk thêlô ba êkô kambom. ¹⁰ Ma doñtom añela hanañ nena, “Miñ nôkô ami. Odañô! Yahawa abô mavi halêm ek môlô ba tem indum avômalô sapênj leñimavi anônj. ¹¹ Lêk êntêk hêk Devit anênj malak ma avi te havathu okna te atu ba tem nê môlô bulubiñ. Yani ma Anyô Bên, Mesia* atu ba Wapômbênj bôk hatak ek nê anênj avômalô bulubiñ. ¹² Môlô tem ôngô amena kasek te ivuliv hathak sôp ba êdô hêk bokmarjkaio iniñ kabum. Nôm êñj ma hatôm lavônjiñ ek môlô ôngô.”

¹³ Añela hanañ yôv ma kethênj oyanj ma añela bên anônj anênj leñ êlêm iviñ yani. Ma êbô Wapômbênj anênj athênj ba enañ aêntêk,

¹⁴ * “Nômbô Wapômbênj anênj athênj lôkmarjiñ esak leñbum.

Ma pik ma anênj labali êmô imbiñ avômalô takatu ba Wapômbênj lamavi hathak.”

Nê eyabiñ bok i êyê Yisu

* 1:71: Sng 106:10 * 1:72: Stt 17:7; Sng 105:8-9 * 1:73: Stt 22:16-17 * 1:75: Tit 2:12-14 * 1:76: Ais 40:3 * 1:77: Jer 31:34 * 1:78: Ais 60:1-2 * 2:11: Mesia ma abô Hiblu ma Kilisi ma abô Glik. Ma anênj ôdônj ma Ôpatu ba Wapômbênj hêv ek nê avômalô bulubiñ.” * 2:14: Luk 19:38

¹⁵ Anjela etak thêlô ba i malak leŋ ma nê eyabiŋ bok enaŋ hadêŋ i, “Alôana ek nagê nô m atu ba Anyô Bêŋ hanaŋ hadêŋ alaîô nena lêk habitak Betlehem.”

¹⁶ Êŋ ma thêlô i ketheŋ ma êpôm Malia lo Josep ma amena kasek atu ba hêk bokmanjao iniŋ kabum. ¹⁷ Thêlô êyê yôv ma enaŋ abô takatu ba anjela hanaŋ hadêŋ i hathak amena êŋ. ¹⁸ Ma avômalô elanô nê eyabiŋ bok iniŋ abô êŋ ba esoŋ kambom. ¹⁹ *Ma Malia lahabi abô takêŋ ba havalonŋ loŋ hêk kapô. ²⁰ Ma nê eyabiŋ boksipsip ele i ma êbô Wapômbêŋ lôk leŋiŋmavi anôŋ hadêŋ Wapômbêŋ hathak nô m takatu ba thêlô êyê lo elanô hatôm atu ba anjela hanaŋ hadêŋ i.

Elam Yisu anêŋ athêŋ

²¹ *Wak baheŋvi ba lahavulô hale ba hi ma engothe okna êŋ anêŋ kupik ba elam anêŋ athêŋ nena Yisu. Athêŋ êŋ ma Malia miŋ hasabeŋ ami denaŋ ma anjela te bôk halam yôv.

Simeon lo Ana êyê Yisu

²² *Josep lo Malia iniŋ waklavônŋ nimitak mabuŋ ênjêk Wapômbêŋ ma hayô hatôm balabuŋ atu ba Mose bôk hato. Êŋ ma ewa Yisu ba i Jelusalem ek nê nê m êndêŋ Anyô Bêŋ ²³ *hatôm anêŋ balabuŋ bôk hanaŋ yôv nena, “Nônê m anyô môŋ sapêŋ êndêŋ Wapômbêŋ.” ²⁴ *Lôk i ek nê mbôk da hatôm Anyô Bêŋ anêŋ balabuŋ bôk hanaŋ nena, “menak bôbô lokwanju mena thabiyom muk lokwanju.”

²⁵ Ma anyô te hamô Jelusalem ba anêŋ athêŋ nena Simeon. Yani ma anyô thêthônŋ ba hasopa abô balabuŋ dedauŋ mavi. Yani hayabiŋ Mesia atu ba tem nê m Israel thêvô. Ma Lovak Matheŋ hamô haviŋ Simeon. ²⁶ Ma Lovak Matheŋ bôk hanaŋ hadêŋ yani yôv nena tem miŋ ema ami ma êmô endeba ênjê Anyô Bêŋ anêŋ Mesia vê m mam. ²⁷ Ma Lovak Matheŋ halom yani ba hi Wapômbêŋ anêŋ unyak matheŋ. Yani hamô denaŋ ma Josep lo Malia ewa Yisu ba êlê m ek nesopa abô balabuŋ. ²⁸ Ma Simeon hasip okna hamô baŋ ma habô Wapômbêŋ ba hanaŋ aêntêk,

²⁹ “Anyô Bêŋ Wapômbêŋ, ya anê m anyô ku. Lêk yahayê yôv ba tem yama lôk yalenmavi êtôm atu ba bôk hovak abô haviŋ ya.

³⁰ *Lêk yamaleŋ hayê nô m atu ba hôv ek nê m yêlô bulubiŋ.

³¹ Hôpôpêk nô m êŋ hêk avômalô sapêŋ maleŋiŋ.

³² *Nôm êŋ ma hatôm deda ek avômalô loŋ buyaŋ nêgê, ma tem nê m athêŋ lôkmanŋiŋ êndêŋ anê m avômalô Israel.”

³³ Yisu anêŋ lambô lo talêbô elanô Simeon anêŋ abô atu ba hanaŋ hathak okna êŋ ba esoŋ kambom. ³⁴ *Êŋ ma Simeon hêv mek hadêŋ thêlô ma hanaŋ hadêŋ Malia aêntêk, “Wapômbêŋ hatak okna êntêk ek indum avômalô Israel bêŋ anôŋ nê nê m yak ma bêŋ anôŋ nimbiyô nimiŋ. Yani tem êmô êtôm Wapômbêŋ anêŋ lavônŋiŋ te ma doŋtom avômalô bêŋ anôŋ tem miŋ nê nê m imbiŋ yani ami. ³⁵ Êŋ ma avômalô bêŋ anôŋ iniŋ auk loŋ kapô tem imbitak loŋ yaiŋ. Ma tem kapôlôm indinŋ o êtôm biŋ vovak hadabêŋ bimdaluk kisi.”

³⁶ Ma plopet avi te hamô haviŋ ba anêŋ athêŋ nena Ana. Yani ma Panuel anêŋ nalavi ba habitak anêŋ Asel anêŋ ôdônŋ. Yani bôk avôdônŋna ba anêŋ sondabêŋ hatôm 84. Sêbôk ba yani avi muk ma hawa anyô ba hamô haviŋ yamalô hatôm sondabêŋ baheŋvi ba lahavuju. ³⁷ Vê m ma yamalô hama ma yani hamô hatôm avi tôp sondabêŋ bêŋ anôŋ. Wak lo bôlôvônŋ ma miŋ hatak unyak matheŋ ami, ma hathak hatak nô m ek nê m yeŋ lo eterŋ mek. ³⁸ Ma Simeon hanaŋ abô denaŋ, ma avi êŋ hi habobo thêlô ma hêv lamavi hadêŋ Wapômbêŋ. Ma hanaŋ abô hathak okna êŋ hadêŋ avômalô takatu ba êmô ek eyabiŋ waklavônŋ atu ba Wapômbêŋ nê m avômalô Israel vê ênjêk iniŋ malaiŋ.

* 2:19: Luk 2:51 * 2:21: Luk 1:31 * 2:22: Wkp 12:1-8 * 2:23: Kis 13:2 * 2:24: Wkp 12:8 * 2:30: Ais 52:10; Luk 3:6; Tit 2:11 * 2:32: Ais 42:6; 49:6; 52:10 * 2:34: Ais 8:14; Mat 21:42; 1Pi 2:8

³⁹* Josep lo Malia idum nômkama sapêj hatôm atu ba Anyô Bêj anêj balabuŋ hanaŋ vêm ma ele i iniŋ malak Nasalet hêk Galili. ⁴⁰ Ma okna halumbak ba habitak lôklokwaŋ. Ma anêj auk mavi bêj anôj. Ma Wapômbêj anêj wapôm hamô haviŋ yani.

Yisu hamô unyak mathej kapô

⁴¹* Sondabêj nômbêj intu ma Yisu anêj talêbô lo lambô i Jelusalem ek nêgê waklavôj anêj athêj nena Hale ba Hi.* ⁴² Ma Yisu anêj sondabêj hatôm laumiŋ ba lahavuju, ma thêlô idum aêj ba ethak ba i Jelusalem ek nêgê waklavôj êj. ⁴³ Waklavôj bêj êj hale halôk ma thêlô ele i iniŋ loj. Ma okna Yisu ma hamô Jelusalem denaŋ. Ma talêbô lo lambô êthôj ba i. ⁴⁴ Ma esoj nena lêk haviŋ anêj avômalô vi ba hi la. Ba evenj wak daluk te vêm ma êyê mi, êj ma i êbôlêm yani havej iniŋ avômalô malêvôj. ⁴⁵ Ma doŋtom miŋ êpôm ami, êj ma êvôi Jelusalem hathak loj bô ek nêmbôlêm yani. ⁴⁶ Wak lô hale ba hi yôv ma êpôm yani hamô unyak mathej kapô. Yani hamô haviŋ kêdôjwaga doho ba halaŋô iniŋ abô ma hanaŋ hik thêlô liŋ. ⁴⁷ Avômalô takatu ba elanjô anêj abô lôk anêj auk bêj ma esoj kambom. ⁴⁸ Êj ma lambô lo talêbô êyê yani ba esoj kambom haviŋ. Ma talêbô hanaŋ, “Yenaŋ okna, hudum malê aêj? Yai akô kambom ba abôlêm o.”

⁴⁹ Ma Yisu hanaŋ viyaŋ nena, “Mamu ôbôlêm ya eka? Miŋ oyala nena tem yamô Wakamik anêj unyak ami e?” ⁵⁰ Ma doŋtom êthôj anêj abô êj anêj ôdôj paliŋ.

⁵¹* Yôv ma hi haviŋ talêbô lo lambô ba i Nasalet. Ma halaŋô iniŋ abô ba hasopa. Ma talêbô havaloj abô takêj loj hêk kapô. ⁵²* Yisu habitak bêj ma anêj auk mavi anôj. Ma Wapômbêj lôk avômalô leŋiŋmavi hathak yani.

3

*Jon anyô hathik ŋaŋ hanaŋ Wapômbêj anêj abô
(Mat 3:1-12; Mak 1:2-8; Jon 1:19-28)*

¹ Hadêj sondabêj laumiŋ ba labaherji atu ba kiŋ Sisa Taibelias hayabiŋ Lom, ma Pontius Pailat hayabiŋ Judia, ma Helot hayabiŋ Galili, ma yaŋ molok Pilip hayabiŋ Itulia lo Takonitis, ma Lisantias hayabiŋ Abilene, ² ma Anas lo Kaiapas êmô hatôm anyô bêj êbôk da. Hadêj wak êj ma Sekalaia nakaduŋ Jon hamô loj thiliv, ma Wapômbêj hêv anêj abô hadêj yani. ³* Êj ma Jon hi havej loj takatu ba hamô habobo ŋaŋ Jolodaŋ ma hanaŋ ek avômalô nede kapôlôŋiŋ liliŋ ba nisik ŋaŋ ek Wapômbêj nêv iniŋ kambom vê. ⁴ Hatôm plopet Aisaia bôk hatô halôk anêj kapyâ nena,

“Kaêk te halam havej loj thiliv nena,
‘Nôpôpêk lojôndê ek Anyô Bêj êlêm,
ma nopesaŋ ba imbitak thêthôj ek yani.

⁵ Nusivuŋ kolosoŋ sapêj siŋ
ma node dumlolê sapêj pesa ba imbitak kalôj mavi.
Ma nopesaŋ lojôndê lokbaŋ ba imbitak thêthôj,
ma lojôndê kekela ma nopesaŋ ba imbitak thêthê mavi.

⁶ Ma avômalô pik sapêj tem nêgê Wapômbêj anêj kobom atu ba hêv avômalô bulubiŋ.’”

Aisaia 40:3-5

⁷* Avômalô bêj anôj i hadêj Jon ek isik thêlô ma hanaŋ hadêj i, “Môlô ma umya kambom anêj nali ba osoj nena tem yasik môlô ek nôsôv ênjêk Wapômbêj anêj lamanij e? Mi anôj! ⁸* Ma nundum kobom takatu ba injik thô nena lêk ole kapôlômim liliŋ. Ma miŋ lemimimbi auk takatu ba nonaŋ êndêj am nena, ‘Abraham ma yêlôaniŋ bumalô. Ba intu yêlô ma avômalô thêthôj.’ Mi, yanaŋ êndêj môlô nena Wapômbêj hatôm enja

* 2:39: Mat 2:23 * 2:41: Kis 12:24-27; 23:14-17; Lo 16:1-8 * 2:41: Sêbôk ma Wapômbêj anêj aŋela ik Ijip iniŋ apenena môj vônô. Ma hayô Israeŋ ma hayê thalalej hamô iniŋ unyak abôlêk, êj ma hale ba hi ba miŋ hik Israeŋ te vônô ami. * 2:51: Luk 2:19 * 2:52: 1Sml 2:26; Snd 3:4 * 3:3: Ap 13:24 * 3:7: Mat 12:34; 23:33 * 3:8: Jon 8:33,39

valu takêntêk ba epesaj Ablaham anêj limi esak. ⁹*Kisij lêk hamô alokwarj ôddôj yôv ek alokwarj takatu ba miñ hik anôj mavi ami ma tem nede lu ba nêmbôk esak atum.”

¹⁰ Ma avômalô nômbênj atu ba elanj anêj abô enaj hik yani lij, “Yêlô nandum malê?”

¹¹ Ma Jon hanañ nena, “Anyô anêj kwêv ju hamô ma nêma yaj êndênj anyô yaj atu ba kwêv mi. Ma anêj nôma hamô ma nêma aênj iyom.”

¹²*Ma jê ewa takis doho êlêm ek Jon isik thêlô imbij ba enaj hik yani lij nena, “Kêdôjwaga, yêlô nandum malê?”

¹³ Ma Jon hanañ, “Môlô noja takis êtôm atu ba Lom iniñ anyô bênj hanañ iyom ma miñ noja vi oyanj ami.”

¹⁴ Ma jê vovak doho enaj hik yani lij haviñ nena, “Ma yêlô nandum malê?”

Ma hanañ nena, “Miñ o mathalaleñ êndênj avômalô ek noja iniñ valuselej oyanj ami. Lôk miñ osau jê idum abô ek onja anyô yaj anêj nômkama ami. Ma lemimimbi nena môlônim ku anêj vuli ma hatôm môlô.”

¹⁵ Avômalô Isiael ethak êv maleñj ek Mesia nena tem êlêm. Ba êyê Jon hadum ku takênj ma esoj nena yani ma Mesia la. ¹⁶*Êñ ma Jon hanañ hadênj i nena, “Yahathik môlô hathak ñaj, ma dojtom ôpatu ba tem emberj ya yam anêj lôklokwarj ma bomaj ek yenaj. Yani ma anyô lôk athênj bênj ma ya ma yaônâlôk ba intu miñ hatôm yapole anêj vakapô bokngôp anêj yak vê ami. Yani tem isik môlô esak Lovak Matheñ lôk atum. ¹⁷ Yani tem isuv nôma anêj kupik vê ba êndô anôj êmô unyak kapô. Ma yavoyav takatu ba hamô piklêvônj ma isi ba êmbôk esak atum atu ba tem miñ ema ami.” ¹⁸ Ma Jon hanañ abô bênj anôj haviñ ek imbi avômalô leñj lij ba hathak kobom êñ ma hanañ Wapômbênj anêj Abô Mavi bênj hadênj thêlô.

¹⁹*Vêm ma Jon hathañ Galili iniñ Anyô Bênj Helot hathak anêj kambom takatu ba hadum ba hanañ te bênj nena, “Aisê ka howa mamuyan molok yanavi Helodias hatôm vônim?” ²⁰ Êñ ma Helot hadum kambom yaj hathak lojbô nena hatak Jon hamô koladôj.

Jon hathik Yisu

(*Mat 3:13-17; Mak 1:9-11; Jon 1:32-34*)

²¹ Jon hathik avômalô bênj anôj halôk ñaj aleba hathik Yisu haviñ. Hathik vêm ma Yisu hamiñ ba hateñ mek ma leñ hakyav. ²²*Ma Lovak Matheñ halôk ba halêm hatôm menak bôbô ba hayô hamô yani. Ma kaêk te halêm anêj leñ ba hanañ nena, “O ma yenañ okna atu ba yalenjhaviñ videdauñ. Ma yalenjmavi anôj hathak o.”

²³*Yisu hadum anêj ku môñ haveñ avômalô maleñj, ma anêj sondabênj ma habobo 30. Ma avômalô esoj nena yani ma Josep nakaduñ.

Ma Josep ma Heli nakaduñ.

²⁴ Ma Heli ma Matat nakaduñ.

Matat ma Livai nakaduñ.

Livai ma Melki nakaduñ.

Melki ma Janai nakaduñ.

Janai ma Josep nakaduñ.

²⁵ Josep ma Matatias nakaduñ.

Matatias ma Amos nakaduñ.

Amos ma Nahum nakaduñ.

Nahum ma Esli nakaduñ.

Esli ma Nagai nakaduñ.

²⁶ Nagai ma Mat nakaduñ.

Mat ma Matatias nakaduñ.

Matatias ma Semen nakaduñ.

Semen ma Josek nakaduñ.

Josek ma Joda nakaduñ.

* 3:9: Mat 7:19 * 3:12: Luk 7:29 * 3:16: Ap 13:25 * 3:19: Mat 14:3-4; Mak 6:17-18 * 3:22: Jon 1:32

* 3:23: Luk 4:22; Jon 6:42

²⁷ Joda ma Joanan nakaduŋ.
 Joanan ma Lesa nakaduŋ.
 Lesa ma Selubabel nakaduŋ.
 Selubabel ma Sealtiel nakaduŋ.
 Sealtiel ma Neli nakaduŋ.
²⁸ Neli ma Melki nakaduŋ.
 Melki ma Adi nakaduŋ.
 Adi ma Kosam nakaduŋ.
 Kosam ma Elmadam nakaduŋ.
 Elmadam ma El nakaduŋ.
²⁹ El ma Josua nakaduŋ.
 Josua ma Eliesel nakaduŋ.
 Eliesel ma Jolim nakaduŋ.
 Jolim ma Matat nakaduŋ.
 Matat ma Livai nakaduŋ.
³⁰ Livai ma Simeon nakaduŋ.
 Simeon ma Juda nakaduŋ.
 Juda ma Josep nakaduŋ.
 Josep ma Jonam nakaduŋ.
 Jonam ma Eliakim nakaduŋ.
³¹ Eliakim ma Melea nakaduŋ.
 Melea ma Mena nakaduŋ.
 Mena ma Matata nakaduŋ.
 Matata ma Natan nakaduŋ.
 Natan ma Devit nakaduŋ.
³² *Devit ma Jesi nakaduŋ.
 Jesi ma Obet nakaduŋ.
 Obet ma Boas nakaduŋ.
 Boas ma Salmon nakaduŋ.
 Salmon ma Nason nakaduŋ.
³³ Nason ma Aminadap nakaduŋ.
 Aminadap ma Atmin nakaduŋ.
 Atmin ma Alni nakaduŋ.
 Alni ma Heslon nakaduŋ.
 Heslon ma Peles nakaduŋ.
 Peles ma Juda nakaduŋ.
³⁴ Juda ma Jekop nakaduŋ.
 Jekop ma Aisak nakaduŋ.
 Aisak ma Ablaham nakaduŋ.
 Ablaham ma Tela nakaduŋ.
 Tela ma Naho nakaduŋ.
³⁵ Naho ma Seluk nakaduŋ.
 Seluk ma Leu nakaduŋ.
 Leu ma Pelek nakaduŋ.
 Pelek ma Ebel nakaduŋ.
 Ebel ma Sela nakaduŋ.
³⁶ *Sela ma Kainan nakaduŋ.
 Kainan ma Alpaksat nakaduŋ.
 Alpaksat ma Sem nakaduŋ.
 Sem ma Noa nakaduŋ.

* 3:32: Rut 4:17-22 * 3:36: Stt 11:10-26

Noa ma Lamek nakaduḡ.
³⁷ Lamek ma Metusela nakaduḡ.
 Metusela ma Inok nakaduḡ.
 Inok ma Jalet nakaduḡ.
 Jalet ma Mahalalel nakaduḡ.
 Mahalalel ma Kenan nakaduḡ.
³⁸* Kenan ma Inos nakaduḡ.
 Inos ma Set nakaduḡ.
 Set ma Adam nakaduḡ.
 Adam ma Wapômbêḡ nakaduḡ.

4

Sadaḡ halôk Yisu la ek indum kambom
 (Mat 4:1-11; Mak 1:12-13)

¹ Lovak Matheḡ hadum ku lôklokwaḡ hamô Yisu kapô, êḡ ma hatak ḡaḡ Jolodaḡ hêk. Ma Lovak Matheḡ halom yani ba hi loḡ thiliv. ² Ma hamô loḡ êḡ hatôm wak 40 ek Sadaḡ êndôk yani la ek indum kambom. Ma miḡ hayaḡ nôḡ ami aleba hama kisi.

³ Ma Sadaḡ hanaḡ hadêḡ yani, “Avanôḡ, o Wapômbêḡ anêḡ Nakaduḡ ma onaḡ ek valu êntêk imbitak êtôm polom.”

⁴* Ma doḡtom Yisu hanaḡ viyaḡ, “Wapômbêḡ anêḡ kapya hanaḡ, ‘Anyô miḡ hatôm êmô lôkmala esak polom iyom ami.’ ”

⁵ Vêḡ ma Sadaḡ halom Yisu ba hathak dumlolê bêḡ te ba hi daku anêḡ dum. Ketheḡ oyaḡ ma hik pik êntêk anêḡ loḡ lôkliḡyak sapêḡ thô hadêḡ yani. ⁶ Ma hanaḡ hadêḡ Yisu, “Tem yanêḡ loḡ takêḡ iniḡ athêḡ bêḡ lôk iniḡ lôkmaḡḡiy sapêḡ êndêḡ o ek oyabiḡ. Nôm takêḡ ma yenaḡ ba yaleḡhaviḡ yanêḡ êndêḡ opalê, êḡ ma tem yanêḡ. ⁷ Aêḡ ba hôêḡ yeḡ hadêḡ ya, ma tem yanêḡ nôḡkama takêntêk sapêḡ êndêḡ o.”

⁸* Ma Yisu hanaḡ, “Wapômbêḡ anêḡ kapya hanaḡ, ‘Nêḡ yeḡ êndêḡ Wapômbêḡ anêḡ Anyô Bêḡ lôk undum yani iyom anêḡ ku.’ ”

⁹ Yôḡ ma Sadaḡ halom ba hi Jelusalem ma hatak yani hamiḡ unyak matheḡ anêḡ vôḡ. Ma hanaḡ, “Avanôḡ, o ma Wapômbêḡ anêḡ Nakaduḡ ma ôsôḡ kisi nu tamu pik ¹⁰ ek malê nena bôk eto yôḡ nena, “Yani tem nêḡ anêḡ aḡela ek neyabiḡ o mavi ¹¹ lôk nisip o ek miḡ hatôm valu la embatho vemkapô ami.’ ”

Kapya Yeḡ 91:11-12

¹²* Ma Yisu hanaḡ, “Wapômbêḡ anêḡ kapya hanaḡ nena, ‘Miḡ osaê Wapômbêḡ anêḡ Anyô Bêḡ ami.’ ”

¹³* Sadaḡ halôk Yisu la ek indum kambom takêḡ vêḡ ma hatak yani ba hi ma hayaḡbiḡ wak yaḡ.

Yisu hadum ku môḡ daluk hêk Galili
 (Mat 4:12-17; Mak 1:14-15)

¹⁴ Hathak Lovak Matheḡ anêḡ lôklokwaḡ ma Yisu hale hi Galili hathak loḡbô. Ma abô hathak yani haveḡ loḡ takêḡ sapêḡ. ¹⁵ Ma hadôḡ thêlô hamô iniḡ unyak yeḡ ba avômalô sapêḡ ebam yani.

Avômalô Nasalet êpôlik hathak Yisu
 (Mat 13:53-58; Mak 6:1-6)

¹⁶ Ma Yisu hi Nasalet, loḡ êḡ intu anêḡ loḡ halumbak bêḡ hamô. Ma Sabat ma hi unyak yeḡ hatôm anêḡ kobom hathak hadum. Haviyô hamiḡ ek esam Wapômbêḡ anêḡ abô. ¹⁷ Ma êḡ plopet Aisaia anêḡ kapya hadêḡ yani, ma hakak ma hapôm abô bute hanaḡ aêntêk,

¹⁸ “Anyô Bêḡ anêḡ Lovak Matheḡ hamô haviḡ ya

* 3:38: Stt 4:25-26 * 4:4: Lo 8:3 * 4:8: Lo 6:13-14 * 4:12: Lo 6:16; 1Ko 10:9 * 4:13: Hib 2:18; 4:15

ek malê nena Anyô Bêñ hatak ya ek yanar anêñ Abô Mavi êndên avômalô siv.
Ma hêv ya ba yahalêm ek yanar bêñ êndên ñê takatu ba êmô koladôn ek nede yain
lôk yanar êndên ñê maleñij pusip ek nêgê tak esak loñbô
ma yanja ñê takatu ba anyô vi êv vovar hadên i vê

¹⁹* lôk yanar nena lêk ma Anyô Bêñ anêñ waklavôn hik anêñ lamavi thô.” *Aisaia 62:1-2*

²⁰ Êñ ma hik kapyra siñ ma hêv hadên ôpatu ba hayabiñ kapyra ma halôk hamô biñ. Ma avômalô sapên ititiñ yani. ²¹ Ma hanar nena, “Abô êntêk ba hêk Wapômbên anêñ kapyra ba olañô intu lêk hik anôn.”

²²* Ma thêlô sapên eson ba enar nena anêñ abô ma mavi anôn. Ma doñtom enar, “Yani ma Josep anêñ nakaduñ iyom, aên e?”

²³ Ma Yisu hanar hadên thêlô, “Yahayala nena môlô tem nonar abô loñ kapô te êndên ya aêntêk, ‘Dokta, oda undum lemvimkupik mavi am. Yêlô bôk alañô nôñ takatu ba hudum hêk Kapaneam. Ba intu undum aên êñjêk anêm malak ôdôn imbiñ.’ ”

²⁴* Ma hanar, “Yanar avanôn êndên môlô nena plopet te hi anêñ malak ôdôn ma anêñ avômalô miñ ethak ewa yani thô ami. ²⁵* Yanar avanôn biñ êndên môlô nena sêbôk atu ba Elia hamô pik ma Israeñ iniñ avi tôp bêñ anôn êmô. Ma Wapômbên hadum ba ôthôm mi hatôm sondabên lô ma wata te haviñ ba bôm bêñ habitak loñ êñ. ²⁶* Ma doñtom Wapômbên miñ hêv Elia ba hi hadên avi Israeñ te ami, ma mi. Ma hêv hi hadên avi tôp te atu ba hamô Salepat Saidon iniñ pik.

²⁷* “Ma sêbôk atu ba plopet Elisa hamô ma avômalô Israeñ bêñ anôn êpôm palê lepla. Ma doñtom thêlô te miñ mavi ami, ma mi. Ma Elisa hêv anyô loñ buyar Naiman anêñ Silia iyom sa.

²⁸ “Ma avômalô takatu ba êmô unyak yeñ elañô abô takên ba leñijmaniñ kambom. ²⁹ Ma iviyô imiñ ma êv Yisu vê hêk anêñ malak. Ma êmô yani siñ hi hadên dumlolê atu ba elav iniñ malak hamô anêñ dum. Ma êmô siñ hadên loñ kambom te ek nêsô yani pônên êndôk. ³⁰ Ma doñtom Yisu hêv i vê hêk thêlô malêvôn ba haveñ ba hi.”

Yisu hêv ngôk vê

(Mak 1:21-28)

³¹ Vêm ma Yisu halôk ba hi Kapaneam anêñ Galili. Ma Sabat ma hadôn avômalô.

³²* Thêlô elañô anêñ abô ba eson kambom ek malê nena anêñ abô ma lôklokwar bomañ.

³³ Ma unyak yeñ êñ, ma anyô te atu ba ngôk lelaik hamô haviñ yani hamô. Ma yani halam kaêk lôklala aêntêk, ³⁴ “Ei. Yisu anêñ Nasalet, hólêm ek undum malê te êndên yêlô? Hólêm ek umbuliñ yêlô e? Yahayala o. O ma Wapômbên anêñ Anyô Mathen.”

³⁵ Ma doñtom Yisu hathar ngôk êñ ba hanar, “O bônôn ma otak ôpêntu.” Ma ngôk êñ hadum ba ôpên hêv yak halôk pik hêk thêlô malêvôn ma hatak ôpên ba hi ma miñ habuliñ ôpên dokte ami.

³⁶ Ma avômalô sapên eson kambom ba enar hadên thêlôda nena, “Malê êntêk aên am? Yani hanar hadên ngôk lelaik hatôm anyô lôk athên bêñ ma anêñ abô ma lôklokwar bomañ ba ngôk elañô ba ele yain ba i.” ³⁷ Ma abô hathak yani hi haveñ loñ bêñ êñ sapên.

Yisu hadum ñê lôk lijiñ bêñ anôn mavi

(Mat 8:14-17; Mak 1:29-39)

³⁸ Ma Yisu hatak unyak yeñ ma hi Saimon anêñ unyak. Ma Saimon yarjavi hapôm lijiñ vovar kambom. Ma thêlô enar ek Yisu nêm yani sa. ³⁹ Êñ ma Yisu hi habobo avi êñ ma hathar lijiñ êñ ma lijiñ êñ hatak yani. Ma kethen oyar ma haviyô ba hapôpêk nôñ ek thêlô.

⁴⁰ Wak halôk jalôm ma avômalô ewa ñê lôk lijiñ lomaloma êyô ek Yisu. Ma hatak bay hayô hêk tomtom ma sapên ibitak mavi. ⁴¹* Ma hadum ba ngôk etak avômalô bêñ anôn

* 4:19: Ais 58:6 * 4:22: Luk 3:23; Jon 6:42 * 4:24: Jon 4:44 * 4:25: 1Kij 17:1,7 * 4:26: 1Kij 17:8-16
* 4:27: 2Kij 5:1-14 * 4:32: Mat 7:28-29 * 4:41: Mat 8:29; Mak 3:11-12

ba ele yaiņ ma elam lôklala nena, “O ma Wapômbêņ Anêņ Nakaduņ.” Ŋgôk takêņ eyala nena yani intu Mesia ba intu hathaņ i ek bônôņ.

⁴² Lôkbôk momaņiniņ ma Yisu hatak loņ êņ hêk ma hi loņ thiliv. Ma avômalô êbôlêm yani aleba êpôm. Ma idum ek nebaloņ yani loņ ek miņ etak thêlô ba ni loņ buyaņ ami.

⁴³ Ma doņtom hanaņ, “Wapômbêņ hêv ya ba yahalêm ek yandum ku êņ ba intu yana ek yanaņ Abô Mavi esak Wapômbêņ anêņ loņ lôkliņyak êndêņ avômalô malak yaņ imbiņ.”

⁴⁴ *Êņ ma hi Judia iniņ unyak yeņ tomtom ma hanaņ Wapômbêņ anêņ abô bêņ hadêņ i.

5

Yisu hêv ku lukmuk hadêņ Saimon

(Mat 4:18-22; Mak 1:16-20; Jon 1:35-42)

¹ *Wak te ma Yisu hamiņ kasukthôm Genesalet* anêņ daņ ma avômalô bêņ anôņ imiņ ba elañô Wapômbêņ anêņ abô ba ililiņ yani siņ hawê haveņ. ² Ma hayê ñê ik alim etak iniņ yeņ luvi hamô liņdaņ ma i ithik iniņ yakseņ. ³ Êņ ma hi hathak yeņ êņ yaņ, yeņ êņ ma Saimon anêņ. Ba intu hanaņ hadêņ Saimon nena, “Ôlêm ususuniņ yeņ dokte ni tovola kasuk.” Ma halôk hamô ma hadôņ avômalô.

⁴ Yani hadôņ avômalô yôv ma hanaņ hadêņ Saimon nena, “Onja yeņ ba nu kasuk malêvôņ ma otak yakseņ êndôk kasuk ek ômbôv alim.”

⁵ *Ma Saimon hanaņ, “Anyô bêņ, bôkam bôlôvôņ daim ma yêlô atak yakseņ halôk kasuk aleba miņ avôv alim te ami ma mi anôņ. Ma doņtom lêk honaņ ba intu tem yêlô natak yakseņ êndôk kasuk.”

⁶ Thêlô idum aêņ ma êvôv alim bêņ anôņ ba yakseņ hadum ek itip. ⁷ Êņ ma ik kaiyaņ hadêņ yeņ yaņ atu ba thêlô idum ku êvôv alim haviņ i nena nêlêm ek nêlêm thêlô sa. Êņ ma êlêm ba etak alim halôk yeņ luvi ba hayô siņ ba hadum ek êmô yeņ luvi sesoņ.

⁸⁻⁹ Saimon Pita lôk ñê takatu ba êmô haviņ yani êyê alim nômbêņ atu ba êvôv ma esoņ kambom. Êņ ma Saimon halek vadôņ lêlô hamô Yisu va luvi ma hanaņ nena, “Anyô Bêņ, otak ya ba nu. Ya anyô yahadum kambom.” ¹⁰ Ma Sebedi anêņ nakaduņ Jems lo Jon atu ba thêlô idum ku êvôv alim haviņ i êyê nôm êņ ba esoņ kambom haviņ.

Ma Yisu hanaņ hadêņ Saimon, “Miņ ôkô ami. Vêm ka tem ômbôv anyô êtôm lêk hôvôv alim.” ¹¹ *Êņ ma ewa yeņ ba i ethak liņdaņ. Ma etak iniņ nômkama sapêņ hamô ma i esopa Yisu.

Yisu hadum anyô lepla te mavi

(Mat 8:1-4; Mak 1:40-45)

¹² Wak te ma Yisu hamô malak lôņ te ma anyô palê lepla hatêtô liņkupik te halêm. Hayê Yisu ma halek vadôņ lêlô ba hakôm halôk pik. Ma hanaņ, “Anyô Bêņ, lemhaviņ ma hatôm opesaņ ya ek yenaņ kupik imbitak thêthê mavi.”

¹³ Êņ ma Yisu hasôm ôpêņ ma hanaņ, “Yaleņhaviņ. Umbitak mabuņ mavi.” Ma ketheņ oyaņ ma palê lepla hatak ôpêņ ma ôpêņ habitak liņsiņ anôņ.

¹⁴ *Ma Yisu hanaņ hadêņ ôpêņ nena, “Miņ onaņ nôm êntêk bêņ ami. Ma nu nuņgwik o thô êndêņ anyô habôk da lôk nêlêm da êndêņ Wapômbêņ hatôm Mose bôk hanaņ yôv. Ma ñê êbôk da tem nenaņ êndêņ avômalô sapêņ nena lêk o mabuņ mavi.”

¹⁵ Ma doņtom abô hathak Yisu hi mayaliv. Ba intu avômalô bêņ anôņ êlêm ek nedaņô anêņ abô lôk indum iniņ lijiņ mavi. ¹⁶ Ma doņtom wak bêņ anôņ ma Yisu hatak avômalô hamô ma hi loņ thiliv ek eteņ mek.

Yisu hadum anyô havuviņ te mavi

(Mat 9:1-8; Mak 2:1-12)

¹⁷ Wak te ma Yisu hadôņ avômalô. Ma ñê Palisi lôk ñê lôkauk hathak abô balabuņ êlêm anêņ Jerusalem lôk malak takatu ba hamô Galili lôk Judia kapô. Ma Anyô Bêņ anêņ

* 4:44: Mat 4:23 * 5:1: Mat 13:1-2; Mak 3:9-10 * 5:1: Genesalet ma kasukthôm Galili anêņ athêņ yaņ. * 5:5: Jon 21:3-8 * 5:11: Mat 19:27 * 5:14: Wkp 14:1-32

lôklokwanj hamô haviņ Yisu ek indum avômalô lôk lijiņ nimitak mavi. ¹⁸ Ma anyô doho etak anyô havuviņ te halôk hêk yêm ba ewa ba êyô. Thêlô idum ek neja yani ba ini unyak kapô ek netak ênjêk ebobo Yisu. ¹⁹ Ma doņtom avômalô bêņ anôņ ba loņ putup ba miņ hatôm neja yani ba ini unyak kapô ami. Êņ ma ethak unyak vôv ma êņgô unyak vôv abyanj ba êlêlô ôpatu halôk avômalô malêvônj aleba hayô Yisu thohavloma.

²⁰ *Yisu hayê thêlônij êvhaviņ ma hanaņ hadêņ anyô havuviņ atu nena, “Aiyaņ, lêk yahêv anêm kambom sapêņ vê.”

²¹ Ma Palisi lôk nê lôkauk hathak abô balabuņ elajô abô êņ ma leņiņhabi nena, “Ôpêntêk ma opalê ba hasoņ nena yani ma Wapômbêņ e? Anyô late miņ hatôm nêm kambom vê ami ma Wapômbêņ iyom.”

²² Yisu hayala thêlônij auk ba hanaņ nena, “Aisê ka môlô lemimhikam hathak abô êntêk? ²³ Abô alê intu vumvum ek yanaņ: ‘Lêk yahêv anêm kambom sapêņ vê’ mena ‘Umbiyô ombenj.’ ²⁴ *Aêņ ba tem yangik Anyô Anêņ Nakaduņ atu thô êndêņ môlô nena anêņ athêņ ma bêņ ba hatôm nêm kambom vê.” Êņ ma Yisu hanaņ hadêņ anyô havuviņ atu aêntêk, “Yanaņ êndêņ o nena umbiyô umiņ ma onja anêm yêm ba nu anêm unyak.” ²⁵ Ketheņ oyaņ ma ôpêņ haviyô hamiņ avômalô malêvônj ma hawa anêņ yêm. Ma hi anêņ unyak ba habô Wapômbêņ anêņ athêņ. ²⁶ Ma avômalô sapêņ esoņ kambom ba êbô Wapômbêņ anêņ athêņ haviņ. Ma êkô ba enaņ nena, “Lêk êntêk ma alâlô ayê nômbithi anôņ te.”

Yisu dalam Livai

(Mat 9:9-13; Mak 2:13-17)

²⁷ Vêm ma Yisu hi hayê anyô hawa takis te ba anêņ athêņ nena Livai ba hamô unyak ewa takis. Ma hanaņ hadêņ ôpêņ nena, “Ôlêm osopa ya.” ²⁸ Êņ ma Livai haviyô ba hatak nômkama sapêņ hamô ma hi hasopa yani.

²⁹ Ma Livai hi hanjabôm nôm bêņ hamô anêņ malak ek Yisu enjaņ. Ma nê ewa takis bêņ anôņ lôk avômalô vi eyaņ nôm haviņ thai. ³⁰ *Ma Palisi lôk nê lôkauk hathak abô balabuņ doho atu ba êmô Palisi kapô êyê ba enaņ abô diņdiņ hadêņ anêņ nê ku nena, “Môlô oaj ba unum haviņ nê takis lôk nê idum kambom eka?”

³¹ Êņ ma Yisu hanaņ nena, “Nê lôk lijiņ iyom intu ethak i êyê dokta. Ma nê lijiņ mi ma mi. ³² Ma aêņ iyom yahalêm ek yandam nê takatu ba idum kambom ek nede kapôlôņij liliņ. Ma miņ yahalêm ek yandam nê thêthônj ami.”

Enaņ hik Yisu liņ hathak kobom evak balabuņ ek nôm

(Mat 9:14-17; Mak 2:18-22)

³³ Ma thêlô enaņ hadêņ Yisu aêntêk, “Wak bêņ anôņ ma Jon anêņ nê ku evak balabuņ ek nôm ek leņiņhabi Wapômbêņ, ma Palisi iniņ nê ku idum aêņ iyom. Ma aisê ka anêm nê ku eyaņ nôm wak nômbêņ intu sapêņ?”

³⁴ *Ma Yisu hanaņ nena, “Anyô te hawa avi lukmuk, êņ ma anêņ anyô môlô eyaņ nôm lôk leņiņmavi. Ma miņ hatôm nembak balabuņ ek nôm ami. ³⁵ Ma doņtom haveņ yam ba ewa yani vê hêk thêlô, êņ ma anêņ nê môlô tem nembak balabuņ ek nôm.”

³⁶ Ma Yisu hanaņ abô loņ kapô te aêntêk, “Anyô te miņ hatôm edabêņ sôp lukmuk ek indu sôp bô anêņ abyanj siņ esak ami. Hadum aêņ ma habuliņ sôp lukmuk lôk sôp bô iniņ lêlêyaņ haviņ.

³⁷ “Ma môlô othak ôkê waiņ lukmuk halôk kolopak epesaņ hathak bok kupik bô e? Mi! Waiņ lukmuk êņ tem imbuliņ bok kupik bô atu ba bôk thektheke ba tem ipup ba waiņ engasô ni. ³⁸ Ba intu othak ôkê waiņ lukmuk halôk bok kupik lukmuk atu ba belap ek isij mavi ma miņ ipup ami lôk waiņ miņ engasô ni ami.

³⁹ “Ma doņtom nê takatu ba inum waiņ bô yôv ma ethak êpôlik ek waiņ lukmuk. Ba enaņ, ‘Waiņ bô ma vasiņ mavi ek waiņ lukmuk.’”

* 5:20: Ais 43:25; Luk 7:48 * 5:24: Jon 5:8 * 5:30: Luk 15:1-2 * 5:34: Jon 3:29

6

Yisu ma Sabat anêḡ alay
(Mat 12:1-8; Mak 2:23-28)

¹*Sabat te ma Yisu lôk anêḡ ḡê ku i everḡ ku kapô te. Ma anêḡ ḡê ku everḡ haviḡ yani. Ma ewa wit anêḡ va ba ekamithiḡ hamô baheḡiḡ kapô ek anêḡ kupik nêḡ yak ek neḡaḡ.

²*Ma Palisi doho êyê ba enaḡ, “Abô balabuḡ hanaḡ nena Sabat ma miḡ hatôm nandum ku ba naja nôḡ ek nanḡaḡ ami. Ma doḡtom anêḡ ḡê ku ibuliḡ waklavôḡ êḡ!”

³*Ma Yisu hanaḡ nena, “Môlô bôk osam abô hathak Devit lôk anêḡ ḡê môlô ema kisi ba idum e? ⁴*Yani habitak hayô Wapômbêḡ anêḡ unyak matherḡ kapô ba hawa polom matherḡ atu ba matherḡ anôḡ. Polom êḡ ma ḡê êbôk da iyom iniḡ ek neḡaḡ ba intu habuliḡ abô balabuḡ buêḡ. Ma doḡtom Devit hayaḡ ma hêv doho hadêḡ anêḡ ḡê takatu ba everḡ haviḡ yani ba eyaḡ.”

⁵Êḡ ma Yisu hanaḡ hadêḡ thêlô, “Anyô Anêḡ Nakaduḡ atu ma Sabat anêḡ Alay.”

Sabat ma Yisu hadum anyô baḡ hatyôk te mavi
(Mat 12:9-14; Mak 3:1-6)

⁶Sabat yaḡ ma Yisu habitak hayô unyak yeḡ te ba hi ma hadôḡ avômalô. Ma anyô te hamô loḡ êḡ ba baḡ vianôḡ hatyôk. ⁷Ma ḡê Palisi lôk ḡê lôkauk hathak abô balabuḡ doho êḡ ba ititiḡ Yisu ek nêḡê nena tem indum avômalô lôk lijiḡ mavi êndêḡ Sabat mena mi e? Thêlô êbôlêḡ loḡondê ek nanaḡ yani bêḡ. ⁸Ma doḡtom hayaḡ thêlôniḡ auk ba hanaḡ hadêḡ anyô baḡ hatyôk atu nena, “Umbiyô umiḡ ek avômalô sapêḡ nêḡê o.” Êḡ ma ôpêḡ haviyô hamiḡ.

⁹Ma Yisu hanaḡ, “Yahadum ek yanaḡ injik môlô liḡ. Alalô hatôm nandum malê ek nasopa Sabat anêḡ balabuḡ? Hatôm nandum mavi mena kambom? Hatôm nanêḡ anyô sa ek êḡmô lôkmala mena nambuliḡ i ek nema?”

¹⁰Ma Yisu hatitiḡ thêlô sapêḡ hawê haveḡ ma hanaḡ hadêḡ ôpatu nena, “Oto bahem.” Êḡ ma ôpêḡ hadum aêḡ ma baḡ habitak mavi hathak loḡbô. ¹¹Ma doḡtom ḡê lôkauk hathak abô balabuḡ lôk Palisi leḡiḡmaniḡ kambom ba enaḡ hadêḡ i hi ba halêḡ nena, “Alalô nandum malê êndêḡ Yisu?”

Yisu halam aposel laumiḡ ba lahavuju
(Mat 10:1-4; Mak 3:13-19)

¹²Wak te ma Yisu hathak dum te ba hi ek eteḡ mek. Ma bôlôvôḡ êḡ aleba hayaḡ ma hateḡ mek iyom hadêḡ Wapômbêḡ. ¹³Hayaḡ ma halam ḡê takatu ba esopa yani ethak doḡtom. Ma habi baḡ hayô hamiḡ tomtom hatôm laumiḡ ba lahavuju ma halam i nena aposel.* ¹⁴Ma halam Saimon ba hêv athêḡ lukmuk nena Pita hadêḡ yani ma yaḡ molok Andulu ma Jems lo Jon ma Pilip lo Batolomiu ¹⁵ma Matyu lo Tomas ma Jems Alpius nakaduḡ ma Saimon ba elam yani nena Selot ¹⁶ma Judas Jems nakaduḡ ma Judas Iskaliot, ôpatu vêḡ ma hanaḡ Yisu bêḡ.

Yisu hadum avômalô bêḡ anôḡ mavi
(Mat 4:24-25; Mak 3:7-12)

¹⁷Yôv ma Yisu lôk anêḡ ḡê ku êlôk ba i kalôḡ bute. Ma avômalô nômbêḡ atu ba bôk esopa yani êḡmô loḡ êḡ lôk avômalô bêḡ anôḡ êlêḡ anêḡ Judia lo Jelusalem ma avômalô ḡḡwêk Taia lo Saidon êlêḡ haviḡ. ¹⁸Thêlô êlêḡ ek nedariḡ anêḡ abô lôk indum iniḡ ḡê lôk lijiḡ mavi. Ma ḡê lôk ḡḡok lelaik ma Yisu hêv ḡḡok takêḡ vê ba ibitak mavi. ¹⁹Ma avômalô bêḡ anôḡ idum ek nêḡôm yani ek malê nena anêḡ lôklokwaḡ bêḡ anôḡ habitak ba hi ba hathak thêlô ma tem thêlô nimitak mavi.

Yisu hadôḡ avômalô
(Mat 5:1-12)

* 6:1: Lo 23:25 * 6:2: Jon 5:10 * 6:3: 1Sml 21:1-6 * 6:4: Wkp 24:5-9 * 6:13: ‘Aposel’ anêḡ ôdôḡ nena ḡê takatu ba Yisu hêv i ba i ek nenaḡ Wapômbêḡ anêḡ abô.

²⁰ Ma Yisu hayê avômalô takatu ba esopa yani ma hanaj hadêj i nena, “Môlô avômalô siv, môlô lêk ômô mavi ba Wapômbêj anêj loj lôkliņyak ma tem môlônim.

²¹* Ma môlô takatu ba lêk oma kisi, môlô lêk ômô mavi ba tem lemimviyak.

Ma môlô takatu ba lêk olaņ, môlô lêk ômô mavi ba tem nomalik.

²²* Ma avômalô êyê môlô takatu ba osopa Anyô Anêj Nakaduņ atu, ba êpôlik lôk êvôliņ dômij ma enaņ abôma nena môlônim athêj ma nôm ôvathek kambom.

²³ “Êj ma lemimmavi lôk nodam kaêk lôklala ek malê nena môlônim nôm mavi bêj lêk hamô malak leņ. Sêbôk ma iniņ bumalô idum aêj hadêj plopet lôkthô.

²⁴ “Ma doņtom kikaknena môlô nê lôk nômkama bêj anôņ, lêk owa unim nômkama lôk lemimmavi yôv.

²⁵ Ma kikaknena môlô takatu ba lêk lemimviyak, tem noma kisi.

Ma kikaknena môlô takatu ba lêk omalik, tem lemimmalaiņ kambom ba nodaj.

²⁶ Ma kikaknena môlô takatu ba lêk avômalô sapêj êbô môlô. Sêbôk ma môlônim bumalô êbô plopet abôyaņ aêj iyom.

Lemimibiņ nê takatu ba ik vovak hadêj môlô

(Mat 5:38-48)

²⁷ “Ma doņtom yanaņ êndêj môlô takatu ba othak olaņô yenaņ abô nena lemimibiņ nê takatu ba ik vovak hadêj môlô ma nundum kobom mavi êndêj nê êpôlik hathak môlô. ²⁸ Ma nonaņ êndêj Wapômbêj ek indum mavi êndêj nê takatu ba enaņ nena Wapômbêj imbuliņ môlô. Ma noteņ mek ek Wapômbêj indum mavi êndêj nê takatu ba idum kambom hadêj môlô. ²⁹ Ma anyô te hapetav malem daņ vi, ma nuņgwik vi liliņ ek epetav imbiņ. Ma anyô te havôv anêm kwêv daim vê, êj ma otak yani ek enja anêm kwêv yaņ imbiņ. ³⁰ Ma anyô te hanaj hik o liņ hathak nômkama, êj ma nêm iyom. Ma anyô te hawa anêm nômkama, êj ma miņ onaņ lôklokwaņ ek nêm endelêm ami. Dô. ³¹* Ma kobom atu ba lemhabiņ anyô yaņ indum êndêj o, êj ma undum aêj êndêj yani.

³² “Môlô lemimhabiņ nê takatu ba leņiņhabiņ môlô iyom, êj ma osoņ nena môlô avômalô mavi e? Mi anôņ, nê idum kambom ethak idum aêj iyom. ³³ Ma môlô othak udum kobom mavi hadêj nê takatu ba idum kobom mavi hadêj môlô iyom, êj ma osoņ nena môlô avômalô mavi e? Mi anôņ, nê idum kambom ethak idum aêj iyom. ³⁴ Ma môlô ôêv nômkama hadêj nê takatu ba lemimhabi nena tem nênem viyaņ iyom, êj ma osoņ nena môlô avômalô mavi e? Mi anôņ, nê idum kambom ethak idum aêj iyom. ³⁵ Ma doņtom lemimhabiņ nundum kobom mavi, êj ma lemimibiņ nê êpôlik hathak môlô ba nundum kobom mavi lôk nônem nômkama oyaņ êndêj i. Udum aêj ma embeņ yam ma tem noja vuli bêj, ma tem nômô êtôm Wapômbêj Leņ anêj nali ek malê nena osopa yani anêj bôk lo loj. Yani hathak hadum kobom mavi hadêj nê palonj lôk avômalô idum kambom haviņ. ³⁶ Ma môlô kapôlômim injik am esak avômalô lôkthô êtôm môlônim Lemambô kapô hiki hathak avômalô pik sapêj.

Môlô miņ notatale anyô vi iniņ kobom ami

(Mat 7:1-5)

³⁷* “Môlô miņ notatale anyô vi ami. Wapômbêj tem etatale môlô aêj iyom! Ma miņ nonaņ êndêj anyô vi nena vovaņ bêj tem êpôm yani ami. Wapômbêj tem enaņ êndêj môlô aêj iyom. Ma anyô te hadum kambom hadêj o, ma otak kapôlôm ek ôpêj. Êj ma tem Wapômbêj nêm anêm kambom vê aêj iyom. ³⁸* Ma ôêv nômkama hadêj avômalô vi, ma tem Wapômbêj nêm nômkama êndêj môlô. Yani tem nêm bêj anôņ. Ma doņtom yani hathak hasopa môlônim kobom. Môlô udum palonj ma tem yani indum aêj. Ma udum wapôm, ma tem Wapômbêj indum aêj iyom êndêj môlô.”

* 6:21: Sng 126:5-6; Ais 61:3; ALK 7:16-17 * 6:22: Jon 15:19; 16:2; 1Pi 4:14 * 6:31: Mat 7:12 * 6:37: Mat 6:14
* 6:38: Mak 4:24

³⁹* Vê m ma Yisu hanaŋ abô loŋ kapô te hadêŋ thêlô aêntêk, “Hatôm anyô mapusip yaŋ endom anyô mapusip yaŋ e? Mi anôŋ. Thai luvi tem nê nê m yak êndôk lôv. ⁴⁰* Avômena ethak unyak ma miŋ bêŋ ek iniŋ kêdôŋwaga ami. Ma doŋtom ethak unyak vê m ma tem nimbitak êtôm iniŋ kêdôŋwaga.

⁴¹ “Aisê ka hôyê siŋusik hamô mamuyaŋ madaluk ma miŋ lemhabi aseleŋ atu ba hapalaŋaniŋ hêk malemdaluk ami? ⁴² Ma aisê ka honaŋ hadêŋ mamuyaŋ, ‘Aiyaŋ, yaleŋhaviŋ yanê m siŋusik vê ênjêk malem?’ O anyô abôyaŋ, nê m aseleŋ atu ba hapalaŋaniŋ hêk malem vê ek nôŋgô katô am ka nê m siŋusik atu ba hamô mamuyaŋ madaluk vê.”

Alokwaŋ lôk anêŋ anôŋ

(Mat 7:15-20; 12:33-35)

⁴³ “Alokwaŋ mavi ma miŋ hathak hik anôŋ kambom ami. Ma alokwaŋ kambom miŋ hathak hik anôŋ mavi ami. ⁴⁴ Ma anyô ethak êyê alokwaŋ anêŋ anôŋ ma eyala nena alokwaŋ mavi mena alokwaŋ kambom. Ma anyô miŋ hatôm enja ŋgôbêŋ mena bada êmô yak lôkmaŋgiŋ kapô ami. Milôk. ⁴⁵ Aêŋ ba anyô iniŋ kobom tem injik iniŋ kapôlôŋiŋ thô. Auk mavi hamô anyôla kapô ma tem indum nômkama mavi. Ma doŋtom auk kambom hamô anyôla kapô ma tem indum nômkama kambom. Aêŋ ba malêla takatu ba hamô anyô kapô siŋ intu tem enaŋ ende abôlêk.”

Kobom elav unyak

(Mat 7:24-27)

⁴⁶* “Aisê ka olam ya nena, ‘Anyô Bêŋ’ ma miŋ osopa yenaŋ abô ami? ⁴⁷ Ma ôpatu ba halê m hadêŋ ya ba halaŋô yenaŋ abô ba hasopa, êŋ ma tem yaŋgik ôpêŋ anêŋ bôk lo loŋ thô êndêŋ mômô. ⁴⁸ Yani ma hatôm ôpatu ba halav anêŋ unyak landiŋ halôk pik lôk valu ba havalonŋ loŋ majaŋ. Ma ŋambô bêŋ hayô ba hayôkwiŋ unyak êŋ, ma doŋtom miŋ hapu ami ek malê nena pik lôk valu havalonŋ loŋ majaŋ. ⁴⁹ Ma doŋtom ôpatu ba halaŋô yenaŋ abô ma miŋ hasopa ami, êŋ ma hatôm halav anêŋ unyak hayô hamô pik pulusik. Ma ŋambô bêŋ hayô ba hayôkwiŋ unyak êŋ, ma hapu ketheŋ oyaŋ ba mi.”

7

Anyô vovak laik anêŋ hêvhaviŋ

(Mat 8:5-13)

¹ Yisu hanaŋ abô takêŋ hadêŋ avômalô vê m ma hi Kapaneam. ² Ma anyô vovak laik te anêŋ Lom hamô ba yani lamavi hathak anêŋ anyô ku te, ma doŋtom anêŋ anyô ku êŋ hapôm lijiŋ kambom ba hadum ek ema. ³ Anyô vovak laik atu halaŋô nena Yisu lêk hamô loŋ êŋ, êŋ ma yani hêv Israe l iniŋ ŋê bêŋbêŋ doho ba i hadêŋ Yisu ek nenaŋ injik yani liŋ ek êlê m indum anêŋ anyô ku êŋ mavi. ⁴ Thêlô êyô ek Yisu ma enaŋ, “Ôpêntêk ma anyô mavi ba intu mavi ek nê m yani sa. ⁵ Ôpêŋ hathak lahaviŋ alalô avômalô Israe l ba bôk hêv yêlô sa ek alav unyak yeŋ.”

⁶⁻⁸ Êŋ ma Yisu hi haviŋ thêlô. Thêlô ebobo anêŋ unyak ma anyô vovak laik êŋ hêv anêŋ anyô mômô doho ba i hadêŋ Yisu ma enaŋ, “Anyô Bêŋ, ya miŋ anyô mavi ek ôlê m yenaŋ unyak kapô ami ba intu dô. Ma aêŋ iyom ma ya miŋ anyô mavi ek yasôk yaŋgê o ami. Yada yahamô anyô bêŋ te vibiŋ ma yenaŋ ŋê vovak êmô ya vibiŋ aêŋ iyom. Ba yahananŋ hadêŋ yenaŋ ŋê vovak te nena, ‘Nu’, ma hi. Mena yahananŋ hadêŋ yaŋ nena, ‘Ôlê m,’ ma halê m. Ma yahananŋ hadêŋ anyô ku te, ‘Undum ku êntêk,’ ma hadum. Ba intu humiŋ daim ba honaŋ ek yenaŋ anyô ku imbitak mavi ma tem mavi.”

⁹ Yisu halaŋô ôpêŋ anêŋ abô ba hasonŋ kambom ma hik i liliŋ havôhi ma hanaŋ hadêŋ avômalô nômbêŋ atu ba evenŋ yani yam nena, “Yanaŋ êndêŋ mômô nena miŋ bôk yahayê anyô te anêŋ pik Israe l anêŋ hêvhaviŋ hatôm ôpêntêk ami!”

* 6:39: Mat 15:14 * 6:40: Mat 10:24-25 * 6:46: Mat 7:21

¹⁰ Ma nê takatu ba enaŋ abô haviŋ Yisu êvôi unyak ma êyê nena anyô lôk lijiŋ atu lêk habitak mavi.

Yisu hik anyô ŋama te liŋ

¹¹ Kasana ma Yisu hi malak te anêŋ athêŋ nena Nain. Ma anêŋ nê ku lôk avômalô bêŋ anôŋ i haviŋ yani. ¹² Thêlô ebobo malak êŋ anêŋ badêŋ abôlêk ma avômalô malak êŋ ewa anyô ŋama te ba ele yaiŋ ba i. Yani ma avi tôp te anêŋ nakaduŋ doŋtom êŋ iyom. Ma avômalô malak êŋ bêŋ anôŋ i haviŋ avi tôp lôk nakaduŋ ŋama atu ba i ek nedav. ¹³ Yisu hayê avi êŋ ma lahiki ba hanaŋ hadêŋ yani nena, “Miŋ ondaŋ andô.”

¹⁴ Ma Yisu hi ma hatak baŋ hayôhêk alapa, ma nê takatu ba evak ôpêŋ imiŋ tiŋiŋ. Ma Yisu hanaŋ, “Anyô muk, yanaŋ êndêŋ o, umbiyô!” ¹⁵* Ma anyô ŋama êŋ haviyô hamô ma hanaŋ abô, ma Yisu hêv ôpêŋ hadêŋ talêbô.

¹⁶* Ma avômalô sapêŋ êyê ba êkô ma êbô Wapômbêŋ anêŋ athêŋ ba enaŋ, “Plopet bêŋ te lêk habitak alalô malêvôn. Ma Wapômbêŋ lêk halêm ek nêŋ anêŋ avômalô sa.” ¹⁷ Êŋ ma abô hathak Yisu anêŋ ku atu ba hadum hi haveŋ avômalô Judia iniŋ loŋ sapêŋ lôk pik buyaŋ takatu ba habobo haviŋ.

Jon hêv nê ku ju ba i ek nanaŋ injik Yisu liŋ

(Mat 11:2-19)

¹⁸ Jon anêŋ nê ku enaŋ hadêŋ yani hathak nôŋ takatu ba Yisu hadum. ¹⁹ Ma halam anêŋ anyô ju êlêm ma hêv i ba i ek nanaŋ injik Yisu liŋ, “O ma Mesia atu ba Wapômbêŋ bôk habitatiŋ abô ek nêŋ êlêm mena yêlô nayabiŋ anyô yaŋ?”

²⁰ Anyô ju êŋ êyô ek Yisu ma enaŋ, “Jon anyô hathik ŋaŋ hêv yai ba alêm ek nanaŋ injik o liŋ nena, ‘O ma Mesia atu ba Wapômbêŋ bôk habitatiŋ abô ek nêŋ êlêm mena yêlô nayabiŋ anyô yaŋ?’ ”

²¹ Thai êyô ma êyê Yisu hadum avômalô lôk lijiŋ lomaloma mavi lôk hêv ŋgôk kambom bêŋ anôŋ vê hêk avômalô. Ma hadum nê maleŋiŋ pusip bêŋ anôŋ êyê tak. ²²* Vêŋ ma hanaŋ hadêŋ thai aêntêk, “Nôbônu ma nonaŋ êndêŋ Jon esak nôŋ takatu ba mamu ôyê lo olaŋô. Nê maleŋiŋ pusip êyê tak, ma nê veŋiŋvuvuiŋ even, ma nê palê lepla ibitak mavi, ma nê leŋiŋôndôŋ kôtôŋ elañô abô, ma nê ŋama iviyô hathak loŋbô ma nê siv elañô Wapômbêŋ anêŋ Abô Mavi atu. Ba intu unu nonaŋ êndêŋ Jon esak nôŋ takêŋ. ²³ Ma nê takatu ba êyê ya ba evaloŋ iniŋ êvhaviŋ loŋ, nêŋô lôk leŋiŋmavi.”

²⁴ Ma Jon anêŋ anyô ku êvôi ma Yisu hanaŋ abô hathak Jon hadêŋ avômalô nena, “Bôk môlô u loŋ thiliv ek ôyê malê? Môlô u ek ôyê lovak hayuv baselak vuak e? ²⁵ Mi. Mena u ek ôyê anyô te hik kwêv kêkêlô ba hayaŋ nôŋ mavi lomaloma e? Mi, nê takatu ba ik kwêv kêkêlô ma êmô kiŋ anêŋ unyak ma miŋ êmô loŋ thiliv ami. ²⁶* Môlô u loŋ thiliv ek ôyê malê? Plopet te e? Avanôŋ! Ma doŋtom yanaŋ êndêŋ môlô nena Jon ma bêŋ ek plopet sapêŋ. ²⁷ Bôk eto hathak ôpêŋ hêk Wapômbêŋ anêŋ kapyâ nena, “‘Odaŋô, tem yanêŋ yenaŋ anyô ku te êmôŋ ek o,

ek enaŋ yenaŋ abô bêŋ ek

êpôpêk loŋôndê ek o.’

Malakai 3:1

²⁸ “Yanaŋ êndêŋ môlô nena Jon ma bêŋ ek avômalô pik sapêŋ. Avi te miŋ bôk havathu anyô te aêŋ ami ma mi. Ma doŋtom ôpatu ba yaôna hêk Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak, ôpêŋ ma bêŋ ek Jon.”

²⁹* (Sêbôk ma Jon hathik avômalô lôk nê ewa takis haviŋ ba intu elañô abô atu ba Yisu hanaŋ hathak Jon ma enaŋ, “Wapômbêŋ anêŋ kobom ma thêthôn anôŋ.” ³⁰* Ma doŋtom nê Palisi lôk nê lôkauk hathak abô balabuŋ êdô ek Jon isik thêlô ba intu êvôliŋ dômiŋ hadêŋ loŋôndê atu ba Wapômbêŋ hik thô hadêŋ i.)

* 7:15: 1Kij 17:23; 2Kij 4:36 * 7:16: Luk 1:68 * 7:22: Ais 35:5-6; 61:1; Luk 4:18 * 7:26: Luk 1:76 * 7:29: Luk 3:12 * 7:30: Mat 21:32

³¹ Ma Yisu hanañ, “Yanañ aisê esak avômalô bôlônj êntêk? Ma thêlô hatôm malê?
³² Thêlô ma hatôm avômena takatu ba êmô loñ ethak doñtom halôk ba elam hi ek avômena vi nena,

“Yêlô abi yeñ beleñ ek môlô nondo yeñ,
 ma doñtom miñ olo yeñ ami.

Ma yêlô alañ asêñ malêñ ek môlô nodañ,
 ma doñtom miñ olañ ami.’

³³ “Ma avômalô bôlônj êntêk êtôm avômena takêñ. Jon anyô hathik ñañ halêm ma hatip ek nôm lôk waiñ. Ma môlô ôpôlik hathak yani ba onañ nena ñgôk hamô haviñ yani. ³⁴* Ma doñtom Anyô Anêñ Nakaduñ atu halêm ma miñ hatip ek nôm lo waiñ ami. Ba intu môlô onañ, ‘Ôngô, anyô êñ hathak hayañ nôm lôk hanum waiñ bêñ anônj aleba intu halo molo. Yani ma ñê idum kambom lôk ñê ewa takis iniñ anyô môlô.’ ³⁵ Aêñ ba Wapômbêñ anêñ auk tem injik anônj mavi ba avômalô tem nêgê nena auk êñ ma thêthônj anônj.”

Avi te hathik Yisu va hathak nôm ôv mavi

³⁶ Palisi te halam Yisu hi ek enjañ nôm imbiñ yani. Êñ ma yani hi hayô ôpêñ anêñ unyak ma halôk hamô ek enjañ nôm. ³⁷* Ma avi sek te anêñ loñ êñ halañô nena Yisu lêk hayañ nôm hamô Palisi atu anêñ unyak. Êñ ma hawa nôm ôv mavi halôk kolopak valu te ba thapuk ba hi unyak êñ. ³⁸ Ma halêm hamiñ Yisu dôm habobo valuvi ma halañ ba mathôk hêv yak hayô hamô Yisu vakapô. Ma hathav mathôk vê hathak yanida wakadôk ñaurj. Ma haliñu Yisu vakapô lôbôlônj ma hawa nôm lêñlêñ ôv mavi atu ba hathik Yisu vakapô hathak.

³⁹ Palisi atu hayê nôm êñ ma lahabi nena, “Yisu ma miñ plopet te ami. Yani plopet ma tem eyala nena avi atu ba hasôm yani ma avi sek te ba tem êpôlik.”

⁴⁰ Yisu hayala ôpêñ anêñ auk ma hanañ, “Saimon, yenañ abô te hêk ek yanañ êndêñ o.”

Ma Saimon hanañ, “Kêdônjwaga, onañ.”

⁴¹ Ma Yisu hanañ, “Anyô ju bôk ewa valuseleñ hêk anyô bêñ te. Anyô yañ hawa hatôm 500, ma yañ hawa hatôm 50 ba iniñ viyañ hêk. ⁴² Ma thai miñ hatôm nêñêm valuseleñ êñ viyañ ami. Ma anyô bêñ êñ hanañ hadêñ thai luvi nena, ‘Dô, hatôm.’ ”

Yisu hanañ abô loñ kapô êñ yôv ma hanañ hik Saimon liñ nena, “Lemhabi nena anyô ju êñ yañsê intu lahaviñ ôpêñ bêñ anônj?”

⁴³ Ma Saimon hanañ viyañ nena, “Yañ atu ba hawa valu bêñ la.”

Ma Yisu hanañ, “Anêm auk ma mavi.”

⁴⁴ Ma Yisu hik i liliñ ma hayê avi êñ ma hanañ hadêñ Saimon, “Nôngô avi êntêk. Yahabitak hayô anêm unyak kapô ma miñ hôêv ñañ ba yahathik yaveñ ami. Ma doñtom avi êntêk hathik yaveñ hathak yanida mathôk ma haya vê hathak yanida wakadôk ñaurj.

⁴⁵ Ma miñ huliñu ya ami, ma doñtom avi êntêk haliñu yaveñkapô lôbôlônj. ⁴⁶ Ma miñ howa nôm lêñlêñ ba hongasô hayô hamô yaleñkadôk ami, ma doñtom avi êntêk hawa nôm lêñlêñ ôv mavi ba hangasô hayô hamô yaveñkapô. ⁴⁷ Aêñ ba yanañ êndêñ o nena avi êntêk lahaviñ ya bêñ anônj ba intu alalô ayala nena anêñ kambom bêñ anônj bôk hêv yak yôv. Ma doñtom avômalô takatu ba esoñ nena iniñ kambom takatu ba Wapômbêñ hêv vê ma dokte iyom, êñ ma leñiñhaviñ yani dokte aêñ iyom.”

⁴⁸ Ma Yisu hanañ hadêñ avi êñ nena, “Anêm kambom sapêñ lêk hêv yak yôv.”

⁴⁹ Ma avômalô takatu ba êmô Saimon anêñ unyak elañô abô êñ ma enañ hadêñ i nena, “Ôpêntêk ma opalê ba intu hêv kambom vê?”

⁵⁰* Ma Yisu hanañ hadêñ avi êñ, “Anêm hôêvhaviñ hêv o bulubiñ. Nu lôk lemmavi.”

8

Avi doho êv Yisu thêlô sa

* 7:34: Luk 15:2 * 7:37: Mat 26:7; Mak 14:3; Jon 12:3 * 7:50: Luk 8:48; 18:42

¹ Yôv ma Yisu hi haveŋ malak lôbôlôbô ba hanaŋ Abô Mavi hathak Wapômbên anêŋ loŋ lôkliŋyak. ² *Ŋê ku laumiŋ ba lahavuju lôk avi takatu ba bôk hêv iniŋ ŋgôk lôk lijiŋ vê eveŋ haviŋ yani. Avi takatu te ma Malia anêŋ Magadala sêbôk ba ŋgôk baheŋvi ba lahavuju etak yani. ³ Ma avi yaŋ ma Joana, Kusa yanavi. Kusa ma ôpatu ba hayabiŋ Helot anêŋ unyak. Ma te ma Susana lôk avi bêŋ anôŋ haviŋ. Avi takêŋ ethak êv Yisu thêlô sa hathak nômkama.

Abô loŋ kapô hathak anyô hapaliv yaŋvêk
(Mat 13:1-23; Mak 4:1-20)

⁴ Avômalô bêŋ anôŋ ibi thêthô hêk lomalak lomalak ba êlêm ethak doŋtom ek nêgê Yisu. Ma Yisu hanaŋ abô loŋ kapô te nena, ⁵ “Anyô te hi hapaliv yaŋvêk halôk anêŋ ku. Ma hapaliv yaŋvêk takêŋ ma vi halôk loŋôndê ba avômalô evak pesa lôk menak êpôm ba eyaŋ. ⁶ Ma doho halôk pik lôk valu ba hapup. Ma doŋtom pik êŋ moma ba yaŋvêk êŋ hayeŋ ba hama. ⁷ Ma vi halôk loŋ yak lôkmaŋgiŋ kapô ba yak êŋ halumbak hayô yaŋvêk takêŋ vôv. ⁸ Ma doŋtom vi halôk pik mavi ba hapup ba habitak bêŋ ma hik anôŋ ba hatôm 100.”

Yisu hanaŋ abô takêŋ yôv ma halam nena, “Môlô ŋê lôk lemôndôŋ ma nodaŋô abô êntêk katô.”

⁹ Ma Yisu anêŋ ŋê ku enaŋ hik yani liŋ hathak abô loŋ kapô êŋ anêŋ ôdôŋ. ¹⁰ *Ma yani hanaŋ nena, “Wapômbên lêk hik anêŋ auk loŋ kapô hathak anêŋ loŋ lôkliŋyak thô hadêŋ môlô yôv. Ma doŋtom avômalô vi ma yahathak yahanaŋ hathak abô loŋ kapô iyom. Ba intu

“thêlô êyê, ma doŋtom miŋ êyê katô ami.

Ma thêlô elarô, ma doŋtom miŋ eyala anêŋ ôdôŋ katô ami.’ ”

Aisaia 6:9

¹¹ Ma Yisu hanaŋ nena, “Abô loŋ kapô êŋ anêŋ ôdôŋ ma aêntêk. Yaŋvêk ma hatôm Wapômbên anêŋ abô. ¹² Yaŋvêk takatu ba halôk loŋôndê ma hatôm avômalô takatu ba elarô Wapômbên anêŋ abô, ma haveŋ yam ma Sadaŋ hayô ma hêv Wapômbên anêŋ abô vê hêk thêlô kapôlôŋiŋ ek miŋ nênemimbiŋ ami. Ba intu Wapômbên miŋ hatôm nêŋ thêlô bulubiŋ ami. ¹³ Ma yaŋvêk takatu ba halôk pik lôk valu ma hatôm avômalô takatu ba elarô Wapômbên anêŋ abô ba evaloŋ lôk leŋiŋmavi. Ma doŋtom iniŋ ŋgalôk miŋ halôk pik kapô ba hi ami. Ba intu êvhaviŋ bidoŋna iyom ma malaiŋ hayô ma etak iniŋ êvhaviŋ. ¹⁴ Ma yaŋvêk takatu ba halôk yak lôkmaŋgiŋ kapô ma hatôm avômalô takatu ba elarô Wapômbên anêŋ abô, ma doŋtom thêlô êmô dokte ba pik êntêk anêŋ malaiŋ lôk anêŋ nômkama lôk anêŋ nôŋ mavi hathivuŋ Wapômbên anêŋ abô siŋ ba thêlô miŋ ik anôŋ ami ma mi. ¹⁵ Ma doŋtom yaŋvêk takatu ba halôk pik mavi ma hatôm avômalô takatu ba kapôlôŋiŋ mavi ba maleŋ lêlê. Thêlô elarô Wapômbên anêŋ abô ba evaloŋ loŋ majaŋ. Êŋ ma hatôm imiŋ lôklokwaŋ ba ik anôŋ mavi.

Miŋ evuŋ atum lam anêŋ deda ami
(Mak 4:21-25)

¹⁶ * “Anyô miŋ ethak êtôm atum lam ba êdô hamô uŋ kapô mena ivuŋ hamô loŋ kapô te ami. Thêlô ethak êthôkwêŋ hamiŋ ek avômalô takatu ba êyô unyak kapô ma nêgê deda. ¹⁷ *Nômkama takatu ba ivuŋ hêk loŋ kapô ma tem nimbitak loŋ yaiŋ. Ma nômkama takatu ba ivuŋ i êmô loŋ momaŋiniŋ ma tem nimbitak yaiŋ ek sapêŋ neyala i. ¹⁸ *Aêŋ ba môlô nodaŋô yenaŋ abô êntêk katô. Ôpatu ba hayala yenaŋ abô katô ma tem Wapômbên indum ba yani eyala nômkama doho imbiŋ. Ma doŋtom ôpatu ba miŋ hayala yenaŋ abô ami, ma tem Wapômbên enja auk takatu ba ôpêŋ hasoŋ nena bôk hawa yôv vê ênjêk ôpêŋ.”

Yisu anêŋ talêbô lôk iviyaŋ
(Mat 12:46-50; Mak 3:31-35)

* 8:2: Mat 27:55-56; Mak 15:40-41; Luk 23:49
* 8:18: Mat 25:29; Luk 19:26

* 8:10: Ais 6:9-10

* 8:16: Mat 5:15; Luk 11:33

* 8:17: Mat

10:26; Luk 12:2

¹⁹ Ma Yisu anêj talêbô lôk iviyañ êlêm ek nêgê yani, ma doñtom avômalô bêñ anôj imiñ loj siñ ba miñ hatôm nêgê yani ami. ²⁰ Êñ ma anyô te hanañ hadêj Yisu nena, “Lemtambô lôk môlôviyañ imiñ yaññ ba leññhaviñ nêgê o.”

²¹ Êñ ma Yisu hanañ, “Yenañ wakatik lôk aiyañ thêlô ma ñê takatu ba elañô Wapômbên anêj abô ba esopa.”

Yisu hanañ ba lovak bêñ hama
(Mat 8:23-27; Mak 4:35-41)

²² Wak te ma Yisu hanañ hadêj anêj ñê ku nena, “Alôana kasukthôm vi tuvulu.” Êñ ma ewa yeñ ba i. ²³ Thêlô i ma Yisu hêk sôm. Ma ôthôm bêñ lôk lovak hayô ba hayuv kasuk ba hik halôk yeñ kapô ba hadum ek êmô thêlô sesoñ êndôk kasuk kapô ba ini.

²⁴ Êñ ma i ik Yisu liñ ba enañ, “Anyô bêñ, anyô bêñ, alalô tem nama ba mi!”

Ma Yisu haviyô ma hathañ lovak lôk kasuk budum bêñ takatu ba ema ba êk tiññ. ²⁵ Ma Yisu hanañ hadêj thêlô, “Môlônim ôêvhaviñ hamô êsê?” Ma thêlô êkô ba eson kambom ba enañ hi ba halêm nena, “Ôpêntêk ma opalê ba intu hanañ abô hadêj kasuk lo lovak ba elañô anêj abô ba esopa?”

Yisu hên ngôk vê hêk anyô te
(Mat 8:28-34; Mak 5:1-20)

²⁶ Ma thêlô ewa yeñ êñ ba ibup êyô kasuk ba i avômalô Gelasa iniñ pik. Loj êñ hêk Galili vi tuvulu. ²⁷ Ma thêlô ethak liñ ma Yisu hatak yeñ ba hi, ma anyô te atu ba ngôk hamô haviñ yani anêj loj êñ halêm ba hapôm Yisu. Ôpên bok hatak anêj malak ma hi hamô siô ba haveñ kôlôlôn. ²⁸⁻²⁹ Ñê loj êñ ethak ekak ôpên bañ lo va lusu hathak serj ma êv anyô te ek eyabiñ, ma doñtom ngôk êñ hayô ba hayôkwiñ ôpên ma hamô serj êñ kisi. Ma habi ôpên vôiê ma hi hamô loj thiliv.

Ma anyô êñ hayê Yisu ma hanañ boloba ba hên yak halôk pik habobo Yisu valuvi. Êñ ma Yisu hanañ hadêj ngôk lelaik atu nena, “Otak ôpêntêk ba nu.” Êñ ma ôpên dalam lôklala bomañ nena, “Yisu, o ma Wapômbên Leñ Anôn Biñ anêj Nakaduñ, lemhaviñ undum malê êndên ya? Miñ nêm vovañ êndên ya ami!”

³⁰ Êñ ma Yisu hanañ hik ôpên liñ, “Anêm athên nena?”

Ma ôpên hanañ, “Yenañ athên nena Ñê Vovak Lubuñlubuñ” ek malê nena ngôk bêñ anôn êmô yani kapô.

³¹ Ma ngôk takên enañ lôbôlôn hadêj Yisu nena, “Miñ ômbi yêlô êndôk Viv atu ami. ³² Nêm yêlô ni êndôk bok takên daku ba êmô dum endaku.” Êñ ma Yisu halôk hathak iniñ auk. ³³ Ma ngôk takên etak ôpên ma i êlôk bok takên kapô. Ma bok takên elañviñ kethen ba i hadêj loj kambom ma êv yak halôk kasukthôm ba ñañ halok sapên vônô.

³⁴ Ma ñê takatu ba eyabiñ bok êyê nôm êñ ma êsôv ba i enañ mayaliv haveñ lomalak. ³⁵ Ma avômalô êlêm ek nêgê nena malê te habitak loj êñ. Thêlô êyô ma êyê Yisu lôk ôpatu ba ngôk bêñ anôn bok êmô haviñ yani ba lêk anên auk habitak mavi ba hapuk sôp ma hamô habobo Yisu valuvi. Avômalô êyê ba êkô kambom. ³⁶ Ma ñê takatu ba êyê nôm êñ enañ hadêj avômalô hathak nôm takatu ba hadum ba anyô lôk ngôk atu habitak mavi. ³⁷ Ma avômalô Gelasa sapên êkô ba elowaliñ kambom ba enañ ek Yisu etak i ba ni buyañ. Aên ba Yisu hathak yeñ ma thêlô êvôi Galili hathak loj bô.

³⁸ Ma anyô lôk ngôk atu lêk mavi ba hanañ lôklokwañ hadêj Yisu nena, “Hatôm yasôk imbiñ o e?” Ma doñtom Yisu hên ek êmbôni anên loj ba hanañ, ³⁹ “Onañ êndên avômalô esak nômbên atu ba Wapômbên hadum hathak o.” Êñ ma havôhi anên loj ma hanañ hadêj avômalô sapên hathak nômbên atu ba Yisu hadum hadên yani.

Avena ñama lo avi lijiñ
(Mat 9:18-26; Mak 5:21-43)

⁴⁰ Yisu hale hi kasukthôm vi tuvulu hathak loj bô ma avômalô bêñ anôn lêk eyabiñ yani êmô liñ dan ba ewa yani thô. ⁴¹ Ma anyô bêñ hayabiñ unyak yeñ te halêm ma anên athên nena Jailus. Yani halek vadôn lêlô habobo Yisu valuvi ma hanañ hik yani liñ lôk kapô

malaiŋ ek Yisu imbiŋ yani ba ini anêŋ unyak. ⁴² Ek malê nena anêŋ amena ma doŋtom iyom ba hapôm lijiŋ ba hadum ek ema. Amena êŋ anêŋ sondabêŋ ma hatôm laumiŋ ba lahavuju.

Êŋ ma Yisu hi haviŋ yani ma avômalô bêŋ anôŋ ekalabu yani siŋ. ⁴³ Ma avi te hamô loŋ êŋ ba hapôm lijiŋ thalaleŋ halom hatôm sondabêŋ laumiŋ ba lahavuju. Ma anyôla miŋ hatôm idum yani mavi ami. ⁴⁴ Avi êŋ halêm habobo Yisu dômlokwaŋ ma hasôm Yisu anêŋ kwêv daim anêŋ daŋ iyom ma ketheŋ oyaŋ ma thalaleŋ êŋ hapakok.

⁴⁵ Êŋ ma Yisu hanaŋ hik thêlô liŋ, “Opalê hasôm ya?”

Ma thêlô sapêŋ enaŋ nena thêlô mi. Ma Pita hanaŋ, “Anyô Bêŋ, avômalô bêŋ anôŋ ekalabu o siŋ ba intu êsôm o.”

⁴⁶ Ma doŋtom Yisu hanaŋ, “Anyôla hasôm ya ba yahaŋaê nena yenaŋ lôklokwaŋ doho hêv yak.”

⁴⁷ Ma avi êŋ hayê nena miŋ hatôm imbuŋ i ami. Ba intu hakô ba halowaliŋ ba hi halek vadôŋ lêlô habobo Yisu va. Ma hanaŋ hathak hasôm yani ma ketheŋ oyaŋ ma anêŋ thalaleŋ atu hapakok ba avômalô nômbêŋ atu elañô. ⁴⁸ *Ma Yisu hanaŋ hadêŋ avi êŋ, “Yenaŋ avena, anêm hôêvhaviŋ hadum ba lêk hubitak mavi. Nu lôk kapôlôm labali.”

⁴⁹ Yisu hanaŋ abô hamiŋ denaŋ ma anyô te halêm anêŋ Jailus anêŋ unyak ba hanaŋ, “Nalum avi lêk hama yôv ba intu otak kêdôŋwaga ma miŋ nêŋ malaiŋ êndêŋ yani ami.”

⁵⁰ Yisu halaŋô abô êŋ ma hanaŋ hadêŋ Jailus, “Miŋ ôkô ami. Nêŋimbiŋ iyom ma tem nalum avi mavi esak loŋbô.”

⁵¹⁻⁵³ Yisu hayô Jailus anêŋ unyak ma avômalô êmô ba elañ asêŋ malêŋ lôk leŋiŋmalaiŋ bêŋ hathak yani. Ma Yisu hanaŋ, “Asêŋ dô. Yani hêk sôm iyom ma miŋ hama ami.” Thêlô eyala nena lêk hama yôv ba intu emalik hathak Yisu. Ma Yisu hadô avômalô ini imbiŋ yani ba hawa Pita lo Jon ma Jems lôk amena êŋ talêbô lo lambô iyom ba i unyak kapô haviŋ yani.

⁵⁴ Êŋ ma havalon avena hamô baŋ ma halam nena, “Avena, umbiyô!” ⁵⁵ Ma avena êŋ anêŋ dahô hayô halôk kupik hathak loŋbô ma ketheŋ oyaŋ ma haviyô. Ma Yisu hanaŋ ek nêŋem nôŋ êndêŋ avena êŋ ek enjaŋ. ⁵⁶ Ma anêŋ talêbô lo lambô esoŋ kambom. Ma doŋtom Yisu hanaŋ lôklokwaŋ nena miŋ nenaŋ nôŋ êŋ bêŋ êndêŋ anyôla ami.

9

Yisu hêv nê ku ba i

(Mat 10:5-15; Mak 6:7-13)

¹ Yisu halam anêŋ nê ku laumiŋ ba lahavuju ethak doŋtom ma hêv lôklokwaŋ lôk athêŋ bêŋ hadêŋ i ek nêŋem ŋgôk sapêŋ vê lôk nindum avômalô lijiŋ mavi. ² Ma yani hêv thêlô ba i ek nenaŋ abô esak Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak lôk nindum avômalô lôk lijiŋ mavi. ³ *Ma Yisu hanaŋ hadêŋ thêlô, “Môlô nu lomalak lomalak. Ma miŋ noja kôm lo vak ma nôŋ lo valuseleŋ imbiŋ ami. Uŋgwik kwêv doŋtom ma miŋ noja kwêv yaŋ imbiŋ ami. ⁴ Unyak alêla takatu ba môlô ôyô, ma nôŋ unyak êŋ iyom endeba notak loŋ êŋ ek unu buyaŋ. ⁵ Ma doŋtom loŋ takatu ba miŋ ewa môlô thô ami, ma waklavôŋ otak loŋ êŋ, ma uŋgwik vonŋgoŋ takatu ba hamô vemimkapô vê êndôk thêlô maleniŋ ek injik iniŋ kambom thô.” ⁶ Yôv ma thêlô i evenŋ lomalak lomalak ba enaŋ Wapômbêŋ anêŋ Abô Mavi lôk idum avômalô lôk lijiŋ mavi.

Helot lahabi nena Yisu ma opalê

(Mat 14:1-2; Mak 6:14-16)

⁷ *Anyô Bêŋ Helot halaŋô nôŋ takatu ba Yisu hadum ba lahabi bêŋ anôŋ hathak ek malê nena anyô doho enaŋ aêntêk, “Jon haviyô hêk ŋama hathak loŋbô.” ⁸ Ma anyô doho enaŋ, “Elia halêm,” ma doho enaŋ, “Plopet tak sêbôk te haviyô hathak loŋbô.” ⁹ *Êŋ

* 8:48: Luk 7:50 * 9:3: Luk 10:4-11 * 9:7: Mat 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19 * 9:9: Luk 23:8

ma Helot hanaŋ nena, “Bôk yahadabêŋ Jon laselo kisi yôv, ma doŋtom Yisu ma opalê ba yahalaŋô avômalô enaŋ abôkama hathak yani?” Êŋ ma yani hadum ek ênjê Yisu.

Yisu havakôŋ avômalô hatôm 5,000

(Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Jon 6:1-15)

¹⁰ Ma Yisu anêŋ aposel êyô, ma enaŋ hathak nôŋ takatu ba thêlô idum bêŋ hadêŋ Yisu. Yôv ma Yisu halom thêlôda iyom ba i malak te anêŋ athêŋ nena Betsaida. ¹¹ Ma doŋtom avômalô bêŋ anôŋ eyala nena Yisu lêk hi. Êŋ ma thêlô esopa yani ba i. Thêlô i êyô ek Yisu ma yani hawa thêlô thô. Yôv ma yani hanaŋ abô hathak Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak ba hadum avômalô lôk liŋ ibitak mavi.

¹² Ma yaŋsiŋ bôlvôŋ ma Yisu anêŋ ŋê ku êlêm ma enaŋ hadêŋ yani nena, “Lêk yaŋsiŋ ma alalô amô loŋ thiliv. Ba intu otak avômalô takêntêk ek ini malak lôk loŋ takatu ba hamô habobo ek nêmbôlêm iniŋ nôŋ lôk loŋ nêjêk.”

¹³ Ma doŋtom Yisu hanaŋ nena, “Mi, môlôda nobakôŋ i.” Ma thêlô enaŋ, “Yêlôaniŋ nôŋ ma polom baheŋvi ma alim ju iyom hamô ba miŋ hatôm ami. Aêŋ ba yêlô ana nanêm nôŋ vuli ek avômalô nômbêŋ êntêk êŋ la?” ¹⁴ Thêlô enaŋ abô êŋ ek malê nena anyô bêŋ anôŋ ba hatôm 5,000 la intu êmô.

Ma Yisu hanaŋ hadêŋ anêŋ ŋê ku nena, “Môlô nonaŋ êndêŋ avômalô nena nesak doŋtom êtôm aêntêk 50 dum te, ma 50 dum yaŋ êtôm 5,000.” ¹⁵ ŋê ku idum aêŋ hadêŋ avômalô ba sapêŋ êlôk êmô biŋ. ¹⁶ Ma Yisu hawa polom baheŋvi lôk alim ju atu ba hêv ma hathak leŋ ma hateŋ mek. Vêŋ ma haya hi lôbôlôbô ma hêv hadêŋ anêŋ ŋê ku ba ibi sam hadêŋ avômalô nômbêŋ atu. ¹⁷ Ma avômalô sapêŋ eyaŋ ba leŋiŋviyak. Ma nôŋ wata vi atu ba hamô ma ŋê ku isup halôk vak sam laumiŋ ba lahavuju.

Pita hanaŋ nena Yisu ma Kilisi

(Mat 16:13-28; Mak 8:27-9:1)

¹⁸ Wak te ma Yisu hateŋ mek ma anêŋ ŋê ku iyom êmô haviŋ yani. Ma Yisu hanaŋ hik thêlô liŋ nena, “Avômalô ethak elam ya nena opalê?”

¹⁹ *Ma thêlô enaŋ nena, “Doho enaŋ nena o ma Jon anyô hathik ŋaŋ. Ma doho enaŋ nena o ma Elia, ma doho enaŋ nena o ma plopet bô te intu haviyô hathak loŋbô.”

²⁰ *Ma Yisu hanaŋ hik thêlô liŋ, “Ma môlôda olam ya nena opalê?”

Ma Pita hanaŋ viyaŋ nena, “O ma Mesia atu ba Wapômbêŋ hêv ek nêŋ anêŋ avômalô bulubiŋ.”

²¹ Êŋ ma Yisu hanaŋ lôklokwaŋ hadêŋ thêlô ek miŋ nenaŋ abô êŋ bêŋ êndêŋ anyôla ami. ²² *Ma yani hanaŋ nena, “Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu tem esopa Wapômbêŋ anêŋ lahaviŋ ba enja vovaŋ bêŋ anôŋ. Ma Israel iniŋ ŋê bêŋbêŋ lôk ŋê bêŋbêŋ êbôk da lôk ŋê lôkauk hathak abô balabuŋ tem nêmbôliŋ dômiŋ êndêŋ yani. Ma Wapômbêŋ tem indum ba nijik yani vônô. Ma êtôm wak lô ma tem injik yani liŋ imbiyô esak loŋbô.”

²³ *Ma yani hanaŋ hadêŋ avômalô sapêŋ nena, “Anyôla hadum ek esopa ya, êŋ ma êmbôliŋ dôŋ êndêŋ yanida ma enja anêŋ alovalaŋsiŋ êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ ba esopa ya. ²⁴ *Ek malê nena ôpatu ba lahabi bêŋ anôŋ hathak anêŋ lôkmala pik ma anêŋ lôkmala êŋ tem nêŋ yak. Ma doŋtom ôpatu ba hatak anêŋ lôkmala ek hasopa ya, yani êŋ tem enja lôkmala anôŋ. ²⁵ Anyô te hawa nômkama pik sapêŋ, ma doŋtom miŋ hasopa Wapômbêŋ ami ba anêŋ lôkmala hêv yak, êŋ ma tem yani êmô mavi e? Mi anôŋ, tem enja vovaŋ. ²⁶ *Ma anyôla mama ek ya lôk yenaŋ abô, ma emberŋ yam atu ba ya Anyô Anêŋ Nakaduŋ yandea lêm imbiŋ yenaŋ deda lôkmaŋgiŋ lôk lambô ma aŋela matheŋ iniŋ deda lôkmaŋgiŋ, ma tem ya mama ek ôpêŋ aêŋ iyom. ²⁷ Aêŋ ba yanaŋ avanôŋ êndêŋ môlô nena Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak tem êlêm. Ma môlô vi atu ba umiŋ loŋ êntêk tem nôŋ lôkmala denaŋ ma ôŋgô nôŋ êŋ imbiŋ.”

* 9:19: Luk 9:7-8 * 9:20: Jon 6:68-69 * 9:22: Luk 9:44; 18:32-33 * 9:23: Mat 10:38; Luk 14:27 * 9:24: Mat 10:39; Luk 17:33; Jon 12:25 * 9:26: Mat 10:33; Luk 12:9

*Yisu lijkupik habitak yannda**(Mat 17:1-13; Mak 9:2-13)*

²⁸ Ma Yisu hanaŋ abô êŋ yôv ma wak baheŋvi ba lahavulô hale ba hi. Ma Yisu hathak dumlolê te ba hi ek eteŋ mek ma hawa Pita lo Jems ma Jon iviŋ yani. ²⁹ Yisu hateŋ mek denaŋ ma thohavloma habitak yannda ba anêŋ kwêv habitak thapuk hatôm damak hêv. ³⁰⁻³¹ *Ma ketheŋ oyaŋ ma anyô lokwanju lôk deda bêŋ imiŋ ba enaŋ abô haviŋ yani, yaŋ ma Mose ma yaŋ ma Elia. Thai enaŋ abô hadêŋ Yisu hathak nôŋ takatu ba Yisu tem indum ba injik anôŋ êmô Jelusalem endeba yani etak pik êntêk ba ni. ³² *Ma Pita lo Jems ma Jon thêlô maleŋ hatulak ba êk sôm. Ma thêlô iviyô ma êyê Yisu anêŋ deda bêŋ lôk anyô ju imiŋ iviŋ yani. ³³ Ma thai idum ek ini ma Pita hanaŋ hadêŋ Yisu aêntêk, “Anyô bêŋ, mavi anôŋ ek lêk alalô amô loŋ êntêk. Yêlô nadav unyak lôkkupik lokwanlô, te ek o ma te ek Mose ma te ek Elia.” Pita hathôn abô atu ba enaŋ ba intu hanaŋ aêŋ.

³⁴ Pita hanaŋ abô denaŋ ma buliv te hayô hava thêlô siŋ ba thêlô êkô. ³⁵ *Ma abô te halêm anêŋ buliv êŋ kapô nena, “Intu ma yenaŋ Okna ba bôk yahatak yani yôv ek indum yenaŋ ku. Ba nodanô anêŋ abô.” ³⁶ Abô êŋ habitak yôv ma thêlô êyê Yisu iyom hamiŋ. Pita lo Jems ma Jon miŋ enaŋ hadêŋ anyôla hathak nôŋ takatu ba êyê lo elanô ami.

*Yisu hêv ngôk vê hêk okna te**(Mat 17:14-21; Mak 9:14-29)*

³⁷ Haviyô hayaŋ ma Yisu thêlô etak dumlolê hêk ma êlôk ba i, ma avômalô bêŋ anôŋ i êpôm yani. ³⁸ Ma anyô te halam aêntêk, “Kêdônwaga, hatôm nêŋ kapôlôm ek yenaŋ okna ba nêŋ yani sa ek malê nena yenaŋ okna doŋtom iyom. ³⁹ Ngôk te hathak hayôkwiniŋ yani ba ketheŋ oyaŋ ma yani halaŋ boloba ba halowaliŋ kambom ba wapôk habitak abôlêk. Ngôk êŋ habuliŋ yani lijkupik kambom anôŋ ba miŋ hathak hatak yani dokte ami. ⁴⁰ Yahananŋ hik anêŋ nê ku liŋ lôklokwan ek nêŋ ngôk kambom êŋ vê, ma doŋtom thêlô miŋ hatôm ami.”

⁴¹ Ma Yisu hanaŋ viyaŋ nena, “Yahamô haviŋ môlô sawa daim ma doŋtom miŋ ôêvhaviŋ ami ma owa auk lokbaŋ aleba yakapôlôn lêk hagiap hathak môlô. Onja okna êŋ êlêm.”

⁴² Ma okna êŋ haveŋ denaŋ, ma ngôk êŋ habi vôiê halôk pik ba hadum ba okna halowaliŋ kambom. Ma doŋtom Yisu hathaŋ ngôk lelaik êŋ, ma hadum okna êŋ ba habitak mavi ma hêv hi hadêŋ lambô hathak loŋbô. ⁴³ Ma avômalô sapêŋ eson kambom hathak Wapômbêŋ anêŋ lôklokwan bêŋ.

*Yisu hanaŋ bôlôn yaŋ hathak anêŋ njama**(Mat 17:22-23; Mak 9:30-32)*

Avômalô sapêŋ leŋiŋhabi abô bêŋ anôŋ hathak nôŋ takatu ba Yisu hadum, ma Yisu hanaŋ hadêŋ anêŋ nê ku nena, ⁴⁴ * “Môlô nodanô abô êntêk katô. Tem nenaŋ Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu bêŋ ba netak êndôk avômalô baheŋiŋ.” ⁴⁵ *Ma anêŋ nê ku êthôn abô êŋ anêŋ ôdôn paliŋ ek malê nena havuŋ ek thêlô. Ma êkô ek nenaŋ injik yani liŋ ek enaŋ anêŋ ôdôn bêŋ êndêŋ thêlô.

*Opalê intu anyô bêŋ?**(Mat 18:1-5; Mak 9:33-41)*

⁴⁶ *Ma Yisu anêŋ nê ku êkôki nena thêlô alisê intu bêŋ ek nê ku vi. ⁴⁷ Ma Yisu hayala thêlôniniŋ auk êŋ. Ma hawa amena te ba hadô hamiŋ habobo yani. ⁴⁸ *Ma hanaŋ hadêŋ anêŋ nê ku nena, “Ôpatu ba hêvhaviŋ ya ba hawa amena nate aêntêk thô, ma hatôm hawa ya thô. Ma ôpatu ba hawa ya thô, ma hatôm hawa ôpatu ba hêv ya ba yahalêm thô haviŋ. Ma ôpatu ba hadum i aleba yaôna hamô môlô malêvôn intu anyô bêŋ ek môlô.”

⁴⁹ Ma Jon hanaŋ nena, “Anyô Bêŋ, yêlô ayê anyô te hêv ngôk vê hathak anêŋ athêŋ. Ma doŋtom yani ma miŋ alalô te ami ba intu yêlô anaŋ ek yani etak ku êŋ.”

* 9:30-31: Luk 9:22 * 9:32: 2Pi 1:16-18 * 9:35: Luk 3:22 * 9:44: Luk 9:22 * 9:45: Luk 18:34 * 9:46: Luk 22:24 * 9:48: Mat 10:40

⁵⁰* Ma doɽtom Yisu hanaɽ nena, “Dô! Miɽ numiɽ yani loɽ siɽ ami. Ôpatu ba miɽ hapôlik hathak alalô ami, intu alalôaniɽ te.”

Avômalô Samalia êdô Yisu

⁵¹ Waklavôɽ Wapômbêɽ enja Yisu ni leɽ lêk habobo, êɽ ma yani lavidonɽ ek ni Jelusalem. ⁵² Ma yani hêv anyô doho ba i malak te hêk Samalia ek nêpôpêk nômkama êmônɽ ek yani. ⁵³ Ma doɽtom avômalô loɽ êɽ êdô neja yani thô ek malê nena hi Jelusalem. ⁵⁴* Ma ɽê ku Jems lo Jon êyê nôm êɽ ma enaɽ hik yani liɽ aêntêk, “Anyô Bêɽ, yai nandam atum êndôk ba êlêm anêɽ leɽ ek esaɽ thêlô e?” ⁵⁵ Ma doɽtom Yisu hik i liliɽ ma hayanda thai. ⁵⁶ Ma thêlô i malak yaɽ.

Ku bêɽ ek nesopa Yisu vanɽwam

(Mat 8:18-22)

⁵⁷ Thêlô evenɽ loɽôndê ba i ma anyô te hanaɽ nena, “Loɽ nômbêɽ atu ba hu ma tem yasopa o.”

⁵⁸ Ma Yisu hanaɽ, “Avuɽ yatap iniɽ pik abyanaɽ hamô ma menak iniɽ unyak hamô aliɽ, ma doɽtom ya Anyô Anêɽ Nakaduɽ atu ma yenaɽ loɽ yangêk ma mi.”

⁵⁹ Ma Yisu hanaɽ hadêɽ anyô yaɽ nena, “Osopa ya.”

Ma doɽtom ôpêɽ hanaɽ, “Anyô Bêɽ, otak ya ek yana yandav wakamik vêmam.”

⁶⁰ Ma Yisu hanaɽ hadêɽ yani, “Dô, ɽê ɽama da nedav iniɽ ɽama. Ma nu onaɽ abô esak Wapômbêɽ anêɽ loɽ lôkliɽyak bêɽ.”

⁶¹* Ma anyô yaɽ hanaɽ hadêɽ Yisu nena, “Anyô Bêɽ, tem yasopa o, ma doɽtom otak ya ek yanaɽ waklêvônɽ êndêɽ yenaɽ avômalô vêmam.”

⁶² Ma Yisu hanaɽ viyaɽ nena, “Ôpatu ba haveɽ loɽôndê ma hik ma liliɽ miɽ hatôm indum ku êɽjêk Wapômbêɽ anêɽ loɽ lôkliɽyak kapô ami ma mi.”

10

Yisu hêv ɽê ku hatôm 72 ba i

(Mat 11:20-24)

¹* Yôv ma Anyô Bêɽ hatak avômalô yaɽda hatôm 72 ba hêv i juju ba êmônɽ ek yani ba i hadêɽ malak lôɽ sapêɽ atu ba yani tem ni. ²* Ma yani hanaɽ hadêɽ thêlô nena, “Nôm bêɽ anônɽ lêk hayôk ba hamô ku kapô, ma doɽtom ɽê ku ma tomtom iyom. Aêɽ ba noterɽ mek êndêɽ ku anêɽ alaɽ ek nêm ɽê ku ba ini ek nindum anêɽ ku. ³* Môlô nu. Yahêv môlô ba u hatôm boksipsip nali i êmô avuɽ yatap malêvônɽ. ⁴* Ma miɽ môlô noja valuseleɽ lôk vak lôk bokɽgôp imbiɽ ami. Ma miɽ nonaɽ abô pôk emberɽ loɽôndê ami ma unu nundum ku êɽ ketheɽ.

⁵ “Môlô ôyô unyak te kapô, ma nonaɽ êndêɽ thêlô aêntêk, ‘Wapômbêɽ hatôm indum ba môlô nômô yôhok mavi.’ ⁶ Anyô yôhok te hamô unyak êɽ ba hêvhaviɽ, êɽ ma tem môlônim abô mavi êɽ êmô imbiɽ thêlô. Ma mi, ma tem abô êɽ êmbôlêm ek môlôda esak loɽbô. ⁷* Ma môlô nômô unyak êɽ iyom. Ma môlô onɽwaɽ ba nunum êtôm atu ba êv hadêɽ môlô iyom ek malê nena môlô ma ɽê ku ba mavi ek avômalô neyabiɽ môlô. Ma miɽ môlô unu nosak unyak mayaliv ami.

⁸* “Môlô ôyô malak lôɽ te ba ewa môlô thô ba êv nôm hadêɽ môlô, êɽ ma môlônɽgaɽ. ⁹ Ma môlô nundum thêlôninɽ avômalô lôk liɽniɽ nimitak mavi, ma môlô nonaɽ aêntêk, ‘Wapômbêɽ anêɽ loɽ lôkliɽyak lêk halêm habobo môlô.’ ¹⁰ Ma doɽtom miɽ ewa môlô thô ami, êɽ ma môlô unu numiɽ loɽôndê ma nonaɽ nena, ¹¹* ‘Yêlô ik vonɽgovaɽ veɽniɽkapô vê halôk môlô malemim ek injik môlônim kambom thô. Ba intu môlô lemim imbi katô nena Wapômbêɽ anêɽ loɽ lôkliɽyak lêk halêm habobo môlô.’ ¹²* Yanaɽ êndêɽ môlô nena

* 9:50: Mat 12:30; Luk 11:23 * 9:54: 2Kiɽ 1:9-16 * 9:61: 1Kiɽ 19:20 * 10:1: Mak 6:7 * 10:2: Mat 9:37-38; Jon 4:35 * 10:3: Mat 10:16 * 10:4: Mat 10:7-14; Mak 6:8-11; Luk 9:3-5 * 10:7: 1Ko 9:6-14; 1Ti 5:18 * 10:8: 1Ko 10:27 * 10:11: Ap 13:51; 18:6 * 10:12: Stt 19:24-25; Mat 10:15; 11:24

waklavônj atu ba Wapômbêj endelêm ek endanjô abô, êj ma avômalô loj atu ba miñ ewa môlô thô ami, thêlônij malaij tem êmônj ek avômalô kambom anêj Sodom.

¹³ “Alikaknena, môlô avômalô Kolasin lo Betsaida! Môlô bôk ôyê nômbithi lomaloma. Ma dojtom bôk yandum nômbithi takêj êmô Taia lo Saidon malêvônj, êj ma kethêj oyañ ma tem nijik kwêv kambom lôk nesav atum ngavu esak leñj kadôk ek nede kapôlônij liliñ. ¹⁴ Waklavônj atu ba Wapômbêj endelêm ek endanjô abô, êj ma môlônim malaij tem bêj anônj êmônj ek avômalô Taia lo Saidon iniñ! ¹⁵ Ma môlô avômalô Kapaneam, tem nêmbô môlônim athêj esak lej e? Mi, môlô tem unu jê jama iniñ loj!”

¹⁶ * “Anyô halañô môlônim abô, êj ma yani halañô yenañ abô haviñ. Ma anyô havôliñ dôm hadêj môlô, êj ma yani havôliñ dôm hadêj ya haviñ. Ma anyô havôliñ dôm hadêj ya, êj ma yani havôliñ dôm hadêj Ôpatu ba hêv ya ba yahalêm haviñ.”

Jê ku êvôlêm hathak lojbô

(Mat 11:25-27; 13:16-17)

¹⁷ Jê ku 72 takatu êvôlêm hathak lojbô ma leñjmavi bêj anônj ba enañ, “Anyô Bêj, yêlô adum ku lomaloma lôk êv ngôk vê hathak anêm athêj.”

¹⁸ *Ma Yisu hanañ aêntêk, “Yahayê Sadañ hêv yak anêj lej hatôm damak. ¹⁹ *Odañô, yahêv lôklokwañ hadêj môlô ek nombak umya lo danjaviñ pesa. Ma môlô hatôm nômô Sadañ ôpatu ba lamaniñ hathak môlô anêj lôklokwañ sapêj lu. Ma nômlate miñ hatôm imbulij môlô ami ma mi. ²⁰ *Ma môlô miñ lemimmavi bêj anônj esak ngôk elañô môlônim abô ami ma mi, ma dojtom môlô lemimmavi esak Wapômbêj bôk hatô môlônim athêj hêk lej.”

²¹ Yôv ma Lovak Matherj hadum Yisu anêj kapô lamavi ba hanañ, “Wakamik, O ma lej lo pik anêj alañ! Lêk huvuñ anêm auk hadêj jê lôkauk lôk jê bêjbêj ma huik thô hadêj jê takatu ba êtôm avômena yaônena. Ba intu yahabô anêm athêj! Wakamik, avanônj oda hosopa anêm lemhaviñ ba intu hudum aêj.

²² * “Wakamik bôk hôêv ya auk sapêj yôv. Ba anyô late miñ hayala Nalum atu ami. Mi, O Wakamik iyom. Ma anyô late miñ hayala O Wakamik katô ami. Mi, Nalum lôk jê takatu ba Nalum lahaviñ injik O thô êndêj i iyom.”

²³ Ma Yisu hik i liliñ ba hanañ hadêj anêj jê ku iyom nena, “Wapômbêj hadum mavi hadêj môlô ba môlô ôyê nôm takatu. ²⁴ Yanañ êndêj môlô nena sêbôk ma plopet lôk kiñ bêj anônj leñjhaviñ nêgê nôm êntêk ba lêk môlô ôyê, ma dojtom miñ êyê ami. Ma leñjhaviñ nedañô abô takêntêk ba lêk môlô olañô, ma dojtom miñ elañô ami.”

Anyô Samalia mavi te

(Mat 22:34-40; Mak 12:28-34)

²⁵ *Wak te ma anyô lôkauk hathak abô balabuñ hayô hamiñ ba hadum ek esaê Yisu ba hanañ, “Kêdônjwaga, yandum malê ek Wapômbêj nêm lôkmala atu ba nêmbô êtôm wak nômbêj intu sapêj êndêj ya?”

²⁶ Ma Yisu hanañ hik yani liñ aêntêk, “Abô balabuñ hanañ malê? Êj ma oda osam abô êj ba lemimbi nena abô êj hanañ aisê?”

²⁷ *Ma yani hanañ nena, “Lemimimbiñ Anyô Bêj unim Wapômbêj ênjêk unim kapôlômim lôk dahôlômim ma lôklokwañ lôk unim auk sapêj. Ma lemimbiñ anêm avômalô êtôm lemhaviñ oda.”

²⁸ *Ma Yisu hanañ nena, “Avanônj. Undum aêj ma tem ômô lôkmala.”

²⁹ Ma dojtom yani hadum ek avômalô nêgê nena anêj auk ma mavi, aêj ba yani hanañ nena, “Yenañ avômalô êj ma opalêla?”

³⁰ Ma Yisu hanañ viyañ aêntêk, “Anyô te hatak Jelusalem ma halôk ba hi Jeliko. Êj ma jê vani êpôm yani ba ik yani ba hamayak hêk lojôndê ma ewa anêj nômkama vani ba i.

* 10:16: Mat 10:40; Luk 9:48; Jon 5:23 * 10:18: Jon 12:31; ALK 12:8-9 * 10:19: Sng 91:13; Mak 16:18 * 10:20: Plp 4:3; ALK 3:5 * 10:22: Jon 3:35; 10:15 * 10:25: Mat 22:35-40; Luk 18:18 * 10:27: Wkp 19:18; Lo 6:5 * 10:28: Wkp 18:5

³¹ Ma anyô habôk da te hasopa lojôndê êj ba halôk ba hi. Êj ma yani hayê anyô êj, ma dojtom yani habup halôk lojôndê vi hale ba hi. ³² Aêj iyom ma Livai te halôk lojôndê bô êj hale ma hayê ôpêj, ma kethej oyanj habup halôk lojôndê vi atu hale ba hi. ³³ Ma dojtom anyô Samalia* te halom lojôndê êj ba hi ma hayê ôpêj ba lahiki. ³⁴ Êj ma yani hi hadêj ôpêj ma hangasô wairj lôk nômlênjêj hathak ôpêj anêj palê ma hasum. Yôv ma yani hawa ôpêj ba hatak hayô hamô anêj bok dojki ma halom ba hi unyak atu ba êv vuli ba êk. Ma yanida hayabiñ ôpêj. ³⁵ Ma haviyô hayañ ma yani hêv valuselej seleva ju hadêj unyak alañ ma hanañ nena, ‘Oyabiñ anyô lijij êntêk mavi. Ma valu êntêk mij hatôm ami ba wak yañ atu ba yahalehalêm ma tem yanêm doho imbiñ.’ ”

³⁶ Yisu hanañ abô loj kapô êj yôv ma hanañ hik anyô lôkauk êj lij aêntêk, “Lemhabi aisê? Ôpatu ba nê kambom ik ma opalê hêv yani sa hatôm yanida anêj avômalô te?”

³⁷ Ma anyô lôkauk hanañ viyañ nena, “Ôpatu ba hêv kapô hadêj yani.”

Ma Yisu hanañ hadêj ôpêj nena, “Nu ma undum aêj iyom.”

Yisu hamô Mata lo Malia iniñ unyak

³⁸ Yisu lôk anêj nê ku evenj ba i ma Yisu habitak hayô malak lôj te ba hi. Ma avi te anêj athêj nena Mata hawa Yisu thô ba hi hamô anêj unyak. ³⁹ *Mata anêj yañ molok Malia hamô habobo Anyô Bêj valuvi ba halañ anêj abô. ⁴⁰ Ma dojtom Mata hadum ku bêj anôj ek hapôpêk nômlênjêj. Êj ma yani hi hadêj Yisu ma hanañ, “Anyô Bêj, lemhabi aisê? Yahadum ku bêj anôj ma yenañ aiyañ molok mij hêv ya sa dokte ami. Ba intu otak yani êlêm ek nêmlênjêj ya sa.”

⁴¹ Ma dojtom Anyô Bêj hanañ viyañ hadêj yani nena, “Mata, Mata, aisê ka lem hik o ba kapôlôm malaiñ hathak nômkama lomaloma? ⁴² *Ma dojtom nômlate iyom intu ba nômbêj ma Malia lêk hawa nômlênjêj yôv ba anyô te mij hatôm enja nômlênjêj vê ênjêk yani ami ma mi.”

11

Kobom netej mek

(Mat 6:9-15; 7:7-11)

¹ Wak te ma Yisu hatej mek hamô bute. Ma hatej mek yôv ma anêj nê ku te hanañ hadêj yani nena, “Anyô Bêj, ôndônj yêlô ek yêlô natej mek êtôm sêbôk ba Jon hadônj anêj nê ku.”

² Ma Yisu hanañ, “Môlô netej mek aêntêk,
“Wakamik, anêmlênjêj ênjêk mathej.

Ma anêmlênjêj loj lôkliñyak êlêm êtôm loj lôkthô.

³ Ma nêmlênjêj wak tomtom anêj nômlênjêj êndênjêj yêlô.

⁴ Ma yêlô êv avômalô iniñ kambom takatu ba idum hadêj yêlô vê,
ba intu nêmlênjêj yêlôaniñ kambom vê aêj iyom.

Lôk mij otak yêlô êndôk nômlênjêj atu ba esau yêlô ami.’ ”

⁵⁻⁶ Yôv ma Yisu hanañ abô loj kapô te hadêj thêlô aêntêk, “Bôlôvônj biñ te ma hu hadêj anêmlênjêj anyô môlô te anêj unyak ma honañ, ‘Aiyañ, yenañ anyô môlô te halêm anêj loj daim ba lêk hamô yenañ unyak ba hama kisi ma ya nômlênjêj mi. Ba hatôm nêmlênjêj polom lokwanjêlô ek yani e?’ ⁷ Ma anêmlênjêj anyô môlô atu hamô unyak kapô tem enañ viyañ nena, ‘Yahadô. Yêlô lêk êk sôm ba unyak abôlêk lêk putup yôv ba tem mij yanêmlênjêj nômlênjêj o ami ma mi.’ ⁸ Yani hadô ek nêmlênjêj anêj anyô môlô sa. Ma dojtom yahanañ hadêj môlô nena oteñjêj lôbôlônjêj, êj ma tem yani mama ba imbiyô ba nêmlênjêj nômlênjêj êtôm atu ba hoteñjêj yani.

⁹⁻¹⁰ “Ba intu yahanañ hadêj môlô nena nêmlênjêj takatu ba enañ hik Wapômbêj lij, ma tem neja nômkama êtôm atu ba enañ. Ma êbôlêm nômlate ma tem nêpôm. Ma ipididij unyak abôlêk ma tem injik vê ek i. Aêj ba onañ hik Wapômbêj lij ma tem nêmlênjêj nômlênjêj

* 10:33: Avômalô Samalia ma Isael iniñ nê kambom. * 10:39: Jon 11:1; 12:2-3 * 10:42: Mat 6:33

lemimhaviņ êndêņ mólô. Ma ôbôlêm ma tem nôpôm. Ma upididiņ unyak abôlêk ma tem injik vê ek mólô.

¹¹ “Mólô avômena iniņ lami, nalum hanaņ hik o liņ ek enjaņ alim ma tem nê m uya kambom te êndêņ yani e? Ma mi! ¹² Mena yani hanaņ ek enjaņ menak daluk, êņ ma tem nê m űgalivaņ te e? Ma mi! ¹³ Mólô avômalô pik unim bôk lo loņ ma kambom, ma doņtom mólô othak ôêv nômkama mavi hadêņ nalumi. Aêņ ba mólô noyala katô nena mólônim Lemambô Bêņ atu ba hamô malak leņ yani lamavi anôņ ek nê m Lovak Matheņ êndêņ ģê takatu ba enaņ hik yani liņ.”

Yisu lo Belsebul

(*Mat 12:22-32,43-45; Mak 3:20-27*)

¹⁴ Yisu hêv űĝôk vê hêk anyô abôlêk putup te. Ma űĝôk êņ hatak ôpêņ ba hi ma ôpêņ hanaņ abô ba avômalô sapêņ êyê ba esoņ kambom. ¹⁵ *Ma doņtom avômalô doho enaņ, “űĝôk iniņ anyô bêņ Belsebul hêv lôklokwaņ hadêņ ôpêņ. Ba intu hatôm nê m űĝôk sapêņ vê êņĵêk avômalô.” ¹⁶ *Ma avômalô doho idum ek nesau Yisu ba enaņ hik yani liņ nena, “Undum lavôņiņ te ek injik thô nena Wapômbêņ hêv o ba hólêm mena mi e?”

¹⁷ Ma doņtom Yisu hayala thêlôniniņ auk ba hanaņ abô loņ kapô te hadêņ thêlô nena, “Avômalô malak lôņ te evaki vose hi ôdôn ju, êņ ma tem malak lôņ êņ űgathiniņ ba bapu ipup imbitak. Ma avômalô ôdôn te evaki vose hi ôdôn ju ma tem thêlôda nê nê m yak. ¹⁸ Aêņ ba Sadaņ anêņ űĝôk vi evaki vose hi ôdôn ju, êņ ma Sadaņ anêņ loņ lôkliņyak tem imiņ majaņ aisê? Mi. Ma aisê ka mólô onaņ nena yahêv űĝôk vê hathak Belsebul anêņ lôklokwaņ? ¹⁹ Mólô onaņ nena űĝôk bêņ Belsebul hêv lôklokwaņ hadêņ ya ba yahêv űĝôk vê. Ma mólônim avômalô idum ku êņ haviņ! Ma opalê intu hêv lôklokwaņ hadêņ thêlô ba idum ku mavi êņ? űĝôk Bêņ, e? Mi! Mólôda unim avômalô ik thô nena mólô onaņ abôyaņ. ²⁰ Wapômbêņ da hêv lôklokwaņ hadêņ ya ba yahêv űĝôk vê hêk avômalô. Aêņ ba oyala nena Wapômbêņ anêņ loņ lôkliņyak lêk halêm yôv.

²¹ “Anyô lôklokwaņ te havaloņ nômkama vovak ba hayabiņ anêņ loņ, êņ ma anêņ nômkama tem êmô mavi. ²² *Ma doņtom anyô vovak laik môņ hayô ba hik vovak hadêņ ôpêņ aleba hamô lu, êņ ma yani tem enja ôpêņ anêņ nômkama vovak takatu ba bôk hadum ôpêņ ba habitak lôklokwaņ vê. Aêņ ba ôpatu ba lovak ma tem imbi yaņ atu ba hêv yak anêņ nômkama sam.

²³ * “Anyôla miņ hêv ya sa ek yai naņĝik vovak êndêņ Sadaņ ami, ôpêņ hatôm haviņ Sadaņ ba thai ik vovak hadêņ ya. Ma anyô miņ hêv ya sa ba hasup avômalô hathak doņtom ami, êņ ma hatôm halupuniņ i ba êsôv mayaliv.”

²⁴ “űĝôk lelaik hatak anyô te, êņ ma hi haveņ loņ thiliv ek êmbôlêm loņ mavi te ek enja lovak ba êmô. Ma miņ hapôm loņ te ami ma tem enaņ nena, ‘Yatup siņ yana unyak sêbôk esak loņbô.’ ²⁵ Ma hayô ba hayê nena unyak êņ lêk epesaņ ba habitak mabuņ mavi. ²⁶ Êņ ma tem ni êmbôlêm űĝôk baheņvi ba lahavuju takatu ba iniņ lôklokwaņ hamônĝ ek anêņ ba enja i imbiņ ek nimbitak nêyô unyak êņ kapô esak loņbô. Êņ ma ôpêņ tem êmô kambom anôņ ek yaņ sêbôk.”

²⁷ *Yisu hanaņ abô takêņ hamô denaņ ma avi te hamiņ avômalô nômbêņ êņ malêvônĝ ma halam aêntêk, “Avi atu ba havathu o ba hêv sum hadêņ o, yani êņ êmô lôk lamavi.”

²⁸ Ma doņtom Yisu hanaņ, “Ôpatu ba halaņô Wapômbêņ anêņ abô ba hasopa, yani êņ êmô lôk lamavi anôņ.”

Anyô doho leņiņhaviņ nêĝê lavôņiņ

(*Mat 12:38-42; Mak 8:11-12*)

²⁹ *Avômalô bêņ anôņ êyô ek Yisu. Êņ ma Yisu hanaņ, “Avômalô bôlônĝ êntêk ma avômalô kambom. Thêlô enaņ ek yandum lavôņiņ ek injik thô nena Wapômbêņ bôk hêv ya ba yahalêm, ma doņtom tem mi. Thêlô tem nêĝê Jona anêņ lavôņiņ iyom. ³⁰ Sêbôk

* 11:15: Mat 9:34; 10:25 * 11:16: Mat 12:38 * 11:22: Kol 2:15 * 11:23: Luk 9:50 * 11:27: Luk 1:28,42,48

* 11:29: Mat 16:4

ma Jona habitak hatôm lavôñij ek avômalô Ninive. Ma lêk Anyô Anêñ Nakaduñ atu tem imbitak aêñ iyom êndêñ avômalô bôlôn êntêk.

³¹ * “Sêbôk ma Siba iniñ kwin hatak anêñ loñ ma halêm anêñ pik anêñ dañ ek endañ Solomon anêñ auk mavi. Odañô! Nômplate hamô loñ êntêk ma bêñ ek Solomon. Ma doñtom mômô ôdô anêñ nodañô. Ma waklavônñ atu ba Wapômbêñ hatak ek nindum abô ma Siba iniñ kwin êñ tem enañ mômônim kambom takêñ bêñ. ³² * Ma sêbôk ba avômalô Ninive elañ Jona anêñ abô ba ele kapôlônñij liliñ. Ma nômplate lêk hamô loñ êntêk ma bêñ ek Jona. Ma doñtom mômô ôdô anêñ nodañô. Ma waklavônñ atu ba Wapômbêñ hatak ek nindum abô ma tem avômalô Ninive niniñ ba nenañ mômônim kambom takêñ bêñ.”

Deda leñvijkupik

(Mat 5:15; 6:22-23)

³³ * “Anyô miñ ethak êtôm atum ba ivuñ hamô lôn kapô mena êdô hamô unñ kapô ami ma mi. Thêlô êthôkwêñ hamiñ ek avômalô takatu ba êyô unyak kapô tem nêgê deda. ³⁴ Malem daluk ma hatôm atum ek nêm deda êndêñ lemvimkupik. Malem daluk mavi ma tem deda êmô lemvimkupik sapêñ. Ma doñtom malem daluk kambom ma tem momañiniñ bêñ êñjêk lemvimkupik. ³⁵ Aêñ ba nôñgô katô nena anêm deda ma deda anônñ ek malê nena deda doho ma hatôm momañiniñ. ³⁶ Ma deda hamô lemvimkupik sapêñ, ma momañiniñ miñ hêk bute ami. Êñ ma lemvimkupik sapêñ tem imbitak deda êtôm atum habi malem loñ.”

Yisu hathañ Palisi lôk ñê lôkauk hathak abô balabuñ

(Mat 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 20:45-47)

³⁷ Yisu hanañ abô yôn ma Palisi te hanañ hik Yisu liñ ek enjañ nôñ êmô imbiñ yani. Êñ ma Yisu hi hayô ôpêñ anêñ unyak kapô. ³⁸ Ma Palisi êñ hayê Yisu halôk hamô ek enjañ nôñ ma miñ hathik i ami. Êñ ma yani hasoñ kambom.

³⁹ Ma Yisu hanañ hadêñ yani nena, “Mômô ñê Palisi, mômô othak uthik unim tase lôk belev anêñ vidôm iyom, ma doñtom mômônim kapôlômim putup hathak kobom vani lo kobom kambom. ⁴⁰ Mômô ñê molo, Wapômbêñ hapesañ viyaiñ lôk vikapô haviñ. ⁴¹ Ma doñtom mômônim nômkama takatu ba hamô ma mômô nôñêm êndêñ ñê nômkama mi ek nêm thêlô sa. Mômô nundum aêñ ma tem mômônim nômkama sapêñ êmô mabuñ mavi êñjêk Wapômbêñ ma.

⁴² “Alikaknena mômô ñê Palisi, vovañ bêñ tem êpôm mômô. Mômô othak usup ava takatu ba hadum nôñ vasiñ ba uik sam hi ôdônñ laumiñ ba ôêv ôdônñ te hadêñ Wapômbêñ hatôm da. Kobom êñ ma nôñ yaôna. Ma doñtom mômô otak kobom thêthônñ lôk kobom lemimimbiñ Wapômbêñ. Kobom êntêk ma nômbêñ! Nodañô! Mômô nosopa abô balabuñ bêñ takêntêk lôk abô balabuñ yaônena imbiñ!

⁴³ “Alikaknena mômô ñê Palisi, vovañ bêñ tem êpôm mômô! Mômô lemimhaviñ nôñmô êtôm ñê bêñbêñ êmô unyak yeñ kapô lôk lemimhaviñ avômalô nenañ, ‘Waklêvônñ anyô bêñ’ êndôk loñ ethak doñtom halôk.

⁴⁴ “Alikaknena, vovañ bêñ tem êpôm mômô. Mômô lelaik hatôm ñama te atu ba bôk elav bô ma lêk miñ anyôla hayala ami. Ba intu avômalô êyô imiñ ba ibitak lelaik hamô Wapômbêñ ma. Aêñ ba avômalô takatu ba ele ebobo mômô ma ibitak lelaik aêñ iyom.”

⁴⁵ ñê eyala abô balabuñ te halañ abô êñ ma hanañ hadêñ Yisu aêntêk, “Kêdônñwaga, honañ abô êñ hadêñ ñê Palisi ma huik yêlô susu haviñ.”

⁴⁶ Ma Yisu hanañ, “Alikaknena mômô ñê lôkauk hathak abô balabuñ haviñ, vovañ bêñ tem êpôm mômô. Mômô ôêv balabuñ anêñ malaiñ lomaloma hadêñ avômalô ek nesopa. Nôm êñ ma hatôm vak malaiñ kambom ek thêlô. Ma doñtom mômô miñ ôêv thêlô sa dokte ami.

⁴⁷⁻⁴⁸ “Alikaknena, vovañ bêñ tem êpôm mômô. Mômônim libumi bôk ik plopet bêñ anônñ vônô ma mômô oyabiñ iniñ siô dedaun mavi. Aêñ ba hik thô nena mômô ôlôk hathak libumi

* 11:31: 1Kin 10:1-10 * 11:32: Jna 3:5-10 * 11:33: Mak 4:21; Luk 8:16

iniñ bôk lo loñ takatu ba idum. ⁴⁹ Ba intu Wapômbênj anyô lôkauk bênj bôk hanañ aêntêk, ‘Tem yanêm plopet lo aposel bênj anônj êndênj thêlô, ma tem thêlô nindum kambom êndênj doho ba nijik doho vônô.’ ⁵⁰ Aênj ba avômalô bôlônj êntêk tem neja vovañ bênj esak plopet takatu ba ik vônô hadênj waklavônj Wapômbênj hapesañ pik aleba lêk. ⁵¹ Plopet mônj atu ba ik vônô ma Abel ma ik aênj habup hathak aleba hayô Sekalaia ma anênj dañ. Ik yani vônô hêk unyak matherj lôk loñ êbôk da anênj malêvônj. Avanônj, yanañ êndênj môlô, vuli kambom hathak bôk lo loñ takênj tem imbitak êpôm avômalô bôlônj êntêk.

⁵² “Alikaknena môlô ñê uik abô majañ thô, vovañ bênj tem êpôm môlô! Môlô umiñ auk mavi anênj loñôndê loñ siñ. Môlôda miñ oveñ loñôndê êñ ami ma umiñ siñ ek avômalô takatu ba leñiñhaviñ nesopa ma miñ hatôm nesopa ami.”

⁵³ Yôv ma Yisu hatak unyak êñ ma ñê lôkauk hathak abô balabuñ lôk ñê Palisi leñiññañ kambom ba enañ ik yani liñ lomaloma. ⁵⁴ Thêlô idum aênj ek neja yani êndôk adêk esak anênj abô.

12

Noyabiñ am esak Palisi iniñ kobom kambom

(*Mat 10:26-33; 12:31-32; 10:19-20*)

¹ *Avômalô bênj anônj bomañ ethak doñtom ba êyô imiñ i pesa. Ma Yisu hanañ hadênj anênj ñê ku aêntêk, “Noyabiñ am esak Palisi iniñ kobom kambom. Thêlô idum hatôm ñê mavi êmô avômalô malêvônj, ma doñtom auk lomaloma hêk iniñ kapôlônj. Nôm êñ ma hatôm yis ba tem êmbôv avômalô bênj anônj. ² *Nôm takatu ba havuñi hêk loñ kapô ma tem imbitak loñ yaiñ. Ma abô takatu ba havuñi ma tem avômalô sapênj neyala. ³ Aênj ba abô takatu ba môlô onañ hadênj bôlôvônj ma tem avômalô nedañô êndênj lôkwak. Ma abô takatu ba môlô onañ thikuthik halôk unyak kapô, êñ ma tem nimiñ unyak vôv ba nendam bênj.

⁴ “Yenañ avômalô, yanañ êndênj môlô nena miñ nôkô ek avômalô ami. Thêlô hatôm nijik lemvimkupik iyom vônô. Ma embeñ yam ma tem miñ hatôm nindum nômlate ami. ⁵ Odañô tem yangik ôpatu ba môlô nôkô esak thô: Nôkô ek Anyô Bênj. Yani hatôm injik môlô lemvimkupik vônô vêm ma imbi êndôk atum lôkmala. Ba intu nôkô ek yani iyom.

⁶ “Avômalô ethak êv vuli menak yaônena hathak valuseleñ yaô ek eyañ. Ma doñtom Wapômbênj miñ hathônj thêlô te ami, mi. ⁷ *Yani bôk hakatuñ môlô sapênj lemimkadôk ñaun yôv. Aênj ba môlô ma bênj ek menak, ba intu miñ nôkô ami.

⁸ “Yanañ êndênj môlô nena ôpatu ba hanañ hadênj avômalô nena hasopa ya ma tem ya Anyô Anênj Nakaduñ atu yanañ imiñ Wapômbênj ma ba añela nedañô nena, ‘Ôpêntêk ma yenañ.’ ⁹ Ma ôpatu ba hanañ hadênj avômalô nena hadô esopa ya, intu tem yanañ imiñ Wapômbênj ma ba añela nedañô nena, ‘Yahathônj ôpênj paliñ.’ ¹⁰ Ma anyô te hanañ abô kambom hathak Anyô Anênj Nakaduñ atu, ma Wapômbênj tem nêm ôpênj anênj kambom vê. Ma doñtom anyôla hayê Lovak Matherj anênj ku ba hanañ abôma nena, ‘Êntêk ma ñgôk Bênj anênj ku’, êñ ma Wapômbênj tem miñ nêm ôpênj anênj kambom êñ vê ami.

¹¹ * “Avômalô evaloñ môlô loñ ba u unyak yeñ mena êdô môlô hamiñ ñê bênjbênj mena ñê loñ buyañ iniñ ñê bênjbênj maleñiñ, êñ ma miñ nôkô ba nonañ nena, ‘Yêlô tem nanañ malê?’ mena ‘nanañ viyañ aisê?’ ami. Mi. ¹² Lovak Matherj tem nêm auk êndênj môlô ek nonañ.”

Anyô lôkmanñiñ atu ba auk mi

¹³ Anyô te hamiñ avômalô nômbênj atu kapô ma hanañ hadênj Yisu aêntêk, “Kêdônjwaga, wakamik bôk hama yôv ba onañ ek aiyañ bênj imbi anênj nômkama sam ba nêm ôdônj te ek ya.”

¹⁴ Ma doñtom Yisu hanañ hik ôpênj liñ, “Aisête? Opalê te hatak ya ek yambitak anyô bênj ek yambi môlônim nômkama sam?” ¹⁵ *Ma Yisu hanañ hadênj avômalô aêntêk,

* 12:1: Mat 16:5-6; Mak 8:14-15 * 12:2: Luk 8:17 * 12:7: Luk 12:24; Ap 27:34 * 12:11: Mak 13:11; Luk 21:12-15 * 12:15: 1Ti 6:9-10

“Noyabiŋ am katô ek miŋ malemimkilik ek nômkama lomaloma ami. Anyô miŋ hamô lôkmala hathak nômkama ami.”

¹⁶ Ma Yisu hanaŋ abô loŋ kapô te hadêŋ thêlô aêntêk, “Anyô lôk nômkama bêŋ te anêŋ nômkama hik anôŋ bêŋ anôŋ hamiŋ ku. ¹⁷ Êŋ ma yani lahabi aêntêk, ‘Yatak yenaŋ nôm êmô êsê? Yenaŋ unyak kapô sapêŋ putup ba mi.’ ¹⁸ Ma yani hanaŋ, ‘Aêŋ ba dô ma yandum aêntêk. Yaseŋ yenaŋ unyak sapêŋ thô ma yandav unyak lukmuk bêŋbêŋ ek yandô yenaŋ nôm lôk nômkama sapêŋ êmô kapô. ¹⁹ Ma yada yanaŋ êndêŋ ya aêntêk, ‘Ya ma anyô lôkmanŋiŋ kambom. Yenaŋ nômkama bêŋ anôŋ hamô. Ba tem yanŋaŋ lo yanum ma yamô mavi iyom êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ. Ma miŋ hatôm yandum ku te ami.’”

²⁰ “Ma doŋtom Wapômbêŋ hanaŋ hadêŋ ôpêŋ aêntêk, ‘O anyô molo! Bôlôvôŋ êntêk ma tem yanja anêm lôkmala vê ba oma, ma opalê tem enja nômkama takatu ba hopesaŋ ek oda?’

²¹ * “Noyabiŋ am! Avômalô takatu ba êpôm nômkama bêŋ anôŋ ek thêlôda ba leŋiŋpalij Anyô Bêŋ hatôm ôpêntêk, thêlô êŋ ma nômkama mi anôŋ hêk malak leŋ.”

Miŋ nôkô esak nôm atu tem imbitak ami

(Mat 6:25-34)

²²⁻²³ Ma Yisu hanaŋ hadêŋ anêŋ ŋê ku aêntêk, “Lôkmala ma bêŋ ek nôm eyaŋ. Ma leŋviŋkupik ma bêŋ ek kwêv lo sup. Aêŋ ba intu yanaŋ êndêŋ môlô nena miŋ lemimimbi bêŋ anôŋ esak nômkama pik lomaloma êtôm kwêv mena nôm ami. ²⁴ Môlô lemimimbi menak yelam. Thêlô ku kapô mi. Ma miŋ ethak ewa nôm ba etak hamô unyak kapô ek waklavôŋ nôm mi ami. Ma doŋtom Wapômbêŋ havakôŋ thêlô. Ma môlô ma Wapômbêŋ lahaviŋ bêŋ anôŋ hamôŋ ek menak ba intu tem eyabiŋ môlô. ²⁵ Ma hatôm anyô te hamô ba hakôki ek êmô pik êntêk, êŋ ma tem kobom êŋ nêŋ yani sa ek êmô lôkmala dokte imbiŋ e? Ma mi anôŋ. ²⁶ Môlô miŋ hatôm nundum nôm yaôna aêŋ ami. Aêŋ ba aisê ka môlô lemimhabi bêŋ anôŋ hathak nômkama takêŋ.

²⁷ “Lemimimbi alokwaŋ vuak. Thêlô miŋ idum ku lôk epesaŋ sôp ami. Ma doŋtom yanaŋ êndêŋ môlô nena alokwaŋ vuak takêŋ iniŋ lêlêyaŋ hamôŋ ek Kiŋ Solomon anêŋ nômkama mavi sapêŋ. ²⁸ Aêŋ ba Wapômbêŋ hêv sôp mavi anôŋ hadêŋ alokwaŋ vuak lo kamuŋ lomaloma atu ba êmô bidon, êŋ ma anyô ethak ele ba êbôk hathak atum. Aêŋ ba môlô oyala nena Wapômbêŋ lahaviŋ bêŋ anôŋ ek nêŋ sôp êndêŋ môlô imbiŋ. Alikaknena, môlônim dêvhatiŋ miŋ bêŋ ami. ²⁹ Ba miŋ kapôlômim injik am esak oŋgwaŋ malê mena nunum malê ami. ³⁰ ŋê daluk ethak leŋiŋhiki ba êbôlêm nôm takêŋ, ma doŋtom môlônim Lemambô hayala môlônim malaiŋ ba tem nêŋ nôm takêŋ êndêŋ môlô. ³¹ Aêŋ ba môlô lemim injik am ek nômbôlêm Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak. Êŋ ma tem yani nêŋ nôm takêŋ sapêŋ êndêŋ môlô imbiŋ.

³² * “Môlô boksipsip ôdôŋ yaôna, miŋ nôkô ami. Lemambô lamavi ek nêŋ loŋ lôkliŋyak êndêŋ môlô. ³³ * Ma môlô owa vuli hathak unim nômkama ma nônêŋ êndêŋ ŋê siv. Noja vak valuseleŋ atu ba tem miŋ kambom ami, ma nusup nômkama kêkêlô lomaloma ek môlô ênjêk leŋ. Loŋ êŋ ma ŋê vani lo didu mi, ba intu unim nômkama valova tem êmô. ³⁴ Ma loŋ atu ba môlônim nômkama kêkêlô hamô, loŋ êŋ iyom intu tem môlônim lemimhatiŋ êmô imbiŋ.

Noyabiŋ Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu

(Mat 24:42-51)

³⁵ * “Môlô nôpôpêk am ek nundum ku ba intu nupuk unim sôp ma nôtôm unim atum lam ba noyabiŋ nômô ³⁶ êtôm avômalô ku takatu ba eyabiŋ iniŋ anyô bêŋ. Thêlôniniŋ anyô bêŋ bôk hi hayaŋ nôm ewa avi vêŋ ma tem êmbôlêm esak loŋbô. Yani havôhalêm anêŋ loŋ ba hapididiŋ unyak abôlêk ma tem nijik unyak abôlêk vê ketheŋ ba neja yani thô. ³⁷ Anyô bêŋ êŋ hayô ba hayê nena anêŋ ŋê ku eyabiŋ yani ba êmô lêlê, êŋ ma tem yani lamavi ma thêlô nêŋ lôk leŋiŋmavi. Yanaŋ avanôŋ êndêŋ môlô nena anyô bêŋ êŋ tem

* 12:21: Mat 6:19-20 * 12:32: Mat 14:27; 25:34 * 12:33: Mat 6:20; Luk 18:22; Ap 2:45; Jem 5:2 * 12:35: Mat 25:1-13

ipuk anêj sôp ku ma enaŋ ek thêlô nêndôk nêmo biŋ ma yani nêmo nôm êndêj thêlô êtôm anyô ku te. ³⁸ Anyô bêj hale halêm hadêj bôlvôvô biŋ mena lôkbôk momaŋiniŋ ba hayê anêj nê ku miŋ êk sôm ami ma eyabiŋ yani iyom, êj ma tem nêmo anêj lamavi êndêj thêlô.

³⁹ * “Môlô lemimimbi abô êntêk katô. Unyak te anêj alaŋ halaŋ abô nena nê vani tem nijik anêj unyak vose, êj ma yani hêk lêlê ek nê vani miŋ hatôm nijik unyak êj vose ami. ⁴⁰ Ma Anyô Anêj Nakaduŋ atu tem endelêm ba indum môlô nosoŋ kambom. Ba intu nômo lêlê aêj iyom.”

⁴¹ Ma Pita hanaŋ aêntêk, “Anyô Bêj, hôêv abô loŋ kapô êntêk hadêj yêlô iyom mena hôêv hadêj avômalô sapêj haviŋ e?”

⁴² Êj ma Anyô Bêj hanaŋ nena, “Yahanaŋ hadêj nê takatu ba idum iniŋ anyô bêj anêj ku mavi êtôm anyô lôkauk bêj atu ba hayabiŋ nômkama mavi. Unyak alaŋ hatak yani ek eyabiŋ anêj nê ku vi ba nêmo nôm êndêj i êtôm anêj wakma atu ba hatak. Vêmo ma hi loŋ buyaŋ. ⁴³ Ma unyak alaŋ havôhalêm hathak loŋbô ma hayê nena anyô ku êj hadum ku mavi, ma tem lamavi esak ôpêj. ⁴⁴ *Yanaŋ avanôj êndêj môlô nena unyak alaŋ êj tem etak ôpêj ek eyabiŋ anêj nômkama sapêj. ⁴⁵ Ma doŋtom anyô ku êj lahabi hêk kapô nena, ‘Lêk sawa daim ma yenaŋ anyô bêj miŋ havôhalêm ketheŋ ami.’ Êj ma hik anyô lo avi ku vi ma hayaŋ nômo lôk hanum waiŋ bêj anôj aleba halo molo. ⁴⁶ Hadum aêj ba hathôj paliŋ ma unyak alaŋ tem êyô ba indum ôpêj esoŋ kambom. Êj ma unyak alaŋ tem nêmo vovaŋ bêj êndêj yani ma êndô ôpêj êmô imbiŋ nê takatu ba miŋ êvhaviŋ ami.

⁴⁷ * “Anyô ku atu ba hayala anêj anyô bêj anêj lahaviŋ ma doŋtom miŋ hapesaŋ nômkama ba hasopa anêj anyô bêj anêj lahaviŋ ami ma tem enja vovaŋ bêj. ⁴⁸ Ma doŋtom anyô ku atu ba miŋ hayala anêj anyô bêj anêj lahaviŋ ami ma hadum nômkama kambom ma tem enja vovaŋ yaô.

“Ôpatu ba Wapômbêj hêv auk bêj hadêj yani, êj ma Wapômbêj lahaviŋ yani indum ku bêj esak. Ma ôpatu ba Wapômbêj hêv auk bêj anôj hadêj yani, êj ma Wapômbêj lahaviŋ yani indum ku bêj anôj esak.

Yisu halêm ek embak avômalô vose
(Mat 10:34-36)

⁴⁹ “Yahalêm ek yambi atum êndôk pik. Yalenhaviŋ lôklokwaŋ nena atum êj bôk hathaŋ yôv. ⁵⁰ *Tem yanja vovaŋ bêj ba intu yakapôlôj malaiŋ kambom endeba anêj daŋ. ⁵¹ Môlô osoŋ nena yahalêm ek yandum avômalô kapôlôniŋ êndôk biŋ e? Mi anôj! Yanaŋ êndêj môlô nena yahalêm ek yambak i vose. ⁵² Yaô lôk embeŋ yam ma avômalô baheŋvi anêj unyak te tem nembaki vose ni ôdôj ju ba lokwaŋlô tem nêmbôliŋ dômiŋ êndêj lokwaŋju ma lokwaŋju tem nêmbôliŋ dômiŋ êndêj lokwaŋlô. ⁵³ *Tem thêlô nembak i vose, ba lambô tem êmbôliŋ dôm êndêj nakaduŋ, ma namalô tem êmbôliŋ dôm êndêj lambô, ma talêbô tem êmbôliŋ dôm êndêj nalavi, ma nalavi tem êmbôliŋ dôm êndêj talêbô, ma yaŋavi tem êmbôliŋ dôm êndêj namalô yanavi, ma namalô yanavi tem êmbôliŋ dôm êndêj yaŋavi.”

Noyala waklavôj bôlvôj êntêk
(Mat 16:2-3; 5:25-26)

⁵⁴ Ma Yisu hanaŋ hadêj avômalô nômbêj atu aêntêk, “Môlô ôyê buliv loŋgavu hamô loŋ wak halôk, êj ma môlô onaŋ nena, ‘Ôthôm tem êyô.’ Êj ma ôthôm hik hayô. ⁵⁵ Ma lovak halêm anêj loŋ vovaŋ, êj ma môlô onaŋ nena, ‘Tem vovaŋ kambom.’ Êj ma tak vovaŋ kambom. ⁵⁶ Môlô avômalô abôyaŋ. Môlô ôyê leŋ lo pik ma oyala anêj ôdôj, ma doŋtom waklavôj êntêk ma môlô ôthôj anêj ôdôj paliŋ.

⁵⁷ “Aisê ka môlô miŋ lemimhabi katô nena yenaŋ abô ma thêthôj mena mi e? ⁵⁸ Nodaŋô! Anyô te hadum ek idum abô ek o ba hawa o ba hi unyak nindum abô. Mamu

* 12:39: Mat 24:43-44; 1Te 5:2 * 12:44: Mat 25:21,23 * 12:47: Jem 4:17 * 12:50: Mak 10:38-39 * 12:53: Mai 7:6

overj lojôndê denaŋ, êj ma opesaŋ abô imbiŋ yani kethaŋ. Ma miŋ honaŋ abô mavi hadêj yani ami, êj ma tem ôpêj êmbôv o lôklokwaŋ kambom ba ni êndêj anyô halanô abô. Ma anyô bêj êj tem nê m o ni êndêj sôp bidonj. Ma sôp bidonj tem êmbôv o kisi ba ni etak o êndôk koladôn. ⁵⁹ Yanaŋ êndêj o nena tem ômô koladôn ende ba nê m anê m vuli sapêj am. Aêj ba lemimbi katô am!”

13

Node am liliŋ

¹ Yôv ma anyô doho êyô ba enaŋ hadêj Yisu hathak nê Galili doho êbôk iniŋ da ma Pailat hik thêlô vônô ba iniŋ thalaleŋ hangasô hathak iniŋ da. ² *Ma Yisu hanaŋ viyaŋ nena, “Môlô osoŋ nena nê Galili êj iniŋ kambom hamôn ek avômalô Galili vi ba malaiŋ êj hapôm thêlô e? ³ Ma mi. Ma doŋtom môlô miŋ ole kapôlômim liliŋ ami, êj ma malaiŋ tem êpôm môlô imbiŋ êtôm wak nômbêj intu sapêj. ⁴ Ma anyô hatôm 18 takatu ba unyak daim anêj Siloam hangôli ba hik thêlô vônô, êj ma môlô osoŋ nena thêlônij kambom hamôn ek avômalô Jelusalem iniŋ kambom e? ⁵ Ma mi. Ma doŋtom môlô miŋ ole kapôlômim liliŋ ami, êj ma malaiŋ tem êpôm môlô imbiŋ êtôm wak nômbêj intu sapêj.”

Abô loj kapô hathak alokwaŋ anôn mi

⁶ Ma Yisu hanaŋ abô loj kapô te aêntêk, “Alokwaŋ sabo te hamiŋ anyô te anêj ku kapô. Ma wak te ma yani hi ku kapô ek ênjê nena hik mena mi e? Ma doŋtom mi. ⁷ *Êj ma yani hanaŋ hadêj anêj anyô ku nena, ‘Ondaŋô. Sondabêj lokwaŋlô ma yahalê m ek yaŋgê a êntêk anêj va ma doŋtom mi. Alokwaŋ êj habuliŋ yenaŋ pik anêj lêj lêj, ba dô ma onde lu.’

⁸ * “Ma anyô ku êj hanaŋ viyaŋ nena, ‘Anyô bêj, otak imiŋ sondabêj te vê mam ek yandav pik lo bok la esak ôdôn. ⁹ Êj ma tem injik anôn êndêj sondabêj yaŋ endake. Nena mi, ma onde lu.’ ”

Sabat te ma Yisu hadum avi te mavi

¹⁰ Sabat te ma Yisu hanaŋ abô hadêj avômalô halôk unyak yej. ¹¹ Ma avi te hamô ba ngôk bôk hêv lijiŋ hadêj avi êj hatôm sondabêj 18. Avi êj anêj dômlokwaŋ lokbaŋ kambom ba miŋ hatôm imiŋ tibum dokte ami ma mi. ¹²⁻¹³ Ma Yisu hayê avi êj ma halam “Ôlê m.” Ma avi êj halê m ma Yisu hataŋ baŋ hayôhêk yani ma hanaŋ, “Avi, yahêv anê m lijiŋ vê.” Êj ma kethaŋ oyaŋ ma avi êj hamiŋ tibum mavi ma habô Wapômbêj anêj athêj.

¹⁴ *Ma doŋtom anyô bêj atu ba hayabiŋ unyak yej lamaniŋ hathak Yisu hadum avi êj mavi hadêj Sabat. Êj ma anyô bêj atu hanaŋ hadêj avômalô aêntêk, “Wak baheŋvi ba lahavute ma wak nindum ku. Ma môlô nôlê m êndêj wak takêj ek nê m môlônim lijiŋ vê, ma Sabat ma dô.”

¹⁵ *Ma Anyô Bêj hanaŋ ôpêj anêj abô viyaŋ nena, “Môlô nê abôyaŋ. Môlô sapêj othak opole unim bokmaŋkao lôk doŋki ba i inum nãŋ hadêj Sabat mena mi e? ¹⁶ Avi êntêk ma Ablaham anêj lim te. Sadaŋ hakak yani loj hathak lijiŋ hatôm sondabêj 18. Ma kambom ek yapole anêj yak vê êndêj Sabat e? Mi anôn. Êj ma nô m mavi.”

¹⁷ Yisu hanaŋ abô êj ma nê takatu ba êpôlik hathak yani elanô ba mama kambom, ma avômalô sapêj leŋijmavi hathak nômbêj atu ba Yisu hadum.

Wapômbêj anêj lôkliŋyak ma hatôm malê?

(Mat 13:31-33; Mak 4:30-32)

¹⁸ Vê m ma Yisu hanaŋ, “Wapômbêj anêj loj lôkliŋyak ma aisê ba hatôm malê? ¹⁹ Êj ma hatôm ava yaônate. Ma anyô te hawa ba havatho halôk anêj ku kapô. Ma haveŋ yam ma ava êj halumbak bêj hatôm alokwaŋ ba menak elav iniŋ unyak halôk anêj thaŋaŋ.”

* 13:2: Jon 9:2 * 13:7: Luk 3:9 * 13:8: 2Pi 3:9,15 * 13:14: Kis 20:9-10; Lo 5:13-14 * 13:15: Luk 14:5

²⁰ Ma Yisu hanaŋ hik thêlô liŋ hathak loŋbô, “Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak, êŋ ma hatôm malê? ²¹ Êŋ ma hatôm yis. Avi te hawa yis dokte ba hayelaŋ halôk palawa bêŋ anôŋ kapô, ma haveŋ yam ma palawa sapêŋ hathiŋ bêŋ.”

Unyak abôlêk yaôna

(Mat 7:13-14,21-23)

²² Yisu hi Jelusalem ma haveŋ malak lodôŋlodôŋ nenanena ba hadôŋ avômalô. ²³ Ma anyô te hanaŋ hik yani liŋ nena, “Anyô Bêŋ, Wapômbêŋ tem nêŋ anyô tomtom iyom bulubiŋ e?”

Ma Yisu hanaŋ hadêŋ thêlô nena, ²⁴ “Môlô majaŋ anôŋ ek numbitak nôyô unyak abôlêk yaôna. Yanaŋ êndêŋ môlô nena tem anyô bêŋ anôŋ leŋiŋhaviŋ nimitak nêyô, ma doŋtom thêlô miŋ hatôm ami. ²⁵ *Unyak alaŋ tem imbiyô injik unyak abôlêk siŋ, êŋ ma môlô tem numiŋ viyaiŋ ma nupididiŋ unyak abôlêk ba nodam nena, ‘Anyô bêŋ, nuŋgwik unyak abôlêk vê ek yêlô.’

“Ma doŋtom yani tem enaŋ viyaŋ nena, ‘Yahathôŋ môlô paliŋ. Môlô ôlêm anêŋ êsê?’

²⁶ “Ma môlô tem nonaŋ êndêŋ yani nena, ‘Bôk yêlô aŋ nôŋ haviŋ o ma hôdôŋ yêlô hamô yêlôaniŋ loŋ.’ ²⁷ *Ma doŋtom yani tem enaŋ nena, ‘Yahathôŋ môlô paliŋ. Môlô ôlêm anêŋ êsê? Môlô ŋê kambom ba unu daim ek ya!’

²⁸⁻²⁹ * “Ma avômalô loŋ buyaŋ tem netak pik luvuluvu sapêŋ ma ini nejaŋ nôŋ bêŋ nêŋ Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak. Êŋ ma môlô tem ôŋgô Ablaham lo Aisak ma Jekop lôk plopet sapêŋ tem nêŋ loŋ êŋ. Ma doŋtom Wapômbêŋ tem nêŋ môlô vê ba môlô tem nodan asêŋ malêŋ ba nosaŋ vemimbôlêk ôdôŋ loŋ. ³⁰ *Odaŋô, anyô yaô doho ma tem nimitak anyô bêŋ. Ma anyô bêŋ doho ma tem nimitak anyô yaô.”

Yisu halaŋ hathak Jelusalem

(Mat 23:37-39)

³¹ Yisu hanaŋ abô yôŋ ma Palisi doho êlêm ma enaŋ hadêŋ Yisu nena, “Otak loŋ êntêk ma nu buyaŋ ek malê nena Helot hadum ek injik o vônô.”

³² Ma Yisu hanaŋ viyaŋ nena, “Unu nonaŋ êndêŋ avuŋ yatap êŋ aêntêk, ‘Ondaŋô, yaô lo yamuŋ ma tem yanêŋ ŋgôk kambom vê lôk yandum avômalô lôk liŋ mavi. Ma êtôm wak lô ma tem yaŋgik yenaŋ ku anêŋ daŋ siŋ.’ ³³ Aêŋ ba yaô lo yamuŋ ma yaŋ ma tem yambeŋ ba yana Jelusalem ek malê nena kambom ek plopet ema ênjêk loŋ yaŋda.

³⁴ “Ai, Jelusalem, Jelusalem! Môlô othak uik plopet pôpônô. Ma ŋê takatu ba Wapômbêŋ hêŋ halêm ma môlô uik i hathak valu! Alikaknena! Yahadum lôbôlôŋ ek yasup nalumi esak doŋtom êtôm tale tiŋ hasup nali ba êmô banik kapô. Ma doŋtom môlô ôdô! ³⁵ *Odaŋô! Môlônim malak ma tem kambom ba êmô ŋgathiniŋ! Yanaŋ avanôŋ êndêŋ môlô nena môlô tem miŋ ôŋgô ya esak loŋbô ami endeba nonaŋ nena, ‘Wapômbêŋ nêŋ lamavi êndêŋ ôpatu ba halêm hathak Anyô Bêŋ anêŋ athêŋ!’ am.”

14

Yisu hadum anyô thiŋ te mavi

¹ Sabat te ma Yisu hi hayaŋ nôŋ hamô Palisi iniŋ anyô bêŋ te anêŋ unyak ma thêlô ititiŋ yani lôklokwaŋ. ² Anyô te hathiŋ kambom ba hamô haviŋ yani. ³ *Ma Yisu hanaŋ hik ŋê Palisi lôk ŋê lôkauk hathak abô balabuŋ liŋ nena, “Alalôaniŋ abô balabuŋ te hanaŋ nena alalô hatôm nandum anyô lôk liŋ mavi êndêŋ Sabat mena mi e?” ⁴ Ma doŋtom thêlô bônôŋ iyom. Êŋ ma yani hawa anyô liŋ êŋ ba hadum yani mavi ma hatak yani ba hi.

⁵ *Ma Yisu hanaŋ hadêŋ thêlô nena, “Môlônim nalumi mena bokmaŋkao la hêŋ yak halôk lôŋ hadêŋ Sabat, ma môlô tem kethêŋ unu nodadi imbitak yaiŋ mena mi e?” ⁶ Ma thêlô miŋ hatôm nenaŋ abô êŋ viyaŋ ami.

* 13:25: Mat 25:10-12 * 13:27: Sng 6:8 * 13:28-29: Mat 8:11-12; Sng 107:3 * 13:30: Mat 19:30 * 13:35: Sng 118:26 * 14:3: Luk 6:9 * 14:5: Mat 12:11; Luk 13:15

Undum o endeba yaôna

⁷ Yisu hayê avômalô êlêm ek nejar nôm ma thêlô leñinhaviñ nêndôk nêmo ñê bêñbêñ iniñ loñ iyom. Aêñ ba yani hanañ abô loñ kapô te hadêñ thêlô nena, ⁸* “Anyô te hapôpêk anêñ nôm bêñ ba halam o ma miñ nu ômô ñê bêñbêñ iniñ loñ ami. Yakô thêlô bôk netak loñ êñ ek anyô lôk athêñ bêñ te la. ⁹ Ma nôm anêñ alañ tem êyô ma enañ, ‘O vê ek anyô êntêk enja anêm loñ.’ Êñ ma tem o mama kambom ba nu ômô ñê yaô iniñ loñ. ¹⁰ Aêñ ba anyô te halam o ba hu ek noñgwañ nôm, êñ ma nu ômô anyô yaô iniñ loñ. Hudum aêñ ma nôm anêñ alañ tem êlêm ma enañ, ‘Aiyañ, ôlêm ômô imbiñ ñê bêñbêñ.’ Yani hadum aêñ ma tem onja athêñ bêñ êñjêk ñê nômbêñ atu ba êlêm eyañ nôm êñ. ¹¹* Anyô habô anêñ athêñ hathak leñ ma tem Wapômbêñ etauviñ yani. Ma doñtom anyô hatauviñ i aleba yaôna ma Wapômbêñ tem nêñ athêñ bêñ êndêñ yani.”

¹² Ma Yisu hanañ hadêñ unyak anêñ alañ nena, “Hudum ek ôpôpêk nôm bêñ ma miñ ondam anêm avômalô môlô lôk anêm thalaleñ ma avômalô lôkmañgiñ ami. Embeñ yam ma thêlô tem nendam o ba nu noñgwañ nôm êndôk thêlôniñ unyak aêñ iyom. ¹³ Ma doñtom hôpôpêk nôm bêñ, ma ondam ñê siv ma ñê baheniñ kambom lôk ñê veñiñ kambom ma ñê maleñiñ pusip. ¹⁴* ñê anêñ aêñ ma miñ hatôm nêñnêm anêm nôm viyañ ami. Êñ ma tem lemmavi ek malê nena embeñ yam ma tem Wapômbêñ nêñ anêm nôm êñ viyañ êndêñ waklavôñ atu ba ñê thêthôn mavi iviyô hêk ñama.”

Abô loñ kapô hathak nôm bêñ te

(Mat 22:1-14)

¹⁵* Anyô te atu ba hayañ nôm hamô haviñ Yisu halañô abô êñ ma hanañ hadêñ Yisu nena, “Avômalô takatu ba tem nejar nôm nêmo Wapômbêñ anêñ loñ lôkliñyak anêñ leñ nêmo lôk leñimavi.”

¹⁶ Ma Yisu hanañ viyañ nena, “Anyô te hatak waklavôñ te ek êpôpêk anêñ nôm bêñ ma hêñ abô hadêñ avômalô bêñ anôn ek nêlêm nejar. ¹⁷ Waklavôñ hayô ma yani hêñ anêñ anyô ku ba hi hadêñ avômalô takatu ba bôk hanañ yôv hadêñ i ma hanañ nena, ‘Môlô nôlêm, lêk yêlô apesañ nôm yôv.’

¹⁸ “Ma doñtom avômalô takêñ maleñ baki iyom. Anyô te hanañ, ‘Lêk yahêv pik te vuli yôv ba yana ek yañgê. Alikakna, ku êñ havalon ya loñ ba tem miñ hatôm yasôk ami.’

¹⁹ “Ma anyô yañ hanañ, ‘Lêk yahêv bokmañkao laumiñ vuli ek nindum yenañ ku ba tem yana ek yasaê i ek yañgê. Alikakna, ku êñ havalon ya loñ ba tem miñ hatôm yasôk ami.’

²⁰* “Ma anyô yañ hanañ, ‘Lêk yahawa avi lukmuk ba miñ hatôm yasôk ami.’

²¹ “Êñ ma anyô ku hawa abô takêñ ba hi hadêñ anêñ anyô bêñ. Ma unyak anêñ alañ lamaniñ kambom ba hanañ hadêñ ôpêñ nena, ‘Nu ketheñ êndêñ malak lôñ anêñ loñôndê bêñ lôk loñôndê yaô ma onja ñê siv lôk ñê baheniñ kambom ma ñê maleñiñ pusip lôk ñê veñiñ kambom ba ôlêm yenañ unyak kapô.’

²² “Haveñ yam ma anyô ku êñ hanañ, ‘Anyô bêñ, lêk yahadum hatôm honañ, ma doñtom unyak miñ putup ami denañ.’

²³ “Ma anyô bêñ hanañ hadêñ anyô ku nena, ‘Otak malak lôñ êñjêk ma nu ku kapô lôk unyak kudum lôk ñañ onañ sapêñ ba onañ lôklokwañ nena thêlô nêlêm. Yalenhaviñ yenañ unyak putup am. ²⁴ Yanañ êndêñ môlô nena ñê takatu ba maleñiñ baki, thêlô miñ hatôm nejar yenañ nôm dokte ami ma mi anôn.’ ”

Hudum ek osopa Yisu

(Mat 10:37-38)

²⁵ Avômalô bêñ anôn i haviñ Yisu. Ma yani hik i liliñ ma hanañ hadêñ thêlô nena, ²⁶* “Anyô hadum ek esopa ya ma doñtom miñ hatak lambô lo talêbô ma yanavi lôk nali ma iviyañ lôk livi ma anêñ lôkmala haviñ ami ma miñ hatôm imbitak yenañ anyô ku ami.

* 14:8: Snd 25:6-7 * 14:11: Mat 23:12; Luk 18:14 * 14:14: Jon 5:29 * 14:15: Luk 13:29 * 14:20: 1Ko 7:33

* 14:26: Luk 9:23

²⁷ Ma ôpatu ba miŋ hawa anêŋ alovalaŋaŋsiŋ ba hasopa ya ami ma miŋ hatôm imbitak yenaŋ anyô ku ami.

²⁸ “Môlônim anyô te lahaviŋ endav unyak bêŋ te, ma êmô ba laimbi katô nena hatôm endav unyak êŋ ba injik siŋ e. ²⁹ Ma miŋ lahabi aêŋ ami ma tem endav landiŋ iyom ma miŋ hatôm injik siŋ ami. Ma avômalô sapêŋ tem nêgê ba nemalik esak yani ³⁰ ba nenaŋ nena, ‘Halav landiŋ iyom ma miŋ hatôm injik unyak siŋ ami!’ Ba intu hudum ek osopa ya ma lemimbi katô am.

³¹ “Ma kiŋ te lahabi injik vovak êndêŋ kiŋ yaŋ, êŋ ma êmô ba laimbi katô êŋa anêŋ nê vovak ma 10,000 iyom ba hatôm nijik vovak êndêŋ kiŋ yaŋ atu ba anêŋ 20,000 e? ³² Ma mi, ma nêŋ abô ni ek kiŋ yaŋ atu ba hamô daim denaŋ ek thai nepesaŋ abô ek vovak dô.

³³ “Ma aêŋ iyom ma môlô te lahaviŋ imbitak yenaŋ anyô ku, êŋ ma etak anêŋ nômkama sapêŋ.

³⁴ * “Ŋgwêk ma nôŋ mavi. Ma doŋtom ŋgwêk doho thilibuŋ kambom ma tem nindum aisê ek anêŋ vasiŋ êmô esak loŋbô? Mi anêŋ. ³⁵ * Ma anêŋ ku lêk mi ba dô ma nubini. Ŋê lôk leŋôndôŋ ma nodanô abô êntêk katô.”

15

Abô loŋ kapô hathak boksipsip mi (Mat 18:12-14)

¹ Ŋê ewa takis lôk nê idum kambom, thêlô êlêm ek nedaŋô Yisu anêŋ abô. ² * Ma doŋtom nê Palisi lôk nê lôkauk hathak abô balabuŋ enaŋ abô munuŋmunuŋ nena, “Ôpêntêk hawa nê kambom thô ba hayaŋ nôŋ hamô haviŋ thêlô.”

³ Aêŋ ba Yisu hanaŋ abô loŋ kapô hadêŋ thêlô aêntêk, ⁴ * “Môlônim anyô te anêŋ boksipsip hatôm 100 ba te mi, êŋ ma tem yani etak 99 ba nejaŋ kamuŋ nêŋmô ma ni ek êmbôlêm ali atu ba mi endeba êpôm am. ⁵ Ma hapôm boksipsip êŋ, ma tem ekaliv ênjêk vakôk lôk lamavi ba ni. ⁶ Ma hayô anêŋ unyak ma tem endam anêŋ avômalô ma enaŋ nena, ‘Yaleŋmavi anêŋ dôêŋ hathak lêk yahapôm yenaŋ boksipsip hathak loŋbô ba nôlêm ek alalô leŋiŋmavi imbiŋ i.’

⁷ “Yanaŋ êndêŋ môlô nena Wapômbêŋ lamavi hathak avômalô thêthônŋ hatôm 99 takatu ba bôk ele kapôlônŋiŋ liliŋ yôv. Ma doŋtom anyô kambom te hale kapô liliŋ ma tem avômalô malak leŋ leŋiŋmavi anônŋ êtôm ôpatu ba hapôm boksipsip atu ba mi.”

Abô loŋ kapô hathak valuseleŋ mi

⁸ Ma Yisu hanaŋ, “Avi te anêŋ valuseleŋ seleva laumiŋ hamô ma doŋtom te mi. Êŋ ma yani tem indum malê? Yani tem êtôm atum ba injik unyak kapô kisi ba êmbôlêm endeba êpôm am. ⁹ Êŋ ma yani halam anêŋ avômalô ba hanaŋ hadêŋ thêlô, ‘Yaleŋmavi anêŋ dôêŋ ek malê nena lêk yahapôm yenaŋ valuseleŋ hathak loŋbô ba alalô leŋiŋmavi.’ ¹⁰ Yanaŋ êndêŋ môlô nena leŋiŋmavi anêŋ aêŋ iyom habitak Wapômbêŋ anêŋ aŋela malêvônŋ hathak anyô kambom te hale kapô liliŋ.”

Abô loŋ kapô hathak nakaduŋ hatak lambô

¹¹ Ma Yisu hanaŋ, “Anyô te anêŋ nakaduŋ bôp lo nôk êmô. ¹² Wak te ma nôk hanaŋ hadêŋ lambô aêntêk ‘Wakamik, ômbi anêŋ nômkama sam ba nêŋ ôdônŋ yaŋ êndêŋ ya.’ Êŋ ma lambô hik nômkama sam hi ôdônŋ ju.

¹³ “Nôk hamô vauna ma hêv anêŋ nômkama ba êv vuli ma yani hawa valuseleŋ sapêŋ ba hi loŋ buyaŋ. Ma yani hadum kambom lomaloma ba habuliŋ anêŋ nômkama sapêŋ. ¹⁴ Êŋ ma yani anêŋ valuseleŋ lêk thô, ma bôm bêŋ hayô loŋ êŋ. Ba yani hama kisi kambom. ¹⁵ Ma nôk hi hayô ek anyô loŋ êŋ te ma ôpêŋ hêv ku ni ek embakônŋ anêŋ bok. Ku êŋ ma lelaik kambom hêk Israël malarŋiŋ. ¹⁶ Ma nôk hama kisi ba lahaviŋ enjaŋ bok iniŋ nôŋ, ma doŋtom thêlô miŋ êv nôŋ dokte hadêŋ yani ami.

* 14:34: Mak 9:49-50 * 14:35: Mat 5:13 * 15:2: Luk 5:30 * 15:4: Ese 34:11,16; Luk 19:10

¹⁷ “Êñ ma yani hawa auk mavi ma hanañ, ‘Ai, Wakamik anêñ ñê ku sapêñ eyañ nôñ mavi bêñ anôñ. Ma doñtom yahamô loñ êntêk ba yahama kisi kambom ba tem yama!
¹⁸ *Yambiyô ba yana ek wakamik ma yanañ êndêñ yani aêntêk, “Wakamik, yahadum kambom bêñ hadêñ o lôk Wapômbêñ. ¹⁹ Ya miñ anyô mavi hatôm ondam ya nena nalum ami. Otak ya êtôm anêm anyô ku te.” ’

²⁰ “Yôv ma yani haviyô ba hi hadêñ lambô. Ma hamiñ daim denañ ma lambô hayê ba lahiki kambom hathak yani. Ma hanañviñ ba hi hadêñ namalô ma havalonñ ba hanañ hathak.

²¹ “Ma nakaduñ hanañ hadêñ lambô aêntêk, ‘Wakamik yahadum kambom bêñ hadêñ o lôk Wapômbêñ. Ya miñ anyô mavi hatôm ondam ya nena nalum ami.’

²² “Ma doñtom lambô halam hadêñ anêñ ñê ku nena, ‘Ketheñ! Noja kwêv daim mavi te êlêm ek nangik esak yenañ okna. Ma notak mote êndôk bangwasinñ ma ungwik va bokñgôp esak vakapô. ²³ Ma môlô unu noja bokmañkao dopdop te êlêm ma ungwik ek alalô anğañ lôk leñimavi. ²⁴ *Ek malê nena yenañ okna êntêk bôk hama yôv, ma doñtom lêk hamô lôkmala hathak loñbô. Yani bôk mi, ma doñtom lêk apôm yani hathak loñbô.’ Êñ ma thêlô enggabôm nôñ bêñ ba eyañ lôk leñimavi.

²⁵ “Ma namalô bôp haveñ ku denañ. Ma haveñ yam ma yani hale halêm anêñ ku kapô ba habobo unyak ma hanañô avômalô eloyeñ bêñ. ²⁶ Êñ ma yani halam anyô ku te halêm ma hanañ hik yani liñ, ‘Idum malê?’ ²⁷ Ma anyô ku hanañ hadêñ yani nena, ‘Mamuyañ molok hale halêm hathak loñbô ba lemambô hik bokmañkao dopdop te ek malê nena yani hamô mavi ba halêm.’

²⁸ “Bôp hanañô abô êñ ma lamaniñ kambom ba hadô ni unyak kapô. Êñ ma lambô hale yaiñ ma hadum ek indum yani lamavi. ²⁹⁻³⁰ Ma doñtom yani hanañ hadêñ lambô aêntêk, ‘Ondañô! Aisê ba huik bok sinñ mavi ek nalum atu ba hadô o ba hi buyañ. Yani habulinñ anêm nômkama sapêñ ba hêv hadêñ avi idum sek waliliñ. Ma ya ma yahayabiñ o mavi ba yahalañô anêm abô hatôm sondabêñ nômbêñ intu sapêñ. Yahadum anêm ku hatôm anyô oyañ. Ma doñtom miñ bôk huik bok nate ek ya lôk yenañ ñê môlô ami.’

³¹ “Ma lambô hanañ hadêñ yani nena, ‘Yenañ okna, wak nômbêñ intu ma hômô haviñ ya ba yenañ nômkama sapêñ ma o iyom anêm. ³² Ma doñtom lêk ma alalô leñimavi ek malê nena mamuyañ molok bôk mi ma lêk alalô apôm yani hathak loñbô. Alalô asonñ nena bôk hama ma doñtom lêk hamô lôkmala hathak loñbô.’ ”

16

Abô loñ kapô hathak kobom neyabiñ valuseleñ

¹ Yisu hanañ hadêñ anêñ ñê ku nena, “Anyô lôkmañginñ te hatak anyô te ek eyabiñ anêñ ku. Ma haveñ yam ma hanañô nena ôpêñ habulinñ anêñ nômkama. ² Ba intu halam yani ba hanañ, ‘Yahalañô nena hubulinñ yenañ nômkama. Ba oto anêm ku anêñ lavônñ êlêm ek yanğê. O miñ hatôm oyabiñ yenañ ku esak loñbô ami.’

³ “Ma anyô ku lahabi aêntêk, ‘Yenañ anyô bêñ tem nêm ya vê êñjêk anêñ ku, aêñ ba yandum malê. Ya miñ anyô lôklokwañ hatôm yandum ku êmô ku kapô ami. Lôk ya mama ek yapetenak ek avômalô nêñem ya sa. ⁴ Ai! Yahayala nôñ atu ba yandum ek avômalô leñimavi ba neja ya thô êndêñ waklavônñ atu ba ya ku mi.’

⁵ “Aêñ ba yani halam ñê takatu ba bôk ewa anyô bêñ anêñ nômkama ba anêñ vianañ hêk denañ. Anyô môñ hayô ba yani hanañ hik ôpêñ liñ, ‘Howa yenañ anyô bêñ anêñ nômkama vithê ba anêñ vianañ hêk?’

⁶ “Ma hanañ, ‘Yahawa nôñ lêñlêñ lôk unñ hatôm 100.’ Êñ ma anyô ku hanañ, ‘Onja kapyã atu ba bôk ato anêm nômkama halôk êlêm ma oto 50 iyom.’

⁷ “Yôv ma hanañ hadêñ yañ atu ba haveñ yam, ‘Anêm vianañ ma vithê?’

“Êñ ma ôpêñ hanañ, ‘Yahawa wit lôk vak hatôm 100.’

* 15:18: Sng 51:4 * 15:24: Ep 2:1,5

“Ma anyô ku hanañ, ‘Onja kapyra atu ba bôk ato anêm nômkama halôk êlêm ma oto 80 iyom.’

⁸ “Ma haveñ yam ma anyô lôkmanñij atu hayê nôm atu ba anêñ anyô ku hadum. Êñ ma hanañ nena ôpêñ ma anyô kambom ma doñtom hadum nômkama hatôm anyô lôkauk bêñ. Avanôn, ñê pik eyala kobom pik mavi anôn hamôn ek avômalô takatu ba esopa deda.

⁹ “Yanañ êndêñ môlô nena noja nômkama pik ba nôñêm êndêñ avômalô vi ek thêlô leñijmavi êndêñ môlô. Ma waklavôn atu ba nômkama mi, êñ ma tem Wapômbêñ enja môlô thô ba unu unyak atu ba tem nômô mavi wak nômbêñ intu sapêñ.

¹⁰ * “Ôpatu ba hayabiñ nôm yaônena mavi ma hatôm eyabiñ nômbêñ mavi aêñ iyom. Ma ôpatu ba hayabiñ nôm yaônena kambom ma tem eyabiñ nômbêñ kambom aêñ iyom.

¹¹ Aêñ ba oyabiñ nômkama pik êntêk kambom, êñ ma opalê tem nêm nômkama anôn êndêñ môlô? Mi. ¹² Ma oyabiñ anyô yañ anêñ nômkama kambom, êñ ma opalê tem nêm nômkama ek môlôda? Milôk.

¹³ * “Anyô ku te miñ hatôm indum anyô bêñ ju iniñ ku ami. Ma tem la imbiñ anyô yañ ma kapô êndô yañ. Ma tem ma endahaliñ anyô yañ ma imbuliñ dôm ek anyô yañ. Môlô miñ hatôm nosopa Wapômbêñ lôk valuseleñ ami.”

¹⁴ ñê Palisi takatu ba leñijhaviñ valuseleñ elañô Yisu anêñ abô takêñ ba maleñ thêlêv hathak Yisu. ¹⁵ * Ma Yisu hanañ hadêñ thêlô, “Môlô udum ek avômalô leñijimbi nena môlô ñê thêthôn mavi. Ma doñtom Wapômbêñ hayala môlônim kapôlômim. Nôm takatu ba avômalô leñijhabi nena nôm mavi anôn, êñ ma Wapômbêñ hayê nena nôm ôvathek.

Yisu hanañ abô hathak balabuñ

¹⁶ * “Abô balabuñ lôk plopet iniñ abô iyom hayabiñ avômalô aleba hayô Jon anêñ waklavôn. Ma lêk yahanañ Abô Mavi bêñ hathak Wapômbêñ anêñ loñ lôkliñyak. Ba avômalô bêñ anôn lôklokwañ ek nimbatak nêyô loñ lôkliñyak êñ kapô ba ini. ¹⁷ * Pik lo leñ hatôm nêm yak. Ma doñtom Wapômbêñ anêñ abô balabuñ bunate miñ hatôm nêm yak ami.

¹⁸ * “Anyô te hadô yanavi ba hawa avi yañ, êñ ma hadum sek. Ma anyô te hawa avi atu ba yamalô bôk hadô, êñ ma hadum sek haviñ.”

Anyô lôkmanñij lôk Lasalus

¹⁹ “Anyô lôkmanñij te hamô ba wak nômbêñ intu sapêñ ma yani hik kwêv thapuk lo sôp thalaleñ kêkêlô ba hayañ nôm mavi lomalama lôk lamavi bêñ anôn. ²⁰ Ma anyô siv te anêñ athêñ nena Lasalus hêk ôpêñ anêñ malak badêñ abôlêk. Ma palê hatêlô liñkupik lôkthô. ²¹ Ma yani lahaviñ enjañ ôpêñ anêñ nôm mapmap atu ba ibi hi, ma doñtom mi. Yani hamô ma avuñ ethak êlêm elami anêñ palê.

²² “Haveñ yam ma anyô siv hama, ma añela ewa yani ba i êdô hamô habobo Ablaham. Ma anyô lôkmanñij êñ hama haviñ ba elav. ²³ Anyô lôkmanñij hamô ñê ñama iniñ loñ ba hawa vovañ bêñ. Yani hêv ma liñ ba hayê Ablaham lo Lasalus êmô daim bô. ²⁴ Êñ ma yani halam nena, ‘Wakamik Ablaham, lem ek ya ba nêm Lasalus ek etak bañgwasij kupik êndôk ñañ ba etak êyô êmô yadahañ ek thilibuñ ek malê nena yahawa vovañ bêñ anôn hamô atum êntêk.’

²⁵ “Ma doñtom Ablaham hanañ viyañ nena, ‘Yenañ okna, sêbôk ba hômô pik ma howa anêm nôm mavi yôv ma Lasalus hawa anêñ kambom. Ma doñtom lêk yêlô êv yani thêvô ma o ma lêk howa vovañ. ²⁶ Ma Wapômbêñ bôk hatak kolosoñ bêñ te hêk malêvôn ek yêlô ma môlô. Ba intu miñ hatôm môlô nôlêm êndêñ yêlô ma yêlô nasôk êndêñ môlô ami.’

²⁷ “Ma ôpêñ hanañ, ‘Aêñ ba wakamik, hatôm nêm Lasalus ba endeni wakamik anêñ unyak ²⁸ ma enañ abô lôklokwañ êndêñ yenañ aiyañ baheñvi takatu ek miñ nêlêm loñ vovañ bêñ êntêk imbiñ ya ami.’

* 16:10: Luk 19:17-26 * 16:13: Mat 6:24 * 16:15: Mat 23:28; Luk 18:9-14 * 16:16: Mat 11:12-13 * 16:17: Mat 5:18 * 16:18: Mat 5:31-32; 19:9; Mak 10:11-12; Lom 7:2-3; 1Ko 7:10-11

²⁹ “Ma doŋtom Ablaham hanaŋ, ‘Mose lo plopet iniŋ abô hêk ba thêlô nedaŋô ba nesopa.’

³⁰ “Ma ôpêŋ hanaŋ, ‘Wakamik Ablaham, miŋ hatôm ami. Ma doŋtom anyô ŋama te ni êndêŋ thêlô, êŋ ma tem thêlô nede kapôlôŋiŋ liliŋ.’

³¹ “Ma doŋtom Ablaham hanaŋ hadêŋ yani nena, ‘Thêlô miŋ elanô Mose lo plopet iniŋ abô ami. Êŋ ma anyô ŋama te haviyô hathak loŋbô, ma tem miŋ nedaŋô anêŋ abô imbiŋ ami.’”

17

Kambom hathak habuliŋ êvhaviŋ

(Mat 18:6-7; Mak 9:42-48)

¹ Yisu hanaŋ hadêŋ anêŋ ŋê ku nena, “Nôm lomaloma tem êndôk avômalô leŋiŋ ek nindum kambom. Ma doŋtom vovaŋ bêŋ tem êpôm opalêla takatu ba indum nôŋm êŋ. ² Ma anyô te hadum ba yenaŋ amena atu ba hêvhaviŋ ya te hêv yak, ôpêŋ tem êpôm malaiŋ bêŋ anôŋ. Ôpêŋ tem nêsôkwêŋ valu bêŋ te esak laselo ba nimbi yani êndôk ŋgwêk makidiŋ ba ema. Malaiŋ êŋ ma yaôna ek malaiŋ atu ba yani tem êpôm emberŋ yam. ³* Aêŋ ba noyabiŋ am.

“Mamuyaŋ hadum kambom hadêŋ o, êŋ ma nu opesaŋ abô imbiŋ yani. Ma yani hale kapô liliŋ, êŋ ma nêŋ anêŋ kambom êŋ vê. ⁴* Wak te iyom ma mamuyaŋ hadum kambom hadêŋ o hatôm bôlôŋ baheŋvi ba lahavuju, ma bôlôŋ baheŋvi ba lahavuju havôhalêm hanaŋ hadêŋ o nena, ‘Alikakna, yahadum kambom’, êŋ ma nêŋ anêŋ kambom vê.”

Êvhaviŋ

⁵ Ma aposel enaŋ hadêŋ Anyô Bêŋ nena, “Undum yêlôaniŋ êvhaviŋ indumbak bêŋ!”

⁶ *Ma Anyô Bêŋ hanaŋ, “Môlônim ôêvhaviŋ ma yaôna hatôm ava yaônate, êŋ ma hatôm nonaŋ êndêŋ alokwaŋ sabo êntêk, ‘Osapu oda ba nu umiŋ ŋgwêk,’ êŋ ma tem endanô môlônim abô.”

Ŋê ku iniŋ auk

⁷ Ma Yisu hanaŋ, “Môlô othak ôêv ku nêpôpêk nôŋm hadêŋ malak lôŋ te. Êŋ ma ŋê bêŋbêŋ tem nenaŋ êndêŋ thêlô nena nejaŋ nôŋm êmôŋ e? Mi. ⁸ Ŋê bêŋbêŋ tem nenaŋ êndêŋ thêlô nena, ‘Nôpôpêk yêlôaniŋ nôŋm êmôŋ ma môlônim emberŋ yam.’ ⁹ Ma tem ŋê bêŋbêŋ nenaŋ leŋiŋmavi bêŋ êndêŋ malak lôŋ êŋ e? Mi, thêlô idum iniŋ ku iyom. ¹⁰ Ma môlô aêŋ iyom, môlô udum ku sapêŋ atu ba Anyô Bêŋ hêv hadêŋ môlô yôv, êŋ ma nonaŋ, ‘Yêlô ma ŋê ku iyom ba adum yêlôaniŋ ku iyom.’”

Yisu hadum anyô laumiŋ mavi

¹¹ Yisu hi Jelusalem denaŋ ba hasopa loŋôndê atu ba haveŋ Samalia lo Galili iniŋ pik malêvôŋ. ¹² Ma hi habobo malak te ma ŋê lepla laumiŋ êlêm êpôm yani. Thêlô imiŋ daim dokte ¹³* ma elam nena, “Anyô Bêŋ Yisu, lem ek yêlô.”

¹⁴ *Ma Yisu hayê thêlô ma hanaŋ, “Môlô unu uŋgwik am thô êndêŋ ŋê êbôk da.” Êŋ ma thêlô everŋ ba i denaŋ ma leŋviŋkupik habitak mavi.

¹⁵ Ma thêlô êŋ te hayê nena liŋkupik lêk habitak mavi ma halehi ma halam kaêk lôk habô Wapômbêŋ anêŋ athêŋ. ¹⁶ Ma hayô ma halek vadôŋ lêlô ba thohavloma halôk pik habobo Yisu valuvi ma hêv lamavi hadêŋ yani. Ôpêŋ ma anyô Samalia te.

¹⁷ Ma Yisu hanaŋ, “Yahadum anyô laumiŋ mavi. Ma anyô baheŋvi ba lahavuva êmô êsê? ¹⁸ Aisê ka anyô loŋ buyaŋ iyom hale halêm ek habô Wapômbêŋ anêŋ athêŋ?” ¹⁹ Ma Yisu hanaŋ hadêŋ ôpêŋ aêntêk, “Umbiyô ba nu, anêm hôêvhaviŋ hadum ba o mavi.”

Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak tem êlêm

(Mat 24:23-28,37-41; Mak 13:14-23)

* 17:3: Mat 18:15 * 17:4: Mat 18:21-22 * 17:6: Mat 17:20; 21:21 * 17:13: Wkp 13:45-46 * 17:14: Wkp 14:2-3; Mat 8:3-4

²⁰ ñê Palisi enañ hik Yisu liñ nena, “Angê ka tem Wapômbên anên loñ lôkliñyak êlêm?” Ma Yisu hanañ viyañ nena, “Wapômbên anên loñ lôkliñyak halêm ma tem miñ êlêm lôk lavônñ ek avômalô nêgê ami. ²¹ Aên ba tem miñ nenañ nena, ‘Ôngô, Wapômbên anên loñ lôkliñyak êntêk aên’ mena ‘Endaku aên’ ami. Mi, Wapômbên anên loñ lôkliñyak lêk hamô môlô malêvôn.”

²² Ma Yisu hanañ hadên anên ñê ku nena, “Wak te tem êyô ba môlô tem lemimimbiñ bên anôn ek ôngô Anyô Anên Nakaduñ atu, ma doñtom môlô tem miñ ôngô ami. ²³ *Ma avômalô tem nenañ êndên môlô nena, ‘Ôngô, yani hamiñ loñ êntêk!’ mena ‘hamiñ loñ endaku!’ Êñ ma môlô nômô maliñyaô ma miñ nosopa thêlô ami ²⁴ ek malê nena Anyô Anên Nakaduñ atu anên waklavôn ma tem avômalô sapên nêgê êtôm damak hêv ba habi deda haveñ leñ lôkthô. ²⁵ Ma doñtom tem yanja vovañ lomaloma ma môlô ñê bôlôn êntêk tem nômbôliñ dômim êndên ya vémam.

²⁶ “Anyô Anên Nakaduñ atu anên waklavôn tem êtôm sêbôk ba Noa anên waklavôn. ²⁷ Avômalô eyañ lo inum ma ewa i aleba êthôn paliñ ma Noa hi yey kapô. Êñ ma ñambô bên hayô ba habuliñ thêlô sapên. ²⁸ *Aên ba hatôm aêsêbôk ba Lot anên waklavôn. Avômalô eyañ ba inum ma êv vuli lôk ewa vuli ma evatho ku lôk elav iniñ unyak. ²⁹ Ma doñtom wak atu ba Lot hatak Sodom ba hi ma atum lôk valu vovañ solpa halôk anên leñ ba habuliñ thêlô sapên. ³⁰ Waklavôn atu ba Anyô Anên Nakaduñ atu injik i thô ma tem imbitak kethey oyañ aên iyom.

³¹ * “Wak êñ ma anyô te hamô unyak vôn ma anên nômkama hamô unyak kapô, êñ ma miñ ni unyak kapô ek enja anên nômkama ami. Mi, êsôv ba ni iyom. Ma aên iyom ma anyôla hamiñ ku kapô ma miñ endeni unyak ami. Mi, êsôv ba ni iyom. ³² *Môlô lemim imbi Lot yanavi! ³³ *Anyô te hadum ek embalon yanida anên lôkmala loñ ma anên lôkmala tem nêm yak. Ma doñtom anyô te hatak anên lôkmala ma anên lôkmala tem êmô mavi.

³⁴ “Yanañ êndên môlô nena bôlvôn êñ ma anyô ju tem nêjêk yêm doñtom ma tem neja anyô yañ ma yañ ênjêk. ³⁵⁻³⁶ Ma avi ju tem nepesañ iniñ palawa ma tem neja avi yañ ma yañ êmô.”*

³⁷ ñê ku enañ hik Yisu liñ nena, “Anyô Bên, nôm êñ tem imbitak êsê?”

Ma Yisu hanañ viyañ nena, “Menak lambek ethak doñtom ba êmô loñ takatu ba alim hapalê hêk.”

18

Abô loñ kapô hathak avi tôp lôk anyô halañô abô

¹ *Yisu hanañ abô loñ kapô te hadên thêlô ek netey mek êtôm wak nômbên intu sapên ma miñ kapôlônñ enñgiap ami. ² Aên ba yani hanañ aêntêk, “Malak lôn te ma anyô bên halañô avômalô iniñ abô hamô. Yani ma miñ hakô Wapômbên ami ma hapôlik ek avômalô iniñ abô haviñ. ³ Ma avi tôp te hamô lôn êñ. Ma yani hi hadên anyô bên êñ lôbôlôn ma hanañ, ‘Anyô te habuliñ ya. Ma ôlêm ondanô yenañ abô ba opesañ.’ ⁴ Ma doñtom anyô bên hadô avi tôp êñ anên abô hatôm wak bên anôn.

“Haveñ yam ma anyô bên êñ lahabi nena, ‘Miñ yahalañô Wapômbên anên abô ami ma yakapôlôn hadô avômalô iniñ abô haviñ, ⁵ ma doñtom yahadô ek avi tôp êntêk êlêm wak nômbên intu sapên ba imbuliñ yenañ auk. Aên ba yandanô yani anên abô ba yapesañ kethey ek yani êmô tiññ.’”

⁶ Ma Anyô Bên Yisu hanañ, “Noja auk esak anyô bên kambom êntêk anên kobom. ⁷ Aên ba Wapômbên tem endanô anên avômalô takatu ba bôk hatak i yôv iniñ asên atu ba elañ bôlvôn ba wak mena mi e? Tem endanô. Ma tem yani endanô yaôyaô e? ⁸ Mi anôn!

* 17:23: Mak 13:21; Luk 21:8 * 17:28: Stt 18:20–19:25 * 17:31: Mat 24:17–18 * 17:32: Stt 19:17,26 * 17:33: Luk 9:24 * 17:35–36: ñê lôkauk vi enañ nena abô doho atu ba Luk hatô ma hêk denañ. Abô êñ ma aêntêk: Anyô ju êmô ku kapô ma neja yañ ma yañ êmô. * 18:1: Kol 4:2; 1Te 5:17

Yanañ avanônj biñ nena yani tem endañô kethen ma tem epesañ. Ma doñtom Anyô Anêñ Nakaduñ atu halêm pik hathak loñbô, êñ ma tem êpôm nena avômalô êvhaviñ doho êmô mena mi e?”

Abô loj kapô hathak anyô ju etej mek

⁹ Ma Yisu hanañ abô loj kapô te hadên avômalô takatu ba leñinhabi nena thêlô ma avômalô thêthôn iyom ba êyê avômalô vi kambom. Êñ ma Yisu hanañ nena, ¹⁰ “Anyô ju i unyak matheñ ek netej mek. Anyô yañ ma Palisi ma yañ ma anyô hawa takis. ¹¹ Palisi êñ da hamiñ ba hateñ mek nena, ‘Wapômbên, mavi anôn ek ya anyô mavi ma ya miñ hatôm anyô vi ami. Thêlô ma ñê vani lôk ñê kambom lôk ñê idum sek haviñ anyô yañ yanavi. Ma ya ma mi anôn, ya ma miñ hatôm anyô hawa takis endaku ami. ¹² *Sonda te anêñ wak ju ma yahavak balabuñ ek nô. Ma nômkama nômbên atu ba yahawa ma yahabi sam hi ôdôn laumiñ ba yahêv ôdôn te hadên o.’

¹³ * “Ma doñtom anyô hawa takis hamiñ daim ma hakô ek êñjê leñ. Ma yani hakôm ba hatak bañ luvi hêk madaluk siñ ma hanañ, ‘Wapômbên, ya anyô kambom ba nêm kapôlôm ek ya.’ ”

¹⁴ * “Ma Yisu hanañ, “Yanañ êndên mólô nena anyô hawa takis havôhi anêñ unyak ma lêk anyô thêthôn hêk Wapômbên ma. Ma anyô yañ ma mi. Ôpatu ba hêv anêñ athên liñ ma tem Wapômbên etauviñ anêñ athên. Ma doñtom ôpatu ba hatauviñ i ma tem Wapômbên nêm anêñ athên liñ.”

*Yisu hêv mek hathak avômena
(Mat 19:13-15; Mak 10:13-16)*

¹⁵ Avômalô ewa iniñ avômena yaônena i hadên Yisu ek etak bañ êyô êñjêk thêlô. Ma anêñ ñê ku êyê ma ethañ i. ¹⁶ Ma doñtom Yisu halam avômena êlêm ma hanañ nena, “Notak avômena yaônena ba nêlêm êndên ya ma miñ numiñ loj siñ ami ek malê nena avômalô takatu ba athên mi hatôm avômena takêntêk ma Wapômbên anêñ loj lôkliñyak ma thêlônij. ¹⁷ *Yanañ avanônj êndên mólô nena ôpatu ba miñ hawa Wapômbên anêñ loj lôkliñyak hatôm avômena yaônena ami ma miñ hatôm imbitak êyô loj êñ kapô ba ni ami. Ma mi.”

*Anyô lôk nômkama bêt hanañ abô haviñ Yisu
(Mat 19:16-30; Mak 10:17-31)*

¹⁸ * Anyô bêt te hanañ hik Yisu liñ nena, “Kêdônwaga mavi, ma yandum malê ek yamô lôkmala êtôm wak nômbên intu sapên?”

¹⁹ Ma Yisu hanañ, “Holam ya nena mavi eka? Anyô late miñ mavi ami ma Wapômbên iyom intu ba mavi. ²⁰ * Abô balabuñ ma bôk hoyala yôv: ‘Miñ undum sek imbiñ anyô yañ yanavi ami. Miñ nuñgwik anyô vônô ami. Miñ onja vani ami. Miñ onañ abôyañ esak anyô vi ba undum abô ek i ami. Ma ondovak lemambô lo lemtambô.’ ”

²¹ Ma anyô bêt êñ hanañ, “Ya yaôna aleba lêk ma yahasopa abô balabuñ takên.”

²² Ma Yisu hanañ ma hanañ hadên ôpên nena, “Mavi anôn, ma doñtom nômlate hamô dena. Nu nêm anêm nômkama sapên ek avômalô nênmê vuli ma onja valuseleñ sapên ba nêm êndên ñê siv. Êñ ma tem anêm nômkama mavi lomaloma êmô malak leñ. Ma ôlêm osopa ya.”

²³ Yani ma anyô lôk nômkama bêt anôn. Ba intu hanañ abô êñ ma hêv malaiñ bêt hadên yani ba hi lôk lamalaiñ. ²⁴ Yisu hayê yani lamalaiñ ma hanañ, “Ñê lôk nômkama bêt tem nêpôm malaiñ bêt ek nimbitak nêyô Wapômbên anêñ loj lôkliñyak kapô ba ini. ²⁵ Avanônj biñ nena miñ malaiñ bêt ek bok kamel imbitak êyô luvik idu sôp anêñ abyañ ba ni ami, ma doñtom malaiñ anôn ek anyô lôk nômkama bêt te imbitak êyô Wapômbên anêñ loj lôkliñyak kapô.”

* 18:12: Ais 58:1-4; Mat 23:23 * 18:13: Sng 51:1 * 18:14: Mat 23:12 * 18:17: Mat 18:3 * 18:18: Luk 10:25 * 18:20: Kis 20:12-16; Lo 5:16-20

²⁶ Avômalô elañô abô êñ ma enañ nena, “Avanôn e? Aên ba miñ hatôm anyôla imbitak êyô Wapômbên anên loñ lôkliñyak kapô ba ni ami e?”

²⁷ Ma Yisu hanañ, “Nôm takatu ba anyô miñ hatôm nindum ami, intu Wapômbên hatôm indum.”

²⁸ Ma Pita hanañ, “Yêlô bôk atak yêlôaniñ nôm kama sapên ba alêm asopa o.”

²⁹ Ma Yisu hanañ hadên thêlô nena, “Yanañ avanôn nena avômalô takatu ba leññhabi Wapômbên anên loñ lôkliñyak ba etak iniñ unyak lo avi ma iviyañ lôk lami ma nali,³⁰ ma thêlô êmô pik denañ ma Wapômbên tem nêm iniñ nôm kama lôkthô êndên i ba tem nêm bên anôn êyô êmô iniñ loñ imbiñ ma ember yam ma tem nêm lôkmala atu ba nê môm êtôm wak nômbên intu sapên êndên i imbiñ.”

Yisu hanañ abô hathak anên ñama bôlôn te lô

(Mat 20:17-19; Mak 10:32-34)

³¹ *Yisu hawa ñê ku laumiñ ba lahavuju takatu hathak doñtom ma hanañ, “Nodañô. Alalô ana daku Jelusalem ma abô tak sêbôk ba plopet eto hathak Anyô Anên Nakaduñ atu tem imbitak avanôn.³² *Tem nê nêm yani êndôk ñê loñ buyañ Lom baheññ. Ma tem nemalik esak yani ba nenañ abô lomaloma esak yani ma nêsôvwapôk êyômô yani.³³ Ma ne bali yani ba nijik yani vônô. Ma êtôm wak lô ma tem yani imbiyô esak loñbô.”

³⁴ *Ma doñtom ñê ku miñ eyala abô takên ami. Abô êñ anên ôdôn ma havuñ ek thêlô ba thêlô miñ eyala ami ma êthôn paliñ.

Yisu hadum anyô mapusip te mavi

(Mat 20:29-34; Mak 10:46-52)

³⁵ Yisu hayô habobo Jeliko ma anyô mapusip te hamô loñôndê dañ vi ba hapetenak ek avômalô nê nêm yani sa.³⁶ Yani halañô avômalô bên anôn ele ba i ma hanañ hik thêlô liñ nena, “Malê?”³⁷ Ma thêlô enañ hadên yani nena, “Yisu anên Nasalet halêm.”

³⁸ Êñ ma anyô mapusip halam nena, “Yisu, Devit anên Lim Lukmuk, nêm kapôlôm ek ya!”

³⁹ Avômalô takatu ba êmôn ethañ yani ba enañ, “O bônôn.” Ma doñtom yani halam lôklala nena, “Devit anên Lim Lukmuk, nêm kapôlôm ek ya!”

⁴⁰ Êñ ma Yisu hamiñ ma hanañ ek thêlô neja ôpên êlêm. Yani hayô ma Yisu hanañ hik yani liñ nena,⁴¹ “Lemhaviñ yandum malê êndên o?”

Ma ôpên hanañ, “Anyô Bên, yaleñhaviñ yanğê tak.”

⁴² Ma Yisu hanañ hadên ôpên nena, “Nônğô tak. Anêm hôêvhaviñ hadum ba hubitak mavi.”⁴³ Ma kethen oyañ ma ôpên madaluk hakyav ba hayê tak. Ma yani hasopa Yisu lôk habô Wapômbên anên athên. Ma avômalô nômbên atu ba i haviñ yani êyê nô môm êñ ba êbô Wapômbên anên athên haviñ.

19

Yisu hi Sakius anên unyak

¹ Yisu hayô Jeliko ma hi iyom. ² Ma anyô lôk valuseleñ bên te hamô. Yani ma anyô bên hawa takis ba anên athên nena Sakius. ³ Yani lahaviñ êñjê nena Yisu ma opalê, ma doñtom avômalô bên anôn ma Sakius anyô bidon ba miñ hatôm êñjê ami. ⁴ Êñ ma yani halañviñ hamôn ba hi ma hathak alokwañ sabo te ba hamô ek êñjê Yisu.

⁵ Yisu hayô loñ êñ ma hêv ma hathak leñ ma hanañ, “Sakius, ôndôk ba ôlêm kethen. Yaô ma tem yamô anêm unyak.” ⁶ Êñ ma kethen oyañ ma Sakius halôk ma hawa Yisu thô lôk lamavi.

⁷ *Ma avômalô sapên êyê ba kapôlônñ diñ diñ ba enañ nena, “Yani hi hamô haviñ anyô kambom te.”

⁸ *Ma doñtom Sakius haviyô hamiñ ma hanañ hadên Anyô Bên nena, “Anyô Bên, ondañô. Tem yambi yenañ nôm kama sam ni ôdôn ju ba yanêm yan êndên ñê siv. Ma

* 18:31: Luk 24:44 * 18:32: Luk 9:22,44 * 18:34: Mak 9:32 * 19:7: Luk 15:2 * 19:8: Kis 22:1; Nam 5:6-7

bôk yahasau anyôla ba yahawa anêñ valuselej doho vani, êñ ma tem yanêm valuselej êtôm dum ayova êyômô loñ imbiñ.”

⁹* Ma Yisu hanañ hadêñ yani nena, “Lêk ma Wapômbêñ hêv avômalô unyak êntêk êñ bulubiñ ek malê nena yani ma Ablaham anêñ nakaduñ te. ¹⁰* Anyô Anêñ Nakaduñ atu halêm ek êmbôlêm ñê takatu ba êv yak ek nêm i bulubiñ.”

Abô loñ kapô hathak anyô bêt te hêv valuselej hadêñ ñê ku (Mat 25:14-30)

¹¹ Avômalô elañ abô êñ yôv ma Yisu hanañ abô loñ kapô te haviñ ek malê nena yani lêk habobo Jelusalem. Ma avômalô takêñ leñiñhabi nena yani hayô Jelusalem, êñ ma Wapômbêñ anêñ loñ lôkliñyak tem imbitak êmô pik. ¹² Êñ ma Yisu hanañ nena, “Anyô bêt te anêñ namalô tem ni loñ buyañ ek enja athêñ lôk kuluñ kiñ vêmam ka êmbôlêm anêñ malak ôdôñ esak loñbô ek eyabiñ anêñ avômalô. Loñ êñ ma daim kambom. ¹³ Vêm ma yani halam anêñ ñê ku laumiñ hathak doñtom ma hêv valuselej hatôm 100 hadêñ thêlô tomtom sapêñ. Ma hanañ aêntêk, ‘Môlô noja valuselej êntêk ba nundum ku esak ende ba yambô alêm esak loñbô am.’ Yôv ma hatak thêlô ba hi.

¹⁴ “Ma doñtom yanida anêñ avômalô kapôlôñiñ agiap ek yani. Êñ ma yani hi loñ buyañ ma thêlô êv anyô doho ba esopa yani ek nenañ aêntêk, ‘Yêlô adô anyô êntêk imbitak êtôm yêlôaniñ kiñ.’

¹⁵ “Ma doñtom yani habitak kiñ yôv ma havôhalêm ma hanañ aêntêk, ‘Nodam ñê ku takatu ba bôk yahêv valuselej hadêñ i ek yayala nena thêlô tomtom bôk êvôv valuselej vithê haviñ.’

¹⁶ “Êñ ma anyô te hamôn hi ma hanañ, ‘Anyô bêt, yahadum ku hathak anêm valuselej êñ ba yahavôv valuselej hatôm 1,000.’

¹⁷* “Ma anêñ anyô bêt hanañ nena, ‘Mavi anôn! O anyô katô ba hudum ku mavi. Hoyabiñ nôm yaôna dedauñ mavi ba intu oyabiñ malak lôñ laumiñ.’

¹⁸ “Yôv ma anyô yañ halêm ma hanañ, ‘Anyô bêt, hathak anêm valuselej, yahavôv valuselej hatôm 500.’

¹⁹ “Ma anêñ anyô bêt hanañ hadêñ yani, ‘Oyabiñ malak lôñ baheñvi.’

²⁰ “Yôv ma anyô ku te lô halêm ma hanañ, ‘Anyô bêt, anêm valuselej atutêk. Yahavuvi halôk sôp ba yahadô hamô ²¹ ek malê nena yahakô ek o. O ma anyô malem thêlêv. Hothak hôvôv anyô vi iniñ nômkama ba howa hatôm anêm. Ma pik atu ba anyô yañ hapaliv yañvêk halôk ma hothak howa anêñ anôn.’

²² “Êñ ma anêñ anyô bêt hanañ, ‘O anyô ku mi kambom ba oda anêm abô intu hanañ o bêt. Bôk hoyala yôv nena ya hathak yahavôv anyô vi iniñ nômkama ba yahawa hatôm yenañ. Lôk pik atu ba anyô yañ hapaliv yañvêk halôk ma ya hathak yahawa anêñ anôn. ²³ Ma aisê ka miñ hotak yenañ valuselej halôk unyak valuselej ek êmbôv doho ami ek wakma atu ba yahavôhalêm hathak loñbô ma tem yanja doho êyômô loñ imbiñ?’

²⁴ “Êñ ma hanañ hadêñ ñê takatu ba imiñ habobo nena, ‘Môlô noja anêñ valuselej hatôm 100 vê êñjêk yani ba nônêm êndêñ ôpatu ba hawa 1,000.’

²⁵ “Ma thêlô enañ hadêñ yani nena, ‘Anyô bêt, yani anêñ 1,000 bôk hamô yôv.’

²⁶* “Ma yani hanañ, ‘Yanañ êndêñ môlô nena ôpatu ba hadum ku mavi hathak yenañ nômkama ba habitak bêt, êñ ma tem yatak doho êyômô loñ imbiñ ba yanêm êndêñ ôpêñ. Ma doñtom ôpatu ba miñ hadum ku hathak yenañ nômkama ami, êñ ma tem yanêm dokte atu ba havalon loñ vê êñjêk yani.’

²⁷ “Ma doñtom ñê takatu leñiñmaniñ hathak ya ba êdô ek yambitak iniñ kiñ, ‘Noja i êlêm loñ êntêk ma ungwik i pôpônô êñjêk yamaleñ.’ ”

²⁸ Yisu hanañ abô êñ yôv ma hamôn ba hi Jelusalem.

* 19:9: Luk 13:16; Ap 16:31 * 19:10: Luk 15:4; Jon 3:17; 1Ti 1:15 * 19:17: Luk 16:10 * 19:26: Mat 13:12; Luk 8:18

*Yisu habitak hayô Jelusalem hatôm kij
(Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Jon 12:12-19)*

²⁹ Yisu habobo Betpangi lo Betani, malak ju êj hêk habobo Dum Oliv. Ma hêv anêj gê ku ju ba i ma hanañ nena, ³⁰ “Mamu unu malak entuvulu. Ma numbitak nôyô ma tem ôngô ekak bok doñki map te loj ba hamiñ. Bok êj ma miñ bôk anyôla hayô hamô ami. Ma nopole yak vê ma nondom ba nôlêm. ³¹ Ma anyôla hanañ nena, ‘Mamu opole eka’, êj ma nonañ viyañ nena, ‘Anyô Bêj lahaviñ indum ku te esak.’”

³² Yisu hêv thai ba i ma êyê nômkama sapêj hatôm atu ba yani hanañ. ³³ Thai epole bok doñki êj anêj yak vê ma bok anêj alañsi enañ hadêj thai nena, “Mamu opole eka?”

³⁴ Ma thai enañ, “Anyô Bêj lahaviñ indum ku te esak.”

³⁵ Êj ma thai ewa bok doñki ba i êv hadêj Yisu. Ma thai ibi iniñ kwêv thilibuñ daim thô ba engava hayôhêk bok doñki dômlokwañ, ma thai êv Yisu sa ek hathak hayô hamô bok êj. ³⁶ Ma Yisu hi ma avômalô engava iniñ kwêv thilibuñ hêk lojôndê.

³⁷ Yani halôk Dum Oliv ek ni vi tuvulu Jelusalem. Ma avômalô nômbênj atu ba esopa yani leñimavi hathak nômbithi nômbênj atu ba bôk thêlô êyê. Ba êbô Wapômbênj ba elam nena,

³⁸ * “Wapômbênj nêl lamavi êndênj kij atu ba halêm hathak Anyô Bêj anêj athênj! *Kapya Yey 118:26*

Avômalô malak leñ leñimavi ma alalô nanêm athênj lôkmanjij êndênj Wapômbênj esak leñ ba ni.”

³⁹ Ma Palisi doho imiñ avômalô takênj kapô ba enañ hadêj Yisu aêntêk, “Kêdônwaga, osañ anêm gê ku takêntêk.”

⁴⁰ Ma Yisu hanañ viyañ nena, “Yanañ êndênj môlô nena thêlô bônônj ma tem valu nendam kaêk.”

⁴¹ Yisu habobo Jelusalem ma hayê vi tuvulu ba halañ hathak avômalô Jelusalem ⁴² ba hanañ, “Yaleñhaviñ lêk oyala nôl takatu ba nundum ek Wapômbênj indum môlô kapôlômim ênjêk yaô. Ma doñtom mi, nôl takênj hamô loj kapô ba môlô miñ hatôm ôngô ami. ⁴³ Aênj ba waklavônj hayô ma gê vovak tem nêyô ba nedav badênj êwê embej Jelusalem sapêj ba nêlô kapô ba nindum ek nijik môlô vônô. ⁴⁴ *Thêlô tem nimbuliñ môlônim loj sapêj ba nijik môlô takatu ba ômô unim badênj kapô vônô. Ma valu atu ba olav unyak hathak ma tem miñ êyômô yañ loj ami. Nôl malaiñ êj tem êlêm ek malê nena môlô miñ oyala waklavônj atu ba Wapômbênj halêm pik ek nêl môlô bulubiñ ami.”

*Yisu hêv gê idum ku valu vê hêk unyak mathej kapô
(Mat 21:12-17; Mak 11:15-19; Jon 2:13-22)*

⁴⁵ Vêl ma Yisu habitak hayô Wapômbênj anêj unyak mathej anêj piklêvônj. Ma hayê avômalô ewa nômkama ba êdô hamô ek avômalô vi nêlêm vuli. Êj ma halupunij i ba hêv i vê hêk unyak mathej kapô ba ele yaiñ ba i. Ma hanañ hadêj thêlô aêntêk, ⁴⁶ * “Wapômbênj anêj kapy hanañ nena, ‘Yenañ unyak ma unyak neteñ mek êndôk.’ Ma môlô lêk udum ba habitak hatôm gê vani iniñ loj ekopak êmô.”

⁴⁷ *Ma wak nômbênj intu ma yani hadônj avômalô halôk unyak mathej. Ma gê bêtjênj êbôk da lôk gê lôkauk hathak abô balabuñ lôk Islael iniñ gê bêtjênj, thêlô êbôlêm lojôndê ek nijik Yisu vônô. ⁴⁸ Ma doñtom thêlô miñ hatôm nêpôm lojôndê te ami ek malê nena avômalô sapêj leñimavi bêtjênj ek Yisu ba êmô ek nedañô anêj abô sapêj.

20

*Yisu, opalê hêv athênj bêtjênj hadêj o?
(Mat 21:23-27; Mak 11:27-33)*

¹ Wak te ma Yisu hadônj avômalô hamô Wapômbênj anêj unyak mathej anêj piklêvônj ba hanañ Wapômbênj anêj Abô Mavi hadêj i. Ma gê bêtjênj êbôk da lôk gê lôkauk hathak

* 19:38: Luk 2:14 * 19:44: Luk 21:6 * 19:46: Ais 56:7; Jer 7:11 * 19:47: Luk 21:37

abô balabuḡ ethak doḡtom haviḡ ḡê bêḡbêḡ ba i hadêḡ Yisu. ² Ma thêlô enaḡ, “Opalê hêv athêḡ bêḡ hadêḡ o lôk hêv ku hadêḡ o ba intu hudum nôḡ takêntêk?”

³ Ma Yisu hanaḡ viyaḡ nena, “Tem yanaḡ injik môlô liḡ esak abô te aêḡ iyom. ⁴ Opalê hêv ku nisik avômalô êndôk ḡaḡ hadêḡ Jon? Wapômbêḡ leḡ? Mena anyô pik?”

⁵ Ma thêlôda enaḡ hadêḡ i nena, “Alalô anaḡ nena Wapômbêḡ hêv ku êḡ hadêḡ Jon ma tem yani enaḡ, ‘Ma aisê ka môlô miḡ ôêvhaviḡ yani ami?’ ⁶ Ma doḡtom alalô anaḡ nena, ‘Anyô pik te hêv ku êḡ,’ êḡ ma avômalô tem nijik alalô esak valu ek malê nena thêlô êvhaviḡ nena Jon ma plopet te.”

⁷ Ma thêlô enaḡ hadêḡ Yisu nena, “Yêlô athônḡ paliḡ.”

⁸ Êḡ ma Yisu hanaḡ hadêḡ thêlô, “Aêḡ ba miḡ hatôm yandam ôpatu ba hêv athêḡ bêḡ hadêḡ ya anêḡ athêḡ bêḡ êndêḡ môlô ami. Ma mi.”

Abô loḡ kapô hathak ḡê kambom eyabiḡ ku yak waiḡ

(Mat 21:33-46; Mak 12:1-12)

⁹* Ma Yisu hanaḡ abô loḡ kapô te hadêḡ avômalô, “Anyô te havatho anêḡ ku yak waiḡ ma hêv hadêḡ ḡê ku doho ek neyabiḡ ba hanaḡ nena, ‘Waklavônḡ yak waiḡ hik anônḡ ma nombak vose ni ôdônḡ ju ba nônmêḡ vi êndêḡ ya ma noja vi êtôm môlônim vuli.’ Ma hi hamô loḡ buyaḡ sawa daim. ¹⁰ Ma waklavônḡ yak waiḡ hik anônḡ hayô ma hêv anêḡ anyô ku te ba hi hadêḡ thêlô ek enja anêḡ sam. Ma doḡtom thêlô ik yani kambom ba êv yani hi oyaḡ. ¹¹ Êḡ ma ku anêḡ alaḡ hêv anyô ku yaḡ ba hi hadêḡ thêlô, ma doḡtom thêlô idum kobom kambom hadêḡ yani lôk ik yani ma êv yani vê oyaḡ ba hi. ¹² Yôv ma hêv anyô ku te lô ba hi, ma doḡtom ḡê ku takêḡ ibuliḡ yani ma êvônḡ yani ba ibi yani hi.

¹³ “Aêḡ ba ku alaḡ hanaḡ hadêḡ yanida nena, ‘Yandum malê? Tem yanêḡ yenaḡ okna atu ba yaleḡhaviḡ bêḡ anônḡ. Yahadum aêḡ ma tem nedaḡô anêḡ abô.’ ¹⁴ Ma doḡtom ḡê ku êyê namalô hayô ma enaḡ hadêḡ i nena, ‘Ôpêntêk ma ku alaḡ anêḡ nakaduḡ ba tem eyabiḡ lambô anêḡ ku. Alalô ik yani vônô ma ku êḡ tem imbitak alalôaniḡ.’ ¹⁵ Ba intu evaloḡ yani ba êvônḡ hale yaḡ ma ik yani vônô.

“Aêḡ ba ku anêḡ alaḡ tem indum malê êndêḡ thêlô? ¹⁶ Tem ni injik ḡê ku takêḡ vônô ma nêḡ ku êḡ êndêḡ anyô vi ek neyabiḡ.”

Ma avômalô elarḡô abô loḡ kapô êḡ ma enaḡ, “Yêlô adô abô loḡ kapô êḡ injik anônḡ!”

¹⁷ Ma doḡtom Yisu hatitiḡ thêlô lôklokwaḡ ma hanaḡ, “Ma bôk eto abô êntêk aêḡ eka? “Valu atu ba ḡê elav unyak êpôlik hathak, ma lêk habitak landiḡ anônḡ.”

Kapya Yey 118:22

¹⁸* Ma avômalô takatu ba êv yak hayôhêk valu êntêk, ma tem nipup nenanena. Mena valu êḡ hêv yak hayôhêk anyôla, ma tem ipulusik ba imbitak malimmalim.”

¹⁹ Ma ḡê bêḡbêḡ êbôk da lôk ḡê lôkauk hathak abô balabuḡ eyala nena Yisu hanaḡ abô loḡ kapô êḡ hathak thêlô. Ba intu êbôlêḡ loḡôndê ek nebalonḡ yani, ma doḡtom êkô hathak avômalô.

Nênêḡ takis êndêḡ Sisa mena dô

(Mat 22:15-22; Mak 12:13-17)

²⁰* Yôv ma ḡê bêḡbêḡ maleḡ hadahaliḡ Yisu ek nebalonḡ yani esak anêḡ abô. Ma thêlô êv ḡê kambom doho vuli ek nimbitak êtôm ḡê thêthônḡ ek nesau Yisu. Thêlô elav gwasilim ek nebalonḡ Yisu anêḡ abô êndôk ba nêḡnêḡ yani êndêḡ Lom iniḡ anyô bêḡ Pailat. ²¹ Êḡ ma thêlô enaḡ hadêḡ Yisu nena, “Kêdônḡwaga, yêlô ayala nena anêḡ abô sapêḡ ma abô avanônḡ iyom. Ma hudum kobom doḡtom hadêḡ avômalô sapêḡ lôk hôdônḡ avômalô hathak Wapômbêḡ anêḡ abô ma thêthônḡ iyom. ²² Aêḡ ba lemhabi aisê? Bumalô iniḡ balabuḡ hanaḡ nena yêlô hatôm nanêḡ valuseleḡ êndêḡ Sisa mena mi e?”

²³ Yisu hayala thêlônḡiḡ auk ba hanaḡ hadêḡ thêlô, ²⁴ “Môlô uḡḡwik valuseleḡ te thô ek yaḡḡê. Opalê anêḡ dahô lôk athêḡ hêk valuseleḡ êntêk?” Ma thêlô enaḡ, “Sisa.”

* 20:9: Ais 5:1 * 20:18: Ais 8:14-15 * 20:20: Luk 11:54

²⁵ Êñ ma Yisu hanañ hadêñ thêlô nena, “Sisa anêñ nômkama ma nônêm êndêñ Sisa da. Ma Wapômbêñ anêñ nômkama ma nônêm êndêñ Wapômbêñ da.”

²⁶ Yisu hanañ aêñ ba avômalô sapêñ elañô. Ba intu ñê êñ miñ hatôm nebalonj yani esak anêñ abô ami. Ma esonj kambom hathak anêñ abô ba thêlô bônônj.

Abô hathak ñê ñama tem nimbiyô aisê

(Mat 22:23-33; Mak 12:18-27)

²⁷ Ma Sadyusi doho i hadêñ Yisu. Thêlô ma ôdônj te atu ba enañ nena ñê ñama tem miñ nimbiyô esak loñbô ami. Aêñ ba intu enañ hik Yisu liñ nena, ²⁸ **“Kêdônjwaga, Mose hatô hadêñ alalô nena, ‘Anyô te hama ba nali mi ma anêñ yanj hamô, ma enja avi tôp êñ ek imbi yanj atu ba hama anêñ nakaduñ vê.’* ²⁹ Aêñ ba ñê lôk iviyanj baheñvi ba lahavuju êmô. Ma bôp hawa avi te ba hama ma nakaduñ mi. ³⁰ Ma nôk enja avi tôp êñ, hawa ba hama ba nakaduñ mi. ³¹ Ma ñgwa aêñ iyom. Ma iviyanj takatu ba êmô ma nesopa kobom doñtom êñ iyom. ³² Vêm ma avi tôp êñ hama haviñ. ³³ Ma waklavônj ñê ñama iviyô hathak loñbô ma avi tôp atu ba ñê lôk iviyanj baheñvi ba lahavuju takatu ba ewa ma alisê te anêñ avi?”

³⁴ Ma Yisu hanañ viyanj hadêñ thêlô nena, “Avômalô pik ethak ewa i, ³⁵ ma doñtom avômalô takatu ba Wapômbêñ hêv i bulubiñj ba ewa lôkmala hathak loñbô, thêlô êñ miñ hatôm neja i esak loñbô ami. ³⁶ Thêlô ma tem nêtôm añela ba intu tem miñ nema ami. Wapômbêñ bôk hik thêlô liñ yôv hêk ñama ba intu hik thô nena thêlô ma yani anêñ nali.

³⁷ **“Mose da anêñ abô hik thô nena ñê ñama tem nimbiyô esak loñbô. Sêbôk ba Mose hayê atum hathañ hamô alokwanj liñ ma halam Anyô Bêñ nena ‘Ablaham lo Aisak ma Jekop iniñ Wapômbêñ.’* ³⁸ Alalô ayala nena Wapômbêñ ma miñ ñê ñama iniñ Wapômbêñ ami. Mi, yani ma ñê lôkmala iyom iniñ Wapômbêñ ek malê nena yani hayala nena avômalô lôkthô ma êmô lôkmala.”

³⁹ Ñê lôkauk hathak abô balabuñj doho elañô abô êñ ma enañ hadêñ Yisu aêntêk, “Êê, Kêdônjwaga, anêm abô ma mavi anônj!” ⁴⁰ Ma avômalô sapêñ elañô anêñ abô ba êkô ma miñ enañ hik yani liñ ek nesau yani esak loñbô ami.

Mesia ma opalê anêñ lim lukmuk?

(Mat 22:41-23:36; Mak 12:35-40; Luk 11:37-54)

⁴¹ Yôv ma Yisu hanañ hadêñ thêlô nena, “Avômalô ethak enañ nena Mesia ma Devit anêñ lim lukmuk eka? ⁴² Hêk Kapya Yey kapô ma Devit da hanañ aêntêk,

“Anyô Bêñ Wapômbêñ hanañ hadêñ yenañ Anyô Bêñ Mesia nena,

“Ômô yabaheñ vianônj

⁴³ endeba yatak ñê takatu ba ik vovak hadêñ o nêômô vemkapô vibiñ am.” ’ *Kapya Yey 110:1*

⁴⁴ Ma Devit da bôk halam Mesia nena anêñ Anyô Bêñ. Ma aisê ka Mesia ma yani anêñ lim lôk anêñ Anyô Bêñ imbiñ?”

⁴⁵ Avômalô elañô Yisu anêñ abô imiñ denañ ma Yisu hanañ hadêñ anêñ ñê ku aêntêk, ⁴⁶ “Môlô noyabiñ am ek ñê lôkauk hathak abô balabuñj. Thêlô leñiñhaviñ nijik kwêv daim kêkêlô ba nemberj ek avômalô nebam i. Ma leñiñhaviñ avômalô nenañ nena, ‘Waklêvônj anyô bêñ’ êmô loñ ethak doñtom halôk. Ma leñiñhaviñ nêômô êtôm ñê bêñbêñ êmô unyak yey kapô. Ma avômalô engabôm nôm bêñ ma leñiñhaviñ nejanj nôm êmô ñê bêñbêñ iniñ loñ ethak êmô. ⁴⁷ Thêlô esau avi tôp ek neja iniñ unyak ba etey mek daim bomañj ek avômalô nêgê. Wapômbêñ tem nêôm vovañ kambom êndêñ i.”

21

Avi tôp te anêñ da

(Mak 12:41-44)

¹ Yisu hamô Wapômbêñ anêñ unyak ba hayê ñê lôk nômkama bêñ etak iniñ valuselej halôk alapa da. ² Ma avi tôp te atu ba nômkama mi anônj hayô ma hatak anêñ da hatôm valuselej thalalej ju iyom halôk alapa da êñ. ³ *Yisu hayê ma hanañ nena, “Yanañ

* 20:28: Lo 25:5 * 20:37: Kis 3:6 * 21:3: 2Ko 8:12

avanôñ biñ êndên mólô nena avi tîp êntêk hêv valuselej bêñ anôñ hamôñ ek avômalô takêntêk sapên. ⁴ Avômalô nômbên êntêk iniñ valu bêñ anôñ hamô ma doñtom êv doktena iyom. Ma avi tîp êntêk ma nômkama mi anôñ ma lêk hêv anên valuselej sapên ba miñ havalon dokte lon ami.”

Yisu hanañ abô hathak unyak matheñ Jerusalem

(Mat 24:1-2; Mak 13:1-2)

⁵ ñê ku doho enañ abô hathak valu kêkêlô lôk nôm da mavi anôñ atu ba etak hathak unyak matheñ ek anên lêlêyañ mavi anôñ. Êñ ma Yisu hanañ, ⁶ * “Odañô katô. Nôm takêntêk ba lêk mólô ôyê, malaiñ bêñ tem imbitak ba ñê vovak tem nijik nômkama mavi nômbên êntêk pesa ba valu yañ miñ hatôm êyômô yañ lon ami.”

Malaiñ lomaloma tem nimbitak

(Mat 24:3-14; 10:17-22; Mak 13:3-13)

⁷ Ma thêlô enañ hik Yisu liñ nena, “Kêdônwaga, angê intu nôm takên tem imbitak? Ma malê intu tem imbitak ek injik thô nena nôm takên lêk habobo?”

⁸ Ma Yisu hanañ, “Noyabiñ am, avômalô tem nindum ek nesau mólô. ñê lomaloma tem nêlêm esak yenañ athên ba nenañ nena, ‘Ya ma Mesia atu’. Lôk nenañ nena, ‘Waklavôn pik lo leñ anên dañ lêk habobo tem êyô.’ Ma doñtom miñ nôñemimbiñ iniñ abô ba nosopa ami. ⁹ Mólô olañô vovak bêñ ba avômalô iki vônô, êñ ma miñ nôkô ami. Nôm takên tem imbitak êmôn, ma doñtom pik lo leñ anên dañ tem miñ imbitak ketheñ oyañ ami.”

¹⁰ Êñ ma Yisu hanañ, “Ma avômalô ôdôn yañ tem nijik vovak imbiñ ôdôn yañ. Ma kiñ yañ lôk anên avômalô tem nijik vovak êndên kiñ yañ. ¹¹ Ma lon lomaloma ma duviañ lôk bôm ma lijiñ bêñ tem êyô injik avômalô bêñ anôn vônô. Lavônjiñ lôkmanjiñ lomaloma tem êñjêk leñlêvôn ba indum avômalô nêkô kambom anôn.

¹² “Ma nôm takên tem miñ imbitak ami denañ ma tem nebalon mólô ba nindum kambom êndên mólô. Ma tem nenañ mólô bêñ imiñ unyak yeñ lôk nindum abô ek netak mólô êndôk koladôn. Mólô osopa ya ba intu tem neja mólô ba unu numiñ kiñ lôk iniñ ñê bêñbên maleñiñ. ¹³ Ma nôm êñ tem imbitak êtôm lonônndê ek nonañ yenañ Abô Mavi bêñ êndên i. ¹⁴ *Ma miñ lemimimbi nena, ‘Dokte ka yêlô nanañ aisê êndên thêlô’ ami. ¹⁵ *Ek malê nena yada tem yanêm abô lôkawk mavi êndên mólô. Ma ñê takatu ba idum abô ek mólô ma miñ hatôm nijik abô êñ pesa ami. ¹⁶ *Avômalô tem nenañ mólô bêñ ba tem nijik mólô doho vônô ma mólônim lemami lôk mólôviyañ lôk anêm thalaleñ lôk anêm anyô mólô tem nindum aên iyom. ¹⁷ Mólô ma yenañ avômalô ba intu avômalô sapên tem nêpôlik esak mólô. ¹⁸ Ma doñtom Wapômbên tem eyabiñ mólô ba lemimkadôk ñaun te miñ hatôm nêm yak ami. ¹⁹ Ma mólô numiñ lôklokwañ ma tem noja lôkmala êtôm wak nômbên intu sapên.”

Tem nimbuliñ Jerusalem

(Mat 24:15-28; Mak 13:14-23)

²⁰ Ma Yisu hanañ, “Mólô ôyê nena ñê vovak lodôn lodôn êyô even Jerusalem luvi, êñ ma mólô noyala nena tem nimbuliñ malak lon êñ ketheñ. ²¹ Aên ba mólô takatu ba ômô Judia kapô, ma nôsôv ba unu dumlolê. Ma mólô takatu ba ômô Jerusalem kapô, ma unu viyaiñ ketheñ. Ma mólô takatu ba ômô Jerusalem viyaiñ, ma miñ unu kapô ami. ²² *Ek malê nena waklavôn êñ ma Wapômbên anên wakma nêm vovañ viyañ ek abô takatu ba hêk Wapômbên anên kapy ma tem injik anôn. ²³ Ai, kikaknena. Waklavôn êñ ma tem malaiñ bêñ ek avi takatu ba esabeñ lôk avi takatu ba êv sôm hadên nali ek malê nena malaiñ lôk vovañ bêñ tem imbitak Israel iniñ pik êntêk, ma Wapômbên anên lamaniñ tem êyô êmô avômalô pik êñ. ²⁴ *Ñê vovak tem ini Jerusalem ma iniñ biñ vovak tem injik avômalô Jerusalem pônôn. Ma tem neja avômalô Jerusalem vi ba ini pik lomaloma. Ma

* 21:6: Luk 19:44 * 21:14: Luk 12:11-12 * 21:15: Ap 6:10 * 21:16: Mat 10:21-22 * 21:22: Jer 5:29; 46:10; Hos 9:7 * 21:24: Sng 79:1; ALK 11:2

avômalô loṅ buyaṅ tem nêyô nêmoṅ Jerusalem ba neyabiṅ Jerusalem ende ba ṅê loṅ buyaṅ iniṅ waklavôṅ anêṅ daṅ am.”

Anyô Anêṅ Nakaduṅ atu tem endelêm

(Mat 24:29-35; 13:24-31)

²⁵* “Ma lavôṅiṅ tem êpôm wak lo ayôṅ ma vuliṅ. Ma ṅgwêk budum tem injik ba pôk lôklala bomaṅ ba avômalô pik sapêṅ tem nedaṅô ba nêkô kambom anôṅ ba iniṅ auk tem ni mayaliv. ²⁶ Ma nôṅ takatu ba hamô leṅ tem nedowaliṅ ba avômalô tem nêkô ba nemayak esak malaiṅ bêṅ atu ba tem imbitak pik. ²⁷* Ma wak êṅ ma tem thêlô nêgê Anyô Anêṅ Nakaduṅ atu tem êyô êmô buliv ba êlêm imbiṅ anêṅ lôkliṅyak lôk anêṅ deda lôkmaṅgiṅ. ²⁸ Nôm kama takêṅ hadum ek imbitak ma numiṅ ba nôṅnêṅ malemim esak leṅ ek malê nena waklavôṅ Wapômbêṅ nêṅ mômô vê êṅjêk unim malaiṅ lêk habobo.”

²⁹ Ma Yisu hanaṅ abô loṅ kapô te hadêṅ thêlô aêntêk, “Lemimimbi esak alokwaṅ beleṅ* lôk alokwaṅ vi imbiṅ. ³⁰ Ôyê nena alokwaṅ takêntêk habi ṅauṅ belap, êṅ ma oyala nena wak mavi lêk habobo. ³¹ Ma aêṅ iyom, mômô ôyê nôṅ takêṅ habitak, êṅ ma noyala nena Wapômbêṅ anêṅ loṅ lôkliṅyak tem êyô ketheṅ.

³² “Yanaṅ avanôṅ êndêṅ mômô nena avômalô bôlôṅ êntêk tem miṅ nema ami denaṅ ma nôṅ takêntêk sapêṅ tem imbitak. ³³ Pik lo leṅ tem nêṅ yak ba ni, ma doṅtom yenaṅ abô bute miṅ hatôm nêṅ yak ami.

³⁴⁻³⁵ “Mômô noyabiṅ am. Anyô Anêṅ Nakaduṅ tem êlêm esak loṅbô ba tem êpôm avômalô pik sapêṅ. Mômô udum pik anêṅ kobom ba unum waiṅ ba olo molo lôk lemimhikam hathak nôṅkama pik, ma wak êṅ tem enja mômô ketheṅ êtôm gwasilim ba tem nosoṅ kambom. ³⁶ Aêṅ ba wak nôṅbêṅ intu ma mômô noyabiṅ am lôklokwaṅ ba noteṅ mek ek Wapômbêṅ nêṅ mômô sa ek numiṅ lôklokwaṅ ek nôṅ takêntêk miṅ hatôm imbuliṅ mômô ami. Êṅ ma mômô hatôm numiṅ Anyô Anêṅ Nakaduṅ atu ma.”

³⁷ Wak nôṅbêṅ intu ma Yisu hadôṅ avômalô hamô Wapômbêṅ anêṅ unyak matheṅ. Ma bôlôvôṅ ma yani hathak hi hamô Dum Oliv. ³⁸ Ma lôkbôk momaṅiniṅ ma avômalô sapêṅ ethak i unyak matheṅ ek elanô Yisu anêṅ abô.

22

Judas hanaṅ Yisu bêṅ

(Mat 26:1-5,14-16; Mak 14:1-2,10-11; Jon 11:45-53)

¹ Waklavôṅ anêṅ athêṅ nena Eyaṅ Polom Yis Mi lêk habobo ba thêlô elam waklavôṅ êṅ nena Hale Ba Hi.* ² Ma ṅê bêṅbêṅ êbôk da lôk ṅê lôkauk hathak abô balabuṅ êbôlêm loṅôndê ek nijik Yisu vônô ek malê nena thêlô êkô ek avômalô. ³* Ma Sadaṅ halôk Judas Iskaliot la. Yani ma ṅê ku laumiṅ ba lahavuju takatu te. ⁴ Yani hi ba hanaṅ abô haviṅ ṅê bêṅbêṅ êbôk da lôk unyak matheṅ iniṅ sôp bidonṅ nena yani tem enaṅ Yisu bêṅ aisê? ⁵ ṅê êṅ leṅiṅmavi ma thêlô evak abô ek nêṅnêṅ valuseleṅ êndêṅ yani. ⁶ Êṅ ma Judas halôk hathak thêlôniṅ abô ba hadum ek nêṅ Yisu êndôk thêlô baheniṅ êndêṅ wak te atu ba avômalô miṅ êmô haviṅ Yisu ami.

ṅê ku lokwaṅju êpôpêk nôṅ

(Mat 26:17-25; Mak 14:12-21; Jon 13:21-30)

⁷* Waklavôṅ anêṅ athêṅ nena Eyaṅ Polom Yis Mi hayô. Wak êṅ ma thêlô ik boksipsip nakaduṅ te vônô ek leṅiṅhabi waklavôṅ anêṅ athêṅ nena Hale ba Hi. ⁸ Êṅ ma Yisu hêv Pita lo Jon ba i ma hanaṅ, “Mamu unu nôpôpêk nôṅ waklavôṅ Hale ba Hi ek alalô arṅaṅ.”

⁹ Ma thai enaṅ hik Yisu liṅ, “Yai napôpêk nôṅ êmô êsê?”

* 21:25: Ais 13:10; Ese 32:7; Jol 2:31; ALK 6:12-13 * 21:27: Dan 7:13; Mat 26:64; ALK 1:7 * 21:29: Abô Bômbôm ma “fik”. Nôṅgô Mat 24:32. * 22:1: Sêbôk ba Wapômbêṅ hêv anêṅ aṅela atu ba idum ku injik anyô vônô ma hik ṅê Ijip iniṅ nali vônô. Ma doṅtom ṅê Israeṅ esaba thalaleṅ hathak unyak abôlêk ba intu aṅela miṅ hik iniṅ nali ami. Yani hayê thalaleṅ ma hatak ma hale ba hi. * 22:3: Jon 13:2,27 * 22:7: Kis 12:1-27

¹⁰ Ma Yisu hanañ hadêñ thai nena, “Odañô. Mamu unu malak bêñ kapô ma tem nôpôm anyô te hawa ñañ lôk urj. Ma nosopa yani ba numbitak nôyô unyak atu ba yani habitak hayô ba hi. ¹¹ Êñ ma nonañ êndêñ unyak anêñ alañ nena, ‘Kêdôñwaga hanañ hik o liñ nena unyak kapô atu ba yanğañ nôm waklavôñ Hale ba Hi imbiñ yenañ ñê ku hamô êsê?’ ¹² Êñ ma tem injik unyak kapô bêñ atu ba hêk vuliñ thô êndêñ mamu. Unyak kapô êñ ma nômkama sapêñ bôk hamô yôv. Ba intu nôpôpêk nôm êmô loñ êñ.”

¹³ Êñ ma thai i ma êpôm nômkama sapêñ hatôm atu ba yani hanañ. Êñ ma thai êpôpêk waklavôñ Hale ba Hi anêñ nôm.

Yisu hêv polom lôk waiñ hadêñ anêñ ñê ku

(Mat 26:26-30; Mak 14:22-26; 1Ko 11:23-25)

¹⁴ Wakma nejañ nôm hayô ma Yisu hayañ nôm hamô haviñ anêñ aposel. ¹⁵ Ma Yisu hanañ hadêñ thêlô nena, “Ya vovañ ek yanğañ nôm waklavôñ Hale ba Hi imbiñ mólô vêm ka yanja vovañ. ¹⁶ Yahanañ avanôñ nena tem miñ yanğañ nôm êntêk esak loñbô ami endeba waklavôñ Hale ba Hi injik anôñ êñjêk Wapômbêñ anêñ loñ lôkliñyak am.”

¹⁷ Ma yani hawa waiñ lôk tase ma hêv lamavi ma hanañ, “Noja ba nunum imbiñ am. ¹⁸ Yanañ êndêñ mólô nena tem miñ hatôm yanum waiñ esak loñbô ami endeba Wapômbêñ anêñ loñ lôkliñyak êlêm am.”

¹⁹ Ma yani hawa polom te ma hêv lamavi ma haya ba hêv hadêñ thêlô ma hanañ, “Êntêk ma yenañ vathiap atu ba yahêv ek nêm mólô sa. Nundum aêñ ek lemimimbi ya.”

²⁰ Eyañ vêm ma hadum aêñ hathak tase lôk waiñ ma hanañ, “Êntêk ma tabô lukmuk atu ba yahavak hathak yenañ thalaleñ ba tem yanğasô ek nêm mólô sa. ²¹ *Ma doñtom odañô. Ôpatu ba tem enañ ya bêñ lêk hayañ nôm haviñ ya. ²² Anyô Anêñ Nakaduñ atu tem indum êtôm atu ba Wapômbêñ bôk hanañ yôv, ma doñtom alikakna. Malaiñ bêñ ek ôpatu ba hanañ yani bêñ.” ²³ Ñê ku elañô abô êñ ma thêlôda enañ hik i liñ nena, “Opalê te tem indum nôm êñ?”

²⁴ *Ma Yisu anêñ ñê ku êkôki nena thêlôniñ opalê tem êtôm thêlôniñ anyô bêñ êmô loñ lôkliñyak atu ba tem imbitak embeñ yam. ²⁵ *Ma Yisu hanañ hadêñ thêlô nena, “Avômalô daluk iniñ kiñ ethak ebam i ba ibuliñ ñê takatu ba êmô thêlô vibiñ. Ma ñê lôk athêñ leñiñhaviñ avômalô nebam thêlô nena ‘Ñê wapôm mavi’. ²⁶ *Ma doñtom mólô miñ nundum aêñ ami. Mólônim anyô lôk athêñ indum êtôm anyô athêñ mi. Ma mólônim anyô bêñ indum ku êtôm anyô ku oyañ. ²⁷ *Opalê te ma anyô bêñ, ôpatu ba halôk hamô ba hayañ nôm mena ôpatu ba hapôpêk nôm? Ôpatu ba halôk hamô ba hayañ nôm, aêñ e? Ma doñtom yahamô haviñ mólô hatôm anyô ku te.

²⁸ “Mólô takatu ba malaiñ lomaloma habitak ma doñtom ômô haviñ ya denañ. ²⁹⁻³⁰ *Ma yahêv athêñ ‘kiñ’ hadêñ mólô hatôm wakamik hêv hadêñ ya ek mólô tem oñgwañ nôm lôk nunum ñañ imbiñ ya êmô yenañ loñ lôkliñyak. Ma mólô tem nôtôm kiñ ek noyabiñ avômalô Israel ôdôñ laumiñ ba lahavuju takatu.”

Yisu hanañ nena Pita tem enañ nena hathôñ yani paliñ

(Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Jon 13:36-38)

³¹ Ma Yisu hanañ, “Saimon, Saimon, ondañô. Sadañ hanañ hik Wapômbêñ liñ ek yani êyôkwiniñ mólô êtôm lovak hayôkwiniñ alokwañ te ek êñjê nena o lôklokwañ mena mi e?

³² *Ma doñtom lêk yahateñ mek yôv ek anêm hôêvhaviñ miñ nêm yak ami. Ma hole o liliñ, êñ ma ombatho mólôviyañ loñ.”

³³ Ma doñtom Pita hanañ, “Anyô Bêñ, ya anyô lôklokwañ ba ya hatôm yamô koladôñ ba yama imbiñ o.”

³⁴ Ma doñtom Yisu hanañ nena, “Pita, yanañ êndêñ o nena bôlôvôñ êntêk ma tale miñ halañ ami denañ, ma tem onañ êtôm bôlôñ lô nena hôthôñ ya paliñ.”

* 22:21: Sng 41:9; Jon 13:21-22 * 22:24: Luk 9:46 * 22:25: Mat 20:25-27; Mak 10:42-45 * 22:26: Mat 23:11; Mak 9:35 * 22:27: Jon 13:12-15 * 22:29-30: Mat 19:28 * 22:32: Jon 17:15

Noja valuselej lôk vak ma biy vovak

³⁵ *Yôv ma Yisu hanañ hadêñ thêlô aêntêk, “Bôk yahêv mólô ba u ma miñ mólô owa valuselej lôk vak lôk vemimkapô bokngôp haviñ mólô ami. Wak êñ ma mólô nômkama mi e?”

Ma thêlô enañ, “Mi, hamô.”

³⁶ Ma Yisu hanañ hadêñ thêlô nena, “Ma doñtom lêk anêm valuselej lôk vak hamô ma noja. Ma o biy vovak mi, ma nêm anêm kwêv daim ek nêñêm vuli ma onja biy vovak esak. ³⁷ *Ek malê nena Wapômbên anêñ kapyá hanañ aêntêk, ‘Thêlô tem nêgê yani êtôm anyô kambom te.’ Abô êñ tem injik anôñ esak ya ma nômkama sapêñ atu ba hathak ya ma anêñ dañ tem êyô.”

³⁸ Ma thêlô enañ, “Anyô Bêñ, nôngô yêlôaniñ biy vovak ju êntêk hamiñ.”

Ma Yisu hanañ hadêñ thêlô nena, “Yôv.”

Yisu hatej mek hamô Dum Oliv

(*Mat 26:36-46; Mak 14:32-42*)

³⁹ Yisu hatak Jelusalem ma hi Dum Oliv hatôm hathak hadum, ma ñê ku esopa yani. ⁴⁰ Yisu hayô loñ êñ ma hanañ hadêñ thêlô nena, “Notêñ mek ek miñ nôñêm yak ba nundum kambom ami.” ⁴¹ Ma hatak thêlô ba hi daim dokte. Ma halek vadônñ lêlô ma hateñ mek aêntêk, ⁴² “Wakamik, lemhaviñ nêm tase êntêk vê êñjêk ya, ma nêm vê. Ma doñtom miñ osopa yenañ yalenñhaviñ ami. Mi, osopa oda anêm lemhaviñ.”

⁴³ Ma anjela te anêñ leñ hayô ek yani ma havatho yani loñ. ⁴⁴ Yisu kapô malainñ kambom ba hateñ mek lôklokwanñ ba vovanik hatektek halôk pik hatôm thalalenñ.

⁴⁵ Yani hateñ mek yôv ma haviyô hamiñ ma hi hadêñ anêñ ñê ku ma hayê thêlô êk sôm ek malê nena thêlôninñ kapôlôninñ malainñ kambom. ⁴⁶ Ma hanañ hadêñ thêlô, “Mólô ôêk sôm eka? Numbiyô notêñ mek ek miñ nôñêm yak ba nundum kambom ami.”

Thêlô evalonñ Yisu

(*Mat 26:47-56; Mak 14:43-52; Jon 18:1-11*)

⁴⁷ Yisu hanañ abô denañ ma avômalô bêñ anôñ êyô. Ôpatu ba elam nena Judas, yani ma ñê ku laumiñ ba lahavuju takatu te, intu halom thêlô ba êlêm. Yani hayô ek indinju Yisu, ⁴⁸ ma doñtom Yisu hanañ hik ôpêñ liñ aêntêk, “Judas, hudum ek undinju Anyô Anêñ Nakaduñ atu ek onañ yani bêñ e?”

⁴⁹ Êñ ma ñê ku eyala nôm atu ba tem imbitak ba intu enañ, “Anyô Bêñ, yêlô nangik thêlô esak biy vovak e?” ⁵⁰ Êñ ma thêlôninñ anyô te hale anyô bêñ habôk da anêñ anyô ku te limbuk vianônñ vê.

⁵¹ Ma Yisu hayê ma hanañ, “Dô.” Ma hatak bañ hayôhêk ôpêñ limbuk ma habitak mavi hathak loñbô.

⁵² Êñ ma Yisu hanañ hadêñ ñê bêñbêñ êbôk da lôk unyak matheñ iniñ sôp bidonñ lôk ñê bêñbêñ takatu ba êlêm ek nebalonñ yani aêntêk, “Ya ma anyô kambom anôñ ba intu owa biy vovak lôk okdiba ba ôlêm ek nobalonñ ya e? ⁵³ Aisê? Wak nômbênñ intu ma yahamô unyak matheñ anêñ piklêvônñ haviñ mólô ma miñ ovalonñ ya ami eka? Ma doñtom lêk ma momañiniñ hayabiñ pik ba intu mólônim waklavônñ.”

Pita hanañ nena yani hathônñ Yisu paliñ

(*Mat 26:69-75; Mak 14:66-72; Jon 18:15-18,25-27*)

⁵⁴ *Ma evalonñ Yisu ba ewa ba i êyô anyô bêñ habôk da anêñ unyak. Ma Pita hasopa haveñ yam ma doñtom haveñ daim dokte. ⁵⁵ Anyô doho ebanñ atum hamô unyak êñ anêñ badêñ kapô, ma Pita hi halôk hamô haviñ thêlô. ⁵⁶ Pita hamô atum deda ma avi ku te hatitiñ yani ma hanañ, “Anyô êntêk ma hathak hamô haviñ Yisu.”

⁵⁷ Ma doñtom Pita hanañ, “Livônñ, yahathônñ ôpêñ paliñ.”

⁵⁸ Kasana ma anyô yanñ hayê yani ma hanañ, “O ma ñê takatu iniñ anyô te.”

Ma doñtom Pita hanañ, “Mi anôñ.”

* 22:35: Luk 9:3; 10:4 * 22:37: Ais 53:12 * 22:54: Mak 14:53-54

⁵⁹ Yani hamô hatôm wakma te ma anyô yaŋ hanaŋ lôklokwaŋ hathak loŋbô nena, “Avanôŋ biŋ, yani ma anyô Galili te. Aêŋ ba yani ma Yisu anêŋ anyô ku te.”

⁶⁰ Ma Pita hanaŋ, “Aiyaŋ, yahathôn anêm abô paliŋ!” Pita hanaŋ denaŋ ma tale halaŋ. ⁶¹ Ma Anyô Bêŋ hik i liliŋ ma hatitiŋ Pita ma Pita lahabi anêŋ abô atu ba hanaŋ, “Tale miŋ halaŋ ami denaŋ ma tem onaŋ êtôm bôlôn lô nena hôthôn ya paliŋ.” ⁶² Êŋ ma Pita hale yaŋ ma lahiki ba halaŋ bêŋ.

*Ik Yisu lôk emalik hathak
(Mat 26:67-68; Mak 14:65)*

⁶³ Îê takatu ba evaloŋ Yisu enaŋ abôma hathak yani ma ik yani. ⁶⁴ Thêlô ivuliv thohavloma siŋ ma ik yani ba enaŋ nena, “O plopet te ma onaŋ nena opalê intu hik o?” ⁶⁵ Ma enaŋ abô kambom lomaloma hadêŋ yani haviŋ.

*Enaŋ Yisu bêŋ hamiŋ Israeŋ iniŋ îê bêŋbêŋ maleŋiŋ
(Mat 26:59-68; Mak 14:55-65; Jon 18:19-24)*

⁶⁶ Haviyô hayaŋ ma avômalô Israeŋ iniŋ îê bêŋbêŋ ethak doŋtom ek elaŋô abô. Îê bêŋbêŋ êbôk da lôk îê lôkauk hathak abô balabuŋ êmô. Ma thêlô ewa Yisu ba enaŋ hik yani liŋ, ⁶⁷* “Onaŋ êndêŋ yêlô nena o ma Mesia e?”

Ma Yisu hanaŋ hadêŋ thêlô nena, “Yanaŋ abô êŋ êndêŋ môlô, êŋ ma môlô tem miŋ nônemimbiŋ ami. ⁶⁸ Ma yanaŋ injik môlô liŋ, ma tem miŋ môlô nonaŋ viyaŋ ami. ⁶⁹* Ma doŋtom yaô ma Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu tem êyô êmô Wapômbêŋ lôklokwaŋ anêŋ baŋ vianôn êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ.”

⁷⁰ Ma thêlô sapêŋ enaŋ hik yani liŋ, “Aêŋ ba oda ma Wapômbêŋ anêŋ Nakaduŋ e?”

Ma Yisu hanaŋ hadêŋ thêlô, “Môlôda oyala ba onaŋ.”

⁷¹ Êŋ ma thêlô enaŋ, “Aisê ka alalô leŋiŋhaviŋ nadaŋô abô doho imbiŋ? Yani hanaŋ yanida bêŋ ba alalô lêk alaŋô yôv.”

23

*Enaŋ Yisu bêŋ hamiŋ Pailat ma
(Mat 27:11-14; Mak 15:1-5; Jon 18:28-38)*

¹ Ma îê bêŋbêŋ takatu iviyô ma ewa Yisu ba i ek Pailat. ² Êŋ ma enaŋ yani bêŋ aêntêk, “Ôpêntêk habuliŋ yêlôaniŋ avômalô. Yani hadô môlô Lom noyabiŋ yêlô ba hanaŋ ek miŋ nênem takis êndêŋ Sisa ami. Ma hanaŋ nena yani ma Mesia. Mesia anêŋ ôdôn nena kiŋ.”

³ Ma Pailat hanaŋ hik Yisu liŋ, “O ma avômalô Israeŋ iniŋ kiŋ e?”

Ma Yisu hanaŋ nena, “Intu êŋ, hatôm intu honaŋ.”

⁴ Êŋ ma Pailat hanaŋ hadêŋ îê bêŋbêŋ êbôk da lôk avômalô nômbêŋ atu nena, “Miŋ yahapôm yani anêŋ kambom la ami.”

⁵ Ma doŋtom enaŋ lôklokwaŋ nena, “Yani hadôn avômalô ba halela iniŋ auk haveŋ Judia lôkthô. Môŋ hêk Galili aleba hayô loŋ êntêk.”

⁶ Pailat halaŋô abô êŋ ma hanaŋ hik thêlô liŋ, “Ôpêŋ ma anyô Galili e?” ⁷* Pailat halaŋô nena Yisu halêm anêŋ Galili, êŋ ma hêv yani hi hadêŋ Helot ek malê nena yani hayabiŋ loŋ êŋ. Wak êŋ ma Helot hamô Jelusalem haviŋ.

⁸ Ma Helot hayê Yisu ba lamavi bêŋ anôn. Yani bôk halaŋô abô hathak Yisu ba lahaviŋ ênjê yani ma doŋtom mi aleba lêk hayê ma lahaviŋ Yisu indum lavônŋiŋ te ek yani ênjê.

⁹ Ba intu Helot hanaŋ hik Yisu liŋ bêŋ anôn, ma doŋtom yani bônôn iyom. ¹⁰ Ma îê bêŋbêŋ êbôk da lôk îê lôkauk hathak abô balabuŋ takatu ba imiŋ loŋ êŋ enaŋ abô lôklokwaŋ ba ibi yani liŋkupik hathak abô lomaloma. ¹¹ Êŋ ma Helot lôk anêŋ îê vovak ewa kiŋ anêŋ kwêv thalaleŋ daim te ma ik hathak Yisu ma enaŋ abôma ba emalik hathak yani. Vêm ma Helot hêv yani ba hi ek Pailat hathak loŋbô. ¹² Bôk Helot lo Pailat êpôlik hathak i, ma doŋtom lêk ma thai ibitak îê môlô.

* 22:67: Jon 3:12 * 22:69: Ap 7:56 * 23:7: Luk 3:1

*Pailat hanaŋ ba ik Yisu hathak a**(Mat 27:15-26; Mak 15:6-15; Jon 18:38-19:16)*

¹³ Yôv ma Pailat halam nê bêngbêng êbôk da lôk nê bêngbêng lôk avômalô ba ethak doŋtom. ¹⁴ Ma hanaŋ, “Môlôwa anyô êntêk halêm hadênŋ ya ma môlô onaŋ nena anyô êntêk hanaŋ abôyaŋ hadênŋ avômalô ek thêlô nêndô Lom eyabiŋ thêlô. Ma môlô ômô ma yahanay hik ôpênŋ liŋ hathak nôm takênŋ. Yôv ma môlô odaŋô. Miŋ yahapôm ôpêntêk anênŋ kambom takatu ba môlô onaŋ yani bêng hathak ami. ¹⁵ Ma Helot anênŋ auk aênŋ iyom ba intu hêv ôpêntêk halêm hadênŋ alalô hathak loŋbô. Odaŋô. Anyô êntêk miŋ hadum kambom te ek yanaŋ nena nijik yani vônô ami. ¹⁶⁻¹⁷ Aênŋ ba yambali yani ma yatak yani ba ni.”*

¹⁸ Ma doŋtom avômalô sapênŋ elam kaêk lôklala aêntêk, “Nijik ôpêntu vônô ma netak Balabas ba êlêm êndênŋ yêlô.” ¹⁹ (Balabas ma ôpatu ba hik vovak hadênŋ gavman Lom hamô Jerusalem kapô ba hik anyô te vônô ba êdô yani hamô koladônŋ.)

²⁰ Yôv ma Pailat hadum ek etak Yisu ba ni. Êŋ ma yani halam hadênŋ avômalô hathak loŋbô. ²¹ Ma doŋtom thêlô elam lôbôlônŋ aêntêk, “Nijik vônô esak a! Nijik vônô esak a!”

²² Yôv ma Pailat hanaŋ bôlônŋ te lô hadênŋ thêlô nena, “Eka? Yani hadum malê kambom? Ôdônŋ te miŋ hamô ek yaŋgik yani vônô ami. Aênŋ ba tem yambali yani ma yatak yani ba ni.”

²³ Ma doŋtom thêlô lôklokway kambom ba elam kaêk nena Pailat injik Yisu esak a. Thêlônŋ kaêk êŋ ma bêng anônŋ ba Pailat halaŋô. ²⁴ Aênŋ ba Pailat hasopa thêlônŋ abô ²⁵ ba hatak Balabas hadênŋ thêlô ma hêv Yisu hadênŋ nê vovak hatôm iniŋ lenŋhaviŋ.

*Ik Yisu hathak a**(Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Jon 19:17-27)*

²⁶ Thêlô ewa Yisu ba i ma êpôm anyô Sailini te halôk loŋôndê ba anênŋ athênŋ nena Saimon. Yani halêm anênŋ loŋ buyay ba hadum ek ni Jerusalem. Ma nê vovak evalonŋ yani ba êv Yisu anênŋ a ba hawa ba haveŋ Yisu yam.

²⁷ Ma avômalô bêng anônŋ evenŋ Yisu yam, lôk avi doho elay asênŋ malênŋ ba evenŋ yani yam. ²⁸ Ma doŋtom Yisu hik i liliŋ ma hanaŋ hadênŋ thêlô aêntêk, “Môlô avi Jerusalem, miŋ noday ek ya ami. Mi, noday ek amda lôk nalumi. ²⁹ *Odaŋô, malaiŋ bêng tem êyô ma tem avômalô nenaŋ aêntêk, ‘Avi yamu atu ba avômena mi lôk miŋ bôk êv sum ami, thêlô nêndô mavi ek malê nena iniŋ avômena miŋ hatôm nêpôm vovaŋ ami.’ ³⁰ *Wak êŋ ma avômalô tem nenaŋ êndênŋ dumlolê nena, ‘Upu ba usivuy yêlô.’ ” ³¹ Ma Yisu hanaŋ abô loŋ kapô te aêntêk, “Lêk ma idum kambom hadênŋ alokway lôkmala ma tem nindum malê êndênŋ alokway kapok?”

³² Ma thêlô ewa anyô kambom ju haviŋ ek nijik vônô imbiŋ Yisu. ³³ Thêlô i êyô loŋ te ba anênŋ athênŋ nena Lenkadôk Lokway. Loŋ êŋ ma thêlô êthôkwênŋ Yisu lôk anyô kambom ju atu hathak a. Êthôkwênŋ yaŋ hamiŋ Yisu bay vianônŋ ma yaŋ hamiŋ bay viker. ³⁴ *Ma Yisu hanaŋ, “Wakamik, nêndô thêlônŋ kambom vê ek malê nena thêlô êthônŋ paliŋ ba idum.” Vêm ma nê vovak ibi valu ek nêgê nena opalêla intu tem neja anênŋ kwêv lo sôp.

³⁵ *Avômalô imiŋ ba êyê iyom. Ma nê bêngbêng ibi yani liliŋ ba enay, “Yani bôk hêv avômalô vi bulubiŋ. Yani ma Mesia, ôpatu ba Wapômbênŋ bôk hatak yôv ek nêndô avômalô bulubiŋ, êŋ ma nêndô yanida bulubiŋ.”

³⁶ *Ma nê vovak êyô haviŋ ba enay abôma ma êv waiŋ maniŋ hadênŋ yani. ³⁷ Ma enay, “O ma avômalô Israël iniŋ kiŋ e? Êŋ ma nêndô oda bulubiŋ.” ³⁸ Ma eto abô te hamiŋ Yisu vuliŋ aêntêk,

AVÔMALÔ ISRAEL INIŋ KIŋ

* 23:16-17: Nê lôkauk vi enay nena abô doho atu ba Luk hatô ma hêk denay. Abô êŋ ma aêntêk: Kobom te hamô Jerusalem aêntêk, “Hanaŋ aênŋ ek malê nena waklavônŋ nôm bêng êŋ anênŋ sondabênŋ tomtom ma hêv anyô koladônŋ te vê ba hi hadênŋ i”. * 23:29: Luk 21:23 * 23:30: Hos 10:8; ALK 6:16 * 23:34: Sng 22:18; Ais 53:12 * 23:35: Sng 22:7-8 * 23:36: Sng 69:21

³⁹ Anyô kambom ju atu ba êthôkwênj haviņ Yisu ma yaņ hanaņ abôma hadênj Yisu nena, “O ma Mesia e? Êņ ma nêm oda bulubiņ lôk yai imbiņ.”

⁴⁰ Ma doņtom yaņ halajaņ abô êņ ma hathaņ yaņ êņ ba hanaņ, “Alalô tem nama ba miņ hôkô ek Wapômbênj ami e? ⁴¹ Alai adum kambom bênj anônj ba intu êv vovaņ hadênj alai, ma doņtom ôpêntêk ma miņ hadum kambom te ami.” ⁴² Êņ ma hanaņ, “Yisu, hâyô anêm loņ lôkliņyak ma lemimbi ya.”

⁴³ Ma Yisu hanaņ, “Yanaņ avanônj êndênj o nena yaô ma tem ômô imbiņ ya êmô malak leņ.”

Yisu hama

(Mat 27:45-56; Mak 15:33-41; Jon 19:28-30)

⁴⁴⁻⁴⁵ *Habobo waklêvônj biņ ma momaņiniņ hayô pik sapênj vôn ba hêk aleba hayô 3 kilok. Ma sôp bênj atu ba êthôkwênj hamiņ unyak matheņ kapô hapup hi luvi. ⁴⁶ Ma Yisu halam kaêk lôklala nena, “Wakamik, oyabiņ yadahôlônj.” Yani hanaņ aênj ma auk habitak ba hi ma hama.

⁴⁷ Anyô vovak laik hayê nôm êņ ma yani habô Wapômbênj anênj athênj ba hanaņ, “Avanônj biņ, ôpêntêk ma anyô thêthônj mavi.” ⁴⁸ Ma avômalô takatu ba ethak doņtom ba imiņ ek êyê, thêlô êyê nôm êņ ba kapôlônj malaiņ kambom ba ik biņ daluk ba êvôi. ⁴⁹ Ma doņtom Yisu anênj avômalô sapênj lôk avi takatu ba eveņ haviņ yani hêk Galili ba êlêm imiņ daim dokte ma êyê nôm takatu ba habitak.

Elav Yisu

(Mat 27:57-61; Mak 15:42-47; Jon 19:38-42)

⁵⁰⁻⁵¹ Josep ma anyô Alimatia te anênj Judia. Yani hayabiņ waklavônj atu ba Wapômbênj anênj loņ lôkliņyak tem êlêm pik. Yani ma anyô thêthônj mavi te ma Sanhedlin iniņ anyô bênj te. Ma miņ halôk hathak Sanhedlin iniņ auk atu ba ik Yisu vônô ami. ⁵² Ba intu hi hadênj Pailat ma hanaņ hik liņ ek enja Yisu anênj kupik. ⁵³ Êņ ma hawa Yisu linjkupik vê ma havuliv siņ hathak sôp, ma hawa ba hi hadô hêk siô lukmuk atu ba ekolop valu ba abyaņ ek nedav ñê ñama êndôk. Ma miņ bôk êdô anyô ñama la hêk ami.

⁵⁴⁻⁵⁵ Avi takatu ba esopa Yisu hêk Galili ba êlêm, ma esopa Josep ba i êyê valu abyaņ atu ba êdô Yisu hêk. Wak êņ ma waklavônj atu ba avômalô Israeļ nêpôpêk i ek nêgê Sabat. ⁵⁶ *Aênj ba avi takênj i iniņ unyak ma êpôpêk nôm ôv mavi lôk nôm lêņlêņ. Sabat hayô ma ewa lovak hatôm balabuņ hanaņ.

24

Yisu haviyô hathak loņbô

(Mat 28:1-10; Mak 16:1-8; Jon 20:1-10)

¹ Sonda êņ anênj wak te môn anênj lôkbôk momaņiniņ ma avi ewa nôm ôv mavi takatu ba bôk epesaņ yôn ba i siô. ² Thêlô êyô ma êyê valu atu ba hamô lôv abôlêk lêk ibubi hi hamô daņ. ³ Ma thêlô ibitak êyô kapô, ma doņtom thêlô miņ êpôm Anyô Bênj Yisu anênj kupik ami. ⁴ Ma thêlô leņiņhabi bênj anônj imiņ denaņ ma ketheņ oyaņ ma anyô ju lôk kwêv thapuk hatôm damak hêv imiņ haviņ thêlô. ⁵ Êņ ma avi takênj êkô ba êkôm ba êyê pik. Ma doņtom thai enaņ hadênj thêlô aêntêk, “Aisê ka môlô ôlêm ôbôlêm anyô lôkmala haveņ ñê ñama iniņ loņ? ⁶ *Yani miņ hêk loņ êntêk ami, ma yani lêk haviyô yôn. Ma môlô lemimbi abô sêbôk ba yani hanaņ hadênj môlô hêk Galili. ⁷ Yani hanaņ aêntêk, ‘Tem nênem Anyô Anênj Nakaduņ atu êndôk ñê kambom baherij ba nijik yani vônô esak a ma êtôm wak lô ma tem imbiyô esak loņbô.’ ” ⁸ Êņ ma thêlô leņiņhabi abô êņ.

⁹ Êņ ma thêlô etak siô ba êvôi ma enaņ abô takênj sapênj hadênj ñê ku laumiņ ba lahavute lôk avômalô vi atu ba êmô haviņ. ¹⁰ Avi takênj te ma Malia anênj Magadala, ma Joana lo Jems anênj talêbô Malia, lôk avi doho haviņ. ¹¹ Ma aposel elarjô avi takênj iniņ abô ba esonj nena enaņ abô molo la ba miņ êvhaviņ ami. ¹² Ma doņtom Pita haviyô ma halajaņ ba

* 23:44-45: Hib 6:19-20; 10:19-20 * 23:56: Kis 20:10; Lo 5:14 * 24:6: Luk 9:22

hi siô ma hakôm ba hayê sôp iyom hamô. Yôv ma yani hale hi anêj unyak hathak lojbô ma lahabi bêj anôj hathak nôm takatu ba lêk habitak.

Yisu hapôm anyô lokwanju halôk lojôndê
(Mak 16:12-13)

¹³ Wak êj iyom ma anyô ku ju i malak Emeus. Loj êj hamô daim dokte hatôm 11 kilomita ek Jelusalem. ¹⁴ Thai everj lojôndê ba i ma enaj hathak nôm takatu ba habitak. ¹⁵ Thai enaj abô bêj anôj, ma Yisu da halêm havej havij thai, ¹⁶ ma dojtom Yisu hik thai malej loj ba miñ eyala yani ami.

¹⁷ Ma yani hanañ hik thai liñ, “Mamu onañ malê?”

Êj ma thai imiñ ma idum hatôm thai elañ. ¹⁸ Anyô yañ anêj athên nena Kelopas hanañ hik yani liñ, “Êê, avômalô Jelusalem sapên eyala nôm atu ba lêk habitak hêk loj êntêk, ma hovej êsê ba miñ hoyala ami?”

¹⁹ Ma Yisu hanañ hik thai liñ, “Malê?”

Ma thai enaj hadên yani nena, “Nôm takatu ba habitak hapôm Yisu anêj Nasalet. Yani ma plopet te ba hadum ku bêjbêj ba anêj abô ma lôklijyak kambom hamiñ Wapômbên ma lôk avômalô sapên maleñij. ²⁰⁻²¹ *Ma yêlô leñijhabi nena Yisu ma Mesia atu ba Wapômbên hêv ek nêma Israêl vê ênjêk iniñ malaiñ. Ma dojtom alalôaniñ nê bêjbêj lôk nê bêjbêj êbôk da enaj yani bêj hadên Lom iniñ anyô bêj ba halôk hathak iniñ abô ba intu ik vônô hathak a. Ma lêk ma wak te lô. ²² Ma yêlôaniñ avi doho elela yêlôaniñ auk. Hadên lôkbôk momañiniñ ma thêlô i siô ²³ ma miñ êpôm Yisu anêj kupik ami. Ma thêlô êvô êlêm ma enaj nena thêlô êyê wên ajela doho ba enaj nena Yisu hamô lôkmala. ²⁴ *Ma yêlôaniñ anyô doho i siô ma êyê nôm taken hatôm atu ba avi enaj, ma dojtom thêlô miñ êyê Yisu ami.”

²⁵ Ma Yisu hanañ hadên thai nena, “Mamu nê auk mi lôk kapôlômim pulusikna ba intu miñ ôêvhaviñ plopet iniñ abô ami! ²⁶ *Thêlô bôk enaj yôv nena Mesia tem enja vovañ takên vêm ka tem enja anêj athên lôkmañij ênjêk leñ.” ²⁷ *Vêm ma yani hawa Wapômbên anêj abô takatu ba bôk eto hathak yanida sa hadên thai. Môn ma hanañ hathak Mose anêj kapyã vêm ma plopet sapên iniñ abô takatu ba bôk eto hathak yani haviñ.

²⁸ Ma thêlô êyô malak Emeus ma Yisu hadum ek ni thêthô. ²⁹ Ma dojtom thai enaj lôklokwañ, “Lêk yañij habôk ba tem bôlôvôn ba dô ma ômô imbiñ yai.” Êj ma yani hi unyak kapô ek ênjêk imbiñ thai.

³⁰ Yôv ma thêlô êmô ek nejañ nôm ma yani hawa polom ba hêv mek ma haya ba hêv hadên thai. ³¹ Thai êyê ma malej hakyav ba eyala yani. Ma ketheñ oyañ ma yani mi. ³² Ma thai enaj hadên i nena, “Êê, avanôn biñ. Alai avej lojôndê ma yani hik Wapômbên anêj abô thô ba alaianiñ kapôlôniñ hatôm atum hathañ.”

³³ Ma bôlôn dojtom ma thai etak loj êj ma ele i Jelusalem hathak lojbô. Thai êyô ma êpôm nê ku laumiñ ba lahavute lôk anyô doho ethak dojtom haviñ ba êmô. ³⁴ *Ma thêlô enaj hadên thai aêntêk, “Avanôn biñ nena Anyô Bêj haviyô hathak lojbô ba yani hik i thô hadên Saimon.” ³⁵ Yôv ma anyô ju êj enaj nôm takatu ba hapôm thai halôk lojôndê lôk polom atu ba yani haya, êj ma thai eyala nena Yisu.

Ñê ku êyê Yisu hathak lojbô
(Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Jon 20:19-23)

³⁶ Ñê ku enaj abô êmô denañ ma Yisu hamiñ thêlô malêvôn ma hanañ, “Môlô kapôlômim ênjêk labali!”

³⁷ *Ma thêlô esoñ nena ngôk anyô dahô ba êkô kambom. ³⁸ Ma dojtom Yisu hanañ, “Môlô osoñ ba unim auk hêv yak eka? ³⁹ Ôngô yabaheñ lo yaveñ. Yada êj êntêk ba

* 24:20-21: Luk 19:11; Ap 1:6 * 24:24: Jon 20:3-10 * 24:26: Luk 9:22 * 24:27: Sng 22:1-21; Ais 53 * 24:34: 1Ko 15:4-5 * 24:37: Mat 14:26

nobalon yalerjvinkupik. Ma ngôk lijkupik mi, ma donjom yenañ ma hamô.”⁴⁰ Êñ ma Yisu hik va lo bañ thô hadênj thêlô.

⁴¹ Thêlô êyê yani ma leñjmavi, ma donjom thêlônij auk mayaliv ba miñ êvhavij ami. Êñ ma Yisu hanañ, “Nôm doho hamô e?”⁴² Êñ ma êv alim êbôk kabuk te vi,⁴³ ma yani hawa ba hayañ ma thêlô êyê.

⁴⁴ *Ma Yisu hanañ hadênj thêlô, “Bôk yahamô lôkmala havij môlô, ma yahanañ nena abô takatu ba bôk eto hathak ya ba hêk Mose anênj Abô Balabuñ lôk Kapya Plopet ma Kapya Yeñ tem injik anônj.”⁴⁵ Ma yani hik iniñ auk liñ ek neyala Wapômbênj anênj kapya⁴⁶ ba hanañ, “Wapômbênj anênj kapya hanañ nena Mesia tem enja vovañ ba ema ma êtôm wak lô ma tem imbiyô ênjêk rjê rjama iniñ loñ esak loñbô.⁴⁷ Ma esak anênj athênj ma tem nenañ êndênj rjê Jelusalem lôk Islael ma avômalô loñ buyañ sapênj nena nede kapôlônij liliñ ek Wapômbênj nêm iniñ kambom vê.⁴⁸ *Môlô lêk ôyê nôm takênj yôv ba intu nonañ lôkthô bênj.⁴⁹ *Odañô! Tem yanêm nôm atu ba Wakamik bôk havak abô ek nêm êyômô môlô. Aênj ba nômô Jelusalem endeba lôklokwañ anênj leñj êndôk êyômô môlô am.”

Yisu hathak leñj ba hi

(Mak 16:19-20; Ap 1:9-12)

⁵⁰ Ma Yisu halom thêlô ba hi hayô Betani iniñ loñ ma hêv bañ liñ ba hêv mek hadênj thêlô.⁵¹ Hêv mek denañ ma hatak thêlô ma ewa yani hathak leñj ba hi.⁵² Êñ ma thêlô êbô yani ma ele i Jelusalem lôk leñjmavi bênj anônj.⁵³ Ma wak nômbênj intu sapênj ma êbô Wapômbênj êmô unyak mathenj.

* 24:44: Luk 9:22 * 24:48: Jon 15:27; Ap 1:8 * 24:49: Jon 14:16; 15:26; Ap 1:4

Abô Mavi atu ba
Jon
hato
Abô môn

Jon hato kapya êntêk. Yani ma anyô Israêl te. Yani ma anyô havôv alim vêm ma hasopa Yisu. Yani ma Yisu anêj nê ku laumiņ ba lahavuju takatu te ba intu hato hathak nômkama takatu ba habitak ba hayê hathak madaluk. Jon ma 'nê ku ali atu ba Yisu hathak lahaviņ bêt anôn' (Jon 13:23; 19:26; 20:2; 21:7, 20, 24).

Jon anêj abô môn hêk kapya êntêk ma hanaņ hathak Yisu intu opalê. Ma hato kapya êntêk ek avômalô nesam ba nênmimbiņ nena Yisu ma Mesia atu lôk Wapômbêt anêj Nakaduņ. Ma hato ek nênmimbiņ ek neja lôkmala esak anêj athêj (Jon 20:31).

Hato hadêt 87 AD la.

Abô habitak hatôm anyô

¹ *Sêbôk atu ba môn anôn ma Abô hamô. Ma Abô êj hamô haviņ Wapômbêt ba Wapômbêt da intu abô êj ² ba hamô haviņ Wapômbêt hadêt sêbôk ba môn anôn.

³ *Abô êj intu Wapômbêt hapesaņ nômkama sapêt hathak. Nômlate atu ba miņ habitak ami, êj ma miņ yani hapesaņ ami. ⁴ *Abô êj hadum ba nômkama sapêt habitak lôkmala. Ma lôkmala êj ma avômalô iniņ deda. ⁵ *Deda êj habi hayô hêk momaņiniņ. Ma momaņiniņ êj hathôn paliņ ba miņ hatôm ênjêk deda êj loņ siņ ami.

⁶ *Ma Wapômbêt hêv anyô te halêm ba anêj athêj nena Jon. ⁷ Yani halêm ek injik Abô deda êj thô ek avômalô sapêt nedaņô ba nênmimbiņ. ⁸ Yanida ma miņ deda êj ami ma halêm ek injik thô iyom. ⁹ *Deda êj halêm pik ba habi hayô hêk avômalô. Deda êj ma deda anôn.

¹⁰ Wapômbêt bôk hapesaņ avômalô hathak Abô êj ba halêm pik. Ma doņtom êthôn paliņ denaņ. ¹¹ Yani hi ek anêj avômalô, ma miņ ewa yani thô ami. ¹² Ma avômalô takatu ba ewa yani thô lôk êvhaviņ ma hatak avômalô takêt ek nimbitak Wapômbêt anêj nali. ¹³ *Avômena takêt ma Wapômbêt da hapesaņ loņôndê ba intu ibitak yanida anêj nali. Ma miņ ibitak hatôm avômalô pik sapêt atu ba ibitak ami. Lôk anyô te miņ habi thêlô vê ami. Ma taluvi lo lami miņ idum ba ibitak ami lôk miņ ibitak hathak lami iniņ leņiņhaviņ ami. Mi.

¹⁴ *Abô êj intu habitak anyô ba halêm hamô haviņ yêlô ba bôk ayê nena anyô lôkmaņiņ anôn. Yani ma wapôm anêj ôdôn biņ ba hik nômkama avanôn thô hadêt avômalô. Yani ma Lambô anêj Nakaduņ doņtom êj iyom ba intu Lambô hêv lôkmaņiņ êj hadêt yani.

¹⁵ Jon hik anyô êj thô ba halam, "Bôk yahanaņ yôv hathak anyô êntêk êj nena, 'Anyô te tem embeņ ya yam. Ma doņtom yani hamô hadêt sêbôk ba miņ yahabitak ami. Ba intu yani ma bêt ek ya.' "

¹⁶ Yani ma lôkmaņiņ anôn ba anêj wapôm hêv liņ siņ ba halêm ek alalô lôbôlôn ¹⁷ *aêntêk nena sêbôk ma hêv abô balabuņ hadêt Mose lôk alalô. Yôv ma Yisu Kilisi halêm ba hik Lambô lôk anêj wapôm thô. ¹⁸ *Anyô te miņ bôk hayê Wapômbêt ami. Ma doņtom Wapômbêt anêj Nakaduņ doņtom êj iyom intu Wapômbêt ba hamô haviņ Lambô ma hik Lambô thô hadêt alalô.

*Jon anyô hathik ņaņ hanaņ anêj ku bêt
(Mat 3:1-12; Mak 1:7-8; Luk 3:15-17)*

* 1:1: Jon 17:5; 1Jon 1:1-2; ALK 19:13 * 1:3: 1Ko 8:6; Kol 1:16-17; Hib 1:2 * 1:4: Jon 5:26 * 1:5: Jon 3:19
* 1:6: Mat 3:1; Luk 1:13-17,76 * 1:9: Jon 8:12 * 1:13: Jon 3:3-6; 1Pi 1:23 * 1:14: Plp 2:7 * 1:17: Kis 34:28; Lom 6:14 * 1:18: Kis 33:20; Jon 6:46; 1Ti 6:16

¹⁹ Israeël iniŋ nê bêŋbêŋ takatu ba êmô Jerusalem êv nê êbôk da lôk avômalô Livai doho ba i hadêŋ Jon ma enaŋ hik yani liŋ nena, “O ma opalê?” ²⁰ Ma yani miŋ bônônŋ ami ma hanaŋ bêŋ nena, “Ya ma miŋ Mesia atu ba Wapômbêŋ hêv ek nê avômalô bulubiŋ ami. Mi anônŋ.” ²¹ *Êŋ ma enaŋ hik yani liŋ, “Sêbôk ma enaŋ nena Elia tem êmônŋ vêm ka Mesia emberŋ yam. O êŋ êntêk e?”

Ma hanaŋ, “Mi.”

“Sêbôk ma Mose hanaŋ nena plopet te tem êlêm. O êŋ êntêk e?”

Lo 18:15-18

Ma hanaŋ viyaŋ, “Mi.”

²² “Aêŋ ba o opalê? Onaŋ aisê esak oda? Onaŋ viyaŋ ek yêlô ana nanaŋ êndêŋ nê bêŋbêŋ.”

²³ Êŋ ma Jon hawa plopet Aisaia anêŋ abô ba hanaŋ, “Ya ma kaêk atu ba halam halêm anêŋ loŋ thiliv nena,

‘Nopesaŋ loŋôndê ek Anyô Bêŋ êlêm.’”

Aisaia 40:3

Hasam Aisaia anêŋ abô êŋ yôv ma hanaŋ, “Ya êŋ êntêk.”

²⁴ Vêm ma Palisi takatu ba êlêm haviŋ nê bêŋbêŋ ²⁵ enaŋ hik yani liŋ, “O ma miŋ Mesia lôk plopet ma Elia ami. Aisê ka huthik avômalô halôk ŋaŋ?”

²⁶ Ma Jon hanaŋ viyaŋ, “Yahathik thêlô hathak ŋaŋ, ma doŋtom anyô te hamô môlô malêvônŋ ba môlô ôthônŋ ôpêŋ paliŋ. ²⁷ *Yani ma ôpatu ba tem emberŋ ya yam. Yani ma anyô lôk athêŋ bêŋ ma ya ma yaônâlôk ba intu miŋ hatôm yapole anêŋ vakapô bokŋgôp anêŋ yak vê ami.”

²⁸ Nôm êŋ habitak anêŋ Betani hêk Jolodaŋ vi, loŋ atu ba Jon hathak hathik avômalô halôk ŋaŋ.

Yisu ma Wapômbêŋ anêŋ Boksipsip Nakaduŋ

²⁹ *Haviyô hayaŋ ma Jon hayê Yisu halêm. Ma hanaŋ, “Ôŋgô, ôpêŋ ma Wapômbêŋ anêŋ Boksipsip Nakaduŋ atu ba hêv ek nê avômalô pik iniŋ kambom vê. ³⁰ *Yani ma ôpatu ba bôk yahanaŋ nena, ‘Anyô te tem emberŋ ya yam. Ma doŋtom yani hamô hadêŋ sêbôk atu ba miŋ yahabitak ami denaŋ. Ba intu yani ma bêŋ ek ya.’ ³¹ Yada ma yahathônŋ ôpêŋ anêŋ ku paliŋ. Ma doŋtom yahalêm yahathik avômalô halôk ŋaŋ ek yaŋgik ôpêŋ thô êndêŋ avômalô Israeël.”

³²⁻³³ *Êŋ ma Jon hanaŋ hathak nômlate atu ba bôk yani hayê yôv. Yani hanaŋ nena, “Sêbôk ma yahathônŋ ôpêŋ anêŋ ku paliŋ. Ma doŋtom Wapômbêŋ hêv ya ba yahalêm ek yasik avômalô êndôk ŋaŋ. Ma yani hanaŋ hadêŋ ya nena, ‘Tem nôŋgô Lovak Matheŋ êlêm anêŋ leŋ ba êyô êmô anyô te. Ma ôpêŋ intu tem isik avômalô esak Lovak Matheŋ.’ Wapômbêŋ bôk hanaŋ abô êŋ hadêŋ ya. Êŋ ma yahayê Lovak Matheŋ hatak leŋ ma halôk ba halêm hatôm menak bôbô ba hayô hamô ôpêŋ. Yada yahayê nôm êŋ. ³⁴ *Avanônŋ! Yada bôk yahayê nôm êŋ. Ma yahanaŋ nena anyô êntêk ma Wapômbêŋ anêŋ Nakaduŋ.”

Anyô doho ibitak Yisu anêŋ nê ku

³⁵ Haviyô hayaŋ ma Jon lôk anêŋ nê ku ju êmô loŋ atu hathak loŋbô. ³⁶ *Ma hayê Yisu halêm ma hanaŋ, “Ôŋgô, Wapômbêŋ anêŋ Boksipsip Nakaduŋ atu intu.”

³⁷ ŋê ku ju êŋ elanô abô êŋ ma i esopa Yisu. ³⁸ Êŋ ma yani hik i liliŋ ma hayê thai esopa yani ma hanaŋ hik thai liŋ, “Mamu lemimhaviŋ malê?”

Ma thai enaŋ, “Labai, hêk êsê?” (“Labai” anêŋ ôdônŋ nena “Kêdônŋwaga”).

³⁹ Ma Yisu hanaŋ, “Mamu nôlêm nôŋgô.”

Êŋ ma thai i êyê loŋ atu ba yani hamô. Nôm êŋ habitak hadêŋ yaŋsiŋ hatôm 4 kilok. Ma thai êmô haviŋ yani aleba bôlôvônŋ.

⁴⁰ *Andulu ma Saimon Pita anêŋ yaŋ, yani ma Jon anêŋ anyô ku te atu ba halaŋô Jon anêŋ abô ba hi hasopa Yisu. ⁴¹ Yani hayê Yisu vêm ma hi ketheŋ ba hapôm yaŋ Saimon

* 1:21: Mal 4:5; Mat 11:14 * 1:27: Jon 1:15 * 1:29: Ais 53:6-7; 1Pi 1:18-19 * 1:30: Jon 1:15 * 1:32-33: Mat 3:16 * 1:34: Mat 3:17 * 1:36: Jon 1:29 * 1:40: Mat 4:18-20

ma hanaŋ, “Yêlô lêk ayê Mesia.” (Mesia anêŋ ôdôn nena “Kilisi, ôpatu ba Wapômbên hêv ek nê avômalô bulubiŋ”.)⁴² *Ma Andulu hawa Saimon ba hi hadêŋ Yisu. Yisu hayê ma hanaŋ, “O Saimon, Jon nakaduŋ. O ma tem nendam nena Sipas.” (Athêŋ “Sipas” êŋ ma hatôm “Pita”. Ma athêŋ ju êŋ anêŋ ôdôn nena “valu”.)

Yisu dalam Pilip lo Nataniel

⁴³ Haviyô hayaŋ ma Yisu hadum ek ni Galili ba hapôm Pilip ma hanaŋ, “Ôlêm osopa ya.”

⁴⁴ Pilip ma anyô Betsaida. Betsaida êŋ ma Andulu lo Pita iniŋ malak ôdôn. ⁴⁵ *Yani hapôm Nataniel ma hanaŋ nena, “Sêbôk ma Mose hato abô te hêk kapyâ balabuŋ hathak anyô te. Ma plopet doho bôk eto abô hathak ôpêŋ haviŋ. Ma yêlô lêk ayê yani yôv. Ôpêŋ ma Yisu anêŋ Nasalet, Josep nakaduŋ.”

⁴⁶ Ma Nataniel hanaŋ nena, “Malê mavi te tem imbitak Nasalet?”

Ma Pilip hanaŋ, “Ôlêm nôŋgô.” Êŋ ma thai i.

⁴⁷ Ma Yisu hayê Nataniel halêm ma hanaŋ, “Avanôn! Ôpêntêk ma anyô Israël mavi te. Yani ma abôyaŋ mi.”

⁴⁸ Ma Nataniel hanaŋ, “Hoyala ya aisê?”

Ma Yisu hanaŋ, “Pilip miŋ halam o ami denaŋ. Ma yahayê hômô alokwaŋ avi te ôdôn ba yahayala o.”

⁴⁹ *Nataniel halaŋô abô êŋ ma hanaŋ, “Kêdônwaga, o ma Wapômbên anêŋ Nakaduŋ ma avômalô Israël iniŋ Kiŋ.”

⁵⁰ Ma Yisu hanaŋ, “Thatu yahayê hômô alokwaŋ ôdôn ba intu hôêvhaviŋ e? Ondaŋô! Nôm êŋ ma yaôna ek yaŋ atu ba tem emberŋ yam.” ⁵¹ *Ma hanaŋ abô doho haviŋ nena, “Yanaŋ avanôn biŋ êndêŋ môlô. Tem môlô ôŋgô leŋ ekyav ma aŋela nesak ba nêndôk ek ya Anyô Anêŋ Nakaduŋ.”

2

Yisu hadum ba ŋaŋ habitak waiŋ

¹ Wak ju hale ba hi ma anyô te hawa avi te anêŋ Kena. Malak Kena êŋ hêk Galili kapô. Ma Yisu anêŋ talêbô hi haviŋ. ² Ma elam Yisu lôk anêŋ ŋê ku ba i haviŋ. ³ Avômalô inum waiŋ aleba thô. Ma Yisu anêŋ talêbô hanaŋ hadêŋ Yisu nena, “Nôŋgô! Thêlônij waiŋ lêk thô.”

⁴ *Ma Yisu hanaŋ, “Avi bêŋ, honaŋ abô êŋ hadêŋ ya eka? Yenaŋ waklavôn mi denaŋ.”

⁵ Ma Yisu talêbô hanaŋ hadêŋ ŋê takatu ba eyabiŋ nôm nena, “Nodaŋô anêŋ abô ba nundum êtôm atu ba hanaŋ.”

⁶ Ma uŋ valu baherŋvi ba lahavute hamô habobo thêlô. Uŋ te hatôm embalon ŋaŋ êtôm 100 lita la. Avômalô Israël ethak ithik halôk ek nênem leŋijmavi êndêŋ Wapômbên.

⁷ Êŋ ma Yisu hanaŋ hadêŋ ŋê eyabiŋ nôm nena, “Nonŋasô ŋaŋ êndôk uŋ sapêŋ.” Ma enŋasô halôk aleba hayô abôlêk siŋ.

⁸ Yôv ma hanaŋ hadêŋ thêlô, “Noja doho ba nônem êndêŋ anyô bêŋ atu hayabiŋ nôm.” Ma ŋê ku ewa ba i êv hadêŋ yani. ⁹ Anyô bêŋ êŋ hanum ŋaŋ atu ba Yisu hik liliŋ ba habitak waiŋ. Ma doŋtom miŋ hayala ami. ŋê takatu ba ethakôv iyom intu eyala.

Yani hanum ba hasonŋ kambom ma halam anyô hawa avi ba thai i daim dokte ¹⁰ ma hanaŋ, “Ethak êv waiŋ vasiŋ mavi hamôn ek avômalô inum aleba maleŋij hataba êŋ ma miŋ êv waiŋ maniŋ haverŋ yam. Ma doŋtom waiŋ êntêk anêŋ vasiŋ ma vasiŋ anôn ek waiŋ yaŋ atu ba hamônŋ.”

¹¹ Yisu hadum nôm êŋ hamô Kena anêŋ Galili. Nôm êŋ ma lavônij môn anôn atu ba hadum ek hik anêŋ lôkmaŋij thô. Ma anêŋ ŋê ku êvhaviŋ yani. ¹² *Vêm ma Yisu lôk

* 1:41: “Mesia” ma abô Hiblu. “Kilisi” ma abô Glik. * 1:42: Mat 16:18 * 1:45: Lo 18:18; Ais 7:14; 9:6; Jer 23:5; Ese 34:23 * 1:49: Mat 14:33; 16:16; Mak 3:11 * 1:51: Stt 28:12 * 2:4: Jon 7:30; 8:20 * 2:12: Mat 4:13

iviyaŋ ma talêbô etak Kena ma êlôk ba i Kapaneam. Ma nê ku iviŋ thêlô ba i êmô loŋ êŋ hatôm wak doho.

Yisu halupunij avômalô doho hêk unyak mathey kapô
(*Mat 21:12-13; Mak 11:15-17; Luk 19:45-46*)

¹³ *Avômalô Israeŋ iniŋ waklavôn te habobo anêŋ athêŋ nena Hale ba Hi. Ma Yisu hi daku Jelusalem ek ênjê waklavôn êŋ. ¹⁴ Yani hi unyak mathey anêŋ piklêvôn ma hayê avômalô etak bokmaŋkao lôk sipsip ma menak bôbô ek nênem vuli ek nêmbôk êtôm da lôk nê takatu ba êwê nê loŋ buyaŋ iniŋ valuseŋ hathak Hiblu iniŋ valuseŋ êmô. ¹⁵ Êŋ ma havuvi yak balawa te ba halupunij i lôk iniŋ boksipsip lo bokmaŋkao ma hêv i vê hêk unyak mathey ba i. Ma hakayaŋ nê êŋ iniŋ balê ba valuseŋ hagililiŋ mayaliv. ¹⁶ Ma hanaŋ hadêŋ nê takatu ba etak menak bôbô ek nênem vuli nena, “Noja unim menak ba unu! Wakamik anêŋ unyak ma loŋ netak nômkama êmô ek nênem vuli e?”

¹⁷ Ma Yisu anêŋ nê ku êyê nôm êŋ ma leŋiŋhabi hathak abô te hêk Wapômbêŋ anêŋ kapya nena,

“Yahêv lêlê ek anêŋ unyak ma yaleŋhaviŋ unyak êŋ bêŋ anôn.” *Kapya Yey 69:9*

¹⁸ Israeŋ iniŋ nê bêŋbêŋ êyê ma enaŋ, “Undum lavônŋ te ek injik o thô nena Wapômbêŋ halam o ba hudum nôm êŋ!”

¹⁹ *Ma Yisu hanaŋ viyaŋ, “Nundiniŋ unyak mathey êntêk, ma êtôm wak lô iyom ma tem yandav esak loŋbô.”

²⁰ Ma nê bêŋbêŋ enaŋ, “Avômalô idum ku hatôm sondabêŋ 46 ek elav unyak êntêk ma doŋtom mi denaŋ! Ma hatôm ondav wak lô iyom e?” ²¹ *Unyak mathey atu ba Yisu hanaŋ hathak êŋ ma yanida liŋkupik. ²² *Ba Yisu haviyô hathak loŋbô hêk ŋama ma anêŋ nê ku leŋiŋhabi abô atu ba bôk hanaŋ. Êŋ ma êvhaviŋ abô atu ba hêk Wapômbêŋ anêŋ kapya lôk Yisu da hanaŋ.

²³ *Yani hamô Jelusalem ma hayê waklavôn atu ba anêŋ athêŋ nena Hale ba Hi. Ma avômalô bêŋ anôn êyê lavônŋ takatu ba hadum ba êvhaviŋ. ²⁴ Ma doŋtom Yisu miŋ hêvhaviŋ i ami. Hayala anyô sapêŋ iniŋ auk. ²⁵ Anyô te miŋ hêv auk hadêŋ yani hathak avômalô iniŋ kobom ami. Mi, bôk hayala avômalô sapêŋ iniŋ kapôlônŋ.

3

Yisu hêv auk hadêŋ Nikodimus

¹ *Israeŋ iniŋ anyô bêŋ te anêŋ athêŋ nena Nikodimus. Yani ma Palisi te. ² Bôlôvôn ma hi hadêŋ Yisu ma hanaŋ, “Kêdônwaga, hothak hudum lavônŋ lomaloma ba intu yêlô ayala nena Wapômbêŋ hêv o ba hôleŋ hatôm kêdônwaga. Ma Wapômbêŋ miŋ hamô haviŋ anyô te ami, êŋ ma miŋ hatôm indum lavônŋ êtôm atu ba hudum ami.”

³ *Ma Yisu hanaŋ viyaŋ, “Yanaŋ avanôn biŋ êndêŋ môlô. Ôpatu ba evathu hathak loŋbô iyom intu tem êyô Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak kapô.”*

⁴ Ma ôpêŋ hanaŋ, “Aisê ka nembathu ôpatu ba bôk hayalôv yôv? Yani tem êndôk talêbô kapô ba nembathu esak loŋbô e? Ma mi!”

⁵ *Ma Yisu hanaŋ viyaŋ nena, “Yanaŋ avanôn biŋ êndêŋ môlô. Ôpatu ba Wapômbêŋ hathik hathak ŋaŋ lôk Lovak Mathey hatôm evathu hathak loŋbô, ôpêŋ iyom intu tem imbitak êyô Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak kapô. ⁶ *Avômalô pik ibitak hathak lami ibi i vê. Ma Wapômbêŋ anêŋ avômalô ibitak hathak Lovak Mathey habi i vê. ⁷ Ma aisê ka hoson hathak abô êntêk ba yahanan hadêŋ o nena ‘nimbi o vê esak loŋbô.’ ⁸ Lovak da hathak hayuv hatôm anêŋ lahaviŋ ma holarôn anêŋ diŋdiŋ iyom. Ma doŋtom hôthônŋ nena halêŋ anêŋ êsê ba hi êsê. Ma nê takatu ba Lovak Mathey havathu i ma aêŋ iyom.”

* 2:13: Kis 12:1-27 * 2:19: Mat 26:61; 27:40 * 2:21: 1Ko 6:19 * 2:22: Luk 24:6-8; Jon 12:16 * 2:23: Jon 7:31 * 3:1: Jon 7:50; 19:39 * 3:3: Mat 18:3; 1Pi 1:23 * 3:3: Abô Glik “hathak loŋbô” lôk “halêŋ anêŋ vuliŋ” thai luvi ma abô doŋtom iyom. Yisu anêŋ auk nena “halêŋ anêŋ vuliŋ” ma doŋtom Nikodimus hason nena “hathak loŋbô”. * 3:5: Ese 36:25-27 * 3:6: Jon 1:13

⁹ Ma ôpêñ hanañ hik liñ hathak loñbô, “Nôm takêñ tem imbitak aisê?”

¹⁰ Ma Yisu hanañ, “Ai! O Israël iniñ kêdôñwaga bêñ ma hôthôn nôm êntêk paliñ, e? ¹¹⁻¹³ Ya Anyô Anêñ Nakaduñ iyom intu yahatak malak leñ ba yahalêm. Ma anyôla miñ bôk hi loñ êñ ba hale halêm hathak loñbô ami. Yanañ avanônñ biñ êndêñ môlô. Yêlô anañ hathak nôm takatu ba bôk ayala. Ma anañ bêñ hathak nôm takatu ba bôk ayê. Ma môlô miñ olañô yêlôaniñ abô ami. Lêk yahanañ abô doho hathak nômkama pik ek oyala Wapômbêñ anêñ auk. Ma môlô miñ ôêvhaviñ ami. Ba intu nômkama malak leñ tem miñ nônêmimbiñ aêñ ami. ¹⁴ *Sêbôk ma avômalô Israël êmô loñ thiliv ma umya bêñ anônñ ethañ i. Êñ ma Mose hathôkwêñ umya dahô te hathak kôm ba hêv liñ hamiñ leñ ek avômalô nêgê ba nimbitak mavi. Wapômbêñ anêñ lahaviñ ba tem nêsôkwêñ ya Anyô Anêñ Nakaduñ ba nêñem liñ aêñ iyom ¹⁵ *ek avômalô takatu ba êvhaviñ tem neja lôkmala anônñ atu ba nêñem êtôm wak nômbêñ intu sapêñ.

¹⁶ * “Wapômbêñ lahaviñ avômalô pik bêñ anônñ ba intu hêv Nakaduñ doñtom êñ halêm ek ôpatu ba hêvhaviñ tem enja lôkmala anônñ atu ba êmô êtôm wak nômbêñ intu sapêñ. Ma tem miñ ema ami. ¹⁷ *Wapômbêñ hêv Nakaduñ halêm pik ek nêñ avômalô bulubiñ. Ma miñ hêv ek indum abô ek injik avômalô vônô ami. ¹⁸ *Ôpatu ba hêvhaviñ Nakaduñ êñ ma Wapômbêñ miñ hathak hadum abô ek injik yani vônô ami. Ma ôpatu ba miñ hêvhaviñ Nakaduñ doñtom êñ ami ma ôpêñ lêk hama yôv ek malê nena Wapômbêñ bôk hadum abô hathak yani yôv. ¹⁹ *Wapômbêñ hadum abô hathak avômalô pik aêntêk. Deda bôk halêm pik yôv. Ma avômalô idum kambom lomaloma ba intu leññhaviñ momañiniñ ma êdô deda êñ. ²⁰ Deda tem injik avômalô iniñ kambom thô ma tem thêlô mama ba intu ñê kambom ethak êpôlik ba miñ ibitak êyô deda kapô ami. ²¹ Ma doñtom ôpatu ba halañô Wapômbêñ anêñ abô nena avanônñ, yani êñ ma hatôm hamiñ deda ba avômalô sapêñ êyê anêñ ku takatu ba hadum ma Wapômbêñ da hêv yani sa.”

Jon anyô hathik ñañ hik Yisu anêñ ku thô

²² *Yôv ma Yisu lôk anêñ ñê ku i Judia anêñ loñ kamuñ ma hamô haviñ anêñ ñê ku wak doho. Ma thêlô ithik avômalô halôk ñañ. ²³⁻²⁴ Aionon hêk habobo Salim. Loñ êñ ma ñañ bêñ anônñ hêk ba avômalô ibi thêthô i loñ êñ. Jon miñ hamô koladônñ ami denañ, ba intu hamô loñ êñ ek isik thêlô. ²⁵ Ma anêñ ñê ku lôk anyô Israël te êkôki hathak auk nimbitak mabuñ êñjêk Wapômbêñ ma. ²⁶ Êñ ma ñê ku i hadêñ Jon ma enañ, “Kêdôñwaga! Ôpatu sêbôk ba hamô haviñ o hamô Jolodañ vi ba honañ abô bêñ anônñ hathak yani. Ondañô! Ôpêñ lêk hathik avômalô halôk ñañ ba avômalô sapêñ i hadêñ yani!”

²⁷ Ma Jon hanañ, “Wapômbêñ da anêñ lahaviñ ba nômlate habitak aêñ hadêñ anyô te ma yôv. ²⁸ *Môlôda bôk olañô abô atu ba yahanañ. ‘Ya ma ôpatu ba Wapômbêñ hêv hamônñ ek yanañ êndêñ avômalô nena Mesia tem êlêm. Ya miñ Mesia ami.’ ²⁹ Anyô te hawa avi te, êñ ma tem enja êtôm yanida anêñ. Ma doñtom yapmalô ma tem êtôm ôpêñ anêñ anyô môlô atu ba imiñ ek embatho yani loñ. Ba halañô ôpêñ anêñ abô ma tem lamavi iyom. Ma yada intu hatôm yapmalô êñ. Ba intu lêk yaleñmavi bêñ anônñ hamô yakapôlônñ siñ. ³⁰ Wapômbêñ anêñ lahaviñ ba yani habitak anyô bêñ, ma yada yahabitak anyô oyañ.”

³¹ * “Ôpêñ bôk hamô leñ ba halêm, yani ma bêñ anônñ ek avômalô pik sapêñ. Ôpatu ba hamô pik êntêk, ôpêñ ma anyô pik ba intu hanañ abô hathak nômkama pik iyom. Avanônñ! Ôpatu ba halêm anêñ malak leñ, ôpêñ ma bêñ anônñ ek avômalô pik sapêñ. ³² *Yani hanañ hathak nôm takatu ba yanida bôk hayê lo halañô bêñ. Ma avômalô miñ êvhaviñ abô êñ ami. ³³⁻³⁴ Wapômbêñ bôk hêv Lovak Matheñ ba hamô ôpêñ kapô siñ ba halêm hanañ Wapômbêñ anêñ abô. Ba intu ôpatu ba hêvhaviñ yani ma hik thô nena

* 3:14: Nam 21:9; Jon 8:28; 12:32 * 3:15: Jon 20:31 * 3:16: Jon 3:36; 10:28; Lom 5:8; 8:32; 1Jon 4:9-10 * 3:17: Luk 19:10 * 3:18: Jon 5:24 * 3:19: Jon 1:5,9; 8:12 * 3:22: Jon 4:1-2 * 3:28: Mat 11:10; Jon 1:20 * 3:31: Jon 8:23 * 3:32: Jon 3:11

Wapômbên ma hanañ abô avanôn iyom. ³⁵*Lambô lahaviñ Nakaduñ ba hêv nômkama sapên ek eyabiñ. ³⁶*Ôpatu ba hêvhaviñ Nakaduñ lêk hawa lôkmala atu ba tem nêmo êtôm wak nômbên intu sapên. Ma ôpatu ba havôliñ dôm hadên Nakaduñ ma Wapômbên bôk hadum abô yôv ba ôpên lêk hawa vovañ. Ba intu tem miñ enja lôkmala ami.”

4

Yisu hanañ abô haviñ avi Samalia te

¹⁻²*Yisu da miñ hathak hathik avômalô ami. Avômalô takatu ba leñihaviñ nesopa Yisu i hadên anên ñê ku ek nisik i êndôk ñañ. Ma Palisi elañ nena avômalô bên anôn i hadên Yisu ek isik i. Ma Jon anên lêk auviña. ³Yisu hanañ abô êñ ma hayê nena Palisi lêk ititiñ anên ku ba intu hatak Judia ma havôhi Galili.

⁴Ma loñondê atu ba hi Galili ma hi Samalia haviñ. ⁵*Êñ ma yani haveñ ba hi hayô Samalia iniñ malak lôn te ba elam nena Sika. Loñ êñ ma habobo pik sêbôk ba Jekop hêv hadên nakaduñ Josep. ⁶Ma Jekop bôk halav ñañ lôv te hamô loñ êñ. Yisu haveñ aleba wakiêvôn biñ ma hayô ñañ lôv êñ ma yani lêk vau ba halôk hamô biñ. ⁷⁻⁸Ñê ku lêk i malak ek nênem vuli nôm. Ma avi Samalia te halêm ek enja ñañ. Ma Yisu hanañ hadên avi êñ, “Ñañ ek yanum.”

⁹*Avômalô Isael ethak êpôlik ek avômalô Samalia ba intu avi êñ hanañ, “O ma Isael ma ya ma avi Samalia. Ma aisê ka honañ nena ñañ êlêm ek unum?”

¹⁰*Ma Yisu hanañ hadên avi êñ, “Hoyala nôm mavi atu ba Wapômbên hêv lôk hoyala ôpatu ba hanañ, ‘Ñañ ek yanum’, êñ ma tem onañ injik yani liñ ek nêm ñañ lôkmala êndên o.”

¹¹Ma avi êñ hanañ hadên yani, “Anyô Bên, lôv êntêk ma daim ba anêm uñ onja ñañ êsê? Ma ñañ lôkmala êñ tem onja anên êsê? ¹²*Yêlôaniñ bumalô Jekop hêv ñañ lôv êntêk hadên yêlô. Ma yanida lôk nali lôk anên bokmañkao sapên inum halôk ñañ lôv êntêk. Ma anêm ñañ ma mavi anôn ek ñañ êntêk lôk o ma bên ek Jekop e?”

¹³Ma Yisu hanañ, “Ñañ êntêk ba inum ma tem nesakmuniñ esak loñbô. ¹⁴*Ma doñtom ôpatu ba hanum ñañ atu ba yahêv ma miñ hatôm esakmuniñ esak loñbô ami. Lôk ñañ êñ ma tem imbitak êtôm ñañ onañ te ênjêk o kapôlôm ba nêm lôkmala anôn atu ba tem êmô êtôm wak nômbên intu sapên.”

¹⁵Ma avi êñ hanañ hadên Yisu, “Anyô bên, nêm ñañ êñ êndên ya ek miñ yasakmuniñ esak loñbô ami. Lôk miñ yalêm loñ êntêk ek yanja ñañ esak loñbô ami.”

¹⁶Ma Yisu hanañ hadên yani, “Nu ondam vônim êlêm.”

¹⁷Ma avi êñ hanañ, “Ya anyô mi.”

Ma Yisu hanañ hadên yani, “Lêk honañ avanôn nena o anyô mi. ¹⁸Sêbôk ma vônim bahenvi. Ba anyô atu ba lêk hômô haviñ yani ma miñ vônim ami. Lêk honañ abô avanôn!”

¹⁹Ma avi êñ hanañ hadên yani, “Anyô bên, lêk yahayala nena o ma plopet te. ²⁰*Yêlôaniñ bumalô ethak êv yeñ halôk dumlolê êntêk. Ma doñtom môlô avômalô Isael onañ nena Wapômbên lahaviñ alalô nanêm yeñ êndôk Jerusalem.”

²¹Ma Yisu hanañ, “Livôn! Ondañô! Wak te ma tem miñ môlô nônêm yeñ ek Wakamik êndôk dumlolê êntêk lo Jerusalem ami. ²²*Môlô avômalô Samalia ma ôthôn ôpatu ba ôêv yeñ hadên. Ma Wapômbên hêv anyô Isael te ek nêm avômalô bulubiñ ba intu yêlô avômalô Isael ayala ôpatu ba yêlô êv yeñ hadên yani.

²³⁻²⁴* “Wapômbên ma lôkmala anên ôdôn. Ba intu Wapômbên habôlêm avômalô takatu ba êv yeñ ek injiki thô nena thêlô bôk ewa Wapômbên anên lôkmala anôn yôv. Aên ba avômalô takatu ba êvhaviñ Wapômbên intu nênem yeñ aên. Ma wakiêvôn atu ba nôm êñ imbitak intu tem imbitak. Ma lêk hayô yôv.”

* 3:35: Mat 11:27; Jon 5:20 * 3:36: Jon 3:16-18; 1Jon 5:12 * 4:1-2: Jon 3:22 * 4:5: Stt 33:19; Jos 24:32
 * 4:9: Esr 4:1-5 * 4:10: Jon 7:37-38; ALK 21:6 * 4:12: Jon 8:53 * 4:14: Jon 6:35 * 4:20: Lo 12:5-14; Sng 122:1-5 * 4:22: 2Kin 17:29-41; Ais 2:3; Lom 9:4-5 * 4:23-24: Lom 12:1; 2Ko 3:17; Plp 3:3

²⁵ Ma avi êḡ hanaḡ hadêḡ Yisu, “Yahayala nena Mesia tem êlêm ma tem injik nômkama sapêḡ thô êndêḡ alalô.” (Ma “Mesia” êḡ intu elam nena “Kilisi”).

²⁶ *Ma Yisu hanaḡ hadêḡ yani, “Ôpatu ba hanaḡ abô hadêḡ o ma yani êḡ.”

²⁷ Enaḡ abô denaḡ ma Yisu anêḡ ḡê ku êvô êlêm hathak loḡbô ma êyê Yisu hanaḡ abô haviḡ avi êḡ ba esonḡ kambom. Ma doḡtom thêlô bônônḡ ma miḡ enaḡ hik yani liḡ nena, “Lemhaviḡ malê?” mena “Honaḡ abô haviḡ avi êntêk eka?”

²⁸ Êḡ ma avi êḡ hatak anêḡ uḡ hawa ḡaḡ hamô ma havôhi malak ôdônḡ hathak loḡbô. Ma hanaḡ hadêḡ avômalô nena, ²⁹ “Môlô nôlêm ôḡḡô anyô te! Nôm takatu ba bôk yahadum yôv ma yani hayala ba hanaḡ bêḡ hadêḡ ya. Betha yani ma Mesia atu la.” ³⁰ Avômalô elarḡ abô êḡ ma etak malak ba i hadêḡ Yisu.

³¹ Avi Samalia hamô malak denaḡ ma ḡê ku enaḡ hadêḡ Yisu nena, “Kêdônḡwaga, norḡwaḡ nôḡ.”

³² Ma hanaḡ, “Yenaḡ nôḡ hamô ek yaḡgaḡ ma môlô ôthônḡ nôḡ êḡ paliḡ.”

³³ Êḡ ma ḡê ku enaḡ hadêḡ thêlôda nena, “Betha anyôla lêk hêv nôḡ hadêḡ yani la?”

³⁴ *Ma Yisu hanaḡ hadêḡ thêlô, “Yenaḡ nôḡ êntêk. Tem yasopa Wapômbêḡ anêḡ lahaviḡ ba yandum anêḡ ku lôkthô atu ba hêv ya ba yahalêm. ³⁵ *Môlô othak onaḡ, ‘Ayôn ayova iyom hêk, êḡ ma tem nôḡ injik anônḡ ba alalô naja.’ Yanaḡ êndêḡ môlô! Malemim ekyav ba ôḡḡô ku katô! Nôm lêk hik anônḡ yôv! ³⁶ Ôpatu ba halav nôḡ ma hawa anêḡ vuli. Yani halav nôḡ anônḡ ek nôḡ sapêḡ êḡ neja lôkmala anônḡ atu ba tem nêḡmô êtôm wak nômbêḡ intu sapêḡ ek anyô havatho nôḡ lôk anyô halav nôḡ thai luvi leḡḡmavi. ³⁷ Aêḡ ba abô êntêk ma abô avanônḡ. ‘Anyô yaḡ habaḡ ku ba havatho ma anyô yaḡ halav anêḡ anônḡ.’ ³⁸ Yahêv môlô ba u ek noja nôḡ êḡmô ku atu ba miḡ bôk môlô udum ku êḡ ami. Anyô vi idum ku êḡ. Ma môlô u olav anônḡ iyom.”

³⁹ Avômalô Samalia bêḡ anônḡ êḡmô malak êḡ ba elarḡ avi êḡ hanaḡ, “Nôm takatu ba bôk yahadum yôv ma yani hayala ba hanaḡ bêḡ hadêḡ ya!” Ba intu thêlô êvhaviḡ Yisu.

⁴⁰ Êḡ ma ḡê Samalia takêḡ êlêm enaḡ hik yani liḡ, “Ômô imbiḡ yêlô wak doho!” Ma yani hamô haviḡ thêlô hatôm wak ju. ⁴¹ Ma hanaḡ abô haviḡ i ba intu bêḡ anônḡ êvhaviḡ yani.

⁴² *Ma thêlô enaḡ hadêḡ avi êḡ nena, “Sêbôk yêlô alarḡ anêḡm abô ba êvhaviḡ. Ma lêk yêlôda alarḡ anêḡ abô ma ayala nena avanônḡ. Ôpêḡ ma ôpatu ba tem nêḡm avômalô pik bulubiḡ.”

Yisu hadum anyô bêḡ te nakaduḡ mavi

⁴³⁻⁴⁵ *Wak ju hale ba hi ma hatak loḡ êḡ ma hi Galili. Ma avômalô Galili doho bôk êḡmô Jelusalem hadêḡ waklavônḡ Hale ba Hi ba intu êyê nôḡ takatu ba hadum. Aêḡ ba hayô Galili ma ewa yani thô. Ma doḡtom ewa yani thô oyaḡ hathak nêḡê nômbithi iyom ba intu hatôm abô atu ba Yisu hanaḡ nena plopet ma athêḡ mi hêk iniḡ malak ôdônḡ. ⁴⁶ *Hamô Galili vêḡm ma havôhi Kena loḡ atu ba bôk hadum ḡaḡ ba habitak waiḡ. Kena ma hamô Galili kapô. Ma anyô bêḡ te hamô Kapaneam ba namalô hapôm liḡḡ ba hadum ek ema. ⁴⁷ *Ôpêḡ halaḡô nena Yisu bôk hatak Judia ma lêk hamô Galili. Êḡ ma hi hadêḡ Yisu ba halaḡ hadêḡ yani nena ni indum namalô mavi.

⁴⁸ *Aêḡ ba Yisu hathaḡ yani aêntêk, “Môlô lemhaviḡ yandum lavônḡḡ lôk nômbithi lomaloma ek môlô nôḡnêḡmimbiḡ ya e?”

⁴⁹ Êḡ ma anyô bêḡ êḡ hanaḡ hadêḡ Yisu, “Anyô bêḡ, ôlêm kethêḡ! Yenaḡ okna tem ema!”

⁵⁰ *Ma Yisu hanaḡ hadêḡ yani, “Ondenu! Nalummalô tem êḡmô lôkmala.”

Yôv ma ôpêḡ hêvhaviḡ Yisu anêḡ abô ba hi ⁵¹ ma anêḡ ḡê ku êpôm yani ba enaḡ nena, “Nalummalô hamô lôkmala.” ⁵² Êḡ ma yani hanaḡ hik thêlô liḡ nena wakma alê intu okna êḡ mavi. Ma enaḡ, “Wakbôk yaḡsiḡ hatôm 1 kilok ma liḡḡ êḡ hatak yani.”

* 4:26: Mak 14:61-62 * 4:34: Jon 6:38 * 4:35: Luk 10:2 * 4:42: 1Jon 4:14 * 4:43-45: Mat 13:57; Jon 2:23
* 4:46: Jon 2:1-11 * 4:47: Mat 8:5-6 * 4:48: Jon 2:18; 1Ko 1:22 * 4:50: Mat 8:13

⁵³ Ma lambô lahabi nena wakbôk atu ba hatôm wakma êñ ma Yisu hanañ hadêñ yani nena, “Nalummalô tem êmô lôkmala.” Ba intu yani lôk anêñ avômalô sapêñ êvhaviñ.

⁵⁴ *Yisu bôk hatak Judia ba hi Galili ma hadum lavônjiñ yañ êñ ek hik thô nena Wapômbêñ hêv yani ba halêm.

5

Anyô lijiñ Betesda te

¹ Vêm ma Yisu hi daku Jelusalem ek êñjê avômalô Israël iniñ waklavôn te. ² Kasuk te hêk Jelusalem ba avômalô Israël elam nena Betesda. Kasuk êñ hêk habobo Jelusalem anêñ badêñ abôlêk atu ba elam nena Sipsip iniñ Unyak Abôlêk. Ba kapo dañ êyô êmô bahenvi hêk loñ êñ. ³⁻⁴ Ma ñê lôk lijiñ hatôm ñê maleñjiñ pusip lôk ñê veñjiñ kambom ma ñê ivuviñ ethak êk kapo dañ takêñ.* ⁵ Ma anyô te hawa lijiñ havuviñ ba hêk kapo dañ êñ te hatôm sondabêñ 38. ⁶ Yisu hayê ôpêñ ma hayala nena lijiñ bôk hamô bô ba hanañ hik yani liñ, “Lemhaviñ umbitak mavi e?”

⁷ Ma ôpêñ hanañ viyañ, “Anyô bêñ, kasuk hathak liñaliñ ma anyôla miñ hamô ek nêm ya sa ami. Yahadum ek yandôk êmôn ma donjom anyô vi êlôk êmôn ek ya.”

⁸ *Êñ ma Yisu hanañ hadêñ yani, “Umbiyô umiñ! Ma onja anêm yêm ba nu!” ⁹ Ketheñ oyañ ma yani habitak mavi ba hawa anêñ yêm ba hi.

Wak êñ ma Sabat. ¹⁰ *Ba intu Israël iniñ ñê bêñbêñ enañ hadêñ anyô havuviñ atu ba lêk habitak mavi nena, “Lêk ma Sabat! Abô balabuñ hatip ek miñ onja yêm ba ombeñ ami.”

¹¹ Ma ôpêñ hanañ viyañ, “Ôpatu ba hadum ya mavi hanañ nena, ‘Onja anêm yêm ba nu.’”

¹² Ma thêlô enañ hik yani liñ, “Opalê intu hanañ nena onja anêm yêm ba nu?”

¹³ Avômalô bêñ anôn êmô loñ êñ ba Yisu hêv i vê menañna ba hi. Ba intu ôpêñ hathônñ nena opalê.

¹⁴ Yôv ma Yisu habitak hayô unyak mathen anêñ piklêvôn ma hayê ôpêñ hamô ma hanañ, “Ondañô. O lêk mavi hathak loñbô ba otak anêm kambom. Yakô malaiñ bêñ yañ tem êpôm o.” ¹⁵ Êñ ma ôpêñ hi hanañ hadêñ Israël iniñ ñê bêñbêñ, “Yisu ma ôpatu ba hadum ya mavi.”

¹⁶ Yisu hadum nôm takêñ hadêñ Sabat. Ba intu Israël iniñ ñê bêñbêñ ethañ yani. ¹⁷ Ma Yisu hanañ, “Wakamik hathak hadum ku wak nômbêñ intu sapêñ ba hadum ku takêñ denañ. Ba intu ya tem yandum ku aêñ iyom.” ¹⁸ *Israël iniñ ñê bêñbêñ elañô abô êñ ma êyê nena Yisu lêk habuliñ abô balabuñ hathak Sabat ba hadum ku. Ma halam Wapômbêñ nena Lambô ma yanida hadum i hatôm Wapômbêñ. Ba intu leñjiñmaniñ kambom ba êbôlêm auk ek nijik yani vônô.

Yisu ma Wapômbêñ Nakaduñ

¹⁹ *Ma Yisu hanañ hadêñ ñê bêñbêñ, “Yanañ avanônñ bir êndêñ môlô. Ya ma Nakaduñ. Ma malê atu ba Lambô hadum ma tem Nakaduñ indum aêñ iyom. Ya miñ hatôm yandum nômlate êtôm yenañ auk ami. Aêñ ba nômkama sapêñ atu ba yahayê Wakamik hadum ma tem yasopa. ²⁰ Wakamik lahaviñ ya anêñ Nakaduñ ba hik nômkama takatu ba yani hadum thô hadêñ ya. Aêñ ba Nakaduñ hatôm indum nôm takatu ba Lambô hadum. Ma tem injik ku mavi bêñ anôn thô êndêñ Nakaduñ ba indum môlô noson kambom ek ku yañ sêbôk. ²¹ Wakamik hathak hik ñê ñama liñ ba hêv lôkmala hadêñ i. Ma aêñ iyom ma ya Nakaduñ tem yanêm lôkmala êndêñ avômalô êtôm yada yalenhaviñ. ²² *Ma wakamik hatak ku nedañô avômalô iniñ abô halôk yabaheñ. Ma yanida miñ hadum ku êñ ami. Aêñ

* 4:54: Jon 2:11 * 5:3-4: ñê lôk kauk vi enañ nena abô doho atu ba Jon hato ma hêk denañ. Abô êñ ma aêntêk: ñê lijiñ takatu ba êk balê ek eyabiñ Anyô Bêñ anêñ aña te halôk ba hadum kasuk êñ liñaliñ. Ma ôpatu ba halôk kasuk kapô hamônñ tem imbitak mavi. * 5:8: Mat 9:6 * 5:10: Neh 13:19; Jer 17:21 * 5:18: Mat 26:4; Jon 7:1; 10:30 * 5:19: Jon 5:30 * 5:22: Jon 5:27; Ap 10:42

ba lôkmala atu ba Wakamik hêv ma tem yanêm aêj iyom ^{23*} ek avômalô takatu ba elovak Nakaduŋ vibij intu elovak Lambô aêj iyom. Ma nê takatu ba êpôlik ek ya intu êpôlik ek Wakamik atu ba hêv ya ba yahalêm.

^{24*} “Yanaŋ avanôj biŋ êndêj mólô. Ôpatu ba halaŋô yenaŋ abô ba hêvhaviŋ Wakamik atu ba hêv ya ba yahalêm ma lêk hawa lôkmala atu ba tem êmô êtôm wak nômbêj intu sapêj yôv. Ma Wapômbêj tem miŋ indum abô ek yani ba ema ami. Yani bôk hatak ŋama yôv ba lêk hamô lôkmala anôj. ²⁵ Yanaŋ avanôj biŋ êndêj mólô. Avômalô ŋama tem nedaŋô ya Wapômbêj anêj Nakaduŋ anêj abô. Ma avômalô takatu ba esopa ma tem nêmolô lôkmala. Wak te ma nôm takêj tem imbitak. Ma wak êj lêk hayô yôv.

²⁶ “Wakamik ida hamô lôkmala ba hadum ba ya Nakaduŋ yahamô lôkmala aêj iyom. Ba intu hatôm yanêm lôkmala êj êndêj avômalô. ²⁷ Ma ya ma Anyô Anêj Nakaduŋ atu. Aêj ba hatak ya ek yandum ku yandaŋô avômalô iniŋ abô.

²⁸ “Mólô miŋ nosoj esak yenaŋ abô êntêk ami. Wak te am ka tem nê ŋama nedaŋô ya Nakaduŋ yalerŋselo ^{29*} ba nimbijô esak loj bô. Ma thêlô takatu ba bôk idum mavi ma tem nêmolô lôkmala. Ma vi atu ba bôk idum kambom ma tem nêpôm abô ba nema. ^{30*} Yada miŋ hatôm yandum nômlate êtôm yada yenaŋ auk ami. Yahasopa Wakamik anêj auk atu ek yandaŋô avômalô iniŋ abô ek yanêm lôkmala mena ŋama êndêj i la. Yahasopa Wakamik anêj lahaviŋ, ôpatu ba hêv ya ba yahalêm. Ma yada miŋ yahasopa yenaŋ yalerŋhaviŋ ami. Ba intu yenaŋ abô yahadum ma thêthôj.

Anyô vi evatho Yisu anêj abô loj

³¹ “Yahavatho yenaŋ abô loj êj ma tem miŋ avômalô nênimimbiŋ ya ami. ³² Ma doŋtom anyô yaŋ bôk havatho yenaŋ abô loj yôv. Ma yahayala nena anêj abô atu ba hanaŋ hathak ya ma avanôj.

³³ “Sêbôk ma mólô onaŋ hik Jon liŋ hathak ya ba yani bôk hanaŋ abô avanôj. ³⁴ Ma anyô pik te hatôm embatho yenaŋ abô loj e? Yahanaj hathak Jon anêj abô êj ek mólô noja bulubiŋ. ³⁵ Jon ma hatôm atum lam atu ba êtôm ba hêv deda. Ma mólô othak ôlêlêk am hathak anêj deda êj sawa bidoj iyom.

^{36*} “Ma doŋtom yahadum ku takatu ba Wakamik hêv hadêj ya ba intu hik thô nena Wakamik hêv ya ba yahalêm. Ba ku êj ma hamôj ek Jon anêj abô. ^{37-38*} Wakamik atu ba hêv ya ba yahalêm intu hik ya thô. Ma mólô miŋ ôêvhaviŋ ya ami. Aêj ba mólô miŋ bôk olaŋô Wakamik laselo lôk ôyê yani thohavloma ami ma anêj abô miŋ hêk haviŋ mólô ami aêj iyom. ^{39*} Mólô othak utitiŋ Wapômbêj anêj kapy ba osoŋ nena tem nêmolô lôkmala atu ba nêmolô êtôm wak nômbêj intu sapêj êndêj mólô. Abô êj ma hik ya thô, ⁴⁰ ma doŋtom mólô ôdô nosopa ya ek noja lôkmala anôj êj.

⁴¹ “Ya miŋ yahanaŋ abô êj ek avômalô nebam ya ami. ⁴² Ma doŋtom yahayala mólô! Mólô miŋ lemimhaviŋ Wapômbêj ami. ⁴³ Wakamik hêv ya ba yahalêm ek yanaŋ anêj abô bêj. Ma mólô ôpôlik hathak ya. Ma doŋtom anyô te halêm ba hanaŋ yanida anêj abô, êj ma mólô othak owa yani thô! ⁴⁴ Mólô othak ôêv athêj lôkmaŋgiŋ hadêj ôpatu ba lahaviŋ mólô. Ma doŋtom miŋ mólô malemkilik hathak Wapômbêj doŋtom atu anêj lamavi ami. Êj ma tem nênimimbiŋ aisê?

⁴⁵ “Mólô othak ôêv malem hadêj Mose. Ma doŋtom tem enaŋ mólô bêj. Ba intu miŋ mólô lemimimbi nena tem yanaŋ mólô bêj imiŋ Wakamik ma ami. Mi anôj! ^{46*} Mose bôk hatô abô hathak ya yôv. Aêj ba mólô ôêvhaviŋ Mose anêj abô, êj ma tem nênimimbiŋ ya imbiŋ. ⁴⁷ Ma doŋtom mólô miŋ ôêvhaviŋ abô atu ba yani hatô ami. Ba intu mólô miŋ ôêvhaviŋ yenaŋ abô haviŋ ami.”

* 5:23: Plp 2:10-11; 1Jon 2:23 * 5:24: Jon 3:15-18 * 5:29: Dan 12:2; Mat 16:27; Ap 24:15 * 5:30: Jon 5:19; 6:38 * 5:36: Jon 3:2; 14:11 * 5:37-38: Mat 3:17; Jon 5:32; 8:18 * 5:39: Luk 24:27 * 5:46: Ap 3:22

6

Yisu havakôñ anyô hatôm 5,000

(Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Luk 9:10-17)

¹ Yôv ma Yisu hi kasukthôm Galili anêñ dañ vi. Kasuk êñ anêñ athêñ yañ nena Taibelias. ² Ma avômalô bêñ anôñ bôk êyê lavôñij takatu ba hadum hathak avômalô lijij ba intu esopa yani. ³ Yisu hathak dum ba hi ma halôk hamô bij haviñ anêñ ñê ku. ⁴ Avômalô Israël iniñ waklavôñ elam nena Hale ba Hi habobo.

⁵ Ma Yisu hayê avômalô bêñ anôñ êlêm ma hanañ hadêñ Pilip, “Alalô nanêm vuli polom embeñ êsê ek nabakôñ avômalô takêntêk?” ⁶ Yani hayala nôm atu ba tem yani indum ba intu hanañ ek eyala Pilip anêñ auk iyom.

⁷ Ma Pilip hanañ viyañ, “Alalô nandum ku êtôm ayôñ baheñvi ba lahavulô la anêñ vuli ma miñ hatôm nanêm polom vuli ek avômalô tomtom nejañ dokte dokte ami!”

⁸ Êñ ma ñê ku te anêñ athêñ nena Andulu, Saimon Pita anêñ yañ molok, hanañ nena, ⁹ “Nôñgô okna êntêk anêñ polom bali yaðnena baheñvi lôk alim yaðna lokwañju. Ba nôm êñ hatôm avômalô nômbêñ êntêk e?”

¹⁰ Ma Yisu hanañ, “Nonañ êndêñ avômalô ek nêndôk nêmo bij.” Kamuñ bêñ anôñ hamô loñ êñ ba anyô sapêñ êlôk êmô. Thêlô hatôm 5,000. ¹¹ Êñ ma Yisu hawa polom ma hateñ mek ba havani hatôm thêlôñij leñijhaviñ vêm ma hadum aêñ hathak alim ju atu haviñ.

¹² Thêlô eyañ ba leñijviyak ma Yisu hanañ hadêñ anêñ ñê ku nena, “Môlô nusup nôm wata sapêñ esak doñtom ma miñ nômbi ni ami.” ¹³ Êñ ma isup polom wata ba etak halôk vak sam hatôm laumiñ ba lahavuju.

¹⁴ *Ma avômalô êyê lavôñij êñ ba enañ, “Avanôñ! Sêbôk ma enañ nena plopet te tem êlêm. Ma êntêk lêk halêm yôv.” ¹⁵ *Êñ ma idum ek nebalon yani ek imbitak êtôm iniñ kiñ. Ma hayala iniñ auk êñ, ba intu hatak loñ êñ ma havôhi dum atu hathak loñbô.

Yisu haveñ kasukthôm anêñ dômlê

(Mat 14:22-33; Mak 6:45-52)

¹⁶ Yañsiñ ma anêñ ñê ku i tamu kasukthôm anêñ dañ. ¹⁷ Bôlôvôñ ma miñ Yisu hayô ek thêlô ami. Ma thêlô iyom ethak yeñ ba i tuvulu Kapaneam. ¹⁸ Ma lovak bêñ te hayuv ba kasuk hik bêñ. ¹⁹ Thêlô ivusiñ yeñ ba i hatôm 6 kilomita la. Ma êyê Yisu haveñ kasukthôm anêñ dômlê ba halêm habobo yeñ ba hadum thêlô êkô kambom. ²⁰ Ma Yisu hanañ hadêñ thêlô nena, “Yada êntêk! Miñ nôkô ami.” ²¹ Êñ ma thêlô leñijmavi ba êlôk ek yani ni yeñ kapô. Ma kasana ma yeñ hi hathak liñdañ.

²² Haviyô hayañ ma avômalô takatu ba êmô kasukthôm anêñ dañ vi tuvulu eyala nena wakbôk ma yeñ doñtom iyom hamô ba ñê ku iyom ethak yeñ êñ ba i. Ma Yisu miñ hathak yeñ êñ haviñ anêñ ñê ku ba hi ami ma mi. ²³ Êñ ma avômalô Taibelias iniñ yeñ doho êlêm ebobo loñ atu ba Anyô Bêñ hava polom lij halôk ba thêlô eyañ. ²⁴ Ma avômalô êyê nena Yisu lôk anêñ ñê ku miñ êmô ami. Êñ ma thêlô ethak yeñ ba i Kapaneam ek nêmbôlêm Yisu.

Yisu ma polom lôkmala

²⁵ Avômalô i êpôm Yisu hêk loñ atu ma enañ, “Kêdôñwaga, añañ te intu hôlêm loñ êntêk?”

²⁶ Ma Yisu hanañ nena, “Yanañ avanôñ bij êndêñ môlô. Môlô bôk oañ polom aleba lemimviyak. Ba intu môlô ôbôlêm ya. Ma lavôñij ma môlô bôk ôyê ma doñtom ôthônj paliñ denañ. ²⁷ *Nandum ku ek noja nôm atu ba tem nêmo lôkmala ba nêmo êtôm wak nômbêñ intu sapêñ. Wakamik Wapômbêñ bôk havak sêk hayô hêk ya Anyô Anêñ Nakaduñ ba tem nêmo lôkmala êñ êndêñ môlô. Ma miñ malemkilik esak nôm atu ba tem epalê ami!”

²⁸ Êñ ma thêlô enañ, “Wapômbêñ lahaviñ yêlô nandum ku malê?”

* 6:14: Lo 18:15,18 * 6:15: Jon 18:36 * 6:27: Jon 6:48-58

²⁹ *Ma Yisu hanañ, “Wapômbêñ anêñ ku nena nônêmimbiñ ôpatu ba yani hêv ba halêm.”

³⁰⁻³¹ *Êñ ma thêlô enañ hik yani liñ, “Undum lavôñiñ te ek yêlô nagê ma tem nanêmimbiñ anêm abô. Mose bôk hêv mana hadêñ yêlôaniñ bumalô ba eyañ hamô loñ thiliv ba eto aêntêk,
‘Yani hêv polom anêñ malak leñ hadêñ avômalô ba eyañ.’ *Etak Ijip 16:4*
Ma o, tem undum lavôñiñ alê yañ?”

³²⁻³³ Ma Yisu hanañ, “Yanañ avanôñ biñ êndêñ mólô nena Anyô Bêñ hêv anyô te ba halêm anêñ malak leñ ba hêv lôkmala hadêñ avômalô hatôm polom anôñ. Ba intu Wakamik iyom hêv nôm anôñ anêñ malak leñ hadêñ mólô. Ma miñ Mose hêv ami.”

³⁴ Êñ ma thêlô enañ, “Anyô Bêñ, wak nômbêñ intu sapêñ ma nêm polom êñ êndêñ yêlô.”

³⁵ *Êñ ma Yisu hanañ, “Ya ma polom lôkmala. Ôpatu ba halêm hadêñ ya ma tem miñ ema kisi ami. Ma ôpatu ba hêvhaviñ ya ma tem miñ esakmuniñ ek inum ñañ ami.
³⁶ Ma dorjom bôk yahanañ hadêñ mólô yôv. Mólô lêk ôyê ya ma miñ mólô ôêvhaviñ ami. ³⁷⁻⁴⁰ *Lêk yahalêm anêñ malak leñ ek yasopa ôpatu ba hêv ya ba yahalêm anêñ lahaviñ. Ma miñ yahalêm ek yasopa yada yenañ yaleñhaviñ ami. Avômalô takatu ba êyê ya Nakaduñ ba êvhaviñ ma tem neja lôkmala anôñ atu ba nêmo êtôm wak nômbêñ intu sapêñ. Ma pik lo leñ anêñ dañ ma tem yañgik thêlô liñ. Êntêk ma Wakamik anêñ lahaviñ. Ba intu miñ hatôm yatak avômalô takatu ba Wakamik hêv hadêñ ya te ami. Milôk. Pik lo leñ anêñ dañ ma tem yañgik thêlô liñ. Êntêk ma yani atu ba hêv ya ba yahalêm anêñ lahaviñ. Ba intu avômalô takatu ba Wakamik hêv hadêñ ya ma tem nêlêm êndêñ ya. Ma opalê atu ba halêm hadêñ ya ma tem miñ yandupunñ yani ami.”

⁴¹ Avômalô Israeñ elañô Yisu anêñ abô êñ “Ya ma nôm atu ba halôk anêñ malak leñ ba halêm.” Êñ ma enañ abô munuñmunuñ ⁴² *nena, “Anyô êntêk ma Yisu, Josep anêñ nakaduñ! Ma alalô ayala talêbô lo lambô! Ma aisê ka hanañ nena halôk anêñ malak leñ ba halêm?”

⁴³ Ma Yisu hanañ, “Mólô bônôñ! ⁴⁴ *Wakamik hêv ya ba yahalêm ba ôpatu ba halom hadêñ ya iyom intu tem enja lôklokwañ ek êlêm êndêñ ya. Ma pik lo leñ anêñ dañ ma tem yañgik avômalô takêñ liñ nimbiyô esak loñbô. ⁴⁵ Plopet te bôk hato abô halôk kapya aêntêk,
“Wapômbêñ tem nêm auk êndêñ avômalô sapêñ.” *Aisaia 54:13*

Avômalô takatu ba elañô Wakamik anêñ abô ba ewa auk, thêlô tem nêlêm ek ya. ⁴⁶ *Anyô te miñ bôk hayê Wakamik ami. Ôpatu ba hamô haviñ Anyô Bêñ ba halêm iyom intu hayê.
⁴⁷ *Yanañ avanôñ biñ êndêñ mólô. Anyô hêvhaviñ ya ma lêk hawa lôkmala anôñ atu ba êmo êtôm wak nômbêñ intu sapêñ yôv. ⁴⁸ *Ya ma polom lôkmala. ⁴⁹ Mólônim bumalô takatu ba eyañ mana hamô loñ thiliv bôk ema yôv. ⁵⁰ Ma polom atu ba halêm anêñ malak leñ ba avômalô eyañ tem miñ nema ami. ⁵¹ Yada intu polom lôkmala ba yahalêm anêñ malak leñ. Anyô te hayañ, êñ ma tem êmo lôkmala êtôm wak nômbêñ intu sapêñ. Polom êñ ma yenañ vathiap ek yanêm ek avômalô pik neja lôkmala.”

⁵² Ma avômalô Israeñ elañô abô êñ ma kapôlôñiñ ñôñô ba enañ nena, “Anyô êntêk hatôm nêm anêñ vathiap êndêñ alalô ba angañ aisê?”

⁵³ Ma Yisu hanañ, “Yanañ avanôñ biñ êndêñ mólô. Mólô miñ oañ ya Anyô Anêñ Nakaduñ atu anêñ vathiap lôk unum anêñ thalaleñ ami, ma tem miñ noja lôkmala ami.
⁵⁴⁻⁵⁵ Yenañ vathiap ma nôm anôñ biñ ek nejañ, ma yenañ thalaleñ ma nôm anôñ biñ ek ninum. Ba intu anyô hayañ yenañ vathiap lôk hanum yenañ thalaleñ ma yani hawa lôkmala atu ba nêmo êtôm wak nômbêñ intu sapêñ. Ma pik lo leñ anêñ dañ ma tem yañgik yani liñ. ⁵⁶ Ôpatu ba hayañ yenañ vathiap lôk hanum yenañ thalaleñ intu hamô

* 6:29: 1Jon 3:23 * 6:30-31: Kis 16:14-15; Nam 11:7-9; Sng 78:24; Mat 16:1; Jon 2:18 * 6:35: Jon 4:14 * 6:37-40: Jon 10:28-29; 17:12 * 6:42: Mat 13:55 * 6:44: Jon 6:65 * 6:46: Jon 1:18 * 6:47: Jon 3:15-16 * 6:48: Jon 6:32,58

haviḡ ya ma yahamô haviḡ yani. ⁵⁷ *Wakamik ida hamô lôkmala ba hêv ya ba yahalêm ba intu yada yahamô lôkmala aêḡ iyom. Aêḡ ba ôpatu ba hayaḡ ya ma tem êmô lôkmala aêḡ iyom. ⁵⁸ Êntêk ma polom atu ba lêk halêm anêḡ malak leḡ. Sêbôk ma bumalô eyaḡ mana ba bôk ema ba mi. Ma ôpatu ba hayaḡ polom êḡ, ma tem enja lôkmala anôḡ atu ba êmô êtôm wak nômbêḡ intu sapêḡ.” ⁵⁹ Yisu hamô unyak yeḡ anêḡ Kapaneam ma hadôḡ avômalô hathak auk takêḡ.

Yisu anêḡ ḡê ku doho êdô yani

⁶⁰ Avômalô takatu ba esopa Yisu elañô abô takêḡ ma bêḡ anôḡ êpôlik ba enaḡ, “Abô êntêk ma abôma ba opalê hatôm endañô?”

⁶¹ Yisu hayala nena thêlô enaḡ abô munuḡmunuḡ hathak abô atu. Êḡ ma hanaḡ, “Abô êntêk habuliḡ môlô e? ⁶² Ma môlô ôyê ya Anyô Anêḡ Nakaduḡ atu havôhi daku loḡ sêbôk atu ba yani hamô, êḡ ma tem môlô lemimimbi aisê? ⁶³ Lovak Matheḡ da hêv lôkmala hadêḡ avômalô. Ma avômalô pik miḡ êtôm ami. Abô takatu ba yahanañ hadêḡ môlô ma ida hamô lôkmala ba halêm anêḡ Lovak Matheḡ ba hêv lôkmala êḡ hadêḡ môlô. ⁶⁴⁻⁶⁵ *Ma doḡtom môlô doho miḡ ôêvhaviḡ ami. Ba intu bôk yahanañ hadêḡ môlô nena ôpatu ba Wakamik halom hadêḡ ya iyom intu tem enja lôklokwaḡ ek êlêm êndêḡ ya.”

Aêḡ ba môḡ anôḡ ma Yisu hadôḡ avômalô ba hayala ḡê takatu ba miḡ êvhaviḡ ami. Ma hayala ôpatu ba tem enaḡ yani bêḡ aêḡ iyom.

⁶⁶ Êḡ ma avômalô bêḡ anôḡ elañô abô êḡ ma êpôlik hathak yani ba miḡ esopa yani hathak loḡbô ami.

⁶⁷ Yisu hanaḡ hik ḡê ku laumiḡ ba lahavuju takatu liḡ, “Ma môlô lemimhaviḡ unu imbiḡ e?”

⁶⁸ *Ma Saimon Pita hanaḡ viyaḡ, “Anyô Bêḡ, yêlô ana êndêḡ opalê am? Anêm abô iyom intu hêv lôkmala atu ba tem nêmo êtôm wak nômbêḡ intu sapêḡ. ⁶⁹ Ma yêlô êvhaviḡ ba ayala katô nena o ma Wapômbêḡ anêḡ Anyô Matheḡ.”

⁷⁰ Ma Yisu hanaḡ, “Bôk yahatak môlô laumiḡ ba lahavuju ek numbitak yenaḡ ḡê ku. Ma doḡtom môlônim anyô te ma ḡgôk.” ⁷¹ Yani hanaḡ hathak Judas, Saimon Iskaliot anêḡ nakaduḡ. Yani ma ḡê ku laumiḡ ba lahavuju takatu te ma doḡtom wak te am ka tem yani enaḡ Yisu bêḡ.

7

Yisu hayê waklavôḡ bêḡ halôk Jelusalem

¹ *Vêm ma Islael iniḡ ḡê bêḡbêḡ idum ek nijik Yisu vônô. Ba intu hadô ek ni Judia ma hi haveḡ Galili lôbôlôbô iyom. ² *Ma avômalô Islael iniḡ waklavôḡ te habobo ba elam nena Elav Unyak Alôkḡauḡ. ³ Êḡ ma Yisu anêḡ iviyaḡ ibi yani liliḡ ba enaḡ, “Waklavôḡ Elav Unyak Alôkḡauḡ lêk hayô ba otak loḡ êntêk ma nu Judia ek anêm avômalô takatu ba esopa o tem nêgê lavôḡniḡ takatu ba hothak hudum. ⁴ Lemhaviḡ avômalô sapêḡ neyala o, êḡ ma miḡ umbuḡ o ami. Bôk huik o thô yôv ba intu nu yaḡ ek avômalô sapêḡ neyala o!” ⁵ *Yisu anêḡ iviyaḡ miḡ êvhaviḡ yani ami ba intu enaḡ aêḡ.

⁶ Ma Yisu hanaḡ viyaḡ, “Yenaḡ waklavôḡ yana Jelusalem ma mi denaḡ. Ma môlô ma wak sapêḡ ma mavi. ⁷ Avômalô pik miḡ hatôm nêpôlik ek môlô ami. Ma yahik avômalô pik iniḡ kambom thô ba intu êpôlik hathak ya. ⁸ Môlô nu ôḡgô waklavôḡ atu. Ma yenaḡ waklavôḡ yana Jelusalem miḡ lêk hayô ami denaḡ ba intu tem miḡ yana daku ami.” ⁹ Êḡ ma hamô Galili.

¹⁰ Aêḡ ba anêḡ iviyaḡ êmôḡ ba i ek nêgê waklavôḡ êḡ. Ma yani haveḡ i yam ma doḡtom miḡ hik i thô ami. ¹¹ Ma Islael iniḡ ḡê bêḡbêḡ takatu ba êyê waklavôḡ êmô Jelusalem êbôlêm Yisu ba enaḡ, “Anyô êntêk hamô êsê?”

* 6:57: 1Jon 3:24 * 6:64-65: Jon 6:44; 13:11 * 6:68: Mat 16:16 * 7:1: Jon 5:18 * 7:2: Wkp 23:34 * 7:5: Ap 1:14

¹² Ma avômalô nômbênj ênj enañ abô thikuthik bânj anônj hadênj i hathak yani. Vi enañ, “Yani anyô mavi anônj.” Ma vi enañ, “Mi. Yani hasau avômalô.” ¹³ Ma avômalô êkô ek iniñj nê bânjbânj ba intu miñj imiñj piklêvônj ek nenañ iniñj auk bânj ami.

¹⁴ Waklavônj Elav Unyak Alôknaunj anênj wak te malêvônj hayô. Ma Yisu hi unyak mathenj anênj piklêvônj ba hêv auk hadênj avômalô. ¹⁵ *Israël iniñj nê bânjbânj elanjô Yisu anênj abô ênj ma esonj kambom ba enañ, “Aisê ka ôpêntêk hawa auk hathak alalôaniñj abô balabuñj? Kêdônjwaga te miñj hadônj yani ami.”

¹⁶ *Ma Yisu hanañ viyañ, “Auk atu ba yahêv hadênj môlô halêm anênj ôpatu ba hêv ya ba yahalêm ma miñj yada yenañ auk ami. ¹⁷ Ôpatu ba hadum ek esopa Wapômbênj anênj lahaviñ, yani tem eyala nena yenañ auk ênj halêm anênj Wapômbênj mena halêm anênj yada yenañ auk iyom. ¹⁸ *Ôpatu ba habam yanida hadum aênj ek enja athênj lôkmanjgij. Ma doñtom ôpatu ba hadum ku ek avômalô nebam anyô atu ba hêv yani ba halêm, ôpênj ma hanañ abô avanônj. Ma miñj hasau avômalô ami. ¹⁹ *Mose bôk hêv abô balabuñj hadênj môlô yôv. Ma doñtom môlônim anyô te miñj hasopa abô balabuñj takênj ami! Ma môlô udum ek unjgwik ya vônô eka?”

²⁰ *Ma avômalô enañ viyañ, “Unjgôk hamô haviñ o. Opalê te hadum ek injik o vônô?”

²¹ Ma Yisu hanañ, “Bôk yahadum ku te hadênj Sabat nena yahadum anyô havuviñj atu mavi. Ênj ma hadum ba môlô osonj kambom! ²² *Odañô! Môlô osonj nena Mose hêv abô balabuñj nenjothe anyô kupik hadênj môlô. Ma doñtom mi. Bumalô da êv. Ba intu ku ênj habitak hadênj Sabat ma môlô othak osopa aênj iyom. ²³ *Abô balabuñj nenjothe kupik ma bânj ek abô balabuñj Sabat. Ba intu môlô onjothe okna kupik hadênj Sabat ek môlô miñj numbuliñj Mose anênj abô balabuñj atu ami. Ma nindum anyô mavi ma bânj ek nenjothe kupik! Aênj ba yahatôm yandum anyô te liñkupik lôkthô mavi êndênj Sabat. Ma môlô lemimmaniñj eka? ²⁴ Noja auk thêthônj esak ku lo loñj vêmam. Ma miñj ônjgô iyom ma nundum abô esak ami.”

Avômalô idum ek neyala nena Yisu ma opalê

²⁵ Ênj ma avômalô Jêusalem doho enañ, “Ôpêntêk intu ba nê bânjbânj idum ek nijik vônô, e? ²⁶ Ônjgô, yani hanañ abô hamiñj piklêvônj ma nê bânjbânj êyê iyom. Yakô ek thêlô neyala nena ôpênj ma Mesia la. ²⁷ *Ma doñtom ôpêntêk ma ayala anênj malak ôdônj. Ma Mesia atu halêm ma tem miñj nayala anênj malak ôdônj ami.”

²⁸ *Yisu hamiñj unyak mathenj anênj piklêvônj ma halañjô thêlônij abô. Ênj ma halam, “Môlô oyala ya lôk yenañ malak ôdônj e? Ôpatu ba hêv ya ba yahalêm ma Wapômbênj anônj atu ba môlô ôthônj yani paliñj ba miñj yahalêm hatôm yadanañ auk ami. ²⁹ Yahalêm anênj yani atu ba hêv ya ba yahalêm. Ba intu yada yahayala yani.”

³⁰ *Thêlô elanjô abô ênj ba idum ek nebalonj yani ma doñtom anênj waklavônj miñj hayô ami denañ. Ba intu miñj hatôm anyôla embalonj yani ami. ³¹ Avômalô nômbênj atu ba êmô ma êyê. Bânj anônj ma êvhaviñj yani ba enañ thikuthik, “Anyôla tem miñj emberj yam ba indum lavônij bânj anônj êmônj ek ôpêntêk ami. Yakô yani ma Mesia atu la.” ³² Nê Palisi elanjô thêlônij abô. Ênj ma thêlô lôk nê bânjbânj êbôk da êv thêlônij sôp bidonj ba i ek nebalonj Yisu.

³³ Ma Yisu hanañ, “Sawa bidonj ma tem yamô imbiñj môlô vêm ma tem yambônja êndênj ôpatu ba hêv ya ba yahalêm. ³⁴ *Ma môlô tem nômbôlêm ya, ma doñtom tem miñj hatôm nôpôm ya ami lôk miñj hatôm unu loñj atu ba yahamô ami.”

³⁵ Ma Israël iniñj nê bânjbânj enañ hadênj thêlôda, “Tem ni êsê ba miñj hatôm alalô napôm ami? Yani ni loñj atu ba alalôaniñj avômalô sêbôk ba ilupunij i ba lêk êmô haviñj nê daluk

* 7:15: Mat 13:54; Luk 2:47 * 7:16: Jon 12:49; 14:10 * 7:18: Jon 8:50 * 7:19: Ap 7:53; Lom 2:21-24 * 7:20: Jon 8:48; 10:20 * 7:22: Stt 17:9-13; Wkp 12:3 * 7:23: Jon 5:8-10,16 * 7:27: Jon 7:41; 9:29 * 7:28: Mat 11:27; Jon 8:55 * 7:30: Jon 7:44 * 7:34: Jon 8:21; 13:36

ek êndônj thêlô e? ³⁶ Yani anêj auk aisê ba intu hanañ aêj, ‘Tem mólô nômbólêm ya, ma doñtom tem miñ hatôm nôpôm ya ami lôk miñ hatôm unu loñ atu ba yahamô ami.’ ”

Yisu ma ñañ lôkmala

³⁷ *Waklavônj bêj êj anêj dañ ma bêj ek wak vi. Ma Yisu haviyô hamiñ unyak matheñ kapô ma halam, “Anyô te hathakmuniñ ek inum ñañ ma êlêm êndêj ya. ³⁸ *Abô te hêk Wapômbêj anêj kapyã ba hanañ, ‘Ñañ atu ba hêv lôkmala tem endañviñ êndôk avômalô takatu ba êvhaviñ ya iniñ kapôlônjiñ ba endañ endeba ni.’ ” ³⁹ *Yisu hanañ abô êj hathak Lovak Matheñ atu ba tem nêlêm êndêj avômalô takatu ba êvhaviñ. Yani miñ hama ba haviyô ami denañ ba intu Lovak Matheñ miñ halêm ami.

Avômalô evak i vose hi ôdônj ju

⁴⁰ *Avômalô doho elañj Yisu anêj abô êj ma enañ, “Avanônj birj! Alalô ayabiñ plopet te! Ôpêj êntêk êj!”

⁴¹⁻⁴² *Ma vi enañ, “Yani ma Mesia!”

Ma vi enañ, “Mi. Wapômbêj anêj kapyã hanañ, ‘Mesia ma tem imbitak anêj Devit anêj thalaleñ anêj malak Betlehem.’ Ma doñtom yani ma anyô Galili te.” ⁴³ Aêj ba avômalô evak i vose hi ôdônj ju. ⁴⁴ Anyô doho leñjiñ haviñ nebalonj yani, ma doñtom miñ evalonj ami.

Israel iniñ ñê bêjbêj miñ êvhaviñ Yisu ami

⁴⁵ Êj ma ñê bêjbêj iniñ sôp bidonj êvôi ek ñê bêjbêj êbôk da lôk ñê Palisi. Ma thêlô enañ, “Aisê ba mólô miñ ovalonj yani ba owa ba ôlêm ami?”

⁴⁶ *Ma sôp bidonj takêj enañ, “Anyô êj hanañ abô atu ba miñ anyô la bôk hanañ ami.”

⁴⁷ Ma Palisi ethañ thêlô ba enañ, “Ôpêj bôk hasau avômalô bêj anônj. Ma lêk hasau mólô haviñ e? ⁴⁸ *Ma alalôaniñ ñê bêjbêj lôk Palisi takêntêk iniñ anyô te hêvhaviñ yani e? ⁴⁹ Ma mi! Avômalô alonañ takêj êthônj Mose anêj abô balabuñ paliñ. Ba intu Wapômbêj tem injiki vônô!”

⁵⁰ *Nikodimus, anyô Palisi atu sêbôk ba hi hadêj Yisu halañj abô takêj ma hanañ hadêj thêlô, ⁵¹ “Alalôaniñ abô balabuñ hanañ nena nijik anyô te vônô oyañ e? Mi. Nadañj anêj abô ba nayala nôlêm takatu ba hadum vêmam.”

⁵² *Ma thêlô enañ viyañ, “O Galili hatôm ôpêj e? Osam abô atu ba hêk Wapômbêj anêj kapyã katô ma tem oyala nena plopet te tem miñ êlêm anêj Galili ami.”

*[Avi sek**

⁵³ Yôv ma avômalô i iniñ unyak.

8

¹ Ma Yisu hi Dum Oliv. ² Haviyô hayañ wak hapup ma Yisu havôhi unyak matheñ anêj piklêvônj. Ma avômalô êlêm êdêj yani, ma yani halôk hamô ma hêv auk hadêj thêlô. ³ Ñê Palisi lôk ñê lôkauk hathak abô balabuñ êpôm avi sek te ma ewa yani ba êlêm êdô hamiñ ñê bêjbêj maleñjiñ. ⁴ Ma enañ hik Yisu liñ, “Kêdônjwaga, lêk yêlô ayê avi êntêk hêk haviñ anyô lôk avi te. ⁵ *Ma Mose anêj abô balabuñ hanañ nena avi anêj aêj ma nijik vônô esak valu. Ba lemhabi aisê?” ⁶ Iniñ auk êj ma hatôm gwasilim ek neja yani êmô ek nenañ yani bêj.

Ma doñtom Yisu hakôm ba hatô abô hêk pik hathak bangwasin. ⁷ *Ma enañ hik liñ mathalaleñ aleba yani haviyô hamiñ ma hanañ hadêj thêlô, “Mólô te hayala nena miñ

* 7:37: Wkp 23:36; Ais 55:1; Jon 4:14 * 7:38: Ais 58:11 * 7:39: Jon 16:7; 20:22; Ap 2:4 * 7:40: Lo 18:15;
Jon 6:14 * 7:41-42: Jon 1:46; Sng 89:3-4; Mai 5:2 * 7:46: Mak 1:22 * 7:48: Jon 12:42 * 7:50: Jon 3:1-2
* 7:52: Jon 7:41-42 * 7:52: Ñê lôkauk vi leñjiñ nena abô 7:53-8:11 ma Jon da miñ hatô ami, ma anyôla hatô
haveñ yam. * 8:5: Wkp 20:10; Lo 22:22-24 * 8:7: Lo 17:7

hadum kambom te ami êḡ ma enja valu ba injik avi êntêk esak êmônḡ.”⁸ Êḡ ma hakôm ba hato abô hêk pik hathak loḡbô.

⁹ Thêlô elanḡ abô êḡ ma thêlô tomtom etak loḡ êḡ ba i. ḡê iniḡ sondabêḡ bêḡ anônḡ êmônḡ ba i. Ma anyô vi evenḡ yam aleba Yisu lo avi êḡ iyom êmô. ¹⁰ Ma Yisu haviyô hamiḡ ma hanaḡ hadêḡ yani, “Livônḡ, ḡê takatu ma lêk i êsê ba mi? Ma opalê lêk hadum abô ek nijik o vônô?”

¹¹ *Ma avi êḡ hanaḡ, “Anyô Bêḡ, anyô mi.”

Êḡ ma Yisu hanaḡ, “Ya miḡ yahadum abô ek nijik o vônô ami. Nu! Ma otak anêm kambom êḡ!”]

Yisu ma pik anêḡ deda

¹² *Yisu hanaḡ abô hadêḡ avômalô hathak loḡbô nena, “Ya ma hatôm avômalô pik iniḡ deda. Ôpatu ba hasopa ya tem enja deda atu ba nêm lôkmala anônḡ ma tem miḡ embenḡ loḡ momaḡiniḡ ami. Milôk.”

¹³ Ma Palisi enaḡ, “Oda hovatho anêm abô loḡ ba abô êḡ ma miḡ abô avanônḡ ami.”

¹⁴ *Ma hanaḡ viyaḡ, “Avanônḡ, lêk yahavatho yenaḡ abô loḡ. Ma yahayala loḡ atu ba yahamô ba yahalêm lôk loḡ atu ba tem yana. Ba intu yenaḡ abô ma avanônḡ. Ma doḡtom môlô ôthônḡ loḡ atu ba yahamô ba yahalêm lôk loḡ atu ba tem yana paliḡ. ¹⁵ *Môlô othak osopa avômalô pik iniḡ auk ba udum abô aêntêk, ‘anyô êntêk ma mavi’ mena ‘avi êntêk ma kambom’. Ma doḡtom yada miḡ aêḡ ami. ¹⁶ *Yai lôk Wakamik atu ba hêv ya ba yahalêm, yai adum ku êḡ haviḡ i. Ma miḡ yahadum abô hathak yada yenaḡ auk ami ma mi. Ba intu yahadum ek yandum abô, ma yenaḡ abô ma avanônḡ iyom. ¹⁷ *Môlôda unim abô balabuḡ hanaḡ aêntêk, ‘Anyô lokwanju idum abô ba enaḡ abô te iyom êḡ ma abô avanônḡ.’ ¹⁸ *Ma yada yahavatho yenaḡ abô loḡ. Ma Wakamik atu ba hêv ya ba yahalêm intu havatho yenaḡ abô loḡ haviḡ.”

¹⁹ Êḡ ma ḡê Palisi enaḡ hik yani liḡ, “Lemambô hamô êsê?”

Ma Yisu hanaḡ viyaḡ, “Môlô oyala ya, êḡ ma tem noyala Wakamik imbiḡ. Ma doḡtom môlô ôthônḡ ya ba intu ôthônḡ Wakamik haviḡ.” ²⁰ *Yisu hanaḡ abô takêḡ lôk hadônḡ avômalô hamô unyak mathenḡ anêḡ piklêvônḡ hamô habobo loḡ êv da halôk. Ma anêḡ waklavônḡ miḡ lêk hayô ami denaḡ ba intu miḡ evalonḡ yani ami.

Yisu anêḡ malak ôdônḡ

²¹ *Yisu hanaḡ hathak loḡbô. “Tem yana. Ma môlô tem nômbôlêm ya ba unim kambom atu ôthônḡ ya paliḡ tem injik môlô vônô ba miḡ hatôm unu loḡ atu ba yaha ami.”

²² Israel iniḡ ḡê bêḡbêḡ elanḡ abô êḡ ma thêlôda enaḡ hadêḡ i nena, “Aisê ka yani hanaḡ, ‘Môlô miḡ hatôm unu loḡ atu ba yaha ami?’ Yakô yanida injik i vônô la?”

²³ *Ma doḡtom Yisu hanaḡ hadêḡ thêlô, “Môlônim loḡ ma pik êntêk. Ma yenaḡ loḡ ma malak leḡ. Môlô ma avômalô pik ma doḡtom ya ma miḡ anyô pik êntêk ami. ²⁴ Ma miḡ môlô ôêvhaviḡ abô êntêk ‘Yada Yahamô’ ami, êḡ ma tem noma. Ba intu bôk yahananḡ hadêḡ môlô yôv nena môlô othak udum kambom lomaloma ba tem noma.”

²⁵ Thêlô enaḡ hik yani liḡ, “O ma opalê?”

Ma Yisu hanaḡ, “Sêbôk ba môḡ anônḡ ma yahananḡ hadêḡ môlô. ²⁶ Yahatôm yanḡ môlônim kambom lomaloma bêḡ. Ma doḡtom Wakamik atu ba hêv ya ba yahalêm, yani ma avanônḡ. Ba yahalanḡ anêḡ abô ba yahananḡ hadêḡ avômalô pik.”

²⁷ Thêlô êthônḡ Yisu anêḡ abô atu ba hanaḡ hathak Lambô. ²⁸ *Aêḡ ba yani hanaḡ hadêḡ thêlô, “Wak te am ka tem môlô nôsôkwêḡ ya Anyô Anêḡ Nakaduḡ atu. Êḡ ma tem noyala nena Yada Yahamô ba yahananḡ abô takatu ba Wakamik hik thô hadêḡ ya ma miḡ yahadum nômlate hatôm yada yenaḡ auk ami. ²⁹ Ma ôpatu ba hêv ya ba yahalêm

* 8:11: Jon 5:14 * 8:12: Ais 49:6; Jon 1:4-9; 9:5; 12:46 * 8:14: Jon 5:31-32; 7:28 * 8:15: Jon 12:47 * 8:16: Jon 5:30; 8:29 * 8:17: Lo 19:15 * 8:18: 1Jon 5:9 * 8:20: Jon 7:30 * 8:21: Jon 7:34; 13:33 * 8:23: Jon 3:31 * 8:28: Jon 3:14

intu hamô haviñ ya. Yahadum nômkama hatôm anêñ lahaviñ. Aêñ ba miñ hatak ya ba yahamô daluk ami.”³⁰ Avômalô bêñ anôñ elañô Yisu anêñ abô êñ ba êvhaviñ.

Avômena ethak idum hatôm lami

³¹ Yisu hanañ hadêñ avômalô Israël takatu ba êvhaviñ yani nena, “Môlô ovaloñ yenañ abô loñ lôklokwañ, êñ ma môlô ma yenañ nê ku anôñ. ³² Ma tem noyala nôñ avanôñ. Ma nôñ avanôñ êñ tem epole yak atu ba havuvi môlô loñ vê.”

³³* Ma thêlô enañ viyañ, “Aisê! Yêlô ma Ablaham anêñ limi ba anyôla ma miñ yêlôaniñ alañ ami. Ma honañ aêñ eka?”

³⁴* Ma Yisu hanañ viyañ, “Yanañ avanôñ biñ êndêñ môlô nena nê takatu ba ethak idum kambom, êñ ma hatôm yak havalon i loñ ba intu kambom habitak thêlôniñ alañ. ³⁵ Ma nê takatu ba ewa hêk loñ buyañ ma iniñ alañ hamô. Ba intu nê êñ ma miñ unyak alañ anêñ thalaleñ te ami. Nakaduñ iyom intu unyak alañ anêñ avômalô wak nômbêñ intu sapêñ. ³⁶ Aêñ ba ya Nakaduñ yahapole môlônim yak vê, ma yak êñ tem miñ embalon môlô loñ esak loñbô ami. ³⁷ Yahayala nena môlô ma Ablaham anêñ limi, ma doñtom yenañ abô ma miñ hamô môlônim kapôlômim ami. Ba intu udum ek uñgwik ya vônô. ³⁸ Yahathak yahanañ abô hathak nômkama takatu ba Wakamik hathak hik thô hadêñ ya. Ma môlô othak udum hatôm atu ba olañô hêk lemimambô.”

³⁹* Thêlô enañ viyañ, “Ablaham ma yêlôaniñ wakamik.”

Ma Yisu hanañ hadêñ thêlô, “Môlô ma Ablaham anêñ limi, êñ ma tem nosopa anêñ bôk lo loñ. ⁴⁰ Odañô! Wapômbêñ hanañ abô avanôñ hadêñ ya ba yahanañ abô êñ hadêñ môlô. Ma lêk môlô udum ek uñgwik ya vônô! Ablaham miñ hadum aêñ ami. Ma môlô aisê? ⁴¹* Môlô osopa lemambô iyom.”

Ma thêlô enañ, “Yêlô miñ avômena loñ sawa ami. Wapômbêñ da intu yêlôaniñ wakamik. Ma o?”

⁴² Ma Yisu hanañ, “Yahalêm anêñ Wapômbêñ ba êntêk yahamô. Yani hêv ya ba yahalêm ma miñ yada yahalêm hathak yenañ auk ami. Ba intu Wapômbêñ môlônim Lemambô, êñ ma tem môlô lemimimbiñ ya aêñ iyom. ⁴³ Môlô ôdô yenañ abô. Ba intu môlô ôthôn yenañ abô denañ. ⁴⁴* Sêbôk ba môn anôñ ma Sadañ anyô hik avômalô vônô mayaliv ba êntêk hadum aêñ haveñ denañ. Nôm avanôñ te miñ hamô haviñ yani ami. Ba intu hadô nôñ avanôñ sapêñ. Yani ma anyô abôyañ lôk abôyañ anêñ alañ. Aêñ ba abôyañ ma anêñ abô anôñ ba intu hanañ abôyañ iyom. Ma môlônim lemambô ma Sadañ êñ ba anêñ nali ma môlô ba intu osopa anêñ lahaviñ. ⁴⁵ Ma ya anyô loñ buyañ ba yahanañ abô avanôñ. Ba intu môlô miñ ôêvhaviñ ya ami. ⁴⁶* Môlô te hatôm injik yenañ kambom thô e? Yakô yenañ abô ma avanôñ ma aisê ba miñ môlô ôêvhaviñ ya ami? ⁴⁷* Wapômbêñ anêñ nali ma ethak elañô anêñ abô. Môlô ma miñ Wapômbêñ anêñ nali ami. Ba intu miñ olañô anêñ abô ami.”

Yisu hanañ abô hathak yanida

⁴⁸* Avômalô Israël enañ Yisu anêñ abô viyañ, “Avanôñ! O anyô Samalia te ba ñgôk hamô haviñ o!”

⁴⁹ Ma Yisu hanañ, “Ñgôk miñ hamô haviñ ya ami. Yahalovak Wakamik vibin. Ma môlô miñ olovak ya vibin ami. ⁵⁰ Miñ yada yahadum ek avômalô nebam ya ami. Mi. Anyô te intu hamô. Ba intu hadum ek avômalô nebam ya ma tem endañô avômalô iniñ abô. ⁵¹* Yanañ avanôñ biñ êndêñ môlô. Ôpatu ba hasopa yenañ abô ma tem miñ ema ami. Mi anôñ.”

⁵² Avômalô Israël enañ, “Yêlô lêk ayala nena ñgôk hamô haviñ o. Ablaham lôk plopet sapêñ bôk ema yôv. Ma doñtom oda honañ, ‘Ôpatu ba hasopa yenañ abô ma tem miñ ema

* 8:33: Mat 3:9 * 8:34: Lom 6:16,20 * 8:39: Mat 3:9 * 8:41: Ais 63:16 * 8:44: 1Jon 3:8 * 8:46: 2Ko 5:21; 1Pi 2:22 * 8:47: 1Jon 4:6 * 8:48: Mak 3:21-22 * 8:51: Jon 5:24

ami.' ⁵³ O bêñ ek yêlôaniñ bumalô Ablaham, e? Yani bôk hama yôv! Ma plopet sapêñ bôk ema haviñ. Ma hosorñ nena o anyô bêñ e?"

⁵⁴ Êñ ma Yisu hanañ, "Yahabam yada, êñ ma nôñ oyañ. Wakamik atu ba môlô olam nena unim Wapômbêñ, yani êñ intu habam ya. ⁵⁵ Ma doñtom môlô miñ oyala yani ami ma mi. Ya ma yahayala yani katô ba yahanañ nena yahathônñ yani paliñ, êñ ma tem yambitak anyô abôyañ êtôm môlô. Aêñ ba yahayala yani ba intu yahasopa anêñ abô. ⁵⁶ Môlônim bumalô Ablaham bôk hayala nena tem yalêm ba lamavi anônñ. Ma hayê yenañ waklavônñ êñ ma hadum yani lamavi anêñ dôêñ."

⁵⁷ Avômalô Israeñ enañ hadêñ Yisu, "Anêm sondabêñ miñ hatôm 50 ami denañ ma honañ nena bôk hâyê Ablaham. Hosau!"

⁵⁸ *Ma Yisu hanañ, "Yanañ avanônñ biñ êndêñ môlô. Ablaham miñ habitak ami denañ, ma yada bôk yahamô yôv." ⁵⁹ Thêlô elarô abô êñ ma ewa valu ek nijik yani esak. Ma doñtom Yisu hêv i vê menañna hêk unyak matheñ anêñ piklêvônñ ba hi.

9

Anyô madaluk pusip

¹ Yisu haveñ ba hi ma hayê anyô mapusip te. Sêbôk ba talêbô havathu ma mapusip.

² *Ma anêñ ñê ku enañ hik yani liñ, "Kêdônwaga, opalê intu hadum kambom ba talêbô hawa ôpêntêk ba mapusip? Ôpêñ da anêñ kambom mena lambô lo talêbô iniñ e?"

³ *Ma Yisu hanañ, "Wapômbêñ hadum ku êñ hathak ôpêñ ek avômalô pik nêgê. Ma miñ ôpêñ mena lambô lo talêbô iniñ kambom ami. Mi. ⁴ Deda hêk denañ ba alalô nandum ôpatu ba hêv ya ba yahalêm anêñ ku. Bôlôvônñ tem êyô ba miñ hatôm anyô nindum ku ami. ⁵ *Yahamô pik ma ya ma avômalô pik iniñ deda."

⁶ *Êñ ma yani hasôwapôk hathak pik ma hayelañ aleba habitak malim. Ma hawa ba hatak hathak anyô mapusip êñ madaluk. ⁷ Ma hanañ hadêñ yani, "Nu usik o êndôk kasuk Siloam." (Athêñ Siloam êñ anêñ ôdônñ nena, "Êv yani ba hi.") Ma ôpêñ hi hathik i. Ma hale halêm hathak lonbô ma lêk hayê tak mavi.

⁸ Yanida anêñ avômalô lôk avômalô takatu ba bôk eyala yani êyê ôpêñ ma enañ, "Êntêk ma anyô petenak sêbôk e?" ⁹ Ma doho enañ, "Ôpêñ intu."

Ma vi enañ, "Mi, anyô yañ ba hatôm ôpêñ."

Ma doñtom ôpêñda hanañ, "Ya êñ êntêk."

¹⁰ Ma thêlô enañ hik yani liñ, "Aisê ba malem daluk hakyav?"

¹¹ Ma hanañ, "Ôpatu ba elam nena Yisu, hayelañ pik haviñ wapôk aleba hatôm pik malim ma hatak hathak yamaleñ. Yôv ma hanañ nena, 'Nu kasuk Siloam ma usik o.' Êñ ma yaha yahathik ma yamaleñ hakyav."

¹² Ma thêlô enañ hik yani liñ, "Ôpêñ hamô êsê?"

Ma yani hanañ, "Yahathônñ paliñ."

Palisi enañ abô hadêñ anyô madaluk hakyav

¹³ Êñ ma thêlô ewa anyô madaluk pusip atu ba lêk mavi hi ek Palisi. ¹⁴ Lêk Sabat ma Yisu hadum ku êñ. ¹⁵ Aêñ ba Palisi enañ hik yani liñ hatôm atu ba avômalô enañ hik yani liñ, "Malem hakyav aisê?" Ma yani hanañ, "Ôpêñ hatak pik malim hathak yamaleñ ma yahathik ma lêk yahayê tak."

¹⁶ Ma Palisi doho enañ, "Anyô êñ miñ halêm anêñ Wapômbêñ ami ek malê nena habuliñ Sabat."

Ma doñtom vi enañ, "Anyô kambom hatôm indum lavônñ anêñ aêñ e?" Ma thêlô evak i vose hi ôdônñ ju.

¹⁷ *Yôv ma thêlô enañ hik anyô madaluk pusip êñ liñ hathak lonbô, "Yani hadum anêm malem ba hakyav. Ma honañ aisê hathak yani?"

* 8:58: Jon 1:1 * 9:2: Ese 18:20; Luk 13:2,4 * 9:3: Jon 11:4 * 9:5: Mat 5:14; Jon 8:12 * 9:6: Mak 8:23

* 9:17: Jon 4:19

Ma ôpêñ hanañ, “Yani ma plopet te.”

¹⁸ Ma Israël iniñ ñê bêñbêñ miñ êvhaviñ nena sêbôk ma yani mapusip ma dorjtom lèk habitak mavi ami. Ba intu elam lambô lo talêbô ba êlêm. ¹⁹ Ma enañ hik thai liñ, “Mamunim nalum êntêk e? Talêbô bôk havathu ba mapusip e? Aisê ka lèk hayê tak?”

²⁰ Ma talêbô lo lambô enañ, “Avanôn! Ôpêntêk ma yaianiñ okna. Talêbô hawa ma bôk mapusip yôv. ²¹ Ma dorjtom madaluk hakyav lôk opalê hadum yani madaluk mavi, êñ ma yai athôn paliñ. Yani bôk anyô muk yôv ba nonañ injik yanida liñ.” ²² Israël iniñ ñê bêñbêñ bôk enañ nena anyôla hanañ nena Yisu ma Mesia, êñ ma tem nêñêm ôpêñ vê. Aêñ ba intu thai êkô ²³ ba enañ, “Yani bôk anyô muk yôv ba nonañ injik yanida liñ.”

²⁴ Yôv ma elam ôpatu ba madaluk mavi hathak loñbô ma enañ, “Ondam Wapômbêñ anêñ athêñ ma onañ abô avanôn! Ôpêñ ma anyô kambom! Aêñ e?”

²⁵ Ma yani hanañ, “Injo! Ôpêñ anyô mavi mena anyô kambom la! Nôm atu ba yahayala katô, sêbôk ma yamaleñ pusip ma lèk yamaleñ hakyav!”

²⁶ Ma enañ hik yani liñ, “Yani hadum malê hadêñ o ba malem hakyav?”

²⁷ Ma yani hanañ, “Lèk yahanañ yôv hadêñ môlô, ma môlô lemimôndôn kôtôn. Môlô udum ek nodanô esak loñbô ek numbitak anêñ ñê ku e?”

²⁸ Êñ ma Palisi enañ abôma lôk ethañ yani nena, “Oda intu hosopa ôpêñ! Ma yêlô ma asopa Mose iyom! ²⁹ Alalô ayala nena Wapômbêñ bôk hanañ abô hadêñ Mose. Ma dorjtom ôpêñ anêñ loñ ma yêlô athôn paliñ.”

³⁰ Ma ôpêñ hanañ, “Aêñ e? Môlô ôthôn ôpêñ anêñ loñ, e? Odanô! Yani hadum yamaleñ mavi. ³¹ *Wapômbêñ hathak halañ ñê idum kambom iniñ abô e? Mi. Halañ ñê thêthôn atu ba esopa anêñ abô iyom. ³² Sêbôk aleba lèk ma miñ ayê anyô te hadum ba anyô mapusip te habitak mavi ami. ³³ Wapômbêñ miñ hêv ôpêñ ba halêm ami, êñ ma miñ hatôm indum nômlate ami.”

³⁴ *Palisi elañ aêñ ba enañ, “Waklavôn lemtambô havathu o, ma hubup lôk kambom ma aisê ka hudum ek ôndôn yêlô? Dô!” Êñ ma ilupuniñ ôpêñ.

Palisi ma hatôm ñê maleñij pusip

³⁵ Yisu halañ nena ilupuniñ ôpêñ ba intu hi ek êmbôlêm yani. Hapôm ma hanañ, “Hôêvhaviñ Anyô Anêñ Nakaduñ atu e?”

³⁶ Ma yani hanañ, “Anyô bêñ, anyô êñ ma opalê? Onañ êndêñ ya ek yanêmimbiñ yani.”

³⁷ Ma Yisu hanañ hadêñ yani, “Bôk hâyê yani yôv. Ondanô! Yani êñ êntêk ba hanañ abô haviñ o.”

³⁸ Ma ôpêñ hanañ, “Anyô Bêñ, yahêvhaviñ.” Êñ ma yani halek vadôn lêlô hadêñ Yisu.

³⁹ Ma Yisu hanañ, “Yahalêm pik ek yanañ avômalô iniñ kambom bêñ ek ñê maleñij pusip tem nêgê tak ma ñê êyê tak tem maleñij pusip.”

⁴⁰ *Ma Palisi doho êmô ba elañ abô êñ. Ma enañ hik yani liñ, “Aisê! Yêlô ma ñê maleñij pusip haviñ e?”

⁴¹ Ma Yisu hanañ, “Maleñij pusip, êñ ma kambom mi. Ma dorjtom môlô othak onañ, ‘Yêlô athak ayê tak.’ Ba intu môlônim kambom havalon môlô loñ denañ.”

10

Yisu ma boksipsip iniñ alañ

¹ Yisu hanañ, “Yanañ avanôn biñ êndêñ môlô. Ôpatu ba hasôv lôk kisi ma miñ habitak hayô kola abôlêk ek enja bôksipsip ami, yani ma anyô vani lôk anyô kambom. ² Ma anyô hathak habitak hayô kola abôlêk ba hi, intu boksipsip iniñ alañ. ³ Anyô hayabiñ kola halate abôlêk vê ek boksipsip alañ enja anêñ bok. Halam tomtom iniñ athêñ ma elañ ba halom i hi yaiñ. ⁴ Yani hawa anêñ boksipsip sapêñ ele yaiñ yôv ma hamôn ma boksipsip even yam. Boksipsip eyala alañsi leñselo ba intu esopa i. ⁵ Ma anyô yan ma êthôn ôpêñ

* 9:31: Sng 34:15 * 9:34: Sng 51:5 * 9:40: Mat 15:14

laselo paliŋ ba intu êsôv ma miŋ ethak esopa ami.”⁶ Yisu havuŋ abô ba miŋ eyala anêŋ ôdônŋ ami.

⁷ Aêŋ ba Yisu hanaŋ hathak loŋbô nena, “Avanônŋ! Yanaŋ êndêŋ môlô nena yada ma hatôm kola abôlêk ek boksipsip nêyô kola kapô. ⁸* Avômalô sapêŋ atu ba êmônŋ ek ya ma ŋê vani lôk ŋê kambom. Ma doŋtom boksipsip miŋ elarŋô thêlô leŋŋselo ami. ⁹ Yada ma kola abôlêk. Anyô te halêm hadêŋ ya ba hayô kola kapô ma Wapômbêŋ tem nêŋ yani bulubiŋ. Ôpêŋ tem ni ba êlêm êmô kola kapô ma tem êpôm nôŋ mavi ek enjaŋ. ¹⁰ Anyô vani halêm ek enja boksipsip vani lôk injik i vônô lôk imbuliŋ i. Ma doŋtom yahalêm ek neja lôkmala atu ba êmô thêlô kapôlônŋiŋ siŋ.

¹¹* “Ya ma boksipsip iniŋ alarŋ mavi ba yahatak yenaŋ lôkmala ek nêŋ boksipsip sa. ¹²* Alarŋ anêŋ ŋê ku ma miŋ boksipsip iniŋ alarŋ ami. Ba êyê avuŋ yatap te halêm ma tem netak boksipsip nêŋô ma nêsoŋv ba ini. Ma avuŋ yatap tem indupunŋiŋ i ba nêsoŋv mayaliv. ¹³ Alarŋ anêŋ ŋê ku ma leŋŋhaviŋ vuli iyom ma miŋ leŋŋhiki hathak boksipsip ami. Ba intu thêlô êsôv ba i.

¹⁴ “Yada iyom intu boksipsip iniŋ alarŋ mavi. Yahayala yenaŋ boksipsip ma thêlô eyala ya ¹⁵* hatôm atu ba Wakamik hayala ya ma yahayala Wakamik. Ma yahatak yenaŋ lôkmala ek nêŋ boksipsip sa. ¹⁶* Yenaŋ boksipsip doho miŋ êmô kola êntêk kapô ami. Ma yahalam i ma tem nedarŋô yaleŋselo ma tem yandom i ba ni nêyô kola kapô ek nimbatak ôdônŋ doŋtom lôk alarŋ doŋtom iyom. ¹⁷* Wakamik lahaviŋ ya ba intu yaleŋhaviŋ yani ek yatak yenaŋ lôkmala ma tem yanja esak loŋbô. ¹⁸ Anyôla miŋ hatôm nêŋ yenaŋ lôkmala vê ami. Mi. Yada yenaŋ yaleŋhaviŋ ek yatak yenaŋ lôkmala. Yahatôm yatak ma yahatôm yanja esak loŋbô. Wakamik hanaŋ ek yandum aêŋ.”

¹⁹ Avômalô Israel elarŋô abô êŋ ma evak i vose hi ôdônŋ ju hathak loŋbô. ²⁰ Ma bêŋ anônŋ enaŋ nena, “Ŋgôk kambom hamô haviŋ yani ba anêŋ auk molo. Aisê ka môlô olaŋô anêŋ abô?”

²¹ Ma doŋtom vi enaŋ, “Mi! Anyô lôk ŋgôk te miŋ hatôm enaŋ abô takêŋ ami. Ma ŋgôk kambom miŋ hatôm indum maleŋ pusip mavi ami. Mi.”

Ŋê Israel miŋ êvhaviŋ ami

²² Waklavônŋ Êv Mek Ek Unyak Matheŋ hayô ba avômalô Israel i Jelusalem ek nêgê.*

Lêk ma beleŋ simbak ²³ ba Yisu haveŋ unyak matheŋ anêŋ kapo daŋ te ba elam nena Solomon Anêŋ Kapo Daŋ. ²⁴ Ma avômalô Israel ekalabu yani siŋ ma enaŋ, “Huvuŋ abô ba aŋgê ka tem onarŋ nena o ma opalê? O ma Mesia atu e? Êŋ ma onarŋ bêŋ.”

²⁵ Ma Yisu hanaŋ viyaŋ nena, “Bôk yahanaŋ yôŋ hadêŋ môlô lôk lavônŋiŋ takatu ba yahadum hathak Wakamik anêŋ athêŋ hik ya thô hadêŋ môlô. Ma miŋ ôêvhaviŋ ya ami. ²⁶ Ek malê nena môlô ma miŋ yenaŋ boksipsip ami ba intu miŋ ôêvhaviŋ ya ami. ²⁷ Yenaŋ boksipsip ma ethak elarŋô yaleŋselo. Yahayala thêlô ma thêlô ethak esopa ya. ²⁸* Yahêv lôkmala atu ba tem nêŋô êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ hadêŋ yenaŋ avômalô ek miŋ nema ami lôk miŋ hatôm anyôla enja i vê ênjêk yabaheŋ ami. ²⁹ Wakamik hêv i hadêŋ ya, ma yani ma bêŋ ek nômkama sapêŋ ba miŋ hatôm anyôla nêŋ thêlô vê ênjêk Wakamik baŋ ami. ³⁰ Yai lôk Wakamik ma doŋtom iyom.”

³¹ Avômalô Israel ewa valu hathak loŋbô ba idum ek nijik Yisu vônô. ³² Ma Yisu hanaŋ hadêŋ thêlô, “Môlô bôk ôyê lavônŋiŋ mavi bêŋ anônŋ atu ba yahadum yôŋ. Ku êŋ ma Wakamik hêv hadêŋ ya. Ma lavônŋiŋ alisê intu yenaŋ kambom ba udum ek uŋgwik ya esak valu?”

* 10:8: Jer 23:1-2; Ese 34:2-3 * 10:11: Sng 23:1; ALK 7:17 * 10:12: Ap 20:29 * 10:15: Mat 11:27; 1Jon 3:16

* 10:16: Ais 56:8; Ese 34:23 * 10:17: Plp 2:8-9 * 10:22: Sêbôk ba avômalô loŋ buyarŋ ibuliŋ unyak matheŋ ma avômalô Israel ik vovak. Vêŋ ma êv mek ek unyak matheŋ hathak loŋbô. Ba intu avômalô Israel leŋhabi waklavônŋ êŋ.

* 10:28: Jon 3:16; 6:39

³³* Ma thêlô enaḡ viyaḡ, “Yêlô adum ek naḡgik o esak valu ek malê nena honaḡ abôma hathak Wapômbêḡ nena oda ma Wapômbêḡ. Ma doḡtom o ma anyô pik iyom. Ma miḡ yêlô leḡiḡhabi lavôḡiḡ la ami. Mi.”

³⁴ Ma Yisu hanaḡ, “Môlô da unim abô balabuḡ te hanaḡ nena, ‘Wapômbêḡ da halam môlô nena wapômbêḡ.’

Kapya Yey 82:6

³⁵ “Odaḡô! Abô atu ba hêk Wapômbêḡ anêḡ kapya ma avanôḡ ba bôk hêv hadêḡ avômalô takatu ba halam i nena, ‘wapômbêḡ’.” ³⁶ Ma hatak ya hatôm anêḡ anyô ek yalêm pik êntêk ba intu ya ma wapômbêḡ hatôm môlô. Ma doḡtom ya ma nakaduḡ ba intu ya ma bêḡ ek môlô. Aêḡ ba yahanaḡ nena, ‘Ya ma Wapômbêḡ Nakaduḡ’ ma yahanaḡ abôma hathak Wapômbêḡ aisê ba intu onaḡ ya bêḡ? ³⁷ Yahadum ku takatu ba Wakamik hadum ba intu nônêmbiḡ ya. ³⁸* Ma ôdô nônêmbiḡ ya, êḡ ma nônêmbiḡ lavôḡiḡ iyom. Nônêmbiḡ yenaḡ ku takatu ek êndôḡ môlô ek noyala katô nena Wakamik hamô ya kapô ma yahamô Wakamik kapô.” ³⁹ Êḡ ma idum ek nebalonḡ yani esak loḡbô. Ma doḡtom hêv i vê hêk thêlô ba hi.

⁴⁰* Ma habup hayô ḡaḡ Jolodaḡ ba hi ma hamô loḡ sêbôk ba Jon hathik avômalô halôk ⁴¹ ma avômalô bêḡ anôḡ i hadêḡ yani ma enaḡ, “Avanôḡ! Jon miḡ hadum lavôḡiḡ te ami. Ma doḡtom abô takatu ba yani hanaḡ hathak ôpêntêk ma avanôḡ.” ⁴² Ma avômalô loḡ êḡ bêḡ anôḡ êvhaviḡ yani.

11

Lasalus hama

¹* Anyô te hapôm lijiḡ ba anêḡ athêḡ nena Lasalus. Yani ma anyô Betani. Betani êḡ ma avi loyaḡ Malia lo Mata iniḡ malak ôdôḡ. ²* Malia êḡ atu ba yani haḡgasô nôḡm ôv mavi hayô hamô Anyô Bêḡ va ma haya lopali vê hathak wakadôk ḡauḡ. Anyô lijiḡ êḡ ma Lasalus, Malia atu limalô. ³ Ma avi lo yaḡ êv abô hadêḡ Yisu nena, “Anyô bêḡ, anêḡ anyô môlô hapôm lijiḡ.”

⁴* Yani halaḡô abô êḡ ma hanaḡ nena, “Lijiḡ êḡ anêḡ anôḡ ma miḡ ḡama ami. Lijiḡ êḡ habitak ek injik Wapômbêḡ anêḡ lôkmaḡiḡ thô. Ma lôkmaḡiḡ êḡ tem injik ya Nakaduḡ anêḡ lôkmaḡiḡ thô aêḡ iyom.” ⁵ Yani lahaviḡ Mata lo yaḡ Malia ma Lasalus bêḡ anôḡ. ⁶ Ma doḡtom yani halaḡô nena Lasalus hapôm lijiḡ ma miḡ hi ketheḡ ami ma hamô loḡ êḡ hatôm wak ju.

⁷ Êḡ ma hanaḡ hadêḡ ḡê ku, “Alalô nabôana Judia.”

⁸ Ma thêlô enaḡ, “Kêdôḡwaga, loḡ êḡ ma waksêḡnyôk ma avômalô Israeḡ idum ek nijik o vônô esak valu! Ma hudum ek ômbônu eka?”

⁹ Ma hanaḡ, “Wakma laumiḡ ba lahavuju hadêḡ wak te, aêḡ e? Ma pik êntêk êḡ anêḡ deda habi ba anyô êyê tak. Ma tem miḡ nêndôk ami. ¹⁰ Ma bôlôvônḡ ma deda mi ba anyô everḡ ma tem nêndôk.”

¹¹ Vêḡ ma hanaḡ, “Alalôaniḡ anyô môlô Lasalus hêk sôm ba tem yana ek yaḡgik liḡ.”

¹² Ma ḡê ku enaḡ, “Anyô Bêḡ, dô! Hêk sôm ek lijiḡ etak yani ba imbitak mavi.” ¹³ Thêlô esoḡ nena hanaḡ hathak Lasalus hêk sôm la. Ma doḡtom mi. Hanaḡ hathak Lasalus anêḡ ḡama.

¹⁴ Ba intu hanaḡ bêḡ nena, “Lasalus lêk hama ¹⁵ ba miḡ yahamô haviḡ ami ba intu yaleḡmavi. Ma tem yanêḡ môlô sa ek nônêmbiḡ. Alôana i!”

¹⁶* Êḡ ma Tomas anêḡ athêḡ yaḡ nena Didimus* hanaḡ hadêḡ ḡê ku vi nena, “Alôana imbiḡ yani ek nijik alalô vônô imbiḡ.”

Yisu ma lôkmala anêḡ ôdôḡ

¹⁷ Yisu thêlô êyô Betani ma yani halaḡô nena Lasalus bôk hêk siô hatôm wak ayova. ¹⁸ Loḡ êḡ hamô habobo Jelusalem ba hatôm kilomita lô iyom. ¹⁹ Ma avômalô Israeḡ bêḡ

* 10:33: Wkp 24:16 * 10:38: Jon 14:10-11 * 10:40: Jon 1:28 * 11:1: Luk 10:38-39 * 11:2: Jon 12:3
* 11:4: Jon 9:3 * 11:16: Mak 14:31 * 11:16: Abô Glik “Didimus” anêḡ ôdôḡ ‘anyô lopopek’.

anônj êlêm ek nênmê Malia lo Mata thêvô. ²⁰ Mata halarjô nena Yisu lêk halêm êj ma hi ek ênjê. Malia ma hamô unyak.

²¹ Ma Mata hanañ, “Anyô Bêj, hômô loj êntêk ma yenañ livônj tem miñ ema ami. ²² Ma doñtom yahayala nena malêla takatu ba honañ hik Wapômbêj liñ, êj ma tem yani indum.”

²³ Ma Yisu hanañ, “Livôm tem imbiyô esak lojbô.”

²⁴ *Ma Mata hanañ, “Avanônj! Pik lo leñ anêj dañ ba avômalô iviyô ma tem yani imbiyô imbiñ.”

²⁵ Ma hanañ, “Yada ma anyô yahik avômalô liñ lôk yahêv lôkmala hadêj i. Ma ôpatu ba hama ma doñtom hêvhaviñ ya, ôpêj tem êmô lôkmala. ²⁶ Avômalô takatu ba êvhaviñ intu ewa lôkmala anônj ma tem miñ nema ami. Hôêvhaviñ abô êntêk mena mi e?”

²⁷ *Ma Mata hanañ, “Anyô Bêj! Avanônj! Yahêvhaviñ nena o ma Mesia lôk Wapômbêj Nakaduñ atu ba bôk hanañ nena tem êlêm pik êntêk.”

²⁸ Êj ma Mata hi hanañ yaôna hadêj Malia, “Kêdônjwaga hayô ba halam o.” ²⁹ Malia halarjô abô êj ma haviyô kethêj ba hi ek ênjê. ³⁰ Yisu hamô loj atu ba Mata hapôm yani halôk ma miñ hayô malaklêvônj ami. ³¹ Avômalô Israêl takatu ba êmô unyak haviñ Malia ek nênmê yani thêvô êyê haviyô kethêj ba hi yaiñ ma esopa ba i. Thêlô esonj nena hi ek endañ emberj siô la. ³² Malia hi hayô loj atu ba Yisu hamô ma hayê yani. Ma halek vadônj lêlô habobo Yisu valuvi ma hanañ, “Anyô Bêj, hômô loj êntêk ma tem miñ livônj ema ami.”

³³ Yani halarjô Malia lôk avômalô iniñ asêj malêj ba lamalaiñ lôk lahiki bêj anônj.

³⁴ Ma hanañ, “Môlô ôdô yani hêk êsê?”

Ma thêlô enañ, “Anyô Bêj, ôlêm nôngô.”

³⁵ Enañ aêj ma halarj.

³⁶ Ma avômalô Israêl takêj enañ, “Alikak! Yani lahaviñ ôpêntêk bêj anônj.”

³⁷ *Ma doñtom doho enañ, “Anyô êj hadum ba ñê maleñij pusip êyê tak. Ma tem indum aêj iyom êndêj ôpêntêk ba miñ hatôm ema ami.”

Yisu hik Lasalus liñ hathak lojbô

³⁸ Yisu lamalaiñ ba lahiki bêj anônj hathak lojbô aleba hi hayô siô. Siô êj ma valu abyañ te ba epesañ hêk dumlolê. Ma valu te hamô lôv abôlêk siñ. ³⁹ Ma hanañ, “Nônêm valu vê!”

Mata, anyô ñama êj anêj livavi, hanañ, “Anyô Bêj, bôk hêk siô hatôm wak ayova ba kupik bôk ôvpalê.”

⁴⁰ Ma hanañ, “Lêk yahanañ hadêj o yôv! Hôêvhaviñ, ma tem nôngô Wapômbêj anêj lôkmanjij.”

⁴¹ Êj ma thêlô êv valu vê. Ma hayê leñ ma hanañ, “Wakamik! Hothak holarjô yenañ abô ba yalenmavi. ⁴² Yada yahayala yôv nena wak nômbêj intu ma holarjô yenañ abô. Ma doñtom yahanañ abô êntêk ek nênmê avômalô takêntêk sa ek nênmê imbiñ nena hôêv ya ba yahalêm.”

⁴³ Êj ma halam lôklala nena, “Lasalus, ôlêm yaiñ!” ⁴⁴ Ma hatak siô ba hale yaiñ. Ivuvi va lo baj hathak sôp seleñ ma thohavloma ma ivuliv hathak sôp. Ma Yisu hanañ hadêj thêlô, “Nopole sôp vê ek ni.”

⁴⁵ *Ma avômalô Israêl takatu ba elañ haviñ Malia êyê nôm atu ba Yisu hadum ba bêj anônj êvhaviñ. ⁴⁶ *Ma doñtom vi i hadêj ñê Palisi ma enañ hathak nôm takatu ba yani hadum. ⁴⁷ Êj ma ñê bêjbêj êbôk da lôk ñê Palisi takatu ba elam nena Sanhedlin* elam sa te ba enañ nena, “Ôñgô! Anyô êntêk hadum lavônij bêj anônj. Ma alalô ayê loj eka? ⁴⁸ Atak yani ba hadum ku êj, ma tem avômalô sapêj nênmê imbiñ. Êj ma Lom tem nêlêm nimbuliñ alalôaniñ unyak matheñ lôk avômalô sapêj.”

* 11:24: Jon 6:40 * 11:27: Jon 6:69 * 11:37: Jon 9:6-7 * 11:45: Jon 7:31 * 11:46: Luk 16:31 * 11:47: Elam iniñ kaunsil nena “Sanhedlin”.

⁴⁹ Ma thêlônij anyô te anêj athên nena Kaiapas. Ma sondabêj êj ma yani hatôm anyô bêj habôk da ba hanañ hadên thêlô nena, “Môlô molo e? ⁵⁰ Odarjô! Môlô ôthônj auk êntêk paliñ e? Anyô te hama êj ma nô m yaôna. Ma avômalô Isael sapêj ema êj ma malaiñ bêj. Aên ba mavi ek anyô te iyom ema ek nê m avômalô bêj anôn sa.”

⁵¹⁻⁵² *Sondabêj êj ma Kaiapas hatôm anyô bêj habôk da. Ba intu hanañ abô loj kapô atu ba tem injik anôn nena Yisu tem ema ek nê m avômalô Isael sa lôk isup Wapômbêj anên nali takatu ba êmô mayaliv esak dojtom ek malê nena miñ hama ek nê m avômalô Isael iyom sa ami. Ma Kaiapas miñ hanañ abô êj hatôm yanida anên auk ami. ⁵³ *Ëjê bêjbêj elañô Kaiapas anên abô ma êbôlêm lojônê ek nijik Yisu vônô.

⁵⁴ Êj ma Yisu hatak avômalô Isael ma hi Eplaim atu hamô habobo loj thiliv ek êmô imbiñ anên jê ku doho ba intu miñ havej Isael malêvôn ami.

⁵⁵ Avômalô Isael iniñ wklavôn Hale ba Hi habobo. Ma avômalô lomalak bêj anôn i daku Jelusalem ek nêpôpêk i ek nêgê wklavôn êj. ⁵⁶ Ma thêlô imiñ unyak mathên anên piklêvôn ek nêmbôlêm Yisu. Ma thêlôda enañ hadên i, “Môlô lemhabi aisê? Yani tem êlêm ênjê wklavôn êntêk imbiñ mena mi e?” ⁵⁷ Ma dojtom jê bêjbêj êbôk da lôk jê Palisi enañ lôklokwan hadên avômalô, “Anyô te hayê nena Yisu hamô êsê êj ma enañ bêj ek nebalon yani.”

12

*Malia hathik Yisu va
(Mat 26:6-13; Mak 14:3-9)*

¹ *Wak baheñvi ba lahavute hêk denañ ek êyô wklavôn Hale ba Hi. Ma Yisu hi Betani, Lasalus anên loj, ôpatu ba yani hik liñ hathak lojbô hêk ñama. ² *Êj ma thêlô engabôm nô m leñj mavi ek yani. Mata hathô nô m ma Lasalus hamô haviñ jê takatu ba eyañ nô m haviñ Yisu. ³ *Ma Malia hawa kolopak nô m ôv mavi hamô kapô ba anên vuli ma bêj anôn ba hançasô hayô hamô Yisu va kapô luvi. Ma hathav lôthôk vê hathak yanida wakadôk ñañ. Ma nô m ôv mavi atu anên ôv havej unyak kapô êj sapên.

⁴ Ma Yisu da anên jê ku te elam nena Judas Iskaliot ôpatu ba tem enañ yani bêj hayê ba hanañ, ⁵ “Nôm ôv mavi êj ma anyô hadum ku sondabêj daluk te ek nê m vuli! Ma lêk engasô oyañ iyom! Nanê m nô m êj ek anyô vi nê nê m vuli ba naja valuseleñ ek nanê m êndên avômalô siv.” ⁶ Judas anên ku hayabiñ avômalô êvhaviñ iniñ valuseleñ ma dojtom anyô vani te ba hathak hawa vi vani hatôm yanida anên lahaviñ. Ba intu hanañ aên. Ma miñ lahiki hathak avômalô siv ba hanañ ami.

⁷ Ma Yisu hanañ, “Notak yani. Avi êj hapôpêk yenañ ñama. ⁸ *Avômalô siv tem nê m imbiñ môlô êtôm wak nô mbêj intu sapên. Ma dojtom tem miñ yamô imbiñ môlô sawa daim ami.”

⁹ Avômalô Isael bêj anôn elañô nena Yisu hamô Betani. Êj ma i ek nêgê yani. Thêlô miñ i ek nêgê yani iyom ami. Mi. Leñj haviñ nêgê Lasalus imbiñ, ôpatu ba Yisu hik liñ hathak lojbô hêk ñama. ¹⁰⁻¹¹ *Ba intu avômalô Isael bêj anôn êvhaviñ ba esopa Yisu. Ma jê bêjbêj êbôk da evak abô ek nijik Lasalus vônô imbiñ Yisu.

*Yisu habitak hayô Jelusalem hatôm kiñ
(Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk 19:29-40)*

¹² Haviyô hayañ ma avômalô nô mbêj atu ba bôk i Jelusalem ek nêgê wklavôn Hale ba Hi elañô nena Yisu havej ba hi Jelusalem. ¹³ *Ma ewa nô kyalô thanañ ba i êpôm Yisu ma elam kaêk nena, “Osana!”

“Wapômbêj nê m lamavi êndên ôpatu ba halêm hathak Anyô Bêj anên athên!” *Kapya Yey 118:25-26*

“Wapômbêj nê m lamavi êndên avômalô Isael iniñ Kiñ!”

* 11:51-52: Jon 10:16 * 11:53: Jon 5:18 * 12:1: Jon 11:1,43 * 12:2: Luk 10:40 * 12:3: Luk 7:37-38
* 12:8: Lo 15:11 * 12:10-11: Jon 11:45 * 12:13: Jon 1:49

¹⁴ Yisu hawa bok dorjki map te ba hayô hamô hatôm atu ba bôk eto halôk Wapômbênj anêj kapy nena,

¹⁵ “Môlô avômalô Saion miñ nôkô ami.

Ôngô! Unim kiñ halêm!

Yani hayô hamô bok dorjki nakaduñ te ba halêm!”

Sekalaia 9:9

¹⁶ *Ëjê ku êyê nôm takênj ma dorjtom êthônj anêj ôdônj paliñ. Ma Yisu hama ba haviyô hathak loñbô ma miñ leñjñhabi abô takatu ba bôk eto halôk Wapômbênj anêj kapy. Êj ma eyala nena abô êj eto hathak Yisu da lôk leñjñhabi nôm takatu ba idum hadênj yani.

¹⁷ Avômalô takatu ba bôk êyê Yisu halam Lasalus hêk siô ba hik liñ hathak loñbô enañ haveñ denañ ba abô êj hi mayaliv. ¹⁸ Aênj ba avômalô bêñ anônj elañô nena Yisu bôk hadum lavônjñj êñ. Ba intu etak Jelusalem ba i ek nêpôm yani. ¹⁹ Ëjê Palisi êyê ma thêlôda enañ hadênj i, “Ôngô! Avômalô sapênj lêk esopa yani ba alalôaniñ ku anônj mi.”

Yisu anêj ku hayô

²⁰ Avômalô loñ buyañ doho i daku Jelusalem ek nêgê waklavônj Hale ba Hi ba nêñem yeñ imbiñ avômalô Isael. ²¹ Ma i hadênj Pilip, anyô Betsaida anêj Galili. Ma enañ hik yani liñ, “Anyô bêñ, yêlô adum ek nagê Yisu.” ²² Êñ ma Pilip hi hanañ hadênj Andulu ba thai i enañ hadênj Yisu.

²³ *Ma Yisu hanañ, “Wakma lêk hayô yôv ek injik Anyô Anêj Nakaduñ anêj lôkmañgiñ thô. ²⁴ *Yanañ avanônj biñ êndênj môlô. Yanvêk te miñ evatho halôk pik ami, êñ ma tem miñ injik anônj ami. Tem ida êmô aênj. Ma dorjtom yanvêk atu ba evatho halôk pik, êñ ma hama ba tem injik anêj anônj bêñ anônj. ²⁵ *Anyô te lahaviñ anêj lôkmala bêñ anônj êñ ma anêj lôkmala êñ tem nêñ yak ba mi. Ma anyô te hapôlik hathak anêj lôkmala pik êntêk êñ ma tem embalonj anêj lôkmala êñ loñ wak nômbênj intu sapênj. ²⁶ Ôpatu ba hadum ek indum yenañ ku ma esopa ya ba loñ atu ba yahamô ma tem êmô imbiñ. Ma Wakamik tem enañ abô mavi esak ôpênj.

²⁷ * “Lêk yalenmalainj bêñ ba hatôm yanañ nena, ‘Wakamik, nêñ ya bulubij.’ Dô! Yahalêm ek yandum ku êñ. ²⁸ Wakamik, nuñgwik anêñ lôkmañgiñ thô!”

Êñ ma kaêk te halam anêj malak leñ nena, “Bôk yahik yenañ lôkmañgiñ thô yôv. Ma tem yandum esak loñbô.” ²⁹ Avômalô nômbênj atu imiñ loñ êñ elañô abô êñ ba enañ, “Kakalu!” Ma doho enañ, “Añela te hanañ abô hadênj yani!”

³⁰ Ma Yisu hanañ nena, “Kaêk êñ halêm ek nêñ môlô sa. Yani miñ halam ek nêñ ya sa ami ma mi. ³¹ Ku nenañ avômalô pik bêñ lêk hayô yôv. Ba tem nimbi pik êntêk anêj anyô bêñ kambom atu ni. ³² *Ma tem nêñem ya liñ êtôm sêbôk ba Mose hathôkwênj umya dahô hathak a ek endom avômalô sapênj nêlêm êndênj ya.” ³³ *Yisu hanañ abô êñ ek injik loñôndê atu ba tem nijik yani vônô esak alovalañsij thô.

³⁴ *Ma avômalô nômbênj atu enañ, “Abô balabuñ hanañ nena Mesia atu tem êmô êtôm wak nômbênj intu sapênj ba yêlô ayala abô êñ. Ma honañ nena nêsôkwênj o Anyô Anêj Nakaduñ esak a. Anyô Anêj Nakaduñ êñ ma opalê?” ³⁵ *Ma Yisu hanañ, “Sawa bidonj iyom ma deda tem êmô imbiñ môlô. Ba ôpatu haveñ momañiniñ ma hathônj nena tem ni êsê. Aênj ba intu môlô nombeñ yapinj êña tem momañiniñ êyô môlô vôn! ³⁶ *Deda hamô haviñ môlô denañ. Aênj ba nôñemimbiñ yani ek môlô tem numbitak deda anêj avômalô.” Yisu hanañ abô êñ yôv ma hatak thêlô ba hi hakopak.

Avômalô bêñ anônj miñ êvhaviñ Yisu ami

³⁷ Yisu bôk hadum lavônjñj lomaloma hêk avômalô maleñj. Ma dorjtom miñ êvhaviñ yani ami ³⁸ ek plopet Aisaia anêj abô injik anônj nena, “Anyô Bêñ, opalê lêk hêvhaviñ alalôaniñ abô?”

* 12:16: Jon 2:22 * 12:23: Jon 13:31-32; 17:1 * 12:24: 1Ko 15:36 * 12:25: Mat 16:25 * 12:27: Sng 6:3; 42:5; Mat 26:38 * 12:32: Jon 3:14 * 12:33: Jon 18:32 * 12:34: Sng 110:4; Ais 9:7; Dan 7:14 * 12:35: Jon 8:12 * 12:36: Ep 5:8

Ma opalê lèk hayê anêm lôklokwaṅ atu ba bôk huik thô? Mi anôṅ.” *Aisaia 53:1*

³⁹ Avômalô iniṅ lôklokwaṅ mi ek nêmbimbiṅ ba intu plopet Aisaia bôk hanaṅ hêk Wapômbêṅ anêṅ kapy aêntêk,

⁴⁰ “Yani habi thêlô maleṅiṅ siṅ
ma hik thêlôniṅ auk siṅ

ek miṅ nêgê esak maleṅiṅ

lôk neyala ênjêk iniṅ auk

ba nêmbô nêlêm êndêṅ ya ek yandum thêlô mavi ami.”

Aisaia 6:10

⁴¹ * Aisaia bôk hayê Yisu anêṅ lôkmaṅgiṅ. Aêṅ ba yani hanaṅ abô êṅ hathak Yisu.

⁴² * Ma avômalô Israeḷ iniṅ ṅê bêṅbêṅ doho êvhaviṅ Yisu ma doṅtom miṅ enaṅ iniṅ êvhaviṅ bêṅ ami. Thêlô êkô ek Palisi nêlêm i vê ⁴³ * ba intu leṅiṅhaviṅ avômalô pik iniṅ leṅiṅmavi bêṅ anôṅ hamôṅ ek Wapômbêṅ anêṅ lamavi. ⁴⁴ Ma Yisu halam kaêk nena, “Ôpatu ba hêvhaviṅ ya ma hêvhaviṅ ôpatu ba hêv ya ba yahalêm haviṅ. Miṅ hêvhaviṅ ya iyom ami. ⁴⁵ * Ôpatu ba hayê ya, êṅ ma hatôm hayê ôpatu ba hêv ya ba yahalêm. ⁴⁶ Yahalêm hatôm deda hamô pik ek opalêla takatu ba êvhaviṅ ya ma tem miṅ nêmbô momaṅiniṅ esak loṅbô ami.

⁴⁷ * “Yahalêm ek yanêm avômalô pik bulubiṅ. Ma miṅ yahalêm ek yandum abô ek avômalô pik ami. Aêṅ ba opalêla takatu ba elanô yenaṅ abô ba miṅ esopa ami ma tem miṅ yandum abô ek i ami. ⁴⁸ Abô takêntêk ba yahananṅ êṅ iyom intu tem êtôm abô nindum abô esak êndêṅ pik lo leṅ anêṅ daṅ ba opalê atu ba hadô ya ba miṅ halaṅô yenaṅ abô ami, êṅ ma tem yani indum abô. ⁴⁹ Ma Wakamik atu ba hêv ya ba yahalêm intu hêv abô êṅ ba yahananṅ. Miṅ yada yahananṅ yenaṅ abô ami. Ba intu tem nindum abô esak abô êṅ iyom. ⁵⁰ Ma yahayala nena Wakamik anêṅ abô tem nêmbô lôkmala atu ba nêmbô êtôm wak nêmbêṅ intu sapêṅ. Aêṅ ba yahananṅ abô takatu ba Wakamik hêv hadêṅ ya iyom.”

13

Yisu hathik ṅê ku veṅiṅkapô

¹ Avômalô Israeḷ iniṅ waklavôṅ Hale ba Hi habobo. Ma Yisu hayala nena anêṅ waklavôṅ etak pik ba ni ek Lambô lèk hayô. Yani hathak lahaviṅ anêṅ avômalô takatu ba êmbô pik aleba hayô wakma hatak i. Ma dokte ma tem injik anêṅ lahaviṅ anêṅ anôṅ thô êndêṅ thêlô.

² * Yaṅsiṅ ma thêlô eyaṅ nôm êmbô. Ma Sadaṅ bôk halôk Judas la yôv ek enaṅ Yisu bêṅ. Judas êṅ ma Saimon Iskaliot nakaduṅ. ³ * Ma Yisu hayala nena Wapômbêṅ hatak nôm kama sapêṅ halôk yanida baṅ. Lôk hayala nena yanida halêm anêṅ Wapômbêṅ ba tem êmbôni êndêṅ Wapômbêṅ esak loṅbô. ⁴ Êṅ ma hatak nôm hamô. Ma habi anêṅ kwêv thô hatôm anyô athêṅ mi ma hawa sôp te ba havuvi hayô haveṅ lamalim. ⁵ Ma haṅgasô ṅaṅ halôk belev te ba hathik anêṅ ṅê ku veṅiṅkapô. Ma haya vê hathak sôp atu ba havak hawê haveṅ lamalim.

⁶ Yani hathik anyô vi iniṅ yôv ma hadum ek isik Saimon Pita anêṅ. Ma Pita hanaṅ, “Anyô Bêṅ, hudum ek usik yaveṅkapô e?”

⁷ Ma hanaṅ, “Hôthôṅ nôm atu ba lèk yahadum. Wak te am ka tem oyala.”

⁸ Ma Pita hanaṅ, “Dô! Miṅ usik yaveṅkapô ami. Mi anôṅ.”

Ma hanaṅ viyaṅ, “Miṅ yahathik o ami ma tem miṅ umbitak yenaṅ avômalô te ami.”

⁹ Ma Saimon Pita hanaṅ, “Anyô Bêṅ, êṅ ma usik yabaherṅ lôk yaleṅkadôk imbiṅ ma miṅ usik yaveṅkapô iyom ami.”

¹⁰ * Ma yani hanaṅ hadêṅ ôpêṅ nena, “Anyô bôk hathik i yôv, ma miṅ isik i esak loṅbô ami. Isik va iyom ek malê nena liṅkupik ma mabuṅ. Ma mólô ma mabuṅ. Ma doṅtom

* 12:41: Ais 6:1 * 12:42: Jon 9:22 * 12:43: Jon 5:44 * 12:45: Jon 14:9 * 12:47: Jon 3:17 * 13:2: Luk 22:3; Jon 13:27 * 13:3: Jon 3:35; 16:28 * 13:10: Jon 6:64,70-71; 15:3

miŋ sapêŋ mabuŋ ami.” ¹¹ Yisu lêk hayala ôpatu ba tem enaŋ yani bêŋ. Ba intu hanaŋ, “Miŋ sapêŋ mabuŋ ami.”

¹² Yani havôkwiŋ thêlô veŋiŋ yôv ma hik anêŋ kwêv hathak loŋbô ma halôk hamô. Ma hanaŋ hik thêlô liŋ, “Môlô oyala nôm atu ba lêk yahadam anêŋ ôdôŋ e? ¹³ Ya môlônim Kêdôŋwaga lôk môlônim Anyô Bêŋ ba intu môlô udum mavi ba olam ya nena ‘Kêdôŋwaga’ lôk ‘Anyô Bêŋ’. ¹⁴ *Ôŋgô! Ya ma môlônim Anyô Bêŋ lôk Kêdôŋwaga ma doŋtom lêk yahathik môlô vemim hatôm anyô athêŋ mi. Aêŋ ba môlô sapêŋ nusik môlônim avômalô vi veŋiŋ aêŋ iyom. ¹⁵ *Yahik ku êŋ thô hadêŋ môlô ek nosopa yaveŋgwam ba nundum êtôm atu ba lêk yahadam hadêŋ môlô. ¹⁶ *Yanaŋ avanôŋ biŋ êndêŋ môlô. Anyô ku ma miŋ bêŋ ek anêŋ anyô bêŋ ami. Ma anyô atu ba hi ma miŋ bêŋ ek ôpatu ba hêv yani ba hi ami. ¹⁷ Lêk môlô oyala auk takêŋ. Ba udum aêŋ ma tem Wapômbêŋ lamavi esak môlô.

Yisu hayala Judas anêŋ kambom

(*Mat 26:20-25; Mak 14:17-21; Luk 22:21-23*)

¹⁸ “Ma miŋ yahananŋ abô êŋ hathak môlô sapêŋ ami. Yahayala môlô ŋê takatu ba yahalam yôv unim auk. Ma doŋtom abô atu ba hêk Wapômbêŋ anêŋ kapy a tem injik anôŋ aêntêk,

‘Ôpatu ba hayaŋ nôm haviŋ ya ma tem nêŋ vaŋgwam liŋ ek embak ya esak.’ *Kapya Yey 41:9*

¹⁹ * “Nôm êŋ habitak ami denaŋ ma lêk yahananŋ hadêŋ môlô yôv ek waklavôŋ atu ba nôŋ êŋ habitak ma môlô tem nôŋnêmbiŋ ya nena Yada Yahamô. ²⁰ *Yanaŋ avanôŋ biŋ êndêŋ môlô nena ôpatu ba hawa anyô te atu ba yahêv hathôk thô, yani hawa ya thô haviŋ. Ma ôpatu ba hawa ya thô, hawa Ôpatu ba hêv ya ba yahalêŋ thô haviŋ.”

²¹ Yisu hanaŋ yôv ma lamalaiŋ kambom. Ma hanaŋ bêŋ nena, “Yanaŋ avanôŋ biŋ êndêŋ môlô. Môlô te tem enaŋ ya bêŋ!”

²² Ma ŋê ku êthôŋ nena thêlô alisê intu tem indum nôŋ êŋ ba ititiŋ i mayaliv. ²³ ŋê ku ali atu ba Yisu hathak lahaviŋ bêŋ anôŋ hamô habobo yani. ²⁴ Ma Saimon Pita hik thô hathak wakadôk nena, “Onaŋ injik yani liŋ nena yani hanaŋ hathak opalê.”

²⁵ Êŋ ma ôpêŋ hanaŋ thikuthik nena, “Anyô Bêŋ, honaŋ hathak opalê?”

²⁶ Ma Yisu hanaŋ, “Tem yatak polom te êndôk thôk ba yahêv hadêŋ môlô te. Êŋ ma ôpêŋ.” Ma hatak polom seleŋ êŋ halôk thôk ma hêv hadêŋ Judas, Saimon Iskaliot nakaduŋ. ²⁷ *Judas hawa polom êŋ ma Sadaŋ halôk yani kapô.

Ma Yisu hanaŋ hadêŋ yani, “Nu undum anêŋ ku ketheŋ.” ²⁸ ŋê takatu ba eyaŋ nôŋ haviŋ Yisu elarô ma doŋtom êthôŋ anêŋ abô atu ba hanaŋ hathak Judas anêŋ ôdôŋ paliŋ. ²⁹ Judas ma anyô hayabiŋ valuselerŋ. Aêŋ ba doho esoŋ nena Yisu hanaŋ ek ni nêŋ nôŋkama vuli ek nêgê waklavôŋ Hale ba Hi mena ni nêŋ nôŋkama êndêŋ ŋê siv la. ³⁰ Judas hawa polom êŋ yôv ma hatak thêlô ba hi. Ma lêk bôlôvôŋ.

Yisu hêv abô balabuŋ lukmuk

³¹ *Judas hi yôv ma Yisu hanaŋ, “Dokte ma avômalô tem nêgê ya Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu anêŋ lôkmaŋgiŋ thô. Ma lôkmaŋgiŋ êŋ tem injik Wapômbêŋ anêŋ lôkmaŋgiŋ anôŋ thô. ³² *Ma kasana Wapômbêŋ tem injik ya Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu anêŋ lôkmaŋgiŋ thô aêŋ iyom.

³³ * “Yenaŋ avômena, tem yamô vauna imbiŋ môlô. Ma môlô tem nôŋbôlêŋ ya. Ma doŋtom môlô miŋ ôtôm unu loŋ atu ba tem yana ami. Bôk yahananŋ abô êŋ hadêŋ avômalô Isael ma lêk yahananŋ abô bô êŋ hathak loŋbô.

* 13:14: Mat 20:28; Luk 22:27 * 13:15: Plp 2:5; Kol 3:13; 1Pi 2:21 * 13:16: Mat 10:24 * 13:19: Jon 14:29; 16:4
* 13:20: Mat 10:40 * 13:27: Jon 13:2 * 13:31: Jon 12:23 * 13:32: Jon 17:5 * 13:33: Jon 7:33-34

³⁴* “Ma yahêv balabuŋ lukmuk te hadêŋ môle nena lemimimbiŋ am êtôm atu ba lêk yalerhaviŋ môle. ³⁵ Môle lemimhaviŋ am aêŋ ma tem avômalô sapêŋ nêgê môle nena yenaŋ avômalô takatu ba esopa ya.”

Yisu hanaŋ nena Pita tem enaŋ nena hathônŋ yani paliŋ

(*Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Luk 22:31-34*)

³⁶ Saimon Pita hanaŋ hik Yisu liŋ, “Anyô Bêŋ, nu êsê?”

Ma Yisu hanaŋ, “Loŋ atu ba tem yana ma miŋ hatôm osopa ya ami. Ma doŋtom wak te am ka tem osopa ya.”

³⁷ Ma Pita hanaŋ, “Anyô Bêŋ, aisê ba miŋ hatôm yasopa o êndêŋ yaô ami? Tem yatak yenaŋ lôkmala ek yanêm o sal!”

³⁸ Ma Yisu hanaŋ, “Avanônŋ e? Lemhaviŋ otak anêm lôkmala ek nêm ya sa e? Yanaŋ avanônŋ biŋ êndêŋ o nena tale miŋ halaŋ ami denaŋ ma tem onaŋ êtôm bôlônŋ lô nena hôthônŋ ya paliŋ.”

14

Yisu da ma loŋôndê

¹ “Môle miŋ kapôlômim malaiŋ ami. Nônênimbiŋ Wapômbêŋ lôk nônênimbiŋ ya. ² Unyak lokapô lokapô hêk Wakamik anêŋ unyak ba yaha ek yapôpêk môle nim loŋ. Abô êŋ ma abôyaŋ, ma tem miŋ yanaŋ aêŋ ami. ³* Yaha ek yapôpêk môle nim loŋ. Êŋ ma tem yandaelêm ek yanja môle ek nômô loŋ êŋ imbiŋ ya. ⁴ Ma bôk oyala loŋôndê atu ba hi loŋ atu ba tem yana.”

⁵ Tomas hanaŋ, “Anyô Bêŋ, yêlô athônŋ loŋ atu ba tem nu paliŋ ma tem nayala loŋôndê êŋ aisê?”

⁶* Ma Yisu hanaŋ, “Yada intu loŋôndê lôk abô avanônŋ ma lôkmala. Ma anyô te miŋ hatôm esak loŋôndê yaŋ ba ni ek Wakamik ami. Mi. Ya iyom. ⁷* Môle oyala ya katô, êŋ ma tem noyala Wakamik aêŋ iyom. Avanônŋ! Bôk ôyê lôk oyala yani yôv!”

⁸ Ma Pilip hanaŋ hadêŋ Yisu, “Anyô Bêŋ, nuŋgwik Lemambô thô êndêŋ yêlô. Êŋ ma hatôm.”

⁹* Ma hanaŋ viyaŋ, “Pilip, bôk yahamô haviŋ môle sawa daim ma miŋ hoyala ya ami denaŋ e? Anyô hayê ya ma hayê Wakamik. Ma honaŋ nena yaŋgik Wakamik thô eka? ¹⁰* Ma miŋ hôêvhaviŋ nena yahamô Wakamik kapô ma Wakamik hamô yakapô ami e? Abô atu ba yahananŋ hadêŋ môle ma Wakamik hamô ya kapô ba hathak hadum anêŋ ku. Miŋ yada yahananŋ hathak yenaŋ auk ami. ¹¹* Nônênimbiŋ abô êntêk! Wakamik hamô ya kapô ma yahamô yani kapô. Ma môle ôdô nônênimbiŋ abô êntêk, êŋ ma lemimimbi ku takatu ba yahadum ek nêm môle sa ek nônênimbiŋ! ¹²* Yanaŋ avanônŋ biŋ êndêŋ môle. Anyô hêvhaviŋ ya ma tem indum ku lomaloma êtôm yahadum. Ma yaha ek Wakamik. Aêŋ ba ôpatu ba hêvhaviŋ tem indum ku mavi lomaloma êmônŋ ek ku takatu ba yahadum. ¹³* Nôm takatu ba môle onaŋ hathak yenaŋ athêŋ ek yandum ma tem yandum ek Nakaduŋ injik Lambô anêŋ lôkmaŋgiŋ thô. ¹⁴ Ma nôm takatu ba môle onaŋ hik liŋ hathak yenaŋ athêŋ ma tem yandum.”

Lovak Matheŋ tem êlêm

¹⁵* “Môle lemimhaviŋ ya, êŋ ma tem nosopa abô takatu ba yahananŋ. ¹⁶* Ma tem yanaŋ injik Wakamik liŋ ek nêm anyô yaŋ ek embatho môle loŋ. ¹⁷* Ma anyô êŋ tem êmô imbiŋ môle êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ. Ôpêŋ ma Lovak Matheŋ ba hathak hik Wapômbêŋ thô. Ma tem êmô imbiŋ môle ba êmô môle kapôlômim ek noyala yani. Ma doŋtom avômalô pik miŋ êyê lo eyala ami. Ba intu tem miŋ neja ami. ¹⁸ Tem yandaelêm esak

* 13:34: Jon 15:12,17; 1Jon 3:23; 2Jon 5 * 14:3: Jon 12:26 * 14:6: Jon 11:25; Lom 5:1-2 * 14:7: Jon 8:19
* 14:9: Jon 12:45; Kol 1:15; Hib 1:3 * 14:10: Jon 12:49 * 14:11: Jon 10:38 * 14:12: Mak 16:19-20 * 14:13:
Mat 7:7; Jon 15:16 * 14:15: Jon 15:10; 1Jon 5:3 * 14:16: Jon 14:26; 15:26; 16:7 * 14:17: Jon 16:13

lojbo ba miŋ hatôm yatak môlô êtôm avômena bilak ami. ¹⁹ Dokte ma avômalô pik tem nêsôn ya paliŋ. Ma doŋtom môlô tem ôngô ya. Yahamô lôkmala. Ba intu tem môlô nômo lôkmala imbiŋ. ²⁰*Wak êŋ ma tem môlô noyala nena yahamô Wakamik kapô, ma môlô ômo ya kapô, ma yahamô môlô kapôlômim. ²¹ Ma ôpatu ba halanô yenan abô balabuŋ ba hasopa, ôpêŋ lahaviŋ ya. Ma ôpatu ba lahaviŋ ya ma Wakamik tem laimbiŋ yani. Ma aêŋ iyom tem yalenjimbij yani ma tem yanŋik ya thô êndêŋ yani.”

²² Êŋ ma Judas yan, miŋ Iskaliot ami, yani hanan, “Anyô Bêŋ, aisê ba lemhaviŋ nuŋgwik oda thô êndêŋ yêlô ma avômalô pik mi?”

²³ Ma Yisu hanan, “Ôpatu ba lahaviŋ ya tem esopa yenan abô. Ma Wakamik tem laimbiŋ ôpêŋ, ma tem yai ana namô imbiŋ yani. ²⁴*Ma ôpatu ba miŋ lahaviŋ ya ami tem miŋ esopa yenan abô ami. Abô êntêk ba môlô olanô ma miŋ yenan abô ami. Mi. Abô takêŋ ma Wakamik atu ba hêv ya ba yahalêm anêŋ abô.

²⁵ “Yahamô denan ma yahanan abô takêŋ hadêŋ môlô. ²⁶ Ma Wakamik tem nêma anyô te ba êlêm esak yenan athêŋ ek embatho môlô loŋ. Ôpêŋ ma Lovak Matherŋ ba tem êndôn môlô esak nôma takêŋ sapêŋ. Ma tem indum ba môlô lemimimbi abô taksêbôk ba yahanan. ²⁷ Yenan labali yahêv lôk yahadô hamô haviŋ môlô. Êŋ ma yada yenan. Miŋ avômalô pik hatôm nênem êndêŋ môlô ami. Lemim êndôk biŋ ma miŋ nôko ami.

²⁸* “Ma lêk olanô abô êntêk ba yahanan hadêŋ môlô, ‘Yaha. Ma tem yandéalêm esak lojbo.’ Êŋ ma môlô lemimmalaiŋ. Wakamik ma bêŋ ek ya. Ma môlô lemimimbiŋ ya, ma tem môlô lemimmavi ek yaha hadêŋ Wakamik. ²⁹*Nôm êŋ miŋ habitak ami denan ma lêk yahanan hadêŋ môlô ek wak êŋ hayô ma môlô nônemimbiŋ. ³⁰ Dokte ma pik êntêk anêŋ anyô bêŋ tem êlêm ba intu miŋ hatôm yanan abô pôk bêŋ anôn ami. Ma miŋ hatôm indum nômla esak ya ami. ³¹ Ma doŋtom yahadum ek avômalô pik neyala nena yalenhaviŋ Wakamik ba yahasopa nôma takatu ba yani hanan hadêŋ ya katô. Yôv ma nôlêm ek alôana i.”

15

Yisu ma yak lokwan ta anôn

¹ Yisu hanan, “Ya ma yak lokwan ta anôn. Ma Wakamik ma ku kapô anêŋ alaj. ²*Yenan thanan sapêŋ atu ba miŋ hik anôn ami ma Wakamik hathak halo vê. Ma thanan sapêŋ atu ba hik anôn ma hêv katôn vê ek injik limamôk. ³ Abô atu ba yahanan hadum ba môlô ubitak mabuŋ. ⁴ Môlô odahaliŋ ya êŋ ma tem yandahaliŋ môlô. Yak thanan da miŋ hatôm injik anêŋ anôn ami. Thanan hadahaliŋ yak lokwan ta ek injik limamôk. Aêŋ ba môlô miŋ odahaliŋ ya ami, êŋ ma tem miŋ ungwik anôn ami.

⁵ “Yada ma hatôm yak lokwan ta. Ma môlô ma thanan. Ôpatu ba hadahaliŋ ya ma yahadahaliŋ yani ba intu hik limamôk. Ma miŋ yahêv môlô sa ami, ma môlô miŋ hatôm nundum nômlate ami. ⁶*Ma anyô te miŋ hadahaliŋ ya ami ma hatôm thanan atu ba ibi halôk pik ba hakapok ba isup ek nêmbôk esak atum. ⁷ Ma môlô odahaliŋ ya ba yenan abô hêk môlô kapô ba onan hik ya liŋ hathak malêla takatu ba môlô lemimhaviŋ, êŋ ma tem noja. ⁸*Ma avômalô takatu ba ethak ik anôn limamôk intu tem nêgê i nena yenan. Êŋ ma uik Wakamik anêŋ lôkmanŋij thô.

⁹ “Yalenhaviŋ môlô hatôm atu ba Wakamik lahaviŋ ya. Nômô yenan yalenhaviŋ êŋ kapô. ¹⁰*Môlô osopa yenan abô ma tem môlô nômo yenan yalenhaviŋ kapô hatôm atu ba yahasopa Wakamik anêŋ abô ba yahamô yani anêŋ lahaviŋ kapô. ¹¹ Yahanan abô takêntêk ek yenan yalenmavi êmo imbiŋ môlô lôk êmo môlô kapôlômim siŋ. ¹²*Yanan abô balabuŋ te êndêŋ môlô nena môlô tomtom lemimimbiŋ am êtôm atu ba bôk yalenhaviŋ môlô yôv. ¹³*Ma anyô te hatak anêŋ lôkmala ek hêv anêŋ anyô môlô bulubiŋ,

* 14:20: Jon 17:21-23 * 14:24: Jon 7:16 * 14:28: Jon 20:17 * 14:29: Jon 13:19 * 15:2: Mat 3:10 * 15:6: Mat 7:19; 13:42 * 15:8: Mat 5:16 * 15:10: Jon 14:15; 1Jon 2:5 * 15:12: Jon 13:34 * 15:13: Jon 10:11; 1Jon 3:16

êñ ma lahavij êñ hamôn ek leñijhaviñ vi. ¹⁴* Mólô udum aênj êñ ma mólô ma yenañ anyô mólô. ¹⁵ Sêbôk ma yahalam mólô nena anyô ku. Anyô ku ma miñ hayala anyô bêñ anênj auk ami. Ma doñtom lêk yahik auk nômbênj atu ba Wakamik bôk hêv hadênj ya thô hadênj mólô ba intu yahalam mólô tomtom nena anyô mólô. Ma miñ ñê ku hathak loñbô ami. ¹⁶ Mólô miñ bôk olam ya ami. Mi. Yahalam mólô lôk yahatak yabaheñ hayô hêk mólô ba hathak yenañ athênj nonañ injik Wakamik liñ esak unim lemimhaviñ ma tem yanêm lemimhaviñ takênj êndênj mólô ek unu uñgwik anônj atu ba tem êmô êtôm wak nômbênj intu sapênj. ¹⁷* Yenañ abô balabuñ ma mólô lemimimbiñ am.”

Ñê pik tem nêpôlik esak ñê ku

¹⁸ Yisu hanañ, “Avômalô pik êpôlik ek mólô, êñ ma mólô lemimimbi nena bôk êpôlik hathak ya aênj iyom. ¹⁹* Mólô ma pik anênj ma tem avômalô pik leñijimbiñ mólô êtôm atu ba leñij haviñ thêlôda iniñ avômalô. Ma doñtom mólô ma miñ avômalô pik êntêk ami. Bôk yahalam mólô yôv ek notak avômalô takênj ba intu êpôlik hathak mólô. ²⁰* Mólô lemimimbi abô êntêk ba yahanañ hadênj mólô katô. ‘Anyô ku miñ bêñ ek anênj anyô bêñ ami.’ Avômalô pik êntêk bôk êv vovañ hadênj ya ba intu tem nindum aênj iyom êndênj mólô. Ma aênj iyom doho bôk elañô yenañ abô ba intu tem nedañô mólônim abô imbiñ. ²¹ Mólô ma yenañ avômalô. Ma avômalô pik êthônj ôpatu ba hêv ya ba yahalêm paliñ. Ba intu tem nêñêm vovañ êndênj mólô. ²² Ma miñ yahalêm ba yahêv abô hadênj avômalô takênj ami, êñ ma tem miñ neja vuli esak iniñ kambom ami. Ma doñtom lêk miñ hatôm nenañ abô te ami. ²³* Ôpatu ba hapôlik hathak ya ma hapôlik hathak Wakamik aênj iyom. ²⁴ Ma ya miñ yahamô thêlô malêvônj ba yahadum ku atu ba miñ bôk anyô te hadum ami êñ ma thêlônij kambom mi. Ma doñtom bôk êyê yôv ma êdô yai lôk Wakamik. ²⁵* Aênj ba thêlôda iniñ abô balabuñ bute hik anônj aêntêk, ‘Thêlô êdô ya oyañ.’

Kapya Yey 35:19; 69:4

²⁶* “Tem yanêm anyô te êlêm anênj Wakamik ek embatho mólô loñ. Ôpênj ma Lovak Matheñ atu ba Wakamik tem nêm ek injik Wapômbênj thô. Ma tem enañ yenañ abô bêñ. ²⁷ Ma yenañ ku anênj mônj ma mólô sapênj bôk ômô haviñ ya aleba lêk. Êñ ma mólô nonañ yenañ abô bêñ imbiñ.

16

¹ “Yahanañ abô takênj ek mólô miñ notak unim ôêvhaviñ ami. ²⁻³* Êthônj yai lôk Wakamik paliñ ba intu tem nêñêm mólô vê lôk nijik mólô vônô ba nesonj nena êñ ma êv yey hadênj Wapômbênj. ⁴ Lêk yahanañ abô takênj yôv hadênj mólô ek waklavônj nôm takênj habitak, êñ ma tem lemimimbi nena bôk yahanañ yôv. Sêbôk ma yada yahamô haviñ mólô ba intu miñ yahanañ abô êñ hadênj mólô ami.

⁵⁻⁶ “Ma doñtom yaha ek yani atu ba hêv ya ba yahalêm. Ma yahanañ abô takêntêk hadênj mólô ba intu hadum mólô lemimmalaiñ kambom ba miñ onañ hik ya liñ nena ‘tem nu êsê’ ami e? ⁷* Yanañ avanônj êndênj mólô nena yaha ek Wakamik ek nêm mólô sa. Yaha ami êñ ma Lovak Matheñ, ôpatu ba embatho mólô loñ tem miñ êlêm ami. Ba intu tem yana ek yanêm yani ba êlêm êndênj mólô. ⁸ Yani tem êlêm ek enañ avômalô pik iniñ kambom lokwañlô bêñ aêntêk: iniñ kambom atu idum bêñ lôk auk atu elela auk thêthônj ma iniñ auk lôkbañ hathak waklavônj idum abô. ⁹ Ku mônj ma tem enañ avômalô iniñ kambom atu ba miñ êvhaviñ ya ami bêñ. ¹⁰ Ma ku yañ ma avômalô pik esonj nena ya miñ anyô thêthônj ami. Ma doñtom yaha ek Wakamik ba tem miñ mólô nôngô ya ami ba intu ya ma anyô thêthônj. Aênj ba tem êlêm ek injik auk thêthônj êñ thô.* ¹¹* Ma ku te lô nena avômalô pik esopa anyô mônj atu ba hayabiñ pik êntêk ba esonj nena tem miñ

* 15:14: Mat 12:50 * 15:17: Jon 13:34 * 15:19: Jon 17:14 * 15:20: Jon 13:16 * 15:23: Luk 10:16 * 15:25: Jon 13:16 * 15:26: Jon 14:26 * 16:2-3: Mat 24:9; Luk 6:22; Jon 9:22; 15:21 * 16:7: Jon 14:16 * 16:10: Abô êñ anênj ôdônj ma miñ hêk yaiñ ami. * 16:11: Jon 12:31

nindum abô ami. Ma doɽtom ôpêɽ bôk hamô loɽ idum abô yôv ek ema ba intu thêlô tem nindum abô imbiɽ. Aêɽ ba Lovak Matherɽ tem injik auk êɽ thô êndêɽ i imbiɽ.

¹²* “Yaleɽhaviɽ yanêm abô bêɽ anôɽ imbiɽ êndêɽ môlô ma môlô miɽ hatôm nobaloɽ ami. ¹³ Ma doɽtom Lovak Matherɽ ôpatu ba hik Wapômbêɽ thô tem êlêm ek eyabiɽ môlônim auk ek noyala Wapômbêɽ lôk enaɽ abô esak nô m takatu ba tem imbitak emberɽ yam. Yani tem enaɽ abô atu ba halanô iyom ma tem miɽ enaɽ abô êtôm yanida anêɽ auk ami. ¹⁴ Yani tem enja yenaɽ auk ba enaɽ bêɽ êndêɽ môlô ma tem injik yenaɽ lôkmaɽgiɽ thô êndêɽ môlô imbiɽ. ¹⁵ Wakamik anêɽ auk ma hatôm yenaɽ. Ba intu yahananɽ nena Lovak Matherɽ tem enja yenaɽ auk ba injik thô êndêɽ môlô.”

Leɽmalaiɽ tem imbitak leɽmavi anôɽ

¹⁶* Yisu hanaɽ, “Dokte ma tem môlô nôsôɽ ya paliɽ. Ma vêm ka tem ôɽgô ya esak loɽbô.”

¹⁷ Ma ɽê ku doho enaɽ hadêɽ thêlôda, “Aisê ka yani hanaɽ nena dokte ma tem alalô nasôɽ yani paliɽ? Ma vêm ka tem nagê yani esak loɽbô lôk ni ek Lambô? Alalô athôɽ abô takêɽ paliɽ.”

¹⁸ Ma thêlô enaɽ lôbôlôɽ, “ ‘Dokte’ anêɽ ôdôɽ aisê? Alalô athôɽ abô êɽ paliɽ.”

¹⁹ Yisu hayala nena idum ek nenaɽ injik yani liɽ esak abô êɽ. Aêɽ ba hanaɽ, “Yahananɽ ‘Dokte ma tem nôsôɽ ya paliɽ. Ma vêm ka tem ôɽgô ya esak loɽbô.’ Ba intu môlô onaɽ hik môlôda liɽ hathak abô atu ba yahananɽ anêɽ ôdôɽ e? ²⁰ Yanaɽ avanôɽ biɽ êndêɽ môlô. Avômalô pik tem leɽɽmavi. Ma doɽtom môlô tem nodan asêɽ malêɽ. Môlô tem kapôlômim malaiɽ. Ma doɽtom môlô lemimmalaiɽ êɽ tem imbitak lemimmavi anôɽ. ²¹ Avi anêɽ waklavôɽ embathu hayô êɽ ma hawa vovaɽ ek embathu. Ma lêk havathu yôv ma miɽ lahabi vovaɽ êɽ hathak loɽbô ami. Amena lêk habitak yôv ba intu lamavi anôɽ. ²² Ma môlô aêɽ iyom. Lêk môlô kapôlômim malaiɽ. Ma doɽtom tem yanɽgê môlô esak loɽbô ba intu tem lemim mavi. Ma miɽ hatôm anyô la nêm lemim mavi êɽ vê êɽjêk môlô ami. ²³* Yanaɽ avanôɽ biɽ êndêɽ môlô. Tem yana ba nô m takatu ba môlô onaɽ hik Wakamik liɽ hathak yenaɽ athêɽ ma tem yani nêm êndêɽ môlô. Ma môlô tem miɽ nonaɽ injik ya liɽ esak nômlate ami. ²⁴ Ya ma Nakaduɽ ba intu nonaɽ injik yani liɽ esak yenaɽ athêɽ ek noja lemimmavi bêɽ anôɽ êmô môlô kapôlômim siɽ. Sêbôk aleba lêk ma miɽ môlô onaɽ hik yani liɽ hathak nômlate hathak yenaɽ athêɽ ami.”

²⁵ Yisu hanaɽ, “Bôk yahavuɽ abô ba yahananɽ abô sapêɽ hatôm abô loɽ kapô hadêɽ môlô. Ma wak te am ka tem yanaɽ abô avanôɽ êndêɽ môlô esak Wakamik ba tem yanaɽ bêɽ. ²⁶ Wak êɽ ma môlôda tem nodam yenaɽ athêɽ ba nonaɽ injik Wakamik liɽ. Ma miɽ yada yanja môlônim abô ba yanaɽ injik yani liɽ ami. ²⁷* Avanôɽ! Môlô lemimhaviɽ ya lôk ôêvhaviɽ nena yahalêm anêɽ Wapômbêɽ. Aêɽ ba intu Wakamik da lahaviɽ môlô ba môlôda tem nonaɽ injik yani liɽ esak unim lemimhaviɽ. ²⁸ Yahatak Wakamik ba yahalêm pik. Ma lêk yahatak pik ba yahavôha ek Wakamik.”

²⁹ Êɽ ma Yisu anêɽ ɽê ku enaɽ, “Lêk honaɽ abô êɽ bêɽ ma miɽ huvuɽ ami. ³⁰ Lêk yêlô ayala nena hoyala nômkama sapêɽ. Miɽ yêlô anaɽ hik o liɽ ami denaɽ ma hoyala yêlôaniɽ abô ba honaɽ bêɽ. Ba intu yêlô êvhaviɽ nena hólêm anêɽ Wapômbêɽ.”

³¹ Yisu hanaɽ, “Lêk môlô ôêvhaviɽ e? ³²* Odaɽô! Avômalô tem nidupuniɽ môlô tomtom ba nôsôv mayaliv ba unu unim loɽ. Ma môlô tem notak ya ba yada tem yamô thiliv. Ma doɽtom Wakamik hamô haviɽ ya. Aêɽ ba tem miɽ yamô daluk ami. Wak te am ka nô m êɽ tem imbitak. Ma wak êɽ lêk habitak yôv.

³³* “Lêk yahananɽ abô takêɽ ek môlô nodahaliɽ ya ba nô mô yaô. Môlô tem nôpôm malaiɽ êmô pik êntêk. Ma doɽtom numiɽ lôklokwan! Ya bôk yahamô pik êntêk anêɽ lôklokwan lu yôv.”

* 16:12: 1Ko 3:1-2 * 16:16: Jon 14:19 * 16:23: Mat 7:7 * 16:27: Jon 14:21,23 * 16:32: Mat 26:31,56
* 16:33: Jon 14:27; Lom 5:1; 1Jon 5:4

Yisu hatej mek ek yanida

¹⁻² Yisu hanañ abô takêñ yôv ma hêv ma hathak leñ ma hatej mek nena, “Wakamik, wakma lêk hayô yôv. Bôk hotak ya yôv ek yayabiñ avômalô takatu ba bôk hôêv hadêñ ya ek yanêm lôkmala atu ba nêmo êtôm wak nômbêñ intu sapêñ êndêñ i. Ba nuñgwik Nalum anêñ lôkmañgiñ thô ek yangik anêm lôkmañgiñ thô aêñ iyom. ³ *Êntêk ma lôkmala atu ba tem nêmo êtôm wak nômbêñ intu sapêñ. Neyala nena O ma Wapômbêñ avanôñ biñ doñtom lôk ya ma Yisu Kilisi, ôpatu ba O Wapômbêñ hôêv ba halêm. ⁴⁻⁵ *Wakamik, lêk yahik anêm lôkmañgiñ thô hamô pik êntêk hathak ku takatu ba hôêv hadêñ ya aleba lêk anêñ dañ. Ma nêv mavi lôk athêñ bêñ êndêñ ya esak loñbô êtôm sêbôk atu ba pik miñ habitak ami denañ ma yahawa athêñ bêñ êñ haviñ o ba yahamô mavi anôñ.

Yisu hatej mek ek ñê ku laumiñ ba lahavuñu

⁶ “Bôk yahik o thô hadêñ avômalô pik takatu ba hôêv hadêñ ya yôv. Sêbôk atu ba thêlô ma anêm avômalô ba hôêv hadêñ ya ba lêk esopa anêm abô. ⁷⁻⁸ Yahêv abô sapêñ atu ba hôêv hadêñ ya hadêñ i ba esopa. Thêlô eyala katô nena yahatak o ba yahalêm pik lôk êvhaviñ nena hôêv ya ba yahalêm. Aêñ ba lêk eyala nena nôv takatu ba hôêv hadêñ ya ma halêm anêñ o iyom. ⁹ Yahateñ ek avômalô takatu ba bôk hôêv hadêñ ya yôv. Thêlô ma anêm avômalô ba intu yahateñ mek ek i. Ma miñ yahateñ mek ek avômalô pik ami. ¹⁰ Avômalô takatu ba yenañ êñ ma anêm. Ma avômalô takatu ba anêm êñ ma yenañ. Ma thêlô êñ intu ik yenañ lôkmañgiñ thô. ¹¹ Tem yatak pik ba yana ma tem miñ yamô pik esak loñbô ami. Ma thêlô tem nêmo pik. Wakamik, o ma matheñ! Ba oyabiñ i esak anêm athêñ atu ba bôk hôêv hadêñ ya ek thêlô kapôlôñgiñ doñtom êtôm alai kapôlôñgiñ doñtom. ¹² *Bôk yahamô haviñ thêlô ba yahayabiñ i hathak athêñ atu ba hôêv hadêñ ya. Ma kambom te miñ habuliñ i ami lôk thêlô te miñ hatak o ami. Mi. Anyô te iyom intu tem ni loñ atum ek abô atu ba bôk hêk anêm kapya tem injik anôñ.

¹³ “Ma doñtom yahamô pik denañ ba yahanañ abô êñ ek yenañ yaleñmavi bêñ anôñ êmô thêlô kapôlôñgiñ siñ ek malê nena tem yasôk. ¹⁴ Bôk yahêv anêm abô yôv hadêñ i. Ma ya miñ anyô pik êntêk ami. Ma thêlô aêñ iyom. Ba intu avômalô êpôlik hathak i. ¹⁵ *Wakamik yahanañ hik o liñ nena umiñ anyô kambom loñ siñ ek thêlô ma miñ onja i vê êñjêk pik êntêk ami. ¹⁶ Ya miñ anyô pik êntêk ami ma thêlô aêñ iyom. ¹⁷ Otak anêm abô êndôk thêlô kapôlôñgiñ ba undum i ek nimbitak anêm avômalô ku matheñ. Anêm abô êñ ma avanôñ. ¹⁸ *Yahêv thêlô ba i pik êntêk hatôm atu ba hôêv ya ba yahalêm. ¹⁹ Ma yahêv yada hadêñ o ek thêlô nimbitak anêm avômalô ku matheñ anôñ.

Yisu hatej mek ek avômalô êvhaviñ sapêñ

²⁰ “Miñ yahateñ mek hathak ñê ku takêñ iyom ami. Mi. Yahateñ mek hathak avômalô takatu ba tem nedañ ñê ku takêñ iniñ abô ba nêvêmbiñ ya ²¹ ek thêlô sapêñ nêmo kapôlôñgiñ doñtom êtôm atu ba hômo yakapô ma yahamô o kapô. Wakamik, thêlô tem nêmo alai kapô imbiñ ek avômalô pik nêvêmbiñ nena hôêv ya ba yahalêm. ²² *Bôk hôêv ya hatôm anyô lôkmañgiñ ba lêk yahik lôkmañgiñ êñ thô hadêñ thêlô ek thêlô kapôlôñgiñ doñtom êtôm alai kapôlôñgiñ doñtom. ²³ Yahamô thêlô kapôlôñgiñ ma hômo ya kapô. Undum ba thêlô lôkthô nimbitak kapôlôñgiñ doñtom ek avômalô pik neyala nena hôêv ya ba yahalêm lôk neyala nena lemhaviñ thêlô hatôm atu ba lemhaviñ ya.

²⁴ “Wakamik, yaleñhaviñ avômalô takêntêk ba hôêv hadêñ ya nêmo imbiñ ya êmô loñ atu ba yahamô ek nêgê yenañ lôkmañgiñ. Pik miñ habitak ami denañ ma lemhaviñ ya ba intu hôêv lôkmañgiñ êñ hadêñ ya.

²⁵ “Wakamik, o ma thêthôñ. Avômalô pik êthôñ o paliñ ma doñtom ya ma yahayala o. Ma yenañ avômalô takêntêk eyala nena hôêv ya ba yahalêm. ²⁶ Bôk yahik o thô hadêñ

* 17:3: 1Jon 5:20 * 17:4-5: Jon 1:1-2; 4:34 * 17:12: Jon 6:39; 13:18 * 17:15: Mat 6:13; 2Te 3:3 * 17:18: Jon 20:21 * 17:22: Ap 4:32

thêlô. Ma tem miñ yatak ku êñ ami ek yada yamô thêlô kapôlônij ek leñijimbiñ avômalô vi êtôm atu ba lemhaviñ ya.”

18

Evaloñ Yisu

(*Mat 26:47-56; Mak 14:43-50; Luk 22:47-53*)

¹ Yisu hateñ mek yôv ma lôk anêñ nê ku ibup êyô ñañ Kidlon. Ñañ êñ vi ma ku alokwan oliv te hêk ba thêlô i loñ êñ.

² Loñ êñ ma thêlô ethak i lôbôlôn. Ba intu Judas, ôpatu ba tem enañ Yisu bêñ, hayala loñ êñ. ³ Êñ ma Judas halom nê vovak Lom dumte lôk Palisi lôk nê bêñbêñ êbôk da ma iniñ nê bêñbêñ ba i loñ êñ. Thêlô ewa atum lam lôk atum abiñ kapok ma nômkama nijik vovak.

⁴ Yisu hayala nôm takatu ba tem êpôm yani ba hi yaiñ ma hanañ, “Môlô ôbôlêm opalê?”

⁵ Ma thêlô enañ, “Yisu anêñ Nasalet.”

Ma yani hanañ, “Ya êñ êntêk.” Judas, ôpatu ba tem enañ Yisu bêñ intu hamiñ haviñ nê êñ. ⁶ Thêlô elañ Yisu hanañ, “Ya êñ êntêk.” Êñ ma ele i ma êv yak halôk pik.

⁷ Ma yani hanañ hik thêlô liñ hathak loñbô, “Môlô ôbôlêm opalê?”

Ma thêlô enañ, “Yisu anêñ Nasalet.”

⁸ Ma hanañ, “Lêk yahanañ hadêñ môlô yôv nena ya êñ êntêk. Lêk ôpôm ya yôv ba notak nê êntêk ba ini.” ⁹ *Hanañ aêñ ek abô bôsêbôk tem injik anôn nena miñ hatôm etak avômalô takatu ba Lambô hêv hadêñ yani te ami.

¹⁰ Êñ ma Saimon Pita hawa biñ vovak ma hale anyô bêñ habôk da anêñ anyô ku te limbuk vianôn vê. Anyô ku êñ anêñ athêñ nena Malukus.

¹¹ *Ma Yisu hanañ hadêñ Pita, “Otak anêm biñ êndôk anêñ kupik esak loñbô! Tem yandum ku malaiñ atu ba Wakamik hêv hadêñ ya.”

Ewa Yisu ba i hadêñ Anas

(*Mat 26:57*)

¹² Êñ ma Lom iniñ nê vovak lôk anyô vovak laik lôk avômalô Israeël iniñ sôp bidon evaloñ Yisu ba ekak hathak yak. ¹³ Thêlônij ku môñ ma ewa yani ba i hadêñ Anas, yani ma Kaiapas anêñ yañmalô. Kaiapas ma anyô bêñ habôk da hadêñ sondabêñ êñ. ¹⁴ *Yani anyô sêbôk atu ba hik auk thô hadêñ Israeël iniñ nê bêñbêñ nena, “Mavi ek anyô te iyom ema ek nê avômalô Israeël bêñ anôn sa.”

Pita hanañ “Yahathôn Yisu”

(*Mat 26:69-70; Mak 14:66-68; Luk 22:55-57*)

¹⁵ Saimon Pita lôk anyô ku yañ esopa Yisu ba i. Anyô ku êñ ma anyô bêñ habôk da anêñ anyô môlô te ba intu hasopa Yisu habitak hayô badêñ abôlêk ba hi. ¹⁶ Ma Pita hamiñ badêñ viyaiñ. Ma anyô ku yañ atu ba anyô bêñ habôk da anêñ anyô môlô havôhi ma hanañ abô hadêñ avi atu ba hayabiñ badêñ abôlêk ba hawa Pita hayô badêñ kapô.

¹⁷ Avi atu ba hayabiñ unyak abôlêk hanañ hik Pita liñ, “E! O ma ôpatu anêñ anyô ku te e?”

Ma Pita hanañ, “Mi.”

¹⁸ Loñ lêk thilibuñ. Ma nê ku lôk nê êbôk da iniñ sôp bidon ebañ atum ba ivuñu imiñ. Ma Pita hamiñ haviñ.

Anyô bêñ habôk da hanañ hik Yisu liñ

(*Mat 26:59-68; Mak 14:55-65; Luk 22:66-71*)

¹⁹ Ma anyô bêñ habôk da hanañ hik Yisu liñ hathak anêñ nê ku lôk abô takatu ba hanañ ba hadôn avômalô.

²⁰ Ma Yisu hanañ, “Yahathak yahamiñ piklêvôn ba yahanañ abô hadêñ avômalô. Ma yahadôn avômalô hamô unyak yeñ lôk unyak mathen ma loñ atu ba avômalô Israeël ethak

* 18:9: Jon 6:39 * 18:11: Mat 26:39 * 18:14: Jon 11:49-51

doɽtom halôk. Ma miɽ yahavuɽ abô ami. ²¹ Ma aisê ka honaɽ hik ya liɽ? Avômalô takatu ba elañô abô takatu ba yahanaɽ, thêlô eyala abô êɽ katô. Ba intu onaɽ injik i liɽ.”

²² Hanaɽ aêɽ ma ɽê êbôk da iniɽ sôp bidonɽ atu ba hamiɽ habobo hapetav Yisu ba hanaɽ, “E! Honaɽ aêɽ hadêɽ anyô bêɽ habôk da eka?”

²³ Ma Yisu hanaɽ, “Yahanaɽ abô kambom, êɽ ma onaɽ abô êɽ bêɽ. Yahanaɽ abô avanônɽ, ma aisê ka huik ya?” ²⁴ Êɽ ma Anas hêv Yisu ba hi hadêɽ Kaiapas, anyô bêɽ habôk da. Ma yak atu ba ekak yani hamô denaɽ.

Pita hanaɽ “Yahathônɽ Yisu” bôlônɽ yaɽ hathak loɽbô

(Mat 26:71-75; Mak 14:69-72; Luk 22:58-62)

²⁵ Saimon Pita havuɽu atum hamiɽ ma enaɽ hik yani liɽ, “O ma ôpêɽ anêɽ ɽê ku te e?”

Ma Pita hanaɽ, “Mi.”

²⁶ Êɽ ma anyô bêɽ habôk da anêɽ ɽê ku te hanaɽ, “Yahayê humiɽ alokwaɽ oliv kapô haviɽ yani.” Anyô ku êɽ ma ôpatu ba Pita hangasiv limbuk vê anêɽ thalaleɽ te.

²⁷ *Ma Pita hanaɽ hathak loɽbô, “Mi.” Kasana ma tale halaɽ.

Ewa Yisu hi hadêɽ Pailat

(Mat 27:11-26; Mak 15:1-15; Luk 23:1-5,13-25)

²⁸ Ewa Yisu hêk Kaiapas anêɽ unyak ba i anyô bêɽ Lom atu anêɽ unyak. Waklavônɽ Hale ba Hi anêɽ lôkbôk momaɽiniɽ lêk hayô ba Israel iniɽ ɽê bêɽbêɽ leɽiɽhaviɽ nêmo mabuɽ êɽjêk Wapômbêɽ ma ek nêgê waklavônɽ êɽ. Ba intu êdô nimitak nêyô anyô loɽ buyaɽ bêɽ êɽ anêɽ unyak. ²⁹ Ma Pailat hi viyaiɽ ma hanaɽ, “Ôpêɽ hadum malê ba môlô udum abô ek yani?”

³⁰ Ma enaɽ, “Aisê! Yani miɽ anyô kambom ami, êɽ ma tem miɽ yêlô naja yani êlêm êndêɽ o ami!”

³¹ *Ma Pailat hanaɽ, “Yôv! Môlôda noja yani ba nundum abô esak môlôda unim abô balabuɽ.”

Ma enaɽ, “Môlô avômalô Lom unim abô balabuɽ hanaɽ nena yêlô avômalô Israel miɽ hatôm naɽgik ôpatu ba hadum kambom vônô ami.” ³² *Enaɽ aêɽ ek abô sêbôk atu ba Yisu hanaɽ hathak loɽôndê atu ba tem ema esak tem injik anônɽ.

³³ Aêɽ ba Pailat hi unyak kapô hathak loɽbô ma halam Yisu halêm ma hanaɽ hik yani liɽ, “O ma avômalô Israel iniɽ kiɽ e?”

³⁴ Ma Yisu hanaɽ, “Oda anêm auk ba honaɽ abô êɽ mena anyôla hanaɽ hadêɽ o e?”

³⁵ *Ma Pailat hanaɽ, “Hosonɽ nena ya anyô Israel e? Hudum malê ba oda anêm avômalô lôk ɽê bêɽbêɽ êbôk da ewa o ba êlêm hadêɽ ya?”

³⁶ Ma Yisu hanaɽ, “Loɽ lôkliɽyak atu ba yahayabiɽ ma miɽ anêɽ pik êntêk ami. Yayabiɽ loɽ lôkliɽyak pik êntêk ma yenaɽ ɽê ku tem nijik vovak ek miɽ anyô te etak ya êndôk Israel iniɽ ɽê bêɽbêɽ baheɽiɽ ami. Ba intu yenaɽ loɽ lôkliɽyak ma miɽ hamô pik êntêk ami.”

³⁷ Aêɽ ba Pailat hanaɽ, “O ma kiɽ!”

Ma Yisu hanaɽ “Intu êɽ. Ya ma kiɽ. Wakamik hêv ya ba yahalêm pik êntêk ma avi havathu ya ek yaɽgik abô avanônɽ thô. Ma ôpatu ba hayala abô avanônɽ êɽ intu halaɽô yenaɽ abô.”

³⁸ Ma Pailat hanaɽ, “Abô avanônɽ, êɽ ma malê te?” Yôv ma hale unyak viyaiɽ ba hi hadêɽ avômalô Israel hathak loɽbô ma hanaɽ, “Lêk yahalaɽô abô ba ôpêntêk ma anêɽ kambom mi. ³⁹ Ma yahathak yahasopa môlônim lemimhaviɽ nena sondabêɽ nômbêɽ intu anêɽ waklavônɽ Hale ba Hi ma yahatak anyô koladônɽ te ba hi hadêɽ môlô. Aêɽ ba lemimhaviɽ yatak môlô avômalô Israel unim kiɽ êntêk e?”

⁴⁰ Ma elam lôklala, “Yani mi. Otak Balabas!” Balabas ma anyô sêbôk atu ba hik vovak hadêɽ ɽê bêɽbêɽ anêɽ Lom takatu ba eyabiɽ avômalô Israel.

* 18:27: Jon 13:38 * 18:31: Jon 19:6-7 * 18:32: Jon 3:14; 12:33 * 18:35: Jon 1:11

19

*Pailat hanañ ek nijik Yisu vônô**(Mat 27:26-31; Mak 15:15-20)*

¹ Yôv ma Pailat hanañ ba evali Yisu. ² *Ma nê vovak ewa yak lôkmanñin atu ba epesañ hatôm kin inin kuluj ma ik halôk wakadôk. Ma ewa kin anên kwêv thalalerj daim te ma ik hathak yani. ³ Ma i hadênj yani ma enañ mathalalerj, “Waklêvônj mavi, avômalô Islael inin kin!” ma epetav yani.

⁴ Ma Pailat hale yainj hathak lojbo ma hanañ hadênj avômalô, “Odañô! Tem yanja yani ende yainj ek yangik thô êndênj môlô nena lêk yahalañô abô yôv ba ôpêntêk ma anên kambom mi.” ⁵ Êñ ma Yisu hale yainj ma kuluj yak lôkmanñin hamô wakadôk ma kwêv thalalerj atu hamô lijkupik. Ma Pailat hanañ, “Ôngô yani atu êntêk!”

⁶ Êñ ma nê bêñbênj êbôk da lôk ininj sôp bidonj êyê ma elam nena, “Nijik vônô esak a! Nijik vônô esak a!”

Ma Pailat hanañ, “Lêk yahalañô abô yôv ba ôpêntêk anên kambom mi! Aênj ba môlôda noja ba unjgwik vônô esak a!”

⁷ Ma enañ viyainj, “Anyô êntêk hanañ nena yani ma Wapômbênj anênj Nakaduñ. Ma yêlôaniñ abô balabuñ te hanañ nena nanjik anyô anênj aênj vônô.”

⁸ Pailat halañô abô êñ ba lijhaka. ⁹ *Ma hi unyak kapô ma hanañ hik Yisu liñ, “Hôlêm anênj êsê?” Ma donjom Yisu bônônj iyom. ¹⁰ Ma Pailat hanañ, “Hôdô onañ yenañ abô viyainj e? Odañô! Ya ma anyô lôk athênj ba ya hatôm yanañ ek nijik o vônô esak a mena yatak o ba nu la. Lêk holañô e?”

¹¹ *Ma hanañ, “Wapômbênj miñ hêv athênj bêñ êñ hadênj o ami êñ ma miñ hatôm undum nômlate êndênj ya ami. Ba intu ôpatu ba hatak ya halôk bahem hathak yanida anênj auk intu anênj kambom ma bêñ anônj ek anêm.”

¹² *Pailat halañô abô êñ ma habôlêm lojondê ek etak Yisu ba ni. Ma donjom Islael ininj nê bêñbênj elam lôklala, “Hotak ôpêntu ba hi, o ma miñ kinj Lom ininj anyô te ami! Ôpatu ba hanañ nena yani kinj, êñ ma hapôlik hathak Lom ininj kinj.”

¹³ Pailat halañô abô êñ ma hawa Yisu hale yainj ma halôk hamô anênj loj idum abô. Loj êñ elam nena Loj Valu. Ma avômalô Hiblu elam loj êñ nena “Gabata”. ¹⁴ Habobo waklêvônj biñ hadênj wak atu ba avômalô ethak epesañ i ek nêgê waklavônj Hale ba Hi.

Ma Pailat hawa Yisu hale yainj ma hanañ hadênj avômalô Islael, “Ôngô, môlônim kinj êntêk.”

¹⁵ Ma thêlô elam lôklala, “Nônêm yani vê ek nijik esak a!”

Ma Pailat hanañ, “Yangik môlônim kinj esak alovalañsinj e?”

Ma nê bêñbênj êbôk da enañ, “Yêlôaniñ kinj intu Lom ininj kinj!”

¹⁶ Êñ ma Pailat hatak Yisu halôk nê vovak baheñinj ek nijik vônô esak alovalañsinj ma ewa ba i.

*Ik Yisu hathak alovalañsinj**(Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Luk 23:26-43)*

¹⁷ Yisu da hawa anênj alovalañsinj ba hi malak viyainj ba hayô loj te atu ba elam nena Lenkadôk Lokwanj. Ma avômalô Hiblu elam nena Golgota. ¹⁸ Loj êñ ma thêlô êthôkwênj Yisu lôk anyô lokwanju hathak alovalañsinj. Anyô yanj hamiñ vi ma yanj hamiñ vi ma Yisu hamiñ malêvônj.

¹⁹ Pailat hanañ ba eto abô te hathak aseleñ te ba ik loj hathak alovalañsinj aêntêk, YISU ANÊNJ NASALET, AVÔMALÔ ISLAEL ININJ KINJ

²⁰ Eto abô êñ hathak abô Hiblu lôk abô Lom, ma abô Glik ba intu avômalô bêñ anônj êyê ba esam abô êñ. Loj atu ba êthôkwênj Yisu ma habobo malak lôj. Ma lojondê êñ ma avômalô bêñ anônj ethak elom ba intu esam. ²¹ Islael ininj nê bêñbênj êbôk da êyê ma

* 19:2: Luk 23:11 * 19:9: Mat 27:12 * 19:11: Jon 10:18; Ap 2:23; Lom 13:1 * 19:12: Luk 23:2; Ap 17:7

enañ hadêñ Pailat, “Oto aêntêk, ‘Ôpêntêk hanañ nena yanida intu Israèl iniñ kiñ.’ Ma miñ oto nena, ‘Israèl iniñ kiñ’ ami.”

²² Ma Pailat hanañ, “Dô, abô atu ba lêk yahato yôv ma ênjêk aêñ.”

²³ ñê vovak takatu ba ik Yisu hathak alovalañsij ewa anêñ kwêv lôk sôp ba ibi sam hi ôdôn ayova. Ma ñê vovak ewa tomtom ma kwêv te hamô denañ. Kwêv êñ ma idu hathak sôp doñtom iyom ma miñ idu hathak sôp doho haviñ ami. ²⁴ Ma ñê vovak enañ, “Alalô nato athêñ esak valu ba natak êndôk tase ma nayôkwij ek nagê nena opalê enja kwêv êntêk. Ma miñ nakakaviñ ami.”

Thêlô idum aêñ ek abô atu ba hêk Wapômbêñ anêñ kapya hik anôn nena, “Thêlô ibi yenañ kwêv sam ba ewa,

ma ibi valu ek neja yenañ kwêv daim.”

Kapya Yey 22:18

Aêñ ba intu ñê vovak idum aêñ.

²⁵ *Ma avi doho imiñ habobo alovalañsij atu ba êthôkwêñ Yisu hathak. Yisu anêñ talêbô lôk talêbô yaô ma Malia Kelopas yanavi, ma Malia anêñ Magadala. ²⁶ *Ma anyô ku atu ba Yisu lahaviñ bêñ anôn hamiñ habobo. Ma hayê talêbô lo anyô ku êñ ma hanañ, “Watik, ôpêntu ma nalum.” ²⁷ Ma hanañ hadêñ anyô ku atu nena, “Avi intu ma lemtambô.” Aêñ ba ôpêñ hayabiñ Malia hatôm anêñ thalalêñ te hamô yanida anêñ unyak.

Yisu hama

(Mat 27:45-56; Mak 15:33-41; Luk 23:44-49)

²⁸ *Ma Yisu hayala nena lêk hadum anêñ ku yôv ma hanañ, “Yahathakmuniñ” ek abô atu ba hamô Wapômbêñ anêñ kapya injik anôn. ²⁹ *Kolopak waiñ maniñ te hamô ba ewa nômlate hatôm kapôk ba eson halôk waiñ aleba lôthôk. Ma etak hathak alokwañ thañañ te anêñ athêñ nena “isop” ba êv halôk Yisu abôlêk. ³⁰ Hanum vêm ma hanañ, “Ku lêk yôv.” Êñ ma laselo hanğôli ma hatak dahô ba hi ma hama.

³¹ *Wak êñ ma wak nêpôpêk nômkama ek nêgê Sabat. Ma Sabat êñ ma waklavôn bêñ te ba Israèl iniñ ñê bêñbêñ êdô ek ñê takatu iniñ kupik imiñ alovalañsij. Ba intu enañ hik Pailat liñ nena nijik veñjlokwañ lu ek nema ketheñ ek nêñem iniñ kupik vê. ³² Êñ ma ñê vovak i ma ik anyô yañ atu ba êthôkwêñ haviñ Yisu valokwañ lu. Yôv ma idum aêñ hadêñ anyô yañ. ³³⁻³⁴ Ma êyô ek Yisu ma êyê nena lêk hama yôv ba intu anyô vovak te habi bayavi hathak kôm ma ketheñ oyañ ma thalalêñ lôk ñañ hanğasô. Ma miñ ik valokwañ lu ami. ³⁵ *Ôpatu ba hayê nôm êñ hanañ abô avanôn ba hayala nena anêñ abô ma avanôn ba intu hanañ bêñ ek môlô nôñemimbiñ. ³⁶ Nôm takêñ habitak ek abô te atu ba bôk hêk Wapômbêñ anêñ kapya injik anôn nena, “Tem miñ nijik yani lokwañ te lu ami.” *Etak Ijip 12:46; Namba 9:12; Kapya Yey 34:20*

³⁷ *Ma

“Tem thêlô nêgê anyô atu ba ibi.”

Sekalaia 12:10

Elav Yisu

(Mat 27:57-61; Mak 15:42-47; Luk 23:50-56)

³⁸ Josep anêñ Alimatia bôk halarô Yisu anêñ abô ba hasopa. Ma doñtom hakô ek Israèl iniñ ñê bêñbêñ ba intu havuñ anêñ hêvhaviñ. Ik Yisu hathak alovalañsij yôv ma hi hanañ hik Pailat liñ ek enja anêñ liñkupik. Ma Pailat halarô anêñ abô ba halôk ma yani hi hawa. ³⁹ *Nikodimus hi haviñ Josep. Yani ma anyô sêbôk atu ba hi hayê Yisu hadêñ bôlôvôn. Yani hawa kamuñ ôv mavi ju ba hatak hathak doñtom ba anêñ malaiñ hatôm 30 kilo la. ⁴⁰ Thai epesañ ñama êñ ba esopa avômalô Israèl iniñ kobom ba ewa Yisu liñkupik ba etak kamuñ ôv mavi êñ hathak ma ivuliv sij hathak sôp selen. ⁴¹ Ku te hêk habobo loñ atu ba êthôkwêñ Yisu hathak. Ku êñ ma valu abyañ lukmuk te hêk ba miñ bôk êdô ñama la hêk ami. ⁴² Wak êñ ma waklavôn atu ba avômalô Israèl nêpôpêk i ek nêgê Sabat.

* 19:25: Mat 27:55-56 * 19:26: Jon 13:23 * 19:28: Sng 22:15 * 19:29: Sng 69:21 * 19:31: Lo 21:22-23
* 19:35: Jon 21:24 * 19:37: ALK 1:7 * 19:39: Jon 3:1-2

Ma valu abyanj êdô nãama hêk habobo. Aênj ba thai ewa Yisu anênj kupik ba i êdô hêk valu abyanj ênj.

20

Yisu haviyô hathak lojbo

(Mat 28:1-8; Mak 16:1-8; Luk 24:1-12)

¹ Sonda ênj anênj wak te mônj anênj lôkbôk momanjiniñ ma Malia anênj Magadala hi siô ma hayê nena lêk ibubi valu atu ba hamô lôv abôlêk vê. ² Ma halanjviñ ba hi hadênj Saimon Pita thai lôk anyô ku atu ba Yisu lahaviñ bênj anônj ma hanañ, “Anyôla ewa Anyô Bênj anênj kupik vê hêk siô ba yêlô athônj nena êdô yani hêk êsê.”

³ Ênj ma thai iviyô ba i siô. ⁴ Thai luvi elanjviñ ba i ma anyô ku yanj atu hamônj ek Pita ba hayô siô mônj. ⁵ Yani hakôm ba hayê lôv kapô ma hayê sôp seleñ takatu ba ivuliv hathak iyom intu hamô. Ma miñ habitak hayô valu abyanj kapô ami. ⁶ Ma Saimon Pita haveñ yam hayô ma habitak hayô valu abyanj kapô ba hi. Ma hayê sôp seleñ takatu ba ivuliv hathak ⁷ lôk sôp ivuliv thohavloma siñ hathak intu hamô. Sôp ju ênj intu lêk epesañ ba êdô yanj hamô buyañ ma yanj hamô buyañ. ⁸ Ênj ma anyô ku yanj atu ba hayô siô mônj hi kapô ma hayê ba hêhvaviñ. ⁹ *Ma doñtom thai êthônj abô atu ba bôk hanañ hêk Wapômbênj anênj kapya nena tem injik Yisu liñ imbiyô ênjêk nãama esak lojbo paliñ. ¹⁰ Yôv ma nê ku ju ênj êvôi malak.

Yisu hik i thô hadênj Malia anênj Magadala

(Mat 28:9-10; Mak 16:9-11; Luk 24:10-11)

¹¹ Malia halanj hamiñ valu abyanj viyaiñ ma hakôm ba hayê lôv kapô. ¹² Ma hayê anjela ju ba iniñ kwêv thapuk. Thai êmô loñ bu atu ba Yisu anênj kupik hêk. Yanj hamô wakadôk ma yanj hamô valuvi.

¹³ Ma thai enañ hik Malia liñ, “Livônj, holañ eka?”

Ma hanañ, “Anyôla hawa yenañ Anyô Bênj anênj kupik vê ba miñ yahayala loñ atu ba êdô hêk ami.” ¹⁴ *Hanañ aênj ma hik i liliñ ma hayê Yisu hamiñ ma doñtom hathônj yani paliñ.

¹⁵ Ma Yisu hanañ, “Livônj, holañ eka? Ma hôbôlêm opalê?”

Malia hasoñ nena yani ma anyô hayabiñ ku kapô ba hanañ, “Livônj, howa anênj kupik ba hôdô hêk êsê ma onañ ek yana yanja.”

¹⁶ Ma Yisu hanañ, “Malia.”

Ma hasoñ losauk ba hik i liliñ ma hanañ hathak abô Hiblu nena, “Laboni!” Abô ênj anênj ôdônj nena “Kêdônjwaga.”

¹⁷ *Ma Yisu hanañ, “Miñ yahavôha ek Wakamik ami denañ ba intu otak ya ma nu êndênj yenañ nê ku ma onañ êndênj i, ‘Yana ek Wakamik ma môlônim Lemambô. Ma yana ek yenañ Wapômbênj ma môlônim Wapômbênj.’”

¹⁸ Yôv ma Malia anênj Magadala hi ma hanañ hadênj nê ku nena, “Lêk yahayê Anyô Bênj.” Ma abô takatu ba Yisu hanañ hadênj yani ma hanañ hadênj thêlô haviñ.

Yisu hik i thô hadênj nê ku

(Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Luk 24:36-49)

¹⁹ Sonda ênj anênj bôlvônj ma nê ku ethak doñtom. Thêlô êkô ek Israél iniñ nê bêngbênj ba intu ik unyak abôlêk siñ. Ma Yisu halêm hamiñ thêlô malêvônj ma hanañ, “Môlô kapôlômim ênjêk labali!” ²⁰ *Ma hik bañ kapô lôk baya thô hadênj thêlô. Nê ku êyê Anyô Bênj ba leñjñmavi anônj.

²¹ Ma hanañ hathak lojbo, “Môlô kapôlômim ênjêk labali! Yahêv môlô ba u hatôm atu ba Wakamik hêv ya ba yahalêm.” ²² Ênj ma hayuv auk hathak thêlô ma hanañ, “Noja

* 20:9: Sng 16:10; Ap 2:24-32 * 20:14: Luk 24:16; Jon 21:4 * 20:17: Lom 8:29; Hib 2:11-12 * 20:20: Jon 16:22; 1Jon 1:1

Lovak Matherj. ²³ *Ma môlô ôêv anyô iniņ kambom vê êņ ma iniņ kambom tem nêmi yak. Ma miņ ôêv anyô iniņ kambom vê ami êņ ma iniņ kambom tem êmô.”

Yisu hik i thô hadêņ Tomas

²⁴ Tomas ma nê ku laumiņ ba lahavuju takatu te ba anêņ athêņ yaņ nena Didimus. Yisu hayô ek nê ku vi ma yani miņ hamô ami. ²⁵ Êņ ma nê ku vi atu enaņ hadêņ yani, “Yêlô lêk ayê Anyô Bêņ yôv!”

Ma Tomas hanaņ, “Miņ yahayê anêņ pôpô atu ba hamô baņ lôk yahatak yabaheng-wasiņ halôk yani baya êņ ami ma tem miņ yanêmimbiņ ami ma milôk.”

²⁶ Sonda te hale ba hi ma Yisu anêņ nê ku ethak doņtom hathak loņbô ba êmô unyak kapô. Ma Tomas hamô haviņ. Thêlô ik unyak abôlêk siņ ma doņtom Yisu halêm hamiņ thêlô malêvôn ma hanaņ, “Môlô kapôlômim êņjêk labali.” ²⁷ Ma hanaņ hadêņ Tomas, “Nônņô yabaheņ! Ma ôsôm pôpô êntêk! Ma otak bahemgwasiniņ êndôk ya baya ek nônņô kôm lavôn. Otak auk thektheke lôk nônņô esak malem, ma nêmi miņ iyom.”

²⁸ Ma Tomas hanaņ, “Yenaņ Anyô Bêņ lôk Wapômbêņ!”

²⁹ *Ma Yisu hanaņ, “Lêk hâyê ba intu hêv haviņ e? Wapômbêņ tem lamavi esak avômalô takatu ba miņ êyê ami ma doņtom êv haviņ.”

Kapya êntêk anêņ ôdôn

³⁰ Yisu hadum lavôniniņ bêņ anôn haviņ ba anêņ nê ku êyê. Ma doņtom miņ yahato abô takêņ halôk kapya êntêk ami. ³¹ *Yahato abô takêntêk ek môlô nônêmimbiņ nena Yisu ma Mesia atu lôk Wapômbêņ anêņ Nakaduņ. Lôk yahato ek môlô nônêmimbiņ ba noja lôkmala esak anêņ athêņ.

21

Ńê ku evov alim bêņ anôn

¹ Yôv ma nê ku êmô kasukthôm atu anêņ athêņ nena Taibelias ma Yisu hik i thô hadêņ i hathak loņbô.* ² Saimon Pita lo Tomas, anêņ athêņ yaņ nena Didimus, ma Nataniel anêņ Kena hêk Galili, ma Sebedi anêņ nakaduņ luvi, ma Yisu anêņ nê ku lokwaņju, thêlô sapêņ êmô loņ êņ. ³ *Ma Saimon Pita hanaņ, “Yana yaņgik alim.” Ma enaņ, “Yêlô nasôk nambiņ o.” Êņ ma thêlô i ethak yeņ te ma bôlôvôn êņ ma êvôn alim te ami.

⁴ Wak hapup ma Yisu hamiņ kasukthôm anêņ daņ. Ma anêņ nê ku êyê yani ma doņtom miņ eyala ami.

⁵ Ma Yisu halam, “Aiyaņ thêlô! Môlô alim mi, aêņ e?”

Ma enaņ, “Intu êņ.”

⁶ Ma hanaņ, “Notak yakseņ êndôk yeņ vianôn ma tem môlô noja alim doho.” Idum aêņ ma ewa alim bêņ anôn ba intu miņ hatôm nêbôn yakseņ esak ami.

⁷ *Anyô ku atu ba Yisu lahaviņ bêņ anôn hanaņ hadêņ Pita, “Intu ma Anyô Bêņ!” Pita êņ intu bôk habi anêņ kwêv thilibuņ thô ek indum ku. Ma halaņô ôpêņ anêņ abô êņ ma hik hathak loņbô ma hasôv kisi halôk kasukthôm ba hayam ba hi. ⁸ Thêlô ebobo kasukthôm daņ hatôm 90 mita la ma nê ku vi êmô yeņ ba êvôn yakseņ haveņ yam ma Pita hayam hamôn. ⁹ Thêlô êlêm ethak liņdaņ ma êyê atum te hathaņ hamô ma Yisu habôk alim lôk polom.

¹⁰ Ma Yisu hanaņ, “Alim doho êlêm!”

¹¹ *Ma Saimon Pita hayô hathak yeņ ma havôn yakseņ halêm hathak liņdaņ. Yakseņ êņ putup hathak alim daim lomaloma hatôm 153. Ma yakseņ miņ hatip ami. ¹² Ma Yisu hanaņ, “Nôlêm oņgwaņ alim!” Thêlô lêk eyala nena yani ma Anyô Bêņ ba êkô ba te miņ hanaņ nena, “O ma opalê?” ami. ¹³ Ma Yisu hawa polom ba hi hêv hadêņ thêlô ma hadum

* 20:23: Mat 16:19 * 20:29: 1Pi 1:8 * 20:31: Jon 3:15; Lom 1:17; 1Jon 5:13 * 21:1: Kasuk Galili intu elam athêņ yaņ nena “Taibelias”. * 21:3: Luk 5:4-7 * 21:7: Mat 14:29; Jon 13:23 * 21:11: Luk 5:6

aêḡ hathak alim. ¹⁴*Êntêk ma bôlôn te lô atu ba haviyô hathak loḡbô ba hik i thô hadêḡ anêḡ ḡê ku.

Yisu hapesaḡ abô haviḡ Pita

¹⁵Eyaḡ nôḡm yôv ma Yisu hanaḡ hadêḡ Saimon Pita, “Saimon, Jon anêḡ nakaduḡ, anêḡ lemhaviḡ ya ma bêḡ hamôn ek ḡê ku vi mena mi e?”

Ma Pita hanaḡ, “Intu êḡ. Anyô Bêḡ, hoyala nena yaleḡhaviḡ o bêḡ anôn.”

Ma Yisu hanaḡ, “Ombakôn yenaḡ boksipsip nali sapêḡ.”

¹⁶*Ma hanaḡ hathak loḡbô, “Saimon, Jon anêḡ nakaduḡ, lemhaviḡ ya e?”

Ma Pita hanaḡ, “Intu êḡ. Anyô Bêḡ, hoyala nena yaleḡhaviḡ o.”

Ma Yisu hanaḡ, “Oyabiḡ yenaḡ boksipsip.”

¹⁷Ma hanaḡ bôlôn te lô “Saimon, Jon anêḡ nakaduḡ, lemhaviḡ ya e?”

Yisu lêk hanaḡ hik Pita liḡ hatôm bôlôn lô nena “Lemhaviḡ ya e?” ba Pita kapô malaiḡ ma hanaḡ, “Anyô Bêḡ, o hoyala nôḡmkama sapêḡ ba hoyala nena yaleḡhaviḡ o.”

Ma Yisu hanaḡ, “Ombakôn yenaḡ boksipsip. ¹⁸Yanaḡ avanôn biḡ êndêḡ o. Sêbôk ba hômô anyô muk denaḡ ma oda hothak huik kwêv ma hu hatôm odanêḡ lemhaviḡ. Ma doḡtom hoyalôv ma tem nêḡm bahem ek anyô yaḡ injik anêḡ kwêv ma endom o ek nu loḡ atu ba miḡ lemhaviḡ nu ami.” ¹⁹*Yisu hanaḡ abô êḡ ek injik loḡôndê atu ba Pita tem ema esak ek nêḡm athêḡ lôkmaḡḡiḡ êndêḡ Wapômbêḡ. Yôv ma Yisu hanaḡ hadêḡ Pita, “Osopa ya!”

²⁰*Pita hik i liliḡ ma hayê anyô ku atu ba Yisu lahaviḡ bêḡ anôn hasopa thai. Ôpatu ba hayaḡ nôḡm hamô ma hakithiḡ Yisu ba hanaḡ, “Anyô Bêḡ, opalê intu tem enaḡ o bêḡ?”

²¹Ma Saimon Pita hayê ôpêḡ ma hanaḡ, “Anyô Bêḡ, anyô êntêk tem êpôm malê?”

²²Ma Yisu hanaḡ, “Yaleḡhaviḡ nena ôpêḡ tem êmô endeba yandaelêḡm am, o Pita miḡ anêḡ nôḡmlate ami. Mi. Osopa ya iyom.” ²³Ma abô êḡ hi mayaliv ba ḡê takatu ba esopa Yisu elanô haviḡ ba eson nena anyô ku êḡ tem miḡ ema ami. Yisu hanaḡ nena êmô endeba yani endelêḡm am, ma miḡ Pita anêḡ nôḡmla ami. Ma doḡtom miḡ hanaḡ hathak ôpêḡ anêḡ ḡama ami.

²⁴*Anyô ku atu ba hanaḡ nôḡm takêḡ bêḡ ba hato halôk kapya êntêk intu yêlô ayala nena anêḡ abô ma avanôn.

²⁵*Yisu hadum ku lomaloma bêḡ anôn haviḡ. Pik ma yaôna ba yakô miḡ hatôm nêḡndô kapya nôḡmbêḡ atu ba eto lôkthô êmô ami.

* 21:14: Jon 20:19,26 * 21:16: Ap 20:28 * 21:19: Mat 16:24-25; 2Pi 1:14 * 21:20: Jon 13:23-25 * 21:24: Jon 19:35 * 21:25: Jon 20:30

Aposel iniŋ ku Abô môŋ

Luk hatô kapya lokwanju. Hato kapya luvi ek Anyô Bêŋ Tiapilus. Yani ma Lom iniŋ anyô bêŋ te ba lahaviŋ nênem kapya êŋ luvi êndêŋ avômalô ek nesam. Kapya môŋ atu ba Luk hatô ma elam nena Luk ma hatô hathak malêla takatu ba Yisu hadum aleba hathak leŋ ba hi. Ma kapya yaŋ haveŋ yam ma elam nena Aposel. Ma hatô hathak ku takatu ba aposel lôk avômalô êvhaviŋ idum hadêŋ waklavôŋ Yisu hatak pik êntêk ba hi leŋ.

Luk da miŋ hayê Yisu ami, ma doŋtom hawa abô hêk nê vi atu ba elanô lo êyê hathak maleŋiŋ. Luk ma miŋ anyô Israeŋ te ami, yani ma anyô loŋ buyan.

Hato kapya êntêk ek enaŋ abô avanôŋ esak ku takatu ba aposel idum lôk Yisu anêŋ Abô Mavi atu ba hi luvuluvu. Avômalô vi enaŋ abôyaŋ hathak nê takatu ba êvhaviŋ ba intu Luk hatô kapya êntêk ek injik thô nena nê êvhaviŋ ma nê mavi ba esopa gavman iniŋ abô. Malaiŋ lomaloma hathak hapôm nê êvhaviŋ ba intu hatô kapya êŋ ek injik loŋondê mavi thô êndêŋ nê takatu ba esopa Yisu. Ma kapya êntêk hik thô nena Yisu lôk anêŋ avômalô êvhaviŋ tem nêmo nê kambom lu.

Hato kapya êntêk hadêŋ 63 AD la.

Yisu havak abô nena tem nê Lovak Matheŋ êlêm

¹*Tiapilus, bôk yahato kapya te hadêŋ o hathak nômo takatu ba bôk Yisu hadum lo hadôŋ, ²*môŋ anôŋ aleba hayô waklavôŋ hathak leŋ ba hi. Hamô pik denaŋ ma hathak Lovak Matheŋ anêŋ lôklokwan ma hêv abô ku hadêŋ anêŋ aposel* takatu ba bôk dalam i yôv. ³*Yani hawa vovaŋ ba hama vêm ma haviyô hathak loŋbô ma hik i thô hadêŋ anêŋ nê takêŋ. Lôk hadum nômkama bêŋ anôŋ ek hik thô nena yani hamô lôkmala hathak loŋbô. Wak hatôm 40 ma hik i thô lôbôlôŋ hadêŋ thêlo ba hanaŋ abô hathak Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak.

⁴*Wak te ma hayaŋ nômo haviŋ thêlo ma hanaŋ, “Noyabiŋ nômo atu ba Wakamik bôk havak abô yôv ek nêmo êndêŋ môlo hatôm atu ba bôk yahanan ba olanô yôv. Ma miŋ notak Jelusalem ami. ⁵*Jon bôk hathik avômalô halôk ŋaŋ ma kasana ma tem nisik môlo esak Lovak Matheŋ.”

Yisu hathak leŋ ba hi

(Mak 16:19-20; Luk 24:50-53)

⁶*Ma aposel êmo haviŋ Yisu ma enaŋ hik yani liŋ nena, “Anyô Bêŋ, lêk êntêk ma tem undum ek alalô avômalô Israeŋ naja alalôaniŋ kiŋ esak loŋbô e?”

⁷*Ma Yisu hanaŋ, “Êŋ ma miŋ môlo unim nômla ek noyala waklavôŋ atu ba Kamik hatak ami. Hathak anêŋ lôklokwan yanida hayabiŋ wak êŋ. ⁸*Ma Lovak Matheŋ hayô hamô môlo, ma tem noja lôklokwan. Ma tem nonaŋ yenaŋ abô imiŋ Jelusalem lôk Judia sapêŋ ma Samalia lôk ni endeba êndôk pik anêŋ daŋ.”

⁹Hanaŋ abô êŋ yôv, ma ewa yani hathak leŋ ba hi. Thêlo êyê imiŋ ma buliv hava yani siŋ ba êthôŋ. ¹⁰Thêlo ititiŋ leŋ denaŋ ma ketheŋ oyaŋ ma anyô ju lôk nômkama thapuk ba imiŋ thêlo malêvôŋ. ¹¹*Ma enaŋ, “Ŋê Galili, umiŋ ba utitiŋ leŋ eka? Yisu doŋtom êntêk lêk Lambô hawa vê hêk môlo ba hi leŋ ma tem endelêm aêŋ iyom.”

Thêlo etak anyô te ek enja Judas anêŋ loŋ

* 1:1: Luk 1:3 * 1:2: Mak 16:19; Luk 24:49-51 * 1:2: Aposel anêŋ ôdôŋ nena nê takatu ba Yisu hêv ek nenaŋ anêŋ Abô Mavi bêŋ. * 1:3: Luk 24:36-49; Ap 10:41 * 1:4: Luk 24:49; Jon 14:16-17; Ap 2:33 * 1:5: Mat 3:11
* 1:6: Luk 24:21 * 1:7: Mak 13:32 * 1:8: Mat 28:19; Luk 24:48 * 1:11: Mat 26:64; Luk 21:27

¹²*Vêm ma thêlô etak Dum Oliv ma ele i Jelusalem. Dum Oliv êj hêk habobo Jelusalem hatôm kilomita te iyom. ¹³*Êyô Jelusalem ma i unyak kapô vuliņ atu ba ethak êmô. Thêlô iniņ athêj ma Pita lo Jon ma Jems lo Andulu ma Pilip lo Tomas ma Batolomiu lo Matyu ma Jems, Alpius nakaduņ, lôk Saimon anyô Selot te, ma Judas, Jems nakaduņ. ¹⁴Wak sapêj ma thêlô ethak doņtom ba etej mek hi ba hi. Ma avi doho lôk Malia, Yisu talêbô, lôk anêj iviyaņ êmô haviņ.

¹⁵Ma wak te ma Pita haviyô hamiņ jê êvhaviņ hatôm 120 malêvônj ma hanaņ, ¹⁶*“Aiyaņ thêlô, abô te hêk Wapômbêj anêj kapy ba lêk hik anônj. Abô êj ma Lovak Mathej bôk hanaņ hale Devit abôlêk hathak Judas, ôpatu ba hik Yisu thô hadêj jê takatu ba evaloņ yani. ¹⁷Yani ma alalô te atu ba bôk hadum ku êntêk haviņ alalô.”

¹⁸*(Judas hêv pik bute vuli hathak valuseleņ atu ba hadum kambom ba hawa. Êj ma hêv yak halôk pik buêj ba lasoam hapup ba la haņgasô hale yaiaņ. ¹⁹Avômalô Jelusalem sapêj elañ abô êj ba intu elam pik buêj hathak iniņ abô nena “Akeldama”. Anêj ôdônj nena, “Pik atu ba thalaleņ hathaņ.”)

²⁰Êj ma Pita hanaņ, “Hatôm bôk eto hêk Kapy Yej nena, “Anêj unyak tem ŋathiniņ;

ma miņ notak anyôla ek êmô ami.’

Kapy Yej 69:25

Ma buyaņ hanaņ nena,

“Anyô yaņ enja anêj loņ lôk anêj ku.’

Kapy Yej 109:8

²¹Aêj ba alalô natak anyô te atu ba Anyô Bêj Yisu hamô haviņ alalô denaņ ma yani hamô haviņ alalô wak nômbêj intu sapêj, ²²*mônj ma waklavônj atu ba Jon hathik Yisu halôk ŋaņ aleba hayô wakma Lambô hawa yani vê hêk alalô ba hi malak leņ. Anyô êj tem imbiņ alalô ek enaņ Yisu anêj haviyô hathak loņbô bêj êndêj avômalô.”

²³Yôv ma etak anyô lokwaņju. Yaņ ma Josep, elam nena Balsabas, ma athêj yaņ ma Jastas. Ma anyô yaņ ma Matias. ²⁴Ma etej mek nena, “Anyô Bêj, hoyala avômalô sapêj iniņ kapôlônj. Nuņgwik thô nena hotak anyô ju êntêk yaņ sê ²⁵ek enja ku aposel atu ba bôk Judas hatak ba hi anêj loņ.” ²⁶Yôv ma ibi valu ek nêgê nena athêj yaņ sê habitak. Êj ma etak Matias ek imbitak aposel imbiņ thêlô laumiņ ba lahavute takatu.

2

Lovak Mathej halôk ba halêm

¹*Waklavônj Pentikos hayô, êj ma avômalô êvhaviņ ethak doņtom ba êmô unyak te. ²Ma kethej oyaņ ma nômlate diņdiņ halêm anêj leņ ba anêj pôk ma hatôm lovak bêj te ba hayô hamô unyak atu ba thêlô êmô siņ. ³*Ma êyê nômlate hatôm atum dahalaņ hatakalek ba hayô hamô thêlô tomtom. ⁴*Ma Lovak Mathej hayô hava thêlô sapêj kapôlônj siņ ba enaņ abô masôm lomaloma hatôm Lovak Mathej hêv hadêj thêlô.

⁵Avômalô Isael takatu ba êmô Wapômbêj vibiņ bôk etak pik lôbôlôbô takatu ba êmô ma êlêm Jelusalem ek Pentikos. ⁶Ma elañ diņdiņ ba êlêm ethak doņtom. Ma eboloba kambom hathak elañ jê êj enaņ abô hathak thêlô tomtom da iniņ abô. ⁷Ma esoj kambom ba enaņ hik thêlôda liņ, “Thêlô ma jê Galili iyom. Malê te aêj am? ⁸Aisê ba alalô alañ thêlô enaņ abô hathak alalôaniņ abô tomtom? ⁹Alalô ma anêj Patia lo Midia ma Ilam lo Mesopotemia ma Judia lo Kapadosia ma Pontus lo Esia ¹⁰ma Plijia lo Pampilia ma Ijip lôk Libia bute atu habobo Sailini ma jê doho anêj Lom. ¹¹(Ma vi ma avômalô Isael, ma vi ma avômalô loņ buyaņ takatu ba ibitak êyô Isael iniņ êvhaviņ kapô.) Ma doho anêj Klit lo Alebia. Ma doņtom alalô alañ thêlô enaņ abô hathak nômbêj atu ba Wapômbêj hadum hathak alalôaniņ abô tomtom.” ¹²Ma avômalô sapêj esoj kambom ba itutuniņ leņj kadôk ma enaņ hik thêlôda liņ nena, “Nôm êj anêj ôdônj ma aisê?”

¹³Ma doņtom vi ibi thêlô liliņ ba enaņ, “Inum waiņ bêj anônj ba elo molo.”

* 1:12: Luk 24:50-53 * 1:13: Mat 10:2-4 * 1:16: Sng 41:9 * 1:18: Mat 27:3-8 * 1:22: Mak 1:9; 16:19; Jon 15:27 * 2:1: Wkp 23:15-21; Lo 16:9-11 * 2:3: Mat 3:11 * 2:4: Mak 16:17; Ap 4:31; 10:44-46; 19:6

Pita hanaŋ abô

¹⁴ Êŋ ma Pita haviyô hamiŋ aposel laumiŋ ba lahavute malêvônŋ ma halam lôklokwaŋ nena,

“Môlô avômalô Israeël lôk avômalô takêntêk ba lêk ômô Jelusalem, nodanŋo yenaŋ abô katô. Tem yanaŋ nôŋm êŋ anêŋ ôdônŋ bêŋ. ¹⁵ Lêk ma lôkbôk denaŋ hatôm 9 kilok. Ba intu miŋ nosonŋ nena nê êntêk inum waiŋ ba elo molo ami. ¹⁶ Mi, nôŋm êŋ ma hatôm plopet Joel bôk hanaŋ,

¹⁷ “Wapômbêŋ hanaŋ nena habobo pik lo leŋ anêŋ danŋ

ma tem yanŋasô yenaŋ Lovak Matheŋ êyômô avômalô sapêŋ.

Ma nalumi anyô lo avi tem yanêŋ yenaŋ abô êndêŋ i ba nenaŋ abô êtôm plopet.

Ma môlônim apenena tem netulak ba nêgê wêŋ.

Ma môlônim anyô boŋnena tem nêgê niaviŋ.

¹⁸ Ma tem yanŋasô yenaŋ Lovak Matheŋ êyômô

yenaŋ anyô lo avi ku êndêŋ waklavônŋ êŋ

ma tem yanêŋ yenaŋ abô êndêŋ i ba nenaŋ abô êtôm plopet.

¹⁹ Ma tem yandum nômbithi ênjêk leŋ,

ma yandum lavônŋiŋ ênjêk pik.

Thalaleŋ lôk atum ma atum yova bêŋ tem imbitak.

²⁰ Ma wak tem ende i liliŋ ba imbitak momaŋiniŋ,

ma ayônŋ tem ende i liliŋ ba imbitak êtôm thalaleŋ.

Vêŋ ma Anyô Bêŋ anêŋ waklavônŋ lôkmaŋiŋ bêŋ atu tem êlêŋ.

²¹ Ma avômalô takatu ba elam Anyô Bêŋ anêŋ athêŋ,

tem nêŋ i bulubiŋ.’

Jol 2:28-32

²² “Avômalô Israeël, nodanŋo abô êntêk. Wapômbêŋ bôk hadum ku lôklokwaŋ anônŋ lôk nômbithi ma lavônŋiŋ hathak Yisu anêŋ Nasalet anêŋ baŋ hamô môlô malêvônŋ ba hik thô nena yanida hêv ôpêŋ ba halêŋ. Ba bôk oyala nôŋm takêŋ yôv. ²³ Ma Wapômbêŋ hatak yani halôk môlô bahemim hatôm bôsêbôk ba lahabi lôk anêŋ auk ek nôŋm takêŋ imbitak aêŋ. Ma môlô udum ba nê kambom ik yani loŋ hathak alovalaŋaŋsiŋ ba hama. ²⁴ Ma doŋtom Wapômbêŋ hik yani liŋ ba haviyô hathak loŋbô ba hawa yani vê hêk ŋama anêŋ vovaŋ bêŋ ek malê nena ŋama miŋ hatôm embalonŋ yani loŋ ami. ²⁵ Devit bôk hanaŋ hathak yani nena,

“Yahayê Anyô Bêŋ hamô haviŋ ya wak nômbêŋ intu sapêŋ.

Yani hamô habobo ya

ba intu miŋ hatôm nômlate esale ya thô ami.

²⁶ Aêŋ ba yaleŋmavi anônŋ

ba yahabôya.

Ma yaleŋviŋkupik hêv ma.

²⁷ Ek malê nena tem miŋ ôndô ya êmô nê ŋama iniŋ loŋ ami,

ma tem miŋ otak anêŋ Anyô Matheŋ ek epalê ênjêk siô ami.

²⁸ Bôk huik loŋôndê lôkmala thô hadêŋ ya yôv,

ma tem yamô imbiŋ o ba undum yaleŋmavi anêŋ dôêŋ.’

Kapya Yey 16:8-11

²⁹ * “Aiyaŋ thêlô, yahananŋ avanônŋ biŋ nena bumalô Devit bôk hama ba elav yôv. Ma anêŋ siô êntêk hêk denaŋ aleba lêk. ³⁰ *Ma doŋtom Devit ma plopet te ba hayala nena Wapômbêŋ bôk havak abô nena emberŋ yam ma tem etak lim lukmuk te ek imbitak kiŋ êtôm yanida. ³¹ *Devit bôk hayala nôŋm atu ba tem imbitak emberŋ yam ba hanaŋ hathak Mesia atu ba Wapômbêŋ tem nêŋm lôkmala êndêŋ yani ba imbiyô esak loŋbô. Ba intu hanaŋ nena tem miŋ nêndô yani êmô nê ŋama iniŋ loŋ ba kupik epalê ami. ³² Ôpêŋ ma Yisu atu ba Wapômbêŋ bôk hik yani liŋ. Ma yêlô sapêŋ ayê nôŋm êŋ haviŋ ba êntêk ananŋ bêŋ hadêŋ môlô. ³³ *Ma Wapômbêŋ hawa Yisu ba hatak yani hamô baŋ vianônŋ yôv. Ma hêv Lovak Matheŋ atu ba bôk havak abô ek nêŋm êndêŋ yani ma êntêk lêk hanŋasô hayô

* 2:29: 1Kij 2:10 * 2:30: 2Sml 7:12; Sng 89:3-4; 132:11 * 2:31: Sng 16:10 * 2:33: Ap 5:32; 7:55-56

hamô yêlô ba intu lêk ôyê lo olañô. ³⁴ Devit da miñ hi malak leñ hatôm Yisu ami, ma doñtom hanañ,

“Anyô Bêñ Wapômbêñ hanañ hadêñ yenañ Anyô Bêñ Mesia nena,

“Ômô yabaheñ vianôñ

³⁵ endeba yatak ñê takatu ba ik vovak hadêñ o nêmo vemkapô vibin am.” ’

Kapya Yey 110:1

³⁶ * “Aêñ ba môlô avômalô Israêl sapêñ, noyala abô êntêk katô. Yisu atu ba môlô uik hathak a, Wapômbêñ hadum ba habitak Anyô Bêñ lôk Mesia.”

Avômalô bêñ anôñ ele i lilin ba ithik ñañ

³⁷ Thêlô elañô Pita anêñ abô takêñ ma habi thêlô kapôlôñin vose. Ma enañ hadêñ yani lôk aposel vi nena, “Aiyañ thêlô, yêlô nandum malê?”

³⁸ Ma Pita hanañ, “Môlô tomtom node kapôlômim lilin ba nusik ñañ esak Yisu Kilisi anêñ athêñ ek Wapômbêñ nêmo môlônim kambom vê ma nêmo Lovak Matheñ êndêñ môlô êtôm anêñ wapôm. ³⁹ *Havak abô êñ ek avômalô takatu ba alalôaniñ Wapômbêñ tem endam i, môlô lôk unim avômena ma avômalô takatu ba êmô daimbô.”

⁴⁰ Ma Pita hanañ abô bêñ anôñ haviñ hadêñ thêlô ba hanañ nena, “Noyabin am. Nônêmo amda sa ba nôsôv êñjêk avômalô kambom takêñ ek miñ nôpôm vovañ atu ba tem êpôm i ami.” ⁴¹ *Aêñ ba ñê takatu ba ewa Pita anêñ abô intu ithik ñañ. Ma wak êñ ma avômalô hatôm 3,000 êlêmo haviñ avômalô takatu ba bôk êvhavin yôv.

Ñê êvhavin ethak doñtom haviñ i

⁴² *Ma thêlô lôklokwañ ek nedañô aposel iniñ abô lôk ethak doñtom haviñ i ma eyañ polom lo inum wain mathen atu ba Yisu bôk hêv lôk eter mek haviñ i. ⁴³ Ma aposel idum lavôñin lôk nômbithi bêñ anôñ ba avômalô sapêñ êyê ba eson kambom. ⁴⁴ *Ma avômalô êvhavin sapêñ ethak doñtom haviñ i ma miñ leñvi iniñ nômkama ami. Iniñ nômkama lôkthô ma êdô hamô ek hêv thêlô sapêñ sa. ⁴⁵ Thêlô ethak êv iniñ pik lôk nômkama ek nêno vuli ma ewa vuli takêñ ba êv avômalô takatu ba nômkama vi mi sa. ⁴⁶ Ma wak nômbêñ intu ma thêlô ethak doñtom êmô unyak matheñ anêñ piklêvôn. Ma ethak eyañ nômo haviñ i lôk leñinmavi ma kapôlôñin labalina. ⁴⁷ *Lôk êbô Wapômbêñ anêñ athêñ. Êñ ma avômalô sapêñ leñinmavi anôñ hathak i. Ma wak nômbêñ intu sapêñ ma Anyô Bêñ hêv avômalô doho bulubin ba hêv i ibitak êyô ñê êvhavin kapô haviñ.

3

Anyô va kambom te habitak mavi

¹ Wak te ma Pita lo Jon i unyak matheñ hadêñ wakma eter mek. Wakma êñ ma hatôm 3 kilok yañsin. ² Êyô ma êyê ewa anyô va kambom te ba êlêmo. Bôk evathu yani aêñ. Ma wak nômbêñ intu ma ewa yani ba i êdô hamô unyak matheñ anêñ badêñ abôlêk atu ba elam nena Loñ Kêkêlô. Êdô yani hamô loñ êñ ek epetenak ek avômalô takatu ba i unyak matheñ anêñ piklêvôn ek nêno valu êndêñ yani. ³ Ôpêñ hayê Pita lo Jon êlêmo ek ini unyak matheñ kapô, êñ ma halam ek thai nêno valu êndêñ yani. ⁴ *Pita lo Jon ititin yani lôklokwañ. Ma Pita hanañ, “Nôngô yai!” ⁵ Êñ ma ôpêñ hik i lilin hadêñ thai ma hason nena tem nêno nômla êndêñ yani la.

⁶ *Ma Pita hanañ, “Ya valu mi. Ma doñtom nômo atu ba yahawa ma tem yanêmo êndêñ o. Hathak Yisu Kilisi anêñ Nasalet anêñ athêñ, umbiyô omben.” ⁷ Ma Pita havalon ôpêñ bañ vianôn ba havôn yani haviyô. Ma ketheñ oyañ ôpêñ vagigin lôk vakapô habitak lôklokwañ. ⁸ Êñ ma yani hasôv kisi ma haveñ. Ma hi unyak matheñ anêñ piklêvôn haviñ thai. Ma haveñ ba hasôv kisi hathak lolen lolen ba habô Wapômbêñ. ⁹ Ma avômalô sapêñ êyê yani haveñ ba habô Wapômbêñ. ¹⁰ Ma eyala nena ôpêñ ma anyô petenak atu ba

* 2:36: Ap 5:30-31 * 2:39: Ais 57:19 * 2:41: Ap 2:47; 4:4 * 2:42: Ap 20:7 * 2:44: Ap 4:32-35 * 2:47: Ap 6:7; 11:21 * 3:4: Ap 14:9 * 3:6: Ap 4:10; 16:18

hathak hamô unyak mathen abôlêk atu ba elam nena Loj Kêkêlô, êj ma eboloba ba dahôlônij hi.

Pita hanañ abô hamiñ unyak mathen kapô

¹¹ Ma anyô petenak atu havalonj Pita lo Jon, êj ma avômalô sapênj esonj kambom ba elanvij êlêm hadênj thêlô halôk kapo dañ atu ba elam nena Solomon anênj Kapo Dañ. ¹² Pita hayê ma hanañ hadênj thêlô nena, “Avômalô Israel, osonj kambom ba utitij yai lôklokwanj eka? Osonj nena yai adum ôpêntêk mavi hathak yaidaniñ lôklokwanj lôk kobom mathen e? Mi anônj! ¹³ *Ablaham lo Aisak ma Jekop lôk alalôaniñ bumalô thêlô iniñ Wapômbênj iyom intu hadum nôm êj ek nêm athênj lôkmanjij êndênj anênj anyô ku Yisu. Môlô bôk otak ôpênj ek nijik vônô. Ma Pailat lahaviñ etak yani, ma doñtom môlô ôvôliñ dômim hadênj yani. ¹⁴ Avanônj, môlô ôvôliñ dômim hadênj Anyô Mathenj lôk Anyô Thêthônj atu ma onañ hik Pailat liñ ek etak ôpatu ba bôk hik anyô vônô êlêm êndênj môlô. ¹⁵ Ôpatu ba lôkmala anênj ôdônj ma uik vônô. Ma doñtom Wapômbênj hik yani liñ hathak loj bô hêk ñama. Ma yai bôk ayê nôm takênj ba êntêk lêk anañ abô hathak. ¹⁶ Êvhaviñ hathak Yisu anênj athênj iyom hadum ba ôpatu ba ôyê lo oyala lêk hawa lôklokwanj. Yani habitak mavi anônj hatôm ôyê hathak Yisu anênj athênj lôk êvhaviñ atu ba halêm anênj yani.

¹⁷ * “Aiyañ thêlô, yahayala nena môlô lôk unim avaka miñ oyala ôpênj katô ami ba intu udum kambom hadênj yani. ¹⁸ Ma doñtom sêbôk ma Wapômbênj hanañ hadênj plopet sapênj ba eto nena anênj Mesia tem enja vovañ. Aênj ba unim kambom atu udum ma Wapômbênj anênj abô êj lêk hik anônj.

¹⁹ * “Aênj ba node kapôlômim liliñ ba nosopa Wapômbênj ek nêm môlônim kambom vê lôk nêm lovak êndênj môlô. ²⁰ Ma nêm anênj Mesia atu ba bôk hatak ek nêm êndênj môlô. Mesia êj ma Yisu atu. ²¹ Ma lêk yani hamô malak lej ba hayabiñ waklavônj atu ba Wapômbênj bôk hatak ek nômkama sapênj imbitak lukmuk esak loj bô êtôm sêbôk atu ba yani havak abô ba hanañ ba anênj plopet mathen enañ bênj. ²² * Hatôm Mose bôk hanañ, ‘Wapômbênj unim Anyô Bênj tem etak plopet te êtôm ya ba imbitak anênj môlô malêvônj. Ba intu nodañô anênj abô takatu ba hanañ bênj hadênj môlô katô. ²³ Ma ôpatu ba miñ halañô plopet êj anênj abô ami, ma tem nênm yani vê ênjêk anênj avômalô ba nimbuliñ yani vi dedañ.’

²⁴ “Samuel lôk plopet takatu ba ibitak evenj yam bôk enañ hathak waklavônj atu ba lêk habitak. ²⁵ * Môlô ma plopet takênj iniñ nali. Ma abô atu ba Wapômbênj bôk havak haviñ libumi yôv, abô êj êntêk havalonj môlô loj denañ. Hatôm bôk hanañ hadênj Ablaham, ‘Hathak anêm libumi, ma tem avômalô pik sapênj neja mek mavi.’ ²⁶ * Ba intu Wapômbênj hik anênj anyô ku liñ ma hêv halêm hadênj môlô hamônj ek nêm mek mavi êndênj môlô lôk ende môlô tomtom liliñ ênjêk unim kambom takatu ba udum.”

4

Evalonj Pita lo Jon

¹ Pita lo Jon enañ abô hadênj avômalô imiñ denañ, ma ñê êbôk da lôk unyak mathen anênj sôp bidonj iniñ anyô vovak laik ma Sadyusi doho êyô ek thai. ² Thêlô leñijmaniñ hathak thai êdônj avômalô nena Yisu bôk haviyô hêk ñama ba intu avômalô ñama sapênj tem nimbijô esak loj bô aênj iyom. ³ Lêk yansij habôk ba intu evalonj thai ba êdô hamô koladônj aleba hayañ wak bênj. ⁴ * Ma doñtom avômalô bênj anônj elañô thai iniñ abô ba êvhaviñ. Ba ñê takatu ba êvhaviñ lêk halumbak hi habobo 5,000.

⁵ Haviyô hayañ ma ñê bênjbênj eyabiñ avômalô lôk ñê bênjbênj ma ñê lôkauk hathak abô balabuñ ethak doñtom êmô Jerusalem. ⁶ Anas, anyô bênj habôk da, lôk Kaiapas ma Jon

* 3:13: Kis 3:6,15; Luk 23:13-25; Ap 2:23 * 3:17: Luk 23:34; 1Ti 1:13 * 3:19: Ap 2:38 * 3:22: Lo 18:15,18-19
* 3:25: Stt 22:18 * 3:26: Ap 13:46 * 4:4: Ap 2:41

lo Aleksanda lôk anyô bêñ habôk da anêñ thalaleñ vi êmô haviñ. ⁷ Ma ewa thai êlêm ma enañ hik thai liñ nena, “Lôklokwañ lôk athêñ alê intu udum ôpêñ mavi hathak?”

⁸ Ma Lovak Matherñ hava Pita kapô siñ ba hanañ hadêñ thêlô nena, “Ïê bêñbêñ lôk ñe eyabiñ avômalô, nodañô yenañ abô! ⁹ Yai êv anyô va kambom êntêk sa ba intu udum ek nonañ yai bêñ lôk lemimhaviñ noyala nena yai adum yani mavi aisê e? ¹⁰ *Aêñ ba môlô lôk avômalô Israël sapêñ noyala katô nena anyô va kambom êntêk lêk habitak mavi ba hamiñ môlô malemim hathak Yisu Kilisi anêñ Nasalet anêñ athêñ. Bôk uik yani vônô hathak a, ma doñtom Wapômbêñ hik yani liñ hêk ñama. ¹¹ Yani ma “valu atu ba môlô ñe olav unyak ôpôlik hathak, ma lêk habitak valu landiñ anôñ.”

Kapya Yey 118:22

¹² *Yisu da iyom anêñ athêñ hatôm nêñ alalô bulubiñ. Ma athêñ yañ miñ hêk pik lo leñ sapêñ ek nêñ alalô bulubiñ ami. Mi.”

¹³ Ma thêlô êyê Pita lo Jon imiñ lôklokwañ ma kô mi, ma eyala nena thai ma ñe oyañ ba miñ bôk ethak unyak ami. Êñ ma thêlô eson kambom ba leñiñhabi nena bôk êmô haviñ Yisu. ¹⁴ Ma êyê anyô va kambom atu lêk mavi ba hamiñ haviñ thai ba intu thêlô abô mi ek nenañ. ¹⁵ Êñ ma enañ ek neja Pita lo Jon vê êñjêk Sanhedlin* anêñ unyak ma nede yaiñ ba ini. Ma ele yaiñ ba i ma thêlô êbôlêm auk. ¹⁶ Ba enañ, “Alalô nandum malê esak anyô ju êntêk? Avômalô Jelusalem sapêñ lêk eyala yôv nena thai idum lavôñiñ bêñ te ba miñ hatôm alalô nasi ami. ¹⁷ Ma doñtom alalô napôm loñôndê te ek abô êñ miñ ni mayaliv êñjêk avômalô malêvôñ ami. Aêñ ba nanañ lôklokwañ êndêñ thai nena miñ nenañ abô esak athêñ êñ êndêñ avômalô la esak loñbô ami.”

¹⁸ *Yôv ma elam thai êlêm hathak loñbô ma enañ lôklokwañ nena miñ nenañ abô êñ lôk nêndôñ avômalô esak Yisu anêñ athêñ ami. ¹⁹ *Ma doñtom Pita lo Jon enañ viyañ, “Malê intu ba mavi hêk Wapômbêñ ma ek yai nandum? Nasopa môlônim abô mena Wapômbêñ anêñ abô? ²⁰ Yai miñ hatôm bônôñ esak nôñ takatu ba ayê lo alaño ami.”

²¹ Ma Sanhedlin enañ lôklokwañ ek thai nêñô bônôñ, êñ ma etak thai ba i. Avômalô sapêñ êbô Wapômbêñ anêñ athêñ hathak nôñ atu ba lêk idum ba intu miñ hatôm nêpôm loñôndê la ek nêñem vovañ êndêñ thai ami. ²² Ek malê nena ôpatu ba habitak mavi ma anêñ sondabêñ hatôm 40. Ba intu eyala nena Wapômbêñ iyom hatôm indum nôñ êñ.

Ïê êvhaviñ iniñ mek

²³ Etak Pita lo Jon ba i hadêñ avômalô êvhaviñ. Ma enañ abô takatu ba ñe bêñbêñ êbôk da lôk ñe bêñbêñ enañ hadêñ thai. ²⁴ *Thêlô elañô aêñ ma lôkthô êv veñiñbôlêk liñ ba eteñ mek hadêñ Wapômbêñ nena, “Anyô Bêñ, nômkama sapêñ anêñ alañ, bôk hopesañ pik lo leñ ma ñgwêk lôk nômkama sapêñ atu ba êmô kapô. ²⁵ Sêbôk ma honañ abô hathak Lovak Matherñ hale anêñ anyô ku ma yêlôaniñ bumalô Devit abôlêk. Ba hanañ aêntêk, “Avômalô pik sapêñ leñiññaña eka?

Lôk ibutiñ abôyañ ek nijik vovak êndêñ Wapômbêñ eka?

²⁶ Pik iniñ kiñ lôkthô êpôpêk i ek nijik vovak.

Lôk ñe bêñbêñ pik sapêñ ethak doñtom

ek nêñô Anyô Bêñ lôk anêñ Mesia lu.’

Kapya Yey 2:1-2

²⁷ *Avanôñ biñ, Helot Antipas lo Pontius Pailat ma ñe loñ buyañ lôk avômalô Israël bôk ethak doñtom êmô malak lôñ êntêk ba idum ek nêñô anêñ anyô ku matherñ Yisu lu, ôpatu ba bôk holam yôv ek imbitak anêñ Mesia. ²⁸ *Thêlô idum nômkama sapêñ hatôm anêñ auk lôk lôklokwañ atu ba bôk lemhabi nena tem imbitak aêñ. ²⁹ *Anyô Bêñ, lemimbi abô takatu ba evak ba enañ ek indum yêlô nakô ba intu nêñ yêlô anêñ ñe ku sa ek nanañ anêñ abô lôklokwañ ma miñ nakô ami. ³⁰ Ma otak bahem êyôñgêk avômalô

* 4:10: Ap 3:6,13-16 * 4:12: Mat 1:21 * 4:15: Israël elam iniñ kaunsil nena ‘Sanhedlin’. * 4:18: Ap 5:28

* 4:19: Ap 5:29 * 4:24: Kis 20:11; Neh 9:6; Sng 146:6 * 4:27: Mat 27:1-2; Luk 23:7-11; Ap 3:13 * 4:28: Ap

2:23 * 4:29: Ep 6:19

lôk lijiñ ba undum i mavi lôk undum lavônjiñ lôk nômbithi lomaloma esak anêm anyô ku mathêj Yisu anêj athêj.”

³¹ Thêlô etej mek yôv ma loj atu ba êmô halowaliñ. Ma Lovak Mathêj hayô hava thêlô lôkthô kapôlônjiñ siñ. Ba enañ Wapômbêj anêj abô bêj ma miñ êkô ami.

Ëjê êvhaviñ sapêj kapôlônjiñ doñtom

³² *Ma ñê êvhaviñ sapêj iniñ auk lôk kapôlônjiñ doñtom iyom. Ma iniñ nômkama sapêj ma hatôm thêlô lôkthô iniñ ma miñ evasiñ ami. ³³ Ma aposel ethak enañ Yisu anêj haviyô hathak loj bô bêj ba iniñ abô êj anêj lôklokwañ ma bomañ. Ma Wapômbêj habi anêj wapôm hayô hamô thêlô lôkthô. ³⁴ *Ma thêlô vi iniñ pik lo unyak hamô ba ethak êv ba avômalô vi êv vuli. Ma ewa valu takêj ³⁵ ba êv hadêj aposel ek neyabiñ. Ma aposel ibi valuselêj takêj sam hadêj avômalô takatu ba êv yak hathak nômkama. Ba intu thêlô te miñ hêv yak hathak nôm lôk nômkama ami.

³⁶ Ma thêlô êj te ma Josep ba anêj loj ma ñgavithôm Saiplus ma habitak anêj ôdôn Livai. Ma aposel ethak elam yani nena Banabas, athêj êj anêj ôdôn nena, “Anyô hathak havatho avômalô kapôlônjiñ loj.” ³⁷ Yani hêv anêj pik bute ek nênem vuli. Ma hawa valu hathak pik êj ba hi hêv hadêj aposel.

5

Ananias lo Sapaila

¹ Ma anyô yañ hamô ba anêj athêj nena Ananias ma yanavi ma Sapaila. Thai êv iniñ pik bute ba êv vuli. ² *Ma hawa valu pik êj vi ek thaida ma hêv vi hadêj aposel ma hasau i nena, “Valu lôkthô êntêk yahawa ba yahalêm.” Ma yanavi hayala nôm atu ba yamalô hadum.

³ *Ma Pita hanañ nena, “Ananias, hotak Sadañ ba hava kapôlôm siñ ma hosau Lovak Mathêj, ba huvuñ anêm valu pik êj vi eka? ⁴ Miñ bôk êv vuli pik êj ami denañ, êj ma anêm pik. Ma bôk êv vuli yôv, valu êj ma anêm aêj iyom. Ma doñtom howa auk kambom êj anêj êsê ba honañ abôyañ? Hosau ñê pik lôk Wapômbêj haviñ.”

⁵ Ananias halañ abô êj ma hêv yak halôk biñ ba hama. Ma avômalô takatu ba elañ abô êj êkô ba biñdaluk havalu kambom. ⁶ Êj ma apenena muk êlêm ma ivuliv anêj kupik ma ewa ba i elav.

⁷ Wakma lô hale ba hi ma yanavi halêm hayô ma hathônj nôm atu ba habitak paliñ.

⁸ Ma Pita hanañ hik avi êj liñ, “Valu êntêk ma hatôm vuli pik atu ba êv vuli e?”

Ma avi êj hanañ, “Intu êj, vuli êj intu hatôm.”

⁹ Êj ma Pita hanañ hadêj avi êj, “Aisê ka mamu ubutiñ abô ek nosaê Anyô Bêj anêj Lovak Mathêj? Nônjô! ñê takatu ba lêk elav vônim yôv, êntêk lêk imiñ unyak abôlêk ba tem neja o ba ini nedav imbiñ.”

¹⁰ Ma kethej oyañ ma avi êj hêv yak halôk hêk Pita valuvi ba hama. Ma apenena muk takatu ba ibitak êyô unyak kapô. Ma êyê avi êj lêk hama. Êj ma ewa ba i elav yani hêk yamalô vi. ¹¹ Yôv ma avômalô êvhaviñ sapêj lôk avômalô takatu ba elañ abô êj, lôkthô êkô kambom.

Aposel idum avômalô bêj anônj ibitak mavi

¹² *Ma aposel idum lavônjiñ lôk nômbithi lomaloma hêk avômalô maleñjiñ. Ma ñê êvhaviñ sapêj ethak doñtom lôbôlônj halôk unyak mathêj anêj kapo dañ atu ba elam nena Solomon anêj Kapo Dañ. ¹³ Ma avômalô vi atu ba miñ êvhaviñ ami êkô ek nesak doñtom imbiñ thêlô, ma doñtom avômalô sapêj êyê thêlô nena ñê mavi. ¹⁴ Ma anyô lo avi bêj anônj ethak êvhaviñ Anyô Bêj ba ibitak êyô avômalô êvhaviñ kapô. ¹⁵ Êj ma avômalô ethak ewa iniñ ñê lôk lijiñ hayô hêk balê lo yêm ba i ililiñ hêk lojônndê anêj dañ ek Pita haveñ lojônndê, êj ma dahô imbi êyônjgêk i ek nimitak mavi esak loj bô. ¹⁶ Ma avômalô bêj anônj êlêm anêj lomalak takatu ba habobo Jelusalem ba êlêm ethak

* 4:32: Ap 2:44 * 4:34: Ap 2:45 * 5:2: Ap 4:34-35 * 5:3: Jon 13:2 * 5:12: Ap 2:43; 14:3

doɽtom. Ma ewa iniɽ nê lôk lijiɽ lôk nê takatu ba nɽgok lelaik habuliɽ i ma lôktho ibitak mavi hathak loɽbô.

Êv vovay hadêɽ aposel

¹⁷ Ma anyô bêɽ habok da lôk nê idum ku haviɽ yani, thêlô sapêɽ ma Sadyusi ba êyê nôɽ takatu ba aposel idum ba leɽiɽdaɽ hathak i. ¹⁸ Ba evaloɽ aposel ma etak i halok malak lôɽ anêɽ koladoɽ. ¹⁹* Ma bôlôvônê êɽ ma Anyô Bêɽ anêɽ aɽela hik koladoɽ abolêk vê ma hawa i ele yaiɽ. Ma hanaɽ, ²⁰ “Unu numiɽ unyak matheɽ anêɽ piklêvônê ma nonaɽ abô sapêɽ esak lôkmala lukmuk êntêk êɽ bêɽ.”

²¹ Aposel elaoɽ abô êɽ ba lôkbok momaɽiniɽ ma i unyak matheɽ anêɽ piklêvônê. Ma êdoɽ avomalô.

Ma anyô bêɽ habok da lôk anêɽ nê môlô êlêm ma elam nê Sanhedlin lôk Israeɽ iniɽ nê bêɽbêɽ sapêɽ. Ma êv abô hadêɽ koladoɽ ek neja aposel ba nêlêm. ²² Êɽ ma nê koladoɽ iniɽ sôp bidonê i ek neja aposel ma doɽtom miɽ êmô ami. Ma êvôi ma enaɽ nena, ²³ “Yêlô ayê koladoɽ anêɽ abolêk putup ma nê takatu ba eyabiɽ imiɽ habobo. Ma doɽtom yêlô ik koladoɽ abolêk vê ma miɽ apôm anyô late hamô kapô ami.” ²⁴ Unyak matheɽ anêɽ sôp bidonê iniɽ anyô vovak laik lôk nê bêɽbêɽ êbok da elaoɽ abô êɽ ba leɽiɽhabi bêɽ anônê hathak ba enaɽ, “Malê te tem imbitak?”

²⁵ Ma anyô te hayô ma hanaɽ hadêɽ i, “Nodaɽô! Nê takatu ba otak i hamô koladoɽ, lêk imiɽ unyak matheɽ anêɽ piklêvônê ba êdoɽ avomalô.” ²⁶ Êɽ ma anyô vovak laik lôk anêɽ sôp bidonê i ewa thêlô. Êkô ek avomalô nijik i esak valu ba intu miɽ êpôviɽ thêlô ami.

²⁷ Ewa aposel êyô ma etak i hamiɽ Sanhedlin maleɽiɽ ek anyô bêɽ habok da enaɽ injik thêlô liɽ. ²⁸* “Yêlô bok anaɽ lôklokwaɽ hadêɽ môlô nena miɽ nôndônê avomalô esak ôpêɽ anêɽ athêɽ ami. Ma doɽtom lêk unim abô êɽ halaɽviɽ haveɽ Jelusalem mayaliv. Lôk lêk udum ek nonaɽ nena yêlô intu aɽgasô ôpêɽ anêɽ thalaleɽ.”

²⁹* Ma doɽtom Pita lôk aposel vi enaɽ hadêɽ i nena, “Yêlô nasopa Wapombêɽ anêɽ abô iyom ma miɽ anyô iniɽ abô ami. ³⁰ Môlô bok uik Yisu vônô hathak a. Ma doɽtom bumalô thêlô iniɽ Wapombêɽ hik yani liɽ. ³¹* Wapombêɽ bok hawa yani hathak ba hi daku leɽ ba hadô hamô baɽ vianônê hatôm Anyô Mônê lôk Anyô hêv alalô bulubiɽ ek nêɽ alalô Israeɽ sa ek nande kapôlônêɽ liliɽ lôk nêɽ alalôaniɽ kambom vê. ³² Yêlô ma nê takatu ba bok ayê nôɽ takêɽ ba lêk anaɽ abô êɽ bêɽ. Ma Lovak Matheɽ atu ba Wapombêɽ hêv hadêɽ avomalô takatu ba esopa anêɽ abô hik nôɽ takêɽ loɽ haviɽ.”

Gameliel hanaɽ ek Sanhedlin netak aposel

³³ Sanhedlin elaoɽ abô êɽ ma leɽiɽmaniɽ kambom ba leɽiɽhaviɽ nijik aposel vônô. ³⁴ Ma doɽtom Gameliel haviyô hamiɽ Sanhedlin malêvônê. Yani ma anyô Palisi lôk anyô lôkauk hathak abô balabuɽ ma hadum ku Sanhedlin haviɽ. Avomalô sapêɽ ethak êv athêɽ bêɽ hadêɽ yani. Yani hamiɽ ba hanaɽ ek netak aposel takêɽ ba ini yaiɽ dokte vêmam. ³⁵ Êɽ ma hanaɽ hadêɽ thêlô, “Môlô nê Israeɽ, lemimimbi katô nena tem nundum malê êndêɽ nê takêntêk vêmam. ³⁶* Sêbok ma Teudas habitak anyô lôk athêɽ ba hanaɽ, ‘Ya anyô bêɽ’. Ma anyô hatôm 400 esopa yani. Ma doɽtom Lom ik yani vônô ma anêɽ nê ku êsôv mayaliv. Ma anêɽ abô êɽ hêv yak. ³⁷ Vêɽ ma waklavônê ewa avomalô iniɽ athêɽ, êɽ ma Judas anêɽ Galili habitak anyô lôk athêɽ ba havôn avomalô bêɽ anônê ek nijik vovak êndêɽ gavman. Ma doɽtom ik yani vônô, ma anêɽ nê ku êsôv mayaliv aêɽ iyom. ³⁸ Ba intu yahananaɽ hadêɽ môlô Sanhedlin: Notak nê takêntêk. Miɽ nundum nômla esak i ami. Ku takatu ba idum halêm anêɽ nê pik iniɽ hatôm Teudas lo Judas, êɽ ma iniɽ ku takêɽ tem nêɽ yak. ³⁹ Ma doɽtom ku takatu ba halêm anêɽ Wapombêɽ, ma môlô miɽ hatôm numiɽ i loɽ siɽ ami. Yahakô tem uɽgwik vovak ni ba ni, êɽ ma tem ôɽgô nena uik vovak êɽ hadêɽ Wapombêɽ.”

* 5:19: Ap 12:7-10 * 5:28: Mat 27:25 * 5:29: Ap 4:19 * 5:31: Ap 2:33-34; Ep 1:20; Hib 2:10; 12:2 * 5:36: Ap 21:38

⁴⁰* Yôv ma thêlô êlôk hathak Gameliel anêj abô. Ba elam aposel êlêm ma evali i. Ma enaŋ lôklokwaŋ hadêj thêlô nena miŋ nenaŋ abô esak Yisu anêj athêj ami. Êj ma etak i ba i.

⁴¹* Aposel etak Sanhedlin ba ele yaiŋ ma thêlô leŋiŋmavi hathak Wapômbêj hayê thêlô nena jê mavi ek ewa mama hathak Yisu anêj athêj. ⁴² Ma wak nômbêj intu ma thêlô i unyak mathej anêj piklêvôj lôk lounyak lounyak ma êdôj avômalô ba enaŋ Abô Mavi bêj nena Yisu ma Mesia atu.

6

Etak anyô bahejvi ba lahavuju ek nênem aposel sa

¹* Avômalô êvhaviŋ ilumbak ba êv liŋ siŋ, êj ma avômalô Israeŋ vi atu ba êvhaviŋ ba enaŋ abô Glik, etatale avômalô Israeŋ vi atu ba êvhaviŋ ba enaŋ abô Hiblu. Ba enaŋ, “Wak nômbêj intu ba ibi nôm sam ma miŋ evani yêlôaniŋ avi tôp iniŋ sam ami.” ² Êj ma aposel laumiŋ ba lahavuju takatu elam jê êvhaviŋ sapêj ethak doŋtom ma enaŋ, “Miŋ mavi ek yêlô natak ku nanaŋ Wapômbêj anêj abô ma nandum ku nambi nôm sam ami. ³ Aêj ba, aiyaŋ thêlô, nômbôlêm môlônim anyô lôkauk bahejvi ba lahavuju takatu ba Lovak Mathej hava kapôlôniŋ siŋ ek nanêm ku êj êndêj i. ⁴ Êj ma tem yêlô hatôm namô tiŋiŋ ek natej mek lôk nanaŋ Wapômbêj anêj abô lôk nandôj avômalô.”

⁵ Avômalô sapêj elanô abô êj ma leŋiŋmavi. Ma etak Stiven, yani anyô hêvhaviŋ lôklokwaŋ lôk Lovak Mathej hava yani kapô siŋ, ma Pilip lôk Plokulus ma Nikano lo Timon ma Pamenas lo Nikolas, yani ma anyô Antiok atu bôk habitak hayô avômalô Israeŋ iniŋ êvhaviŋ kapô vêm ma hêvhaviŋ Yisu. ⁶ Ewa jê êj ba i hadêj aposel. Ma aposel etak bahejvi hayô hêk i ma eterj mek hathak i.

⁷* Aêj ba Wapômbêj anêj abô hi ba hi. Ma avômalô anêj Jelusalem takatu ba êvhaviŋ ilumbak hi ba hi. Ma jê êbôk da bêj anôj êvhaviŋ ba esopa Yisu haviŋ.

Evaluŋ Stiven

⁸ Ma Wapômbêj habi anêj wapôm sam ba hêv lôklokwaŋ bêj anôj hadêj Stiven. Ba intu Stiven hathak hadum nômbithi lôk lavôniŋ lomaloma hêk avômalô malêvôj. ⁹ Ma doŋtom jê doho êpôlik hathak yani. Jê êj iniŋ unyak yej ma elam nena, “Jê takatu ba bôk iniŋ alaŋ hêv athêj ku vê hêk i ma êmô oyaŋ haviŋ i”. Thêlô sapêj ma avômalô Israeŋ, doho anêj Sailini ma doho anêj Aleksandria ma doho anêj plovins Silisia lo Esia. Ma jê takêj êkôki hathak Stiven anêj abô. ¹⁰* Ma doŋtom Lovak Mathej hêv auk mavi hadêj Stiven ba miŋ hatôm nêmo anêj abô lu ami.

¹¹ Êj ma thêlô eyenak ba i ibi anyô doho leŋiŋ liŋ ek nenaŋ nena, “Yêlô bôk alaŋô ôpêj hanaŋ abôma hathak Mose lo Wapômbêj.”

¹² Aêj ba thêlô ibi avômalô lôk jê bêj bêj ma jê lôkauk hathak abô balabuŋ leŋiŋ liŋ. Ma i evaluŋ Stiven ba ewa ba i êdô hamiŋ Sanhedlin malejvi. ¹³ Ma êv anyô doho ek nenaŋ abôyaŋ esak yani. Ba enaŋ, “Wak nômbêj intu ma ôpêntêk hathak hanaŋ abô kambom hathak unyak mathej lôk Mose anêj balabuŋ. ¹⁴ Yêlô alaŋô yani hanaŋ, ‘Yisu anêj Nasalet tem indiniŋ unyak mathej êntêk ma injik Mose anêj kobom sêbôk ba hêv hadêj alalô liliŋ.’ ”

¹⁵ Ma jê nômbêj atu ba êmô Sanhedlin ititiŋ Stiven lôklokwaŋ ma êyê thohavloma lêk hatôm aŋela te.

7

Stiven hanaŋ abô hadêj Sanhedlin

¹ Ma anyô bêj habôk da hanaŋ, “Abô takêj ma avanôj e?”

²* Ma Stiven hanaŋ, “Aiyaŋ thêlô lo wakamik thêlô, nodanôj yenaŋ abô! Sêbôk atu ba alalôaniŋ bumalô Ablaham hamô Mesopotemia denaŋ ma miŋ hi Halan ami, ma

* 5:40: Ap 4:18 * 5:41: Mat 5:10-12; 1Pi 4:13 * 6:1: Ap 4:35 * 6:7: Ap 2:41; 16:5 * 6:10: Luk 21:15

* 7:2: Stt 11:31; 15:7

Wapômbênj lôkmanjij hayô ek yani. ^{3*}Ma hanañ, ‘Otak anêm pik lôk avômalô ma nu pik atu ba tem yanjik thô êndênj o.’

^{4*}“Êñ ma hatak Kaldia iniñ pik ba hi hamô Halan. Vêm ba lambô hama ma Wapômbênj hêv yani ba halêm pik êntêk atu lêk alalô amô. ^{5*}Ma wak êñ ma Wapômbênj miñ hêv pik bute ek yani ami, milôk. Ma doñtom havak abô nena emberj yam ma tem yani lôk anênj limi neja pik bênj êñ lôkthô. Waklavônj atu ba Wapômbênj hanañ abô takênj ma Ablaham nakaduñ mi denañ. ^{6*}Ma doñtom Wapômbênj hanañ nena, ‘Anêm libumi tem nêôm êtôm ñê masôm êmô malak yanj iniñ pik. Ma ñê pik êñ tem nimbitak thêlônij alañ ba nênmê malaiñ êndênj i êtôm sondabênj 400. ^{7*}Vêm ma tem yanêm vovañ êndênj alañ takênj. Ma emberj yam ma tem netak pik yanj êñ ma nêbônêlêm pik êntêk ma nênmê yeñ êndênj ya.’ ^{8*}Vêm ma Wapômbênj havak abô haviñ Ablaham ba hêv tabô nenjothe kupik vê hadênj yani. Ma haveñ yam ma Ablaham habitak Aisak anênj lambô ma hatôm wak baheñvi ba lahavulô ma hanjothe Aisak anênj kupik vê. Vêm ma Aisak habitak Jekop anênj lambô, ma Jekop habitak hatôm bumalô laumiñ ba lahavuju takatu iniñ lambô. Ma thêlô sapênj esopa tabô atu ba hêv.

^{9*} “Bumalô thêlô leñjdañ hathak Josep ba intu êv hadênj ñê loñ buyañ ba êv vuli ba intu anyô Ijip te habitak Josep anênj alañ. Ma doñtom Wapômbênj hamô haviñ yani ba ^{10*}hêv yani bulubiñ hathak malaiñ lomaloma. Ba hêv auk mavi hadênj Josep ek indum Ijip iniñ kiñ Pelo lamavi esak yani. Ba intu hatak yani ek imbitak anyô bênj ek eyabiñ Ijip lôk anênj unyak lôkmanjij sapênj.

^{11*} “Haveñ yam ma bôm bênj lôk malaiñ lomaloma habitak Ijip lo Kenan iniñ loñ sapênj ba bumalô thêlô miñ hatôm nêpôm nôm ami. ^{12*}Ma Jekop halañô nena nôm hamô Ijip. Êñ ma hêv bumalô thêlô ba i môn anônj. ^{13*}Ma i bôlônj yanj, ma Josep hanañ yanida bênj hadênj iviyañ. Ma Pelo halañô nena Josep anênj lambô lôk iviyañ êmô. ^{14*}Êñ ma Josep hêv abô ek lambô Jekop lôk anênj avômalô sapênj nêlêm. Thêlô hatôm 75. ^{15*}Ma Jekop halôk ba hi Ijip ba hamô aleba hama ma bumalô thêlô ema haviñ. ^{16*}Ma ewa iniñ kupik ba i elav hêk malak Sekem. Siô êñ ma Ablaham bôk hêv vuli hêk Hamol anênj nali.

^{17*} “Waklavônj atu ba Wapômbênj bôk havak abô haviñ Ablaham lêk habobo injik anônj, êñ ma alalôaniñ avômalô lêk ilumbak ba êv liñsij êmô Ijip. ^{18*}Vêm ma kiñ yanj habitak anênj Ijip ba hathônj Josep paliñ. ^{19*}Ôpênj hasau alalôaniñ avômalô ba hêv malaiñ hadênj bumalô thêlô lôk hanañ lôklokwañ nena neja avômena kasek ende yañ ma nimbi i ni ek nema.

^{20*}“Êñ ma Mose talêbô havathu yani, ma yani amena mavi hêk Wapômbênj ma. Ma hatôm ayônj lô ma eyabiñ yani hamô lambô anênj unyak. ^{21*}Vêm ma êdô yani hamô yaiñ ma Pelo nalavi hawa ba hi hayabiñ yani hatôm anênj namalô. ^{22*}Ma Mose hathak unyak ba êdônj yani hathak avômalô Ijip iniñ auk mavi sapênj. Anênj abô lôk ku ma lôklokwañ anônj.

^{23*} “Mose anênj sondabênj hatôm 40 ma lahaviñ ni ek ênjê anênj avômalô Isael. ^{24*}Ma hayê Ijip te habuliñ Isael yanj. Êñ ma hêv Isael êñ sa ba hik anyô Ijip atu anênj kambom liliñ ba hik ôpênj vônô. ^{25*}Ma lahabi nena tem anênj avômalô neyala nena Wapômbênj hêv yani ek nêm thêlô bulubiñ. Ma doñtom mi. ^{26*}Haviyô hayañ ma Mose hi ma hayê anyô Isael ju ik i. Ma hadum ek nêm thai thêvô ek leñjimbij i ba hanañ, ‘Ai, mamu ñê loyañ. Ma uik am eka?’

^{27*} “Ma doñtom ôpatu ba habuliñ yanj hathô Mose pônjênj ba hanañ, ‘Opalê hatak o hatôm yêlôaniñ anyô bênj lôk anyô nindum abô esak? ^{28*}Tem nuñgwik ya vônô êtôm

* 7:3: Stt 12:1 * 7:4: Stt 11:31-12:5 * 7:5: Stt 12:7; 15:18; 17:8 * 7:6: Stt 15:13-14; Kis 12:40 * 7:7: Kis 3:12 * 7:8: Stt 17:9-14; 21:4 * 7:9: Stt 37:11,28; 39:2,21-23 * 7:10: Stt 41:37-44 * 7:11: Stt 41:54; 42:1-2 * 7:13: Stt 45:1-4,16 * 7:14: Stt 45:9-11; 46:27 * 7:15: Stt 46:1-7; 49:33 * 7:16: Stt 23:2-20; 33:19; Jos 24:32 * 7:17: Kis 1:7 * 7:18: Kis 1:8 * 7:19: Kis 1:11-22 * 7:20: Kis 2:2 * 7:21: Kis 2:3-10 * 7:24: Kis 2:11-15 * 7:28: Kis 2:14

wakbôk ba huik Ijip alarj vônô e?' ²⁹* Mose halarjô abô êj ma hasôv ba hi hamô Midian iniñ pik hatôm anyô masôm. Ma hawa nakaduñ ju.

³⁰* "Sondabênj 40 hale ba hi ma añela te hayô ek Mose hêk loj thiliv habobo dum Sainai. Añela êj hamô atum atu ba hathañ hamô alokwañ yaônate kapô. ³¹ Mose hayê ma hasoñ kambom. Ma hi habobo ek ênjê katô, êj ma Anyô Bêñ hanañ nena, ³² 'Ya libumi iniñ Wapômbênj, Ablaham lo Aisak ma Jekop iniñ Wapômbênj.' Êj ma Mose hakô kambom ba halowaliñ ba miñ hatôm ênjê ami.

³³ "Ma Anyô Bêñ hanañ hadênj yani, 'Ômbi anêm vem bokngôp thô. Loj êntêk ba humiñ ma loj mathênj. ³⁴ Yahayê kambom takatu ba Ijip idum hathak yenañ avômalô. Ma lêk yahalarjô iniñ asênj ba êntêk yahalêm ek yanêm thêlô vê. Aênj ba ôlêm ek yanêm o ba ondenu Ijip esak lojbô.'

³⁵* "Mose intu bôk thêlô êpôlik hathak ba enañ nena, 'Opalê hatak o hatôm yêlôaniñ anyô bênj lôk anyô nindum abô esak?' Ma doñtom hathak añela atu ba Mose hayê hatôm atum ba hathañ hamô alokwañ thañañ, Wapômbênj da hatak yani ek imbitak iniñ anyô bênj lôk nêm thêlô bulubiñ. ³⁶* Mose hawa thêlô vê hêk Ijip ba hi ma hadum nômbithi lôk lavôñiñ hêk Ijip lôk ñgwêk Thalaleñ ma loj thiliv hatôm sondabênj 40.

³⁷* "Êntêk ma Mose atu ba hanañ hadênj avômalô Isral nena, 'Wapômbênj tem etak môlôda te ba imbitak plopet. Ma tem enañ Wapômbênj anênj abô êtôm êntêk ba lêk yahanañ hadênj môlô.' ³⁸* Yani êj intu hamô haviñ bumalô takatu ba ethak doñtom êmô loj thiliv. Ma hathak ba hi dum Sainai ma añela hanañ abô hadênj yani. Ma hawa Wapômbênj anênj abô takatu ba hêv lôkmala ek nêm êndênj alalô.

³⁹ "Ma doñtom bumalô thêlô êpôlik hathak anênj abô. Lôk êdô yani ma ik kapôlôñiñ liliñ hale hi Ijip hathak lojbô. ⁴⁰* Ma enañ hadênj Alon nena, 'Opesañ ngôk doho ek endom yêlô. Mose atu ba hawa yêlô vê hêk Ijip ba alêm lêk hi doho ba yêlô athônj paliñ.'

⁴¹* Aênj ba intu epesañ bokmañkao map te anênj dahô ba êv da hadênj yani. Ma engabôm nôm lôk eloyej bênj ek êv athênj bênj hadênj nôm atu ba epesañ hathak bahenñiñ. ⁴² Ba intu Wapômbênj havôliñ dôm hadênj thêlô ba hatak thêlô ek nêñem yeñ êndênj wak lo ayôñ ma vuliñ. Hatôm bôk eto hêk plopet iniñ kapy nena,

" 'Sêbôk atu ba môlô Isral

ômô sondabênj 40 hamô loj thiliv,

osoñ nena uik bokmañkao lôk boksipsip ba ôêv hatôm da hadênj ya e? Milôk.

⁴³ Môlô bôk owa unim ngôk Molek anênj malak yeñ

lôk ngôk Lepañ anênj vuliñ dahô,

ma ngôk dahô takatu ba opesañ ek nôñem yeñ êndênj.

Aênj ba intu tem yanêm môlô vê ba unu Babilon vidôm doho.'

Amos 5:25-27

⁴⁴ "Sêbôk atu ba bumalô thêlô êmô loj thiliv ma malak yeñ hamô haviñ thêlô hatôm tabô. Thêlô elav malak yeñ êj hatôm Wapômbênj hanañ hadênj Mose nena endav aênj, lôk hatôm dahô atu ba Mose hayê. ⁴⁵* Vêm ma Josua halom thêlô ba ewa avômalô takatu ba Wapômbênj haliti i ba i iniñ pik. Ma iniñ bumalô bôk êv malak yeñ êj hadênj i ba ewa ba i pik lukmuk êj haviñ i. Ma êmô pik êj aleba Devit habitak. ⁴⁶* Wapômbênj lamavi hathak Devit. Ma Devit hateñ mek ek endav malak yeñ ek Jekop anênj Wapômbênj êmô.

⁴⁷* Ma doñtom nakaduñ Solomon halav unyak êj.

⁴⁸ "Ma Wapômbênj Lôkmañgiñ miñ hathak hamô unyak atu ba anyô elav ami. Hatôm plopet te bôk hanañ:

⁴⁹ "Wapômbênj hanañ nena,

'Leñ ma yenañ balê atu ba yahayô hamô hatôm kiñ,

ma pik ma yenañ balê yaôna ek yahatak yaveñkapô hayô hamiñ.

* 7:29: Kis 2:21-22; 18:3-4 * 7:30: Kis 3:1-10 * 7:35: Kis 2:14 * 7:36: Kis 7:3; 14:21; Nam 14:33 * 7:37: Lo 18:15 * 7:38: Kis 19:3 * 7:40: Kis 32:1 * 7:41: Kis 32:2-6 * 7:45: Jos 3:14-17 * 7:46: 2Sml 7:1-16 * 7:47: 1Kij 6:1-38

Ma môlô udum ek nodav unyak alê te ek ya?

Ma tem yamô êsê ek yanja lovak?

⁵⁰ Ek malê nena yada yahapesarj nômkama takêj sapêj. Avanôj e? *Aisaia 66:1-2*

⁵¹ * “Môlô jê lemimôndôj kôtôj. Môlô kapôlômim ma thekthekek hatôm jê daluk. Wak nômbêj intu ma môlô ôpôlik hathak Lovak Matherj anêj abô hatôm libumi taksêbôk.

⁵² * Môlônim libumi bôk idum kambom hadêj plopet sapêj! Ma plopet takatu ba bôk enarj nena Anyô Thêthôj atu tem êlêm ma ik i pôpônô havi. Ma lêk môlô onarj ôpêjda bêj havi ba uik vônô. ⁵³ Môlô ma jê takatu ba bôk owa Wapômbêj anêj abô balabu. ⁵⁴ Ma donjom mi. ⁵⁵ Ma donjom mi osopa ami.”

Ik Stiven hathak valu ba hama

⁵⁴ Thêlô elarj abô êj ma lejinmanij kambom hadêj Stiven ma etharj vejinbôlêk lokwarj loj. ⁵⁵ * Ma donjom Lovak Matherj hadum ku lôklokwarj hamô Stiven kapô ba yani hayê lej lôklokwarj ma hayê Wapômbêj anêj deda lôkmanijj lôk Yisu hamij Wapômbêj barj vianôj. ⁵⁶ * Êj ma hanarj nena, “Ôngô! Yahayê lej abyarj ba Anyô Anêj Nakadurj atu hamij Wapômbêj barj vianôj.”

⁵⁷ Êj ma thêlô ibi lejinôndôj sij ma elam kaêk lôklala bomarj ma elarvij ba i evaloj Stiven. ⁵⁸ Ma êvôv yani hale malak lôj vijaij ma ik yani hathak valu. Jê takatu ba bôk enarj yani bêj, ibi ini. ⁵⁹ Kwêv daim thô ba êdô hamô anyô muk te anêj valuvi ek eyabin. Ôpêj anêj athêj nena Sol.

⁵⁹ Ik Stiven hathak valu ma yani haterj mek nena, “Anyô Bêj Yisu, onja yadahôlôj.”

⁶⁰ * Ma yani hêv yak ba habi vadôj halôk pik ma halam nena, “Anyô Bêj, mi. ombalorj ini. kambom êntêk vijarj loj ami.” Halam aêj ma hama.

8

¹⁻² Ma Sol hayê nena ik Stiven vônô ma hêv lamavi. Ma jê vi atu ba esopa Wapômbêj anêj lahavi. elav yani lôk kapôlôj malaij kambom.

Sol habulij avômalô êvhavij

Hadêj wak êj ba hi ma êv malaij lomaloma hadêj avômalô êvhavij anêj Jelusalem. Êj ma êsôv mayaliv ba i hadêj loj bêj Judia lo Samalia. Ma aposel iyom êmô Jelusalem denarj. ³ * Êj ma Sol hadum ek imbulij avômalô êvhavij. Yani hi lounyak lounyak ba havalorj anyô lo avi ba havôv i ba hatak i hamô koladôj.

Pilip hi Samalia

⁴ Ma avômalô takatu ba êsôv mayaliv ba i ma enarj Wapômbêj anêj Abô Mavi havenarj loj nômbêj atu ba êyô. ⁵ Ma Pilip hi hayô malak bêj te anêj Samalia ba hanarj abô hathak Yisu nena yani ma Mesia atu. ⁶ Avômalô bêj anôj elarj Pilip anêj abô ba êyê lavôjij lôk nômbithi takatu ba hadum, ba intu elarj anêj abô takatu ba hanarj katô. ⁷ Ma Pilip hêv ngôk kambom bêj anôj vê hêk avômalô, ma ngôk takêj elarj ba engaliak lôklokwarj ba ele yaij ba i. Ma hadum jê ivuvij lôk jê vejin kambom bêj anôj mavi hathak lojbô. ⁸ Aêj ba avômalô malak bêj êj lejinmavi bêj anôj.

Saimon anyô lôk ngôk songorj

⁹ Anyô te hamô malak bêj êj ba anêj athêj nena Saimon. Yani ma anyô lôk ngôk songorj ba hadum anêj aloyak hamô loj êj sondabêj bêj anôj ba avômalô Samalia êyê ba esorj kambom. Ma yani hathak habam yanida nena, “Ya anyô lôk athêj.” ¹⁰ Ma avômalô lôk athêj bêj lôk athêj yaô ethak ititij yani ba enarj nena, “Yani intu ma Wapômbêj anêj lôklokwarj atu ba elam nena Lôklokwarj Bêj.” ¹¹ Wak bêj anôj ma yani hadum nômkama takêj ba intu avômalô esopa yani ek êyê anêj aloyak takatu ba hadum ba nômbithi hathak habitak lôbôlôj. ¹² Ma donjom Pilip hayô ba hanarj Abô Mavi hathak Wapômbêj anêj loj lôklinyak lôk Yisu Kilisi anêj athêj. Êj ma anyô lo avi bêj anôj

* 7:51: Ais 63:10 * 7:52: Mat 23:31 * 7:55: Sng 110:1 * 7:56: Kol 3:1 * 7:60: Luk 23:34 * 8:3: Ap 9:1,13; 22:4; 26:9-11

êvhaviņ ba ithik ɲaɲ. ¹³ Ma Saimon hêvhaviņ haviņ ba ithik yani halôk ɲaɲ. Ma hasopa Pilip haveņ loņ nômbeņ atu ba yani hi ek hayê lavôriņ lôk nômbiti lomaloma takatu ba Pilip hadum. Êņ ma hasoņ kambom.

¹⁴ Aposel anêņ Jelusalem elanô nena avômalô Samalia lêk êvhaviņ Wapômbêņ anêņ abô. Êņ ma êv Pita lo Jon ba i hadêņ thêlô. ¹⁵⁻¹⁶ Thai êyô ma elanô nena avômalô Samalia takatu ba bôk êvhaviņ lo ithik ɲaɲ hathak Anyô Bêņ Yisu anêņ athêņ, ma dorjtom miņ ewa Lovak Matheņ ami. Êņ ma thai eteņ mek ek thêlô neja Lovak Matheņ. ¹⁷* Etak baheņ hayô hêk thêlô, ma Lovak Matheņ hayô hamô i.

¹⁸ Saimon hayê aposel ju atu etak baheņiņ hayô hêk avômalô ma Lovak Matheņ hayô hamô i. Êņ ma hadum ek nê m valuseleņ êndêņ thai ba hanaņ, ¹⁹ “Nônêm lôklokwaņ intu êndêņ ya imbiņ ek yahatak yabaheņ hayô hêk anyô te, ma ôpêņ tem enja Lovak Matheņ.”

²⁰ Ma Pita hanaņ nena, “Aisê? Hosoņ nena hatôm nê m Wapômbêņ anêņ wapôm vuli e? O nê m yak ba nu loņ atum imbiņ anê m valu! ²¹ O miņ hatôm undum Wapômbêņ anêņ ku êntêk imbiņ yêlô ami. Mi anôņ! Kapôlôm miņ thêthôņ hêk Wapômbêņ ma ami. ²² Aêņ ba onde kapôlôm liliņ ma otak anê m kambom êņ. Ma oteņ mek êndêņ Anyô Bêņ ek etak anêņ kapô esak anê m kambom takatu ba havuņi hêk kapôlôm. ²³ Yahayê nena kapôlôm putup hathak kambom lomaloma ma kambom anêņ lôklokwaņ havaloņ o loņ majaņ bomaņ.”

²⁴ Ma Saimon hanaņ nena, “Noteņ mek êndêņ Anyô Bêņ esak ya ek malaiņ takatu ba honaņ miņ êpôm ya ami.”

²⁵ Ma Pita lo Jon enaņ Anyô Bêņ anêņ abô bêņ lôk enaņ hathak nôm takatu ba bôk êyê. Vê m ma êvôi Jelusalem hathak loņbô ba enaņ Abô Mavi bêņ haveņ Samalia iniņ malak nenanena.

Pilip lo anyô Itiopia te

²⁶ Ma Anyô Bêņ anêņ aņela hanaņ hadêņ Pilip, “Umbiyô ma ôndôk ba nu tamu loņôndê atu ba hatak Jelusalem ma hi Gasa, loņ êņ ma loņ thiliv.” ²⁷ Êņ ma Pilip haviyô ma hasopa loņôndê êņ ma hayê anyô Itiopia te, yani ma anyô bêņ atu ba hayabiņ Itiopia iniņ kwin Kandas anêņ valuseleņ. Ôpêņ bôk êvê thalôk vê ek indum anêņ ku. Ma hi Jelusalem ek hêv yeņ hadêņ Wapômbêņ. ²⁸ Vê m ma hale hi anêņ loņ hathak loņbô. Ma hathak anêņ kalis ba hi ma hasam kapy a atu ba plopet Aisaia bôk hatô. ²⁹ Ma Lovak Matheņ hanaņ hadêņ Pilip, “Nu bidoņ ek kalis intu ma ombêņ imbiņ.”

³⁰ Êņ ma Pilip halaņviņ ba hi habobo kalis ma halaņô ôpatu hasam plopet Aisaia anêņ kapy a. Ma Pilip hanaņ hik liņ, “Hoyala abô intu ba hosam anêņ ôdôņ e?”

³¹ Ma ôpêņ hanaņ, “Tem yayala aisê? Anyôla miņ hamô ek enaņ anêņ ôdôņ bêņ êndêņ ya ami.”

Êņ ma hanaņ nena Pilip esak anêņ kalis ba ni êmô imbiņ yani.

³² Ma Wapômbêņ anêņ abô atu ba ôpêņ hasam ma aêntêk,
“Elom yani hatôm boksipsip atu ba elom
hi ek nijik vônô.

Lôk hatôm boksipsip nakaduņ atu ba ekapiņ vuluk vê
ba bônôņ iyom,

lôk miņ halaņ ba hanaņ abô te ami.

³³ Thêlô êv mama bêņ hadêņ yani,
ma miņ idum abô thêthôņ hathak yani ami.
Thêlô ik yani vônô,
ba intu limi mi.”

Aisaia 53:7-8

³⁴ Ma anyô êņ hanaņ hik Pilip liņ, “Plopet êņ hanaņ hathak yanida, mena anyô yaņ?”

³⁵ Êņ ma Pilip hanaņ Abô Mavi bêņ anôņ hathak Yisu hadêņ ôpêņ, môņ ma Aisaia anêņ abô atu ba lêk hasam vê m ma hanaņ Wapômbêņ anêņ abô vi haviņ.

* 8:17: Ap 19:6

³⁶⁻³⁷ *Thai even loṅōndê aleba êyô ṅaṅ te, ma ôpêṅ hanaṅ hadêṅ Pilip, “Nōṅgô, ṅaṅ êntêk hêk. Hatôm usik ya mena mi e?”* ³⁸ Êṅ ma ôpêṅ hanaṅ ek nebalonṅ kalis loṅ. Ma thai lôk Pilip ibup ṅaṅ ma Pilip hathik yani. ³⁹ Etak ṅaṅ ma ketheṅ oyaṅ ma Anyô Bêṅ anêṅ Lovak Matheṅ hawa Pilip vê. Ma ôpêṅ miṅ hayê Pilip hathak loṅbô ami. Ma hi lôk lamavi. ⁴⁰ *Ma Pilip hasonṅ kambom ek lêk habitak hayô Asotas. Êṅ ma hi lomalak lomalak ba hanaṅ Abô Mavi bêṅ haveṅ aleba hayô Sisalia.

9

Sol hale kapô lilij

¹ *Ma Sol hanaṅ abô lôklokwaṅ denaṅ nena tem imbuliṅ lôk injik avômalô takatu ba esopa Anyô Bêṅ Yisu vônô. Ma hi hadêṅ anyô bêṅ habôk da ² ek eto kapyâ êndêṅ ṅê bêṅbêṅ takatu ba eyabiṅ Israeḷ iniṅ unyak yeṅ takatu hamô Damaskas. Kapyâ êṅ hanaṅ nena Sol hapôm avômalô la esopa Yisu anêṅ loṅōndê, anyô mena avi, êṅ ma embalonṅ i ba enja ba êlêm Jelusalem êtôm ṅê koladôn. ³ Êṅ ma hatak Jelusalem ma hi Damaskas. Ma habobo Damaskas ma ketheṅ oyaṅ ma deda bêṅ te anêṅ leṅ hatôm damak hêv ba habi hayô hêk yani. ⁴ Ma hêv yak halôk pik ma halaṅ abô te halam hadêṅ yani aêntêk, “Sol, Sol, hubuliṅ ya eka?”

⁵ Ma Sol hanaṅ, “Anyô Bêṅ, o opalê?”

Ma ôpêṅ hanaṅ, “Ya Yisu ôpatu ba hubuliṅ. ⁶ Umbiyô ba nu malak lôṅ kapô. Ma tem nenaṅ êndêṅ o esak nôm atu ba undum.”

⁷ Ma ṅê takatu ba even haviṅ Sol imiṅ bônônṅ iyom. Thêlô elañ abô, ma doṅtom miṅ êyê anyôla ami. ⁸ Êṅ ma Sol haviyô ma doṅtom miṅ hatôm ênjê tak ami. Ba intu evalonṅ yani baṅ ma edadi ba i Damaskas. ⁹ Hatôm wak lô ma yani mapusip ba miṅ hayaṅ nôm lo hanum ṅaṅ ami.

¹⁰ Yisu anêṅ anyô ku te hamô Damaskas ba anêṅ athêṅ nena Ananaias. Ma hayê wêṅ te atu ba Anyô Bêṅ hanaṅ hadêṅ yani nena, “Ananaias!”

Ma yani hanaṅ, “Anyô Bêṅ, ya êntêk yahamô.”

¹¹ Ma Anyô Bêṅ hanaṅ hadêṅ yani, “Umbiyô ba nu Judas anêṅ unyak hêk loṅōndê atu anêṅ athêṅ nena Thêthônṅ. Ma onaṅ injik liṅ nena, ‘Sol anêṅ Tasmus hamô mena mi e?’ Yani lêk hateṅ mek. ¹² Ma hatulak ma hayê wêṅ te nena anyô te anêṅ athêṅ nena Ananaias halêm hatak baṅ hayô hêk yani ek ênjê tak esak loṅbô.”

¹³ Ma Ananaias hanaṅ viyaṅ nena, “Anyô Bêṅ, yahalaṅ abô bêṅ anônṅ hathak ôpêṅ. Yani hadum nôm kambom lomalama hadêṅ anêm avômalô matheṅ anêṅ Jelusalem. ¹⁴ Ma ṅê bêṅbêṅ êbôk da êv lôklokwaṅ hadêṅ yani ba halêm loṅ êntêk ek embalonṅ avômalô takatu ba êvhaviṅ anêm athêṅ.”

¹⁵ *Ma doṅtom Anyô Bêṅ hanaṅ hadêṅ Ananaias nena, “Nu. Bôk yahatak ôpêṅ yôv ek imbitak yenaṅ anyô ku ba enja yenaṅ athêṅ ba ni ek avômalô loṅ buyaṅ lôk iniṅ kiṅ ma avômalô Israeḷ imbiṅ. ¹⁶ *Ma tem yaṅgik malaiṅ lomalama takatu ba tem êpôm yani esak yenaṅ athêṅ thô êndêṅ yani.”

¹⁷ Êṅ ma Ananaias hi unyak atu kapô ma hatak baṅ hayô hêk Sol ma hanaṅ, “Aiyaṅ Sol, Anyô Bêṅ Yisu atu ba hapôm o halôk loṅōndê hêv ya ba yahalêm ek nōṅgô tak esak loṅbô lôk Lovak Matheṅ êmbôlô kapôlôm siṅ.” ¹⁸ Ma ketheṅ oyaṅ ma nômla hatôm alim anêṅ kalak hagililiṅ hêk Sol madaluk. Ma hayê tak hathak loṅbô. Haviyô ma Ananaias hathik yani. ¹⁹ Vêm ma hayaṅ nôm doho ma hawa lôklokwaṅ hathak loṅbô.

Sol hanaṅ Abô Mavi hamô Damaskas

Sol hamô haviṅ Yisu anêṅ ṅê ku takatu ba êmô Damaskas hatôm wak doho. ²⁰ Vêm ma hi Israeḷ iniṅ unyak yeṅ takatu ba hamô loṅ êṅ, ma hanaṅ bêṅ nena Yisu ma Wapômbêṅ

* 8:36-37: Ap 10:47 * 8:36-37: ṅê lôkauk vi enaṅ nena abô doho atu ba Luk hatô ma hêk denaṅ. Abô êṅ ma aêntêk: Êṅ ma Pilip hanaṅ, ‘Hôêvhaviṅ avanônṅ hêk kapôlôm, êṅ ma o hatôm.’ Ma yani hanaṅ viyaṅ, ‘Yahêvhaviṅ Yisu Kilisi Wapômbêṅ anêṅ Nakaduṅ.’ * 8:40: Ap 21:8 * 9:1: Ap 8:3 * 9:15: Ap 26:2; 27:24; Lom 1:5 * 9:16: 2Ko 11:23-28

anêḡ Nakaduḡ. ²¹*Avômalô takatu ba elañô anêḡ abô esonḡ kambom ba enañ, “Ôpêntêk ma ôpatu ba bôk habuliḡ avômalô takatu ba êvhaviḡ Yisu anêḡ athêḡ anêḡ Jelusalem e? Ma lêk halêm loḡ êntêk ek embalonḡ thêlô êtôm ḡê koladônḡ ba enja ba ni ek ḡê bêḡbêḡ êbôk da, aêḡ e?” ²²*Ma doḡtom Sol anêḡ lôklokwaḡ halumbak hi ba hi. Ma anêḡ abô hik thô hadêḡ avômalô Israeḡ takatu ba êmô Damaskas nena Yisu ma Mesia atu. Ma thêlô esonḡ kambom ba miḡ hatôm nenaḡ abôla ami.

²³Wak bêḡ anônḡ hale ba hi ma avômalô Israeḡ anêḡ loḡ êḡ ethak doḡtom ba ibutiḡ abô ek nijik Sol vônô. ²⁴Ma doḡtom Sol hanaḡ abô hathak iniḡ auk êḡ. Wak lo bôlôvônḡ ma ḡê takêḡ eyabiḡ malak lôḡ êḡ anêḡ badêḡ abôlêk ek nijik yani vônô. ²⁵*Ma doḡtom bôlôvônḡ te ma Sol anêḡ ḡê ku ewa yani ba etak halôk vak sam bêḡ te kapô. Ma êlêlô halôk badêḡ anêḡ loḡ lovak te ba hi tamu badêḡ viyaḡ.

Sol hi Jelusalem

²⁶*Vêm ma Sol hi Jelusalem. Hayô ma lahaviḡ êmô imbiḡ avômalô êvhaviḡ, ma doḡtom thêlô sapêḡ êkô ek yani lôk miḡ êvhaviḡ nena yani ma Yisu anêḡ anyô ku te ami. ²⁷*Ma doḡtom Banabas hawa Sol ba hi hayô ek aposel. Ma hanaḡ abô hathak Sol nena bôk hayê Anyô Bêḡ halôk loḡondê ma Anyô Bêḡ hanaḡ abô hadêḡ yani. Ma hanaḡ nena Sol hamô Damaskas ma hanaḡ abô lôklokwaḡ hathak Yisu anêḡ athêḡ ma miḡ hakô ami. Ma aposel êvhaviḡ anêḡ abô. ²⁸Aêḡ ba Sol hamô haviḡ i. Ma hi ba halêm hamô Jelusalem kapô ma hanaḡ abô bêḡ hathak Anyô Bêḡ anêḡ athêḡ ma kô mi. ²⁹Ma yani hi hanaḡ abô haviḡ avômalô Israeḡ takatu ba ethak enañ abô Glik. Ma hawa iniḡ auk vose ek nêḡnêḡmimiḡ Yisu. Ma doḡtom thêlô leḡḡḡmaniḡ ba idum ek nijik yani vônô. ³⁰Ma abô êḡ hi hapôm ḡê êvhaviḡ. Ba intu ewa yani ba i Sisalia ma etak halôk yeḡ te ek ni Tasmus.

³¹Êḡ ma avômalô êvhaviḡ anêḡ Judia lo Galili ma Samalia êmô labali ba miḡ anyôla hêv malaiḡ hadêḡ i ami. Ma thêlô ibitak lôklokwaḡ ma Lovak Matherḡ havatho thêlô kapôlônḡ loḡ. Thêlô êmô Anyô Bêḡ vibiḡ ma êbô anêḡ athêḡ. Ma avômalô êvhaviḡ ilumbak hi ba hi.

Pita hadum anyô havuviḡ te mavi

³²Pita hi haveḡ lomalak lomalak. Ma wak te ma hi ek êḡḡê avômalô mathêḡ anêḡ Lida. ³³Loḡ êḡ ma hapôm anyô te ba anêḡ athêḡ nena Ainius. Yani kupik bôk havuviḡ ma hêk biḡ iyom hatôm sondabêḡ baheḡvi ba lahavulô. ³⁴Ma Pita hanaḡ, “Ainius, Yisu Kilisi lêk hadum o mavi. Umbiyô ma umbuvi anêḡ yêm.” Ma ketherḡ oyaḡ ma haviyô. ³⁵Êḡ ma avômalô Lida lôk Salon sapêḡ êyê yani, ma ele i liliḡ ba esopa Anyô Bêḡ.

Pita hik avi ḡama te liḡ

³⁶Anêḡ Jopa ma avi êvhaviḡ te ba anêḡ athêḡ nena Tabita, ma hathak abô Glik nena Dokas. Wak nômbêḡ intu ma yani hadum kobom mavi lomalama lôk hêv avômalô siv sa. ³⁷Pita hamô Lida denañ ma Dokas hapôm lijiḡ ba hama. Ma ithik anêḡ kupik ba êdô hêk unyak kapô te atu ba hêk daku vuliḡ. ³⁸Jopa hamô habobo Lida ba intu avômalô êvhaviḡ elañô nena Pita lêk hamô Lida, êḡ ma êv anyô ju ba i hadêḡ yani ma enañ lôklokwaḡ nena, “Ôlêm ketherḡ!”

³⁹Êḡ ma Pita hi haviḡ thai ba êyô Jopa. Ma ewa yani ba i unyak kapô ali atu ba hêk daku vuliḡ. Avi tôp bêḡ anônḡ êmô unyak kapô êḡ ba elañ. Thêlô ekalabu Pita siḡ ma ewa iniḡ kwêv thilibuḡ lôk sôp takatu ba Dokas bôk hamô ma hadu ba hêv hadêḡ i ma ik thô hadêḡ yani.

⁴⁰Ma Pita hanaḡ ba avômalô sapêḡ ele yaḡ ba i. Ma halek vadônḡ lêlô ma hateḡ mek. Vêm ma hik i liliḡ hadêḡ avi ḡama êḡ ma hanaḡ, “Tabita, umbiyô.” Ma madaluk hakyav ba hayê Pita ma haviyô hamô. ⁴¹Ma Pita havalonḡ baḡ ma hêv yani liḡ haviyô hamiḡ. Ma halam avômalô mathêḡ lôk avi tôp takatu ba êlêm. Ma hik thô nena yani lêk haviyô lôkmala hathak loḡbô.

* 9:21: Ap 8:3 * 9:22: Ap 18:28 * 9:25: 2Ko 11:32-33 * 9:26: Gal 1:17-19 * 9:27: 1Ko 9:1

⁴² Abô hathak nôm atu ba Pita hadum halanvriḡ havenḡ Jopa iniḡ loḡ sapêḡ ba avômalô bêḡ anôḡ êvhaveḡ Anyô Bêḡ Yisu. ⁴³ Ma Pita hamô Jopa sonḡa doho haveḡ Saimon, ôpatu ba hapesaḡ nômkama hathak alim kupik.

10

Konilias dalam Pita

¹ Anyô Lom te hamô Sisalia ba anêḡ athêḡ nena Konilias. Yani ma anyô vovak laik te ba hayabiḡ ḡê vovak ôdôḡ te hatôm 100 takatu ba êmô Lom iniḡ ḡê vovak kapô ba elam i nena ḡê Vovak Itali. ² Yani ma anyô hêv lêlê ek esopa Wapômbêḡ anêḡ lahaveḡ. Ba yani lôk vêḡi lôk nali ethak êmô Wapômbêḡ vibiḡ. Yani hathak hêv valuseleḡ bêḡ anôḡ hadêḡ Israeḡ iniḡ avômalô siv, ma wak nômbêḡ intu ma hathak hateḡ mek. ³ Wak te hatôm 3 kilok yaḡsiḡ ma hayê wêḡ te nena Wapômbêḡ anêḡ aḡela te halêm ma hanaḡ, “Konilias!”

⁴ Ma Konilias hatitiḡ aḡela êḡ lôklokwaḡ ba hakô kambom ma hanaḡ, “Anyô Bêḡ, aisê?” Ma aḡela hanaḡ, “Anêm mek nômbêḡ atu ba hoteḡ lôk wapôm takatu ba hôêv hadêḡ avômalô siv, lêk habitak hatôm da mavi hêk Wapômbêḡ ma. ⁵ Aêḡ ba nêḡ anyô doho ba ini Jopa ek neḡa anyô te anêḡ athêḡ nena Saimon, ma athêḡ yaḡ nena Pita ba nêlêm. ⁶ Ôpêḡ hamô haveḡ anêḡ wase Saimon, ôpatu ba hapesaḡ nômkama hathak alim kupik. Anêḡ unyak hamô habobo ḡgwêk daḡ.”

⁷ Aḡela hanaḡ abô takêḡ yôv ma hi. Êḡ ma Konilias dalam anêḡ anyô ku ju lôk anyô vovak te atu ba hêk lêlê ek esopa Wapômbêḡ. Ôpêḡ ma Konilias anêḡ anyô hamô haveḡ yani. ⁸ Ma Konilias hanaḡ abô takêḡ sapêḡ hadêḡ thêlô yôv, ma hêv i ba i Jopa.

Pita hayê wêḡ te

⁹ Haviyô hayaḡ anêḡ wاكلêvônḡ biḡ ma thêlô lêk ebobo nêyô malak bêḡ Jopa. Ma wakma êḡ iyom ma Pita hathak unyak vôv atu ba kalônḡ ek eteḡ mek. ¹⁰ Ma hama kisi ba lahaveḡ enjaḡ nôḡ. Ma doḡtom êpôpêk nôḡ denaḡ ba ma hatulak ma hayê wêḡ te aêntêk. ¹¹ Leḡ abyaraḡ ma nôḡla hatôm sôp bêḡ te ba ibutiḡ anêḡ daḡ ayova loḡ ma êlêlô halôk ba halêm. ¹² Sôp êḡ kapô ma alim lomaloma hamô. Alim doho eveḡ hathak veḡiḡ lo baheḡiḡ ma vi êyêyê hathak bôbônḡiḡ ma vi ma menak leḡlêvônḡ. ¹³ Ma abô te halêm hadêḡ yani nena, “Pita, umbiyô. Nuḡgwik ba nuḡgwaḡ.”

¹⁴ *Ma Pita hanaḡ, “Anyô Bêḡ, ya milôk. Nôm takêḡ ma balabuḡ hanaḡ nena lelaik ba miḡ bôk yahaḡ ami.”

¹⁵ *Ma abô êḡ hanaḡ hathak loḡbô nena, “Nôm takatu ba Wapômbêḡ hadum ba habitak mabuḡ ma miḡ onaḡ nena lelaik ami.”

¹⁶ Nôm êḡ habitak hatôm bôlônḡ lô ma ketheḡ oyaḡ ma sôp lôk alim takêḡ hathak leḡ hathak loḡbô ba hi.

¹⁷ Ma Pita lahabi wêḡ êḡ anêḡ ôdôḡ denaḡ ma ḡê takatu ba Konilias hêv i ba êlêm êyô. Thêlô êbôlêm Saimon anêḡ unyak aleba êyô imiḡ unyak abôlêk. ¹⁸ Ma elam nena Saimon atu ba elam nena Pita hamô mena mi e?

¹⁹ Ma Pita lahabi wêḡ atu denaḡ ma Lovak Matheḡ hanaḡ, “Ondaḡô, anyô lokwaḡlô êbôlêm o eveḡ. ²⁰ Ba intu nu tamu pik. Ma miḡ ôkô ek nu imbiḡ thêlô ami. Mi, yahêv thêlô ba êlêm ba intu nu imbiḡ i.”

²¹ Ma Pita habup ma hanaḡ, “Ya ôpatu ba môlô ôbôlêm êḡ êntêk. Môlô ôlêm eka?”

²² Ma thêlô enaḡ, “Konilias hêv yêlô ba alêm. Yani ma Lom iniḡ anyô vovak laik te. Yani ma anyô thêthônḡ ba hathak hamô Wapômbêḡ vibiḡ. Ma avômalô Israeḡ takatu ba eyala yani êyê nena yani ma anyô mavi te. Ma aḡela matheḡ te hanaḡ hadêḡ yani ek endam o ba nu anêḡ unyak ek endaḡô abô takatu ba tem onaḡ.” ²³ Pita halaḡô iniḡ abô ma hanaḡ ek ini nêḡmô unyak kapô imbiḡ yani.

Pita hayô Konilias anêḡ unyak

* 10:14: Wkp 11:1-47; Ese 4:14 * 10:15: Mak 7:15,19

Lôkbôk ma Pita hi haviņ thêlô ma nê êvhaviņ doho anêņ Jopa i haviņ. ²⁴ Thêlô everj aleba êk loņôndê, ma haviyô hayaņ ma i ba êyô Sisalia. Ma Konilias hêv ma ek thêlô. Ma halam anêņ avômalô lôk anêņ nê môlô ba thêlô ethak doņtom êmô anêņ unyak kapô ba eyabiņ Pita. ²⁵ Pita hayô unyak kapô ma Konilias halek vadôņ lêlô hamô valuvi ma habô yani. ²⁶ *Ma doņtom Pita hanaņ nena, “Umbiyô, ya ma anyô pik hatôm o.”

²⁷ Ma Pita hanaņ abô haviņ yani ma hi unyak kapô ma hayê nena avômalô bêņ anôņ lêk ethak doņtom ba êmô. ²⁸ Ma hanaņ hadêņ thêlô, “Môlô oyala nena Israeļ iniņ balabuņ hanaņ lôklokwaņ nena yêlô Israeļ miņ hatôm namô imbiņ avômalô loņ buyaņ ba nambitak nayô iniņ unyak kapô ami. Ma doņtom Wapômbêņ hik thô hadêņ ya nena miņ hatôm yandam anyô te nena lelaik mena kambom ami. ²⁹ Ba intu ôêv anyô ba êlêm ek neja ya, ma miņ yahanā abôla ami. Mi, yahalêm iyom. Aêņ ba hatôm onaņ anêm auk atu ba holam ya ba yahalêm hathak bêņ êndêņ ya mena mi e?”

³⁰ Ma Konilias hanaņ, “Wak ayova hale ba hi ma yahamô yenaņ unyak kapô ba yahateņ mek hadêņ wakma êntêk hatôm 3 kilok yaņsiņ. Êņ ma anyô te hamiņ yamaleņ ba anêņ kwêv lôk sôp ma thapuk anôņ oyaņ. ³¹ Ma hanaņ, ‘Konilias, Wapômbêņ lêk halaņô anêm mek lôk wapôm takatu ba hôêv hadêņ nê siv. ³² Aêņ ba nêm abô ni Jopa ek Saimon atu ba elam nena Pita. Yani hamô haviņ anêņ wase Saimon ôpatu ba hapesaņ nômkama hathak alim kupik. Anêņ unyak hamô habobo ngwêk daņ.’ ³³ Aêņ ba yahêv abô ketheņ ek o, ma hudum nôm mavi ba lêk hôle m yôv. Lêk yêlô sapêņ athak doņtom ba amô Wapômbêņ ma ek nadaņô abô takatu ba Anyô Bêņ hanaņ hadêņ o ek onaņ êndêņ yêlô.”

Ņê loņ buyaņ elañô Abô Mavi

³⁴ *Êņ ma Pita hanaņ abô hadêņ thêlô nena, “Avanôņ biņ, lêk yahayala nena Wapômbêņ hadum kobom doņtom hadêņ avômalô lodôņlodôņ. Ma miņ lamavi hathak ôdôņ te iyom ami. ³⁵ Mi, yani lamavi hathak avômalô lodôņlodôņ sapêņ atu ba elovak yani vibij ba idum nôm takatu ba thêthôņ. ³⁶ Môlô oyala abô atu ba Wapômbêņ hêv hadêņ yêlô avômalô Israeļ. Abô êņ hanaņ hathak Abô Mavi atu ba hadum ek avômalô nê mô yôhok imbiņ yani hathak Yisu Kilisi anêņ ku. Yani ma avômalô sapêņ iniņ Anyô Bêņ. ³⁷ *Ma môlô bôk oyala nômbêņ atu ba habitak Israeļ iniņ loņ yôv. Môņ ma habitak anêņ Galili ba Jon anyô hathik űaņ hanaņ ek avômalô nisik űaņ. ³⁸ *Lôk oyala nena Wapômbêņ bôk hêv Lovak Matheņ lôk lôkliņyak bêņ hadêņ Yisu anêņ Nasalet hatôm mek ek indum ku. Ma hi lomalak lomalak ma hadum mavi. Wapômbêņ hamô haviņ yani ba intu hadum avômalô takatu ba êmô Sadaņ anêņ lôklokwaņ vibij ibitak mavi hathak loņbô.

³⁹ “Ma yêlô aposel anaņ hathak nô m takatu ba yêlô ayê yani hadum haveņ Jusalem lôk Israeļ iniņ loņ sapêņ bêņ hadêņ avômalô. Thêlô ik yani hathak a ba hama, ⁴⁰ ma doņtom wak te lô ma Wapômbêņ hik yani liņ hathak loņbô ek injik i thô êndêņ avômalô. ⁴¹ *Avômalô sapêņ miņ êyê yani ami. Mi, yêlô nê takatu ba bôk halam yôv ek nanaņ nô m takêntêk bêņ intu aņ lo anum haviņ yani hadêņ waklavôņ haviyô hathak loņbô. ⁴² *Ma yani hanaņ hadêņ yêlô ek yêlô nanaņ anêņ Abô Mavi bêņ êndêņ avômalô lôk nanaņ bêņ aêntêk, ‘Wapômbêņ bôk hatak yani yôv ek endañô avômalô lôkmala lôk űama iniņ abô.’ ⁴³ *Plopet bô sapêņ bôk enaņ nena avômalô takatu ba êvhaviņ yani ma tem Wapômbêņ nêm iniņ kambom vê esak anêņ athêņ.”

⁴⁴ *Pita hanaņ abô êņ denaņ ma Lovak Matheņ hayô hamô avômalô takatu ba elañô anêņ abô. ⁴⁵⁻⁴⁶ *Ma Israeļ iniņ nê êvhaviņ takatu ba iviņ Pita ba i, elañô thêlô enaņ abô masôm lôk êbô Wapômbêņ anêņ athêņ. Ba intu eson kambom ba enaņ nena, “Wapômbêņ hêv Lovak Matheņ hadêņ avômalô loņ buyaņ hatôm alalô.”

* 10:26: Ap 14:13-15; ALK 19:10 * 10:34: Lo 10:17; Lom 2:11 * 10:37: Mat 4:12-17 * 10:38: Mat 3:16; Luk 4:17-21 * 10:41: Luk 24:42-43; Ap 1:8 * 10:42: Ap 17:31; 1Pi 4:5 * 10:43: Ais 53:5-6; Jer 31:34; Ap 2:38 * 10:44: Ap 11:15; 15:8 * 10:45-46: Ap 2:4; 19:6

Êñ ma Pita hanañ, ⁴⁷ “Thêlô ewa Lovak Matherñ hatôm alalô ñê Israe. Ma opalê hatôm imiñ thêlô loñ siñ ek nisik ñañ?” ⁴⁸ *Êñ ma hanañ nena, “Môlô nusik ñañ esak Yisu Kilisi anêñ athêñ.” Ñê takêñ ithik ñañ yôv ma enañ ek Pita êmô wak doho imbiñ thêlô.

11

Pita hanañ hathak ku takatu ba hadum haviñ avômalô loñ buyañ

¹ Aposel lôk avômalô êvhaviñ takatu ba êmô Judia elañô nena avômalô loñ buyañ lêk ewa Wapômbêñ anêñ abô haviñ. ² Vêñ ma Pita havôhi Jelusalem hathak loñbô ma ñê êvhaviñ takatu ba lôklokwañ ek neñgothe kupik, ethañ yani ³ *ba enañ, “Hu ñê loñ buyañ takatu ba miñ eñgothe kupik ami iniñ unyak ma hoañ nôñ haviñ i eka?”

⁴ Êñ ma Pita hanañ hathak nômkama takatu ba habitak ba hanañ nena, ⁵ * “Yahamô malak bêñ Jopa ba yahaterñ mek hamô, êñ ma yahatulak ma yahayê wêñ te aêntêk. Nômplate hatôm sôp bêñ te ba ibutiñ anêñ dañ ayova loñ ma êlêlô anêñ leñ halôk ba halêm habup ek ya. ⁶ Ma sôp êñ kapô ma yahayê alim pik lomaloma takatu ba evenñ hathak veniñ lo baheñiñ ma alim kamuñ kambom lôk alim vi atu ba êyêyê hathak bôbôñiñ ma menak leñlêvôn haviñ. ⁷ Êñ ma yahalañô abô te halam hadêñ ya nena, ‘Pita, umbiyô, nuñgwik ba nuñgwañ.’

⁸ “Ma doñtom yahanañ, ‘Anyô Bêñ, ya milôk. Nôm takêñ ma balabuñ hanañ nena lelaik ba miñ bôk yahañ dokte ami.’

⁹ “Êñ ma abô anêñ leñ hanañ hathak loñbô nena, ‘Nôm takatu ba Wapômbêñ hadum ba habitak mabuñ, ma miñ onañ nena lelaik ami.’ ¹⁰ Abô êñ habitak hatôm bôlôn lô. Ma nôñ takêñ hathak leñ hathak loñbô ba hi.

¹¹ “Êñ ma ketherñ oyañ ma anyô lokwañlô êyô imiñ unyak atu ba yahamô. Thêlô ma anyô bêñ te anêñ Sisalia hêv i ba êlêm ek ya. ¹² Ma Lovak Matherñ hanañ hadêñ ya, ‘Nu umbiñ thêlô ma miñ ôkô ba lemluvi ami.’ Ma aiañ baheñvi ba lahavute anêñ Jopa atu ba bôk i haviñ ya êntêk lêk êlêm. Ma yêlô lôkthô abitak ayô ôpêñ anêñ unyak kapô. ¹³ Ma ôpêñ hanañ nena yani hayê añela hayô anêñ unyak kapô ba hanañ, ‘Nêm anyô doho ba ini Jopa ek neja Saimon, anêñ athêñ yañ nena Pita ba êlêm. ¹⁴ *Yani tem enañ abô êndêñ môlô. Ma hathak abô êñ ma Wapômbêñ tem nêm o lôk anêm avômalô bulubiñ.’

¹⁵ * “Aêñ ba yahadum ek yanañ abô êndêñ thêlô ma ketherñ oyañ ma Lovak Matherñ halôk ba halêm hayô hamô thêlô hatôm sêbôk ba môn anôn ma hayô hamô alalô. ¹⁶ *Êñ ma yaleñhabi Anyô Bêñ anêñ abô atu ba bôk hanañ nena, ‘Jon hathik avômalô hathak ñañ, ma doñtom Wapômbêñ tem isik esak Lovak Matherñ.’ ¹⁷ Thêlô êvhaviñ Anyô Bêñ Yisu Kilisi hatôm alalô bôk aêvhaviñ yani. Êñ ma Wapômbêñ hêv anêñ Lovak Matherñ hatôm wapôm hadêñ thêlô hatôm bôk ba hêv hadêñ alalô. Ba intu ya opalê ba hatôm yangêk Wapômbêñ anêñ lahaviñ loñ siñ?”

¹⁸ *Thêlô elañô abô êñ ma bônôn ba êbô Wapômbêñ anêñ athêñ ba enañ, “Intu êñ, avômalô takatu ba ele kapôlônñiñ liliñ ma Wapômbêñ tem enja thêlô ba nêm lôkmala êndêñ i ma alalô Israe lôk ñê loñ buyañ imbiñ.”

Avômalô êvhaviñ anêñ Antiok

¹⁹ *Ma ik Stiven vônô ma êv malaiñ hadêñ avômalô êvhaviñ vi haviñ. Ba intu ñê êvhaviñ bêñ anôn anêñ Jelusalem êsôv ba i luvuluvu. Vi i Ponisia ma vi i ñgavithôm Saiplus ma vi i Antiok. Ma enañ Yisu anêñ Abô Mavi hadêñ avômalô Israe takatu ba êmô loñ takêñ iyom, ma ñê loñ buyañ ma mi. ²⁰ Ma doñtom ñê êvhaviñ doho anêñ Saiplus lo Sailini, i Antiok ma enañ Anyô Bêñ Yisu anêñ Abô Mavi hadêñ avômalô Glik haviñ. ²¹ Ma Anyô Bêñ anêñ lôkliñyak hamô haviñ thêlô. Ba intu avômalô bêñ anôn êvhaviñ ba ik kapôlônñiñ liliñ hadêñ Anyô Bêñ.

* 10:48: Ap 19:5 * 11:3: Ap 10:28; Gal 2:12 * 11:5: Ap 10:9-48 * 11:14: Ap 16:31 * 11:15: Ap 2:4
* 11:16: Ap 1:5 * 11:18: Ap 13:48; 14:27 * 11:19: Ap 8:1-4

²² *Êñ ma avômalô êvhaviñ anêñ Jelusalem elañô abô hathak nô m takatu ba habitak Antiok ma êv Banabas ba hi loñ êñ. ²³ Ma hi hayô ma hayê Wapômbên hêv anêñ wapôm hadên thêlô, ma yani lamavi. Ma hik thêlô sapên iniñ auk liñ ek nesopa Anyô Bêñ êñjêk kapôlônij êtôm wak nômbên intu sapên. ²⁴ Banabas ma anyô mavi ba hêvhaviñ lôkliñyak. Ma Lovak Matheñ hadum ku lôklokwañ hamô yani kapô. Ma avômalô bên anôñ anêñ loñ êñ êvhaviñ Anyô Bêñ.

²⁵ *Vêm ma Banabas hi Tasus ek êmbôlêm Sol. ²⁶ Hapôm yani ma hawa ba hi Antiok hathak loñbô ba thai êmô hatôm sondabên te haviñ avômalô êvhaviñ anêñ Antiok ma êdôn avômalô bên anôñ hathak Wapômbên anêñ abô. Antiok ma loñ môñ anôñ atu ba elam avômalô êvhaviñ nena Kilisi anêñ avômalô.

²⁷ Banabas lo Sol êmô Antiok denañ ma plopet doho etak Jelusalem ba i tamu Antiok. ²⁸ *Ma thêlô te, anêñ athên nena Agabas, hamiñ ba hanañ hathak Lovak Matheñ anêñ lôklokwañ nena bôm bên tem imbitak pik sapên. (Hadên waklavôn Klodias hamô hatôm Lom iniñ kiñ ma abô êñ hik anôñ.) ²⁹ Aên ba avômalô êvhaviñ evak abô ek nê nê m valuseleñ ni ek iviyañ takatu ba êmô Judia ek nê m thêlô sa. Ijê êvhaviñ tomtom êv valuseleñ hatôm atu ba thêlô êpôm. ³⁰ *Thêlô isup yôv ma êv hadên Banabas lo Sol ek nê nê m êndên avaka takatu ba eyabiñ avômalô êvhaviñ anêñ Jelusalem.

12

Helot hik Jems vônô ma hadô Pita hamô koladôn

¹ Waklavôn atu ba nô m takên habitak ma Kiñ Helot Aglipa havalon avômalô êvhaviñ doho ek nê m vovañ êndên i imbiñ. ² Ma hanañ ba edabên Jon anêñ yañ Jems laselo kisi hathak biñ vovak ba hama. ³ Ma hayê nena avômalô Israe l leñimavi hathak nô m êñ, êñ ma evalon Pita haviñ. Yani hadum nô m êñ hadên waklavôn Eyañ Polom Yis Mi. ⁴ Havalon Pita, êñ ma hadô hamô koladôn ma hatak yani halôk ñê vovak ôdôn ayova baheniñ. Ijê vovak ôdôn ayova êñ iniñ ñê vovak hatôm ayova ayova eyabiñ yani. Helot lahabi nena waklavôn Hale ba Hi anêñ ðañ, ma tem enja Pita ende yañ ba imiñ avômalô maleñij ek enañ yani bên.

⁵ Pita hamô koladôn ma avômalô êvhaviñ eteñ mek lôklokwañ ek Wapômbên nê m yani sa.

⁶ Ma bôlôvôn te ma Pita hêk sôm hêk ñê vovak lokwañju malêvôn. Ma ekak bañ luvi hathak señ ju ba êthô hathak anyô vovak ju atu baheniñ. Ma sôp bidon vi eyabiñ koladôn abôlêk. Helot bôk hanañ yôv nena biyamôn lôkbôk ma tem neja yani ende yañ ek indum abô. ⁷ Ma ketheñ oyañ ma deda bên habi halôk koladôn kapô ma Anyô Bêñ anêñ añela te hayô. Ma hapetav Pita baya vi ma hik liñ ba hanañ, “Umbiyô ketheñ!” Ma señ ju atu hêv yak hêk Pita bañ.

⁸ Êñ ma añela hanañ hadên yani, “Umbuliv o siñ esak anê m sôp ma nuñgwik anê m bokngôp.” Ma Pita hadum aên ma añela hanañ, “Nuñgwik anê m kwêv daim ba osopa ya.” ⁹ Êñ ma Pita hasopa añela ba thai i, ma doñtom hason nena yani hayê wên ma miñ nô m avanôn ami. ¹⁰ *Thai ele ba i ma êv ñê eyabiñ koladôn abôlêk lokwañju atu liliñ ba ele ba i. Êñ ma thai i êyô badên abôlêk atu ba epesañ hathak aen, ma badên abôlêk êñ da hakyav ma thai ele yañ ba i malak bên. Ma esopa loñôndê te ba i. Ma ketheñ oyañ ma añela hatak Pita ba hi.

¹¹ Yôv ma Pita anêñ auk hathak ba hanañ, “Lêk yahayala avanôn nena Anyô Bêñ hêv anêñ añela ba halê m hawa ya vê hêk Helot bañ lôk nô mkama sapên atu ba avômalô Israe l eson nena tem nindum aên esak ya.”

¹² Yani lahabi abô êñ yôv ma hi Jon talêbô Malia anêñ unyak. Jon anêñ athên yañ nena Mak. Avômalô bên anôñ lêk ethak doñtom ba eteñ mek êmô. ¹³ Ma Pita hapididiñ unyak abôlêk hamiñ viyañ ma avi ku te ba anêñ athên nena Loda, hi ek injik unyak abôlêk

* 11:22: Ap 4:36 * 11:25: Ap 9:30 * 11:28: Ap 21:10 * 11:30: Ap 12:25 * 12:10: Ap 5:19

vê. ¹⁴ Ma doɽtom halarjô Pita laselo katô, êɽ ma lamavi anôɽ ba halarɽviɽ hi unyak kapô hathak loɽbô ma miɽ hik unyak abôlêk vê ami. Ma hanaɽ hadêɽ thêlô, “Pita hamiɽ unyak abôlêk!”

¹⁵ Ma thêlô miɽ êvhaviɽ yani ami ba enaɽ, “O avi molo.” Ma doɽtom yani lôklokwaɽ ba hanaɽ, “Mi anôɽ, yanida intu hamiɽ.” Êɽ ma enaɽ nena, “Betha Pita anêɽ aɽela la.”

¹⁶ Ma doɽtom Pita hapididiɽ unyak abôlêk hamiɽ denaɽ. Êɽ ma thêlô ik unyak abôlêk vê ma êyê Pita ba esonɽ kambom. ¹⁷ Ma Pita hik thô hathak baɽ nena thêlô bônôɽ ma hanaɽ hathak nôɽ takatu ba Anyô Bêɽ hadum ba hawa yani vê hêk koladôɽ. Ma hanaɽ, “Nonaɽ abô êntêk êndêɽ Jems lôk ɽê êvhaviɽ vi imbiɽ.” Ma hatak i ba hi buyaɽ.

¹⁸ *Haviyô hayaɽ ma ɽê vovak takatu ba eyabiɽ koladôɽ êyê nena Pita miɽ hamô ami. Êɽ ma eboloba ba enaɽ mayaliv, “Pita hamô sê?” ¹⁹ Ma Helot hêv ɽê vovak ba i ek nêmbôlêɽ Pita, ma doɽtom miɽ êpôm ami. Êɽ ma hanaɽ hik ɽê takatu ba eyabiɽ Pita hamô koladôɽ liɽ lôklokwaɽ nena idum aisê? Ma doɽtom thêlô enaɽ nena injo. Êɽ ma Helot hanaɽ ek nijik sapêɽ vônô.

Vêɽ ma Helot hatak Judia ma halôk ba hi hamô Sisalia.

Kiɽ Helot Aglipa hama

²⁰ Ma Helot bôk lamaniɽ hathak avômalô Taia lo Saidon. Ba hi hamô Sisalia, êɽ ma thêlô evak abô ek ini nepesaɽ abô imbiɽ yani ek malê nena thêlô ethak ewa nôɽ halêɽ anêɽ kiɽ anêɽ loɽ. Ba intu thêlô enaɽ abô haviɽ Blastas ôpatu ba hayabiɽ Helot anêɽ unyak kapô ma yani halôk ek nêɽ thêlô sa. Êɽ ma hatak wakma te ek thêlô nepesaɽ abô imbiɽ kiɽ.

²¹ Ma wakma êɽ hayô ma Helot hik kiɽ iniɽ nôɽkama kêkêlô ma hi hamô anêɽ loɽ kiɽ. Êɽ ma hanaɽ abô hadêɽ avômalô takêɽ. ²² Ma elam aêntêk, “Abô êntêk ma miɽ anyô leɽselo ami. Mi, wapômbêɽ te laselo.” ²³ *Ma Helot halarjô iniɽ abô ba lamavi hathak i ma miɽ habam Wapômbêɽ anêɽ athêɽ ami. Ba intu ketheɽ oyaɽ ma Anyô Bêɽ anêɽ aɽela hik yani ba matiɽnyak yaônena eyaɽ yani ba hama.

²⁴ *Malaiɽ lomaloma hapôm avômalô êvhaviɽ, ma doɽtom Wapômbêɽ anêɽ abô halumbak ba halarɽviɽ ba hi luvuluvu.

²⁵ *Ma Banabas lo Sol ik iniɽ ku atu ba êv hadêɽ thai daɽ siɽ halôk Jelusalem, ma ele i Antiok hathak loɽbô. Ma ewa Jon atu ba elam nena Mak ba hi haviɽ thai.

13

Êv Banabas lo Sol ek ini nenaɽ Wapômbêɽ anêɽ abô

¹ Êntêk ma plopet lôk ɽê êdôɽ Wapômbêɽ anêɽ abô takatu ba êɽ Antiok iniɽ athêɽ: Banabas lo Simeon elam nena Niga* ma Lusius anêɽ Sailini lo Sol ma Manain bôk ba thai lôk Kiɽ Helot Antipas yaônna ma everɽ haviɽ i. ² *Wak te ma thêlô ethak doɽtom ba evak balabuɽ nôɽ ek neteɽ mek ma êv yeɽ hadêɽ Anyô Bêɽ. Êɽ ma Lovak Matheɽ hanaɽ nena, “Notak Banabas lo Sol ek nindum ku takatu ba yahalam thai ek nindum.” ³ *Êɽ ma thêlô evak balabuɽ ek netak nôɽ lôk neteɽ mek esak loɽbô. Vêɽ ma etak baherɽɽ hayô hêk thai ma êv thai ba i ek nindum ku takatu ba Lovak Matheɽ hanaɽ.

Banabas lo Sol i ɽgavithôm Saiplus

⁴ Ma Lovak Matheɽ hêv thai ba i ibup tamu malak Selusia, ma ethak yeɽ te ba i ɽgavithôm Saiplus. ⁵ *Thai ethak malak Salamis ma enaɽ Wapômbêɽ anêɽ Abô Mavi hamô Israel iniɽ unyak yeɽ takatu ba êɽ loɽ êɽ. Ma Jon Mak haveɽ haviɽ thai ek nêɽ thai sa.

⁶ Thai everɽ ɽgavithôm Saiplus anêɽ lomalak nenanena aleba êyô Papos. Loɽ êɽ ma thai êyê anyô Israel te atu ba hathak hadum ɽgôk soɽgoɽ. Yani ma plopet abôyaɽ haviɽ.

* 12:18: Ap 5:22-24 * 12:23: Dan 5:20 * 12:24: Ais 55:11 * 12:25: Ap 11:29-30; 15:37 * 13:1: Niga anêɽ ôdôɽ nena ɽê kupik loɽgavu. * 13:2: Ap 9:15 * 13:3: Ap 6:6 * 13:5: Ap 12:12; 15:39

Ba anêḡ athêḡ nena Ba-Yisu. ⁷ Yani hathak hamô haviḡ Lom iniḡ anyô bêḡ atu ba hayabiḡ loḡ êḡ, ba anêḡ athêḡ nena Segius Polus. Segius Polus ma anyô lôk auk mavi. Yani lahaviḡ endarḡ Wapômbêḡ anêḡ abô ba intu halam Banabas lo Sol ba êlêm. ⁸ Ma doḡtom Ba-Yisu hadum ek esale thai iniḡ abô thô ma lahaviḡ injik Lom iniḡ anyô bêḡ anêḡ auk liliḡ ek miḡ nêmiḡmiḡ thai iniḡ abô ami. (Ba-Yisu anêḡ athêḡ hathak abô Glik nena Elimas ma anêḡ ôdôḡ ma anyô lôk ḡḡôk songḡ.) ⁹ Êḡ ma Lovak Matherḡ hava Sol atu ba elam nena Pol kapô siḡ, ma hatitiḡ Elimas lôklokwaḡ ma hanaḡ nena, ¹⁰ “O ma Sadaḡ anêḡ nakaduḡ ba intu hôpôlik hathak kobom takatu ba thêthôḡ! Kapôlôm hayô siḡ hathak abôyaḡ lôk kambom lomaloma sapêḡ. Wak nômbêḡ intu ma hothavuthiḡ Anyô Bêḡ anêḡ abô thêthôḡ ba habitak hatôm abôyaḡ. ¹¹ *Aêḡ ba ondarḡ! Anyô Bêḡ anêḡ baḡ tem epetav o êndêḡ êntêk. Ba malem tem pusip ba miḡ hatôm nôḡḡ wak anêḡ deda ami ma tem ômô aêḡ dokte vêmam.”

Ma ketheḡ oyaḡ ma Elimas hayê nômlate hatôm buliv lôk momaḡiniḡ hava madaluk siḡ. Ma yani havalonḡ nômkama yakyak ek êpôm anyô te ek embalonḡ yani baḡ ba endom yani ba ni. ¹² Anyô bêḡ Lom atu hayê nôm êḡ ma hasonḡ kambom hathak Anyô Bêḡ anêḡ abô atu ba thai enaḡ ma hêvhaviḡ.

Thai enaḡ Abô Mavi hamô Antiok anêḡ Pisidia

¹³ *Ma Pol thêlô etak Papos ma ewa yey ba i Pega anêḡ plovins Pampilia. Ma doḡtom Jon Mak hatak thêlô ba havôhi Jelusalem hathak loḡbô. ¹⁴ Êḡ ma etak Pega ma i Antiok anêḡ Pisidia. Ma Sabat ma thêlô i êyô avômalô Israeḡ iniḡ unyak yey ma êlôk êmô. ¹⁵ Esam abô balabuḡ lôk plopet iniḡ abô yôv, êḡ ma unyak yey iniḡ ḡê bêḡ êv abô hadêḡ Pol thêlô ba enaḡ, “Aiyaḡ thêlô, unim abôla hamiḡ ek nobatho avômalô iniḡ kapôlônḡ loḡ, êḡ ma nonaḡ.”

¹⁶ Ma Pol haviyô hamiḡ ma hik thô hathak baḡ ba hanaḡ, “Môlô avômalô Israeḡ lôk ḡê loḡ buyaḡ takatu ba ôêv yey hadêḡ Wapômbêḡ, nodarḡ ya! ¹⁷ *Sêbôk ma Israeḡ iniḡ Wapômbêḡ halam alalôaniḡ bumalô thêlô ba etak iniḡ loḡ ba i êmô Ijip ma habi anêḡ wapôm sam hadêḡ i ba ibitak lôkmaḡiḡ. Ma haveḡ yam ma halom thêlô vê hêk Ijip hathak anêḡ lôklokwaḡ bêḡ. ¹⁸ *Ma êmô loḡ thiliv hatôm sondabêḡ 40 ba idum kambom lomaloma, ma doḡtom hayabiḡ thêlô mavi. ¹⁹ *Ma yani hêv avômalô Kenan ôdôḡ baheḡvi ba lahavuju vê ma hêv iniḡ pik hadêḡ avômalô Israeḡ ba evalonḡ hatôm iniḡ pik. ²⁰ *Nôm takêḡ bôk habitak ba hale ba hi hatôm sondabêḡ 450.

“Vêm ma Wapômbêḡ hatak ḡê doho ek neyabiḡ avômalô Israeḡ. Ma hatak tomtom da iniḡ waklavônḡ neyabiḡ endeba êyô plopet Samuel anêḡ waklavônḡ. ²¹ *Vêm ma avômalô Israeḡ enaḡ hik Wapômbêḡ liḡ ek nêmiḡ kiḡ êndêḡ thêlô ma Wapômbêḡ hatak Sol ek imbitak kiḡ. Yani ma Kis nakaduḡ ba habitak anêḡ Benjamin anêḡ ôdôḡ. Yani hayabiḡ Israeḡ hatôm sondabêḡ 40. ²² *Vêm ma Wapômbêḡ hêv yani vê ma hatak Devit habitak thêlô iniḡ kiḡ. Ma hanaḡ hathak Devit aêntêk, ‘Yahayê Jesi nakaduḡ Devit kapô ma hatôm yada yakapôlônḡ. Yani tem indum nômkama sapêḡ êtôm yenaḡ yalenḡhaviḡ.’

²³ * “Ma Devit anêḡ limi ma Wapômbêḡ hêv Yisu ôpatu ba nêmiḡ Israeḡ bulubiḡ hatôm bôk ba habitatiḡ abô haviḡ i. ²⁴ *Yisu miḡ bôk hadum anêḡ ku ami denaḡ ma Jon hanaḡ ek avômalô Israeḡ nede kapôlônḡ liliḡ ba nisik ḡaḡ. ²⁵ *Jon anêḡ ku anêḡ daḡ lêk habobo ma hanaḡ, ‘Môlô lemimhabi aisê hathak ya? Ya ma miḡ Mesia atu ba môlô oyabiḡ ek nêmiḡ môlô bulubiḡ ami. Mi, yani tem embeḡ ya yam. Yani ma anyô lôk athêḡ ma ya ma yaônalôk ba intu miḡ hatôm yakôm ba yapole anêḡ vakapô bokḡḡôp anêḡ yak vê ami.’

²⁶ “Aiyaḡ thêlô, môlô takatu ba Abraham anêḡ limi lôk môlô takatu ba ḡê loḡ buyaḡ ba ômô Wapômbêḡ vibiḡ, odarḡ. Abô takatu ba hathak bulubiḡ, êḡ ma Wapômbêḡ hêv

* 13:11: Ap 9:8 * 13:13: Ap 15:38 * 13:17: Kis 1:7; 6:6; 12:51 * 13:18: Nam 14:34; Lo 1:31-32 * 13:19: Lo 7:1; Jos 14:1 * 13:20: Het 2:16; 1Sml 3:20 * 13:21: 1Sml 8:5,19; 10:20-24 * 13:22: 1Sml 13:14; 16:12; Sng 89:20 * 13:23: 2Sml 7:12-16 * 13:24: Mat 3:1-2 * 13:25: Jon 1:20,27

ek alalô sapêḡ. ²⁷ Avômalô Jelusalem lôk iniḡ ḡê bêḡbêḡ miḡ eyala Yisu êḡ ami. Ba intu thêlô enaḡ ek nijik yani vônô, êḡ ma esopa plopet iniḡ abô takatu ba esam hadêḡ Sabat sapêḡ ba abô takêḡ intu hik anôḡ. ²⁸*Thêlô miḡ êpôm anêḡ kambom la ek nijik yani vônô ami, ma doḡtom enaḡ hik Pailat liḡ ek injik yani vônô. ²⁹*Thêlô idum nômkama sapêḡ hatôm bôk ba plopet eto hathak yani, êḡ ma êv yani vê hêk alovalaḡaḡsiḡ ma êdô yani hêk siô. ³⁰Ma doḡtom Wapômbêḡ hik yani liḡ haviyô hêk ḡama hathak loḡbô, ³¹*ma wak bêḡ anôḡ ma anêḡ avômalô takatu ba bôk everḡ haviḡ yani anêḡ Galili ba i Jelusalem êyê yani. Ma ḡê takatu ba bôk êyê nôḡ takêḡ intu lêk enaḡ bêḡ hadêḡ alalôaniḡ avômalô.

³²⁻³³ “Ma lêk yêlô anaḡ Abô Mavi êntêk bêḡ hadêḡ môlô nena Wapômbêḡ lêk hik Yisu liḡ hêk ḡama ba intu abô takatu ba Wapômbêḡ bôk havak haviḡ bumalô thêlô ma lêk hik anôḡ hathak iniḡ nali alalô. Hatôm bôk eto hêk Kapya Yeḡ anêḡ abô ju nena,

“O ma yenaḡ Okna,

lêk yahabitak anêm Lemambô.’

Kapya Yeḡ 2:7

³⁴ “Wapômbêḡ hik yani liḡ hêk ḡama ba miḡ hatôm ema esak loḡbô ba kupik epalê ami. Hatôm bôk eto nena,

“Yahanaḡ avanôḡ biḡ nena tem yanêm mek matheḡ mavi êndêḡ môlô êtôm bôk ba yahabutiḡ ek yanêm êndêḡ Devit.’

Aisaia 55:3

³⁵ “Ma bôk ik auk êntêk thô hêk buyaḡ nena,

“Ma tem miḡ ôdô anêm Anyô Matheḡ anêḡ kupik êḡjêk siô ba epalê ami.’ *Kapya Yeḡ 16:10*

³⁶ “Devit miḡ hatô abô êḡ hathak yanida ami. Mi, Wapômbêḡ halam yani ek indum anêḡ ku êtôm anêḡ waklavôḡ atu ba hamô lôkmala vêm ma hama. Ma elav yani haviḡ limi ba anêḡ kupik hapalê. ³⁷Ma doḡtom ôpatu ba Wapômbêḡ hik liḡ, miḡ kupik hapalê ami.

³⁸ “Aêḡ ba aiyarḡ thêlô, nodarḡ katô. Lêk yêlô anaḡ hadêḡ môlô nena hathak Yisu ma Wapômbêḡ tem nêm môlônim kambom vê. ³⁹*Anyôla miḡ hatôm esopa Mose anêḡ abô balabuḡ lôkthô ek Wapômbêḡ endam yani nena anyô thêthôḡ ami. Mi anôḡ, ma doḡtom lêk avômalô takatu ba êvhaviḡ Yisu, Wapômbêḡ hayê thêlô nena ḡê thêthôḡ ba miḡ lahabi iniḡ kambom hathak loḡbô ami. ⁴⁰Noyabiḡ am ek abô takatu ba plopet bôk enaḡ miḡ injik anôḡ imiḡ môlô ami. Thêlô bôk enaḡ aêntêk,

⁴¹ “Môlô ḡê obi Wapômbêḡ liliḡ, nodarḡ katô!

Tem yandum nômla bêḡ te imbitak êḡjêk môlô malêvôḡ.

Ba anyôla hanaḡ nôḡ atu ba tem imbitak bêḡ hadêḡ môlô,

ma tem miḡ nôḡmimbiḡ ami.

Ba intu tem indum môlô nosoḡ kambom lôk yambuliḡ môlô ba noma.’” *Habakuk 1:5*

⁴² Pol hanaḡ abô yôv ma thai lôk Banabas idum ek nede yaiḡ ma avômalô enaḡ nena, “Sabat yaḡ endake ma mamu nonaḡ abô esak nôḡ takêntêk esak loḡbô.” ⁴³Sa anêḡ daḡ ma avômalô Israeḡ lôk ḡê loḡ buyaḡ takatu ba ibitak êyô Israeḡ iniḡ êvhaviḡ kapô esopa Pol lo Banabas. Thai enaḡ abô doho haviḡ hadêḡ thêlô ek injik thêlôniḡ auk liḡ ek nesopa Wapômbêḡ anêḡ lahaviḡ ba nimiḡ lôklokwaḡ ek anêḡ wapôm embathô thêlô loḡ.

⁴⁴Ma Sabat atu hayô ma habobo avômalô Antiok sapêḡ êyô ek nedarḡ Wapômbêḡ anêḡ abô takatu ba thai tem nenaḡ. ⁴⁵Ma doḡtom ḡê bêḡbêḡ Israeḡ vi êyê avômalô nômbêḡ êḡ ba leḡiḡdaḡ ba enaḡ abôma hathak abô takatu ba Pol hanaḡ.

⁴⁶*Êḡ ma Pol lo Banabas miḡ êkô ami ma enaḡ hadêḡ thêlô nena, “Wapômbêḡ hêv yai ba alêm ek nanaḡ anêḡ abô êndêḡ môlô ḡê Israeḡ êmôḡ. Ma doḡtom môlô ôpôlik hathak abô êḡ. Môlô ôdô lôkmala atu ba tem nêḡmô êtôm wak nômbêḡ intu sapêḡ e? Aêḡ ba yai lêk atak môlô ba a ek avômalô loḡ buyaḡ. ⁴⁷Hatôm atu ba Anyô Bêḡ hanaḡ hadêḡ yai nena,

“Yahatak o hatôm deda ek avômalô loḡ buyaḡ

* 13:28: Mat 27:22-23 * 13:29: Mat 27:59-60 * 13:31: Ap 1:3,8 * 13:39: Lom 10:4 * 13:46: Ap 3:26; 18:6

ek onarj Abô Mavi esak bulubiņj atu ba tem yanêm êndêj avômalô emberj pik bêj êntêk endebe êyô anêj darj.” *Aisaia 49:6*

⁴⁸ Avômalô loj buyarj elarjô abô êj ba leņijmavi ba enarj nena Anyô Bêj anêj abô ma mavi anôj. Ma avômalô takatu ba Wapômbêj bôk hatak i yôv ek nêmo lôkmala êtôm wak nômbêj intu sapêj, lôkthô êvhaviņ.

⁴⁹ Ma Anyô Bêj anêj abô halilup havej loj êj sapêj. ⁵⁰ Ma doņtom jê Israeļ doho i hadêj malak êj anêj jê bêjbêj lôk avi bêjbêj takatu ba ethak êmô Wapômbêj vibij ma ik iniņ auk liņ ek nimbuliņ Pol lo Banabas. Êj ma thêlo evatho avômalô malak êj loj ek nênem vovarj êndêj thai. Idum aêj vêm ma êv thai vê hêk iniņ loj ba i. ⁵¹ *Êj ma thai ik vovovarj vê hêk veņijkapô ek injik thô nena thêlo idum kambom ma thai etak i ba i malak Aikoniam. ⁵² Ma doņtom jê êvhaviņ anêj Antiok leņijmavi anôj ba Lovak Mathej hava thêlo kapôloņij siņ.

14

Pol lo Banabas êmô Aikoniam

¹ Pol lo Banabas êyô malak Aikoniam ma esopa iniņ kobom ba i Israeļ iniņ unyak yej. Ma thai enarj abô mavi anôj ba intu avômalô Israeļ lôk jê loj buyarj bêj anôj êvhaviņ. ² Ma doņtom jê Israeļ takatu ba miņ êvhaviņ ami ik avômalô loj buyarj iniņ kapôloņij liņ ba idum thêlo leņijmaniņ kambom hadêj avômalô êvhaviņ. ³ *Aêj ba thai êmô loj êj sawa daim ma enarj Anyô Bêj anêj abô bêj ma kô mi. Ma Anyô Bêj havatho thai loj ek nindum lavôņij lôk nômbithi lomaloma. Hathak nôm êj ma hik thô hadêj avômalô nena anêj wapôm takatu ba hêv ek nêmo avômalô bulubiņ ma avanôj biņ. ⁴ Êj ma avômalô malak êj evak i vose hi ôdôn ju. Ôdôn yarj imiņ haviņ avômalô Israeļ takatu ba miņ êvhaviņ ami ma yarj imiņ haviņ aposel. ⁵ *Vêm ma avômalô loj buyarj lôk avômalô Israeļ takatu ba êpôlik ek thai evak abô ek nimbuliņ thai ba nitu thai vônô esak valu. ⁶ Ma doņtom thai elarjô abô êj ma êsôv ba i malak Listla lo Debi hêk Likonia kapô lôk loj vi atu ba hêk habobo loj êj. ⁷ Ma thai evej loj takêj ba enarj Abô Mavi hadêj avômalô.

Pol lo Banabas êmô Listla

⁸ Malak Listla ma anyô vavuviņ te hamô. Sêbôk ba talêbô havathu yani ma miņ bôk havej dokte ami. ⁹ Wak te ma Pol hanaņ Abô Mavi hadêj avômalô ma yani halaņô anêj abô. Ma Pol hatitiņ yani ma hayê nena anêj hêvhaviņ hatôm indum yani mavi. ¹⁰ Êj ma Pol halam nena, “Umbiyô umiņ.” Ma kethej oyarj ma ôpêj haviyô hamiņ ba havej.

¹¹ *Ma avômalô takatu ba êmô loj êj êyê nômo atu ba Pol hadum. Ma elam hathak iniņ abô Likonia nena, “Lêk wapômbêj lokwanju êwê i hatôm anyô ju êntêk ba êlôk ba êlêm ek alalô!” ¹² Thêlo iniņ wapômbêj môj ma Sus ba intu elam Banabas nena Sus. Ma elam Pol nena Helmes ek malê nena Helmes ma iniņ wapômbêj atu ba hathak hanaņ abô hamôn. ¹³ Wapômbêj Sus anêj malakba hamô malak bêj viyaiņ. Ma anêj anyô habôk da lôk avômalô sapêj leņijhaviņ nênem da êndêj thai. Aêj ba Sus anêj anyô habôk da hawa bokmaņkao malô doho lôk alokwarj vuak atu idu hathak yak ma ele malak bêj anêj badêj abôlêk ek nênem da êndêj thai.

¹⁴ Ma doņtom aposel Banabas lo Pol elarjô abô êj, ma ekakaviņ iniņ kwêv ma elarjviņ ba i imiņ avômalô nômbêj atu malêvôn ma elam, ¹⁵ * “Avômalô Listla! Môlo udum aêj eka? Yai ma anyô pik hatôm môlo. Yai alêm ek nanaņ Abô Mavi êndêj môlo ek notak nômo oyarj takêntêk atu ba ôêv yej hadêj i ma unu êndêj Wapômbêj lôkmala. Yani hapesarj pik lo lej ma ŋgwêk lôk nômkama sapêj atu ba hamô kapô. ¹⁶ *Sêbôk ma yani hatak avômalô sapêj ek nesopa thêlôda iniņ auk. ¹⁷ *Ma doņtom hathak lavôņij ma yani hadum ek avômalô neyala yani. Yani hathak hadum mavi hadêj môlo ba hêv ôthôm lôk hadum ba unim nômo ku kapô hik anôj. Ma hêv nômo bêj anôj hadêj môlo lôk hadum

* 13:51: Mat 10:14; Ap 18:6 * 14:3: Mak 16:20; Hib 2:4 * 14:5: Ap 14:19 * 14:11: Ap 28:6 * 14:15: Sng 146:6; Ap 10:26 * 14:16: Ap 17:30 * 14:17: Jer 5:24

ba mólô lemimmavi anôñ.” ¹⁸ Thai enañ abô takêñ, ma doñtom avômalô nômbêñ êñ iniñ auk ma mayaliv ba idum lôklokwañ ek nêñêm da êndêñ thai.

¹⁹*Vêm ma ñê Israeël doho anêñ Antiok lo Aikoniam êyô ma enañ abô bêt anôñ hadêñ avômalô Listla aleba ik iniñ auk liliñ ba êyê Pol lo Banabas nena ñê kambom. Êñ ma ik Pol hathak valu ma êvôn yani hale malak bêt viyaiñ ba hi ba eson nena lêk hama yôv. ²⁰ Ma doñtom ñê êvhaviñ êyô ba ekalabu yani siñ, êñ ma yani haviyô ma havôhi malak bêt kapôlôñ loñ. Haviyô hayañ ma thai lôk Banabas i malak Debi.

Thai êvôi Antiok anêñ Silia

²¹ Thai enañ Abô Mavi haveñ malak bêt Debi. Ma idum ba avômalô bêt anôñ ibitak ñê êvhaviñ. Vêm ma êvôi Listla lôk Aikoniam ma Antiok hathak loñbô ²²*ek evatho ñê êvhaviñ iniñ kapôlôñ loñ lôk enañ nena nebalon iniñ êvhaviñ loñ lôklokwañ. Ma enañ haviñ nena, “Alalô tem naja malaiñ lomaloma ek nasopa Wapômbêt anêñ loñ lôkliñyak anêñ loñôndê.” ²³ Ma Pol lo Banabas etak avaka hatôm lomalak lomalak ek neyabiñ avômalô êvhaviñ. Êv mek hathak thêlô ma etak i halôk Anyô Bêt atu ba thêlô êvhaviñ bañ. Vêm ma thêlô sapêñ evak balabuñ ek nôm ma eteñ mek ek Anyô Bêt embalon thêlô loñ.

²⁴ Ma thai i plovins Pampilia ma elom hêk loñôndê atu hêk plovins Pisidia ba i êyô Pampilia. ²⁵ Êñ ma thai enañ Yisu anêñ abô hadêñ avômalô Pega anêñ Pampilia. Vêm ma êlôk ba i Atalia.

²⁶*Ma anêñ Atalia ma ethak yeñ ba i Antiok anêñ Silia, loñ sêbôk atu ba ewa mek ek Wapômbêt nêñ anêñ wapôm êndêñ thai esak ku takatu ba idum aleba lêk anêñ dañ. ²⁷*Êyô Antiok ma isup avômalô êvhaviñ ethak doñtom ma enañ hathak nôm takatu ba Wapômbêt hêv thai sa ba idum bêt. Lôk enañ nena, “Wapômbêt hakyav ñê loñ buyañ iniñ unyak abôlêk êvhaviñ vê ba vi dedauñ lêk êvhaviñ.” ²⁸ Ma thai êmô loñ êñ sawa daim haviñ avômalô êvhaviñ.

15

Sam habitak Jerusalem

¹*Ma ñê Judia doho êlôk ba i Antiok ma êdôn avômalô êvhaviñ ba enañ nena, “Mólô miñ ongothe kupik vê hatôm bôk ba Mose hanañ ami, êñ ma Wapômbêt tem miñ nêñ mólô bulubiñ ami.” ²*Pol lo Banabas elañô iniñ abô takatu ba enañ ma miñ êlôk hathak iniñ auk êñ ami. Ba intu thêlô êkôki bêt anôñ. Êñ ma ñê êvhaviñ elam Pol lo Banabas lôk ñê êvhaviñ doho ek iniñ Jerusalem ek nepesañ abô êñ imbiñ aposel lôk avaka vi. ³ Ba intu êv i ba i. Ma everñ Pinisia lo Samalia malêvôn ba enañ hadêñ avômalô êvhaviñ anêñ lomalak nenanena hathak nôm takatu ba Wapômbêt bôk hadum ba avômalô loñ buyañ ele kapôlôñ liliñ ba êvhaviñ Wapômbêt. Ma avômalô êvhaviñ takêñ elañô abô êñ ma leñimavi anôñ.

⁴*Êyô Jerusalem ma avômalô êvhaviñ lôk iniñ avaka doho lôk aposel ewa thêlô thô. Ma Pol lo Banabas enañ hathak nôm takatu ba Wapômbêt hêv thai sa ba idum bêt. ⁵ Êñ ma Palisi vi atu ba êvhaviñ Yisu iviyô imiñ ma enañ, “Avômalô loñ buyañ takatu ba êvhaviñ, êñ ma nêñmô Mose anêñ abô balabuñ vibiñ lôk neñgothe anyô iniñ kupik vê. Ma êdô ma dô.”

⁶ Aêñ ba aposel lôk avaka takatu ba êmô ethak doñtom ek nekaksa esak abô êñ. ⁷*Thêlô enañ abô pôk bêt anôñ aleba Pita haviyô hamiñ ma hanañ, “Aiyañ thêlô, mólô oyala nena sêbôk ma Wapômbêt halam ya hêk mólô malêvôn ek yanañ Abô Mavi êndêñ avômalô loñ buyañ ek nedañô ba nêñemimbiñ. ⁸*Wapômbêt hayala avômalô kapôlôñ. Ma hêv anêñ Lovak Matheñ hadêñ avômalô loñ buyañ hatôm hêv hadêñ alalô ek hik thô

* 14:19: Ap 17:13; 2Ko 11:25 * 14:22: Ap 15:32; 1Te 3:3 * 14:26: Ap 13:1-2 * 14:27: Ap 15:4,12 * 15:1: Gal 5:2 * 15:2: Gal 2:1 * 15:4: Ap 14:27 * 15:7: Ap 10:1-43 * 15:8: Ap 10:44; 11:15

nena yani lamavi ek enja thêlô imbiņ. ⁹ Wapômbêņ miņ hadum nômlate hadêņ alalô avômalô Isael ma hadum nômla yaņ hadêņ thêlô ami. Mi, thêlô êvhaviņ yani ba intu yani havôkwiņ thêlô kapôlôņiņ. ¹⁰ *Ma alalô lôk bumalô thêlô miņ hatôm naja malaiņ takatu ba Mose anêņ balabuņ hanaņ ami. Ma aisê ka môlô udum ek nônêm malaiņ êndêņ avômalô loņ buyaņ takatu ba êvhaviņ? Môlô udum aêņ ek nômbi Wapômbêņ la liņ e? ¹¹ *Ma doņtom alalô êvhaviņ nena Wapômbêņ hêv alalô bulubiņ hathak Anyô Bêņ Yisu anêņ wapôm. Ma thêlô aêņ iyom.”

¹² Pita hanaņ yôv ma Pol lo Banabas iviyô enaņ abô ma lôkthô elañô ba bônôn ijom. Thai enaņ abô hathak lavôņiņ lôk nômbithi lomalomatakatu ba Wapômbêņ hatak halôk thai baheņiņ ba idum haveņ avômalô loņ buyaņ malêvôn.

¹³ *Thai enaņ yôv ma Jems hanaņ, “Aiyaņ thêlô, nodañô yenaņ abô. ¹⁴ Saimon lêk hanaņ hadêņ alalô yôv nena Wapômbêņ hik anêņ lahaviņ thô hathak hawa avômalô loņ buyaņ vi ek nimbitak êtôm anêņ avômalô. ¹⁵ Ma plopet iniņ abô bôk enaņ aêņ iyom. Ba te bôk hatô nena,

¹⁶ “Embeņ yam ma tem yandaelêm,

ma yapesaņ Devit anêņ loņ lôkliņyak atu ba bôk hapu yôv ek imbitak lôklokwaņ esak loņbô.

Ma loņ lôkliņyak êņ anêņ nômkama takatu ba bôk kambom,

ma tem yapesaņ lukmuk esak loņbô.

¹⁷ Ek avômalô takatu ba êmô denaņ lôk avômalô loņ buyaņ takatu ba bôk yahêv yenaņ athêņ hadêņ i hatôm nêpôm Anyô Bêņ.

Ya Anyô Bêņ atu ba tem yandum nôm takêntêk, intu yahananaņ aêņ.

¹⁸ Ma nôm takêņ intu bôk yahik thô hadêņ yenaņ avômalô.’

Amos 9:11-12

¹⁹ “Aêņ ba yenaņ auk ma aêntêk. Avômalô loņ buyaņ takatu ba bôk ele kapôlôņiņ liliņ ba i hadêņ Wapômbêņ ma miņ nanêm malaiņ êndêņ i ami. ²⁰ *Mi, alalô nato kapya êndêņ thêlô ma nanaņ ek miņ nejaņ nôm takatu ba anyô êv hatôm da hadêņ ŋgôk dahô ami, nôm êņ intu lelaik hêk Wapômbêņ ma. Lôk netak sek waliliņ, ma miņ nejaņ alim takatu ba evak laselo siņ ba thalaleņ hamô kapô siņ lôk ninum thalaleņ ami. ²¹ Êņ ma hatôm. Ek malê nena sêbôk aleba lêk ma enaņ Mose anêņ abô bêņ haveņ lomalak lomalak lôk esam hamô Isael iniņ unyak yeņ hadêņ Sabat sapêņ. Ba intu ŋê loņ buyaņ hatôm neyala.”

Eto kapya hi ek ŋê êvhaviņ anêņ loņ buyaņ

²² Êņ ma aposel lôk avaka ma avômalô êvhaviņ sapêņ ibutiņ abô nena nendam iniņ anyô doho ek ini Antiok imbiņ Pol lo Banabas. Ma elam iniņ anyô bêņ ju. Yaņ ma Judas, anêņ athêņ yaņ nena Balsabas, ma yaņ ma Silas. ²³ Ma eto kapya te ba êv hadêņ thêlô. Kapya êņ hanaņ aêntêk.

Yêlô avaka lôk aposel, môlônim môlôviyaņ, yêlô ato kapya êntêk hadêņ môlô avômalô loņ buyaņ takatu ba ôêvhaviņ ba ômô malak Antiok lôk plovis Silia lôk Silisia. Aiyaņ thêlô, wakiêvôn mavi.

²⁴ Yêlô alañô yôv nena yêlôaniņ avômalô doho bôk êthôk ba ibuliņ môlônim auk ba êv malaiņ hadêņ môlô hathak abô takatu ba enaņ. Yêlô miņ êv i ba êthôk ami. Mi, thêlôda êthôk. ²⁵ Ba intu yêlô alôk ek nanêm anyô doho ba nêsôk imbiņ Pol lo Banabas, thai atu ba yêlô leņiņhaviņ bêņ anôn. ²⁶ Thai bôk etak iniņ lôkmala ek nindum Yisu Kilisi anêņ ku.

²⁷ Aêņ ba yêlô êv Judas lo Silas ek nepesaņ abô ek embatho kapya êntêk loņ. ²⁸ *Yêlô lôk Lovak Matheņ adô nanêm malaiņ êndêņ môlô. Ba intu yêlô leņiņhaviņ môlô nosopa abô takêntêk iyom. ²⁹ Miņ oņgwaņ nôm takatu ba anyô êv hatôm da hadêņ ŋgôk dahô ami. Lôk miņ nunum thalaleņ ami ma miņ oņgwaņ alim takatu ba ekak leņselo siņ ba thalaleņ hamô kapô ami, lôk notak sek waliliņ. Môlô udum aêņ, ma mavi.

* 15:10: Mat 11:30; Gal 3:10 * 15:11: Gal 2:16; Ep 2:5-8 * 15:13: Gal 2:9 * 15:20: Kis 34:15-17; Wkp 17:10-16

* 15:28: Mat 23:4

Waklêvôn mavi môlô lôkthô.

³⁰ Eto kapyâ êj yôv ma êv hadênj thêlô ba ewa ba i tamu Antiok. Êyô Antiok ma elam avômalô êvhavij ethak dojtom ma êv kapyâ êj hadênj thêlô. ³¹ Ma avômalô Antiok esam kapyâ êj, ma kapyâ êj havatho thêlô loj ba thêlô lejijmavi anônj. ³² Judas lo Silas, thai ma plopet. Ba enaj abô bêj anônj ek evatho nê êvhavij loj lôk idum thêlô nimbital lôklokwarj. ³³⁻³⁴ Êmô loj êj wak doho vêm ma avômalô êvhavij anênj loj êj êv mek labali hadênj thai ma êv thai ba êvôi hadênj nê taksêbôk ba êv thai ba êlêm.* ³⁵ Ma dojtom Pol lo Banabas êmô Antiok ma idum ku havij avômalô bêj anônj ek enaj lo êdônj avômalô hathak Anyô Bêj anênj abô.

Pol lo Banabas evak i vose

³⁶ Wak doho hale ba hi ma Pol hanaj hadênj Banabas, “Alai ana ek nagê avômalô êvhavij embej malak nenanena taksêbôk ba alai anaj Anyô Bêj anênj abô hadênj i. Ma nagê nena thêlô êmô mavi mena mi e?” ³⁷* Ma Banabas lahavij enja Jon atu ba elam nena Mak imbij thai, ³⁸* ma dojtom Pol hanaj nena, “Ôpênj bôk hatak alai halôk plovins Pampilia ma mij havij alai ba hadum ku ami. Ba intu dô.” ³⁹ Thai êkôki mathalalej aleba thai evaki vose. Ba Banabas hawa Mak havij yani ba thai ethak yej ba i ngavithôm Saiplus. ⁴⁰ Ma Pol hawa Silas havij yani. Êj ma avômalô êvhavij anênj Antiok êv mek ek Wapômbênj anênj wapôm êmô imbij thai. Vêm ma etak i ⁴¹ ba i plovins Silia lôk Silisia ini malak nenanena ba evatho avômalô êvhavij loj.

16

Timoti hi havij Pol lo Silas

¹* Pol hi hayô Debi lo Listla. Loj êj ma anyô hêvhavij te hamô ba anênj athênj nena Timoti. Talêbô ma avi Israel te atu ba hêvhavij. Ma lambô ma anyô Glik te. ²* Ma avômalô êvhavij anênj Listla lo Aikoniam enaj nena Timoti ma anyô mavi. ³ Aênj ba Pol lahavij ôpênj ni imbij yani. Ma dojtom lahabi nena avômalô Israel takatu ba êmô loj êj eyala nena Timoti anênj lambô ma anyô Glik te. Ba intu hawa Timoti ba hi ek neŋgothe anênj kupik vê. ⁴* Ma thêlô everj ba i lomalak lomalak ma enaj abô takatu ba aposel lôk avaka bôk evak anênj Jelusalem ek avômalô nesopa. ⁵ Aênj ba avômalô êvhavij ibital lôklokwarj hathak ini êvhavij ba wak nômbênj intu ma êvôn avômalô lukmuk êyô ba ilumbak hi ba hi.

Pol hatulak ma hayê wênj hathak anyô Masedonia te

⁶* Ma Lovak Mathej mij halôk ek Pol thêlô ini nena Wapômbênj anênj abô embej plovins Esia ami. Ba intu i Plijia lo Galesia ini malak nenanena. ⁷ Ma êyô pik Misia anênj daŋ ma idum ek ini plovins Bitinia, ma dojtom Yisu anênj Lovak Mathej mij halôk ek ini loj êj ami. ⁸ Ba intu thêlô êv Misia liliŋ ma i tamu Tloas. ⁹ Ma bôlôvôn ma Pol hatulak ma hayê wênj te nena anyô plovins Masedonia te hamiŋ ma hapetenak nena, “Ôlêm Masedonia ek nêm yêlô sa.” ¹⁰ Pol hayê wênj êj yôv ma yêlô apesaj i kethej ek ana Masedonia. Yêlô ayala nena Wapômbênj halam yêlô ek ana nanaj Abô Mavi êj bêj êndênj thêlô.

Lidia halayô Pol anênj abô ba hêvhavij Yisu

¹¹ Vêm ma yêlô athak yej te hêk Tloas ba a nôjônônj hadênj ngavithôm Samotles ma wak yaj ma a Niapolis. ¹² Vêm ma yêlô a Pilipai. Malak êj ma Masedonia ini malak bêj ma avômalô Lom takatu ba eyabiŋ pik takênj ethak êmô loj êj. Ma yêlô amô wak doho hamô loj êj.

* 15:33-34: Nê lôkawk vi enaj nena abô doho atu ba Luk hatô ma hêk denaj. Abô êj ma aêntêk: Ma dojtom Silas hik auk liliŋ ba hamô Antiok ba mij havôhi ami. * 15:37: Ap 12:12,25 * 15:38: Ap 13:13; Kol 4:10 * 16:1: Ap 14:6; 2Ti 1:5 * 16:2: Plp 2:19-22 * 16:4: Ap 15:23-29 * 16:6: Ap 18:23

¹³ Ma Sabat hayô ma yêlô ale malak bêñ anêñ badêñ abôlêk ba a ñañ te hêk viyaiñ. Yêlô leñññhabi nena loñ eterñ mek hêk habobo ñañ êñ la. Ma ñañ êñ ma yêlô ayê avi doho ethak doñtom ba êmô. Êñ ma yêlô alôk amô haviñ thêlô ma anañ abô hadêñ i. ¹⁴ Ma avi Taiataila te halañô abô êñ, ba anêñ athêñ nena Lidia. Avi êñ hadum ku valu hathak sôp thalaleñ ek avômalô êv vuli ma hathak hêv yeñ hadêñ Wapômbêñ. Anyô Bêñ hik avi êñ anêñ kapô liliñ ek halañô Pol anêñ abô ba hêvhaviñ. ¹⁵ Vêm ma yani lôk avômalô takatu ba êmô anêñ unyak sapêñ ithik ñañ. Êñ ma yani hanañ hadêñ yêlô, “Môlô lêk ôyê ya hatôm avi yahêvhaviñ Anyô Bêñ, êñ ma nôlêm nômô yenañ unyak.” Ma yani hangasi yêlô aleba yêlô a anêñ unyak.

Etak Pol lo Silas halôk koladôn

¹⁶ Wak te ma yêlô a loñ neteñ mek ma avi te atu ba anêñ alañsi êmô hapôm yêlô. Yani ma avi lôk ñgôk ba anêñ ñgôk hathak hêv yani sa ek hayala nôm takatu ba tem imbitak embeñ yam ba hanañ bêñ. Yani hathak havôv valu bêñ hathak anêñ ku êñ ba hêv hadêñ anêñ alañsi. ¹⁷ *Yani hasopa yêlô lôk Pol ma halam kaêk lôbôlôn aêntêk, “Ñê êntêk êñ ma Wapômbêñ Leñ Anôn Biñ anêñ ñê ku. Ba lêk enañ hathak malêla takatu ma nundum ek Wapômbêñ nê mômô bulubiñ.” ¹⁸ Wak bêñ anôn ma yani hathak halam aêñ aleba habuliñ Pol kapô kambom anôn. Ba intu hik i liliñ ma hanañ hadêñ ñgôk êñ nena, “Hathak Yisu Kilisi anêñ athêñ ma yanañ êndêñ o nena otak avi intu ba nu!” Ma ketheñ oyañ ma ñgôk êñ hatak avi êñ.

¹⁹ Ma avi êñ anêñ alañsi êyê nena iniñ loñôndê nêbôv valuseleñ lêk mi, êñ ma evaloñ Pol lo Silas ba êvôv thai ba i malak lôñ êñ anêñ loñ ethak doñtom halôk ek nimiñ ñê idum abô hathak maleññ. ²⁰⁻²¹ *Ewa thai ba êyô ek ñê takatu ba idum abô hathak ba enañ, “Anyô ju êntêk ma ñê Israël. Thai enañ ek avômalô nesopa kobom takatu ba kambom ek alalô avômalô Lom. Ba intu ibi avômalô malak bêñ êntêk leññ liñ ba leñññaña mayaliv.”

²² *Ma avômalô bêñ anôn enañ abô lôk leññmaniñ hathak thai haviñ. Êñ ma ñê takatu ba idum abô hathak enañ ek nimbi iniñ kwêv thô ma nebali thai esak yak wabeñ. ²³ Evali thai kambom anôn vêm ma ibi thai halôk koladôn kapô. Ma enañ hadêñ ôpatu ba hayabiñ koladôn nena eyabiñ thai dedaun mavi. ²⁴ Ôpêñ halañô abô êñ, ma hawa thai ba halôk ba hi hadô hamô tamu koladôn kapô ali atu ba hêk vibin anôn ma eson veññ halôk alokwañ abyañ ba hadahaliñ veññ loñ.

²⁵ Ma bôlôvôn biñ ma Pol lo Silas eterñ mek ba êv yeñ hadêñ Wapômbêñ, ma ñê koladôn vi elañô. ²⁶ Ma ketheñ oyañ ma duviañ bêñ te hayô ba hayôkwiñ koladôn anêñ landiñ. Ma koladôn abôlêk sapêñ hakyav ma señ takatu ba ibutiñ thêlô veññ lo baheññ sapêñ hêv yak. ²⁷ *Ma ôpatu ba hayabiñ koladôn haviyô ma hayê koladôn anêñ abôlêk sapêñ lêk abyañ. Ma lahabi nena ñê koladôn sapêñ lêk êsôv ba i, ba intu hadadi anêñ biñ vovak ek embatho yanida vônô esak. ²⁸ Ma doñtom Pol halam lôklokwañ, “Miñ ômbi o vônô ami! Yêlô sapêñ êntêk amô!”

²⁹ Êñ ma ôpêñ halam ek neja atum êlêm ma halañviñ ba hi koladôn kapô, ma hakô ba halowaliñ ba hêv yak halôk Pol lo Silas maleññ. ³⁰ *Vêm ma hawa thai ba hi yaiñ ma hanañ, “Anyô bêñ luvi, yandum malê ek yanja bulubiñ?”

³¹ Ma thai enañ viyañ, “Ônêmimbiñ Anyô Bêñ Yisu ma tem Wapômbêñ nê mômô o lôk anêñ avômalô bulubiñ.” ³² Êñ ma thai enañ Anyô Bêñ anêñ abô hadêñ yani lôk avômalô takatu ba êmô anêñ unyak kapô. ³³ Bôlôvôn denañ ma yani hawa thai ba hi hathik iniñ palê. Vêm ma Pol lo Silas ithik ôpêñ lôk anêñ avômalô sapêñ. ³⁴ Ma yani hawa thai ba hi anêñ unyak ma hêv nôm hadêñ thai. Yani lôk anêñ avômalô sapêñ leññmavi anôn ek lêk êvhaviñ Wapômbêñ.

³⁵ Haviyô hayañ lôkbôk ma ñê takatu ba idum abô hathak êv iniñ sôp bidon ba i hadêñ ôpatu ba hayabiñ koladôn ma enañ nena, “Otak anyô ju intu ba ini.” ³⁶ Ma ôpatu ba

* 16:17: Mak 1:24 * 16:20-21: Mak 13:9 * 16:22: 2Ko 11:25; 1Te 2:2 * 16:27: Ap 12:18-19 * 16:30: Ap 2:37

hayabiñ koladôn hi hanañ hadên Pol nena, “Ïê takatu ba idum abô hathak enañ nena mamu lôk Silas notak koladôn ba unu. Ba intu unu lôk kapôlômim labali.”

³⁷ Ma doñtom Pol hanañ hadên sôp bidon takên nena, “Yai ma ñê Israeël ma Lom haviñ.* Ma doñtom ik yai oyañ ma miñ enañ yaianiñ kambom bên ami. Ma ibi yai halôk koladôn kapô. Ma Lom iniñ balabuñ hanañ nena miñ hatôm nindum aên êndên ñê Lom ami. Ma lêk ekopak ba idum ek netak yai menañna ba ana e? Mi anôn! Thêlôda nêlêm ma neja yai vê ênjêk koladôn.”

³⁸ Ma sôp bidon ewa abô êñ ba i enañ hadên ñê takatu ba idum abô hathak. Ma elañô nena thai ma ñê Lom haviñ, êñ ma thêlô êkô kambom. ³⁹ Ma thêlô i ma ibui hadên Pol lo Silas ma ewa thai ele yaiñ. Ma enañ nena, “Hatôm mamu notak loñ êntêk ba unu e?”

⁴⁰ Êñ ma thai etak koladôn ma ele yaiñ ma i Lidia anên unyak. Ma êyê avômalô êvhaviñ ma enañ abô doho ek embatho iniñ kapôlônij loñ. Vêm ma etak i ba i.

17

Pol lo Silas êmô Tesalonaika

¹ Pol lo Silas êv malak Ampipolis lo Apolonia liliñ ma i thêthô ba êyô Tesalonaika. Ma Israeël iniñ unyak yeñ te hamô loñ êñ. ² Sabat te lô ma Pol hasopa anên kobom ba habitak hayô unyak yeñ êñ kapô. Ma hadôn avômalô hathak Wapômbên anên kapyá. ³ Ma hik thô nena kapyá êñ ma hanañ nena Mesia tem enja vovañ ba ema ma imbiyô esak loñbô. Êñ ma Pol hik thô nena, “Yisu atu ba yahanañ hadên môlô, ôpên intu Mesia êñ.” ⁴ Ma avômalô Israeël doho lôk avômalô Glik bên anôn atu ba êmô Wapômbên vibij lôk avi lôk athên bên doho elañô ma êvhaviñ ba i iviñ Pol lo Silas.

⁵ Ma doñtom avômalô Israeël leñjñdañ ba ewa ñê kambom doho anên loñ ethak doñtom halôk ba isup avômalô bên anôn ethak doñtom ek nijik avômalô malak êñ iniñ kapôlônij liñ. Ma thêlô elañvij ba i Jeson anên unyak ek nêmbôlêm Pol lo Silas ek nebalonñ thai ba neja ende yaiñ ba ini nêlêm êndên avômalô nômbên atu. ⁶ Ma doñtom miñ êpôm thai ami, êñ ma êvôn Jeson lôk ñê êvhaviñ doho ba ewa i hi hadên ñê bênbên loñ êñ maleñij ma elam aêntêk, “Ïê êntêk êñ idum nôm kambom haveñ pik lôkthô aleba lêk êyô loñ êntêk. ⁷ *Ma Jeson hawa thêlô thô ba hadô i hamô anên unyak. Ïê takên êdô nêlôm Lom iniñ Kiñ Sisa anên abô majañ vibij ba enañ nena, ‘Kiñ yañ hamô ba anên athên nena Yisu.’” ⁸ Ïê bênbên lôk avômalô nômbên atu elañô abô êñ ma eson kambom ba kapôlônij halij i kambom. ⁹ Yôv ma malak êñ anên ñê bênbên enañ hadên Jeson thêlô nena, “Nônêm valuseleñ ek injik thô nena tem miñ nundum kambom êñ esak loñbô ami. Ba ômô tiñij, ma tem noja unim valu esak loñbô.” Êñ ma êv valu ma etak i ba i.

Avômalô Belia bên anôn êvhaviñ Yisu

¹⁰ Bôlôvôn êñ iyom ma ñê êvhaviñ êv Pol lo Silas vê hêk Tesalonaika ba i Belia. Êyô Belia ma i Israeël iniñ unyak yeñ. ¹¹ Avômalô Belia iniñ kobom ma mavi anôn ek avômalô Tesalonaika iniñ. Thêlô elañô Pol lo Silas iniñ abô lôk kapôlônij mavi ba wak nômbên intu ma êyê Wapômbên anên kapyá ek nêgê nena iniñ abô ma avanôn mena mi. ¹² Êñ ma avômalô Israeël bên anôn êvhaviñ ma avi Glik lôk athên bên doho lôk anyô Glik bên anôn êvhaviñ aên iyom.

¹³ Vêm ma avômalô Israeël anên Tesalonaika elañô nena Pol hanañ Wapômbên anên abô hadên avômalô Belia. Êñ ma thêlô i loñ êñ ma elela iniñ auk ek thêlô leñjñmaniñ. ¹⁴ Ketheñ oyañ ma ñê êvhaviñ anên Belia êv Pol ba hi ñgwêk ñañ, ma Silas lo Timoti iyom êmô Belia. ¹⁵ Ma ñê takatu ba elom Pol ba i ma iviñ yani ba i Atens. Ma etak Pol ek nêbônî, ma hêv abô hadên i ek nenañ êndên Silas lo Timoti nena ini ketheñ.

Pol hamô Atens

* 16:37: Abô êñ anên ôdôn hathak Abô Inglis nena ‘Citizenship’. Pol hawa thai lôk Silas sa ba hanañ nena thai ma Israeël citizen lôk Lom citizen haviñ. Lom iniñ abô majañ te nena miñ hatôm nijik Lom iniñ citizen te oyañ ami. Ba intu ñê bên idum abô hathak ibuliñ Lom iniñ abô majañ. Nônôgô abô êñ vi hêk Aposel 22:25-29. * 17:7: Luk 23:2; Jon 19:12

¹⁶ Pol hayabinj thai hamô Athens ma hayê nena nê lonj ênj iniñ ngôk dahô bêñ anêñ êmô ba kapô malainj kambom. ¹⁷ *Aênj ba yani hi avômalô Israêl iniñ unyak yeñ kapô ma hananj abô haviñ avômalô Israêl lôk avômalô lonj buyanj takatu ba êmô Wapômbênj vibinj. Ma wak nômbênj intu ma yani hathak hi lonj ethak doñtom halôk ek enanj abô imbinj avômalô takatu ba êmô lonj ênj. ¹⁸ Ma nê lôkauk ôdônj ju êmô, yanj iniñ athênj nena Epikulian ma yanj ma Stoik. Thêlô elanjô Pol hananj Abô Mavi hathak Yisu lôk anêñ haviyô hathak lonjbô. Ba intu thêlô lôk Pol êkôki. Ma vi enanj, “Anyô abô mayaliv êntêk hadum ek enanj malê?” Ma vi enanj, “Yani hananj hathak wapômbênj masôm doho.” ¹⁹ Yôv ma thêlô ewa Pol ba i êdô hamô Aliopagas, lonj atu ba avômalô ethak doñtom ek enanj abô hathak auk lomaloma anêñ ôdônj. Ma thêlô enanj, “Yêlô leñinhavinj nayala auk lukmuk takatu ba honanj hadênj avômalô. ²⁰ Abô takatu ba honanj ma hatôm abô masôm ek yêlô. Aênj ba yêlô leñinhavinj nayala anêñ ôdônj.” ²¹ Wak nômbênj intu ma avômalô Athens lôk avômalô lonj buyanj takatu ba êmô Athens ethak doñtom ek nedarjô abô esak auk lukmuk takatu ba hayô ek nenanj abô pôk esak. Ma miñ idum nômla yanj haviñ ami. Ba intu leñinhavinj nedarjô Pol anêñ abô.

²²⁻²³ Ênj ma Pol haviyô hamiñ Aliopagas maleñinj ma hananj, “Môlô nê Athens, lêk yahaverj môlônim lonj ba yahayê nôk takatu ba môlô ôêv yeñ hadênj. Ma yahapôm lonj êbôk da te ba abô te hananj nena, ‘Lonj êntêk ma wapômbênj te atu ba yêlô athônj paliñ anêñ lonj êbôk da.’ Ba intu yahayala nena môlô udum nôk lomaloma ek ôêv athênj bêñ hadênj unim wapômbênj lomaloma. Ma wapômbênj atu ba môlô ôthônj paliñ ba ôêv yeñ hathak, êntêk tem yananj bêñ êndênj môlô.

²⁴ * “Wapômbênj atu ba hapesanj pik lôk anêñ nômkama sapênj, ma yani ma pik lo leñ iniñ alanj. Ma miñ hamô unyak matheñj atu ba elav hathak baheninj ami. ²⁵ *Yanida hêv lovak kapôlôninj lôk lôkmala ma nômkama sapênj hadênj avômalô lôkthô. Ma yani miñ hêv yak hathak nômlate ek anyôla nêk yani sa ami, ma mi. ²⁶ Hathak anyô doñtom iyom ma yani habi avômalô lodônjlodônj sapênj vê ek nêk pik bêñ êntêk sapênj. Yanida hatak iniñ waklavônj lôk iniñ lonj takatu ba nêk. ²⁷ *Wapômbênj hadum nôk takênj ek avômalô sapênj nêgê ba nêmbôlêk yani atu ba êthônj. Ma doñtom miñ hamô daim ek alalô tomtom ami.

²⁸ “Mi, hatôm anyô lôkauk te bôk hatô nena, ‘Yani habibôm hayô hêk alalô vov ba awa lôkmala lôk avenj ma lôkmala anêñ ôdônj ma halêk anêñ yani iyom.’ Ma unim nê lôkauk te bôk hatô nena, ‘Alalô ma yani anêñ nali.’

²⁹ * “Avanônj binj nena alalô ma Wapômbênj anêñ nali ba intu miñ mavi ek leñinjimbi nena yani ma hatôm dahô takatu ba epesanj hathak gol lo seleva ma valu ami. Mi, dahô takênj ma anyô epesanj hathak baheninj lôk iniñ auk iyom. ³⁰ Sêbôk ma avômalô êthônj Wapômbênj paliñ ba intu yani miñ hêv kambom ênj anêñ viyanj hadênj i ami. Ma doñtom yani lêk hananj lôklokwanj hadênj avômalô pik sapênj nena nede kapôlôninj liliñ. ³¹ *Yani bôk hatak waklavônj te yov ek nindum abô. Ma bôk hatak anyô te ek indum ku ênj thêthônj. Ôpênj bôk hama ma Wapômbênj hik liñ hêk ñama ek injik thô nena yani tem endanjô avômalô sapênj iniñ abô.”

³² Thêlô elanjô Pol anêñ abô hathak anyô haviyô hêk ñama, ênj ma vi ibi anêñ abô ênj liliñ ma doñtom vi enanj, “Yêlô leñinhavinj nedarjô anêk abô esak nôk êntêk esak lonjbô.”

³³ Vêk ma Pol hatak thêlô ba hi. ³⁴ Thêlô doho êvhavinj ba esopa yani. Thêlô ênj te ma Dionisius, yani ma Aliopagas iniñ anyô te, lôk avi te ba anêñ athênj nena Damalis, ma doho haviñ.

18

Pol hi Kolin

¹ Vêk ma Pol hatak Athens ma hi Kolin. ² *Ma hapôm anyô Israêl te ba anêñ athênj nena

* 17:17: Ap 18:19 * 17:24: 1Kinj 8:27; Ap 7:48 * 17:25: Sng 50:12; Ais 42:5 * 17:27: Sng 145:18; Jer 23:23

* 17:29: Ais 40:18-20; 44:10-17; Ap 19:26 * 17:31: Sng 96:13 * 18:2: Lom 16:3

Akwila. Yani anêḡ malak ôdôḡ ma plovins Pontus. Bôk lovêḡ Plisila êmô malak Lom anêḡ Itali vêm ma Kiḡ Klodias hananḡ ek avômalô Israeḡ sapêḡ netak Lom ba ini. Aêḡ ba thai i Kolin. Ba intu Pol hi ek ênjê thai. ³*Thai ethak idum ku epesanḡ unyak hathak alim kupik ek nêḡnêm vuli. Ku êḡ ma Pol anêḡ ku hathak hadum ba intu hamô havinḡ thai ba hadum ku êḡ havinḡ. ⁴Sabat sapêḡ ma Pol hi Israeḡ ininḡ unyak yeḡ ma hananḡ abô havinḡ thêlô ek injik avômalô Israeḡ lôk Glik ininḡ auk liliḡ ek nêḡnêḡmimiḡ.

⁵*Ma Silas lo Timoti etak Masedonia ma êlôk ba i Kolin, êḡ ma Pol hatak anêḡ ku epesanḡ sôp ma hananḡ Wapômbêḡ anêḡ abô iyom. Ba hananḡ bêḡ hadêḡ avômalô Israeḡ nena, “Yisu ma Mesia atu.” ⁶*Vêm ma thêlô êpôlik hathak Pol ma enanḡ abôma hathak yani. Êḡ ma yani hik vonḡgoḡ vê hêk anêḡ kwêḡ ek injik Wapômbêḡ anêḡ lamaniḡ thô ma hananḡ hadêḡ thêlô, “Malainḡ atu ba tem êpôm môle, êḡ ma môleḡda unim kambom ma miḡ yenanḡ kambom ami. Ma lêk yahatak môle avômalô Israeḡ ma yaha ek avômalô loḡ buyanḡ.”

⁷Êḡ ma Pol hatak unyak yeḡ hêk ma hi hamô Titius Jastas anêḡ unyak. Ôpêḡ ma anyô loḡ buyanḡ atu ba hathak hêḡ yeḡ hadêḡ Wapômbêḡ ba anêḡ unyak hamô habobo unyak yeḡ atu. ⁸Ma Klispus, anyô bêḡ atu ba hayabiḡ Israeḡ ininḡ unyak yeḡ, lôk anêḡ avômalô takatu ba êmô anêḡ unyak êvhavinḡ Anyô Bêḡ. Ma avômalô Kolin bêḡ anôḡ elanḡ Pol anêḡ abô ba êvhavinḡ ma ithik ḡanḡ.

⁹Ma bôleḡvôn te ma Pol hayê wêḡ ma Anyô Bêḡ hananḡ hadêḡ yani nena, “Onanḡ abô takêḡ bêḡ ma miḡ ôkô ba o bônônḡ ami. ¹⁰*Yahamô havinḡ o ba miḡ hatôm anyô late êyô ba imbuliḡ o ami. Mi, yenanḡ avômalô bêḡ anôḡ êmô malak êntêk.” ¹¹Aêḡ ba Pol hamô Kolin ba hadôḡ avômalô hathak Wapômbêḡ anêḡ abô hatôm sondabêḡ te lôk ayônḡ bahenḡvi ba lahavute havinḡ.

¹²Waklavônḡ Galio hayabiḡ plovins Akaia, êḡ ma avômalô Israeḡ anêḡ Kolin ethak doḡtom ba idum leḡḡḡḡḡḡḡ hathak Pol ba ewa yani ba i loḡ idum abô. ¹³Êḡ ma thêlô enanḡ, “Ôpêntêk hadôḡ avômalô ek nêḡnêm yeḡ êndêḡ Wapômbêḡ hathak loḡôndê yanḡda atu ba habuliḡ abô balabuḡ.”

¹⁴Pol hadum ek enanḡ abô êḡ viyanḡ, êḡ ma Galio hananḡ hadêḡ avômalô Israeḡ takatu nena, “Môle avômalô Israeḡ, môle ôyê nena ôpêntêk hadum nôḡlate ba habuliḡ Lom ininḡ abô majanḡ mena hadum kambom bêḡ te, êḡ ma mavi ek yandanḡ môleḡnim abô. ¹⁵Ma doḡtom abô takatu ba môle onanḡ hathak ôpêntêk ma hathak abô lôk athêḡ doho ma môle Israeḡ da unim abô balabuḡ. Ba intu tem miḡ yandanḡ abô êḡ ami. Mi, môleḡda nopesanḡ abô êḡ.” ¹⁶Ba intu hêḡ thêlô vê hêk loḡ idum abô. ¹⁷Êḡ ma thêlô evalonḡ Israeḡ ininḡ unyak yeḡ anêḡ anyô bêḡ te anêḡ athêḡ nena Sostenes hêk ba ik yani habobo loḡ atu ba idum abô viyaiḡ. Ma Galio hayê ma hadum hatôm hathônḡ paliḡ.

Pol havôhi Antiok

¹⁸*Pol hamô Kolin sawa daim dokte. Vêm ma hatak ḡê êvhavinḡ ma hi tamu Senkليا ek enja yeḡ ba ni Silia. Ma Plisila lo Akwila iviḡ yani ba i. Pol bôk havak abô havinḡ Wapômbêḡ hathak nôḡlate ba intu miḡ hakapiḡ wakadôk ḡauḡ ami aleba hayô Senkليا. Êḡ ma abô êḡ anêḡ daḡ ba intu hakapiḡ wakadôk ḡauḡ vê. ¹⁹⁻²¹Vêm ma ethak yeḡ te ba i Epesus. Ma Pol hi Israeḡ ininḡ unyak yeḡ ma hananḡ abô havinḡ avômalô Israeḡ. Ma thêlô enanḡ ek yani êmô imbiḡ thêlô wak doho vêḡmām, ma doḡtom yani miḡ halôk hathak ininḡ abô ami. Ba hathak yeḡ ma hananḡ hadêḡ thêlô nena, “Wapômbêḡ anêḡ lahavinḡ ma tem yambôalêḡ êndêḡ môle esak loḡbô.” Êḡ ma yani hatak Epesus ba hi. Ma hadô Plisila lo Akwila êmô Epesus. ²²Ma yeḡ hi Sisalia ma Pol hatak yeḡ êḡ ma hathak ba hi Jerusalem ek ênjê avômalô êvhavinḡ anêḡ loḡ êḡ. Vêm ma halôk ba hi Antiok hamô Silia kapô.

²³Pol hamô wak doho hamô Antiok vêm ma hi plovins Galesia lo Plijia ininḡ malak nenanena ek embatho avômalô êvhavinḡ kapôlônḡ ininḡ loḡ.

* 18:3: Ap 20:34 * 18:5: Ap 17:14-15 * 18:6: Ap 13:46,51; 20:26 * 18:10: Jos 1:9; Ais 41:10 * 18:18: Nam 6:18; Ap 21:24

Apolo hanaŋ abô hamô Epesus lo Kolin

²⁴ Ma anyô Israeŋ te anêŋ athêŋ nena Apolo hi hayô Epesus. Yani anêŋ malak ôdôn ma Aleksandlia. Yani ma anyô lôkauk bêŋ ba hayala Wapômbêŋ anêŋ abô dedauŋ mavi. ²⁵ Bôk êdônŋ yani hathak Anyô Bêŋ anêŋ loŋôndê ba intu kapô lôklokwaŋ ek êdônŋ avômalô esak auk thêthônŋ êŋ. Ma hanaŋ abô thêthônŋ hathak Yisu anêŋ bôk lo loŋ vi. Ma doŋtom hayala ŋaŋ atu ba Jon hathik avômalô hathak iyom. ²⁶ Yani hi avômalô Israeŋ iniŋ unyak yeŋ ma hanaŋ abô hathak Yisu ma miŋ hakô ami. Ba Plisila lo Akwila elanô anêŋ abô ma elam yani ba hi iniŋ unyak ma ewa Wapômbêŋ anêŋ abô atu ba miŋ hayala ami sa hadêŋ yani.

²⁷ Vêŋ ma Apolo lahaviŋ ni plovins Akaia, ma avômalô êvhaviŋ anêŋ Epesus evatho yani anêŋ auk loŋ ek indum aêŋ. Ba eto kapya hadêŋ avômalô êvhaviŋ anêŋ Akaia ek neja yani thô. Hi hayô Akaia, êŋ ma hêv avômalô takatu ba êvhaviŋ Wapômbêŋ hathak anêŋ wapôm sa bêŋ anônŋ. ²⁸ *Yani hamiŋ lôklokwaŋ ba hanaŋ avômalô Israeŋ iniŋ abô viyaŋ hêk avômalô sapêŋ malarŋiŋ. Ma hawa Wapômbêŋ anêŋ kapya sa ba hik thô nena Yisu ma Mesia atu ba Wapômbêŋ bôk havak abô yôv ek nêŋ êlêŋ.

19

Pol hi Epesus hathak loŋbô

¹ *Apolo hamô Kolin denaŋ ma Pol hi haveŋ plovins Galesia lo Plijia kapô ba haveŋ aleba hayô Epesus. Loŋ êŋ ma hapôm avômalô êvhaviŋ doho ² *ma hanaŋ hik thêlô liŋ, “Bôk ôêvhaviŋ ba owa Lovak Matherŋ e?”

Ma thêlô enaŋ, “Mi, yêlô miŋ bôk alaŋô abô te hathak Lovak Matherŋ ami.”

³ Êŋ ma Pol hanaŋ, “Ŋaŋ malê intu bôk môlô uthik?” Ma enaŋ, “Jon anêŋ ŋaŋ.”

⁴ *Ma Pol hanaŋ, “Jon bôk hathik avômalô hathak ŋaŋ nede kapôlônŋiŋ liliŋ ma hanaŋ ek avômalô nêŋêŋimbiŋ ôpatu ba haveŋ yani yam. Ôpêŋ ma Yisu.” ⁵ Thêlô elanô abô êŋ, ma ithik ŋaŋ hathak Anyô Bêŋ Yisu anêŋ athêŋ. ⁶ *Ma Pol hatak baŋ hayô hêk thêlô, êŋ ma Lovak Matherŋ hayô hamô thêlô ba enaŋ abô masôm lôk abô plopet. ⁷ Ŋê takêŋ ma hatôm laumiŋ ba lahavuju la.

⁸ Êŋ ma Pol hi hamô Epesus hatôm ayônŋ lô. Ma hathak hi avômalô Israeŋ iniŋ unyak yeŋ ma hanaŋ abô hathak Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak ek thêlô nêŋêŋimbiŋ ma miŋ hakô ami. ⁹ Ma doŋtom thêlô doho evalonŋ kapôlônŋiŋ loŋ ba miŋ êvhaviŋ ami ma enaŋ abôma hathak Anyô Bêŋ anêŋ loŋôndê bêŋ ek avômalô sapêŋ nedaŋô. Aêŋ ba Pol hatak thêlô ma hawa ŋê êvhaviŋ ba i Tailanus anêŋ kapo ekaksa halôk. Ma wak nômbêŋ intu ma thêlô enaŋ abô hamô loŋ êŋ. ¹⁰ Pol hadum aêŋ hatôm sondabêŋ ju. Aêŋ ba intu avômalô Israeŋ lôk avômalô Glik takatu ba êmô plovins Esia elanô Anyô Bêŋ anêŋ abô.

Skeva nali

¹¹ *Wapômbêŋ hêv lôklokwaŋ hadêŋ Pol ba hadum nômbithi yaŋda lomaloma. ¹² *Ba intu sôp seleŋ lo sôp daŋ takatu ba Pol hasôm, ewa ba i ethav hathak avômalô lôk lijiŋ ba ibitak mavi ma ŋgôk etak i ba i.

¹³ Ma avômalô Israeŋ doho idum ku nêŋêŋ ŋgôk vê ba ethak i lomalak lomalak. Ma thêlô doho idum ku êŋ, ma elam Anyô Bêŋ Yisu anêŋ athêŋ hayô ŋê lôk ŋgôk takêŋ vôn ba enaŋ, “Hathak Yisu atu ba Pol hanaŋ abô hathak anêŋ athêŋ, yahananŋ nena otak ôpêntêk ba nu.” ¹⁴ Ma Israeŋ iniŋ ŋê bêŋbêŋ êbôk da te anêŋ athêŋ nena Skeva namalô baherŋvi ba lahavuju idum aêŋ haviŋ. ¹⁵ Ma wak te ma ŋgôk hawê iniŋ abô viyaŋ ba hanaŋ, “Yahayala Yisu, ma yahayala Pol, ma môlô ma opalê?” ¹⁶ Êŋ ma ôpatu ba ŋgôk havalonŋ loŋ hasôv kisi hayô hêk i ba hik i mayav bomaŋ aleba thêlô sapêŋ ewa thalalenŋ ba êsôv leŋviŋpopam ele unyak viyaiŋ ba i.

* 18:28: Ap 9:22 * 19:1: 1Ko 3:6 * 19:2: Ap 8:16 * 19:4: Mat 3:11 * 19:6: Ap 8:17; 10:44,46 * 19:11: Ap 14:3 * 19:12: Ap 5:15

¹⁷*Ma avômalô Israêl lo Glik anêj Epesus elañô abô êj, ma êkô kambom ba êv athênj bêtj hadênj Anyô Bêtj Yisu. ¹⁸Ma avômalô êvhavij bêtj anôj êlêm ma enañ iniñ kambom lomalama bêtj. ¹⁹Thêlô vi êbôk siniñ ma vi idum aloyak, aênj ba isup iniñ kapya aloyak sapênj hathak doñtom ma êbôk hathak atum hêk avômalô maleñj. Ekaturj kapya takênj ba anêj vuli hatôm 50,000 seleva. ²⁰Hathak kobom êj ma Anyô Bêtj anêj abô halañvij ba hi mayaliv ma anêj lôklokwanj halumbak bêtj.

²¹*Nôm takênj habitak vêm ma Pol lahabi ni Jelusalem ba halom hêk loñôndê yanj atu hi plovins Masedonia lo Akaia. Ma hanañ, “Yaha Jelusalem vêm ma tem yana Lom imbiñ.” ²²Ma yani hêv Timoti lo Elastus, anyô ju atu ba idum ku havij yani, ba i Masedonia. Ma yanida hamô plovins Esia dokte vêmam.

Ngalakngalak bêtj habitak Epesus

²³*Wak êj ma avômalô ethañ i hathak Yisu anêj loñôndê ba ngalakngalak bêtj habitak. ²⁴Anyô atu ba hadum ba nôm êj habitak anêj athênj nena Demitlius. Ôpênj ma anyô hapesañ nômka ma hathak seleva. Ba hathak hapesañ ngôkba avi Atemis anêj malakba anêj dahô ek avômalô nêndô êmô iniñ unyak kapô. Yani lôk anyô doho ethak êvôn valu bêtj hathak iniñ ku êj. ²⁵Wak te ma ôpênj halam nê ku êj sapênj ethak doñtom ba hanañ, “Aiyañ thêlô, odayô. Môlô oyala nena alalô avôn valu bêtj hathak alalôaniñ ku êntêk. ²⁶Ma doñtom lêk ôyê lo olañô abô hathak nôm atu ba Pol hadum. Ôpênj hathak hanañ nena ngôk takatu ba anyô epesañ hathak bahenij, êj ma miñ wapômbênj anôj ami. Yani hanañ aênj ba avômalô bêtj anôj êvhavij anêj abô ba etak alalôaniñ ngôkba Atemis. Yani hadum aênj hamô Epesus ma bidonj oyanj ma tem anêj abô êj endarvij emberj plovins Esia sapênj. ²⁷Nôm êj tem indum ba avômalô nêgê alalôaniñ ku êtôm nôm kambom. Lôk nêgê ngôk lôk athênj bêtj ngôkba avi Atemis anêj malakba êtôm nôm oyanj. Ma ngôk avi êj atu ba avômalô plovins Esia lôk avômalô pik bêtj êntêk sapênj ethak êv yeyj hathak, yanida anêj athênj tem nêm yak.”

²⁸Thêlô elañô abô êj ma leñjmanij kambom ba elam kaêk lôklala nena, “Atemis anêj Epesus ma ngôkba lôkmanij anôj!” ²⁹*Bidonj oyanj ma ngalakngalak bêtj êj haveñ Epesus sapênj. Ma avômalô evalonj Gaius lo Alistakas, thai ma nê Masedonia ju atu ba ethak evenj havij Pol, ma elañvij hathak doñtom ba i iniñ loñ evalonj sa bêtjbêtj halôk. ³⁰Ma Pol lahavij ni loñ êj kapô ek enañ abô êndênj avômalô nômbênj êj, ma doñtom nê êvhavij imij yani loñ sij. ³¹Ma nê bêtjbêtj doho anêj plovins Esia takatu ba êmô Epesus, thêlô ma Pol anêj nê môlô ba êv abô hadênj Pol ba enañ nena, “Miñ ôyô kapô ami. Tem nijik o vônô ba dô.”

³²Ma avômalô nômbênj atu ba êmô loñ êj kapô iniñ auk hêv yak ba elam kaêk lomalama. Ma bêtj anôj miñ eyala iniñ ethak doñtom êj anêj ôdônj ami. ³³Ma avômalô Israêl isisuj iniñ anyô te anêj athênj nena Aleksanda ek ni imij avômalô nômbênj atu maleñj ek enañ abô esak malaiñ êj. Êj ma Aleksanda hêv banj hathak leñ ek avômalô bônônj ek enañ abô. ³⁴Ma doñtom avômalô nômbênj êj êyê nena yani ma anyô Israêl te, êj ma thêlô êvôlô veñjibôlêk hathak doñtom ba elam lôklala nena, “Atemis anêj Epesus ma ngôkba lôkmanij anôj!” Elam aênj halôk ba halôk hatôm wakma lokwanju.

³⁵Vêm ma Epesus iniñ anyô bêtj hapesañ kapya hanañ ek avômalô lôkthô bônônj. Êj ma hanañ, “Avômalô Epesus, avômalô pik sapênj eyala nena Epesus ma malak bêtj atu ba hayabij ngôkba lôkmanij Atemis anêj malakba lôk anêj valu matheñ atu ba hêv yak halôk leñ ba habup. ³⁶Auk êj ma hêk yaiñ ba avômalô pik sapênj eyala. Ba intu môlô bônônj ma noyabij am ek miñ nundum nômlate mayaliv ami. ³⁷Môlô ovalonj anyô ju êntêk ba owa ba ôlêm, ma doñtom miñ enañ abôma hathak alalôaniñ ngôkba avi mena ewa malakba anêj nômla vani ami. Mi. ³⁸Ma alalôaniñ unyak nedañô abô lôk anêj nê bêtjbêtj nindum abô esak i intu êmô. Aênj ba Demitlius lôk nê takatu ba epesañ nômka ma hathak seleva iniñ malaiñ la hêk, êj ma neja ba ini ek nê idum abô hathak. ³⁹Aênj ba abô

* 19:17: Ap 5:11 * 19:21: Ap 23:11; Lom 1:13 * 19:23: 2Ko 1:8 * 19:29: Ap 20:4; 27:2; Kol 4:10; Plm 24

yaŋ hamij denaŋ, êŋ ma waklavônŋ atu nê idum abô hathak ethak doŋtom, ma nê m êndênŋ i. ⁴⁰ Noyabiŋ am mavi. Ijê bêŋ Lom idum abô ek alalô hathak nô m ŋgalakŋgalak takatu ba lêk habitak, êŋ ma tem alalô abô mi ek malê nena nô m ŋgalakŋgalak êŋ anêŋ ôdônŋ mi.” ⁴¹ Yani hanaŋ abô êŋ yôv ma hêv avômalô ba i iniŋ loŋ mayaliv.

20

Pol hadum ku hamô plovins Masedonia lo Glis

¹ Iŋgalakŋgalak bêŋ êŋ lêk yôv, ma Pol halam avômalô êvhaviŋ ethak doŋtom. Ma hanaŋ abô doho ek embatho thêlô loŋ. Vê m ma hanaŋ waklêvônŋ hadêŋ i ma hatak Epesus ba hi Masedonia. ² Yani haveŋ loŋ êŋ anêŋ lomalak nenanena ma hanaŋ abô bêŋ anônŋ ek embatho i loŋ aleba hayô Glis. ³ Êŋ ma hamô loŋ êŋ ayônŋ lô. Ma hadum ek enja yeŋ ba ni Silia, ma doŋtom hanaŋô nena avômalô Israe l ibutiŋ abô nena hathak yeŋ ma thêlô nesak imbiŋ ek nijik yani vônô. Aêŋ ba Pol lahabi nena êmbôni endom plovins Masedonia esak loŋbô. ⁴ Êntêk ma nê takatu ba ethak eveŋ haviŋ Pol iniŋ athêŋ: Sopata anêŋ Belia, yani ma Pailas anêŋ nakaduŋ, ma Alistakas lo Sekandas anêŋ Tesalonaika, ma Gaius anêŋ Debi, ma Tikikus lo Tlopmas anêŋ plovins Esia, ma Timoti. ⁵ Ijê takêntêk êmônŋ ba i eyabiŋ yêlô êmô Tloas. ⁶ Ma yêlô a amô Pilipai aleba avômalô Israe l iniŋ waklavônŋ Eyaŋ Polom Yis Mi hale ba hi. Êŋ ma yêlô atak Pilipai ma athak yeŋ ba averŋ hatôm wak baherŋvi ma yêlô athak Tloas ma apôm thêlô. Ma yêlô amô Tloas hatôm sonda te.

Pol hik Yutikas liŋ

⁷⁻⁹ Sonda te anêŋ wak môŋ ma yêlô lôk nê êvhaviŋ athak doŋtom ek nangaŋ Anyô Bêŋ anêŋ polom mathêŋ. Yêlô athak unyak daim te ba amô kapô bôlô te lô atu hêk vuliŋ ma avômalô êtôm atum lam bêŋ anônŋ ba êthôkwêŋ haveŋ. Pol lahabi etak thêlô êndênŋ lôkbôk ba intu hanaŋ abô daim aleba bôlôvônŋ biŋ. Ma anyô muk te anêŋ athêŋ nena Yutikas hamô unyak abôlêk lovak ma hanaŋô Pol anêŋ abô aleba ma hayaŋ ma hêk sôm. Êŋ ma hêv yak ba hi tamu pik. Ma thêlô i ek neja yani, ma doŋtom lêk hama yôv. ¹⁰ Ma Pol halôk ba hi ma hayô hêk ôpêŋ ma havalonŋ yani ma hanaŋ, “Môlô miŋ noboloba ami. Yani hêk lôkmala.” ¹¹ Vê m ma Pol thêlô êvôi unyak vuliŋ hathak loŋbô ma eyaŋ Anyô Bêŋ anêŋ polom mathêŋ. Êŋ ma Pol hanaŋ abô bêŋ anônŋ hathak loŋbô aleba hayaŋ wak bêŋ ma hi. ¹² Ma anyô muk atu ba Pol hik liŋ anêŋ avômalô ewa yani ba i unyak lôk leŋiŋmavi anônŋ.

Pol hatak Tloas ma hi Miletus

¹³ Pol lahaviŋ emberŋ pik ba ni Asos ma hanaŋ ek yêlô nasak yeŋ ba ana napôm yani êndôk loŋ êŋ. ¹⁴ Pol hapôm yêlô halôk Asos ma yêlô awa yani hathak yeŋ ba a Mitilini. ¹⁵ Ma haviyô hayaŋ ma atak Mitilini ma yêlô a ŋgavithôm Kios ma doŋtom miŋ athak liŋ ami. Ma hayaŋ hathak loŋbô ma yêlô a ayô apôm ŋgavithôm Samos. Ma hayaŋ te ma yêlô ayô Miletus. ¹⁶ Pol lahaviŋ ênjê waklavônŋ Pentikos êndôk Jelusalem ba intu lahaviŋ ni kethêŋ. Aêŋ ba hadô ni Epesus ek malê nena hi loŋ êŋ ma tem êmô plovins Esia sawa daim.

Pol hanaŋ waklêvônŋ hadêŋ nê bêŋbêŋ anêŋ Epesus

^{17*} Pol hamô Miletus ma hêv abô hadêŋ Epesus nena avômalô êvhaviŋ iniŋ avaka sapêŋ ini êndênŋ yani. ^{18*} Thêlô êyô ma yani hanaŋ, “Môlô oyala ku takatu ba yahayô Esia môŋ anônŋ ma yahamô haviŋ môlô ba yahadum aleba lêk. ¹⁹ Avômalô Israe l ethak êv malaiŋ lomalama hadêŋ ya lôk ibutiŋ abô ek nimbuliŋ ya lôbôlônŋ. Ma doŋtom yahatauviŋ ya aleba yaôna ma yahadum Anyô Bêŋ anêŋ ku lôk yamaleŋ thôk. ²⁰ Ma oyala nena abô alêla takatu ba hêv môlô sa, êŋ ma yahananŋ abô takêŋ bêŋ lôk yaleŋvidonŋ iyom. Ma yahadônŋ môlô hamô loŋ yayiŋ lôk haveŋ môlônim unyak nenanena haviŋ. ²¹ Ma yahananŋ abô doŋtom êntêk hadêŋ avômalô Israe l lôk avômalô loŋ buyaŋ nena nede kapôlônŋiŋ liliŋ êndênŋ Wapômbêŋ ba nê nê mimbiniŋ alalôaniŋ Anyô Bêŋ Yisu.

* 20:17: Ap 18:21 * 20:18: Ap 18:19–19:41

²² “Ma lêk Lovak Matherj hakak ya ek yana Jelusalem. Ma miñ yahayala nena malê intu tem êpôm ya anêñ loñ êñ ami. ²³* Nôm donjom intu yahayala ma aêntêk. Malak nômbênj atu ba yahayô ma Lovak Matherj hanañ hadênj ya nena, “Tem malaiñ lomaloma êpôm o lôk ômô koladônj.” ²⁴* Ma miñ yalenj hik ya hathak nôm takênj ami. Lôk miñ yahayê yalenjvinkupik hatôm nômbênj ek ya ami. Mi, yenañ auk bênj ma yamiñ lôklokwanj ba yandum ku takatu ba Anyô Bêñ Yisu hêv hadênj ya endeba êyô anêñ danj am. Ku êñ ma aêntêk: yanañ Abô Mavi bênj esak Anyô Bêñ anêñ wapôm.

²⁵ “Ma môlô takatu ba bôk yahamô haviñ ba yahanañ abô hathak Wapômbênj anêñ loñ lôkliñyak, ondanjô. Lêk yahayala nena môlô te tem miñ ênjê yamalenj esak loñbô ami. ²⁶ Aênj ba yahanañ bênj hadênj môlô nena anyôla hadô Wapômbênj anêñ abô ba hapôm malaiñ, êñ ma miñ yenañ kambom ami. ²⁷ Ek malê nena yahanañ Wapômbênj anêñ loñondê sapênj bênj hadênj môlô ma miñ yahakô ami. ²⁸* Noyabiñ am lôk avômalô takatu ba bôk Lovak Matherj hêv hadênj môlô ek noyabiñ i. Ma noyabiñ Wapômbênj anêñ avômalô êvhaviñ takatu ba yani bôk hêv i vuli hathak yanida anêñ thalalenj. ²⁹* Yahayala nena yahatak môlô ba yaha, êñ ma kêdônjwaga abôyanj tem nêlêm êtôm avuñ yatap ek nimbuliñ boksipsip. ³⁰ Ma môlôda doho tem nonañ abôyanj ba nunduviñ abô avanônj ek nôbôv nê êvhaviñ vi ek nesopa i. ³¹* Aênj ba noyabiñ am ma lemimimbi nena hatôm sondabênj lô anêñ wak lo bôlôvônj ma yahanañ abô hadênj môlô lôk yamalenj thôk ek yambatho môlô lôñ.

³² “Ma lêk yahatak môlô halôk Wapômbênj banj lôk anêñ abô hathak anêñ wapôm. Abô êñ ma hatôm embatho môlô loñ ba nêñ loñ ênjêk malak leñ ek môlô imbiñ nê matheñ takatu ba bôk êmô yôv. ³³* Ma miñ yamalenjkilik hathak anyôla anêñ seleva lo gol ma sôp ami. ³⁴* Ma môlôda oyala nena yada yahadum ku hathak yabahenj ek yahêv yada sa lôk nê takatu ba idum ku iviñ ya. ³⁵ Ku takatu ba yahadum hik thô hadênj môlô nena mavi ek alalô nandum ku bênj ek nanêñ avômalô siv sa. Ma lemimimbi abô takatu ba Anyô Bêñ Yisu bôk hanañ nena, ‘Anyô yanj hêv nômlate ek hêv o sa, ma tem lemmavi. Ma donjom hôvên nômlate ek nêñ anyô yanj sa, êñ ma tem lemmavi anônj.’ ”

³⁶ Pol hanañ abô takênj yôv, ma halek vadônj lêlô ma hateñ mek haviñ thêlô. ³⁷ Ma thêlô sapênj evalonj yani ba iliñu ma elañ bênj hathak yani. ³⁸ Êñ ma thêlô ewa yani ba i etak hathak yerj. Thêlô leñjmalaiñ kambom hathak abô takatu ba bôk hanañ nena tem miñ nêgê yani ma esak loñbô ami.

21

Pol hi Jelusalem

¹ Yêlô atak thêlô lôk kapôlônjñ malaiñ, ma yerj hatak ngwêk danj anêñ Miletus ba hi nôñnônj hadênj ngavithôm Kos. Haviyô hayañ ma yêlô ayô ngavithôm Lodes vêm ma a Patala. ² Ma yêlô atak yerj êñ ma apôm yerj yanj atu ba tem ni Pinisia, êñ ma yêlô athak yerj êñ ba a. ³ Ma yêlô a aleba ayê ngavithôm Saipulus hamô vituvulu bahenji keñ ma yêlô alom bahenji anônj aleba ayô Taia hêk plovins Silia. Loñ êñ ma yerj hadum ek etak anêñ nômkama êndôk biñ. ⁴* Êñ ma yêlô apôm nê êvhaviñ anêñ loñ êñ ba amô haviñ thêlô hatôm sonda daluk te. Ma hathak Lovak Matherj ma thêlô enañ lôklokwanj hadênj Pol nena miñ ni Jelusalem ami. ⁵ Ma donjom sonda daluk êñ anêñ danj, ma yêlô a ek nasak yerj esak loñbô. Ma nê êvhaviñ lôk vênj lôk nali elom yêlô ibup ngwêk danj. Ma ngwêk danj ma yêlô alek veñjñ lêlô ma atenj mek. ⁶ Vêm ma ekam yêlô ma yêlô athak yerj ba a ma thêlô êvôi iniñ loñ hathak loñbô.

⁷ Ma yerj hatak Taia ma hi aleba hayô Tolemes. Ma anêñ Tolemes ma yêlô a ek nagê nê êvhaviñ ba namô imbiñ thêlô êtôm wak te. ⁸* Haviyô hayañ ma yêlô athak yerj ba a ayô Sisalia. Ma yêlô amô Pilip anêñ unyak. Yani ma anyô hanañ Anyô Bêñ anêñ abô bênj.

* 20:23: Ap 9:16; 21:11 * 20:24: Ap 21:13; 2Ti 4:7 * 20:28: 1Ti 4:16; 1Pi 5:2-4 * 20:29: Mat 7:15; Jon 10:12

* 20:31: 1Te 2:11 * 20:33: 1Ko 9:11-12 * 20:34: Ap 18:3; 1Te 2:9 * 21:4: Ap 20:23 * 21:8: Ap 6:5; 8:40

Bôk etak nê bahenji ba lahavuju ek nênem aposel sa ba Pilip ma nê êj te. ⁹ Yani anêj nali avi muk ayova êmô. Thêlô ethak ena abô hatôm plopet.

¹⁰ *Yêlô amô wak doho ma plopet te anêj athên nena Agabas hatak Judia ma halôk ba halêm Sisalia. ¹¹ *Yani halêm hayô ek yêlô ma hawa Pol anêj bokngôp ba hakak yanida ban lo va loj hathak ma hana, “Lovak Mathej hana nena, ‘Avômalô Israe anêj Jelusalem tem nekak bokngôp êntêk anêj alaj aej iyom ba nênem yani êndôk avômalô loj buya bahenji.’”

¹² Yêlô alaj abô êj, ma yêlô lôk avômalô loj êj alaj ba ana hadêj Pol nena mi ni Jelusalem ami. ¹³ *Êj ma Pol hana nena, “Môlô ola ba omô yabindaluk lu eka? Ya lèk yahapesa ya yov ek yamô koladon mena ik ya vonô halôk Jelusalem hathak Anyô Bêj Yisu anêj athên la. Êj ma hatôm.” ¹⁴ Yêlô ayê nena yani mi hatôm endanô yêlôani abô ami ba intu yêlô atak auk êj ma ana, “Anyô Bêj anêj lahavi injik anôn.”

Pol hayô Jelusalem

¹⁵ Vêm ma yêlô apesa i ek ana Jelusalem. ¹⁶ Ma nê êvhavi doho anêj Sisalia elom yêlô ba i Neson anêj unyak ek namô. Yani ma anyô Saiplus te atu ba bôk hêvhavi mon anôn.

¹⁷ Yêlô ayô Jelusalem ma nê êvhavi ewa yêlô thô lôk lejinmavi anôn. ¹⁸ Haviyô haya ma yêlô lôk Pol a ek nagê Jems ma avômalô êvhavi ini avaka sapên emô havi. ¹⁹ *Ma Pol hakam thêlô ma hana hathak nom takatu ba Wapombên hadum hathak yani hêk avômalô loj buya malêvon.

²⁰ *Thêlô elanô abô êj, ma êbô Wapombên. Ba ana hadêj Pol, “Aia, ondanô. Avômalô Israe lubur lubur bôk êvhavi Yisu yov ba thêlô lôklokwa ek nesopa Mose anêj balabu. ²¹ Ma thêlô bôk elanô yov nena hodon avômalô Israe takatu ba emô nê loj buya malêvon nena netak Mose anêj balabu lôk mi nengethe nali ini kupik vè ami lôk mi nebalon yêlôani kobom ami. ²² Tem nedanô nena lèk hôlema ba alalô nandum malê? ²³ *Osopa yêlôani auk êntêk. Yêlôani anyô ayova emô ba bôk ibuti abô havi Wapombên ek nindum nomlate ek nimitak mathej. ²⁴ Onja nê takêntêk ba nu unyak mathej ma umbi thêlô esak lojonde atu ba esopa ek indum thêlô nimitak mabu ênjêk Wapombên ma. Ma nêvalu ek thêlô nênem etom ini da vêm ma nengethe lejin kadok nau sapên vè. Undum aej ma tem avômalô sapên neyala nena abô takatu ba elanô ma aboya. Ma oda hové balabu vibi havi. ²⁵ *Ma hathak avômalô loj buya takatu ba êvhavi, yêlô bôk ato kapy hadêj thêlô yov ek nana abô takatu ba alalô bôk abuti nena thêlô mi nejan alim takatu ba êv hatôm da hadêj ngok dahô ami, lôk mi ninum thalale ami, ma mi nejan alim takatu ba ekak lejselo si ami, ma netak sek walili.”

²⁶ *Haviyô haya ma Pol lôk nê ayova atu i unyak mathej ba esopa lojonde atu ba indum thêlô nimitak mabu ênjêk Wapombên ma. Vêm ma hi unyak mathej kapô ma hana hadêj nê êbôk da nena wak bahenji ba lahavuju hale ba hi, ma tem ini waklavon nêmo mabu anêj dan ba intu tem nêlêma esak lonbô ek nêmbôk thêlôda tomtom ini da.

Evalon Pol

²⁷ Wak bahenji ba lahavuju atu habobo anêj dan ma avômalô Israe anêj plovins Esia êyê Pol hami unyak mathej. Êj ma ibi avômalô nombên atu lejin ba evalon Pol. ²⁸ Ma elam kaek aêntêk, “Môlô nê Israe, nonem yêlô sa! Anyô êntêk ma opatu ba hathak hana abô kambom hathak alalô lôk abô balabu ma unyak mathej êntêk havej lomalak nenanena ba hadon avômalô sapên hathak auk êj. Ma nomla yan havi aêntêk. Yani halom nê loj buya doho ba ibitak êyô unyak mathej êntêk kapô ba idum loj mathej

* 21:10: Ap 11:28 * 21:11: Ap 20:23; 21:33 * 21:13: Ap 20:24 * 21:19: Ap 15:12 * 21:20: Ap 15:1,5
* 21:23: Nam 6:1-20; Ap 18:18 * 21:25: Ap 15:29 * 21:26: 1Ko 9:20

habidak lelaik.” ²⁹ *Thêlô enañ aêñ ek malê nena bôk êyê Tlopimas anêñ Epesus hamô Jelusalem haviñ Pol ba eson nena bôk Pol halom yani ba hi unyak mathen kapô.

³⁰ Êñ ma avômalô Jelusalem sapêñ leñiññaña kambom ba elañviñ ethak doñtom ma evalon Pol ba êvôv hale unyak mathen viyaiñ ba hi. Ma kethen oyañ ma ik unyak mathen anêñ badên abôlêk siñ ek miñ ini kapô esak loñbô ami. ³¹ Thêlô idum ek nijik yani vônô haveñ denañ, ma abô halañviñ hi hayô Lom iniñ anyô vovak laik môñ nena avômalô Jelusalem sapêñ idum pôk lili bêt anôn. ³² Êñ ma yani hawa ñê vovak lôk ñê vovak laik doho ba elañviñ ba i hadên avômalô nômbên atu. Avômalô êyê anyô vovak laik môñ lôk anêñ ñê vovak êlêm, êñ ma etak Pol ba miñ ik yani hathak loñbô ami. ³³ Anyô vovak laik môñ hayô ma havalon Pol ma hanañ hadên ñê vovak nena nekak Pol loñ esak señ ju. Ma hanañ hik avômalô liñ nena, “Yani ma opalê ba hadum malê te?”

³⁴ Ma avômalô vi elam abô te ma vi elam abô yañ. Pôk lili bêt habitak ba anyô vovak laik môñ miñ hatôm êpôm malaiñ êñ anêñ ôdôn ami. Ba intu hanañ hadên ñê vovak ek neja Pol imbitak êyô iniñ loñ êmô. ³⁵ Thêlô ewa Pol êyô loñ êñ anêñ alêlê ma avômalô leñiññaña kambom ek nijik yani vônô ba intu ñê vovak êv Pol liñ hathak leñ ek miñ hatôm nijik yani ami. ³⁶ *Ma avômalô nômbên atu ba ever yam elam mathalalen nena, “Uñgwik yani vônô! Uñgwik yani vônô!”

³⁷ Ma ñê vovak ebobo iniñ loñ êmô, êñ ma Pol hanañ hathak abô Glik hadên anyô vovak laik môñ nena, “Hatôm yanañ abô te êndên o e?” Ma anyô vovak laik môñ hason ba hanañ, “Hoyala abô Glik, e? ³⁸ *Yahason nena o anyô Ijip sêbôk ba huik vovak hadên Lom ba howa ñê kambom takatu ba ik anyô vônô hatôm 4,000 ba hu loñ thiliv la.”

³⁹ Ma Pol hanañ, “Mi. Ya anyô Israeël te ba yenañ loñ ma Tasmus hêk plovins Silisia. Yenañ loñ ma loñ lôk athên. Hatôm yanañ abô dokte êndên avômalô takêntêk e?”

⁴⁰ Ma anyô vovak laik môñ halôk, ma Pol hamiñ alêlê ma hêv bañ hathak leñ ek avômalô bônôn. Thêlô bônôn, êñ ma Pol hanañ abô hadên thêlô hathak abô Hiblu.

22

¹ Ba hanañ nena, “Aiyañ thêlô lo wakamik thêlô, nodañô. Tem yanañ nôm êñ bêt êndên môlô.” ² Ma elañô Pol hanañ abô hathak abô Hiblu, êñ ma thêlô imiñ tiñiñ.

Êñ ma Pol hanañ, ³ * “Ya anyô Israeël. Wakatik havathu ya hêk Tasmus anêñ plovins Silisia, ma doñtom yahalumbak bêt hamô loñ êntêk. Ma Gameliel bôk hadôn ya dedaun mavi hathak bumalô iniñ balabuñ. Ma ya bôk lôklokwañ bomañ ek yasopa Wapômbên hatôm môlô êntêk lêk udum. ⁴ *Bôk yahêv vovañ hadên ñê takatu ba esopa Yisu anêñ loñôndê ba yahatak anyô lo avi halôk koladôn lôk yahanañ ek nijik thêlô vônô. ⁵ Anyô bêt habôk da lôk Israeël iniñ ñê bêt bêt eyala nôm takêntêk. Thêlô eto kapyra te hadên iniñ iviyañ anêñ Damaskas ek nijik ku takatu tem yandum thô êndên thêlô. Ku êñ ma yambalon ñê takatu ba esopa Yisu anêñ loñôndê ba yanja i ba yalêm Jelusalem ek nêñem vovañ êndên i.

⁶ “Yaha ek yandum ku êñ ba hatôm waklêvôn biñ ma yahabobo Damaskas. Ma kethen oyañ ma deda bêt te anêñ leñ habi hayô hêk ya. ⁷ Ma yahêv yak halôk pik ma yahalañô abô te hanañ hadên ya, ‘Sol, Sol, aisê ka hubuliñ ya?’

⁸ “Ma yahanañ vinyañ, ‘Anyô Bêt, o ma opalê?’

“Ma hanañ nena, ‘Ya Yisu anêñ Nasalet, ôpatu ba hôêv vovañ hadên.’ ⁹ Ñê takatu ba iviñ ya êyê deda êñ, ma doñtom miñ elañô ôpatu anêñ abô atu ba hanañ hadên ya ami.

¹⁰ “Ma yahanañ, ‘Anyô Bêt, yandum malê?’

“Ma Anyô Bêt hanañ nena, ‘Umbiyô ba nu Damaskas ma anyô te tem enañ êndên o esak ku takatu ba bôk yahatak yôv ek undum.’ ¹¹ Deda bêt êñ habi yamalen siñ ba miñ hatôm yanğê loñ ami. Aêñ ba ñê takatu iviñ ya evalon yabaheñ ba edadi ya hi Damaskas.

¹² “Ma anyô te anêñ athên nena Ananias hamô loñ êñ ba halêm ek êñjê ya. Yani hathak hasopa abô balabuñ dedaun mavi, ma avômalô Israeël takatu ba êmô Damaskas

* 21:29: Ap 20:4 * 21:36: Luk 23:18 * 21:38: Ap 5:36-37 * 22:3: Ap 5:34 * 22:4: Ap 8:3

ethak elam yani nena anyô mavi. ¹³ Yani hamiņ habobo ya ma hanaņ, ‘Aiyaņ Sol, nōņgô tak esak loņbô!’ Ma ketheņ oyaņ ma yahayê yani.

¹⁴ “Ma hanaņ, ‘Bumalô thêlô iniņ Wapômbêņ hatak o ek oyala anêņ lahaviņ lôk nōņgô anêņ Anyô Thêthôņ Yisu lôk ondaņô laselo. ¹⁵ Tem umbitak êtôm anêņ anyô onañ anêņ abô bêņ êndêņ avômalô sapêņ esak nôm takatu ba hôyê lo holaņô. ¹⁶ Lêk aisê, hoyabiņ malê? Umbiyô ma usik o êndôk ņaņ lôk ondam anêņ athêņ ek êmbôkwiņ anêm kambom sapêņ vê.’

¹⁷ “Vêm ma yahaleha Jelusalem ma wak te ma yahateņ mek hamô unyak matheņ kapô ma yahatulak ba yahayê wêņ te. ¹⁸ *Ma yahayê Anyô Bêņ hanaņ abô hadêņ ya ba hanaņ, ‘O ketheņ, otak Jelusalem ba nu. Ek malê nena avômalô loņ êntêk tem miņ nedaņô anêm abô takatu ba honañ hathak ya ami.’

¹⁹ * “Ma yahanaņ, ‘Anyô Bêņ, thêlô eyala nena bôk yahaveņ avômalô Isael iniņ unyak yeņ nenanena takatu ba hamô lomalak ek yanja avômalô takatu ba êvhaviņ o ek yambali thêlô ba yatak i êndôk koladôņ. ²⁰ *Ma ik Stiven anêm anyô atu ba hanaņ anêm abô bêņ vônô ma lêk yahamiņ loņ êņ haviņ ba intu yahalôk hathak auk êņ ba yahayabiņ ņê ik yani vônô iniņ sôp.’

²¹ * “Êņ ma Wapômbêņ hanaņ hadêņ ya, ‘Nu, tem yanêm o êndêņ avômalô loņ buyaņ takatu ba êmô daimbô.’”

²² Avômalô Isael elañô Pol anêņ abô aleba hanaņ bute nena, “Wapômbêņ hêv yani ba hi ek ņê loņ buyaņ”, êņ ma thêlô elam lôklala nena, “Uņgwik yani vônô! Miņ notak yani ek êmô lôkmala ami.” ²³ Ma thêlô elam lôklala ba ibi iniņ kwêv daim thô ma ibi vorņgovaņ hathak leņ ek injik thô nena leņiņmaniņ hathak abô takatu ba Pol hanaņ. ²⁴ Êņ ma anyô vovak laik mōņ hanaņ ek ņê vovak neja Pol ba ini iniņ loņ. Ma hanaņ nena nebali yani esak yak wabeņ lôk nenaņ injik yani liņ ek neyala nena avômalô leņiņņaņa hathak malê ba elam kaêk lôklala. ²⁵ *Thêlô eto Pol va lo baņ thêthôņ ma ekak loņ ek nebali yani, êņ ma Pol hanaņ hadêņ anyô vovak laik atu ba hamiņ habobo yani nena, “Lom iniņ balabuņ hanaņ aisê hathak avômalô Lom da? Hatôm nobali anyô Lom te atu ba miņ hadum abô ba êpôm anêņ kambom ami denañ e?”

²⁶ Anyô vovak laik halaņô abô êņ ma hi hanaņ hadêņ anyô vovak laik mōņ nena, “Hudum malê? Ôpêntêk ma anyô Lom te.”

²⁷ Ma anyô vovak laik mōņ hi hadêņ Pol ma hanaņ hik yani liņ, “O ma anyô Lom te e?” Ma Pol hanaņ, “Intu êņ.”

²⁸ Ma anyô vovak laik mōņ hanaņ, “Bôk yahêv valuseleņ bêņ anôņ hadêņ Lom ek yambitak anyô Lom te.” Ma Pol hanaņ, “Ya mi, wakamik ma anyô Lom ba intu yahabitak anyô Lom haviņ.”

²⁹ *Êņ ma ņê takatu ba idum ek nenaņ injik yani liņ, etak yani ba i ketheņ. Ma anyô vovak laik mōņ hasoņ kambom ek malê nena hakak Pol anyô Lom te baņ lo va lusu hathak seņ.

Pol hamiņ kaunsil malêvôņ

³⁰ Ma anyô vovak laik mōņ lahaviņ eyala katô nena avômalô Isael enañ Pol bêņ hathak malê. Aêņ ba haviyô hayaņ ma hapole seņ vê hêk Pol ma hêv abô hadêņ ņê bêņbêņ êbôk da lôk Sanhedlin ek nesak doņtom. Êņ ma hawa Pol ba hi hadô hamiņ thêlô maleņiņ.

23

¹ Pol hatitiņ Sanhedlin ma hanaņ, “Aiyaņ thêlô, yahadum Wapômbêņ anêņ ku dedaņ mavi hêk Wapômbêņ ma ba yakapôlôņ miņ hanaņ ya bêņ hathak nômlate ami aleba lêk.” ² *Êņ ma anyô bêņ habôk da Ananias hanaņ hadêņ ņê takatu ba imiņ habobo yani ek nepetav yani abôlêk. ³ *Ma Pol hanaņ, “Lemvimkupik ma thêthê mavi, ma doņtom

* 22:18: Ap 9:29-30 * 22:19: Ap 8:3; 26:9-11 * 22:20: Ap 8:1 * 22:21: Ap 9:15 * 22:25: Ap 16:37
* 22:29: Ap 16:38 * 23:2: Jon 18:22-23 * 23:3: Wkp 19:15; Mat 23:27

kapôlôm ma lôngôlôn ba Wapômbênj tem epetav o. Hômdo loj êntêk ek onaŋ ya bêj esak balabuŋ, ma doŋtom oda huik balabuŋ pesa ba honaŋ nena nepetav ya.”

⁴ Ma nê takatu ba imiŋ habobo yani enaŋ, “Honaŋ abô kambom hathak Wapômbênj anêj anyô bêj habôk da eka?”

⁵ *Ma Pol hanaŋ, “Aiyaŋ thêlô, miŋ yahayala nena yani ma anyô bêj habôk da ami. Hatôm bôk eto nena, ‘Miŋ nonaŋ abô kambom esak anyô bêj atu ba hayabiŋ anêm avômalô ami.’”

⁶ *Ma Pol hayala nena avômalô Sanhedlin vi ma Sadyusi ma vi ma Palisi. Ba intu yani dalam hadêj thêlô nena, “Aiyaŋ thêlô, wakamik ma anyô Palisi ma ya aêj iyom. Ba yahêvhaviŋ nena nê takatu ba bôk ema tem nimbiyô esak loj bô, ma hathak abô êj ma lêk udum abô ek ya.” ⁷ Yani hanaŋ abô êj ma Palisi lôk Sadyusi enaŋ i aleba evak i vose hi ôdôn ju. ⁸ *Evak i vose ek malê nena nê Sadyusi iniŋ auk nena nê ŋama tem miŋ nimbiyô esak loj bô ami, lôk enaŋ nena aŋela lôk ŋgôk miŋ êmô ami. Ma doŋtom Palisi êvhaviŋ nena nôm takêj ma avanônj.

⁹ Êj ma pôk lili bêj habitak ma nê lôkauk hathak abô balabuŋ doho atu ba Palisi, iviyô imiŋ ma enaŋ lôklala nena, “Yêlô miŋ lêk apôm ôpêntêk anêj kambom la ami. Betha ŋgôk mena aŋela te hanaŋ abô êj hadêj yani la.” ¹⁰ Ma leŋiŋmaniŋ halumbak hi bêj ba anyô vovak laik môj hakô nena tem nêbôv Pol endeba itip ni loviaŋ. Ba intu hanaŋ hadêj nê vovak nena nêbôv Pol vê ênjêk i ba neja ba ini iniŋ loj.

¹¹ *Wak êj anêj bôlôvônj ma Anyô Bêj hamiŋ habobo Pol ma hanaŋ, “Umiŋ lôklokwaŋ ma miŋ ôkô ami! Bôk honaŋ abô hathak ya bêj hamiŋ Jelusalem ma tem onaŋ imiŋ Lom aêj iyom.”

Avômalô Israel evak abô ek nijik Pol vônô

¹² Haviyô hayaŋ ma avômalô Israel doho ethak doŋtom ma evak abô hathak Wapômbênj anêj athêj nena, “Alalô miŋ hatôm naŋgaŋ nôm lo nanum ŋaŋ ami endeba naŋgik Pol vônô am.” ¹³ Nê takatu ba evak abô êj, ma hatôm 40 ba havôhi. ¹⁴ Ma thêlô i êyô nê bêjbênj êbôk da lôk nê bêjbênj Israel ma enaŋ, “Yêlô avak abô hathak Wapômbênj anêj athêj nena miŋ hatôm aŋgaŋ nôm lo nanum ŋaŋ ami endeba naŋgik Pol vônô am. ¹⁵ *Aêj ba môlô lôk Sanhedlin nônem abô êndêj anyô vovak laik môj ba nosau yani nena neja Pol êlêm êndêj môlô ek nonaŋ injik yani liŋ ek enaŋ anêj abô doho anêj ôdôn bêj. Ek malê nena yêlô lêk apesaŋ i yôv ek naŋgik yani vônô êndôk lojônêdê.”

¹⁶ Ma doŋtom Pol livavi anêj namalô halaŋô abô takatu ba thêlô ibutiŋ. Ma hi nê vovak iniŋ loj kapô ma hanaŋ hadêj Pol. ¹⁷ Pol halaŋô anêj abô, êj ma dalam anyô vovak laik te halêm ma hanaŋ, “Ondom anyô muk êntêk ni anyô vovak laik môj ek enaŋ anêj abô te êndêj yani.” ¹⁸ Êj ma anyô vovak laik êj hawa yani ba hi hadêj anyô vovak laik môj ma hanaŋ, “Pol anyô koladônj dalam ya ek yanja anyô muk êntêk êlêm êndêj o. Ek malê nena anêj abô te hêk ek enaŋ imbiŋ o.”

¹⁹ Êj ma anyô vovak laik môj havalonj anyô muk atu baŋ ba halom yani hi daim dokte ma hanaŋ hik yani liŋ, “Hudum ek onaŋ malê êndêj ya?” ²⁰ Ma ôpatu hanaŋ, “Avômalô Israel lêk evak abô ek nenaŋ injik o liŋ nena yamuŋ ma nê Pol êndêj Sanhedlin. Thêlô esau nena tem nenaŋ injik Pol liŋ esak anêj abô doho anêj ôdôn. ²¹ Ma miŋ ondaŋô iniŋ abô ami. Thêlô ma hatôm 40 ba havôhi evak abô majaŋ hathak Wapômbênj anêj athêj nena miŋ hatôm nejaŋ nôm lo ninum ŋaŋ ami endeba nijik Pol vônô am. Ma lêk apesaŋ i yôv ba êmô lojônêdê ek nijik yani vônô, ma doŋtom eyabiŋ o ek ôndôk esak iniŋ abô am.”

²² Ma anyô vovak laik môj hatak anyô muk atu ba hi ma hanaŋ lôklokwaŋ nena, “Miŋ onaŋ êndêj anyôla nena honaŋ abô êntêk hadêj ya ami.”

Anyô vovak laik môj hêv Pol hadêj Peliks

* 23:5: Kis 22:28 * 23:6: Ap 26:5 * 23:8: Mat 22:23 * 23:11: Ap 27:24; 28:16,23 * 23:15: Ap 25:3

²³ Êñ ma anyô vovak laik môñ halam ñê vovak laik ju ma hanañ, “Nusup ñê vovak êtôm 200 takatu ba even pik lôk 70 takatu ba êyô êmô bokhos ma 200 takatu ba ik vovak hathak kôm janak ek nêpôpêk i ek dokte bôlôvôn êtôm 9 kilok ma ini Sisalia. ²⁴ Ma nopesañ bokhos doho ek Pol ek noja yani dedaun mavi endeba notak êndôk Peliks anyô bêñ atu ba hayabiñ Judia bañ.” ²⁵ Lôk hatô kapyã te aêntêk:

²⁶ Ya Klodias Lisias, yahato kapyã êntêk hadêñ o Peliks,

O ma anyô bêñ mavi atu ba hoyabiñ Judia. Wاكلêvôn mavi o!

²⁷* Ñê Israeal evaloñ anyô êntêk ba idum ek nijik yani vônô, ma doñtom bôk yahalañô yôv nena yani ma anyô Lom te. Ba intu ya lôk yenañ ñê vovak ayô aêv yani sa. ²⁸* Ma yalenhaviñ yandañô nena avômalô Israeal leñiñdañ ba enañ ôpêntêk bêñ hathak malê. Ba intu yahawa yani hi hadêñ iniñ Sanhedlin. ²⁹ Ma iniñ abô takatu ba enañ hathak yani ma hathak Israeal da iniñ balabuñ, ma miñ yahapôm abôla hatôm nanjik yani vônô mena nandô yani êmô koladôn ami. ³⁰* Ma yahalañô nena ñê Israeal doho evak abô ek nijik yani vônô, ba intu yahêv yani kethen oyañ ba hathok ek o. Ma yahanañ hadêñ ñê takatu ba enañ yani bêñ nena thêlôda nenañ abô êñ bêñ êndêñ o.

³¹ Hato kapyã êñ yôv, ma hêv hadêñ anêñ ñê vovak. Ma thêlô esopa anêñ abô takêñ ma ewa Pol ba i malak Antipatlis hadêñ bôlôvôn. ³² Ma haviyô hayañ ma ñê êyô êmô bokhos iyom ewa Pol ba i Sisalia. Ma ñê vovak vi êvôi iniñ loñ hathak loñbô. ³³ Ma ñê bokhos êyô Sisalia, êñ ma êv kapyã atu lôk Pol hadêñ anyô bêñ hayabiñ Judia. ³⁴ Ma hasam kapyã êñ ma hanañ hik Pol liñ, “O anêñ plovins alê?” Ma Pol hanañ, “Ya anêñ Silisia.” ³⁵ Ma ôpêñ hanañ, “Ñê takatu ba idum abô ek o êyô, ma tem yandañô anêm abô.” Ma hanañ ek ñê vovak doho neyabiñ Pol êmô unyak bêñ atu ba Helot bôk halav bô.

24

Ñê bêñbêñ anêñ Israeal idum abô ek Pol

¹ Wak baheñvi hale ba hi, ma Ananias anyô bêñ habok da lôk Israeal iniñ ñê bêñbêñ doho ma Tetulus ôpatu ba ewa hatôm iniñ anyô indum abô, thêlô sapêñ êlôk ba i Sisalia. Ma enañ Pol bêñ hadêñ Peliks anyô bêñ atu ba hayabiñ avômalô Judia. ²⁻³ Ewa Pol ba êyô loñ nedañô abô. Êñ ma Tetulus hanañ Pol anêñ kambom bêñ ba hanañ nena, “Anyô bêñ Peliks, o anyô mavi anôn. Hoyabiñ yêlô mavi anôn ba intu yêlô amô labali mavi. Ma hathak anêm auk mavi hopesañ nôñ takatu ba bôk hêv malaiñ hadêñ yêlô ba lêk habitak mavi hathak loñbô. Aêñ ba yêlô lôk avômalô lomalak nenanena sapêñ anañ leñimavi anôn hathak nôñ takêñ hatôm wak nômbêñ intu sapêñ. ⁴ Ma kambom ek yambaloñ o loñ bêñ anôn lôk nanêm malaiñ êndêñ o ba intu lem ek yêlô ba ondañô yêlôaniñ abô bidorña êntêk.

⁵* “Ôpêntêk hêv malaiñ bêñ anôn hadêñ yêlô ba hik avômalô Israeal kapôlônij liñ haveñ pik sapêñ. Yani ma anyô bêñ ek ôdôn lukmuk te atu ba esopa anyô Nasalet atu anêñ abô kambom. ⁶⁻⁸* Ma yani hadum ek imbuliñ yêlôaniñ unyak matherñ ba imbitak lelaik ênjêk Wapômbêñ ma. Ba intu yêlô avaloñ yani.* Oda onañ injik ôpêñ liñ ma tem oyala nena abô takatu ba yêlô anañ hathak yani ma avanôn.”

⁹ Tetulus hanañ abô takêñ yôv ma avômalô Israeal takatu ba iviñ yani ik Tetulus anêñ abô loñ haviñ ba enañ nena abô takatu ba hanañ ma avanôn.

¹⁰ Ma anyô bêñ atu habi bañ hadêñ Pol nena enañ anêñ abô. Êñ ma Pol hanañ viyañ, “Yahayala nena hoyabiñ avômalô Judia sondabêñ bêñ anôn ba holañô iniñ abô ba hopesañ thêthôn. Ba intu yalenmavi ek yanañ yenañ abô bêñ êndêñ o ek opesañ. ¹¹ Ma onañ injik anyô doho liñ ma tem ôpôm nena wak laumiñ ba lahavuju iyom intu

* 23:27: Ap 21:30-33; 22:25-27 * 23:28: Ap 22:30 * 23:30: Ap 23:16-23; 24:1-9 * 24:5: Ap 17:6 * 24:6-8: Ap 21:28-30 * 24:6-8: Ñê lôkauk vi enañ nena abô doho atu ba Luk hatô ma hêk denañ. Abô êñ ma aêntêk: Ma leñihaviñ nanañ yani bêñ esak yêlôaniñ abô balabuñ. Ma doñtom anyô vovak laik môñ Lisias halêm ma havôv yani vê hêk yêlô. Ma hanañ nena ñê takatu ba idum ek nenañ yani bêñ, nêlêm nindum abô esak o.

hale ba hi ma yaha Jelusalem ek yanêm yeŋ. ¹² Ma wak êŋ ma nê Israeël takatu ba enaŋ ya bêŋ miŋ êyê yahanarŋ abô lôk vovak hadêŋ anyôla hamô unyak matheŋ ami, lôk miŋ yahabi avômalô leŋiŋ hamô malak yeŋ la mena loŋ la hamô malak bêŋ Jelusalem haviŋ ami. Mi. ¹³ Abô kambom takatu ba enaŋ hathak ya, abôla miŋ hêk ek injik thô nena iniŋ abô ma avanôŋ ami. ¹⁴ Ma doŋtom abô êntêk ma abô avanôŋ: Yahêv yeŋ hadêŋ bumalô thêlô iniŋ Wapômbêŋ ba yahasopa Yisu anêŋ loŋôndê atu ba elam nena loŋôndê lokbaŋ. Ma yahêvhaviŋ Mose anêŋ balabuŋ lôk plopet iniŋ abô takatu ba bôk eto. ¹⁵ *Ma ya hatôm nê takêntêk ba yahêv yamaleŋ ek Wapômbêŋ injik avômalô taksêbôk ba bôk ema yôv liŋ, avômalô thêthôŋ lôk avômalô kambom. ¹⁶ Aêŋ ba wak nômbêŋ intu sapêŋ ma ya lôklokwaŋ ek yakapôlôŋ ênjêk mabuŋ ma kambom mi ênjêk Wapômbêŋ lo avômalô maleŋiŋ.

¹⁷ “Bôk yahatak Jelusalem sondabêŋ doho ma lêk yahavôhalêm ek yanêm wapôm êndêŋ yenaŋ avômalô Israeël takatu ba êv i sêkêya lôk yambôk da êndêŋ Wapômbêŋ.

¹⁸ *Yaha unyak matheŋ anêŋ piklêvôŋ ma yahadum nôm êŋ lôk yahasopa kobom yambitak mabuŋ ênjêk Wapômbêŋ ma. Êŋ ma thêlô êpôm ya. Avômalô bêŋ anôŋ miŋ êmô haviŋ ya ami lôk miŋ yahadum thôthô bêŋ ami. Mi. ¹⁹ Avômalô Israeël doho anêŋ plovin Esia iniŋ abôla hamiŋ ek nenaŋ ya bêŋ, êŋ ma mavi ek thêlô nêlêm nimiŋ malem ma nenaŋ ya bêŋ. Ma doŋtom nê êŋ la miŋ halêm ami. ²⁰ Ba intu onaŋ ek nê takatu ba lêk êmô nenaŋ yenaŋ kambom takatu ba bôk êpôm hadêŋ waklavôŋ atu ba idum abô ek ya hamiŋ Sanhedlin maleŋiŋ bêŋ. ²¹ *Betha thêlô êpôm yenaŋ kambom doŋtom iyom la. Kambom êŋ ma bôk yahalam hamiŋ thêlô maleŋiŋ nena, ‘Yahêvhaviŋ nena Wapômbêŋ tem injik avômalô ŋama liŋ esak loŋbô. Ma hathak nôm êŋ iyom intu lêk môlô udum abô ek ya.’” Pol hanaŋ aêŋ.

²² *Peliks bôk halaŋô abô bêŋ anôŋ hathak avômalô takatu ba esopa Yisu anêŋ loŋôndê. Ba intu hakak abô daŋ siŋ ba hanaŋ nena, “Anyô vovak laik môŋ Lisias halêm hayô ma tem yanaŋ yenaŋ auk bêŋ esak anêm abô.” ²³ Ma hanaŋ hadêŋ sôp bidoŋ nena etak yani êndôk koladôŋ, ma doŋtom nepole yak sêŋ vê ênjêk yani baŋ ek êmô oyaŋ ma anêŋ nê môlô êyô ma netak i ek nêlêm yani sa.

Eyabiŋ Pol hamô Sisalia

²⁴ Wak doho hale ba hi ma Peliks lôk yanavi Dlusila, yani ma avi Israeël te, i êyô iniŋ loŋ ekaksa halôk. Ma Peliks halam Pol halêm ma halaŋô Pol hanaŋ abô hathak anêŋ hêvhaviŋ Yisu Kilisi. ²⁵ Ma hanaŋ abô hathak loŋôndê thêthôŋ lôk bôk lo loŋ nipuk i loŋ lôk waklavôŋ Wapômbêŋ tem indum abô, êŋ ma Peliks hakô ba hanaŋ, “Lêk hatôm, ma nu. Ma wakla ya ku mi, ma tem yanêm abô ek ôlêm esak loŋbô.” ²⁶ Peliks lahabi nena Pol tem nêlêm valu doho êndêŋ yani ek indum yani lamavi ek nêlêm Pol sa. Ba intu halam Pol lôbôlôŋ ek thai nenaŋ abô.

²⁷ Sondabêŋ ju hale ba hi ma Posias Pestas hawa Peliks anêŋ ku. Ma Peliks lahaviŋ indum avômalô Israeël leŋiŋmavi ba intu hadô Pol hamô koladôŋ denaŋ.

25

Idum abô ek Pol hamiŋ Pestas ma

¹ Pestas hawa ku eyabiŋ Judia ba hamô Sisalia hatôm wak lô. Vêm ma hi Jelusalem. ² *Êŋ ma nê bêŋbêŋ êbôk da lôk nê bêŋbêŋ Israeël i hadêŋ yani ma enaŋ Pol bêŋ. ³ *Ba enaŋ nena, “Lemmavi hathak yêlô, êŋ ma nêlêm ôpêntêk ba êlêm Jelusalem ek indum abô.” Ma doŋtom iniŋ auk loŋ kapô ma bôk evak abô ek netak anyô doho ek nekopak êmô loŋôndê ek nijik Pol vônô. ⁴ Ma Pestas hanaŋ iniŋ abô viyaŋ nena, “Pol ma eyabiŋ hamô Sisalia. Ma tem yana Sisalia esak loŋbô. ⁵ Ba intu nôlêm unim nê bêŋbêŋ doho nêlêm imbiŋ ya ek nenaŋ kambom takatu ba onaŋ nena bôk hadum bêŋ êndôk loŋ êŋ.”

* 24:15: Jon 5:28-29 * 24:18: Ap 21:17-28 * 24:21: Ap 23:6 * 24:22: Ap 23:26 * 25:2: Ap 24:1 * 25:3: Ap 23:15

⁶ Pestas hamô haviņ thêlô hatôm wak baheņvi ba lahavulô mena laumiņ la vêm ma halôk ba hi Sisalia hathak loņbô. Ma haviyô hayaņ ma hi loņ idum abô ma hanaņ ek neja Pol ba ini loņ êņ. ⁷*Pol hayô, êņ ma ñê Israeł takatu ba êlêm anêņ Jelusalem ekalabu yani siņ ma enaņ yani bêņ hathak abô malaiņ lomaloma, ma doņtom iniņ abô miņ hatôm injik nômla thô nena iniņ abô ma avanôņ ami. ⁸ Êņ ma Pol hanaņ iniņ abô viyaņ nena, “Miņ yahadum kambom la hathak Israeł iniņ balabuņ lôk iniņ unyak matheņ ma Sisa anêņ abô majaņ ami. Milôk.”

⁹ Ma doņtom Pestas lahaviņ indum avômalô Israeł leņiņmavi ba hanaņ hadêņ Pol, “Lemmavi ek nu Jelusalem ek yandaņô anêm abô takêntêk êndôk loņ êņ e?”

¹⁰ Ma Pol hanaņ, “Unyak êntêk lêk yahamiņ, êņ ma Sisa anêņ unyak idum abô halôk. Ya ma anyô Lom ba intu loņ êntêk ma thêthôņ ek yandum abô êndôk. Ma oda hoyala nena miņ yahadum nômla kambom hadêņ avômalô Israeł ami. ¹¹ Ma yahadum nômla kambom ba abô majaņ hanaņ nena yama, êņ ma mavi ek nijik ya vônô. Ma doņtom abô takêntêk ba thêlô enaņ hathak ya miņ avanôņ ami, êņ ma miņ mavi ek otak ya êndôk thêlô baheņiņ ami. Ba intu yaleņhaviņ Sisa da endaņô yenaņ abô êndôk Lom.”

¹² Pestas halaņô abô êņ ma hanaņ abô haviņ anêņ ñê lôkauk vêm ma hanaņ bêņ nena, “Holam Sisa ek endaņô anêm abô ba intu tem nu ek Sisa endaņô.”

Pestas hanaņ abô haviņ Kij Aglipa hathak Pol

¹³ Wak doho hale ba hi ma Kij Aglipa lo livavi Benaisi êlêm Sisalia ek nêñem leņiņmavi êndêņ Pestas. ¹⁴*Thai êmô loņ êņ wak bêņ anôņ ma wak te ma Pestas hanaņ abô hathak Pol hadêņ kij ba hanaņ nena, “Anyô te hamô loņ êntêk ba Peliks bôk hatak yani halôk koladôņ. ¹⁵ Wak atu ba yaha Jelusalem ma ñê bêņbêņ êbôk da lôk Israeł iniņ ñê bêņbêņ enaņ ôpêntêk anêņ kambom bêņ, ba enaņ ek yandum abô ba yanaņ nena hadum kambom ek batu nijik yani vônô. ¹⁶ Ma yahanaņ hadêņ i nena, ‘Yêlô Lom iniņ abô majaņ hanaņ aêntêk, yêlô miņ hatôm naņgik anyô te vônô oyaņ ami. Mi, môņ ma imiņ ñê takatu ba idum abô hathak yani maleņiņ ek endaņô iniņ abô. Vêm ma enaņ iniņ abô viyaņ.’ ¹⁷ Thêlô iviņ ya ba êlêm, êņ ma miņ yahayabiņ wak doho ami. Mi, haviyô hayaņ ma yaha loņ idum abô ba yahanaņ ek neja Pol ba nêlêm. ¹⁸ Ma ñê takatu ba idum abô ek yani iviyô imiņ ma yahasoņ nena tem nenaņ yani anêņ kambom anôņ la bêņ, ma doņtom mi. ¹⁹ Thêlô enaņ hathak loņôndê takatu ba nesopa iniņ Wapômbêņ ba enaņ nena Pol miņ hasopa loņôndê êņ thêthôņ ami. Lôk enaņ hathak anyô ñama te anêņ athêņ nena Yisu atu ba Pol hanaņ nena hamô lôkmala. ²⁰ Miņ yahapôm loņôndê la hatôm yapesaņ malaiņ êņ ami. Ba intu yahanaņ hik yani liņ nena, ‘Lemhaviņ nu Jelusalem ek yandaņô anêm abô êņ êndôk loņ êņ e?’ ²¹ Ma doņtom yani hanaņ nena yani lahaviņ Sisa endaņô anêņ abô êndôk Lom. Ba intu yahanaņ hadêņ yenaņ ñê vovak nena neyabiņ yani endeba yanêm yani ni Lom ek êņjê Sisa.”

²² Êņ ma Aglipa hanaņ hadêņ Pestas, “Yaleņhaviņ yandaņô ôpêņ da anêņ abô.” Ma Pestas hanaņ viyaņ, “Mavi, biyamôņ ma tem ondaņô.”

Pol hamiņ Aglipa ma

²³ Haviyô hayaņ ma Aglipa lo Benaisi ik iniņ nômkama kêkêlô ba i malak bêņ atu ethak elañô abô halôk. Ma ñê vovak laik môņ lôk ñê bêņbêņ malak êņ êlêm haviņ thai. Ma Pestas hanaņ ba ewa Pol halêm.

²⁴ Ma Pestas hanaņ, “Kij Aglipa lôk môlô avômalô takatu ba lêk ômô haviņ yêlô. Ôpêntêk ma avômalô Israeł sapêņ anêņ Jelusalem lôk loņ êntêk bôk elam lôklala hadêņ ya ek yandôk esak iniņ abô ba yanaņ ek nijik ôpêntêk vônô. ²⁵ Ma doņtom miņ yahapôm ôpêntêk anêņ kambomlate hatôm yanaņ ek nijik yani vônô ami. Ma yanida lahaviņ ni ek Sisa endaņô anêņ abô ba intu tem yanêm yani ni ek êņjê Sisa. ²⁶ Ma doņtom yato malê esak yani êndôk kapyã êntêk êndêņ anyô bêņ Sisa? Ba intu yahawa yani halêm ek o, Kij Aglipa, lôk môlô sapêņ ek alalô nadaņô anêņ abô katô ek apôm ôpêņ anêņ malaiņ anêņ

* 25:7: Ap 24:5-6 * 25:14: Ap 24:27

ôdôn bêñ, êñ ma tem yato êndôk kapya êntêk. ²⁷ Yanêm anyô koladôn te oyañ ni êndên Sisa ma miñ yahato abô atu ba enañ yani bêñ hathak halôk kapya ami, êñ ma kambom.”

26

Pol hamij Kij Aglipa ma

¹ Êñ ma Aglipa hanañ hadên Pol, “Yahêv thalek ek onañ anêm abô.”

Ma Pol hêv bañ liñ ma hanañ anên abô nena, ² “Kij Aglipa, tem yangik thô nena nê Israe inin abô takatu ba enañ hathak ya ma miñ abô avanôn ami. Yalerj mavi anôn ek yanañ abô êñ imin malem ³ ek malê nena o ma anyô lôkauk bêñ hathak yêlô Israe inin kobom sapên. Ma hoyala abô takatu ba yêlô avak i vose hathak. Aên ba yahalañ hadên o nena ondanôn yenañ abô vêmam.

⁴ “Avômalô Israe sapên bôk eyala yenañ bôk lo loñ takatu ba yahasopa hadên sêbôk atu ba ya yaôna ba yahamô yenañ loñ aleba lêk. Lôk eyala loñôndê takatu ba yahasopa hamô Jelusalem haviñ. ⁵ *Thêlô bôk eyala ya bô ba hatôm nenañ nena ya ma Palisi te. Palisi ethak esopa Wapômbên lôk anên balabuñ lôklokwañ ba êmôn ek Israe inin ôdôn vi. ⁶ *Ma yahathak yahêv yamaleñ ek malêla takatu ba Wapômbên bôk havak abô haviñ bumalô thêlô ek nêm. Ma hathak ôdôn êñ, ma lêk idum abô ek ya. ⁷ Yêlô ma lodôn lodôn hatôm laumin ba lahavuju, ma wak lo bôlôvôn ma athak aêv yeñ lôklokwañ hadên Wapômbên lôk aêv maleñ ek nôm takatu ba yani bôk havak ek nêm injik anên anôn. Kij, yahêv yamaleñ ek nôm takên ba intu lêk avômalô Israe enañ ya bêñ. ⁸ Aisê ka môlô doho lemimhabi nena Wapômbên miñ hatôm injik nê nama liñ esak loñbô ami e?

⁹ * “Sêbôk ma yenañ auk thektheke ek yandum nômkama bêñ anôn ek yamin avômalô takatu ba esopa Yisu anên Nasalet loñ sin ek miñ nesopa ami. ¹⁰ Ma bôk yahadum aên haveñ Jelusalem. Nê bêñbên êbôk da anên loñ êñ bôk êv athên hadên ya ba intu yahavalôn avômalô mather bêñ anôn ba yahadô i hamô koladôn. Ma ik i vônô ma yahalôk hathak inin auk êñ haviñ. ¹¹ Ma wak bêñ anôn ma yaha unyak yeñ nenanena ek yanêm vovañ êndên i. Lôk yahabi thêlô leñ liñ ek nenañ abôma esak Yisu. Yalerj manin kambom anôn hathak thêlô ba intu yaha malak lôn takatu ba êmô loñ buyañ ek yanêm malain êndên i imin.

¹² “Wak te ma yaha Damaskas ek yambulin nê êvhavin ma nê bêñbên êbôk da êv athên lôk lôklokwañ hadên ya ek yandum ku êñ. ¹³ Kij, hatôm waklêvôn bin ma yahabup hathak loñôndê denañ ma deda lôkmanjin anôn te anên leñ habi hayô hêk ya lôk nê takatu ba eveñ haviñ ya. Wak anên deda ma yaôna lôk ek deda êñ anên. ¹⁴ Ma yêlô lôkthô êv yak halôk pik ma yahalañ abô te halêm hadên ya hathak abô Hiblu nena, ‘Sol, Sol, hubulin ya eka? O hatôm bokmankao atu ba habô ba miñ hasopa anên alañ anên lahavin ami ba hapam i velelele hathak kôm damoma ba hawa vovañ.’

¹⁵ “Ma yahanañ, ‘Anyô Bêñ, o opalê?’

“Ma Anyô Bêñ hanañ, ‘Ya ma Yisu atu ba hubulin. ¹⁶ Umbiyô umin. Yahik ya thô hadên o ek yatak o ek umbitak yenañ anyô ku. Ma tem onañ abô esak nôm takatu ba lêk hôyê lôk nôm takatu ba tem yangik thô êndên o embeñ yam bêñ êndên avômalô. ¹⁷ Ma tem yanêm o bulubin ênjêk anêm avômalô lôk avômalô loñ buyañ baheñ. Ma yanêm o êndên thêlô ¹⁸ * ek okyav thêlô maleñin lôk nuñgwik i liliñ ênjêk momanin ni êndên deda. Ma nuñgwik thêlô liliñ ênjêk Sadan anên lôklokwañ ni êndên Wapômbên anên lôklokwañ ek yanêm inin kambom vê lôk neja loñ imin avômalô takatu ba bôk ibitak mather hathak inin êvhavin ya.’

¹⁹ “Aên ba, Kij Aglipa, wên atu ba yahayê anên leñ ma yahawê anên abô vibiñ. ²⁰ Ma yahanañ Abô Mavi hadên avômalô ek nede kapôlônin liliñ êndên Wapômbên ma nindum kobom thêthôn ek injik thô nena avanôn lêk ele kapôlônin liliñ yôv. Môn ma yahanañ abô êñ halôk Damaskas vêm ma Jelusalem lôk Judia sapên aleba yahanañ abô êñ hadên

* 26:5: Plp 3:5-6 * 26:6: Ap 23:6; 28:20 * 26:9: Ap 8:3 * 26:18: Ais 42:16; Ep 2:2; Kol 1:13

nê loj buyañ haviñ. ²¹ Aêñ ba intu avômalô Israeal evaloñ ya hêk unyak mathen anêñ piklêvôn ma idum ek nijik ya vônô. ²² Ma doñtom Wapômbên hêv ya sa aleba lêk. Ba intu yahamiñ loj êntêk ba yahanañ abô hadên nê athên mi lôk nê athên bêñ haviñ. Ma abô takatu ba yahanañ ma miñ abô yanña ami. Mi, abô êñ iyom intu plopet lo Mose bôk enañ nena tem imbitak. ²³ *Ba enañ Mesia tem enja vovañ ba ema, ma tem imbiyô môñ ek avômalô ñama sapên ba enañ abô esak deda êndên anêñ avômalô Israeal lôk avômalô loj buyañ imbiñ.”

²⁴ Pol hanañ abô denañ ma Pestas dalam lôklala nena, “Pol, anêm auk lêk hêv yak! Auk bêñ takatu ba howa ma lêk hadum o hubitak anyô molo.”

²⁵ Ma Pol hanañ, “Anyô bêñ Pestas, abô takatu ba yahanañ ma thêthôn ma avanôn biñ. Ma miñ ya molo ami. ²⁶ Ma nôñ takên ma hêk loj yaiñ ma miñ hêk loj kapô ami. Ba intu Kiñ Aglipa miñ hatôm êsôn ami. Mi, yani bôk hayala nôñ takên yôv ba intu yahanañ abô takên bêñ hadên yani. ²⁷ Kiñ Aglipa, hôêvhaviñ plopet iniñ abô takatu ba bôk eto bô mena mi e? Yahayala nena hôêvhaviñ.”

²⁸ Ma Aglipa hanañ hadên Pol, “Hosoñ nena sawa bidon êntêk hatôm undum ba yambitak Kilisi anêñ anyô te e?”

²⁹ Ma Pol hanañ, “Sawa bidon mena sawa daim, ma doñtom yalenhabi nôñ doñtom iyom ba intu yahateñ mek hadên Wapômbên nena o lôk avômalô takatu ba lêk elañ yenañ abô, môlô lôkthô numbitak êtôm ya. Ma doñtom yahadô señ embaloñ môlô loj êtôm êntêk lêk havalon ya loj.”

³⁰ Pol hanañ abô êñ, ma Kiñ Aglipa lôk anyô bêñ hayabiñ Judia ma Benaisi lôk nê takatu ba êmô haviñ thêlô, lôkthô iviyô imiñ ³¹ ma etak loj êñ ba i. Ma thêlôda enañ hadên i nena, “Anyô êntêk miñ hadum nômlate kambom ek nijik yani vônô mena nêndô êmô koladôn ami. Mi.” ³² Ma Aglipa hanañ hadên Pestas nena, “Ôpêntêk bôk dalam Sisa yôv ek endañ anêñ abô. Ma mi, ma tem nanêm yani vê ba ni.”

27

Ñê vovak ewa Pol ba i Lom

¹ Haverñ yam ma thêlô epesañ abô ek Pol lôk nê koladôn doho neja yeñ ba ini pik bêñ Itali. Ma etak thêlô halôk anyô vovak laik te bañ, yani anêñ athên nena Julias. Yani hayabiñ Sisa anêñ nê vovak ôdôn takatu ba lôkmanñ anôn. ² *Thêlô ethak yeñ te ma yai lôk anyô Tesalonaika te anêñ athên nena Alistakas athak yeñ êñ haviñ ba yêlô a. Tesalonaika ma hamô plovins Masedonia kapô. Yeñ êñ halêm anêñ loj Adlamitiam ma hadum ek ni lomalak nenanena takatu ba hamô plovins Esia kapô.

³ Haviyô hayañ ma yêlô athak Saidon ma Julias hadum mavi hadên Pol ba hatak yani ek ni êñjê anêñ avômalô môlô ek nêñêm yani sa esak nômkama takatu ba yani mi. ⁴ Yêlô atak Saidon ba a ma lovak bêñ te hayuv yêlô vôkê ba intu yêlô asopa ñgavithôm Saiplus vidôm. ⁵ Ma yeñ halom hêk ñgwêk malêvôn biñ hêk plovins Silisia lo Pampilia aleba athak Maila anêñ plovins Lisia. ⁶ Loj êñ ma anyô vovak laik atu hayê yeñ te halêm anêñ Aleksandlia ba hadum ek ni Itali. Ba hawa yêlô hathak yeñ êñ. ⁷ Ma lovak hayuv kambom ba intu yeñ hi yaôyaô hatôm wak bêñ anôn ba hêv malaiñ bêñ ek yeñ ni esak Naidas. Hayô habobo Naidas, êñ ma lovak bêñ hayuv ba yeñ miñ hatôm esopa yeñ anêñ loj atu ba hathak halom ba hi Itali ami. Ba intu yeñ hik i liliñ ba halom hêk ñgavithôm Klit anêñ viyaiñ ba hi habobo loj te anêñ athên nena Salmoni. ⁸ Yeñ anêñ nê ku idum ku bêñ ba yêlô asopa ñgwêk dañ iyom aleba ayô loj atu elam nena Loj Mavi Ek Yeñ Êmô. Loj êñ hamô habobo malak Lasia.

⁹ Wak bêñ anôn bôk hale ba hi yôv lôk Israeal iniñ waklavôn Evak Balabuñ Ek Nôm bôk hale ba hi haviñ ba intu lêk ma waklavôn kambom ek yeñ ember ñgwêk. Êñ ma Pol hanañ hadên thêlô, ¹⁰ “Aiyañ thêlô, yahayala nena alalô a ma malaiñ bêñ tem êpôm alalô ba imbuliñ yeñ lôk nômkama takatu ba hamô yeñ ma alalô bêñ anôn tem nama imbiñ.”

* 26:23: Luk 24:44-47; 1Ko 15:20 * 27:2: Ap 19:29

¹¹ Ma doŋtom anyô vovak laik hasopa anyô hawa yeŋ lôk yeŋ anêŋ alaŋ iniŋ abô, ma miŋ hasopa Pol anêŋ abô ami. ¹² Loŋ Mavi Ek Yeŋ Êmô êŋ ma miŋ mavi ek yeŋ êmô êndêŋ waklavônŋ ŋgwêk beleŋ lokwaŋ hik ami. Ba intu avômalô bêŋ anôŋ leŋiŋhabi nena yêlô natak loŋ êŋ ma ana Piniks ek namô loŋ êŋ endeba ŋgwêk beleŋ lokwaŋ ende êndôk am. Piniks ma ŋgavithôm Klit anêŋ loŋ te atu ba havova hêk ŋgwêk malêvônŋ ba intu loŋ mavi ek yeŋ êmô êndêŋ waklavônŋ ôthôm beleŋ lokwaŋ.

Lovak bêŋ hayuv

¹³ Yêlô amô aleba lovak yaônate hayuv ma thêlô esoŋ nena hatôm yêlô ana mavi. Êŋ ma êvônŋ aŋga hathak ma idum ek nesopa Klit anêŋ ŋgwêk daŋ ba ini Piniks. ¹⁴ Ma miŋ yêlô a daim ami ma lovak lôklokwaŋ bêŋ te hayuv yêlô vôiê hêk liŋdaŋ ba yeŋ hi ŋgwêk malêvônŋ biŋ. ¹⁵ Lovak hayuv lôklokwaŋ bomaŋ ba yeŋ miŋ hatôm imbup êndôk ŋgwêk daŋ ami. Ba intu yêlô atak ma yeŋ hasopa lovak anêŋ lahaviŋ. ¹⁶ Lovak hayuv yêlô vôiê aleba ayô ŋgavithôm yaônate atu elam nena Kauda vidôm. Ma Kauda hêk lovak loŋ siŋ dokte. Ba intu yêlô avônŋ yêlôaniŋ yeŋ yaôna hathak ba halêm. Ma doŋtom yêlô avônŋ mathalaleŋ kambom ek malê nena lovak bêŋ hayuv denaŋ. ¹⁷ Thêlô êvônŋ yeŋ yaô ba etak halôk yeŋ bêŋ kapô ma ibutiŋ yeŋ lokwaŋ loŋ hathak yak balawa doho ek embalonŋ yeŋ loŋ. Thêlô êkô kambom nena lovak tem iyuv thêlô endeba nesak thathe atu ba hamô ŋgwêk malêvônŋ habobo Siltis anêŋ Aplika. Ba intu ibi aŋga halôk ŋgwêk ek embalonŋ yeŋ loŋ ek ni yaôyaô dokte. ¹⁸ Haviyô hayaŋ ma lovak lôk ŋgwêk hik yêlô kambom, ba ibi nômkama takatu ba yeŋ hawa doho halôk ŋgwêk ba hi. ¹⁹ Ma wak te lô ma evalonŋ yeŋ anêŋ alokwaŋ havalonŋ sôp loŋ lôk anêŋ yak ba ibi halôk ŋgwêk ba hi. ²⁰ Wak bêŋ anôŋ ma yêlô miŋ ayê wak lo vuliŋ ami ek malê nena lovak lôk ôthôm bêŋ hayuv denaŋ ba hadum ba yêlô sapêŋ akô kambom nena tem nama.

²¹ Wak bêŋ anôŋ ma yêlô sapêŋ miŋ aŋ nôm ami, êŋ ma Pol halam thêlô hathak doŋtom ma hanaŋ, “Aiaŋ thêlô, bôk yahanaŋ nena miŋ alalô natak Klit ami, ma namô vêmam. Êŋ ma tem miŋ napôm malaiŋ êntêk lôk miŋ hatôm nômkama la nêŋ yak ami. ²² Ma doŋtom lêk ma yanaŋ êndêŋ môlô nena numiŋ lôklokwaŋ ma miŋ nôkô ami ek malê nena anyôla tem miŋ ema ami. Mi, yeŋ iyom intu tem kambom. ²³ Bôkam ma yenaŋ alaŋ Wapômbêŋ atu ba yahadum anêŋ ku anêŋ aŋela hamiŋ habobo ya ma hanaŋ, ²⁴ * ‘Pol, miŋ ôkô ami. Tem umiŋ Sisa ma ek undum abô. Aêŋ ba ondaŋô. Wapômbêŋ lêk halaŋô anêŋ mek ba ŋê takatu ba êmô yeŋ haviŋ o, sapêŋ tem nêŋ môlôkmalâ.’ ²⁵ Aêŋ ba numiŋ lôklokwaŋ ma miŋ nôkô ami! Yahêvhaviŋ Wapômbêŋ nena tem indum ba nômkama sapêŋ tem imbitak êtôm atu ba anêŋ aŋela hanaŋ hadêŋ ya. ²⁶ *Yeŋ tem esak ŋgavithôm te anêŋ liŋdaŋ ma alalô sapêŋ tem namô lôkmalâ.”

Yeŋ hathak liŋdaŋ

²⁷ Ma wak te laumiŋ ba lahavuva anêŋ bôlôvônŋ ma lovak hayuv yêlô lôklokwaŋ denaŋ ba yêlô amô ŋgwêk Adliatik.* Ma habobo bôlôvônŋ biŋ ma ŋê ku yeŋ elanô nena yeŋ lêk habobo ŋgwêk daŋ. ²⁸ Aêŋ ba thêlô ililu yeŋ anêŋ lavônŋiŋ ma êyê nena ŋgwêk anêŋ daim ma lêk hatôm 37 mita. Ma yêlô a dokte ma ililu hathak loŋbô ma êyê nena lêk hatôm 27 mita. ²⁹ Êŋ ma thêlô êkô kambom nena tem yêlô nasak valu ba ibi yeŋ anêŋ aŋga ayova halôk yeŋ layuk ma eteŋ mek ek eyaŋ wak bêŋ ketheŋ. ³⁰ Ma yeŋ anêŋ ŋê ku idum ek nêsvônŋ ba ini. Ba intu etak yeŋ yaô atu halôk ŋgwêk ma esau nena imbi aŋga doho halôk yeŋ anêŋ thohav. ³¹ Ma doŋtom Pol hanaŋ hadêŋ anyô vovak laik lôk anêŋ ŋê vovak nena, “ŋê takêntêk etak yeŋ ba i, ma tem môlô sapêŋ noma.” ³² Êŋ ma ŋê vovak edabêŋ yeŋ yaô anêŋ yak kisi ba hêv yak halôk ŋgwêk.

³³ Habobo eyaŋ wak bêŋ ma Pol hasoŋ thêlô lokwaŋ ba hanaŋ ek thêlô sapêŋ nejaŋ nôŋ. Ma hanaŋ nena, “Wak laumiŋ ba lahavuva bôk hale ba hi yôŋ ma môlô ômô lôk kapôlômim daluk ba miŋ oŋŋ nôŋ ami. ³⁴ Ma lêk yahanaŋ hadêŋ môlô nena tem miŋ

* 27:24: Ap 23:11 * 27:26: Ap 28:1 * 27:27: ŋgwêk Adliatik hamô Meditelenian kapô habobo Itali.

malairj la êpôm môle ami. Mi. Ba intu yahasonj môle lokwarj nena onjgwarj nô m dokte ek embatho môle loj ek nô m mavi.”³⁵ Yani hana j aêj vêm ma hawa polom ba hêv lamavi hadêj Wapômbêj hami j thêlô malejij. Ma hanjgôli polom atu ba haya j.³⁶ Êj ma anyô sapêj lejij halôk bi j ma ewa nô m ba eya j.³⁷ Yêlô sapêj atu ba amô ye j ma hatôm 276.³⁸ Eya j nô m takatu ba lejijhavi j yôv, ma ibi wit halôk njgwêk ek ye j vumvum.

³⁹ Lu haya j wak bêj hayô, ma thêlô êyê lijda j, ma dojtom êthôj loj êj pali j. Ma êyê loj mavi te hêk ek ye j ê m ba loj êj ma loj thathe mavi. Ba intu lejijhabi nena nimbusij ye j ba ni nôjnôn êndêj loj êj.⁴⁰ Êj ma thêlô edabêj ye j anêj anja takatu ba havaloj ye j loj kisi ba êv yak halôk njgwêk kapô. Ma epole yak balawa takatu ba havaloj ye j anêj nô m nimbusij vê. Ma thêlô êthôkwêj ye j anêj sôp lovak hathak ma lovak hayuv ye j hi ek esak lijda j.⁴¹ Ma dojtom ye j halanjvij ba hi hathak thathe atu ba hamô njgwêk malêvôj ba havaloj ye j loj lôklokwarj. Ma njgwêk budum bêj hik ye j layak aleba hapup nenanena.

⁴² Ma njê vovak lejijhabi nena nijik njê koladôj sapêj vônô ek mi j neyam ba nêsôv ami.⁴³ Ma dojtom anyô vovak laik lahavi j nê m Pol sa ba intu hêk thêlô loj si j. Ma hana j hadêj njê takatu ba eyala neyam nena nêsôv kisi êndôk njgwêk ê m j ba neyam ba ini lij.⁴⁴ Ma takatu ba êthôj neyam, êj ma vi nêyô nêjêk aselej ma vi neja ye j anêj nô mkama takatu hapup loselej loselej ba nêyô nêjêk selej tomtom ba neyam ba ini lijda j. Thêlô idum aêj ma sapêj ethak lij mavi.

28

Pol hamô njgavithôm Molta

¹ Yêlô sapêj athak lij mavi vêm ma ayala nena njgavithôm êj ma elam nena Molta.
^{2*} Ma avômalô njgavithôm êj ewa yêlô thô ba idum kobom mavi anôj hadêj yêlô. Ôthôm hik ba loj lêk thilibuj kambom ba intu thêlô eba j atum ek yêlô nabuju.³ Ma Pol hasup ayôk doho ba haba j hathak atum ma umya kambom te hêk ayôk kapô ba atum hali j ba vova j. Êj ma hale yai j ma hatha j Pol ba j.⁴ Ma avômalô loj êj êyê umya hakêlô hami j Pol ba j ma ena j hadêj thêlôda nena, “Avanôj bi j, ôpêntêk ma anyô hik anyô vônô la. Ma dojtom njgwêk mi j halok yani vônô ami ba intu umya hadum ek injik lojôndê thêthôj thô.”^{5*} Ma dojtom Pol havalij ba j ma umya êj hêv yak hayô hêk atum ma mi j nômla hapôm yani ami.^{6*} Avômalô loj êj lejijhabi nena Pol lijkupik tem isi j bêj mena nê m yak ba ema la. Ma dojtom thêlô eyabi j aleba lêk sawa daim ma mi j nômlate hapôm yani ami. Êj ma thêlô ik ini j auk lili j ma ena j, “Yani ma njgok te la.”

⁷ Anyô loj êj te anêj athêj nena Publias ma yani ma njgavithôm êj ini j anyô bêj. Ma anêj loj hamô habobo loj atu ba ye j hathak. Ôpêj hawa yêlô ba hi anêj unyak ma hayabi j yêlô mavi anôj hatôm wak lô.⁸ Ôpêj anêj lambô bôk hapôm liji j lijkupik vova j lôk habopakla ba hêk iyom. Ma Pol hi ek ênjê yani. Hayô ma hate j mek vêm ma hatak ba j hayô hêk yani ma hadum ôpêj habitak mavi hathak loj bô.⁹ Avômalô njgavithôm êyê nô m êj, ma ini j avômalô lôk liji j sapêj i hadêj Pol ma yani hadum ba thêlô sapêj ibitak mavi.¹⁰ Thêlô êv athêj bêj hadêj yêlô hathak kobom mavi lomaloma. Aêj ba yêlô apôpêk i ek ana ma êv yêlô sa hathak nô mkama takatu ba yêlô mi.

Pol hi Lom

¹¹ Yêlô amô njgavithôm êj hatôm ayôj lô, êj ma yêlô athak ye j te atu ba bôk hamô loj êj hadêj waklavôj njgwêk bele j lokwarj. Ye j êj halê m anêj malak Aleksandlia. Ma ye j thohav ma etak njgokba lopopek dahô hamô, njgokba ya j anêj athêj nena Kasto ma ya j ma Polaks. Êj ma yêlô athak ye j êj ba a.¹² Yêlô a aleba athak malak Silakius ma amô loj êj hatôm wak lô.¹³ Ma yêlô atak loj êj ma a aleba athak malak Legiam. Ma havi jô haya j ma yêlô a, ma lovak mavi hayuv ba wak ya j ma yêlô athak malak Puteoli.¹⁴ Ma loj êj ma yêlô apôm njê êvhavi j doho ba ewa yêlô ma ena j ek yêlô namô imbi j i

* 28:2: 2Ko 11:27 * 28:5: Mak 16:18 * 28:6: Ap 14:11

êtom sonda te. Vêm ma yêlô atak i ma avenj pik ba a Lom. ¹⁵ Ma avômalô êvhaviņ anêj Lom elañô nena yêlô avenj loņôndê ek nayô Lom, êj ma etak Lom ba i ek nêpôm yêlô êndôk loņôndê. Doho i malak te anêj athên nena “Apias Anêj Loj Êv Vuli Nômka”, ma doho i malak yaņ ba anêj athên nena “Unyak Lô Ek Vathi”. Pol hayê thêlô ma hêv lamavi hadênj Wapômbênj ma kapô halôk biņ. ¹⁶ Yêlô ayô Lom ma enañ nena Pol ênjêk unyak te êtom yani da anêj lahaviņ. Ma anyô vovak te eyabiņ yani.

Pol hanaņ Abô Mavi bênj hamô Lom

¹⁷ Wak lô hale ba hi ma Pol dalam Israeļ iniņ jê bênjbênj takatu ba êmô Lom ethak doņtom ma hanaņ, “Aiyaņ thêlô, miņ yahadum nômla kambom hadênj alalôaniņ avômalô mena yahabuliņ bumalô thêlô iniņ kobom ami. Ma doņtom anêj Jelusalem ma evaloņ ya ba etak ya halôk Lom baheniņ. ¹⁸*Ma avômalô Lom elañô yenaņ abô ma enañ nena miņ yahadum nômlate kambom ek nijik ya vônô ami. Ba intu thêlô leņiņhaviņ nênem ya vê ênjêk koladôj. ¹⁹*Ma doņtom avômalô Israeļ êdô ba imiņ lôklokwaņ aleba ya loņôndê mi ba intu yahalam ek Sisa endañô yenaņ abô. Miņ yahadum aêj ek yanaņ thêlô bênj êndênj Sisa esak kambom takatu ba idum hadênj ya ami. Mi. ²⁰*Ba intu yahalam mólô ek nôlêm ek yaņgê mólô lôk yanaņ abô imbiņ mólô. Miņ yahadum kambom la ami, ma doņtom seņ havaloņ ya loj. Ek malê nena yahêv yamaleņ hathak nôm doņtom atu ba avômalô Israeļ ethak êv maleņiņ hathak. Nôm êj ma Mesia.”

²¹ Ma enañ viyaņ, “Miņ anyô Judia la hato kapyia hadênj yêlô ba hanaņ abôla hathak o mena jê Israeļ takatu ba êlêm loj êntêk, miņ enañ abô kambom la hathak o ami. Mi. ²²*Ma doņtom yêlô ayala nena loj nômbênj intu sapêj ma avômalô enañ abô kambom hathak loņôndê nênemimbiņ Yisu. Ba intu yêlô leņiņhaviņ nadaņô anêm auk nena honañ aisê hathak loņôndê êj.” ²³ Êj ma etak wak yaņ ek nesak doņtom imbiņ yani.

Wak êj hayô ma avômalô Israeļ bênj anôj êyô unyak atu ba Pol hamô. Lôkbôk hi aleba bôlôvôn ma Pol hanaņ abô hadênj thêlô. Ma hik Wapômbênj anêj loj lôkliņyak anêj ôdôj thô hadênj i. Ma hik iniņ auk liņ hathak Mose anêj balabuņ lôk plopet iniņ abô ek thêlô nênemimbiņ nena Yisu ma Mesia atu. ²⁴ Ma thêlô doho êvhaviņ abô takatu ba hanaņ ma doho ma mi. ²⁵ Ma thêlôda enañ abô lôk vovak ba evak i vose hi ôdôj ju. Ba idum ek ini ma Pol hanaņ abô te haveņ yam nena, “Lovak Matheņ bôk hanaņ abô avanôj hadênj libumi halôk plopet Aisaia ba hanaņ aêntêk,

²⁶ “Nu êndênj avômalô takêntêk ba onañ êndênj i nena,
“Wak nômbênj intu ma tem nodañô abô,

ma doņtom tem miņ hatôm noyala anêj ôdôj ami;

Ma wak nômbênj intu ma tem ôņgô nômlate,
ma doņtom miņ hatôm nôpôm anêj ôdôj ami.”

²⁷ Ek malê nena avômalô takêj iniņ auk ma thektheke,
ma ibi leņiņôndôj siņ,
lôk ivuliv maleņiņ siņ.

Ma mi, ma tem nêgê tak esak maleņiņ,
lôk nedaņô êndôk leņiņôndôj,
lôk neja ênjêk iniņ auk

ma tem nede kapôlôniņ liliņ ek yandum thêlô ba nimbitak mavi.’

Aisaia 6:9-10

²⁸ “Aêj ba noyala katô nena Wapômbênj hêv anêj abô hathak anêj bulubiņ hadênj avômalô loj buyañ ba tem thêlô neja thô.” ²⁹ [Pol hanaņ abô êj yôv, êj ma avômalô Israeļ etak yani ba i. Ma êkôki hathak anêj abô takatu.]*

³⁰ Hatôm sondabênj ju ma Pol hamô unyak atu ba yanida hêv vuli ma hawa avômalô takatu ba êlêm ek nêgê yani thô lôk lamavi. ³¹ Ma yani hamiņ lôklokwaņ ma kô mi ma

* 28:18: Ap 26:31 * 28:19: Ap 25:11 * 28:20: Ap 26:6-7 * 28:22: Ap 24:14 * 28:29: jê lôkawk vi leņiņhabi nena abô 28:29, ma Luk da miņ hato ami, ma anyôla hato haveņ yam.

hanaŋ abô hathak Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak ma hadôŋ avômalô hathak Anyô Bêŋ Yisu Kilisi. Ma anyôla miŋ hamiŋ yani loŋ siŋ ami.

Kapya atu ba Pol hatô hi

Lom Abô mônj

Pol hamô Kolin mena Senklia la ma hatô kapya êntêk hadêj avômalô êvhaviñ takatu ba êmô Lom. Yani da miñ bôk hi Lom ami. Lôk aposel la miñ hamô haviñ thêlô ek êndênj i ami. Thêlô bêtj anônj ma nê loj buyañ, ma doho intu nê Israèl. Pol anêj auk nena tem ni Lom ek ênjê thêlô, ma doñtom mônj ma enja avômalô Kolin lo Masedonia iniñ da takatu ba êv ek nê avômalô êvhaviñ anêj Jelusalem takatu ba bôm bêtj hapôm i ba ewa malaiñ sa am. Ba intu hatô ek injik thô nena tem ni ek ênjê thêlô vêm ma ni Spen ek enañ Wapômbêtj anêj Abô Mavi êndênj i. Thêlô ma nê daluk ba miñ bôk elañô abô dokte hathak Yisu ami.

Ma hatô kapya êntêk ek hanañ bêtj halêm yaiñ hathak Wapômbêtj anêj lojônndê atu ba hadum ba avômalô ibitak thêthônj hathak iniñ êvhaviñ. Ma hadum ek enañ bêtj nena aisê ba avômalô Israèl bêtj anônj êvôliñ dômiñ hadêj Yisu. Hato nena embej yam ka tem avômalô Israèl bêtj anônj nedañô Yisu anêj abô ba nesopa.

Hato kapya êntêk hadêj 57 AD la.

Pol hatô anêj lamavi hadêj avômalô Lom

¹*Ya Pol, Yisu Kilisi anêj anyô ku, yahato kapya êntêk. Wapômbêtj bôk halam ya ek yambitak aposel ma hatak ya ek yanañ anêj Abô Mavi êj bêtj. ²*Abô Mavi êj ma bôk habutiñ ek nê ba anêj plopet bôk enañ bêtj hêk kapya mathêj atu. ³Abô Mavi êj ma hanañ hathak anêj Nakaduñ atu ba halêm pik hatôm anyô ba habitak anêj Kiñ Devit anêj thalaleñ. ⁴Wapômbêtj hik yani liñ hêk nãma ba hathak Lovak Mathêj hik yani thô nena Wapômbêtj Nakaduñ Lôklokwañ. Yani ma Yisu Kilisi, alalôaniñ Anyô Bêtj. ⁵*Hathak yani, Wapômbêtj habi anêj wapôm sam hadêj yêlô ba hadum yêlô abitak anêj aposel ek nandom avômalô loj buyañ lôkthô ek nênimimbiñ ba nesopa yani ek nênim athêj bêtj êndênj yani. ⁶Ma halam môlô aêj iyom ek numbitak Yisu Kilisi anêj imbiñ.

⁷*Yahato kapya êntêk hadêj môlô takatu ba Wapômbêtj lahaviñ anêj Lom. Yani halam môlô ek numbitak anêj avômalô mathêj. Alalôaniñ Kamik Wapômbêtj lôk Anyô Bêtj Yisu Kilisi iniñ wapôm lôk labali êmô imbiñ môlô.

Pol lahaviñ ênjê avômalô Lom

⁸Abô takatu ba yahadum ek yanañ êmônj ma avômalô pik bêtj êntêk lôkthô enañ hathak unim ôêvhaviñ. Ba intu yalêñhabi môlô ba yahêv yalêñmavi hadêj yenañ Wapômbêtj hathak Yisu Kilisi anêj athêj. ⁹Yahathak yahadum Wapômbêtj anêj ku lôk yakapôlônj lôkthô ba intu yahanañ Abô Mavi hathak Nakaduñ bêtj. Ma yanida hayala nena yahathak yahatej mek velelevele ek môlô ¹⁰*ma miñ yalêñpaliñ ami. Bôk yahatej mek bôbô ba yahanañ hik anêj lahaviñ liñ hatôm êpôm lojônndê te ek yasôk yanğê môlô mena mi e? ¹¹Yahêk lêlê ek yanğê môlô ek yanêm môlô Lovak Mathêj anêj mek mavi doho ek embatho môlônim ôêvhaviñ loj. ¹²Ek batu môlônim ôêvhaviñ embatho yenañ loj ma yenañ embatho môlônim loj. ¹³*Aiyañ thêlô, noyala katô nena wak bêtj anônj yalêñhabi yasôk yanğê môlô, ma doñtom nôm lomaloma habitak ba havasiñ ya. Yahadum ku lomaloma haviñ avômalô loj buyañ ba yahayê ku takêj anêj anônj habitak. Ba intu yalêñhaviñ yasôk ek yandum ku imbiñ môlô ek anêj anônj imbitak aêj iyom. ¹⁴Wapômbêtj hêv ku hadêj ya ek yanañ anêj Abô Mavi êndênj avômalô sapêj, avômalô ngwêk lôk avômalô alonañ, ma nê lôkauk lôk nê thônjôthônj. Ba intu miñ hatôm yatak ku

* 1:1: Ap 9:15 * 1:2: Lom 16:25-26 * 1:5: Ap 26:16-18; Gal 2:7-9 * 1:7: Nam 6:25-26 * 1:10: Ap 19:21; Lom 15:23 * 1:13: Ap 19:21

ên ami. ¹⁵ Aên ba yahapôviņ ya ek yanaņ Wapômbên anên Abô Mavi êndên mólô avômalô Lom imbiņ.

Abô Mavi ma Wapômbên anên lôklokwaņ

¹⁶ *Abô Mavi ma Wapômbên anên lôklokwaņ ek nêm avômalô sapên atu ba êvhaviņ bulubiņ. Ba intu ya miņ mama ek yanaņ abô êņ bên ami. Môņ ma hêv avômalô Israêl bulubiņ vêm ma avômalô loņ buyaņ. ¹⁷ *Abô Mavi êņ intu hik Wapômbên anên loņôndê atu ba endam avômalô nena thêthôn thô. Loņôndê êņ ma êvhaviņ iyom, ma miņ loņôndê yaņ hêk ek nimbitak thêthôn ênjêk Wapômbên ma ami. Hatôm bôk eto nena, "Avômalô takatu ba êvhaviņ Wapômbên, ma tem endam i nena avômalô thêthôn ek nêmô lôkmala." *Habakuk 2:4*

Avômalô sapên êvôliņ dômiņ hadên Wapômbên

¹⁸ Wapômbên leņ lêk hik anên lamaniņ thô hadên avômalô lôkthô atu ba êvôliņ dômiņ hadên yani ba idum kambom lomalama. Iniņ kambom takên intu haluviņ abô avanôn. ¹⁹ *Bôk Wapômbên hik auk anôn hathak yanida thô hadên avômalô sapên ba intu bôk eyala yôv hêk kapôlôn. ²⁰ *Anyôla miņ hatôm ênjê Wapômbên esak ma ami. Ma doņtom yani hapesaņ pik lo leņ ma hathak nôm takên, thêlô hatôm neyala nena yani ma yaņda ek malê nena yani ma Wapômbên. Ma anên lôklokwaņ bôk hamô bô ba tem êmô êtôm wak nômbên intu sapên. Aên ba avômalô lôkthô bôk eyala yôv, ba miņ hatôm nesavuthiņ ba nena nena êthôn Wapômbên ami. ²¹ *Avanôn, thêlô bôk eyala Wapômbên ma doņtom miņ êbô anên athên lôk êv leņiņmavi hadên yani ami. Mi, iniņ auk hi mayaliv ba êtôm nê molo ba intu momaņiniņ havalon iniņ auk molo êņ loņ denaņ. ²² *Thêlô esoņ nena thêlô ma nê lôkauk bên ma doņtom mi, thêlô lôkthô ibitak nê molo. ²³ *Ba intu miņ êv yeņ hadên Wapômbên lôkmaņgiņ atu ida hamô aên ami. Mi, êv yeņ hadên dahô takatu ba epesaņ hatôm nê pik takatu ba êmô vauna lôk menak ma alim lôk umya.

²⁴ Aên ba Wapômbên hatak thêlô ek nindum sek lônğôlôn lomalama hatôm iniņ thethaņak habi alak ba intu thêlô êv mama hadên thêlôda leņviņkupik. ²⁵ Thêlô êdô neja auk anôn esak Wapômbên ba ethavuthiņ hathak abôyaņ. Ma êv yeņ hadên nôm takatu ba Wapômbên hapesaņ ba idum iniņ ku, ma nômkama lôkthô anên alaņ atu ba hapesaņ ma mi. Wapômbên êņ intu nambô wak nômbên intu sapên. Avanôn.

²⁶ Aên ba Wapômbên hatak thêlô ek nesopa iniņ thethaņak mama takên. Ba intu iniņ avi êdô auk mavi atu nêjêk imbiņ anyô ma êwê hathak auk lokbaņ. ²⁷ *Ma anyô aên iyom êdô auk mavi nêjêk imbiņ avi ba iniņ thethaņak haliņ i ek nêndên i. Ba intu idum nôm mama bên hathak anyô yaņ ba ewa kambom êņ anên vuli viyaņ hathak thêlôda leņviņkupik.

²⁸ Thêlô êdô neyala Wapômbên ba intu hatak i ek nesopa iniņ auk ôvathek takên ek nindum nôm takatu ba miņ mavi ami. ²⁹ Thêlô kapôlôn. putup hathak kambom lomalama lôk lokbaņ ma palon lôk leņiņdaņ. Ma maleņkilik lôk nijik anyô vônô ma nijik vovak ma abôyaņ lôk ewa auk kambom hathak anyô vi. Ma etatale avômalô ³⁰ lôk enaņ abôma hathak anyô yaņ. Ma êpôlik ek Wapômbên, ma epek hathak avômalô vi, ma leņiņhabi nena thêlôda iyom intu mavi. Ma ethak ebam thêlôda, ma êbôlêm kambom lukmuk lomalama ek nindum, ma miņ êwê taluvi lo lami iniņ abô vibiņ ami. ³¹ Thêlô ma nê auk mi, lôk miņ esopa iniņ abô ami, ma leņiņhaviņ mi, lôk miņ ethak êv kapôlôn. ³² Thêlô eyala abô thêthôn takatu ba Wapômbên bôk hanaņ nena nê takatu ba idum nôm takên tem nêpôm nãama. Ma doņtom idum havôhi thêthô lôk leņiņmavi ek vi atu ba idum nôm takên haviņ.

* 1:16: Mak 8:38; Ap 13:46; 1Ko 1:18-24 * 1:17: Lom 3:21-22 * 1:19: Ap 14:15-17; 17:24-28 * 1:20: Jop 12:7-9; Sng 19:1 * 1:21: Ep 4:17-18 * 1:22: Jer 10:14; 1Ko 1:20 * 1:23: Lo 4:15-19; Sng 106:20 * 1:27: Wkp 18:22; 20:13; 1Ko 6:9

2

Wapômbêñ anêñ hadum abô ma thêthôn

¹*Môlô doho lêk lemimhabi nena, “Avanôn biñ, avômalô takêñ ma ñê kambom.” Ma doñtom yahanañ nena môlô ma ñê kambom aêñ iyom ba intu môlô bônôn. Otatale thêlô ma hatôm otatale amda ek malê nena môlô udum hatôm atu ba thêlô idum. ²Wapômbêñ halañ abô, êñ ma hêv malaiñ hadêñ avômalô takatu ba idum kambom. Ma alalô ayala nena yani hayala nômkama sapêñ ba intu anêñ hadum abô ma thêthôn iyom. ³Ma tem endañ inin abô ba nêñ malaiñ êndêñ i esak inin kambom. Ma môlô udum kambom aêñ iyom ba oson nena tem miñ endañ môlônim abô ba nêñ malaiñ êndêñ môlô imbiñ ami e? Mi. ⁴*Wapômbêñ hadum mavi anôn hathak alalô ba intu hamô maliñyaô ba miñ hêv kambom anêñ vuli viyañ kethêñ ami. Hoson nena êñ ma nôñ oyañ e? Miñ hoyala nena Wapômbêñ hadum mavi êñ ek hêv thalek hêk ek môlô node kapôlômim liliñ ba nosopa yani ami e?

⁵Ma doñtom môlônim auk ma thekthek kambom ba miñ ole kapôlômim liliñ ami. Aêñ ba môlô usup Wapômbêñ anêñ lamaniñ hathak amda ba tem êpôm môlô êndêñ anêñ waklavôn endañ abô. Wak êñ ma anêñ lamaniñ atu ba thêthôn tem êlêm yaiñ. ⁶*Ma tem nêñ anyô tomtom inin vuli êtôm nôñ takatu ba bôk idum. ⁷Ñê takatu ba idum mavi havôhi thêthô ek neja lôkmañgin lôk athêñ bêñ ma lôkmala atu ba anêñ dañ mi ma Wapômbêñ tem nêñ lôkmala atu ba nêñ êtôm wak nômbêñ intu sapêñ êndêñ i. ⁸*Ma doñtom ñê takatu ba idum palon lôk êpôlik hathak abô avanôn ma idum kambom thêthô ma tem nêpôm Wapômbêñ anêñ lamaniñ lôk vovañ. ⁹Avanôn biñ, avômalô lôkthô atu ba idum kambom thêthô ma Wapômbêñ tem nêñ malaiñ lôk vovañ êndêñ i, avômalô Israeêl êmôn ma avômalô loñ buyañ nembêñ yam. ¹⁰Ma doñtom avômalô lôkthô atu ba idum mavi ma tem neja lôkmañgin lôk athêñ bêñ ma kapôlônin êñjêk yaô, avômalô Israeêl êmôn ma avômalô loñ buyañ nembêñ yam. ¹¹Ek malê nena Wapômbêñ hadum kobom doñtom hadêñ avômalô lôkthô, avômalô Israeêl lôk avômalô loñ buyañ haviñ.

¹²Avômalô loñ buyañ idum kambom ma tem Wapômbêñ indum abô ba nêñ vovañ êndêñ i. Thêlô miñ eyala Mose anêñ balabuñ ami ba intu Wapômbêñ tem miñ enja balabuñ êñ ba indum abô ek i ami. Aêñ iyom ma avômalô Israeêl idum kambom ma tem Wapômbêñ indum abô ba nêñ vovañ êndêñ i. Thêlô eyala Mose anêñ balabuñ ba intu tem Wapômbêñ enja balabuñ êñ ba indum abô ek i. ¹³Ek malê nena ñê takatu ba elañ abô balabuñ ma miñ êwê vibiñ ami ma Wapômbêñ miñ halam i nena ñê thêthôn ami. Mi, ñê takatu ba êwê vibiñ iyom, intu Wapômbêñ halam i nena ñê thêthôn. ¹⁴*Avômalô loñ buyañ miñ eyala Mose anêñ abô balabuñ ami, ma doñtom doho esopa abô balabuñ êñ vi hathak ida inin leñinhabi. Ba intu hik thô nena eyala malê atu ba mavi lo kambom. ¹⁵Aêñ ba inin kobom hik thô nena eyala Wapômbêñ anêñ balabuñ hêk kapôlônin. Ma wak doho ma inin auk hanañ thêlôda bêñ, ma wak doho ma inin auk hanañ nena thêlô idum mavi. ¹⁶Nôñ takêñ tem imbitak êndêñ waklavôn atu ba Wapômbêñ hatak ek Yisu Kilisi endañ abô. Ma tem indum abô esak avômalô inin auk loñ kapô. Abô Mavi atu ba yahanañ intu hanañ aêñ.

Avômalô Israeêl lôk abô balabuñ

¹⁷Môlô vi olam am nena Israeêl. Môlô lemimhabi nena owa Mose anêñ abô balabuñ ba intu Wapômbêñ tem enja môlô thô. Lôk obam am nena, “Yêlô ma Wapômbêñ anêñ avômalô.” ¹⁸Ma Wapômbêñ anêñ abô bôk hadôn môlô ba intu oyala malêla takatu ba Wapômbêñ lahaviñ ma malêla takatu ba mavi anôn. ¹⁹⁻²⁰*Ma môlô lemimhabi nena abô balabuñ ma môlô unim ba oyala auk lôk abô avanôn sapêñ. Ba intu lemimhabi nena hatôm nondom ñê maleñin pusip lôk nôñem deda êndêñ avômalô takatu ba êmô momañiniñ lôk uñgwik auk thô ek avômalô auk thônôthôn lôk auk pulusik e?

* 2:1: Mat 7:1-2; Jon 8:7 * 2:4: Ep 1:7; 2Pi 3:15 * 2:6: Sng 62:12; Snd 24:12; Mat 16:27; 2Ko 5:10 * 2:8: 2Te 1:8 * 2:14: Ap 10:35 * 2:19-20: 2Ti 3:5

²¹*Avanôn, ôdôn avômalô vi, ma aisê ka miñ ôdôn amda ami? Ma onañ nena avômalô miñ neja vani ami. Ma môlôda? ²²Ma onañ nena miñ nindum sek imbiñ anyô yañ yanavi ami, ma môlôda udum mena mi e? Ma ôdô ñgôk, ma doñtom owa iniñ nômkama vani hayô iniñ malak mathen e? ²³Ma obam am hathak abô balabuñ ma doñtom ômô lu êñ ma hatôm otauviñ Wapômbên anên athên. ²⁴Hatôm bôk eto nena, “Môlô Israël udum kambom ba intu avômalô loñ buyañ enañ abôma hathak Wapômbên anên athên.” *Aisaia 52:5*

²⁵Môlô osopa balabuñ, êñ ma tabô nengothe anyô iniñ kupik ma nôm mavi. Ma doñtom ômô balabuñ lu, êñ ma ubitak hatôm ñê takatu ba miñ engothe iniñ kupik ami. ²⁶*Ma aên iyom ma ñê takatu ba miñ engothe iniñ kupik ami ma doñtom esopa balabuñ, êñ ma Wapômbên tem êñjê i êtôm ñê engothe kupik haviñ. ²⁷Avanôn, môlô avômalô Israël owa Wapômbên anên kapy balabuñ ba ongothe unim kupik vê. Ma doñtom ômô balabuñ lu ba avômalô loñ buyañ takatu ba miñ engothe iniñ kupik vê ami ma esopa abô balabuñ tem nenañ môlônim kambom bên. ²⁸⁻²⁹*Ôpatu ba habitak anên Israël ba engothe anên kupik vê, ma doñtom kapô lôk auk miñ hamô haviñ Wapômbên ami, miñ Israël anôn ami. Mi, Israël anôn ma ôpatu ba anên kapô hamô haviñ Wapômbên. Ma tabô engothe kupik anôn ma miñ kupik viyaiñ hatôm balabuñ hanañ ami. Mi, tabô engothe kupik anôn ma Lovak Mathen da hangothe tabô êñ hêk anyô kapô. Ôpên ma avômalô miñ eban ami. Mi, Wapômbên da habam yani.

3

Kobom kambom miñ hatôm indum ba Wapômbên etak anên balabuñ ami

¹Aên ba malê mavi te intu hêk ek avômalô Israël? Ma engothe kupik, ma malê mavi te tem êpôm i? ²Mavi lomaloma bên anôn hêk! Nôm môñ ma Wapômbên bôk hêv anên abô halôk thêlô baherij ek neyabiñ.

³Ma doñtom ñê Israël doho miñ êvhaviñ ami. Ba intu nôm êñ hatôm indum ba Wapômbên etak anên balabuñ e? ⁴Mi anôn! Avômalô lôkthô ma avômalô abôyañ, ma doñtom Wapômbên da hanañ abô avanôn ba hasopa anên abô iyom. Hatôm bôk eto nena, “Abô takatu ba honañ,

ma tem nêgê nena abô avanôn iyom.

Ma avômalô idum abô ek o,
ma tem ômô i lu.”

Kapy Yey 51:4

⁵Yêlôaniñ kambom hik Wapômbên anên thêthôn thô halêm yaiñ. Aên ba avômalô pik doho enañ nena, “Wapômbên hik anên lamaniñ thô ba hêv vovañ viyañ hathak yêlôaniñ kambom, êñ ma hadum kambom.” ⁶Êñ ma lokbañ! Wapômbên miñ thêthôn ami, ma tem indum abô thêthôn aisê esak avômalô pik sapên? ⁷Ma anyôla tem enañ nena, “Yenañ abôyañ hik thô nena Wapômbên anên abô ma avanôn ba nanêm athên lôkmanjiñ êndên yani. Ma doñtom, aisê ka Wapômbên hayê ya nena anyô kambom ba hanañ ya bên?” ⁸Abô êñ ma hatôm abô kambom atu ba bôk doho enañ, “Alalô nandum kambom ek nôm mavi imbitak.” Ma avômalô doho esau nena yahanañ abô êñ. Aên ba malaiñ takatu ba tem êpôm i ma thêthôn.

Anyô thêthôn la miñ hamô ami

⁹*Aên ba alalô nanañ aisê? Avômalô Israël iyom intu mavi hêk Wapômbên ma, ma avômalô loñ buyañ ma mi e? Mi, bôk yahanañ yôv nena alalô lôkthô ma amô kambom vibiñ, avômalô Israël lôk avômalô loñ buyañ haviñ. ¹⁰Hatôm bôk eto nena, “Anyô thêthôn la miñ hamô ami. Mi anôn.

¹¹Ma anyô lôkuk mavi la miñ hamô ami.
Lôk anyôla miñ habôlêm Wapômbên ami.

¹² Avômalô lôkthô êvôliņ dômniņ hadêņ Wapômbêņ ba intu ibitak êtôm nô m oyaņ.
Kapya Yey 14:1-3; 53:1-3; Sav 7:20

Ma miņ anyôla hadum mavi ami, milôk.

¹³ Abô takatu ba hale thêlô veņiņbôlêk ma ôvpalê hatôm elav anyô ģama iniņ lôv abôlêk vê.

Thêlô ethak enaņ abôyaņ bêņ anôņ hale veņiņbôlêk.

Kapya Yey 5:9

Ma iniņ abô hatôm umya kambom anêņ siniņ.

Kapya Yey 140:3

¹⁴ Wak nômbêņ intu ma thêlô enaņ abôma lôk leņiņģaņ.

Kapya Yey 10:7

¹⁵ Ma elom even ek nijik anyô vônô.

¹⁶ Loņ takatu ba thêlô i, ma ibuliņ avômalô ba êv malaiņ hadêņ i.

¹⁷ Ma êthôņ bôk lo loņ nê m ô labali imbiņ avômalô vi paliņ.

Aisaia 59:7-8

¹⁸ Ma miņ êkô dokte ek Wapômbêņ ami.”

Kapya Yey 36:1

¹⁹ Alalô bôk ayala yôv nena abô balabuņ takêņ ma hanaņ hathak avômalô Israe l takatu ba ê m ô balabuņ vi biņ. Ba intu avômalô Israe l lôk avômalô pik sapêņ bônôņ iyom hathak Wapômbêņ hanaņ iniņ kambom bêņ. ²⁰ *Aêņ ba anyôla miņ hatôm esopa balabuņ ba imbitak thêthôņ êņjêk Wapômbêņ ma ami. Mi, balabuņ hathak hik alalôaniņ kambom thô hadêņ alalôda.

Alalô abitak thêthôņ hathak aêvhaviņ iyom

²¹ Ma doņtom lêk Wapômbêņ hik loņôndê yaņda thô hadêņ alalô ek nambitak thêthôņ êņjêk yani ma. Ma Mose lôk plopet bôk enaņ hathak loņôndê êņ yôv. Ma loņôndê êņ miņ hanaņ hathak nesopa balabuņ ami. Mi. ²² *Loņôndê êņ ma aêntêk. Wapômbêņ halam avômalô takatu ba êvhaviņ Yisu Kilisi nena thêthôņ. Avômalô Israe l lôk avômalô loņ buyaņ sapêņ ma imbitak thêthôņ hathak loņôndê doņtom êņ iyom. ²³ Ek malê nena lôkthô idum kambom ba êv yak ba miņ hatôm nê m ô lôkmaņģiņ êtôm Wapômbêņ ami. ²⁴ *Aêņ ba intu Wapômbêņ habi anêņ wapôm sam ba hapesaņ loņôndê ek avômalô nimbitak thêthôņ. Hadum aêņ hathak lôkmala atu ba Yisu Kilisi hêv ek hapole ģê takatu ba êvhaviņ iniņ kambom anêņ malaiņ vê. ²⁵ Wapômbêņ hatak Yisu Kilisi hêk avômalô maeņiņ ek ema ba eņgasô anêņ thalaleņ êtôm da ek enja alalôaniņ kambom anêņ vovaņ. Ba intu alalô aêvhaviņ, êņ ma Wapômbêņ tem etak anêņ lamaniņ atu hathak alalô. Êņ ma hik thô nena yani bôk hadum thêthôņ hathak avômalô takatu ba bôk ê m ô hamôņ vê m ka Kilisi hama hathak a. Thêlô idum kambom, ma miņ hadum abô ketheņ ek i ami. Mi, havaloņ lôkthô iniņ kambom loņ aleba hatak hayô hamô Yisu iyom. ²⁶ Ma lêk hik thô nena yanida ma thêthôņ ba hapesaņ loņôndê ek halam avômalô takatu ba êvhaviņ Yisu nena thêthôņ.

²⁷ Aêņ ba opalê hatôm embam yanida? Mi anôņ, ek malê nena alalô miņ adum ku asopa balabuņ ek nambitak thêthôņ êņjêk Wapômbêņ ma ami. Mi, aêvhaviņ iyom. ²⁸ Alalô aêvhaviņ nena ôpatu ba hêvhaviņ iyom intu hamô thêthôņ hêk Wapômbêņ ma. Ma ku esopa balabuņ miņ hatôm indum ôpêņ imbitak thêthôņ ami. Mi. ²⁹ *Wapômbêņ ma avômalô Israe l iyom iniņ Wapômbêņ e? Mi, yani ma avômalô loņ buyaņ iniņ Wapômbêņ haviņ. ³⁰ *Ek malê nena Wapômbêņ ma doņtom iyom. Ma hik loņôndê doņtom iyom thô ek nambitak thêthôņ êņjêk yani ma. ģê takatu ba eņgothe iniņ kupik ba êvhaviņ ma Wapômbêņ tem endam i nena ģê thêthôņ. Ma ģê takatu ba miņ eņgothe iniņ kupik ami ba êvhaviņ ma Wapômbêņ tem endam i imbiņ nena ģê thêthôņ. ³¹ *Lêk aisê? Alalô adum êvhaviņ hi bêņ ma balabuņ tem imbitak êtôm nô m oyaņ e? Mi, êvhaviņ havatho balabuņ loņ.

4

Wapômbêņ halam Abraham nena anyô thêthôņ hathak anêņ hêvhaviņ

* 3:20: Sng 143:2; Lom 7:7; Gal 2:16 * 3:22: Gal 2:16 * 3:24: Lom 5:1 * 3:29: Lom 10:12 * 3:30: Lo 6:4; Gal 3:20 * 3:31: Mat 5:17

¹ Alalô leñjimbi bumalô Ablaham. Yani hadum aisê ba habitak thêthôn? ² Yani hadum ku ba habitak thêthôn ba intu yani hatôm êmbôi, e? Mi anôn, Wapômbên miñ lahabi aên ami. ³ *Bôk eto aisê? Eto nena,

“Ablaham hêvhaviñ Wapômbên ba intu halam yani nena anyô thêthôn.” *Môn Anôn 15:6*

⁴ Anyô te hadum ku ba anên anyô bên hêv yani vuli, êñ ma nanañ nena hêv anên anyô ku vuli ma miñ nanañ nena anên anyô bên hêv anên wapôm hadên yani ami. ⁵ Ma doñtom anyô miñ hatôm indum ku ek imbitak thêthôn ami. Mi, hêvhaviñ Wapômbên iyom, ma tem Wapômbên endam yani nena anyô thêthôn. Wapômbên ma ôpatu ba halam nê kambom nena thêthôn. ⁶ Devit bôk hanañ aên iyom hathak avômalô takatu ba miñ idum ku ek nimitak thêthôn ami, ma Wapômbên halam i nena nê thêthôn. Yani hanañ nena thêlô lêk êmô lôk leñjimavi ba hato hathak i nena,

⁷ “Nê takatu ba Wapômbên bôk hêv iniñ kambom vê

lôk haluviñ iniñ sek,

thêlô lêk êmô lôk leñjimavi.”

⁸ Ma nê takatu ba bôk Wapômbên lapaliñ iniñ kambom,

lêk êmô lôk leñjimavi.”

Karya Yen 32:1-2

⁹ Mólônim auk aisê? Mek mavi êñ ma nê Israél takatu ba engothe kupik iyom iniñ e? Ma nê loñ buyañ takatu ba miñ engothe kupik ami? Alalô bôk anañ nena Ablaham hêvhaviñ ba intu halam yani nena anyô thêthôn. ¹⁰ Ma engothe yani kupik vêm ka Wapômbên halam yani nena anyô thêthôn e? Mi, bôk halam yani yôv nena anyô thêthôn. ¹¹ *Miñ engothe Ablaham kupik ami denañ ma hêvhaviñ ba Wapômbên halam yani nena anyô thêthôn. Vêm ma Wapômbên havak balabuñ nengothe kupik hatôm tabô ek injik thô nena bôk halam yani nena anyô thêthôn yôv. Aên ba Ablaham habitak hatôm Lambô ek nê êvhaviñ takatu ba miñ engothe iniñ kupik ami ek Wapômbên endam i nena nê thêthôn. ¹² Ma aên iyom ma Ablaham ma nê takatu ba engothe kupik lôk esopa anên vanğwam hathak êvhaviñ iniñ lambô. Iniñ êvhaviñ ma hatôm bumalô Ablaham anên ba hêvhaviñ vêm ka engothe anên kupik haveñ yam.

¹³ *Wapômbên habutiñ abô haviñ Ablaham lôk anên limi nena tem nêm pik sapên êndên i hathak anên thêthôn atu ba halêm anên hêvhaviñ. Ma miñ hathak anên hasopa balabuñ ami. ¹⁴ *Avômalô esopa abô balabuñ ba ewa nôm atu ba Wapômbên habutiñ abô hathak, êñ ma êvhaviñ lêk habitak hatôm nôm oyañ. Ma Wapômbên anên abô atu ba habutiñ haviñ Ablaham habitak hatôm yavoyav oyañ. ¹⁵ *Ek malê nena balabuñ hathak havôn Wapômbên anên lamaniñ halêm hadên avômalô takatu ba miñ esopa ami. Balabuñ mi, ma tem namô balabuñ lu aisê?

¹⁶ *Aên ba avômalô ewa nôm takatu ba Wapômbên habutiñ abô hathak anên anôn hathak iniñ êvhaviñ. Ba intu hathak anên wapôm ma Wapômbên hadum nôm êñ. Ma Wapômbên hik anên abô habutiñ haviñ Ablaham loñ hathak anên limi sapên atu ba êvhaviñ, avômalô Israél takatu ba bôk ewa anên balabuñ lôk avômalô loñ buyañ haviñ. Ba intu yani ma bumalô ek alalô lôkthô. ¹⁷ Hatôm abô atu ba Wapômbên bôk hanañ ba eto nena,

“Lêk yahatak o ek umbitak avômalô lodôn lodôn iniñ lim.”

Môn Anôn 17:5

Abô êñ ma avanôn hêk Wapômbên ma. Ablaham hêvhaviñ yani atu ba hathak hêv lôkmala hadên nê nama ma hathak halam nômkama takatu ba miñ hamô ami, ma lôkthô ibitak aên.

¹⁸ Avômalô sapên leñjhabi nena nôm êñ miñ hatôm imbitak ami. Ma doñtom Wapômbên hik vuliñ leñsawa thô hadên yani ba hanañ,

“Anêm libumi tem nimitak aên.”

Môn Anôn 15:5

Ma Ablaham hêvhaviñ ba hêv ma ba intu habitak lodôn lodôn iniñ lambô. ¹⁹ *Ablaham hayala nena yani anên sondabên hatôm 100 ba lêk liñkupik hayalôv. Ma Sala liñkupik bôk

* 4:3: Gal 3:6 * 4:11: Stt 17:10-11 * 4:13: Stt 17:4-6; 22:17-18; Gal 3:29 * 4:14: Gal 3:18 * 4:15: Lom 3:20; 5:13 * 4:16: Gal 3:7 * 4:19: Stt 17:17

hayalôv aêñ iyom. Ma doñtom nôñ êñ miñ hatauviñ anêñ hêvhaviñ ami. Mi, havalor loñ lôklokwar. ²⁰ Ma miñ hawa auk ju hathak abô atu ba Wapômbêñ havak haviñ yani ami. Mi, anêñ hêvhaviñ halumbak bêñ ba hêv athêñ lôkmanjiñ hadêñ Wapômbêñ. ²¹ Yani hayala yôv nena Wapômbêñ hatôm indum êtôm atu ba bôk habutiñ. ²² Ba intu “Wapômbêñ halam yani nena anyô thêthôn.” *Môñ Anôn 15:6*

²³⁻²⁴ Ma abô atu ba eto nena “halam yani nena anyô thêthôn,” miñ hathak Ablaham iyom ami. Mi, eto hathak alalô takatu ba êvhaviñ Wapômbêñ atu ba hik alalôaniñ Anyô Bêñ Yisu liñ hêk ñama. Ba intu halam alalô lôkthô atu ba aêvhaviñ nena ñê thêthôn. ²⁵ *Yisu êñ intu Wapômbêñ hatak ek ema esak alalôaniñ kambom ma hik liñ hathak loñbô ek êpôpêk loñôndê ek alalô nambitak thêthôn.

5

Alalô lêk amô labali haviñ Wapômbêñ

¹ Alalô aêvhaviñ ba Wapômbêñ halam alalô nena avômalô thêthôn. Aêñ ba lêk amô labali haviñ Wapômbêñ hathak alalôaniñ Anyô Bêñ Yisu Kilisi. ² Hathak aêvhaviñ ma yani hawa alalô ba hadô hamô Wapômbêñ anêñ wapôm kapô atu ba êntêk lêk amô. Ma alalô aêv maleñjiñ lôk leñjiñmavi ek namô Wapômbêñ anêñ lôkmanjiñ kapô. ³ *Ma aêñ iyom ma alalô leñjiñmavi esak malaiñ takatu ba hapôm alalô ek malê nena alalô bôk ayala nena malaiñ takêñ tem indum ba alalô namiñ lôklokwar. ⁴ Ma amiñ lôklokwar, êñ ma hik thô nena alalô amô malaiñ takêñ lu. Ma amô malaiñ takêñ lu, êñ ma havatho alalô loñ ek nanêm maleñjiñ. ⁵ Ma aêv maleñjiñ êñ miñ hatôm indum alalô kapôlôñjiñ malaiñ ami. Mi, Wapômbêñ bôk hanjasô anêñ lahaviñ halôk alalô kapôlôñjiñ hathak anêñ Lovak Matheñ atu ba hêv hadêñ alalô.

⁶ Nodañô. Bôk alalô lokwar mi ba apôlik hathak Wapômbêñ ma hadêñ anêñ waklavônñ atu ba yanida hatak ma hêv Yisu halêm ba hama hathak alalô. ⁷ Hatôm anyôla ema ek enja anyô thêthôn yañ anêñ loñ e? Injo, betha wakla intu anyô yañ hêv anêñ lôkmala ek nêm anyô mavi yañ sa la. ⁸ *Ma doñtom Wapômbêñ hik anêñ lahaviñ alalô thô aêntêk. Alalô adum kambom denañ ma Kilisi hêv anêñ lôkmala ba hama ek alalô. ⁹ *Ma lêk Wapômbêñ halam alalô nena thêthôn hathak Yisu anêñ thalaleñ. Aêñ ba intu nayala nena hathak yani ma tem nêm alalô vê êñjêk anêñ lamaniñ. ¹⁰ Sêbôk ma alalô lôk Wapômbêñ apôlik hathak i, êñ ma hapesañ abô haviñ alalô hathak Nakaduñ anêñ ñama ek nambitak anêñ ñê môlô. Ma lêk alalô ma anêñ ñê môlô ba intu ayala katô nena tem nêm alalô bulubiñ esak anêñ lôkmala. ¹¹ Ma nôñ mavi yañ ma aêntêk. Hathak Anyô Bêñ Yisu Kilisi ma alalô abitak Wapômbêñ anêñ ñê môlô ba intu alalô athak leñjiñmavi anônñ hathak Wapômbêñ.

Ñama halêm anêñ Adam ma lôkmala halêm anêñ Kilisi

¹² *Kambom halêm pik hathak anyô doñtom iyom ma ñama halêm pik hathak kambom. Avômalô pik lôkthô idum kambom ba intu ñama hapôm sapêñ. ¹³ *Abô balabuñ mi denañ ma kambom bôk hamô pik yôv. Ma Wapômbêñ miñ hakatuñ avômalô iniñ kambom tomtom ami ek malê nena balabuñ mi denañ. ¹⁴ Avômalô takatu ba everê Adam yam ba hi hayô waklavônñ Wapômbêñ hêv balabuñ hadêñ Mose ma miñ êmô balabuñ lu hatôm Adam ami. Ek malê nena thêlô miñ êmô balabuñ kapô ami. Ma doñtom ñama hayabiñ thêlô sapêñ.

Ma Adam ma hatôm anyô yañ atu ba haveñ yam anêñ dahô. ¹⁵ Adam ma anyô doñtom, ma doñtom hamô Wapômbêñ anêñ balabuñ lu ba avômalô bêñ anônñ ema. Ma Yisu Kilisi, yani ma anyô doñtom aêñ iyom. Ma doñtom hathak yani anêñ wapôm ma Wapômbêñ habi anêñ wapôm sam ba hêv liñsiñ ek hêv nôñ mavi hadêñ avômalô bêñ anônñ. Ba intu wapôm atu ba Wapômbêñ hêv ma miñ hatôm kambom atu ba Adam hadum ami. ¹⁶ Avanônñ biñ, wapôm êñ lôk kambom êñ iniñ anônñ ma yañda yañda. Kambom anêñ anônñ

* 4:25: Ais 53:4-5 * 5:3: Jem 1:2-3; 1Pi 1:5-7 * 5:8: Jon 3:16; 1Jon 4:10 * 5:9: Lom 1:18; 2:5; Ep 2:3-5
* 5:12: Stt 3:6; Lom 6:23 * 5:13: Lom 4:15

ma aêntêk, Wapômbêj hadum abô ba hik kambom êj anêj malaij thô. Ma wapôm anêj anôj ma aêntêk, hadum nê takatu ba idum kambom lomaloma ibitak thêthônj. ¹⁷ Anyô dojtom hadum kambom ba intu nãma hayabiñ avômalô pik sapêj hathak anêj kambom. Ma dojtom Wapômbêj anêj wapôm ma hamô vuliñ ek nãma ba intu avômalô takatu ba ewa Wapômbêj anêj wapôm atu ba hêv liñsiñ tem nimbitak thêthônj. Thêlô tem lovak ek kambom lo nãma ma nêmo lôkmala êtôm kiñ esak anyô dojtom, ôpêj ma Yisu Kilisi.

¹⁸ *Aêj iyom ma anyô te hadum kambom te ba intu Wapômbêj hadum abô hathak avômalô sapêj ba hik iniñ malaij thô. Ma dojtom anyô yañ hadum nôm thêthônj yañ ba intu Wapômbêj halam alalô sapêj nena thêthônj ba hêv lôkmala hadêj alalô.

¹⁹ *Avanônj, anyô te anêj lëndônj kôtônj hadum avômalô bêj anôj ibitak nê idum kambom. Ma dojtom anyô yañ anêj halañô abô hadum avômalô bêj anôj ibitak thêthônj hêk Wapômbêj ma.

²⁰ Wapômbêj hêv balabuñ ek avômalô neyala nena thêlônij kambom ma nôm kambom anôj. Ma dojtom iniñ kambom habitak bêj anôj, êj ma Wapômbêj anêj wapôm halumbak hi ba hi. ²¹ *Sêbôk ma kambom hathak hayabiñ avômalô lôkthô ba hêv nãma. Ma dojtom lêk ma Wapômbêj anêj wapôm hayabiñ alalô ba halam alalô nena thêthônj ek nêmo lôkmala atu ba tem êmô êtôm wak nômbêj intu sapêj hathak alalôaniñ Anyô Bêj Yisu Kilisi anêj athêj.

6

Kambom anêj lôklokwañ lêk hêv yak

¹ Mólônim auk aisê? Bôk yahato yôv nena avômalô idum kambom bêj anôj, êj ma Wapômbêj anêj wapôm tem indumbak ni ba ni. Aêj ba mavi ek alalô nandum kambom lomaloma ek Wapômbêj anêj wapôm indumbak ni ba ni e? ² Mi anônj! Alalô bôk atôm nê nãma ek kambom anêj lôklokwañ miñ êmbôv alalô ami ba intu hatôm nandum kambom thêthô e? Mi. ³ *Alalô takatu ba athik nãñ lôk athak dojtom haviñ Yisu Kilisi bôk athik hathak anêj nãma haviñ. Lemimpaliñ e? ⁴ *Ba intu athik nãñ, êj ma hatôm alalô ama ba elav haviñ Kilisi. Ma hathak ôdônj êj ma Wapômbêj atu ba bôk hik Kilisi liñ hêk nãma hathak anêj lôklokwañ lôkmañgiñ lêk hadum aêj hadêj alalô ek namô imbiñ lôkmala lukmuk êj.

⁵ Alalô bôk athak dojtom aviñ Kilisi lôk anêj nãma yôv ba intu avanônj biñ nena tem nasak dojtom imbiñ anêj haviyô aêj iyom. ⁶ *Alalô nayala nena alalôaniñ kapôlônij bô bôk ik vônô hathak a haviñ yani ek kambom anêj lôklokwañ miñ hatôm eyabiñ alalô esak loñbô ami. Ba intu kambom ma miñ lêk alalôaniñ alañ ami. ⁷ Ek malê nena ôpatu ba bôk hama yôv haviñ Kilisi ma miñ hamô kambom anêj lôklokwañ vibiñ ami.

⁸ Avanônj biñ nena alalô bôk ama yôv haviñ Kilisi ba intu ayala nena tem namô lôkmala imbiñ yani. ⁹ Kilisi hama vêm ma Wapômbêj hik yani liñ ba intu alalô nayala nena yani miñ hatôm ema esak loñbô ami. Nãma anêj lôklokwañ ma lêk nôm oyañ ek yani. ¹⁰ Yani hama bôlônj te iyom ek imbulij kambom anêj lôklokwañ. Ma lêk hamô lôkmala ek nêmo athêj lôkmañgiñ êndêj Wapômbêj. ¹¹ *Aêj iyom lemimimbi nena lêk atak kambom hatôm nê nãma ma amô lôkmala haviñ Kilisi ek nanêmo athêj bêj êndêj Wapômbêj. ¹² *Ba intu miñ notak kambom ek eyabiñ lemvimkupik ba nosopa anêj thethajak ami. ¹³ *Wapômbêj bôk hik mólô liñ hêk nãma ba ômô lôkmala. Ba intu nônêmo amda lôk unim kupik lôbôlôbô sapêj êndêj Wapômbêj ek nindum ku takatu ba thêthônj. Ma miñ notak lemvimkupik bula ek indum kambom anêj ku ami. ¹⁴ *Mólô ômô Wapômbêj anêj wapôm kapô ma miñ ômô balabuñ vibiñ ami. Ba intu kambom miñ mólônim anyô bêj hathak loñbô ami.

* 5:18: 1Ko 15:22 * 5:19: Ais 53:11 * 5:21: Lom 6:23 * 6:3: Gal 3:27 * 6:4: Kol 2:12 * 6:6: Gal 5:24
* 6:11: 2Ko 5:15; Gal 2:19 * 6:12: Stt 4:7 * 6:13: Lom 12:1 * 6:14: 1Jon 3:6

Thêthônj ma alalôaniy alaj

¹⁵ Lemimhabi aisê? Alalô amô Wapômbêj anêj wapôm kapô ma miñ amô balabuñ vibij ami. Ba intu hatôm nandum kambom thêthô e? Mi anônj. ¹⁶*Ôpatu ba olañô anêj abô ba osopa, êj ma hatôm mólônim anyô bêj. Ba osopa kambom, êj ma kambom hatôm mólônim anyô bêj ba tem endom mólô ni ñama. Ma aêj iyom ma olañô Wapômbêj anêj abô ba osopa, êj ma hatôm mólônim anyô bêj ba tem indum ba mólô numbitak avômalô thêthônj. ¹⁷ Sêbôk ma kambom ma mólônim alaj, ma doñtom Wapômbêj hatak mólô hamô abô avanônj vibij ba lêk mólô ôêv kapôlômim ek olañô abô êj ba osopa. Hathak nôm êj ma nanêm leñjñmavi êndêj Wapômbêj. ¹⁸ Kilisi bôk hêv mólô vê hêk kambom, mólônim alaj bô. Ma thêthônj lêk habitak mólônim alaj lukmuk. ¹⁹ Auk êj ma malaiñ ek mólô avômalô pik noyala ba intu yahêv liliñ hathak auk pik. Sêbôk ma mólô ôêv lemvimkupik bula ek lônjônj imbitak mólônim alaj ek kambom indumbak ni ba ni. Ma doñtom lêk ma nônm lemvimkupik lôkthô ek thêthônj imbitak mólônim alaj ek êmbôv mólô ni êndêj mathej.

²⁰ Sêbôk ma mólônim alaj ma kambom. Ba miñ ômô thêthônj anêj lôklokwañ vibij ami. ²¹ Ma bôk owa anônj alêla hêk kambom anêj? Mi, nôm takêj anêj anônj ma ñama iyom ba lêk mólô mama hathak. ²² Ma doñtom lêk Kilisi hapole mólô vê hêk kambom anêj lôklokwañ ba Wapômbêj lêk habitak mólônim alaj. Ba ku êj anêj anônj lêk hadum mólô ubitak mathej ba tem nômô lôkmala êtôm wak nômbêj intu sapêj. ²³*Avômalô takatu ba idum kambom anêj ku tem neja kambom anêj vuli, êj ma ñama. Ma doñtom avômalô takatu ba êmô haviñ alalôaniy Anyô Bêj Yisu Kilisi ma Wapômbêj tem imbi anêj wapôm sam oyañ biñ ba nê m lôkmala atu ba nê m êtôm wak nômbêj intu sapêj êndêj i.

7

Lêk asopa loñôndê lukmuk

¹ Aiyañ thêlô, mólô oyala balabuñ katô ba intu oyala nena balabuñ hayabiñ avômalô takatu ba êmô lôkmala iyom. Ma takatu ba bôk ema ma mi. ² Anêj ôdônj ma hatôm avi atu ba hawa anyô. Thai êmô lôkmala ma balabuñ havalonj thai loj. Ma yamalô hama, êj ma balabuñ miñ havalonj yanavi loj ami. ³ Aêj ba yamalô hamô lôkmala denañ ma yanavi hadô ba hi hawa anyô lukmuk, êj ma elam yani nena avi sek. Ma doñtom yamalô hama, êj ma balabuñ miñ havalonj yani loj ami ba intu hatôm enja anyô lukmuk ma miñ nendam yani nena avi sek ami.

⁴*Aiyañ thêlô, mólô ma Kilisi anêj liñkupik. Ba hathak ôdônj êj, ma oma hathak balabuñ ek miñ eyabiñ mólô ami ek nosak doñtom imbiñ anyô yañ. Ôpêj ma Kilisi, ôpatu ba Wapômbêj hik liñ hêk ñama. Aêj ba mólô ma Kilisi anêj ek unjgwik anônj mavi êtôm atu ba Wapômbêj lahaviñ. ⁵ Sêbôk atu ba alalôaniy kapôlônj bô hayabiñ alalô ma balabuñ habisôk ek nandum kambom. Ba intu leñvijñkupik habi alak ek nandum kambom ba anêj anônj ma ñama. ⁶*Ma doñtom lêk alalô ama ek balabuñ ba intu balabuñ anêj lôklokwañ miñ havalonj alalô loj hathak lojñbô ami. Ma nandum Wapômbêj anêj ku ba nasopa loñôndê lukmuk atu ba Lovak Mathej hik thô hadêj alalô. Ma miñ nasopa balabuñ atu ba bôk eto anêj loñôndê ami.

Balabuñ hik kambom thô

⁷*Aêj ba intu yahanaj nena balabuñ ma nôm kambom e? Mi anônj. Balabuñ mi, ma tem yayala kambom aisê? Balabuñ te hanaj aêntêk, “Miñ malemkilik esak anyô yañ anêj nômkama ami.” Hathak abô êj iyom, yahayala nena yamaleñkilik hathak avômalô vi iniñ nômkama, êj ma kambom. ⁸ Ma doñtom kambom hawa balabuñ êj ba habisôk ek yamaleñkilik esak avômalô vi iniñ nômkama lomaloma. Balabuñ mi, ma kambom anêj lôklokwañ ma mi hatôm ñama. ⁹ Sêbôk atu ba yahathônj balabuñ paliñ, êj ma

* 6:16: Jon 8:34; 2Pi 2:19 * 6:23: Lom 5:12,15 * 7:4: Lom 6:2,11 * 7:6: Lom 6:4; 8:2 * 7:7: Kis 20:17; Lo 5:21

yahason nena ya ma anyô lôkmala. Ma doɲtom balabuɲ halêm, êɲ ma hatôm kambom hawa anêɲ lôkmala hathak loɲbô ba intu yahayala nena ¹⁰ ya hatôm anyô ɲama. Aêɲ ba yahason nena balabuɲ tem nêɲ lôkmala êndêɲ ya. Ma doɲtom mi, hêv ɲama hadêɲ ya. ¹¹*Kambom hawa balabuɲ ba hasau ya hathak ek yandum kambom ek injik ya vônô. ¹²*Aêɲ ba nanaɲ aisê esak abô balabuɲ? Balabuɲ ma nôɲ kambom e? Mi, Wapômbêɲ anêɲ balabuɲ ma mathêɲ lôk thêthôn ma mavi.

¹³ Aêɲ ba nanaɲ nena nôɲ mavi êɲ hik ya vônô e? Mi anôn! Kambom da hawa nôɲ mavi êɲ ba hadum ek injik ya vônô esak. Ba intu ayê nena kambom ma nôɲ ôvathek anôn.

¹⁴ Alalô nayala nena balabuɲ halêm anêɲ Lovak Mathêɲ, ma doɲtom yada ma anyô pik ba kambom ma yenaɲ alaɲ ba yahadam ku hamô yani vibij. ¹⁵*Miɲ yahayala nôɲ atu ba yahadam ami. Malêla takatu ba yalenɲhaviɲ yandum ma miɲ yahadam ami. Ma malêla takatu ba yahapôlik, êɲ ma yahathak yahadam. ¹⁶ Yahadam kambom atu ba yahapôlik hathak, êɲ ma hik thô nena yenaɲ auk halôk hathak balabuɲ anêɲ auk lôk hayala nena balabuɲ ma nôɲ mavi. ¹⁷ Kambom atu ba hamô yakapôlôn iyom intu havôv ya ek yandum kambom. Ma miɲ yenaɲ auk havôv ya ek yandum kambom takêɲ ami. ¹⁸ Yalenɲhaviɲ yandum malê atu ba mavi, ma doɲtom miɲ yahatôm yandum ami. Ba intu yahayala nena nômla mavi te miɲ hêk yakapôlôn bô ami. ¹⁹ Nôɲ mavi atu ba yalenɲ hik ya hathak ek yandum ma miɲ yahadam ami. Ma kambom takatu ba yahadô, êɲ ma yahadam havôhi thêthô. ²⁰ Avanôn, nôɲ kambom takatu ba yahadô yandum ma yahathak yahadam, ba intu hik thô nena yada miɲ yahadam ami. Mi, kambom takatu ba hamô yakapôlôn da intu hadum nôɲ êɲ.

²¹ Aêɲ ba avanôn biɲ nena wak nômbêɲ atu ba yalenɲhaviɲ yandum mavi ma kambom hamiɲ ya loɲ siɲ. ²² Ya dahôlôn lamavi hathak Wapômbêɲ anêɲ balabuɲ, ²³*ma doɲtom lôklokwaɲ yaɲda hadum ku hathak yalenɲvɲkupik ba hik vovak hadêɲ balabuɲ atu ba yalenɲhaviɲ yasopa. Lôklokwaɲ êɲ ma kambom anêɲ ba lovak ek yalenɲhaviɲ atu ba havalonɲ ya ek yandum anêɲ ku. ²⁴⁻²⁵*Aêɲ ba yenaɲ auk ma aêntêk. Yalenɲhaviɲ Wapômbêɲ anêɲ balabuɲ imbitak yenaɲ alaɲ, ma doɲtom yakapôlôn bô hathak hadum ba kambom habitak yenaɲ alaɲ. Ai, malain êɲ habulij ya kambom anôn! Yalenɲvɲkupik hathak hadum kambom ba intu havôv ya hi loɲôndê ɲama. Opalê intu hatôm nêɲ ya sa? Wapômbêɲ hathak alalôaniɲ Anyô Bêɲ Yisu Kilisi iyom intu hatôm nêɲ ya vê êɲjêk kambom anêɲ lôklokwaɲ, ba intu yahananaɲ yalenɲmavi hadêɲ Wapômbêɲ.

8

Lêk asopa Lovak Mathêɲ anêɲ loɲôndê lukmuk

¹ Abô takatu ba bôk yahananaɲ yôv anêɲ ôdôn ma aêntêk. Wapômbêɲ tem miɲ indum abô ba nêɲ malain êndêɲ avômalô takatu ba êmô haviɲ Yisu Kilisi ami. ² Ek malê nena hathak Yisu Kilisi anêɲ ku, ma Lovak Mathêɲ atu ba hêv lôkmala anêɲ lôklokwaɲ hêv alalô vê hêk kambom anêɲ lôklokwaɲ atu ba havôv alalô hi ek nama. ³ Alalôaniɲ kapôlônij bô miɲ hatôm esopa balabuɲ ami ba intu balabuɲ êɲ miɲ hatôm nêɲ alalô vê êɲjêk kambom anêɲ lôklokwaɲ ami. Ma doɲtom Wapômbêɲ da hadum nôɲ êɲ hathak hêv Nakaduɲ halêm hatôm anyô pik atu ba hadum kambom. Ma hêv yani hatôm da hathak alalôaniɲ kambom ba hawa anêɲ vovaɲ. ⁴*Yani hadum aêɲ ek balabuɲ injik anêɲ anôn imiɲ alalô atu ba asopa Lovak Mathêɲ anêɲ loɲôndê ma miɲ kapôlônij bô anêɲ loɲôndê ami.

⁵ Avômalô takatu ba êmô kapôlônij bô vibij ethak leɲijhabi auk takatu ba kapôlônij bô lahaviɲ. Ma doɲtom avômalô takatu ba êmô Lovak Mathêɲ vibij ethak leɲijhabi auk takatu ba Lovak Mathêɲ lahaviɲ. ⁶ Ma avômalô takatu ba iniɲ auk hasopa kapôlônij bô anêɲ auk tem nema. Ma doɲtom avômalô takatu ba iniɲ auk hasopa Lovak Mathêɲ

* 7:11: Stt 3:13 * 7:12: 1Ti 1:8 * 7:15: Gal 5:17 * 7:23: Gal 5:17; 1Pi 2:11 * 7:24-25: 1Ko 15:57 * 8:4: Gal 5:16,25

anêj auk tem neja lôkmala ba nêmo labali. ⁷ Avômalô takatu ba evaloj kapôlônjin bô miñ hatôm nesopa Wapômbêj anêj balabuñ ami. Ba intu miñ esopa ami ba iniñ auk hapôlik hathak yani. ⁸ Ma avômalô takatu ba kapôlônjin bô hayabiñ i miñ hatôm nindum Wapômbêj lamavi ami.

⁹* Ma doñtom môlônim kapôlômim bô miñ hayabiñ môlô ami ma mi. Wapômbêj anêj Lovak Mathej da intu hamô môlô kapôlômim ba hayabiñ môlô. Ma avômalô takatu ba Kilisi anêj Lovak Mathej mi, thêlô êj intu miñ yani anêj ami. ¹⁰* Udum kambom ba intu unim kupik tem ema. Ma doñtom Kilisi hamô môlô kapôlômim ba bôk ubitak avômalô thêthônj yôv. Aêj ba dahôlômim lêk hawa lôkmala anêj yôv. ¹¹ Wapômbêj bôk hik Yisu Kilisi liñ hêk ñama. Ma anêj Lovak Mathej hamô môlô kapôlômim, ba hathak Lovak Mathej anêj ku ma Wapômbêj tem nêmo lôkmala êndêj kupik atu ba tem ema aêj iyom.

Lovak Mathej hadum ba alalô abitak Wapômbêj nali

¹² Aêj ba aiyaj thêlô, alalôaniñ ku hêk ek nasopa Lovak Mathej anêj auk ma miñ nasopa kapôlônjin bô anêj auk esak loñbô ami. ¹³* Môlô osopa unim kapôlômim bô anêj auk, êj ma tem noma. Ma doñtom uik kambom atu ba kapôlômim bô lahaviñ vônô hathak Lovak Mathej, êj ma tem nêmo lôkmala. ¹⁴ Wapômbêj anêj avômena ma avômalô takatu ba Lovak Mathej halom i. ¹⁵* *Wapômbêj hêv anêj Lovak Mathej hadêj alalô. Ma Lovak Mathej hadum ek alalô nambitak Wapômbêj da anêj avômena ba intu alaj nena, "Aba, Wakamik!"* Ma miñ hatak alalô hamô yani vibiñ ek nakô esak loñbô ami. ¹⁶* Ma Lovak Mathej hathak hik alalôaniñ auk loñ nena alalô ma Wapômbêj anêj avômena anêj. ¹⁷ Alalô ma Wapômbêj anêj avômena ba intu tem alalô naja nôm mavi takatu ba yani bôk habutiñ haviñ anêj avômalô. Avanônj, tem naja nôm mavimavi takêj anêj Wapômbêj imbiñ Kilisi. Ma lêk awa vovaj hatôm yani bôk hawa, êj ma tem naja athêj lôkmanjin imbiñ yani.

Lôkmanjin tem imbitak embej yam

¹⁸ Avanônj, Wapômbêj tem injik anêj lôkmanjin thô ek namô kapô. Ba intu yalenjhabi nena malaiñ lomaloma takatu ba lêk hapôm alalô, êj ma nôm oyaj lôkthô. ¹⁹ Nômkama sapêj atu ba Wapômbêj hapesaj ma êvsaj ba eyabiñ ek nêgê waklavônj atu ba tem yani injik anêj avômena thô. ²⁰⁻²¹* Ek malê nena nômkama pik sapêj lêk êmô mayaliv. Wapômbêj habuliñ hathak Adam anêj kambom ba hêv malaiñ hadêj nôm takêj. Ma nôm takêj miñ leñinhaviñ aêj ami. Nômkama takatu ba hapesaj lêk epalê ba hatôm êmô koladônj. Ma doñtom wak te tem nêmo nôm takêj vê ênjêk koladônj êj ba nede yaiñ imbiñ Wapômbêj anêj avômena takatu ba êmô anêj lôkmanjin kapô. Ba intu nômkama lôkthô lêk êv malleñj.

²² Alalô ayala nena nômkama sapêj atu ba Wapômbêj bôk hapesaj ma lôkthô lêk elaj ba elom everj hatôm avi lavuvi ek embathu aleba lêk. ²³* Vovaj êj lêk hapôm alalô haviñ ma miñ nômkama iyom ami. Wapômbêj bôk hêv Lovak Mathej yôv hatôm nôm mavi môñ hadêj alalô. Ba intu alalôaniñ kapôlônjin halaj ba halom havej ba hayabiñ wak atu ba alalô tem nambitak êtôm Wapômbêj da anêj avômena anêj lôk nêmo kupik lukmuk êndêj alalô. ²⁴ Avanônj, Wapômbêj bôk hêv alalô bulubiñ yôv, ma doñtom miñ alalô ayê balabuñ anêj anêj sapêj hathak malleñj ami denaj. Ba intu aêv malleñj ba ayabiñ anêj anêj. Avômalô miñ ethak eyabiñ nôm takatu ba bôk ewa yôv ami. Mi. ²⁵ Ma aêj iyom ma alalô aêv malleñj hathak nôm takatu ba miñ bôk ayê ami denaj. Ba intu amô maliñyaô ba ayabiñ.

²⁶ Ma Lovak Mathej hathak hêv alalô sa haviñ. Alalô lokwanj mi ba athônj nena natej mek aisê. Êj ma Lovak Mathej da hêv alalô sa ba hatej mek hatôm kapô halaj iyom

* 8:9: 1Ko 3:16; 12:3 * 8:10: Gal 2:20 * 8:13: Gal 6:8; Kol 3:5 * 8:15: 2Ti 1:7 * 8:15: Gal 4:5-7; ALK 21:7

* 8:15: 'Aba' anêj ôdônj nena 'wakamik' hathak Abô Alam. Nôñgô Mak 14:36. * 8:16: 2Ko 1:22 * 8:20-21: Stt 3:17-19 * 8:23: 2Ko 5:2-4

ma abô mi. ²⁷ *Ma Wapômbêj atu ba hayala kapôlônjij sapêj halanjô ba hayala Lovak Mathej anêj mek êj. Ek malê nena Lovak Mathej hatej mek ek avômalô mathej hatôm Wapômbêj anêj lahavij.

Avômalô takatu ba Wapômbêj halam tem nêtôm Kilisi

²⁸ *Alalô ayala nena Wapômbêj hathak hawa nômkama nômbêj atu ba habitak ba hadum ek nô mavi imbitak ek avômalô takatu ba leñijhavij yani. Thêlô ma yani bôk halam i yôv hatôm yanida anêj lahavij. ²⁹ *Sêbôk atu ba môn anôn ma Wapômbêj bôk hayala i yôv ba habi bañ hayôhêk i ek nimbitak êtôm yanida Nakaduñ Kilisi. Hadum aêj ek Kilisi imbitak anyô môn ek iviyañ lôk livi nômbêj atu ba everj yam. ³⁰ Ma avômalô takatu ba bôk habi bañ hayô hêk i yôv intu halam i havij. Ma takatu ba bôk halam i yôv ma hayê i nena ñê thêthônj havij. Ma takatu ba bôk hayê i nena thêthônj ma tem nêm deda lôkmanjij êndênj i imbiñ.

Nômplate mij hatôm nêm alalô vê ênjêk Wapômbêj anêj lahavij ami

³¹ *Aêj ba alalô nanañ aisê esak nô m takatu ba Wapômbêj hadum? Yani hamiñ haviñ alalô, êj ma opalê hatôm êmô alalô lu? Mi anônj! ³² Wapômbêj hatak Nakaduñ halôk ñê kambom baheñij ba hama hathak alalô sapêj ma mij havasiñ ami. Aêj ba intu nayala nena tem injik anêj lawapôm sam ba nêm mek lomaloma êyô êmô loj imbiñ ek nêm alalô sa. ³³ *Wapômbêj da bôk habi bañ hayôhêk alalô yôv. Ba intu opalê hatôm enañ alalôaniñ kambom bêtj? Mi anônj, Wapômbêj da bôk halam alalô yôv nena thêthônj! ³⁴ Ba intu opalêla tem nenañ nena alalô naja kambom anêj vovañ? Mi anônj. Ek malê nena Yisu Kilisi atu ba bôk hama ma haviyô hathak loñbô ba lêk hamô Wapômbêj bañ vianônj ba hathak hanañ hik lambô liñ ek nêm alalô sa.

³⁵ Malê te hatôm êmbôv alalô vê ênjêk Kilisi anêj lahaviñ alalô? Malaiñ lomaloma lôk vovañ ma avômalô ethañ alalô lôk bôm bêtj lôk amô thavuthiñ hathak nômkama ma kambom takatu idum ek nijik alalô vônô mena ele alalô vônô hathak biñ, nô m takêj hatôm êmbôv alalô vê e? Mi anônj! ³⁶ Hatôm bôk eto nena, “Yêlô ma anêm avômalô ba intu ethak idum ek nijik yêlô vônô wak nômbêj intu.

Yêlô hatôm boksipsip atu ba evaloñ ek nijik vônô.”

Kapyá Yey 44:22

³⁷ Ma donjom malaiñ takêj mij hatôm êmô alalô lu ami. Mi, hathak Kilisi atu ba lahaviñ alalô, alalô lovak ba ik nô m takêj sapêj sesoñ. ³⁸ Yenañ auk thekthek nena nômlate mij hatôm êmbôv alalô vê ênjêk Wapômbêj anêj lahaviñ ami. Mi anônj! Alalô ama mena amô lôkmala, mena aje la lôk ñgôk la, mena nô m takatu ba lêk hamô mena tem nimbitak embej yam, mena lôklokwañ la, ³⁹ mena nômkama vuliñ lôk nômkama vibij, mena nômlate atu ba Wapômbêj hapesañ tem nêm alalô vê ênjêk Wapômbêj anêj lahaviñ atu ba halêm anêj alalôaniñ Anyô Bêtj Yisu Kilisi e? Mi anônj!

9

Pol lahiki hathak avômalô Israel

¹ Yahamô haviñ Kilisi ba intu abô alêla takatu ba tem yanañ ma avanônj iyom. Mij yahասau môlô ami. Mi, yenañ auk ma Lovak Mathej hik loj haviñ. ² Wak nômbêj intu ma yakapôlônj malaiñ kambom ba vovañ bêtj haliñ ya ³ *hathak yenañ avômalô, thêlô ma yêlô ôdônj te iyom. Yalenjhaviñ thêlô nê nê m imbiñ ek Wapômbêj nêm thêlô bulubiñ. Hêv thêlô bulubiñ, êj ma hatôm nêm ya vê ênjêk Kilisi ba imbi ya êndôk loj atum ek nêm thêlô sa. ⁴ *Yahanañ hathak avômalô Israel iyom. Wapômbêj bôk halam i yôv ek nimbitak anêj avômena ma hik anêj lôkmanjij thô hadênj i. Ma havak tabô lôk habitij abô haviñ iniñ limi. Ma hêv balabuñ lôk hadônj i ek nê nê m yej êndênj yani. ⁵ Iniñ limi bôbô ma ñê lôk athêj bêtj. Ma Kilisi halêm pik hatôm anyô ba habitak anêj iniñ thalalenj.

* 8:27: Sng 139:1 * 8:28: Ep 1:11 * 8:29: Kol 1:18; Hib 1:6 * 8:31: Sng 118:6 * 8:33: Ais 50:8-9 * 9:3: Kis 32:32 * 9:4: Kis 4:22; Sng 147:19; Lom 15:8; Hib 9:5

Yanida ma Wapômbêḅ ma nômkama lôkthô anêḅ alarḅ. Nambô anêḅ athêḅ esak leḅ êtôm wak nômbêḅ intu sapêḅ. Avanôḅ.

Wapômbêḅ anêḅ loḅndêḅ halam anêḅ avômalô

⁶ Wapômbêḅ bôk havak abô haviḅ avômalô Israeḅ. Ma lêk Israeḅ bêḅ anôḅ êdô Kilisi, ma doḅtom Wapômbêḅ anêḅ abô miḅ hêv yak ami. Ek malê nena avômalô takatu ba ibitak anêḅ Israeḅ, vi atu ba Wapômbêḅ halam iyom intu Israeḅ anôḅ ma vi ma mi. ⁷ Ma aêḅ iyom ma limi lukmuk takatu ba ibitak anêḅ Ablaham ma miḅ Ablaham nali sapêḅ ami. Mi, vi atu ba ibutiḅ abô hathak iyom intu nali anôḅ ma vi atu ba mi ma mi. Hatôm Wapômbêḅ bôk hanarḅ hadêḅ Ablaham nena,

“Aisak nali iyom intu libumi lukmuk tem nimitak.”

Môḅ Anôḅ 21:12

⁸* Abô êḅ anêḅ ôdôḅ nena avômena takatu ba Wapômbêḅ habutiḅ abô hathak iyom intu ba Wapômbêḅ anêḅ nali. Ma avômena takatu ba Ablaham habi vê, thêlô ma miḅ Ablaham nali anôḅ ami. ⁹ Abô êḅ ma hatôm abô atu ba bôk ibutiḅ ba hanarḅ,

“Sondabêḅ yarḅ endake yahale halêm hathak loḅbô ma Sala tem embathu okna te.” *Môḅ Anôḅ 18:10,14*

¹⁰ Okna êḅ ma bumalô Aisak. Vêḅ ma hawa Lebeka ba havathu amena lopopek. ¹¹⁻¹² Amena ju êḅ mi denarḅ ma Wapômbêḅ hanarḅ hadêḅ Lebeka aêntêk,

“Amena yarḅ bêḅ tem imbitak yarḅ molok anêḅ anyô ku.”

Môḅ Anôḅ 25:23

Odarô! Amena ju êḅ mi denarḅ ba miḅ idum kambom lo mavi la ami. Ma doḅtom abô êḅ habitak môḅ ba hik thô nena Wapômbêḅ hathak habi barḅ hayôhêk avômalô hatôm yanida anêḅ auk atu ba bôk lahabi. Ma miḅ hathak iniḅ ku ami. Mi, halam i hathak yanida anêḅ lahaviḅ. ¹³ Hatôm bôk eto nena,

“Yaleḅhaviḅ Jekop, ma yahadô yarḅ bêḅ Isau”.

Mal 1:2-3

¹⁴ Aêḅ ba nanarḅ aisê? Wapômbêḅ hadum aêḅ ma miḅ thêthôḅ ami e? Mi anôḅ! ¹⁵ Yani bôk hanarḅ hadêḅ Mose nena,

“Yakapôlôḅ hik ya hathak anyôla, êḅ ma tem yanêm yakapôlôḅ ek ôpêḅ.

Ma yaleḅhaviḅ yanêm anyôla sa, êḅ ma tem yanêm ôpêḅ sa.”

Etak Ijip 33:19

¹⁶* Aêḅ ba intu Wapômbêḅ habi barḅ hayôhêk avômalô hathak yanida anêḅ lahiki. Ma miḅ hathak iniḅ ku lôk leḅḅhaviḅ ami. ¹⁷ Hatôm bôk eto Wapômbêḅ anêḅ abô hadêḅ Pelo aêntêk,

“Yahatak o hatôm kiḅ ek yangik yenaḅ lôklokwarḅ thô esak o ek avômalô pik sapêḅ neyala yenaḅ athêḅ.”

Etak Ijip 9:16

¹⁸ Ba intu Wapômbêḅ lahaviḅ nêḅ kapô ek anyôla, êḅ ma hêv kapô ek ôpêḅ. Ma lahaviḅ indum avômalô vi leḅndôḅ kôtôḅ, êḅ ma hadum thêlô leḅndôḅ kôtôḅ.

¹⁹ Môlô te tem endarô abô êḅ ba enarḅ, “Aisê ka Wapômbêḅ hanarḅ avômalô leḅndôḅ kôtôḅ iniḅ kambom bêḅ? Thêlô miḅ hatôm netak Wapômbêḅ anêḅ lahaviḅ ba nesopa iniḅ leḅḅhaviḅ ami, aêḅ e?” ²⁰* Ma doḅtom o anyô alê ba hôwê Wapômbêḅ anêḅ abô viyarḅ? Hatôm nôḅ atu ba epesarḅ, enarḅ êndêḅ ôpatu ba hapesarḅ yani nena, “Hopesarḅ ya aêḅ eka?” ²¹* Ôpatu ba hapesarḅ uḅ hatôm enja pik tôktôk ba epesarḅ uḅ ek indum ku mavimavi esak lôk epesarḅ uḅ ek indum ku oyarḅ esak imbiḅ e?

²² Ma aêḅ iyom ma Wapômbêḅ da hatôm esopa anêḅ lahaviḅ ba injik anêḅ lôkliḅyak lôk lamaniḅ thô ba imbuliḅ ḅê takatu ba bôk epesarḅ i yôv ek neja vovarḅ. Ma doḅtom mi, havalorḅ kapô loḅ ba miḅ habuliḅ ḅê takêḅ kethêḅ ami. ²³ Yani hadum aêḅ ek injik anêḅ lôkmanḅiḅ anôḅ thô êndêḅ avômalô ôdôḅ yarḅ atu ba lahiki hathak. Yani bôk hapesarḅ i yôv ek nêḅ anêḅ lôkmanḅiḅ êndêḅ i. ²⁴ Avômalô takêḅ ma alalô takatu ba Wapômbêḅ bôk halam yôv, avômalô Israeḅ lôk avômalô loḅ buyarḅ haviḅ. ²⁵ Hathak avômalô loḅ buyarḅ ma Wapômbêḅ bôk hanarḅ hadêḅ Hosea nena,

“Avômalô takatu ba miḅ yenaḅ ami ma tem yandam i nena ‘yenaḅ avômalô’.

* 9:8: Gal 4:23 * 9:16: Ep 2:8 * 9:20: Ais 29:16; 45:9 * 9:21: Jer 18:6

Ma avômalô takatu ba miñ yalenhaviñ i ami ma tem yandam i nena ‘avômalô takatu ba yalenhaviñ videdauñ.’ ” *Hosea 2:23*

²⁶ Lôk hanañ nena,

“Loñ atu ba bôk yahanañ hadên thêlô nena, ‘Môlô ma miñ yenañ avômalô ami’, loñ êñ ma tem nendam thêlô nena, ‘Wapômbênj Lôkmala anên nali.’ ” *Hosea 1:10*

²⁷ Ma hathak avômalô Islael ma plopet Aisaia bôk halañ nena, “Avômalô Islael ma hatôm thathe ngwêk dañ,

ma doñtom Anyô Bêñ tem nêñ auviñna iyom bulubiñ.

²⁸ Ek malê nena Anyô Bêñ tem esopa anên indum abô esak avômalô pik sapên ba injik dañ siñ kethên oyañ.” *Aisaia 10:22-23*

²⁹ Abô êñ ma hatôm abô yañ atu ba Aisaia bôk hato nena,

“Anyô Bêñ Lôklokwañ Lôkthô Anên Ôdôn miñ hadô alalô doho ek namô lôkmala ami, êñ ma alalô lôkthô tem nambitak vongovañ oyañ êtôm Sodom lo Gomola.” *Aisaia 1:9*

Avômalô Islael miñ esopa loñôndê êvhaviñ ami

³⁰ Aên ba alalô nanañ aisê? Avômalô loñ buyañ miñ idum ek nimitak thêthôn ami, ma doñtom ibitak thêthôn hathak iniñ êvhaviñ. ³¹ Ma avômalô Islael esopa balabuñ ek nimitak thêthôn, ma doñtom miñ ibitak thêthôn ami. ³² Eka? Thêlô esoñ nena tem nimitak thêthôn esak iniñ ku esopa balabuñ ma miñ hathak iniñ êvhaviñ ami. Thêlô evak valu vuviyathiñ atu silili ba habi i pônên. ³³ Hatôm bôk eto nena, “Odañô! Yahatak valu yaônate hamô Saion ek ende anyô liliñ ba imbi i pônên lôk valu bên te ek nembak silili ba nêñem yak.

Ma avômalô takatu ba êvhaviñ yani tem miñ nêñem mama êndên i ami.”

Aisaia 8:14; 28:16

10

Islael miñ eyala Wapômbênj anên loñôndê ek nimitak thêthôn ami

¹ Aiyañ thêlô, yakapôlôn lahaviñ yenañ avômalô Islael nêpôm Wapômbênj anên bulubiñ ba intu yahateñ mek ek thêlô. ² Yahanañ avanôn nena thêlô ethak lôklokwañ ek nesopa Wapômbênj, ma doñtom miñ eyala loñôndê êñ katô ami. ³ Thêlô miñ eyala loñôndê atu ba Wapômbênj bôk hapôpêk ek endam avômalô nena thêthôn ami. Mi, esopa thêlôda iniñ loñôndê ek nimitak thêthôn. Ba intu miñ êwê Wapômbênj anên lahaviñ êñ vibiñ ami. ⁴ Kilisi ma balabuñ anên dañ ba intu avômalô takatu ba êvhaviñ yani ibitak thêthôn hêk Wapômbênj ma.

⁵ Mose bôk hato abô hathak loñôndê balabuñ atu ba avômalô nesopa ek nimitak thêthôn ma aêntêk,

“Ëtê takatu ba esopa abô balabuñ dedauñ mavi ma miñ êv yak hathak bute ami intu tem neja lôkmala.” *Wok Plis 18:5*

⁶ Ma doñtom loñôndê atu ba avômalô nimitak thêthôn esak nêñemimbiñ ma miñ malaiñ hatôm loñôndê nesopa abô balabuñ ami, ma mi. Hatôm bôk eto nena,

“Môlô miñ noson nena unim ku bên hêk ek nosak leñ ba unu ami.” *Lo 30:12*

Mi, Kilisi bôk halêm yôv ba intu notak auk êñ. ⁷ Ma hatôm bôk eto nena,

“Môlô miñ noson nena unim ku bên hêk ek unu loñ ñama ami.” *Lo 30:13*

Mi, Wapômbênj bôk hik yani liñ yôv hêk loñ ñama ba intu notak auk êñ. ⁸ Loñôndê nanêñemimbiñ miñ hanañ hathak nandum ku takên ami. Mi, hanañ nena,

“Wapômbênj anên abô lék habobo môlô ba hamô vemimbôlêk lôk kapôlômim yôv.” *Lo 30:14*

Abô nêñemimbiñ êntêk intu yêlô athak anañ hadên môlô. ⁹ Aêntêk nena honañ bên hale vembôlêk nena, “Yisu ma Anyô Bêñ” lôk hôêvhaviñ hêk kapôlôm nena Wapômbênj hik yani liñ hêk ñama, êñ ma Wapômbênj tem nêñ o bulubiñ. ¹⁰ Ek malê nena hêk kapôlônij ma avômalô ethak êvhaviñ ba Wapômbênj halam i nena ñê thêthôn. Ma hale veñjibôlêk ma avômalô ethak enañ iniñ êvhaviñ bên ba Wapômbênj hêv i bulubiñ.

¹¹ Hatôm Wapômbêñ anêñ kapya bôk hanañ nena,
 “Opalêla takatu ba êvhaviñ yani ma tem miñ nêñem mama êndên i ami.” *Aisaia 28:16*

¹² *Anyô Bêñ doñtom êñ iyom intu avômalô pik sapêñ iniñ Anyô Bêñ. Ba intu abô êñ hanañ hathak avômalô sapêñ, avômalô Israeël lôk avômalô loñ buyañ haviñ. Ma takatu ba elam yani ma hathak hêv anêñ wapôm anôn hadên i. ¹³ *Hatôm bôk eto nena,
 “Lôkthô atu ba elam Anyô Bêñ anêñ athên ma tem neja bulubiñ.” *Joel 2:32*

¹⁴⁻¹⁵ Avômalô takatu ba miñ êvhaviñ Anyô Bêñ ami ma tem nendam yani aisê? Môn ma nanêm anyô ek enañ Abô Mavi êñ bêñ. Ma hanañ bêñ ba elañô, êñ ma tem nêñemimbiñ ba nendam yani ek nêñ thêlô bulubiñ. Hatôm bôk eto nena,
 “Avômalô takatu ba elañô Abô Mavi, thêlô êbôi hathak nê takatu ba ewa abô êñ ba êyô enañ.” *Aisaia 52:7*

¹⁶⁻¹⁷ Aên ba avômalô ethak elañô abô hathak Kilisi vêm ka êvhaviñ Abô Mavi takatu ba elañô. Ma doñtom avômalô Israeël naju iyom ewa Abô Mavi êñ thô. Hatôm bôk Aisaia hanañ,
 “Anyô Bêñ, opalê hêvhaviñ abô takatu ba yêlô anañ hadên i? Mi la.” *Aisaia 53:1*

¹⁸ Ma malê te hapôm Israeël ba thêlô bêñ anôn miñ êvhaviñ ami? Thêlô miñ elañô Abô Mavi ami e? Mi, bôk elañô yôv. Hatôm bôk eto nena,
 “Abô êñ bôk haveñ mayaliv ba hi hayô pik anêñ dañ.” *Kapya Yey 19:4*

¹⁹⁻²¹ Avanôn, Israeël elañô, ma doñtom êthôn anêñ ôdôn paliñ e? Mi, thêlô bôk elañô ba eyala yôv ma doñtom miñ êvhaviñ ami. Lemimimbi abô atu ba Aisaia bôk hatô hathak Israeël nena,
 “Wak nômbên intu ma yahalek yabaheñ hadên môlô,
 ma doñtom môlô ma nê auk thekthek lôk lemimôndôn kôtôn.” *Aisaia 65:2*

Ba intu Wapômbêñ hanañ ba Mose hatô aêntêk,
 “Tem yanêm mek mavi êndên avômalô athên mi lôk auk mi ek yandum môlô Israeël malarinikilik lôk leñinraña.” *Lo 32:21*

Ma Aisaia miñ hakô ami ma hanañ auk êñ bêñ nena,
 “Avômalô takatu ba miñ êbôlêm ya ami intu bôk êpôm ya yôv.
 Ma avômalô takatu ba miñ enañ hik ya liñ ami ma tem yangik ya thô êndên i.” *Aisaia 65:1*

11

Wapômbêñ miñ havôliñ dôñ ek Israeël ami

¹ *Aên ba intu yahanañ hik môlô liñ nena Wapômbêñ hapôlik ek anêñ avômalô Israeël e? Milôk. Yada ma anyô Israeël te ma Ablaham anêñ lim ba yahabitak anêñ Benjamin anêñ ôdôn ba intu oyala nena Wapômbêñ miñ hapôlik ek Israeël ami. ² Sêbôk atu ba môn anôn ma Wapômbêñ bôk lahaviñ thêlô yôv ba intu miñ hapôlik hathak anêñ avômalô ami. Lemimimbi Wapômbêñ anêñ kapya bu atu ba hanañ hathak Elia. Yani hatatale avômalô Israeël ba hanañ hadên Wapômbêñ nena,
³ “Anyô Bêñ, thêlô ik anêm plopet pôpônô lôk ik anêm loñ êbôk da pepesa. Ma yada iyom êntêk yahamô denañ ba thêlô idum ek nijik ya vônô imbiñ.” *I Kij 19:10,14*

⁴ Ma doñtom Wapômbêñ hanañ aisê hadên Elia? Hanañ,
 “Yahavalon avômalô Israeël hatôm 7,000 takatu ba miñ êv yey hadên Ngôk Baal ami loñ hatôm yada yenañ. Ma miñ o iyom ami.” *I Kij 19:18*

⁵ Ma lêk aên iyom, Wapômbêñ hik anêñ wapôm sam ba halam avômalô Israeël auviña.

⁶ *Yani habi anêñ wapôm sam ba halam thêlô. Ma miñ hathak iniñ ku ami. Hêv hathak iniñ ku, êñ ma miñ wapôm anôn ami.

⁷ Abô êñ anêñ ôdôn ma aêntêk. Avômalô Israeël idum lôklokwañ ek nimbitak thêthôn ênjêk Wapômbêñ ma, ma doñtom mi. Vi atu ba Wapômbêñ halam iyom intu ibitak

thêthônj. Ma vi dedauj ma hadum thêlônij auk thekthek. ⁸ Hatôm Wapômbênj anêj kapya hanaj,

“Wapômbênj bôk hadum ba thêlô lejvinjalainj.

Ma bôk hik malejij sij ek mij nêgê ami.

Ma bôk habi lejôndônj sij ek mij nedañô ami.

Ba bôk êmô aênj aleba lêk.”

Lo 29:4; Aisaia 29:10

⁹ Ma hatôm bôk ba Devit hanaj hadênj Wapômbênj hathak avômalô Israél nena,

“Undum nôm mavi atu ba thêlô ethak eyanj imbitak êtôm adêk ek embalonj thêlô lonj ek nênem yak ba neja malainj êtôm inij vuli.

¹⁰ Ômbi thêlô malejij sij ek mij nêgê tak ami,

ma wak nômbênj intu ma thêlô dômij lokwanj da lokbanj ênjêk aênj.”

Kapya Yey

69:22-23

Wapômbênj hawa alokwanj bomanj thananj ba hagêgê lonj havij alokwanj yôhok

¹¹ *Ba intu yahanaj hadênj môlô hathak Israél aêntêk. Thêlô êv yak ba mij hatôm nimbiyô esak lonjbô ami e? Mi anônj, tem nimbiyô esak lonjbô. Ma doñtom hathak inij kambom ma Wapômbênj hêv avômalô lonj buyanj bulubij ek batu nêgê ba malejijkilik esak. ¹² Hathak inij kambom lôk etak Wapômbênj ma avômalô pik sapênj lôk avômalô lonj buyanj ewa mek mavi. Vêm ba ele i liliñ, êñ ma oyala nena tem neja mek mavi bênj anônj êmônj ek yanj bô.

¹³ Yahato abô êntêk hadênj môlô avômalô lonj buyanj. Wapômbênj bôk halam ya ek yambitak avômalô lonj buyanj inij aposel ba yalenj mavi hathak ku êñ. Ba intu yahadum ku êñ dedauj mavi ¹⁴ ek batu yenanj avômalô Israél nêgê nôm mavi takatu ba Wapômbênj hadum hathak môlô ba malejijkilik esak ek Wapômbênj nêm doho bulubij. ¹⁵ Lêk ma Wapômbênj hatak avômalô Israél ba intu avômalô pik sapênj ethak doñtom havij Wapômbênj. Ma haveñ yam atu ba Wapômbênj hawa i hathak lonjbô, êñ ma tem êtôm iviyô hêk ñama.

¹⁶ Alalô ayala nena êbôk polom ba êv bute hadênj Wapômbênj, êñ ma polom lôkthô habitak matheñ. Ma alokwanj oliv ñgalôk matheñ ma anêñ thananj sapênj ma matheñ havij. Ma aênj iyom ma avômalô Israél inij limi bôbô bôk matheñ ba intu limi lukmuk ma tem matheñ aênj iyom. ¹⁷ *Avômalô Israél ma hatôm alokwanj oliv yôhok êñ. Ma môlô avômalô lonj buyanj ma hatôm alokwanj oliv bomanj. Ma Wapômbênj hale oliv yôhok anêñ thananj doho vê, ma hawa môlô oliv bomanj anêñ thananj ba hagêgê lonj hathak oliv yôhok. Ba intu môlô othak doñtom havij thananj vi atu ba hamô denanj ba owa pik anêñ lênglêng atu ba oliv ñgalôk havôn. ¹⁸ Aênj ba mij nobam amda ba nonanj nena yêlô awa alokwanj yôhok thananj anêñ lonj ami. Môlô ma thananj oyanj ma Israél limi ma ñgalôk, ma ñgalôk êñ intu havatho môlô lonj ma mij môlô ovatho a êñ anêñ ñgalôk lonj ami.

¹⁹ Ma doñtom môlô doho tem nonanj nena, “Wapômbênj hale thananj doho vê ek yêlô naja inij lonj.” ²⁰ Avanônj, ma doñtom lemimimbi nena Wapômbênj hadabênj i kisi hathak mij êvhavij ami ma hawa môlô hathak unim ôêvhavij. Ba intu nôkô ek Wapômbênj ba mij nobam amda ami. ²¹ Wapômbênj bôk hadabênj alokwanj yôhok da anêñ thananj vi kisi yôv, ma hatôm edabênj môlô kisi imbij. ²² *Ba intu lemimimbi nena Wapômbênj hathak mayôhok lôk mathêlêv havij. Yani mathêlêv hadênj avômalô takatu ba êv yak, ma mayôhok hadênj môlô takatu ba ômô anêñ mayôhok kapô ba mij notak ami. Ma otak, ma tem edabênj môlô kisi imbij. ²³ Ma avômalô Israél ele i liliñ ba êvhavij, êñ ma tem Wapômbênj êgêgê i lonj esak alokwanj atu esak lonjbô. Yani hatôm indum aênj. ²⁴ Ek malê nena Wapômbênj bôk hale môlô vê hêk oliv bomanj ba hagêgê lonj hathak oliv yôhok yôv. Alokwanj êñ ma mij unim ami. Ba intu mij malainj ek êgêgê oliv yôhok da anêñ thananj esak lonjbô ami.

Wapômbênj lahavij injik anêñ lahiki thô êndênj avômalô sapênj

* 11:11: Ap 13:46 * 11:17: Ep 2:11-19 * 11:22: Jon 15:2,4

²⁵ Aiyarj thêlô, yalerjhaviņ môlô noyala abô lôk kup êntêk ek miņ nômboam ami. Abô lôk kup êņ ma aêntêk. Avômalô Israeļ vi iniņ kapôlôņiņ lêk thektheke ba tem nêmo aêņ endeba avômalô loņ buyarj takatu ba Wapômbêņ halam i, nênimimbiņ ba nêyô ek yani am. ²⁶ *Êņ ma tem yani nêmo Israeļ sapêņ bulubiņ. Hatôm bôk eto abô atu ba Wapômbêņ hanaņ nena,

“Anyô hêv bulubiņ tem êlêm anêņ Saion,
ma tem injik avômalô Israeļ liliņ êņjêk iniņ kambom.

²⁷ *Êņ ma tem yalerjimbi tabô atu ba bôk yahavak haviņ i nena
tem yanêm iniņ kambom vê.”

Aisaia 59:20-21

²⁸ Avômalô Israeļ miņ ewa Abô Mavi thô ami ba intu Wapômbêņ hapôlik hathak i. Nôm êņ hêv môlô avômalô loņ buyarj sa. Ma doņtom Wapômbêņ bôk halam thêlô ba havak balabuņ haviņ iniņ limi ba intu lahaviņ thêlô denaņ. ²⁹ Ek malê nena Wapômbêņ hathak halam avômalô ba hêv mek hadêņ i ma tem miņ lapaliņ i ba nêmo anêņ mek vê esak loņbô ami. ³⁰ Bôk môlô avômalô loņ buyarj lemimôndôņ kôtoņ hadêņ Wapômbêņ. Haverj yam ma avômalô Israeļ leņiņôndôņ kôtoņ haviņ ba intu Wapômbêņ hêv kapô hadêņ môlô. ³¹ Ma aêņ iyom ma avômalô Israeļ lêk leņiņôndôņ kôtoņ ba Wapômbêņ hêv kapô ek môlô. Hadum aêņ ek wak te ma tem nêmo kapô ek thêlô imbiņ. ³² Wapômbêņ hatak avômalô sapêņ ek nesopa iniņ leņiņôndôņ kôtoņ ek injik anêņ lahiki thô êndêņ thêlô sapêņ.

Nambô Wapômbêņ anêņ athêņ

³³ *Aiyê, yahasonj kambom hathak Wapômbêņ anêņ wapôm lôk anêņ auk lôk anêņ hayala nômkama ma anêņ daņ mi!

Opalê hatôm eyala anêņ auk atu ba lahabi am? Mi anôņ.

Anyô late miņ hatôm eyala anêņ loņôndê atu ba hapesarj ami.

³⁴ *Opalê hatôm eyala Wapômbêņ anêņ tabilôk? Mi.

Ma opalê hatôm nêmo auk êndêņ yani? Mi anôņ.

Aisaia 40:13

³⁵ Ma opalê hatôm nêmo nômlate êndêņ yani ek êwê viyarj. Milôk!

Jop 41:11

³⁶ *Nômkama lôkthô halêm anêņ yani ba imiņ hathak anêņ lôklokwarj lôk êmô ek nêmbô yani.

Nanêm athêņ lôkmaņgiņ êndêņ yani êtôm wak nômbêņ intu sapêņ. Avanôņ biņ.

12

Nanêm i êtôm da êndêņ Wapômbêņ

¹ *Aêņ ba, aiyarj thêlô, Wapômbêņ lahiki lôbôlôņ hathak alalô. Ba intu yahasonj môlô lokwarj nena nônim am vidoņ êndêņ yani êtôm alim takatu ba ik vônô hêk loņ êbôk da. Da êņ ma lôkmala lôk matheņ ba hêv lamavi hadêņ Wapômbêņ. Êņ ma hatôm ôv yeņ anôņ hadêņ Wapômbêņ. ² Ba nônim loņ êņjêk kapôlômim ek Wapômbêņ epesarj môlônim auk imbitak lukmuk ek môlô numbitak yarjda. Ma miņ nosopa avômalô pik veņiņgwam ami. Êņ ma tem noyala ba nosopa nômo takatu ba Wapômbêņ lahaviņ. Lahaviņ êņ ma mavi lôk mabuņ anôņ ba tem indum Wapômbêņ lamavi.

Nandum ku esak wapôm takatu ba Wapômbêņ hêv hadêņ alalô tomtom

³ *Wapômbêņ habi anêņ wapôm sam ba hêv ya ku aposel. Ba intu yahanarj hadêņ môlô nena lemimimbi am ba nutitiņ am katô esak êvhaviņ atu ba Wapômbêņ hêv hadêņ môlô tomtom. Ma miņ nosonj nena môlô ma nê bêņbêņ ami. ⁴ *Anyô liņkupik ma doņtom iyom, ma doņtom anêņ lôbôlôbô ma bêņ anôņ. Ma lôbôlôbô takêņ ethak idum ku lomaloma. ⁵ Ma alalô aêņ iyom. Alalô ma bêņ anôņ ma doņtom athak doņtom haviņ Kilisi ba abitak kupik doņtom. Ba intu alalô amô hatôm nê ôdôņ te iyom.

* 11:26: Ais 59:20-21 * 11:27: Ais 27:9; Jer 31:33-34 * 11:33: Ais 55:8-9 * 11:34: 1Ko 2:16 * 11:36: 1Ko 8:6 * 12:1: Lom 6:11,13; 1Pi 2:5 * 12:3: 1Ko 12:11; Ep 4:7; Plp 2:3 * 12:4: 1Ko 12:12,27

⁶*Ma Wapômbêñ hik anêñ wapôm sam ba hêv auk ku lomaloma hadêñ alalô tomtom. Ôpatu ba hawa auk ek enañ Wapômbêñ anêñ abô êtôm plopet, êñ ma yani indum ku êñ êtôm anêñ hêvhaviñ. ⁷Ma yañ hawa auk ek indum ku nêñ avômalô sa, êñ ma nêñ i sa. Ma te hawa auk ek êndôn avômalô esak Wapômbêñ anêñ abô, ma êndôn. ⁸Ma yañ hawa auk ek embatho avômalô vi loñ, êñ ma embatho i loñ. Ma te hawa auk ek nêñ avômalô sa esak nômkama, êñ ma nêñ lôk lavidon. Ma te hawa auk ek eyabiñ avômalô, êñ ma eyabiñ dedaun mavi. Ma te hawa auk nêñ kapô ek avômalô, êñ ma indum lôk lamavi.

Kobom leñhaviñ

⁹Lemimbiñ avômalô lôk lemvidon. Ma nôpôlik esak nôñ takatu ba kambom ma nobalon nôñ takatu ba mavi loñ. ¹⁰*Lemimbiñ avômalô takatu ba êvhaviñ videdaun êtôm lemhaviñ mamuyan. Ma nêñ athêñ bêñ êndên i êmôn ek o. ¹¹Ma nôñem am lôkthô ek nundum Anyô Bêñ anêñ ku ma miñ o vau ami. Ma notak Lovak Matherñ ek esañ êtôm atum êmô môlô kapôlômim. ¹²*Ma nôñem malemim lôk lemimmavi. Ma malaiñ hapôm o ma ômô maliñyaô. Ma oterñ mek thôthô. ¹³*Ma avômalô matherñ takatu ba êv i sêkêya, êñ ma nêñ i sa. Ma avômalô malak yañ êlêm, onja i thô ba oyabiñ i mavi.

¹⁴*Nêñ mek ek avômalô takatu ba idum kambom hadêñ o. Nêñ mek ma miñ ondañ ek Wapômbêñ nêñ malaiñ êndên i ami. ¹⁵Avômalô takatu ba leñimavi ma lemmavi imbiñ i. Ma avômalô takatu ba elañ asêñ malêñ ma ondañ imbiñ i. ¹⁶*Nômô maliñyaô imbiñ am. Ma miñ osoñ nena o anyô bêñ ami. Mi, otaviñ o ba ômô imbiñ ñê athên mi. Ma miñ osoñ nena o anyô lôkuk bêñ ami. Mi.

¹⁷*Anyôla hadum kambom hadêñ o ma miñ nuñgwik kambom êñ liliñ êndên yani ami. Undum malêla takatu ba avômalô eyala nena mavi iyom êñjêk thêlô maleñiñ. ¹⁸Ombatho o loñ lôklokwañ ek ômô labali imbiñ avômalô sapêñ. ¹⁹*Aiyañ thêlô, miñ nôwê kambom viyañ ami ma notak êndôk Wapômbêñ anêñ lamaniñ kapô. Hatôm bôk eto nena, “Ya Anyô Bêñ yahanarñ nena ku nijik anyô leñkadôk liñ ma yenañ ku ba tem yandum.”

Lo 32:35

²⁰*Ma

“Ôpatu ba hapôlik hathak o hama kisi ma nêñ nôñ êndên yani.

Ma hathakmuniñ ma nêñ ñañ ek inum.

Hudum aêñ ma tem nêñ yani mama bêñ.”

Gutpela Sindaun 25:21-22

²¹Aêñ ba undum mavi iyom ek ômô kambom lu, ma miñ otak kambom ek êmô o lu ami.

13

Alalô namô gavman vibiñ

¹*Gavman pik sapêñ ma Wapômbêñ hatak i ba hêv lôklokwañ hadêñ i ek neyabiñ avômalô. Gavman te miñ habitak oyañ ami ma mi. Ba intu avômalô lôkthô nêñ thêlô vibiñ. ²Aêñ ba anyôla hadô êmô gavman vibiñ, êñ ma hadô ek êmô Wapômbêñ bañ vibiñ. Ba intu ôpêñ tem indum abô ba enja malaiñ. ³*Opalêla intu êkô ek gavman? Avômalô takatu ba idum mavi e? Mi, ñê takatu ba idum kambom. Ba intu undum mavi ek gavman miñ nêñ vovañ êndên o ami, ma embam o iyom. Êñ ma tem miñ ôkô ek gavman ami. ⁴Gavman ma Wapômbêñ anêñ ñê ku ek nêñem o sa ek ômô mavi. Wapômbêñ hêv lôklokwañ hadêñ i ek nêñem anêñ vovañ êndên avômalô takatu ba idum kambom. Ma thêlô miñ ewa lôklokwañ êñ oyañ ami. Mi, ba intu hudum kambom, êñ ma ôkô. ⁵Aêñ ba alalô miñ namô gavman vibiñ esak akô ek naja vovañ iyom ami. Mi, esak nayala êñjêk kapôlônijñ nena êñ ma mavi.

⁶*Aêñ ba intu alalô athak êv takis. Gavman ma Wapômbêñ anêñ ñê ku ba ethak idum iniñ ku thêthôn. ⁷Ba intu malêla takatu ba enañ nena nêñ ma nêñ. Elam takis alêla ma

* 12:6: 1Ko 12:4-11; 1Pi 4:10-11 * 12:10: 1Pi 1:22 * 12:12: 1Te 5:16-18 * 12:13: Hib 13:2 * 12:14: Mat 5:44; 1Ko 4:12 * 12:16: Snd 3:7 * 12:17: 1Te 5:15 * 12:19: Mat 5:39 * 12:20: Mat 5:44 * 13:1: Snd 8:15; Tit 3:1 * 13:3: 1Pi 2:13-14 * 13:6: Mat 22:21

nêm. Ma anyôla hamô o vuliŋ ma ômô yani vibiriŋ. Ma opalêla takatu ba ewa athêŋ bêŋ ma nêm athêŋ bêŋ êndêŋ i.

Lemimbiŋ avômalô vi

⁸*Ôwê anêm malêla takatu ba viyaŋ hêk denaŋ. Ma undum ku esak viyaŋ doŋtom atu hêk nena lemimbiŋ avômalô. Hudum aêŋ ma hatôm abô balabuŋ lôkthô hik anôŋ hamiŋ o. ⁹*Abô balabuŋ hanaŋ aêntêk, “Miŋ undum sek imbiŋ anyô yaŋ yanavi ami. Miŋ nuŋgwik anyô vônô ami. Miŋ onja vani ami. Ma miŋ malemkilik esak anyô vi iniŋ nômka ami.” Ma hanaŋ abô balabuŋ vi haviŋ. Balabuŋ nômbêŋ êŋ hamô balabuŋ ali êntêk kapô nena, “Lemimbiŋ anyô yaŋ êtôm lemhaŋiŋ oda.” ¹⁰*Alalô leŋiŋhaviŋ avômalô vi ma tem miŋ nandum i kambom ami. Ba intu alalô leŋiŋhaviŋ avômalô vi, êŋ ma hatôm balabuŋ lôkthô hik anôŋ.

Waklavôŋ naja bulubiŋ lêk habobo

¹¹*Oyala waklavôŋ êntêk ba lêk alalô amô, aêŋ ba nosopa abô takatu ba lêk yahanaj yôv hadêŋ môlô. Sêbôk atu ba alalô aêvhaviŋ môŋ anôŋ ma hamô daim dokte, ma doŋtom waklavôŋ naja bulubiŋ lêk habobo. Ba intu notak malemim hayaŋ ma numbiyô. ¹²*Bôlôvôŋ anêŋ daŋ lêk habobo ma wak tem imbi. Ba intu nômbi momaŋiniŋ anêŋ ku thô ma noba deda anêŋ nômka vovak. ¹³*Aêŋ ba alalô nasopa waklavôŋ êŋ anêŋ kobom mavi. Ba miŋ nandum nômka mayaliv lôk nanum waiŋ ba nambitak molo ami. Ma miŋ nandum sek waliliŋ lôk nasopa thethaŋak ami. Ma natak leŋiŋŋaŋa lôk leŋiŋdaŋ. ¹⁴*Miŋ nandum kobom takêŋ ami, ma mi. Omba Anyô Bêŋ Yisu Kilisi êtôm anêm kwêŋ ma miŋ ômbôlêm kambom anêŋ loŋôndê ek undum thethaŋak lamavi ami.

14

Miŋ ôŋgô môlôviyaŋ ba nonaj nena ŋê kambom ami

¹*Onja ŋê takatu ba iniŋ êvhaviŋ pulusik thô. Ma hathak auk atu ba Wapômbêŋ anêŋ abô miŋ hik thô halêm yaŋ ami ma miŋ otatale i esak iniŋ auk atu ba leŋiŋhabi nena malê intu mavi lo kambom hêk Wapômbêŋ ma ami. ²*Ma anyô yaŋ anêŋ êvhaviŋ ma lôklokwaŋ ba hatôm enjaŋ nôm lomaloma sapêŋ. Ma yaŋ anêŋ hêvhaviŋ ma pulusikna ba intu hayaŋ nôm ku kapô iyom ma hatip ek alim atu ba êv hadêŋ ŋgôk. ³*Ôpatu ba hayaŋ nômkama sapêŋ ma miŋ enaŋ nena ôpatu ba hatip ek nôm doho ma anyô kambom ami. Ma ôpatu ba hatak nôm doho ma miŋ etatale ôpatu ba hayaŋ nômkama sapêŋ ami. Mi, Wapômbêŋ bôk hawa yani yôv. ⁴*Ma o opalê ba hotatale anyô yaŋ anêŋ anyô ku? Ôpêŋ da anêŋ anyô bêŋ tem enaŋ nena ôpêŋ hamiŋ mena hêv yak. Ma Anyô Bêŋ da tem embatho ôpêŋ loŋ ek imiŋ.

⁵*Ma avômalô vi leŋiŋhabi nena wak doho ma matheŋ ma doho ma mi. Ma vi leŋiŋhabi nena wak lôkthô ma hatôm doŋtom iyom. Hathak auk êŋ ma anyô tomtom da leŋiŋimbi katô am ka nesopa iniŋ êvhaviŋ. ⁶Avômalô takatu ba leŋiŋhabi nena wak doho ma matheŋ ma ethak idum aêŋ ek êv athêŋ bêŋ hadêŋ Anyô Bêŋ. Ma vi atu ba ethak eyaŋ alim ma êv leŋiŋmavi hadêŋ Wapômbêŋ ba eyaŋ ek nênem athêŋ bêŋ êndêŋ Anyô Bêŋ. Ma avômalô takatu ba itip ek alim ma êv leŋiŋmavi hadêŋ Wapômbêŋ ba eyaŋ iniŋ nôm ek nênem athêŋ bêŋ êndêŋ Anyô Bêŋ. ⁷Alalô ŋê êvhaviŋ miŋ adum nômlate ek alalô da iyom ami. Mi, nômkama lôkthô atu ba adum, amô lôkmala mena ama, ma adum ek Anyô Bêŋ. ⁸*Alalô amô lôkmala, ma amô ek nanêm athêŋ bêŋ êndêŋ Anyô Bêŋ. Ma ama, ma ama ek nanêm athêŋ bêŋ êndêŋ Anyô Bêŋ aêŋ iyom. Ba intu alalô amô mena

* 13:8: Mat 22:39-40; Jem 2:8 * 13:9: Kis 20:13-15,17; Lo 5:17-19,21 * 13:10: 1Ko 13:4-7 * 13:11: Ep 5:14; 1Te 5:6-7 * 13:12: 1Jon 2:8 * 13:13: Luk 21:34; Ep 5:18 * 13:14: Ep 5:11 * 14:1: Lom 15:7 * 14:2: Stt 9:3-4 * 14:3: Kol 2:16 * 14:4: Mat 7:1; Jem 4:11-12 * 14:5: Gal 4:10-11 * 14:8: Gal 2:20

ama, alalô ma Anyô Bêñ da anêñ. ⁹ Kilisi bôk hama ba haviyô hathak loñbô ek imbitak ñê lôkmala lôk ñê ñama iniñ Anyô Bêñ.

¹⁰ *Aêñ ba aisê ka môlô otatale môlôviyañ? Ma aisê ka môlô ôyê môlôviyañ ba onañ nena thêlô ma ñê kambom? Wapômbêñ tem indum abô ba alalô sapêñ tem namiñ yani ma êndêñ wak êñ. ¹¹ *Hatôm bôk eto nena,

“Yada Anyô Bêñ, yahamô aêñ, ba yahanañ avanônñ biñ nena avômalô sapêñ tem nedek veñjîdônñ lêlô ma nêñem athêñ bêñ êndêñ ya Wapômbêñ.”

Aisaia 45:23

¹² Ba intu alalô tomtom tem namiñ Wapômbêñ ma ek nandum abô esak alalôaniñ nôñ takatu ba adum.

Miñ undum mamuyañ nêñ yak ami

¹³ Wapômbêñ tem endañô avômalô lôkthô iniñ abô ba intu notak auk notatale avômalô êvhaviñ vi. Ma lemimimbi katô ek miñ nundum nômlate ek nosale lôk numbuliñ môlôviyañ ami. ¹⁴ *Yahamô haviñ Anyô Bêñ Yisu ba yahayala lôk yahêvhaviñ nena nôñ takatu ba êv hadêñ ñgôk lôk nôñ sapêñ ma mavi hêk Wapômbêñ ma ek nejañ. Ma doñtom anyôla lahabi nena nômlate lelaik hêk Wapômbêñ ma, êñ ma nôñ êñ lêk lelaik ek ôpêñ. ¹⁵ *Hoañ nômlate atu ba mamuyañ hêvhaviñ nena lelaik ba hôêv malaiñ hadêñ yani, êñ ma miñ hosopa leñhaviñ anêñ loñôndê ami. Kilisi hama hathak ôpêñ ba intu miñ undum ek yani nêñ yak esak nôñ atu ba hoañ ami. ¹⁶ Aêñ ba hoyala nena nôñ lôkthô ma mavi ek nejañ, êñ ma auk mavi. Ma doñtom mamuyañ atu ba hapôlik ek nômla doho hayô, êñ ma oyabiñ o ek anêñ auk mavi êñ miñ imbuliñ yani ba enañ abô kambom esak anêñ auk êñ ami. ¹⁷ Nôñ eyañ lo inum, êñ ma nôñ oyañ. Nômbêñ hêk Wapômbêñ anêñ loñ lôkliñyak ma nandum nômkama thêthônñ lôk namô labali imbiñ i ma namô lôk leñjîmavi. Nôñ takêñ halêñ anêñ Lovak Matheñ. ¹⁸ Ôpatu ba hadum Kilisi anêñ ku takêñ hêv lamavi hadêñ Wapômbêñ ba avômalô ebam yani.

¹⁹ *Aêñ ba alalô nandum ek namô yôhok imbiñ i lôk nambatho alalôaniñ êvhaviñ loñ. ²⁰ *Ma miñ umbuliñ Wapômbêñ anêñ ku esak nôñ eyañ ami. Nôñ lôkthô ma mabuñ hêk Wapômbêñ ma, ma doñtom hoañ nômla te atu ba hadum ba anyô yañ hêv yak, êñ ma hudum kambom. ²¹ Aêñ ba hoañ alim mena hunum waiñ mena hudum nômla yañ atu ba hadum mamuyañ hêv yak, êñ ma mavi ek otak.

²² Anêñ auk hathak nôñ takatu ba lêk yahanañ, êñ ma êmô imbiñ oda lôk Wapômbêñ iyom. Avômalô takatu ba esopa iniñ êvhaviñ lôk kapôlônñ labali lêk êmô lôk leñjîmavi. ²³ Ma doñtom avômalô takatu ba eyañ nôñ lôk auk ju, êñ ma miñ esopa iniñ êvhaviñ ami ba intu idum kambom hêk Wapômbêñ ma. Malêla takatu ba hudum ma miñ halêñ anêñ hôêvhaviñ ami, êñ ma hatôm hudum kambom.

15

Nundum nômkama lôkthô ek nôñem môlôviyañ sa

¹ Alalô takatu ba aêvhaviñ lôklokwañ miñ nasopa alalôaniñ leñjîhaviñ iyom ami. Mi, nanêñ avômalô takatu ba iniñ êvhaviñ pulusikna sa ba naja iniñ malaiñ imbiñ.

² *Ma alalô tomtom leñjîmimbi alalôaniñ iviyañ ek nanêñ i sa ek iniñ êvhaviñ imbitak lôklokwañ. ³ Êtôm Kilisi da bôk hadum ba miñ hasopa yanida anêñ lahaviñ ami. Mi, bôk eto nena,

“Wapômbêñ, abôma atu ba enañ hathak o ma lêk hapôm ya haviñ.” *Kapya Yey 69:9*

⁴ *Abô lôkthô atu ba bôk eto hêk Wapômbêñ anêñ kapya ma eto ek êndônñ alalô ek namô maliñyaô lôk nêñ alalô thêvô ek alalô nanêñ maleñjîñ ek Wapômbêñ anêñ bulubiñ.

⁵ Wapômbêñ atu ba hathak havatho môlô loñ ek nôñmô maliñyaô lôk hêv môlô thêvô ma tem indum ba môlô kapôlômim imbitak doñtom êtôm Yisu Kilisi anêñ lahaviñ. ⁶ Ek

* 14:10: 2Ko 5:10 * 14:11: Plp 2:10-11 * 14:14: Ap 10:15; Tit 1:15 * 14:15: 1Ko 8:11-13 * 14:19: Lom 12:18; 15:2 * 14:20: 1Ko 8:13 * 15:2: 1Ko 10:24,33 * 15:4: 2Ti 3:16

môlô sapêḡ kapôlômim doḡtom lôk auk doḡtom ba nônêm athêḡ lôkmaḡḡiḡ êndêḡ Wapômbêḡ alalôaniḡ Anyô Bêḡ Yisu Kilisi anêḡ Lambô.

Yisu halêm ek nêḡ avômalô Israeḡ lo avômalô loḡ buyaḡ sa

⁷*Aêḡ ba onja ḡê êvhaviḡ vi thô êtôm môlôviyaḡ hatôm Kilisi bôk hawa môlô thô. Nundum aêḡ ek nêḡ athêḡ lôkmaḡḡiḡ êndêḡ Wapômbêḡ. ⁸*Yahanaḡ avanôḡ nena Kilisi habitak hatôm ḡê Israeḡ iniḡ anyô ku ek hik thô nena Wapômbêḡ hasopa anêḡ abô takatu ba bôk habutiḡ haviḡ iniḡ limi. ⁹*Ma Kilisi hadum ku êḡ ek avômalô loḡ buyaḡ hatôm nêḡ athêḡ lôkmaḡḡiḡ êndêḡ Wapômbêḡ hathak anêḡ hêv kapô hadêḡ thêlô. Hatôm bôk eto nena,

“Tem yambam anêḡ athêḡ êḡjêk ḡê loḡ buyaḡ malêvôḡ.

Lôk yanêḡ yeḡ êndêḡ o.”

Kapya Yeḡ 18:49

¹⁰Ma buyaḡ hanaḡ nena,

“Môlô ḡê loḡ buyaḡ, lemimmavi imbiḡ Wapômbêḡ anêḡ avômalô.”

Lo 32:43

¹¹Ma bute hanaḡ nena,

“Môlô avômalô loḡ buyaḡ sapêḡ nômbô Anyô Bêḡ.

Lôk avômalô pik sapêḡ nônêm yeḡ ba nômbô yani.”

Kapya Yeḡ 117:1

¹²*Ma Aisaia bôk hato abô te aêntêk,

“Jesi anêḡ ôdôḡ ma su lukmuk tem ipililip.*

Yani tem imbitak kiḡ ba eyabiḡ avômalô loḡ buyaḡ sapêḡ.

Ma thêlô tem nêḡ maleḡ ek nôḡ atu ba yani bôk havak abô hathak.” *Aisaia 11:10*

¹³Môlô ôêvhaviḡ ma Wapômbêḡ ma nôḡ mavi lôkthô atu ba ôêv maleḡ hathak anêḡ ôdôḡ tem êmbôlô môlô kapôlômim siḡ esak leḡḡimavi lôk labali. Ma hathak Lovak Matheḡ anêḡ lôklokwaḡ ma tem indum ek môlô maleḡ endahaliḡ nôḡ takatu ba tem Wapômbêḡ nêḡ.

Pol anêḡ ku hawa Abô Mavi hi loḡ buyaḡ

¹⁴Aiyaḡ thêlô, yahayala nena môlôda othak udum mavi lomaloma ba unim auk mavi ma bêḡ ba intu hatôm nôndôḡ amda. ¹⁵Wapômbêḡ habi anêḡ wapôm sam hadêḡ ya ba hêv anêḡ ku hadêḡ ya ba intu yahato abô lôkliḡyak doho hêk kapya êntêk hadêḡ môlô ek lemimimbi esak loḡbô. ¹⁶*Yani halam ya ek yambitak êtôm Yisu Kilisi anêḡ anyô habôk da ek môlô avômalô loḡ buyaḡ. Ba intu yahanaḡ Wapômbêḡ anêḡ Abô Mavi hadêḡ môlô ek yanêḡ môlô êtôm da ôv mavi êndêḡ Wapômbêḡ. Lovak Matheḡ hadum ba da êḡ habitak matheḡ.

¹⁷Aêḡ ba Yisu Kilisi hadum ku bêḡ hathak ya ek yandum Wapômbêḡ anêḡ ku ba intu hathak ku takêḡ ma yahabam yada. ¹⁸Tem miḡ yanaḡ abô esak malêla takatu ba yada yahadum ami. Mi, tem yanaḡ esak nôḡ takatu ba Kilisi hadum hathak ya iyom ek batu avômalô loḡ buyaḡ nêḡemimbiḡ Wapômbêḡ esak nôḡ takatu ba yahadum lôk yahanaḡ. ¹⁹Ma êyê nômbithi lôk lavôḡḡiḡ lomaloma takatu ba yahadum hathak Lovak Matheḡ anêḡ lôklokwaḡ. Ba intu ḡê loḡ buyaḡ esopa Wapômbêḡ anêḡ abô. Aêḡ ba bôk yahanaḡ Abô Mavi lôkthô hathak Kilisi halôk Jelusalem ba hi loḡ sapêḡ aleba hayô ploḡvins Ililikum. ²⁰*Yahathak yaleḡ hik ya lôklokwaḡ ek yanaḡ Abô Mavi embeḡ loḡ takatu ba miḡ bôk elarô abô hathak Kilisi ami. Yahadô yandav unyak êyômô loḡ lavôḡ atu ba anyô yaḡ bôk halav halôk yôv. ²¹Hatôm atu ba bôk eto nena,

“Avômalô takatu ba miḡ bôk enaḡ abô hathak yani hadêḡ i ami ma tem nêḡê katô.

Ma avômalô takatu ba miḡ bôk elarô ami ma tem neyala katô anôḡ.” *Aisaia 52:15*

Pol hadum ek ni Lom

²²*Ku takêḡ hathak havalon ya loḡ bêḡ anôḡ ba intu miḡ yahathôk ek môlô ami. ²³Sondabêḡ lôbôlôn ya thôthô ek yasôk yangê môlô ma doḡtom mi. Ma yenaḡ ku loḡ

* 15:7: Lom 14:1 * 15:8: Mat 15:24 * 15:9: Ap 3:25 * 15:12: ALK 5:5 * 15:12: Jesi ma Kiḡ Devit anêḡ lambô. * 15:16: Lom 1:5; 11:13 * 15:20: 2Ko 10:15-16 * 15:22: Lom 1:13

êntêk lêk yôv ba intu tem yasôk. ²⁴ Yahadum ek yana Spen, êḡ ma yalerḡhabi nena tem yande yanḡê mólô vēmam ek alalô leḡḡmavi imbiḡ i. Vēm ma mólô nônēm ya sa esak loḡndê ek yana Spen.

²⁵ *Ma doḡtom lêk êntêk ma tem yana Jelusalem ek yanēm i sa esak da vēmam. ²⁶ *Avômalô plovins Masedonia lôk Akaia êv da takêḡ lôk leḡḡmavi anôḡ ek nênēm avômalô matheḡ takatu ba êv i sêkêya êmô Jelusalem sa. ²⁷ *Thêlô leḡḡmavi ek nênēm da êḡ êndêḡ avômalô Jelusalem ek malê nena avômalô Islael bôk êv nômka ma malak leḡ hadêḡ thêlô ḡê loḡ buyaḡ ba intu viyaḡ hêk. Ma lêk ma mavi ek thêlô nêwê viyaḡ esak nômka ma pik. ²⁸ Tem yada yanja da êḡ ba yana Jelusalem ek yanēm da êḡ solop êndêḡ i. Vēm ma yana Spen ma tem yanḡê mólô vēmam ka yana. ²⁹ *Yahayala nena yahathôk ek mólô ba alalô amô, êḡ ma Kilisi tem nēm mek bêḡ anôḡ êndêḡ alalô.

³⁰ *Aiyaḡ thêlô, Wapômbêḡ anêḡ Lovak Matheḡ hadum ba alalô leḡḡhaviḡ i. Aêḡ ba yahasoḡ mólô lokwaḡ hathak Yisu Kilisi anêḡ athêḡ nena nônēm lêlê esak mek imbiḡ ya ek Wapômbêḡ nēm ya sa. ³¹ Mólô notêḡ mek ek Wapômbêḡ eyabiḡ ya mavi ek ḡê Islael takatu ba leḡḡndôḡ kôtoḡ miḡ nimbuliḡ ya ami. Ma notêḡ mek imbiḡ ek avômalô matheḡ anêḡ Jelusalem leḡḡmavi esak da takatu ba yahawa ba yaha ek thêlô. ³² Ek Wapômbêḡ anêḡ lahaviḡ yasôk, êḡ ma tem yasôk ek alalô leḡḡmavi lôk yambatho mólô loḡ ma mólô nobatho ya loḡ.

³³ Wapômbêḡ, labali lôkthô anêḡ alaḡ, êmô imbiḡ mólô. Avanôḡ.

16

Pol hêv anêḡ lamavi hadêḡ avômalô

¹ Yahêv abô ek mólô hathak livôḡ Pibi atu ba hathôk ek êḡjê mólô. Yani ma avômalô êvhaviḡ anêḡ Senklia iniḡ avi ku te. ² Ba noja yani thô esak Anyô Bêḡ anêḡ athêḡ êtôm Wapômbêḡ anêḡ avi ku matheḡ te. Yani bôk hayabiḡ ya lôk avômalô bêḡ anôḡ hathak anêḡ nômka ma. Ba nônēm yani sa esak malaiḡ malêla takatu ba hapôm yani.

³ *Nônēm yenaḡ yalerḡmavi êndêḡ Plisila lo yamalô Akwila atu ba idum Yisu Kilisi anêḡ ku haviḡ ya. ⁴ Sêbôk ma habobo tem nijik thai vônô esak ya. Ba intu yada lôk avômalô êvhaviḡ lodôḡlodôḡ anêḡ loḡ buyaḡ sapêḡ leḡḡmavi hathak thai. ⁵ Ma nônēm yalerḡmavi ni êndêḡ avômalô êvhaviḡ takatu ba ethak êv yeḡ halôk thai iniḡ unyak imbiḡ.

Nônēm yalerḡmavi êndêḡ yenaḡ aiyaḡ anôḡ Epainetus. Yani anyô môḡ anêḡ plovins Esia atu ba hêvhaviḡ Kilisi vēm ka vi êvhaviḡ haveḡ yam. ⁶ Ma nônēm yalerḡmavi êndêḡ Malia. Yani hathak hadum ku bêḡ ek hêv mólô sa. ⁷ Ma nônēm yalerḡmavi êndêḡ Andlonikus lo yanavi Junias. Thai ma yenaḡ avômalô Islael ba bôk êvhaviḡ Kilisi hamôḡ ek ya. Ma bôk yêlô amô koladôḡ haviḡ i. Thai ma aposel lôk athêḡ bêḡ.

⁸ Nônēm yalerḡmavi êndêḡ Ampliatus atu ba yalerḡhaviḡ hathak Anyô Bêḡ anêḡ athêḡ. ⁹ Nônēm yalerḡmavi êndêḡ Ulbanus, yani hadum Kilisi anêḡ ku haviḡ alalô. Lôk nônēm yalerḡmavi êndêḡ yenaḡ aiyaḡ Stakis. ¹⁰ Nônēm yalerḡmavi êndêḡ Apeles, yani hawa malaiḡ lomaloma ma doḡtom hamiḡ lôklokwaḡ hathak Kilisi. Ma nônēm yalerḡmavi êndêḡ avômalô sapêḡ atu ba êmô haviḡ Alistobulus. ¹¹ Ma nônēm yalerḡmavi êndêḡ Helodion, yani ma yenaḡ avômalô Islael te. Ma nônēm yalerḡmavi êndêḡ Anyô Bêḡ anêḡ avômalô sapêḡ atu ba êmô haviḡ Nalsisus.

¹² Nônēm yalerḡmavi êndêḡ Tlipina lo Tliposa, avi ju atu ba idum Anyô Bêḡ anêḡ ku. Nônēm yalerḡmavi êndêḡ livôḡ Pelsis, yani hadum Anyô Bêḡ anêḡ ku lôklokwaḡ haviḡ.

¹³ *Ma nônēm yalerḡmavi êndêḡ Lupus atu ba Anyô Bêḡ bôk habi baḡ hayô hêk yôv lo talêbô atu ba habitak hatôm yenaḡ wakatik. ¹⁴ Ma nônēm yalerḡmavi êndêḡ Asinklitus lo Plegon ma Helmes lo Patlobas ma Helmas lôk avômalô êvhaviḡ takatu ba ethak êmô

* 15:25: 1Ko 16:1-4 * 15:26: Ap 24:17; 1Ko 16:1; 2Ko 8:1; 9:2,12 * 15:27: 1Ko 9:11 * 15:29: Lom 1:11
* 15:30: 2Ko 1:11; Kol 4:3; 2Te 3:1 * 16:3: Ap 18:2 * 16:13: Mak 15:21

haviņ thêlô. ¹⁵ Ma nônêm yaleņmavi êndêņ Pilologus lôk Julia, ma Neleus lo livavi ma Olimpas lôk avômalô matheņ lôkthô atu ba êmô haviņ thêlô.

¹⁶*Ma nokam môlôviyaņ esak kobom yôhok matheņ.

Kilisi anêņ avômalô êvhaviņ lodôņlodôņ sapêņ êv iniņ leņiņmavi hadêņ môlô.

Noyabiņ am

¹⁷*Aiyaņ thêlô, yahathô môlô loņ lôklokwaņ nena noyabiņ am esak ņê takatu ba idum ek nembak môlô vose. Thêlô iniņ abô ma yaņda ek abô avanôņ atu ba bôk olaņô ba ôêvhaviņ. Ba intu imiņ môlô loņ siņ hathak ôêvhaviņ. Aêņ ba nômô daim ek i. ¹⁸*Thêlô lôk avômalô takatu ba esopa iniņ kobom idum ku hathak thêlôda iniņ leņiņhaviņ ma miņ idum alalôaniņ Anyô Bêņ Kilisi anêņ ku ami. Enaņ abô vasiņ mavi lôk abô lôk thok ek nesau avômalô takatu ba iniņ auk voloņ. ¹⁹*Avômalô êvhaviņ lôkthô bôk elañô yov nena môlô ma avômalô olaņô abô ba osopa. Ba intu yaleņmavi anôņ hathak môlô. Ma doņtom yaleņhaviņ môlô nômô lôk auk esak malêla takatu ba mavi ma nômô mabuņ ek malêla takatu ba kambom. ²⁰*Ma Wapômbêņ ma labali anêņ alaņ ba kasana ma tem etak Sadaņ êmô vemimkapô vibiņ ek nombak pesa.

Anyô Bêņ Yisu anêņ wapôm êmô imbiņ môlô.

Avômalô doho êv iniņ leņiņmavi hadêņ avômalô Lom

²¹*Timoti atu ba hadum ku haviņ ya hêv anêņ lamavi hadêņ môlô. Ma Lusius lo Jeson ma Sosipatel, thêlô ma yenaņ avômalô Israel ba êv iniņ leņiņmavi haviņ.

²² Ma ya Teltius atu ba yahato Pol anêņ abô halok kapya êntêk, yahanaņ yenaņ yaleņmavi hathak Anyô Bêņ anêņ athêņ hadêņ môlô haviņ.

²³⁻²⁴*Gaius hêv anêņ lamavi hadêņ môlô. Yani hathak hayabiņ ya lôk avômalô êvhaviņ sapêņ atu ba êlêm êmô anêņ unyak. Ma Elastus atu ba hayabiņ malak bêņ êntêk iniņ valu lôk yêlôaniņ aiyaņ Kwaltus êv iniņ leņiņmavi hadêņ môlô haviņ.*

Nanêm athêņ bêņ êndêņ Wapômbêņ

²⁵*Alalô nambô Wapômbêņ anêņ athêņ. Yani hatôm embatho unim ôêvhaviņ loņ esak Abô Mavi takatu ba yahanaņ hathak Yisu Kilisi. Abô Mavi êņ intu hik auk loņ kapô takatu ba bôk havuņ i bô halêm yaiņ. ²⁶ Plopet bôk eto hathak auk loņ kapô êņ ma Wapômbêņ atu ba hamô lôkmala hatôm wak nômbêņ intu sapêņ hanaņ ek auk loņ kapô êņ lêk halêm yaiņ ek avômalô pik lôkthô hatôm nênimimbiņ ba nesopa. ²⁷ Aêņ ba alalô nanêm athêņ lôkmaņgiņ êndêņ Wapômbêņ, yanida iyom intu Wapômbêņ lôkauk lôkthô anêņ ôdôņ hatôm wak nômbêņ intu sapêņ esak Yisu Kilisi. Avanôņ.

* 16:16: 1Ko 16:20; 1Pi 5:14 * 16:17: Mat 7:15; Tit 3:10 * 16:18: Plp 3:19; 2Pi 2:3 * 16:19: Lom 1:8; 1Ko 14:20 * 16:20: Stt 3:15 * 16:21: Ap 16:1-2; 19:22; 20:4 * 16:23-24: Ap 19:22; 1Ko 1:14 * 16:23-24: ņê lôkauk vi enaņ nena abô doho atu ba Pol hatô ma hêk denaņ. Abô êņ ma aêntêk: Yisu Kilisi anêņ wapôm êmô imbiņ môlô. Avanôņ. * 16:25: Lom 1:5; Ep 1:9; 3:5,9; Kol 1:26

Kapya môṅ atu ba Pol hatô hi

Kolin Abô môṅ

Pol hatô kapya êntêk hadêṅ avômalô êvhaviṅ anêṅ Kolin. Kolin ma malak bêṅ ba anêṅ avômalô ma hatôm 600,000. Avômalô Kolin ethak idum sek waliliṅ bêṅ anôṅ ba intu hathak abô Glik ma abô aêntêk, ‘Yahadum Kolin’, êṅ ma abô loṅ kapô te. Ma anêṅ ôdôṅ nena, ‘Yahadum sek waliliṅ’.

Pol hamô Epesus ma halanô nena avômalô êvhaviṅ anêṅ Kolin ethak esopa kobom kambom takêṅ lôk evaki vose ba intu hatô kapya êntêk hadêṅ thêlô. Ma Pol bôk hatô kapya te hadêṅ thêlô ba thêlô vi miṅ eyala katô ami ba intu hatô kapya êntêk hadêṅ thêlô ek injik anêṅ abô êṅ anêṅ ôdôṅ thô êndêṅ i. Ma avômalô Kolin doho bôk enaṅ hik Pol liṅ hathak abô doho halôk kapya te atu ba bôk eto hadêṅ yani ba intu hatô iniṅ kapya êṅ viyaṅ. Ma hatô ek embatho iniṅ êvhaviṅ loṅ lôk hêv takatu ba bôk êv yak sa.

Hato kapya êntêk hadêṅ 55 AD la.

Abô môṅ

¹ Ya Pol ma Wapômbêṅ halam ya ba hadum ba ya habitak Yisu Kilisi anêṅ aposel hatôm anêṅ lahaviṅ. Yai lôk ² alalôaniṅ aiyaṅ Sostenes ato kapya êntêk ek môlô avômalô ôdôṅ takatu ba ôêvhaviṅ Wapômbêṅ anêṅ Kolin. Kilisi hadum ba thêlô ibitak matheṅ ma halam i nena Wapômbêṅ anêṅ avômalô haviṅ avômalô luvuluvu takatu ba elam alalôaniṅ Anyô Bêṅ Yisu Kilisi anêṅ athêṅ. Yani ma alalôaniṅ Anyô Bêṅ ma thêlôniṅ haviṅ.

³ Wakamik Wapômbêṅ lôk Anyô Bêṅ Yisu Kilisi nênem iniṅ wapôm lôk labali êndêṅ môlô.

Pol hanaṅ lamavi hadêṅ Wapômbêṅ

⁴ Wapômbêṅ hêv anêṅ wapôm hadêṅ môlô hathak Yisu Kilisi. Ba intu yahanaj yalenmavi lôbôlôṅ hadêṅ yani hathak môlô. ⁵⁻⁶ Yani lêk havatho Yisu anêṅ abô loṅ lôklokwaṅ hamiṅ môlô ba môlô ôêvhaviṅ ba Wapômbêṅ lêk hangasô nôm mavi halôk môlô kapôlômim ba hayô siṅ hatôm auk mavi lôk abô mavi. ⁷ Aêṅ ba môlô ma avômalô ôpôviṅ alalôaniṅ Anyô Bêṅ Yisu Kilisi anêṅ waklavôṅ endelêm ek injiki thô ba intu môlô miṅ ôêv yak hathak wapôm la ami. ⁸⁻⁹ *Yani halam môlô ek numbitak Nakaduṅ Yisu Kilisi, alalôaniṅ Anyô Bêṅ anêṅ avômalô môlô lôk malêla takatu ba hanaṅ ma hatôm indum. Ba intu yani tem embatho môlô loṅ endeba anêṅ daṅ ek miṅ môlônim abô la ênjêk êndêṅ alalôaniṅ Anyô Bêṅ Yisu Kilisi anêṅ waklavôṅ ami.

Avômalô êvhaviṅ êkôki

¹⁰⁻¹² *Aiyaṅ thêlô, Kaloe anêṅ avômalô doho enaṅ hadêṅ ya nena môlô intu ôkôkam ba tomtom onaṅ nena, “Yêlô ma Pol anêṅ” ma vi enaṅ nena, “Apolo anêṅ” ma vi enaṅ nena, “Sipas anêṅ” ma vi ma “Kilisi anêṅ”. Ba intu aiyaṅ thêlô, hathak Yisu Kilisi anêṅ athêṅ ma yaleṅ hik ya nena miṅ nombak am vose ami ek nobaloṅ auk lôk kapôlômim doṅtom iyom.

¹³ Aisê. Hatôm nombak Kilisi vose ni nenanena e? Mena ik ya Pol hathak alovalaṅsiṅ ek môlô e? Mena môlô uthik ṅaṅ hathak Pol anêṅ athêṅ e? ¹⁴ *Yahathik Klispus lo Gaius iyom ma miṅ yahathik anyôla haviṅ ami ba intu yalenmavi anôṅ hadêṅ Wapômbêṅ ¹⁵ ek môlô te miṅ hatôm enaṅ nena yahathik môlô hathak yenaṅ athêṅ ami. ¹⁶ *Bôk yahathik Stepanas anêṅ avômalô doho. Ma injo betha bôk yahathik avômalô vi haviṅ la. ¹⁷ Odaṅô! Kilisi hêv ya ba yahalêm ek yanaṅ Wapômbêṅ anêṅ Abô Mavi ma miṅ hêv ya ek yasik avômalô ami. Yahadô yambuliṅ Kilisi anêṅ alovalaṅsiṅ imbitak êtôm nôm oyaṅ. Ba

* 1:8-9: 1Te 3:13; 5:23; 5:24; 1Jon 1:3

* 1:10-12: Ap 18:24-28; 1Ko 3:4; Plp 2:2

* 1:14: Ap 18:8; Lom 16:23

* 1:16: 1Ko 16:15

intu miñ yahanañ anêñ Abô Mavi êñ ek yandôk thêlô leñij êtôm nê lôk auk bêñ ethak idum ami.

Nê lôk auk bêñ miñ hêv ya sa ami

¹⁸*Ma avômalô takatu ba esopa loñôndê ñama elañô abô hathak alovalaññij êñ ba eson nena abô molo. Ma doñtom alalô takatu ba Wapômbêñ hêv bulubiñ ayala nena nôm êñ ma Wapômbêñ anêñ lôklokwañ. ¹⁹*Hatôm bôk eto nena, “Tem yambuliñ nê lôk auk bêñ iniñ auk ma tem yambak iniñ auk takêñ pesa ba imbitak êtôm nôm oyañ.” *Aisaia 29:14*

²⁰*Ma nê lôk auk bêñ lôk nê ethak lôm bêñ lôk kêdôñwaga takatu ba evalon kapya auk bêñ bôlôn êntêk, thêlô aisê? Wapômbêñ hik thô nena auk bêñ takêñ habitak auk molo. ²¹*Wapômbêñ ma anyô auk mavi ba hadô ek avômalô neyala yani esak auk luvôñij. Aêñ ba hawa abô molo ek nêñ vi atu ba êvhaviñ bulubiñ. ²²Ma avômalô Isael leñijhaviñ nêgê lavôñij ek nêñemimbiñ. Ma Glik êbôlêm auk lôm bêñ ek nêñemimbiñ. ²³*Ma doñtom yêlô anañ bêñ nena Kilisi hama hathak alovalaññij. Auk êñ habuliñ avômalô Isael ba intu êpôlik. Ma nê loñ buyañ elañô nena auk êñ ma auk molo. ²⁴⁻²⁵*Wapômbêñ anêñ auk molo êñ ma auk bêñ ek nê pik iniñ auk. Ma Wapômbêñ anêñ pulusik ma lôklokwañ bêñ ek nê pik iniñ. Ba intu avômalô Isael lo Glik ma avômalô loñ buyañ takatu ba Wapômbêñ halam i ma eyala nena Kilisi ma Wapômbêñ anêñ lôklokwañ lôk anêñ auk bêñ.

²⁶*Aiyañ thêlô, môlô lemimimbi esak sêbôk atu ba elam môlô. Avômalô lôkthô miñ êyê môlô bêñ anôn nena nê lôk auk bêñ mena anyô lôkmangij mena anyô lôk athêñ bêñ te ami. Mi. ²⁷Wapômbêñ hawa auk molo anêñ pik ek nêñ mama êndêñ nê lôk auk bêñ ma hawa nômkama pik takatu ba pulusikna ek nêñ mama êndêñ nê lôklokwañ. ²⁸Nê takatu ba avômalô êyê hatôm yavoyav lôk nôñ ôvathek lôk nôñ oyañ lomaloma pik êntêk intu yani halam ek nêñ auk bôlôn êntêk vê esak, ²⁹*ek anyô late miñ hatôm êmbôi iniñ Wapômbêñ ma ami. ³⁰*Ma môlô ma Wapômbêñ da hadum ba lêk ômô haviñ Yisu Kilisi. Yani habitak hatôm Wapômbêñ anêñ auk atu ba hêv ek nêñ alalô sa ek nêñ kambom vuli lôk hapole alalô vê hêk kambom anêñ ba lêk abitak thêthôn lôk matheñ hamiñ Wapômbêñ ma. ³¹Ba intu eto nena, “Opalêla takatu ba êbôi ma nêmbôi esak Wapômbêñ iyom.” *Jelemaia 9:24*

2

Pol hêv auk hadêñ avômalô Kolin

¹Aiyañ thêlô, sêbôk atu ba yahayô ek môlô ma yahanañ Wapômbêñ anêñ abô takatu ba hik thô hadêñ ya ma miñ yahanañ abô mavi mena auk mavi hatôm nê lôk auk iniñ ami. ²Mi anôn. Yahadum ek yanañ abô esak Yisu Kilisi atu ba hama hathak alovalaññij iyom. ³*Yahamô haviñ môlô ma ya anyô vau lôk bômko ma yahalowaliñ bêñ anôn. ⁴*Ma doñtom Lovak Matheñ da hik anêñ lôklokwañ thô ba yahanañ abô ba miñ yahanañ hatôm nê lôk auk iniñ abô ek yandôk môlô lemim ami ⁵ek môlô nôñemimbiñ Wapômbêñ anêñ lôkliñyak ma miñ nê lôk auk iniñ abô ami.

Lovak Matheñ hêv auk

⁶⁻⁷Nê talañ elañô yêlôaniñ abô hatôm auk bêñ. Sêbôk bôlada ma Wapômbêñ havuñ auk nêñ alalô bulubiñ ek indum ba alalô nambitak avômalô lôkmangij. Ma yêlôaniñ auk êñ ma miñ hatôm nê bêñbêñ iniñ auk bôlôn êntêk ami. Thêlô takêñ tem nêñem yak. ⁸⁻⁹*Hatôm bôk eto hathak auk êñ nena, “Wapômbêñ bôk hapesañ nômkama yôv ek nêñ ek avômalô takatu ba leñijhaviñ yani.

* 1:18: Lom 1:16 * 1:19: Ais 29:14 * 1:20: Jop 12:17; Ais 19:12; 33:18; 44:25 * 1:21: Mat 11:25 * 1:23: Lom 9:32; 1Ko 2:14 * 1:24-25: Kol 2:3; 2Ko 13:4 * 1:26: Mat 11:25; Jem 2:5 * 1:29: Ep 2:9 * 1:30: Jer 23:5-6 * 2:3: Ap 18:9; 2Ko 10:1 * 2:4: 1Te 1:5 * 2:8-9: Ais 64:4

Ma doɽtom maleɽiɽ miɽ êyê nôɽ takêɽ
lôk leɽôndôɽ miɽ elarô abô takêɽ ami.

Ba intu avômalô êthônɽ nôɽ takêɽ paliɽ.”

Aisaia 64:4

ɽê bêɽbêɽ bôlôn êntêk miɽ eyala auk êɽ ami. Bôk neyala ma tem miɽ nijik Anyô Bêɽ Lôkmaɽgiɽ êɽ vônô esak a ami. ¹⁰⁻¹¹ Alalôaniɽ dahôlônɽ da hayala alalôaniɽ auk. Ma Wapômbêɽ da anêɽ dahô hayala anêɽ aêɽ iyom. Ba intu Lovak Matherɽ hayala nôɽkama lôkthô lôk hayê Wapômbêɽ anêɽ auk anôn biɽ ba lêk hik nôɽkama lôkthô thô hadêɽ alalô.

¹² Wapômbêɽ hêv anêɽ Lovak Matherɽ êɽ hadêɽ alalô ek nayala anêɽ wapôm takatu ba hêv hadêɽ alalô. Ma miɽ hêv auk pik ami. ¹³ Auk takêɽ ma Lovak Matherɽ intu hêv hadêɽ yêlô ba anar bêɽ lôk adôn avômalô takatu ba êmô haviɽ Lovak Matherɽ hathak anêɽ auk. Anyôla miɽ hadôn yêlô ba anar abô êɽ ami. ¹⁴ Lovak Matherɽ hêv avômalô sa ek neyala Wapômbêɽ anêɽ auk. Ba opalê atu ba miɽ hawa Lovak Matherɽ ami hason nena auk êɽ ma auk molo ba intu miɽ hatôm ititiɽ ba eyala auk takatu ba halêm anêɽ Wapômbêɽ anêɽ Lovak Matherɽ ami.

¹⁵⁻¹⁶ * “Ba opalê intu hayala Anyô Bêɽ anêɽ auk ba tem êndôn yani? Mi.” *Aisaia 40:13*

Ma ôpatu ba hawa Lovak Matherɽ anêɽ auk tem ititiɽ nôɽkama lôkthô. Ma ôpatu ba miɽ hayala Anyô Bêɽ anêɽ auk ami tem miɽ ititiɽ alalô takatu ba awa Lovak Matherɽ anêɽ auk ami. Aêɽ ba alalô ma awa Kilisi da anêɽ auk.

3

Avômalô Kolin evak i vose

¹⁻² * Aiyar thêlô, sêbôk ma môlô osopa avômalô pik êntêk veɽiɽgwaɽ ba osopa Kilisi hatôm amena kasek ba miɽ oar nôɽ thekthek ami. Ba intu yahêv sum hadêɽ môlô ba miɽ yahanaɽ abô hatôm ɽê bôk ilumbak yôv iniɽ abô ami. Ba êntêk unum sum denar e? ³ * Môlô othak udum hatôm ɽê pik ba môlô lemimdarɽ lôk lemimɽarɽ ⁴ * ma ôdôn yar enar nena, “Yêlô ma Pol anêɽ” ma vi enar, “Yêlô ma Apolo anêɽ.” Êɽ ma hathak uik unim auk thô nena môlô ma ɽê pik.

⁵ * Aêɽ ba ya Pol ma opalê? Ma Apolo ma opalê? Yai ma Anyô Bêɽ anêɽ ɽê ku iyom! Yani hêv anyô tomtom da iniɽ ku ba hêv yaianiɽ ba intu môlô bôk ôêvhaviɽ yôv.

⁶ * Yahavatho yarvêk ma Apolo hathak hêv ɽarɽ ma Wapômbêɽ da hadum ba yarvêk êɽ halumbak. ⁷ Ba ôpatu ba havatho mena hêv ɽarɽ thai luvi ma nôɽ oyarɽ. Ma Wapômbêɽ iyom intu ba nôɽ avanôn. ⁸ * Opalê atu ba havatho mena opalê atu ba hêv ɽarɽ, thai idum ku doɽtom ba tem neja vuli êtôm ida iniɽ ku atu idum.

⁹ * Yai adum Wapômbêɽ anêɽ ku iyom haviɽ i ma môlô ma anêɽ unyak lôk anêɽ ku kapô. ¹⁰⁻¹¹ * Wapômbêɽ hêv wapôm hadêɽ ya ba yahabitak anyô lôkmaɽgiɽ ek yandav unyak. Ba yahalav landiɽ. Ma anyô vi etak pam thalôk lôk unyak vôv hayô hamô. Ma miɽ anyôla endav landiɽ yarɽda imbiɽ ami. Yisu Kilisi da intu landiɽ êɽ ba bôk hamiɽ yôv. Ba môlô ɽê ku tomtom noyabiɽ am katô ek nodav Wapômbêɽ anêɽ unyak êɽ.

¹²⁻¹³ * Waklavôn Idum Abô hayô ma tem injik ɽê ku takêɽ iniɽ ku sapêɽ êlêm yaiɽ. Ma atum tem esar anyô tomtom iniɽ ku ek êɽjê nena elav unyak êɽ mavi mena kambom. Ba intu uik siɽ hathak gol mena seleva mena valu mavi mena alokwarɽ kapi mena kamurɽ kondarɽ mena sesalik la, ma hêk môlôda. ¹⁴ Ma opalêla takatu ba iniɽ ku elav unyak êɽ mavi ma tem neja vuli. ¹⁵ Ma ôpatu ba atum hatharɽ anêɽ ku ma tem miɽ enja vuli ami. Ma doɽtom bulubiɽ hamô ba tem nêɽm ôpêɽ vê êɽjêk atum.

Môlôda ma Wapômbêɽ anêɽ unyak

* 2:15-16: Ais 40:13 * 3:1-2: Hib 5:12-13; 1Pi 2:2 * 3:3: 1Ko 1:10-11 * 3:4: 1Ko 1:12 * 3:5: Ap 18:24
* 3:6: Ap 18:4-11,27-28 * 3:8: Mat 16:27 * 3:9: Ep 2:20-22 * 3:10-11: Ais 28:16; 1Pi 2:4-6 * 3:12-13: 1Ko 4:5

¹⁶ *Môlô ma Wapômbên anêḡ unyak mathenḡ atu ba yanida hamô kapô. Oyala nôḡm êḡ mena mi? Ma Wapômbên anêḡ Lovak Mathenḡ hamô môlô kapôlômim. ¹⁷ Môlô ma Wapômbên anêḡ unyak mathenḡ atu ba yanida hamô kapô ba intu loḡ êḡ ma mathenḡ! Ma ôpatu ba habuliḡ unyak mathenḡ êḡ ma tem Wapômbên imbuliḡ ôpên aên iyom.

Minḡ nobam anyô vi ami

¹⁸ Miḡ môlô nosau am ami! Môlô lemimhabi nena môlô ma ḡê lôkawk bênḡ hatôm ḡê lôk luvônḡḡ bôlônḡ êntêk, êḡ ma notak. Ma noja alovalaḡḡḡḡḡ anêḡ auk molo ek numbitak anyô lôk auk mavi. ¹⁹ Auk pik êntêk ma auk molo hêk Wapômbênḡ ma hatôm eto nena, “Yani havalonḡ ḡê lôk auk bênḡ hathak thêlôda iniḡ auk ba êv yak.” *Jop 5:13*

²⁰ Ma abô yaḡ hanaḡ nena, “Anyô Bênḡ hayala nena ḡê lôk auk bênḡ iniḡ auk ma anônḡ mi.” *Kapyā Yey 94:11*

²¹ Aênḡ ba miḡ nobam anyô te êmônḡ ek vi ami. Thêlô sapênḡ ma ḡê ku ek nêḡnêḡm môlô sa iyom. ²² Pol lo Apolo ma Sipas lôk pik êntêk ma lôkmala lo ḡama ma lêk lo embenḡ yam ma nôḡmkama lôk avômalô ma nôḡm takênḡ ma môlônim iyom. ²³ Ma môlô ma Kilisi anêḡ ma Kilisi ma Wapômbên anêḡ.

4

Kilisi anêḡ aposel

¹ Aênḡ ba avômalô sapênḡ nêḡḡ yêlô nena Yisu Kilisi anêḡ ḡê ku oyaḡ iyom ek ayabiḡ Wapômbên anêḡ abô loḡ kapô atu ba hik thô hadênḡ anêḡ avômalô. ² *Aênḡ ba intu nayabiḡ ku êḡ mavi êtôm anyô hamônḡ ek ku. ³⁻⁴ Yakapôlônḡ miḡ hanaḡ ya bênḡ nena yahadum Wapômbên anêḡ ku tombenḡ ami. Aênḡ ba môlô otha ya mena owa ya hi loḡ idum abô êḡ ma nôḡm oyaḡ. Ma yenaḡ auk miḡ hatôm ami. Aênḡ ba miḡ yahathô yada ba yahaya ami. Anyô Bênḡ da intu tem ititiniḡ ya. ⁵ *Waklavônḡ Anyô Bênḡ endelêḡm ma tem imbi anêḡ deda êyô êḡḡk nôḡmkama takatu ba havuḡḡ hêk loḡ momaḡḡḡniḡ kapô ba injik avômalô iniḡ auk takatu ba hêk kapôlônḡḡḡ thô. Ma wak êḡ ma tomtom tem neja iniḡ leḡḡḡmavi êḡḡk Wapômbênḡ. Aênḡ ba miḡ nosa avômalô vi iniḡ ku ami.

Avômalô Kolin thêlôda ebam i

⁶ *Aiyaḡ thêlô, bôk yahanḡḡ hathak yai lôk Apolo ek nêḡm môlô sa ek lemimimbi abô êntêk “Nosopa abô balabuḡ atu ba eto,” nena miḡ nobam anyôla êmônḡ ek vi ami. ⁷ *Ma opalê hatak môlô ba ubitak anyô bênḡ? Môlôda unim lôklokwaḡ ba owa auk e? Mi! Wapôm takênḡ intu hêv hadênḡ môlô. Ma aisê ka obam amda?

⁸ Môlô lêk ubitak ôyô uḡlôv yôv e? Ma môlô lêk ḡê lôkmaḡḡḡḡ e? Mena môlô lêk hatôm kiḡ e? Kikaknena! Alalô ḡê lôk iviyaḡ ba lêk môlô ubitak kiḡ ma tem yêlô aênḡ iyom! ⁹ Nônḡḡ! Wapômbênḡ hatak yêlô aposel hatôm ḡê oyaḡ ba amiḡ piklêvônḡ ma avômalô lôk aḡela ititiḡ yêlô hatôm ḡê kambom takatu ba enaḡ nena, “Uḡḡwik thêlô vônô.” ¹⁰ Yêlô ma ḡê auk molo hathak Kilisi e? Ma môlô ḡê lôk auk bênḡ hathak Kilisi e? Ma yêlô ḡê vau ma môlô ḡê lôkliḡyak e? Môlô ḡê lôk athênḡ bênḡ ma yêlô ḡê athênḡ mi e? ¹¹ *Sêbôk aleba lêk ma yêlô ama kisi lôk athakmuniḡ ma ik nôḡmkama titip lôk ik yêlô ba epam mayaliv ba yêlôaniḡ malak namô mi. ¹² *Ma adum ku hathak baheḡḡḡ aleba yêlô lêk vau. Enaḡ ek nimbuliḡ yêlô, êḡ ma yêlô êv leḡḡḡmavi iyom. Ilti yêlô ba êv vovaḡ, êḡ ma yêlô amiḡ leḡvidonḡ. ¹³ Enaḡ abômapopak hathak yêlô ma yêlô anaḡ viyaḡ lôk labali mavi. Wak nôḡmbênḡ intu sapênḡ ma yêlô hatôm matiḡyak pik lôk nôḡm ôvpalê.

Pol lahaviḡ avômalô Kolin nesopa yani

¹⁴ Môlô ma yenaḡ avômena takatu ba yaleḡḡhaviḡ ba intu yahadônḡ môlô. Ma miḡ yahato nôḡm takêntêk ek indum môlô mama ami. ¹⁵ *ḡê êvhaviḡ bênḡ anônḡ ethak eyabiḡ môlô, ma donḡtom lemambô donḡtom iyom. Yada bôk yahanḡḡ Wapômbênḡ anêḡ Abô Mavi

* 3:16: 1Ko 6:19; 2Ko 6:16 * 4:2: Luk 12:42 * 4:5: 1Ko 3:8 * 4:6: Lom 12:3 * 4:7: Lom 12:6 * 4:11: 2Ko 11:23-27 * 4:12: Mat 5:44; 2Te 3:8 * 4:15: Gal 4:19

hadêḡ mólô hatôm yahavathu mólô ba mólô ubitak Yisu Kilisi anêḡ avômalô. ¹⁶* Aêḡ ba yaleḡ hik ya nena nosopa yaveḡgwam. ¹⁷* Ba intu yahêv Timoti hathôk ek nêḡ mólô sa. Yani ma anyô ku anôḡ lôk yenaḡ okna atu ba hasopa Anyô Bêḡ ba yaleḡhaviḡ yani. Ma tem injik mólônim auk liḡ esak yenaḡ bôk lo loḡ atu ba hathak Yisu Kilisi ma yahadôḡ avômalô êvhaviḡ takatu ba êḡmô luvuluvu hathak. ¹⁸ Mólô doho osoḡ nena tem miḡ yasôk esak loḡbô ami ba intu mólô lemimôndôḡ kôtôḡ. ¹⁹⁻²⁰* Nodaḡô katô! Wapômbêḡ anêḡ avômalô miḡ enaḡ hathak abô oyaḡ ami. Mi. Lovak Mathêḡ hêv lôkliḡyak ba idum Wapômbêḡ anêḡ lahaviḡ. Anyô Bêḡ lahaviḡ ma tem yasôk kethêḡ ek yaḡḡê nena avômalô takêḡ bôk ewa lôklokwaḡ êḡ mena mi e? ²¹ Lemimhabi aisê? Yasôk ek yambali mólô ek noja auk mena yasôk êtôm anyô yaô ek yanaḡ abô labalina?

5

Nutiḡ ḡê sek êndôk kamuḡ

¹* Yahalaḡô nena mólô avômalô ôêvhaviḡ te hadum sek haviḡ lambô yanavi lukmuk lôbôlôḡ. Ma doḡtom ḡê daluk miḡ ethak idum aêḡ ami. ² Aisê ka mólô ôbô am? Lemiminjikam ba nutiḡ ôpêḡ êndôk kamuḡ! ³* Ya miḡ yahamô haviḡ mólô ami. Mi. Ma doḡtom yakapôlôḡ hamô haviḡ mólô hatôm lêk yahamô haviḡ mólô. Ma lêk yahanay ôpatu ba bôk hadum kambom êḡ bêḡ yôv hathak Yisu Kilisi anêḡ athêḡ. ⁴ Aêḡ ba othak doḡtom, êḡ ma yakapôlôḡ lêk hamô haviḡ mólô. Ma alalôaniḡ Anyô Bêḡ Yisu anêḡ lôkliḡyak lêk hamô haviḡ. ⁵* Ba nôḡnêḡ ôpêḡ êndêḡ ḡḡôk Bêḡ ek imbuliḡ ôpêḡ anêḡ auk ek Anyô Bêḡ anêḡ Waklavôḡ Nindum Abô ma tem yani enja bulubiḡ.

⁶* Mólô ôbô am ma miḡ mavi ami. Lôk miḡ oyala nena yis doktena iyom hatôm êndôk polom bêḡ anôḡ kapô ba isiḡ bêḡ ami e? ⁷* Sêbôk ma avômalô Israel ethak ik boksipsip nakaduḡ te ek leḡḡḡhabi Waklavôḡ Hale ba Hi. Ma alalôaniḡ boksipsip nakaduḡ Waklavôḡ Hale ba Hi intu Yisu. Kilisi hama ek mólô ba intu lêk ubitak ôtôm polom lukmuk atu ba yis mi. Aêḡ ba nômbi unim kambom ni êtôm avômalô Israel ethak îbi yis bô hi ek leḡḡḡhabi Waklavôḡ Hale ba Hi. ⁸* Ba intu alalô leḡḡḡjimi Waklavôḡ Hale ba Hi wak nômbêḡ intu sapêḡ ma nambitak êtôm polom atu ba anêḡ yis mi. Polom êḡ ma nôḡm anôḡ ba anêḡ lelaik mi. Ma yis bô atu êḡ ma adum kambom lo miḡ asopa Wapômbêḡ ami. Ba intu nabi ni.

⁹ Bôk yahato yenaḡ kapya hadêḡ mólô ek miḡ nôḡmô imbiḡ ḡê takatu ba idum sek lomaloma ami. ¹⁰ Ma doḡtom miḡ yahanay hathak avômalô pik êntêk ba idum sek lomaloma lo ḡê esau avômalô ba ewa iniḡ nôḡmkama vani lôk ḡê palorḡ ma ḡê esopa ḡḡôk ami. Mi. ḡê takêḡ ma êḡmô pik haviḡ alalô ba natak i aisê? ¹¹* Yenaḡ abô anêḡ ôdôḡ ma aêntêk. Ôpatu ba hanaḡ nena, “Yahêvhaviḡ Wapômbêḡ” ma doḡtom hadum sek lomaloma mena hadum palorḡ mena hêv yeḡ hadêḡ ḡḡôk mena hanaḡ abôma mena hanum waiḡ ba molo mena hawa vani. Anyô anêḡ aêḡ miḡ noḡḡwaḡ nôḡm lo ôḡmô imbiḡ yani ami. Dôlôk!

¹² Nosa ḡê takatu ba êḡmô avômalô êvhaviḡ kapô iyom. Ma miḡ nosa ôpatu ba miḡ alalôaniḡ te ami. Ku êḡ ma miḡ bôk êv hadêḡ alalô ami. ¹³* Aêḡ ba Wapômbêḡ tem indum abô ek ḡê daluk. Ba intu ḡê takatu ba indum kambom ma “Nôḡnêḡ i vê êḡḡêk mólô.”

Lo 17:7

6

Kobom nepesaḡ malaiḡ

¹ Aisê ka mólô doho lemimmaniḡ hathak mólô doho ma othak u ḡê daluk iniḡ loḡ idum abô? Yahasoḡ kambom hathak mólô uik kobom êḡ liliḡ! ²* Mólô oyala nena Waklavôḡ

* 4:16: Plp 3:17 * 4:17: Ap 19:22 * 4:19-20: 1Ko 2:4 * 5:1: Wkp 18:7-8; Lo 22:30 * 5:3: Kol 2:5 * 5:5: 1Ti 1:20 * 5:6: Gal 5:9 * 5:7: Ais 53:7; 1Pi 1:19 * 5:8: Lo 16:3 * 5:11: 2Te 3:6; Tit 3:10 * 5:13: Lo 13:5; 17:7 * 6:2: ALK 20:4

Idum Abô ma nê mathej tem nedarjô nê daluk iniñ abô. Môlô nê auk pulusik ba miñ hatôm nepesañ malaiñ pik lomaloma ami e? ³ Nodarjô! Tem alalô nadarjô arjela iniñ idum abô. Aên ba malaiñ pik lôkthô ma yaôna ek alalô napesañ. ⁴⁻⁶ Môlô te miñ anyô lôk auk bên hatôm epesañ abô imbiñ avômalô êvhaviñ vi ami e? Ma nê êvhaviñ yañ lamaniñ hathak yañ ma môlô olam nê daluk ek nepesañ abô êñ eka? Nê daluk elanjô ma môlô miñ mama ami e? Aên ba môlônim malaiñ lomaloma hamô ma môlônim anyô bên la miñ hamô ami, ma nodam môlônim anyô hêvhaviñ takatu ba athên mi ek nedarjô abô êñ. Ma miñ nodam nê daluk ami.

⁷ Dô! Hu ek undum abô, êñ ma hik thô nena lêk hôêv yak yôv. Ma anyôla habuliñ o mena hasau o la ma ômô yaô. ⁸ Ma doñtom môlôda intu udum tombeñ êñ ba osau môlôviyañ ba ubuliñ i hamô nê daluk iniñ loj idum abô.

⁹* Avômalô takatu ba idum kambom tem nêmo imbiñ Wapômbênj êmô loj atu ba yani hayabiñ, e? Mi anônj. Noyabiñ am. Avômalô takatu ba idum sek lomaloma lôk êv yey hadênj ngôk ma idum sek haviñ anyô yañ yanavi lôk anyô da idum i lôk avi da idum i ma ¹⁰ vani lo paloj ma inum waiñ ba elo molo lôk enañ abôma ma esau avômalô ba ewa iniñ nômkama vani. Nê takên miñ hatôm nêmo Wapômbênj anênj loj lôkliñyak ami. ¹¹* Sêbôk ma môlô vi udum kambom takên haviñ. Ma doñtom Wapômbênj hathik môlô ba ubitak mathej lôk thêthônj hathak Anyô Bên Yisu Kilisi anênj athênj lôk alalôaniñ Wapômbênj anênj Lovak Mathej.

Alalôaniñ leñvijkupik ma Lovak Mathej anênj unyak

¹²* Môlô onañ nena, “Balabuñ te miñ havaloj ya loj ami. Ba malêla takatu ba yalenhaviñ yandum ma ya hatôm.” Ma doñtom ya Pol yahanañ nena auk takên tem miñ nêmo ya sa ami ba yahadô nômlate eyabiñ ya. ¹³* Môlô onañ nena, “Nôm eyañ hêv leñsoam sa ma leñsoam hêv nômo eyañ sa. Ma thai luvi ma nômo pik iyom ba Wapômbênj tem nêmo vê.” Ma môlô osoñ nena sek waliliñ ma nômo oyañ hatôm nômo eyañ lôk leñsoam e? Ma yahanañ nena kupik ma Anyô Bên anênj ek indum anênj ku. Aên ba kupik lôk sek miñ ethak doñtom ami. ¹⁴* Wapômbênj da anênj lôkliñyak hik Anyô Bên liñ ba tem injik alalô liñ aên iyom. ¹⁵⁻¹⁷* Môlônim lemvimkupik sapênj ma hatôm Kilisi da anênj liñkupik bute. Môlô ôthônj auk êñ e? Ma ôpatu ba hathak doñtom haviñ Anyô Bên thai iniñ dahôlônjñ habitak doñtom. Ma Wapômbênj anênj abô bute hanañ nena, “Thai tem nimbitak êtôm kupik doñtom.”

Môñ Anônj 2:24

Aên ba anyô te hathak doñtom haviñ avi sek te, êñ ma thai lêk ibitak kupik doñtom. Ma naja Kilisi anênj liñkupik bute ba nanêm êndênj avi sek e? Mi anônj!

¹⁸ Nôsôv ek sek waliliñ. Kambom takatu ba avômalô ethak idum ba vi ma hêk kupik viyañ. Ma opalê atu ba hadum sek waliliñ êñ ma yanida habuliñ anênj liñkupik ba hadum sek hathak. ¹⁹⁻²⁰* Môlô lemvimkupik ma Lovak Mathej anênj unyak mathej atu ba hamô kapô ba Wapômbênj da hêv hadênj alalô. Avanônj e? Ma hêv alalô vuli ba miñ o anyô bên ek oyabiñ oda ami. Ba intu ômbô Wapômbênj esak lemvimkupik.

7

Abô hathak ewa i

¹ Yahato môlônim abô viyañ nena mavi ek nômo daluk ma miñ noja avi ami. ² Ma doñtom avômalô ethak idum sek waliliñ. Aên ba mavi ek nê ewa i, anyô ênjêk imbiñ yanavi ma avi ênjêk imbiñ yamalô. ³ Ma anyô lahaviñ ênjêk imbiñ yanavi êñ ma yanavi miñ embasiñ i ami. Ma yanavi lahaviñ ênjêk imbiñ yamalô ma yamalô indum aên iyom ek malê nena nê lôk vênj iniñ viyañ hêk. ⁴ Avi miñ hayabiñ yanida liñkupik ami. Mi. Anyô hayabiñ. Ma anyô miñ hayabiñ yanida liñkupik ami. Mi. Avi hayabiñ. ⁵ Ba intu ovasiñ am, êñ ma hatôm udum vani! Anyô hadum ek eterj mek ma miñ bônônj ami. Enañ

* 6:9: Gal 5:19-21; Ep 5:5; ALK 22:15 * 6:11: Tit 3:3-7 * 6:12: 1Ko 10:23 * 6:13: 1Te 4:3-5 * 6:14: Lom 8:11; 1Ko 15:20; 2Ko 4:14 * 6:15-17: Mat 19:5; Jon 17:21-23; Lom 8:9-11; Ep 5:30 * 6:19-20: 1Ko 7:23; 1Pi 1:18-19

êndêñ yanavi. Ma avi hadum ek eterj mek ma miñ bônôñ ami. Enañ bêñ êndêñ yamalô ba thai nêndôk am. Êñ ma netak iniñ êk haviñ i êtôm wak vithê. Ma mek anêñ dañ ma nêjêk esak loñbô ek Sadañ miñ hatôm enja iniñ thethañak ek êndôk thai leññ ami. ⁶ Miñ yahavak balabuñ te ek avi lo anyô miñ nêjêk imbiñ i wak la ami. Mi. Yahanañ ek yanêm mólônim auk sa iyom. ⁷ Yada ma anyô muk ba yalenhaviñ anyô lôkthô nimbitak êtôm yada. Ma doñtom anyô tomtom da ewa iniñ wapôm lomaloma halêm anêñ Wapômbêñ. Aêñ ba nôñ takatu ba Wapômbêñ habi sam ma yañda yañda.

⁸ Abô êntêk ba tem yanañ ma hathak aluñ lo avi tốp. Mavi ek thêlô nêñmô daluk êtôm ya. ⁹ *Thethañak miñ êmbôk mólô êtôm atum hathañ ami, êñ ma mavi anôñ. Aêñ ba anyô te miñ hatôm ipuki loñ ami, êñ ma enja avi.

¹⁰ *Yahanañ abô êntêk ek avômalô ewa i. Avi te miñ hatôm êndô yamalô ami. Abô êntêk ma Anyô Bêñ anêñ abô balabuñ ma miñ yenañ abô ami. ¹¹ Avi hadô yamalô êñ ma pesañ abô imbiñ yamalô ma miñ enja anyô yañ ami. Ma anyô aêñ iyom.

¹²⁻¹³ Yahanañ abô êntêk ek avômalô takatu ba ewa i ba yañ miñ hêvhaviñ Wapômbêñ ami. Ba anyô te hawa avi te ba miñ hêvhaviñ Wapômbêñ ami ma doñtom lahaviñ êmô imbiñ yani, ma miñ êndô avi êñ ami. Ma avi te hawa anyô te ba miñ hêvhaviñ Wapômbêñ ami ma doñtom lahaviñ êmô imbiñ yani, ma miñ êndô ôpêñ ami. Êntêk ma yenañ auk iyom. Ma miñ Anyô Bêñ anêñ abô balabuñ te ami. ¹⁴ Anyô te hawa avi atu miñ hêvhaviñ ami, êñ ma anyô anêñ hêvhaviñ hatôm nêñ avi êñ lôk nali sa ba nimbitak êtôm nôñ mabuñ hêk Wapômbêñ ma. Ma avi hawa anyô atu ba miñ hêvhaviñ ami ma aêñ iyom. Ma mi, êñ ma tem Wapômbêñ êñjê nali takêñ nena lelaik. Aêñ ba miñ ôndô vônim atu ba anêñ hêvhaviñ mi ami.

¹⁵ *Ma howa avi atu ba miñ hêvhaviñ Wapômbêñ ami ba hadum ek êndô o, êñ ma otak yani ek ni. Ma howa anyô atu ba miñ hêvhaviñ Wapômbêñ ami ba hadum ek êndô o, êñ ma otak yani ek ni aêñ iyom. Tem miñ undum abô esak nôñ êñ ami. Wapômbêñ halam alalô hathak kobom namô maliñyaô imbiñ i. ¹⁶ *Ba injo. Yanavi tem nêñ yamalô sa ek imbitak anyô hêvhaviñ mena yamalô nêñ yanavi sa ek imbitak avi hêvhaviñ la.

Alalô namô êtôm lôkmala atu ba Wapômbêñ lahaviñ alalô namô

¹⁷ Hôñmô aisê ba Wapômbêñ halam o ma ôñmô aêñ. Êñ ma hatôm Anyô Bêñ anêñ wapôm atu ba hik sam hadêñ mólô tomtom. Abô balabuñ êntêk ma yahêñ hadêñ ñê êvhaviñ lodôñlodôñ lôkthô. ¹⁸ Ôpatu ba bôk engothe anêñ kupik ba Wapômbêñ halam yani ma êñmô aêñ. Ma miñ nepesañ anêñ kupik esak loñbô ami. Ma ôpatu ba miñ engothe anêñ kupik ami ba Wapômbêñ halam yani ma êñmô aêñ iyom. Ma miñ engothe anêñ kupik vê ami. ¹⁹ *Engothe kupik lôk miñ engothe kupik ami, nôñ ju êñ ma nôñ oyañ. Ma nôñ bêñ ma nesopa Wapômbêñ anêñ abô. ²⁰ Engothe anêñ kupik mena engothe ami mena ewa avi mena miñ ewa avi ami ba Wapômbêñ halam o, ma ôñmô aêñ. ²¹ Ma o atu ba anêñ alañ hamô ba Wapômbêñ halam o ma miñ lemmalañ andô. Ma doñtom loñôndê la hêk ek otak anêñ alañ anêñ ku, êñ ma undum aêñ. ²² *Ba ñê takatu ba iniñ alañ hamô aleba Anyô Bêñ halam i ma hatôm Anyô Bêñ hapole iniñ yak vê. Ma aêñ iyom ñê takatu ba miñ êñmô alañ la vibin ami aleba Anyô Bêñ halam i ma Kilisi lêk habitak iniñ alañ. ²³ Wapômbêñ bôk hêñ mólô vuli hathak vuli bêñ ba miñ anyôla habitak mólônim alañ ami ba intu lemiminjikam esak auk pik takêñ ami. ²⁴ Aiyañ thêlô, mólô tomtom nôñmô êtôm aêsêbôk ba Wapômbêñ halam mólô. Mólô owa am mena miñ owa am ami mena engothe kupik mena miñ engothe kupik ami lôk ñê iniñ alañ hamô mena iniñ alañ mi, nôñmô aêñ iyom ba nosopa Wapômbêñ.

Pol hêñ abô hadêñ avômalô muk

²⁵ Anyô Bêñ lahiki hathak ya ba intu yenañ abô ma avanôñ ek mólô nôñnêmbiñ. Êntêk ma yenañ auk hathak avômalô muk ma miñ Anyô Bêñ anêñ abô balabuñ ami. ²⁶ Lêk ma

* 7:9: 1Ti 5:14 * 7:10: Mat 5:32 * 7:15: Lom 14:19 * 7:16: 1Pi 3:1 * 7:19: Lom 2:25; Gal 5:6; 6:15

* 7:22: Plm 16; 1Pi 2:16

malaiŋ lomaloma habitak. Aêŋ ba nômô êtôm avômalô muk ma tem nômô mavi. ²⁷ Ôpatu ba lêk epesaŋ anêŋ abô ek enja avi ma miŋ êndô ami. Ma môlô takatu ba avi mi miŋ nômbôlêm avi ami. ²⁸ Ma howa avi, ma miŋ hudum kambom ami. Ma avi muk te hawa anyô, ma miŋ hadum kambom ami. Ma doŋtom môlô takatu ba owa am tem nôpôm malaiŋ lomaloma êmô pik êntêk ba intu yahavatho môlô loŋ ek miŋ malaiŋ takêŋ êpôm môlô ami.

²⁹⁻³¹ *Yenaŋ abô anêŋ ôdôŋ nena pik êntêk tem êmô sawa bidonŋ iyom ba anêŋ auk lôk anêŋ nômkama lôkthô lêk idum ek nema. Ba opalê atu ba hawa avi, êŋ ma nôm mavi. Ma doŋtom lemimbi nena ewa i tem miŋ êmô wak nômbêŋ intu sapêŋ ami. Ma opalê atu ba lamalaiŋ miŋ undum ba malaiŋ êŋ eyabiŋ anêm auk ami. Ma nôm mavi miŋ eyabiŋ anêm auk ami. O atu ba hôêv vuli nômkama lomaloma miŋ nôŋgwêk lélê esak nôm takêŋ ami. Nômkama pik nômbêŋ êŋ ma nôm mavi anôŋ. Ma doŋtom miŋ nôŋgô êtôm nômbêŋ ênjêk anêm auk ami.

³² Yalerhaviŋ nena leŋhiki lomaloma miŋ embalonŋ môlô loŋ ami. Anyô muk lahiki hathak Anyô Bêŋ anêŋ ku ek indum Anyô Bêŋ lamavi. ³³ Ma doŋtom anyô lôk avi lahiki hathak nômkama pik ek batu indum yanavi lamavi. ³⁴ Ba intu yani lahiki hathak yanavi ma Anyô Bêŋ haviŋ. Ma avi tôp lôk avi muk ethak leŋhiki hathak Anyô Bêŋ anêŋ ku. Iniŋ auk nena nênem dahôlônŋŋ lôk leŋviŋkupik êndêŋ Anyô Bêŋ. Ma doŋtom avi lôk anyô lahiki hathak nômkama pik ek indum yamalô lamavi. ³⁵ Yahananŋ abô takêntêk ek nênem môlô sa ma miŋ nênem malaiŋ êndêŋ môlô ami ek môlô nômô thêthônŋ ma miŋ nômla embalonŋ môlô loŋ ami ek môlô nônem kapôlômim lôkthô êndêŋ Anyô Bêŋ. Ma miŋ yahananŋ ek êtôm yak embalonŋ môlô loŋ ami.

³⁶ Ma ôpatu ba hapesaŋ abô yôv ek enja avi muk te ba anêŋ thethanŋak hadum ek imbuliŋ avi êŋ ma ôpêŋ enja avi êŋ. Yani miŋ hadum kambom ami. ³⁷ Ma ôpatu ba hapesaŋ yanida anêŋ auk ma miŋ hasopa anyôla anêŋ auk ami ba hasopa anêŋ lahaviŋ iyom nena hadô enja avi muk, ôpêŋ hadum nôm mavi haviŋ. ³⁸ Aêŋ ba ôpatu ba hawa avi muk hadum nôm mavi. Ma ôpatu ba hadô enja avi êŋ ma anêŋ malaiŋ ma yaô ba intu hadum nôm mavi anôŋ.

³⁹ *Avi atu ba hawa anyô ba yamalô hamô lôkmala denaŋ ma hatôm ibutiŋ thai loŋ endeaba anyô ema am. Êŋ ma hatôm enja anyô yaŋ atu ba hasopa Anyô Bêŋ esak loŋbô êtôm yanida anêŋ lahaviŋ. ⁴⁰ Yenaŋ auk nena yani êmô daluk ma tem yani lamavi bêŋ anôŋ. Ma Wapômbêŋ anêŋ Lovak Matheŋ hamô haviŋ ya ba intu ya anyô lôk auk hatôm môlô.

8

Ŋgôkba anêŋ nôm lôk ya

¹ *Yahananŋ abô êntêk hathak ŋgôkba anêŋ nôm lôk ya.* Môlô onaŋ nena, “Alalô lôkthô ma ŋê lôkuk.” Môlônim auk êŋ hadum ba môlô ôyê am daŋ ba ubuliŋ avômalô êvhaviŋ vi. Ma môlô lemimhaviŋ avômalô takêŋ, êŋ ma tem nônem i sa. ² *Môlô osoŋ nena môlô oyala nômkama lôkthô e? Mi. Môlô ôthônŋ auk anôŋ paliŋ! ³ Opalê atu ba lahaviŋ Wapômbêŋ ma Wapômbêŋ hayala yani.

⁴ *Yenaŋ auk hathak eyaŋ ŋgôkba iniŋ nôm ma aêntêk. Alalô ayala nena Wapômbêŋ ma doŋtom iyom. Ma ŋgôkba takatu avômalô êv yeŋ hathak miŋ Wapômbêŋ anôŋ ami. ⁵ Avômalô elam nôm lomaloma nena iniŋ ŋgôkba lo iniŋ anyô bêŋ. Aêŋ ba nôm takêŋ hatôm iniŋ wapômbêŋ lo anyô bêŋ. ⁶ *Ma doŋtom alalô ayala nena Wakamik Wapômbêŋ yani iyom intu Wapômbêŋ ba hapesaŋ nômkama lôkthô ba alalô abitak ek nandum anêŋ

* 7:29-31: 1Jon 2:17 * 7:39: Lom 7:2-3 * 8:1: Ap 15:29 * 8:1: Avômalô Kolin ethak êbôk nôm ek êv da hadêŋ ŋgôk. Ma ŋê êvhaviŋ leŋhaviŋ nejaŋ nôm takêŋ. Thêlônŋŋ auk aêntêk nena êŋ ma miŋ wapômbêŋ anôŋ ami ba intu thêlô hatôm nejaŋ. Aêŋ ba thêlô eto kapya hadêŋ Pol ek nedaŋô anêŋ auk. * 8:2: Gal 6:3 * 8:4: Lo 4:39; 6:4; Gal 4:8 * 8:6: Ep 4:5,6

ku. Ma Yisu Kilisi yani iyom intu Anyô Bêñ anêñ ba Wapômbêñ hapesañ nôm kama lôkthô hathak yani. Ma Yisu êñ hadum ba alalô abitak Wapômbêñ anêñ avômalô.

⁷ Ma avômalô doho miñ leñihabi auk takêñ hêk kapôlôñiñ ami. Sêbôk ma thêlô engabôm ngôkba anêñ nôm ma lêk êdô ba esopa Wapômbêñ. Ma doñtom eyañ ngôkba anêñ nôm ma hatôm esopa ngôkba hathak loñbô. Thêlôñiñ auk ma pulusikna ba intu leñihmalaiñ. ⁸ Avômalô takatu ba leñih malaiñ hathak nôm êñ ba miñ eyañ ami ma Wapômbêñ miñ hatatale i ami. Ma môlô avômalô takatu ba oañ nôm lomaloma ma Wapômbêñ miñ habam môlô ami. Aêñ ba oañ mena ôdô ma nôm oyañ hêk Wapômbêñ ma.

⁹* Aêñ ba o anyô hôêvhaviñ lôklokwañ, oyabiñ o! Anêm malaiñ mi ek nonñwañ ngôkba anêñ nôm ba hoañ êñ ma miñ onañ êndêñ avômalô takatu ba auk pulusik ek nindum aêñ ami êña tem indum thêlô nêñem yak. ¹⁰ Hu malakba ba hoañ ngôkba anêñ nôm ma anyôla lamalaiñ hathak nôm êñ te hayê hoañ, hoson nena hôêv yani sa ba tem eyala nena nôm êñ ma nôm oyañ e? ¹¹* Êñ ma hubuliñ yani ek endeni anêñ kobom bô esak loñbô ba anêm auk êñ habuliñ anyô hêvhaviñ pulusik atu ba Yisu hama ek nêm yani sa. ¹² Anyô te anêñ auk pulusik ba hubuliñ yani êñ ma hudum kambom hathak Kilisi. ¹³* Ba intu yahañ nôm êñ ba habuliñ yenañ aiyañ ba hadum kambom êñ ma tem miñ yanñañ alim esak loñbô ami. Yakô yandum ba yenañ aiyañ nêm yak.

9

Pol hadô vuli

¹* Odañô! Abô balabuñ lomaloma miñ havalon ya lon ami! Ma bôk yahayê Yisu alalôaniñ Anyô Bêñ yôv! Ya ma aposel ba yada yenañ ku lôk Wapômbêñ anêñ lôklokwañ hadum ba intu môlô ubitak! ²* Avômalô doho êpôlik nena ya Pol ma miñ aposel ami. Ma doñtom môlônim ôêvhaviñ hik ya thô nena ya ma Anyô Bêñ anêñ aposel. Aêñ ba môlônim aposel ma ya.

³ Avômalô doho ibi yaleñ nena yahabuliñ yenañ ku aposel ba yahêv yada kisi aêntêk. ⁴* Avômalô ethak êv nôm hadêñ yêlô hatôm ñê lôk athêñ bêñ takatu ba idum Wapômbêñ anêñ ku. ⁵ Ma Anyô Bêñ anêñ iviyañ lôk Sipas ma aposel vi ethak ewa avi takatu ba êvhaviñ hatôm vênji. Ma yêlô hatôm nandum aêñ imbiñ. ⁶ Ma yai hatôm natak ku bahenñ ek nandum Wapômbêñ anêñ ku êtôm aposel vi. Ma môlô osoñ nena yai lôk Banabas iyom intu ñê athêñ mi e? Mi. Yêlô lôkthô ma aposel iyom.* ⁷ Ñê vovak da miñ êv vuli iniñ nôm ami. Ma avômalô takatu ba idum iniñ ku ethak eyañ anêñ anôñ. Ma ñê takatu ba eyabiñ bok ethak eyañ bok takêñ. ⁸ Abô takêñ ma auk pik e? Mí. Wapômbêñ anêñ abô balabuñ bôk hanañ ⁹* ba Mose bôk hato nena, “Bok oks hadum ku ma miñ nokak abôlêk siñ ami.” *Lo 25:4*

Ma Wapômbêñ lahiki hathak bok oks mena? ¹⁰* Mí. Abô êñ ma hathak yêlô. Avanôñ! Abô êñ hathak yêlô opalêla takatu ba adum Wapômbêñ anêñ ku. Ñê takatu ba ele ku lôk evatho ku, lôkthô êv maleñiñ ek nejañ nôm. ¹¹⁻¹²* Môlô othak ôêv avômalô ku vi sa. Ma yêlô avatho Wapômbêñ anêñ abô halôk môlô. Aêñ ba awa nôm anêñ môlô ma ôyê nena malaiñ e? Mí! Yêlôaniñ athêñ hêk ba intu yêlô amôñ ek naja môlônim nôm!

Ma doñtom miñ yêlô asopa loñôndê êñ ami. Ba awa malaiñ lomaloma ek miñ embasiñ Wapômbêñ anêñ Abô Mavi ami. ¹³* Môlô oyala nena ñê takatu ba idum ku hamô unyak matheñ ma eyañ nôm takatu ba êv hadêñ unyak êñ. Ma ñê takatu ba idum ku hamô loñ êbôk da ma eyañ nôm takatu ba êv hatôm da. ¹⁴* Anyô Bêñ bôk hanañ aêñ iyom nena ñê takatu ba enañ Wapômbêñ anêñ abô ma neja iniñ nôm êlêm anêñ iniñ ku takatu ba

* 8:9: Lom 14:13-15; Gal 5:13 * 8:11: Lom 14:15,20 * 8:13: Lom 14:21 * 9:1: Ap 9:1-9; 26:16; 1Ko 15:8-9
 * 9:2: 2Ko 3:2-3 * 9:4: Luk 10:8 * 9:6: Pol hayala Kolin iniñ auk lôkbañ ba intu havuñ abô ba hadô ek enja Kolin iniñ da. Aêñ ba hadum thêlô leñihmaniñ. * 9:9: Lo 25:4; 1Ti 5:18 * 9:10: 2Ti 2:6 * 9:11-12: Lom 15:27; Ap 20:34; 2Ko 11:9 * 9:13: Lo 18:1-3 * 9:14: Mat 10:10; Gal 6:6

idum. ¹⁵ Ma doɽtom yada miɽ bôk yahasopa loɽôndê takêɽ ami. Ma miɽ yahato abô êntêk ek môlô nobakôɽ ya ami. Mi! Yahama ma mavi ek miɽ yanêm malaiɽ êndêɽ môlô ami ek anyôla miɽ enja nôɽ takatu ba yahabam ya hathak vê ami. ¹⁶*Miɽ yahabam ya hathak yahanarɽ Wapômbêɽ anêɽ abô ami. Mi. Wapômbêɽ hêv ku êɽ hadêɽ ya. Ba miɽ yahanarɽ Wapômbêɽ anêɽ abô ami, êɽ ma malaiɽ bêɽ ek ya. ¹⁷ Yahapetenak ek yandum ku êntêk êɽ ma tem yanja vuli. Ma doɽtom miɽ yada yenaɽ auk ami. Ba intu yahadum oyaɽ hatôm yenaɽ ku atu ba Wapômbêɽ hêv ek yayabiɽ. ¹⁸ Vuli alête intu tem yanja? Yenaɽ vuli ma aêntêk. Yahanarɽ Wapômbêɽ anêɽ Abô Mavi ma miɽ avômalô nêɽnêɽ vuli ami. Êɽ ma hatôm yenaɽ vuli atu ba yahabam ya hathak.

¹⁹ Aêɽ ba yabaheɽ miɽ ekak loɽ lôk anyôla miɽ hayabiɽ ya ami. Ma doɽtom yenaɽ auk nena avômalô lôkthô nimbitak yenaɽ alaɽ ek yaɽgik loɽôndê thô ek bêɽ anôɽ ini nesopa Kilisi. ²⁰*Yahamô haviɽ avômalô Israeɽ ma yahabitak hatôm thêlô. Ma yahamô haviɽ avômalô esopa abô balabuɽ takatu êɽ ma yahabitak hatôm thêlô ek yandom i ini ek Kilisi. Ma doɽtom abô balabuɽ miɽ hayabiɽ ya ami. ²¹Yahamô haviɽ ɽê daluk takatu ba iniɽ abô balabuɽ mi, êɽ ma yahabitak hatôm thêlô ba miɽ yahasopa alalô avômalô Israeɽ iniɽ abô balabuɽ lomaloma ami ek yandom thêlô ini êndêɽ Kilisi. Ma yahasopa Wapômbêɽ lôk Kilisi iniɽ abô ba intu eyabiɽ ya. ²²*Ma yahamô haviɽ ɽê takatu ba iniɽ auk pulusik ma yahabitak pulusik hatôm thêlô ek yandom thêlô ini ek Kilisi. Yahasopa avômalô lôkthô iniɽ auk lomaloma ek auk anêɽ aêɽ ma hatôm yanêm vi dedauɽ sa. ²³Yahadum aêɽ ek avômalô lôkthô nedaɽô Wapômbêɽ anêɽ abô ba nesopa ek alalô lôkthô naja bulubiɽ.

Nadaɽviɽ lôklokwaɽ ek nayô uɽlôv

²⁴ Avômalô takatu ba elarɽviɽ sapêɽ ewa vuli e? Mi. Ôpatu ba hamôɽ iyom. Aêɽ ba ondaɽviɽ ek onja anêm vuli aêɽ iyom. ²⁵*Avômalô takatu ba ik mambêɽ ma ethak êdôɽ i wak nômbêɽ intu ek neja kuluɽ atu ba tem ekapok ketheɽ. Ma doɽtom alalô adum ek naja kuluɽ atu ba tem êmô wak nômbêɽ intu sapêɽ. ²⁶Ba intu ya miɽ yahalarɽviɽ hatôm anyô halarɽviɽ mayaliv ami. Ma miɽ yahik vovak hatôm anyô hathak hik loɽ oyaɽ ami. ²⁷*Mi! Yahik yalerɽviɽkupik ek batu yenaɽ auk pik etauviɽ. Yakô yanaɽ Wapômbêɽ anêɽ Abô Mavi êndêɽ avômalô ba nêɽnêɽmibiɽ ma yada mi.

10

Yakô ek alalô nanêm yak esak saê

¹*Aiyaɽ thêlô miɽ môlô lemimpaliɽ ami! Sêbôk ma alalôaniɽ bumalô esopa buliv lôk eveɽ ɽgwêk malêvôɽ. ²Ma buliv lo ɽgwêk ithik thêlô ek injik thô nena thêlô esopa Mose. ³*Thêlô sapêɽ eyaɽ nôɽ mathêɽ atu ⁴*ma sapêɽ inum ɽarɽ valu mathêɽ atu ba haveɽ haviɽ i. Valu êɽ ma Yisu da. ⁵*Ma doɽtom Wapômbêɽ miɽ lamavi hathak thêlô ami ba intu ema ba kupik hêk mayaliv hêk loɽ thiliv.

⁶*Nôm takêɽ habitak ek alalô leɽiɽimbi esak ma miɽ imbisôk imiɽ alalô ek nandum kambom ami. ⁷Bôk eto hathak thêlô nena, “Avômalô êɽ esopa ɽgôk ba eloyeɽ hathak lôk eyaɽ ba inum ba idum sek lomaloma.” *Etak Ijip 32:6*

Aêɽ ba miɽ môlô nundum aêɽ ami. ⁸*Miɽ alalô nandum sek waliliɽ êtôm bôk ba alalôaniɽ bumalô idum ba avômalô hatôm 23,000 ema wak doɽtom iyom ami. ⁹*Alalô miɽ natatale Anyô Bêɽ êtôm avômalô vi atu ba bôk idum ba umya hatharɽ i pôpônô ami. ¹⁰*Ma miɽ nanaɽ abô munuɽmunuɽ êtôm bôk ba doho idum ba arɽela vovak hiki pôpônô ami.

* 9:16: Jer 20:9 * 9:20: Ap 21:20-26 * 9:22: 2Ko 11:29 * 9:25: Plp 3:14; 2Ti 2:4-5; 4:7-8 * 9:27: Lom 8:13; 13:14 * 10:1: Kis 13:21-22; 14:22-29 * 10:3: Kis 16:35 * 10:4: Kis 17:6; Nam 20:11 * 10:5: Nam 14:29-30 * 10:6: Nam 11:4,34; 1Ko 10:11 * 10:8: Nam 25:1-9 * 10:9: Nam 21:5-6 * 10:10: Nam 16:41-49

¹¹ Nôm takatu ba bôk habitak hathak avômalô bôsêbôk ma eto ek alalô avômalô bôlôj êntêk atu ba lêk amô habobo pik lo leŋ anêj daŋ leŋiŋimbi katô ba nayabiŋ i. ¹² Aêj ba o atu ba hoson nena humiŋ lôklokwaŋ êj ma oyabiŋ o ek miŋ nêma yak ami. ¹³ Kambom hathak halôk avômalô leŋiŋ ek nindum kambom. Ma hudum ek undum kambom ma Wapômbêj tem miŋ imbuliŋ dôma ek o ami. Tem yani êmbôlêm loŋôndê ek otak auk êj ek umiŋ lôklokwaŋ. Ma tem miŋ etak o ek nêma yak ami.

Miŋ nônêm yeŋ êndêj Wapômbêj ma ŋgôkba imbiŋ ami

¹⁴ Aêj ba aiyaj thêlô, nônêm am vê ênjêk ŋgôkba anêj ku lo loŋ. ¹⁵ Môlô avômalô lôkauk ba intu nutitiŋ abô êntêk nena thêthôn mena mi e? ¹⁶ *Kilisi anêj thalaleŋ hadum ba alalô abitak doŋtom lôk anum ba leŋiŋhabi hathak nôm mavi takatu ba yani hadum ek hêv alalô sa. Ma polom doŋtom êj ma hatôm Kilisi liŋ kupik ba intu alalô ŋgôli ba aŋ. ¹⁷ *Ma alalô avômalô bêj anôn aŋ ek injik thô nena alalô sapêj lêk athak doŋtom haviŋ Kilisi ba abitak ôdôn te iyom.

¹⁸ *Ma lemimimbi esak avômalô Israel. Thêlô êv iniŋ da hadêj ŋê êbôk da ba êbôk ma sapêj eyaj nôm da êj ma hatôm ethak doŋtom haviŋ Kilisi ba ibitak ôdôn te iyom. ¹⁹ *Ma yahanaj nena ŋgôk iniŋ nôm lôk alokwaŋ ma valu iniŋ athêj hêk e? ²⁰ *Mi. ŋê daluk êv da hadêj ŋgôk. Ma ŋgôk takêj ma Wapômbêj e? Miŋ yaleŋhaviŋ môlô nosak doŋtom imbiŋ ŋgôk ami. ²¹ *Miŋ hatôm nunum êndôk Anyô Bêj anêj tase lôk ŋgôk anêj imbiŋ ami. Ma miŋ hatôm noŋgwaŋ ŋgôk anêj nôm lôk Anyô Bêj anêj imbiŋ ami. ²² *Hatôm alalô nadôk Anyô Bêj la ek ladaŋ e? Ma hêv vovaŋ hadêj alalô êj ma tem namô lôklokwaŋ ma miŋ nanêm yak ami e?

Nambô Wapômbêj anêj athêj

²³ *Môlô onaŋ nena, “Balabuŋ te miŋ havalon alalô loŋ ami. Ba malêla takatu alalô leŋiŋhaviŋ nandum ma hatôm.” Ma doŋtom ya Pol yahanaj nena nômkama sapêj tem miŋ nêma môlô sa lôk embatho môlô loŋ ami. ²⁴ *Ba miŋ lemimimbi oda anêm mavi iyom ami ma lemimimbi anyô vi iniŋ mavi imbiŋ.

²⁵⁻³⁰ *Ma

“Nômkama pik lôkthô ma Anyô Bêj anêj.”

Kapya Yeŋ 24:1

Yahabô Wapômbêj ba yahaŋ lôk yaleŋmavi êj ma anyôla miŋ hatôm esaŋ ya ami. Yenaj auk nena yaŋgaŋ ma tem yaŋgaŋ. Ma yahadô ma dô. Anyô vi iniŋ auk miŋ havalon ya loŋ ami. Aêj ba noja alim vathiap lôkthô atu ba ôêv vuli ba oŋgwaŋ. Miŋ lemim malaiŋ ami.

Ma ŋê daluk doho elam o ek nu noŋgwaŋ nôm imbiŋ i ba hudum ek nu ma miŋ onaŋ injik i liŋ ami. Noŋgwaŋ iyom. Ma doŋtom anyôla hanaŋ hadêj o nena nôm êntêk ma nôm ŋgôkba, êj ma miŋ noŋgwaŋ ami ek nêma anyô daluk êj sa ek miŋ lamalaiŋ esak o ami. Ma miŋ yahanaj hathak ŋê êvhaviŋ ami. Mi. Yahanaj hathak ŋê daluk.

³¹ *Aêj ba oaj mena unum mena udum aisê, nundum lôkthô aêj iyom ek nobam Wapômbêj anêj athêj. ³² *Avômalô Israel lo Glik lôk Wapômbêj anêj avômalô êvhaviŋ takatu, ma miŋ nundum nômla ek nosale i thô ami. ³³ *Nômkama lôkthô atu ba yahadum ma yahadum ek yanêm avômalô vi sa ek neja bulubiŋ. Miŋ yahabôlêm nôm leŋiŋmavi ek yada ami.

11

¹ *Yahasopa Kilisi ba intu nosopa yaverŋgwam.

Pol hanaŋ hathak nendam leŋkadôk siŋ

* 10:16: Mat 26:26-28 * 10:17: Lom 12:5 * 10:18: Wkp 7:6 * 10:19: 1Ko 8:4 * 10:20: Lo 32:17; ALK 9:20
 * 10:21: 2Ko 6:15-16 * 10:22: Lo 32:21 * 10:23: 1Ko 6:12 * 10:24: Lom 15:1-2 * 10:25-30: Sng 24:1;
 1Ko 8:7; 1Ti 4:4 * 10:31: Kol 3:17 * 10:32: Lom 14:13 * 10:33: 1Ko 9:20-22 * 11:1: 1Ko 4:16

²Yahayê nena môlô miñ lemimpaliñ yenañ abô ami ba yahanañ abô mavi hathak môlô. Môlô ovaloñ yenañ auk taksêbôk atu ba êdônñ ya ba yahadônñ môlô hathak.

³*Yaleñhaviñ môlô noyala nena Kilisi ma hamô vuliñ ek anyô ma anyô hamô vuliñ ek avi ma Wapômbêñ hamô vuliñ ek Kilisi.* ⁴Ba ôpatu ba hadum ek eteñ mek mena hanañ Wapômbêñ anêñ auk bêñ ek embatho avômalô loñ ba hakôk kuluñ, êñ ma hêv mama hadêñ Kilisi atu ba hamô vuliñ ek yani. ⁵Avi takatu ba enañ Wapômbêñ anêñ auk bêñ ek embatho avômalô loñ lôk eteñ mek nendam leñjkadôk siñ ma miñ nekapiñ leñjkadôk ñauñ ba popam ami. Edam leñjkadôk siñ ami lôk ekapiñ leñjkadôk ñauñ ba popam, êñ ma hatôm êv mama hadêñ ôpatu ba hamô vuliñ ek i. ⁶Avi atu ba miñ lahaviñ endam wakadôk ami êñ ma nekapiñ wakadôk ñauñ. Ma doñtom nôñ êñ ma nôñ mama. Ba intu avi nesak nendam leñjkadôk siñ. ⁷⁻⁹*Anyô ma hatôm Wapômbêñ da ba hik Wapômbêñ anêñ lôkmañgiñ thô. Ba intu yani êkôk nômla êmô wakadôk ami. Anyô ma miñ epesañ hathak avi lokwañ ami ma mi. Avi ma epesañ hathak anyô lokwañ. Miñ epesañ anyô ek nêñ avi sa ami, mi, avi ek nêñ anyô sa. Ba intu avi hik anyô anêñ lôkmañgiñ thô. ¹⁰Aêñ ba avi nendam leñjkadôk siñ êtôm lavônñiñ te ek añela nêgê.

¹¹⁻¹²Avi ibitak anêñ anyô. Ma avi evathu anyô ba intu anyô êlêm anêñ avi aêñ iyom. Ma doñtom nômkama sapêñ halêm anêñ Wapômbêñ. Ba intu avi takatu ba esopa Anyô Bêñ miñ hatôm nenañ nena, “Yêlô avi iyom ba yôv” mena anyô nenañ nena, “Yêlô anyô iyom ba yôv”. Mi. ¹³Lemimhabi aisê? Avi miñ edam leñkadôk siñ ami ba eteñ mek hadêñ Wapômbêñ êñ ma mavi e? ¹⁴⁻¹⁵Alalô lôkthô ayala alalôaniñ auk. Avi iniñ leñkadôk ñauñ hamô ek imbuliv leñjkadôk siñ. Ma alalô anañ nena yani ma avi mavi. Ma doñtom anyô atu ba wakadôk ñauñ daim yani tem mama. ¹⁶Avômalô takatu ba êpôlik hathak abô êntêk nodañô! Yêlôaniñ avi lôk avi takatu ba êvhaviñ Anyô Bêñ ba êmô luvuluvu ethak edam leñjkadôk siñ ba intu môlô nundum aêñ iyom.

Kolin ibuliñ Wapômbêñ anêñ nôñ mathêñ

¹⁷Môlô othak doñtom ma miñ udum mavi hadêñ avômalô vi ami. Môlô ubuliñ i ba intu ya miñ hatôm yanañ abô mavi esak môlô ami. ¹⁸*Yahalañô môlô ñê êvhaviñ othak doñtom ma ovak am vose hi lodônñlodônñ. Yakô abô êñ bute ma avanônñ. ¹⁹Yakô môlô osoñ nena lodônñlodônñ êñ ma mavi ek nêgê nena opalêla esopa Wapômbêñ mavi ba hanañ mavi ma opalêla mi. Aisê? ²⁰Môlô othak doñtom hatôm ñê êvhaviñ ma osoñ nena oañ Anyô Bêñ anêñ nôñ e? Mi! ²¹Môlô doho ômônñ ba ovasiñ nôñ ba oañ paloñ. Ma doho ema kisi ma doho eyañ ba inum aleba leñsoam bok. ²²Môlô unyak oñgwañ lo nunum êmô mi e? Yakô môlô nôpôlik ek Wapômbêñ anêñ avômalô êvhaviñ takatu ba nômkama mi ba ôñgô i nena avômalô ôvathek. Ba yanañ aisê êndêñ môlô? Yambam môlô e? Mi anônñ!

²³Anyô Bêñ hadônñ ya ba intu yandônñ môlô aêntêk. Bôlôvônñ atu ba tem nenañ Anyô Bêñ Yisu bêñ ma hawa polom ²⁴ma hêv lamavi ma haya ba hanañ, “Êntêk ma yenañ yaleñviñkupik ba yahêv ek nêñ môlô sa. Nundum aêñ ek lemimimbi ya.” ²⁵*Eyañ vêñ ma hawa tase te aêñ iyom ma hanañ, “Êntêk ma tabô lukmuk atu ba yahavak hathak yenañ thalaleñ. Waklavônñ atu ba unum ma nundum aêñ ek lemimimbi ya.” ²⁶Waklavônñ môlô oañ polom êntêk lôk unum halôk tase êntêk ma hanañ hathak Anyô Bêñ anêñ ñama lôk endelêm.

Alalô nasô i ba naya vêmam ka naja Anyô Bêñ anêñ nôñ

²⁷*Aêñ ba anyôla hayañ lo hanum paloñ êñ ma habuliñ polom lôk tase êñ ba Anyô Bêñ anêñ liñkupik lo thalaleñ lôk ñama habitak hatôm nôñ oyañ ba ôpêñ tem indum abô. ²⁸Avômalô idum ek nejañ polom lôk ninum êndôk tase êñ ma nêsô i ba neya vêmam ka

* 11:3: Stt 3:16; Ep 5:23 * 11:3: Abô Glik hathak “vuliñ” anêñ ôdônñ yañ nena “lokwañ ta”. Aêñ ba abô 11:3 havenñ aêntêk. “Kilisi ma hatôm a anêñ lokwañ ta ma anyô sapêñ ma epesañ hathak Kilisi ba êtôm thañañ. Ma anyô hatôm a anêñ lokwañ ta ma avi halêm anêñ anyô ba êtôm thañañ. Ma Anyô Bêñ hatôm a anêñ lokwañ ta ma hêv Kilisi ba halêm ba hatôm thañañ.” * 11:7-9: Stt 1:26-27; 2:18-23 * 11:18: 1Ko 1:10-12 * 11:25: Kis 24:6-8; Hib 8:8-13

* 11:27: Hib 10:29

nejar. ²⁹ Anyôla hayaŋ lo hanum nô matherŋ êntêk ma miŋ lahabi Yisu Kilisi liŋkupik lôk anêŋ avômalô ami, ôpênda hadum ba tem Wapômbêŋ nê malarŋ êndêŋ ôpêŋ. ³⁰ Aêŋ ba intu môlô doho lokwaŋ mi lôk ôpôm lijiŋ ma bêŋ anôŋ ema. ³¹ Ma doŋtom alalôda nasô i ba naya êŋa Wapômbêŋ miŋ hatôm indum abô ek alalô ami. ³² *Anyô Bêŋ hanaŋ alalô bêŋ ba hêv malariŋ hadêŋ alalô ek êndôŋ alalô ek pik lo leŋ anêŋ daŋ atu ba Wapômbêŋ hêv avômalô pik vê ma tem miŋ nê malarŋ alalô vê imbiŋ ami.

³³ Aêŋ ba aiaŋ thêlô, waklavôŋ atu ba môlô ôlêm othak doŋtom ek oŋgwaŋ, êŋ ma noyabiŋ môlôviyaŋ. ³⁴ Ma môlô doho oma kisi ma oŋgwaŋ nô malarŋ emô unim unyak vêm ka nôlêm nosak doŋtom ek miŋ abô la êpôm o ami.

Wak alê atu ba yahathôk ma tem yanê m auk doho imbiŋ.

12

Lovak Matherŋ anêŋ wapôm lomaloma

¹ Aiaŋ thêlô yahadum ek yapesaŋ môlônim auk lokbaŋ takatu ba hathak wapôm lomaloma atu ba Lovak Matherŋ hêv hadêŋ avômalô. ² *Sêbôk ba môlô avômalô daluk ma elom môlô hi mayaliv ek ôêv yeŋ hadêŋ nô malarŋ takatu ba miŋ hatôm enaŋ abô ami. ³ *Aêŋ ba yanaŋ êndêŋ môlô nena Anyô Bêŋ anêŋ Lovak Matherŋ hayabiŋ anyôla, êŋ ma tem miŋ yani esaŋ Yisu ba enaŋ abôma ami. Ma Lovak Matherŋ iyom intu hatôm indum ôpêŋ ba enaŋ nena Yisu ma Anyô Bêŋ.

⁴ *Wapôm ma lomaloma ma Lovak Matherŋ ma doŋtom iyom intu hêv. ⁵ Ma kobom nê nê malarŋ avômalô sa ma lomaloma ma Anyô Bêŋ ma doŋtom iyom. ⁶ Ma ku lomaloma hêk ma doŋtom Wapômbêŋ ma doŋtom iyom intu hêv lôklokwaŋ hadêŋ avômalô lôkthô ek nindum.

⁷ Lovak Matherŋ hadum ku hamô anyô tomtom ek hêv alalô sa ek namô mavi imbiŋi. ⁸ Anyô yaŋ ma hêv Wapômbêŋ anêŋ abô auk lôkmaŋgiŋ ek enaŋ bêŋ. Ma yaŋ ma Lovak Matherŋ êŋ hêv auk eyala Wapômbêŋ anêŋ auk lomaloma. ⁹ Ma te ma hêv auk hêvhaviŋ lôklokwaŋ. Ma te ma hêv lôklokwaŋ ek nindum anyô lijiŋ mavi. ¹⁰ Ma te ma hêv ek indum nômbithi lôklokwaŋ ma yaŋ ma enaŋ Wapômbêŋ anêŋ auk bêŋ ek embatho avômalô loŋ ma te ma hatitiŋ nê evatho avômalô loŋ hathak iniŋ ku ma te ma hêv abô masôm hadêŋ avômalô ma te ma hêv auk ek enaŋ abô masôm takêŋ anêŋ ôdôŋ bêŋ. ¹¹ *Ku takêŋ lôkthô ma halêm anêŋ Lovak Matherŋ doŋtom êŋ iyom ba hêv hadêŋ anyô tomtom hatôm yanida anêŋ lahaviŋ.

Alalô lôkthô ma kupik doŋtom êŋ anêŋ lôbôlôbô

¹² *Kupik ma doŋtom iyom, ma doŋtom anêŋ lôbôlôbô hamô. Anêŋ lôbôlôbô takêŋ ma bêŋ anôŋ, ma doŋtom kupik doŋtom hayabiŋ. Ma Kilisi da anêŋ aêŋ iyom. ¹³ *Alalô lôkthô athik athak Lovak Matherŋ doŋtom ba abitak kupik doŋtom, avômalô Israe l lôk avômalô Glik ma nê lôk alaŋsi lôk nê alaŋsi mi, alalô sapêŋ abitak hatôm kupik doŋtom iyom. Ma Lovak Matherŋ doŋtom intu hamô alalô lôkthô kapôlôŋiŋ.

¹⁴ Ma kupik ma miŋ epesaŋ hathak nômla doŋtom ami. Mi. Bêŋ anôŋ. ¹⁵ Veŋ kapô hanaŋ nena, “Baheŋ ma yaŋda ma veŋ kapô ma yaŋda. Ba intu ya miŋ kupik bute ami.” Êŋ ma abô avanôŋ e? Mi. Veŋ kapô ma kupik êŋ bute. ¹⁶ Leŋôndôŋ hanaŋ nena, “Malerŋdaluk ma yaŋda ma leŋôndôŋ ma yaŋda. Ba intu ya miŋ kupik bute ami.” Êŋ ma abô avanôŋ e? Mi. Leŋôndôŋ ma kupik êŋ bute. ¹⁷ Aêŋ ba kupik lôkthô ma malerŋdaluk iyom ma tem alalô nadaŋô aisê? Ma kupik lôkthô ma leŋôndôŋ iyom, ma tem alalô nadiŋu ôv aisê? ¹⁸ Odaŋô! Wapômbêŋ hapesaŋ kupik êŋ bu tomtom halôk ida iniŋ loŋ hatôm yanida anêŋ lahaviŋ. ¹⁹ Ba intu kupik êŋ bute iyom ma kupik lôkthô tem aisê? ²⁰ Aêŋ ba kupik êŋ anêŋ lôbôlôbô hamô ma doŋtom anêŋ kupik ma doŋtom.

* 11:32: Hib 12:5-6 * 12:2: Hab 2:18-19 * 12:3: 1Jon 4:2-3 * 12:4: Lom 12:6 * 12:11: 1Ko 7:7 * 12:12: 1Ko 10:17 * 12:13: Gal 3:28

²¹ Maleŋdaluk miŋ hatôm êpôlik esak baheŋ ba enaŋ, “O dô!” Ma leŋkadôk miŋ hatôm êpôlik esak veŋkapô ba enaŋ, “O dô!” ²² Mi! Kupik lôkthô ma anêŋ loŋ pulusik hamô ba loŋ pulusik takêŋ ma bêŋ ek eyabiŋ o mavi. ²³ Kupik anêŋ loŋ mama alalô athak apesaŋ lôk aluviŋ mavi ba adô hêk loŋ kapô. ²⁴ Ma kupik anêŋ loŋ mama mi ma miŋ alalô athak ik kup ami. Ma Wapômbêŋ hapesaŋ kupik anêŋ lôbôlôbô atu ba ethak doŋtom ma hêv athêŋ bêŋ hadêŋ loŋ mama ²⁵ ek batu miŋ nabaki vose ni lodôŋlodôŋ ami ma nanêm i sa ni ba êlêm. ²⁶ Bute hawa vovaŋ, lôkthô ewa vovaŋ. Ma bute hawa athêŋ bêŋ, êŋ ma lôkthô êbôi.

²⁷ *Môlô ma Kilisi liŋkupik ba môlô tomtom ma hatôm yani anêŋ kupik lôbôlôbô atu. ²⁸ *Ŋê êvhaviŋ Anyô Bêŋ ma hêv ku lomaloma hadêŋ i. Môŋ anôŋ ma aposel, hayô hêk ma plopet, ma haveŋ yam ma kêdôŋwaga, vêm ma ŋê ku idum nômbithi lôk ŋê takatu ba idum avômalô mavi lôk ŋê takatu ba êv avômalô sa lôk avaka ku lôkthô ma ŋê enaŋ abô masôm. ²⁹ Aêŋ ba môlô doho lêk aposel ma doho plopet ma doho kêdôŋwaga lôk doho idum nômbithi ³⁰ ma doho idum avômalô mavi lôk doho enaŋ abô masôm ma doho ik abô masôm liliŋ êŋ ma mavi. ³¹ *Wapôm lomaloma takatu ba hamôŋ ek vi, êŋ ma ôpôviŋ o ek onja.

Êntêk ma loŋôndê mavi anôŋ te intu tem yaŋgik thô êndêŋ môlô.

13

Loŋôndê leŋhaviŋ

¹ Ôpatu ba hanaŋ abô masôm lôk aŋela iniŋ abô lomaloma ma doŋtom lahaviŋ avômalô ami, yani êŋ hatôm subim atu ba ik ba halaŋ mayaliv lôk yeŋ beleŋ atu ba ibi ba pôk lili oyaŋ. ² *Ma ôpatu ba hanaŋ Wapômbêŋ anêŋ auk bêŋ mena hawa auk hathak auk loŋ kapô ba hanaŋ auk lôkmaŋgiŋ mena anyô hêvhaviŋ ba hanaŋ ba dumlolê haviyô ba hi, ma doŋtom lahaviŋ mi hêk ôpêŋ ma anêŋ ku ma nôm oyaŋ. ³ Ma anyôla hêv anêŋ nômkama ek hêv ŋê siv sa lôk hêv ida hatôm da atum ma doŋtom miŋ lahaviŋ avômalô ami, nôm êŋ miŋ hêv yanida sa ami.

⁴ Ôpatu ba lahaviŋ avômalô, yani ma yôhok mavi ba nêm la êndêŋ avômalô. Yani miŋ ladaŋ lôk ebam yanida ba êmbôi ami. ⁵ Ma miŋ indum nôm mama lôk êtôm anyô palôŋ lôk miŋ laŋaŋa ketheŋ oyaŋ lôk embalôŋ auk esak kambom bôsêbok ami. ⁶ *Leŋhaviŋ ma miŋ habôi hathak kambom ami, mi, habôi hathak abô avanôŋ iyom. ⁷ *Ôpatu ba lahaviŋ avômalô hathak hamô maliŋyaô ma anêŋ hêvhaviŋ hamiŋ lôklokwaŋ. Ma hathak hêv ma ek Wapômbêŋ ba hamiŋ majaŋ.

⁸ Kobom leŋhaviŋ i ma anêŋ daŋ mi. Ma opalêla takatu ba enaŋ abô plopet ma thêlôniŋ ku tem anêŋ daŋ. Lôk abô masôm lomaloma, jiŋaŋ takêŋ tem ênjêk tiŋiŋ. Lôk auk lôkmaŋgiŋ tem ende ba ni. ⁹ Ma alalô ayala Wapômbêŋ anêŋ auk dokte iyom lôk anaŋ anêŋ auk dokte iyom. ¹⁰ Ma waklavôŋ atu ba Yisu endelêm ma ku sapêŋ tem êyô anêŋ daŋ ba injik anôŋ ma tem enja loŋ ek ku takêŋ lôkthô. ¹¹ Sêbôk ma ya amena ma yahanaŋ abô inaŋ amena lôk yaleŋhabi inaŋ amena ma yenaŋ auk inaŋ amena. Ma yahabitak anyô ma yahatak auk amena. ¹² Lêk ma alalô ayê lôk anôŋ ami. Mî. Ayê dahô oyaŋ. Ma embeŋ yam ma tem nagê lôk anôŋ. Lêk ayala dokte iyom ma embeŋ yam ma tem nayala anôŋ biŋ hatôm Wapômbêŋ lêk hayala alalô lôkthô katô anôŋ.

¹³ *Ma nôm lô êntêk iyom hêk. Êvhaviŋ lôk êv maleŋ ek Wapômbêŋ ma leŋhaviŋ. Ma doŋtom leŋhaviŋ iyom intu bêŋ ek nôm lô êntêk.

14

Alalô leŋiŋmavi anôŋ ek nanaŋ Wapômbêŋ anêŋ abô

* 12:27: Lom 12:5 * 12:28: Ep 4:11-12 * 12:31: 1Ko 14:1 * 13:2: Mat 17:20 * 13:6: Lom 12:9 * 13:7: 1Pi 4:8 * 13:13: 1Te 1:3

¹*Nosopa lojôndê leñjrhaviñ iyom ba nondarvinj ek nonarj Lovak Mathej anêj abô lomalom. Lôk nômbênj ba nôpôvinj am lôklokwarj ek nonarj Wapômbênj anêj auk bêtj ek embatho avômalô loj. ²Ma opalê atu ba hanarj hathak abô masôm miñ hanarj hadêj avômalô pik ami. Mi. Hanarj hadêj Wapômbênj ba hanarj abô loj kapô atu ba Lovak Mathej hêv hadêj yani. Ba anyôla miñ hatôm eyala anêj ôdônj ami. ³Ma opalêla takatu ba idum ek nembatho avômalô loj ma nenarj Wapômbênj anêj abô esak avômalô pik iniñ abô, ôpêj havatho thêlô loj lôk hathô thêlô ba haya lôk hêv abô labali hadêj i. ⁴Ma ôpatu ba hanarj abô masôm havatho yanida loj. Ma doñtom ôpatu ba hanarj Wapômbênj anêj auk hathak avômalô pik iniñ abô, yani havatho avômalô êvhaviñ loj. ⁵Yalerjhaviñ môlô lôkthô nonarj abô masôm. Ma doñtom yenañ auk lôklokwarj nena nonarj Wapômbênj anêj auk bêtj ek embatho avômalô loj. Ôpatu ba havatho avômalô êvhaviñ loj ma bêtj anônj ek ôpatu ba hanarj hathak abô masôm. Ma doñtom anyôla hik abô êj lilij ba havatho avômalô êvhaviñ lôkthô loj, êj ma mavi anônj aênj iyom.

⁶Aênj ba aiyarj thêlô, nodarjô! Yahathôk ek môlô ba yahanarj abô lôk auk mena yahik Wapômbênj anêj auk loj kapô thô mena yahadônj avômalô mena yahanarj Wapômbênj anêj auk bêtj, êj ma hatôm yahavatho môlô loj. Ma doñtom yahanarj abô masôm ba miñ môlô oyala ami, êj ma yahavatho môlô loj aisê? ⁷Ma môlô lemimimbi esak abijj lôk gita. Thêlô ma miñ nômbênj lôkmala ami. Ma doñtom iniñ asêj hamô. Ma thêlônijj pôk halarj mayaliv êj ma tem miñ alalô nadarjô iniñ asêj mavi ami. ⁸Ma lavuak miñ halarj mavi ami ma avômalô tem nêpôpêk i ek nijik vovak aisê am? ⁹Ma môlô vemimbôlêk ma aênj iyom. Môlô onarj abô masôm ma avômalô tem neyala aisê? Abô êj ma hatôm lovak ba miñ eyala ami. ¹⁰Yakô ek abô lomalom takatu ba hêk pik bêtj êntêk lôkthô iniñ ôdônj hamô. ¹¹Aênj ba miñ yahayala abô atu ba anyô yarj hanarj anêj ôdônj ami, êj ma hatôm ya anyô loj buyarj ma yani anyô loj buyarj. ¹²Ma môlô aênj iyom. Môlô othak ôpôvinj ek nundum Lovak Mathej anêj ku lomalom. Aênj ba nundilup esak ku yarj atu ba tem embatho avômalô êvhaviñ lôkthô loj.

¹³Ba intu opalêla takatu ba enarj abô hathak abô masôm ma neteñ mek ek nijik iniñ abô êj lilij ek avômalô lôkthô neyala. ¹⁴Ma yahateñ mek hathak abô masôm, êj ma yadahôlônj hateñ mek êj. Ma doñtom yenañ auk miñ havalorj ami. ¹⁵Aênj ba yandum aisê? Mek atu ba yadahôlônj hateñ ma yenañ auk eteñ imbijj. Lôk yeñ atu ba yadahôlônj hêv ma yenañ auk nêmbênj imbijj. ¹⁶Hôêv lemmavi hadêj Wapômbênj hathak abô masôm ma ôpatu ba miñ halarjô ami tem miñ hatôm eyala abô atu ba honarj ami. Ba tem miñ enarj nena “avanônj” esak anêmb mek êj ami. ¹⁷Odanêmb mek êj mavi ma doñtom miñ havatho ôpêj loj ami.

¹⁸Yahamônj ek môlô lôkthô hathak yahanarj abô masôm ba intu yahanarj yalerjmavi hadêj Wapômbênj. ¹⁹Ma yahamô nê êvhaviñ malêvônj ba yahanarj abô bidorjna hathak avômalô da iniñ abô ek yanêmb auk êndênj i, êj ma mavi. Ma abô daim hatôm 10,000 hathak abô masôm êj ma tem thêlô neja auk aisê?

²⁰*Aiyarj thêlô, notak auk hathak nundum kambom êtôm avômena kasek takatu ba miñ eyala nômla ami ma noja nê bôk talarj yôv iniñ auk. ²¹*Eto hêk abô balabuñ nena Wapômbênj hanarj avômalô Islel bêtj ba hanarj,

“Tem yangik vovak ba yanarj abô masôm

lôk nê pik yarj iniñ abô

êndênj avômalô,

ma doñtom thêlô tem miñ nedarjô ya ami.’

Anyô Bêtj hanarj aênj.”

Aisaia 28:11-12

²²Ba intu abô masôm ma hatôm lavônijj ba êv hadêj nê daluk ek injik i thô. Ma abô takatu ba enarj ek havatho avômalô loj ma hatôm lavônijj ba êv hadêj nê êvhaviñ.

²³*Avômalô êvhaviñ lôkthô ethak doñtom ba enarj abô masôm lôk vi atu ba miñ êvhaviñ

ami ba miñ êdôn i ami, elañ abô êñ, ma tem nenañ nena mólô ma avômalô molo. ²⁴* Ma doñtom mólô onañ Wapômbên anên auk bên ek embatho avômalô vi loñ, ma auk êñ intu tem indum abô esak anyô vi ek nede i liliñ. ²⁵ Malêla takatu ba havuñi hamiñ yani kapô tem imbitak yañ. Êñ ma tem yani endek vadôn lélô ba nêm yeñ êndên Wapômbên ba enañ bên nena, “Avanôn biñ! Wapômbên lêk hamô haviñ mólô!”

Ku nênem yeñ lôkthô imbitak thêthôn

²⁶* Aên ba aiyañ thêlô, alalô nanañ aisê? Alalô ayô athak doñtom ma doho nênem yeñ ma doho nêndôn avômalô ma doho nenañ Wapômbên anên abô loñ kapô ma doho nenañ abô masôm ma doho nenañ abô êñ anên ôdôn bên. Nômbên êñ imbitak aên ek embatho avômalô êvhaviñ loñ. ²⁷ Ba intu anyô ju mena lô la nenañ abô masôm ma te êmôn ma yañ emben yam ma te emben yam anôn ek anyô lôkuk la hamô ma enañ abô êñ anên ôdôn bên. ²⁸ Aên ba ôpatu ba hanañ abô masôm anên ôdôn bên te miñ hamô avômalô malêvôn ami, êñ ma ôpatu ba hanañ abô masôm bônôn ba imiñ. Yani enañ thikuthik êndôk yanida ni ek Wapômbên.

²⁹* Lokwanju mena lô la takatu ba Wapômbên hêv abô hadên i ek nenañ ma takatu ba êmô ek elañ nititiñ abô takên katô. ³⁰ Anyôla hanañ Wapômbên anên abô hamiñ ba Wapômbên hêv abô halôk anyô yañ kapô ek enañ, ma ôpên êndôk êmô biñ ma yañ atu imbiyô enañ ³¹ ek mólô sapên tomtom nonañ abô ek avômalô sapên nedañô ba neja auk ek embatho i loñ. ³²⁻³⁴* Wapômbên hathak hasup avômalô sapên ethak doñtom lôk kapôlônñ doñtom. Ma miñ hadum nômla mayaliv ami. Aên ba avômalô enañ Wapômbên anên abô bên, thêlô ethak eyabiñ veñjibôlêk.

Avômalô êvhaviñ ethak doñtom êñ ma avi nênmô bônôn. Avômalô ôdôn êvhaviñ takatu ba êmô luvuluvu ethak idum aên. Thêlô miñ hatôm nenañ abô ami. Ma thêlôda nênmô anyô vibiñ êtôm atu ba abô balabuñ hanañ. ³⁵ Avômalô êvhaviñ lêk ethak doñtom ek nênem yeñ, ma avi la hamiñ ba hanañ abô, êñ ma nôm mama. Aên ba avi idum ek neja auk ma ini unyak am ka miñ nenañ injik vênj liñ.

³⁶ Ma mólô osoñ nena mólôda intu Wapômbên anên abô anên alañ e? ³⁷* Anyô la hasoñ nena yani anyô hanañ Wapômbên anên abô hadên avômalô vi mena hadum Lovak Mather anên ku lomaloma, êñ ma enañ bên nena abô êntêk yahato ma Wapômbên anên balabuñ mena mi e? ³⁸ Opalêla takatu ba êpôlik hathak abô êntêk ma nôpôlik esak i aên iyom.

³⁹ Aên ba aiyañ thêlô, nôpôviñ am ek nonañ Wapômbên anên auk bên ek embatho avômalô loñ ma miñ nôngwêk abô masôm loñ siñ ami. ⁴⁰ Ma nundum ku lôkthô thêthôn ma miñ mayaliv ami.

15

Kilisi bôk hama ba haviyô hathak loñbô

¹ Aiyañ thêlô, yahadum ek yangik mólônim auk liñ esak Abô Mavi takatu ba bôk yahanañ hadên mólô yôv. Mólô bôk olañô ba lêk umiñ lôklokwan. ² Ma doñtom yakô mólônim êvhaviñ êñ anên anôn mi. Mólô ovaloñ abô takatu ba bôk yahanañ bên hadên mólô lôklokwan êñ ma tem nêm mólô bulubiñ.

³* Abô bôk êdôn ya hathak ma yahadôn mólô aêntêk. Abô êntêk ma auk lôkthô anên ôdôn. Kilisi hama ek hêv alalôaniñ kambom lôkthô vê hatôm atu ba bôk eto yôv. ⁴* Ba elav yani ma wak te lô ma haviyô hatôm atu ba bôk eto yôv. ⁵* Pita hayê yani vêm ma aposel laumiñ ba lahavuju êyê yani. ⁶ Vêm ma avômalô êvhaviñ hatôm 500 ethak doñtom êmô ba êyê yani. Bên anôn êmô lôkmala ma vi bôk ema. ⁷* Ma yani hik i thô hadên Jems

* 14:24: Jon 16:8 * 14:26: 1Ko 12:8-10 * 14:29: 1Te 5:21 * 14:32-34: 1Ko 11:3; 1Ti 2:12 * 14:37: 1Jon 4:6 * 15:3: Ais 53:5-12 * 15:4: Mat 12:40; Ap 2:24-32 * 15:5: Mat 28:16-17; Luk 24:34 * 15:7: Ap 1:3-4

vêm ma aposel lôkthô. ⁸*Ma ya hatôm amena atu ba evolonj ba intu yani hiki thô hadêj ya havej yam anônj.

⁹*Yahabulij Wapômbênj anêj avômalô êvhavij ba intu yahatôm aposel yaônâlôk ba ya miñ anyô mavi ek nendam ya nena aposel ami. ¹⁰*Ma Wapômbênj hêv anêj wapôm hadêj ya ba hik anônj ek yambitak aposel. Yahadum ku bêj anônj hamônj ek aposel vi. Ma dojtom yada miñ yahadum ku takêj ami ma Wapômbênj anêj wapôm atu ba hamô havij ya. ¹¹Yêlô lôk aposel sapêj athak anañ abô dojtom hadêj môlô ba abô takêj intu bôk ôêvhavij yôv.

Avômalô ñama tem nimbiyô

¹²Yêlô athak anañ nena Yisu haviyô anêj ñama ma aisê ka môlô vi onañ nena miñ hatôm imbiyô ami? ¹³Aêj ba ñê ñama miñ iviyô ami, êj ma Kilisi miñ bôk haviyô anêj ñama ami. ¹⁴Ma Kilisi miñ bôk haviyô hathak lojbo ami, êj ma yêlôaniñ abô takatu ba anañ ma anêj anônj mi hatôm môlônim ôêvhavij anêj anônj mi aêj iyom. ¹⁵Yêlô anañ nena Wapômbênj bôk hik Kilisi liñ. Ma ñê ñama miñ iviyô hathak lojbo ami, êj ma Wapômbênj miñ bôk hik Kilisi liñ ami ba yêlô êv Wapômbênj anêj abô lelalij ba adum hatôm abôyañ. Êj ma malaiñ bêj. ¹⁶Ma ñê ñama miñ iviyô ami, êj ma Kilisi miñ bôk haviyô havij ami. ¹⁷Ma Kilisi miñ haviyô ami, êj ma môlônim kambom hamô denañ ba môlônim ôêvhavij miñ hatôm nêv môlô sa ami. ¹⁸Ba avômalô takatu ba bôk êmô havij Yisu Kilisi ba ema ma thêlô êj bôk êv yak havij. ¹⁹Ma alalô asonj nena alalôaniñ êvhavij hêv alalô sa hamô pik êntêk iyom, êj ma alalô kambom anônj ma ñê pulij takatu ba avômalô vi enañ nena “Alikaknena!” êmô mavi ek alalô.

Yisu haviyô anêj ñama

²⁰Ma dojtom Kilisi bôk haviyô yôv anêj ñama. Yani hatôm vuñ môñ atu ba halôk môñ ba hayôk. Ba alalô ayê vuñ môñ êj ma ayala nena bêj anônj tem êyôk emberj yam. Ma Yisu haviyô môñ ba ñê ñama lôkthô tem nimbiyô esak lojbo aêj iyom. ²¹*Ma anyô yañ hadum ba ñama habitak. Ma yañ hadum ba ñê ñama iviyô hathak lojbo. ²²Aêj ba alalô ma Adam anêj avômalô ba intu tem nama. Ma dojtom vi atu ba êvhavij Kilisi tem neja lôkmala esak lojbo. ²³*Ba ôdônj ju êj iniñ wakma da hamô. Kilisi ma hatôm vuñ yôk môñ atu ba bôk haviyô ba tem endelêm ek anêj avômalô nimbiyô aêj iyom. ²⁴⁻²⁵*Kilisi tem eyabij anêj nômkama lôkthô endeba etak ñê takatu ba ik vovak hadêj yani nêvô vakapô vibij am. Êj ma pik lo lej anêj dañ tem êyô ma tem imbulij kiñ lo ñê bêjbêj ma ñgôk lomaloma. Ma nêv loj lôkliñyak êmbôni êndêj Lambô Wapômbênj. ²⁶*Ma nôv kambom anônj atu ba yani imbulij emberj yam, êj ma ñama ²⁷*hatôm bôk enañ nena, “Bôk etak nômkama lôkthô hamô yani vakapô vibij.”

Kapya Yej 8:6

Aêj ba Wapômbênj da hatak nômkama lôkthô hamô Kilisi vakapô vibij. Ba intu alalô lôkthô ayala nena nômkama lôkthô tem êmô Kilisi vakapô vibij ma dojtom Wapômbênj da hamô vulij. ²⁸Wapômbênj hadum anêj ku hatak nômkama sapêj hamô Kilisi vakapô vibij endeba anêj dañ ma tem etak Nakaduñ êmô yani vibij, Lambô atu ba hatak nômkama lôkthô hamô Nakaduñ vibij ek Wapômbênj êmô nômkama sapêj vulij.

²⁹Ma ñê ñama miñ ewa lôkmala hathak lojbo ami ma aisê hathak ñê takatu ba ithik ñañ ek nêvêv ñê ñama sa? Aêj ba ñê ñama miñ iviyô ami ma idum aêj eka? ³⁰*Ma aisê ka yêlô ana loj takatu ba yêlô apôm malaiñ lomaloma? ³¹Wak nôvbênj intu ma yahama! Aiañ thêlô, yahabôya hathak môlô ek môlônim ôêvhavij Yisu Kilisi alalôaniñ Anyô Bêj atu ba hadum ku hamiñ môlô ba yahanañ abô avanônj. ³²*Bôk yaha Epesus yôv ek yangik vovak imbij alim kambom atu. Ma abô hathak ñê ñama iviyô hathak lojbo ma abô êj abôyañ, êj ma tem miñ yandum aêj ami. Mi. Tem yasopa avômalô iniñ abô nena, “Alalô nanjanj ba nanum yapij ek yamuñ ma tem alalô nama.”

Aisaia 22:13

* 15:8: Ap 9:3-6 * 15:9: Ep 3:8; 1Ti 1:15 * 15:10: 2Ko 11:23 * 15:21: Lom 5:12 * 15:23: 1Te 4:16; ALK 20:5 * 15:24-25: Mat 22:44 * 15:26: ALK 20:14 * 15:27: Sng 8:6 * 15:30: Lom 8:36 * 15:32: Ais 22:13

³³ Abô bute hanañ nena, “Avômalô kambom ethak ibuliñ avômalô mavi.” Ba intu miñ nosopa avômalô takatu ba esau môlô ami. ³⁴ Môlô doho miñ oyala Wapômbêñ ami. Ba intu yahanañ ek nêñ mama êndêñ môlô. Aêñ ba môlô nubiyô nomberñ thêthôn ba notak unim kambom.

Kupik atu ba haviyô hathak lojbo ma tem yanja

³⁵ Ma doho enañ, “Avômalô ñama tem nimbiyô aisê? Ma tem neja kupik alê?” ³⁶ *Môlô avômalô auk mi! Miñ hovatho yanvêk ami êñ ma tem enja lôkmala esak lojbo aisê? ³⁷ Hovatho ku te ma hovatho anêñ anôn e? Mi. Hovatho anêñ vêk iyom. ³⁸ Wapômbêñ da hêv yanvêk takêñ iniñ liñkupik hatôm yanida anêñ lahaviñ. Yani hêv yanvêk takêñ da leñviñkupik tomtom. ³⁹ Vathiap lôkthô miñ hatôm doñtom ami. Anyô iniñ vathiap yanja, ma alim iniñ te da, menak iniñ te da, ma alim ñgwêk iniñ te da. ⁴⁰ Ma nômkama leñ hamô ma nômkama pik hamô. Ma nômkama leñ da anêñ lêlêyan hamô ma nômkama pik anêñ lêlêyan da hamô aêñ iyom. ⁴¹ Ma wak anêñ lêlêyan yanja ek ayôn anêñ ma vuliñ anêñ te da. Ma vuliñ lomaloma da iniñ lêlêyan hamô aêñ iyom.

⁴² Ma kupik takatu ba iviyô hathak lojbo iniñ lêlêyan hamô aêñ iyom. Ma kupik atu ba elav halôk lôv ma hapalê. Ma kupik atu ba haviyô êñ ma yanja ba tem miñ epalê ami. ⁴³ *Kupik atu ba elav êñ ma anêñ athêñ mi. Ma kupik atu ba haviyô hathak lojbo êñ ma lôkmanñ. Ma kupik atu ba elav, êñ ma vauna. Ma kupik atu ba haviyô hathak lojbo ma anêñ lôklokwan bomañ. ⁴⁴ Kupik atu ba elav ma kupik pik. Ma kupik atu ba haviyô hathak lojbo ma kupik dahô lôkmala. Avanôn. Kupik pik hamô ba intu kupik leñ hamô aêñ iyom.

⁴⁵ *Bôk eto nena,
“Adam môñ habitak hatôm nôñ lôkmala.”

Môn Anôn 2:7

Ma doñtom Adam yanja atu ba haveñ yam ma kupik dahô lôkmala anêñ ôdôn ba tem nêñ lôkmala. ⁴⁶ Aêñ ba dahô êñ miñ habitak môñ ami. Ma kupik pik atu ba hamôn vêmam ka miñ dahô lôkmala êñ haveñ yam. ⁴⁷ Ma anyô môñ habitak anêñ pik ma anyô yanja haveñ yam halêm anêñ malak leñ aêñ iyom. ⁴⁸ Aêñ ba avômalô takatu ba êmô pik, êñ ma anyô pik atu anêñ. Ma avômalô malak leñ ma êtôm anyô malak leñ atu anêñ. ⁴⁹ Alalô lêk awa leñviñkupik anyô pik anêñ ma emberñ yam ka tem naja anyô malak leñ anêñ liñkupik aêñ iyom.

⁵⁰ Aiyañ thêlô, yahanañ nena kupik lôk thalaleñ atu ba hapalê tem miñ êmô Wapômbêñ anêñ loñ lôkliñyak ami. Ma nôñ atu ba hapalê tem miñ enja nôñ atu ba tem miñ epalê anêñ loñ ami. ⁵¹ *Nodañô! Ya tem yanañ abô loñ kapô te êndêñ môlô. Alalô sapêñ tem miñ nama ami ma leñviñkupik sapêñ tem imbitak yanja. ⁵² Alalô tem nadañô abiñ ali atu ba anêñ dañ anêñ asêñ ma kasana ma tem ñê ñama nimbiyô ma kupik palê mi ma alalô tem nambitak yanja. ⁵³ *Ma kupik palê êñ imbuliv i esak kwêv yanja atu ba tem miñ epalê ami. Ma kupik ñama êñ imbuliv i esak kwêv yanja atu ba tem miñ ema ami. ⁵⁴ *Ma kupik palê êñ havuliv i hathak kwêv yanja atu ba tem miñ epalê ami lôk kupik ñama havuliv i hathak kwêv yanja atu ba tem miñ ema ami aêñ iyom, êñ ma abô atu ba bôk eto tem imbitak avanôn nena,

“Lôklokwan lovak ba hatôkwêñ ñama.”

Aisaia 25:8

⁵⁵ * “Ñama ma anêm lôklokwan o lovak êsê?

Ñama ma anêm siniñ nuñgwik anyô vônô êsê?”

Hosea 13:14

⁵⁶ *Ñama anêñ siniñ ma kambom lomaloma. Ma kambom hawa lôklokwan hêk balabuñ. ⁵⁷ Ba nanêm leññmavi êndêñ Wapômbêñ! Yani hêv alalôaniñ Anyô Bêñ Yisu Kilisi atu ba hadum ba alalô athak lovak.

⁵⁸ Yenañ aiyañ lôkma anôn, môlô oyala nena udum Anyô Bêñ anêñ ku ba ku êñ tem miñ anôn mi ami. Mi. Ba intu numiñ lôklokwan ma miñ notak nômla ek êyôkwiniñ môlô ami. Ma nôñnêm am dedaun ek nundum Wapômbêñ anêñ ku êñ.

* 15:36: Jon 12:24 * 15:43: Plp 3:20-21 * 15:45: Stt 2:7 * 15:51: Mat 24:31; 1Te 4:15-17 * 15:53: 2Ko 5:4
* 15:54: Ais 25:8 * 15:55: Hos 13:14 * 15:56: Lom 7:13

16

Pol hanan̄j hathak da atu ni Jelusalem

¹*Yahanañ abô êntêk hathak da takatu ba tem môlô nônmê êndên̄j Wapômbên̄j anên̄j avômalô mathen̄j. Nundum êtôm atu ba yahanañ hadên̄j avômalô êvhaviñ takatu ba êmô Galesia. ²Sonda lôkthô anên̄j wak te môn̄j ma vithêla atu ba ôpôm ma nômbi sam ni lodôn̄lodôn̄j ba notak valuseleñ da êndôk kolopak te ek imbitak bên̄j anôn̄j ek yahayô ma da takên̄j bôk usup yôv. ³Ma nodam anyô doho ek yato kapya te imbiñ ek injik i thô ek neja môlôn̄nim wapôm takên̄j ba ini Jelusalem. ⁴Injo. Tem yana mena mi la. Yaha ma tem nê êñ nimbiñ ya ek yêlô ana.

Pol lahaviñ ni Kolin

⁵*Tem yana Masedonia ba yamô wak doho vêm ka tem yasôk ek môlô. ⁶⁻⁷*Yahathôn̄j. Miñ yaleñhaviñ yangê môlô ma yatak môlô kethen̄j ami. Yaleñhaviñ nena yamô imbiñ môlô êtôm wak doho vêmam êtôm Anyô Bên̄j anên̄j lahaviñ. Ba intu beleñ simbak haviñ ba tem yamô imbiñ môlô wak doho mena injo ek batu môlô nônmê ya sa ek loñ alêla takatu ba tem yana. ⁸⁻⁹*Avômalô Epesus bên̄j anôn̄j ethak êdô yenañ ku. Ma doñtom loñôndê nindum ku ek nênmê i sa lêk abyañ ba intu tem yamô loñ êñ endebe Pentikos.

¹⁰*Timoti hadum Anyô Bên̄j anên̄j ku hatôm ya. Ba intu yani hathôk ma môlô noyabiñ am ek yani miñ êkô esak môlô ami. Ma wak takatu ba hamô haviñ môlô ma noyabiñ yani mavi. ¹¹*Ma miñ nôndô ek noja yani thô ami. Ma hatak môlô ma nônmê yani ni lôk lamavi ek batu endelêm êndên̄j ya. Tem yayabiñ yani lôk iviyañ takatu ba tem nêlêm nimbiñ yani.

¹²*Yahanañ hathak alalôaniñ aiyañ Apolo. Yahanañ abô lôklokwañ ek yani êsôk imbiñ iviyañ doho ek nêgê môlô. Yani popabuk ek êsôk ma tem yani êsôk êndên̄j wak alê atu ba yanida lahaviñ.

¹³Nômô lêlê lôk nobaloñ êvhaviñ loñ. Numiñ lôklokwañ êtôm anyô nê. ¹⁴Ma nundum nômkama lôkthô esak leñihaviñ iyom.

¹⁵*Môlô oyala nena Stepanas lôk anên̄j avômalô, thêlô ma avômalô êvhaviñ môn̄j hamô Akaia. Ma thêlô êv i dedaun̄j ek êv avômalô mathen̄j sa. Aiyañ thêlô, yahêv abô lôklokwañ hadên̄j môlô ¹⁶ek nônmô avômalô takên̄j lôk avômalô takatu ba ethak idum Wapômbên̄j anên̄j ku vibij. ¹⁷Ya miñ yahamô haviñ môlô ami ba yaleñ hik ya bên̄j anôn̄j. Ma doñtom Stepanas lo Potunatus ma Akaikus lêk êlêm ba intu yaleñ halôk biñ ¹⁸lôk yaleñ mavi. Ma môlô aên̄j iyom. Aên̄j ba noja nê anên̄j aên̄j thô êtôm nê athên̄j bên̄j.

Abô anên̄j dañ

¹⁹*Avômalô êvhaviñ anên̄j plovins Esia êv iniñ leñihaviñ hadên̄j môlô. Akwila lo Plisila enañ iniñ leñihaviñ anôn̄j hathak Anyô Bên̄j anên̄j athên̄j lôk avômalô vi atu ba êv yeñ êmô thai iniñ unyak. ²⁰Nê êvhaviñ lôkthô anên̄j loñ êntêk êv iniñ leñihaviñ hadên̄j môlô. Ma nokam am esak kobom yôhók mathen̄j.

²¹Ya Pol da yahato yaleñmavi êntêk hathak ya da yabaheñ.

²²*Anyôla miñ lahaviñ Anyô Bên̄j ami, vovañ tem êpôm yani. Ôlêm, Anyô Bên̄j.

²³Anyô Bên̄j Yisu anên̄j wapôm êmô imbiñ môlô.

²⁴Yenañ yaleñhaviñ êmô imbiñ môlô lôkthô esak Yisu Kilisi anên̄j athên̄j.

* 16:1: Lom 15:25-26; 2Ko 8:1-9 * 16:5: Ap 19:21 * 16:6-7: Lom 15:24 * 16:8-9: Ap 19:8-10; 2Ko 2:12
* 16:10: 1Ko 4:17 * 16:11: 1Ti 4:12 * 16:12: 1Ko 3:6 * 16:15: 1Ko 1:16 * 16:19: Ap 18:2,18,26 * 16:22:
Gal 1:8-9; ALK 22:20

Kapya yaŋ atu ba Pol hatô hi

Kolin Abô môn

Kêdônwaga abôyaŋ êmô Kolin ba enaŋ nena Pol miŋ aposel anôn ami. Lôk enaŋ nena Pol ma anyô abôyaŋ. Pol halaŋô abô takên ba intu hatô kapya êntêk ek injik thô nena gê takên iniŋ abô ma abôyaŋ. Ma hanaŋ haviŋ nena da takatu ba thêlô bôk enaŋ nena tem nênem ma nênem ni.

Pol hamô Masedonia ba hatô kapya êntêk hadên 55 AD la.

¹ Ya Pol atu ba Wapômbên lahaviŋ yambitak êtôm Yisu Kilisi anên aposel yai lôk aiyaŋ Timoti ato kapya êntêk hadên Wapômbên anên avômalô anên Kolin lôk avômalô matheŋ takatu ba êmô plovins Akaia.

² Wapôm lôk labali êlêm anên Kamik Wapômbên lôk Anyô Bên Yisu Kilisi.

Wapômbên atu hêv alalô thêvô

³ *Nambô Wapômbên. Yani ma alalôniŋ Anyô Bên Yisu Kilisi anên lambô ma lahiki anên alaŋ ba hêv alalô thêvô lôk hêv alalô sa. ⁴⁻⁵ *Alalô athak apôm Kilisi anên malaiŋ lomaloma ba hayô siŋ ba halelope. Ma doŋtom yani hathak hêv alalô thêvô aên iyom. Aên ba alalô apôm malaiŋ ma hêv alalô thêvô ek nanêm avômalô takatu ba ewa malaiŋ thêvô esak thêvô atu ba bôk Wapômbên hêv hadên alalô. ⁶ Ma yêlô apôm malaiŋ ek môlô noja bulubiŋ lôk thêvô. Ma Kilisi hêv yêlô thêvô êŋ ek môlô noja aên iyom. Aên ba ôpôm malaiŋ hatôm yêlô êŋ ma thêvô êŋ hadum ba tem numiŋ lôklokwaŋ lôk maliŋyaô. ⁷ Môlô unim malaiŋ hatôm yêlôniŋ ma yêlô aêv maleŋiŋ nena môlô tem numiŋ lôklokwaŋ ba noja thêvô êtôm intu yêlô awa.

⁸ *Aiyaŋ thêlô, nodanô! Yêlô bôk amô plovins Esia ma awa malaiŋ lôk vovaŋ bên aleba hamô yêlô lu ba malimmalim ba asoŋ nena tem nama. ⁹ Avanôn! Yêlô kapôlônŋiŋ hanaŋ nena tem yêlô nama êtôm enaŋ hathak anyô kambom hamiŋ loŋ idum abô. Malaiŋ êŋ hadum ba yêlô anaŋ nena, “Wapômbên da iyom hatôm ma yêlô mi. Yani iyom intu hik ŋê ŋama liŋ.” ¹⁰⁻¹¹ *Yani hêv yêlô vê hêk malaiŋ takatu ba hadum ek injik yêlô vônô ma hawa yêlô hathak loŋbô. Môlônim ku hêk ek noterŋ mek ma yêlô aêv maleŋiŋ nena tem yani nêv yêlô bulubiŋ. Avanôn! Avômalô bên anôn neterŋ mek êndên Wapômbên ma tem nêv wapôm êndên yêlô. Ma tem avômalô bên anôn nêgê lôk nenaŋ leŋiŋmavi êndên Wapômbên.

Pol miŋ hasau avômalô Kolin ami

¹²⁻¹⁴ *Yêlô miŋ asopa auk pik ami. Mi. Wapômbên hêv wapôm ba intu yêlô lêk atitiŋ yêlôniŋ ku ba ayê nena avaloŋ Wapômbên anên auk ba anaŋ abô anôn ma miŋ avôv môlônim auk ek yêlô aêv yêlôda liŋ ami. Yêlô adum aên hadên avômalô lôkthô. Ma sêbôk atu ba amô haviŋ môlô ma yêlô ayabiŋ i dedaŋ mavi ek nandum aên iyom. Ma abô takatu ba bôk yêlô ato hadên môlô êŋ ma yêlôniŋ auk anôn ba môlô lêk osam ba oyala yôv. Aên ba yêlô ayê yêlôniŋ ku nena mavi. Ma lêk môlô oyala yêlôniŋ auk dokte. Yakô vêmam ka tem môlô noyala yêlôniŋ auk lôkthô ma tem alalô napesaŋ abô imbiŋ i. Ma waklavôn Anyô Bên Yisu anên endelêm ma tem môlô nobam yêlô êtôm atu ba tem yêlô nabam môlô aên iyom.

¹⁵⁻¹⁶ *Ma yahayala nena môlônim auk ma hatôm yenaŋ. Ba intu yalerhaviŋ yasôk ek môlô vêm ka yana plovins Masedonia ma yambôalêm esak loŋbô ek môlô nônêm ya sa ek nôpôpêk nômkama ek yana Judia. Ba intu yalerhaviŋ yasôk ek môlô bôlôn ju ma yanêm yalerhaviŋ bôlôn ju êndên môlô. ¹⁷ Ma doŋtom yahik yenaŋ auk liliŋ. Ba lêk môlô onaŋ

* 1:3: Lom 15:5 * 1:4-5: Sng 34:19 * 1:8: Ap 19:23; 1Ko 15:32 * 1:10-11: 2Ti 4:18 * 1:12-14: 2Ko 5:12; Plp 2:16 * 1:15-16: 1Ko 16:5-6

nena ya anyô auk pik ba yahasau môlô ba miñ yahathôk ami. Ba môlô onañ nena ya hathak yahanañ abô luvi nena “avanônj” lo “mi”, aêj e?

¹⁸ Wapômbêj hathak hanañ abô avanônj iyom. Ba intu yêlôaniñ abô takatu ba anañ ma avanônj aêj iyom ba miñ anañ abô takêj lôk lej luvi ami. ¹⁹ *Yisu Kilisi ma Wapômbêj nakaduñ ôpatu ba ya lôk Silas ma Timoti anañ anêj abô bêj hadêj môlô ba Wapômbêj hanañ abôla hathak yani ma miñ hasau ami. Mi! Yisu Kilisi ma Wapômbêj anêj “avanônj!” ²⁰ *Wapômbêj habutiñ abô lomaloma ba hanañ, “Avanônj! Yisu Kilisi tem injik yenañ abô sapêj thô.” Ba intu alalô aêvhaviñ Kilisi ba anañ nena “avanônj” ek Wapômbêj enja athêj lôkmanjij. ²¹ Ma Wapômbêj da hanañ nena alalô ma Kilisi anêj avômalô ba habi bañ hayô hêk yani lôk alalô aêj iyom ek embatho alalô loj ek nambitak anêj avômalô. ²² *Ma hakak sêk hayô hêk alalô ek injik thô nena alalô ma anêj avômalô ma hatak anêj dahô halôk alalô kapôlônij ek nayala nena anêj abô tem injik anônj.

²³⁻²⁴ *Yêlô miñ anyô bêj ek nasañ môlô ba nanañ nena, “Nônêmimbiñ.” Mi! Môlôda bôk êvHAVIÑ ba umiñ lôklokwañ yôv. Ba intu alalô jê lôk iviyañ ek nandum ku imbiñ i ma nanêm leñijmavi ni ba êlêm. Aêj ba yahamiñ Wapômbêj ma ba yahanañ abô êntêk. Yakô yasôk Kolin ma tem yanêm malaiñ êndêj môlô ba intu miñ yahathôk ami.

2

¹ *Ba yenañ auk thekthek nena tem miñ yasôk lôk malaiñ bôlônj te imbiñ ami. ² Yahêv malaiñ hadêj môlô ma opalê te tem indum yaleñmavi? Môlô takatu ba yahêv malaiñ e? Yakô mi. ³ Môlô ma avômalô takatu ba othak udum yaleñmavi. Aêj ba bôk yahato kapya ek alalô miñ naja malaiñ ami. Yenañ auk ma thekthek nena alalô lôkthô lêk athak doñtom lôk leñijmavi iyom. ⁴ *Yaleñmalaiñ lôk yaleñ hik ya ma yahalañ ma bôk yahato kapya bôsêbôk lôk yamaleñ thôk. Miñ yahato kapya êj ek nêm môlô malaiñ ami. Mi. Yahato ek injik thô nena yaleñhaviñ môlô bêj anônj.

Nodate kapôlômim ek jê idum kambom

⁵ Malaiñ takatu ba ôpatu hêv hadêj ya Pol ma hatôm hêv malaiñ êj hadêj alalô lôkthô. Betha ya iyom mena alalô lôkthô la. ⁶ Malaiñ takatu ba bôk avômalô êvhaviñ êv hadêj yani ma hatôm. ⁷ Ma ôpatu ba kapô malaiñ kambom ma nodate kapôlômim ek yani ma noja yani itup siñ ek miñ la injiki ami. ⁸ Ba intu yahanañ lôklokwañ nena môlô nopesañ abô ba lemimmavi esak yani. ⁹ Bôk yahato hathak malaiñ takatu ek injik môlô thô ek yangê nena môlô ôtôm avômalô osopa abô mena mi e? ¹⁰ Injo. Betha ôpêj hadum kambom ami la. Ba intu nodate kapôlômim ek ôpêj ek yandate yenañ aêj iyom. Yahamiñ Kilisi ma, ma tem ênjê nena lêk yahalate yakapôlônj ek yani ek yanêm môlô sa ¹¹ *ek alalô miñ natak sawa bute ênjêk ek Sadañ esau alalô ami. Alalô ayala anêj auk êj.

Aposel ma tabô lukmuk anêj jê ku

¹² *Anyô Bêj da hadum ba yaha Tloas ek yanañ anêj Abô Mavi atu ba hathak Kilisi bêj. ¹³ *Ma doñtom miñ yahapôm Titi ami denañ ba yakapôlônj malaiñ ba yahanañ yañsiñ ma yaha plovins Masedonia.

¹⁴ Aêj ba nanêm leñijmavi êndêj Wapômbêj. Yani lovak ba halom alalô takatu ba Yisu Kilisi anêj avômalô ba aloyej lôk leñijmavi. Wapômbêj hadum ku hamô alalô kapôlônij ba intu avômalô tem neja anêj auk êtôm nômla ôv mavi embeñ luvuluvu. ¹⁵ Alalô ma Kilisi anêj da atu ba ôv mavi ba êv hadêj Wapômbêj ba avômalô lôkthô iliñu ôv êj. Avômalô takatu ba ewa bulubiñ lôk takatu ba i loj nimbuliñ i. ¹⁶ *Avômalô vi iliñu alalô hatôm nômla ôv palê takatu ba hadum ek ema ba havôv thêlô i ek nema. Ma vi iliñu alalô hatôm nômla ôv lôkmala takatu ba havôv i ek nêm lôkmala. Aêj ba anyôla miñ lôkmanjij anônj ek indum Wapômbêj anêj ku ami. ¹⁷ Avômalô doho iluviñ Wapômbêj

* 1:19: Ap 18:5 * 1:20: ALK 3:14 * 1:22: 2Ko 5:5; Ep 1:13-14 * 1:23-24: 1Pi 5:3 * 2:1: 1Ko 4:21 * 2:4: Ap 20:31 * 2:11: Luk 22:31 * 2:12: Ap 14:27; 1Ko 16:9 * 2:13: Ap 20:1 * 2:16: Luk 2:34; 2Ko 3:5-6

anêḡ abô ek neja valuseleḡ. Yêlô ma Kilisi anêḡ avômalô takatu ba Wapômbêḡ hêv ba amiḡ thohavloma. Aêḡ ba anaḡ abô te ma avanôḡ iyom.

3

¹*Môlô osoḡ nena yêlô aêv i liḡ e? Mi. Yêlô miḡ anaḡ hadêḡ môlô nena noto kapyâ lôk abô mavi ek avômalô vi neja yêlô thô ami. Mi. Avômalô vi idum aêḡ. Ma yêlô ma mi.

²*Môlôda intu yêlôaniḡ kapyâ atu eto hêk yêlô kapôlôḡiḡ. Ba avômalô lôkthô esam ba eyala. ³*Môlô uik thô nena môlô ma kapyâ halêm anêḡ Yisu. Ba yêlôaniḡ ku anêḡ anôḡ ma miḡ eto hathak kêlêpê ami ma hathak Wapômbêḡ lôkmala anêḡ Lovak Matheḡ. Miḡ eto hathak valu petap ami ma halôk anyô kapôlôḡiḡ.

⁴Yêlô ma Kilisi anêḡ avômalô takatu ba amiḡ Wapômbêḡ ma. Aêḡ ba intu alalô ayala avanôḡ biḡ nena abô takêḡ ma avanôḡ iyom. ⁵Yêlô da ma lôkmaḡiḡ ba hatôm nanaḡ, “Yêlô hatôm.” e? Mi. Wapômbêḡ da hadum ba ku takatu ba yêlô adum ma habitak mavi. ⁶*Tabô bô takatu ba eto hathak hik avômalô vônô. Ma doḡtom Lovak Matheḡ hêv lôkmala. Wapômbêḡ hadum yêlô abitak lôklokwaḡ ek nandum tabô lukmuk anêḡ ku atu ba miḡ eto ami. Mi. Lovak Matheḡ da hayabiḡ.

Tabô lukmuk anêḡ lôkmaḡiḡ

⁷*Tabô bô ma edabêḡ valu ba eto hathak. Ma deda bêḡ habi hayô hêk Mose ba habi avômalô Israeḡ maleḡiḡ loḡ ba miḡ hatôm nêḡê Mose thohavloma ami. Vêm ma deda hale hi yaôna ma doḡtom thêlô miḡ hatôm nêḡê ami denaḡ. Odaḡô! Tabô halêm lôk deda bêḡ ma doḡtom anêḡ ku ma havôv ḡama halêm haviḡ. ⁸Ma Lovak Matheḡ anêḡ ku hamôḡ lôk anêḡ deda ma lôkmaḡiḡ anôḡ ek tabô bô anêḡ. ⁹*Odaḡô! Tabô bô anêḡ ku ma halêm lôk deda. Ma doḡtom avômalô miḡ esopa ami ba intu Wapômbêḡ hanaḡ, “Môlô noma.” Ma tabô lukmuk anêḡ ku ma hapesaḡ loḡôndê ek indum avômalô nimbitak thêthôḡ. Ba intu anêḡ deda ma mabuḡ anôḡ hamôḡ ek tabô bô anêḡ. ¹⁰Deda haveḡ yam hamôḡ ek yaḡ bô ba deda bô lêk hi ba mi. ¹¹Ma yaḡ halêm lôk deda ma doḡtom lêk hale hi mabô. Ma yaḡ ma tem ida imbi deda wak nômbêḡ intu. Ba intu anêḡ deda ma lôkmaḡiḡ anôḡ ek yaḡ.

¹²Aêḡ ba yêlô aêv maleḡiḡ hadêḡ tabô lukmuk. Ba intu miḡ akô ami ma anaḡ Wapômbêḡ anêḡ abô bêḡ. ¹³*Yêlô miḡ avuliv maleḡiḡ siḡ hatôm Mose ami. Deda thohavloma hale hi yaôna ma doḡtom yani havuliv ma siḡ ba miḡ hatôm avômalô Israeḡ nêḡê ami. ¹⁴Thêlô esam balabuḡ tabô takêḡ ma doḡtom iniḡ auk thekthek hatôm ivuliv i siḡ ba intu miḡ eyala abô takêḡ ami aleba lêk êntêk. Anyôla miḡ hatôm nêm sôp êḡ vê êḡjêk anêḡ auk ek eyala abô takêḡ ami. Mi. Kilisi iyom. ¹⁵Avanôḡ! Lêk êntêk ḡê bêḡbêḡ esam Mose anêḡ balabuḡ ma doḡtom sôp êḡ havuliv kapôlôḡiḡ siḡ denaḡ. ¹⁶*Ma anyôla hale i liliḡ ba hasopa Anyô Bêḡ êḡ ma hatôm hêv sôp êḡ vê. ¹⁷*Anyô Bêḡ ma hatôm Lovak Matheḡ. Ma loḡ atu ba Lovak Matheḡ haveḡ, êḡ ma hatôm hapole alalôaniḡ yak vê. ¹⁸Alalô maleḡiḡ ma miḡ avuliv siḡ ami ba lêk ayê Anyô Bêḡ anêḡ deda lôkmaḡiḡ hatôm alalô ayê thonariḡ lo maleḡiḡ halôk liyali. Yanida intu Lovak Matheḡ êḡ ba hêv deda lôkmaḡiḡ anôḡ halêm ba halêm aleba abitak yaḡda hatôm yanida. Alalô ma hatôm liyali ba ik deda êḡ thô ek avômalô vi nêḡê.

4

Aposel ma êtôm uḡ anôḡ

¹Ma Wapômbêḡ laḡiki hathak yêlô ba hêv ku êntêk hadêḡ yêlô. Ba intu yêlô namiḡ lôklokwaḡ ma miḡ natak ami. ²*Yêlô avôliḡ dômiḡ ek nôm mama takatu ba hêk loḡ kapô ba miḡ avuḡ abô ba asau avômalô lôk aluviḡ Wapômbêḡ anêḡ abô ami. Wapômbêḡ

* 3:1: Ap 18:27; 2Ko 5:12 * 3:2: 1Ko 9:2 * 3:3: Kis 24:12; Jer 31:33; Ese 36:26-27 * 3:6: Jer 31:31; Jon 6:63;
1Ko 11:25 * 3:7: Kis 34:29 * 3:9: Lo 27:26; Lom 1:17 * 3:13: Kis 34:33 * 3:16: Kis 34:34 * 3:17: Jon
8:36; Lom 8:2 * 4:2: 2Ko 2:17; 1Te 2:5

hayê yêlô. Aêj ba yêlô ik abô avanônj thô ma avômalô ititij yêlôaniñ ku ba eyala nena yêlô adum thêthônj. ³⁻⁴*Ma doñtom anyô bêj bôlônj êntêk Sadañ bôk havuliv avômalô maleñij siñ ba miñ êvhaviñ ami. Ba intu yêlôaniñ Abô Mavi hêk loj kapô ma avômalô takênj lêk idum ek nema ba miñ hatôm nêgê Abô Mavi anêj deda atu ba enañ hathak anyô lôkmañij Yisu Kilisi ami. Yanida ma Wapômbêj. ⁵Yêlô anañ bêj nena Yisu Kilisi ma Anyô Bêj. Ma yêlôda atôm môleñim rjê ku ek nandum Yisu anêj ku. Ma yêlô miñ aêv yêlôda lij ami. ⁶*Wapômbêj bôk hanañ, “Deda tem imbi êyô ênjêk momañiniñ ba imbitak deda”.

Môj Anôj 1:3

Ba Wapômbêj êj iyom intu habi deda êj halôk alalô kapôlônij ek nagê Kilisi thohavloma. Êj ma hatôm alalô ayê Wapômbêj lôkmañij aêj iyom.

⁷*Ma deda lôk Abô Mavi êj ma hatôm payeñ atu ba halôk uñ anônj kapô ek injik thô nena anêj lôklokwañ lôkmañij ma Wapômbêj anêj ma miñ halêm anêj alalô ami. ⁸*Vovañ lomalama hapôm yêlô ma doñtom miñ hakapiñ yêlô loj ami. Hadum ek injik yêlô sesoñ aleba nanañ aisê. Ma doñtom miñ hadum yêlô popabuk ami. ⁹Maleñ thêlêv hathak yêlô ma doñtom ayala nena Anyô Bêj miñ hatak yêlô ami. Êpêj yêlô ba ama yak ma doñtom miñ ama ami. ¹⁰⁻¹¹*Wak nômbêj intu yêlô takatu ba asopa Yisu ba amô lôkmala ma avômalô idum ek nijik yêlô vônô êj ma hatôm ik Yisu anêj lôkmala atu ba hamô yêlôaniñ kupik pik thô. Aêj ba Yisu anêj rjama lêk hamô yêlô leñvijkupik kapô ek injik Yisu anêj rjama lôk lôkmala thô. Luvi êntêk lêk hamô. ¹²Aêj ba rjama hadum ku hamô yêlô ma doñtom lôkmala hadum ku hamô môle.

¹³Bôk eto hêk Wapômbêj anêj kapyana nena, “Yahêvhaviñ ba intu yahanañ.”

Kapya Yej 116:10

Ma yêlô aêvhaviñ aêj iyom. Ba intu yêlô anañ Anyô Bêj anêj abô mavi. ¹⁴*Ma yêlô ayala nena ôpatu ba hik Anyô Bêj Yisu lij hêk rjama ma tem indum aêj êndêj yêlô ba endom alalô lôkthô ba ana namô imbiñ Yisu. Aêj ba intu yêlô anañ Wapômbêj anêj abô bêj. ¹⁵Yahawa malaiñ takêntêk ek nêm môle sa ek Wapômbêj imbi anêj wapôm sam êndêj avômalô bêj anônj endeba leñijmavi indumbak ni ba ni ek nebam anêj athêj lôkmañij esak leñ.

¹⁶*Aêj ba miñ hadum yêlô apôlik ba atak ku takênj ami. Mi. Alalô leñvijkupik lêk hapalê ma doñtom dahôlônij halumbak ba habitak lukmuk hi ba hi. ¹⁷*Ma alalôaniñ malaiñ ma vumvum ba hamô vauna. Ma doñtom tem injik anêj anônj lôkmañij atu ba êmô êtôm wak nômbêj intu sapêj ba êmô vulij ek nômkama lôkthô. ¹⁸*Ma nôm takatu ba hôyê ma tem nêm yak ba ni. Ma nôm takatu ba miñ hôyê ami ma tem êmô êtôm wak nômbêj intu sapêj. Ba intu miñ maleñijkilik hathak nôm takatu ba ayê iyom ami. Mi. Alalô athak atitij nôm takatu ba miñ hatôm nagê ami.

5

Leñvijkupik lukmuk

¹*Alalôaniñ leñvijkupik ma hatôm unyak kudum. Ma ayala nena ibulij unyak êj ma tem naja leñvijkupik yañ atu ba hatôm unyak anônj atu ba Wapômbêj hapesañ ba hamô malak leñ ba tem êmô êtôm wak nômbêj intu sapêj. Unyak êj ma miñ rjê pik epesañ hathak baheniñ ami. ²*Ma alalô alañ ba adum ek nangik leñvijkupik malak leñ atu êtôm kwêv ba aêv lêlê ³ek imbi êyô alalô vov ek miñ nambej kôlelônj ami. ⁴Alalô amô pik hatôm avômalô leñ popam ba intu alañ lôk leñijmalaiñ ek naja kupik malak leñ ek lôkmala êtôkwêj kupik pik. ⁵Wapômbêj hapesañ alalô ek nambitak aêj ma hatak anêj dahô halôk alalô kapôlônij ek nayala nena anêj abô ma tem injik anônj.

* 4:3-4: Ep 2:2; Kol 1:15; Hib 1:3 * 4:6: Ais 9:2; 2Ko 3:18 * 4:7: 2Ko 5:1 * 4:8: 2Ko 1:8; 7:5 * 4:10-11: 1Ko 15:31; Lom 8:36 * 4:14: 1Ko 6:14 * 4:16: Ep 3:16 * 4:17: Lom 8:17-18 * 4:18: Kol 1:16 * 5:1: 2Ko 4:7 * 5:2: Lom 8:23

⁶⁻⁷ *Aêvhaviņ hayabiņ alalô. Ma miņ aêv alalôaniņ auk ek nôm atu ba ayê hathak maleņdaluk ami. Aêņ ba alalô ayala avanôņ nena alalô amô lôk kupik pik ba intu miņ amô haviņ Anyô Bêņ ami. ⁸ *Avanôņ! Alalô ayala auk êņ ba apôviņ ek natak kupik êntêk ba ana namô imbiņ Anyô Bêņ. ⁹⁻¹⁰ *Ma alalô lôkthô tem namiņ Kilisi ma ek nandum abô esak malêla takatu ba adum mavi mena kambom ek alalô tomtom naja alalôaniņ vuli. Ba intu amô pik mena amô haviņ Anyô Bêņ ma nanêm i videdauņ ek nandum yani lamavi.

Avômalô kapôlôņiņ esak doņtom imbiņ Wapômbêņ

¹¹ Yêlô ayala nena amô Anyô Bêņ vibiņ ba tem nandum abô. Aêņ ba yêlô alôk avômalô leņiņ ek nesopa yani. Wapômbêņ hayala yêlôaniņ kapôlôņiņ. Ma yahêvhaviņ nena môlô kapôlômim hayala yêlô aêņ iyom. ¹² Yêlô adum ek môlô nobam am esak yêlôaniņ ku lôk nonaņ bêņ êndêņ avômalô takatu ba êv thêlôda liņ hathak nômkama viyaiņ ma leņiņpaliņ nômkama kapôlôņiņ. Ma miņ yêlô aêv yêlôda liņ ami. ¹³ Ma avômalô doho enaņ nena yêlô adum molo. Yôv lôk. Hêk Wapômbêņ da. Ma vi enaņ nena yêlô awa auk mavi. Yôv lôk. Êņ ma hêv môlô sa. ¹⁴ Alalô ayala nena anyô te iyom intu bôk hama ek hêv avômalô lôkthô sa ba intu lôkthô bôk ema yôv. Aêņ ba Kilisi anêņ lahaviņ hayabiņ alalô. ¹⁵ *Avanôņ! Yani hama ek avômalô lôkthô. Ba alalô ñê lôkmala takatu ba asopa yani nasôņ alalôda paliņ ma lemiņimbi ôpatu ba bôk hama ba haviyô hathak loņbô ek hêv alalô sa.

¹⁶ Aêņ ba miņ alalô nabalôņ avômalô esak auk pik ami. Sêbôk ma adum aêņ hathak Kilisi. Ma doņtom lêk ayala yani thêthôn. ¹⁷ *Aêņ ba anyôla haveņ haviņ Kilisi êņ ma ku lukmuk lêk hayô ma nômkama bô lôkthô lêk hale ba hi ma nômkama lukmuk lêk habitak hayô ba halêm. ¹⁸ *Ma Wapômbêņ hadum nôm takêņ lôkthô. Yani hêv Kilisi ek embak tabô. Ma hêv ku hadêņ yêlô ek nanêm avômalô sa ek neyala ku êņ. ¹⁹ *Ku êņ ma aêntêk. Wapômbêņ hêv Kilisi hatôm tabô ek yani lapaliņ alalôaniņ kambom ek alalô namô labali mavi imbiņ yani. Ma hêv ku ek nanaņ abô êņ êndêņ avômalô. ²⁰ Yêlô ma Kilisi anêņ ñê ku. Ba intu alaņ ba awa Wapômbêņ abôlêk lôk alôk môlô lemim hathak Kilisi anêņ athêņ nena môlô nôlêm noja Wapômbêņ anêņ tabô. ²¹ *Kilisi ma kambom mi. Ma doņtom Wapômbêņ hêv alalô sa ba hêv alalôaniņ kambom hayô hamô yani hatôm vuli ek nambitak thêthôn êņjêk Wapômbêņ ma esak Kilisi anêņ ku êņ.

6

¹⁻² Yêlô lôk Wapômbêņ adum ku haviņ i. Yani hanaņ,
“Bôk yahatak wak te yôv ek yanêm môlô sa.

Ba môlô olaņ ma yahalaņô

ba yahêv môlô bulubiņ yôv.”

Aisaia 49:8

Môlô bôk owa Wapômbêņ anêņ wapôm yôv. Ba intu yêlô asoņ môlô lokwaņ, “Lêk êntêk hêv môlô sa. Lêk êntêk hêv môlô bulubiņ.”

Ba intu miņ nundum ku êņ imbitak êtôm nôm oyaņ ami.

Aposel ewa malaiņ bêņ hathak iniņ ku

³ Yêlô adô ek anyôla enaņ abôma esak Wapômbêņ anêņ ku. Ba intu adum ku êņ ek miņ nambuliņ avômalô iniņ auk ami. ⁴⁻⁵ *Yêlô ma Wapômbêņ anêņ ñê ku. Ba intu yêlô awa iniņ ku mavi takatu sa hadêņ môlô. Yêlô awa vovaņ lôk malaiņ hathak ku êntêk ba hakakô yêlô kambom. Epetav yêlô lôk etak yêlô halôk koladôņ ma êkôki hathak abô. Yêlô adum ku lôk vovanik bêņ ba aêv lêlê lôk nôm mi ba ama kisi. Malaiņ nômbêņ êntêk hapôm yêlô ma doņtom amiņ lôklokwaņ. ⁶ *Lovak Matheņ hamô haviņ yêlô ba ayala Wapômbêņ anêņ auk ba kapôlôņiņ ida hêk mabuņ ma yêlô ñê maliņyaô lôk yôhok ma wapôm. Ma yêlô leņiņhaviņ avômalô ba miņ asau thêlô ami. ⁷ Yêlô anaņ abô avanôņ iyom

* 5:6-7: Hib 11:13-16 * 5:8: Plp 1:23 * 5:9-10: Kol 1:10; 1Te 4:1; Sav 12:14 * 5:15: Lom 14:7-8 * 5:17: Lom 8:1; Gal 6:15 * 5:18: Lom 5:10 * 5:19: Lom 3:23-25 * 5:21: Hib 4:15 * 6:4-5: 2Ko 11:23-27 * 6:6: 1Ti 4:12

haviņ Wapômbêņ anêņ lôklokwaņ lôk avaloņ anêņ thêthoņ hatôm nômkama vovak hamô baherj luvi. ⁸ Avômalô vi ebam yêlô ma vi etatale yêlô. Doho enaņ abô mavi hathak yêlô ma doho enaņ abôma. Yêlô ñê abô anôņ iyom ma doņtom avômalô vi elam yêlô nena ñê abôyaņ. ⁹* Avômalô pik êthoņ yêlô paliņ ma doņtom Wapômbêņ hayala yêlô. Yêlô adum ek nama ma doņtom nôņgô, lêk amô lôkmala. Ik yêlô kambom ma doņtom miņ ama ami. ¹⁰ Leņiņmalaiņ ma doņtom leņiņmavi wak nômbêņ intu. Yêlô ma ñê nômkama mi ma doņtom adum ba avômalô bêņ anôņ ibitak ñê lôk nômkama bêņ. Yêlô nômkama mi ma doņtom nômkama sapêņ ma yêlôaniņ.

¹¹ O yenaņ avômalô Kolin! Yêlô anaņ abô lôkthô hi yaiņ ek môlô ma yêlô kapôlôņiņ hik i ek môlô nôlêm. ¹² Yêlô miņ avasiņ kapôlôņiņ ek môlô ami. Mi. Môlô da. ¹³* Aêņ ba yahanaņ hadêņ môlô hatôm lambô hanaņ hathak nakaduņ. Malêla takatu ba yêlô adum hathak môlô ma nundum aêņ iyom lôk nodate kapôlômim ek yêlô.

Ñê daluk lôk ñê êvhaviņ miņ nesak doņtom ami

¹⁴* Môlô miņ nômô imbiņ ñê daluk ami. Thêthoņ lôk lokbaņ hatôm doņtom e? Deda lo momaņiniņ hatôm doņtom e? ¹⁵ Sadaņ Belial lo Kilisi hatôm leņiņmavi imbiņ i e? Mena ñê êvhaviņ lo ñê daluk hatôm nesak doņtom e? ¹⁶* Ma Wapômbêņ anêņ unyak matheņ lôk ñgôkba hatôm nêmod imbiņ i e? Milôk. Alalô ma Wapômbêņ lôkmala anêņ unyak matheņ hatôm anêņ abô hanaņ,

“Tem yamô lôk yamberj imbiņ i ma ya tem êtôm thêlôniņ Wapômbêņ ma thêlô tem nimbitak yenaņ avômalô.

Wok Plis 26:12

¹⁷* Aêņ ba notak avômalô takêņ ma nômô daim.

Ma miņ nobaloņ lelaik takêņ ami ek batu yanja môlô thô.

Aisaia 52:11; Esekiel 20:34,41

Ya Anyô Bêņ yahanaņ aêņ.

¹⁸* Ya tem yambitak môlônim lemambô

ma môlô tem numbitak êtôm yenaņ okna lo avena.

2 Samuel 7:8, 14

Ya Anyô Bêņ Lôklokwaņ yahanaņ aêņ.”

7

¹ Aiyaņ thêlô, Wapômbêņ bôk habutiņ abô haviņ alalô ba amô yani vibij. Ba intu natip ek nôm takatu ba hadum alalô leņviņkupik lôk dahôlôņiņ habitak lelaik ek nayô uņlôv ba nambitak mabuņ lôk matheņ anôņ.

Avômalô Kolin ele kapôlôņiņ liliņ ba Pol lamavi

² Nodate kapôlômim ek yêlô. Yêlô miņ adum kambom lôk abuliņ anyôla lôk asau i ami. ³ Miņ yahanaņ abô êņ ek yasaņ môlô ami. Mi. Bôk yahanaņ nena môlô ma yenaņ avômalô môlô. Ba intu môlô ômô ma yahamô. Môlô oma ma yahama aêņ iyom. ⁴ Yahayala avanôņ nena môlô avômalô mavi ba yahabam môlô. Alalôaniņ malaiņ lomalama hamô ma doņtom yaleņmavi hamô yakapôlôņ siņ aleba yaleņ halôk biņ.

⁵* Yêlô ayô Masedonia ma malaiņ lomalama hapôm yêlô aleba hik yêlô sesoņ. Ibuliņ yêlô lôbôlôņ lôk ik vovak hadêņ yêlô ma yêlô leņiņhiki hathak malaiņ lomalama vi haviņ.

⁶ Ma doņtom Wapômbêņ atu ba hêv avômalô leņiņmalaiņ thêvô, hêv Titi ba hayô. ⁷ Yani hanaņ hadêņ ya nena môlô lemhikam bêņ anôņ hathak malaiņ lomalama ba môlô vovaņ ek alalô napesaņ malaiņ takêņ imbiņ i. Titi halaņô môlônim abô êņ ma hêv yani thêvô. Ba intu Wapômbêņ hêv yani hayô ek ya ba hêv ya thêvô aêņ iyom ba yaleņmavi anêņ dôêņ.

⁸* Bôk yahato kapy ba hêv malaiņ hadêņ môlô. Ma doņtom yada ma malaiņ mi. Alikaknena. Yahêv malaiņ atu ba hamô vauna ma yaleņmalaiņ aêņ iyom. ⁹ Ma doņtom lêk yaleņmavi anôņ. Ma yenaņ kapy hêv malaiņ hadêņ môlô ba intu hadum yaleņmavi

* 6:9: 2Ko 4:10 * 6:13: 1Ko 4:14 * 6:14: Ep 5:11 * 6:16: 1Ko 3:16 * 6:17: ALK 18:4 * 6:18: Jer 31:9
* 7:5: 2Ko 2:13 * 7:8: 2Ko 2:4

e? Mi. Wapômbêñ intu hadum ba hêv malaiñ takêñ hadêñ mólô ba intu ole kapôlômim liliñ. Aêñ ba abô takatu ba yêlô anañ miñ habuliñ mólô ami. Ba intu hadum yalerñmavi. ^{10*}Wapômbêñ hêv malaiñ hadêñ avômalô ek nede kapôlônjiñ liliñ ek neja bulubiñ. Êñ ma miñ malaiñ bêñ ami. Ma doñtom malaiñ pik hathak hadum anêñ ku nena hik avômalô vônô. ¹¹Odañô! Mólônim malaiñ halêm anêñ Wapômbêñ ba hik mólô thô nena mólô vovañ ek notak auk kambom lôk udum ek ungwik mólôda thô nena mólô ma kambom mi. Mólô lemimmaniñ lôk ôkô ma vovañ ek ôñgô ya ek napesañ malaiñ êñ ek nanêm malaiñ êndêñ ôpatu ba hadum kambom êñ. Avanoñ! Mólô udum aêñ ba intu hik thô nena mólô kambom mi. ¹²Aêñ ba kapyã atu ba bôk yahato ma miñ yahato ek imbuliñ ôpatu ba hamiñ yenañ ku loñ siñ lôk nêm yada liñ ami. Mi. Yahato ek mólô numiñ Wapômbêñ ma ek injik mólôda thô nena mólô lemimhaviñ yêlô bêñ anoñ. ¹³Ma nôm takêñ hadum ba havatho yêlô kapôlônjiñ loñ.

Ba mólô ôêv Titi thêvô ba yani lamavi bêñ anoñ ba intu yêlô leñiñmavi bêñ anoñ aêñ iyom. ¹⁴Yahabam mólô ba yahanañ hadêñ yani nena mólô ma avômalô mavi. Ba lêk udum mavi ba miñ ôêv mama hadêñ ya ami. Mi. Abô nômbêñ atu ba yêlô anañ hadêñ mólô, êñ ma avanoñ ba yêlôaniñ abô mavi atu ba anañ hathak mólô hadêñ Titi, ma abô êñ hik anoñ mavi aêñ iyom. ¹⁵Mólô ôkô ba olowaliñ ma owa yani thô lôk olañô anêñ abô. Hayê aêñ ba lahaviñ mólô bêñ anoñ. ¹⁶Lêk yahayala avanoñ nena mólô ma avômalô mavi ba intu yalerñmavi anoñ.

8

Numbitak avômalô wapôm

¹*Aiyañ thêlô, yêlô leñiñhaviñ mólô noyala wapôm atu ba Wapômbêñ hêv hadêñ avômalô êvhaviñ takatu ba êmô plovins Masedonia. ²Thêlô ewa malaiñ bêñ anoñ ba êv i sêkêya. Ma doñtom leñiñmavi bêñ anoñ ba hayô siñ ba halelope ma iniñ malaiñ êv i sêkêya anêñ anoñ ma wapôm ba êv bêñ anoñ hatôm da. ³Yahanañ avanoñ biñ nena êv iniñ nômkama aleba miñ hatôm ami. Êñ ma thêlô êv doho haviñ. Thêlôda iniñ auk ma miñ anyôla hanañ hadêñ i ami. ⁴Thêlô elañ hadêñ yêlô nena, “Yêlô vovañ ek nandum ku imbiñ avômalô vi ek nanêm Wapômbêñ anêñ avômalô mathêñ sa. Ba intu nandum mavi êndêñ yêlô ba notak yêlô ek nandum ku êñ.” ⁵Ma yêlô asoñ kambom! Avômalô takêñ iniñ ku môñ ma êv i hadêñ Wapômbêñ vêm ma esopa Wapômbêñ anêñ auk ba êv i hadêñ yêlô haviñ. ⁶Aêñ ba yêlô apôviñ Titi nena, “Nu Kolin ma undum anêm ku wapôm atu ba lêk habitak yôv endeaba anêñ dañ am.” ^{7*}Mólô avômalô vuliñ biñ ba udum unim ku mavi ba hêv liñsiñ. Ôêvhaviñ ba onañ abô batôñ oyañ lôk oyala auk ma ôpôviñ ek nandum ku lôk lemimhaviñ yêlô. Aêñ ba intu nônêm lêlê esak ku wapôm atu ba hêv liñsiñ aêñ iyom.

⁸Ya miñ hatôm anyô bêñ te ek yanañ nena, “Undum aêñ” ami. Mi. Ma doñtom yahayê avômalô takatu ba êv i sêkêya leñiñhiki ek nêñêm avômalô vi sa. Ba intu yalerñhaviñ yangê nena mólônim lemimhaviñ êñ ma avanoñ hatôm thêlô iniñ mena mi e? ^{9*}Ma mólô oyala Anyô Bêñ Yisu Kilisi anêñ wapôm. Yani lôkmañgiñ. Ma doñtom yani habitak hatôm anyô hêv i sêkêya ek nêm mólô sa ek batu numbitak lôkmañgiñ.

¹⁰Mólô ma avômalô mavi ba yenañ auk ma aêntêk. Sondabêñ yañ wakhôk ma mólô ômôñ ek ôêv unim da. Ma miñ ôêv oyañ ami. Mi. Kapôlômim hik am ba ôêv. ¹¹Aêñ ba valuseleñ vithê la takatu ba ôpôm ma nôñêm vi ek nandum ku esak ek mólônim kapôlômim lôk unim ku imbitak doñtom iyom. ^{12*}Nôñêm lôk kapôlômim, êñ ma mavi. Ba miñ lemimbi nena nôñêm nômkama sapêñ êtôm da êndêñ Wapômbêñ ami. Nôñêm êtôm vithêla takatu ba ôpôm ma tem indum Wapômbêñ lamavi. ¹³Yêlôaniñ auk nena miñ nôdêlêk am ba nôñêm nômkama lôkthô ek nêm avômalô vi sa ma mólô mi ami. Mi. Nômbi sam esopa avômalô iniñ bôk lo loñ êmô. ¹⁴Ma lêk mólônim bêñ anoñ hamô ba

* 7:10: Mat 27:3-5; Hib 12:16-17 * 8:1: Lom 15:26; 2Ko 9:1-2 * 8:7: 1Ko 16:1-2 * 8:9: Mat 8:20; Plp 2:6-7
* 8:12: Mak 12:43-44

intu nônêm thêlô sa. Yakô emberj yam ma tem iniñ bêñ anôñ ma tem nênêm môlô sa aên iyom. Êñ ma lôkthô tem êtôm doñtom. ¹⁵ Hatôm bôk eto nena, “Opalê atu ba hawa bêñ anôñ ma tem miñ êpôm bêñ anôñ ami, ma opalê atu ba hawa auviñna ma tem miñ nêm yak ami.” *Etak Ijip 16:18*

Pol hêv Titi lôk anyô doho ba i Kolin

¹⁶⁻¹⁷ Yêlô anañ hik Titi liñ ek êsôk ek môlô ba yani lamavi ba halôk ek êsôk. Ma miñ yêlô alôk yani la ek êsôk ami. Mi. Yanida lahaviñ ba hapôviñ ek êsôk. Wapômbêñ hêv yenañ auk hadêñ Titi ba lahiki hathak môlô. Aên ba yahêv yalerjmavi hadêñ Wapômbêñ. ¹⁸ Tem yêlô nanêm anyô yañ imbiñ yani. Ôpêñ ma avômalô êvhaviñ êyê nena anyô hadum Wapômbêñ anêñ ku mavi ba ebam yani. ¹⁹ Ba intu avômalô êvhaviñ elam ôpêñ ek ni imbiñ yêlô ek nêm da wapôm atu ek Wapômbêñ enja athêñ lôkmañgiñ lôk injik thô nena yêlô leñiñhaviñ nanêm thêlô sa. ²⁰ Yêlô akô ek avômalô netatale yêlô esak da wapôm atu ba yêlô ayabiñ. Ba intu yêlô apesañ ku êñ mavi ²¹ ek Anyô Bêñ lôk avômalô sapêñ nêgê nena yêlô adum ku êñ thêthôn.

²² Ba intu yêlô êv anyô te haviñ ba hathôk. Yani hik i thô nena lamavi ek nêm ku lomaloma sa lôbôlôn. Bôk hayê nena môlô ma avômalô mavi ba intu hapôviñ ek êsôk. ²³ Titi ma yenañ anyô môlô atu ba hadum ku haviñ ya hamô môlô malêvôn. Ma aiyañ takêñ ma avômalô êvhaviñ iniñ ñê ku takatu ba êv athêñ lôkmañgiñ hadêñ Kilisi. ²⁴ *Aên ba uñgwik am thô êndêñ ñê êntêk nena môlô ma avômalô lemimhaviñ avômalô vi. Ba intu yêlô abam môlô. Ma tem avômalô êvhaviñ lodôn lodôn lôkthô nêgê nena yêlôaniñ abô ma avanôn.

9

Kolin êv da ek nêm Wapômbêñ anêñ avômalô sa

¹ *Môlô bôk ovaloñ ku da takatu ba ôêv ek nêm Wapômbêñ anêñ avômalô mathêñ sa. Ma doñtom yalerjhaviñ yanañ abô doho imbiñ. ² Yahayala nena môlô lemimhaviñ nônêm i sa. Ba yahabam môlô hadêñ avômalô Masedonia nena sondabêñ yañ wakbôk atu ma môlô avômalô Akaia kapôlômim hakak am ek nônêm da. Ba intu avômalô Masedonia doho elañô ba elom eveñ ek nindum aên. ³ Aên ba yahêv aiyañ doho ba êthôk êtôm atu ba yêlô abam môlô ek miñ imbitak êtôm abôyañ ami ma êtôm ku ek môlô nopesañ am êtôm atu ba yahanañ. ⁴ Sêbôk ma yahabam môlô ba yakô ñê Masedonia doho nêlêm imbiñ yêlô ba nêgê nena miñ ôpôpêk am ami êñ ma tem ya mama ma môlô ma tem noja mama bêñ anôñ lôk. ⁵ Aên ba yahanañ hik aiyañ takatu liñ ek nêmôn ñêsôk nêgê môlô ek nêpôpêk da takatu ba bôk môlô ubutiñ abô ek nônêm ek batu da êñ imbitak êtôm da wapôm ma miñ da paloñ ami.

⁶ *Lemimbi nôm êntêk. Opalê atu ba havatho yañvêk auviñna ma tem enja dokte. Ma opalê atu ba havatho bêñ anôñ ma tem enja limamôk. ⁷ Wapômbêñ lamavi hathak ôpatu ba hêv i lôk lavidon. Ba intu avômalô tomtom nênêm malêla êtôm iniñ leñiñhaviñ. Ma miñ nêpôlik ami. Ma anyô yañ miñ êndôk anyô yañ la ek nêm ami. ⁸ Wapômbêñ anêñ wapôm tem indum ba anêm nômkama tem imbitak bêñ anôñ êtôm wak nômbêñ intu ek anêm ku lomaloma indilup mavi. ⁹ Hatôm bôk eto nena, “Yani hathak hapaliv anêñ wapôm hadêñ ñê nômkama mi takatu ba êmô lôbôlôbô, ma anêñ thêthôn hêk wak nômbêñ intu sapêñ.” *Kapya Yey 112:9*

¹⁰ *Wapômbêñ hêv yañvêk ek nembatho ma polom ek nejañ. Ma tem nêm yañvêk bêñ anôñ ek indum môlô numbitak thêthôn êtôm yañvêk atu ba hêv liñsiñ. ¹¹ *Yani tem indum ba môlô numbitak lôkmañgiñ ek nundum wapôm lôbôlôn ek yêlô nanêm da êntêk êndêñ avômalô ma tem nênêm iniñ leñiñmavi êndêñ Wapômbêñ.

¹² Ku takatu ba môlô udum ma miñ ôêv Wapômbêñ anêñ avômalô mathêñ iyom sa ami. Mi. Thêlô enañ iniñ leñiñmavi bêñ hadêñ Wapômbêñ aleba leñiñmavi takêñ hayô siñ ba

halelope. ¹³ Ma da êḡ hik mólônim wapôm thô ek avômalô nêgê nena ôêvhaviḡ Kilisi ba osopa anêḡ Abô Mavi ba udum wapôm hadêḡ thêlô lôk avômalô vi haviḡ. Êḡ ma tem nêmbô Wapômbêḡ. ¹⁴ Ma thêlô tem nêgê Wapômbêḡ anêḡ wapôm takatu ba hêv hadêḡ mólô ba hayô siḡ ba halelope ma tem leḡinjiki ba neteḡ mek ek mólô. ¹⁵ Nanêḡ leḡinjimavi êndêḡ Wapômbêḡ esak anêḡ wapôm takatu ba hêv hadêḡ alalô aleba hik alalôaniḡ auk vônô.

10

Pol hêv yanida kisi

¹ *Ya Pol yahasopa Kilisi ôpatu ba hatauviḡ i ba hamô maliḡyaô. Ma yaleḡ hik ya ek mólô ba yahanaḡ nena avômalô enaḡ nena yahamô haviḡ mólô ma ya anyô kupik. Ma doḡtom enaḡ nena yahamô daim ma yahakôk haveḡ ek yambitak anyô bêḡ. ² *Ma doho enaḡ nena yêlô asopa auk pik. Yakô tem yasôk êtôm anyô bêḡ ba yasaḡ i la. Ba intu yahanaḡ hik mólô liḡ lôklokwaḡ ek nopesaḡ abô êḡ vêḡmam ka yasôk nena mi ma tem yasôk êtôm anyô bêḡ. ³ Yêlô amô pik ma doḡtom miḡ ik vovak hatôm avômalô ethak idum ami. ⁴ *Ma yêlô awa Wapômbêḡ anêḡ lôklokwaḡ ek abuliḡ nôḡkama pik takatu ba lôklokwaḡ ba nôḡkama vovak takatu ba yêlô ik vovak hathak ma miḡ nôḡkama pik êntêk ami. ⁵ Abô ebam i lôk êkôki takatu ba hamiḡ Wapômbêḡ anêḡ auk loḡ siḡ intu yêlô avak pesa. Ma yêlô ato auk lokbaḡ takêḡ ek imbitak thêthôḡ êḡjêk Wapômbêḡ ma. ⁶ Ba intu node kapôlômim liliḡ yapiḡ ek yêlô athôk ma nanêḡ vovaḡ êndêḡ ḡê takatu ba leḡondôḡ kôtôḡ iyom. Ma miḡ ole kapôlômim liliḡ ami ma ku êḡ tem mi.

⁷ Mólô othak ôyê nôḡkama hêk viyaiḡ iyom. Ma ôpatu ba habam yani nena Kilisi anêḡ, nodanô! Yêlô ma Kilisi anêḡ haviḡ. ⁸ *Yahabam yada bêḡ anôḡ nena Anyô Bêḡ hêv athêḡ bêḡ hadêḡ yêlô ek nambatho mólô loḡ lôklokwaḡ ma miḡ nambuliḡ mólô ami. Ba intu miḡ ya mama ami. ⁹⁻¹⁰ Avômalô enaḡ nena yahato kapyâ hatôm anyô bêḡ lôk yamaleḡ thêlêv ba yahathaḡ avômalô. Lôk enaḡ nena yahalêḡ ma thêlô êyê ya hatôm anyô kupik lôk yenaḡ abô ma voloḡna. Nodanô! Mólô miḡ nosoḡ nena yahato kapyâ yaḡ atu ek indum mólô nôkô ami. Mi. ¹¹ Mólô opalêla takatu ba osoḡ nena ya anyô kupik, ma nodek lemôndôḡ ba nodanô! Malêla takatu ba mólô osam hêk yêlôaniḡ kapyâ, nôḡ takêḡ iyom intu tem yêlô nasopa.

¹² Hatôm yambam yada êtôm ḡê mavi takatu ba ebam thêlôda? Yanaḡ nena ya anyô lôkauk hatôm thêlô e? Alikaknena! Ya mi. ḡê molo ethak idum aêḡ! Thêlô ethak êyê iniḡ ku ba ebam nena thêlôniḡ ku lêk habitak mavi. ¹³ *Yêlô abam yêlôaniḡ athêḡ hathak ku takatu ba Wapômbêḡ hêv hadêḡ yêlô iyom. Ba mólô ma ôḡmô ku êḡ kapô. Ma vi atu ba miḡ hêv ami ma miḡ abam yêlôda ba anaḡ abô mayaliv ami. ¹⁴ Ma avômalô doho enaḡ nena yêlô abam i hathak ku takatu ba miḡ yêlôaniḡ ami. Mi. Yêlô ma ḡê môḡ anôḡ ek ayô ek mólô haviḡ Kilisi anêḡ Abô Mavi. ¹⁵ Ba intu yêlô miḡ abam yêlôaniḡ athêḡ hathak ku takatu ba anyô vi idum ami. Yakô mólônim ôêvhaviḡ tem indumbak ma yêlôaniḡ ku tem ni embeḡ mólônim loḡ sapêḡ ¹⁶ ek yêlô nanaḡ Wapômbêḡ anêḡ Abô Mavi embeḡ luvuluvu. Aêḡ ba tem yêlô nabam yêlôaniḡ athêḡ esak ku kapô takatu ba anyô yaḡ hadum ami. ¹⁷⁻¹⁸ *Ôpatu ba Anyô Bêḡ habam yani intu tem Anyô Bêḡ imbi binôḡ esak. Ma ôpatu ba habam yanida intu tem athêḡ mi. Hatôm bôk eto nena, “Opalêla takatu ba êbôi ma nêmbôi esak Anyô Bêḡ iyom.”

Jelemmaia 9:24

11

Pol miḡ kêdôḡwaga abôyaḡ ami

¹ Yahanaḡ abô molo ma doḡtom nôḡmô maliḡyaô vêḡmam. ² *Yaleḡdaḡ hathak mólô hatôm atu ba Wapômbêḡ ladaḡ hathak alalô. Yahapesaḡ abô ek noja anyô doḡtom iyom intu Kilisi ba yahadum ek mólô kapôlômim êḡjêk mabuḡ êtôm avi muk atu ba lêk êlôk

* 10:1: 1Ko 2:3 * 10:2: 1Ko 4:21 * 10:4: Ep 6:13-17 * 10:8: 2Ko 13:10 * 10:13: Lom 12:3 * 10:17-18: 1Ko 1:31; 4:4 * 11:2: Ep 5:26-27

la yôv ma doŋtom miŋ elom ami denaŋ. ³*Ma yakô avômalô doho nimbuliŋ môlônim auk endeaba nôndô abô takatu ba ovak haviŋ Kilisi hatôm sêbôk atu ba umya havuŋ abô ba hasau Ewa. ⁴*Ŋê takêŋ êlêm enaŋ ba môlô osopa Yisu yaŋda ma miŋ Yisu atu ba yêlô bôk anaŋ hathak ami. Ma owa dahô yaŋda ma miŋ yaŋ atu ba sêbôk ba môlô owa ami. Ma osopa abô yaŋda ma miŋ abô mavi sêbôk ba môlô osopa ami. Aisê ka owa ŋê êŋ thô? ⁵*Môlô osoŋ nena kêdôŋwaga takatu ba olam nena “apospel lôkmaŋgiŋ” êmô vuliŋ ek ya e? Mi. Miŋ yahamô thêlô vibiriŋ ami. ⁶*Ya anyô yaverjbôlêk malaiŋ ba yahanariŋ abô thôthô. Ma doŋtom yenaŋ auk hamô ba bôk yahik lôkthô thô hadêŋ môlô ba oyala yôv.

⁷*Yahanariŋ Wapômbêŋ anêŋ Abô Mavi hadêŋ môlô ma doŋtom yahadô vuli ek yatauviŋ ya ma yanêm môlô liŋ. Êŋ ma kambom e? ⁸*Nodaŋô! Ya ma hatôm anyô vani ba yahawa ŋê êvhaviŋ vi iniŋ valuseleŋ ek batu yandum ku yanêm môlô sa esak. ⁹*Yahamô haviŋ môlô ba yahêv yak hathak nômkama ma doŋtom miŋ yahêv malaiŋ hadêŋ môlô ami. Aiyariŋ doho êlêm anêŋ Masedonia ba êv ya sa. Wak takêŋ ma yahadô yanêm malaiŋ lomalama êndêŋ môlô ba tem miŋ yatak auk êŋ ami. ¹⁰Kilisi anêŋ abô ma avanôŋ. Ma yenaŋ abô aêŋ iyom ba intu yahabam ya hathak nômkama takêŋ. Môlô avômalô ploviŋ Akaia miŋ hatôm numiŋ ya loŋ siŋ ami. ¹¹ Miŋ yaleŋhaviŋ môlô ami ba intu yahadum aêŋ e? Wapômbêŋ intu hayala.

¹²⁻¹⁵ Sadaŋ hêv i liliŋ hatôm aŋela lôk deda. Ma anêŋ ŋê ku ele i liliŋ hatôm ŋê thêthôŋ aêŋ iyom ba ibitak aposel oyaŋ ma esau môlô nena thêlô ma Kilisi anêŋ aposel. Êŋ ma Sadaŋ da anêŋ kobom ba hathak hadum aêŋ ba intu miŋ nosôŋ kakapuk ami. Aêŋ ba tem yandum êtôm aêsêbôk ba yahadum ek miŋ yanja vuli esak Wapômbêŋ anêŋ abô takatu ba yahanariŋ ami ek yadabêŋ ŋê takêŋ iniŋ auk kisi. Thêlô idum ek nenaŋ nena, “Yêlô ma aposel hatôm Pol” ba intu idum ek yanaŋ injik môlô liŋ esak vuli. Êŋ ma tem thêlô nêndêŋ iniŋ athêŋ liŋ esak iniŋ ku. Ŋê takêŋ iniŋ lôkmala anêŋ daŋ tem êtôm iniŋ ku kambom takatu ba idum.

Pol hadum ku aposel ba hawa malaiŋ lomalama

¹⁶ Bôk yahanariŋ yôv nena miŋ lemimimbi nena ya ma anyô molo te ami. Ma doŋtom tem yanaŋ abô molo ba yambam ya êtôm kêdôŋwaga abôyaŋ takêŋ ba intu nodaŋô bônôŋ êtôm atu ba othak udum hadêŋ ŋê molo vi. ¹⁷ Yahasopa auk molo ba yahabam ya ma miŋ yahasopa Anyô Bêŋ anêŋ abô ami. ¹⁸ Ma kêdôŋwaga abôyaŋ ethak ebam i hatôm avômalô pik ethak idum. Aêŋ ba intu tem yambam ya. ¹⁹ Môlô othak ômô labalina haviŋ ŋê auk molo. Êŋ ma môlô ŋê lôkauk e? ²⁰ Odaŋô! Ŋê êŋ êyê môlô nena ôvathek lôk ibuliŋ môlô ma êv vovaŋ lôk êv thêlôda liŋ ma epetav môlô malemim daŋ. Ma doŋtom môlô miŋ ôpôlik ami! ²¹*Betha ya anyô vau lôk miŋ yahadum hatôm thêlô ami ba intu ôpôlik hathak ya? Ai! Lêk ya mama.

Ŋê takêŋ miŋ êkô ami ma êv iniŋ athêŋ liŋ ba intu tem yandum êtôm anyô auk molo ek yambam yada aêŋ iyom. ²²⁻²³*Thêlô ma Hiblu e? Mena Israël e? Mena Ablaham anêŋ limi e? Ma thêlô ma Kilisi anêŋ ŋê ku e? Ma ya? Ya ma bêŋ anôŋ lôk ek thêlô. Aêŋ ba ya hatôm anyô molo ba tem yambam ya da. Bôk yahadum ku bêŋ anôŋ lôk yahamô koladôŋ ma ik ya hathak yak lôkmaŋgiŋ lôk idum ek nijik ya vônô lôbôlôŋ hamôŋ ek i. ²⁴*Avômalô Israël bôk ik ya bôlôŋ bahenŋvi hathak yak lôkmaŋgiŋ hatôm 39.* ²⁵*ik ya hathak okdiba hatôm bôlôŋ lô ma ik ya hathak valu bôlôŋ te. Ma yahathak yeŋ ba yaha ma kakalu lôk damak ba yeŋ kambom hatôm bôlôŋ lô. Ma yahamô ŋgwêk malêvôŋ hatôm bôlôvôŋ yaŋ ma wak daluk yaŋ. ²⁶*Yaha ba yahalêm lôbôlôŋ ba ŋaŋbô lôk ŋê vani ma yada yenaŋ avômalô lôk ŋê loŋ buyariŋ ma avômalô malak bêŋbêŋ lôk loŋ oyaŋ ma ŋgwêk kambom

* 11:3: Stt 3:4,13 * 11:4: Gal 1:8-9 * 11:5: 1Ko 15:10; 2Ko 12:11 * 11:6: 1Ko 2:1,13 * 11:7: 1Ko 9:18
 * 11:8: Plp 4:15,18 * 11:9: 2Ko 12:13; Plp 4:15,18 * 11:21: Plp 3:4 * 11:22-23: Ap 16:23; Plp 3:5 * 11:24:
 Lo 25:3 * 11:24: Israël iniŋ abô balabuŋ hanaŋ nena nijik anyô esak yak lôkmaŋgiŋ êŋ êtôm bôlôŋ 40 êŋ ma tem
 anyô ema. Ma 39 ma tem anyô êmô lôkmala. Ba intu evali Pol hatôm 39 iyom. * 11:25: Ap 16:22; 14:19 * 11:26:
 Ap 9:23; 14:5

lôk nê esau nena yenañ aiañ lôkthô idum ek nimbuniñ ya. ²⁷ Yahadum ku malainj lôk vovanik bêñ ba miñ yahêk ami. Yahathakmuniñ lôk yahama kisi ma yaha yaleñ oyañ. Ya nômkama mi ba yahasimbak. ²⁸ Ma malainj te haviñ nena yaleñ hik ya wak nômbênj intu hathak avômalô êvhaviñ lôkthô. ²⁹ Nê takatu ba lêk vau, êñ ma ya lêk vau aênj iyom. Ma anyôla havôv anyô yañ ek indum kambom, êñ ma yakapôlôñ hathañ hatôm atum.

³⁰ Lemimhaviñ yambam ya aênj ba intu tem yambam ya esak yenañ ku vaunena takatu ba bôk yahadum iyom. ³¹ Wapômbênj alalôaniñ Anyô Bêñ Yisu anênj lambô atu ba nêmbô wak nômbênj intu sapênj hayala nena miñ yahanañ abôyañ ami. ³²* Aletas hatôm kiñ ma yahamô Damaskas. Ma kiñ anênj anyô bêñ te hanañ hadênj nê vovak takatu ba eyabiñ loñ êñ ek nebalonj ya. ³³ Ma doñtom etak ya halôk vak sam bêñ te ba êlêlô ya halôk unyak lôk abyañ ba yahasôv ma miñ evalonj ya ami.

12

Pol hayê wênj

¹ Abô êntêk miñ hatôm nê avômalô sa mavi ami. Ma doñtom tem yambam ya esak loñbô esak wênj lôk auk takatu ba Anyô Bêñ hik thô hadênj ya. ² Yahayala anyô atu ba hêvhaviñ Kilisi. Sondabênj 14 hale ba hi ma ewa yani ba i malak leñ te lô. Ewa ôpênj lôk liñkupik mena injo, êñ ma yahathônj. Wapômbênj da hayala. ³ Yahayala nena anyô êñ ewa lôk liñkupik mena mi, êñ ma yahathônj ma Wapômbênj iyom intu hayala ⁴ ba ewa yani ba i malak leñ elam nena “Paladais”. Yani hanañ abô loñ kapô lomaloma ba ik yani kisi ek miñ enañ bêñ ami. ⁵ Anyô anênj aênj ma tem yambam yani. Ma doñtom yada ma tem yambam yenañ ku vaunena takatu.

Nômla hatôm yak lôkmanjij havatho Pol

⁶⁻⁷* Wapômbênj bôk hêv ku lôk abô ma auk lôkmanjij hadênj ya yôv. Aênj ba yahadum ek yambam yada esak auk êñ, êñ ma yanañ abô avanônj iyom ba miñ ya anyô auk volonj ami. Ma yakô avômalô nesonj nena ya anyô lôkmanjij ba miñ ya anyô oyañ hatôm nê vi ami. Aênj ba hêv Sadañ anênj nê ku ba i ibi yaleñviñkupik hathak yak lôkmanjij ba hêv malainj hadênj ya ek miñ yanjê ya dañ ami. ⁸ Yahalañ hadênj Wapômbênj hatôm bôlônj lô ek nê vê ênjêk ya. ⁹* Ma doñtom hanañ hadênj ya, “Yenañ lôklokwañ hik i thô hadênj waklavônj o vau lôk yenañ wapôm ma hatôm ek o.” Aênj ba yaleñmavi ek yambam yenañ ku vaunena takatu ek injik Kilisi anênj lôklokwañ thô. ¹⁰ Ya anyô vau ma doñtom lêk ya anyô lôklokwañ. Ba intu yahasopa Kilisi vanjwam ma yaleñmavi nena ya anyô vau lôk enañ abôma hathak ya ma yahadum ku lôk vovanik lôk êv vovañ lôk malainj lomaloma hadênj ya.

Pol hathô avômalô Kolin ba haya

¹¹* Môlôda udum ba yahabam yada ba intu lêk yahabitak anyô molo. Ya anyô oyañ ma doñtom miñ ya anyô oyañ anônj ek aposel lôkmanjij takatu ami. Thêlô êlêm ek môlô ma môlô ôêv yak ba miñ onañ yenañ ku anênj lavônj mavi hadênj i ami. ¹²* Wapômbênj hamiñ lôklokwañ haviñ ya ba intu hik yenañ ku thô nena ya ma aposel te. Ma hêv avômalô sa ek neyala yanida mavi hathak lavônjij lôk nômbithi ma ku lôklokwañ lomaloma ma miñ ya popabuk ami. Ma môlô bôk ôyê nôm takênj yôv. ¹³* Aisê ba môlô onañ nena yakapôlôñ hagiap hathak môlô ma yaleñhaviñ avômalô êvhaviñ vi? Sêbôk ba yahamô haviñ môlô ma yahadô yanêm malainj êndênj môlô ba intu miñ yahawa môlônim da hatôm yahadum hadênj avômalô êvhaviñ vi ami. Ma môlô lemmaniñ eka? Kikaknena! Notak kapôlômim ek ya.

¹⁴ Odañô! Lêk bôlônj te lô ba tem yasôk ek môlô. Miñ yaleñhaviñ môlô nônnêm nômkama êndênj ya ami. Yaleñhaviñ môlôda. Avômena miñ isup valuseleñ ek nênnêm lami sa ami. Mi. Lami isup valuseleñ ek nênnêm nali sa. Ba intu tem miñ yanêm môlô

* 11:32: Ap 9:23-25 * 12:6-7: Jop 2:6 * 12:9: Plp 4:11-13 * 12:11: 2Ko 11:5 * 12:12: Lom 15:19

* 12:13: 2Ko 11:9

malaiŋ ek yasup mólônim da ek nêŋ ya sa ami. ¹⁵ Aêŋ ba yaleŋmavi anôŋ ek yanêŋ yenaŋ nômkama lôkthô êndêŋ mólô ma yanêŋ yada imbiŋ aêŋ iyom. Yaleŋhaviŋ mólô bêŋ anôŋ ma yakô ek mólô nôndô ya. ¹⁶ Avômalô enaŋ nena yahamô haviŋ i ba miŋ yahêv malaiŋ ami. Ma doŋtom elam ya nena anyô yahasau avômalô lôk yahanaŋ abô yaŋ. ¹⁷ Aisê! Ŋê ku takatu ba yahêv hathôk ma doho ibuliŋ mólô e? ¹⁸ *Yahapôviŋ Titi ek êsôk ek mólô ma yahêv alalôaniŋ aiyar te haviŋ. Ma Titi habuliŋ mólô e? Mi. Titi hathak hasopa yaverŋgawam iyom ma yaianiŋ auk ma doŋtom.

¹⁹ Mólô olaŋ abô takatu ba osoŋ nena yêlôda êv i kisi e? Mi. Yêlô ma Kilisi anêŋ avômalô ba amiŋ Wapômbêŋ ma ba anaŋ abô êntêk. Aiyar thêlô, nômkama lôkthô atu ba yêlô adum ek embatho mólô loŋ. ²⁰ Yahakô ek yasôk ma tem miŋ yaleŋmavi ek mólô ami ma mólô tem miŋ lemimmavi ek ya aêŋ ami. Yahakô ek abô lôktharŋo ma lenjar lôk lenŋara, lôk ovak am vose hi lodôŋlodôŋ, abôma lôk onaŋ abôyarŋ hathak anyô yaŋ ma otatale am lôk ôyê am daŋ lôk ôthô avômalô ba i mayaliv. ²¹ *Yahakô ek yasôk esak loŋbô ma yenaŋ Wapômbêŋ tem indum ba ya mama esak mólônim kambom takatu. Ma tem yakapôlôŋ malaiŋ bêŋ anôŋ esak ŋê takatu ba miŋ ele kapôlôŋiŋ liliŋ hathak iniŋ lelaik lôk thetharŋak ma sek waliliŋ takatu ba idum ami.

13

Kolin neyabiŋ iniŋ êvhaviŋ

¹ *Bôk yahathôk bôlôŋ ju yôv ma êntêk yahathôk ma tem bôlôŋ te lô. Lemimimbi esak abô êntêk,

“Ju mena lô la enaŋ anyô te anêŋ kambom bêŋ, êŋ ma abô avanôŋ.” *Lo 19:15*

²⁻³ Sêbôk atu ba yahathôk bôlôŋ yaŋ ma yahêv abô lôkliŋyak hadêŋ mólô. Ma lêk yahamô haviŋ mólô ami, ma doŋtom yahanaŋ hathak loŋbô nena mólô lemimhaviŋ ôŋgô nena yada yenaŋ abô mena Kilisi anêŋ abô. Ba intu tem yasôk esak loŋbô ek yaŋgê nena avômalô takatu ba idum kambom lôk avômalô kambom vi ma tem miŋ yatak i ek nêsôv ami. Kilisi ma miŋ anyô vau ami. Mi. Anyô lôklokwaŋ kambom ba tem eyabiŋ mólô dedaŋ mavi. ⁴ *Avanôŋ, yani hatôm anyô vauna te ba ik yani hathak a. Ma doŋtom hamô lôkmala hathak Wapômbêŋ anêŋ lôkliŋyak. Yêlô ma vaunena aêŋ iyom ma doŋtom hathak Wapômbêŋ anêŋ lôklokwaŋ ba intu yêlô amô lôkmala haviŋ yani ek nanêŋ mólô sa.

⁵ *Nôsôam ba noya ek ôŋgô nena unim ôêvhaviŋ hamô mena mi e? Nutitiŋ amda ek noyala nena intu ômô haviŋ Yisu Kilisi mena bôk ôêv yak yôv. Injo. Yakô mi la. ⁶ Yaleŋhaviŋ mólô nutitiŋ yêlô ma tem ôŋgô nena miŋ bôk aêv yak ami. ⁷ Ba yêlô miŋ aêv yak ami ba avômalô êyê yêlô hatôm aposel, êŋ ma nôŋ oyaŋ. Mena enaŋ nena yêlô aêv yak ba yêlô ŋê vau ba miŋ aposel ami, êŋ ma nôŋ oyaŋ aêŋ iyom. Ma doŋtom nômbêŋ ma nundum nômkama lôkthô thêthôŋ iyom. Ma yahanaŋ hik Wapômbêŋ liŋ ek miŋ mólô nundum kambom la ami. ⁸ Yêlô miŋ hatôm nandum nômla eso abô avanôŋ ami. Mi. Nambatho abô avanôŋ loŋ iyom. ⁹ Mólô lôklokwaŋ ma yêlô vau, êŋ ma yêlô lenŋimavi. Yêlô atêŋ mek ek mólô nopesaŋ unim kambom takêŋ ba numbitak mavi esak loŋbô. ¹⁰ *Anyô Bêŋ hêv ku lôk athêŋ êŋ hadêŋ ya ek yato mólô ek numbitak thêthôŋ ma miŋ yambi mólô ni ami. Aêŋ ba miŋ yahamô haviŋ mólô ami ba intu yahato abô takêntêk ek waklavôŋ atu ba yahathôk ma tem yanja yenaŋ lôklokwaŋ ek yapesaŋ mólônim auk. Ma miŋ yanêŋ vovaŋ êndêŋ mólô ami.

Pol hanaŋ anêŋ lamavi

¹¹ Aiyar thêlô, lêk yôv. Ba lemimmavi ma nopesaŋ malaiŋ sapêŋ. Nobatho am loŋ esak abô ni ba êlêŋ ma noja auk doŋtom lôk nôŋmô yôhok ma Wapômbêŋ anêŋ lahaviŋ lôk anêŋ labali êmô imbiŋ mólô.

¹² Ma nokam mólôviyaŋ esak kobom yôhok matheŋ.

* 12:18: 2Ko 8:6,16-18 * 12:21: 2Ko 13:2 * 13:1: Mat 18:16; 1Ti 5:19 * 13:4: Plp 2:7-8 * 13:5: 1Ko 11:28

* 13:10: 2Ko 10:8

Ŋê matheŋ lôkthô êv iniŋ leŋiŋmavi haviŋ.

¹³ Alalôaniŋ Anyô Bêŋ Yisu Kilisi anêŋ wapôm lôk Wapômbêŋ anêŋ lahaviŋ ma Lovak Matheŋ anêŋ lamavi êmô imbiŋ môlô lôkthô.

Kapya atu ba Pol hato hi Galesia Abô môn

Pol hato abô êntêk hi hadên avômalô êvhaviñ takatu ba êmô plovins Galesia. Bôk hamô haviñ thêlô ba hanañ Wapômbên anên Abô Mavi bên hadên thêlô ba intu êvhaviñ Yisu (Ap 16:6; 18:23). Thêlô bên anôn ma miñ nê Israel ami ma nê loñ buyañ.

Haveñ yam ma nê Israel doho êlêm ma enañ hadên thêlô ek nebalon Mose anên abô balabuñ loñ lôk neñgothe iniñ kupik êtôm nê Israel ek nimitak thêthôn ênjêk Wapômbên ma. Pol halañ abô êñ, ma hato kapya êntêk nena nê takatu ba êvhaviñ Yisu Kilisi ma Wapômbên halam i nena nê thêthôn. Ma nê takatu ba esopa balabuñ iyom miñ hatôm nimitak thêthôn ami.

Hato hadên 53 AD la.

Pol hêv lamavi

¹ Ya ma aposel Pol. Avômalô la miñ elam ya ek yandum ku êntêk ami lôk miñ anyôla hêv ku êntêk hadên ya ami. Yisu Kilisi lo Kamik Wapômbên thai da êv ku êntêk hadên ya, ôpatu ba hik Yisu Kilisi liñ hêk ñama. ² Ya lôk aiyañ thêlô aêv kapya êntêk hadên môlô avômalô ôdôn takatu ba ôêvhaviñ ômô malak lôñ nenanena anên plovins Galesia.

³ Alalôaniñ Kamik Wapômbên lôk Anyô Bên Yisu Kilisi nênem iniñ wapôm lôk labali êndên môlô. ⁴ *Alalôaniñ Kamik Wapômbên anên lahaviñ ba Kilisi hêv yanida ek nê alalô sa ek nê kambom vê lôk epole kambom bôlôn êntêk anên yak takatu ba havalon alalô loñ vê. ⁵ Aên ba nambô Kamik Wapômbên anên athên lôkmanñiñ êtôm wak nômbên intu sapên. Avanôn!

Abô Mavi ma doñtom iyom

⁶ Ya kapôlôn hason kambom nena kethen oyañ ma môlô ôvôliñ dômim hadên ôpatu ba bôk halam môlô hathak Yisu Kilisi anên wapôm ma lêk môlô osopa abô yanña. ⁷ *Ma doñtom abô êñ ma miñ Wapômbên anên abô ami. Yakô anyô doho lêk nendela môlônim auk ba nindum ek ninduviñ Kilisi anên Abô Mavi. ⁸ *Odañô! Yêlôda anañ abô yanña mena aña la anên malak leñ hanañ abô yanña hadên môlô ba miñ hatôm Abô Mavi sêbôk ba yêlô anañ hadên môlô ami, êñ ma tem yandam Wapômbên ek imbuliñ ôpên. ⁹ Bôk yêlô anañ hadên môlô yôv ma lêk yahanañ hathak loñbô. Anyô late hanañ Abô Mavi hadên môlô ba miñ hatôm atu ba bôk owa anên yêlô ami, êñ ma tem yandam Wapômbên ek imbuliñ ôpên.

¹⁰ *Ba yahanañ abô êñ ek yandôk avômalô leñiñ lôk Wapômbên la e? Mena yahadum ek avômalô nêgê ya nena mavi e? Yahanañ abô êñ ba hatôm sêbôk atu ba yahadum ku ek avômalô nêgê ba nebam ya, êñ ma ya miñ Kilisi anên anyô ku te ami.

Pol hanañ anên ku lavôn

¹¹⁻¹² *Aiyañ thêlô, yalenhaviñ môlô noyala nena Abô Mavi atu ba yahanañ hadên môlô, êñ ma Yisu Kilisi da hik thô hadên ya. Ma miñ anyôla hanañ mena yahawa hêk anyôla anên auk lôk miñ anyôla hadôn ya hathak abô êñ ami. Milôk.

¹³ *Môlô bôk olañô hathak yenañ bôk lo loñ sêbôk ba yahasopa Israel iniñ abô balabuñ, ba yahêv vovañ bên hadên Wapômbên anên avômalô êvhaviñ ba yahabuliñ i. ¹⁴ *Ma ya lôklokwañ ek yasopa bumalô iniñ bôk lo loñ ba yahatitiñ Mose anên balabuñ aleba yenañ auk hamôn ek apenena muk Israel vi iniñ. ¹⁵⁻¹⁷ *Ma doñtom Wapômbên da hadum ba hik nakaduñ thô hadên ya ek yanañ Abô Mavi esak nakaduñ bên êndên avômalô loñ buyañ.

* 1:4: Gal 2:20 * 1:7: Ap 15:1,24 * 1:8: 1Ko 16:22 * 1:10: 1Te 2:4 * 1:11-12: Mat 16:17 * 1:13: Ap 8:3 * 1:14: Ap 22:3 * 1:15-17: Ais 49:1; Gal 2:7

Sêbôk ba yahamiņ wakatik kapô denaņ, ma bôk habi baņ hayô hêk ya lôk dalam ya yôv hathak anêņ wapôm. Ba intu yaha Alebia vêm ma yahavôhalêm Damaskas hathak loņbô. Miņ yahananņ hik anyôla liņ lôk yaha Jelusalem ek yanġê aposel takatu ba ibitak êmônġ ek ya ami.

¹⁸* Sondabêņ lokwanġlô hale ba hi, êņ ma yaha daku Jelusalem ek yanāņ abô imbiņ Pita. Ma yahamô haviņ yani hatôm wak laumiņ ba labahenġvi. ¹⁹ Ma doņtom miņ yahayê aposel vi ami ma yahayê Jems iyom, Yisu yaņ molok. ²⁰ Ba intu abô êntêk ba yahato hadêņ môlô, ma yahananņ abô avanônġ hamiņ Wapômbêņ ma. Ma miņ abôyaņ ami. ²¹* Vêm ma yaha plovins Silia lo Silisia. ²² Ma avômalô ôdônġ takatu ba êvhaviņ Yisu Kilisi êmô Judia êthônġ ya paliņ. ²³ Thêlô elanġ abô takatu ba avômalô vi enāņ hathak ya iyom nena, “Sêbôk ma ôpêņ hêv vovaņ hadêņ alalô ba habuliņ abô êvhaviņ. Ma doņtom lêk hanāņ abô êņ bêņ.” ²⁴ Ma avômalô takêņ êyê yenaņ ku ba êbô Wapômbêņ anêņ athêņ.

2

Aposel êlôk hathak Pol anêņ ku

¹⁻²* Sondabêņ hatôm 14 hale ba hi yôv ma Wapômbêņ miņ hik anêņ lahaviņ thô ek yana Jelusalem. Aêņ ba yahavôha daku hathak loņbô. Ma Banabas hi haviņ ya ma yahawa Titi haviņ. Ma yahalam avômalô êvhaviņ iniņ ġê bêņbêņ ba yêlô amô unyak kapô ma yahanāņ yenaņ ku lavônġ hathak Wapômbêņ anêņ Abô Mavi atu ba yahêv hadêņ avômalô loņ buyaņ ek yêlô sapêņ kapôlônġiņ doņtom ek ku êņ injik anônġ. ³ ġê bêņbêņ takêņ elanġ yenaņ abô ba leniņmavi hathak ma miņ enāņ nena yêlô nanġothe Titi anyô Glik atu anêņ kupik ami. ⁴* Ku êņ anêņ ôdônġ nena sêbôk ba aiaņ doho atu ba esopa abô yaņda ivuņ iniņ auk ma ibitak êyô yêlô kapô ba êlêm ek neyala yêlôaniņ auk esak Yisu Kilisi lôk aisê ba balabuņ nenġothe kupik miņ havalonġ alalô loņ hathak loņbô ami. Yakô iniņ auk êņ embalonġ alalô loņ ba namô balabuņ vibiņ esak loņbô. ⁵ Ma yêlô miņ alôk hathak ġê êņ iniņ auk nenġothe Titi anêņ kupik ami, ma milôk ek Abô Mavi êņ anêņ anônġ injik imiņ môlô.

⁶ Ma doņtom ġê bêņbêņ takêņ miņ eyabiņ yenaņ auk ami. Môlôda obam thêlô nena ġê bêņbêņ ma doņtom Wapômbêņ miņ hayê nômkama takatu ba hêk loņ yaiņ ami. Aêņ ba yada yenaņ auk nena thêlô ma ġê bêņbêņ, êņ ma nôm oyaņ. ⁷* ġê bêņbêņ takêņ êyê nena Wapômbêņ bôk hêv ku yanāņ anêņ Abô Mavi bêņ êndêņ avômalô loņ buyaņ hatôm hêv ku hadêņ Pita ek enāņ êndêņ avômalô Israel. ⁸ Wapômbêņ hêv lôklokwaņ êņ hadêņ Pita ek indum ku aposel êmô avômalô Israel malêvônġ. Ma hêv lôklokwaņ hadêņ ya aêņ iyom ek yandum ku aposel êmô avômalô loņ buyaņ malêvônġ. ⁹ Jems lo Pita ma Jon ġê takatu ba môlô ôyê hatôm ġê bêņbêņ, thêlô takêņ êyê nena Wapômbêņ hêv anêņ wapôm ek yandum ku êņ imbiņ. Ba intu ekam yai lôk Banabas ma ewa yai hatôm iniņ iviyaņ ek nandum ku êmô avômalô loņ buyaņ malêvônġ ma thêlôda nindum ku nêmo avômalô Israel malêvônġ. ¹⁰* Ma thêlô êv abô doņtom iyom hadêņ yai ek nanêm avômalô sawa takatu ba êvhaviņ sa. Ku êņ bôk haliņ ya bô ba hapôviņ ya ek yandum.

Pol hanāņ Pita anêņ kambom bêņ

¹¹ Sêbôk atu ba yahamô Antiok ma Pita hayô ba yai amô vêm ma hadum kambom te. Yahayê ma yahathaņ yani nena, ¹²* “O ma anyô hothak hoanġ nôm haviņ avômalô loņ buyaņ takatu ba miņ enġothe iniņ kupik ami ma êvhaviņ Yisu Kilisi. Ma doņtom Jems anêņ ġê ku takatu ba evalonġ auk nenġothe kupik loņ êyô, ma hôkô ba hôpôlik lôk hôvôliņ dômim ek avômalô loņ buyaņ takêņ. ¹³ Ma anêm auk lôkbaņ êņ havôv avômalô êvhaviņ vi anêņ Israel aleba havôv Banabas haviņ.”

¹⁴ Yahayê nena lêk etak Abô Mavi anêņ loņôndê ba evenġ mayaliv, êņ ma yahamiņ piklêvônġ ma yahanāņ Pita bêņ nena, “O ma anyô Israel te ma doņtom lêk hôyô loņ êntêk môņ ma hotak avômalô Israel iniņ kobom ba hoanġ nôm mayaliv haviņ avômalô loņ buyaņ.

* 1:18: Ap 9:26-27 * 1:21: Ap 9:30 * 2:1-2: Ap 15:2 * 2:4: Gal 1:7; 5:1,13 * 2:7: Ap 22:21 * 2:10: Ap 11:29-30 * 2:12: Ap 11:3

Ma doḡtom lêk huik auk êḡ liliḡ ba hudum ek osopa Mose anêḡ balabuḡ esak loḡbô ba hôpôlik hathak avômalô loḡ buyaḡ takêḡ. Aisê, hudum ek ôpôviḡ avômalô loḡ buyaḡ ek nesopa Mose anêḡ abô balabuḡ e?”

Ôpatu ba hêvhaviḡ Yisu ma anyô thêthôḡ

¹⁵ Yêlôaniḡ wakatik lo wakamik ma avômalô Israêl ba yêlô ma miḡ abitak anêḡ avômalô loḡ buyaḡ takatu ba elam nena ḡê daluk ami. ¹⁶ *Ma yêlô ayala nena ôpatu ba hêvhaviḡ Yisu Kilisi, ma Wapômbêḡ halam yani nena anyô thêthôḡ. Ma ôpatu ba hasopa Mose anêḡ abô balabuḡ, yani ma mi. Ma yêlô bôk abitak thêthôḡ hatôm avômalô loḡ buyaḡ hathak ale kapôlôḡniḡ liliḡ ba aêvhaviḡ Yisu Kilisi. Ma miḡ hathak abô balabuḡ ami ek malê nena abô balabuḡ miḡ hatôm indum ba anyôla imbitak thêthôḡ ami.

¹⁷ Ma doḡtom anyôla hanaḡ nena balabuḡ ma nôḡm oyaḡ ma êvhaviḡ iyom intu nôḡm anôḡ ba hadum mayaliv, êḡ ma avômalô tem nêḡê Kilisi êtôm kambom anêḡ alaḡ. Êḡ ma auk lokbaḡ anôḡ! ¹⁸ Yahavôliḡ yadômiḡ ek abô balabuḡ ma doḡtom haveḡ yam ma yahik auk êḡ liliḡ ba yahayê nena balabuḡ ma lêk nôḡmbêḡ ba yahasopa. Êḡ ma hik thô nena ya ma anyô yahabuliḡ abô balabuḡ. ¹⁹ Lôk abô balabuḡ êḡ hik ya vônô ek batu yamô lôkmala imbiḡ Wapômbêḡ. ²⁰ *Bôk ik yai lôk Kilisi vônô hathak alovalaḡaḡsiḡ. Yada ma miḡ yahamô lôkmala hathak loḡbô ami. Ma doḡtom Kilisi da lêk hamô lôkmala hamô yakapôlôḡ. Lôkmala êḡ intu hamô yaleḡviḡkupik hatôm yahêvhaviḡ Wapômbêḡ Nakaduḡ, ôpatu ba lahaviḡ ya ba hêv i ek nêḡm ya sa. ²¹ Avômalô doho enaḡ nena yahanaḡ abôma hathak abô balabuḡ lôk yahavôliḡ yadômiḡ hadêḡ Wapômbêḡ anêḡ wapôm. Ma doḡtom miḡ yahadum aêḡ ami. Abô balabuḡ hadum ba alalô abitak thêthôḡ hêk Wapômbêḡ ma, êḡ ma Kilisi anêḡ ḡjama lêk habitak hatôm nôḡm oyaḡ.

3

Kobom nasopa balabuḡ lôk êvhaviḡ

¹ Galesia môlô avômalô molo. Ya bôk yahik Yisu Kilisi thô hadêḡ môlô yôv hatôm lêk môlô ôyê êthôkwêḡ hamiḡ alovalaḡaḡsiḡ ba opalê intu halela môlônim auk? ² Yaleḡhaviḡ yandaḡô môlônim auk. Môlô bôk osopa balabuḡ ba owa Lovak Matheḡ? Mena olaḡô Abô Mavi lôk ôêvhaviḡ ba intu owa Lovak Matheḡ êḡ? ³ Môlô molo e? Lovak Matheḡ bôk hadum ku ba bôk ôêvhaviḡ yôv. Ma doḡtom môlô osoḡ nena miḡ ôyô uḡlôv ami denaḡ ba intu owa lôklokwaḡ hêk balabuḡ ek uḡḡwik ku êḡ daḡ siḡ e? ⁴ Aêḡ ba malaiḡ takatu ba bôk ôpôm hêk ôêvhaviḡ êḡ ma nôḡm oyaḡ e? Yakô anôḡ êḡ la. ⁵ Môlô othak osopa abô balabuḡ ba intu Wapômbêḡ hêv Lovak Matheḡ lôk hadum nôḡmbithi hêk môlô malêvôn e? Mi. Hêv hathak olaḡô Abô Mavi ba ôêvhaviḡ. ⁶ Môlô lemimimbi esak Ablaham. Bôk eto nena,

“Ablaham hêvhaviḡ Wapômbêḡ anêḡ abô ba intu halam yani nena anyô thêthôḡ.” *Môḡ Anôḡ 15:6*

⁷ Ba intu noyala nena ḡê takatu ba êvhaviḡ iyom intu Wapômbêḡ hayê thêlô hatôm Ablaham nali. ⁸ *Wapômbêḡ anêḡ kapya hanaḡ nena avômalô loḡ buyaḡ tem nêḡnêḡmimbiḡ ba Wapômbêḡ endam i nena ḡê thêthôḡ hatôm bôk hanaḡ Abô Mavi êḡ bêḡ hadêḡ Ablaham nena,

“Esak o iyom ma avômalô lodôḡlodôḡ anêḡ loḡ buyaḡ tem neja mek mavi.” *Môḡ Anôḡ 12:3*

⁹ Ablaham ma ôpatu ba bôk hêvhaviḡ ba intu Wapômbêḡ hadum mavi hadêḡ yani. Ma avômalô takatu ba êvhaviḡ ma tem indum mavi êḡndêḡ i êtôm bôk hadum hadêḡ Ablaham.

¹⁰ *Avômalô takatu ba esôḡ nena esopa balabuḡ ma tem nimbitak thêthôḡ êḡnjêk Wapômbêḡ ma lêk êḡmô malaiḡ bêḡ kapô yôv. Hatôm bôk eto nena,

* 2:16: Ap 15:10-11; Lom 3:20-28; Gal 3:11 * 2:20: Gal 1:4 * 3:8: Stt 18:18; 22:18; Lom 4:3,16 * 3:10: Lo 27:26

“Avômalô takatu ba êv yak hathak abô balabuḡ bute lôk miḡ esopa balabuḡ takatu ba bôk eto hêk kapya balabuḡ dedauḡ mavi ami ma lêk êmô malaiḡ bêḡ kapô yôv.” *Lo 27:26*

11 *Ma buyaḡ hanaḡ nena,

“Avômalô takatu ba êvhaviḡ intu ibitak thêthôḡ ba tem neja lôkmala.” *Habakuk 2:4*

Aêḡ ba auk êntêk lêk habitak yaiḡ yôv nena abô balabuḡ miḡ hatôm indum ba avômalô nimbitak thêthôḡ ami. Milôk. 12 Ma bôk eto hathak abô balabuḡ nena,

“Anyô hasopa abô balabuḡ sapêḡ,

êḡ ma balabuḡ hadum ba ôpêḡ tem enja lôkmala.”

Wok Plis 18:5

Aêḡ ba êvhaviḡ miḡ hamô balabuḡ êḡ kapô ami. 13 *Lôk eto abô buyaḡ nena,

“Wapômbêḡ tem imbuliḡ ḡê takatu ba êthôkwêḡ hamiḡ alovalaḡsiḡ.” *Lo 21:23*

Ma Wapômbêḡ habuliḡ Kilisi ba intu hêv alalô vuli hêk balabuḡ anêḡ vovaḡ 14 ek avômalô loḡ buyaḡ tem nênimibiḡ Yisu Kilisi imbiḡ ba neja Lovak Matheḡ atu ba bôk habutiḡ abô hathak ek thêlô neja mek mavi takatu ba Wapômbêḡ bôk hêv hadêḡ Ablaham lôk anêḡ nali.

Wapômbêḡ anêḡ tabô lôk balabuḡ

15 Aiaḡ thêlô, môlô lêk oyala alalôaniḡ kobom katô. Avak tabô ma hatôm nanêm vê, e? Mena hatôm nambak tabô yaḡ imbiḡ e? 16 *Wapômbêḡ bôk havak abô haviḡ Ablaham lôk anêḡ su lukmuk yôv. Ma miḡ hanaḡ hathak su lukmuk lôkthô ami. Hanaḡ hathak doḡtom iyom. Su lukmuk êḡ intu Kilisi.

17 *Aêḡ ba Wapômbêḡ havak tabô haviḡ Ablaham. Ma sondabêḡ hatôm 430 hale ba hi ma abô balabuḡ hayô. Ba intu balabuḡ atu ba haveḡ yam miḡ hatôm edabêḡ Wapômbêḡ anêḡ abô atu vê ami. Bôk havak yôv haviḡ Ablaham ba lôklokwaḡ ba miḡ hatôm nêḡ vê ami. 18 *Wapômbêḡ hêv anêḡ wapôm ba havak tabô ba hêv anêḡ lamavi hadêḡ Ablaham ma miḡ hêv hathak balabuḡ ami. Ba intu balabuḡ havatho lamavi êḡ loḡ, êḡ ma tem nêḡ tabô êḡ vê.

19 *Ma hêv balabuḡ eka? Avômalô idum kambom ba intu hêv balabuḡ halêm ek injik iniḡ kambom thô endeba Kilisi imbitak am, Ablaham anêḡ su lukmuk atu ba Wapômbêḡ havak abô hathak ek êlêm. Aḡela êv hadêḡ Mose ma Mose hi hêv hadêḡ avômalô. 20 Mose hamiḡ malêvôḡ ek avômalô Islael ma Wapômbêḡ. Ma doḡtom Wapômbêḡ ma doḡtom iyom ma yanida intu havak abô haviḡ Ablaham, ma miḡ hêv hadêḡ anyôla yaḡ ba hi hêv ami.

21 *Abô balabuḡ lôk evak tabô evaki vose e? Mi. Balabuḡ hatôm nêḡ lôkmala, êḡ ma tem nambitak thêthôḡ esak balabuḡ. 22 Ma doḡtom mi. Wapômbêḡ anêḡ abô hanaḡ nena avômalô pik sapêḡ idum kambom ba hatôm êmô koladôḡ te ek injik iniḡ kambom thô endeba nede kapôlôḡliḡ liliḡ ba nênimibiḡ Yisu Kilisi ek neja leḡiḡmavi sêbôk ba Wapômbêḡ havak abô hathak.

23 *Sêbôk ma alalô miḡ aêvhaviḡ ami ba intu abô balabuḡ hatôm alaḡ ek injik Kilisi thô êndêḡ alalô endeba nanênimibiḡ yani am. 24 *Abô balabuḡ ma hatôm kamik atu ba hayabiḡ alalô ek nanênimibiḡ Kilisi endeba nambitak thêthôḡ am. 25 Ma loḡondê êvhaviḡ lêk hayô yôv ba intu abô balabuḡ miḡ hayabiḡ alalô hathak loḡbô ami.

ḡê êvhaviḡ intu Wapômbêḡ nali

26-27 *Môlô êevhaviḡ Yisu Kilisi ba intu ithik môlô ma Kilisi ma hatôm kwêv atu ba ik hathak môlô ba môlô lôk Kilisi lêk ubitak doḡtom. Ba intu lêk ubitak Wapômbêḡ nali.

28 *Aêḡ ba môlô ma lêk ôdôḡ te iyom. Ma miḡ nosôḡ nena môlô ma ḡê Islael mena ḡê Glik la ami. Lôk miḡ nosôḡ nena môlô ma ḡê udum ku hamô alaḡ vibiḡ mena môlô ḡê lôk alaḡsi mi ami. Ma miḡ nosôḡ nena môlô anyô mena avi ami. Milôk. 29 *Môlô ma

* 3:11: Gal 2:16 * 3:13: Lo 27:26; Lom 8:3 * 3:16: Stt 12:7; 13:15; 24:7 * 3:17: Kis 12:40 * 3:18: Lom 4:14
 * 3:19: Ap 7:38; Lom 5:20 * 3:21: Lom 8:2-4 * 3:23: Gal 4:3 * 3:24: Lom 10:4 * 3:26-27: Jon 1:12; Lom 6:3 * 3:28: Lom 10:12 * 3:29: Lom 4:13

Kilisi anêḡ ba intu mólô ma Ablaham anêḡ limi takatu ba tem noja leḡiḡmavi takatu ba Wapômbêḡ bôk havak abô yôv ek nêḡ êḡḡḡḡ yani.

4

¹ Yenaḡ abô ma aêḡtêk. Okna te lambô anêḡ nômka ma nakaduḡ anêḡ ma doḡtom tem miḡ enja ketheḡ ami. Yani ma alaḡ ma doḡtom okna denaḡ ba intu tem êḡḡ êḡḡm ôpatu ba hadum ku hamô alaḡ vibiḡ vêḡmam. ² Yani hamô ḡê takatu ba eyabiḡ yani vibiḡ ma miḡ hatôm enja anêḡ nômka ma sapêḡ ami endeba êyô waklavôḡ atu ba lambô hatak am. ³ *Ma yêlô Israeḡ ma aêḡ iyom. Yêlô ma hatôm okna atu ba balabuḡ havalôḡ loḡ denaḡ ⁴ *endeba Wapômbêḡ etak anêḡ waklavôḡ atu ba nêḡ Nakaduḡ êlêḡ am. Avi havathu yani ba habitak anyô ba hamô balabuḡ vibiḡ ⁵ ek nêḡ yêlô avômena seka takatu ba amô balabuḡ vibiḡ vê ek nambitak Wapômbêḡ anêḡ nali anôḡ.

⁶ *Ma mólô avômalô loḡ buyaḡ lêk ubitak Wapômbêḡ anêḡ nali haviḡ. Ba intu Wapômbêḡ hêv Nakaduḡ anêḡ Lovak Matheḡ halêḡ hamô alalôaniḡ kapôlôḡiḡ lôk Lovak Matheḡ êḡ hadum ba alalô alam kaêk nena, “Aba wakamik.”* ⁷ Aêḡ ba mólô ma nali ma miḡ hatôm ḡê idum ku hamô alaḡsi vibiḡ hathak loḡbô ami. Ba intu Wapômbêḡ hadum ba tem noja nômka ma mavi êḡḡm nali ethak ewa.

Pol lamalaiḡ ek avômalô Galesia

⁸ Sêbôk atu ba miḡ oyala Wapômbêḡ ami, êḡ ma ḡḡkba hamô hatôm mólônim alaḡ. ḡḡkba takêḡ ma miḡ wapômbêḡ anôḡ ami. ⁹⁻¹⁰ *Ma lêk mólô osopa Wapômbêḡ. Ma doḡtom Wapômbêḡ da anêḡ ku nena bôk havôv mólô vê ba lêk ubitak yani anêḡ ma miḡ mólôda unim auk ami. Ma aisê ka mólô osopa Mose anêḡ balabuḡ hathak loḡbô? Ayôḡ lukmuk lôk ku kapô lôk sondabêḡ iniḡ balabuḡ ma êḡḡtêk osopa denaḡ. Ku takêḡ ma pulusikna lôk vaunena ma doḡtom havôv mólô halehi bumalô iniḡ auk pik hathak loḡbô. Ba lemimhaviḡ nôm takêḡ imbitak mólônim alaḡ esak loḡbô e? Mólôda. ¹¹ Yaleḡ hik ya hathak mólô. Yakô ku taksêbôk ba yahadum ma lêk hêv yak ba miḡ hik anôḡ ami.

¹² Aiyaḡ thêlô, bôk yahabitak hatôm mólô ma yahatak avômalô Israeḡ iniḡ balabuḡ. Ba intu yahalaḡ hadêḡ mólô ek numbitak êḡḡm ya. Sêbôk ma miḡ ôḡḡ ya ami. ¹³ Mólô oyala nena yahapôm lijiḡ ma yahathôk ba yahanaḡ Wapômbêḡ anêḡ Abô Mavi môḡ anôḡ hadêḡ mólô. ¹⁴ Lijiḡ êḡ hêv malaiḡ hadêḡ mólô ma doḡtom owa ya thô hatôm owa Wapômbêḡ anêḡ aḡela te mena Yisu Kilisi da la thô. Ma miḡ ôvôliḡ dôḡmim lôk ôpôlik hathak ya ami. ¹⁵ Yahayala katô nena mólô hatôm nômbi malemim daluk vê ba nôḡnêḡ êḡḡḡḡ ya. Lemimmavi êḡ lêk hasôv ba hi êsê? ¹⁶ Yahanaḡ abô avanôḡ hadêḡ mólô ma ôpôlik hathak ya eka?

¹⁷ ḡê takêḡ maleḡiḡkilik ek mólô nôpôlik esak ya ma lemimimbiḡ i. Ma miḡ idum aêḡ ek mólô nôpôm nôḡla mavi êḡḡk i ami. ¹⁸ Avômalô ethak êv leḡiḡmavi hadêḡ ḡê loḡ buyaḡ, êḡ ma mavi. Ma doḡtom miḡ yahamô haviḡ mólô ami, ma aisê ka mólô uluviḡ ku êḡ ma ôêv lemimmavi hadêḡ ḡê auk kambom takêḡ? ¹⁹ Yenaḡ avômena anôḡ, ya hatôm avi atu ba hawa vovaḡ hathak loḡbô ek embathu endeba Kilisi êḡḡ mólô kapôlôḡmim am. ²⁰ Mólônim auk haliḡ ya ba intu yaleḡhaviḡ yasôk yamô imbiḡ mólô ek yatak abô lôklokwaḡ ma yanaḡ abô labali iyom.

Abô loḡ kapô hathak Sela lo Haga

²¹ Mólô takatu ba udum ek nôḡmô Mose anêḡ abô balabuḡ vibiḡ ma yahadum ek yanaḡ injik mólô liḡ nena, “Mólô oyala abô balabuḡ anêḡ loḡḡndê anêḡ daḡ sapêḡ e?” ²² *Eto nena Ablaham habi okna ju vê. Ma yanavi Sala da havathu yaḡ, yani ma alaḡ mi. Ma avi ku Haga havathu yaḡ, yani ma avi lôk alaḡ. ²³ *Ma Haga havathu nakaduḡ hathak ḡê pik iniḡ loḡḡndê. Ma Sala ma havathu hathak Wapômbêḡ bôk havak abô haviḡ Ablaham yôv.

* 4:3: Kol 2:20 * 4:4: Jon 1:12-14; Lom 1:3 * 4:6: Lom 8:15-17 * 4:6: “Aba” êḡ ma abô Alam ba anêḡ ôḡḡḡḡ nena ‘kamik’. * 4:9-10: Lom 14:5; Kol 2:16 * 4:22: Stt 16:15; 21:2 * 4:23: Lom 9:7-9

24-25 Avi ju êntêk ma abô loj kapô hathak ik tabô lokwanju thô. Tabô yan ma evak hêk dum Sainai hamô loj Alebia kapô. Haga ma hatôm tabô atu ba havathu nali ba idum ku êmô alaŋsi vibiŋ. Ma avômalô Israeël takatu ba êmô Jelusalem, thêlô êmô balabuŋ vibiŋ hatôm nê lôk alaŋsi takêŋ. Aêŋ ba tabô êŋ ma Haga ma Haga êŋ ma malak Jelusalem bôlôŋ êntêk.

26* Ma tabô yan ma avi atu ba alaŋ mi, êŋ ma Jelusalem atu ba hamô malak leŋ ma yani miŋ hadum ku hamô alaŋ vibiŋ ami. Yani ma alalôaniŋ wakatik. 27 Hatôm bôk eto nena, “O avi yamu, miŋ howa avômena ami,

ômô lôk lemmavi.

Ma o avi atu ba miŋ howa vovaŋ ek ombathu avômena ami,

nêm yeŋ lôk lemmavi lôk lêlô,

ek malê nena o avi yamu, nalumi lêk bêŋ anêŋ

hamôŋ ek avi lôk anyô atu.”

Aisaia 54:1

28* Aiyar thêlô, Wapômbêŋ havak abô ba Aisak habitak. Ma môlô lêk ubitak aêŋ iyom.

29* Ma okna yan atu ba habitak hathak nê pik iniŋ lojôndê hêv vovaŋ hadêŋ yan atu ba evathu hathak Lovak Matheŋ. Lêk êntêk aêŋ iyom. 30 Ma doŋtom Wapômbêŋ anêŋ kapyâ hanar aisê?

“Nakaduŋ yan atu ba talêbô ma alaŋ mi tem enja lambô anêŋ nômkama.

Ma yan atu ba talêbô hamô alaŋ vibiŋ ma mi.

Ba intu nêm avi êŋ lôk anêŋ nakaduŋ vê.”

Môŋ Anôŋ 21:10

31 Aêŋ ba aiyar thêlô, alalô ma avi alaŋ atu anêŋ nali. Ma miŋ avi lôk alaŋsi anêŋ nali ami.

5

Kilisi hêv alalô vê hêk balabuŋ

1 Kilisi hêv alalô vê hêk balabuŋ ek balabuŋ miŋ eyabiŋ alalô ami. Aêŋ ba numiŋ lôklokwanj ek balabuŋ miŋ imbitak alalôaniŋ alaŋ esak lojbo ami.

2 Nodariŋ! Ya Pol yahanar hadêŋ môlô nena neŋgothe unim kupik, êŋ ma Kilisi anêŋ ku tem imbitak êtôm nôm oyan. 3 Ma yahanar hathak lojbo nena opalêla takatu ba eŋgothe iniŋ kupik, ma balabuŋ anêŋ ku miŋ hama ami ma lôkmala denar ek nesopa lôkthô. 4 Aêŋ ba ôpatu ba hasopa balabuŋ ek imbitak thêthôŋ, êŋ ma hatôm hadabêŋ yanida kisi hêk Kilisi anêŋ wapôm. Lôk hêv yanida vê hêk Kilisi. 5 Ma doŋtom Lovak Matheŋ hadum ba alalô aêvhaviŋ ba apôviŋ thêthôŋ atu ba aêv maleŋiŋ hathak ek êlêm.

6* Eŋgothe kupik mena miŋ eŋgothe kupik ami ma alalô takatu ba aêvhaviŋ Yisu Kilisi ayê nena nôm oyan. Êvhaviŋ ma nômbêŋ ba hik anêŋ anôŋ ma leŋiŋhaviŋ avômalô vi.

7 Sêbôk ma môlô olaŋviŋ mavi. Ma opalê intu lêk hathale môlô thô ba ôêv yak hathak abô avanôŋ? 8 Auk êŋ miŋ halêm anêŋ ôpatu ba halam môlô ami. 9* Yis dokte iyom hatôm idum polom isiŋ bêŋ. 10* Ma doŋtom yahayala nena môlô ma Anyô Bêŋ anêŋ avômalô ba tem miŋ nobaloŋ auk yan ami. Ma opalê atu ba habuliŋ môlônim auk tem enja anêŋ vuli.

11 Aiyar thêlô, avômalô doho esoŋ nena yahavatho auk neŋgothe kupik loj hatôm sêbôk ba yahasopa abô balabuŋ. Ma doŋtom yahavatho auk neŋgothe kupik loj, êŋ ma tem miŋ avômalô takêŋ nesar ya ami. Lôk yahalôk ek neŋgothe kupik, êŋ ma yahêv alovalaŋsiŋ atu ba avômalô êpôlik hathak vê. 12 Ma nê takatu ba ibuliŋ môlônim auk, êŋ ma mavi ek neŋgothe iniŋ kupik lôk nimbi thalôk vê imbiŋ!

13* Yenan aiyar thêlô, Wapômbêŋ halam môlô ba hapole môlô vê hêk abô balabuŋ anêŋ ku. Balabuŋ miŋ hayabiŋ môlô hathak lojbo ami ba intu miŋ nodenu kapôlômim bô esak lojbo ami. Mi. Lemimimbiŋ avômalô vi ba nônêm i sa. 14* Balabuŋ sapêŋ anêŋ ôdôŋ ma doŋtom iyom nena,

* 4:26: Hib 12:22; ALK 21:2,10 * 4:28: Stt 15:4-5; Lom 9:7 * 4:29: Stt 21:9 * 5:6: 1Ko 7:19; Gal 6:15 * 5:9: 1Ko 5:6 * 5:10: 2Ko 11:15; Gal 1:7 * 5:13: 1Pi 2:16 * 5:14: Lom 13:9

“Lemimbiŋ anyô yaŋ êtôm lemhaviŋ oda.”

Wok Plis 19:18

¹⁵ Môlô hatôm avuŋ yatap ba othaŋ am mayaliv ba intu noyabiŋ am. Yakô môlôda numbuliŋ am.

Lovak Matheŋ anêŋ loŋôndê

¹⁶ Yahanariŋ nena nosopa Lovak Matheŋ ek lemvimkupik anêŋ thethaŋak miŋ imbi alak imiŋ môlô ami. ¹⁷ *Kapôlôŋiŋ bô hapôlik ek Lovak Matheŋ anêŋ auk ma Lovak Matheŋ hapôlik ek kapôlôŋiŋ bô anêŋ thethaŋak. Nôm ju êŋ ethak ik i aleba môlô miŋ hatôm nundum ku mavi takatu ba môlô lemimhaviŋ ek nundum ami. ¹⁸ Ma doŋtom môlô lêk osopa Lovak Matheŋ anêŋ abô ba intu miŋ ômô abô balabuŋ vibiiŋ ami.

¹⁹ *Kapôlôŋiŋ bô anêŋ bôk lo loŋ atu ba havôv avômalô ma aêntêk. Sek waliliŋ lôk anyô lo avi maleŋiŋkilik ek i ma kobom mama lomaloma ²⁰ lôk êv yeŋ hadêŋ ŋgôkba lôk êbôk siniŋ ma ik vovak ba leŋiŋmaniŋ lôk kapôlôŋiŋ kambom ba ethaŋ i ma leŋiŋdaŋ ba idum palorŋ lôk enaŋ abô lôk vovak ek nembak i vose. ²¹ Ma maleŋiŋkilik hathak nômkama lôk inum waiŋ ba molo ma êbôi ba elam kaêk mayaliv lôk idum kambom lomaloma haviŋ. Nôm takêŋ bôk yahanariŋ hadêŋ môlô yôv, ma lêk yahanariŋ hathak loŋbô nena avômalô takatu ba idum aêŋ tem miŋ hatôm nimbitak nêyô Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak kapô ami. Mi anôŋ.

²² Ma doŋtom Lovak Matheŋ anêŋ bôk lo loŋ atu ba hik anôŋ ma aêntêk. Leŋiŋhaviŋ i lôk leŋiŋmavi haviŋ i ma êmô yôhokna lôk êmô maliŋyaô ma êv avômalô vi sa lôk idum mavi hadêŋ i ma êmô batôŋ oyaŋ ²³ lôk etauviŋ i ma ipuki loŋ. Ma balabuŋ la miŋ hêk kobom takêntêk êŋ loŋ siŋ ami. ²⁴ *Ma Yisu Kilisi anêŋ avômalô bôk ik kapôlôŋiŋ bô lôk thethaŋak takatu ba habi alak hamiŋ i vônô hathak alovalaŋaŋsiŋ. ²⁵ Lovak Matheŋ lêk hayabiŋ alalô ba intu nasopa vaŋgwam. ²⁶ *Ma miŋ alalô nambôi lôk nambi anyô yaŋ la ek injik vovak ma leŋiŋdaŋ ami.

6

Kobom mavi anêŋ ôdôŋ

¹ *Aiyaŋ thêlô, môlônim anyô hêvhaviŋ te hadum kambom, êŋ ma môlô takatu ba osopa Lovak Matheŋ nonariŋ abô yaô ek nôbôv yani êmbôlêm esak loŋbô. Ma oyabiŋ o ek miŋ êmbôv o ami. ² *Nônêm avômalô takatu ba ewa malaiŋ sa. Êŋ ma hatôm hosopa Kilisi anêŋ balabuŋ. ³ Alalô lôkthô ma ŋê athêŋ mi. Ba intu anyô te hasoŋ nena yani anyô lôk athêŋ bêŋ, êŋ ma hasau yanida. ⁴ Anyô tomtom nêsôi ba neya ek leŋiŋmavi esak iniŋ kobom ma miŋ netatale anyô vi ami. ⁵ *Aêŋ ba môlôda tomtom noja unim vak atu ba Wapômbêŋ hêv hadêŋ o.

⁶ *Ma nuŋgwik anêm nômkama mavi sam êndêŋ kêdôŋwaga takatu ba êdôŋ môlô hathak Wapômbêŋ anêŋ abô.

⁷ *Nôm alêla takatu ba ovatho halôk unim ku intu tem nodav. Ba intu miŋ nosoŋ nena hatôm nosau Wapômbêŋ esak nômla ami. Mi anôŋ. ⁸ Ma ôpatu ba hapaliv kapôlôŋiŋ bô anêŋ vêk ma tem enja anêŋ anôŋ ma ŋama. Ma ôpatu ba hapaliv Lovak Matheŋ anêŋ vêk ma tem enja anêŋ anôŋ ma lôkmala atu ba êmô êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ. ⁹ Alalô nandum ku lôklokwaŋ ma miŋ natak ku takêŋ ami ek naja anêŋ anôŋ mavi êndêŋ anêŋ waklavôŋ. Ba intu alalô miŋ kapôlôŋiŋ egiap ek nandum mavi lomaloma ami. ¹⁰ Aêŋ ba alalô napôpêk i ek nandum kobom mavi êndêŋ avômalô sapêŋ. Ma nandum kobom êŋ mathalaleŋ êndêŋ ôdôŋ takatu ba êvhaviŋ.

Abô anêŋ daŋ

¹¹ Môlô ôyê abô anêŋ daŋ êntêk ba eto bêŋbêŋ ma yahato hathak yada yabaheŋ.

* 5:17: Lom 7:15-23 * 5:19: 1Ko 6:9-10 * 5:24: Lom 6:6; Kol 3:5 * 5:26: Plp 2:3 * 6:1: Mat 18:15
* 6:2: Lom 15:1 * 6:5: Lom 14:12 * 6:6: 1Ko 9:11,14 * 6:7: Lom 8:13

¹² Ɔê takêƆ êkô ek neja vovaƆ esak Kilisi anêƆ alovalaƆaƆsiƆ. Ba intu eyanda môlô ek nonƆothe unim kupik ek thêlô nêmbôï esak nômkama takatu ba hamô yaiƆ iyom. ¹³ Ɔê takatu ba êlôk hathak auk neƆgothe kupik, ma thêlôda miƆ esopa balabuƆ lôkthô ami. Ma doƆtom idum ek môlô nonƆothe kupik ek avômalô vi nêgê ba nênem athêƆ lôkmaƆsiƆ êndêƆ i. ¹⁴ Ma Yisu Kilisi hama hathak alovalaƆaƆsiƆ. Ba intu hik auk pik vônô aleba yahathôƆ auk êƆ paliƆ. Ma hik ya vônô aleba auk pik hathôƆ ya paliƆ aêƆ iyom. AêƆ ba yada tem yambôya esak alalôaniƆ Anyô BêƆ Yisu Kilisi anêƆ alovalaƆaƆsiƆ iyom. ¹⁵ *EnƆgothe kupik mena miƆ enƆgothe kupik ami, êƆ ma nôm oyaƆ. NômbêƆ ma alalô lêk abitak avômalô lukmuk. ¹⁶ Yôhôk lôk nanêƆ kapôlôƆiƆ ni êndêƆ avômalô takatu ba esopa abô êƆ, thêlô ma WapômbêƆ anêƆ avômalô Israël anôƆ.

¹⁷ *Ma yôv. Pôpô takatu ba yahawa hathak Yisu hêk yaleƆviƆkupik ma hatôm. Ba intu notak nôƆ takêƆ ek miƆ nêƆ malaiƆ êndêƆ ya esak loƆbô ami.

¹⁸ Aiyaf thêlô, Anyô BêƆ Yisu Kilisi anêƆ wapôm eyabiƆ môlônim dahôlômim. AvanôƆ.

* 6:15: Gal 5:6; 2Ko 5:17 * 6:17: 2Ko 4:10

Kapya atu ba Pol hato hi Epesus Abô môn

Pol hato kapya êntêk hadêñ avômalô Epesus. Epesus ma malak lôk athên bêñ. Pol lo Silas bôk i lomalak lomalak ek enañ Wapômbên anên Abô Mavi bêñ hadêñ avômalô aleba êyô Epesus haviñ (Ap 18:18-21; 19:1-41). Haven yam ma Pol hi hamô Epesus hathak loñbô ba hamô hatôm sondabên lô. Vêm ma hatak Epesus ba hi ma hato kapya êntêk.

Hato ek embatho iniñ êvhaviñ loñ. Ma miñ hato ek enañ iniñ kambom bêñ ami. Hadôn thêlô hathak Wapômbên anên wapôm lomaloma. Ma hik êvhaviñ anên loñôndê mavi thô hadên i.

Pol hamô koladôn ma hato kapya êntêk hadên 60 AD la.

Pol hêv lamavi

¹*Ya Pol, Yisu Kilisi anên aposel hathak Wapômbên da anên lahaviñ. Yahato kapya êntêk hadêñ avômalô mathen anên Epesus takatu ba êvhaviñ ba esopa Yisu Kilisi. ²Alalôaniñ Kamik Wapômbên lôk Anyô Bên Yisu Kilisi nêñem iniñ wapôm lôk labali êndên môlô.

Wapômbên hêv nôñ mavi lomaloma hadên alalô hathak Kilisi

³*Alalô nambô Wapômbên, alalôaniñ Anyô Bên Yisu Kilisi anên Lambô. Yani bôk hêv Lovak Mathen anên mek mavi hathak nômkama lomaloma anên malak leñ yôv hadên alalô takatu ba amiñ haviñ Kilisi. ⁴*Sêbôk atu ba miñ hapesañ pik ami denañ ma halam alalô takatu ba amô haviñ Kilisi ek nambitak mathen lôk kambom mi êñjêk yani ma. ⁵*Ma lahaviñ alalô ba intu hathak anên lamavi lôk anên auk ma bôk habi sêk yôv ek nambitak anên nali esak Yisu Kilisi. Hadum aên ⁶ek avômalô nêmbô anên wapôm lôkmanñ. Yani hangasô anên wapôm êñ oyañ biñ ek alalô takatu ba amiñ haviñ Nakaduñ, anên biñdaluk anôn.

⁷*Yani hawa alalô vê hathak Kilisi anên thalalen ba hale alalôaniñ kambom liliñ hathak anên wapôm anên sam valaluk. ⁸Ma hangasô anên wapôm takatu ba hayô abôlêk siñ ba halelope hayô hamô alalô lôk hêv auk bêñ ek nayala nômkama lomaloma sapên. ⁹*Sêbôk ma yani kapô mavi ba havak auk loñ kapô hathak Kilisi. Ma lêk hik anên auk êñ thô hadên alalô. ¹⁰*Auk êñ ma auk isup nômkama takatu ba hamô pik lo leñ esak donjom ba nêmbô Kilisi vibiñ. Nôm êñ tem imbitak êndên anên waklavôn.

¹¹*Nômkama takatu ba Wapômbên lahaviñ nimbitak ma lôkthô tem nimbitak aên. Ma bôsêbôk ma lahaviñ nena tem enja yêlô nê Israêl ba habutiñ anên sêk hayô hêk yêlô. Ba intu hathak Kilisi yani hawa yêlô hatôm anên sam. ¹²Yani hadum aên ek yêlô nê môn takatu ba aên maleñ ek Kilisi nabam anên athên lôkmanñ. ¹³Ma haven yam ma môlô olañ abô avanôn aên iyom. Abô êñ ma Abô Mavi atu ba nêmbô môlô bulubiñ. Môlô olañ ba ôevhaviñ, êñ ma Wapômbên habutiñ anên sêk hayô hêk môlô. Sêk êñ ma Lovak Mathen atu ba Wapômbên bôk havak abô yôv ek nêmbô êlêm. ¹⁴*Wapômbên hêv Lovak Mathen hadên alalô hatôm nôñ mavi atu ba havak abô ek nêmbô anên dahô, ek waklavôn êñ ma tem nêmbô anên avômalô vê êñjêk kambom lomaloma. Ba intu nabam anên athên lôkmanñ esak leñ.

Pol hateñ mek ek avômalô Epesus

¹⁵Yahalañ abô takên hathak môlô ôevhaviñ Anyô Bên Yisu Kilisi lôklokwañ lôk lemihaviñ avômalô mathen lôkthô. Aên ba ¹⁶yahanañ yalerñmavi velelele hadên

* 1:1: Ap 18:19-21; 19:1 * 1:3: Ep 2:6 * 1:4: Jon 15:16 * 1:5: Jon 1:12 * 1:7: Ep 2:7; Kol 1:14 * 1:9: Lom 16:25 * 1:10: Kol 1:16,20 * 1:11: Lom 8:28-29 * 1:14: 2Ko 1:22

Wapômbênj hathak môlô halôk yenaŋ mek. ¹⁷ *Yahateŋ mek lôbôlônj ek Wapômbênj nêŋ anêŋ Lovak Matherj êndêŋ môlô ek nêŋ auk mavi lôk injik abô lôk kup thô êndêŋ môlô ek noyala yani katô anônj. Yani ma alalôaniŋ Anyô Bêŋ Yisu Kilisi anêŋ Lambô lôkmaŋgiŋ. ¹⁸ Ma yahateŋ mek ek Wapômbênj nêŋ deda mavi êndôk môlô kapôlômim ek noyala nômbênj atu ba halam môlô ek nônêŋ malemim esak. Nôm takêŋ ma wapôm lôkmaŋgiŋ anônj ek anêŋ avômalô matherj neja emberj yam. ¹⁹ *Ma yahateŋ ek môlô noyala anêŋ lôklokwaŋ anônj biŋ atu ba hathak hadum ku ek hêv alalô takatu ba aêvhaviŋ yani sa. Lôklokwaŋ êŋ iyom intu ²⁰ *bôk hik Kilisi liŋ hêk ŋama hathak ba hadô yani hamô Wapômbênj baŋ vianônj anêŋ leŋ. ²¹ *Loŋ êŋ ma Kilisi hamô vuliŋ anônj ek ŋgôkba lôk ŋgôk bêŋ lomaloma ma aŋela bêŋ lôk lôklokwaŋ sapêŋ ma ŋê lôk athêŋ bêŋ lôkthô takatu ba tem nêŋ êndêŋ lêk ma emberj yam imbiŋ. ²² *Wapômbênj hatak nômkama lôkthô hamô Kilisi anêŋ lôklokwaŋ vibij ma hêv yani ek imbitak nômkama sapêŋ anêŋ alaŋ ek nêŋ anêŋ avômalô ôdônj takatu ba êvhaviŋ yani sa. ²³ *Avômalô êvhaviŋ ma hatôm yanida liŋkupik. Yani hamô thêlô kapô lôk nômkama sapêŋ kapô ba hayô abôlêk siŋ.

2

Wapômbênj hêv lôkmala hadêŋ alalô ŋê ŋama

¹ *Sêbôk ma môlô ovalaki abô balabuŋ ba udum kambom lomaloma ba intu môlô kapôlômim bôk hama yôv. ² *Bôk olaŋô pik anêŋ auk ba osopa ŋgôk Sadaŋ anêŋ abô. Yani ma anyô bêŋ ek ŋgôk takatu ba êmô pik vuliŋ. Ma lêk hadum ku haviŋ avômalô takatu ba ibi leŋôndônj siŋ ek nedaŋô Wapômbênj anêŋ abô. ³ *Bôk alalô lôkthô amô hatôm thêlô ba asopa kapôlônjiŋ bô anêŋ thethaŋak lôk anêŋ auk. Alalô lôk avômalô takatu ba evathu hamô pik ayabiŋ Wapômbênj anêŋ lamanij iyom.

⁴⁻⁵ *Ba intu kambom takatu ba bôk adum ma bôk hik alalôaniŋ kapôlônjiŋ vônô yôv. Ma doŋtom Wapômbênj anyô hêv kapô lôk lahaviŋ alalô bêŋ anônj ba hêv lôkmala hadêŋ alalô haviŋ Kilisi. Avanônj biŋ nena Wapômbênj hêv alalô bulubiŋ hathak anêŋ wapôm. ⁶ *Ma hik alalô liŋ haviŋ Kilisi ba hadô alalô amô malak leŋ haviŋ yani. Alalô amô haviŋ Yisu Kilisi ba intu hadum nôŋ takêŋ aêŋ. ⁷ Yani hadum nôŋ mavi takêŋ ek alalô hathak Yisu Kilisi ek wak nômbênj atu ba tem imbitak emberj yam ma yani hatôm injik anêŋ wapôm anônj biŋ atu thô. ⁸ Avanônj, Wapômbênj anêŋ wapôm hêv môlô bulubiŋ hathak unim ôêvhaviŋ. Hêv oyaŋ biŋ ba miŋ udum nômlate ek owa bulubiŋ êŋ ami. ⁹ *Ma miŋ hayê môlô unim ku ba hêv ami. Ba intu miŋ hatôm anyôla embam yanida ami. ¹⁰ *Mi, alalô takatu ba amô haviŋ Yisu Kilisi ma Wapômbênj da baŋ hapesaŋ lukmuk ek nandum ku mavi takatu ba bôk hapôpêk yôv ek nandum.

Kilisi hadum avômalô Israeŋ lôk avômalô loŋ buyaŋ ibitak doŋtom

¹¹ Aêŋ ba môlô ŋê loŋ buyaŋ lemimimbi nena bôk ômô viyaiŋ ek avômalô Israeŋ. Thêlô ethak elam môlô nena, “Ŋê miŋ eŋgothe kupik ami”. Ma elam thêlôda nena, “Ŋê eŋgothe kupik”. Ku êŋ ma ku baheŋij iyom. ¹² *Môlô bôk ômô daimbô ek Kilisi ma môlô miŋ Wapômbênj anêŋ avômalô hatôm Israeŋ ami. Ma tabô takatu ba Wapômbênj bôk havak haviŋ Israeŋ ma miŋ hathak môlô ami. Ma môlô miŋ ôêv malemim ek nôŋ mavi la ami lôk ômô pik oyaŋ ma Wapômbênj mi. ¹³ *Sêbôk ma môlô ômô daimbô ek Wapômbênj, ma doŋtom lêk ômô haviŋ Yisu Kilisi ba intu Wapômbênj hawa môlô halêm bidoŋ oyaŋ ek yani hathak Kilisi anêŋ thalaleŋ.

* 1:17: Kol 1:9 * 1:19: Kol 1:11 * 1:20: Sng 110:1; 2Ko 13:4; Kol 2:12 * 1:21: Kol 1:16; 2:10 * 1:22: Sng 8:6 * 1:23: Lom 12:5; Ep 4:10,15; Kol 1:18 * 2:1: Kol 1:21; 2:13 * 2:2: Kol 3:7; Tit 3:3 * 2:3: Kol 3:6
* 2:4-5: Lom 6:11-13 * 2:6: Kol 2:12 * 2:9: 1Ko 1:29-31; 2Ti 1:9 * 2:10: Tit 2:14 * 2:12: Lom 9:4; Kol 1:21 * 2:13: Kol 1:20

¹⁴* Kilisi da ma alalôaniñ yôhok ba hadum ek yêlô Israeël lôk môlô avômalô loñ buyañ nambitak ôdôñ doñtom. Sêbôk ma alalô apôlik hathak i ba hatôm badêñ hayañ thêlô lôk alalô kisi, ma doñtom lêk Kilisi hamô badêñ êñ lu. ¹⁵* Badêñ êñ ma Israeël iniñ abô balabuñ lomalama. Ma Kilisi hama ba hapole abô takêñ vê ek indum ôdôñ ju êñ nimitak ôdôñ lukmuk doñtom nêmo yani kapô. Hadum aêñ ba intu yôhok habitak. ¹⁶* Ma ôdôñ ju êñ ma yani hakapo i hathak doñtom ek nimitak kupik doñtom hathak ik yani vônô hathak a ek indum yôhok imbiñ ôdôñ lukmuk êñ ma Wapômbêñ. Aêñ ba intu Yisu hik alalôaniñ apôlik êñ vônô hathak a. ¹⁷* Yani halêm ba hanañ abô yôhok hadêñ môlô takatu ba ômô daimbô lôk yêlô takatu ba amô bidon. ¹⁸ Aêñ ba hathak Kilisi anêñ ku ma Lovak Matheñ doñtom iyom hapesañ loñondê ek môlô lôk yêlô ana bidon ek Kamikbêñ.

Alalô ma Anyô Bêñ anêñ unyak matheñ

¹⁹* Aêñ ba sêbôk ma môlô ôtôm avômalô takatu ba etak iniñ loñ ba i buyañ ma pik mi. Ma doñtom lêk môlô ma Wapômbêñ anêñ loñ lôkliñyak anêñ avômalô haviñ avômalô matheñ sapêñ. Ma môlô ômô Wapômbêñ anêñ unyak lo loñ. ²⁰* Alalô nê aêvhaviñ hatôm unyak atu ba Wapômbêñ halav. Aposel lo plopet êtôm unyak êñ anêñ bum ma Yisu Kilisi da ma hatôm landiñ. ²¹* Anyô Bêñ Kilisi hagêgê unyak êñ lôkthô loñ ba hadum ba halumbak bêñ ba habitak unyak matheñ ek yanida. ²²* Ma Kilisi halav unyak êñ hathak môlô avômalô loñ buyañ haviñ. Halav môlô hathak doñtom haviñ anêñ avômalô lôkthô hatôm unyak matheñ ek Wapômbêñ êmô esak anêñ Lovak Matheñ.

3

Pol hik Wapômbêñ anêñ auk loñ kapô thô hadêñ nê loñ buyañ

¹* Wapômbêñ hadum nôm mavi takêñ ba intu ya Pol yahathak yahalek yaveñdôñ lêlô hadêñ Kamikbêñ. Ma yahamô koladôñ ek malê nena yahadum Yisu Kilisi anêñ ku ek yahêv môlô nê loñ buyañ sa. ²* Môlô bôk olañô yôv nena Wapômbêñ hêv anêñ wapôm hadêñ ya ba hêv ku yanêm môlô sa. ³* Ma hik anêñ auk loñ kapô êñ thô hadêñ ya hatôm atu ba bôk yahato abô dokte hathak yôv hêk kapyâ êntêk. ⁴ Osam abô êñ, ma tem noyala yenañ auk esak auk loñ kapô takatu ba hathak Kilisi. ⁵ Wapômbêñ miñ bôk hik auk loñ kapô takêñ thô hadêñ avômalô bôsêbôk ami. Ma doñtom lêk Wapômbêñ hik nôm takêñ thô hadêñ anêñ plopet lôk aposel matheñ hathak Lovak Matheñ. ⁶* Ma auk loñ kapô êñ ma aêntêk. Hathak Abô Mavi ma môlô avômalô loñ buyañ takatu ba ômô haviñ Yisu Kilisi ma tem Wapômbêñ imbi sam doñtom êndêñ môlô êtôm sam atu ba habi hadêñ yêlô avômalô Israeël. Ma môlô lêk ubitak kupik doñtom haviñ yêlô Israeël. Ma môlô lôk yêlô Israeël tem naja nôm takatu ba Wapômbêñ bôk havak abô hathak imbiñ i.

⁷* Hathak anêñ lôklokwañ ma Wapômbêñ hêv anêñ wapôm hadêñ ya ek yambitak Abô Mavi êñ anêñ anyô ku. ⁸* Ya ma yaôna lôk ek Wapômbêñ anêñ avômalô matheñ lôkthô, ma doñtom hêv anêñ wapôm hadêñ ya ek yanañ anêñ Abô Mavi esak Kilisi anêñ nômkama kêkêlô êndêñ môlô nê loñ buyañ. Nômkama takêñ halôk ba hi bomañ ba miñ hatôm anyôla eyala anêñ ôdôñ ami. ⁹ Ma yani hêv ya ek yañgik auk loñ kapô êñ thô êlêm yañ ek avômalô sapêñ nêgê. Wapômbêñ atu ba hapesañ pik lo leñ bôk havuñ auk loñ kapô êñ hadêñ môñ anôñ aleba lêk ma hik thô. ¹⁰ Yani hadum aêñ ek ngôk bêñ ma añela lôk athêñ anêñ leñ sapêñ nêgê nena yani lêk hakapo avômalô loñ buyañ lôk Israeël ba ibitak avômalô êvhaviñ doñtom. Ek batu neyala anêñ auk kêkêlô lôkmañgiñ takêñ. ¹¹ Wapômbêñ hadum aêñ ek hasopa anêñ auk atu ba bôk lahabi hadêñ môñ anôñ. Ma hathak alalôaniñ Anyô Bêñ Yisu Kilisi ma nôm takêñ lêk hik anôñ.

* 2:14: 1Ko 12:13 * 2:15: Kol 2:14 * 2:16: Sek 9:10; Kol 1:20,22 * 2:17: Ais 57:19 * 2:19: Ep 3:6 * 2:20: 1Ko 3:11 * 2:21: 1Ko 3:16 * 2:22: 1Pi 2:5 * 3:1: Plp 1:7,13 * 3:2: Kol 1:25 * 3:3: Ep 1:9-10; Kol 1:26
* 3:6: Ep 2:13,16-19 * 3:7: Kol 1:25 * 3:8: 1Ko 15:9-10

¹²* Alalô aêvhaviņ Kilisi ba amô haviņ yani ba intu miņ akô ek ana bidorj ek Wapômbêņ ami. Mi, ayala avanôņ biņ nena yani lamavi ek alalô. ¹³ Aêņ ba môlô miņ kapôlômim malaiņ esak vovaņ takatu ba yahawa hathak môlô ami. Mi, môlô ma nômbêņ hêk Wapômbêņ ma ba intu yahawa vovaņ takêņ.

Pol hateņ mek

¹⁴ Yalenjhabi nôm takatu ba Wapômbêņ hadum ba yahathak yahalek yaveņdôņ lêlô hadêņ Kamikbêņ. ¹⁵ Yani bôk hapesaņ avômalô pik lo leņ ba hêv athêņ hadêņ thêlô lôkthô. ¹⁶ Yahateņ mek ek nômkama lôkthô anêņ alaņ lôkmaņgiņ nena nê m Lovak Matheņ êndôk môlô kapôlômim ek embatho môlô loņ esak yanida anêņ lôklokwaņ bêņ ¹⁷* ek Kilisi enja loņ êmô môlô kapôlômim esak unim ôêvhaviņ. Ma yahateņ mek nena Wapômbêņ anêņ lahaviņ ma indum ba numiņ lôklokwaņ êtôm a anêņ űgalôk halôk pik ba havalorj loņ ¹⁸ ek môlô lôk űê matheņ lôkthô hatôm noyala nena Kilisi anêņ lahaviņ ma bêņ anôņ ba anêņ daim hathak bomaņ ma halôk bomaņ ba hi ma anêņ vova ma hi ba hi iyom. ¹⁹ Kilisi anêņ lahaviņ ma hi bomaņ ba miņ hatôm anyôla eyala anêņ daņ ami. Ma doņtom yahateņ mek ek Wapômbêņ injik lahaviņ êņ thô êndêņ môlô ek anêņ nômkama mavi lôkthô atu ba hamô yanida kapô ma êmbôlô môlô kapôlômim siņ.

²⁰ Wapômbêņ anêņ lôklokwaņ hathak hadum ku hamô alalô kapôlôņiņ. Ma hathak lôklokwaņ êņ ma yani hatôm indum nômkama takatu ba alalô anaņ lo leņiņhabi hathak. Ma malêla takatu ba alalô miņ hatôm leņiņimbi ami ma yani hatôm indum nôm takêņ imbiņ. ²¹ Aêņ ba alalô takatu ba aêvhaviņ nabam Wapômbêņ lôkmaņgiņ esak Yisu Kilisi anêņ athêņ ni ba ni êtôm wak nômbêņ intu sapêņ. Avanôņ.

4

Avômalô êvhaviņ ma Kilisi anêņ liņkupik

¹* Aêņ ba ya Pol, ôpatu ba hamô koladôņ hathak Anyô Bêņ anêņ athêņ, yahasoņ môlô lokwaņ ek nômô êtôm atu ba Wapômbêņ halam môlô ek nômô aêņ. ²* Ba intu notauviņ am anôņ biņ ma nômô labalina imbiņ avômalô. Nômô maliņyaô ma malaiņ takatu ba môlôviyaņ êv hadêņ môlô ma noja lôk lemimmavi iyom esak unim lemimhaviņ. ³* Lovak Matheņ hatak kapôlôņiņ doņtom halôk alalô ba nubuvi am esak yak nômô yôhok êņ. ⁴ Kilisi anêņ liņkupik ma doņtom, ma Lovak Matheņ ma doņtom aêņ iyom. Ma Wapômbêņ halam alalô sapêņ ek nanêm maleņ ek nôm doņtom iyom. ⁵ Ma Anyô Bêņ ma doņtom, ma êvhaviņ ma doņtom aêņ iyom, ma ithik űaņ ma doņtom aêņ haviņ. ⁶* Ma Wapômbêņ doņtom ma Kamikbêņ doņtom aêņ iyom. Yani habibôm hayô hêk alalô lôkthô vov ma hadum ku hathak alalô lôkthô ma hamô alalô lôkthô kapôlôņiņ.

⁷* Ma Kilisi habi anêņ wapôm sam hadêņ alalô tomtom hatôm yanida anêņ lahaviņ. ⁸ Hatôm Wapômbêņ anêņ kapya bôk hanaņ nena, “Yani hamô anêņ űê vovak lu, ma halom i hatôm űê ku koladôņ ba ethak vuliņ ba i, ma hik anêņ wapôm sam hadêņ anêņ avômalô.”

Kapya Yeņ 68:18

⁹* Ma abô atu ba enaņ nena, “ethak vuliņ ba i” hik thô nena yani bôk halôk ba halêm pik. ¹⁰ Ma ôpatu ba halôk ba halêm, yanida intu hathak ba hi leņ lôkthô anêņ vuliņ ek êmbôlô nômkama sapêņ ba êyô siņ. ¹¹* Ma yanida intu habi anêņ wapôm sam ba doho ibitak aposel, ma doho plopet, ma doho űê enaņ Abô Mavi hadêņ űê daluk, ma doho űasakiņ, ma doho kêdôņwaga êdôņ avômalô hathak Wapômbêņ anêņ abô. ¹² Yani habi anêņ wapôm sam hadêņ avômalô takêņ ek nêpôpêk Wapômbêņ anêņ avômalô matheņ sapêņ ek nindum ku nê nê m avômalô sa ek embatho Kilisi anêņ liņkupik loņ ek imbitak lôklokwaņ. ¹³* Ku takêņ lôkthô tem ni ba ni endeba alalôaniņ aêvhaviņ lôk auk esak

* 3:12: Jon 14:6; Lom 5:2 * 3:17: Jon 14:23; Kol 1:23; 2:7 * 4:1: Kol 1:10 * 4:2: Kol 3:12-13 * 4:3: Kol 3:14-15 * 4:6: 1Ko 12:6 * 4:7: Lom 12:3,6 * 4:9: Jon 3:13 * 4:11: 1Ko 12:28 * 4:13: Kol 1:28

Wapômbêñ Nakaduñ imbitak bêñ lôk indum ek alalô sapêñ nambitak kapôlônjiñ doñtom. Êñ ma tem alalô nambitak êtôm anyô talañ te atu ba halumbak ba anêñ daim êtôm Kilisi da.

¹⁴ Êñ ma tem miñ namô êtôm avômena esak loñbô ami. Ma ñê takatu ba êdôn abôyañ lôk êbôlêm loñôndê ek nesau alalô ek nimbuliñ alalôaniñ aêvhaviñ ma tem miñ hatôm nêyôkwiñ alalôaniñ aêvhaviñ ni ba êlêm êtôm lovak hayuv baselak vuak lôk ñgwêk hik ami. ¹⁵ *Mi, alalô leñijimbiñ avômalô ba nanañ abô avanôn iyom êndên i. Adum aêñ ma tem nandumbak ba nambitak êtôm Kilisi da. Yani ma avômalô êvhaviñ sapêñ iniñ wakadôk. ¹⁶ Yani havalon leñiñkupik lôbôlôbô sapêñ ba hagêgê loñ hathak doñtom. Bu tomtom da idum iniñ ku ba idum leñiñkupik takên halumbak bêñ lôk lôklokwañ ma leñihaviñ i.

Nosopa loñôndê lukmuk

¹⁷ *Aên ba yenañ abô te hêk ek yanañ imbiñ môlô. Ma yahanañ hathak Anyô Bêñ anêñ athên nena miñ nômo êtôm ñê daluk ethak êmô aên esak loñbô ami. Mi, iniñ auk ma nômo oyañ. ¹⁸ Lôk iniñ eyala nômkama ma hatôm êmô momañiniñ bêñ kapô denañ. Thêlônij auk ma thekthek lôk iniñ auk mavi mi ba intu êmô daimbô ek Wapômbêñ anêñ lôkmala. ¹⁹ Thêlô kapôlônjiñ halôk biñ hathak kambom ba intu êv i vidoñ ek nesopa iniñ thethañak ma miñ mama ami. Lôk maleñiñkilik ek nindum nômo lônğôlônğ lomalomani ni ba ni.

²⁰ Ma doñtom sêbôk atu ba ôêvhaviñ Kilisi ma êdôn môlô hathak loñôndê yañda. ²¹ Ma olañ abô hathak yani ba ôêvhaviñ yani ma êdôn môlô hathak abô avanôn takatu ba hêk Yisu kapô. ²² *Ba êdôn aêntêk. Kapôlômim bô hathak havôn môlô ek osopa thethañak lomalomani takatu ba hasau môlô ek imbuliñ môlô. Ba intu notak kapôlômim bô takatu ba osopa ²³ *ek Wapômbêñ indum môlônim auk imbitak lukmuk anôn. ²⁴ *Ma noja kapôlômim lukmuk takatu ba Wapômbêñ hapesañ ek numbitak êtôm yanida esak anêñ matheñ lôk thêthôn anôn.

²⁵ *Aên ba notak abôyañ. Alalô tomtom bôk abitak hatôm leñiñkupik doñtom yôv ba intu nonañ abô avanôn imbiñam. ²⁶ *Môlô lemimmaniñ ma noyabiñ am ek miñ nundum kambom ami. Wak hamiñ denañ ma nopesañ unim lemmaniñ êñ ma miñ noyabiñ endeba wak êndôk jalôm ami ²⁷ ek batu miñ node loñ ek Sadañ imbitak êyô ba êlêm ami.

²⁸ Môlô te anyô vani ma etak anêñ vani. Ma indum ku mavi esak bañ ek êpôm nômo. Êñ ma yani hatôm nêmo avômalô vi atu ba nômkama mi sa.

²⁹ *Oyabiñ vembôlêk esak abô kambom. Onañ abô mavi iyom ek embatho môlôviyañ loñ ek nêmo i sa lôk nêmo Wapômbêñ anêñ wapôm êndên avômalô takatu ba elañô.

³⁰ *Miñ undum Wapômbêñ anêñ Lovak Matheñ kapô malaiñ ami. Lemimimbi nena Lovak Matheñ ma Wapômbêñ anêñ sêk atu ba bôk habutiñ haviñ o endeba yani enja o lôk avômalô takatu ba hêv i vuli hêk kambom anêñ ku êndên waklavôn pik lo leñ anêñ dañ.

³¹ *Môlô notak kobom ômô lôkthañgo lôk lemimmaniñ ketheñ lôk lemimñaña ba olam kaêk lôklala ma othañ anyô vi hathak abô kambom. Avanôn biñ, notak kapôlômim kambom lomalomani takatu ba lemimhabi hathak anyô yañ. ³² *Ma miñ nundum aên ami. Mi, nundum mavi êndên môlôviyañ lôk nônêmo kapôlômim êndên i. Ma otak kapôlômim ek ôpatu ba hadum kambom hadên o êtôm Wapômbêñ bôk hatak kapô hathak môlônim kambom hathak Kilisi anêñ athên.

5

Nômô êtôm deda anêñ avômena

* 4:15: Kol 1:18; 2:19 * 4:17: Lom 1:21; 1Pi 1:14 * 4:22: Lom 8:13; Kol 3:9 * 4:23: Lom 12:2 * 4:24: Stt 1:26; Kol 3:10 * 4:25: Sek 8:16; Kol 3:8-9 * 4:26: Sng 4:4; Jem 1:19-20 * 4:29: Kol 4:6 * 4:30: Ais 63:10; Ep 1:13-14; 1Te 5:19 * 4:31: Kol 3:8 * 4:32: Mat 6:14; 18:22-35; Kol 3:12-13

¹ *Môlô ma Wapômbêñ anêñ avômena ba lahavij môlô bêñ anôñ ba intu nosopa vangwam. ² *Ma nômô lôk lemimimbiñ avômalô vi êtôm Kilisi bôk lahavij alalô ba hêv ida ek hêv alalô sa. Yani hêv anêñ lôkmala hadêñ Wapômbêñ hatôm da atu ba ôv vasiñ mavi anôñ.

³ Môlô nômô daimbô ek sek waliliñ lôk kobom lelaik lomaloma ma notak malemimk-ilik. Môlô ma Wapômbêñ anêñ avômalô matherj ba kobom takêñ ma miñ mavi ek môlô ami. ⁴ Ma miñ nonañ abô kambom mena abô lokbañ lôk abô sop esak nôm mama ami. Abô takêñ ma kambom ek môlô ba notak ma nonañ lemimmavi iyom êndêñ Wapômbêñ. ⁵ *Odanô, abô avanôñ ma aêntêk. Wapômbêñ tem miñ enja ñê takatu ba ethak idum sek waliliñ lôk idum kobom lelaik lomaloma ma maleñijkilik thô ami. Maleñijkilik ma hatôm êv yeñ hadêñ ñgôk. Ñê takêñ tem miñ nêmod Wapômbêñ lo Kilisi iniñ loñ lôkliñyak kapô ami. ⁶ *Wapômbêñ anêñ lamaniñ hathak hapôm ñê leñôndôñ kôtôñ takatu ba idum nôm takêñ. Ba intu oyabiñ o ek anyôla miñ esau o esak abô oyañ oyañ ami. ⁷ Aêñ ba oyabiñ o ek miñ omberj imbiñ i ami.

⁸ *Sêbôk ma môlô hatôm momañiniñ, ma doñtom lêk ma Anyô Bêñ hadum ba môlô hatôm deda. Ba intu nômô êtôm deda anêñ avômena. ⁹ Deda anêñ anôñ ma aêntêk. Alalô nandum mavi lomaloma ba nasopa loñôndê thêthôñ ma nabalonj nôm avanôñ loñ ¹⁰ lôk nambôlêm malêla takatu ba Anyô Bêñ lamavi hathak. ¹¹ Ma avômalô takatu ba idum momañiniñ anêñ ku, ma miñ undum ku êñ dokte imbiñ i ami. Ku êñ ma anêñ anôñ mi ba miñ undum ami. Mi, nuñgwik kambom êñ thô ni yaiñ ek avômalô lôkthô nêgê. ¹² Nôm mama bêñ ek nenañ abô esak ñê leñôndôñ kôtôñ iniñ kambom takatu ba idum hamô loñ kapô. ¹³ *Ma doñtom deda habi hayô hêk nôm takêñ, êñ ma hik thô nena nôm takêñ ma kambom anôñ ¹⁴ *ek malê nena deda habi hayô hêk ma nômkama sapêñ habitak yaiñ. Ba intu nôm takêñ tem imbitak deda imbiñ hatôm abô atu ba hanaj nena, "Môlô takatu ba ôêk sôm, numbiyô êñjêk ñama.

Ma Kilisi tem imbi êyôñgêk môlô êtôm deda."

¹⁵ *Aêñ ba noyabiñ am ek nômô êtôm ñê lôkauk ma miñ êtôm ñê auk mi ami. ¹⁶ Kambom lomaloma lêk habitak lôklokwañ ba intu nobatho am loñ lôklokwañ esak mavi lomaloma. Yakô wakma êñ ni oyañ. ¹⁷ Ba intu numiñ lôklokwañ ek nôpôm Anyô Bêñ anêñ lahavij. Ma miñ nômô êtôm ñê auk thôñôthôñ ami. ¹⁸ *Lôk miñ nondo molo esak waiñ atu ba tem imbuliñ môlô ami. Mi, notak Lovak Matherj ek êmô môlô kapôlômim siñ. ¹⁹ *Êñ ma tem nônêm yeñ imbiñam wak nômbêñ intu, yeñ takatu ba hêk kapya yeñ lôk ebam Wapômbêñ anêñ athêñ ma yeñ atu ba matherj. Nônêm yeñ takêñ lôk kapôlômim ni êndêñ Anyô Bêñ. ²⁰ *Wak nômbêñ intu sapêñ ma nônêm lemimmavi êndêñ Kamik Wapômbêñ esak nômkama sapêñ esak alalôaniñ Anyô Bêñ Yisu Kilisi anêñ athêñ.

Anyô lo avi ewa i iniñ abô

²¹ *Môlô othak ôyê Kilisi anêñ athêñ nena matherj ba intu nômô môlôviyañ vibiñ.

²² *Môlô avi takatu ba bôk owa anyô yôv ma nômô vônimi vibiñ êtôm atu ba ômô Anyô Bêñ vibiñ ²³ *ek malê nena yamalô hamô vuliñ ek yanavi hatôm atu ba Kilisi hamô vuliñ ek avômalô êvhaviñ lôkthô. Kilisi ma avômalô ôdôñ êvhaviñ iniñ wakadôk ma avômalô ôdôñ êvhaviñ ma Kilisi anêñ liñkupik. Yanida intu hêv i bulubiñ. ²⁴ Avômalô êvhaviñ ethak êmô Kilisi vibiñ ma aêñ iyom ma yanavi êmô yamalô vibiñ esak nômkama lôkthô.

²⁵ *Ma môlô anyô, lemimimbiñ vônimi êtôm Kilisi lahavij avômalô ôdôñ êvhaviñ ba hêv anêñ lôkmala ek hêv i sa. ²⁶ *Yani hadum aêñ ek êmbôkwiñ anêñ avômalô ôdôñ

* 5:1: Mat 5:48 * 5:2: Kis 29:18; Hib 10:10 * 5:5: 1Ko 6:9-10; Kol 3:5 * 5:6: Lom 1:18; Kol 2:4,8 * 5:8: Jon 12:36; Ep 2:13; Kol 1:13; 1Pi 2:9 * 5:13: Jon 3:20-21 * 5:14: Ais 26:19; Lom 13:11 * 5:15: Kol 4:5 * 5:18: Luk 21:34 * 5:19: Kol 3:16 * 5:20: Kol 3:17 * 5:21: 1Pi 5:5 * 5:22: Kol 3:18; 1Pi 3:1 * 5:23: 1Ko 11:3; Ep 1:22 * 5:25: Kol 3:19; 1Pi 3:7 * 5:26: Tit 3:5

êvhaviņ inij kambom esak ņaņ lôk abô avanôņ ek nimbitak matheņ. ²⁷*Yani hadum aêņ ek avômalô ôdôņ êvhaviņ nimbitak êtôm avi muk te atu ba palumbak mavi lôk liņsiņ mavi ma lelaik lo pôpô mi ma êmô matheņ ma kambom mi. Êņ ma Kilisi tem endom avi êņ êndêņ yanida. ²⁸Aêņ iyom môlô anyô lemimbiņ vônimi êtôm atu ba lemimhaviņ lemvimkupik. Ôpatu ba lahaviņ yanavi ma hatôm lahaviņ yanida. ²⁹Anyô late miņ hapôlik hathak yanida liņkupik ami. Mi anôņ, havakôņ ba hayabiņ mavi hatôm Kilisi hadum hadêņ avômalô êvhaviņ ³⁰ek malê nena alalô tomtom ma hatôm anêņ liņkupik anêņ lôbôlôbô.

³¹*Hatôm Wapômbêņ anêņ kapyā hanaņ nena, “Anyô tem etak lambô lo talêbô ma esak doņtom imbiņ yanavi ek thai nimbitak êtôm kupik doņtom iyom.” *Môņ Anôņ 2:24*

³²*Abô êņ ma abô lôk kup anôņ biņ. Ma doņtom yahayala nena hanaņ hathak Kilisi lôk avômalô êvhaviņ. ³³Ba intu môlô anyô tomtom lemimbiņ vônimi êtôm oda lemhaviņ oda. Ma môlô avi nônêm athêņ bêņ êndêņ vônimi.

6

Avômena lôk lami inij abô

¹*Avômena, môlô ma Anyô Bêņ anêņ ba intu nosopa lemami lo lemtami inij abô. Êņ ma mavi. ²*Wapômbêņ anêņ tabô balabuņ laumiņ takatu bute hanaņ nena, “Nodovak lemami lo lemtami.” Abô balabuņ êntêk êņ ma balabuņ môņ atu ba Wapômbêņ habutiņ abô hathak ba hanaņ, ³“Udum aêņ ma tem nômô mavi êmô pik sawa daim.”

⁴*Ma yahanā hadêņ môlô avômena inij lami nena noyabiņ nalumi mavi lôk noto i ma nôndôņ i êtôm Anyô Bêņ anêņ lahaviņ. Ma miņ nondela inij auk ba nundum i leņiņņaņa ami.

Alaņsi lôk inij ņê ku inij abô

⁵*Môlô ņê takatu ba unim alaņ êmô* nosopa unim alaņ takatu ba êmô pik inij abô. Nônêm athêņ bêņ êndêņ i ma nômô thêlô vibiņ. Nundum aêņ lôk kapôlômim êtôm udum Kilisi da anêņ ku. ⁶Ma miņ nundum unim alaņ anêņ ku mavi êndêņ wak takatu ba êmô haviņ môlô iyom ami. Mi, nundum unim ku mavi wak nômbêņ intu sapêņ, êndêņ wakma atu ba êmô mena miņ êmô ami. Wapômbêņ lahaviņ nundum ku êņ lôk kapôlômim êtôm udum Kilisi môlônim alaņ anêņ ku. ⁷Nundum unim ku lôk lemimimbiņ êtôm udum Anyô Bêņ anêņ ku ma miņ anyô inij ku ami. ⁸*Lemimimbi nena Anyô Bêņ tem nêm vuli êndêņ avômalô tomtom esak inij ku mavi takatu ba idum, ņê êmô alaņsi vibiņ lôk ņê takatu ba idum ida inij ku haviņ.

⁹*Ma môlô alaņ takatu ba oyabiņ unim ņê ku, noyabiņ i mavi. Miņ onaņ abô takatu ba indum thêlô nêkô ami. Lemimimbi nena môlô lôk thêlô unim Alaņ ma doņtom iyom hamô malak leņ. Yani tem indum abô ma miņ hathak lahabi avômalô inij athêņ lôk ku ami. Mi, hathak hadum kobom doņtom hadêņ avômalô lôkthô ba intu noyabiņ am.

Noba Wapômbêņ anêņ nômkama vovak

¹⁰Êntêk ma yenaņ abô anêņ daņ ba nodaņô katô. Numiņ lôklokwaņ esak Anyô Bêņ anêņ lôkliņyak bêņ. ¹¹*Sadaņ anêņ auk loņ kapô hadum ek esau môlô ba intu noba Wapômbêņ anêņ nômkama vovak sapêņ êndôk am ma numbiyô numiņ ek uņgwik vovak. ¹²*Alalô ik vovak hadêņ ņgôkba lôk ņgôk lôk athêņ ma ņgôk takatu ba eyabiņ pik anêņ momaņiniņ lôk ņgôk bomaņ takatu ba êmô leņ. Ma miņ alalô ik vovak hadêņ ņê pik ami.

* 5:27: 2Ko 11:2; Kol 1:22 * 5:31: Mat 19:5 * 5:32: ALK 19:7 * 6:1: Kol 3:20 * 6:2: Lo 5:16 * 6:4: Sng 78:4; Snd 22:6; Kol 3:21 * 6:5: Kol 3:22-23; Tit 2:9-10; 1Pi 2:18 * 6:5: ņê takatu ba inij alaņ êmô ma anêņ ôdôņ aêntêk. Gavman anêņ abô majaņ hanaņ nena thêlô miņ hatôm netak inij ku lôk alaņsi ami. Doho ma bôk ik vovak ba êv yak ba ņê lovak hathak vovak ewa i hatôm inij ņê ku. Ma doho ma êv vuli. Ma doho miņ êwê inij viyaņ ami. Ma doho ma lami ma inij alaņsi êmô ba intu nali ibitak aêņ. * 6:8: 2Ko 5:10; Kol 3:24-25 * 6:9: Lom 2:11; Kol 4:1 * 6:11: Lom 13:12; 2Ko 10:4 * 6:12: 1Pi 5:8-9

¹³ Aên ba noba Wapômbên anên nômkama vovak sapên ek waklavôn kambom ên hayô, ma tem numiñ lôklokwan ba ungwik vovak mavi endeba anên dañ ma tem numiñ denañ.

¹⁴*Numiñ lôklokwan ba nobalon abô avanôn loñ êtôm bokngôp vovak atu ba ovak hayô hêk lemimmalim. Ma nobangiñ kobom thêthôn êtôm moko bôbônjiñ. ¹⁵*Ma nôpôpêk am ek nonañ Wapômbên anên Abô Mavi takatu ba hêv labali. Udum aên, ma hatôm uik vemimkapô bokngôp ek vovak. ¹⁶Lôk nobalon unim ôêvhaviñ loñ êtôm moko ek ungwik ngôk kambom atu anên kôm lôk atum sapên vôiê. ¹⁷*Ma noja bulubiñ atu ba Wapômbên hêv hadên môlô êtôm kuluñ thektheke. Lôk noja Lovak Matherñ anên biñ vovak, êñ ma Wapômbên anên Abô. ¹⁸*Ma noten mek ek nômkama lôkthô êtôm wak sapên esak Lovak Matherñ anên lôklokwan ba nonañ injik yani liñ ek nê m môlô sa. Lôk nô m ô l ê l ê ma noten mek lôk lemimvidon ek avômalô matheñ lôkthô.

¹⁹*Ma noten mek ek ya imbiñ ek Wapômbên nê m abô êndên ya ek yangik Abô Mavi anên auk loñ kapô thô ma miñ yakô ami. ²⁰*Lêk ma yahamô koladôn hathak yahawa Wapômbên anên abôlêk ba yahanañ Abô Mavi êñ. Aên ba noten mek ek yandum yenañ ku dedauñ mavi ba yanañ abô êñ bên ma miñ yakô ami.

Abô anên dañ lôk mek

²¹*Tikikus tem enañ êndên môlô esak malêla takatu ba hapôm ya ek noyala nena yahamô aisê. Yani ma aiyañ anôn te ba hadum Anyô Bên anên ku dedauñ mavi. ²²Ma yahêv yani ba hathôk ek ênjê môlô ba enañ esak malêla takatu ba hapôm yêlô ek indum môlô lemimmavi.

²³Alalôaniñ Kamik Wapômbên lo Anyô Bên Yisu Kilisi nê nê m yôhôn êndên môlô yenañ aiyañ sapên ma nindum ek môlô lemimimbiñ am lôk unim ôêvhaviñ imbitak lôklokwan.

²⁴Wapômbên anên wapôm ê m ô imbiñ môlô lôk avômalô nômbên atu ba lemimhaviñ alalôaniñ Anyô Bên Yisu Kilisi êtôm wak nômbên intu sapên.

* 6:14: Ais 11:5; 59:17; 1Te 5:8 * 6:15: Lom 10:15 * 6:17: Hib 4:12 * 6:18: Luk 18:1; Kol 4:2; 1Te 5:17
 * 6:19: Kol 4:3-4; 2Te 3:1 * 6:20: 2Ko 5:20; Plm 9 * 6:21: Ap 20:4; Kol 4:7-8; 2Ti 4:12

Kapya atu ba Pol hato hi Pilipai Abô môn

Pol bôk hanaŋ Wapômbên anên Abô Mavi hadên avômalô Pilipai (Ap 16:11-40). Ba intu ethak êv yani sa ek indum anên ku enaŋ Wapômbên anên abô bên ember loŋ luvuluvu. Ma haveŋ yam ma Pol hamô koladôn anên Lom. Ma avômalô êvhaviŋ anên Pilipai elanô nena yani hamô koladôn ma êv yani sa hathak loŋbô. Ba intu Pol hato kapya êntêk ek hanaŋ anên lamavi bên hadên i. Lôk hanaŋ hathak lêk yani aisê lôk hanaŋ ek embatho iniŋ êvhaviŋ loŋ ek nimiŋ lôklokwaŋ. Yani hanaŋ haviŋ ek thêlô nesopa Yisu vaŋgwam lôk nebalon auk doŋtom. Ma hanaŋ nena Timoti lo Eaploditus ma nê mavi luvi. Ma hanaŋ lôklokwaŋ ek thêlô neyabiŋ i esak kêdônwaga abôyaŋ.

Pilipai ma malak lôk athên bên ba hamô plovins Masedonia kapô.

Hato kapya êntêk hadên 61 AD la.

¹ *Pol lo Timoti, yai ma Yisu Kilisi anên nê ku ba ato kapya êntêk hadên avômalô matheŋ takatu ba êvhaviŋ Yisu Kilisi anên Pilipai lôk nê takatu ba eyabiŋ i lôk nê takatu ba idum ku êv avômalô êvhaviŋ sa. ² Alalôaniŋ Kamik Wapômbên lôk Anyô Bên Yisu Kilisi iniŋ wapôm lôk labali êmô imbiŋ môlô.

Pol hên lamavi hadên Wapômbên

³ Wak nômbên intu ma yalenhabi môlô ba yahanan yalenmavi hadên Wapômbên hathak môlô. ⁴⁻⁵ Sêbôk ba môlônim ôêvhaviŋ hadên môn aleba lêk, ma môlô ovatho ya loŋ hathak ku yanaŋ Abô Mavi bên ba intu yalenmavi ba yahateŋ mek hathak môlô wak nômbên intu sapên. ⁶ *Ma yahayala nena sêbôk ma Wapômbên hadum anên ku mavi ba hatak halôk môlô kapôlômim ma tem indum ku ên endeba êyô Yisu Kilisi anên waklavôn ma tem injik ku ên anên daŋ siŋ. ⁷ Yahamô koladôn mena yahamô yaiŋ ma yahêv Wapômbên anên Abô Mavi bulubiŋ lôk yahik Abô Mavi ên thô, ma môlô sapên owa Wapômbên anên wapôm haviŋ ya. Ba intu môlô ma hatôm yenaŋ avômalô vuliŋ biŋ. Aên ba yenaŋ auk atu ba yalenhabi hathak môlô ma thêthôn hatôm mek atu ba yahateŋ ek môlô. ⁸ Ma Wapômbên hayala nena Yisu Kilisi lahiki bên anôn hathak môlô ma lêk yalen hik ya hathak môlô bên anôn aên iyom.

⁹ Yahateŋ mek aêntêk nena môlônim lemimhaviŋ indumbak ni ba ni ek noyala auk anôn ba nutitiŋ mavi lo kambom ¹⁰ *ek noyala loŋôndê atu ba mavi anôn ek Kilisi anên waklavôn ma tem nômô mabuŋ anôn ek miŋ êpôm môlônim kambom la ami. ¹¹ Yisu da tem indum ba thêthôn injik anôn êmô môlô kapôlômim siŋ ek avômalô nêgê ba nebam Wapômbên anên athên lôkmaŋgiŋ.

Pol anên malaiŋ havatho Abô Mavi loŋ

¹² Aiyaŋ thêlô, yalenhaviŋ môlô noyala katô nena malaiŋ takatu ba hapôm ya intu hadum ba Wapômbên anên Abô Mavi habitak bên hêk avômalô loŋ êntêk malêvôn. ¹³ *Aên ba nê vovak takatu ba eyabiŋ anyô bên môn anên unyak lôk avômalô takatu ba êmô loŋ êntêk intu eyala nena etak ya halôk koladôn ek malê nena yahasopa Kilisi. ¹⁴ Ma Anyô Bên anên avômalô êvhaviŋ bên anôn imiŋ lôklokwaŋ ek enaŋ Wapômbên anên abô ma miŋ êkô ami.

¹⁵ Avômalô doho leŋiŋdaŋ hathak ya ba enaŋ Kilisi anên abô ek nebam thêlôda ek nembak i vose ni lodôn lodôn. Ma doŋtom avômalô vi enaŋ Kilisi anên abô lôk leŋiŋmavi haviŋ ya. ¹⁶ Thêlô eyala nena Wapômbên hatak ya ek yanêm anên Abô Mavi bulubiŋ ba intu yahamô koladôn. Aên ba thêlô evatho yenaŋ ku loŋ hathak leŋiŋhaviŋ ya. ¹⁷ Ma

* 1:1: Ap 16:12-40 * 1:6: 1Ko 1:8 * 1:10: 1Te 5:23 * 1:13: Ap 28:30

avômalô ôdôn̄ yaŋ enaŋ Yisu anêŋ abô ma doŋtom ivuŋ iniŋ auk nembak avômalô vose ni lodôn̄lodôn̄ hêk kapôlôn̄ŋ. Yahamô koladôn̄ ba intu thêlô esoŋ nena tem nênem malaiŋ bêŋ êndên̄ ya. ¹⁸ Hatôm. Avômalô ivuŋ iniŋ auk ba enaŋ abô hathak Kilisi mena enaŋ abô avanôn̄, êŋ ma nôm oyaŋ. Ku bêŋ hamôn̄ ma enaŋ abô hathak Kilisi. Ba intu yaleŋmavi anôn̄. Avanôn̄! Yaleŋmavi! ¹⁹*Yahayala nena môlô oterj mek ek ya ma Yisu Kilisi anêŋ Lovak Matherj tem nêem ya sa, aêŋ ba tem injik ya thô lôk yanja bulubiŋ. ²⁰ Yahamô lôkmala mena yahama ma ya vovaŋ ba yahêvhaviŋ nena tem yamiŋ êtôm anyô nê ek avômalô nêgê ya lôk nêmbô Kilisi êtôm sêbôk atu ba yahadum aleba lêk. ²¹*Yahamô lôkmala, êŋ ma yahamô haviŋ Yisu. Ma yahama, êŋ ma tem yamô mavi aêŋ iyom. ²² Yahamô lôkmala, êŋ ma tem yandav ku êŋ anêŋ anôn̄ la. Ba intu yasopa loŋôndê yaŋ sê? Injo. ²³*Aêŋ ba auk ju êŋ havôv ya. Yahamô haviŋ Kilisi, êŋ ma mavi anôn̄ hamôn̄ ek nômkama sapêŋ ba intu yahapôviŋ ek yana. ²⁴ Ma doŋtom yahamô lôkmala, êŋ ma mavi anôn̄ ek môlô. ²⁵ Aêŋ ba yahayala katô nena tem yamô imbiŋ môlô ma miŋ yana ami ek môlô nundumbak ba lemimmavi esak unim ôêvhaviŋ ²⁶ ek môlô nômbôam esak Yisu Kilisi ek malê nena yahamô haviŋ môlô hathak loŋbô.

²⁷*Yenaŋ auk bêŋ doŋtom iyom nena môlô nômô batôn̄ oyaŋ êtôm nê esopa Yisu Kilisi anêŋ Abô Mavi. Aêŋ ba yahathôk mena yahamô daim ek môlô ma tem yandaŋô nena môlô umiŋ lôklokwaŋ hathak kapôlômim doŋtom lôk uik vovak hathak dahôlômim doŋtom iyom ek nobatho Wapômbêŋ anêŋ Abô Mavi loŋ ek avômalô nênemimbiŋ ²⁸ lôk miŋ oka hathak nê takatu ba êpôlik ek môlô ami. Êŋ ma hik thô nena Wapômbêŋ tem nêem môlô bulubiŋ ma imbuliŋ nê takêŋ. ²⁹*Wapômbêŋ hêv anêŋ wapôm hadêŋ môlô ba ôêvhaviŋ. Ma hêv wapôm noja vovaŋ esak Kilisi aêŋ iyom. Ba intu malaiŋ takêŋ lêk hapôm môlô. ³⁰ Ma yada yahik vovak hathak malaiŋ aêŋ iyom hatôm atu ba môlô ôyê lo olaŋô.

2

Avômalô êvhaviŋ netauviŋ i

¹ Aêŋ ba nodanô. Kilisi havatho môlôn̄nim kapôlômim loŋ lôk lahaviŋ môlô ba hêv thêvô hadêŋ môlô. Ma môlô ômô haviŋ Lovak Matherj ma Wapômbêŋ hêv kapô lôk lahiki hathak môlô. ² Ba intu môlô sapêŋ noja auk doŋtom iyom lôk lemimimbiŋ am ma nômô kapôlômim doŋtom ek nundum ku doŋtom iyom ek yaleŋmavi êmbôlô yakapôlôn̄ siŋ. ³*Ma môlô tomtom notauviŋ am ba ôŋgô anyô vi nena bêŋ ek môlô. Ma miŋ nundum palon̄ ba nobam amda ami. ⁴*Ma miŋ lemimimbi môlôda iyom ami. Mi. Lemimimbiŋ avômalô vi imbiŋ.

Yisu Kilisi hatauviŋ i ma Wapômbêŋ hêv yani liŋ

⁵ Ma môlô nobalon̄ auk doŋtom atu ba Yisu Kilisi havalon̄ aêntêk.
⁶⁻⁷*Yanida ma Wapômbêŋ
 ma doŋtom yani hatauviŋ i aleba yaôna lôk ba
 hatôm ôpatu ba hamô alaŋ vibiŋ
 ma habitak hatôm anyô pik.
 Ma miŋ lahabi lôklokwaŋ ek embalon̄ anêŋ loŋ atu ba êtôm Wapômbêŋ ami.
⁸*Avômalô êyê yani hatôm anyô anôn̄,
 ma hatauviŋ i
 ba hasopa Wapômbêŋ anêŋ abô aleba hama hathak a hatôm anyô kambom anôn̄.
⁹*Ba intu Wapômbêŋ hadô yani hamô vuliŋ anôn̄ ek nômkama sapêŋ
 lôk hêv athên̄ te atu ba hamôn̄ ek athên̄ lôkthô hadêŋ yani
¹⁰*ek avômalô takatu ba êmô leŋ lo pik ma pik kapô lôkthô

* 1:19: 2Ko 1:11 * 1:21: Gal 2:20 * 1:23: 2Ko 5:8 * 1:27: Ep 4:1; 1Te 2:12 * 1:29: Ap 16:19-40 * 2:3: Gal 5:26 * 2:4: 1Ko 10:24 * 2:6-7: Jon 1:1-2,14; 17:5; 2Ko 8:9 * 2:8: Hib 5:8; 12:2 * 2:9: Ap 2:33; Ep 1:20-21; Hib 1:3-4 * 2:10: Lom 14:11

tem nedañô anêñ athêñ ma nedek veñjñdôn lêlô êndêñ yani.

¹¹*Ma thêlô sapêñ tem nenañ ende veñjñbôlêk nena, “Yisu Kilisi ma Anyô Bêñ”
ba lôkmañgiñ ni êndêñ Kamik Wapômbêñ.

Namô êtôm pik anêñ deda

¹²⁻¹³ Aêñ ba yenañ aiañ lôkma anôn thêlô, mólô nôkô ba nodowaliñ ba nundum ku ek mólônim bulubiñ ni êyô anêñ dañ. Wapômbêñ da hik mólô kapôlômim liñ ba hêv lôklokwañ hadêñ mólô ek nundum ku takatu ba yani lahaviñ. Sêbôk ba yahamô haviñ mólô ma mólô osopa yenañ abô. Ma lêk yahatak mólô ma nosopa yenañ abô takêñ dedaun mavi aêñ iyom.

¹⁴ Ma nôm takatu ba mólô udum ma miñ kapôlômim diñdiñ lôk nôkôkam esak ami
¹⁵*ek numbitak mabuñ lôk anyôla miñ hatôm enañ mólô bêñ ami. Ma tem mólô nômô êtôm Wapômbêñ anêñ nali mavi êmô avômalô lokbañ takatu ba idum kambom lomaloma malêvôn êtôm vuliñ hêv deda hadêñ leñ. ¹⁶*Ma mólô nobaloñ abô lôkmala loñ ek waklavôn Kilisi hale halêm hathak loñbô ma tem yambôya esak mólô ek injik thô nena lêk yenañ ku hik anôn ma miñ yahalañviñ oyañ ami. ¹⁷ Mólô ma avômalô ôêvhaviñ ba ôêv mólôda hatôm da hadêñ Wapômbêñ. Betha ik ya vônô ma tem yambitak êtôm waiñ atu ba eñgasô halôk da. Êñ ma tem yambôya ba yaleñmavi imbiñ mólô sapêñ. ¹⁸*Ma mólô aêñ iyom tem nôbôam ba lemimmavi imbiñ ya.

Timoti lo Eaploditus

¹⁹ Anyô Bêñ Yisu anêñ lahaviñ, êñ ma tem yanêm Timoti ba êsôk ek mólô kethêñ. Ma halehalêm ma tem enañ êndêñ ya esak mólô ek nêm thêvô êndêñ ya. ²⁰ Anyô late miñ hamô haviñ ya ba anêñ auk hatôm Timoti ami ma Timoti iyom. Yani lahiki hathak mólô ba hadum ku lomaloma ek eyabiñ mólô mavi anôn. ²¹*Ma doñtom avômalô vi ethak leñiñhiki hathak iniñ leñiñhaviñ ma miñ leñhabi hathak Yisu Kilisi anêñ lahaviñ ami. ²² Ma mólôda oyala nena Timoti bôk hik yanida thô ba hêv ya sa hathak ku hanañ Abô Mavi bêñ hatôm amena hathak hêv lambô sa. ²³ Aêñ ba yahêv yamaleñ ek yañgê nena malê intu tem êpôm ya vêm ka yanêm yani ba êsôk kethêñ ek êñjê mólô. ²⁴ Ma doñtom yahêvhaviñ nena yada tem yasôk kethêñ ek yañgê mólô imbiñ.

²⁵⁻²⁶*Mólô bôk ôêv Eaploditus halêm hadêñ ya ek nêm ya sa. Yani hatôm yenañ aiañ atu ba yai adum ku vovak haviñ i. Ma doñtom yani lamalaiñ lôk lahiki hathak mólô ek malê nena mólô bôk olañô abô hathak yani hapôm lijiñ. Ba intu tem yanêm ôpêñ imbiñ ba êsôk ek mólô. ²⁷ Avanôn, yani bôk hapôm lijiñ ba hadum ek ema, ma doñtom Wapômbêñ hêv la ek yani. Ma miñ hêv la ek yani iyom ami. Mi. Hêv la ek ya haviñ ek malê nena hadô malaiñ bêñ anôn êpôm ya. ²⁸ Aêñ ba yahapôviñ ek yanêm yani ba êsôk ek mólô ôñgô yani esak loñbô ek lemimmavi ma tem yakapôlôn êndôk biñ. ²⁹⁻³⁰ Ba intu noja yani thô esak Anyô Bêñ anêñ athêñ lôk lemimmavi anôn. Yani habobo ema esak Kilisi anêñ ku ma miñ havalon anêñ lôkmala loñ ami ek hêv ya sa ek malê nena mólô ômô loñ buyañ ba miñ hatôm ami. Aêñ ba nônêm athêñ bêñ êndêñ ñê takatu ba êtôm yani.

3

Yisu ma thêthôn anêñ ôdôn

¹ Aiañ thêlô, yenañ abô lêk habobo êyô anêñ dañ. Ma alalô ma Anyô Bêñ anêñ avômalô ba intu yahanañ nena lemimmavi. Yahato abô takêñ hadêñ mólô hathak loñbô ma miñ yakapôlôn hagiap ami ek yanêm mólô sa.

² Mólô noyabiñ am ek ñê takatu ba idum kambom hatôm avuñ yatap ba eñgothe anyô leñviñkupik mayaliv ek nimbitak êtôm Wapômbêñ anêñ nali. ³*Alalô ma ñê takatu ba Wapômbêñ anêñ Lovak Matheñ hêv lôklokwañ ek nanêm yerj. Alalô ma ñê takatu ba abôi

* 2:11: Lom 10:9 * 2:15: Dan 12:3 * 2:16: Plp 1:10; 1Te 2:19 * 2:18: Plp 3:1; 4:4 * 2:21: 2Ti 4:10
* 2:25-26: Plp 4:18 * 3:3: Lom 2:29

hathak Yisu Kilisi iyom ma miñ aêvhaviñ leñviñkupik iniñ nômkama ami. Ba intu alalô ma hatôm ñê takatu ba bôk angothe kupik anôn.

⁴* Odañô, yahamôn ek ñê takatu ba êbôi hathak nômkama leñviñkupik. Ba intu nômkama leñviñkupik hatôm nêma alalô sa, êñ ma tem yada yamô mavi anôn. ⁵* Wak baheñvi ba lahavulô ma engothe yenañ kupik. Ya ma anyô Israël ba yahabitak anên Benjamin anên lukmuk. Yahanañ abô Hiblu palapa hatôm wakatik lo wakamik. Ya ma Palisi te ba yahasopa Palisi iniñ abô majañ mavi anôn. ⁶* Ma ya vovañ ek yasopa Wapômbên aleba yahabuliñ yanida anên avômalô êvhaviñ bên anôn. Ma ya anyô thêthôn anôn ba miñ yahabuliñ balabuñ la ami.

⁷* Ma doñtom yahayê nôma mavi takên nena nôma oyañ ek yahasopa Kilisi. ⁸ Avañôn! Yahayê nômkama mavimavi takatu ba hamô pik nena nôma oyañ haviñ. Nôma mavi anên dôên ma yambitak yenañ Anyô Bên Yisu Kilisi anên anyô. Ba intu yahavôliñ yadômiñ hadên nômkama pik mavi takên ba yahayê hatôm siñusik ek yanja Yisu Kilisi ⁹* ba yamô imbiñ yani. Yahêvhaviñ Kilisi iyom ba intu Wapômbên hadum ba yahabitak anyô thêthôn. Ma miñ yada yenañ ku yahasopa balabuñ ba yahabitak anyô thêthôn ami. ¹⁰* Yalenhaviñ yayala Kilisi avañôn lôk Wapômbên anên lôklokwañ atu ba hadum ba Yisu haviñô hathak loñbô. Ma yalenhaviñ yanja anên malaiñ lomalama ek yama imbiñ yani ¹¹ ek yapôm loñôndê atu ba tem yambiyô esak loñbô êñjêk ñama.

Nadañviñ lôklokwañ

¹²* Miñ noson nena lêk yahayala Kilisi katô anôn ba yenañ ku lêk hayô anên dañ ami. Mi. Kilisi bôk havalon ya loñ ba yahalañviñ ek yambalon nôma takatu ba Kilisi havalon loñ ek nêma êndên ya. ¹³ Aiyañ thêlô, miñ yahavalon nôma êñ ami denañ. Aên ba yahapôviñ ba yahathôn nômkama bô paliñ ma yahato yabaheñ ek yanja nômkama takatu ba hamô unlôv. ¹⁴* Yahalañviñ lôklokwañ ek yayô unlôv ek yanja vuli atu ba Wapômbên tem endam ya ek yamô imbiñ yani êmô malak leñ wak nômbên intu sapên ek malê nena yahêvhaviñ Yisu Kilisi.

¹⁵* Aên ba alalô vi ma ñê talañ ba nabalon auk êñ loñ. Ma doñtom môlô doho owa auk yanja, êñ ma tem Wapômbên injik auk thêthôn thô êndên môlô. ¹⁶ Aên ba alalô nasopa auk takatu ba bôk avalon yôv. Êñ ma nômbên.

¹⁷* Aiyañ thêlô, môlô kapôlômim doñtom ba nosopa yaveñgwam. Ma avômalô vi atu ba esopa yêlô veñingwam, nutitiñ ñê takên iniñ bôk lo loñ ba nosopa. ¹⁸ Bôk yahanañ lôbôlôn ma lêk yahanañ hathak loñbô lôk yamalen thôk nena avômalô bên anôn lêk ik vovak hathak Kilisi anên a. ¹⁹* Thêlônin Anyô Bên ma thethañak. Thêlô ethak idum kambom lomalama takatu ba hêv mama, ma doñtom êbôi hathak. Ma thêlô ethak leñiñhabi nôma pik iyom. Ku takên anên anôn tem imbuliñ i. ²⁰* Ma doñtom alalôaniñ malak ôdôn ma hamô malak leñ ba intu alalô ayabiñ ek Anyô Bên Yisu Kilisi endelêm ek nêma alalô bulubiñ. ²¹* Ôpên tem enja anên lôklokwañ ek injik alalôaniñ kupik pulusikna liliñ ba nambitak êtôm yanida anên kupik lôkmanñiñ. Hathak lôklokwañ êñ ma yani tem êndô nômkama sapên êmô yani vibiñ.

4

¹* Aên ba yenañ aiyañ lôkma anôn, nosopa yenañ abô takên ba numiñ lôklokwañ esak Anyô Bên anên athên. Môlô ma hatôm yenañ kuluñ kêkêlô atu ba yahawa hatôm ku anên vuli. Ba yahêk lêlê ek yanjê môlô yenañ avômalô takatu ba yalenmavi hathak.

Pol hik loñôndê auk mavi thô

* 3:4: 2Ko 11:21 * 3:5: Luk 1:59; Ap 23:6; 2Ko 11:22 * 3:6: Ap 8:3 * 3:7: Mat 13:44-46 * 3:9: Lom 3:21-22 * 3:10: Lom 6:3-5; 8:17 * 3:12: 1Ti 6:12,19 * 3:14: 1Ko 9:24 * 3:15: 1Ko 2:6 * 3:17: 1Ko 4:16 * 3:19: Lom 16:18 * 3:20: Ep 2:6,19 * 3:21: 1Ko 15:28,42-53 * 4:1: 1Te 2:19-20

² Yuodia lo Sintike, mamu ma avi ôêvhaviñ Anyô Bêñ. Ba intu yahanañ hik mamu liñ nena notak auk ôkôkam ma nobaloñ kapôlômim doñtom iyom. ³* Aêñ ba yenañ aiyañ atu ba humiñ lôklokwañ hathak ku êntêk êñ haviñ ya, yahanañ hadêñ o nena nêñ avi ju êntêk êñ sa. Thai ethak idum ku lôklokwañ haviñ ya ek enañ Abô Mavi haviñ Klemen lôk yenañ ñê ku vi atu ba yêlô adum ku haviñ i. Ñê takêñ iniñ athêñ hêk kapya lôkmala.

⁴ Môlô ma Anyô Bêñ anêñ avômalô ba lemimmavi wak nômbêñ intu sapêñ. Aêñ ba yanañ esak loñbô nena lemimmavi. ⁵* Yalêñhaviñ avômalô lôkthô nêgê môlô nena avômalô ômô malinyaô. Anyô Bêñ anêñ endelêñ lêk habobo. ⁶* Ma wak nômbêñ intu notêñ mek ba nonañ lemimmavi êndêñ Wapômbêñ lôk nonañ injik yani liñ esak môlônim lemimhaviñ. Ma miñ kapôlômim daluk ami. ⁷* Môlô ma avômalô ôêvhaviñ Yisu Kilisi ba intu Wapômbêñ anêñ labali atu ba hayô siñ ba halelope tem eyabiñ môlônim auk lôk kapôlômim.

⁸ Aiyañ thêlô, yenañ abô lêk habobo anêñ dañ. Aêñ ba nobaloñ kobom takêntêk êñ loñ. Kobom avanôñ lôk nômô batôñ oyañ ma nômô thêthôñ lôk nômô mabuñ lôk bôk lo loñ nundum avômalô kapôlôñiñ mavi esak lôk malemimkilik esak nosopa auk mavi. Kobom takêntêk intu hadum ba avômalô sapêñ êyê nena mavi ba leñiñmavi anôñ. ⁹* Nôm takatu ba yahik thô lôk yahanañ ba môlô olañô lôk ôyê yahadum intu nosopa. Ma Wapômbêñ anyô yôhok anêñ ôdôñ da tem êmô imbiñ môlô.

Pol hêv lamavi hadêñ avômalô Pilipai

¹⁰ Yalêñmavi anôñ hathak Anyô Bêñ. Lêk ma môlôda uik unim auk liñ ba ôêv ya sa. Yahayala nena sêbôk ma môlô lemimhabi ya, ma doñtom loñôndê atu ba nôñêm ya sa ma mi. ¹¹ Malêla takatu ba hapôm ya, êñ ma yalêñmavi iyom. Auk êñ intu yahayala ba miñ nosoñ nena ya nômkama mi ba intu yahanañ abô êntêk ami. ¹² Ya anyô lôkmañgiñ mena ya anyô thavuthiñ, yalêñviyak mena yahama kisi, ya anyô nômkama bêñ mena ya anyô nômkama mi, auk takêñ bôk hapôm ya lôbôlôn ba yahayala katô anôñ ba intu miñ nômbêñ ami. ¹³* Kilisi anêñ lôklokwañ iyom intu havalon ya loñ ba hêv malaiñ takêntêk vê hêk ya.

¹⁴ Ma doñtom malaiñ takatu ba hapôm ya ma môlô lêk udum kobom mavi ba lemimhikam hathak ya ba ôêv ya sa. ¹⁵* Yalêñhabi môñ anôñ sêbôk atu ba yahanañ Abô Mavi bêñ hadêñ môlô avômalô Pilipai. Vêñ ma yahatak môlônim plovins Masedonia ba yaha ma môlô Pilipai iyom ôêv da ek hêv ya sa ma ñê êvhaviñ ôdôñ yañ miñ idum aêñ ami. Môlôda intu oyala ku êñ. ¹⁶ Ma yahamô Tesalonaika ma môlô ôêv ya sa vêñ ma môlô ôêv ya sa hathak loñbô. ¹⁷ Ma doñtom miñ yamaleñkilik hathak môlônim da lomaloma ami. Mi. Yamaleñkilik hathak ku atu ba halumbak ba hadum Wapômbêñ lamavi anôñ hadêñ môlô. ¹⁸ Môlônim da takatu ba Eaploditus hêv hadêñ ya ma lêk hayô abôlêk siñ ba halelope ba intu miñ lemimmalaiñ ami. Da takêñ ma hatôm da ôv mavi ba Wapômbêñ hawa lôk lamavi. ¹⁹ Ma yenañ Wapômbêñ tem eyabiñ môlô esak anêñ lôkmañgiñ atu ba hamô Yisu Kilisi kapô. ²⁰ Aêñ ba nanêm alalôaniñ Kamik Wapômbêñ anêñ athêñ lôkmañgiñ esak leñ êtôm wak nômbêñ intu sapêñ. Avanôñ.

Pol hanañ waklêvôn hadêñ avômalô Pilipai

²¹ Nônêm yalêñmavi êndêñ avômalô mathêñ lôkthô esak Yisu Kilisi anêñ athêñ. Ma ñê êvhaviñ takatu ba êmô haviñ ya êv iniñ leñiñmavi hadêñ môlô haviñ. ²² Avômalô mathêñ lôkthô êv iniñ leñiñmavi hadêñ môlô. Ma ñê takatu ba idum ku hamô Sisa anêñ unyak êpôviñ ek nêñêm leñiñmavi êndêñ môlô imbiñ.

²³ Anyô Bêñ Yisu Kilisi anêñ wapôm eyabiñ môlô dahôlômim.

* 4:3: Luk 10:20 * 4:5: Hib 10:25; Jem 5:8-9 * 4:6: Mat 6:25-34; Kol 4:2 * 4:7: Ais 26:3; Jon 14:27; Kol 3:15
* 4:9: Lom 16:20 * 4:13: 2Ko 12:10 * 4:15: 2Ko 11:9

Kapya atu ba Pol hato hi

Kolosi Abô môn

Pol hato kapya êntêk hadên avômalô êvhaviñ anên Kolosi. Pol miñ bôk hi Kolosi ami. Ma donjom Epaplas bôk hamô Epesus ba halañ Pol anên abô ba hêvhaviñ. Êñ ma hawa Abô Mavi êñ ba hi hanañ bêñ hadên avômalô Kolosi.

Kêdônwaga abôyañ êv auk lokbañ hadên avômalô êvhaviñ anên Kolosi. Ba intu Pol hato ek epesañ iniñ auk lôk embatho iniñ êvhaviñ loñ.

Hamô koladôn ma hato kapya êntêk hadên 60 AD la.

Pol hanañ anên lamavi

¹ Ya Pol, Yisu Kilisi anên aposel hathak Wapômbên da anên lahaviñ lôk alalôaniñ aiyañ Timoti, yai ato kapya êntêk ² hadên avômalô mathen takatu ba êmô majañ anên Kolosi. Mólô ma yêlôaniñ aiyañ takatu ba ômô haviñ Kilisi.

Alalôaniñ Kamik Wapômbên anên wapôm lôk labali êmô imbiñ mólô.

Mek leñimavi hathak avômalô Kolosi

³ *Yêlô ater mek ma athak anañ leñimavi wak nômbên intu hathak mólô hadên Wapômbên, alalôaniñ Anyô Bên Yisu Kilisi anên Lambô ⁴⁻⁵ *ek malê nena bôk alaño nena mólô ôêv malemim ek nôm mavi takatu ba Wapômbên bôk hapôpêk yôv ek mólô hêk malak leñ. Mólô bôk olaño abô hathak nôm mavi takên yôv halôk Wapômbên anên Abô Mavi atu ba avanôn. Aên ba yêlô alaño nena mólô ôêvhaviñ Yisu Kilisi lôklokwañ ba lemimhaviñ avômalô mathen lôkthô. ⁶ Abô Mavi êñ bôk halêm ek mólô ma lêk hik anôn ba hêv liñsiñ haveñ pik lôkthô. Hatôm atu ba bôk hadum hadên mólô hadên wak atu ba olaño lôk oyala abô avanôn hathak Wapômbên anên wapôm aleba lêk. ⁷ *Epaplas bôk hadôn mólô hathak abô êñ yôv. Yani ma yêlôaniñ aiyañ ba hadum ku haviñ yêlô ma yêlô leñihaviñ yani. Yani ma Kilisi anên anyô ku majañ te ek hêv mólô sa. ⁸ Ma bôk hanañ hadên yêlô hathak mólônim lemimhaviñ takatu ba Lovak Mathen hêv.

⁹ *Waklavôn abô êñ hayô ek yêlô ma miñ atak mek ek mólô ami. Ma athak ater mek ek Wapômbên anên Lovak Mathen nêv auk lomaloma êndên mólô ek noyala Wapômbên anên lahaviñ katô. ¹⁰ Yêlô ater mek êñ ek mólô nômô êtôm Anyô Bên anên lahaviñ ek indum yani lamavi esak nômbên atu ba mólô udum. Êñ ma tem unim ku mavi lomaloma injik anôn lôk auk hathak Wapômbên tem indumbak bên. ¹¹ *Ma embatho mólô loñ esak lôklokwañ lôkthô atu ba halêm anên yanida anên lôklokwañ lôkmanjiñ ek malaiñ la hapôm mólô, ma numiñ lôklokwañ lôk nômô maliñyaô. ¹² *Ma nômbôam ba nônêm lemimmavi êndên Kamikbên. Yani hêv athên hadên mólô ek noja unim sam imbiñ avômalô mathen takatu ba êmô anên loñ deda. ¹³ *Yani hawa alalô vê hêk momañiniñ anên lôklokwañ ba hadô alalô hamô Namalô anên loñ lôkliñyak kapô. Yani lahaviñ Namalô êñ ba ¹⁴ *Namalô êñ iyom intu hêv alalôaniñ kambom vê ba halate alalô hale yaiñ.

Kilisi hamô nômkama lôkthô vuliñ

¹⁵ *Kilisi hawa Wapômbên atu ba anyôla miñ hatôm ênjê ami anên dahô. Yani ma Wapômbên nakaduñ môn ba hamô vuliñ ek nômkama lôkthô atu ba Wapômbên hapesañ. ¹⁶ Hathak Kilisi ma Wapômbên hapesañ nômkama lôkthô anên leñ lo pik, vi ma hatôm nagê ma vi ma miñ hatôm nagê ami hatôm añela lôk iniñ avaka ma iniñ nê bênbên lôk

* 1:3: Ep 1:15-16 * 1:4-5: Ep 1:15; 1Pi 1:4 * 1:7: Kol 4:12; Plm 23 * 1:9: Ep 1:16-17 * 1:11: Ep 1:19; 3:16
* 1:12: Ep 1:11,18 * 1:13: Luk 22:53; Ep 2:2 * 1:14: Ep 1:7 * 1:15: Jon 1:18; 2Ko 4:4

lôklokwaŋ takatu ba hêk kapô. Hapesaŋ nômkama lôkthô hathak Kilisi ek nê m athên bên êndên yani. ¹⁷*Kilisi hamô hamôn vêm ka nômkama lôkthô habitak. Ma havalonj nômkama lôkthô loŋ ba intu êmô tiŋiŋ. ¹⁸*Yani bôk hadum ba avômalô ôdônj êvhaviŋ lôkthô ibitak ba intu hamô hatôm avômalô êvhaviŋ lôkthô iniŋ wakadôk. Ma thêlô ma yani liŋkupik. Yani ma anyô mônj atu ba haviyô anênj ŋama ek avômalô ŋama lôkthô ba intu hamô vuliŋ ek nômkama lôkthô. ¹⁹*Wapômbênj lamavi ek anênj auk lôkmala lôkthô hamô Namalô kapô. ²⁰*Hathak Kilisi Wapômbênj hapôpêk loŋôndê ek etauviŋ nômkama sapênj anênj leŋ lo pik ek nê mô labali imbiŋ yani. Hadum nô m êŋ hathak Kilisi anênj thalaleŋ atu ba haŋgasô hathak a.

²¹*Sêbôk ma môlô ômô daimbô ek Wapômbênj. Ba udum kambom lomaloma ba intu unim auk hapôlik hathak yani. ²²*Ma doŋtom lêk hathak Kilisi anênj ŋama liŋkupik, hatauviŋ môlô ek nô mô labali imbiŋ yani lôk matheŋ ma mabuŋ lôk kambom mi ênjêk yani ma. ²³Aênj ba nobaloŋ unim ôêvhaviŋ loŋ ba numiŋ lôklokwaŋ ek miŋ nupu ami. Ma nô nê m malemim ek nô m mavi takatu ba Abô Mavi hik thô ma miŋ notak ami, êŋ ma tem nô pôm mek mavi takênj. Môlô bôk olaŋô Abô Mavi êŋ yôv. Ma bôk enaŋ bênj hadênj avômalô pik luvuluvu. Ya Pol intu, Abô Mavi êŋ anênj anyô ku.

Pol hêv avômalô matheŋ sa

²⁴Ma lêk yaleŋmavi hathak vovaŋ takatu ba hapôm ya ek nê m môlô sa. Kilisi bôk hawa vovaŋ vi, aênj ba anênj avômalô êvhaviŋ tem neja vovaŋ êŋ vi imbiŋ. Thêlô ma yani liŋkupik ma vovaŋ êntêk ba yahawa hêv Kilisi anênj liŋkupik sa ek vovaŋ sapênj atu ba Kilisi hawa ni êyô anênj daŋ. ²⁵*Wapômbênj hêv ku hadênj ya ba yahabitak avômalô êvhaviŋ iniŋ anyô ku ek yanaŋ anênj abô lôkthô bênj êndênj môlô avômalô loŋ buyaŋ. ²⁶*Abô êŋ ma abô lôk kup ba bôk havuŋi hêk loŋ kapô ek avômalô bôsêbôk bôlada halêm ba halêm. Ma doŋtom lêk hik thô halêm yaiŋ ek anênj avômalô matheŋ. ²⁷Wapômbênj lahaviŋ thêlô neyala abô lôk kup êŋ. Ma abô lôk kup êŋ ma abô lôkmaŋgiŋ anônj atu ba habitak ek nê m môlô avômalô loŋ buyaŋ sa hatôm hêv avômalô Israe l sa. Ma abô lôk kup êŋ ma aêntêk. Kilisi hamô môlô ŋê loŋ buyaŋ kapô ba intu ôêv malemim ek nô mô Kilisi anênj lôkmaŋgiŋ kapô. ²⁸Aênj ba intu yêlô anaŋ Kilisi bênj hadênj avômalô sapênj. Yêlô adônj lôk anaŋ abô lôklokwaŋ hathak auk mavi sapênj ek thêlô lôkthô nimitak ŋê mabuŋ anônj imbiŋ Kilisi ek ini nê mô Wapômbênj ma. ²⁹*Ba intu yahadum ku bênj lôk vovanik hathak Kilisi anênj lôklokwaŋ atu ba hadum ku bênj hamô yakapôlônj.

2

¹Yaleŋhaviŋ môlô noyala nena yahadum ku lôk vovanik bênj ek môlô lôk avômalô Laodisia lôk avômalô êvhaviŋ lôkthô atu ba miŋ bôk êyê ya ami. ²Yahadum ku êŋ ek yambatho môlô lôkthô kapôlômim loŋ ek nosak doŋtom lôk lemimbiŋ am ek noja auk lôkmaŋgiŋ sapênj ek noyala Wapômbênj anênj auk atu ba havuŋi katô. Auk êŋ ma Kilisi da. ³*Ma auk lôkmaŋgiŋ lôk auk bênj sapênj havuŋi hamô yani kapô hatôm payeŋ mavi ek nê m alalô sa.

⁴*Yahanaŋ abô takênj ek anyôla miŋ êmbôv môlônim auk esak abô lêlêyaŋ mavi la ba esau môlô ami. ⁵*Miŋ yahamô haviŋ môlô ami, ma doŋtom yadahôlônj hamô haviŋ môlô. Ma yahayê môlô ômô thêthônj mavi ba ôêvhaviŋ Kilisi lôklokwaŋ ba intu yaleŋmavi anônj.

Lôkmala lukmuk

⁶Bôk owa Yisu Kilisi hatôm unim Anyô Bêŋ yôv. Ba intu nô mô imbiŋ yani aênj iyom. ⁷*Numiŋ lôklokwaŋ êtôm alokwaŋ lôk ŋgalôk ma nodav unim ôêvhaviŋ êyômô yani ek

* 1:17: Jon 1:1; 8:58 * 1:18: Ap 26:23; Ep 1:22-23; ALK 1:5 * 1:19: Kol 2:9 * 1:20: Ep 1:10 * 1:21: Lom 5:10; Ep 2:12 * 1:22: Lom 5:10; Ep 5:27 * 1:25: Ep 3:2,7-8 * 1:26: Lom 16:25-26; Ep 3:5,9 * 1:29: Ep 3:7,20; Plp 4:13 * 2:3: 1Ko 1:24,30 * 2:4: Lom 16:18 * 2:5: 1Ko 5:3 * 2:7: Ep 3:17

unim ôêvhaviņ imbitak lôklokwaņ êtôm atu ba bôk êdônj môlô. Ma nônêm lemimmavi êndêj Wapômbêj êtôm ŋaņ hasôv halôk bônj.

⁸ Noyabiņ am dedauj mavi ek avômalô vi miņ nesau môlô esak auk pik lôk abô takatu ba hayovak oyaņ ami. Ôêvhaviņ iniņ abô ma hatôm etak o halôk kola kapô. Thêlô ewa auk takêj halêm anêj auk bô lôk ŋgôk takatu ba eyabiņ pik ma miņ Kilisi ami ⁹* ek malê nena Wapômbêj anêj auk lôkmala sapêj hamô Kilisi liņkupik kapô. ¹⁰* Yani hamô vuliņ ek lôklokwaņ lôk athêj bêj lôkthô. Môlô ômô haviņ yani ba intu Wapômbêj hêv anêj lôkmala hadêj môlô ba lôkmala êj intu haņgasô hayô môlô vôn. ¹¹* Ma tabô engothe kupik hik anônj hamiņ môlô takatu ba ôêvhaviņ Kilisi. Miņ engothe kupik hathak baheņiņ ami. Mi, Kilisi da hadum ku hêk môlô kapôlômim ba hadabêj môlônim kapôlômim bô vê. ¹²* Ba uthik ŋaņ ma Wapômbêj halav môlô haviņ Kilisi. Ma hathak unim ôêvhaviņ Wapômbêj anêj lôklokwaņ atu ba hik Kilisi liņ ma hik môlô liņ haviņ.

¹³* Sêbôk atu ba Kilisi miņ haņgothe kapôlômim bô vê ami denaņ, ma kapôlômim bô êj havalonj môlô lonj ba udum kambom lomalama lôk ômô hatôm ŋê ŋama. Êj ma Wapômbêj hêv unim kambom sapêj vê ba hadum ba ômô lôkmala haviņ Kilisi. ¹⁴* Sêbôk ma alalô leņiņôndônj kôtônj ba abuliņ abô balabuņ ba intu tem injik i liliņ ba nêm vovaņ êndêj alalô. Ma doņtom Wapômbêj hamiņ abô balabuņ anêj vovaņ takêj lonj siņ ba hik lonj hathak a haviņ Kilisi. ¹⁵ Ma hathak Kilisi anêj ŋama hathak a, ma Wapômbêj hamô ŋgôk bêj bêj lôk ŋgôk lôk athêj lu ba hêv iniņ nômkama vovak vê. Vêm ma halom thêlô ba hi hadô hamiņ avômalô maleņiņ ma hêv mama bêj hadêj thêlô.

Abô hathak ŋê pik iniņ balabuņ

¹⁶* Aêj ba ŋê doho etatale môlô hathak nôm takatu ba oaņ lo unum ma waklavônj ôêv yeņ lo waklavônj ayônj lukmuk ma waklavônj Sabat, êj ma miņ nodanô iniņ abô ami.* ¹⁷* Nôm takêj lôkthô ma yaôna ma hatôm dahô atu ba halêm hamônj ek alalô nagê vêmam ka miņ nôm anônj emberj yam. Ma nôm anônj êj ma Kilisi da. ¹⁸ Avômalô doho esopa iniņ auk bô ba ebam i oyaņ hathak iniņ kobom êv yeņ. Thêlô enaņ nena thêlô etauiņ i ba esopa iniņ niaviņ takatu ba êyê ba intu êv yeņ hathak aņela. Miņ notak i ek netatale môlô ba nênmêm unim vuli mavi vê ami. ¹⁹* Ŋê êj miņ evalonj Kilisi atu ba hatôm leņviņkupik anêj wakadôk lonj ami. Leņviņkupik êj ma ŋê êvhaviņ Kilisi. Ma hathak hayabiņ leņviņkupik êj lôkthô dedauj mavi ek nimbitak lôklokwaņ ba nedahaliņ i mavi ma nindumbak esak lôklokwaņ atu ba Wapômbêj hêv.

²⁰* Môlô bôk oma yôn haviņ Kilisi ba intu ŋgôk takatu ba eyabiņ pik êntêk ma miņ eyabiņ môlô ami. Ma esopa pik anêj balabuņ hatôm pik hayabiņ môlô denaņ eka? ²¹ Pik anêj balabuņ hanaņ nena, “Miņ ombalonj ami! Miņ noņgwaņ ami! Miņ ôsôm ami!” ²²* Balabuņ takêj halêm anêj avômalô pik iniņ auk lôk iniņ abô takatu ba êdônj ba enaņ hathak nôm takatu ba aņ lo anum iyom vêm ma mi. ²³ Ŋê takatu ba êdônj balabuņ takêj esonj nena balabuņ êj ma auk mavi ek nêm avômalô sa ek nênmêm yeņ lôk nênmêm vovaņ êndêj leņviņkupik ek indum Wapômbêj lamavi. Ma doņtom mi, balabuņ takêj miņ hatôm nêm avômalô sa ek netak iniņ thethaņak ami.

3

Alalô aviyô ba awa lôkmala haviņ Kilisi

¹* Aêj ba Wapômbêj bôk hik môlô liņ haviņ Kilisi ba ômô lôkmala. Ma lêk Kilisi hamô Wapômbêj baņ vianônj hamô malak leņ. Ba intu nômô lêlê esak nômkama malak leņ iyom. ²* Ma nônêm auk esak nômkama vuliņ, ma miņ nômkama pik ami. ³ Môlô bôk

* 2:9: Jon 1:14,16 * 2:10: Ep 1:21-22 * 2:11: Lom 2:29 * 2:12: Lom 6:4 * 2:13: Ep 2:1,4-5 * 2:14: Ep 2:14-16; 1Pi 2:24 * 2:16: Lom 14:1-13 * 2:16: ‘Sabat’ ma abô Hiblu ma anêj ôdônj nena, ‘Waklavônj neja lovak.’ * 2:17: Hib 8:5 * 2:19: Ep 2:21; 4:16 * 2:20: Gal 4:3,9; 1Ti 4:3 * 2:22: Mat 15:9 * 3:1: Mak 12:36; 16:19; Ep 1:20 * 3:2: Mat 6:33

oma yôv ba unim lôkmala hakopak hamô haviņ Kilisi atu ba hadahaliņ haviņ Wapômbêņ.
⁴ Kilisi ma môle nim lôkmala ba anêņ waklavôņ endelêm ma tem nôlêm yaiņ imbiņ yani lôk anêņ lôkmaņgiņ.

⁵ *Aêņ ba uņgwik kambom pik sapêņ atu ba hamô môle kapôlômim vônô: sek waliliņ lôk auk lônġôlôn ma thethaņak lôk leņiņhaviņ kambom lôk maleņiņkilik hathak nômkama. Maleņkilik ma hatôm êv yeņ hathak ŋġôk. ⁶ Avômalô leņôndôņ kôtôņ intu ethak idum nôm takêņ ba intu tem nêpôm Wapômbêņ anêņ lamaniņ. ⁷ Sêbôk ma môle ômô aêņ ba osopa loņôndê kambom takêntêk haviņ. ⁸ *Ma doņtom lêk ma notak kambom sapêņ atu ba hamiņ môle kapôlômim aêntêk: lemimmaniņ lôk lemimņaņa ma kapôlômim kambom lôk onaņ abôma hathak avômalô vi lôk onaņ abô kambom. ⁹ *Môle bôk otak kapôlômim bô lôk anêņ kambom lomalama yôv. Ba intu miņ nonaņ abôyaņ êndêņ môle viyaņ ami. ¹⁰ *Ma lêk owa kapôlômim lukmuk. Ma wak nômbêņ intu ma Wapômbêņ atu ba hapesaņ kapôlômim lukmuk êņ hadum ek imbitak êtôm yanida anêņ dahô ek noyala yani mavi anôņ. ¹¹ *Ba intu avômalô takatu ba bôk ewa kapôlônġiņ lukmuk yôv, lôkthô ma êtôm doņtom iyom. Avômalô Israeļ lôk avômalô loņ buyaņ, ma vi atu ba eņgothe kupik lôk vi atu ba miņ eņgothe ami, ma vi atu ba ŋê kamuņ lôk vi atu ba alonaņ anôņ, ma vi atu ba êmô alaņsi vibiņ lôk vi atu ba idum ida iniņ ku, lôkthô êtôm doņtom iyom. Kilisi intu bêņ ek nômbêņ takêņ lôkthô ba hamô haviņ alalô sapêņ.

¹² *Wapômbêņ lahaviņ môle ba bôk habi baņ hayô hêk môle ek numbitak anêņ avômalô matheņ. Ba intu numbuliv am siņ esak kobom leņiņhiki hatôm vovaņ haliņ anyô lôk nundum mavi êndêņ anyô yaņ ma notauviņ am ba nômô labalina lôk maliņaô. ¹³ *Ma anyô te hawa auk lokbaņ hathak yaņ ma embaloņ kapô loņ. Ma malem thêlêv hathak anyô yaņ ma otak anêm kapôlôm kambom êņ. Anyô Bêņ bôk hêv anêm kambom vê yôv, ba intu undum aêņ iyom. ¹⁴ *Ma ôkôk leņiņhaviņ êyôņġêk nôm takêņ vôv. Leņiņhaviņ havaloņ lôkthô loņ majaņ anôņ.

¹⁵ *Môle lôkthô bôk othak doņtom ba ubitak Kilisi anêņ liņkupik doņtom ba halam môle ek nômô yôhok imbiņam. Ba intu notak Kilisi anêņ yôhok ek eyabiņ môle kapôlômim. Ma nônêm lemimmavi êndêņ Wapômbêņ wak nômbêņ intu sapêņ. ¹⁶ *Nômbôlô Kilisi anêņ abô êmô kapôlômim siņ ek nôndôņ lôk uņgwik auk mavi sapêņ thô imbiņ am. Nônêm yeņ atu ba hêk Wapômbêņ anêņ kapya yeņ lôk yeņ matheņ lôk yeņ atu ba Lovak Matheņ hêv ek nônêm lemimmavi êndêņ Wapômbêņ êndok kapôlômim. ¹⁷ *Nômkama lôkthô atu ba môle udum ba onaņ ma nundum lôkthô esak Anyô Bêņ Yisu Kilisi anêņ athêņ. Ma hathak yani ma nônêm lemimmavi êndêņ Kamik Wapômbêņ.

Pol anêņ abô hadêņ ŋê matheņ lodôņlodôņ

¹⁸ *Môle avi lôk anyô, nômô unim anyô vibiņ. Êņ ma mavi ek avi atu ba hasopa Anyô Bêņ.

¹⁹ *Ma môle anyô, lemimimbiņ vônimi ma miņ nosaņ i ami.

²⁰ *Ma môle avômena, nôwê lemami lo lemtami iniņ abô sapêņ vibiņ. Nôm êņ hadum Anyô Bêņ lamavi.

²¹ *Ma môle lami miņ nosaņ i kakapuk ami, êņ ma tem undum nalumi maleņiņ tiyamtiyam.

Pol anêņ abô hanay hadêņ ŋê ku lôk anêņ alaņsi

²² *Ma môle vi atu ba lôk alaņsi, nôwê unim alaņ iniņ abô sapêņ vibiņ. Ma unim alaņ hamô mena mi la, ma nundum iniņ ku dedaņ mavi. Ma miņ nundum unim ku mavi êndêņ wak takatu ba yani hamô ek nêm lamavi êndêņ yani iyom ami. Mi, nôkô ek Anyô

* 3:5: Lom 6:6,11; Ep 4:19; 5:3-6 * 3:8: Ep 4:25-29; 5:4 * 3:9: Ep 4:22,25 * 3:10: Ep 4:24 * 3:11: Gal 3:28
 * 3:12: 1Pi 2:9 * 3:13: Ep 4:2,32 * 3:14: Lom 13:8-10 * 3:15: 1Ko 12:27; Ep 4:4; Plp 4:7 * 3:16: Ep 5:19
 * 3:17: 1Ko 10:31; Ep 5:20 * 3:18: Ep 5:22 * 3:19: Ep 5:25 * 3:20: Ep 6:1 * 3:21: Ep 6:4 * 3:22: Ep 6:5-8

Bêj ba nundum unim ku sapêj lôk kapôlômim. ²³ Ba intu ku alêla takatu ba udum ma nundum lôk kapôlômim êtôm udum Anyô Bêj anêj ku ma miñ jê pik iniñ ami. ²⁴ Êj ma oyala nena ku takatu ba udum ek unim anyô bêj, êj ma Anyô Bêj Kilisi anêj ku ba lemimimbi nena tem injik ku anêj vuli sam êndêj môlô. ²⁵ *Ma doñtom opalêla takatu ba idum kambom ma tem neja kambom êj anêj vuli viyañ. Wapômbêj hathak hadum aêj hadêj avômalô lôkthô ba miñ lahabi iniñ athêj ami.

4

¹ *Ma môlô alañsi takatu ba unim jê ku êmô, noyala nena unim Anyô Bêj doñtom aêj iyom hamô malak leñ. Ba intu nundum kobom thêthôj lôk mavi êndêj i.

Pol hapôviñ thêlô ek netej mek

² *Môlô nônmê lêlê ba notej mek lemimvidoj lôk nônmê lemimmavi êndêj Wapômbêj. ³ *Ma notej mek ek yêlô imbiñ ek Wapômbêj nêmbalar vê ek yêlô nanañ anêj abô hathak Kilisi atu ba havuñi êlêm yaiñ. Abô êj intu lêk yahamô koladôj hathak. ⁴ Ba intu notej mek ek yanañ abô êj ni yaiñ êtôm Wapômbêj anêj lahaviñ ek avômalô sapêj neyala.

⁵ *Ômô havij jê takatu ba miñ êvhaviñ ami, ma nomberj lôk auk mavi wak nômbêj intu ma nômbôlêm loñôndê atu ba nuñgwik Kilisi thô êndêj i. ⁶ *Undum ek anêmbô sapêj ida yôhokna êtôm nômbô lôk ñgwêk ek oyala loñôndê ôwê avômalô tomtom iniñ abô viyañ mavi.

Pol hêv Tikikus lo Onesimiba i Kolosi

⁷ *Alalôaniñ aiyañ anôj Tikikus tem enañ êndêj môlô esak malêla takatu ba hapôm ya. Yani ma anyô ku majañ te ba hathak hadum Anyô Bêj anêj ku havij ya. ⁸ *Yahêv yani hathôk hathak ôdôj êntêk ek enañ nena lêk yêlô amô aisê ek indum môlô kapôlômim mavi. ⁹ *Ma yahêv alalôaniñ aiyañ anôj Onesimi hathôk havij Tikikus. Yani ma môlôda te atu ba hamiñ majañ. Thai tem nenañ esak nômbô takatu ba habitak loj êntêk.

Pol hêv thêlôniñ leñimavi hadêj avômalô Kolosi

¹⁰ *Alistakas atu ba hamô koladôj havij ya hêv anêj lamavi hadêj môlô. Ma Mak, Balabas anêj naha hêv anêj lamavi hadêj môlô havij. Mak hathôk ek môlô ma nosopa abô takatu ba bôk yahanañ ba noja yani thô. ¹¹ Ma Yisu ôpatu ba elam nena Jastas hêv anêj lamavi havij. Anyô lô êntêk êv ya thêvô bêj anôj. Thêlô êj ma jê Israêl ba idum ku enañ abô hathak Wapômbêj anêj loj lôklijak havij ya. Israêl miñ bêj anôj êmô havij ya ami. Mi, thêlô lô êntêk iyom.

¹² *Eaplas, ma môlôda te, hêv anêj lamavi hadêj môlô. Yani ma Yisu Kilisi anêj anyô ku ba hathak havaloj môlô loj lôklokwañ hathak mek ek môlô numij êtôm jê talañ ek noyala Wapômbêj anêj lahaviñ katô. ¹³ Yahanañ avanôj biñ nena yani hathak hadum ku bêj hathak môlô lôk avômalô Laodisia lo Hielapolis. ¹⁴ *Alalôaniñ aiyañ anôj dokta Luk lôk Dimas êv iniñ leñimavi hadêj môlô havij.

¹⁵ Nônmê yenañ yalenmavi êndêj aiyañ thêlô anêj Laodisia lôk Nimpa ma jê êvhaviñ takatu ba êv yeñ êmô anêj unyak.

¹⁶ Môlô te hasam kapyâ êntêk hadêj môlô yôv, ma nônmê ni êndêj avômalô êvhaviñ anêj Laodisia ek nesam imbiñ. Ma kapyâ atu ba yahato ek Laodisia, thêlô nindum aêj iyom ek môlô nosam. ¹⁷ *Ma nonañ êndêj Alkipus nena, “Ku atu ba Wapômbêj hêv hadêj o, ma undum ku êj dedaun mavi.”

¹⁸ *Ya Pol, hathak yada yabaheñ ma yahato yalenmavi êntêk hadêj môlô.* Yahamô

* 3:25: Lom 2:11 * 4:1: Ep 6:9 * 4:2: Ep 6:18; Plp 4:6 * 4:3: Lom 15:30; Ep 6:19 * 4:5: Ep 5:15-16
 * 4:6: Ep 4:29; 1Pi 3:15 * 4:7: Ep 6:21 * 4:8: Ep 6:22 * 4:9: Plm 10-12 * 4:10: Ap 12:12; 13:13; 15:37-39;
 2Ti 4:11 * 4:12: Kol 1:7; Plm 23 * 4:14: Plm 24 * 4:17: Plm 2 * 4:18: 1Ko 16:21 * 4:18: Anyô yañ
 hêv Pol sa ba hato anêj abô halôk kapyâ. Ma Pol da hato anêj lamavi iyom hathak yanida bañ. Nongô Lom 16:22.

koladôḡ ba intu lemimimbi ya. Wapômbêḡ anêḡ wapôm êmô imbiḡ môlô.

Kapyra môn̄ atu ba Pol hato hi Tesalonaika Abô môn̄

Tesalonaika ma malak bêt̄ hamô ñgwêk dañ. Avômalô loñ êñ ma hatôm 200,000. Plovins Masedonia iniñ gavman êmô Tesalonaika ba eyabiñ plovins.

Pol bôk hawa Abô Mavi ba hi Tesalonaika, ma doñtom ñê Israēl doho leññmaniñ. Ba intu hasôv ba hi Belia vêm ma hi Atens vêm ma hi Kolin (Ap 17-18). Yani hayô loñ êñ ma hato kapyra êntêk hadêñ avômalô Tesalonaika. Yani bôk hamô haviñ avômalô Tesalonaika sawa bidoñ ma hatak i ketheñ ba hi ba intu hato ek embatho iniñ êvhaviñ loñ ek nimiñ lôklokwañ esak malaiñ. Ma hato abô hathak Wapômbêt̄ anêñ lahaviñ takatu ba nêmo lo nember̄ esak lôk malêla takatu ba tem êpôm ñê êvhaviñ takatu ba bôk ema hadêñ waklavôn̄ atu ba Yisu miñ halêm pik ami denañ.

Êntêk ma Pol anêñ kapyra môn̄ atu ba hato hi ek thêlô hadêñ 51 AD la.

Pol hêv lamavi

¹*Ya Pol ma Silas lo Timoti ato kapyra êntêk hadêñ môlô avômalô ôêvhaviñ takatu ba ômo haviñ Kamik Wapômbêt̄ lo Anyô Bêt̄ Yisu Kilisi anêñ Tesalonaika.

Wapôm lôk labali êmô imbiñ môlô.

Pol lamavi hathak avômalô Tesalonaika iniñ êvhaviñ

²Wak nômbêt̄ intu sapêñ ma yêlô aêv leññmavi hadêñ Wapômbêt̄ hathak môlô sapêñ ba atej mek ek môlô ma miñ atak ami. ³*Yêlô amô alalôaniñ Kamik Wapômbêt̄ thohavloma ba leññhabi môlônim ôêvhaviñ anêñ ku lôk lemimhaviñ avômalô ba ôêv i sa lôk ôêv malemim ek alalôaniñ Anyô Bêt̄ Yisu Kilisi anêñ waklavôn̄ endelêm ba umiñ lôklokwañ.

⁴Aiyañ thêlô, Wapômbêt̄ lahaviñ môlô ba yêlô ayala nena bôk halam môlô yôv ek numbitak yani anêñ ⁵*ek malê nena môn̄ anôn̄ ma yêlô aêv Abô Mavi hadêñ môlô ma miñ halêm hatôm abô oyañ ami. Mi, halêm haviñ lôkliñyak lôk Lovak Mather̄ ma kapôlôn̄iñ anôn̄. Ma môlô oyala kobom takatu ba yêlô bôk adum amô môlô malêvôn̄ ek hêv môlô sa. ⁶*Wak êñ ma môlô ôpôm malaiñ lomaloma, ma doñtom owa abô takatu thô lôk kapôlômim mavi atu ba halêm anêñ Lovak Mather̄. Udum aêñ ba intu osopa yêlô lôk Anyô Bêt̄ veññgwam. ⁷Êñ ma hatôm môlô uik loñôndê mavi thô hadêñ avômalô êvhaviñ sapêñ anêñ plovins Masedonia lo Akaia. ⁸Ma anêñ môlô ma Anyô Bêt̄ anêñ abô hi yañ ba halañ hatôm lavuak hêk Masedonia lo Akaia. Ma doñtom miñ hamô loñ êñ iyom ami. Mi, avômalô pik sapêñ elañô abô hathak môlônim ôêvhaviñ Wapômbêt̄. Aêñ ba yêlô a loñ buyañ ma thêlô bôk elañô yôv. ⁹Ma enañ nena môlô owa yêlô thô mavi anôn̄ ba otak unim ñgôk ma ole am liliñ ek udum Wapômbêt̄ avanôn̄ atu ba hamô lôkmala anêñ ku. ¹⁰Lôk oyabiñ anêñ Nakaduñ atu ba bôk hik liñ hêk ñama. Yisu tem êlêm anêñ leñ ek nêmo alalô vê êñjêk waklavôn̄ lamaniñ atu ba tem imbitak ember̄ yam.

2

Pol anêñ ku takatu ba bôk hadum hêk Tesalonaika

¹Aiyañ thêlô, môlô oyala nena yêlô bôk ayô amô haviñ môlô ma miñ aêv yak ami. Mi, ku êñ hik anôn̄. ²*Ma môlô oyala nena yêlô bôk awa vovañ lôk mama hêk Pilipai. Vêm ma yêlô atak Pilipai ba a môlônim loñ ma Wapômbêt̄ havatho yêlô loñ ba hêv yêlô sa ek miñ nakô esak ñê lôklokwañ takatu ba imiñ yêlô loñ siñ ami. Aêñ ba intu anañ Wapômbêt̄ anêñ Abô Mavi hadêñ môlô. ³Abô takatu ba yêlô asoñ môlô lokwañ miñ halêm anêñ

* 1:1: Ap 17:1-9 * 1:3: 1Ko 13:13; Kol 1:4-6 * 1:5: 1Ko 2:4-5 * 1:6: Ap 17:5-9 * 2:2: Ap 16:19-24; 17:1-9

auk lokbarj l k auk l ng l n ma adum ek nasau m l  ami. ⁴* Mi an n. Wap mb n b k hay  y l  nena hat m ba intu hatak ku nana  an n Ab  Mavi b n hal k y l  baherj. A n ba y l  mi  ana  ab  ek indum av mal  le njmavi ami. Mi, y l  adum ek indum Wap mb n atu ba hatitij y l  kap  mavi. ⁵ M l  oyala nena y l  mi  ana  ab  ek nad k m l  lemim mena nasau m l  ek naja m l nim n mlate ami. Mi an n, Wap mb n da ham  ba hay  y l . ⁶ Ba intu mi  adum ek m l  mena av mal  la nebam y l  ami.

⁷ Y l  ma Kilisi an n aposel ba intu hat m naterj m l  ek n n m y l  sa. Ma do tom d , y l  b k am  labali mavi havi  m l  hat m avi te hayabi  an n nali. ⁸ S b k ma y l  le njhavi  m l  b n an n ba intu y l  le njmavi ba a v Wap mb n an n Ab  Mavi had n m l  l k y l  a v y l da havi  ek mal  nena y l  le njhavi  m l  b n an n. ⁹* Aiyarj th l , lemimimbi ku takatu ba y l  b k adum am  havi  m l . Y l  am  ek ana  Wap mb n an n Ab  Mavi, ma do tom wak lo b l v n ma adum ku b n havi  ek nap m n m nan arj ek n m le njkupik sa. Y l  adum a n ek mi  nan m malai  te  nd n m l  ami. ¹⁰ M l  l k Wap mb n oyala nena yılı b k adum kobom mathe  l k th th n ma kambom mi h k av mal  male nj had n m l  av mal  takatu ba  v havi . ¹¹* Ma m l  oyala nena yılı b k adum had n m l  tomtom hat m lamb  hayabi  nali. ¹² Ba asonj m l  lokwarj l k ath  m l  ba aya ma a v auk mavi ek n m   t m Wap mb n an n lahavi . Yani ma  patu ba halam m l  ek n m  an n lo  l kli yak l k l kma njij kapı.

¹³* Ma yılı athak ana  le njmavi had n Wap mb n hat m wak n mb n intu hathak yılı b k ana  Wap mb n an n ab  had n m l  ba ola   ba  v havi  nena ab   n ma Wap mb n da an n ab , ma mi  nosonj nena any  late an n ab  ami. Mi, ab   n ma hal m an n Wap mb n ba hadum ku ham  m l  n   v havi  kap l mim. ¹⁴* Aiyarj th l , m l  b k ova  hat m Wap mb n an n av mal  an n Israel takatu ba  v havi  Yisu Kilisi. M l  da unim av mal  b k  v vova  had n m l  hat m av mal  Israel b k  v had n ini  av mal  takatu ba  v havi  Yisu. ¹⁵* Av mal  Israel  n b k ik Any  B n Yisu l k plopet p p n  ma  v y l  v  havi . Wap mb n mi  lamavi hathak th l  ami, ma th l  ethak  p lik ek av mal  pik sap n ¹⁶ ba idum ek nimi  y l  lo  si  ek mi  nana  Wapômbên an n ab   nd n n  lo  buyarj ek Wapômbên n m th l  bulubi  ami. Ba intu th l ni  kambom hathak halumbak ba Wapômbên an n lamani  l k hay  ham  i y v.

Pol lahiki ek  nj  avômalô Tesalonaika

¹⁷ Aiyarj th l , b k  v y l  v  h k m l  vauna ba abitak hat m avômalô balonj, ma do tom y l  kap l ni  ham  havi  m l  dena . Ba intu y l  le njhiki b n an n ek nag  m l , l k adum lôklokwarj ek nas k esak lo b . ¹⁸ Y l ani  auk lôklokwarj ek nas k nag  m l  ma ya Pol yahadum lôbôlôn ek yas k, ma do tom Sada  hami  y l  lo  si . ¹⁹* Mal  te intu tem indum y l  male nj mavi l k le njmavi l k  t m kulonj k k l  atu ba n m ath n b n  nd n y l   nj k Any  B n Yisu thohavloma  nd n waklavôn endelêm? M l  iyom! ²⁰ Avanôn, m l  ma y l ani  l kma njij l k le njmavi an n.

3

Pol hıv Timoti hi Tesalonaika

¹* B k yılı le njmalai  hathak m l  ba mi  hat m nayabi  sawa daim ami. Ba intu yılı le njhabi nena yai iyom nam  Atens ²* ma nan m Timoti  s k. Yani ma y l ani  aiyarj ba yılı l kth  ma Wap mb n an n n  ku havi  i ek ana  Kilisi an n Ab  Mavi b n. Y l   v yani ek embatho m l  lo  l k  s  m l  li  esak unim  v havi  ³* ek malai  lomaloma mi  imbuli  m l  ami. M l  b k oyala y v nena Wapômbên b k hatak

* 2:4: Gal 1:10 * 2:9: Ap 20:34 * 2:11: Ap 20:31 * 2:13: 2Te 2:13 * 2:14: Ap 17:5 * 2:15: Ap 9:23,29;
13:45,50; 14:2,5,19 * 2:19: Plp 2:15-16; 4:1; 2Te 1:4 * 3:1: Ap 17:15 * 3:2: Ap 16:1-3 * 3:3: 2Ti 3:12

malaiŋ takêŋ ek êpôm alalô takatu ba aêvhaviŋ. ⁴ Sêbôk atu ba yêlô amô haviŋ mômô ma anarŋ lôbôlônŋ nena tem alalô naja malaiŋ lomalomama. Ma mômô oyala nena nôm takêŋ lêk habitak yôv. ⁵ Ba intu miŋ hatôm yêlô namô sawa daim ami ba yahêv Timoti hathôk ek ênjê mômônim ôêvhaviŋ. Yakô ek anyô halôk avômâlô leŋiŋ atu* esau mômô ba yêlôaniŋ ku takatu ba adum hathak mômô tem imbitak êtôm nôm oyarŋ.

Timoti hêv Pol thêvô hathak Tesalonaika iniŋ êvhaviŋ

⁶ *Ma lêk Timoti hatak mômô ba halêm hathak loŋbô ma hawa abô mavi hathak mômônim ôêvhaviŋ lôk lemimhaviŋ. Yani hanaŋ nena mômô othak lemimhabi yêlô lôk lemimmavi. Ma lemimhaviŋ lôklokwaŋ ek ôŋgô yêlô ma yêlô aêŋ iyom. ⁷ *Ba intu aiyaŋ thêlô, mômônim ôêvhaviŋ hêv yêlô thêvô hathak malaiŋ lôk vovaŋ lomalomama takatu ba hapôm yêlô. ⁸ Êŋ ma yêlô ayala nena mômô umiŋ lôklokwaŋ hathak Wapômbêŋ ba intu hadum yêlô amô lôkmala hathak loŋbô. ⁹ Ma yêlô abô ba leŋiŋmavi anêŋ dôêŋ hathak mômô hêk Wapômbêŋ ma ba intu miŋ hatôm nabam leŋiŋmavi êŋ katô êndêŋ Wapômbêŋ ami. ¹⁰ Wak lo bôlôvôŋ ma yêlô aterŋ mek lôklokwaŋ ek nasôk nagê mômô lôk nanêm mômô sa esak nôm takatu ba mi denaŋ ek unim ôêvhaviŋ injik lôkanôŋ.

Pol hateŋ mek hathak avômâlô Tesalonaika

¹¹ *Alalôaniŋ Kamik Wapômbêŋ da lôk alalôaniŋ Anyô Bêŋ Yisu tem nepesaŋ loŋôndê thêthônŋ te ek yêlô nasôk nagê mômô. ¹² Ma Anyô Bêŋ indum ek mômô lemimimbiŋ avômâlô êvhaviŋ lôk avômâlô sapêŋ bêŋ anôŋ êtôm yêlô adum hadêŋ mômô. ¹³ Ma yani embatho mômô kapôlômim loŋ ek mômô nômô mathêŋ ma kambom mi ênjêk alalôaniŋ Kamik Wapômbêŋ ma êndêŋ wak atu ba alalôaniŋ Anyô Bêŋ Yisu endelêm imbiŋ anêŋ ŋê mathêŋ.

4

Nasopa Wapômbêŋ anêŋ lahaviŋ

¹ Yôv, aiyaŋ thêlô, yêlô bôk adôŋ mômô hathak Wapômbêŋ anêŋ loŋôndê nômô lo nombenŋ ek nundum yani lamavi ma lêk osopa yôv. Ma yêlô asoŋ mômô lokwaŋ hathak Anyô Bêŋ Yisu anêŋ athêŋ nena nosopa loŋôndê êŋ mathalaleŋ. ² Mômô oyala abô takatu ba yêlô bôk aêv hadêŋ mômô hathak Anyô Bêŋ Yisu anêŋ lôklokwaŋ yôv.

³ *Êntêk ma Wapômbêŋ anêŋ lahaviŋ nena mômô numbitak mathêŋ ba notak sek waliliŋ. ⁴ *Yani lahaviŋ mômô tomtom noyabiŋ unim kupik êtôm Wapômbêŋ anêŋ ek avômâlô lôkthô nebam. ⁵ Miŋ thethaŋak êmbôv o inaŋ ŋê daluk ami. Thêlô miŋ eyala Wapômbêŋ ami. ⁶ Ma miŋ mômô nosau mômôviyaŋ ba nundum sek esak vêŋi ami. Yêlô bôk anarŋ lôklokwaŋ hadêŋ mômô yôv nena Wapômbêŋ tem nêm vovaŋ viyaŋ esak nôm takêŋ lôkthô. ⁷ *Wapômbêŋ miŋ halam alalô ek namô lelaik ami. Mi, halam alalô ek namô mathêŋ. ⁸ *Aêŋ ba ôpatu ba hadô abô êntêk ma hadô Wapômbêŋ atu ba hêv anêŋ Lovak Mathêŋ hadêŋ mômô. Ma miŋ hadô anyô iyom iniŋ abô ami.

Alalô leŋiŋimbiŋ avômâlô

⁹ *Wapômbêŋ bôk hadôŋ mômô yôv hathak kobom leŋiŋimbiŋ mômôviyaŋ ba intu yêlô miŋ hatôm nato abô esak kobom êŋ ami. ¹⁰ Mômô bôk udum aêŋ hadêŋ mômôviyaŋ takatu ba êmô malak nenanena anêŋ plovins Masedonia kapô. Ma doŋtom aiyaŋ thêlô, yêlô asoŋ mômô lokwaŋ ek nundum aêŋ mathalaleŋ. ¹¹ *Ma nundum ek nômô labalina lôk noyabiŋ amda unim ku. Ma nundum ku ek nônêm am sa êtôm atu ba yêlô bôk anarŋ hadêŋ mômô yôv. ¹² Nundum aêŋ ek miŋ nônêm malaiŋ êndêŋ anyô yaŋ ek eyabiŋ mômô ami, lôk ŋê takatu ba miŋ êvhaviŋ ami tem nêgê mômônim kobom nena mavi anôŋ.

Waklavôŋ Yisu endelêm

* 3:5: Anyô êŋ ma Sadarj. * 3:6: Ap 18:5 * 3:7: 2Te 1:4 * 3:11: 2Te 2:16-17 * 4:3: 1Te 5:23; 1Pi 1:16
* 4:4: 1Ko 6:13 * 4:7: Hib 12:14; 1Pi 1:15-16 * 4:8: Luk 10:16; 2Ko 1:22 * 4:9: Jon 13:34 * 4:11: Ep 4:28

¹³ Aiyaj thêlô, yêlô leñihaviñ mólô noyala katô esak malêla takatu ba tem êpôm ñê êvhaviñ takatu ba bôk ema yôv. Yakô mólô kapôlômim malaiñ êtôm ñê daluk takatu ba miñ êv maleñij ek nimbiyô esak loñbô ami. ¹⁴* Alalô êvhaviñ nena Yisu hama ba haviyô hathak loñbô. Ba intu alalô aêvhaviñ nena ñê êvhaviñ Yisu takatu ba bôk ema yôv ma tem Wapômbêñ injik i liñ êtôm hik Yisu liñ ba nimbiyô esak loñbô ba nêlêm imbiñ Yisu. ¹⁵* Êntêk ma Anyô Bêñ Yisu da anêñ abô takatu ba lêk yêlô anañ. Alalô takatu ba amô lôkmala denañ ma Anyô Bêñ anêñ waklavôñ endelêm hayô ma tem miñ ana namôñ ek avômalô takatu ba bôk ema yôv ami. ¹⁶ Mi, Anyô Bêñ da tem êndôk anêñ lej lôk kaêk ma añela bêñ atu tem endam ma Wapômbêñ anêñ lavuak tem niyuv. Êñ ma ñê ñama takatu ba bôk êvhaviñ Kilisi tem nimbiyô môñ. ¹⁷ Êñ ma Wapômbêñ tem isup alalô takatu ba amô lôkmala denañ lôk ñê ñama takatu ba êvhaviñ ek napôm Anyô Bêñ êndôk buliv. Ma tem namô imbiñ yani wak nômbêñ intu sapêñ. ¹⁸ Aêñ ba nôñêm am da thêvô esak abô êntêk.

5

Nôpôpêk am ek Anyô Bêñ anêñ endelêm

¹ Aiyaj thêlô, yêlô miñ hatôm nato abô êndêñ mólô esak wak lo ayôñ alê intu ba Anyô Bêñ tem endelêm esak loñbô ami. ²* Mi. Mólô bôk oyala yôv nena Anyô Bêñ anêñ waklavôñ ma tem êlêm êtôm anyô vani halêm hadêñ bôlôvôñ. ³* Avômalô tem nenañ nena, “Alalô lêk amô mavi ma malaiñ mi.” Êñ ma ketheñ oyañ ma malaiñ bêñ tem imbulij thêlô êtôm vovañ hapôm avi lôk lasabeñ ek embathu. Ba tem miñ nêsôv ami.

⁴ Ma doñtom, aiyaj thêlô, mólô miñ ômô momañiniñ ek waklavôñ êñ indum mólô noboloba êtôm anyô vani te ami. ⁵* Mi, alalô sapêñ ma wak lo deda iniñ avômena ma miñ bôlôvôñ lo momañiniñ iniñ ami. ⁶ Ba intu napuki loñ ba namô lêlê ma miñ nanggêk êtôm avômalô vi ami. ⁷ Ma vi atu ba êk sôm, ma êk hadêñ bôlôvôñ. Ma vi atu ba inum waiñ ba elo molo, ma elo molo hadêñ bôlôvôñ. ⁸* Ma doñtom alalô ma wak anêñ ba intu napuki loñ. Ma alalôaniñ aêvhaviñ lôk leñihaviñ tem êtôm moko biñdaluk. Ma nanêm maleñ ek waklavôñ Wapômbêñ nêñ alalô bulubiñ tem êtôm akôk kuluñ vovak.

⁹ Wapômbêñ hatak alalô ek nêñ alalô bulubiñ esak alalôaniñ Anyô Bêñ Yisu Kilisi ma miñ hatak alalô ek naja anêñ lamaniñ ami. Mi. ¹⁰* Yani hama ek alalô ba intu alalô amô lôkmala mena ama ma hatôm amô lôkmala haviñ yani. ¹¹ Aêñ ba nôñêm amda thêvô lôk nobatho am loñ êtôm intu othak udum.

Ñê êvhaviñ iniñ lojôndê nesopa

¹² Aiyaj thêlô, yêlô anañ ek mólô nodovak ñê takatu ba idum ku bêñ hathak mólô lôk eyabiñ mólô hathak Anyô Bêñ anêñ ku lôk ik auk mavi thô hadêñ mólô ek notak kobom kambom. ¹³ Ma lemimimbiñ i ba nôñêm athêñ bêñ êndêñ ñê takêñ esak iniñ ku. Ma nômô yôhok mavi imbiñ am.

¹⁴* Aêñ ba aiyaj thêlô, yêlô asoñ mólô lokwañ ek nonañ lôklokwañ êndêñ ñê ku mi ek nindum ku lôk nôñêm ñê takatu ba êkô thêvô ma nôñêm ñê vau hathak êvhaviñ sa. Ma nômô maliñyaô imbiñ avômalô sapêñ. ¹⁵* Noyabiñ am ek wak nômbêñ intu ma nundum mavi imbiñ am lôk avômalô sapêñ. Ma mólô te miñ injik anyô yañ anêñ kambom liliñ ami. Mi.

¹⁶* Wak nômbêñ intu sapêñ ma lemimmavi. ¹⁷ Lôk noteñ mek ma miñ notak ami. ¹⁸* Ma nôñêm lemimmavi êndêñ Wapômbêñ esak malêla takatu ba habitak. Wapômbêñ anêñ lahaviñ nena mólô takatu ba ômô haviñ Yisu Kilisi nundum aêñ. ¹⁹* Ma miñ numiñ Lovak Matheñ anêñ ku loñ siñ ami. ²⁰ Lôk miñ nôñdô abô plopet takatu ba Lovak Matheñ

* 4:14: Lom 14:9; 1Ko 15:3-4,12 * 4:15: 1Ko 15:51-52 * 5:2: Mat 24:42-43; 2Pi 3:10; ALK 3:3 * 5:3: Mat 24:39; Luk 21:34-35 * 5:5: Lom 13:12 * 5:8: Ais 59:17; Ep 6:14,17 * 5:10: Lom 14:8-9; 1Te 4:14 * 5:14: 2Te 3:6,11 * 5:15: Lom 12:17; 1Pi 3:9 * 5:16: Plp 4:4 * 5:18: Ep 5:20 * 5:19: Ep 4:30

hêv hadêj mólô ami. ²¹* Noyawê nômkama sapêj ma nobaloj nôm takatu ba mavi loj.
²² Ma nobasiñ am ek kambom lomaloma sapêj.

²³* Wapômbêj da ma yôhók anêj ôdôj ba tem indum mólô numbitak mathêj anôj lôk eyabiñ unim dahólômim lôk auk ma kupik dedauj mavi ek kambom mi êndêj waklavôj atu ba alalôaniñ Anyô Bêj Yisu Kilisi endelêm. ²⁴ Ôpatu ba halam mólô hathak hasopa anêj abô ba tem indum aêj ek abô takêj injik anôj.

²⁵* Aiyaj thêlô, notej mek ek yêlô. ²⁶ Ma nokam mólôviyaj esak kobom yôhók mathêj. ²⁷ Yahanaj lôklokwanj hathak Anyô Bêj anêj athêj nena nosam kapyâ êntêk êndêj mólôviyaj lôkthô.

²⁸ Alalôaniñ Anyô Bêj Yisu Kilisi anêj wapôm êmô imbiñ mólô sapêj.

* 5:21: 1Jon 4:1 * 5:23: 2Te 3:13 * 5:25: Kol 4:3; 2Te 3:1

Kapya yaŋ atu ba Pol hato hi Tesalonaika Abô môn

Hatôm ayôn baheŋvi ba lahavute la atu ba Pol hamô Kolin ma hato kapya yaŋ haveŋ yam êntêk hadêŋ avômalô Tesalonaika. Pol hato ek embatho iniŋ êvhaviŋ loŋ ma hanaŋ abô doho haviŋ ek epesaŋ iniŋ auk esak waklavôn atu ba tem Yisu endelêm.

Hato hadêŋ 51 mena 52 AD la.

Pol hêv lamavi

¹ Ya Pol ma Silas lo Timoti, yêlô ato kapya êntêk hadêŋ môlô avômalô ôêvhaviŋ takatu ba ômô haviŋ alalôaniŋ Kamik Wapômbêŋ lo Anyô Bêŋ Yisu Kilisi anêŋ Tesalonaika.

² *Kamik Wapômbêŋ lo Anyô Bêŋ Yisu Kilisi iniŋ wapôm lôk labali êmô imbiŋ môlô.

Avômalô Tesalonaika miŋ êv yak hathak malaiŋ ami

³ Aiyaŋ thêlô, yêlô athak aêv leŋiŋmavi hadêŋ Wapômbêŋ hathak môlô hatôm wak nômbêŋ intu sapêŋ. Êŋ ma mavi ek malê nena môlônim ôêvhaviŋ halumbak hi ba hi ma môlô tomtom unim lemimhaviŋ môlôviyaŋ habitak bêŋ. ⁴ *Ba intu yêlô abam môlô hadêŋ avômalô êvhaviŋ anêŋ luvuluvu. Ba anaŋ nena avômalô ibuliŋ môlô ba owa malaiŋ lomalama, ma doŋtom ôêvhaviŋ Yisu ba umiŋ lôklokwaŋ denaŋ.

Wapômbêŋ tem indum abô

⁵ Nôm takêŋ hik thô nena Wapômbêŋ anêŋ hadum abô ma thêthônŋ iyom ba tem enaŋ nena môlô hatôm nômô yani anêŋ loŋ lôkliŋyak kapô atu ba lêk owa malaiŋ hathak.

⁶ *Avanônŋ, Wapômbêŋ tem indum abô thêthônŋ ba nêŋ malaiŋ êndêŋ nê takatu ba êv malaiŋ hadêŋ môlô. ⁷ *Ma nêŋ lovak êndêŋ môlô takatu ba owa malaiŋ lôk yêlô imbiŋ êndêŋ waklavôn atu ba Anyô Bêŋ Yisu lôk anêŋ aŋela lôklokwaŋ netak leŋ ba nêlêm yaŋ lôk atum dahalaŋ. ⁸ *Ma nêŋ vovaŋ viyaŋ êndêŋ nê takatu ba êthônŋ Wapômbêŋ lôk nê takatu ba miŋ esopa alalôaniŋ Anyô Bêŋ Yisu anêŋ Abô Mavi ami. ⁹ *Vovaŋ bêŋ tem imbuliŋ nê takêŋ êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ ba tem nêŋ daimbô ênjêk Anyô Bêŋ ma lôk anêŋ lôklokwaŋ lôkmaŋgiŋ. ¹⁰ *Nôm takêŋ tem imbitak êndêŋ waklavônŋ yani endelêm ek anêŋ avômalô matherŋ takatu ba êvhaviŋ nêmbô anêŋ athêŋ lôk nebam yani. Ma môlô aêŋ iyom ek malê nena môlô ôêvhaviŋ yêlôaniŋ abô haviŋ.

Eteŋ mek ek avômalô Tesalonaika

¹¹ *Ba intu yêlô atereŋ mek wak nômbêŋ intu ek môlô nena alalôaniŋ Wapômbêŋ indum ek môlô nômô êtôm atu ba yani bôk halam môlô ek nômô aêŋ, lôk nêŋ lôklokwaŋ êndêŋ môlô ek nundum nôŋ mavi takatu ba lemimhaviŋ nundum lôk nundum ôêvhaviŋ anêŋ ku sapêŋ. ¹² Ma yahateŋ mek takêŋ ek Anyô Bêŋ Yisu enja athêŋ bêŋ esak môlô ma môlô noja athêŋ bêŋ esak yani esak alalôaniŋ Wapômbêŋ lôk Anyô Bêŋ Yisu Kilisi iniŋ wapôm.

2

Anyô lêndônŋ kôtônŋ atu tem êyô

¹ Aiyaŋ thêlô, yêlôaniŋ abô te hêk ek nanaŋ êndêŋ môlô esak alalôaniŋ Anyô Bêŋ Yisu Kilisi anêŋ endelêm ba isup alalô esak doŋtom ek napôm yani. ² Anyô late hasau nena Anyô Bêŋ anêŋ waklavônŋ lêk halêm yôv, êŋ ma miŋ nosonŋ kakapuk ba unim auk endowaliŋ ketheŋ ami. Anyô late hanaŋ nena Lovak Matherŋ hêv abô êŋ mena yêlô ato abô êŋ halôk kapya ma miŋ nôŋnêŋimbiŋ thêlô ami. ³ *Lôk miŋ notak thêlô ek nesau

* 1:2: Lom 1:7 * 1:4: 2Ko 7:4; 1Te 2:19 * 1:6: Lom 12:19 * 1:7: 1Te 3:13 * 1:8: Ais 66:15 * 1:9: Ais 2:10 * 1:10: Kol 3:4 * 1:11: Kol 1:9; 1Te 1:2-3 * 2:3: 1Ti 4:1; 1Jon 2:18; 4:3

môlô ami. Mi, waklavônê êñ tem imbitak emberj yam ek waklavônê êvôliñ dômiñ hadêñ Wapômbênj lôk anyô lêndônê kôtônê anêñ waklavônê êlêm yaiñ. Yani ma anyô pik atu ba tem Wapômbênj imbuliñ. ⁴*Yani tem nêñ ida liñ ba êpôlik ek Wapômbênj lôk nômkama sapêñ takatu ba avômalô elam nena mathêñ. Ma tem ni êyô êmô Wapômbênj anêñ unyak mathêñ kapô ba enañ nena yanida ma Wapômbênj.

⁵ Bôk yahamô haviñ môlô ma yahanañ nôñ takêñ yôv. Lemim hêv siñ e? ⁶ Ma lêk oyala nôñ atu ba havalonj yani loñ ba hayabiñ waklavônê atu ba Wapômbênj hatak ek ende yaiñ. ⁷ Kobom leñôndônê kôtônê lêk hadum anêñ ku menañna hamô kapô. Tem indum aêñ endeba Wapômbênj nêñ anyô atu ba hamiñ loñ siñ vê am. ⁸*Êñ ma anyô lêndônê kôtônê êñ tem ende yaiñ. Vêñ ma tem Anyô Bêñ Yisu endelêm ma anêñ abôlêk auk tem injik ôpêñ vônô lôk anêñ deda lôkmañgiñ injik ôpêñ anêñ lôklokwañ pesa. ⁹*Anyô lêndônê kôtônê êñ tem êlêm lôk lôklokwañ bêñ ek indum Sadañ anêñ ku lôk lavônjiñ ma nômbithi oyañ lomaloma. ¹⁰ Tem indum kambom lomaloma ek esau avômalô takatu ba evenj loñôndê ñama ek malê nena thêlô miñ êvhaviñ abô avanônê takatu ba hatôm nêñ i bulubiñ ami. ¹¹ Ba intu Wapômbênj tem nêñ auk lokbañ lôkliñyak ek esau thêlô ek nêñemimbiñ abôyañ takatu. ¹² Aêñ ba avômalô takatu ba miñ êvhaviñ abô avanônê ami ma leñiñmavi hathak iniñ kambom ma Wapômbênj tem enañ iniñ kambom bêñ.

Numiñ lôklokwañ

¹³*Aiyañ thêlô takatu ba Anyô Bêñ lahaviñ, yêlô athak aêv leñiñmavi wak nômbênj intu hadêñ Wapômbênj hathak môlô. Êñ ma mavi ek malê nena môñ anôn ma yani hatak môlô ek nêñ môlô bulubiñ. Ma hêv môlô bulubiñ hathak môlônim ôêvhaviñ abô avanônê lôk Lovak Mathêñ anêñ ku takatu ba hadum ek môlô numbitak mathêñ. ¹⁴ Yani halam môlô hathak Abô Mavi atu ba yêlô anañ ek alalôaniñ Anyô Bêñ Yisu anêñ lôkmañgiñ imbi êyô môlô vôv.

¹⁵ Ba intu aiyañ thêlô, numiñ lôklokwañ ba nobalonj abô avanônê takatu ba yêlô ato lo anañ hadêñ môlô loñ.

Pol anêñ mek

¹⁶⁻¹⁷ Alalôaniñ Anyô Bêñ Yisu da lo Kamik Wapômbênj nêñem môlô thêvô ma nembatho môlô loñ esak nômkama mavi nômbênj atu ba môlô udum lo onañ. Wapômbênj lahaviñ alalô ba hathak anêñ wapôm ma hêv alalô thêvô atu ba tem miñ nêñ yak ami lôk havak abô hathak nôñ mavi takatu ba nanêñ maleñ esak.

3

Noteñ mek êndêñ Wapômbênj ek nêñ yêlô sa

¹ Ma aiyañ thêlô, noteñ mek ek Wapômbênj nêñ yêlô sa ek Anyô Bêñ anêñ abô ni pik sapêñ kethêñ ek enja athêñ bêñ êtôm atu ba bôk udum. ² Ma noteñ mek ek Wapômbênj nêñ yêlô vê êñjêk ñê sek lôk ñê kambom ek malê nena avômalô vi miñ êvhaviñ ami denañ.

³ Ma doñtom Anyô Bêñ hasopa anêñ abô iyom ba tem embatho môlô loñ ma eyabiñ môlô ek ñgôk kambom atu. ⁴*Hathak Anyô Bêñ anêñ lôklokwañ ma yêlô ayala avanônê nena abô takatu ba anañ, ma môlô lêk udum ba tem nundum ni thêthô. ⁵ Anyô Bêñ injik môlônim kapôlômim liñ ek noyala Wapômbênj anêñ kobom lahaviñ lôk Kilisi anêñ kobom hamiñ lôklokwañ hathak malaiñ lomaloma.

Avômalô lôkthô nindum iniñ ku

⁶*Aiyañ thêlô, yêlô anañ lôklokwañ hadêñ môlô hathak alalôaniñ Anyô Bêñ Yisu Kilisi anêñ athêñ nena nôñmô daim ek môlôvianj takatu ba êmô ku mi ba miñ esopa abô takatu ba yêlô êv hadêñ môlô ami. ⁷*Môlô oyala nena mavi ek nosopa yêlô veñiñgwam. Ma

* 2:4: Ese 28:2; Dan 11:36 * 2:8: Ais 11:4; ALK 19:15 * 2:9: ALK 13:11-13 * 2:13: Ep 1:4; 2Te 1:3 * 3:4: 2Ko 7:16; Gal 5:10 * 3:6: Lom 16:17 * 3:7: Plp 3:17

sêbôk atu ba yêlô amô haviņ môle, ma miņ amô ku mi ami. ^{8*}Mi, yêlô adum ku lôklokwaņ bôlevôn ba wak ek miņ nanêm malaiņ êndêņ môle ek noyabiņ yêlô ami. Lôle yêlô miņ aņ anyôla anêņ nôm oyaņ ami. ^{9*}Yêlô hatôm nanaņ ek môle nônnêm yêlô sa esak nôm. Ma doņtom yêlô miņ bôle adum aêņ ami ek aņgik loņôndê thôle êndêņ môle. ¹⁰Sêbôk ba yêlô amô haviņ môle ma aêv abôle êntêk hadêņ môle nena, “Anyôle te miņ hadum ku ami ma miņ enjaņ nôm ami.” ^{11*}Ma doņtom yêlô alajaņ nena môle vi ôêk vau ma ku mi ma olom overē lounyak ba ôêv vemimbôlek yakyak hathak avômalôle vi. ^{12*}Ma hathak Anyôle Bêņ Yisu Kilisi anêņ athêņ, yêlô anaņ lôklokwaņ hadêņ avômalôle anêņ aêņ ek nêmmô maliņyaôle ba nindum ida iniņ ku ek nejaņ nôm. ^{13*}Ma aiaņ thêlôle, miņ môle vau ek nundum nôm takatu ba mavi ami.

¹⁴Anyôle late miņ hasopa yêlôaniņ abôle takatu ba ato ami, êņ ma ôņgôle ôpêņ katôle. Ma nômmô daim ek yani ek yani mama esak kobom êņ. ^{15*}Ma doņtom miņ nôņgôle yani êtôm anyôle atu ba hik vovak haviņ o ami. Mi, onaņ abôle imbiņ yani êtôm mamuyaņ ek nêmmô auk mavi êndêņ yani.

Abôle anêņ daņ

¹⁶Anyôle Bêņ ma yôhôle anêņ ôdôn ba tem nêmmô yôhôle êndêņ môle esak nômmôkama sapêņ êtôm wak nômbêņ intu. Anyôle Bêņ êmmô imbiņ môle sapêņ.

¹⁷Ya Pol yahathak yahato abôle daņ êntêk iyom hathak yada yabaheņ hêk kapya takatu ba yahaņa ba eto ek hik thôle nena kapya takêņ halêmmô anêņ ya.

¹⁸Alalôaniņ Anyôle Bêņ Yisu Kilisi anêņ wapôm êmmô imbiņ môle lôkthôle.

* 3:8: 1Te 2:9 * 3:9: 1Ko 9:4; 1Te 1:6 * 3:11: 1Ti 5:13 * 3:12: 1Te 4:11 * 3:13: Gal 6:9 * 3:15: 1Te 5:14

Kapya môṅ atu ba Pol hato hadêṅ

Timoti Abô môṅ

Pol hato kapya êntêk hadêṅ Timoti. Timoti ma anyô Listla te (Ap 16:1). Lambô ma anyô Glik te ma talêbô ma avi Islael. Pol lo Silas bôk i enaṅ Wapômbêṅ anêṅ Abô Mavi evenṅ ma ewa Timoti haviṅ (Ap 16:1-4). Vêm ma Pol hi hamô Epesus hatôm sondabêṅ lô ba hanaṅ Wapômbêṅ anêṅ Abô Mavi ma Timoti hamô ba hadum ku êṅ haviṅ (Ap 19:1-22). Havaṅ yam ma Pol hatak Timoti ek eyabiṅ avômalô êvhaviṅ anêṅ Epesus ma hi plovins Masedonia. Ma Pol hayê nena tem êmô loṅ êṅ sawa daim ba intu hato kapya êntêk ek nêṅ Timoti sa. Hato hathak loṅôndê eyabiṅ ṅê êvhaviṅ lôk kobom nêṅem yeṅ êndêṅ Wapômbêṅ lôk eyabiṅ i esak kêdôṅwaga abôyaṅ.

Hato hadêṅ 64 AD la.

¹Ya Pol, Yisu Kilisi anêṅ aposel yahato kapya êntêk. Wapômbêṅ anyô hêv alalô bulubiṅ lôk Yisu Kilisi ôpatu ba alalô aêv maleṅiṅ, thai enaṅ abô ba yahabitak Yisu Kilisi anêṅ aposel.

²*Hadêṅ o Timoti yenaṅ okna anôṅ atu ba hôêvhaviṅ.

Kamik Wapômbêṅ lôk Yisu Kilisi alalôaniṅ Anyô Bêṅ iniṅ wapôm lôk kapôlôṅiṅ ma labali êmô imbiṅ o.

Nangik abôyaṅ pesa

³Sêbôk atu ba yaha plovins Masedonia ma yahasoṅ o lokwaṅ nena ômô Epesus ek onaṅ êndêṅ ṅê takatu ba êdôṅ avômalô hathak êvhaviṅ anêṅ ôdôṅ yaṅ nena netak iniṅ ku êṅ.

⁴*Ma miṅ thêlô nimbi kukuthiṅ abôyaṅ bô lôk nekatuṅ limi bôbô takatu ba êthôṅ paliṅ ami. Nôm takêṅ hadum ba avômalô leṅiṅhabui ma miṅ hêv thêlô sa ek nêṅemimbiṅ Wapômbêṅ anêṅ auk ami. ⁵Yahanaṅ abô takêṅ ek alalôaniṅ kapôlôṅiṅ ênjêk mabuṅ lôk nasô i ba naya lôk nanêṅimbiṅ avanôṅ ek leṅiṅimbiṅ avômalô vi. ⁶Avômalô doho lêk etak auk takêṅ ba idum mayaliv hatôm abô anêṅ ôdôṅ mi. ⁷Thêlô miṅ eyala abô takatu ba enaṅ hathak ami ba leṅiṅhaviṅ nimbitak êtôm anyô êv auk hathak abô balabuṅ ba idum hatôm thêlôda ṅê lôk auk.

⁸*Ma doṅtom alalô ayala nena anyôla miṅ halela abô balabuṅ ami, êṅ ma nôm mavi anôṅ. ⁹Ma bôk ayala yôv nena balabuṅ ma miṅ eto ek ṅê thêthôṅ ami. Mi. Eto ek ṅê takatu ba miṅ esopa Wapômbêṅ anêṅ abô ami lôk ṅê leṅôndôṅ kôtoṅ lôk ṅê miṅ êvhaviṅ ami lôk ṅê kambom lomaloma lôk ṅê miṅ mathêṅ ami lôk ṅê ibuliṅ Wapômbêṅ lôk ṅê ik lami lo taluvi vônô lôk ṅê ik anyô vônô. ¹⁰Ma eto ek ṅê idum sek haviṅ anyô yaṅ yanavi lôk anyô da idum i ma avi da idum i, lôk ṅê ewa anyô vi vani hatôm iniṅ ṅê ku lôk ṅê enaṅ abôyaṅ êmô loṅ idum abô. Eto balabuṅ êṅ ek kambom takêṅ lôk nôm lada takatu ba miṅ esopa auk thêthôṅ ami. ¹¹Auk thêthôṅ êṅ ma abô mavi atu ba hik Wapômbêṅ atu ba ida hamô mavi anêṅ lôkmaṅgiṅ thô ma bôk hêv hadêṅ ya ek yayabiṅ.

Pol hêv lamavi hadêṅ Wapômbêṅ

¹²*Yisu Kilisi hêv lôklokwaṅ hadêṅ ya ba hayala yenaṅ ku mavi. Ba intu hêv ya ek yandum anêṅ ku. Aêṅ ba intu yahêv yaleṅmavi hadêṅ Yisu Kilisi alalôaniṅ Anyô Bêṅ.

¹³*Sêbôk atu ba miṅ yahêvhaviṅ ami ba yahasoṅ nena yahadum mavi ba yahanaṅ abôma hathak Wapômbêṅ lôk yahêv vovaṅ hadêṅ anêṅ avômalô ma ya anyô yaleṅṅaṅa. Ma doṅtom Wapômbêṅ hêv kapô ek ya. ¹⁴Anyô Bêṅ ma anyô wapôm ba hangasô êvhaviṅ lôk leṅiṅmavi atu ba yahapôm hêk Yisu Kilisi aleba anêṅ daṅ mi.

* 1:2: Ap 16:1-3; Tit 1:4 * 1:4: 1Ti 4:7; Tit 1:14 * 1:8: Lom 7:12,16 * 1:12: Ap 9:15; 1Ko 15:9-10; Gal 1:15-16
* 1:13: Ap 8:3; 9:1-5

¹⁵ *Éntêk ma abô avanônj biñ ba avômalô sapêñ nêñemimbiñ. Yisu Kilisi halôk pik ba halêm ek nêñ avômalô kambom bulubiñ. Ma yada ma anyô ôvathek anônj. ¹⁶ Ba intu Wapômbêñ hêv kapô ek ya anyô ôvathek kambom êñ ek yani injik Yisu Kilisi anêñ maliñyaô atu ba anêñ dañ mi thô ek avômalô nêgê ba nêñemimbiñ ma neja lôkmala atu ba nêñ wak nômbêñ intu sapêñ. ¹⁷ Wapômbêñ ma kiñ hatôm wak nômbêñ intu sapêñ ba ida hamô lôkmala. Ma avômalô miñ hatôm nêgê ami. Yanida ma Wapômbêñ. Aêñ ba nanêm athêñ lôkmañgiñ êndêñ Wapômbêñ wak nômbêñ intu sapêñ. Avanônj.

Timoti injik vovak lôklokway esak kobom kambom

¹⁸ Timoti yenañ okna, sêbôk ma plopet enañ abô hathak o. Yahavatho thêlônij abô loñ hathak ku takatu ba bôk yahêv hadêñ o yôv. Lemimbi abô takêñ ek nunçwik vovak mavi atu. ¹⁹ Ombaloñ hôêvhaviñ loñ lôk ôsô o ba oya. Doho bôk êpôlik hathak auk êñ ba iniñ êvhaviñ hatôm yeñ hamô ôthôm lôk lovak bêñ ba hamô yeñ vose. ²⁰ *Himeneus lo Aleksanda bôk idum aêñ ba yahêv i hadêñ Sadañ ek thai neja auk ek miñ thai nenañ abôma esak Wapômbêñ ami.

2

Nateñ mek ek nêñ avômalô vi sa

¹ Aêñ ba nodarjô! Môlô noter mek bêñ anônj ba nonañ môlônim lemimhaviñ bêñ lôk nôñem lemimmavi esak avômalô sapêñ. Ma nonañ injik Wapômbêñ liñ ek nêñ avômalô takatu ba leñijmalaiñ sa. Ma noter mek ek ² kiñ lôk nê bêñbêñ takatu imbiñ ek alalô namô labali mavi lôk namô maliñyaô ek alalô nasopa Wapômbêñ ba namô yani vibiñ. ³ Mek takêntêk ma mavi ba tem indum alalôaniñ Wapômbêñ anyô hêv alalô bulubiñ lamavi. ⁴ Yani lahaviñ avômalô lôkthô neyala abô avanônj ek nêñ thêlô bulubiñ aêntêk nena ⁵ Wapômbêñ ma dorjtom. Ma Yisu Kilisi iyom intu anyô yôhok ek embak avômalô loñ imbiñ Wapômbêñ. ⁶ *Ma Wapômbêñ bôk hatak anêñ waklavônj te yôv ba intu hêv Yisu Kilisi êñ ek nêñ avômalô vuli lôk injik thô nena Wapômbêñ lahaviñ nêñ avômalô sapêñ bulubiñ. ⁷ *Yisu habi bañ hayô hêk ya ek yandum ku aposel ek yanañ abô mavi êntêk bêñ. Ya anyô yahêv auk hathak êvhaviñ anônj hadêñ nê daluk. Yahanañ avanônj biñ. Ma miñ yahanañ abôyañ ami.

⁸ Ba yalenhaviñ anyô sapêñ netak leñijñaña lôk abô êkôki lôk nimbitak matheñ ma nêñem baherij liñ ba neteñ mek.

Avi iniñ kobom nindum

⁹ *Ma yalenhaviñ avi nijik kwêv mavi lôk nipuk sôp mavi lôk nepesañ i mavi êtôm atu ba miñ êbôi ami. Ma miñ nibutiñ leñijkadok detaim lôk nebanu kômkom gol lôk kômkom kêkêlô esak leñijkupik ma nijik kwêv lo sôp lôkmañgiñ ami. ¹⁰ *Thêlô leñijimbi auk ek nindum mavi lomalama. Êñ ma iniñ kwêv lo sôp. Avi takatu ba elañ Wapômbêñ anêñ abô ba esopa ethak idum aêñ.

¹¹ Môlô othak dorjtom ek nôñem yeñ, êñ ma avi nêñ anyô vibiñ iyom ba nêñem bônônj ek neja auk. ¹²⁻¹³ *Wapômbêñ hapesañ Adam hamônj ma Ewa haveñ yam. Ba intu miñ yahatak avi ek nêñem auk mena nêñem ek anyô ami. Thêlô nêñem bônônj iyom. ¹⁴ *Ma Sadañ miñ hasau Adam ami. Yani hasau Ewa ba habitak avi lêndônj kôtônj. ¹⁵ Ma dorjtom avi te tem embathu amena ba avi takatu ba êvhaviñ ba êmô matheñ ma leñijhaviñ lôk eyabiñ i mavi ma tem neja bulubiñ.

3

Avaka iniñ abô

* 1:15: Luk 19:10 * 1:20: 1Ko 5:5; 2Ti 4:14-15 * 2:6: Gal 1:4 * 2:7: Ap 9:15; Gal 2:7-8; 2Ti 1:11 * 2:9: 1Pi 3:3-5 * 2:10: 1Ti 5:10 * 2:12-13: 1Ko 14:34; Stt 2:7,21-22; 1Ko 11:8-9 * 2:14: Stt 3:1-6; 2Ko 11:3

¹ *Êntêk ma abô avanônġ. Anyôla anêġ auk nena imbitak avaka, êġ ma mavi. ² *Ma avômalô nêġê ôpêġ nena anyô thêthônġ vêmam ka nendam ek imbitak anyô bêġ. Ma êmô tiġiġ imbiġ yanavi. Yani anyô auk mavi lôk hapuki loġ ma hamô batônġ oyaġ lôk hawa avômalô thô ma hadônġ avômalô mavi. ³ Yani miġ inum waiġ ba endo molo lôk lamaniġ ba injik vovak ami. Yani êmô yôhôk ma miġ laimbiġ valuseleġ ami. ⁴ Yani eyabiġ yanavi lôk nali mavi ma êndônġ nali ek nesopa anêġ abô ba nêmoġ yani vibîġ. ⁵ Anyô miġ hayabiġ yanavi lo nali mavi ami ma miġ hatôm eyabiġ Wapômbêġ anêġ avômalô ôdônġ takatu ba êvhaviġ mavi ami. ⁶⁻⁷ *Anyô kambom te hiki liliġ ba habitak mavi ma miġ enja athêġ bêġ ba indum ku te ketheġ ami endeġa ġê daluk nêġê imbiġ nena yani anyô mavi am. Yakô tem yani êmbôî ba enja mama ba êndôk Sadaġ anêġ lek ba nêmoġ yak imbiġ Sadaġ êndêġ waklavônġ indum abô.

ġê êv avômalô sa iniġ abô

⁸ Ma ġê takatu ba idum ku ba êv avômalô êvhaviġ sa ma nêmoġ thêthônġ êtôm avaka. Thêlô nenaġ abô avanônġ iyom. Ma miġ ninum waiġ bêġ anônġ lôk netarġtaġi esak avômalô vi iniġ valuseleġ ami. ⁹ Thêlô nêsôî ba neya ma nênemimbiġ nômkama nômbêġ atu ba Wapômbêġ hik thô ma nebalonġ loġ lôklokwaġ. ¹⁰ Nutitiġ iniġ ku nena thêthônġ vêmam ka nônem ku nênem avômalô sa êndêġ i.

¹¹ *Ma vêġi ma thêthônġ êtôm thêlôda. Ma miġ nenaġ abô kambom esak avômalô vi ami. Ma nipuki loġ esak auk mayaliv. Ma miġ nenaġ abôyaġ lôk neġa vani ami.

¹² Ma nêmoġ tiġiġ imbiġ vêġi ba neyabiġ vêġi lôk nali ma iniġ nômkama sapêġ mavi. ¹³ Ma idum ku mavi ma avômalô tem nebam i ma miġ hatôm nêkô ek nenaġ iniġ abô bêġ esak iniġ hêvhaviġ Yisu Kilisi ami.

Wapômbêġ hik anêġ thêthônġ thô

¹⁴⁻¹⁵ Yalerġhaviġ yaġġê o ketheġ oyaġ. Ma doġtom yahakô ek nômla embalonġ ya loġ. Ba intu yahato abô êntêk ek oyala Wapômbêġ anêġ auk esak yani anêġ avômalô iniġ kobom. Yani ma Wapômbêġ lôkmala. Wapômbêġ anêġ thalaleġ ma avômalô takatu ba êvhaviġ. Avômalô takêġ ma hatôm unyak landiġ lôk bum vumak takatu ba havalonġ Wapômbêġ anêġ abô avanônġ loġ. ¹⁶ *Avanônġ! Êntêk êġ ma nômbêġ. Wapômbêġ hik anêġ thêthônġ thô aêntêk.

Yani hawa liġkupik pik ba halêm pik,

ma Lovak Matheġ hik yani thô,

ba aġela êyê yani,

ma anyô enaġ yani bêġ hadêġ ġê pik lôkthô,

ba ġê pik elanġ ba êvhaviġ yani,

ma Wapômbêġ hawa yani ba hi hadô hamô anêġ loġ lôkmangiġ anônġ.

4

Kêdônġwaga abôyaġ

¹ Lovak Matheġ hanaġ avanônġ biġ nena habobo pik lo leġ anêġ daġ ma avômalô doho tem nêmbôliġ dômiġ esak iniġ êvhaviġ Wapômbêġ ba nesopa ġġôk takatu ba evenġ ek esau avômalô lôk elanġ auk takatu ba halêm anêġ ġġôk. ² Ma avômalô takatu ba ethak esopa ġġôk iniġ abô lôk êv auk hadêġ avômalô ba enaġ abô mavi aleba avômalô esoġ nena thêlô ma avômalô thêthônġ. Ma doġtom thêlô ma ġê abôyaġ. Thêlô êthôî ba eya ma doġtom idum kambom thêthô aleba iniġ auk mavi bôk habitak hatôm atum la. Thêlô hatôm bok mathaġô ba miġ leġiġmalaiġ ami. ³ *Thêlô itip ek avômalô miġ neġa i lôk neġaġ nômoġ lomaloma ami. Ma doġtom Wapômbêġ hapesaġ nômoġ takêġ ek avômalô takatu ba êvhaviġ lôk eyala abô avanônġ ma neġa ek nênem leġiġmavi êndêġ Wapômbêġ. ⁴⁻⁵ Howa Wapômbêġ anêġ nômoġ takêġ ba hoterġ mek lôk lemmavi êġ ma nômoġ takêġ tem

* 3:1: Ap 20:28 * 3:2: Tit 1:6-9 * 3:6-7: 2Ko 8:21 * 3:11: Tit 2:3 * 3:16: Mak 16:19; Jon 1:14; Kol 1:23
* 4:3: Stt 9:3; Lom 14:6; 1Ko 10:30-31

imbitak mavi. Anêm lemmavi lôk Wapômbêñ anêñ abô hadum nôm êñ habitak mavi. Aêñ ba nômkama sapêñ atu ba Wapômbêñ hapesañ ma mavi. Ba intu miñ utip ek nômlate ami.

Yisu anêñ anyô ku mavi

⁶ Onañ abô takêñ katô êndêñ Wapômbêñ anêñ avômalô. Ma nonḡwañ Wapômbêñ anêñ abô avanôñ lôk osopa anêñ auk mavi takatu ba bôk holañô yôv. Êñ ma avômalô tem nêgê nena o ma Yisu Kilisi anêñ anyô ku mavi. ⁷⁻⁸* Miñ onja kukuthiñ abôyañ ba onañ lôk miñ ondañô avôdôñnena iniñ auk thônôthôn ami. Ôpatu ba hadum ku lomaloma ek nêñ lôklokwañ êndêñ liñkupik tem êmô mavi dokte. Ma doñtom ôpatu ba hadum ku hasopa Wapômbêñ, yani tem êmô mavi anôn. Wapômbêñ habutiñ abô ek nêñ avômalô sa êmô pik êntêk. Ba ema ma tem nêñ i sa aêñ iyom. Aêñ ba nundum Wapômbêñ anêñ ku ek nosopa yani.

⁹ Êntêk ma abô lôklokwañ anôn ba avômalô sapêñ nêñemimbiñ. ¹⁰* Alalô lêk aêv maleñiñ hadêñ Wapômbêñ. Yani ma Wapômbêñ atu ba hamô lôkmala ba hêv avômalô sapêñ bulubiñ. Ba intu yêlô adum ku lôk vovanik ek nanêñ avômalô sapêñ sa ek ôpatu ba hêvhaviñ ma tem enja bulubiñ êñ.

¹¹ Timoti yahanañ hadêñ o nena ôndôn avômalô esak nôñ takêntêk lôk osoñ i lokwañ ek nesopa. ¹²* O ma anyô muk. Ba onañ abô mavi iyom lôk undum thêthôn ma lemimbiñ avômalô lôk ôñemimbiñ Wapômbêñ ma ômô mabuñ ek avômalô nêgê o ba nesopa vemḡwam. Êñ ma avômalô miñ hatôm nêpôlik esak o ami. ¹³ Osam Wapômbêñ anêñ abô êndêñ avômalô wak nômbêñ intu sapêñ lôk onañ anêñ abô bêñ lôk nêñ auk êndêñ thêlô endeba êtôm wakma atu ba yahayô. ¹⁴* Plopet enañ abô hathak wapôm takatu ba Wapômbêñ hêv ma avaka etak baherij hayô hêk o ma miñ ômbi wapôm êñ thô ami.

¹⁵ Osopa abô êntêk katô oyañ ba nêñ anêñ auk lôkthô ek undum ku êntêk ek avômalô lôkthô nêgê nena anêñ hêv haviñ halumbak. ¹⁶ Oyabiñ nôñ takatu ba hudum lôk auk takatu ba hêv hadêñ avômalô katô. Ma osopa Wapômbêñ lôk onañ anêñ abô wak nômbêñ intu sapêñ. Êñ ma tem odanêñ o bulubiñ lôk avômalô takatu ba elañô anêñ abô.

5

Noyabiñ ñê êvhaviñ mavi

¹ Onañ abô yaô êndêñ anyô bêñ atu ba hadum kambom inañ honañ hadêñ lemambô. Ma miñ osañ yani ami. Undum mavi êndêñ ñê muk inañ hudum hadêñ mamuyañ molok. ² Ma avi bêñbêñ ma undum aêñ iyom êtôm hudum hadêñ lemtambô. Ma onja auk mabuñ esak avi muk inañ hudum hadêñ livômi.

Opalê eyabiñ avi tôp

³ Avi tôp takatu ba iniñ avômalô mi ma oyabiñ thêlô mavi. ⁴ Ma doñtom avi tôp te anêñ nali lôk limi êmô, êñ ma iniñ ku môñ anôn ma nindum thêthôn ek neyabiñ yani êtôm lami lôk limi bôk idum hadêñ i ek nêwê mavi taksêbôk viyaiñ. Êñ ma tem indum Wapômbêñ lamavi. Ba intu nundum aêñ ma miñ nonañ esak abô iyom ami. ⁵ Avi tôp takatu ba iniñ thalaleñ mi ethak êv maleñiñ hadêñ Wapômbêñ bôlôvôn ba wak ma enañ hik yani liñ ek nêñ thêlô sa. ⁶ Ma avi tôp takatu ba êbôlêñ nôñ pik mavimavi lôk idum sek mayaliv, êñ ma iniñ lerijkupik ma lôkmala ma doñtom iniñ dahô bôk hama yôv. ⁷ Ma ôndôn avômalô esak auk takêñ ek anyô te miñ hatôm enañ nena thêlô ma avômalô kambom ami. ⁸ Ôpatu ba miñ hayabiñ anêñ ôdôn katô ami êñ ma anyô kambom. Ma ôpatu ba miñ hayabiñ anêñ thalaleñ katô ami, êñ ma hatôm havôliñ dôñ ek anêñ hêvhaviñ. Yani ma kambom anôn ek ñê daluk.

⁹⁻¹⁰ Avi tôp takatu ba iniñ sondabêñ bôk hatôm 60 ba havôhi ma sêbôk ma êk haviñ vênji iyom ba eyabiñ iniñ avômena lôk ewa avômalô loñ buyañ thô ba ithik avômalô matheñ

* 4:7-8: 1Ti 1:4 * 4:10: 1Ti 2:3-4 * 4:12: Tit 2:15 * 4:14: 2Ti 1:6

veñij lôk êv avômalô ewa malaij sa lôk idum ku mavi lomaloma wak nômbêj intu sapêj, êj ma oto iniñ athêj êndôk kapya.

¹¹ Ma miñ oto avi tîp muk iniñ athêj êndôk kapya êntêk ami. Thêlônij thethajak tem imbitak bêj ba leñijimbiñ neja anyô ¹² ma tem nêmbôlij dômiñ êndêj Kilisi ba nepole abô takatu ba bôk ekak yôv. Êj ma tem nindum abô. ¹³ *Ba avi tîp muk takêj ida ethak êmô oyañ ba elom everj lomalak. Nôm êj ma kambom. Lôk enañ abô kambom hathak avômalô lôk êv veñijbôlêk yakyak hathak avômalô lôk enañ avômalô iniñ abô loj kapô bêj. Êj ma kambom anôj. ¹⁴⁻¹⁵ Doho bôk êvôlij dômiñ hadêj Yisu ba esopa Sadañ. Aêj ba yahanaj hadêj avi tîp muk ek neja anyô ba nembathu avômena ba neyabiñ unyak ek ñê takatu ba êpôlik hathak alalô tem miñ nenañ abô kambom esak alalô ami ma mi.

¹⁶ Aêj ba ôdôj la iniñ avi tîp te hamô, ma iniñ avi nênem yani sa ek miñ nênem malaij êndêj avômalô êvhaviñ vi ami. Ma avi tîp takatu ba iniñ avômalô mi ma avômalô êvhaviñ nênem i sa.

Ñê bêjbêj iniñ abô

¹⁷⁻¹⁸ *Wapômbêj anêj abô hanañ nena, “Bokmanjao atu ba hêv môlô sa ma miñ numiñ yani loj siñ ek enañ nômi ami.” *Lo 25:4* Ma abô yañ haviñ nena, “Anyô ku enja anêj vuli.” Ba intu nônem vuli mavi êndêj avaka takatu ba eyabiñ avômalô êvhaviñ mavi. Ma avaka takatu ba enañ Wapômbêj anêj abô lôk êv auk mavi, ma nônem iniñ vuli êmôj.

¹⁹⁻²¹ *Timoti, Wapômbêj lo Yisu Kilisi lôk añela mathêj lêk êyê o. Aêj ba yahanaj abô lôklokwañ hadêj o nena anyô te iyom hanañ avaka te anêj kambom ma miñ ondañô ami. Ju mena lô la enañ ma ondañô nena abô êj avanôj mena abôyañ. Ma onaj ôpêj anêj kambom bêj êndêj avômalô ek lôkthô atu ba elañô ma nêkô. Undum aêj êndêj avaka takatu ba idum kambom. Ma anêmi anyô môlô te hatôm anyô bêj ba hadum kambom ma osopa abô êj iyom.

²² Ma miñ ômbi bahem êyômô anyô te kethêj ek imbitak ñê êvhaviñ iniñ anyô bêj ami. Nôñgô am. Yakô anêj malaij imbitak ba nêmi malaij êndêj o. Ba dô. Ma ômô mabuñ.

²³ Timoti, o ma anyô lemhaviñ unum ñañ iyom. Ma doñtom lemvoyañ ba hôpôm lijiñ bêj anôj. Ba intu unum waiñ dokte imbiñ.

²⁴ Anyô doho idum kambom ba iniñ kambom hik i thô hamôj ba avômalô êyê nena tem neja voyañ êndêj waklavôj idum abô. Ma doho idum kambom ba iniñ kambom hamiñ kapô ba avômalô êthôj aleba waklavôj idum abô hayô ma iniñ kambom takêj tem injik i thô. ²⁵ Kobom mavi ma aêj iyom. Kobom mavi vi hamiñ yaiñ ma vi hêk loj kapô. Ma doñtom waklavôj idum abô ma kobom mavi takêj tem miñ imbuñi ami.

6

Ñê ku nêmi alajsi vibij

¹ *Avômalô takatu ba iniñ alaj hamô ma nindum mavi êndêj i ek miñ avômalô nenañ abô kambom esak yêlôaniñ abô lôk Wapômbêj anêj athêj ami. ² *Ma anyô ku te lôk anêj alaj thai esopa Wapômbêj, ma ôpêj miñ indum kambom êndêj anêj alaj ba enañ nena, “Alai ma ñê loyañ. Ba miñ yamô o vibij ami.” Miñ onaj aêj ami. Anyô ku êj laimbiñ anêj alaj êtôm anyô loyañ ba nêmi yani sa êtôm Wapômbêj anêj avômalô te. Aêj ba indum ku mavi êmôj ek ku mavi sapêj. Nuñgwik auk êj thô êndêj avômalô ba onaj lôklokwañ ek nesopa.

Avômalô takatu ba leñijhaviñ valuselej

³ *Anyô te hik auk lokbañ thô ma miñ hanañ abô hathak Anyô Bêj Yisu Kilisi anêj abô avanôj lôk auk thêthôj ami, ⁴ ôpêj habôj ba hasoñ nena yani anyô lôk auk bêj. Ñê êj

* 5:13: 2Te 3:11 * 5:17-18: Mat 10:10; Luk 10:7; 1Ko 9:9 * 5:19-21: 2Ko 13:1; Ep 5:11 * 6:1: Ep 6:5 * 6:2: Plm 16 * 6:3: Gal 1:6-9

ma kêdônwaga abôyaŋ ba êthôn inij kambom paliŋ. Lelaik hamô inij auk aleba enaŋ abô lôk vovak hathak auk lomaloma ba leŋiŋdaŋ lôk êpêŋ vovak ma enaŋ abô kambom. Thêlô eson nena anyô yaŋ hawa auk êŋ ek indum kambom êndêŋ i la. ⁵*Wak nômbêŋ intu ma thêlôda idum ba êpôlik hathak thêlôda. Ma Sadaŋ hawa Wapômbêŋ anêŋ abô vani hêk i lôk habuliŋ inij auk. Thêlô eson nena thêlô êmô thêthôn ba tem thêlô neja valuseleŋ bêŋ anôn.

⁶*Ôpatu ba hasopa Wapômbêŋ ma miŋ makilik lôk la hiki hathak nômkama pik ami, yani tem êmô mavi. ⁷*Alalô alêm pik êntêk oyaŋ. Ba ama ma tem ana oyaŋ aêŋ iyom. ⁸ Ba intu alalô miŋ maleŋiŋkilik esak nômkama pik andô. Ma alalôaniŋ nôm lôk sôp iyom hamô êŋ ma hatôm ek alalô. ⁹ Ma avômalô leŋiŋ hiki ek neja valu lôk nômkama bêŋ anôn, ma tem auk êŋ êndôk thêlô leŋiŋ lôk êmbôv thêlô ek ini nesak gwasilim. Inij auk thethaŋak êŋ habuliŋ i aleba hamô leŋviŋkupik lôk dahôlônij seson ba mi. ¹⁰*Avanôn! Leŋiŋhaviŋ valuseleŋ ma kambom sapêŋ anêŋ vêk. Avômalô doho inij auk hathak valuseleŋ habi thethaŋak ba hadum thêlô etak Wapômbêŋ. Êŋ ma hatôm biŋ havatho thêlôda biŋ daluk lu ba malaiŋ bêŋ.

Loŋôndê nasopa

¹¹*Ma doŋtom o ma Wapômbêŋ anêŋ anyô. Ôsôv ba nu ek nôm kambom takêŋ. Undum nôm takatu ba Wapômbêŋ lamavi hathak. Ômô thêthôn. Osopa Wapômbêŋ anêŋ abô ba nêmbiŋ yani. Lemibiŋ avômalô. Ombatho o loŋ lôk ômô labali. Ma ondaŋviŋ embeŋ abô nômbêŋ êŋ yam. ¹²*Ma vovak êvhaviŋ êntêk ma nôm mavi. Êŋ ma nuŋgwik vovak endeba onja lôkmala atu ba Wapômbêŋ halam o yôv hathak. Honaŋ anêm hôêvhaviŋ ba avômalô bêŋ anôn bôk êyê o yôv. ¹³*Timoti, Wapômbêŋ atu ba hêv lôkmala hadêŋ nômkama nômbêŋ êntêk thai lôk Yisu Kilisi atu ba hadum abô ba hanaŋ avanôn hadêŋ Pontius Pailat ma lêk thai êyê o. Aêŋ ba yahaŋaŋ abô lôklokwaŋ hadêŋ o nena ¹⁴ osopa abô êŋ ma miŋ undum tombeŋ ek anyôla etatale o ami. Undum ku êŋ endeba Yisu Kilisi alalôaniŋ Anyô Bêŋ endelêm. ¹⁵*Wapômbêŋ hadum ba waklavôn atu ba Yisu endelêm tem imbitak. Yanida ma alaŋ ba yanida hamô mavi. Yani ma Kiŋ inij Kiŋ ma rê bêŋbêŋ inij Anyô Bêŋ. ¹⁶ Yanida tem miŋ ema ami. Yani hamô deda atu ba miŋ hatôm anyô te ni ebobo ami. Anyô te miŋ bôk hayê yani ami. ŋê pik inij lôklokwaŋ mi ba intu miŋ hatôm nêgê Wapômbêŋ ami. Nênem athêŋ bêŋ êndêŋ yani iyom. Anêŋ lôklokwaŋ da hamô ba tem êmô aêŋ. Avanôn.

ŋê lôk valuseleŋ bêŋ inij abô

¹⁷*Nonan êndêŋ rê valuseleŋ bêŋ takatu ba êmô pik nena, “Nônêm malemim êndêŋ Wapômbêŋ. Yani anyô wapôm mavi ba intu hêv nômkama nômbêŋ êntêk ek alalô leŋiŋmavi. Ma miŋ nômbôam esak lôk miŋ nônêm malemim êndêŋ valuseleŋ lôk nômkama takatu ba tem nêm yak ami.” ¹⁸⁻¹⁹*Ma onaŋ êndêŋ i ek nisup nômkama mavi lôkthô esak doŋtom. Lôk nindum mavi lomaloma bêŋ anôn ba nêm liŋ siŋ. Lôk nindum wapôm lôk nêpôpêk inij nômkama ek nimbi sam. Nôm takêŋ ma lôkmala anêŋ ôdôn atu ba tem imbitak embeŋ yam ek neja lôkmala anôn.

Timoti eyabiŋ anêŋ ku

²⁰ Timoti oyabiŋ o ek ku takatu ba êv hadêŋ o. Ômbôliŋ dômim esak abô mayaliv lôk auk lokbaŋ takatu ba elam nena “auk thêthôn”. Êŋ ma abôyaŋ. ²¹*Ma avômalô doho esopa auk lokbaŋ êŋ ba eveŋ mayaliv aleba inij êvhaviŋ mi.

Wapômbêŋ anêŋ wapôm êmô imbiŋ o.

* 6:5: 2Ti 3:8; 4:4; Tit 1:14 * 6:6: Plp 4:11-12; 1Ti 4:8; Hib 13:5 * 6:7: Jop 1:21 * 6:10: Ep 5:5 * 6:11: 2Ti 2:22 * 6:12: 1Ko 9:25-26; 2Ti 4:7 * 6:13: Jon 18:36-37 * 6:15: ALK 17:14 * 6:17: Luk 12:20-21 * 6:18-19: Mat 6:20 * 6:21: 1Ti 1:6; 2Ti 2:18

Kapya yaŋ atu ba Pol hatô hadêŋ Timoti Abô môŋ

Pol hamô koladôŋ anêŋ Lom ma hatô kapya êntêk hadêŋ Timoti. Pol lahabi nena tem yani ema. Ma anêŋ ŋê molo bêŋ anôŋ etak yani ba i. Luk iyom intu hamô haviŋ Pol ba intu yani kapô malaiŋ ba lahariŋ Timoti ni Lom ek thêlô nêmo. Ba intu hatô kapya êntêk. Malaiŋ lomaloma hapôm ŋê êvhaviŋ ba intu hanaŋ abô ek embatho Timoti loŋ ek imiŋ lôklokwaŋ. Ma hanaŋ ek Timoti eyabiŋ Wapômbêŋ anêŋ Abô Mavi ba enaŋ abô êŋ thêthôŋ iyom.

Hato kapya êntêk hadêŋ 66 AD la.

¹ Ya Pol yahato kapya êntêk. Wapômbêŋ lahariŋ yambitak Yisu Kilisi anêŋ aposel ek yanaŋ abô êntêk bêŋ ek alalô nasopa Yisu Kilisi ba naja lôkmala atu ba Anyô Bêŋ bôk hakak abô hathak yôv.

² *Hadêŋ o Timoti yenaŋ okna anôŋ. Wapôm lôk lahiki ma labali anêŋ Kamik Wapômbêŋ lo Yisu Kilisi alalôaniŋ Anyô Bêŋ.

Alalô miŋ mama ek Wapômbêŋ anêŋ abô ami

³ *Yahayala hêk yakapôlôŋ nena miŋ yahadum Wapômbêŋ anêŋ ku tombeŋ ami. Wapômbêŋ êŋ ma bumalô thêlô iniŋ Wapômbêŋ atu ba esopa. Bôlôvôŋ lo wak ma yahanaŋ yaleŋmavi lôk yahaterŋ mek hadêŋ yani hathak o. ⁴ Sêbôk ba yahatak o ma malem thôk hêv yak ba lêk yaleŋhabi malem thôk êŋ. Ma lêk yaleŋ hik ya kambom ek yaŋgê o ek itu auk êŋ vônô ek yaleŋmavi. ⁵ *Yaleŋhabi anêm hôêvhaviŋ anôŋ. Êvhaviŋ êŋ intu hamô haviŋ lemtambô Yunis lo libum Lois. Ba lêk yahayê êvhaviŋ êŋ intu hamô haviŋ o aêŋ iyom. ⁶ *Ba intu yahanaŋ hathak loŋbô ek undum wapôm takatu ba Wapômbêŋ hêv hadêŋ o êtôm huyuv atum ek esaŋ bêŋ. Sêbôk ba yahatak yabaheŋ hayô hêk o ma Wapômbêŋ hêv lôkliŋyak ek undum ku êŋ. ⁷ *Ma Wapômbêŋ hêv dahô lôkliŋyak lôk dahô leŋiŋhariŋ avômalô lôk dahô hapôviŋ anyô ek nindum mavi. Ma miŋ hêv dahô atu ba indum anyô ba nêkô ami.

⁸ Yahanaŋ Anyô Bêŋ anêŋ abô bêŋ ba intu yahamô koladôŋ. Ma Wapômbêŋ bôk hik malaiŋ sam ba hêv anêm ek onja ma anêŋ lôklokwaŋ tem nêmo sa. Aêŋ ba miŋ o mama ek onaŋ Anyô Bêŋ anêŋ abô bêŋ ami. Lôk miŋ o mama ek ya ami. ⁹ *Yani ma anyô wapôm ba lahariŋ nêmo avômalô sa. Ma hêv alalô bulubiŋ ba halam nena matheŋ. Miŋ alalô adum nômlate mavi ami. Mi anôŋ. Anêŋ wapôm êŋ hamô haviŋ Yisu Kilisi hadêŋ sêbôk atu ba môŋ anôŋ ba hêv hadêŋ alalô. ¹⁰ *Ma lêk hik anêŋ wapôm êŋ thô hathak hêv Yisu Kilisi, ôpatu ba hêv alalô bulubiŋ. Ôpêŋ intu habuliŋ ŋama ma hatak deda hayô hamô Wapômbêŋ anêŋ Abô Mavi ek alalô naja lôkmala atu ba hamô wak nômbêŋ intu sapêŋ. ¹¹ *Ma habi baŋ hayô hêk ya ba hêv ya hatôm aposel ek yanaŋ Abô Mavi êntêk lôk yanêm auk esak Abô Mavi êŋ. ¹² Aêŋ ba yahawa malaiŋ takêntêk ma doŋtom ya miŋ mama ami ek malê nena yahayala ôpatu ba yahêvhaviŋ. Yahayala katô nena tem eyabiŋ ya lôk yenaŋ ku mavi endeba êyô waklavôŋ nindum abô.

¹³ Abô takatu ba bôk holaŋô anêŋ ya ma osopa. Êŋ ma auk thêthôŋ. Ba hosopa abô êntêk ma Yisu Kilisi tem nêmo sa ek ônêmbiŋ Wapômbêŋ lôk lemibiŋ avômalô. ¹⁴ *Ma oyabiŋ nômo mavi takatu ba Wapômbêŋ hêv hadêŋ o hathak Lovak Matheŋ ôpatu ba hamô haviŋ alalô.

* 1:2: Ap 16:1; 1Ti 1:2 * 1:3: Ap 23:1 * 1:5: Ap 16:1 * 1:6: 1Ti 4:14 * 1:7: Lom 8:15 * 1:9: Ep 2:8-9; Tit 3:5 * 1:10: Hib 2:14 * 1:11: 1Ti 2:7 * 1:14: 1Ti 6:20

¹⁵ Hoyala nena Pigelus lo Helmogenes lôk avômalô nômbênj atu ba êmô plovins Esia bôk êdô ya.

¹⁶⁻¹⁷ Yahamô koladônj ma Onesipolus miñ mama hathak yenañ malaiñ êñ ami. Yani hayô Lom ma habôlêm ya lôklokwañ havenj aleba hapôm ya ma hêv ya thêvô. Aênj ba Anyô Bêñ nêm kapô ek Onesipolus lôk anênj thalaleñ. ¹⁸ Ma Anyô Bêñ nêm lahiki êndênj yani êndênj waklavônj nindum abô. Hoyala loñôndê mavi bênj anônj atu ba yani hêv ya sa hamô Epesus.

2

Timoti ma Yisu anênj anyô vovak

¹ Aênj ba Timoti yenañ okna umiñ lôklokwañ esak wapôm takatu ba halêm anênj Yisu Kilisi. ² O lôk avômalô doho bôk olañô abô nômbênj atu ba bôk yahanañ yôv. Aênj ba nômbôlêm anyô mavi doho ek neyabiñ abô êntêk lôk nêndônj anyô vi ek miñ abô êntêk nêm yak ami. ³ *Ma umiñ lôklokwañ imbiñ yêlô êtôm Yisu Kilisi anênj anyô vovak mavi. ⁴ Anyô vovak miñ hatak anênj auk ek indum ku malaklêvônj ami. Yani hapesañ i ek injik vovak ek indum ñê vovak laik mônj leñimavi. ⁵ *Ôpatu ba hayabiñ i mavi ba halañviñ tem lovak ba enja anênj vuli êmônj aênj iyom. ⁶ Ma ôpatu ba hadum ku kapô lôk vovanik tem êmônj ek enja anênj anônj. ⁷ Aênj ba lemimbi abô takatu ek batu Anyô Bêñ nêm auk êndênj o.

⁸ *Lemimbi Yisu Kilisi Devit anênj lim atu ba bôk hik liñ haviyô hathak loñbô. Abô êñ ma Wapômbênj anênj Abô Mavi atu ba yahanañ bênj. ⁹ *Aênj ba intu yahawa malaiñ. Avanônj! Ekak ya loñ hatôm ñê vani. Ma doñtom anyô te hatôm ekak Wapômbênj anênj abô loñ ami. ¹⁰ Ba intu yahamiñ lôklokwañ ba yahawa malaiñ lomalama ek yanêm avômalô takatu ba Wapômbênj bôk habi bañ hayô hêk i yôv sa ek Yisu Kilisi nêm alalô bulubiñ ek naja lôkmala lôk namô Wapômbênj anênj lôkmanñiñ kapô wak nômbênj intu sapênj.

¹¹ *Êntêk ma abô avanônj.

Alalô bôk ama haviñ yani ba tem alalô namô aênj iyom imbiñ yani.

¹² *Alalô awa malaiñ lôk vovañ ba amiñ lôklokwañ êñ ma tem nayabiñ ku imbiñ yani.

Ma alalô athônj yani paliñ ma tem êsônj alalô paliñ aênj iyom.

¹³ *Ma anênj abô miñ hatôm yani etak ami. Ba intu alalô avak abô ek nasopa yani ma doñtom aêv yak, êñ ma yani tem esopa anênj abô takatu ba habutiñ.

Timoti imbitak Wapômbênj anênj anyô ku anônj

¹⁴ *Wapômbênj lêk hayê o ba onañ lôbôlônj ek avômalô miñ nêkôki esak auk lomalama ami. Dô. Tem imbuliñ thêlô ma nêm i sa ami. ¹⁵ *Undum ku lôklokwañ lôk ôndônj Wapômbênj anênj abô avanônj thêthônj. Ma Wapômbênj tem ênjê anêm ku êñ ma enañ nena hudum ku mavi. Ba tem miñ o mama ami. ¹⁶ *Avômalô takatu ba esopa abô mayaliv evenj lokbañ aleba ibitak kambom anônj. Êñ ma otak abô lôk auk mayaliv takatu ba miñ hasopa Wapômbênj anênj abô ami. ¹⁷ *Auk êñ ma hatôm palê hatêto anyô liñkupik sapênj. Nônjô Himeneus lo Piletus. ¹⁸ Thai bôk evenj daim ek Wapômbênj anênj abô avanônj ma êdônj avômalô ba esau nena alalô leñviñkupik tem miñ imbiyô esak loñbô ami ba intu ibuliñ avômalô doho iniñ êvhaviñ. ¹⁹ *Ma doñtom Wapômbênj anênj unyak landiñ lôklokwañ kambom ba miñ hatôm êngôli ami. Ma habutiñ sêk nena, “Anyô Bêñ hayala anênj avômalô” ma “Ñjê takatu ba elam Anyô Bêñ anênj athênj ba esopa ma nêmbôliñ dômiñ esak kambom.”

* 2:3: 2Ti 1:8 * 2:5: 2Ti 4:8 * 2:8: Lom 1:3; 1Ko 15:4 * 2:9: Ep 3:1,13; Plp 1:12-14 * 2:11: 2Ko 4:11
 * 2:12: Mat 10:33 * 2:13: Lom 3:3-4; Tit 1:2 * 2:14: 1Ti 6:4; Tit 3:9 * 2:15: 1Ti 4:6 * 2:16: 1Ti 4:7
 * 2:17: 1Ti 1:20 * 2:19: Nam 16:5; Ais 52:11; Jon 10:14; 1Ko 8:3

²⁰ Ma unyak bêñ te ma anêñ uñ gol doho lôk seleva doho lôk uñ adaluk doho lôk uñ anôñ doho hamô unyak kapô. Doho ma etak nôñ mavi halôk ma doho ma etak yavoyav halôk. ²¹ Aêñ ba anyô te habi lelaik thô ba hathik i ba habitak mabuñ ma hatôm uñ mavi atu ba Wapômbêñ hadum ba habitak mathêñ ba hamô ek Wapômbêñ nêñ ku mavi lomaloma êndêñ yani.

²² *Ba intu ôsôv êñjêk ñgôk anêñ thetharjak takatu ba hamô anyô muk kapôlôññ. Ma ondarññ endom loñondê thêthônñ lôk ôñêmimbiñ Wapômbêñ lôk lemimbiñ avômalô lôk osopa auk yôhok. Môlô takatu ba olam Anyô Bêñ anêñ athêñ ba osopa yani ma yani bôk hathik môlônim kapôlômim yôv ba nosopa kobom thêthônñ takêntêk. ²³ *Oyala nena abô mayaliv lomaloma hadum ba avômalô ik vovak ba ômbôliñ dômiñ ek abô thônjôthônñ takêñ. ²⁴ Anyô Bêñ anêñ anyô ku ma êmô labali imbiñ avômalô lôkthô lôk anêñ auk ma thêthônñ ek êndônñ avômalô katô. Lôk êmô maliñyaô ma miñ injik vovak ami. ²⁵ Ma yani miñ lamaniñ kethêñ esak avômalô takatu ba miñ elañô anêñ abô ami ma êndônñ thêlô esak abô labali. Injo Wapômbêñ tem nêñ i sa ek nede kapôlôñññ liliñ ek nesopa auk avanônñ mena mi la. ²⁶ Ma ewa auk mavi hathak loñbô ma tem nêsôv êñjêk Sadañ anêñ gwasilim, ôpatu ba havôv thêlô ek nindum anêñ ku.

3

Pik lo leñ anêñ dañ

¹ *Odarôn! Waklavônñ pik lo leñ anêñ dañ ma tem malaiñ lomaloma imbitak. ² Avômalô tem leññimbiñ thêlôda lôk leññimbiñ valuseleñ ma nêmbôñ lôk nêgê i dañ ma nenañ abôma lôk leññondônñ kôtônñ êndêñ taluvi lo lami. Ma tem miñ leññimbiñ esak nôñ takatu ba anyô vi êv hadêñ i ami lôk êpôlik hathak kobom mathêñ ³ ma leññihaviñ mi lôk miñ etak kapôlôñññ kambom ami. Ma tem nenañ abô kambom esak avômalô vi lôk nipuki loñ ami ma nimitak ñê maleññ thêlêv lôk nêpôlik esak kobom mavi. ⁴ Ma tem thêlô nimbiliñ iniñ ñê môlô ma nindum nômkama mayaliv ma thêlôda tem nêñem iniñ athêñ liñ ba nindum nômkama takatu ba indum thêlô leññimbiñ ma kobom leññihaviñ Wapômbêñ ma êdô. ⁵ *Avômalô takêñ tem nindum thêthônñ êtôm ñê esopa Wapômbêñ ma doñtom thêlô bôk etak Wapômbêñ anêñ lôklokwañ ba intu nômbôliñ dômiñ êndêñ i.

⁶ Ma anyô takêñ ethak êyêyê hathak bôbônññ ba êyô unyak ma êyê avi takatu ba iniñ auk mayaliv ma ewa iniñ auk. Avi takêñ bôk idum kambom bêñ anôñ ba êmô lôk kapôlôñññ malaiñ. Ma thêlônññ thetharjak lomaloma hayabiñ i ba êbôlêm auk lukmuk wak nômbêñ intu sapêñ. ⁷ Avi takêñ elañô ñê êñ iniñ abô lôbôlônñ ba miñ êpôm Wapômbêñ anêñ abô avanônñ ek nêñ thêlô sa ami. ⁸ *Ñê êñ bôk êvôliñ dômiñ hathak Wapômbêñ anêñ abô avanônñ hatôm Janes lo Jambles bôk êvôliñ dômiñ hadêñ Mose. Sadañ habuliñ thêlô iniñ auk aleba ibitak kambom anôñ ba êvhaviñ ami ba intu Wapômbêñ hadô thêlô. ⁹ Ma ñê êñ iniñ kambom takêñ tem imbitak yaiñ ba avômalô tem nêgê êtôm bôk êyê Janes lo Jambles iniñ auk kambom. Ba intu auk êñ tem miñ imbitak bêñ ami.

Timoti ombaloñ Wapômbêñ anêñ abô loñ lôklokwañ

¹⁰ Ma doñtom o Timoti hoyala yenañ auk lôk yenañ bôk lo loñ takatu ba yahadônñ lôkthô katô ma auk takatu ba hamô haviñ ya lôk yalenñhaviñ avômalô ma yahêvhaviñ ba yahamiñ lôklokwañ lôk miñ yahasôv ami. ¹¹ *Ma vovañ lomaloma lôk malaiñ hapôm ya halôk Antiok lo Aikoniam ma Listla. Ma Anyô Bêñ hêv ya bulubiñ ek nôñ kambom takêñ. ¹² *Avanônñ! Avômalô lôkthô atu ba leññihaviñ nêñemimbiñ Yisu Kilisi ba esopa Wapômbêñ tem nêpôm vovañ takêñ imbiñ. ¹³ Ma ñê lôk ñgôk lôk ñê takatu ba esau avômalô tem nindum iniñ auk kambom takêñ endeba imbitak kambom anôñ. Bôk esau thêlôda yôv ba tem nesau avômalô vi imbiñ. ¹⁴⁻¹⁵ Ma doñtom Timoti hoyala kêdônñwaga

* 2:22: 1Ti 6:11 * 2:23: 1Ti 4:7 * 3:1: 1Ti 4:1 * 3:5: Mat 7:15,21; Tit 1:16 * 3:8: Kis 7:11 * 3:11: Ap 13:14-52; 14:5,8-20 * 3:12: Mat 16:24; Jon 15:20; Ap 14:22

takatu ba bôk êv o auk ba hoyala nena o ma okna ba Wapômbêñ anêñ abô mathêñ hik auk thô hadêñ o aleba lêk. Abô êñ hik avômalô liñ ek neja auk mavi ek nêñemimbiñ Yisu Kilisi ma tem yani nêñ thêlô bulubiñ. Bôk howa auk hathak nôñ takêñ ba intu hoyala katô nena abô avanôñ. Ba ombaloñ auk êñ loñ. ¹⁶*Wapômbêñ anêñ abô lôkthô ma hayuv halêñ yaiñ ba bôk eto halôk kapya ek êñdôñ avômalô lôk hêv avômalô sa hathak auk lokbarñ. Ma hik loñôndê nepesarñ i thô ek nimbatak thêthôñ ¹⁷ ek Wapômbêñ anêñ avômalô neja nômkama ek nindum ku mavi.

4

Timoti enañ Wapômbêñ anêñ abô

¹Timoti, Wapômbêñ lo Yisu Kilisi elañô yenañ abô. Yani tem indum abô esak avômalô lôkmala lôk ñê ñama. Yani tem êlêñ ek eyabiñ alalô. Aêñ ba yahanarñ lôklokwarñ hadêñ o nena ² onañ Wapômbêñ anêñ abô. Miñ oyabiñ waklavôñ mavi iyom ami. Onañ iyom. Nuñgwik avômalô iniñ kambom thô ma onañ ek netak. Osañ thêlô ek nesopa Wapômbêñ anêñ abô. Ombatho avômalô loñ ma ômô maliñyaô lôk ôndôñ avômalô katô oyañ. ³*Yakô wak te ma avômalô tem nimbi leñôndôñ siñ ek nedañô Wapômbêñ anêñ auk thêthôñ. Thêlô tem veñiñ thetharñak ba nêmbôlêñ kêdôñwaga vi ek nenañ abô takatu ba indum thêlô leñiñmavi. ⁴Thêlô tem nede dômiñ liliñ êñdêñ abô avanôñ ma nemberñ mayaliv ba nesopa kukuthiñ oyañ. ⁵Ma doñtom o Timoti ma onja auk katô esak ku nômbêñ atu ba hudum. Tem malaiñ lôk vovañ êpôm o. Êñ ma umiñ lôklokwarñ. Onañ Wapômbêñ anêñ Abô Mavi lôk undum Wapômbêñ anêñ ku lôkthô atu ba hêv hadêñ o.

Pol hadum ek ema

⁶*Timoti, yenañ thalaleñ lêk hangasô hatôm waiñ atu ba hangasô halôk da. Ma wakma êñ lêk hayô ek yana. Ba intu undum ku nômbêñ êñ. ⁷*Lêk yahik vovak mavi yôv ba yahalanviñ aleba hayô anêñ dañ. Ma yahavalon yenañ yahêvhaviñ loñ denañ. ⁸*Ba intu Wapômbêñ lêk havalon vuli mavi te loñ ek ya aêntêk. Waklavôñ nindum abô ma Anyô Bêñ atu ba hanarñ abô avanôñ hathak avômalô tem enañ nena ya anyô thêthôñ. Ba tem enañ êñdêñ ya iyom ami. Mi. Avômalô lôkthô atu ba êpôviñ waklavôñ yani endelêñ ma tem enañ aêñ êñdêñ i imbiñ.

Timoti êlêñ ketheñ ek Pol

⁹⁻¹⁰*Dima lahaviñ nômkama pik êntêk. Êñ ma yani bôk hatak ya ba hi Tesalonaika. Ma Klesens bôk hi plovins Galesia ma Titi bôk hi Dalmesia. Ba intu ôpôpêk o ba ôlêñ ketheñ êñdêñ ya. ¹¹Luk iyom hamô haviñ ya. Ma Mak hathak hêv ya sa hathak yenañ ku ba intu ondom yani êlêñ êñdêñ ya. ¹²Ma Tikikus ma yahêv yani hi Epesus. ¹³*Yahatak yenañ kwêv hamô Tloas ba hamô Kapus anêñ unyak ba onja ba êlêñ. Ma onja yenañ kapya lôkthô. Ma ya vovañ ek kapya ali atu ba epesarñ hathak boksipsip kupik. ¹⁴*Aleksanda ma anyô hadum ku hapesarñ nômkama hathak aenñ thekthek ba bôk hadum kambom bêñ hadêñ ya. Anyô Bêñ tem indum aêñ êñdêñ yani esak nôñ atu ba hadum. ¹⁵Yani hik vovak lôklokwarñ hathak yêlôaniñ abô. Ba intu oda oyabiñ o mavi esak yani imbiñ.

¹⁶Yahadum abô môñ ma doho miñ êv ya sa ami. Thêlô sapêñ etak ya. Ma yalenñhaviñ nena thêlô miñ nindum abô esak nôñ êñ ami. ¹⁷Ma doñtom Anyô Bêñ hamiñ ya dômiñ ba hêv ya lôklokwarñ ek yanarñ Wapômbêñ anêñ abô takêñ bêñ êñdêñ ñê daluk ek thêlô nedañô. Yalenñhabi nena ya lêk yahamô alim kambom te abôlêk. Ma doñtom Anyô Bêñ hêv ya sa. ¹⁸Anyô Bêñ tem nêñ ya bulubiñ êñjêk ñgôk iniñ vovak lomaloma. Nômlate miñ hatôm imbuliñ ya ami endeña enja ya vê ni anêñ loñ lôkliñyak atu ba hamô malak leñ am. Nêñem athêñ lôkmanñiñ êñdêñ yani iyom wak nômbêñ intu sapêñ. Avanôñ.

* 3:16: Lom 15:4 * 4:3: 1Ti 4:1 * 4:6: Plp 2:17 * 4:7: 1Ti 6:12 * 4:8: 1Ko 9:24-25 * 4:9-10: Ap 15:37-39; 2Ko 8:23; Kol 4:14 * 4:13: Ap 20:6 * 4:14: Lom 2:6

¹⁹* Nêm yaṅsiṅ mavi lôk lôkbôk mavi êndêṅ Plisila lo Akwila ma Onesipolus lôk anêṅ avômalô. ²⁰* Elastus hamô Kolin. Tlopimas hapôm lijiṅ ma yahadô yani hêk Miletus. ²¹ Ômbôlêm anêm loṅôndê ek ôlêm loṅ êntêk êmôṅ vêmam ka beleṅ simbak. Yubulus, Pudens, Linus, Klodia lôk iviyaṅ sapêṅ enaṅ yaṅsiṅ mavi lôk lôkbôk mavi hadêṅ o. ²² Anyô Bêṅ eyabiṅ o dahôlôm lôk anêṅ wapôm êmô imbiṅ o.

* 4:19: Ap 18:2; 2Ti 1:16-17 * 4:20: Ap 19:22; 20:4; Lom 16:23

Kapya atu ba Pol hato hadêḅ

Titi Abô mônḅ

Lom êv Pol vê hêk koladônḅ (Ap 28), êḅ ma thai lôk Titi i ḅgavithôm Klit lôbôlôbô ba enaḅ Wapômbêḅ anêḅ Abô Mavi bêḅ hadêḅ thêlô. Vêḅ ma Pol hanaḅ ek Titi indum ku êḅ endeba anêḅ daḅ lôk etak avaka êtôm malak lôkthô ma hatak Klit ba hi loḅ buyaḅ. Titi hadum ku êḅ denaḅ, ma Pol hato kapya êntêk hadêḅ yani. Hato ek embatho Titi loḅ esak anêḅ ku lôk nêḅ auk ek êmbôv ḅê takatu ba êvôliḅ dômiḅ hathak abô anônḅ ek nêbônêlêḅ ma nêḅ auk esak êvhaviḅ lôk iniḅ ku ma eyabiḅ i esak kêdônḅwaga abôyaḅ.

Hato kapya êḅ hadêḅ 64 AD la.

Pol hêv lamavi

¹ Ya Pol, Wapômbêḅ anêḅ anyô ku ma Yisu Kilisi anêḅ aposel, yahato kapya êntêk. Yisu Kilisi hêv ya ek yanaḅ anêḅ abô bêḅ ma yambatho ḅê takatu ba bôk habi baḅ hayô hêk i iniḅ êvhaviḅ loḅ. Lôk yanêḅ auk ek neyala abô avanônḅ atu ba halom avômalô ek nêḅmô êtôm Wapômbêḅ anêḅ lahaviḅ ²* ek nêḅnêḅ maleḅniḅ esak neja lôkmala atu ba tem nêḅmô êtôm wak nômbêḅ intu sapêḅ. Mônḅ anônḅ ma Wapômbêḅ bôk havak abô yôv nena tem nêḅ êndêḅ i ba miḅ hatôm esau ami. ³ Alalôaniḅ bulubiḅ Wapômbêḅ bôk hatak waklavônḅ te yôv ba hatak ku halôk yabaheḅ lôk hanaḅ lôklokwaḅ ek yanaḅ anêḅ Abô Mavi bêḅ êndêḅ avômalô ek batu Abô Mavi êḅ êlêḅ yaḅ.

⁴*Yahato hadêḅ o Titi, yenaḅ okna anônḅ hathak alaianiḅ aêvhaviḅ.

Kamik Wapômbêḅ lo alalôaniḅ Bulubiḅ Yisu Kilisi iniḅ wapôm lôk labali êḅmô imbiḅ o.

Titi endam avaka ek neyabiḅ avômalô êvhaviḅ lodônḅlodônḅ

⁵ Bôk yahatak o hamô Klit ek undum ku takatu ba hêk denaḅ lôk otak avaka doho anêḅ lomalak êtôm atu ba bôk yahanaḅ hadêḅ o. ⁶*Otak i êtôm aêntêk. Anyô atu ba abô mi hêk avômalô maleḅniḅ ma hamô tiḅniḅ haviḅ yanavi. Ma anêḅ nali êvhaviḅ ba avômalô miḅ enaḅ abô hathak iniḅ maleḅ tharḅ lôk leḅônḅdônḅ kôtônḅ ami. ⁷ ḅê takatu ba eyabiḅ avômalô êvhaviḅ idum Wapômbêḅ da anêḅ ku ba intu thêlô abô mi êḅjêk avômalô maleḅniḅ. Ma miḅ thêlô nesônḅ nena thêlô ma ḅê bêḅ ek avômalô vi ami, lôk miḅ leḅniḅmaniḅ ketheḅ ami, ma miḅ ninum waiḅ ba molo ami, lôk miḅ maleḅniḅ thêlêv ami, ma miḅ netarḅarḅi esak avômalô vi iniḅ valuseleḅ ami. ⁸ Mi. Neja avômalô thô lôk leḅniḅimbiḅ kobom atu ba mavi ma nipuk i loḅ lôk nêḅmô thêthônḅ lôk matheḅ ma neyabiḅ i mavi. ⁹ Ma nebalonḅ abô avanônḅ biḅ atu ba bôk êdônḅ loḅ lôklokwaḅ ek nêḅndônḅ avômalô esak auk thêthônḅ ek nembatho iniḅ êvhaviḅ loḅ lôk nijik avômalô leḅônḅdônḅ kôtônḅ iniḅ auk lokbaḅ thô ek netak.

ḅê leḅônḅdônḅ kôtônḅ bêḅ anônḅ êḅmô Klit

¹⁰*Otak avaka anêḅ aêḅ ek neyabiḅ avômalô êvhaviḅ ek nimiḅ loḅ siḅ ek ḅê nômbêḅ atu ba ibi leḅônḅdônḅ siḅ anêḅ Klit. Thêlô ma ḅê enaḅ abô mayaliv ba esau avômalô. ḅê Israeḅ takatu ba evalonḅ kobom neḅgothe kupik vê ethak êḅmônḅ ek kobom êḅ. ¹¹*ḅê takêḅ ma onaḅ ek nêḅmô bônônḅ ba miḅ otak i ek nêḅndônḅ avômalô ami. Thêlô leḅniḅhaviḅ valuseleḅ ba intu êdônḅ avômalô hathak auk lokbaḅ ba ibuliḅ ḅê êvhaviḅ lodônḅlodônḅ iniḅ auk. ¹² Thêlô iniḅ anyô lôk auk te hanaḅ hathak thêlôda aêntêk, “Avômalô Klit sapêḅ ma ḅê abôyaḅ lôk êtôm bok ḅgalewaḅ ba êk ku mi ma eyaḅ nôḅ hatôm bok iyom.” ¹³*Abô êḅ ma avanônḅ. Ba intu osaḅ i lôklokwaḅ ek iniḅ êvhaviḅ imbitak mavi ¹⁴* ma netak Israeḅ iniḅ kukuthiḅ oyaḅ oyaḅ lôk miḅ nesopa ḅê takatu ba êvôliḅ dômiḅ hathak abô avanônḅ

* 1:2: Kol 1:27 * 1:4: Lom 1:7; 2Ko 8:23; Gal 2:3 * 1:6: 1Ti 3:2-7; 2Ti 2:24-26 * 1:10: 1Ti 4:7 * 1:11: 2Ti 3:5-6; 1Pi 5:2 * 1:13: 2Ti 4:2 * 1:14: 1Ti 4:7

iniñ abô majarj ami. ¹⁵ Avômalô takatu ba iniñ kapôlônij mabuñ hêk Wapômbêñ ma, ma nômm eyarj lôk nômkama lôkthô ma mabuñ aêñ iyom. Ma dorjtom avômalô takatu ba miñ êvhavij ami lôk iniñ kapôlônij lelaik ma nômlate miñ mabuñ ami. Aêñ ba iniñ auk lôk kapôlônij lelaik kambom. ^{16*}Thêlô enarj nena eyala Wapômbêñ, ma dorjtom iniñ bôk lo loñ hik thô nena êthônj yani paliñ. Thêlô leñijônndônj kôtônj ba miñ hatôm nindum nômla mavi te ami lôk êtôm nômm ôvathek hêk Wapômbêñ ma.

2

Ôndônj kobom mavi êndêñ avômalô êvhavij lodônjlodônj

¹ Oda miñ ôtôm thêlô ami. Ma ôndônj avômalô ek nesopa Wapômbêñ anêñ auk thêthônj. ² Ôndônj anyô boñnena ek nipuki loñ esak auk mayaliv ma nêmmô batônj oyarj lôk neyabiñ i dedaurj mavi. Ma iniñ êvhavij lôk leñijhavij avômalô embothorj mavi. Ma nimij lôklokwarj esak malaiñ.

^{3*}Ma aêñ iyom ma ôndônj avôdônjnena imbiñ ek nêmmô matherj êtôm Wapômbêñ anêñ lahavij. Ma miñ nenañ abôma esak avômalô vi ami ma miñ netak waiñ ek eyabiñ iniñ auk ami. Mi, ôndônj thêlô ek neja auk mavi ⁴ ek nêndônj avi muk ek leñijimbiñ vênji lôk nali, ^{5*}ma nipuk i loñ lôk nêmmô mabuñ, ma nindum iniñ ku neyabiñ iniñ avômalô mavi lôk nênnêmm leñijhavij êndêñ avômalô ma nedovak vênji iniñ abô vibij. Idum aêñ ma tem miñ hatôm anyôla enarj abôma esak Wapômbêñ anêñ abô ami.

⁶ Ma anyô muk ma osoñ i lokwarj aêñ iyom ek nipuki loñ. ^{7*}Ma oda ôtôm lavônij mavi esak nômkama sapêñ ek apenena nêgê ba nesopa vemgwam. Ôndônj avômalô lôk malemdônj esak abô takatu ba halêmm anêñ o kapôlôm. ^{8*}Ma onarj abô thêthônj mavi iyom ek avômalô miñ hatôm nêpôm anêmm abô anêñ kambom te ami. Undum aêñ ek avômalô takatu ba êpôlik hathak anêmm abô ma tem mama ba miñ hatôm nenañ abô kambom te esak alalô ami.

^{9*}Ma ñê takatu ba êmmô alarjsi vibij* ma osoñ i lokwarj ek nêmmô iniñ alarj vibij esak nômkama sapêñ ek nindum thêlô leñijmavi. Ma miñ nêwê abô viyarj ami. ¹⁰ Lôk miñ neja iniñ nômla vani ami. Mi, nindum nômkama sapêñ thêthônj ek injik thô nena iniñ ku ma mavi ek iniñ alarjsi nênnêmmimbiñ thêlô. Idum aêñ ma tem alalôaniñ Wapômbêñ atu ba hêv alalô bulubiñ anêñ abô imbitak lêlêyarj mavi ênjêk avômalô maleñij.

Wapômbêñ anêñ wapôm hik alalô lij ek nasopa anêñ loñôndê ek nayabiñ Kilisi

¹¹ Alalô nasopa kobom mavi takêñ ek malê nena Wapômbêñ anêñ wapôm bôk halêmm yaiñ yôv ba hawa bulubiñ halêmm ek avômalô sapêñ nênnêmmimbiñ. ^{12*}Ma wapôm êñ hadônj alalô ek natak kobom avôlij dômiñ ek Wapômbêñ lôk pik anêñ thetharj ma napuki loñ lôk namô thêthônj ba nasopa Wapômbêñ anêñ lahavij êndêñ waklavônj êntêk. ¹³ Ma alalô nasopa loñôndê êñ ba nanêmm maleñij ek mek mavi atu ba tem êlêmm. Mek mavi êñ ma waklavônj atu ba Yisu Kilisi anêñ deda lôkmarjij êlêmm yaiñ. Yani ma Anyô Bêñ Wapômbêñ, alalôaniñ bulubiñ. ^{14*}Yani hêv yanida halêmm ba hama hathak alalô ek nêmm alalô vê ênjêk kambom lomaloma lôk havôkwiñ alalô ek nambitak yanida anêñ avômalô takatu ba êk lêlê ek nandum ku mavi.

^{15*}Ba intu onja abô takêntêk anêñ ôdônj sa êndêñ avômalô êvhavij. Lôk osoñ i lokwarj ek nesopa ma avômalô leñijônndônj kôtônj ma osoñ i. Onarj abô takêñ esak Wapômbêñ anêñ lôklokwarj. Ma miñ otak anyôla atu ba hoyabiñ i ek enarj nena anêmm abô ma nômm oyarj ami.

3

Nundum malêla takatu ba mavi

* 1:16: 1Jon 1:6; 2:4 * 2:3: 1Ti 3:11 * 2:5: Ep 5:22 * 2:7: 1Ti 4:12 * 2:8: 1Pi 2:15 * 2:9: 1Ti 6:1 * 2:9: 'Ñê takatu ba êmmô alarjsi vibij' ma hathak abô Inglis ma 'slave'. Nônjô Epesus 6:5. * 2:12: 1Jon 2:16 * 2:14: Kis 19:5; Lo 7:6; Ese 37:23; Gal 1:4; 1Pi 2:9 * 2:15: 1Ti 4:12

¹*Nungwik avômalô iniņ auk liņ esak loņbô ek nedovak gavman lôk iniņ nê bêņbêņ ba nesopa iniņ abô. Lôk nêpôpêk i ek nindum ku mavi lomaloma. ²Ma miņ nenaņ abô kambom esak anyô vi lôk miņ nêkôki ami. Mi, netauviņ i dedauņ ba nêmo yôhokna imbiņ avômalô sapêņ.

³*Ek malê nena sêbôk ma alalô thônôthôn hatôm thêlô. Alalô leņôndôn kôtôn lôk êvhaviņ abôyaņ ba atak Wapômbêņ anêņ loņôndê ma amô thethaņak lôk alak lomaloma vibiņ. Ma amô lôk leņiņdaņ ba awa auk kambom hathak anyô vi. Alalô apôlik ek i ma thêlô êpôlik ek alalô. ⁴Ma doņtom lêk ma Wapômbêņ, ôpatu ba hêv alalô bulubiņ, hik anêņ kobom mavi lôk anêņ lahaviņ thô hadêņ alalô. ⁵*Yani hêv alalô bulubiņ hathak yanida anêņ lahiki. Ma miņ hathak alalôaniņ ku thêthôn ami. Mi, havôkwiņ alalôaniņ kambom ma hadum ba alalô abitak lukmuk hathak Lovak Matheņ ba hêv lôkmala lukmuk hadêņ alalô. ⁶*Hathak ôpatu ba hêv alalô bulubiņ, Yisu Kilisi, ma Wapômbêņ haņgasô anêņ Lovak Matheņ bêņ anôn hayô hamô alalô. ⁷Yani habi anêņ wapôm sam ba dalam alalô nena avômalô thêthôn. Ba intu alalô awa athêņ ek naja lôkmala atu ba tem namô êtôm wak nômbêņ intu sapêņ. Ma lêk aêv maleņiņ ek nôm êņ.

⁸Abô takêņ ma avanôn biņ. Ba intu yaleņhaviņ ombatho i loņ lôklokwaņ ek nesopa abô takêņ sapêņ ek vi atu ba bôk êvhaviņ Wapômbêņ yôv ma neyabiņ i ek nindum ku mavi thêthô. Abô takêņ ma mavi anôn ba tem nêmo avômalô lôkthô sa.

⁹*Nômo daim ek auk molo takatu ba avômalô êkôki hathak lôk ekatuņ Israeļ iniņ limi bôbô iniņ athêņ ma abô lôkthaņgo ma ethaņ i hathak Mose anêņ balabuņ. Nôm takêņ ma nômo oyaņ ba miņ hatôm nêmo anyôla sa ami. ¹⁰*Anyôla havak avômalô vose hi lodôn lodôn ma onaņ bôlôn ju êndêņ ôpêņ nena etak auk êņ. Ma mi ma otak yani ba nu. ¹¹Alalô ayala nena avômalô anêņ aêņ iniņ auk ma lokbaņ ba idum kambom thêthô. Ba intu iniņ bôk lo loņ takêņ da hik thêlô thô nena nê idum kambom.

Abô anêņ daņ

¹²*Tem yanêmo Altema mena Tikikus la ba êsôk, êņ ma o lôklokwaņ ek nu Nikopolis ek ôpôm ya. Yenaņ auk nena tem yana yamô Nikopolis êndêņ waklavôn beleņ simbak. ¹³*Sena, anyô lôkauk hathak abô majaņ, lo Apolo etak môlô ba i buyaņ, ma noyabiņ i esak nômkama takatu ba thai mi ek nêmo thai sa. ¹⁴*Ôndôn alaianiņ avômalô ek nindum ku mavi ni thêthô lôk nêmo avômalô vi atu ba êv yak hathak nômkama sa ek iniņ êvhaviņ injik anôn.

¹⁵Avômalô takatu ba êmo haviņ ya êv iniņ leņiņmavi hadêņ o. Ma nêmo yenaņ aêņ êndêņ nê êvhaviņ takatu ba leņiņhaviņ yêlô.

Wapômbêņ anêņ wapôm êmo imbiņ môlô lôkthô.

* 3:1: Lom 13:1-7; 1Pi 2:13-14 * 3:3: 1Ko 6:9-11; Ep 2:1-2; 5:8 * 3:5: 2Ti 1:9; Hib 10:22 * 3:6: Ap 2:17-18
 * 3:9: 2Ti 2:14,16 * 3:10: Mat 18:15-17 * 3:12: Ep 6:21-22; Kol 4:7-8 * 3:13: Ap 18:24; 1Ko 3:5-6 * 3:14: Ep 4:28

Kapya atu ba Pol hato hadêñ

Pilemon Abô môn

Pilemon ma anyô hêvhaviñ te anêñ Kolosi. Yani ma alañ ek ñê doho atu ba êmô yani vibij ba idum anêñ ku. Ma anêñ anyô ku êñ te ma Onesimi. Yani hawa Pilemon anêñ nômla doho vani ba hasôv ba hi. Lom iniñ balabuñ hanañ nena ôpatu ba hamô alañ vibij hatak anêñ ku ba hasôv ba hi, êñ ma anêñ alañ hatôm injik yani vônô. Haveñ yam ma Onesimi hapôm Pol hamô koladôn ma halañ Abô Mavi ba hêvhaviñ. Ba intu Pol hato abô hadêñ Pilemon nena Onesimi ma lêk anyô hêvhaviñ ba nêñ anêñ kambom vê.

Hatôm 60 AD la ma Pol hamô koladôn ba hato kapya ju êntêk, yañ ma Pilemon ma yañ hi Kolosi.

Pol hêv lamavi

¹ Ya Pol, yahamô koladôn hathak Yisu Kilisi. Yai lôk alalôaniñ aiañ Timoti ato kapya êntêk hadêñ o, Pilemon. O ma yaianiñ aiañ anôn atu ba alalô adum ku doñtom êntêk haviñ i. ²* Lôk ato hadêñ livôn Apia lo Alkipus haviñ. Yani ma Wapômbêñ anêñ anyô vovak te atu ba hamiñ haviñ yai. Ma yai ato hadêñ avômalô êvhaviñ takatu ba ethak êv yeñ hamô anêñ unyak kapô haviñ.

³ Alalôaniñ Kamik Wapômbêñ lôk Anyô Bêñ Yisu Kilisi iniñ wapôm lôk labali êmô imbiñ môlô sapêñ.

Pol hanañ lamavi hathak Pilemon anêñ ku

⁴⁻⁵ Yahalañô hathak anêñ lemhaviñ avômalô matheñ sapêñ lôk anêñ hôêvhaviñ hathak Anyô Bêñ Yisu. Ba intu mek sapêñ atu ba yahateñ ma yalerñhabi o ba yahanañ yalerñmavi hadêñ yenañ Wapômbêñ. ⁶ Hôêvhaviñ Wapômbêñ ba intu o anyô wapôm. Ma yahateñ mek ek anêñ wapôm êñ injik anôn ba Wapômbêñ nêñ auk mavi êndêñ o ek oyala nômkama mavi lôkthô atu ba alalô awa halêñ anêñ Kilisi. ⁷* Aiañ, abô hathak hôthô avômalô matheñ iniñ kapôlônij liñ hayô ek ya. Ba intu anêñ kobom lemhaviñ êñ hêv ya thêvô lôk yalerñmavi bêñ anôn.

Pol hanañ ek Pilemon êñjê Onesimi êtôm yañ anôn

⁸ Aêñ ba yahadum ek yanañ injik anêñ lemhaviñ liñ ek undum nômlate êtôm atu ba oda lemhaviñ undum. Nôm êñ ma thêthôn mavi ba intu ya hatôm yanañ lôklokwañ ek undum aêñ esak Kilisi anêñ athêñ. ⁹ Ma doñtom hathak leñhaviñ êñ iyom intu yahanañ hik o liñ. Ya ma anyô boñ Pol atu ba lêk yahamô koladôn hathak Yisu Kilisi, ¹⁰* yahanañ hik o liñ hathak yenañ okna Onesimi ek nuñgwik anêñ lemhaviñ thô êndêñ yani. Yahamô koladôn ma yani hêvhaviñ ba intu habitak yenañ okna. ¹¹ Sêbôk ma yani miñ hatôm nêñ o sa ami. Ma doñtom lêk habitak anyô mavi ek nêñ alai luvi sa.*

¹² Lêk yahêv yani hatôm yabiñdaluk anôn hathôk ek o hathak loñbô. ¹³ Yahamô koladôn hathak Abô Mavi ba intu yalerñmavi ek yani enja anêñ loñ ba êmô imbiñ ya ek nêñ ya sa. ¹⁴ Ma doñtom yahadô yapôviñ o ek undum malêla takatu ba mavi. Ba intu miñ hatôm yandum nômlate atu ba miñ honañ ami ek undum ku mavi êtôm atu oda lemhaviñ undum. ¹⁵ Betha Onesimi hatak o vauna ek nêñimbiñ Yisu Kilisi vêñ ba havôhathôk hathak loñbô ma tem êmô imbiñ o wak nômbêñ intu sapêñ la. ¹⁶* Yani hathôk ek o ma onja yani êtôm mamuyañ anôn ma miñ êtôm o alañ ek yani esak loñbô ami. Yalerñhaviñ yani bêñ anôn. Ma doñtom yani ma anêñ mamuyañ lôk o ma alañ ek yani haviñ ba intu tem lemimbiñ yani bêñ anôn êmôn ek ya.

* 1:2: Kol 4:17; 2Ti 2:3 * 1:7: 2Ko 7:4 * 1:10: 1Ko 4:15; Kol 4:9 * 1:11: Onesimi anêñ athêñ anêñ ôdôn nena, "Hêv sa" * 1:16: 1Ti 6:2

¹⁷ Aên ba lemhabi nena alai ma nê ku te iyom, ên ma onja Onesimi thô êtôm intu howa ya thô. ¹⁸ Yani hadum nômla kambom hadên o mena hawa anêm nômla, ên ma otak êndôk yabaheñ. ¹⁹ Ya Pol yada yahato hathak yabaheñ nena tem yanêm vuli ên viyañ êndên o. Ma doñtom lemimbi nena bôk yahik loñôndê nêmo lôkmala thô hadên o ba anêm vuli viyañ hêk haviñ ya denañ.

²⁰ Avanôn, aiyañ, yalerhaviñ onja Onesimi thô esak Anyô Bêñ anên athên. Ên ma hatôm hôthô yakapôlôn liñ hathak Kilisi. ²¹ Yahato kapya êntêk hadên o ba yahêvhaviñ nena tem ondovak yenañ abô vibiñ ma onja Onesimi lôk lemmavi bêñ anôn êmôn ek abô nômbên atu ba lêk yahato.

²² *Nômla yañ nena opesañ loñ êmo anêm unyak kapô ek ya. Yalerhabi nena tem Wapômbên endañô môlônim mek ma nê ya vê ênjêk koladôn ba yambô yasôk esak loñbô.

Pol anên kapya anên dañ

²³ *Eaplas ôpatu ba hamô koladôn haviñ ya hathak Yisu Kilisi, yani hêv anên lamavi hadên o. ²⁴ *Ma Mak, Alistakas, Dima lo Luk, yêlô nê ku te iyom, thêlô êv iniñ leñimavi haviñ.

²⁵ Anyô Bêñ Yisu Kilisi anên wapôm embalon môlô sapên kapôlômim loñ.

Kapyia hi hadêñ avômalô Hiblu Abô môn

Ôpatu ba hatu kapyia êntêk miñ hatu anêñ athêñ ami. Ma hadêñ 200 AD ma avômalô nañ iniñ avaka te anêñ athêñ nena Teetuliañ hatu nena Banabas hatu kapyia êntêk. Ma lêk doho enañ nena Apolo hatu ma doho enañ nena Silas hatu. Ma thêlô lôkthô enañ nena ôpatu ba hatu kapyia êntêk ma hatu hasopa Wapômbêñ anêñ lahaviñ.

Ôpatu ba hatu ma anyô Israeñ te atu ba hêvhaviñ Yisu. Hatu hadêñ avômalô Israeñ takatu ba êvhaviñ Yisu. Kapyia êntêk hik thô nena Yisu ma bêñ ek Israeñ iniñ plopet lôk aña ma Mose lôk ñê êbôk da. Ma hik thô haviñ nena Yisu ma anyô malêvôn ek Wapômbêñ lôk alalô ma anêñ athêñ ma bêñ ek Alon anêñ lôk Israeñ iniñ ñê êbôk da sapêñ. Lôk hanañ ek ñê bôk êvhaviñ nimiñ lôklokwañ ma miñ nendeni nesopa Israeñ iniñ kobom bô ami. Yakô vovañ êpôm i êtôm sêbôk ba hapôm avômalô Israeñ halôk loñ thiliv.

Hatu kapyia êntêk hadêñ 68 AD la.

Wapômbêñ Nakaduñ hamôn ek aña

¹ Sêbôk bôlada ma Wapômbêñ hanañ abô hadêñ alalôaniñ bumalô lôbôlôn hathak lavônñ lomaloma hale plopet veññbôlêk. ² *Ma lêk êntêk ma pik lo leñ anêñ dañ lêk habobo ba yani hawa Nakaduñ abôlêk ba hanañ abô hadêñ alalô. Wapômbêñ habi bañ hayô hêk yani ma hêv nômkama sapêñ lôk hapesañ nômkama sapêñ hathak yani iyom. ³ *Yani hik Lambô anêñ deda lôkmaññ thô ma alalô ayê yani hatôm ayê Lambô da. Ma yani havatho avômalô lôk nômkama sapêñ loñ aleba ilumbak mavi hathak anêñ abô anêñ lôklokwañ. Yani havôkwîñ alalôaniñ lelaik lôkthô vê ma halôk hamô Wapômbêñ Lôkmaññ anêñ bañ vianôn hamô malak leñ. ⁴ *Aêñ ba yani hamô vuliñ ek aña ma athêñ atu ba êv hadêñ yani ma bêñ aêñ iyom.

⁵ *Ma abô atu ba Anyô Bêñ bôk hanañ hadêñ Yisu ma miñ hanañ hadêñ aña te ami. Mi. Hanañ hadêñ Yisu iyom nena,

“O ma yenañ okna,
ma lêk êntêk ma yahabitak lemambô.”

Kapyia Yey 2:7

Lôk hanañ nena,
“Ya anêm lemambô,
ma o ma yenañ okna.”

2 Samuel 7:14

⁶ *Ma Wapômbêñ hêv namalô bôp halôk ba halêm pik ma hanañ abô bute haviñ nena,
“Wapômbêñ anêñ aña lôkthô nêñem yeñ êndêñ yani.”

Lo 32:43

⁷ Ma hanañ hathak aña nena,
“Anyô Bêñ hapesañ anêñ aña hatôm lovak
ma anêñ ñê ku takêñ ma hatôm atum dahalañ.”

Kapyia Yey 104:4

⁸ Ma dorjtom hanañ hathak Nakaduñ nena,
“Wapômbêñ, oda tem ômô anêm loñ lôklyak wak nômbêñ intu sapêñ,
ma tem oyabiñ avômalô esak kobom thêthôn iyom.

⁹ Lemhaviñ auk thêthôn ma hôpôlik ek auk lokbañ.
Ba intu Wapômbêñ anêm Anyô Bêñ halam o ba hangasô anêñ nômlênlên hayô hamô
o ek onja athêñ bêñ ek indum lemmavi.
Ma aña lôk avômalô miñ êmôn ek o ami.”

Kapyia Yey 45:6-7

¹⁰ Ma abô yañ hanañ nena,
“Sêbôk ba môn anôn ma O Anyô Bêñ da holav pik anêñ landiñ,
ma leñlêvôn ma oda anêm ku hopesañ hathak bahem.

* 1:2: Jon 1:3 * 1:3: Jon 14:9; Kol 1:20; Hib 8:1 * 1:4: Plp 2:9 * 1:5: 1Sto 17:13; Ap 13:33 * 1:6: Lom 8:29

¹¹ Lôkthô tem ititip êtôm sôp ba mi.

Ma o iyom intu tem ômô thêthô.

¹² Tem undurundur pik êtôm kwêv daim,
ma tem ômbi sôp bô atu thô ma nunḡwik lukmuk.

Ma oda tem ômô aêḡ,
ma anêm sondabêḡ anêḡ daḡ ma mi.”

Kapya Yey 102:25-27

¹³ Ma Wapômbêḡ bôk hanaḡ hadêḡ Nakaduḡ nena,

“Ômô yabaher vianôḡ endeba yatak ḡê takatu ba ik vovak hadêḡ o nêḡmô vemkapô vibinḡ am.”

Kapya Yey 110:1

Ma miḡ bôk hanaḡ abô êḡ hadêḡ aḡela te ami ma mi.

¹⁴* Aḡela ma êtôm ḡḡok yôhok ek nindum Wapômbêḡ anêḡ ku ek nêḡnêḡ ḡê takatu ba tem neja bulubinḡ sa.

2

Nodaḡô katô ba nosopa!

¹ Aêḡ ba alalô nadaḡô nôḡm takatu ba bôk alaḡô yôv ek miḡ natôm yey atu ba lovak hayuv vokê ami. ²* Ma abô takatu ba hale anêḡ aḡela veḡinḡbôlêk ba enaḡ intu bôk hik anôḡ yôv. Sêbok ma avômalô miḡ elaḡô abô êḡ ami ba leḡôndôḡ kôtôḡ ba bôk ewa iniḡ vuli kambom êḡ yôv. ³* Ma lêk Anyô Bêḡ da halok ba halêm pik ba hanaḡ bêḡ nena tem alalô naja bulubinḡ. Ma avômalô bôk elaḡô ba esopa ma alalô ayê nena abô avanôḡ. Aêḡ ba anyô te havôlinḡ dôḡm hadêḡ alalôaniḡ bulubinḡ bêḡ atu ma ôpêḡ miḡ hatôm êsôv êḡjêk vovaḡ êḡ ami ma mi. ⁴* Ma Wapômbêḡ da hadum lavôḡinḡ lo nôḡmbithi ma ku lôkmaḡḡinḡ lomaloma. Ma hêv Lovak Matheḡ ek injik nôḡm mavi lomaloma sam êḡndêḡ avômalô hatôm Anyô Bêḡ anêḡ lahavinḡ ek injik thô nena abô avanôḡ.

Yisu hatôm alalô ḡê pik

⁵ Yêlô anaḡ hathak pik lukmuk atu ba tem êlêm. Ma Wapômbêḡ miḡ hatak aḡela ek neyabinḡ pik lukmuk êḡ ami. ⁶ Bôk hanaḡ hêk kapya nena,
“Yêlô avômalô pik ma nôḡm oyaḡ.

Ma doḡtom O Wapômbêḡ ma hothak lemhabi yêlô
lôk lemhavinḡ ba hoyabinḡ anyô anêḡ nakaduḡ mavi.

⁷ Ma hotak yani hamô aḡela vibinḡ vauna,
ma hopesaḡ yani hatôm anyô bêḡ ba hôêv athêḡ bêḡ lôk deda lôkmaḡḡinḡ hadêḡ yani,

⁸ ma hotak nôḡmkama lôkthô hamô yani vakapô vibinḡ.”

Kapya Yey 8:4-6

Wapômbêḡ hatak nôḡmkama lôkthô hamô yani vakapô vibinḡ. Ba nôḡmlate miḡ hamô vulinḡ ek yani ami. Ma doḡtom miḡ hayabinḡ nôḡmkama sapêḡ ami denaḡ. ⁹* Ma hadum ba Yisu intu yaôna lôk ek aḡela vauna ek Wapômbêḡ nêḡm anêḡ wapôm êḡndêḡ alalô esak yani anêḡ ḡama. Yani hawa vovaḡ ba hama ek nêḡm avômalô lôkthô sa. Ma lêk hawa athêḡ bêḡ lôk deda lôkmaḡḡinḡ.

¹⁰ Ma Wapômbêḡ hapesaḡ nôḡmkama lôkthô ba hêv lôkmala hadêḡ sapêḡ. Yani hadum anêḡ ku thêthôḡ ba Yisu habitak anyô vovak laik môḡ anôḡ ek enja vovaḡ ek nêḡm avômalô lôkthô bulubinḡ ek endom avômalô ba ini ek neja lôkmala lôkmaḡḡinḡ. Aêḡ ba Yisu anêḡ ku êḡ bôk hayô uḡlôv yôv. ¹¹* Ba intu Yisu atu ba hadum ba avômalô ibitak matheḡ ma yani lôk avômalô takêḡ lêk ibitak ôdôḡ doḡtom. Aêḡ ba yani miḡ mama ek endam i nena iviyaḡ lo livi ami ¹² ma hanaḡ nena,

“Tem yandam anêḡ athêḡ êḡndêḡ yenaḡ aiyaḡ thêlô,

ma tem yambô anêḡ athêḡ êḡmô avômalô êvhavinḡ malêvôḡ.”

Kapya Yey 22:22

¹³ Ma abô yaḡ hanaḡ nena,

“Tem yanêḡmimbinḡ Wapômbêḡ.”

Aisaia 8:17

* 1:14: Sng 34:7; 91:11 * 2:2: Gal 3:19 * 2:3: Hib 10:29; 12:25 * 2:4: Mak 16:20; 1Ko 12:4,11 * 2:9: Plp 2:8-9 * 2:11: Mat 25:40

Ma abô te hanañ nena,

“Yêlô lôk avômena takatu ba Wapômbênj bôk hêv yôv hadênj ya êntêk.” *Aisaia 8:18*

¹⁴⁻¹⁵ *Avômena takênj ma iniñ leñviñkupik lôk thalaleñ hamô. Ba thêlô êkô ek nema ba êmô hatôm ñê ekak veñij lo baheñij lusu wak nômbênj intu sapênj. Aênj ba Yisu êntêk habitak hatôm thêlôda ek ema ek imbulij Sadañ, ôpatu ba havalonj ñama anênj lôklokwañ lôk epole yak êñj vê êñjêk avômalô. ¹⁶ Ma miñj hêv añjela sa ami. Mi. Hêv Ablaham anênj limi sa. ¹⁷ Ba intu Wapômbênj hapesañ Yisu êntêk êñj hatôm iviyañ anônj ek imbitak êtôm avômalô iniñ anyô bênj habôk da. Yani lahiki ba havalonj anênj ku lonj ek indum Wapômbênj anênj ku ek nêmb avômalô iniñ kambom vê. ¹⁸ Ma Sadañ êñj bôk halôk yani la ba hawa vovañ. Aênj ba tem nêmb avômalô takatu ba Sadañ halôk leñij sa aênj iyom.

3

Yisu ma bênj ek Mose

¹ *Aênj ba aiyañ thêlô, môlô ma avômalô takatu ba Wapômbênj bôk halam yôv ek nômbô imbiñ yani êmô malak leñj ba intu môlô ma matheñj. Ma môlô lemimimbi Yisu atu ba Wapômbênj hêv hatôm alalôaniñ aposel lôk anyô bênj habôk da, ôpatu ba alalô anañ iniñ êvhaviñ bênj hathak. ² *Yani ma anyô ku anônj ba hadum ku takatu ba êv hadênj yani ek indum êtôm atu ba Mose bôk hadum ku hathak Wapômbênj anênj avômalô. ³⁻⁴ Unyak atu ba anyô halav. Ma anyô ma bênj ek unyak êñj. Ma Wapômbênj da hapesañ nômkama sapênj. Aênj ba Wapômbênj ma bênj ek nômkama sapênj. Ma Yisu êntêk intu bênj ek Mose aênj iyom. ⁵ *Mose thai lôk Yisu ma ñê ku anônj. Ma Mose ma hatôm anyô ku ba hayabiñ Wapômbênj anênj avômalô ba hanañ anênj abô atu ba tem imbitak emberj yam. ⁶ Ma doñtom Yisu êntêk intu nakaduñj ba hayabiñ Wapômbênj anênj avômalô hatôm unyak alañ. Aênj ba alalô nabalonj iniñ aêvhaviñ lonj lôklokwañ. Ma alalô namiñj êtôm anyô ñê ba nanêmb maleñij, êñj ma tem nambitak êtôm Wapômbênj anênj avômalô.

Abô lôklokwañ hathak ñê takatu ba miñj êvhaviñ ami

⁷ *Ba intu Lovak Matheñj hanañ,
“Lêk êntêk holañô Wapômbênj abôlêk,

⁸ *ma miñj ôpôlik êtôm
sêbôk ba libumi êmô lonj thiliv ba êvôliñ dômiñj ek yani
ma elañ mathalaleñ

⁹ lôk ethañ yani aleba hanañ nena,
‘Sondabênj 40 ma bôk yahadum ku lomaloma ba thêlô êyê yôv.

¹⁰ Ba intu yaleñmaniñ hathak thêlô ñê bôlônj yañ sêbôk atu.
Ba yahanañ, “Thêlô kapôlônj hi mayaliv wak nômbênj intu sapênj
ba miñj eyala yenañ lonjônndê ami.”

¹¹ *Êñj ma yaleñmaniñ ba yahavak balabuñj nena,
“Thêlô miñj hatôm nimbitak nêyô yenañ bamtu ami.” ’ ’ ” *Kapya Yey 95:7-11*

¹² Aiyañ thêlô, ôñgô katô. Môlô miñj nobalonj kambom lonj ba notak unim êvvhaviñ ba nômbôliñ dômim êndênj Wapômbênj lôkmala ami. ¹³ Lovak Matheñj bôk hanañ yôv nena “lêk êntêk”. Ma lêk êntêk ma lêk êntêk êñj ba wak êñj miñj bôk hale ba hi ami denañ. Ba intu môlô nôsôam ba noya wak nômbênj intu ek kambom miñj esau môlô ek lemimônndônj kôtônj ami. ¹⁴ Ma alalô nabalonj alalôaniñ aêvhaviñ môñ lonj endeba pik lo leñj anênj dañ, êñj ma tem injik thô nena alalô abitak Kilisi anênj avômalô. ¹⁵ *Lêk yahanañ Lovak Matheñj anênj abô atu,

“Lêk êntêk holañô Wapômbênj abôlêk,
ma miñj ôpôlik êtôm sêbôk ba libumi êvôliñ dômiñj ek yani ami.” *Kapya Yey 95:7-8*

* 2:14-15: 1Jon 3:8; ALK 12:10 * 3:1: Hib 4:14; 7:26 * 3:2: Nam 12:7; Hib 3:5 * 3:5: Hib 3:2; Nam 12:7; Lo 18:15-19 * 3:7: Sng 95:7-11 * 3:8: Kis 17:7; Nam 20:2-5 * 3:11: Nam 14:21-23 * 3:15: Hib 3:7-8

¹⁶* ʔê alêla takatu ba bôk elarjô ba êvôliŋ dômiŋ? ʔê takatu ba Mose hawa i vê hêk Ijip! ¹⁷* ʔê alêla takatu ba Wapômbêŋ lamaniŋ ek i hatôm sondabêŋ 40? ʔê takatu ba idum kambom ba iniŋ kupik hêv yak hêk loŋ thiliv! ¹⁸ ʔê alêla takatu ba Wapômbêŋ havak balabuŋ ek thêlô miŋ nimbitak nêyô anêŋ bamtu ami? ʔê takatu ba miŋ elarjô abô ami! ¹⁹ Ba intu alalô ayê nena ʔê takêŋ ma thêlôniniŋ êvhaviŋ mi. Êŋ ma miŋ hatôm nêyô Wapômbêŋ anêŋ bamtu ami.

4

Wapômbêŋ anêŋ bamtu

¹ Wapômbêŋ bôk habutiŋ abô ek avômalô nimbitak nêyô anêŋ bamtu kapô ba ini. Ma miŋ bôk hapole vê ami. Aêŋ ba alalô nayabiŋ i ek Wapômbêŋ miŋ ênjê nena alalô te intu hamiŋ yaiŋ ami. ² Ma avômalô doho bôk enaŋ Wapômbêŋ anêŋ Abô Mavi hadêŋ alalô hatôm atu ba bôk enaŋ hadêŋ avômalô bôsêbôk. Ma doŋtom thêlô miŋ êvhaviŋ ami. Ba intu abô takatu ba thêlô elarjô ma miŋ hêv thêlô sa ami. ³⁻⁴* Wapômbêŋ hapesaŋ pik lo leŋ aleba anêŋ daŋ ma hawa lovak aleba lêk êntêk. Ma hêk Wapômbêŋ anêŋ kapya bute ma hanaŋ hathak wak te baheŋvi ba lahavuju nena, “Wak te baheŋvi ba lahavuju êŋ ma Wapômbêŋ hawa lovak hathak anêŋ ku takatu ba hadum.”

Môŋ Anôŋ 2:2

Ba alalô takatu ba aêvhaviŋ lêk ayô bamtu êŋ haviŋ hatôm Wapômbêŋ bôk hanaŋ yôv nena,

“Yaleŋmaniŋ ba yahavak balabuŋ nena,

“Thêlô miŋ hatôm nimbitak nêyô yenaŋ bamtu ami.”

Kapya Yeŋ 95:11

⁵* Avanôŋ! Wapômbêŋ bôk hanaŋ abô atu yôv nena, “Thêlô miŋ hatôm nimbitak nêyô yenaŋ bamtu ami.”

⁶ Avômalô takêŋ bôk elarjô Abô Mavi ma doŋtom miŋ esopa ami. Ba intu miŋ bôk ibitak êyô bamtu êŋ ami. Ma doŋtom avômalô doho tem nimbitak nêyô loŋ lovak êŋ. ⁷ Aêŋ ba Wapômbêŋ hatak wak yaŋ ba halam nena “Lêk êntêk”. Josua bôk hama bô ma Wapômbêŋ hêv abô hadêŋ Devit ba hanaŋ,

“Lêk Êntêk holaŋô Wapômbêŋ abôlêk, ma miŋ ôpôlik ami.”

Kapya Yeŋ 95:7-8

⁸* Josua miŋ bôk hêv lovak hadêŋ avômalô takêŋ ami ba intu Wapômbêŋ hanaŋ hathak wak yaŋ ek nêv lovak êndêŋ alalô. ⁹ Aêŋ ba sonda leŋiŋmavi lêk hayô yôv ek Wapômbêŋ anêŋ avômalô nêv anêŋ bamtu. ¹⁰* Ma opalê atu ba habitak hayô Wapômbêŋ anêŋ bamtu êŋ ma yani hawa lovak hathak anêŋ ku hatôm atu ba Wapômbêŋ hadum aêŋ iyom. ¹¹ Aêŋ ba alalô mathalaleŋ ek nambitak nayô bamtu êŋ ek miŋ anyôla esopa limi iniŋ veŋiŋgwam leŋôndôŋ kôtôŋ ba nêvêm yak ami.

¹²* Wapômbêŋ anêŋ abô ma lôkmala ba lôklokwaŋ bomaŋ. Ba anêŋ ma, ma ma bomaŋ hamôŋ ek biŋ vovak atu ba ma hêk luvi ek edabêŋ dahô lôk lôkmala ma lokwaŋ lôk tabilôk kisi. Ma hatitiŋ anêv auk lôk kapôlôm ba hayala katô anôŋ. ¹³ Nômplate hamô pik êntêk êŋ miŋ hatôm imbuŋ i ênjêk Wapômbêŋ ma ami. Nôm takatu ba havuŋ i, lôkthô tem nimbitak yaiŋ ba nimiŋ oyaŋ ek nindum abô esak yani.

Yisu ma anyô bêŋ habôk da

¹⁴* Alalôaniŋ anyô bêŋ habôk da bôk hathak ba hi malak leŋ. Yani êŋ intu Yisu, Wapômbêŋ anêŋ namalô. Ba intu êvhaviŋ atu ba alalô anaŋ bêŋ ma nabalôŋ loŋ lôklokwaŋ. ¹⁵ Alalôaniŋ anyô bêŋ habôk da bôk êlôk la lôbôlôŋ ek indum kambom lomaloma hatôm êntêk ba alalô. Yani ma kambom mi. Ma doŋtom lahiki hathak alalôaniŋ kambom. ¹⁶* Ba intu alalô ana bidoŋ ek Wapômbêŋ ma miŋ nakô ami. Ma awa malaiŋ ma tem nêv kapô ek alalô ba napôm wapôm atu ba hêv ek nêv alalô sa.

* 3:16: Nam 14:1-35 * 3:17: 1Ko 10:10 * 4:3-4: Hib 3:11 * 4:5: Sng 95:11 * 4:8: Lo 31:7; Jos 22:4
* 4:10: Hib 4:4 * 4:12: Ep 6:17; ALK 1:16; 19:13-15 * 4:14: Hib 3:1; 10:23 * 4:16: Hib 10:19

5

¹ Sêbôk aleba lêk ma Wapômbênj da hathak dalam anyô pik te ek imbitak anyô bênj habôk da. Hatak yani ek iminj malêvônj ek avômalô pik lôk Wapômbênj. Ba intu habôk avômalô inj da êv leinj mavi hadênj Wapômbênj lôk da êv inj kambom vê. ² Thêlô ma nê pik ba eyala nena alalô sapênj ma hatôm dojtom iyom ba vau hakalabu alalô inj. Aênj ba intu thêlô leinj hiki hathak alalô atu ba auk mi lôk averj mayaliv. ³ *Yanida ma anyô hadum kambom hatôm alalô sapênj. Ba intu yani hathak habôk da ek yanida anênj kambom lôk habôk da hathak avômalô lôkthô inj kambom.

⁴ *Ma anyô te inj hawa ku lôk athênj ênj hatôm yanida anênj lahavinj ami. Mi. Wapômbênj da endam êtôm atu ba dalam Alon am. ⁵ Ma Kilisi aênj iyom. Yani inj hawa athênj anyô bênj habôk da hathak yanida anênj lahavinj ami. Mi. Wapômbênj hanañ hadênj yani nena,

“O ma yenañ okna,
lêk êntêk ma yahabitak lembô.”

Kapya Yej 2:7

⁶ *Ma hanañ hêk buyañ aêntêk,

“O ma anyô ômbôk da êtôm wak nômbênj intu sapênj êtôm Melkisedek.” *Kapya Yej 110:4*

⁷ *Yisu hamô pik ma hateñ mek hadênj Wapômbênj atu ba hatôm enja yani vê ênjêk nãma ba hanañ hik ôpênj lij lôklala lôk mathôk bênj. Yani hamô Wapômbênj vibinj ba intu halañ anênj abô. ⁸ *Ondañô! Yani ma Wapômbênj nakaduñ. Ma dojtom hawa vovañ ek êndônj yani ek esopa lambô. ⁹ Ôpênj hadônj yani ba hadum anênj ku aleba hayô unjlov ba intu hadum ba avômalô takatu ba esopa yani ewa bulubiñ. ¹⁰ Ma Wapômbênj dalam yani ek imbitak êtôm anyô bênj habôk da êtôm Melkisedek.

Minj notak unim ôêvhavinj ami

¹¹ Abô bênj anônj hêk ek nanañ. Ma dojtom môlô lêk vau ba unim auk ma thônjôthônj. Aênj ba malainj ek nanañ abô ênj anênj ôdônj bênj. ¹² *Môlô bôk oyalov yov ma dojtom inj ubitak kêdônjwaga ami denañ! Ba anyô yañ êlêm ek êndônj môlô esak loñbô êtôm nê daluk esak Wapômbênj anênj abô. Môlô unum sum denañ ba inj hatôm onjwañ nôm atu ba thektheke ami. ¹³ Ôpatu ba hanum sum denañ, ôpênj hatôm amena ba hathônj nôm thêthônj palinj. ¹⁴ Ma dojtom nôm thektheke ênj ma avômalô bênj inj nôm. Wak nômbênj intu ma thêlôda nêndônj i ek neyala mavi lo kambom.

6

¹⁻² Abô takêntêk hathak nênmimbij ma avômena inj auk ba môlô bôk oyala auk takênj yov. Yahanañ hathak nede kapôlôninj liliñ ek nôm takatu ba injik alalô vônô, nisik nãñ, lôk netak baheñ êyô ênjêk avômalô, ma nê nãma tem nimbiyô lôk waklavônj nedañ abô. Alalô natak auk avômena takêntêk ma naja avômalô bênj inj auk. ³ Ma Wapômbênj hêv alalô sa ek nambitak avômalô bênj, ênj ma tem nambitak aênj.

⁴⁻⁶ *Ba nê takatu ba bôk êyê deda lôk eyañ nôm mavi anênj malak leñ ma ewa Lovak Matheñ lôk ewa Wapômbênj anênj Abô Mavi lôk lôklokwañ atu ba tem êlêm êndênj waklavônj ênj, thêlô ênj te hawa nôm takênj lôkthô vêm ma hatak anênj hêvhavinj. Alikakna! Ôpênj habulinj yanida ba haminj piklêvônj ma hanañ abôma hathak Yisu ek nijik yani vônô esak a esak loñbô. Ba intu inj hatôm êmbôv yani ek ende kapô liliñ esak loñbô ami. Mi anônj!

⁷ Ma pik takatu ba ôthôm hik halôk anênj nôm lôk ya ma halumbak mavi ek nê takatu ba idum ku ênj, pik ênj tem enja Wapômbênj anênj mek mavi. ⁸ *Ma dojtom pik atu ba kapañgik lôk sôkôsôk ibitak ma tem inj nê avômalô sa ami. Ma pik ênj ma Wapômbênj tem esañ ba embeñ yam ma tem êmbôk esak atum.

* 5:3: Wkp 9:7; 16:6 * 5:4: Kis 28:1 * 5:6: Hib 6:20; 7:1 * 5:7: Mat 26:36-46 * 5:8: Plp 2:6-8 * 5:12: 1Ko 3:1-3 * 6:4-6: Mat 10:22; 12:31; Hib 10:26-27; 1Jon 5:16 * 6:8: Stt 3:17-18; Mat 13:7,22

⁹ Aiyarj thêlô, yêlô atharj môlô. Ma doŋtom yêlô ayala nena nô mavi lomaloma tem êpôm môlô. Avanônj! Tem noja nô mavi yarj atu ba mavi anônj, êj ma bulubiŋ. ^{10*} Ma môlô bôk ôêv anêj avômalô mathêj sa ba êntêk udum aêj ômô. Êj ma hik thô nena môlô lemimhaviŋ yani. Wapômbêj ma thêthônj ba tem miŋ lapaliŋ môlônim ku takêj ami. ¹¹ Ma yêlô leŋjrhaviŋ môlô nundum ku lôklokwarj aêj endeba anêj darj ek lôkmala atu ba ôêv malemim êj ma tem noja. ¹² Miŋ nôŋgwêk vau ami. Malemkilik esak avômalô vi atu ba êvhaviŋ ba imiŋ lôklokwarj. Thêlô tem neja nômkama takatu ba Wapômbêj habutiŋ abô hathak.

Abô atu ba havak ma miŋ hatôm epole vê ami

¹³ Ma Wapômbêj halam anêj athêj ba habutiŋ abô haviŋ Ablaham. Athêj la miŋ bêj ek yani ami. Aêj ba intu havak abô hathak ¹⁴ ba hanarj, “Avanônj! Tem yanêm mek mavi êndêj o ek anêm libumi nimbitak bêj anônj.” *Môj Anôj* ^{22:17}

¹⁵ Ablaham hayabiŋ ba hamô maliŋyaô sawa daim vêm ka miŋ hapôm anêj abô atu ba habutiŋ anêj anônj.

¹⁶ Anyô te havak abô hathak anyô yarj atu ba anêj athêj bêj ek yani ma injik abô êj loŋ lôklokwarj. Ma miŋ anyôla imbulav nena abô êj ma abôyarj ami. ¹⁷ Wapômbêj bôk habutiŋ abô haviŋ anêj avômalô yôv. Ma lahaviŋ thêlô neyala katô nena tem miŋ injik anêj auk liliŋ ami. Ba intu havak abô ek injik abô êj anêj anônj thô. ^{18*} Ma bôk havak abô ba habutiŋ yôv ba tem miŋ enarj abôyarj ami. Ma nô mavi ju êj havatho alalô loŋ ba hik thô nena tem miŋ injik anêj auk liliŋ lôk epole abô êj vê ami ek alalô takatu ba alaŋviŋ hadêj yani ek naja bulubiŋ ma tem naja nô takatu ba aêv maleŋjrhathak. ^{19*} Alalôaniŋ bulubiŋ êj hatôm yeŋ anêj aŋga ek alalô dahôlônj imiŋ lôklokwarj ba miŋ hatôm endowaliŋ ami. Ma bulubiŋ êj iyom intu habitak hayô loŋ mathêj atu ba sôp hamiŋ loŋ siŋ. ²⁰ Yisu intu ba hamônj ek alalô ba habitak hayô unyak kapô êj ba hi ek nê mavi alalô sa. Yani lêk habitak hatôm anyô bêj habôk da wak nômbêj intu sapêj hatôm Melkisedek.

7

Melkisedek ma bêj ek jê Livai

^{1*} Melkisedek êj ma Selem iniŋ kiŋ ma Wapômbêj Lôkmaŋgiŋ anêj anyô habôk da. Ablaham hik vovak hadêj kiŋ doho ba hamô i lu ma havôhi. Ma Melkisedek hapôm ba hêv mek hadêj yani. ² Ablaham hawa nômkama vovak ba habi sam hi ôdônj laumiŋ ba hêv ôdônj te hadêj yani. Yani anêj athêj anêj ôdônj nena “Anyô Thêthônj”. Anêj athêj yarj nena “Selem iniŋ Kiŋ” ba anêj ôdônj nena “Kiŋ Yôhôk”. ³ Yani anêj lambô lo talêbô mi ma miŋ ekatuŋ anêj limi ami. Miŋ eyala anêj waklavônj evathu lôk hama ami. Yani hatôm Wapômbêj nakaduŋ atu ba habôk da wak nômbêj intu sapêj.

⁴ Odaŋô! Melkisedek êj ma anyô lôk athêj bêj. Ablaham ma avômalô Israe l iniŋ lim, anyô lôk athêj bêj aêj iyom. Ma havak nômkama takatu ba hik vovak ba hawa vose hi ôdônj laumiŋ ba hêv ôdônj te hadêj Melkisedek. ^{5*} Ma abô balabuŋ hanarj nena avômalô Israe l nê nê mavi iniŋ nômkama takatu ba evak vose hi ôdônj laumiŋ ba nê nê mavi ôdônj te êndêj jê êbôk da. Jê êbôk da takêj ma Livai anêj limi. Thêlô lôkthô ma avômalô Israe l ba jê lôk iviyaŋ. Thêlô ma Ablaham anêj limi. ⁶ Yani ma miŋ Livai anêj thalalej te ami. Ma doŋtom hawa nômkama ôdônj laumiŋ takatu te ba hêv mek hadêj Ablaham atu ba Wapômbêj habutiŋ abô haviŋ yani. ⁷ Alalô lôkthô ayala nena anyô lôk athêj bêj hêv mek hadêj anyô lôk athêj yaô. ⁸ Jê ôdônj ju atu ba ewa nômkama ôdônj laumiŋ anêj ôdônj te. Jê êbôk da takêj ma ôdônj yarj êlê mavi anêj Livai anêj ba bôk ema. Ma yarj ma Melkisedek ba Wapômbêj anêj abô hanarj nena yani miŋ hama ami. ⁹⁻¹⁰ Auk yarj ma aêntêk. Yani hapôm Ablaham ma hayê nena Livai hamiŋ Ablaham kapô denarj. Ba intu

* 6:10: Hib 10:32-34 * 6:18: Nam 23:19 * 6:19: Wkp 16:2-3 * 7:1: Stt 14:17-20 * 7:5: Nam 18:21

Ablaham lo Livai êṅ ewa nôṃ ôdôṅ ali êṅ ba êv hadêṅ yani. Aêṅ ba ôpatu ba hathak hawa nôṃ ôdôṅ êṅ, lêk yani hêv hadêṅ anyô yaṅ.

Da lukmuk anêṅ lôklokwaṅ ma bêṅ ek da bô

¹¹ Wapômbêṅ hêv abô balabuṅ hadêṅ avômalô. Ma hanaṅ hadêṅ Livai anêṅ thalaleṅ nena thêlô nimitak ṅê êbôk da. Ma doṅtom thêlô miṅ idum Wapômbêṅ anêṅ ku ba êyô anêṅ uṅlôv ami. Aêṅ ba Wapômbêṅ hêv anyô habôk da lukmuk. Anyô lukmuk atu ba habôk da ma hatôm Melkisedek. Yani miṅ hatôm Alon lôk ṅê Livai ami. ¹² Ma ôpatu ba habôk da lukmuk ma yaṅda ek ṅê êbôk da vi. Ba intu abô balabuṅ lukmuk habitak. ¹³ Abô balabuṅ hanaṅ nena ṅê êbôk da takêṅ ibitak anêṅ ôdôṅ te iyom iniṅ thalaleṅ. Ma anyô habôk da lukmuk êntêk ma miṅ habitak anêṅ ṅê êbôk da bô takatu iniṅ thalaleṅ te ami. Mi. Ôpêṅ anêṅ thalaleṅ miṅ ethak idum ku êmô loṅ êbôk da êṅ ami. ¹⁴*Alalô lôkthô ayala nena alalôaniṅ Anyô Bêṅ ma habitak anêṅ Juda anêṅ thalaleṅ. Ma Mose bôk hanaṅ nena Livai anêṅ thalaleṅ ma tem nimitak ṅê êbôk da ma Juda ma mi. ¹⁵⁻¹⁷*Avanôṅ! Alalô ayê katô nena anyô êntêk êṅ habôk da ma yaṅda. Wapômbêṅ hanaṅ,
“O ma anyô hôbôk da hatôm wak nômbêṅ intu sapêṅ hatôm Melkisedek.” *Kapya Yey*

110:4

Ôpêṅ habôk da hatôm Melkisedek ma doṅtom miṅ habitak anêṅ ṅê êbôk da iniṅ thalaleṅ hatôm abô balabuṅ hanaṅ ami. Mi. Anêṅ lôklokwaṅ ma bêṅ ba anyôla miṅ hatôm imbuliṅ yani ami. Aêṅ ba ôpêṅ ma anyô lukmuk ek habôk da.

¹⁸⁻¹⁹*Abô balabuṅ môṅ ma anêṅ lôkliṅyak mi ba miṅ hatôm injik ku anêṅ daṅ siṅ ami. Ba intu Wapômbêṅ hêv abô balabuṅ êṅ vê. Ma hêv nôṃ mavi anôṅ yaṅ ba hawa balabuṅ bô êṅ anêṅ loṅ. Ma alalô aêv maleṅiṅ hadêṅ nôṃ lukmuk êṅ ek ana bidoṅ ek Wapômbêṅ.

²⁰ Ma Wapômbêṅ hêv ku nêmbôk da hadêṅ Livai anêṅ thalaleṅ. Ma doṅtom havak abô hathak anyô yaṅ. ²¹*Avanôṅ! Wapômbêṅ havak abô haviṅ ôpêṅ ek imbitak anyô habôk da ba hanaṅ,

“Anyô Bêṅ bôk havak abô ma miṅ hatôm injik anêṅ auk liliṅ ami,
‘O ma anyô hôbôk da wak nômbêṅ intu sapêṅ.’”

Kapya Yey 110:4

²²*Ba intu Yisu ma hatôm Wapômbêṅ anêṅ tabô lukmuk atu ba mavi anôṅ ba hamôṅ ek tabô bô.

²³ Sêbôk ma ṅê êbôk da ema ma yaṅ habitak hawa loṅ ek indum ku ba intu ṅê êbôk da bêṅ anôṅ. ²⁴⁻²⁵*Ma doṅtom Yisu hamô hatôm wak nômbêṅ intu sapêṅ ek enaṅ injik Wapômbêṅ liṅ ek nêṃ avômalô sa ba hik ku anêṅ daṅ siṅ. Aêṅ ba hêv bulubiṅ hadêṅ avômalô takatu ba êvhaviṅ yani ek ini êndêṅ Wapômbêṅ. Ma anêṅ ku êmbôk da intu anêṅ daṅ mi.

²⁶ Avanôṅ. Anyô bêṅ habôk da atu tem nêṃ alalô sa. Yani ma mathêṅ ma kambom lo lelaik mi ma hamô seka ek ṅê kambom lôk hamô vuliṅ anôṅ ek nôṃkama nômbêṅ intu sapêṅ. ²⁷*Yisu hêv i hatôm da ek nêṃ kambom vê. Da êṅ ma da lôkthô anêṅ daṅ. ṅê bêṅ êbôk da vi ma wak nômbêṅ intu ma êbôk da ek nêṃ thêlôda iniṅ kambom vê vêṃ ka nêmbôk avômalô iniṅ da nêṃ iniṅ kambom vê emberṅ yam. Ma Yisu êṅ ma miṅ hatôm ṅê êbôk da takêṅ ami. ²⁸ Abô balabuṅ halam ṅê voloṅ ek nimitak ṅê bêṅ êbôk da. Ma doṅtom abô atu ba havak haveṅ yam ma halam nakaduṅ ba hadum ku êṅ aleba hayô uṅlôv ek êmô êtôm wak nômbêṅ intu sapêṅ.

8

Yisu ma tabô lukmuk

¹ Abô takatu ba lêk yêlô anaṅ yôv anêṅ ôdôṅ ma aêntêk. Alalôaniṅ anyô bêṅ habôk da te hamô. Yani bôk hamô Wapômbêṅ Lôkmaṅgiṅ anêṅ loṅ yôv hamô baṅ vianôṅ anêṅ malak leṅ. ² Yani hadum ku hamô unyak mathêṅ, êṅ ma malak yeṅ anôṅ atu ba Anyô Bêṅ da halav ma miṅ anyô elav ami.

* 7:14: Ais 11:1; Mat 2:6; ALK 5:5 * 7:15-17: Hib 5:6 * 7:18-19: Lom 3:30; 7:7-8; 8:3; Gal 3:21; Hib 10:1 * 7:21: Hib 5:6 * 7:22: Hib 8:6; 12:24 * 7:24-25: Lom 8:34 * 7:27: Hib 5:3

tomtom anêj wak te iyom ma anyô bêj habôk da hawa alim thalalej ba hi hayô ma hêv da êj ek nê m avômalô takatu ba idum kambom ba lejiŋpaliŋ lôk yanida anêj kambom vê. Ma thalalej mi ma ku êj mi. ⁸ Ma Lovak Mathej hadôj alalô nena kapô mathej êj êntêk hamô denaj ba avômalô miŋ hatôm nimbitak nêyô Loj Mathej Anôj Biŋ êj ba ini ami. ⁹ *Êntêk ma abô dahô ek êdôj avômalô bôlôj êntêk. ŋê êbôk da ethak êv da lôk nômkama lejiŋmavi. Ma da takêj miŋ hêv alalô thêvô hathak kambom takatu ba adum ami. ¹⁰ Da takêntêk ma nô m lejiŋkupik iyom, eyaŋ nô m mena inum ŋaŋ mena ithik i ek nê m lelaik vê. Ma doŋtom loŋôndê lukmuk tem êlê m ek êsô loŋôndê bô êj pôŋêj.

Kilisi anêj thalalej hatôm da

¹¹ Ma doŋtom Kilisi halê m ba hadum anyô bêj habôk da anêj ku ba hadum nô m mavi habitak. Yani habitak hayô malak yej atu ba thêthôj anôj ba hamô vuliŋ ek malak yej takatu ba hamô pik êntêk lôkthô. Unyak êj miŋ ŋê pik elav lôk miŋ nô m pik ami. ¹² Yani miŋ hawa bokmeme lôk bokmaŋkao nakaduŋ iniŋ thalalej ba habitak hayô Loj Mathej Anôj Biŋ êj ami. Mi anôj. Yanida hawa anêj thalalej ba habitak hayô Loj Mathej Anôj Biŋ êj bôlôj doŋtom iyom ek epole kambom takatu ba havalôj alalô loj vê ek miŋ embalôj alalô loj esak loŋbô wak nô mbêj intu ami. ¹³ *Ma ewa bokmeme lôk bokmaŋkao malô iniŋ thalalej ma bokmaŋkao tiŋ atu ba êbôk ba kabukla ma epaliv hayô hamô ŋê lôŋgôlôj ek nimbitak mathej ek nê m mabuŋ anôj. Ma doŋtom nô m êj ma hapesaŋ avômalô lejiŋkupik iyom ek nê nê m yej. ¹⁴ *Ma Kilisi anêj thalalej ma hamôj ek alim iniŋ thalalej ba hik ku êj anêj daŋ siŋ. Lovak Mathej atu ba hamô hatôm wak nô mbêj intu sapêj havatho yani loj ba intu hêv ida hatôm da atu ba kambom mi ek Wapô mbêj. Yani havôkwiŋ alalôaniŋ kapôlôj miŋ ma hawa nô m takatu ba tem injik alalô vônô vê ek alalô nanê m yej êndêj Wapô mbêj atu ba hamô lôkmala.

Thalalej havatho tabô lukmuk loj

¹⁵ Tabô bô bôk hayabiŋ avômalô takatu ba idum kambom ma Kilisi hama ek hapole thêlôniŋ kambom takêj vê. Aêj ba yani hatôm alalôaniŋ anyô môlô atu ba havak tabô lukmuk ek avômalô pik takatu ba Wapô mbêj halam ma tem neja lôkmala atu ba tem nê m êtôm wak nô mbêj intu sapêj êtôm atu ba Wapô mbêj bôk havak abô hathak. ¹⁶ Avômalô ethak ik alim ek hik thô nena thêlô evak tabô ek miŋ nema ami. ¹⁷ Alim hama êj ma tabô hamiŋ lôklokwaŋ. Ma alim hama ami, êj ma tabô êj anêj lôklokwaŋ mi. ¹⁸ Aêj ba thalalej haŋgasô ek nê m lôklokwaŋ ek embatho tabô lukmuk lôk tabô bô loj. ¹⁹ *Mose hasam abô balabuŋ lôkthô hadêj avômalô vê m ma hawa bokmaŋkao map iniŋ thalalej haviŋ ŋaŋ lôk boksipsip kasa anêj vuluk haviŋ alokwaŋ isop thaŋaŋ ma hasoŋ halôk thalalej ma hapaliv hathak kapya tabô lôk avômalô. ²⁰ Ma hanaŋ, “Wapô mbêj havak tabô ba thalalej êj hêv lôklokwaŋ ba hanaŋ nena nosopa.” ²¹ *Ma Mose hapaliv alim thalalej hayô hamô malak yej lôk anêj nô mkama êv yej sapêj. ²² *Ma abô balabuŋ hanaŋ nena thalalej tem isik nô mkama sapêj ba nimbitak mabuŋ. Ma thalalej mi, ma miŋ hatôm nê nê m kambom vê ami.

Kilisi hêv da bôlôj te iyom

²³ *Nô mkama pik hik nô m malak leŋ thô ba intu ŋê êbôk da êv da takêj ek nô mkama malak yej lôkthô imbitak mabuŋ. Ma nô mkama malak leŋ ma nê nê m da ek imbitak mabuŋ aêj iyom. Da êj hamôj ek da yaŋ êntêk ek ê mbôkwiŋ nô mkama malak leŋ. ²⁴ Aêj ba Kilisi habitak hayô malak leŋ ba hi hamiŋ Wapô mbêj ma ek nê m alalô sa. Ma miŋ habitak hayô unyak mathej atu ba epesaŋ hathak baheŋiŋ atu ba loj anôj anêj dahô oyaŋ iyom ami. ²⁵ Ma ôpêj miŋ hatôm anyô bêj habôk da ba habitak hayô Loj Mathej Anôj Biŋ lôbôlôj hadêj sondabêj lôkthô haviŋ thalalej atu ba miŋ yanida anêj ami. ²⁶ *Mi! Sêbôk atu ba pik habitak aleba lêk ma Kilisi hawa vovaŋ lôbôlôj e? Ai! Mi! Wak

* 9:9: Hib 10:1-2 * 9:13: Wkp 16:15-16; Nam 19:9,17-19; Hib 10:4 * 9:14: 1Pi 1:18-19 * 9:19: Kis 24:6-8
* 9:21: Wkp 8:15,19 * 9:22: Wkp 17:11 * 9:23: Hib 8:5; 10:1 * 9:26: Hib 10:10

lêk ma hatôm wak lôkthô anêj daŋ ma pik lo leŋ anêj daŋ ba yani halêm hêv yanida hatôm da ek imbuliŋ kambom lôkthô. ²⁷ Alalô avômalô pik ama bôlônŋ doŋtom iyom vêm ma tem alalô nandum abô. ²⁸ Ma Wapômbêj hêv Kilisi êntêk êj hatôm da bôlônŋ te aêj iyom ek nêm avômalô lôkthô iniŋ kambom vê. Ma avômalô takatu ba eyabiŋ yani ma tem endelêm esak loŋbô ek nêm i bulubiŋ. Ma hêv avômalô iniŋ kambom vê, ku êj bôk yôv ba ôpêj tem miŋ indum ku êj esak loŋbô ami.

10

Kilisi da hêv i hatôm da

¹ Aêj ba abô balabuŋ ma abô dahô hathak nô mavi lomaloma takatu ba tem imbitak. Nôm kama takatu ba tem imbitak embeŋ yam ma nô anônŋ. Ma balabuŋ tem miŋ injik ku anêj daŋ siŋ ba isik avômalô takatu ba êlêm ek nê nêm yeŋ iniŋ kambom lôkthô vê ami. Avanônŋ. Da êv lôbôlônŋ hadêj sondabêj lôkthô miŋ hatôm indum ku êj ami. ² Ma da takêj hik ku daŋ siŋ, êj ma nê êbôk da tem netak iniŋ ku êv da. Ma hathik avômalô takatu ba êv yeŋ ba ibitak mabuŋ, êj ma tem thêlô leŋiŋmalaiŋ esak iniŋ kambom esak loŋbô ami. ³⁻⁴ *Ma bokmaŋkao malô lôk bokmeme iniŋ thalaleŋ êntêk êj miŋ hathak hêv kambom vê ami. Mi anônŋ. Aêj ba sondabêj nômbêj intu ma ethak êv da takêj ek avômalô leŋimbi iniŋ kambom.

⁵ Aêj ba Kilisi halôk ba halêm pik ma hanaŋ,
“Alim lôk ya lomaloma atu ba êbôk hatôm da ma miŋ hatôm anêm lemhaviŋ ami,
aêj ba bôk hopesaŋ yaleŋviŋkupik yôv.

⁶ Da êbôk hathak atum lôk kambom anêj da
miŋ lemmavi ami.

⁷ Êj ma yahanaŋ, ‘Ya êntêk. Bôk eto hêk kapya hathak ya nena
yahalêm ek yandum O Wapômbêj anêm lemhaviŋ.’ ”

Kapya Yeŋ 40:6-8

⁸ Abô balabuŋ hanaŋ nena nê nêm da, ma doŋtom Yisu hanaŋ, “Alim lôk ya lomaloma takatu ba êbôk hatôm da lôk da êbôk hathak atum lôk kambom anêj da ma miŋ lemhaviŋ lôk lemmavi ami.” ⁹ Vêm ma yani hanaŋ, “Ya êntêk. Yahalêm ek yandum anêm lemhaviŋ.” Yani hatak nô lukmuk ek enja yaŋ bô anêj loŋ. ¹⁰ *Ma hasopa Wapômbêj anêj lahaviŋ ba hêv anêj liŋkupik hatôm da ek indum alalô nambitak matheŋ ba hik ku êj anêj daŋ siŋ.

¹¹ *nê êbôk da imiŋ wak nômbêj intu ek nindum iniŋ ku nêmbôk da. Thêlô êbôk da êj lôbôlônŋ. Ma doŋtom iniŋ da êj miŋ hathak hêv kambom vê ami. Mi anônŋ. ¹² Ma anyô yaŋ atu ba hadum anêj ku habôk da ma habôk bôlônŋ doŋtom iyom ma da êj hadum ku hamô hatôm wak nômbêj intu sapêj ek hêv kambom vê. Vêm ma hi hamô Wapômbêj baŋ vianônŋ ¹³ *ma hayabiŋ waklavônŋ atu ba netak nê ik vovak hadêj yani nê môt yani vakapô vibiŋ am. ¹⁴ Yani hêv da bôlônŋ doŋtom iyom. Ba intu hadum ba avômalô ibitak matheŋ ba lêk êyô unlôv atu ba nê môt êtôm wak nômbêj intu sapêj.

¹⁵ Ma Lovak Matheŋ hathak hanaŋ hadêj alalô hathak nô mên êj nena,

¹⁶ * “Anyô Bêj hanaŋ nena,

‘Wak êj ma tem yambak tabô imbiŋ thêlô nena,

“Tem yatak yenaŋ abô balabuŋ êndôk thêlô kapôlônŋiŋ lôk yato ênjêk iniŋ auk.” ’ ”

Jelemaia 31:33

¹⁷ Êj ma hanaŋ,

“Thêlônŋiŋ kambom lôk ibuliŋ abô balabuŋ
ma tem miŋ yaleŋimbi esak loŋbô ami.”

Jelemaia 31:34

¹⁸ Aêj ba nô môt takatu ba bôk êv vê, êj ma tem miŋ nêmbôk kambom anêj da esak loŋbô ami.

Alôana bidonŋ ek Wapômbêj

* 10:3-4: Hib 9:13 * 10:10: Hib 9:12 * 10:11: Kis 29:38 * 10:13: Sng 110:1 * 10:16: Hib 8:10

¹⁹ *Aiyarj thêlô, avanôn! Nômla miñ havalorj alalô lorj ek nayô Lorj Matherj Anêj Biñ kapô ba ana ami. Ma Yisu anêj thalalej ²⁰ *hadabêj sôp êj kisi ba habitak hatôm alalôaniñ lorjondê lôkmala lukmuk atu ba hêv liñkupik hatôm da ek ku êj. ²¹ Ba yani ma alalôaniñ anyô habôk da mavi anêj atu ba hayabiñ Wapômbêj anêj avômalô. ²² *Ma yani hapaliv thalalej halôk alalô kapôlôniñ ba hêv alalôaniñ leñjmalaiñ vê. Ma alalôaniñ leñjñkupik ma bôk ithik hathak ñarj mabuñ. Aêj ba alalô nanêm kapôlôniñ lôk nabalorj alalôaniñ aêvhaviñ lorj lôklokwarj ek alalô ana bidorj ek Wapômbêj. ²³ Ôpatu ba havak abô êj ma miñ hanañ abôyarj ami. Ba intu bôk alalô aêv maleñj hadêj aêvhaviñ atu ba anañ hi yaiñ lôklokwarj. Ma alalô nabalorj aêvhaviñ êj lorj ma miñ nande lalaliliñ ami. ²⁴ Lôk narjik alalôaniñ auk liñ ma nambatho i lorj esak kobom leñjñimbiñ i ma nandum mavi lomaloma. ²⁵ *Avômalô vi êdô anêj nesak dorjtom. Ma alalô ma miñ nandum aêj ami ma nasô i ba naya ek malê nena waklavônj lêk habobo.

Alalô miñ nandô Wapômbêj ami

²⁶ *Ôpatu ba hayala Wapômbêj anêj abô anêj ma dorjtom hêv anêj auk ek indum kambom lôbôlônj, êj ma kambom anêj da bôk hale ba hi yôv. ²⁷ *Ba intu ôpêj hakô ba hayabiñ ek indum abô lôk êndôk atum dahalarj atu ba tem imbuliñ ñê takatu ba leñjmaniñ hathak Wapômbêj. ²⁸ *Sêbôk ba anyô te havôliñ dôm ek Mose anêj abô balabuñ ba anyô ju la êpôm ba enañ yani bêj, ôpêj ma ik vônô ba avômalô la miñ kapôlôj malaiñ hathak ôpêj ami. ²⁹⁻³⁰ *Aêj ba lemhabi aisê? Alalô bôk ayala yani atu ba hanañ, “Nijik anyô leñkadôk liñ, êj ma yenañ ku ba tem yandum.” *Lo 32:35*

Ma abô yarj hanañ nena,

“Anyô Bêj tem indum abô ek anêj avômalô.”

Lo 32:36

Ba intu ôpatu ba havak Wapômbêj Nakaduñ pesa ma hayê thalalej tabô atu ba hadum yani habitak matherj hatôm nôm oyarj ba hanañ abôma hathak Lovak Matherj anêj wapôm, êj ma tem enja anêj vuli atu ba kambom anêj ek ñê takatu ba evak Mose anêj balabuñ pesa. ³¹ Alikakna. Hôêv yak halôk Wapômbêj Lôkmala banj ba havalorj o, êj ma malaiñ bomañ.

Alalôaniñ êvhaviñ imiñ lôklokwarj

³² Lemimimbi sêbôk ba owa deda. Ma uik vovak bêj ba owa vovarj ma dorjtom umiñ lôklokwarj. ³³ Wak doho ma etak môlô umiñ piklêvônj ba etharj môlô ma ik môlô. Ma wak doho ma othak umiñ yani lorj siñ ek hôêv yani thêvô. ³⁴ *Ma môlô lemimhikam hathak thêlô takatu ba êmô koladônj. O kambom mi ma sôp bidorj ewa anêm nômkama oyarj. Ma hoyala nena anêm nômkama mavi takatu ba anêj dañ mi êntêk hovalorj lorj denañ. Aêj ba lemimmavi.

³⁵ Anêm payerj mavi tem êpôm o. Ba intu miñ ôkô ba ômbi anêm hôêvhaviñ ni ami. ³⁶ Ma umiñ lôklokwarj ba undum Wapômbêj anêj lahaviñ ek onja nôm takatu ba yani bôk havak abô yôv haviñ avômalô takatu ba êvhaviñ. ³⁷ Kasana iyom, “Yani atu ba halêm ma tem êlêm ma tem miñ esau ami.

³⁸ Ma ñê thêthônj ida êvhaviñ wak nômbêj intu sapêj.

Ma ôpatu ba havôliñ dôm

ma tem miñ yalerj mavi esak yani ami.”

Habakuk 2:3-4

³⁹ Yôv. Alalô miñ hatôm ñê takatu ba êdô Wapômbêj ba tem nêpôm malaiñ ami. Mi. Alalô ma avômalô aêvhaviñ ba tem Wapômbêj nêm alalô bulubiñ.

11

Êvhaviñ anêj vuli

* 10:19: Hib 4:16 * 10:20: Mat 27:51 * 10:22: Wkp 8:30; Ese 36:25; Ep 5:26 * 10:25: Hib 3:13 * 10:26: Hib 6:4-8 * 10:27: Ais 26:11 * 10:28: Lo 17:6; 19:15 * 10:29-30: Mat 12:30-32; 1Ko 11:27-29; Sng 135:14 * 10:34: Mat 5:11-12; 6:20

¹* Anyô hêv ma ek nômlate ba miñ hayê ami ma doñtom hayala katô nena tem enja, ôpên ma anyô hêvhaviñ. ² Bumalô thêlô idum aên ba intu Wapômbên hanañ abô mavi hathak thêlô.

³* Alalô êvhaviñ ba intu ayala nena sêbôk ma Wapômbên hanañ abô ba hapesañ nômkama lôkthô. Ma miñ hawa nômla ba hapesañ nômkama hathak ami. Mi, hanañ hathak abôlêk iyom ma nômbên êñ habitak.

⁴* Abel hêvhaviñ ba hêv da mavi hadên Wapômbên ba hamôn ek Kain anên da. Yani hêvhaviñ ba Wapômbên hanañ abô mavi hathak anên da ba hanañ, “O anyô thêthôn anôn.” Yani hama ma doñtom anên hêvhaviñ êntêk hanañ abô hadên alalô dena.

⁵* Ma Inok, yani hêvhaviñ ba Wapômbên hawa yani lôk liñkupik ba miñ hama ami. Ba intu miñ êpôm yani ami ek malê nena Wapômbên hawa yani vê. Avanôn. Ena nena Anyô Bên lamavi bên anôn hathak yani ba intu hawa vê. ⁶ Ôpatu ba miñ hêvhaviñ ami tem miñ nêmlamavi êndên Wapômbên ami. Ma opalê atu ba halêm ek yani ma nêmbimbiñ nômlôkwanju êntêk. Wapômbên da hamô aên ma ôpatu ba habôlêm Wapômbên tem êpôm vuli mavi anôn.

⁷* Ma Noa hêvhaviñ. Ba Wapômbên hanañ hathak nômlôkwanju ba miñ bôk habitak ami dena. Ma hakô ba hanañ Wapômbên ba hapesañ yeñ te ek nêmlamavi anên thalaleñ sa. Ma anên hêvhaviñ hik avômalô iniñ kambom thô ma hadum ba yani habitak thêthôn anôn.

⁸* Ma Ablaham hêvhaviñ ba Wapômbên halam yani, “Nu loñ atu ba tem yanêmlamavi êndên o ek oyabiñ.” Ma hanañ Wapômbên anên abô ba hi ma doñtom miñ hayala loñ êñ ami.

⁹⁻¹⁰* Ablaham hapôviñ ek ni pik atu ba Wapômbên halav unyak lôk landiñ lôklokwanju hatôm anên auk. Ma Wapômbên bôk havak abô nena Ablaham lôk limi takatu ba tem neja loñ mavi êñ. Ba intu ôpên hêvhaviñ ba hi hatôm anyô loñ buyañ ma halav unyak kudum halôk hatôm bôk ba Aisak lo Jekop elav.

¹¹* Yani hêvhaviñ ba Sala avi yamu atu ba bôk hayalôv. Ma doñtom hayala nena Wapômbên tem indum nômlôkwanju atu ba yani havak. Aên ba hawa lôklokwanju ba hêv amena hadên Sala. ¹²* Ma yani ma anyô doñtom iyom ba bôk anyô boñ lôk hatôm anyô ñama. Ma doñtom limi ibitak bên anôn hatôm vuliñ leñsawa lôk thathe ñgwêk dañ.

¹³* Ma avômalô takêntêk êvhaviñ ba êmô aleba ema. Ma miñ thêlô êyê nômlôkwanju takatu ba Wapômbên bôk havak haviñ i ami. Mi. Thêlô leñimavi iyom ba eyabiñ nômlôkwanju takatu ba lêk êyê ma doñtom hêk daimbô dena. Ma thêlô eyala katô nena thêlô hatôm ñê loñ buyañ ba pik êntêk ma miñ thêlôniniñ ami. ¹⁴ Ma avômalô takatu ba ena aên hik thô nena êbôlêm pik buyañ ek êtôm thêlôda iniñ loñ. ¹⁵ Ma avômalô takêntêk miñ leñihiki hathak pik takatu ba thêlô etak lôk leñihiki ek nendeni esak loñbô ami. Mi. ¹⁶ Thêlô leñihiki hathak loñ lukmuk mavi êñ, malak leñ atu ba Wapômbên hapesañ malak lôñ êñ ek thêlô. Ba intu miñ mama ek endam i nena anên avômalô ami.

¹⁷⁻¹⁸* Avanôn biñ! Ablaham ma ôpatu ba Wapômbên bôk habitak abô haviñ yani ba hanañ nena,

“Aisak nali iyom intu libumi lukmuk tem nimitak.”

Môñ Anôn 21:12

Ma doñtom saê hayô ma Ablaham hêvhaviñ ba hadum ek nêmlamavi nakaduñ doñtom atu êtôm da. ¹⁹* Yani anên auk nena, “Wapômbên hatôm injik yani liñ imbiyô ênjêk ñama.” Ba intu havayuniñ nakaduñ laselo hathak biñ ba hatôm hama ma doñtom Wapômbên hik yani liñ ba hêv hadên lambô hathak loñbô.

²⁰* Ma Aisak hêvhaviñ aên iyom ba intu yani hêv mek hadên Jekop lo Isau hathak nômlôkwanju takatu tem imbitak emben yam.

* 11:1: 2Ko 5:7 * 11:3: Stt 1:1; Sng 33:6; Jon 1:3 * 11:4: Stt 4:3-10 * 11:5: Stt 5:21-24 * 11:7: Stt 6:13-7:1 * 11:8: Stt 12:1-5 * 11:9-10: Stt 35:12 * 11:11: Stt 18:11-14; 21:2; Lom 4:19 * 11:12: Stt 15:5; 22:17 * 11:13: Stt 23:4; 1Sto 29:15; Sng 39:12; 1Pi 2:11 * 11:17-18: Stt 22:1-14 * 11:19: Lom 4:17 * 11:20: Stt 27:27-29,39-40

²¹*Ma Jekop hêvhaviņ ba hadum ek ema ma habi i loņ hathak anêj kôm ba hamiņ ma hêv mek hathak Josep nali lôk hêv yeņ.

²²*Ma Josep hêvhaviņ ba habobo ema ma hanaņ hadêj avômalô Israeġ ek waklavôņ atu ba etak Ijip ma neja anêj lokwaņ imbiņ.

²³*Ma Mose talêbô lo lambô êvhaviņ ba talêbô havathu yani ma êyê nena okna vuliņ biņ ba ivuņ yani hatôm ayôņ lô ma miņ êkô ek kiņ anêj abô balabuņ ami.

²⁴Yani halumbak ma hêvhaviņ ba hadô nendam yani nena Pelo nalavi anêj nakaduņ ba hanaņ, ²⁵“Yaleņhaviņ yamô imbiņ Wapômbêj anêj avômalô ek yanja malaiņ. Ma yahapôlik hathak leņmavi atu ba halêm anêj kambom anêj ba hamô wak doho iyom.”

²⁶Avanôj. Yani ma hadahaliņ vuli mavi atu ba tem enja emberj yam. Ba anêj auk nena, “Ya ma Mesia anêj avômalô te ba avômalô enaņ abô kambom hathak ya, êj ma nôm mavi anôj hamô vuliņ ek Ijip iniņ nômkama mavi lôkthô.” ²⁷Yani hêvhaviņ ba hatak Ijip ma miņ hakô ek kiņ anêj laņaņa ami. Ma hawa malaiņ ma doņtom hayê ôpatu ba hamô loņ kapô ba hamiņ lôklokwaņ. ²⁸*Yani hêvhaviņ ba hayabiņ waklavôņ Hale ba Hi ma hapaliv thalalej ek aņela atu ba hik amena môj vônô miņ injik avômalô Israeġ iniņ bôp vônô ami.

²⁹*Ma avômalô êvhaviņ ba ibup êyô ņgwêk elam nena “Thalalej” hatôm pik moma. Ma doņtom Ijip êlêm ek nindum aêj, ma ņgwêk hayô i vov ba halok i vônô.

³⁰*Thêlô êvhaviņ ba êwê lawê malak lôj Jeliko hatôm wak baheņvi ba lahavuju ma badêj haņgôli.

³¹*Ma avi sek waliliņ Lahap hêvhaviņ ba hawa ņê êyê loņ vani thô ba intu miņ hama haviņ ņê leņôndôj kôtôj ami.

³²*Bêj anôj hêk ek yanaņ ma doņtom wakma halaiņviņ. Ba tem miņ yanaņ esak Gidion lo Balak ma Samson lo Jepta ma Devit lo Samuel ma plopet lôkthô ami. ³³*Thêlô bôk êvhaviņ ba ik vovak ba ewa kiņ vi iniņ loņ lôk idum thêthôj ba ewa nôm takatu ba bôk havak abô hathak yov. Ma thêlô ik avuņ laion abôlêk siņ ³⁴*ma ik atum dahalaņ vônô. Ma idum ek nembatho thêlô esak biņ vovak ma doņtom êv yak. Thêlô ma vaunena ma doņtom ibitak lôklokwaņ ma ik vovak lôklokwaņ ba ilupunij ņê loņ buyaņ ba i. ³⁵*Ma avi vi atu ba nali ema ma iviyô hêk ņama ba êmô haviņ taluvi hathak loņbô. Ma avômalô vi ma ibuliņ i kambom anôj ma doņtom evaloņ iniņ êvhaviņ loņ ek tem nijik i liņ esak loņbô ba nêmo mavi. ³⁶*Doho ma enaņ abôma lôk ik hathak yak wabeņ maņgiņ. Ma vi ma ekak loņ ba êdô i hamô koladôj. ³⁷*Ma doho ma ik hathak valu ma doho ma engothe hathak sege hi buju ma doho ma ik vônô hathak biņ vovak. Ma thêlôniņ kwêv lo sôp ma boksipsip kupik lôk bokmeme kupik ba miņ mavi ek nipuk lo nijik ami. Thêlô unyak lo nômkama mi ma ewa vovaņ bêj lôk idum kambom lomaloma hadêj i. ³⁸Thêlô takêj ewa athêj bêj ek avômalô pik. Thêlôniņ loņ nêmo mi ba intu evenj mayaliv haveņ loņ thiliv lo dumlôlê ma valu abyai lo pik abyai.

³⁹Thêlô miņ bôk ewa nôm atu ba Wapômbêj havak abô hathak ami. Ma doņtom avômalô takêj êvhaviņ ba intu Wapômbêj hanaņ abô mavi hathak iniņ ku. ⁴⁰Ma alalô avômalô bôlôj êntêk ma Wapômbêj bôk hêv nôm mavi êj hadêj alalô ek endom alalô lôk avômalô bôsêbôk lôkthô ba ana nayô loņ mavi atu.

12

Wapômbêj hêv malaiņ ek êndôj alalô

¹*Môlô olaņô e? Avômalô bôsêbôk takatu ma ekalabu alalô siņ ba evatho alalô loņ. Ba intu nambi nômkama kambom takatu ba hatôm gwasilim havalôj alalô loņ ni. Ma

* 11:21: Stt 47:31-48:20 * 11:22: Stt 50:24-25; Kis 13:19 * 11:23: Kis 1:22; 2:2 * 11:28: Kis 12:21-30
 * 11:29: Kis 14:21-31 * 11:30: Jos 6:12-21 * 11:31: Jos 2:1-21; 6:21-25; Jem 2:25 * 11:32: Het 4:6-5:31;
 6:11-8:32 * 11:33: Dan 6:1-27 * 11:34: Dan 3:23-27 * 11:35: 1Kiņ 17:17-24; 2Kiņ 4:25-37 * 11:36: 1Kiņ
 22:26-27; Jer 20:2; 37:15; 38:6 * 11:37: 2Sto 24:21 * 12:1: 1Ko 9:24-25

nadaŋviŋ ni êyô anêŋ daŋ ma miŋ natak ami. ² Alalô nagê Yisu iyom. Yani miŋ makilik ek nôŋ mavi lôk hakô ek alovalaŋaŋsiŋ ma miŋ lahiki hathak mama ami. Ma yani hamôŋ ek alalô ba intu hik anêŋ ku lôkthô anêŋ daŋ siŋ ek nanêmimbiŋ. Ma hi hamô Wapômbêŋ baŋ vianôŋ hamô anêŋ loŋ hayabiŋ pik lo leŋ. ³ Ŋê kambom ibuliŋ yani bêŋ anôŋ. Aêŋ ba alalô leŋŋimbi yani ek miŋ nambitak vau lôk kapôlôŋiŋ malaiŋ ba natak yani ami.

⁴ Môlô uik vovak hathak nôŋ kambom, ma doŋtom môlônim thalaleŋ miŋ haŋgasô ami. ⁵⁻⁶ *Wapômbêŋ havatho nali loŋ hathak abô êntêk nena, “Yenaŋ okna, ya Wapômbêŋ yahêv malaiŋ hadêŋ avômalô takatu ba yaleŋhaviŋ lôk yahavali avômalô takatu ba yahawa i hatôm yenaŋ avômena. Ma wakma atu ba hik o thô ba hêv malaiŋ, ma miŋ lemimbi nena nôŋ yaôna ami. Ma hudum kambom ba yani hathaŋ o, ma miŋ lemmalaiŋ ami.” *Gutpela Sindaun 3:11-12* Bôk lempaliŋ abô êŋ e?

⁷ *Lami ethak êv malaiŋ hadêŋ nali ek êndôŋi. Ma Wapômbêŋ hadum aêŋ iyom hathak alalô hatôm nali ek namiŋ lôklokwaŋ esak auk thêthôŋ. ⁸ Ma aêŋ iyom ma avômena neja malaiŋ ek nindumbak lôk auk. Malaiŋ êŋ miŋ hapôm o ami, êŋ ma o hatôm amena loŋ sawa. ⁹ Alalôaniŋ wakamik pik hathak hêv malaiŋ ek êdôŋ alalô ba alaŋô anêŋ abô. Ma Wapômbêŋ ma dahôlôŋiŋ anêŋ alaŋ. Ba intu namô yani vibiiŋ ek naja lôkmala. ¹⁰ Ma alalôaniŋ wakamik hêv malaiŋ lomaloma ek êndôŋ alalô bidoŋna hatôm iniŋ auk takatu ba êyê nena mavi. Ma doŋtom Wapômbêŋ hêv malaiŋ ek imbi anêŋ matheŋ anôŋ sam êndêŋ alalô. ¹¹ *Howa malaiŋ lôk vovaŋ bêŋ ba intu miŋ lemmavi ami. Ma doŋtom malaiŋ takêŋ tem injik anêŋ anôŋ mavi êtôm aêntêk, thêthôŋ lôk maliiŋyaô.

¹² *Aêŋ ba noto bahemim lo vemim takatu ba havuviŋ ba thoŋto. ¹³ *Ombeŋ loŋôndê thêthôŋ ek avômalô veŋvuviiŋ nimbitak mavi ma miŋ nêŋnêŋ yak ami.

Alalô miŋ nambôliŋ dômiŋ ek Wapômbêŋ ami

¹⁴ Môlô lôkthô nundum ku lôklokwaŋ ek numbitak yôhok lôk matheŋ. Matheŋ mi, ma miŋ hatôm anyôla êŋjê Anyô Bêŋ ami. ¹⁵ Noyabiŋ am ek anyôla miŋ êmbôliŋ dôŋ ek Wapômbêŋ anêŋ wapôm ami. Ma nôŋgô katô ek livuk maniiŋ kambom te miŋ indumbak ek imbuliiŋ avômalô ba nimbitak lelaik ami. ¹⁶ *Nôŋgô ek anyôla miŋ indum sek waliliŋ ami mena lapaliŋ Wapômbêŋ êtôm Isau ami. Yani ma okna môŋ ek eyabiŋ lambô anêŋ nômkama lôkthô ma doŋtom hêv nôŋ takêŋ vuli hathak nôŋ belev te. ¹⁷ *Hoyala nena malê habitak. Yani lahaviŋ lambô enaŋ abô mavi lôk nêŋ anêŋ nômkama êndêŋ yani, ma doŋtom hadô ba hêv yani vê. Ma halaŋ ek enja nôŋ takêŋ ma doŋtom miŋ hatôm injik anêŋ kambom liliŋ ami.

¹⁸ *Lemimimbi dum Sainai. Môlô ôlêm ek Wapômbêŋ hatôm sêbôk ba môlô ôyô dum Sainai e? Mi. Sainai ma hamô pik ba avômalô bôsêbôk êyê dumlolê êŋ hatôm atum hathaŋ ba momaŋiniŋ hatôm bôlôvôŋ, maputup bomaŋ lôk kakalu lôk damak. ¹⁹⁻²⁰ *Thêlô elaiŋô lavuak halaŋ lôk abô habitak. Ba êkô kambom ba enaŋ, “Ai! Sêbôk atu ba enaŋ nena, ‘Malêla takatu ba hasôm dumlolê êntêk, alim yaônena mena anyô, ma tem nitu vônô esak valu.’ ” Êŋ ma enaŋ hadêŋ Mose nena miŋ enaŋ abô êndêŋ i ami. ²¹ *Thêlô êyê nôŋ takêŋ ba êkô kambom ma Mose hanaŋ, “Ya lêk yahakô kambom ba yahalowaliŋ haviŋ.” Lêk ôlêm ek Wapômbêŋ ma miŋ hatôm aêsêbôk ami. Sêbôk ma yaŋda ma lêk ma yaŋda.

²² Lêk môlô ôlêm ôyô dumlolê Saion ba ubitak ôyô Wapômbêŋ lôkmala anêŋ malak lôŋ, Jêusalem atu ba hamô malak leŋ. Ma lêk môlô ôlêm ôyô haviŋ aŋela lubuŋlubuŋ takatu ba ethak doŋtom ba ekaksa lôk leŋŋmavi. ²³ Ma môlô lêk ôyô ek avômalô êvhaviŋ takatu ba ibitak hatôm avômalô ôdôŋ môŋ ba iniŋ athêŋ bôk eto yôv hêk malak leŋ. Ma lêk ôyô ek Wapômbêŋ atu ba avômalô idum abô hathak lôk ŋê thêthôŋ iniŋ dahô atu ba

* 12:5-6: Jop 5:17; ALK 3:19 * 12:7: Lo 8:5 * 12:11: Jem 3:17-18 * 12:12: Ais 35:3 * 12:13: Snd 4:26
 * 12:16: Stt 25:29-34 * 12:17: Stt 27:30-40 * 12:18: Kis 19:16-20; Lo 4:11-12 * 12:19-20: Kis 19:12-13;
 20:18-21; Lo 5:22-27 * 12:21: Lo 9:19

Wapômbên bôk hapesan yôv aleba êyô uŋlôv. ²⁴*Môlô ôyô ek Yisu, anyô môlô atu ba hapesan abô tabô lukmuk lôk môlô ôlêm ek thalaleŋ atu ba epaliv ba hanaŋ abô mavi anôŋ ba hamô vuliŋ ek Abel anêŋ thalaleŋ.

²⁵*Noyabiŋ am! Miŋ lemôndôŋ kôtôŋ ek nodanô Wapômbên atu ba hanaŋ abô ami. Sêbôk ma hanaŋ abô hamô pik. Ma avômalô êdô anêŋ nedarô ba miŋ hatôm nêsôv ami. Ma doŋtom lêk ma hanaŋ abô hadêŋ alalô hamô leŋ, loŋ mavi anôŋ atu ba hamô vuliŋ ek pik êntêk. Ba intu alalô adô, êŋ ma miŋ hatôm nasôv ami. ²⁶Sêbôk atu ma anêŋ abô bôk hayôkwiŋ pik yôv halôk dum Sainai. Ma lêk habutiŋ abô ba hanaŋ nena, “Tem êyôkwiŋ pik esak loŋbô lôk leŋ imbiŋ.” *Hagai 2:6*

²⁷Ba hanaŋ, “Tem yayôkwiŋ pik esak loŋbô.” Abô êŋ anêŋ ôdôŋ nena tem nêŋ nôm kama takatu ba yani hapesan vê. Nôm takêŋ tem êyôkwiŋ lôkthô ek nôm kama vi atu ba miŋ hatôm yani êyôkwiŋ ami, êŋ ma tem nêŋmô.

²⁸⁻²⁹*Ba alalô tem naja loŋ êŋ, loŋ atu ba miŋ hatôm nêyôkwiŋ ami. Ma alalôaniŋ Wapômbên ma hatôm atum ek esaŋ nôm kama sapêŋ. Ba intu nanêŋ leŋiŋmavi êndêŋ yani lôk nanêŋ yeŋ ma nakô lôk nanêŋ i ni namô yani vibiiŋ.

13

Abô anêŋ dan

¹Môlô nobaloŋ auk lemimimbiŋ môlôviyaŋ loŋ lôklokwaŋ. ²*Ma noja avômalô loŋ buyaŋ thô. Avômalô doho bôk idum aêŋ ba ewa aŋela thô ma doŋtom êthôŋ paliŋ. ³Ma lemimimbi nê takatu ba êmô koladôŋ ba nônêŋ i sa. Onja iniŋ malaiŋ êtôm atu ba oda hômô haviŋ i. Ma lemimimbi vi atu ba ewa vovaŋ. Onja iniŋ vovaŋ êtôm atu ba thêlô ewa.

⁴*Avômalô takatu ba ewa i ma avômalô lôkthô miŋ nêgê nena nôm oyaŋ ami. Ma Wapômbên tem indum abô esak nê takatu ba idum sek haviŋ anyô yaŋ yanavi lôk nê takatu ba idum sek waliliŋ. Ba intu nê takatu ba ewa i miŋ nimbuliŋ iniŋ loŋ êk ami.

⁵*Miŋ malemkilik limamôk esak valuseleŋ ami. Wapômbên bôk hanaŋ, “Tem miŋ yatak o

lôk yambi o ni ami.”

Lo 31:6

Ba intu onaŋ, “Yenaŋ nôm kama sapêŋ ma hatôm ba yaleŋmavi”. ⁶Aêŋ ba alalô abitak avômalô nê ba anaŋ nena,

“Anyô Bêŋ hêv yêlô sa

ba tem miŋ nakô ami.

Ma opalê hatôm indum malê esak yêlô?”

Kapya Yeŋ 118:6-7

⁷*Lemimimbi nê bêŋ takatu ba eyabiŋ môlô lôk enaŋ Wapômbên anêŋ abô hadêŋ môlô. Ma ôŋgô iniŋ bôk lo loŋ lôk iniŋ êvhaviŋ ba nosopa veŋiŋgwam. ⁸Yisu Kilisi da hatôm wakbôk ma lêk êntêk ma wak nômbên intu sapêŋ.

⁹*Ba intu miŋ nosopa auk thôŋôthôŋ lomalomama ami. Nê doho enaŋ auk mavi nena Wapômbên anêŋ wapôm tem embatho alalôaniŋ kapôlôŋiŋ loŋ. Ma doŋtom esau nena nôm takatu ba êbôk hatôm da ma hêv nê eyaŋ sa, ma doŋtom miŋ hêv thêlô sa dokte ami. ¹⁰Avômalô takatu ba idum ku êmô malak yeŋ bô iniŋ athêŋ mi ek nindum ku nêŋmô alalôaniŋ loŋ êbôk da.

¹¹*Alim anêŋ thalaleŋ ma anyô bêŋ habôk da hawa ba habitak hayô Loŋ Matheŋ Anôŋ Biŋ hatôm kambom lomalomama iniŋ da. Ma doŋtom iniŋ leŋviŋkupik êbôk hêk malak lôŋ viyaiŋ atu. Ma miŋ eyaŋ ami. ¹²*Aêŋ ba Yisu hawa vovaŋ hêk malak lôŋ viyaiŋ ek indum avômalô nimbatak matheŋ hathak yanida anêŋ thalaleŋ. ¹³*Aêŋ ba alôana ek yani êndôk malak lôŋ êŋ viyaiŋ ek naja anêŋ mama atu ba bôk yani hawa. ¹⁴*Pik êntêk ma tem êmô

* 12:24: Stt 4:10; Hib 8:6 * 12:25: Hib 2:1-3; 10:26-29 * 12:28-29: Lo 4:24; 9:3 * 13:2: Stt 18:1-8; 19:1-3; Lom 12:13 * 13:4: Ep 5:5 * 13:5: Lo 31:6,8; Jos 1:5 * 13:7: 1Ko 4:16 * 13:9: Lom 14:17 * 13:11: Wkp 16:27 * 13:12: Jon 19:17 * 13:13: Hib 12:2 * 13:14: Hib 11:10,16; 12:22

vauna. Ma dorjtom alalô ayabinj malak lôj atu ba tem êlêm ba êmô êtôm wak nômbêj intu sapêj.

¹⁵ *Yisu hêv i hatôm da. Ba intu alalô nandam anêj athêj ba nanêm yej êndêj Wapômbêj wak nômbêj intu sapêj. Ba alalôanij ku nanêm yej hêk alalô veñjibôlêk ek nanêm êtôm alalôanij da ni êndêj Wapômbêj. ¹⁶ *Ba alalô ma avômalô wapôm ba nandum mavi êndêj avômalô vi, êj ma Wapômbêj lamavi hathak da mavi êj. Ba intu alalô miñ leñjpalij wapôm êj ami.

¹⁷ *Môlônim ñê bêjbêj idum ku eyabinj môlô dahôlômim ma ñê êj tem nenaj inij ku lavôj êndêj Wapômbêj. Ba intu nodanj inij abô ba nodovak vibij ek thêlô nindum inij ku lôk leñjmavi ma miñ leñjmalaij ami. Malaij êj tem miñ nêm môlô sa ami.

¹⁸ *Yêlô kapôlôñij miñ hanañ yêlô bêj ami ba intu yêlô ayala nena yêlô leñjhavinj namô batôj oyañ. ¹⁹ Yahanaj lôklokwañ ek môlô notej mek ek yasôk kethej.

²⁰ *Wapômbêj bôk hawa alalôanij Anyô Bêj Yisu, boksipsip anêj alañ anôj vê hêk ñama hathak thalaleñ tabô atu ba anêj dañ mi. Ma Wapômbêj labali anêj ôdôj ²¹ nêm môlô auk mavi lôk lôklokwañ ek nundum malêla takatu ba yani lahavinj ma indum ku êmô alalô esak Yisu Kilisi ek indum yani lamavi. Athêj lôkmañgij êndêj yani êtôm wak nômbêj intu sapêj. Avanôj.

²² Aiyaj thêlô, yahato kapy a bidoñna iyom. Aêj ba yahanaj lôklokwañ ek môlô nodanj yenañ abô katô ek yambatho môlô loñ.

²³ Odañô! Alalôanij aiyaj Timoti bôk hale yaiñ yôv. Ba yani hayô kethej ma tem yambij yani ba yasôk.

²⁴ Nônêm yêlôanij leñjmavi êndêj môlônim ñê bêjbêj lôk Wapômbêj anêj avômalô matherj sapêj. Avômalô Itali êv inij leñjmavi haviñ.

²⁵ Wapômbêj anêj wapôm êmô imbij môlô lôkthô.

* 13:15: Sng 50:14,23 * 13:16: Plp 4:18 * 13:17: 1Te 5:12 * 13:18: Ap 24:16; 2Ko 1:12 * 13:20: Jer 32:40; Eze 37:26; 1Pi 2:25

Jems anêḡ kapya Abô môn

Jems ma Yisu anêḡ yaḡ molok. Yani hatô hadêḡ avômalô Israeḡ takatu ba êvhaviḡ Yisu ba êmô pik luvuluvu. Yani lahavuḡ iniḡ êvhaviḡ imbitak lôklokwaḡ ba hadônḡ thêlô ek neyabiḡ i esak malêḡa takatu ba enaḡ. Ma hik thô nena êvhaviḡ anôḡ ma anêḡ ku hêk haviḡ. Ma hanaḡ nena miḡ onaḡ abôma esak avômalô vi ami. Ma hadônḡ i nena mek ma nôm lôklokwaḡ anôḡ.

Hato kapya êntêk hadêḡ 50 mena 61 AD la. Ma 62 AD ma ik yani vônô.

Jems anêḡ lamavi

¹*Ya Jems, Wapômbêḡ lo Anyô Bêḡ Yisu Kilisi iniḡ anyô ku. Yahato kapya êntêk hi ek avômalô Israeḡ ôdônḡ laumiḡ ba lahavuju takatu ba êsôv mayaliv ba i êmô luvuluvu anêḡ pik bêḡ êntêk lôkthô. Waklêvônḡ mavi!

Malaiḡ havatho ôêvhaviḡ loḡ

²*Aiyaḡ thêlô, malaiḡ lomaloma hapôm môlô, êḡ ma lemimimbi nena nôm takêḡ ma nôm leḡiḡmavi iyom. ³*Môlô oyala nena malaiḡ takêḡ hasôm môlônim ôêvhaviḡ ba hadum ek numiḡ lôklokwaḡ. ⁴Ma numiḡ lôklokwaḡ endeḡa ku êḡ injik anôḡ ba numbitak êtôm ḡê talaḡ ba nundum nômkama sapêḡ thêthônḡ iyom ek nômla yaḡ miḡ êḡjêk ami. ⁵*Môlô te hêv yak hathak auk, êḡ ma eterḡ Wapômbêḡ ma tem nêḡ. Yani hathak habi anêḡ wapôm sam hadêḡ avômalô lôkthô ma miḡ hatatale i ami. ⁶Yani atu ba hateḡ ma nêḡmimbiḡ iyom ma miḡ anêḡ auk mayaliv ami. Anyô auk mayaliv ma hatôm ḡḡwêk budum ba lovak hayuv hi ba halêḡ. ⁷Anyô anêḡ aêḡ miḡ laimbi nena tem enja nômlate êlêḡ anêḡ Anyô Bêḡ anêḡ ami. ⁸Yani ma anyô auk ju ba hadum nômkama sapêḡ mayaliv.

ḡê valu mi lôk ḡê valu bêḡ

⁹Aiyaḡ mena livônḡ la atu ba athêḡ mi hathak nômkama pik ma êmô lôk lamavi. Wapômbêḡ hayê thêlô hatôm ḡê lôk athêḡ bêḡ. ¹⁰*Ma ḡê lôk athêḡ bêḡ hathak nômkama pik ma nêḡmô lôk leḡiḡmavi. Wapômbêḡ hayê thêlô hatôm ḡê athêḡ mi ba tem nêḡnêḡ yak êtôm kamuḡ anêḡ vuak hêv yak. ¹¹Wak hapup ba habi lôklokwaḡ ba habôk kamuḡ ba iniḡ vuak lôk lêlêyaḡ mavi hakapok. Ma aêḡ iyom ḡê lôk valu bêḡ idum iniḡ ku denaḡ ba ema ma iniḡ nômkama tem egeleloḡ.

Wapômbêḡ miḡ halôk anyô leḡ ek nindum kambom ami

¹²ḡê takatu ba imiḡ lôklokwaḡ hathak malaiḡ ma Wapômbêḡ lêk lamavi hathak i. Thêlô lovak ba tem neḡa lôkmala atu ba nêḡmô êtôm wak nômbêḡ intu sapêḡ êtôm iniḡ vuli. Wapômbêḡ bôk habituḡ abô ek nêḡm êndêḡ ḡê takatu ba leḡiḡhaviḡ yani. ¹³Kambomlate miḡ hatôm êndôk Wapômbêḡ la ek indum kambom ami. Ma yani miḡ halôk anyôla la ek indum kambom ami. Ba intu nômlate halôk lem ek undum kambom ma miḡ onaḡ nena, “Wapômbêḡ halôk yaleḡ ami.” ¹⁴Mi. Alalôaniḡ thethaḡak ma hatôm etak alim halôk lôḡm ek nêḡbôv alim esak ba hakôk alalô leḡiḡ ek nandum kambom. ¹⁵Ma thethaḡak êḡ halumbak bêḡ ba anêḡ anôḡ ma kambom. Ma kambom êḡ anêḡ palumbak lôkthô ma ḡama.

¹⁶Yenaḡ aiyaḡ lôkma anôḡ, noyabiḡ am ek anyôla miḡ esau môlô ami. ¹⁷Wapôm lôk nôm mavi anôḡ sapêḡ ma halôk ba halêḡ anêḡ leḡ. Kamik Bêḡ atu ba hapesaḡ deda leḡ sapêḡ hêv wapôm mavi takêḡ. Wak lo bôlôvônḡ iniḡ deda hathak habitak yaḡda yaḡda, ma doḡtom Wapômbêḡ da hamô aêḡ iyom hatôm wak nômbêḡ intu sapêḡ. ¹⁸*Yani anêḡ

* 1:1: Mat 13:55; Ap 15:13; Gal 1:19; 1Pi 1:1 * 1:2: Lom 5:3-5 * 1:3: 1Pi 1:7 * 1:5: Snd 2:3-6 * 1:10: Ais 40:6-7 * 1:18: Jon 1:13

lahaviņ ba intu alalô abitak anêj nali hathak abô avanôj. Hadum aêj ek alalô nambitak êtôm anêj nô mông anôj ek nômkama vi atu ba hapesaņ haviņ.

Nodaņô ba nosopa

¹⁹ Yenaņ aiyaņ lôkma anôj, môlô nodaņô katô. Anyôla hanaņ nômla ma nô môt tiņij ba nodaņô bônôj ma miņ lemimmaniņ ba nonaņ viyaņ kethej ami. ²⁰*Avômalô iniņ leņijmaniņ miņ hatôm eto avômalô ba nimbatak thêthôj êtôm Wapômbêj anêj lahaviņ ami. ²¹*Aêj ba notak nô mônglôj lôk kambom nômbêj êj. Ma nô môt yaô ba nobaloj Wapômbêj anêj abô atu ba havatho halôk môlô loj. Abô êj ma hatôm nê môt bulubiņ.

²²*Ma môt nodaņô abô êj ba nundum anêj ku imbiņ. Olanô oyaņ, êj ma hatôm osau amda. ²³ Anyôla te halaņô Wapômbêj anêj abô ba miņ hasopa ami ma hatôm ôpatu ba hayê thohavloma halôk liyali. ²⁴ Ma hatak liyali ba hi ma kethej oyaņ ma lapaliņ nena yanida ma aisê. ²⁵*Ma doņtom ôpatu ba hatitiņ balabuņ mabuņ êj ma miņ lapaliņ ami ma indum êtôm atu ba hanaņ, êj ma Wapômbêj tem nê mek ek anêj ku sapêj. Balabuņ mabuņ êj hêv alalô vê hêk kambom anêj lôklokwaņ.

²⁶*Anyôla hanaņ nena hasopa Wapômbêj ma doņtom miņ hayabiņ abôlêk ami, êj ma hasau yanida ba nômkama sapêj atu ba hadum ek esopa Wapômbêj ma nô oyaņ. ²⁷ Lemhaviņ osopa Kamik Wapômbêj ek êjê môt êtôm nô mabuņ thêthê mavi, êj ma nundum aêntêk. Noyabiņ avômena bilak lôk avi tôp esak iniņ malaiņ. Ma noyabiņ amda ek pik malim miņ esak môtô ami.

2

Noyabiņ avômalô sapêj esak auk doņtom

¹*Yenaņ aiyaņ thêlô, alalô aêvhaviņ alalôaniņ Anyô Bêj Yisu Kilisi, yani ma deda lôkmaņij anôj. Ba intu noyabiņ avômalô sapêj esak auk doņtom ma miņ nô nê môt athêj bêj liņ ma nosale nê lôk athêj mi thô ami. ² Odaņô. Anyôla halê m hêv yej haviņ môtô ba hik kwêv mabuņ anôj lôk mote gol. Ma anyô siv lôk nômkama mabô habitak hayô haviņ. ³ Êj ma môtô ôêv athêj bêj hadêj anyô lôk kwêv mabuņ ba onaņ, “Ôlê môm loj mavi êntêk.” Ma onaņ hadêj anyô siv nena, “Umiņ loj intu” mena “Ôndôk ô môt biņ.” ⁴ Môtô udum aêj ma hatôm ovak avômalô vose hi ôdôj ju ba udum abô lokbaņ hathak i.

⁵*Yenaņ aiyaņ lôkma anôj, nodaņô katô. Avômalô takatu ba avômalô pik êyê nena nê siv ma Wapômbêj bôk hatak i yôv ek nimbatak nê lôkmaņij hathak iniņ êvhaviņ ba tem nê môt athêj bêj êndêj i ek nê môt anêj loj lôkliņyak êtôm bôk habutiņ abô ek nê môt êndêj nê takatu ba leņijhaviņ yani. Aêj e? ⁶ Ma doņtom ôpôlik ek nê siv. Ma opalê hathak hêv malaiņ hadêj môtô ba havôv môtô hi loj idum abô? Nê siv e? Mi, nê valu bêj iyom. ⁷ Ma thêlô êj iyom intu enaņ abôma hathak unim alaņ Kilisi ba ibuliņ anêj athêj mavi.

⁸*Ma alalôaniņ kiņ Wapômbêj anêj abô balabuņ te hanaņ hêk anêj kapy nena, “Lemimbiņ avômalô êtôm atu ba lemhaviņ oda”. Udum aêj ma mavi. ⁹*Ma doņtom ôêv nê lôk athêj bêj liņ ma ôpôlik hathak nê athêj mi, êj ma udum kambom ba balabuņ hik thô nena môtô ma nê ô môt abô balabuņ lu. ¹⁰*Ma ôpatu ba hayabiņ balabuņ sapêj ma doņtom hêv yak hathak bute, êj ma habuliņ abô balabuņ lôkthô. ¹¹*Ôpatu ba hanaņ nena, “Miņ undum sek imbiņ anyô yaņ yanavi ami” lôk hanaņ haviņ nena “Miņ nuņgwik anyô vônô ami.” Ba intu miņ hudum sek haviņ anyô yaņ yanavi ami ma doņtom huik anyô vônô, êj ma hômô abô balabuņ lu.

* 1:20: Sav 7:9 * 1:21: Kol 3:8; 1Pi 2:1 * 1:22: Mat 7:26; Lom 2:13 * 1:25: Lom 8:2; Jem 2:12 * 1:26: Sng 141:3 * 2:1: Ap 10:34; Jem 2:9 * 2:5: 1Ko 1:26-28 * 2:8: Mat 19:19; Gal 5:14 * 2:9: Lo 1:17 * 2:10: Wkp 19:37; Nam 20:7-12,24; Mat 5:19 * 2:11: Kis 20:13-14; Lom 13:9

¹²* Aênj ba malêla takatu ba udum lo onaŋ ma lemimimbi nena Wapômbênj tem indum abô esak balabuŋ takatu ba hêv alalô vê hêk kambom anênj lôklokwaŋ. ¹³* Ma miŋ hôêv kapôlôm ek avômalô vi ami, êj ma waklavônj nindum abô ma Wapômbênj tem miŋ nê m kapô ek o ami. Ma doŋtom hôêv kapôlôm ek avômalô vi, êj ma tem Wapômbênj nê m kapô ba nê m môle vê ênjêk loŋ nindum abô.

Êvhaviŋ anênj ku mi, êj ma ŋama

¹⁴ Yenaŋ aiyaŋ thêlô, anyô te hanaŋ nena yani ma anyô hêvhaviŋ ma doŋtom miŋ hadum mavi ami, êj ma mavi e? Mi. Êvhaviŋ anênj aênj tem nê m yani bulubiŋ e? Mi. ¹⁵* Aiyaŋ te mena livônj late nô m lôk sô p mi ba hêv i sêkêya. ¹⁶ Ma môle te hanaŋ hadênj yani nena, “Nu lôk lemmavi, upuk sô p lôk noŋgwaŋ nô m.” Ma doŋtom miŋ hôêv yani sa ami, êj ma mavi aisê? ¹⁷ Ma aênj iyom ma êvhaviŋ atu ba hêk wavo ma ku mi, êj ma ŋama.

¹⁸* Ma doŋtom anyô late hanaŋ nena, “Avômalô vi idum ku ma vi êvhaviŋ iyom, ma luvi ma hatôm.” Ma doŋtom yahanajaŋ nena, “Ya miŋ hatôm yaŋgê êvhaviŋ atu ba ku mi ami. Ba intu tem yaŋgik yenaŋ yahêvhaviŋ thô esak yenaŋ ku.”

¹⁹ Môle ôêvhaviŋ nena Wapômbênj doŋtom iyom hamô ba intu osoŋ nena unim ôêvhaviŋ ma anênj ku mi ma hatôm e? Auk êj ma auk mavi, ma doŋtom miŋ osoŋ nena auk êj intu mavi ek o ami. Mi, ŋgôk eyala auk êj haviŋ, ma doŋtom thêlô ma Wapômbênj anênj ŋê kambom ba intu êkô ba elowaliŋ.

²⁰ Môle ŋê auk thônjôthônj, lemimhaviŋ noyala nena êvhaviŋ atu ba hêk wavo ma anênj ku mi, êj ma nô m oyaŋ e? ²¹* Lemimimbi alalôaniŋ bumalô Ablaham. Yani bôk hêv nakaduŋ Aisak hatôm da hayô hêk loŋ êbôk da. Yani hadum ku êj ba intu Wapômbênj hanaŋ nena yani ma anyô thêthônj, aênj e? ²²* Intu êj, Ablaham anênj hêvhaviŋ lôk anênj ku idum ku haviŋ i. Ma anênj ku hadum ba anênj hêvhaviŋ hik anônj. ²³* Êj ma habitak hatôm Wapômbênj anênj kapy a hanaŋ, “Ablaham hêvhaviŋ Wapômbênj ba intu hayê yani nena anyô thêthônj.” Ma halam yani nena anênj anyô môle. ²⁴ Aênj ba oyala nena ôpatu ba hêvhaviŋ lôk hadum anênj ku haviŋ ma Wapômbênj halam yani nena anyô thêthônj. Ma miŋ hanaŋ abô êj hathak ôpatu ba hêvhaviŋ iyom ma anênj ku mi ami.

²⁵* Ma lemimimbi avi sek waliliŋ Lahap imbiŋ. Yani ma aênj iyom. Hawa Isael iniŋ ŋê êyê loŋ vani ba hêv i sa ek elom buyaŋ ba i. Yani hadum ku êj ba intu Wapômbênj halam yani nena avi thêthônj. ²⁶ Kupik atu ba auk lôkmala miŋ hamô ami, êj ma ŋama. Ma êvhaviŋ atu ba anênj ku mi ma ŋama aênj iyom.

3

Oyabiŋ vembôlek mavi

¹ Aiyaŋ thêlô, alalô nayala nena Wapômbênj tem indum abô lôklokwaŋ ek yêlô atu ba adônj avômalô hathak êvhaviŋ. Ba intu miŋ môle bênj anônj nundum ek numbitak ŋê êdônj avômalô ami.

² Alalô lôkthô athak avak i silili ba adum kambom lomaloma. Anyôla miŋ havak i silili hathak anênj abô ami, êj ma yani mabuŋ anônj ba hatôm eyabiŋ liŋkupik sapênj. ³ Odaŋô. Avômalô ethak etak nô m yaônate hapalajaŋiŋ hêk bokhos abôlek ek êvôn hamô yak ma bok bênj êj hasopa iniŋ leŋjinhaviŋ. ⁴ Ma nômla yaŋ ma yeŋ ŋgwêk. Yeŋ ŋgwêk ma nômbênj ma lovak bênj hayuv ma hathak hasisuŋ yeŋ êj ba hi. Ma doŋtom nô m yaôna anônj te hêk dô mlôkwaŋ ek havusiŋ hi loŋ atu ba alaŋ lahaviŋ ni. ⁵ Ma aênj iyom veŋbôlek ma nô m yaôna ek leŋviŋkupik. Ma doŋtom hatôm indum ku bênj lomaloma.

Lemimimbi nena atum yaôna hatôm esaŋ ba êmbôk kamuŋ bênj anônj. ⁶* Ma veŋbôlek ma hatôm atum. Veŋbôlek êj ma hayô siŋ hathak kambom lomaloma ba halumbak bênj

* 2:12: Gal 6:2; Jem 1:25; 1Pi 2:16 * 2:13: Mat 5:7; 18:32-35 * 2:15: 1Jon 3:17 * 2:18: Gal 5:6 * 2:21: Stt 22:9-12 * 2:22: Hib 11:17-18 * 2:23: Stt 15:6; 2Sto 20:7; Ais 41:8 * 2:25: Jos 2:1-21; Hib 11:31 * 3:6: Mat 12:36-37; 15:11,18-19

ba hadum leŋviŋkupik sapêŋ habitak lelaik. Atum êŋ halêm anêŋ loŋ atum da hamô ba intu hatôm esaŋ alalôaniŋ lôkmala sapêŋ, lêk êntêk êŋ endeaba êyô anêŋ daŋ.

⁷ Avômalô ethak ewa menak lo umya ma alim ŋgwêk lôk alim lomaloma ba eyabiŋ ba êmô tiŋiŋ. ⁸ *Ma doŋtom anyô late miŋ hatôm eyabiŋ abôlêk ek ênjêk tiŋiŋ ami. Mi, kambom hapipiyap hêk abôlêk ba hatôm siniŋ habôk avômalô vônô.

⁹ Alalô êv yerŋ hathak veŋiŋbôlêk hadêŋ alalôaniŋ Kamik Anyô Bêŋ. Ma veŋiŋbôlêk doŋtom êŋ iyom intu hanaŋ ek Wapômbêŋ imbuliŋ avômalô takatu ba yani hapesaŋ i hatôm yanida. ¹⁰ Veŋiŋbôlêk doŋtom êŋ iyom intu habô Wapômbêŋ lôk hanaŋ abôma haviŋ. Aiyaŋ thêlô, êŋ ma kambom anôŋ. ¹¹ Ŋaŋ lôk ŋgwêk hatôm nede valu abyana te e? Mi anôŋ. ¹² Aiyaŋ thêlô, ŋgwêk miŋ hatôm nêŋ ŋaŋ mavi êndêŋ alalô ami. Ma ŋgôbêŋ miŋ hatôm injik êtôm sabo ami. Ma yak te miŋ hatôm injik êtôm ŋgôbêŋ ami. Mi anôŋ.

Auk mavi halêm anêŋ Wapômbêŋ

¹³ Môlô opalê atu ba lôkauk bêŋ ba hayala Wapômbêŋ anêŋ lahaviŋ? Injik anêŋ auk mavi êŋ thô esak anêŋ kobom thêthônŋ lôk ku takatu ba hadum ba hamô malinŋyâ. ¹⁴ Ma doŋtom lemday hathak athêŋ bêŋ hêk kapôlôm ba hudum ek osale anyô vi thô ba ômônŋ, êŋ ma miŋ ômbô o ba onaŋ nena hosopa abô avanônŋ ami. Êŋ ma honaŋ abôyaŋ ba hubuliŋ abô avanônŋ. ¹⁵ Auk êŋ ma auk pik lôk kapôlônŋ bô ba halêm anêŋ Sadaŋ. Ma miŋ halêm anêŋ leŋ ami. ¹⁶ Loŋ atu ba kobom ethale anyô vi thô lôk leŋday hathak athêŋ bêŋ hêk, êŋ ma tem ôpôm nena nômkama sapêŋ hamô mayaliv ma kambom lomaloma hêk haviŋ.

¹⁷ Ma doŋtom auk atu ba halêm anêŋ leŋ ma mabuŋ anôŋ. Auk êŋ hadum ek avômalô nêŋmô yôhônŋ imbiŋ i lôk netauviŋ i ma nêwê abô vibinŋ, ma nêŋnêŋ kapôlônŋiŋ lôk nindum ku mavi lomaloma, ma nindum kobom doŋtom êndêŋ avômalô lôkthô ma nesopa thêlôda iniŋ abô sapêŋ. ¹⁸ *Avômalô yôhônŋ takatu ba ethak idum ek avômalô nêŋmô yôhônŋ imbiŋ i ma hatôm evatho iniŋ yaŋvêk ba hik anôŋ, êŋ ma kobom thêthônŋ mavi lomaloma.

4

Anyô lahaviŋ nômkama pik ma hatôm hik vovak hadêŋ Wapômbêŋ

¹ *Malê te hadum ba môlô lemimŋaŋa ba uik vovak haviŋ am? Nôm takêŋ halêm anêŋ unim thethaŋak takatu ba ibisôk ek nundum kambom lomaloma e? Intu êŋ. ² Môlô lemimhaviŋ nômlate atu ba mi hêk môlô. Ba intu môlô malemimkilik hathak nôŋm êŋ ba uik anyô vônô ma doŋtom miŋ owa ami. Êŋ ma hadum môlô lemimŋaŋa ba uik vovak hathak. Môlô miŋ onaŋ hik Wapômbêŋ liŋ ami ba intu miŋ owa ami. ³ Ma onaŋ hik yani liŋ hathak nômlate ma miŋ othak owa ami eka? Unim auk ma lokbaŋ ba lemimhaviŋ noja ek injik unim thethaŋak vônô iyom. Ba intu yani havasiŋ nôŋm êŋ ek môlô.

⁴ *Môlô ma hatôm avômalô takatu ba idum sek waliliŋ ba êpôlik ek Wapômbêŋ ma evaloŋ nômkama pik majaŋ. Odaŋô! Opalêla takatu ba leŋiŋhaviŋ nômkama pik ma pik anêŋ ŋê môlô ba hatôm ik vovak hadêŋ Wapômbêŋ. ⁵ Wapômbêŋ anêŋ abô te bôk hanaŋ nena, “Wapômbêŋ madaluk ladaŋ hathak auk lôkmala atu ba hêv hadêŋ alalô.” Hosonŋ nena abô êŋ ma nôŋm oyaŋ e? Mi anôŋ! ⁶ *Ma Wapômbêŋ lahaviŋ nêŋm alalô sa ba intu habi anêŋ wapôm sam bêŋ anôŋ hadêŋ alalô. Hatôm anêŋ kapya hanaŋ nena, “Wapômbêŋ havasiŋ ek ŋê êbôdi ma hêv wapôm ek ŋê etauviŋ i.” *Gutpela Sindaun 3:34*

⁷ *Aêŋ ba nodovak Wapômbêŋ. Ma nobasiŋ am ek Sadaŋ, êŋ ma tem yani etak môlô ba êsôv. ⁸ *Ma unu bidonŋ ek Wapômbêŋ ma tem yani êlêm bidonŋ ek môlô. Ma môlô ŋê takatu ba udum kambom, nusik bahemim ek nundum mavi. Ma môlô ŋê auk ju, notak auk yaŋ ek unim kapôlômim imbitak mabuŋ mavi. ⁹ Ma lemimimbi môlônim kambom ba nodanŋ lôk lemimmalaiŋ. Ma miŋ nomalik lôk lemmavi ami. Mi, kapôlômim malaiŋ ba nodanŋ asêŋ malêŋ. ¹⁰ *Notauiŋ am ênjêk Anyô Bêŋ ma, ma tem êsô môlô liŋ.

* 3:8: Lom 3:13 * 3:18: Mat 5:9; Hib 12:11 * 4:1: Lom 7:23 * 4:4: Lom 8:7; 1Jon 2:15 * 4:6: 1Pi 5:5
* 4:7: Ep 6:12 * 4:8: Ais 1:16; Sek 1:3; Mal 3:7 * 4:10: Jop 5:11; 1Pi 5:6

Miņ nonaņ abôma esak anyô vi ami

¹¹ Aiyaņ thêlô, miņ nonaņ abôma esak môleviyaņ ami. Môle takatu ba onaņ abôma hathak môleviyaņ mena otatale môleviyaņ, êņ ma hatôm onaņ abôma lo otatale abô balabuņ. Ma otatale abô balabuņ, êņ ma miņ osopa abô balabuņ êņ ami. Mi, ubitak hatôm abô balabuņ anêņ alaņ. ¹²*Ma doņtom abô balabuņ anêņ alaņ ma doņtom iyom. Yani êņ iyom hatôm indum abô ek anêņ mavi nêmo ma anêņ kambom nêmbini. O opalê ba honaņ avômalô iniņ kambom bêņ?

Miņ nobam amda ami

¹³*Odaņô katô! Môle takatu ba onaņ, “Yaô mena yamuņ la ma tem yêlô ana malak bêņ te ek nandum ku valu êtôm sondabêņ te êmo loņ êņ ek napôm valuseleņ bêņ.” ¹⁴*Aisê ka onaņ aêņ? Oyala nômo atu ba tem imbitak e? Mi, ôthôn nômo atu ba tem imbitak êndêņ yamuņ! Ma môlenim lôkmala ma hatôm atum yova atu ba hamô dokte iyom ma tem mi. ¹⁵Aêņ ba mavi ek môle nonaņ aêntêk, “Anyô Bêņ anêņ lahaviņ, êņ ma tem yêlô namô lôkmala ba nandum nômo takatu ba leņiņhabi ek nandum.” ¹⁶Ma doņtom môle othak ôbôam ba obam am. Êņ ma kambom. ¹⁷*Aêņ ba opalê atu ba hayala kobom mavi ma doņtom miņ hadum ami, êņ ma hadum kambom.

5

Ņê lôk nômkama bêņ nôkô ek am

¹ Môle avômalô lôk nômkama bêņ, odaņô katô! Malaiņ lomaloma tem êpôm môle ba intu nodaņ asêņ malêņ. ²*Môlenim nômkama sapêņ lêk hapalê ma didu lêk edabêņ unim kwêv lo sôp ba hatitip ³ma da lêk hathaņ unim gol lo seleva. Ma da êņ tem imbitak êtôm atum ek esaņ môle lemvimkupik lôk injik môlenim kambom thô. Waklavôn pik lo leņ anêņ daņ lêk habobo, ma doņtom ôvôlô nômkama denaņ. ⁴*Lemimimbi esak unim űe ku takatu ba idum ku êmo unim ku kapô. Miņ ôêv i vuli hatôm iniņ ku ami ba iniņ asêņ hi hapôm Anyô Bêņ Lôklokwaņ Lôkthô Anêņ Ôdôn ba lêk halaņô yôv. ⁵*Môle ômo pik ma osopa unim lemimhaviņ lôk thethaņak ba oaņ nômo bêņ hatôm etak bok halôk balam lukmuk ba êthôn iniņ waklavôn nijik i vônô lêk habobo. ⁶Môle othak udum abô ek nijik űe thêthôn vônô ma miņ êwê kambom êņ viyaņ ami.

Ôpôm malaiņ ma nômo maliņyaô

⁷*Aêņ ba aiyaņ thêlô, nômo maliņyaô ma noyabiņ Anyô Bêņ anêņ endelêm. Lemimimbi űe takatu ba evatho nômkama halôk ku kapô. Thêlô êmo maliņyaô ba eyabiņ ôthôm lo wak ek nindum iniņ ku vêmam. Êņ ma tem nômo indumbak ba injik anôn mavi. ⁸*Ma nômo maliņyaô aêņ iyom ma nobatho kapôlômim loņ. Anyô Bêņ anêņ waklavôn endelêm lêk habobo.

⁹Aiyaņ thêlô, miņ kapôlôn diņdiņ esak am ami ek Anyô Bêņ miņ indum abô esak môle ami. Odaņô, balabuņ anêņ alaņ lêk hamiņ unyak abôlêk yôv ek nundum abô!

¹⁰Aiyaņ thêlô, lemimimbi plopet taksêbôk ba enaņ abô hathak Anyô Bêņ anêņ athêņ. Ewa vovaņ ma doņtom êmo maliņyaô. ¹¹*Ma avômalô takatu ba ewa malaiņ ba imiņ lôklokwaņ ma ayala nena thêlô ewa Wapômbêņ anêņ mek mavi. Ma bôk olaņô Jop anêņ kukuthiņ e? Hawa malaiņ bêņ ma doņtom hamiņ lôklokwaņ. Anyô Bêņ ma anyô lahiki lôk kapô malaiņ hathak anêņ avômalô ba intu haveņ yam ma hadum mavi hadêņ yani.

Miņ alalô nanaņ avanôn biņ dake ami

¹²*Aiyaņ thêlô, nômbêņ ma aêntêk. Miņ nonaņ nena avanôn biņ dake esak leņ lo pik mena nômla ek embatho unim abô loņ ami. Mi, hudum aêņ, êņ ma yakô osau ba tem

* 4:12: Lom 2:1; 14:4 * 4:13: Luk 12:18-20 * 4:14: Sng 39:5,11; Snd 27:1 * 4:17: Luk 12:47 * 5:2: Mat 6:19 * 5:4: Lo 24:14-15 * 5:5: Luk 16:25 * 5:7: Lo 11:14; Jer 5:24 * 5:8: Lom 13:11-12; 1Pi 4:7 * 5:11: Kis 34:6; Jop 1:21-22; 2:10; Sng 103:8 * 5:12: Mat 5:34-37

Anyô Bêj nê m vovaj êndêj o. Ba intu honaj nena tem undum nômlate, êj ma undum êtôm atu ba honaj. Ma hôdô ek undum, êj ma onaj nena mi ek miñ undum ami.

Ŋê êvhaviñ iniñ mek ma lôklokwañ

¹³ Malaiñ la hapôm môm te, êj ma etej mek. Ma môm te lamavi, êj ma nê m yej ek êmbô Wapômbêj. ¹⁴*Ma môm te hapôm lijiñ, êj ma endam avômâlô êvhaviñ iniñ avaka ek netej mek êyô yani vov lôk nisik esak nô m lêñlêñ esak Anyô Bêj anêj athêj. ¹⁵*Ma iniñ mek atu ba etej lôk êvhaviñ ma tem indum ôpêj mavi ma Anyô Bêj tem êsô yani liñ. Ma bôk hadum kambom la, êj ma tem Anyô Bêj nê m anêj kambom êj vê. ¹⁶ Ba intu môm tomtom nonaj unim kambom bêj imbiñ am ma netej mek esak am ek numbitak mavi. Anyô thêthôj anêj mek ma lôklokwañ ba tem injik anôj.

¹⁷*Lemimbi plopet Elia. Yani ma anyô hatôm alalô. Lavidonj ba hatej mek ek miñ ôthôm injik ami, êj ma ôthôm miñ hik ami hatôm sondabêj lô ma wata te. ¹⁸*Vê m ma hatej mek hathak lojbô ma ôthôm hik ba nômkama pik hik anôj mavi.

Ôpatu ba hêv yak ma noja yani esak lojbô

¹⁹*Yenaj aiyaj thêlô, môm te hêv yak hathak abô avanôj ba môm te hawa ôpêj hatup, ²⁰*êj ma lemimimbi nena, “Ôpatu ba hêv anyô hadum kambom te anêj auk sa ek hatak anêj kambom, êj ma hêv ôpêj vê hêk ŋama ma haluviñ anêj kambom bêj anôj.”

* 5:14: Mak 6:13 * 5:15: Mat 17:18-20 * 5:17: 1Kiñ 17:1; 18:1 * 5:18: 1Kiñ 18:42-45 * 5:19: Gal 6:1
 * 5:20: Snd 10:12; 1Pi 4:8

Pita anêḡ kapya môḡ Abô môḡ

Pita ma Yisu anêḡ aposel laumiḡ ba lahavuju takatu te. Hato kapya êntêk ek embatho ḡê êvhaviḡ takatu ba avômalô vi êv malaiḡ lomaloma hadêḡ i loḡ. Ma hato ek injik loḡondê atu ba Wapômbêḡ lahaviḡ ḡê êvhaviḡ nesopa. Hato ek avômalô Israeḡ lôk avômalô loḡ buyaḡ haviḡ.

Hato kapya êntêk hadêḡ 64 AD la.

Pita anêḡ lamavi

¹ Ya Pita, Yisu Kilisi anêḡ aposel, yahato kapya êntêk hadêḡ Wapômbêḡ anêḡ avômalô takatu ba bôk halam i yôv ba êsôv mayaliv ba i êmô loḡ luvuluvu anêḡ Pontus lo Galesia ma Kapadosia lo Esia ma Bitinia. ²* Wakamik Wapômbêḡ bôk hayala môlô lôkthô ba bôk halam môlô yôv. Ma Lovak Matheḡ hadum ba ubitak matheḡ ma bôk hapaliv Yisu anêḡ thalaleḡ ek nosopa Wapômbêḡ. Ma wapôm lôk labali êmbôlô môlô kapôlômim siḡ.

Alalô aêv maleḡiḡ ek naja bulubiḡ

³ Nambô Wapômbêḡ alalôaniḡ Anyô Bêḡ Yisu Kilisi anêḡ Lambô Wapômbêḡ. Yani hêv kapô ek alalô bêḡ anôḡ ba hik Yisu Kilisi liḡ hêk ḡama ek embathu alalô esak loḡbô ek namiḡ lôklokwaḡ ba nanêm maleḡiḡ ⁴* ek naja lôkmala atu ba ḡama lôk lelaik mi ba miḡ hatôm ekapok ami. Ma yani hayabiḡ lôkmala êḡ hamô malak leḡ. ⁵* Alalô aêvhaviḡ ba intu anêḡ lôklokwaḡ hakalabu alalô siḡ ek nêḡ alalô bulubiḡ endeba pik lo leḡ anêḡ daḡ ma avômalô sapêḡ tem nêḡê. ⁶⁻⁷* Aêḡ ba môlô lemimmavi anêḡ dôêḡ. Gol ma pulusikna ba tem mi. Ma atum hathaḡ gol êḡ ek injik anôḡ thô. Ba êvhaviḡ anêḡ mavi hamôḡ ek gol. Ba intu malaiḡ lomaloma hamô vauna ba hadum ek injik unim ôêvhaviḡ anêḡ anôḡ thô ek Yisu endelêm ma tem nêḡ môlô athêḡ bêḡ lôk deda lôkmaḡiḡ ma nêḡ môlô liḡ. ⁸⁻⁹* Môlô lemimhaviḡ Yisu ba ôêvhaviḡ yani ma doḡtom miḡ bôk ôyê yani ami. Ma lêk owa êvhaviḡ anêḡ anôḡ ma bulubiḡ atu ba Wapômbêḡ tem nêḡ êndêḡ môlô. Ba intu lêk môlô lemimmavi anôḡ ba ôbôam.

¹⁰* Sêbôk ma plopet enaḡ abô hathak wapôm atu ba tem êlêm êndêḡ môlô. Ma bulubiḡ êḡ, ma thêlô leḡiḡhabi lôklokwaḡ lôk êbôlêm auk hathak. ¹¹* Ma Kilisi anêḡ Lovak Matheḡ atu ba hamô thêlôniḡ kapôlôniḡ hik auk thô hadêḡ i ba hanaḡ hathak vovaḡ takatu ba tem Kilisi enja vêm ka enja athêḡ lôkmaḡiḡ embeḡ yam. Ma plopet êbôlêm auk hathak wak alête intu nôḡ êḡ tem imbitak ba imbitak aisê? ¹² Ma hik abô takêḡ thô hadêḡ plopet nena ku taksêbôk bôlada idum ma miḡ idum ek nêḡ thêlôda iyom sa ami. Mi. Nêḡ alalô lôkthô sa. Ma doḡtom lêk hêv Lovak Matheḡ anêḡ leḡ ba halêm ek enaḡ Wapômbêḡ anêḡ Abô Mavi takêḡ lôkthô bêḡ êndêḡ môlô. Ma aḡela vovaḡ ek neja auk takêntêk imbiḡ.

Nômô matheḡ

¹³ Ba intu nôpôpêk am lôk nupuk am loḡ ma malem endahaliḡ Yisu Kilisi anêḡ waklavôḡ atu ba tem endelêm ek noja wapôm atu ba tem nêḡ êndêḡ môlô. ¹⁴⁻¹⁶* Môlô nôḡmô êtôm avômena takatu ba ethak esopa abô hatôm bôk eto nena, “Ya matheḡ. Ba intu nôḡmô matheḡ.” *Wok Plis 11:44-45* Yani ma matheḡ. Aêḡ ba môlô nôḡmô matheḡ êtôm yani atu ba halam môlô. Ma miḡ nosopa thethaḡak êtôm sêbôk atu ba môlô ḡê auk mi ami.

* 1:2: Lom 8:29; 2Te 2:13 * 1:4: Kol 1:12 * 1:5: Jon 10:28; 17:11 * 1:6-7: Snd 17:3; Sek 13:9; Mal 3:3;
Jem 1:2-3; 1Pi 5:10 * 1:8-9: Jon 20:29; 2Ko 5:7 * 1:10: Mat 13:16-17 * 1:11: Sng 22; Ais 53; Luk 24:26-27
* 1:14-16: Wkp 19:2; 20:7; Mat 5:48; Lom 12:2; Ep 2:3; 4:17-18

17 *Pik êntêk ma hatôm unyak kudum iyom ba unim unyak anôñ ma hamô buyaņ. Aêñ ba ôpatu ba olam nena Wakamik intu nôômô tiñiñ êmô yani vibiñ ek malê nena yani hathak hatitiñ avômalô lôkthô iniñ ku ba miñ hathale ñê loñ buyaņ thô ma hêv anêñ avômalô liñ ami. Mi. 18-19 *Libumi iniñ bôk lo loñ sêbôk ba esopa ma miñ hik anôñ mavi ami. Ma doñtom lêk oyala nena Wapômbêñ hapole môlô vê hathak Kilisi anêñ thalaleñ atu ba anêñ vuli bêñ ba hatôm boksipsip atu ba anêñ kambom lo palê mi lôk miñ hapole môlô hathak nôôm pulusikna hatôm seleva lo gol ami. 20 *Sêbôk atu ba epesañ pik ma Wapômbêñ halam Kilisi. Ma doñtom lêk pik lo leñ anêñ dañ ba Wapômbêñ bôk hik yani thô yôv ek nêôm môlô sa. 21 *Yani iyom intu hik Kilisi liñ hêk ñama ba hêv athêñ lôkmañgiñ hadêñ yani ek môlô nôômimibiñ lôk nôômim malemim êndêñ Wapômbêñ. Aêñ ba Kilisi intu hadum ba môlô ôêvhaviñ Wapômbêñ.

22-25 *Môlô bôk osopa Wapômbêñ anêñ abô avanôñ lôk ôvôkwiñ am yôv. Ma lêk môlô lemimhaviñ môlôviyañ katô anôñ. Ma Wapômbêñ anêñ abô anêñ lôkmala hamô ba tem êmô wak nômbêñ intu sapêñ. Ma hadum ku ba havathu môlô hathak loñbô. Ma anêñ vêk atu ba môlô upup habitak miñ vêk ñama ami ma mi anôñ. Yañ vêk êñ intu ida hamô lôkmala wak nômbêñ intu sapêñ hatôm bôk eto nena,

“Anyô lôkthô ma hatôm kavik dahô,

ma iniñ lôkmañgiñ ma hatôm thiliñ vuak;

kavik dahô hakapok

ma thiliñ vuak êv yak

ma doñtom Anyô Bêñ anêñ abô tem ida êmô aêñ wak nômbêñ intu sapêñ.” *Aisaia 40:6-8*
Aêñ ba lemimimibiñ am lôk nôômim kapôlômim êndêñ am. Ma abô êñ iyom intu bôk anañ hadêñ môlô yôv.

2

1 *Ba intu nôômim nôôm lomalama takêntêk vê. Siniñ, abôyañ, iluviñ auk kambom hathak auk thêthôñ, leñdañ, lôk etatale anyô yañ. 2-3 *Môlô bôk osaê Anyô Bêñ anêñ va nena vasiñ. Aêñ ba nupipiyap ek nunum sum atu ba mabuñ anôñ halêm anêñ Wapômbêñ hatôm amena lukmuk atu ba evathu ek môlô nundumbak esak bulubiñ.

Alalô ma hatôm valu lôkmala ek nedav unyak matheñ

4-5 *Yani ma valu lôkmala atu ba avômalô êpôlik hathak. Ma doñtom yani ma Wapômbêñ anêñ payeñ anôñ atu ba halam. Ma môlô hatôm valu lôkmala êñ haviñ ba nôlêm êndêñ yani ek endav anêñ unyak matheñ êñ esak môlô. Ba lêk ubitak anêñ ñê êbôk da matheñ ek nôbôk anêñ da. Da takêñ ma Yisu Kilisi anêñ ku ba Wapômbêñ hawa lôk lamavi. 6 *Hatôm bôk eto halôk Wapômbêñ anêñ kapya aêntêk,

“Ôngô. Bôk yahadô valu lôklokwañ te hamô Saion

ba tem embalon unyak loñ.

Yada yahatak hatôm payeñ anôñ.

Ma ôpatu ba hêvhaviñ yani

ma tem miñ nêñem mama êndêñ yani ami. Mi anôñ.”

Aisaia 28:16

7 *Aêñ ba môlô vi lêk ôêvhaviñ ba ôyê valu êñ hatôm payeñ anôñ. Ma vi miñ êvhaviñ ami ba intu Wapômbêñ anêñ abô hanañ nena,

“Valu atu ba ñê elav unyak êpôlik hathak,
ma lêk habitak landiñ anôñ.”

Kapya Yey 118:22

8 *Ma abô yañ hanañ nena,

“Valu yaôna te ek ende anyô liliñ ba imbi i pônêñ
lôk valu bêñ te ek nembak sisilimibiñ ba nêñem yak.”

Aisaia 8:14

* 1:17: Lom 2:11; ALK 2:23 * 1:18-19: Ap 20:28; Hib 9:12-14 * 1:20: Ep 1:4; 2Ti 1:9-10 * 1:21: Jon 14:6; Lom 5:1-2 * 1:22-25: Ais 40:6-8; Jon 13:34; Lom 12:10 * 2:1: Ep 4:22; Jem 1:21 * 2:2-3: Sng 34:8 * 2:4-5: Ep 2:21-22; ALK 1:6 * 2:6: Ais 28:16; Ep 2:20 * 2:7: Sng 118:22 * 2:8: Ais 8:14

ŋê takatu ba êdô Wapômbên anêŋ abô ma tem indum ba thêlô nênmêm yak.

⁹*Ma doŋtom môlô ma avômalô takatu ba bôk Wapômbên dalam yôv. Môlô ma kiŋ anêŋ ŋê êbôk da lôk avômalô ôdôn mathêŋ. Yani bôk dalam môlô ba otak momaŋiniŋ ba ôlêm umiŋ anêŋ deda lôkmaŋgiŋ anôn kapô. Aêŋ ba môlô ma Wapômbên anêŋ avômalô takatu ek nonaŋ anêŋ nômkama mavi takatu ba hadum lôkthô bên. ¹⁰*Sêbôk ma môlô avômalô paliŋ. Ma doŋtom lêk ma môlô ma Wapômbên anêŋ avômalô. Sêbôk ma miŋ hêv kapô hadêŋ môlô ami. Ma doŋtom lêk hêv kapô.

Alalô namô thêthôn

¹¹*Aiyaŋ thêlô, môlô ma hatôm ŋê loŋ buyaŋ lôk ŋê takatu ba etak iniŋ loŋ. Ba intu yahaŋ ek notak thethaŋak takatu ba hik vovak hadêŋ dahôlômim. ¹²*Nômô batôn oyaŋ ek ŋê daluk esoŋ nena môlô ŋê lemimmaniŋ ba ethaŋ môlô, êŋ ma tem nêgê môlônim ku mavi atu ba udum ma nebam Wapômbên anêŋ athêŋ êndêŋ anêŋ waklavôn endelêm.

Nômô ŋê bêŋbêŋ vibiŋ

¹³⁻¹⁵*Wapômbên lahaŋiŋ môlô nundum mavi êndêŋ avômalô takatu ba miŋ ewa auk mavi ami ek thêlô nesaŋ veŋiŋbôlêk siŋ. Aêŋ ba nômô gavman iniŋ ŋê bêŋbêŋ sapêŋ vibiŋ êtôm atu ba Anyô Bêŋ anêŋ lahaŋiŋ. Nômô kiŋ vibiŋ. Yani hamôn ek eyabiŋ avômalô lôkthô. Ma nômô kiŋ anêŋ ŋê ku takatu ba hêv ek nênmêm malaiŋ êndêŋ avômalô takatu ba idum kambom ma nêmbô avômalô takatu ba idum mavi. ¹⁶Môlô ma hatôm avômalô takatu ba bôk epole yôv. Ma doŋtom môlô ma Wapômbên anêŋ ŋê ku. Ba intu miŋ nunduiŋ am esak auk nundum kambom ami. ¹⁷*Nômô tiŋiŋ imbiŋ avômalô sapêŋ. Lemimbiŋ Wapômbên anêŋ avômalô. Thêlô ma môlôviyaŋ. Ma nôkô ek Wapômbên ba nônmêm athêŋ bêŋ êndêŋ kiŋ.

¹⁸*Ma môlô ŋê takatu ba udum ku hamô anyô yaŋ vibiŋ nosopa unim ŋê bêŋbêŋ iniŋ abô. Vi ma yôhok ma vi ma leŋiŋŋaŋa ma doŋtom nômô thêlô vibiŋ. ¹⁹Ba intu ôyê nena êv vovaŋ oyaŋ hadêŋ môlô takatu ba osopa Wapômbên, êŋ ma numiŋ lôklokwaŋ ma tem Wapômbên lamavi esak môlô. ²⁰*Ma môlô udum kambom ba ik môlô ba umiŋ lôklokwaŋ ma tem nebam môlô e? Mi. Udum mavi ba owa vovaŋ oyaŋ, êŋ ma tem Wapômbên lamavi êndêŋ môlô. ²¹*Kilisi hawa vovaŋ ek nênmêm môlô sa. Ma aêŋ iyom ma Wapômbên dalam môlô ba hapesaŋ loŋôndê ek nosopa Kilisi vaŋgwam.

²²*“Yani miŋ hadum kambom lôk miŋ hanaŋ abôyaŋ te ami.”

Aisaia 53:9

²³*Ma thêlô enaŋ abôma hathak yani ma doŋtom yani miŋ hanaŋ vijaŋ ami. Êv vovaŋ hadêŋ yani ma doŋtom miŋ hadum nômla ek hawê kambom êŋ vijaŋ ami. Mi. Yani hêv ida hi hadêŋ ôpatu ba hadum abô thêthôn anôn iyom ek indum anêŋ abô. ²⁴*Yanida liŋkupik hawa alalôaniŋ kambom hathak alovalaŋaŋsiŋ ek alalô nambôliŋ dômiŋ esak kambom ma namô thêthôn iyom. Ma anêŋ bêlêma hadum o mavi. ²⁵*Sêbôk ma môlô hatôm boksipsip mathaŋô ma lêk ôvô ôlêm unim alaŋ lôk ôpatu ba hayabiŋ môlô.

3

Ŋê ewa i iniŋ abô

¹⁻²*Ma môlô avi nômô mayaô ba nômô unim anyô vibiŋ ek yani ênjê nena hosopa Wapômbên ba hômô mathêŋ. Ku êŋ tem êmbôv yamalô atu ba hapôlik hathak Wapômbên endelêm esopa yani. ³*Miŋ nubutiŋ lemkadok ŋauŋ lôk notak mote gol lomaloma lôk noba sôp kêkêlô lomaloma ek numbitak êtôm vuliŋ biŋ ami. ⁴Mi. Môlô kapôlômim indum môlô êtôm vuliŋ biŋ. Avi yôhok labalinena iniŋ sôp takêŋ tem miŋ nema ami ma Wapômbên hayê hatôm nômlate anêŋ vuli bên. ⁵Sêbôk ma avi mathêŋ

* 2:9: Lo 7:6; 14:2; Ais 9:2; Ap 26:18; Ep 5:8 * 2:10: Hos 2:23 * 2:11: Gal 5:17,24 * 2:12: Mat 5:16 * 2:13-15: Tit 3:1; 1Pi 3:16 * 2:17: Lom 12:10 * 2:18: Ep 6:5 * 2:20: 1Pi 3:14,17 * 2:21: Mat 16:24; Jon 13:15 * 2:22: Ais 53:9 * 2:23: Ais 53:7; 1Pi 3:9 * 2:24: Ais 53:5-6; Lom 6:11 * 2:25: Ese 34:5-6; Mat 9:36; Jon 10:14; Hib 13:20-21 * 3:1-2: Ep 5:22 * 3:3: 1Ti 2:9

takêñ êv maleñij hadêñ Wapômbêñ ba êmô iniñ anyô vibiñ. Êñ ma loñôndê êñ hadum thêlô ibitak vuliñ biñ ⁶*hatôm Sala. Yani halañô yamalô ba halam yani nena anyô bêñ. Aêñ ba nômmô batôñ oyañ lôk miñ nôkô ek malaiñ ami, êñ ma tem numbitak Sala nali.

⁷*Ma anyô aêñ iyom. Avi iniñ lôklokwañ ma vauna ek anêm ba intu onja auk mavi ba ômmô mavi imbiñ vônim ek Wapômbêñ endañô anêm mek. Mamu luvi tem noja Wapômbêñ anêñ wapôm doñtom atu ba nômmô lôkmala. Ba intu undum mavi êndêñ vônim.

Nômmô yôhok imbiñ am

⁸Yôv. Môlô lôkthô nômmô esak auk doñtom imbiñ am. Ma môlô te hawa malaiñ ma nônmêm yani thêvô. Ma lemimimbiñ am êtôm môlôviyañ. Lôk lemim injik am esak nê takatu ba ewa malaiñ ma nômmô maliñyaô. ⁹Wapômbêñ bôk halam o. Ba intu anyôla habuliñ o mena hanañ abôma hathak o ma miñ nuñgwik kambom êñ liliñ ami ek onja nômm mavi embeñ yam. ¹⁰⁻¹²*Wapômbêñ hanañ,

“Anyô Bêñ ma hayê nê thêthôñ

ma lëndôñ hakyav ek endañô thêlôniñ mek.

Ma doñtom mathêlêv hathak ôpatu ba hadum kambom.

Aêñ ba opalê atu ba lahaviñ anêñ lôkmala êmô mavi,

ma eyabiñ dahalañ esak abô kambom

ma abôlêk kupik esak abôyañ.

Ma nêm i liliñ esak kambom ma indum mavi.

Ma endañviñ esak êmbôlêm auk êmô yôhok.”

Kapya Yey 34:12-16

Avômalô mavi atu ba ewa vovañ

¹³Nôpôviñ am ek nundum mavi, êñ ma opalê hatôm imbuliñ môlô? Mi. ¹⁴*Ma doñtom howa malaiñ hathak mavi takatu ba hudum ma Wapômbêñ tem lamavi esak o. Ba intu “miñ ôkô lôk lemmalaiñ esak nê kambom takêñ ami.” *Aisaia 8:12*

¹⁵Ma undum ek kapôlôm êmô Anyô Bêñ Kilisi vibiñ. Ma ôpôpêk oda wak nômbêñ intu ek anyôla hanañ hik o liñ ma onañ bêñ esak nômm takatu ba hôêv malem hathak. ¹⁶*Ma ômmô maliñyaô ba onañ abô êñ ma miñ otatale avômalô vi ami. Ma ôsô o ba oya ek anyôla hanañ abôma hathak o mena hanañ o hathak hosopa Kilisi, êñ ma tem yanida mama. ¹⁷Wapômbêñ lahaviñ onja vovañ ba intu hudum mavi ba howa vovañ, êñ ma mavi anôñ. Ma doñtom hudum kambom ba howa vovañ, êñ ma miñ mavi ami. ¹⁸Kilisi hawa vovañ bôlôñ te iyom ek injik kambom anêñ ku vônô. Anyô thêthôñ hêv avômalô kambom sa ek endom i ba ini êndêñ Wapômbêñ. Ik yani vônô hamô pik ma Lovak Matheñ hêv lôkmala hadêñ yani. ¹⁹Vêm ma hi hanañ Wapômbêñ anêñ abô hadêñ ngôk takatu ba êmô koladôñ. ²⁰*Sêbôk ma miñ thêlô elañô Wapômbêñ anêñ abô ami. Yani hanañ hadêñ Noa ek epesañ yey. Ma hamô maliñyaô ba hayabiñ ek thêlô nedañô anêñ abô. Ma doñtom naju hatôm baheñvi ba lahavulô iyom elañô ba intu nañ hêv i bulubiñ. ²¹Ma nañ êñ ma hatôm lavôñij ek ôpatu hathik nañ tem enja bulubiñ aêñ iyom. Ma nañ êñ miñ hathik leñviñkupik anêñ lelaik vê ami. Mi. Ôpêñ hathô ida ba haya ek havak abô haviñ Wapômbêñ. Êñ ma hatôm Yisu anêñ haviyô hêv ôpêñ bulubiñ. ²²Yisu intu bôk hi malak leñ ba hamô Wapômbêñ bañ vi anôñ. Ma añela lôk nômm lôklokwañ ma iniñ lôkliñyak sapêñ êmô yani vibiñ.

4

Ôpôpêk o ek osopa Wapômbêñ

¹*Kilisi hawa vovañ hamô pik. Ba intu ôpôpêk oda ma onja auk êñ iyom. Ôpatu ba hawa vovañ bôk hatak kambom yôv ba ²hathak hasopa Wapômbêñ anêñ lahaviñ iyom.

* 3:6: Stt 18:12 * 3:7: Ep 5:25 * 3:10-12: Sng 34:12-16 * 3:14: Ais 8:12-13; Mat 5:10; 1Pi 2:20; 4:14 * 3:16: 1Pi 2:12 * 3:20: Stt 6:1-7:24 * 4:1: Lom 6:2,7

Ma miñ hathak hasopa avômalô pik iniñ thetharjak lomaloma aleba hama ami. ³*Sêbôk ma osopa ñê daluk iniñ auk takêntêk, thetharjak lomaloma lôk inum waiñ ba molo ma sek waliliñ lôk ibi anyô leñiñ hathak auk mayaliv ma kobom mama takatu ba êv yeñ hadêñ ñgôkba. Bôk udum lôbôlôn ba hatôm. ⁴Ma miñ hópôviñ o ba hôsôv halôk lôv daim bomañ atu haviñ thêlô ami ba intu thêlô esoñ kambom ba etatale o. ⁵Ma doñtom tem nindum abô esak yani atu ba lêk hapôpêk i yôv ek endañô ñê lôkmala lôk ñê ñama iniñ abô. ⁶Aêñ ba intu bôk enañ Wapômbêñ anêñ abô hadêñ ñê takatu ba bôk ema yôv. Thêlô bôk ema hatôm avômalô pik lôkthô ma doñtom Lovak Matheñ hatôm nêñ lôkmala êndêñ i ek thêlô nêñ lôkmala imbiñ Wapômbêñ.

⁷*Nômka ma lôkthô anêñ dañ lêk habobo. Aêñ ba ôpôpêk o esak auk mavi lomaloma lôk upuk o loñ ek oteñ mek. ⁸*Leñiñhaviñ i hathak havuliv kambom bêñ anôn siñ. Ba intu ôpôviñ o esak kobom leñhaviñ i. Êñ ma nômbêñ. ⁹*Ma noja avômalô êvhaviñ thô ma miñ nosa i ami. ¹⁰*Wapômbêñ habi anêñ wapôm sam hadêñ avômalô tomtom. Ba noyabiñ wapôm takêñ ek nundum ku esak ek nêñ avômalô vi sa. ¹¹Ma anyôla hanañ Wapômbêñ anêñ abô ma enañ katô ma miñ endela ami. Ma anyôla hêv avômalô sa ma indum esak Wapômbêñ anêñ lôklokwañ takatu ba hêv hadêñ yani ek nebam Wapômbêñ anêñ athêñ esak Yisu Kilisi anêñ ku. Athêñ bêñ lôk lôkmañgiñ ma yanida anêñ wak nômbêñ intu sapêñ. Avanôn.

Avômalô êvhaviñ takatu ba ewa vovañ

¹²Aiyañ thêlô miñ nosoñ kambom ba nonañ nena, “Aisê ba malaiñ hapôm ya?” Mólô owa vovañ hatôm atum hathañ mólô ek injik am thô. ¹³*Howa vovañ hatôm Kilisi ma ômbô o ek waklavôn atu ba Wapômbêñ hik anêñ deda lôkmañgiñ thô ma tem mólô nômbô am bêñ anôn. ¹⁴*Mólô ma Kilisi anêñ avômalô ba Wapômbêñ anêñ Lovak Matheñ lôkmañgiñ lêk hayô hamô mólô. Ba intu anyôla hatatale am, ma Wapômbêñ lêk lamavi hathak mólô. ¹⁵Ma huik anyô vônô mena howa vani mena hudum kambom lomaloma mena howa ku anêñ ôv oyañ hathak o ba howa vovañ bêñ, êñ ma miñ mavi ami. ¹⁶Ma o anyô hêvhaviñ Kilisi ba howa vovañ miñ o mama ami. Ômbô Wapômbêñ esak athêñ mavi atu ba howa. ¹⁷Ma lêk waklavôn hayô ek Wapômbêñ anêñ avômalô nindum abô. Alalô atu ba aêvhaviñ tem ana êmôn ek nandum abô. Ma vi atu ba miñ esopa Wapômbêñ anêñ Abô Mavi ami, kikaknena. Vuli alê intu tem neja?

¹⁸“Aêntu malaiñ ek ñê thêthôn neja bulubiñ, ma malê te tem êpôm ñê daluk lôk ñê idum kambom?”

Gutpela Sindaun 11:31

¹⁹Ba intu Wapômbêñ hadum ek anyôla hawa malaiñ ma ôpêñ nêñ ida êndêñ Wapômbêñ ba indum mavi iyom. Yani hapesañ nômkama lôkthô ba intu tem eyabiñ alalô dedañ mavi.

5

Abô ek avaka

¹Ya Pita avaka hatôm mólô vi atu ba alalô anañ Kilisi anêñ vovañ bêñ. Kasana ma Wapômbêñ tem injik anêñ deda lôkmañgiñ thô ma alalô lôkthô tem naja iniñ sam wapôm tomtom. Ba intu yahanañ hadêñ avaka takatu ba êmô haviñ mólô ²*nena noyabiñ Wapômbêñ anêñ avômalô takatu ba bôk êv hadêñ mólô hatôm boksipsip anêñ alañ hayabiñ anêñ bok. Wapômbêñ lahaviñ nena nôñêm lêlê esak anêñ ku takatu ba lahaviñ nundum. Miñ mólô popabuk ami. Ma nôpôviñ am esak ku êñ. Ma miñ nôkôkam esak valuseleñ ami. Mi. ³*Ômô maliñaô ek avômalô nêgê ba nesopa vemgwam. Ma miñ ombam o esak ñê atu ba êmô o vibiñ ami. ⁴Ma Alañ Bêñ hayô ma tem onja kuluj lôkmañgiñ atu ba tem miñ imbitak yaôna ami.

* 4:3: Ep 2:2-3 * 4:7: Lom 13:11-12 * 4:8: 1Pi 1:22 * 4:9: Hib 13:2 * 4:10: Lom 12:6-8 * 4:13: Ap 5:41; Jem 1:2; 1Pi 1:6-7 * 4:14: 1Pi 2:20 * 5:2: Jon 21:15-17; Ap 20:28 * 5:3: 2Ko 1:24; Plp 3:17; Tit 2:7

Noba kwêv nômo maliŋyaô

⁵*Ma anyô muk nômo ñê bêñbêñ vibiñ aêñ iyom. Ma avômalô lôkthô neba kwêv nômo maliŋyaô.

“Wapômbêñ havôliñ dômo ek ñê ebam i,

ma doñtom hêv anêñ wapôm hadêñ ñê êmo maliŋyaô.”

Gutpela Sindaun 3:34

⁶*Aêñ ba nômo maliŋyaô êmo yani bañ lôklokwañ vibiñ ek anêñ waklavôñ ma tem nêmo môlô liñ. ⁷*Wapômbêñ lahiki hathak môlô ba intu nônoem unim malaiñ lôkthô ni êndêñ yani.

Uñgwik vovak lôklokwañ

⁸*Nupuk am loñ ba nôngwêk lêlê. Ôpatu ba lamaniñ ek môlô ma Sadañ atu ba kapôñôñô inañ avuñ laion ba habôlêmo môlô haveñ ek esañ ba enjañ lêvôkê. ⁹*Hoyala nena vovañ êñ intu lêk hapômo môlôviyañ anêñ pik êntêk ba intu nobaloñ unim ôêvhaviñ loñ ma uñgwik vovak lôklokwañ esak yani.

¹⁰Ma tem noja vovañ bidoñ oyañ. Ma Wapômbêñ ôpatu ba hêv môlô wapôm ba halam môlô hathak Kilisi ek nômo anêñ lôkmañgiñ atu ba tem êmo wak nômbêñ intu sapêñ, yani tem epesañ môlô esak loñbô ba nêmo lôklokwañ ma embatho môlô loñ lôk indum môlô numiñ majañ êtômo landiñ havalon unyak loñ. ¹¹Wapômbêñ ma lôkmañgiñ hatômo wak nômbêñ intu êñ sapêñ. Avanôñ.

Abô anêñ dañ

¹²*Silas, ôpatu ba hêv ya sa bêñ anôñ ba yahayê hatômo yenañ aiyañ hato yenañ auk lôkthô halôk kapyo bidoñ êntêk. Yahanañ lôklokwañ hadêñ môlô nena auk nômbêñ êntêk ma Wapômbêñ anêñ wapôm avanôñ ek yambatho môlô loñ. Ba intu numiñ lôklokwañ. ¹³*Avi atu ba hamô Babilon ma bôk elam yani yôv haviñ môlô, yani lôk yenañ okna Mak êv iniñ leñiñmavi hadêñ môlô. ¹⁴Nokam am tomtom esak kobom leñhaviñ i. Yôhok êmo imbiñ môlô atu ba ômo haviñ Kilisi.

* 5:5: Snd 3:34; Ep 5:21; Jem 4:6 * 5:6: Mat 23:12; Luk 14:11; Jem 4:10 * 5:7: Mat 6:25-30 * 5:8: 1Te 5:6
* 5:9: Ep 6:11-13; Jem 4:7 * 5:12: Ap 12:2,25; 13:13; 15:22,37-40 * 5:13: Ap 12:2; 2Ti 4:11

Pita anêñ kapya yañ Abô môñ

Aposel Pita hato kapya êntêk. Yani havatho ñê êvhaviñ loj ek nêmo mathêj. Ma hanaj ek nindum ku ek neyala Kilisi mavi. Hato ek neyabiñ i esak kêdônwaga abôyañ takatu ba êmo avômalô êvhaviñ kapô. Lôk hato nena Kilisi tem endelêm ba leñjimbî nôm êñ ba nêmo thêthônj.

Hato kapya êntêk hadêñ 67 AD la.

Pita hêv lamavi

¹ Ya Saimon Pita, Yisu Kilisi anêñ anyô ku ma aposel atu yahato kapya êntêk hadêñ avômalô takatu ba bôk êvhaviñ yôv. Ma alalôaniñ Wapômbêñ da lôk Yisu Kilisi atu ba êv môlô bulubiñ intu thêthônj. Ba yêlôaniñ êvhaviñ ma anêñ vuli bêñ hatôm môlônîm ôêvhaviñ. ² Bôk oyala Wapômbêñ lo alalôaniñ Anyô Bêñ Yisu Kilisi ba wapôm lo labali êmbôlô môlô kapôlômîm siñ.

Lojôndê nindumbak mavi

³ Yani ma lôkmañgiñ anêñ ôdônj ba hamô batônj oyañ ba halam alalô. Anêñ lôklokwañ ma halêm anêñ Wapômbêñ ba hêv nômkama lôkthô hadêñ alalô ek nasopa anêñ lahaviñ ba namô lôkmala. ⁴ Ba intu habutiñ abô ba abô êñ ma lôkmañgiñ ba anêñ vuli ma bêñ ek epole alalô vê êñjêk pik anêñ palê ôvathek atu ba halêm anêñ thetharjak ek nambitak êtôm Wapômbêñ da.

⁵ Ba intu ôpôviñ o esak êvhaviñ ek ômbôlô nôm takêntêk, ômo batônj oyañ lôk onja auk katô ⁶*ma upuk o loj lôk umiñ lôklokwañ lôk osopa Wapômbêñ anêñ lahaviñ ⁷ lôk undum mavi êndêñ mamuyañ ma lemimbiñ avômalô ⁸ ek nôm takêntêk indumbak ni ba ni ek indum ku endeba injik anônj ek onja auk katô esak alalôaniñ Anyô Bêñ Yisu Kilisi. ⁹ Anyôla hêv yak hathak nôm takêntêk ma hatôm anyô mabapu lôk mapusip ba bôk êvôkwiñ anêñ kambom yôv ma doñtom lapaliñ.

¹⁰ Aêñ ba aiyañ thêlô nôpôviñ am ek nundum nôm takêñ ek injik thô nena Wapômbêñ bôk halam môlô ba habi bañ hayô hêk môlô ba tem miñ nônêm yak ami. Milôk. ¹¹ Ma Anyô Bêñ Yisu Kilisi alalôaniñ bulubiñ tem êmbôlô môlô esak anêñ wapôm ba enja môlô thô ek numbitak nôyo anêñ loj lôkliñyak atu ba anêñ dañ mi.

Nodañô Wapômbêñ anêñ abô avanônj

¹² Môlô bôk oyala nôm takêñ sapêñ ba bôk olañô Wapômbêñ anêñ abô avanônj ba ôêv haviñ lôklokwañ. Ma doñtom yahavatho môlô loj lôbôlônj hathak abô êñ ek miñ môlô lemimpaliñ ami. ¹³⁻¹⁴*Kasana ma yenañ unyak kudum tem neja vê hatôm alalôaniñ Anyô Bêñ Yisu Kilisi hik thô hadêñ ya. Ba intu yahamô unyak kudum êntêk ek yandum yenañ ku katô ek yañgik môlônîm auk liñ iyom. ¹⁵ Ma yalerjvidonj ek waklavônj atu ba yaha ma tem môlô lemimimbi esak abô nômbêñ atu ba bôk yahanaj.

¹⁶*Yêlô bôk ayê anêñ lôkmañgiñ hathak yêlô maleñiñ ba intu anaj hadêñ môlô nena alalôaniñ Anyô Bêñ Yisu anêñ lôklokwañ ma bêñ anônj ba tem endelêm esak loñbô. Ba yêlô miñ abi môlô lemim hathak kukuthiñ êntêk ami. ¹⁷*Yani hawa deda lôk athêñ lôkmañgiñ halêm anêñ Kamik Wapômbêñ. Ma kaêk te halam yani hêk Deda Lôkmañgiñ ba hanaj nena, “Ôpêntêk ma yenañ okna atu ba yalerjhaviñ videdaunj. Ma ya kapôlônj mavi hathak yani.”

¹⁸ Yêlô amô dumlolê mathêj haviñ yani ma alañô abô êñ halêm anêñ leñ.

* 1:6: Gal 5:22-23 * 1:13-14: Jon 21:18-19; 2Ko 5:1 * 1:16: Mat 17:1-5 * 1:17: Mat 17:5; Mak 9:7; Luk 9:35

¹⁹Ma yêlô ayala nena plopet iniñ abô ma avanônñ ba intu nodarjô abô êñ katô ba nosopa endeba wak ipup lôk vuliñ lôkbôk imbi êndôk môlô kapôlômim. Abô êñ ma hatôm wak hapup ba habi deda halôk loñ momañiniñ ek nômô mavi. ²⁰⁻²¹*Ba auk bêñ atu ba noyala ma aêntêk. Miñ anyô da iniñ auk ba enañ abô plopet ami. Mi. Lovak Matheñ hadum ku ba hêv Wapômbêñ anêñ abô ba enañ bêñ. Ba plopet iniñ abô ma miñ thêlôda iniñ auk ami. Mi.

2

Wapômbêñ tem imbuliñ kêdônñwaga abôyan

¹*Ma doñtom kêdônñwaga abôyan doho tem nêômô môlô malêvônñ êtôm plopet abôyan doho bôk êmô avômalô bôsêbôk malêvônñ. Ma tem nimbi môlô lemim liñ esak auk lokbañ ba nimbuliñ môlônim ôêvhaviñ. Ma iniñ auk êñ tem indumbak endeba nêpôlik esak alañ atu ba bôk hêv i vuli yôv. Aêñ ba kasana ma Wapômbêñ tem imbuliñ i. ²Ma avômalô bêñ anônñ tem nesopa iniñ auk ba nindum sek lôk mama lomaloma endeba avômalô daluk nêgê ba nenañ abôma esak Wapômbêñ anêñ abô avanônñ. ³Thêlô maleñkilik ek neja nômka ma bêñ anônñ. Ba tem nenañ abôyan lôk nimbi môlô lemim ek neja môlônim valuseleñ. Sêbôk ma Wapômbêñ hanañ nena tem thêlô nema ba yani miñ hêk sôm ami. Ba intu tem imbuliñ thêlô. Avanônñ.

⁴*Ma anêñ añela idum kambom ba hatak i halôk loñ atum ba havalonñ i loñ hamô lôv momañiniñ endeba nindum abô am. Ma miñ hêv thêlô vê ba i oyanñ ami. ⁵*Ma avômalô bôsêbôk takatu ba bôk êdô Wapômbêñ ma hêv ñañbô ba habuliñ i ma miñ hêv thêlô vê ba i oyanñ ami. Mi. Hêv Noa ôpatu ba hanañ abô thêthônñ lôk avômalô baheñvi ba lahavulô iyom bulubiñ. ⁶*Ma hanañ ba atum hathañ Sodom lo Gomola ba kabukla ba ema ek avômalô nêgê nena avômalô takatu ba miñ esopa Wapômbêñ ami tem neja malaiñ. ⁷⁻⁸*Ma Lot anyô thêthônñ atu ba hamô haviñ avômalô takatu ba êvôliñ dômiñ ek Wapômbêñ anêñ abô ma hayê lôk halarjô thêlôniniñ thethañak lo kambom lomaloma. Ba yani lamalaiñ lôk lahiki bêñ ba Wapômbêñ hêv yani iyom bulubiñ. ⁹Anyô Bêñ bôk hadum nôm takêñ yôv. Ba intu tem nêôm avômalô takatu ba esopa yani bulubiñ esak malaiñ lomaloma. Ma embalonñ ñê leñônônñ kôtônñ sapêñ loñ ba neja vovañ êmô endeba waklavônñ nindum abô. ¹⁰*Avanônñ biñ. ñê êñ esopa leñvinñkupik anêñ thethañak lelaik lomaloma ba êpôlik hathak ñê bêñbêñ iniñ abô ma tem neja vovañ bêñ ek avômalô vi. ñê takêñ êv ida liñ lôk leñônônñ kôtônñ. Ma miñ êkô ek nenañ abôma esak añela lôk athêñ takatu ba êmô malak leñ ami. ¹¹*Añela ma iniñ lôklokwañ bêñ ba hamônñ. Ma doñtom miñ êmô Wapômbêñ anêñ loñ hadum abô ba etatale ñê lôkmañgiñ takêñ ami. Mi. ¹²*Ma doñtom kêdônñwaga abôyan takêñ ethak enañ abôma hathak auk takatu ba miñ eyala ami. Thêlô hatôm alim lomaloma takatu ba iniñ auk mi ba evalonñ i loñ ek nijik i vônô ma thêlô intu tem mi aêñ iyom.

¹³Thêlô êv vovañ hadêñ avômalô vi ma Anyô Bêñ tem injik vovañ êñ liliñ. Wاكلêvônñ biñ ma thêlô miñ mama ami ma leñiñmavi hathak nindum iniñ thethañak lomaloma. Thêlô eyañ nôm haviñ môlô ba leñiñmavi hathak iniñ kambom ma doñtom thêlô ma hatôm nôm palê lôk lelaik. ¹⁴Ma thêlô maleññkilik ba idum sek haviñ avi wak nômbeñ intu ma miñ etak ami. Ma êvôn avômalô takatu ba iniñ êvhaviñ pulusikna ek nesopa i. Thêlô bôk êdônñ i yôv hathak auk nêbônñ valuseleñ lôk nômka mavi êñjêk avômalô vi. Wapômbêñ bôk hanañ yôv nena tem imbuliñ i. ¹⁵*Ma thêlô bôk etak loñônônñ thêthônñ ba evenñ mayaliv ba esopa Beo nakaduñ Balam, ôpatu ba lahaviñ kambom anêñ vuli. ¹⁶*Ma bok doñki abôlêk putup ma doñtom hanañ abô hatôm anyô ba hayanda plopet Balam êñ ek nêôm anêñ auk molo atu vê.

* 1:20-21: 2Ti 3:16; 1Pi 1:11-12 * 2:1: Mat 24:11; Jut 4 * 2:4: Jut 6 * 2:5: Stt 6:5-8:19; 2Pi 3:6; Hib 11:7; 1Pi 3:20 * 2:6: Stt 19:24; Jut 7 * 2:7-8: Stt 19:1-16 * 2:10: Jut 7-8,16 * 2:11: Jut 9 * 2:12: Jut 10 * 2:15: Nam 22:7; Jut 11; ALK 2:14 * 2:16: Nam 22:28-35

¹⁷ *Thêlô ma hatôm ñaŋma, ma doŋtom hamoma. Wak hêk sawa daim ba thêlô ma hatôm buliv lelaik ba avômalô leŋiŋmavi. Ma doŋtom lovak hayuv vôle. Aêŋ ba Wapômbêŋ bôk hapesaŋ loŋ momaŋiniŋ kambom anôŋ ek thêlô. ¹⁸ Thêlô ebam i hathak abô takatu ba anêŋ anôŋ mi. Ma avômalô êvhaviŋ lukmuk takatu ba bôk etak ñê daluk iniŋ auk ba ik kapôlôŋiŋ liliŋ, ma doŋtom ibi thêlô leŋiŋ hathak pik anêŋ thethaŋak lomalomama ba êvôv i hatup. ¹⁹ Thêlô ibutiŋ abô ba enaŋ nena, “Yêlô tem napole môlônim yak vê.” Ma doŋtom bumalô bôbô bôk eto abô hathak ñê takêŋ nena, “Thêlôda iniŋ alaŋ hamô ba alaŋ êŋ ma kambom takatu ba havalôŋ i loŋ ek imbuliŋ i.”

²⁰ *Opalêla takatu ba bôk eyala Anyô Bêŋ Yisu Kilisi alalôaniŋ bulubiŋ ba êsôv hêk lelaik pik êntêk ba i vêm ma idum hathak loŋbô aleba evalôŋ i, êŋ ma tem nêmo kambom anôŋ ek bôsêbôk. ²¹ *Avômalô takatu ba êthôŋ loŋondê thêthôŋ paliŋ tem nêmo mavi ek avômalô takatu ba eyala Wapômbêŋ anêŋ abô mathêŋ takatu ba hêv hadêŋ i ma doŋtom êvôliŋ dômiŋ. ²² Abô bute bôk hanaŋ avanôŋ hathak i nena, “Avuŋ te hamoteŋ ma havôhi hayaŋ anêŋ moteŋ hathak loŋbô.” *Gutpela Sindaun 26:11*
Ma buyaŋ hanaŋ nena,
“Bok te hathik i ba mabuŋ mavi
ma hathak havôhi hik tumutum hathak loŋbô.”

3

Kapya êntêk anêŋ ôdôŋ

¹ Aiyaŋ thêlô, yenaŋ kapya yaŋ sêbôk lôk yaŋ êntêk ma yahato luvi hathôk ek môlô ek yaŋgik môlônim auk liŋ esak auk mabuŋ. ² *Yaleŋhaviŋ nena abô môŋ taksêbôk ba plopet mathêŋ enaŋ lôk abô majaŋ takatu ba Anyô Bêŋ Yisu Kilisi alalôaniŋ bulubiŋ bôk hêv ba yêlô môlônim aposel anaŋ hadêŋ môlô ma nobaloŋ loŋ.

Anyô Bêŋ anêŋ waklavôŋ

³ *Odaŋô katô. Pik lo leŋ anêŋ daŋ ma ñê abôma tem nêlêm nêyo ek môlô ba nesopa ida iniŋ thethaŋak ba nenaŋ abôma lomalomama nena, ⁴ * “Bôk ibutiŋ abô yôv nena Kilisi tem endelêm. Ma alalôaniŋ kamik aposel bôk ema yôv. Ma anêŋ anôŋ êsê? Ôŋgô. Môŋ anôŋ sêbôk ba Wapômbêŋ hapesaŋ pik êntêk aleba lêk ma nôm êŋ miŋ habitak ami.” ⁵ *Thêlô bôk etak abô taksêbôk ba Wapômbêŋ hanaŋ ba leŋ habitak. Ma hawa ñaŋ ba hapesaŋ pik ma hasuŋ ñaŋ ba pik moma habitak hêk. ⁶ *Vêm ma hawa ñaŋ êŋ ba hasuŋ hayô pik vôv ba habuliŋ nômkama sapêŋ. ⁷ Ma abô êŋ ma Wapômbêŋ da hanaŋ ba bôk hatak wak te yôv ek êmbôk pik lo leŋ êntêk. Ma hayabiŋ waklavôŋ nindum abô ek imbuliŋ avômalô takatu ba miŋ esopa yani ami.

⁸ *Aêŋ ba aiyaŋ thêlô, miŋ lemimpaliŋ abô êntêk ba tem yanaŋ ami. Anyô Bêŋ hayê sondabêŋ 1,000 ma hatôm wak te iyom ma wak te iyom ma hatôm sondabêŋ 1,000. ⁹ *Ba intu Anyô Bêŋ hamô maliŋyaô ek alalô nande kapôlôŋiŋ liliŋ ek miŋ nanêm yak ami. Lôk miŋ hapôviŋ abô takatu ba habutiŋ ami haleba avômalô esoŋ nena yani hasau la.

¹⁰ *Ma waklavôŋ atu ba Yisu endelêm ma tem êtôm anyô vani. Ma diŋdiŋ bêŋ tem indili leŋ ba nômkama takatu ba hamô leŋ tem imbuliŋ ba atum esaŋ. Ma pik lôk anêŋ nômkama sapêŋ tem ende liliŋ ba êmô oyaŋ.

¹¹⁻¹² Ma nômkama lôkthô tem imbuliŋ aêŋ iyom. Aêŋ ba tem umbitak anyô aisê? Ba intu oyabiŋ Wapômbêŋ anêŋ waklavôŋ endelêm ba ômô mathêŋ ma osopa Wapômbêŋ anêŋ abô ek waklavôŋ êŋ êlêm ketheŋ. Wak êŋ ma tem atum esaŋ leŋ ba nôm takêŋ tem vovaŋ indiŋ i ba nipulusik. ¹³ *Ma doŋtom Wapômbêŋ bôk habutiŋ abô yôv ba intu alalô nayabiŋ leŋ lo pik lukmuk atu ba tem imbitak êtôm ñê thêthôŋ iniŋ loŋ.

* 2:17: *Jul 12-13* * 2:20: *Mat 12:45* * 2:21: *Luk 12:47-48* * 3:2: *Jul 17* * 3:3: *1Ti 4:1; Jul 18* * 3:4: *Mat 24:48* * 3:5: *Stt 1:6-9* * 3:6: *Stt 7:11; 2Pi 2:5* * 3:8: *Sng 90:4* * 3:9: *Hab 2:3; 1Ti 2:4* * 3:10: *Mat 24:29,35; Luk 12:39; 1Te 5:2* * 3:13: *Ais 65:17; 66:22; ALK 21:1,27*

Abô anêj day

¹⁴ Aiyaj thêlô, môle lêk oyabiñ nôm takêj ba intu nôpôviñ am ek Wapômbêj ênjê nena môle ñê mabuñ lôk lelaik mi ek nômô labali imbiñ yani. ¹⁵ *Lemimbi abô êntêk. Anyô Bêj hamô maliñyaô ek avômalô nedañô anêj abô ek nêmi bulubiñ. Wapômbêj bôk hêv auk êj hadêj alalôaniñ aiyaj anôj Pol ba intu hatô abô hadêj alalô. ¹⁶ Yani hatô hathak nôm takêj lôkthô halôk anêj kapyã. Vi ma auk lôkmañgiñ ba malaiñ ek avômalô neyala. Ma avômalô doho iniñ auk ma pulusikna lôk mayaliv ba iluviñ Pol anêj abô hatôm bôk iluviñ Wapômbêj anêj abô takatu ba eto ba intu tem neja malaiñ.

¹⁷ *Aiyaj thêlô, môle da bôk oyala auk takêntêk. Aêj ba noyabiñ am ek ñê kambom takatu ba iniñ auk ma lokbañ ek miñ nêbôv môle vê ênjêk pik thekthek êntêk ba lêk umiñ ami. ¹⁸ Ma nundumbak esak wapôm lôk auk mavi hathak Anyô Bêj Yisu Kilisi alalôaniñ bulubiñ. Nanêm yani liñ êndêj êntêk ma wak nômbêj intu sapêj. Avanôj.

* 3:15: Lom 2:4 * 3:17: Mak 13:33; 1Ko 10:12

Jon anêḡ kapya môḡ Abô môḡ

Sebedi namalô aposel Jon hato kapya êntêk hadêḡ avômalô êvhaviḡ. Kêdôḡwaga abôyaḡ bôk êlêm ba enaḡ nena dahôlôḡ ma nôḡ mavi ma kupik ma kambom ba thai ma nôḡ lokwanju. Ba enaḡ nena Kilisi anêḡ dahô iyom intu halêm anêḡ leḡ ma anêḡ kupik ma miḡ Kilisi ami. Ma enaḡ nena kupik hatôm idum kambom ma dahô ma mabuḡ mavi denaḡ. Jon halaḡ abôyaḡ êḡ ba intu hato kapya êntêk ek thêlô neyabiḡ i esak abôyaḡ takêḡ.

Hato kapya êntêk hadêḡ 85 lo 95 AD malêvôḡ doho la.

Abô lôkmala halêm yaiḡ

¹*Yêlô ato hathak Abô atu ba hêv lôkmala ba hêk hadêḡ sêbôk atu ba môḡ anôḡ. Yêlô bôk alaḡ lôk ayê hathak maleḡiḡ lôk atitiḡ ba baheḡiḡ hasôm haviḡ. ²*Lôkmala êḡ bôk habitak yaiḡ ba yêlô ayê ba ik loḡ ba intu anaḡ abô hathak lôkmala atu ba nêḡ wak nôḡbêḡ intu sapêḡ bêḡ hadêḡ môlô. Bôk hamô haviḡ Lambô vêm ma hik i thô hadêḡ yêlô. ³Nôḡkama takatu ba yêlô bôk ayê lôk alaḡ yôv ma lêk anaḡ bêḡ hadêḡ môlô ek nôḡ esak doḡtom imbiḡ yêlô. Avanôḡ biḡ nena alalô lêk amô hathak doḡtom haviḡ Lambô lo Namalô Yisu Kilisi. ⁴*Yêlô ato abô takêntêk ek alalô lôkthô leḡiḡmavi bêḡ anôḡ êḡ kapôlôḡiḡ siḡ.

Alalô nambey Wapômbêḡ anêḡ deda kapô

⁵*Abô takatu ba bôk alaḡ anêḡ yai, êntêk yêlô anaḡ bêḡ hadêḡ môlô nena Wapômbêḡ ma deda ba momaḡiniḡ la miḡ hamô haviḡ yai ami. Mi. ⁶*Alalô anaḡ nena amô hathak doḡtom haviḡ yai ma doḡtom aveḡ momaḡiniḡ denaḡ, êḡ ma anaḡ abôyaḡ ba miḡ asopa abô avanôḡ ami. ⁷Ma doḡtom alalô aveḡ deda kapô hatôm yai hamô deda kapô, êḡ ma alalô amô hathak doḡtom haviḡ i. Ma Namalô Yisu anêḡ thalaleḡ hathak havôkwiḡ alalôaniḡ kambom lôkthô vê.

⁸*Alalô anaḡ nena kambom miḡ hamô alalô kapôlôḡiḡ ami, êḡ ma asau alalôda ba abô avanôḡ miḡ hamiḡ alalô kapôlôḡiḡ ami. ⁹Alalô anaḡ alalôaniḡ kambom bêḡ ma yai ma anyô thêthôḡ ba abô takatu ba hanaḡ ma tem indum ba injik anôḡ ba intu tem nêḡ kambom takêḡ vê ma êḡmbôkwiḡ alalôaniḡ lelaik lôkthô. ¹⁰Aêḡ ba alalô anaḡ nena miḡ bôk adum kambom te ami, êḡ ma adum yai hatôm anyô abôyaḡ ba anêḡ abô miḡ hamiḡ alalô kapôlôḡiḡ ami.

2

Yisu, anyô hêv alalô thêvô

¹*Yenaḡ avômena, yahato abô takêntêk hadêḡ môlô ek miḡ nundum kambom ami. Ma anyôla hadum kambom, êḡ ma alalôaniḡ anyô hêv alalô thêvô hamô ba hathak hanaḡ abô haviḡ Lambô ek hêv alalô bulubiḡ. Yai ma Yisu Kilisi ôpatu ba thêthôḡ anôḡ. ²*Yai hêv i hatôm da ek alalôaniḡ kambom anêḡ malaiḡ miḡ êpôm alalô ami. Ma yai miḡ hadum ku êḡ ek nêḡ alalô iyom sa ami. Mi, hadum ek nêḡ avômalô pik sapêḡ sa.

³Alalô asopa anêḡ abô balabuḡ, êḡ ma hik thô nena ayala yai. ⁴Anyôla hanaḡ nena, “Yahayala Wapômbêḡ” ma doḡtom miḡ hasopa anêḡ abô balabuḡ ami, êḡ ma anyô abôyaḡ ba abô avanôḡ miḡ hamiḡ ôpêḡ kapô ami. ⁵*Ma doḡtom anyôla hasopa Wapômbêḡ anêḡ abô, êḡ ma avanôḡ biḡ nena Wapômbêḡ anêḡ lahaviḡ hik anôḡ hamiḡ

* 1:1: Jon 1:1 * 1:2: Jon 1:14 * 1:4: Jon 16:24 * 1:5: 1Ti 6:16; Jem 1:17 * 1:6: 1Jon 2:4 * 1:8: Sng 32:5; Snd 28:13 * 2:1: Hib 7:25-26 * 2:2: Jon 1:29; Kol 1:20; 1Jon 4:10 * 2:5: Jon 14:21,23

yani kapô. Aênj ba intu ayala nena alalô amô haviñ yani. ⁶ Anyôla hanañ nena, “Yahamô haviñ Wapômbênj”, êñ ma esopa Yisu vanjwam.

Balabuñ leñimbiñ iviyañ

⁷* Aiyañ thêlô, balabuñ atu ba yahato hadênj mólô ma miñ balabuñ lukmuk ami. Mi, balabuñ bô ba bôk hamô haviñ mólô mônj anônj. Balabuñ bô êñ ma abô atu ba bôk olañjô yôv. ⁸* Ma doñtom balabuñ bô êñ ma hatôm balabuñ lukmuk haviñ ek malê nena hik anônj hamiñ yani lôk mólô ba momañiniñ lêk hale ba hi ma deda anônj lêk habi hayô yôv.

⁹* Opalê atu ba hanañ nena hamô deda kapô ma doñtom hapôlik ek iviyañ, êñ ma hamô momañiniñ denañ. ¹⁰* Ma opalê atu ba lahaviñ iviyañ hamô deda kapô ba nômlate miñ hamô yani kapô ek indum yani nêñ yak ami. ¹¹* Ma doñtom opalê atu ba hapôlik ek iviyañ ma yani hamô momañiniñ kapô ba momañiniñ habuliñ yani madaluk ba intu hasimô haveñ ba miñ hayala loñ atu ba hi ami.

¹² Avômena, hathak yani anênj athênj bôk hêv mólônim kambom vê yôv ba intu yahato hadênj mólô.

¹³ Kamik thêlô, bôk oyala ôpatu ba hamô hadênj mônj anônj yôv ba intu yahato hadênj mólô.

Anyô muk, mólô bôk lovak ba ômô Sadañ atu lu yôv ba intu yahato hadênj mólô. Avômena, bôk oyala Lemambô yôv ba intu yahato hadênj mólô.

¹⁴ Kamik thêlô, bôk oyala ôpatu ba hamô hadênj mônj anônj yôv ba intu yahato hadênj mólô.

Anyô muk, mólô othak umiñ lôklokwañ lôk ovaloñ Wapômbênj anênj abô loñ ba intu lovak ba ômô Sadañ atu lu yôv. Aênj ba intu yahato hadênj mólô.

Miñ lemimbiñ nômkama pik ami

¹⁵* Miñ lemimbiñ kobom pik lôk anênj nômkama ami. Ôpatu ba lahaviñ kobom pik ma miñ lahaviñ Lambô ami. ¹⁶* Pik anênj nômkama sapênj lôk anênj alak lôk maleñkilik lôk habôï hathak anênj nômkama miñ halêm anênj Lambô ami. Mi, pik anênj. ¹⁷* Pik lôk anênj alak lêk hadum ek nêñ yak, ma doñtom ôpatu ba hasopa Wapômbênj anênj lahaviñ tem êmô wak nômbênj intu sapênj.

Anyô hapôlik ek Kilisi

¹⁸* Yenañ avômena, waklavônj pik lo leñ anênj dañ lêk habobo. Ma mólô bôk olañjô nena anyô hapôlik ek Kilisi atu tem êlêm. Ma lêk bênj anônj êlêm yôv. Ba intu ayala nena waklavônj pik lo leñ anênj dañ lêk habobo. ¹⁹* Bôk thêlô êmô haviñ alalô ma doñtom lêk etak ba i. Thêlô miñ alalôaniñ te ami. Thêlô ma alalôaniñ ma tem miñ netak alalô ami. Ma doñtom etak alalô ma hik thô nena thêlô ma miñ alalôaniñ te ami.

²⁰* Ma doñtom Anyô Matherj Yisu bôk hêv Lovak Matherj hadênj mólô yôv ba intu mólô lôkthô oyala abô avanônj. ²¹ Miñ yahakô nena mólô ôthônj abô avanônj paliñ ba yahato abô takêntêk hadênj mólô ami. Mi, mólô bôk oyala yôv ma abôyañ miñ hamô abô avanônj kapô ami. Ba intu yahato hadênj mólô. ²²* Opalê intu anyô abôyañ? Ôpatu ba hanañ nena Yisu ma miñ Mesaya ami. Yani êñ intu anyô hapôlik ek Kilisi ma havôliñ dôñ hadênj Lambô lo Nakaduñ. ²³* Ôpatu ba havôliñ dôñ hadênj Nakaduñ miñ hamô haviñ Lambô ami. Ma doñtom ôpatu ba hanañ anênj hêvhaviñ Nakaduñ bênj, êñ ma hamô haviñ Lambô aênj iyom.

²⁴ Noyabiñ am ek abô takatu ba bôk olañjô hadênj mônj anônj ma nobaloñ loñ lôklokwañ. Abô êñ hamô haviñ mólô, êñ ma tem nôñ imbiñ Nakaduñ lo Lambô aênj iyom. ²⁵ Ma yani bôk havak abô yôv haviñ alalô nena tem nêñ lôkmala atu ba nêñ wak nômbênj intu sapênj êndênj alalô.

* 2:7: Jon 13:34; 2Jon 5-6 * 2:8: Jon 1:9; Lom 13:12 * 2:9: 1Jon 4:20 * 2:10: Lom 14:13 * 2:11: Jon 12:35
 * 2:15: Lom 8:7 * 2:16: Lom 13:14 * 2:17: Mat 7:21 * 2:18: Mat 24:5,24; 2Jon 7 * 2:19: Ap 20:30
 * 2:20: 1Ko 2:15; 2Ko 1:21; 2Jon 2 * 2:22: 1Jon 4:3; 2Jon 7 * 2:23: Jon 5:23; 1Jon 4:15; 5:1

²⁶ Yahato abô takêntêk hadêj mólô hathak nê takatu ba idum ek nesau mólô. ²⁷*Kilisi bôk hêv Lovak Mathej hadêj mólô ba hamô haviñ mólô dena. Ma Lovak Mathej êj hathak hadôj mólô hathak nômkama lôkthô ma anêj abô ma avanôj iyom ma abôyañ mi. Aêj ba miñ notak anyôla ek êndôj mólô esak loñbô ami. Mi, nosopa auk takatu ba Lovak Mathej hadôj mólô nena nômo Yisu kapô.

²⁸ Yenañ avômena, nômo imbiñ yani thêthô ek waklavôj yani hale halêm ma tem numiñ lôklokwañ ma mama mi ênjêk yani ma. ²⁹*Mólô bôk oyala yôv nena yani ma anyô thêthôj lôk oyala haviñ nena opalêla takatu ba êmô thêthôj ma bôk ibitak Wapômbêj nali yôv.

3

Alalô ma Wapômbêj nali

¹*Kamik Bêj lahaviñ alalô bomañ anôj ba intu halam alalô nena anêj nali. Avanôj biñ nena alalô ma anêj nali. Ma avômalô pik miñ bôk eyala yani ami ba intu miñ eyala alalô ami. ²*Aiyañ thêlô, alalô ma lêk Wapômbêj anêj nali. Ma embej yam ka tem alalô nambitak aisê? Injo, Wapômbêj miñ hik thô ami dena ba intu athôj paliñ. Ma doñtom waklavôj yani endelêm ma tem alalô nagê anêj lôkmañgiñ thô êtôm atu ba yani hamô. Ba intu nayala nena alalô tem nambitak êtôm yanida. ³ Avômalô sapêj atu ba êv maleñgiñ ek yani ethak epesañ kapôlôñgiñ ek nambitak mabuñ mavi êtôm yani atu ba mabuñ mavi.

⁴ Nê takatu ba idum kambom thêthô ma êvôliñ dômiñ ek abô balabuñ. Avanôj, kambom anêj ôdôj nena êvôliñ dômiñ hathak abô balabuñ. ⁵*Mólô oyala nena Kilisi halêm pik ek nêma alalôaniñ kambom vê, ma yanida ma kambom mi. ⁶ Ôpatu ba hamô haviñ yani miñ hadum kambom thêthô ami. Ma ôpatu ba hadum kambom thêthô miñ bôk hayê lo hayala yani ami.

⁷ Yenañ avômena, noyabiñ am ek anyôla miñ esau mólô ami. Ôpatu ba hadum kobom thêthôj, yani ma thêthôj hatôm Kilisi atu ba thêthôj. ⁸*Sadañ bôk hadum kambom hadêj môj anôj ba halêm. Ba intu ôpatu ba hadum kambom thêthô, êj ma Sadañ anêj. Ba intu Wapômbêj Nakaduñ halêm pik ek imbuliñ Sadañ anêj ku. ⁹*Ôpatu ba bôk habitak Wapômbêj nakaduñ yôv miñ hadum kambom thêthô ami ek malê nena Wapômbêj anêj yañvêk hamiñ yani kapô. Yani bôk habitak Wapômbêj nakaduñ yôv ba intu miñ hatôm indum kambom thêthô ami. ¹⁰ Ba intu yêlô ayala nena Wapômbêj anêj nali ma opalêla ma Sadañ anêj ma opalêla. Nê takatu ba miñ idum kobom thêthôj ami lôk miñ leñjinhaviñ iviyañ ami, thêlô ma miñ Wapômbêj anêj nali ami.

Lemimbiñ mólôviyañ

¹¹*Abô atu ba bôk mólô olañ môj anôj yôv nena mólô lemimibiñ mólôviyañ. ¹²*Ma miñ nosopa Kain ami. Yani ma ngôk kambom atu anêj ba hik yañ molok vônô. Ma hik eka? Ek malê nena hathak hadum kambom ma yañ molok hathak hadum mavi. ¹³*Aêj ba aiyañ thêlô, avômalô pik êpôlik ek mólô ma miñ nosorj ami. ¹⁴*Alalô leñjinhaviñ iviyañ, êj ma hik thô nena bôk atak ñama ma lêk awa lôkmala yôv. Ma doñtom ôpatu ba miñ lahaviñ iviyañ ami ma ñama havalorj yani loñ dena. ¹⁵*Nê takatu ba êpôlik hathak iviyañ ma hatôm nê ik anyô vônô. Ma mólô oyala nena nê ik anyô vônô tem miñ nêmo lôkmala êtôm wak nômbêj intu sapêj ami.

¹⁶*Yisu hêv anêj lôkmala ek alalô ba intu ayala leñjinhaviñ anêj ôdôj. Ma natak alalôaniñ lôkmala aêj iyom ek nanêma alalôaniñ iviyañ sa. ¹⁷*Ma opalêla takatu ba iniñ nômkama hamô ba êyê iviyañ nômkama mi ba êv i sêkêya ma miñ leñjiki hathak i ami, êj ma Wapômbêj anêj lahaviñ miñ hamô haviñ i ami. ¹⁸*Yenañ avômena, miñ lemimibiñ

* 2:27: Jon 16:13 * 2:29: 1Jon 3:10 * 3:1: Jon 1:12-13; 16:3 * 3:2: 2Ko 3:18 * 3:5: Jon 1:29; 1Pi 2:22-24;
1Jon 2:2 * 3:8: Jon 8:44 * 3:9: 1Jon 5:18 * 3:11: Jon 13:34 * 3:12: Stt 4:8 * 3:13: Jon 5:18-19 * 3:14:
Jon 5:24 * 3:15: ALK 21:8 * 3:16: Jon 13:1; Gal 1:4 * 3:17: Lo 15:7 * 3:18: Jem 2:15-16

avômalô esak abô lôk vejôlêk iyom ami. Mi, nunjwik thô esak kobom avanôn nena nônmêm i sa.

¹⁹⁻²⁰ Kobom êj hik thô nena abô avanôn hamô haviñ alalô. Ma doñtom kapôlônij malaiñ hathak alalôaniñ kambom, êj ma leñimbi nena Wapômbên hayala nômkama sapên ba anên lahiki hamôn ek alalô kapôlônij. Ba intu umiñ thohavloma ma kapôlômim ênjêk yaô. ²¹* Aên ba aiyañ thêlô, alalô kapôlônij miñ hanañ alalô bên ami, êj ma hatôm amiñ lôklokwañ ma kô mi hêk Wapômbên ma. ²² Ma malêla takatu ba alalô aterj yani ek nêm, ma tem nêm iyom ek malê nena alalô asopa anên abô balabuñ lôk adum nôm takatu ba hadum yani lamavi. ²³* Ma anên abô balabuñ hanañ nena nônmêmibiñ anên Nakaduñ Yisu Kilisi anên athên lôk lemimibiñ môlôviyañ êtôm atu ba hanañ. ²⁴* Ôpatu ba hasopa Wapômbên anên abô balabuñ ma hamô haviñ yani ma yani hamô haviñ ôpên. Ma Lovak Matheñ atu ba Wapômbên hêv hadên alalô intu hik thô nena Wapômbên hamô haviñ alalô.

4

Noyawê ba ôñgô nena halêm anên êsê

¹* Aiyañ thêlô, nê plopet abôyañ bên anôn bôk i pik mayaliv. Ba intu miñ nônmêmibiñ nê takatu ba enañ nena Lovak Matheñ hêv abô hadên i ami. Mi, noyawê katô ba ôñgô nena iniñ abô halêm anên Wapômbên anên Lovak Matheñ mena mi e? ²* Ma tem noyala abô takatu ba halêm anên Wapômbên anên Lovak Matheñ ma aêntêk. Ôpatu ba hanañ anên hêvhaviñ bên nena, “Yisu Kilisi bôk habitak anyô anôn” ma Lovak Matheñ hêv abô êj hadên ôpên. ³* Ma doñtom ôpatu ba miñ hanañ anên hêvhaviñ Yisu bên aên ami, ôpên anên abô miñ halêm anên Wapômbên ami. Mi, halêm anên ôpatu ba hapôlik hathak Kilisi atu. Môlô bôk olañô nena anyô hapôlik ek Kilisi êj tem êlêm ma lêk anên auk hamô pik yôv.

⁴* Ma doñtom yenañ avômena, môlô ma Wapômbên anên ba ôpatu ba hamô haviñ môlô ma bên ek ôpatu ba hamô pik. Ba intu môlô bôk ômô nê takên lu yôv. ⁵* Thêlô ma pik anên ba intu enañ pik anên abô ba avômalô pik elañô. ⁶ Ma doñtom alalô ma Wapômbên anên ba avômalô takatu ba eyala Wapômbên elañô alalôaniñ abô. Ma doñtom avômalô takatu ba miñ Wapômbên anên ami miñ elañô alalôaniñ abô ami. Ma aên iyom, alalô tem nayala Lovak Matheñ anên abô avanôn lôk auk pik anên abôyañ.

Wapômbên ma leñhaviñ anên ôdôn

⁷ Aiyañ thêlô, leñhaviñ halêm anên Wapômbên ba intu môlô lemimibiñ am. Avômalô takatu ba leñihaviñ hamô haviñ i, thêlô ma Wapômbên anên nali ba eyala yani. ⁸ Wapômbên ma leñihaviñ anên ôdôn ba intu opalêla takatu ba leñihaviñ mi hêk i ma miñ eyala Wapômbên ami. ⁹* Wapômbên anên Nakaduñ doñtom iyom ba hêv halêm pik ek alalô namô lôkmala esak yani. Kobom êj hik thô nena yani lahaviñ alalô bên anôn. ¹⁰* Miñ osoñ nena leñihaviñ anôn ma alalôaniñ leñihaviñ Wapômbên. Mi, leñihaviñ anôn ma aêntêk. Wapômbên lahaviñ alalô ba hêv Nakaduñ ba hama ek alalôaniñ kambom anên malaiñ miñ êpôm alalô ami.

¹¹ Aên ba aiyañ thêlô, Wapômbên bôk lahaviñ alalô bên anôn ba intu mavi ek môlô lemimibiñ môlôviyañ aên iyom. ¹²* Anyô te miñ bôk hayê Wapômbên ami. Ma doñtom alalô leñihaviñ i ma Wapômbên hamô haviñ alalô ma anên lahaviñ êj hik anôn hamiñ alalô.

¹³* Wapômbên bôk hêv anên Lovak Matheñ yôv hadên alalô ba intu nayala nena lêk amô haviñ yani ma yani hamô haviñ alalô. ¹⁴ Ma yêlô bôk ayê hathak maleñij ba lêk anañ bên nena Lambô bôk hêv Nakaduñ halêm ek nêm avômalô pik bulubiñ. ¹⁵ Opalêla takatu

* 3:21: Hib 4:16 * 3:23: Jon 6:29; 13:34 * 3:24: 1Jon 4:13 * 4:1: Mat 7:15; 1Te 5:21; 1Jon 2:18; 2Jon 7
 * 4:2: 1Ko 12:3 * 4:3: 1Jon 2:18 * 4:4: Mat 12:29; 1Jon 5:4-5 * 4:5: Jon 8:47; 15:19 * 4:9: Jon 3:16
 * 4:10: Lom 5:8-10; 1Jon 2:2 * 4:12: Jon 1:18 * 4:13: 2Ko 1:22; 1Jon 3:24

ba enaḡ iniḡ êvhaviḡ bêḡ nena, “Yisu ma Wapômbêḡ anêḡ Nakaduḡ”, êḡ ma Wapômbêḡ hamô haviḡ thêlô ma thêlô êmô haviḡ Wapômbêḡ. ¹⁶ Ba intu alalô ayala lôk aêvhaviḡ nena Wapômbêḡ lahaviḡ alalô.

Wapômbêḡ ma leḡiḡhaviḡ anêḡ ôdôḡ ba intu opalêla takatu ba leḡiḡhaviḡ hamô haviḡ i ma êmô haviḡ Wapômbêḡ ma Wapômbêḡ hamô haviḡ i. ¹⁷ Alalô amô aêḡ, êḡ ma leḡiḡhaviḡ hik anôḡ hamiḡ alalô ba intu tem alalô namiḡ lôklokwaḡ ma kô mi êndêḡ waklavôḡ Wapômbêḡ indum abô. Pik êntêk ma asopa loḡôndê thêthôḡ hatôm yani bôk hasopa yôv ba intu tem miḡ nakô ami. ¹⁸ Wapômbêḡ lahaviḡ alalô ba intu miḡ nakô ami. Anêḡ lahaviḡ ma mabuḡ anôḡ ba intu hêv kô vê. Ma opalê atu hakô ek waklavôḡ nindum abô hik thô nena leḡiḡhaviḡ miḡ hik anôḡ hamiḡ yani ami.

¹⁹ Wapômbêḡ lahaviḡ alalô hamôḡ ba intu leḡiḡhaviḡ hamô haviḡ alalô. ²⁰ Anyôla atu ba miḡ lahaviḡ iviyaḡ atu ba hayê i ami, êḡ ma miḡ hatôm laimbiḡ Wapômbêḡ atu ba miḡ hayê ami. Ba intu anyôla hanaḡ nena, “Yaleḡhaviḡ Wapômbêḡ” ma doḡtom hapôlik ek iviyaḡ, ôpêḡ ma anyô abôyaḡ. ²¹ *Wapômbêḡ bôk hêv abô balabuḡ yôv hadêḡ alalô nena, “Opalêla takatu ba leḡiḡhaviḡ Wapômbêḡ ma leḡiḡimbiḡ iviyaḡ imbiḡ.”

5

Êvhaviḡ Wapômbêḡ Nakaduḡ

¹ *Avômalô takatu ba êvhaviḡ nena Yisu ma Mesaya bôk ibitak Wapômbêḡ nali yôv. Ma avômalô takatu ba leḡiḡhaviḡ Lambô ma ethak leḡiḡhaviḡ anêḡ nali aêḡ iyom. ² Alalô leḡiḡhaviḡ Wapômbêḡ lôk asopa anêḡ balabuḡ, êḡ ma hik thô nena alalô leḡiḡhaviḡ Wapômbêḡ nali haviḡ. ³ *Alalô leḡiḡhaviḡ Wapômbêḡ, êḡ ma athak asopa anêḡ abô balabuḡ. Ma anêḡ balabuḡ miḡ malaiḡ ek nasopa ami ⁴ ek malê nena Wapômbêḡ anêḡ nali sapêḡ ik vovak ba êmô pik anêḡ lôklokwaḡ lu hathak êvhaviḡ. ⁵ Ma avômalô takatu ba ik vovak haviḡ pik anêḡ lôklokwaḡ ba êmô lu ma opalêla? Thêlô ma avômalô takatu ba êvhaviḡ nena Yisu ma Wapômbêḡ Nakaduḡ.

Lavôḡiḡ atu ba hik Yisu thô

⁶ *Ma Yisu Kilisi halêm pik ba anêḡ hathik ḡaḡ lo anêḡ thalaleḡ hangasô hik yani thô. Miḡ ḡaḡ iyom ami. Mi, ḡaḡ lo thalaleḡ. Ma Lovak Matheḡ atu ba hanaḡ abô avanôḡ iyom hik yani thô haviḡ. ⁷ Aêḡ ba intu nôḡ lokwaḡlô hik yani thô aêntêk, ⁸ *Lovak Matheḡ lo ḡaḡ ma thalaleḡ. Ma thêlô lô êḡ êlôk hathak auk doḡtom iyom. ⁹ *Alalô athak êvhaviḡ ḡê pik takatu ba ik nôḡmla thô iniḡ abô. Ma Wapômbêḡ anêḡ abô ma hamô vuliḡ ek malê nena halêm anêḡ Wapômbêḡ da. Ma yani hik Nakaduḡ thô hathak nôḡmla lô êntêk. ¹⁰ *Opalêla takatu ba êvhaviḡ Wapômbêḡ Nakaduḡ eyala hêk kapôlôḡiḡ nena abô takêḡ ma avanôḡ. Ma doḡtom avômalô takatu ba miḡ êvhaviḡ Wapômbêḡ ami ma idum ba yani habitak hatôm anyô abôyaḡ ek malê nena miḡ êvhaviḡ abô takatu ba hanaḡ hathak Nakaduḡ ami.

¹¹ Ma abô takatu ba Wapômbêḡ hêv hadêḡ alalô ma aêntêk. Hêv alalô lôkmala namô wak nômbêḡ intu sapêḡ. Ma lôkmala êḡ anêḡ ôdôḡ ma Nakaduḡ. ¹² *Ôpatu ba hamô haviḡ Nakaduḡ ma hawa lôkmala êḡ. Ma doḡtom opalêla takatu ba miḡ êmô haviḡ Wapômbêḡ Nakaduḡ ami ma miḡ ewa lôkmala êḡ ami.

Lêk awa lôkmala yôv

¹³ *Yahato abô takêntêk hadêḡ môle takatu ba ôêvhaviḡ Wapômbêḡ Nakaduḡ anêḡ athêḡ ek noyala nena lêk owa lôkmala atu ba nôḡmla wak nômbêḡ intu sapêḡ yôv. ¹⁴ *Ma alalô atêḡ yani hathak nôḡmlate hatôm yani anêḡ lahaviḡ, êḡ ma tem endarḡô. Ba intu miḡ nakô nena tem miḡ endarḡô alalôaniḡ abô ami. Mi, tem endarḡô. ¹⁵ Alalô ayala nena

* 4:21: Mak 12:29-31 * 5:1: 1Jon 4:15 * 5:3: Jon 14:15,23-24 * 5:6: Jon 1:29-34 * 5:8: Jon 15:26 * 5:8: Mose anêḡ balabuḡ hanaḡ nena anyô ju mena lô la enaḡ abô te ma avanôḡ (Lo 19:15). * 5:9: Jon 5:32-37 * 5:10: Jon 5:36-40 * 5:12: Jon 3:36 * 5:13: Jon 20:31 * 5:14: Jon 14:13-14; 1Jon 3:21-22

yani hathak halarê alalêaniê apetenak. Ba malêla takatu ba anarê hik yani liê ma nayala katô nena yani tem nê.

¹⁶⁻¹⁷ Ma kobom lokbarê sapêê ma kambom iyom. Kambom vi tem miê endom anyô ni loê atum ami. Ba hôyê môlôviyarê idum kambom êê, ma noterê mek ma Wapômbêê tem nê thêlô lôkmala. Ma doêtom kambom vi halom anyô hi loê atum ba miê yahanarê ek noterê mek esak thêlô êê ami.*

Abô anêê dar

¹⁸* Alalô ayala nena avômalô takatu ba bôk ibitak Wapômbêê nali miê idum kambom thêthô ami. Mi, Wapômbêê Nakaduê hayabiê thêlô ba ngôk kambom atu miê hatôm êsôm thêlô ami. ¹⁹ Alalô ayala nena alalô ma Wapômbêê anêê, ma doêtom pik sapêê ma êmô ngôk kambom atu anêê lôkliêyak kapô. ²⁰ Alalô ayala nena Wapômbêê Nakaduê bôk halêm yôv ba hêv auk hadêê alalô ek alalô hatôm nayala Wapômbêê ôpatu ba avanôê. Ma alalô amô haviê yani atu ba avanôê lôk Nakaduê Yisu Kilisi. Yani ma Wapômbêê anôê biê lôk lôkmala atu ba nêômô wak nômbêê intu sapêê.

²¹ Yemarê avômena, nôômô daim ek malêla takatu ba hawa Wapômbêê anêê loê.

* 5:16-17: Nôngô Mak 3:29 ma Matyu 12:31 lôk Hiblu 6:4-6 lo 10:29-31. * 5:18: 1Jon 3:9

Jon anêñ kapyay Abô môn

Aposel Jon hato kapyay êntêk. Ñê lôkawk enañ nena hato hadêñ avômalô êvhaviñ anêñ malak te. Waklavôn êñ ma kêdônwaga ewa Yisu anêñ Abô Mavi ba i luvuluvu ma avômalô êvhaviñ eyabiñ thêlô. Ma doñtom kêdônwaga abôyañ even havin ba intu Jon hato ek thêlô neyabiñ ñê takatu ba esopa Yisu anêñ abô avanôn iyom.

Hato kapyay êntêk hadêñ 85 lo 95 AD malêvôn doho la.

Jon hêv lamavi

¹ Ya Biñsu Jon ba yahato abô êntêk hadêñ o avi atu ba Wapômbên bôk halam yôv lôk nalumi.* Yalêñhaviñ mônô hathak abô avanôn ba miñ ya iyom ami. Mi, avômalô takatu ba eyala abô avanôn êñ haviñ. ² Abô avanôn êñ hamô alalô kapôlônjiñ ba tem êmô êtôm wak nômbên intu sapên ba intu yêlô leñiñhaviñ mônô.

³ Kamik Wapômbên lo Namalô Yisu Kilisi iniñ wapôm lôk leñiñhiki ma labali êmô imbiñ alalô takatu ba amô abô avanôn lôk leñiñhaviñ kapô.

Nobaloñ abô avanôn loñ

⁴ *Yahapôm nalumi doho atu ba esopa abô avanôn hatôm atu ba Wakamik bôk havak haviñ alalô ba intu yalêñmavi anôn. ⁵ *Livôn, lêk yahathô o lokwañ nena alalô leñiñimbiñ i. Balabuñ êntêk ba yahato ma miñ lukmuk ami. Mi, môn anôn ma bôk alalô awa yôv. ⁶ Ma leñiñhaviñ anêñ ôdôn ma aêntêk nena alalô nasopa Wapômbên anêñ abô balabuñ. Ma abô balabuñ êñ ma mônô bôk olañô hadêñ môn anôn nena nomber imbiñ leñiñhaviñ.

⁷ *Kêdônwaga abôyañ bên anôn bôk i pik mayaliv ek nesau avômalô. Thêlô miñ êvhaviñ nena Yisu bôk habitak anyô ba halêm pik ami. Anyô anêñ aên ma anyô abôyañ lôk anyô hapôlik ek Kilisi. ⁸ Noyabiñ am ek miñ nôñêm yak esak vuli takatu ba alalô adum ku hathak ek naja ami. Êñ ma tem noja unim vuli mavi lôkthô. ⁹ Ôpatu ba hawa auk yanja ba miñ havalon Kilisi anêñ abô loñ ami ma miñ hamô haviñ Lambô ami. Ma doñtom ôpatu ba havalon Kilisi anêñ abô loñ hamô haviñ Lambô lo Namalô. ¹⁰ Anyôla hayô ek mônô ba miñ hawa abô êñ ami, êñ ma miñ nôñêm lemimmavi lôk noja yani thô ba unu unim unyak ami. ¹¹ Hôêv lemmavi hadêñ yani, êñ ma hudum ku kambom êñ haviñ yani.

¹² Abô bên anôn hêk ek yanañ êndên mônô, ma doñtom yahadô ek yato êndôk kapyay. Yalêñhabi yasôk ek alalô nanañ abô imbiñ i ek alalô leñiñmavi bên anôn.

¹³ Mamuyañ atu ba Wapômbên bôk halam yôv anêñ nali* êv leñiñmavi hadêñ mônô.

* 1:1: Ñê lôkawk doho enañ nena, "Avi lôk nali êñ ma abô lôk kup ma anêñ ôdôn nena avômalô êvhaviñ anêñ unyak matheñ te. Ma yanj lôk nali (2 Jon 13) ma hatôm unyak matheñ yanj." * 1:4: 3Jon 3 * 1:5: 1Jon 2:7 * 1:7: 1Jon 4:1-3 * 1:13: Hatôm unyak matheñ yanj anêñ avômalô êvhaviñ. Nônjô 2 Jon 1.

Jon anêḡ kapyā te lô Abô mônḡ

Aposel Jon hato kapyā êntêk hadêḡ Gaius. Diotlepes ma avômalô êvhaviḡ anêḡ malak te iniḡ avaka. Ma yani hadô ek enja kêdônḡwaga takatu ba Jon hêv i ba i loḡ êḡ thô. Ma doḡtom Gaius hawa i thô ba intu Jon hato hadêḡ yani ek indum yani lamavi.

Hato kapyā êntêk hadêḡ 85 lo 95 AD malêvônḡ doho la.

Jon hêv lamavi hadêḡ Gaius

¹*Ya Biḡsu Jon ba yahato kapyā êntêk hadêḡ o yenaḡ aiyaḡ Gaius. Yalenḡhaviḡ o hathak abô avanônḡ.

² Aiyaḡ, yahateḡ mek ek lemvimkupik lôk anêḡ ku lôkthô imbitak mavi êtôm anêḡ hêvhaviḡ hamô mavi. ³*Aiyaḡ doho êvô êlêm ba enaḡ nena hosopa abô avanônḡ dedauḡ mavi hathak nômkama sapêḡ atu ba hudum ba intu yalenḡmavi anônḡ. ⁴ Yahalaḡô nena yenaḡ avômena esopa abô avanônḡ atu, êḡ ma hadum yalenḡmavi anêḡ dôêḡ.

Gaius hadum kobom mavi

⁵ Aiyaḡ, hoyabiḡ kêdônḡwaga abô avanônḡ takatu ba êlêm anêḡ loḡ buyaḡ ma thêlô ma ḡê masôm ek o, êḡ ma hudum nôḡ mavi anônḡ. ⁶*Thêlô bôk enaḡ hathak anêḡ lemhaviḡ atu bêḡ hadêḡ avômalô êvhaviḡ anêḡ loḡ êḡ yôv. Ba êthôk hathak loḡbô ma mavi ek undum aêḡ ba nêḡ thêlô sa êtôm Wapômbêḡ da anêḡ lahaviḡ ek ini buyaḡ. ⁷*Hathak athêḡ êḡ, ma thêlô i ma miḡ ewa nômlate anêḡ ḡê daluk ami. ⁸ Ba intu mavi ek nanêḡ ḡê takêḡ sa ek alalô nambitak ḡê ku imbiḡ thêlô esak abô avanônḡ.

Diotlepes hadum kambom

⁹ Bôk yahato kapyā hi avômalô ôdônḡ êvhaviḡ yôv hathak nôḡ takatu, ma doḡtom Diotlepes miḡ hathak halaḡô yêlôaniḡ abô ami. Mi, lahaviḡ imbitak anyô bêḡ. ¹⁰ Aêḡ ba yahathôk ma tem yanaḡ anêḡ kambom êḡ bêḡ. Yani hathak hanaḡ abô kambom takatu ba ôdônḡ mi hathak yêlô. Ma hadum kambom bêḡ yaḡ haviḡ nena hadô ek enja kêdônḡwaga abô avanônḡ takatu ba êlêm thô. Ma hamiḡ loḡ siḡ ek avômalô takatu ba leḡiḡhaviḡ neja i thô lôk hadum ek nêḡ i vê êḡjêk avômalô ôdônḡ êvhaviḡ.

Demitlius hadum mavi

¹¹*Aiyaḡ, miḡ undum ek osopa ḡê kambom veḡiḡgwam ami. Mi, osopa mavi iyom. Ôpatu ba hadum mavi ma Wapômbêḡ anêḡ. Ma ôpatu ba hadum kambom ma miḡ bôk hayê Wapômbêḡ ami.

¹² Avômalô lôkthô enaḡ abô mavi hathak Demitlius ma abô avanônḡ hik loḡ haviḡ. Ma yêlô anaḡ aêḡ iyom ma hoyala nena yêlôaniḡ abô ma avanônḡ.

Abô anêḡ daḡ

¹³*Abô bêḡ anônḡ hêk ek yato êndêḡ o, ma doḡtom yahadô ek yato. ¹⁴ Yalenḡhaviḡ yasôk yaḡḡê o ketheḡ oyaḡ ek alai nanaḡ abô imbiḡ i.

¹⁵ Yôhôk êḡmô imbiḡ o. Anêḡ avômalô môlô êv iniḡ leḡiḡmavi hathôk ek o. Ma nêḡ yalenḡmavi êndêḡ yenaḡ avômalô môlô tomtom atu ba êḡmô haviḡ o.

* 1:1: Ap 19:29; Lom 16:23 * 1:3: 2Jon 4 * 1:6: Tit 3:13 * 1:7: 1Ko 9:11-12 * 1:11: 1Jon 3:6-10 * 1:13: 2Jon 12

Jut anêṅ kapya Abô môn

Yisu yaṅ molok Jut hato kapya êntêk. Abô Glik ma elam nena Judas (Matyu 13:55; Mak 6:3). Hato ek ṅê êvhaviṅ neyabiṅ i esak kêdôṅwaga abôyaṅ takatu ba ekopak êmô thêlô malêvôṅ. Kêdôṅwaga abôyaṅ enaṅ nena avômalô êvhaviṅ hatôm nindum kambom ek malê nena Wapômbêṅ anêṅ lahiki ma bêṅ anôṅ ba intu avômalô êvhaviṅ idum kambom ma tem miṅ nêṅ vovaṅ êndêṅ i ami.

Hato kapya êṅ hadêṅ 65 AD la.

Jut hêv lamavi

¹*Ya Jut, Yisu Kilisi anêṅ anyô ku ma Jems anêṅ yaṅ molok. Yahato kapya êntêk ek môlô takatu ba bôk halam yôv ek nôṁô Kamik Wapômbêṅ anêṅ lahaviṅ kapô lôk Kilisi eyabiṅ môlô.

²Wapômbêṅ anêṅ kapô lôk labali ma lahaviṅ êmô imbiṅ môlô bêṅ anôṅ.

Noyabiṅ am ek kêdôṅwaga abôyaṅ

³Aiyaṅ thêlô, ya vovaṅ ek yato abô esak Wapômbêṅ anêṅ bulubiṅ atu ba bôk hapôm alalô yôv. Ma doṅtom lêk malaiṅ bêṅ te habitak. Ba intu yahato ek yasoṅ môlô lokwaṅ ek numiṅ lôklokwaṅ ba nobaloṅ abô avanôṅ takatu ba alalô aêvhaviṅ loṅ. Wapômbêṅ bôk hêv abô avanôṅ êṅ yôv hadêṅ anêṅ avômalô matheṅ ek neyabiṅ katô. ⁴*Malaiṅ êṅ ma aêntêk. ṅê abôyaṅ doho lêk eyenak ba ekopak êmô môlô kapô. Thêlô êpôlik ek alalôaniṅ Wapômbêṅ. Ma ethalamuniṅ anêṅ wapôm ek nindum sek waliliṅ lomalama esak. Ma êvôliṅ dômiṅ ek alalôaniṅ Avaka atu Anyô Bêṅ, Yisu Kilisi. Bôsêbôk ma eto abô hathak vovaṅ takatu ba tem êpôm thêlô.

⁵*Abô takêntêk ba tem yanaṅ ma bôk olaṅô yôv. Ma doṅtom tem yanaṅ esak loṅbô ek lemimimbi katô. Sêbôk ma Anyô Bêṅ hêv anêṅ avômalô bulubiṅ ba hawa i vê hêk Ijip. Ma doṅtom vêṁ ma hik takatu ba miṅ êvhaviṅ ami pôpônô. ⁶*Ma lemimimbi aṅela taksêbôk atu ba etak iniṅ loṅ ba i mayaliv ma miṅ êmô iniṅ loṅ lôkliṅyak tiṅiṅ ami. Ba intu Wapômbêṅ bôk hakak i loṅ hathak yak atu ba miṅ hatôm itip ami. Ma hadô i hamô loṅ momaṅiniṅ bêṅ kapô ek neyabiṅ waklavôṅ bêṅ nindum abô. ⁷*Ma aêṅ iyom, bôk Sodom lo Gomola ma malak vi takatu ba êmô habobo êv i ek idum sek waliliṅ lôk ethak i mayaliv. Êṅ ma Wapômbêṅ habôk malak takêṅ hathak atum ba hik vovaṅ atum atu ba tem êpôm ṅê kambom thô hadêṅ alalô ek miṅ nasopa veṅiṅgwam ami. Atum êṅ tem esaṅ êtôm wak nômbêṅ intu sapêṅ.

⁸Ma doṅtom lêk ma ṅê abôyaṅ takêṅ idum kambom takêṅ aêṅ iyom. Thêlô esopa iniṅ niaviṅ ba idum iniṅ leṅviṅkupik habitak lôṅgôlôṅ lôk êdô nêwê Anyô Bêṅ lôk ṅê bêṅbêṅ vibiṅ ma esokwaṅ aṅela lôk athêṅ anêṅ leṅ. ⁹*Ma doṅtom Maikel, aṅela lôk athêṅ bêṅ atu, miṅ hadum aêṅ ami. Mi, sêbôk ba thai lôk Sadaṅ êkôki hathak Mose liṅkupik ma Maikel miṅ hasokwaṅ Sadaṅ ba hanaṅ anêṅ kambom bêṅ ami. Mi. Yani hanaṅ nena, “Anyô Bêṅ da tem esaṅ o.” ¹⁰*Ma doṅtom lêk ṅê abôyaṅ takêṅ esokwaṅ nômkama takatu ba miṅ eyala ami. Hatôm alim bomaṅ, thêlô eyala leṅviṅkupik anêṅ thethaṅak iyom ba nôṁ takêṅ habuliṅ thêlô.

* 1:1: Mat 13:55 * 1:4: Gal 2:4; 2Pi 2:1 * 1:5: Kis 12:51; Nam 14:29-30 * 1:6: 2Pi 2:4 * 1:7: Stt 19:1-25; 2Pi 2:6,10 * 1:9: Dan 10:13,21; 12:1; Sek 3:2; 2Pi 2:11; ALK 12:7 * 1:10: 2Pi 2:12

¹¹* Kikaknena, malaij bêj tem êpôm i! Thêlô esopa Kain atu ba hik yaŋ molok vônô vanŋwam lôk esopa Balam anêj kambom lahaviŋ vuli ba havôv avômalô ek nindum kambom. Lôk êtôm Kola atu ba kapô hagiap ek Wapômbêj ba intu tem nema êtôm yani.

¹²* Môlô othak doŋtom ek oŋgwaŋ nôm lemimhaviŋ am, êj ma nê takêj lêk êtôm nôm lelaik hamô môlô malêvôj. Esoj nena nôm êj ma nôm oyaŋ ba miŋ leŋiŋhabi Wapômbêj ami. Ma leŋiŋhabi thêlôda iyom ba eyaŋ ma leŋiŋpaliŋ avômalô vi. Thêlô miŋ ik anôj ami hatôm buliv atu ba lovak hayuv vôkê ba miŋ ôthôm hik ami. Thêlô êtôm alokwaŋ takatu ba miŋ hik anôj hadêj anêj waklavôj ami ba intu elav ôdôj thô, êj ma hatôm ŋama hapôm i bôlôj ju. ¹³ Thêlô hatôm ŋgwêk belej lokwaŋ ba iniŋ kambom hatôm ŋgwêk budum haŋgôli ba anêj wapôk thapuk hik iniŋ mama thô. Ma êtôm vuliŋ atu ba i mayaliv. Wapômbêj bôk hapesaŋ bôlôvôj momaŋiniŋ kambom bomaŋ bêj te ek thêlô nêmod aêj êtôm wak nômbêj intu sapêj.

¹⁴* Inok ma Adam anêj lim ôdôj te baheŋvi ba lahavuju. Bôk hanaŋ abô plopet hathak nê abôyaŋ takatu ba lêk ibitak nena, “Odaŋô! Anyô Bêj tem êlêm imbiŋ anêj aŋela mathej lubuŋlubuŋ ¹⁵ ek endanô avômalô sapêj iniŋ abô. Ma avômalô takatu ba miŋ esopa Wapômbêj ami ma tem nêmi iniŋ vuli vyaŋ êndêj i esak iniŋ kambom takatu ba idum lôk êpôlik hathak yani ba enaŋ abô lôklala.” ¹⁶ Thêlô ethak kapôlôŋiŋ diŋdiŋ lôk etha avômalô vi. Ma esopa iniŋ auk thethaŋak. Ma êv ida liŋ lôk ebam avômalô vi ek thêlô leŋiŋmavi esak i ma nênem nômkama êndêj i.

Numiŋ lôklokwaŋ

¹⁷ O aiyaŋ thêlô, lemimimbi abô takatu ba alalôaniŋ Anyô Bêj Yisu Kilisi anêj aposel bôk enaŋ ¹⁸* hadêj môlô nena, “Waklavôj lôkthô anêj daŋ ma tem avômalô vi nimbi Wapômbêj lôk anêj avômalô liliŋ lôk nesopa iniŋ thethaŋak ma nêpôlik ek Wapômbêj.” ¹⁹ Abô êj hanaŋ hathak nê abôyaŋ takatu ba evak môlô vose hi lodôjlodôj. Lovak Mathej miŋ hamô haviŋ i ami ba intu esopa auk pik iyom.

²⁰* O aiyaŋ thêlô, nodav unim lôkmala esak unim ôêvhaviŋ atu ba mathej anôj. Lôk notej mek esak Lovak Mathej anêj lôklokwaŋ. ²¹ Nômô Wapômbêj anêj lahaviŋ kapô lôk noyabiŋ alalôaniŋ Anyô Bêj Yisu Kilisi anêj lahiki atu ba tem nêmi lôkmala atu ba tem êmô êtôm wak nômbêj intu sapêj êndêj môlô.

²² Lemim injik am esak avômalô vi atu kapôlôŋiŋ ju. ²³* Ma vi atu ba ebobo loŋ atum ma nôbôv i vê kethej ek nêmi i bulubiŋ. Ma vi atu ba lelaik hathak iniŋ kambom, kapôlômim ek i lôk nôkô esak iniŋ lelaik ek miŋ esale môlô thô ami.

Alalô nambô Wapômbêj anêj athêj

²⁴⁻²⁵* Hathak alalôaniŋ Anyô Bêj Yisu Kilisi ma nambô Wapômbêj doŋtom atu ba hêv alalô bulubiŋ. Yani hatôm eyabiŋ o mavi ek miŋ nêmi yak ami. Ma tem enja môlô takatu ba kambom mi ba etak môlô numiŋ Wapômbêj thohavloma anêj deda lôkmaŋgiŋ kapô lôk lemimmavi bêj anôj. Alalô nanêmi deda lôkmaŋgiŋ lôk athêj lôkmaŋgiŋ ma lôklokwaŋ lôk lôkliŋyak ni êndêj yani. Yanida intu hamô aêj hadêj sêbôk ma lêk ma wak nômbêj intu sapêj! Avanôj.

* 1:11: Stt 4:7-8; Nam 16:1-35; 2Pi 2:15; 1Jon 3:12 * 1:12: 2Pi 2:13,17 * 1:14: Stt 5:18,21-24 * 1:18: 2Pi 3:3
* 1:20: Kol 2:7 * 1:23: Sek 3:2; ALK 3:4 * 1:24-25: Lom 16:27; 2Pi 3:18

Yisu hik
Auk Loj Kapô
thô hadêj Jon
Abô mông

Aposel Jon hatu kapya êntêk hadêj avômalô êvhaviņ takatu ba Lom iniņ gavman lôk avômalô vi êv malaiņ hadêj i. Hato hathak wêj takatu ba Wapômbêj hik thô hadêj yani ek injik malêla takatu ba tem imbitak kethêj thô. Kapya êntêk ma auk loj kapô bêj anôj hêk kapô.

Hato ek embatho avômalô êvhaviņ loj ek nimiņ lôklokwaņ endeba êyô waklavôj Yisu endelêm. Yisu halehalêm, êj ma Sadaņ lôk anêj avômalô takatu ba esopa yani tem nêpôm malaiņ bêj. Ma avômalô êvhaviņ tem nêôm mavi imbiņ Yisu êtôm wak nômbêj intu sapêj.

Hato kapya êntêk hadêj 95 AD la.

Abô mông

¹*Auk loj kapô êntêk ma Wapômbêj hêv hadêj Yisu Kilisi ek injik thô êndêj anêj avômalô ku esak nôm takatu ba tem imbitak kethêj. Yisu hêv anêj aņela ba hi hanaņ ba hik thô hadêj anêj anyô ku Jon. ²Ma Jon hayê Wapômbêj anêj abô lôk abô avanôj takatu ba Yisu hanaņ ma hanaņ lôkthô bêj. ³*Ma ôpatu ba hasam abô plopet êntêk ma êmô lôk lamavi. Ma ôpatu ba halaņô ba hasopa ma êmô lôk lamavi ek malê nena waklavôj lêk habobo.

Jon hatu abô hadêj avômalô êvhaviņ ôdôj baheņvi ba lahavuju

⁴*Ya Jon yahato kapya êntêk hi hadêj avômalô êvhaviņ anêj malak baheņvi ba lahavuju takatu ba êmô plovins Esia. Anyô Bêj atu ba lêk hamô ma bôk hamô ba tem êlêm, yani anêj wapôm lôk labali êmô imbiņ môlô. Ma lovak mathêj baheņvi ba lahavuju atu ba êmô Anyô Bêj atu anêj loj hayabiņ avômalô anêj wapôm lôk yôhok êmô imbiņ môlô. ⁵*Ma Yisu Kilisi atu ba hamiņ lôklokwaņ hathak Wapômbêj anêj abô anêj wapôm lôk labali êmô imbiņ môlô aêj iyom. Yani anyô haviyô mông hêk ŋama lôk hayabiņ kiņ pik sapêj.

Yani lahaviņ alalô ba anêj thalalej hapole alalô vê hêk alalôaniņ kambom. ⁶*Ma yani hatak alalô ek nambitak ŋê nambok da êmô Kamik Wapômbêj anêj loj lôkliņyak kapô. Nanêm athêj lôkmaņgiņ lôk lôklokwaņ êndêj yani êtôm wak nômbêj intu sapêj. Avanôj.

⁷*Ôņgô! Yani hamô buliv kapô ba halêm ba tem avômalô sapêj nêgê yani. Avômalô takatu ba bôk ibi yani lôk avômalô pik sapêj tem nêgê yani ba nedaņ asêj malêj. Avanôj, tem imbitak aêj.

⁸*Anyô Bêj Wapômbêj hanaņ nena, “Ya anyô mông anôj lôk haveņ yam haviņ. Bôk yahamô ma lêk yahamô ma tem yasok. Lôkliņyak sapêj ma ya iyom yenaņ.”

Jon hayê Yisu

⁹Ya Jon môlônim aiyaņ. Wapômbêj hayabiņ alalô sapêj hamô anêj loj lôkliņyak kapô ba alalô athak awa malaiņ lomaloma ba amiņ lôklokwaņ hathak Yisu. Yahamô ŋavithôm anêj Patmos hathak yahanaņ Wapômbêj anêj abô lôk yahanaņ abô hathak Yisu. ¹⁰Hadêj Anyô Bêj anêj waklavôj ma Lovak Mathêj anêj lôklokwaņ hawa ya. Ma yahalaņô kaêk bêj hatôm lavuak halaņ haveņ ya yam ¹¹ba hanaņ, “Oto nôm takatu ba

* 1:1: ALK 22:6 * 1:3: ALK 22:7,10 * 1:4: Kis 3:14-15; ALK 3:1; 4:5 * 1:5: Sng 89:27; Kol 1:18 * 1:6: 1Pi 2:9; ALK 5:10; 20:6 * 1:7: Dan 7:13; Sek 12:10; Mat 24:30; Jon 19:34-37; 1Te 4:17 * 1:8: ALK 21:6; 22:13

hôiê êndôk kapya ba nêmbên avômalô êvhaviŋ ôdôn baheŋvi ba lahavuju takatu. Oto ni Epesus lo Smelna ma Pelgamum lo Taiataila ma Saldis lo Piladelpia ma Laodisia.”

¹² Ma yahik ya liliŋ ek yanŋê kaêk atu ba elam hadêŋ ya, êŋ ma yahayê atum lam gol baheŋvi ba lahavuju hamiŋ. ¹³ *Ma yahayê anyô hamô atum lam takêŋ malêvônŋ ba hatôm anyô te nakaduŋ. Yani hik kwêv daim ba hayô va luvi ma havaŋgiŋ sôp gol te hawê haveŋ bôm kabum. ¹⁴ *Ma anêŋ wakadôk ŋauŋ ma thapuk anônŋ hatôm boksipsip vuluk lôk hatôm buliv thapuk anônŋ. Ma anêŋ madaluk ma hatôm atum dahalaŋ. ¹⁵ Ma anêŋ vakapô ma hatôm aeŋ mayav mabuŋ mavi atu ba êbôk hamô atum ba habi kêdêkêdê. Ma anêŋ abô anêŋ pôk ma diŋdiŋ hatôm ŋaŋ bêŋ halaŋ. ¹⁶ *Yani havalonŋ vuliŋ baheŋvi ba lahavuju hamô yani baŋ vianônŋ. Ma biŋ vovak daim te ba ma hêk luvi hale yani abôlêk. Ma yani thohavloma ma hatôm wak habi mathalaleŋ kambom.

¹⁷ *Yahayê yani ma yahêv yak halôk hêk yani va hatôm anyô ŋama. Ma yani hatak baŋ vianônŋ hayô hêk ya ma hanaŋ, “Miŋ ôkô ami. Ya anyô môŋ ba haveŋ yam haviŋ. ¹⁸ Ya ma ôpatu ba hamô lôkmala. Bôk yahama ma doŋtom lêk yahamô lôkmala hatôm wak nômbênŋ intu sapêŋ. Ma yahavalonŋ ŋama lôk anêŋ loŋ iniŋ vovaleŋ. ¹⁹ Oto nômbênŋ takatu ba hôiê. Nômbênŋ takatu vi lêk hamô ma vi tem imbitak embeŋ yam. ²⁰ Êntêk ma abô loŋ kapô hathak vuliŋ baheŋvi ba lahavuju takatu ba hôiê hamô yabaheŋ vianônŋ lôk atum lam gol baheŋvi ba lahavuju. Anêŋ ôdônŋ ma aêntêk: vuliŋ baheŋvi ba lahavuju takêŋ ma aŋela baheŋvi ba lahavuju takatu ba eyabiŋ avômalô êvhaviŋ ôdônŋ baheŋvi ba lahavuju takatu. Ma atum lam gol baheŋvi ba lahavuju takatu ma avômalô êvhaviŋ ôdônŋ baheŋvi ba lahavuju.”

2

Abô hi Epesus

¹ *Ma ôpêŋ hanaŋ hadêŋ ya nena, “Oto abô ni êndêŋ aŋela atu ba hayabiŋ avômalô êvhaviŋ anêŋ Epesus aêntêk:

Abô êntêk halêm anêŋ ôpatu ba havalonŋ vuliŋ baheŋvi ba lahavuju hamô baŋ vianônŋ ma haveŋ atum lam gol baheŋvi ba lahavuju malêvônŋ. Ba hanaŋ nena: ² *Yahayala môlônim bôk lo loŋ lôk unim ku takatu ba udum ba umiŋ lôklokwaŋ. Ma ôpôlik hathak ŋê kambom. Ma bôk olaŋô ŋê takatu ba esau nena thêlô ma aposel ba oyala nena thêlô ma ŋê abôyaŋ. ³ Ma ovalonŋ yenaŋ athêŋ loŋ ba malaiŋ lomaloma hapôm môlô ma doŋtom umiŋ lôklokwaŋ lôk lemimvidonŋ ma miŋ vau ami.

⁴ Ma doŋtom môlônim kambom te hamô ba yahadô. Môlô miŋ lemimhaviŋ ya hatôm môŋ sêbôk ami. ⁵ *Aêŋ ba lemimimbi kobom mavi sêbôk ma tem ôŋgô nena môlô lêk ôêv yak bêŋ anônŋ. Aêŋ ba node kapôlômim liliŋ ek nosopa loŋôndê mavi sêbôk atu. Ma mi ma tem yasôk ek yanêm môlônim atum lam vê. ⁶ Ma doŋtom môlô othak udum nômbênŋ mavi te nena môlô ôpôlik hathak avômalô takatu ba esopa Nikolas anêŋ kobom hatôm atu ba yahapôlik aêŋ iyom.

⁷ *Opalê atu ba lôk lêndônŋ ma endanô abô takatu ba Lovak Matheŋ hanaŋ hadêŋ avômalô ôdônŋ takatu ba êvhaviŋ. ŋê takatu ba leŋiŋvidonŋ ba miŋ êv yak ami ma tem yatak thêlô ek nejaŋ alokwaŋ va atu ba hêv lôkmala hamô Wapômbênŋ anêŋ loŋ mavi anônŋ kapô.”

Abô hi Smelna

⁸ Ma ôpêŋ hanaŋ hathak loŋbô nena, “Oto abô ni êndêŋ aŋela atu ba hayabiŋ avômalô êvhaviŋ anêŋ Smelna aêntêk:

Abô êntêk halêm anêŋ ôpatu ba hamônŋ ba haveŋ yam ma bôk hama ba haviyô hathak loŋbô. Ma yani hanaŋ aêntêk: ⁹ *Yahayala malaiŋ lomaloma hapôm môlô ba

* 1:13: Dan 7:13; 10:5 * 1:14: Ese 43:2; Dan 7:9; 10:6; ALK 2:18; 19:12 * 1:16: Hib 4:12; ALK 2:12; 19:15 * 1:17: Ais 44:6; 48:12; ALK 2:8; 22:13 * 2:1: ALK 1:16 * 2:2: 1Jon 4:1 * 2:5: ALK 3:3 * 2:7: Stt 2:9; ALK 22:2,19 * 2:9: 2Ko 11:14-15; ALK 3:9

ômô thavuthiņ, ma doņtom mólô ma ŋê lôk nômkama bêņ hêk Wapômbêņ ma. Ma yahayala abô kambom takatu ba avômalô vi enaņ hathak mólô. Thêlô esau nena thêlô ma Wapômbêņ anêņ avômalô Israeł ma doņtom mi. Thêlô ma Sadaņ anêņ avômalô.

¹⁰* Miņ mólô nôkô esak malaiņ takatu ba tem êpôm mólô ketheņ ami. Odaņô! Sadaņ tem indum ek avômalô netak mólô doho êndôk koladôņ ek nesaê mólô. Ma mólô noja malaiņ êtôm wak laumiņ. Numiņ lôklokwaņ endeba noma ma tem yanêm lôkmala atu ba nêmo êtôm wak nômbêņ intu sapêņ anêņ kuluņ gol êndêņ mólô.

¹¹* Opalê atu ba lôk lëndôņ ma endaņô abô takatu ba Lovak Matherņ hanaņ hadêņ avômalô ôdôņ takatu ba êvhaviņ. Ŋê takatu ba leņiņvidôņ ba miņ êv yak ami ma tem miņ neja malaiņ esak ŋama atu ba haveņ yam ami.”

Abô hi Pelgamum

¹² Ma ôpêņ hanaņ hathak loņbô nena, “Oto abô ni êndêņ aņela atu ba hayabiņ avômalô êvhaviņ anêņ Pelgamum aêntêk:

Abô êntêk halêm anêņ ôpatu ba havalôņ biņ vovak ba ma hêk luvi. Hanaņ aêntêk:

¹³ Yahayala loņ atu ba mólô ômô. Loņ êņ ma Sadaņ da hamô ba hayabiņ, ma doņtom mólô ômô loņ êņ ba ovalôņ yenaņ athêņ loņ lôklokwaņ. Ma hadêņ waklavôņ atu ba ik Antipas vônô hêk mólônim malak ma mólô miņ otak unim ôêvhaviņ ya ami. Yani hêvhaviņ ya bêņ anôņ ba hanaņ yenaņ abô bêņ hêk Sadaņ anêņ loņ.

¹⁴* Ma doņtom mólônim kambom doho hêk ba yahadô. Mólô doho osopa plopet bô Balam anêņ abô. Sêbôk ma yani hêv auk hadêņ Moap iniņ kiņ Balak ek êndôk avômalô Israeł leņiņ ek nindum kambom ba nejaņ nôm takatu ba bôk hêv hadêņ ŋgôk lôk nindum sek waliliņ. ¹⁵ Aêņ iyom ma mólô doho osopa Nikolas anêņ abô. ¹⁶ Aêņ ba node kapôlômim liliņ. Mi ma tem yasôk ketheņ oyaņ ba yaņgik vovak esak yenaņ biņ vovak atu ba hale yaveņbôlêk êndêņ mólô takatu ba miņ ole am liliņ ami.

¹⁷* Opalê atu ba lôk lëndôņ ma endaņô abô takatu ba Lovak Matherņ hanaņ hadêņ avômalô ôdôņ takatu ba êvhaviņ. Ŋê takatu ba leņiņvidôņ ba miņ êv yak ami ma tem yanêm nôm ‘mana’ êndêņ thêlô hatôm bôk yahêv hadêņ Israeł êmô loņ thiliv. Mana êņ ma lêk hamô loņ kapô. Ma tem yanêm thêlô valu thapuk te lôk athêņ lukmuk atu ba eto hathak. Anyôla miņ hayala athêņ lukmuk êņ ami ma ôpatu ba hawa iyom intu hayala.”

Abô hi Taiataila

¹⁸* Ma ôpêņ hanaņ hathak loņbô nena, “Oto abô ni êndêņ aņela atu ba hayabiņ avômalô êvhaviņ anêņ Taiataila aêntêk:

Abô êntêk halêm anêņ Wapômbêņ anêņ Nakaduņ atu ba madaluk hatôm atum dahalaņ ma vakapô hatôm aeņ mayav atu ba habi kêdêkêdê. Hanaņ aêntêk: ¹⁹ Yahayala mólônim kobom. Yahayala mólônim lemimhaviņ lôk ôêvhaviņ ma ôêv avômalô sa ba umiņ lôklokwaņ iyom. Hadêņ môņ ma mólô udum ku dokte, ma doņtom lêk mólô udum ku bêņ.

²⁰* Ma doņtom mólônim kambom te hêk ba yahadô. Avi te hatôm Jesebel hamô haviņ mólô. Yani hasau nena yani ma avi plopet te, ma doņtom yani anêņ abô halom yenaņ ŋê ku ek nindum sek waliliņ lôk nejaņ nôm takatu ba êv da hadêņ ŋgôk. Yani hadum kambom takêņ, ma doņtom mólô miņ ôêv yani vê ami! ²¹ Yahêv waklavôņ ek yani ende kapô liliņ ba etak anêņ sek waliliņ, ma doņtom mi. Yani hadô. ²² Odaņô! Tem yanêm lijiņ bêņ êndêņ yani lôk yanêm malaiņ bêņ êndêņ ŋê takatu ba idum sek haviņ yani ba miņ ele kapôlôņiņ liliņ ami. ²³* Ma tem yaņgik yani anêņ avômena pôpônô. Aêņ ba avômalô ôdôņ êvhaviņ lôkthô tem neyala nena ya ôpatu ba yahayê avômalô kapôlôņiņ lôk iniņ auk. Ba tem yanêm vuli êndêņ mólô tomtom êtôm nôm takatu ba

* 2:10: 2Ti 4:8; Jem 1:12 * 2:11: ALK 20:14; 21:8 * 2:14: Nam 22:1-25:2; 31:16; 2Pi 2:15 * 2:17: Kis 16:4,14-15,33-34; Ais 62:2; Jon 6:48-50 * 2:18: ALK 1:14-15 * 2:20: 1Kiņ 16:31; 2Kiņ 9:22 * 2:23: Sng 7:9; Jer 17:10; ALK 20:12-13

udum. ²⁴ Ma dojtom lêk yahêv ku dojtom iyom hadêj mólô vi anêj Taiataila atu ba miñ osopa yani anêj abô ami. Lôk miñ oyala nôm atu ba elam nena, ‘Sadañ anêj auk loj kapô’ ami. Ku êj ma ²⁵* nobaloj unim auk loj endebe yatup am.

²⁶ ñê takatu ba leñjvidoj ba miñ êv yak ami ma idum yenañ yalenhaviñ aleba hayô anêj dañ, ma tem yanêm athêj bêj êndêj thêlô ek neyabiñ avômalô pik lôkthô. ²⁷* Thêlô tem neja kôm aej ek neyabiñ avômalô pik lôklokwañ ba nimbi thêlô ba nipup nenanena êtôm uñ anôj. Wakamik bôk hêv athêj bêj hadêj ya ba tem yandum aej iyom êndêj thêlô. ²⁸* Ma tem yanêm vuliñ lôkbôk êndêj thêlô imbiñ. ²⁹ Opalê atu ba lôk lëndôj ma endañ abô takatu ba Lovak Matherj hanañ hadêj avômalô ôdôj takatu ba êvhaviñ.”

3

Abô hi Saldis

¹* Ma ôpêj hanañ hathak lojbô nena, “Oto abô ni êndêj ajele atu ba hayabiñ avômalô êvhaviñ anêj Saldis aêntêk:

Abô êntêk halêm anêj ôpatu ba hayabiñ Wapômbêj anêj lovak matherj baherji ba lahavuju ma havaloj vuliñ baherji ba lahavuju. Ma yani hanañ aêntêk: Yahayala mólônim kobom. Avômalô esoj nena mólô ômô lôkmala. Ma dojtom mi, mólô bôk oma yôv. ² Numbiyô! Mólônim ôêvhaviñ lêk habobo ema ba intu nobatho am loj ek malê nena mólônim ku ma voloj oyañ hêk yenañ Wapômbêj ma. ³* Lemimimbi abô takatu ba bôk olañ ba ovaloj. Ma node kapôlômim liliñ ba nodovak abô êj vibij. Mólô miñ oviyô ami, ma tem yasôk êtôm anyô vani ba mólô noboloba.

⁴* Ma dojtom mólô naju iyom anêj Saldis intu unim sôp mabuñ denañ. Unim kobom ma mavi ba intu emberj yam ma hatôm noba sôp thapuk ba nomberj imbiñ ya. ⁵* ñê takatu ba leñjvidoj ba miñ êv yak ami tem nipuk sôp thapuk êtôm thêlô. Tem miñ yanêm thêlôniñ athêj vê ênjêk kapyã lôkmala ami ma mi. Tem yanañ êndêj Wapômbêj lôk anêj ajele nena, ‘Thêlô êj ma yenañ.’ ⁶ Opalê atu ba lôk lëndôj ma endañ abô takatu ba Lovak Matherj hanañ hadêj avômalô ôdôj takatu ba êvhaviñ.”

Abô hi Piladelpia

⁷* Ma ôpêj hanañ hathak lojbô nena, “Oto abô ni êndêj ajele atu ba hayabiñ avômalô êvhaviñ anêj Piladelpia aêntêk:

Abô êntêk halêm anêj ôpatu ba matherj ma hanañ abô avanôj iyom. Yani hayabiñ Jelusalem lukmuk anêj badêj abôlêk anêj vovalej hatôm Devit bôk hayabiñ Jelusalem bô anêj. Yani hik vê ma miñ hatôm anyôla injik siñ ami. Ma yani hik siñ ma miñ hatôm anyôla injik vê ami. Yani hanañ aêntêk: ⁸* Yahayala mólônim kobom. Odañô. Yahik unyak abôlêk te vê ek mólô ma miñ hatôm anyôla injik siñ ami. Yahayala nena anêm lôklokwañ ma yaôna, ma dojtom mólô osopa yenañ abô ba miñ ôvôliñ dômim hathak yenañ athêj ami. ⁹* Sadañ anêj avômalô takatu ba enañ nena thêlô ma Wapômbêj anêj avômalô Israe, ma dojtom mi, thêlô enañ abôyañ iyom. Tem yandom thêlô ba nêlêm ek nede veñjndôj lêlô êndêj mólô ma neyala nena yalenhaviñ mólô. ¹⁰* Mólô othak osopa yenañ abô balabuñ lôk umiñ lôklokwañ. Ba intu tem yayabiñ mólô mavi êndêj wklavôj malaiñ atu ba tem esaê avômalô pik bêj êntêk lôkthô. ¹¹ Tem yasôk kethêj. Nobaloj unim nômkama anôj loj lôklokwañ ek anyô yañ miñ enja mólônim vuli ami.

¹²* ñê takatu ba leñjvidoj ba miñ êv yak ami tem yatak thêlô ek nimitak êtôm yenañ Wapômbêj anêj unyak matherj anêj landiñ. Thêlô tem miñ netak ami. Ma

* 2:25: ALK 3:11 * 2:27: Sng 2:9 * 2:28: ALK 22:16 * 3:1: ALK 1:4,16 * 3:3: Mat 24:43-44; 1Te 5:2; ALK 2:5; 16:15 * 3:4: Jut 23 * 3:5: Kis 32:32-33; Mat 10:32; Luk 12:8 * 3:7: Ais 22:22 * 3:8: 1Ko 16:9 * 3:9: Ais 45:14; 49:23; 60:14; ALK 2:9 * 3:10: Luk 21:19; 2Ti 2:12 * 3:12: Ais 62:2; 65:15; ALK 14:1; 21:2

tem yato yenaŋ Wapômbêŋ anêŋ athêŋ lôk Wapômbêŋ anêŋ malak lôŋ anêŋ athêŋ nena Jelusalem lukmuk êyônggêk thêlô. Malak êŋ tem yenaŋ Wapômbêŋ nêŋ anêŋ leŋ ba êndôk ba êlêm. Ma tem yato yenaŋ athêŋ lukmuk êyônggêk thêlô imbiŋ. ¹³ Opalê atu ba lôk lëndôn ma endanô abô takatu ba Lovak Matheŋ hanaŋ hadêŋ avômalô ôdôn takatu ba êvhaviŋ.”

Abô hi Laodisia

¹⁴ Ma ôpêŋ hanaŋ hathak lojbo nena, “Oto abô ni êndêŋ ajela atu ba hayabiŋ avômalô êvhaviŋ anêŋ Laodisia aêntêk:

Abô êntêk ma halêm anêŋ ôpatu ba anêŋ athêŋ nena Avanôn Biŋ. Yani ma anyô hamiŋ lôklokwaŋ ek hik Wapômbêŋ anêŋ nôŋ avanôn thô. Ma yani pik lo leŋ sapêŋ anêŋ alaŋ. Ba hanaŋ nena: ¹⁵ *Yahayala nôŋ takatu ba môlô othak udum ba môlô miŋ vovaŋ mena thilibuŋ la ami. Yalenhaviŋ môlô vovaŋ mena thilibuŋ la ma doŋtom mi. ¹⁶ Môlô vovaŋ dokte ma thilibuŋ dokte iyom ba yahadô. Ba intu tem yambululup môlô vê ende yaveŋbôlêk. ¹⁷ *Môlô othak onaŋ nena, ‘Ya anyô valuseleŋ bêŋ ma ya anyô lôkmaŋgiŋ ba yada hatôm.’ Ma doŋtom môlô ôthôn paliŋ nena môlô kapôlômim daluk kambom! Alikaknena, môlô avômalô thavuthiŋ ma malemim pusip ba ômô kôlôlôn. ¹⁸ *Yahanaŋ ek môlô nôŋem vuli yenaŋ gol atu ba êbôk hamô atum ba mavi ek numbitak lôkmaŋgiŋ. Ma nôŋem vuli sôp thapuk ek nupuk ek miŋ mama esak lemvimpopam ami. Ma nôŋem vuli yak thôk ek êndôk malemim daluk ek ôŋgô tak. ¹⁹ *Takatu ba yalenhaviŋ i ma yahayanda thêlô ma yahêv vovaŋ hadêŋ i ek nedanô abô. Aêŋ ba môlô nôŋgwêk lêlê ek node kapôlômim liliŋ.

²⁰ *Odanô. Yahamiŋ unyak abôlêk ba yahapididiŋ. Ma ôpatu ba halaŋô ya ba hik unyak abôlêk vê, ma tem yayô kapô ba yana ek yaŋgaŋ nôŋ imbiŋ yani ma enjaŋ nôŋ imbiŋ ya. ²¹ Îê takatu ba leŋiŋvidon ba miŋ êv yak ami tem yatak i nêŋmô yenaŋ loj yahayabiŋ avômalô imbiŋ ya, hatôm ya bôk lovak yôv ma yahamô haviŋ Wakamik hamô anêŋ loj hayabiŋ avômalô. ²² Opalê atu ba lôk lëndôn ma endanô abô takatu ba Lovak Matheŋ hanaŋ hadêŋ avômalô ôdôn takatu ba êvhaviŋ.”

4

Anyô Bêŋ lôk anêŋ loj hayabiŋ avômalô

¹ *Vêŋ ma yahayê hathak lojbo ma unyak abôlêk anêŋ malak leŋ ida bôk hakyav ba hamiŋ. Ma veŋbôlêk atu ba bôk yahalaŋô hatôm lavuak hanaŋ hadêŋ ya, “Osak ba ôlêm ek yaŋgik nôŋ takatu ba tem imbitak emberŋ yam thô êndêŋ o.” ² *Ketheŋ oyaŋ ma Lovak Matheŋ anêŋ lôklokwaŋ hawa ya ba yahayê Anyô Bêŋ anêŋ loj hayabiŋ avômalô hamô malak leŋ ba anyô te hayô hamô. ³ *Ma ôpêŋ anêŋ kupik habi kêdêkêdê hatôm valu te anêŋ athêŋ nena jaspalôk valu thalaleŋ te anêŋ athêŋ nena konilian. Ma oktheŋuliŋ te hawê haveŋ Anyô Bêŋ êŋ anêŋ loj hayabiŋ avômalô ba habi deda hatôm valu sanjek atu ba elam nena emelal. ⁴ *Anyô Bêŋ anêŋ loj hayabiŋ avômalô hamô ma avaka hatôm 24 iniŋ loj êmô eyabiŋ avômalô hawê haveŋ ba hathaŋ siŋ. Ma iniŋ sôp ma thapuk ma kiŋ iniŋ kuluŋ epesaŋ hathak gol hamô leŋiŋkadôk. ⁵ *Damak hêv ma kakalu hik ba pôk lôklala halêm anêŋ Anyô Bêŋ anêŋ loj hayabiŋ avômalô. Ma Anyô Bêŋ anêŋ loj vima ma atum lam baheŋvi ba lahavuju hathaŋ hamô. Ma atum takêŋ ma Wapômbêŋ anêŋ lovak matheŋ baheŋvi ba lahavuju. ⁶ *Ma Anyô Bêŋ anêŋ loj êŋ vima ma nômlate hatôm ŋgwêk hêk ma mabuŋ mavi anôn hatôm liyali.

Ma yahayê nôŋ lôkmala ayova êmô malêvônŋ ba êwê evenŋ Anyô Bêŋ anêŋ loj. Nôm lôkmala ayova atu ba êmô ma maleŋdaluk hêk leŋviŋkupik lôkthô, hêk maleŋ ba dômiŋ

* 3:15: Lom 12:11 * 3:17: Luk 12:21; 1Ko 4:8 * 3:18: Ais 55:1 * 3:19: 1Ko 11:32; Hib 12:6; ALK 2:5 * 3:20: Jon 14:23 * 4:1: ALK 1:1,10 * 4:2: Ais 6:1 * 4:3: Ese 1:28 * 4:4: ALK 3:18 * 4:5: Ese 1:13; Sek 4:2; ALK 1:4; 8:5; 11:19; 16:18 * 4:6: Ese 1:5-10,22; 10:14

haviņ. ⁷*Nôm lôkmala môj ma hatôm avuņ laion, ma yaņ havenj yam hatôm bokmarjkaoma malô. Ma te lu thohavloma hatôm anyô. Ma te ayova hatôm menak jer hayovak havenj.

⁸*Nôm lôkmala ayova takêj tomtom iniņ banik baheņvi ba lahavute ma maleņiņ hêk leņviņkupik lôkthô viyaiņ ba vikapô. Wak lo bôlôvôņ sapêj ma enaņ nena,

“Mathej, mathej, mathej.

Wapômbêj Lôklokwaņ Anôj ma anyô mathej.

Yani bôk hamô, ma lêk hamô, ma tem êsôk.”

⁹Nôm lôkmala takêj ethak êv athêj lôkmaņgiņ hadêj yani lôk enaņ nena yani ma Anyô Bêj lôk êv leņiņmavi hadêj ôpatu ba hamô Anyô Bêj anêj loj hayabiņ avômalô ba hamô lôkmala hatôm wak nômbêj intu sapêj. Thêlô idum aêj, ¹⁰*êj ma avaka 24 takatu êv yak êlôk êk Anyô Bêj atu ba hamô anêj loj hayabiņ avômalô ma, ma êv yej hadêj ôpatu ba hamô hatôm wak nômbêj intu sapêj. Thêlô etak iniņ kuluņ gol halôk hamô Anyô Bêj anêj loj hayabiņ avômalô ma enaņ,

¹¹“Anyô Bêj iyom intu yêlôaniņ Wapômbêj.

O iyom hatôm onja deda lôkmaņgiņ lôk athêj bêj ma lôklokwaņ ek malê nena o iyom hopenaņ nômkama lôkthô.

Ma nômkama lôkthô habitak ba hamô ek malê nena oda lemhaviņ.”

5

Boksipsip Nakaduņ hawa kapya

¹*Ma yahayê ôpatu ba hamô anêj loj hayabiņ avômalô. Ma havalonj kapya lôku bêj te hêk baņ vianôj. Ba eto abô hêk vi ba vi. Ma ik siņ hathak nôm tôktôk baheņvi ba lahavuju. ²Ma yahayê aņela lôklokwaņ te halam kaêk bêj, “Opalê te hatôm nêma nôm tôktôk vê ba ekak kapya êntêk?” ³Ma doņtom anyôla te anêj leņ mena pik mena pik kapô la miņ hatôm ekak kapya êj ba ênjê kapô ami. ⁴Ba intu yahalaņ ba yahalaņ ek malê nena miņ êpôm anyô late ek ekak kapya êj ba ênjê kapô ami. ⁵*Ma doņtom avaka takatu te hanaņ hadêj ya, “Asêj dô. Nôņgô avuņ laion atu ba habitak anêj ôdôj Juda. Êj ma su lukmuk atu ba habiluk anêj Devit. Bôk hik vovak ba hamô lu ba intu hatôm nêma nôm tôktôk baheņvi ba lahavuju takêj vê ma ekak kapya êj.”

⁶*Ma yahayê Boksipsip Nakaduņ te hamiņ ba anêj pôpô hêk inaņ bôk ik vônô. Yani hamiņ Anyô Bêj anêj loj hayabiņ avômalô ba hamiņ malêvôņ ek nôma lôkmala ayova atu lôk avaka takatu. Anêj yakik baheņvi ba lahavuju* ma madaluk baheņvi ba lahavuju. Madaluk takêj ma Wapômbêj anêj lovak mathej baheņvi ba lahavuju atu ba bôk hêv hi pik lôkthô. ⁷Ma Boksipsip Nakaduņ hi hawa kapya hêk ôpatu ba hamô anêj loj hayabiņ avômalô baņ vianôj. ⁸*Yani hawa kapya yôv ma nôma lôkmala ayova atu lôk avaka 24 takatu êv yak halôk biņ hêk Boksipsip Nakaduņ ma. Tomtom ewa yej gita ma uņ gol yaôna lôk kamuņ êbôk ba ôv mavi hamô kapô ba hayô abôlêk siņ. Atum yova lôk ôv mavi êj ma avômalô mathej iniņ mek. ⁹*Ma thêlô êv yej lukmuk te aêntêk, “O iyom hatôm onja kapya ba okak ma nêma nôm tôktôk vê ek malê nena bôk ik o vônô ba hathak anêma thalalej ma hôêv avômalô vuli.

Oda hôêv avômalô ôdôj lomalomama lôk abô lomalomama leņviņkupik lomalomama lôk pik lomalomama sapêj vuli ek hôêv hadêj Wapômbêj.

¹⁰*Hudum thêlô ibitak alalôaniņ Wapômbêj anêj avômalô takatu ba nêmô anêj loj lôkliņyak kapô lôk nindum anêj ku nêmbôk da. Ma tem nêtôm kiņ ba neyabiņ avômalô pik.”

Thêlô êv yej hadêj Boksipsip Nakaduņ

* 4:7: Ese 1:10; 10:14 * 4:8: Ais 6:2,3; Ese 1:18; 10:12 * 4:10: ALK 19:4 * 5:1: Ais 29:11; Ese 2:9-10 * 5:5: Stt 49:9; Ais 11:1,10; ALK 22:16 * 5:6: Sek 4:10; Jon 1:36; ALK 13:8 * 5:6: Yakik baheņvi ba lahavuju êj hik thô nena yani ma anyô lôklokwaņ kambom. * 5:8: Sng 141:2; ALK 8:3-4 * 5:9: Sng 33:3; 40:3; 96:1; 98:1 * 5:10: Kis 19:6; Ais 61:6; ALK 1:6; 20:6

¹¹*Ma yahayê hathak loj bô ma yahalañô aŋela lubuñlubuñ ba dumsêlê mi. Thêlô êwê lawê Anyô Bêñ anêñ loj hayabiñ avômalô lôk nôm lôkmala ayova atu ma avaka takatu.

¹²Ma elam lôklala bêñ aêntêk,

“Boksipsip Nakaduñ atu ba ik vônô ma yani hatôm enja lôklokwañ bêñ lôk nôm kama bêñ lôk auk bêñ lôk lôkliñyak bêñ lôk athêñ bêñ lôk deda lôkmañgiñ lôk leñimavi bêñ.”

¹³Ma yahalañô nôm lôkmala lôkthô anêñ malak leñ lo leñlêvôn ma pik lo pik kapô ma ñgwêk lo ñgwêk kapô sapêñ êv yeñ aêntêk,

“Anyô Bêñ atu ba hamô anêñ loj hayabiñ avômalô lôk Boksipsip Nakaduñ thai neja leñimavi bêñ lôk athêñ bêñ lôk deda lôkmañgiñ lôk lôklokwañ bêñ êtôm wak nômbêñ intu sapêñ.”

¹⁴Ma nôm lôkmala ayova atu enañ, “Avanôn biñ”. Ma avaka takatu êv yak halôk biñ ma êv yeñ.

6

Boksipsip Nakaduñ hakyav kapyã anêñ nôm tôktôk vê

¹*Ma yahayê Boksipsip Nakaduñ hakyav nôm tôktôk te môn vê. Ma yahalañô nôm lôkmala ayova takatu te halam kaêk hatôm kakalu ba hanañ, “Ôlêm yaiñ ek nu pik.” ²*Êñ ma yahayê bokhos thapuk te ma anyô te hayô hamô ba havalon lunak lokwañ. Ma êv kiñ iniñ kuluñ hadêñ yani. Ma hawa anêñ bok ma hi pik hatôm anyô vovak laik te ek injik vovak ba êmô vovak sapêñ lu.

³Yôv ma Boksipsip Nakaduñ hakyav nôm tôktôk te ju ma nôm lôkmala te ju hanañ, “Ôlêm yaiñ ek nu pik.” ⁴Ma bokhos thalaleñ te hale yaiñ. Ma êv athêñ hadêñ ôpatu ba hayô hamô ek ni pik ba nêñ avômalô pik sapêñ iniñ kapôlônjiñ mavi vê ek nijik i vônô mayaliv. Ma êv biñ vovak bêñ te hadêñ yani.

⁵Vêm ma hakyav nôm tôktôk te lô vê ma yahalañô nôm lôkmala te lô hanañ, “Ôlêm yaiñ ek nu pik.” Ma yahayê bokhos loñgavu te ma ôpatu ba hayô hamô ma havalon skel ek enja nôm anêñ malaiñ. ⁶Ma yahalañô abô te halêm anêñ nôm lôkmala ayova atu malêvôn ba hanañ, “Nu undum ba bôm bêñ imbitak pik. Anyô hadum ku wak daluk te ma anêñ vuli dokte aêntêk: wit êtôm kilo doñtom mena bali êtôm kilo lokwañlô. Ma doñtom miñ umbuliñ alokwañ leñlêñ lôk yak waiñ ami.”

⁷Yani hakyav nôm tôktôk te ayova vê ma yahalañô nôm lôkmala te ayova hanañ, “Ôlêm yaiñ ek nu pik.” ⁸*Ma yahayê bokhos mayav hatôm ñê ñama iniñ kupik. Ma ôpatu ba hayô hamô ma anêñ athêñ nena, “Ñama” ma “Ñê Ñama Iniñ Loj” haveñ yani yam. Ma êv athêñ hadêñ thai ek ini pik ba nijik ñê pik ôdôn te ayova vônô esak biñ vovak lôk bôm bêñ ma lijiñ bêñ lôk alim kamuñ kambom lomalama.

⁹Boksipsip hakyav nôm tôktôk te baheñvi vê ma yahayê ñê ñama dahôlônjiñ hamô loj êbôk da vibiñ anêñ malak leñ. Thêlô ma ñê takatu ba bôk êvhaviñ Wapômbêñ ba enañ anêñ abô bêñ ba ik i pôpônô. ¹⁰Ma elam lôklala nena, “Pik anêñ alañ Wapômbêñ, o ma anyô matheñ ma honañ abô avanôn iyom. Añgê am ka tem nêñ vuli viyañ êndêñ avômalô pik takatu ba ik yêlô vônô?” ¹¹*Êñ ma hêv sôp thapuk daim tomtom hadêñ i ma hanañ nena, “Nômô yaô dokte vêmam endeba nijik môlôviyañ takatu ba idum yenañ ku vônô imbiñ am. Thêlô ik sapêñ atu ba yahatak, êñ ma tem yandum abô.”

¹²*Ma yahayê ma Boksipsip Nakaduñ hakyav nôm tôktôk te baheñvi ba lahavute vê. Ma duviañ bêñ te hêv ma wak habitak loñgavu hatôm sôp êkôk ek ñê ñama. Ma ayôn anêñ lêlêyañ habitak thalaleñ. ¹³*Ma vuliñ leñ êv yak halôk pik hatôm yaviñ hayuv ba alokwañ va hageleloñ halôk pik. ¹⁴*Ma leñ havuvi i ketheñ oyañ hatôm ivuvi yêm. Ma dumlolê lôk ñgavithôm sapêñ etak iniñ loj.

* 5:11: Dan 7:10; Hib 12:22 * 6:1: ALK 4:6; 5:1 * 6:2: Sek 1:8; 6:1-6 * 6:8: Jer 15:1-3; Ese 5:12,17; 14:21
* 6:11: ALK 7:9,13; 19:14 * 6:12: Mat 24:29; Ap 2:20; ALK 8:12; 11:13; 16:18 * 6:13: Ais 34:4 * 6:14: ALK 16:20

¹⁵*Ma pik iniñ kiñ lôk iniñ ñê bêñbêñ lôk ñê vovak laik lôk ñê lôk nômkama bêñ lôk ñê lôklokwañ lôk ñê idum ku êmô alañsi vibiñ lôk ñê takatu ba alañsi mi, thêlô sapêñ ekopak êmô loj abyañ lôk valu abyañ anêñ dumlolê. ¹⁶*Ma thêlô enañ hadêñ dumlolê lôk valu nena, “Nôsô êyômô yêlô ba nubuy yêlô êñjêk Anyô Bêñ atu ba hamô anêñ loj hayabiñ avômalô maleñ lôk Boksipsip Nakaduñ anêñ lamanij. ¹⁷*Thai iniñ waklavôñ leñjmanij bêñ atu lêk halêm ba opalê te hatôm imiñ loj siñ am? Milôk.”

7

Ekavu Wapômbêñ anêñ lêlêyañ hayô hêk Israeñ hatôm 144,000

¹*Vêm ma yahayê añela ayova imiñ pik êntêk êñ anêñ sañanêñ ôdôñ dañ ayova. Thêlô imiñ pik ayova atu iniñ lovak siñ ek lovak miñ iyuv emben pik mena ñgwêk mena alokwañ ami. ²Ma yahayê añela yañ haviyô anêñ loj wak hathak ma hawa Wapômbêñ Lôkmala anêñ tinde nekavu lêlêyañ esak ba halêm. Ma halam kaêk lôklokwañ hi ek añela ayova atu ba ewa athêñ ek nimbuliñ pik lo ñgwêk. Ba hanañ nena, ³*“Miñ numbuliñ pik lo ñgwêk ma alokwañ ami endeba yêlô nakavu lêlêyañ êyôñgêk alalôaniñ Wapômbêñ anêñ ñê ku luvôñij am.” ⁴*Ma yahalañô ekatuñ ñê takatu ba ekavu lêlêyañ hayôhêk i ma hatôm 144,000 anêñ Israeñ anêñ ôdôñ laumiñ ba lahavuju takatu. ⁵Aêñ ba Juda anêñ ôdôñ hatôm 12,000. Ma Luben anêñ 12,000. Ma Gat anêñ 12,000. ⁶Ma Asel anêñ 12,000. Ma Naptali anêñ 12,000. Ma Manasa anêñ 12,000. ⁷Ma Simeon anêñ 12,000. Ma Livai anêñ 12,000. Ma Isaka anêñ 12,000. ⁸Ma Sebulun anêñ 12,000. Ma Josep anêñ 12,000. Ma Benjamin anêñ 12,000. Thêlô lôkthô ma ekavu lêlêyañ êñ iyom.

Avômalô lubuñlubuñ lôk kwêv thapuk

⁹Vêm ma yahayê hathak lojbo ma avômalô lubuñlubuñ anêñ pik lomaloma lôk ôdôñ lomaloma lôk leñviñkupik lomaloma lôk abô lomaloma sapêñ imiñ Anyô Bêñ anêñ loj hayabiñ avômalô lôk Boksipsip Nakaduñ ma. Miñ hatôm nekatuñ i ami. Thêlô ik kwêv daim thapuk lôk evaloñ nôkyañ thanañ hamô baheniñ. ¹⁰*Ma elam kaêk lôklokwañ ba enañ, “Wapômbêñ intu hamô Anyô Bêñ anêñ loj hayabiñ avômalô lôk Boksipsip Nakaduñ iyom intu êv avômalô bulubiñ.”

¹¹Ma añela takêñ lôkthô imiñ êwê even Anyô Bêñ anêñ loj hayabiñ avômalô lôk avaka takatu lôk nôm lôkmala ayova atu. Ma thêlô êv yak halôk maleñij hêk Anyô Bêñ anêñ loj hayabiñ avômalô ma êv yeñ hadêñ Wapômbêñ. ¹²*Ba enañ, “Avanôñ. Leñmavi bêñ lôk deda lôkmanjiñ lôk auk bêñ lôk mavi anôñ lôk athêñ bêñ lôk lôklokwañ lôk lôkliñyak ni êndêñ alalôaniñ Wapômbêñ êtôm wak nômbêñ intu sapêñ. Avanôñ.”

¹³Ma avaka takatu te hanañ hik ya liñ nena, “Ñê lôk sôp thapuk takêntêk ma ñê alêla ba êlêm anêñ êsê?” ¹⁴*Ma yahanaj hadêñ yani, “Yenañ anyô bêñ, oda hoyala.” Ma yani hanañ hadêñ ya, “Thêlô ma ñê takatu ba bôk etak Malaiñ Bêñ ba ithik iniñ kwêv halôk Boksipsip Nakaduñ anêñ thalaleñ ba intu iniñ kwêv ma habitak thapuk. ¹⁵Aêñ ba thêlô imiñ Anyô Bêñ anêñ loj hayabiñ avômalô ba idum anêñ ku wak ba bôlôvôñ imiñ anêñ unyak matheñ. Ma ôpatu ba hamô Anyô Bêñ anêñ loj êñ tem imbi anêñ unyak êyôñgêk thêlô vov ¹⁶*ek thêlô miñ nema kisi ami ma miñ nesakmuniñ ami lôk wak miñ esañ i ami ma vovañ la miñ êmbôk i ami. ¹⁷*Boksipsip Nakaduñ atu ba hamiñ Anyô Bêñ anêñ loj malêvôñ tem imbitak thêlôniñ alañ ma tem endom thêlô ba ni ñañ lôkmala anêñ loj. Ma tem Wapômbêñ esav thêlô maleñij thôk vê.”

8

Nôm tôktôk baheñvi ba lahavuju

* 6:15: Ais 2:10,19,21 * 6:16: Luk 23:30 * 6:17: Jol 2:11; Mal 3:2 * 7:1: Jer 49:36; Dan 7:2 * 7:3: Ese 9:4,6; ALK 9:4 * 7:4: ALK 14:1,3 * 7:10: ALK 5:6-7 * 7:12: ALK 5:12 * 7:14: Dan 12:1; Mat 24:21 * 7:16: Ais 49:10 * 7:17: Sng 23:2; Ais 25:8; ALK 21:4

¹ Yôv ma Boksipsip Nakaduṅ hakyav nôṃ tôktôk baheṅvi ba lahavuju takatu te vê ma malak leṅ lêk taktiṅ hatôm wakma te vi. ² Vêṃ ma yahayê aṅela baheṅvi ba lahavuju takatu ba imiṅ Wapômbêṅ ma. Ma êv lavuak baheṅvi ba lahavuju hadêṅ thêlô.

³*Ma aṅela yaṅ halêm hamiṅ loṅ êbôk da ba havalon uṅ yaônate atu ba epesaṅ hathak gol ek nêmbôk nôṃ ôv mavi êndôk. Ma nôṃ ôv mavi bêṅ anôṅ êv hadêṅ yani ek yani etak êyômô avômalô matherṅ iniṅ mek takatu ba hamô loṅ êbôk da epesaṅ hathak gol ba hamô habobo Anyô Bêṅ anêṅ loṅ hayabiṅ avômalô. ⁴Ma nôṃ ôv mavi takatu anêṅ yova haviṅ avômalô matherṅ iniṅ mek hatak aṅela êṅ baṅ ba hi daku ek Wapômbêṅ. ⁵*Ma aṅela havalon uṅ yaô êṅ ba hawa atum êbôk da halôk kapô ma habi halôk pik. Êṅ ma kakalu lôk damak bêṅ hik mayaliv ma duviaṅ bêṅ hayôkwiṅ.

Lavuak baheṅvi ba lahavuju

⁶Ma aṅela baheṅvi ba lahavuju takatu ewa iniṅ lavuak baheṅvi ba lahavuju ba epesaṅ i ek niyuv.

⁷*Aṅela môṅ hayuv anêṅ ba halaṅ. Êṅ ma ôthôm valokwaṅ hatôm ais lôk atum hathak doṅtom haviṅ thalaleṅ ba ibi halôk pik ma atum hathaṅ pik ôdôn te lô ma alokwaṅ lôk kamuṅ buêṅ lôkthô.

⁸Ma aṅela te ju hayuv anêṅ ba halaṅ ma nômlate hatôm atum hathaṅ dumlolê bêṅ te ba ibi halôk ṅgwêk. Ma ṅgwêk ôdôn te lô habitak thalaleṅ. ⁹Ma nômkama lôkmala takatu ba êmô ṅgwêk buêṅ lôkthô ema, ma yeṅ loṅ êṅ lôkthô kambom.

¹⁰⁻¹¹*Ma aṅela te lô hayuv anêṅ ba halaṅ ma vuliṅ bêṅ te hêv yak anêṅ leṅ ba hathaṅ inaṅ atum abiṅ. Ma hêv yak halôk ṅaṅ lôk kasukthôm ôdôn te lô. Vuliṅ êṅ anêṅ athêṅ nena ‘Maniṅ’ ba intu ṅaṅ sapêṅ anêṅ ôdôn te lô habitak maniṅ kambom anôṅ. Ma avômalô bêṅ anôṅ inum ṅaṅ êṅ ba ema ek malê nena ṅaṅ lêk habitak maniṅ kambom.

¹²*Ma aṅela te ayova hayuv anêṅ ba halaṅ ma wak anêṅ deda ôdôn te lô lôk ayôn anêṅ deda ôdôn te lô lôk vuliṅ ôdôn te lô miṅ ibi deda ami. Wak lo bôlôvôn anêṅ ôdôn te lô momaṅiniṅ bêṅ hêk.

¹³*Ma yahayê hamiṅ ma yahalaṅô menak jeṅ hayovak haveṅ leṅlêvôn ma halam kaêk, “Malaiṅ, malaiṅ, malaiṅ tem êpôm avômalô pik ek malê nena aṅela lokwaṅlô eyabiṅ denaṅ ba tem niyuv iniṅ lavuak ketheṅ.”

9

Aṅela te baheṅvi hayuv lavuak

¹*Ma aṅela te baheṅvi hayuv anêṅ lavuak. Ma yahayê vuliṅ te hêv yak anêṅ leṅ ba habup pik. Ma êv ku neyabiṅ Viv atu anêṅ abôlêk anêṅ vovaleṅ hadêṅ vuliṅ êṅ.

²*Ma hakyav Viv abôlêk vê ma atum yova bêṅ habitak anêṅ Viv abyāṅ êṅ ba hatôm atum dahaya bêṅ te. Ma Viv anêṅ yova hava wak lo leṅ loṅ siṅ ba habitak momaṅiniṅ kambom. ³Ma atum yova êṅ habitak lôk kôm sopek ba halôk pik. Ba êv lôklokwaṅ hadêṅ thêlô hatôm daṅgaviṅ pik anêṅ lôklokwaṅ. ⁴*Ma enaṅ hadêṅ thêlô nena, “Miṅ numbuliṅ kamuṅ lomaloma lo alokwaṅ ami. Ma numbuliṅ ṅê takatu ba Wapômbêṅ anêṅ lêlêyaṅ miṅ hayôhêk thêlô luvônṅiṅ ami.” ⁵Miṅ êv thêlô ek nijik anyô vônô ami, ma nêṅnêṃ vovaṅ bêṅ iyom êtôm ayôn baheṅvi. Ba iniṅ vovaṅ êṅ hatôm daṅgaviṅ layuk habi anyô ba vovaṅ kambom. ⁶*Wak takêṅ ma avômalô idum ek nema ma doṅtom ṅama hêv i vê hêk thêlô. Ba miṅ ema ami.

⁷*Ma kôm takêṅ êpôpêk i hatôm bokhos ba epesaṅ i ek nijik vovak. Thêlôniniṅ maleṅṅ hatôm anyô ma leṅṅkadôk ma êkôk nômlate hatôm kuluṅ kiṅ ba epesaṅ hathak gol.

⁸*Ma thêlôniniṅ leṅṅkadôk ṅauṅ hatôm avi iniṅ ma veṅṅbôlêk yakik hatôm avuṅ laion

* 8:3: Kis 30:1-3; ALK 5:8 * 8:5: Kis 19:16-19; Wkp 16:12; ALK 11:19; 16:18 * 8:7: Kis 9:23-26; Ese 38:22; Jol 2:30
 * 8:10-11: Jer 9:15 * 8:12: Ese 32:7; ALK 6:12-13 * 8:13: ALK 9:12; 11:14 * 9:1: ALK 20:1 * 9:2: Stt 19:28; Kis 10:12-15; Jol 2:2,10 * 9:4: ALK 7:3 * 9:6: Jop 3:21; Jer 8:3 * 9:7: Jol 2:4 * 9:8: Jol 1:6

abôlêk yakik. ⁹ *Ma thêlônij bôbônij hatôm moko epesaj hathak aerj. Ma thêlônij banik pôk ba diñdij bêj hatôm yerj vovak takatu ba bokhos êvôv. ¹⁰ Ma iniñ lenjuk ma hatôm dangaviñ ba iniñ lôklokwanj hamô lenjuk takênj ba ibi anyô hathak ma tem nênmê vovaj bêj êndên i êtôm ayônj baherjvi. ¹¹ Ma iniñ kiñj te hayabiñ thêlô ba yani ma Viv anênj aņela. Anênj athênj hathak abô Hiblu nena, “Abadon” ma hathak abô Glik nena, “Apolon”. Ma athênj êñ anênj ôdônj nena “Anyô Habulij Nômka Sapeñ”.

¹² Malaiñ mônj hale ba hi, ma doņtom malaiñ ju tem emberj yam.

Aņela te baherjvi ba lahavute hayuv lavuak

¹³ Ma aņela ali baherjvi ba lahavute hayuv anênj lavuak ba halanj ma yahalaņô abô te halêm anênj loj êbôk da anênj saņanênj dañ ayova. Loj êbôk da êñ epesaj hathak gol ba hamiñ Wapômbênj ma. ¹⁴ Abô êñ hanañ hadênj aņela ali baherjvi ba lahavute atu ba hawa lavuak nena, “Opole aņela ayova takatu ba bôk ekak i loj ba êmô ñaņ bêj Yupletis vê ek ini.” ¹⁵ Êñ ma epole aņela ayova êñ ek nijik avômalô pik ôdônj te lô pôpônô. Wapômbênj bôk hakak i loj ek neyabiñ sondabênj lôk ayônj ma wakma atu ba lêk habitak ek nindum iniñ ku êñ. ¹⁶ Yahalaņô ñê vovak takatu ba êyô êmô bokhos ma lubuñlubuñ hatôm 200 milion.

¹⁷ Êntêk ma nôm takatu ba yahatulak ba yahayê nena bokhos lôk ñê takatu ba êyô êmô bokhos takênj. Thêlônij moko bôbônij anênj lêlêyanj hatôm atum ba bôsôk lôk mayav hatôm solpa. Ma bokhos takênj iniñ leñjkadôk hatôm avuñ laion iniñ leñjkadôk. Ma atum lôk atum yova ma valu vovaj solpa hale veñjnbôlêk kapô ba hi. ¹⁸ Nôm malaiñ lô êñ hale veñjnbôlêk ba hik avômalô ôdônj te lô lôkthô vônô. ¹⁹ Bokhos iniñ lôklokwanj ma hamô veñjnbôlêk lôk lenjuk. Thêlônij lenjuk ma hatôm umya ma umya takênj iniñ leñjkadôk ethak êv vovaj hadênj avômalô.

²⁰ *Ma avômalô nômbênj atu ba malaiñ lô êñ miñ hik i vônô ami ma evaloñ iniñ kambom lomaloma takatu loj. Thêlô êv yerj hadênj ñgôk takatu ba epesaj hathak gol lo seleva ma aerj mayav lôk valu ma alokwanj. ñgôk takênj ma miñ hatôm nêgê tak lo nedaņô abô ma nemberj ami. ²¹ Lôk miñ etak iniñ kobom ik anyô vônô lôk êbôk siniñ ma idum sek walilij lôk iniñ vani ami.

10

Aņela lôk kapya yaônate

¹ Ma yahayê aņela lôklokwanj yañ halôk ba halêm anênj leñj. Ba havuliv i hathak buliv lôk oktherñulij hêk wakadôk. Ma thohavloma hatôm wak. Ma va luvi hatôm atum hathaņ hamô alokwanj daim. ² Ma yani havaloñ kapya yaônate ba hakak hêk bañ. Ma havakselap ba va vianônj hayô hamiñ ñgwêk ma vikerj hamiñ pik. ³ Ma yani halam kaêk hatôm laion te halanj. Yani halam, êñ ma kakalu baherjvi ba lahavuju enañ abô. ⁴ *Yahalaņô kakalu baherjvi ba lahavuju enañ abô, êñ ma yahadum ek yato. Ma doņtom yahalaņô abô halêm anênj leñj nena, “Miñ oto kakalu iniñ abô êñ ami ma êñjêk oda anêm auk iyom.”

⁵ *Êñ ma aņela atu ba hamiñ ñgwêk lo pik hêv bañ vianônj hathak leñj. ⁶ Ma havak balabuñ hathak ôpatu ba hamô lôkmala hatôm wak nômbênj intu sapênj ba hapesaj pik lo leñj ma ñgwêk lôk nômkama sapênj anênj athênj. Ba hanañ nena, “Wakma lêk habobo anênj dañ. ⁷ *Aņela te baherjvi ba lahavuju hayuv anênj lavuak, êñ ma Wapômbênj anênj abô lôk kup tem anênj dañ êtôm bôk ba hanañ hadênj anênj ñê ku plopet.”

⁸ Ma yahalaņô abô atu ba halêm anênj leñj hathak loñbô nena, “Nu ek aņela atu ba hayô hamiñ ñgwêk lo pik ek onja kapya atu ba bôk ekak hêk bañ.”

⁹ *Êñ ma yaha hadênj aņela êñ ma yahanañ ek nêm kapya yaôna êñ êlêm. Ma hanañ hadênj ya nena, “Onja ba noņgwanj. Tem vasiñ mavi êtôm bio thôk êmô vembôlêk, ma doņtom tem eyelanj lemsoam ba manij kambom.” ¹⁰ Êñ ma yahawa kapya yaôna êñ ba

* 9:9: Jol 2:5 * 9:20: Sng 115:4-7; 135:15-18; Dan 5:23; ALK 16:9,11 * 10:4: Dan 12:4,9 * 10:5: Lo 32:40; Dan 12:7 * 10:7: Amo 3:7 * 10:9: Ese 2:8-3:3

yahañ ba hamô yaverbôlêk ma vasiñ mavi hatôm bio thôk. Ma doñtom yahatôkwêñ ma yalensoam maniñ kambom. ¹¹ Vêñ ma yani hanañ hadêñ ya, “Nu onañ abô plopet esak nôñ takatu ba tem êpôm avômalô kupik lomaloma lôk pik lomaloma lôk abô lomaloma lôk iniñ kiñ sapêñ esak loñbô.”

11

Wapômbêñ anêñ anyô ju atu ba enañ anêñ abô

¹*Ma aña te hêv kôm êv dôn nômkama hathak hadêñ ya. Ma hanañ, “Nu otak êñjêk Wapômbêñ anêñ unyak mathêñ lôk loj êbôk da lôk avômalô takatu ba êmô kapô ek nôñgô nena anêñ daim vithê. ²*Ma doñtom miñ otak êñjêk unyak mathêñ anêñ piklêvônñ ami ek malê nena loj êñ ma Wapômbêñ hêv hadêñ ñê loj buyañ. Thêlô tem nembak unyak mathêñ Jelusalem pesa êtôm ayônñ 42. ³Ma tem yanêm yenañ anyô ju ba thai neba kwêv kapôlônñij malaiñ ma neja yenañ abô ba ini nenañ bêñ êtôm wak 1,260.”

⁴*Anyô ju êñ êtôm alokwañ oliv ju atu lôk atum lam ju atu ba imiñ pik anêñ alañ thohavloma. ⁵*Ma anyôla hadum ek injik thai, êñ ma tem atum ende thaiveñjêbôlêk ba esañ ôpêñ vônô. Avanônñ biñ, avômalô takatu ba idum ek nimbuliñ thai tem nema aêñ iyom. ⁶*Anyô ju êñ enañ Wapômbêñ anêñ abô, êñ ma thai iniñ lôklokwañ hêk ek nenañ ba ôthôm mi lôk ñañ imbitak thalaleñ ma malaiñ lomaloma imbitak pik êtôm thai iniñ leñijhaviñ.

⁷*Thai idum ku enañ Wapômbêñ anêñ abô yôv ma alim bomañ atu ba hathak halêm anêñ Viv atu kapô tem êyô ba injik vovak êndêñ thai ba embak thai pesa ba nema. ⁸*Ma thai iniñ kupik tem êñjêk malak bêñ anêñ lojônndê bêñ. Malak lônñ êñ anêñ athêñ kapô ma Sodom lo Ijip, loj êñ bôk ik iniñ Anyô Bêñ vônô hathak alovalaññisij. ⁹Ma avômalô leñvijkupik lomaloma lôk ôdônñ lomaloma lôk abô lomaloma lôk pik lomaloma sapêñ tem nêlêm nêgê anyô ju êñ iniñ kupik hêk lojônndê êtôm wak daluk lô ma wata te imbiñ. Êtôm bôk enañ nena miñ hatôm nedav i ami. ¹⁰Ma avômalô pik tem leñijmavi lôk lêlô ma nêñêm nômkama êndêñ i ek malê nena plopet ju atu ba êv malaiñ hadêñ thêlô lêk ema.

¹¹*Ma doñtom wak lô lôk wak te viyañ haviñ hale ba hi, ma Wapômbêñ hayuv auk lôkmala halôk thai ba thai iviyô imiñ. Ma avômalô êyê thai ba êkô kambom. ¹²*Ma kaêk lôklokwañ anêñ leñ hanañ hadêñ thai, “Nosak ba nôlêm.” Êñ ma thai ethak ba i leñ ma buliv hava thai siñ ba ñê takatu ba bôk ik vovak hadêñ thai imiñ ba êyê. ¹³*Kethêñ oyañ ma duviañ bêñ te hayô ba habuliñ malak lônñ ôdônñ te laumiñ ba hik avômalô hatôm 7,000 vônô. Ma avômalô vi atu ba êmô lôkmala êkô kambom ba êv athêñ lôkmaññij hadêñ Wapômbêñ anêñ leñ.

¹⁴*Malaiñ te ju hale ba hi yôv. Ma malaiñ te lô tem êyô kethêñ.

Aña te baheñvi ba lahavuju hayuv lavuak

¹⁵*Ma aña te baheñvi ba lahavuju hayuv anêñ lavuak ba halañ ma kaêk bêñ anônñ halêm anêñ leñ ba elam aêntêk, “Pik lêk hamô Anyô Bêñ lôk anêñ Kilisi baheñij ma Anyô Bêñ tem eyabiñ wak nômbêñ intu sapêñ.”

¹⁶Ma avaka 24 takatu ba êmô iniñ loj eyabiñ avômalô hamô Wapômbêñ thohavloma êkôm ba maleñ halôk ma êv yer hadêñ Wapômbêñ. ¹⁷Ma enañ, “Anyô Bêñ Wapômbêñ Lôklokwañ Anônñ, lêk hômô ma sêbôk oda hômô aêñ. Mavi anônñ ek lêk hoyabiñ nômkama sapêñ hathak anêm lôklokwañ.

* 11:1: Ese 40:3; Sek 2:1-2 * 11:2: Luk 21:24; ALK 13:5 * 11:4: Sek 4:3,11-14 * 11:5: 2Sml 22:9; Sng 97:3
 * 11:6: Kis 7:17-20; 1Sml 4:8; 1Kiñ 17:1 * 11:7: Dan 7:21; ALK 12:17; 13:7; 17:8 * 11:8: Luk 13:34 * 11:11: Ese 37:5,10 * 11:12: 2Kiñ 2:11 * 11:13: ALK 6:12; 16:18 * 11:14: ALK 9:12 * 11:15: Kis 15:18; Sng 10:16; Dan 2:44; 7:14

18* Avômalô daluk leñjmanij ek o,
 ma doñtom anêm lemmanij lêk hayô.
 Anêm waklavôn hayô ek undum abô ek avômalô ñama.
 Êñ ma tem nêm iniñ vuli mavi êndên anêm ñê ku plopet lôk anêm avômalô matheñ
 takatu ba elañô anêm abô, avômalô bêñ lôk avômalô yaô.
 Wakma hayô ek nimbuliñ avômalô takatu ba ibuliñ pik.”
 19* Ma Wapômbên anên unyak matheñ atu ba hamô leñ anên abôlêk hakyav ba yahayê
 alapa tabô hamô unyak matheñ êñ kapô. Ma damak hêv lôk pôk lôk kakalu bêñ lôk duviañ
 lôk ôthôm valokwañ hatôm ais hêv yak halôk.

12

Avi lo Wa bomañ

1 Ma lavônij bêñ te havova hêk leñ: avi te hamô ma wak hawê haveñ yani hatôm sôp
 ma hatak vakapô luvi hayô hamiñ ayôn. Ma vuliñ laumiñ ba lahavuju hamiñ wakadôk
 hatôm kiñ iniñ kuluj. 2* Yani hasaberj ba halarj ek embathu.

3* Ma lavônij yañ habitak leñ: Wa thalaleñ bomañ bêñ te ba anên wakadôk baherji ba
 lahavuju ma wakadôk lôkthô ma kiñ iniñ kuluj hamô. Ma wakadôk yakik hatôm laumiñ
 hamô. 4* Ma layuk havalu vuliñ ôdôn te lô ba havalonj ba habi halêm pik. Ma Wa bomañ
 bêñ atu hamiñ avi atu ba hapesañ i ek embathu anên thohavloma ek havathu ma enjañ
 amena êñ ketheñ oyañ. 5* Êñ ma avi êñ havathu namalô atu ba tem eyabiñ avômalô
 pik sapên lôklokwañ esak yani bañ malaiñ. Aên ba ketheñ oyañ ma ewa yani ba i daku
 Wapômbên atu ba hamô anên loñ hayabiñ avômalô. 6 Ma avi êñ hasôv ba hi loñ thiliv
 atu ba Wapômbên bôk hapesañ yôv ek eyabiñ yani êtôm wak 1,260.

7* Ma vovak bêñ hêk malak leñ ba Maikel lôk anên añela ik vovak hadên Wa bomañ bêñ
 atu. Ma Wa atu lôk anên añela imiñ viyañ ba ik vovak êñ. 8 Ma Wa anên lôklokwañ miñ
 hatôm ami. Ba intu miñ hatôm êmô malak leñ esak loñbô ami. 9* Aên ba êv Wa bomañ
 bêñ êñ lôk anên añela vê hêk malak leñ ba ekaliv i êlêm pik. Yani ma umya bôsêbôk ba
 elam nena ñgôk Bên ma Sadañ. Yani hathak hasau avômalô pik sapên. 10* Ma yahalarjô
 kaêk te anên leñ ba hanañ, “Lêk ma alalôaniñ Wapômbên hêv alalô bulubiñ ma anên
 lôklokwañ habitak yañ ba yani hamô hatôm kiñ. Ma anên Kilisi hadum ku athên bêñ ek
 malê nena añela lêk ibi ôpatu ba hanañ aiyañ thêlô bêñ hamô Wapômbên thohavloma
 bôlôvôn lo wak halôk pik. 11 Thêlô êmô yani lu hathak Boksipsip Nakaduñ anên thalaleñ
 lôk Wapômbên anên abô takatu ba thêlô enañ. Thêlô imiñ lôklokwañ ba miñ êkô ek
 avômalô nijik thêlô vônô ami. 12* Aên ba môlô avômalô leñ lemimmavi. Ma doñtom
 malaiñ ek pik lo ñgwêk ek malê nena Sadañ lêk halôk ba hathôk ek môlô. Yani lamaniñ
 kambom ek malê nena yani hayala nena anên waklavôn lêk bidonj.”

13 Wa bomañ bêñ atu hayala nena lêk ibi yani halêm pik ba halupuniñ avi atu ba
 havathu okna atu. 14* Ma doñtom Wapômbên hêv menak jeñ bok anên banik luvi hadên
 avi êñ ek yani eyovak ba ni loñ atu ba bôk epesañ yôv ek neyabiñ yani êtôm sondabên lô
 ma wata te imbiñ ek miñ Wa imbuliñ yani ami. 15 Ma Wa havululup ñañ ba hatôm ñañ
 bêñ te habitak yani abôlêk ba haveñ avi êñ yam ek enja yani ba ni. 16 Ma doñtom pik
 hêv avi êñ sa ba hakyav abôlêk ba hanum ñañ êñ sapên. 17* Êñ ma Wa lamaniñ kambom
 hathak avi êñ ba hi ek injik vovak êndên avi êñ anên avômena vi. Thêlô ma ñê takatu
 ba esopa Wapômbên anên abô balabuñ lôk enañ iniñ êvhaviñ atu hathak Yisu bêñ. 18 Ma
 Wa hamiñ ñgwêk anên thathe dañ.

* 11:18: Sng 110:5; 115:13; Lom 2:5; ALK 20:11-13 * 11:19: Hib 9:4; ALK 8:5; 15:5; 16:21 * 12:2: Mai 4:10
 * 12:3: Dan 7:7 * 12:4: Dan 8:10 * 12:5: Sng 2:9; Ais 7:14; 66:7; ALK 19:15 * 12:7: Jut 9 * 12:9: Stt
 3:1,14; Luk 10:18; 22:31; ALK 20:2 * 12:10: Jop 1:9-11; Sek 3:1 * 12:12: Ais 44:23; 49:13 * 12:14: Dan 7:25;
 12:7 * 12:17: ALK 11:7

13

Alim bomaņ anêj ŋgwêk

¹ *Ma yahayê alim bomaņ te habitak ŋgwêk. Yani wakadôk baherjvi ba lahavuju ba anêj yakik laumiņ hamiņ wakadôk. Ma kiņ iniņ kuluņ laumiņ hamô anêj yakik. Ma wakadôk takatu ma eto abôma hathak Wapômbêj nena, “Yada ma Wapômbêj”. ² *Ma alim bomaņ atu ba yahayê hatôm avuņ nyau bomaņ bêj te ma va hatôm avuņ bea va ma abôlêk ma hatôm avuņ laion te abôlêk. Ma Wa bomaņ bêj atu hêv anêj lôklokwaņ lôk anêj loj hayabiņ avômalô lôk athêj bêj hadêj alim bomaņ êj. ³ *Ma yahayê wakadôk te inaņ bôk ik vônô ba pôpô bêj te hêk ma doņtom bôk hayôv. Ba intu avômalô pik sapêj esoj kambom ba esopa yani. ⁴ Ma thêlô êv yej hadêj Wa bomaņ bêj atu ek malê nena yani hêv anêj athêj bêj hadêj alim bomaņ êj. Ma thêlô êv yej hadêj alim bomaņ êj ba enaņ, “Opalê hatôm alim bomaņ êntêk ma hatôm injik vovak êndêj yani? Mi anôj.” ⁵ *Wapômbêj hatak alim bomaņ êj ek êmbôi ba enaņ abômapopak esak yani lôk eyabiņ avômalô êtôm ayôj 42.*

⁶ Ma alim bomaņ êj hanaņ abô kambom hathak Wapômbêj da lôk anêj athêj lôk anêj unyak mathej lôk ŋê takatu ba êmô malak lej. ⁷ *Ma Wapômbêj hatak yani ek injik vovak êndêj anêj avômalô mathej ba nênem yak. Ma enja athêj ek eyabiņ avômalô ôdôj lomaloma lôk lejviņkupik lomaloma lôk abô lomaloma ma pik lomaloma sapêj. ⁸ *Ma avômalô pik lôkthô atu ba iniņ athêj miņ hêk kapya lôkmala ami hadêj sêbôk ba miņ Wapômbêj hapesaņ pik lo lej ami denaņ ma tem nênem yej êndêj alim bomaņ êj. Kapya lôkmala êj ma Boksipsip Nakaduņ atu ba bôk ik vônô anêj kapya.

⁹ Opalê atu ba lôk lëndôj ma endanô abô êntêk. ¹⁰ *Wapômbêj hatak anyô te ek ni koladôj ma tem yani ni koladôj. Wapômbêj hatak anyô te ek nijik yani vônô esak biņ vovak ma tem nijik yani vônô esak biņ vovak. Ba nôm êj habitak ma avômalô mathej lôkthô nimiņ lôklokwaņ ma nebaloj iniņ êvhaviņ loj majaņ.

Alim bomaņ anêj pik

¹¹ Ma yahayê alim bomaņ yaņ habitak anêj pik kapô ba halêm yaि. Ma anêj yakik lokwaņju hatôm boksipsip nakaduņ. Ma doņtom hanaņ abô hatôm Wa bomaņ bêj atu. ¹² Yani hawa alim bomaņ môj anêj lôklokwaņ ek indum anêj ku. Yani hadum ba avômalô pik sapêj êv yej hadêj alim bomaņ môj atu ba bôk ik vônô ma doņtom anêj palê bôk hayôv. ¹³ *Ma yani hadum lavôņiņ lôkmaņgiņ lomaloma ba bêj te ma atum hathaņ ba hêv yak anêj lej ba halêm pik ba avômalô sapêj êyê. ¹⁴ Ma etak yani ek indum lavôņiņ takêj esak alim bomaņ yaņ môj anêj athêj ba esau avômalô pik. Yani hanaņ ek avômalô nepesaņ alim bomaņ môj anêj dahô te ek nênem athêj bêj êndêj ôpatu ba bôk ik vônô hathak biņ vovak ma doņtom hamô lôkmala denaņ. ¹⁵ Ma etak yani ek iyuv auk êndôk alim bomaņ môj anêj dahô ek dahô êj enaņ abô. Ma avômalô takatu ba miņ êv yej hadêj dahô êj ami, ma tem nijik thêlô vônô. ¹⁶ *Ma yani hapôviņ avômalô lôkthô ek neja lêlêyaņ ênjêk baheņiņ vianôj mena ênjêk luvôņiņ. Avômalô athêj bêj lôk athêj mi ma ŋê valu bêj lôk ŋê valu mi ma ŋê takatu ba êmô alaņsi vibiņ lôk ŋê takatu ba alaņsi mi lôkthô neja lêlêyaņ êj. ¹⁷ Avômalô takatu ba lêlêyaņ mi miņ hatôm nênem vuli nômkama lôk nênem iniņ nômkama ek anyô vi nênem vuli ami. Lêlêyaņ êj ma alim bomaņ anêj athêj ma anêj athêj anêj lavôj. ¹⁸ Lêlêyaņ êj anêj ôdôj ma hamô kapô anôj. O anyô lôkkauk bêj, êj ma undum ku ek oyala alim bomaņ atu anêj lêlêyaņ êj anêj ôdôj. Lêlêyaņ êj ma anyô te anêj lêlêyaņ. Ma ôpêj anêj lêlêyaņ êj ma hatôm 666.

* 13:1: ALK 12:3; 17:3,7-12 * 13:2: Dan 7:4-6 * 13:3: ALK 17:8 * 13:5: Dan 7:8,25; 11:36; ALK 11:2 * 13:5: Ayôj 42 ma hatôm wak 1,260 (12:6) ma hatôm sondabêj lô ma wata te (12:14). * 13:7: ALK 11:7 * 13:8: Sng 69:28; ALK 17:8; 20:12,15; 21:27 * 13:10: Jer 15:2; 43:11; ALK 14:12 * 13:13: 1Kiņ 18:24-39; Mat 24:24; ALK 19:20 * 13:16: ALK 14:9-11; 16:2; 20:4

14

Boksipsip Nakaduŋ lôk anêj avômalô

¹ Ma yahayê hathak loj bô ma Boksipsip Nakaduŋ atu hamiŋ dum Saion ma avômalô hatôm 144,000 imiŋ haviŋ yani. Ma anêj athêj lôk Lambô anêj athêj bôk eto yôv hêk thêlônij luvônij. ² *Ma yahalaŋô thêlônij kaêk halêm anêj lej hatôm ŋambô diŋdiŋ ma hatôm kakalu bêj hêv yak. Kaêk êj ma hatôm avômalô êv yej gita. ³ *Thêlô êv yej lukmuk te hêk Anyô Bêj anêj loj hayabiŋ avômalô lôk hêk nô m lôkmala ayova lôk avaka takatu maleŋij. Anyôla miŋ hatôm eyala yej êj ami, ma avômalô 144,000 takatu ba bôk Anyô Bêj hêv vuli i yôv hêk pik iyom intu eyala. ⁴ Thêlô ma ŋê takatu ba miŋ bôk eyov avi ami ek malê nena thêlô itip majaŋ. Thêlô esopa Boksipsip Nakaduŋ havej loj nômbêj atu ba yani hi. Wapômbêj hêv thêlô vuli hêk avômalô pik malêvôn ma thêlô ibitak hatôm da môj ek Wapômbêj lôk Boksipsip Nakaduŋ. ⁵ Abôyaŋ te miŋ hale thêlô veŋj bôlêk ami lôk kambom mi hêk Wapômbêj ma.

Ajela lokwaŋlô iniŋ abô

⁶ Ma yahayê ajela yaŋ hayovak havej lejlêvôn. Yani havalonj Abô Mavi atu ba hamô hatôm wak nômbêj intu sapêj ek enaŋ êndêj avômalô anêj pik lomaloma lôk ôdôn lomaloma ma abô lomaloma lôk lejviŋkupik lomaloma sapêj. ⁷ Ma yani halam kaêk nena, “Nôkô Wapômbêj ma nô nê m athêj lôkmaŋij êndêj yani ek malê nena waklavôn nindum abô lêk hayô. Nônê m yej êndêj yani atu ba hapesaŋ pik lo lej ma ŋgwêk lo ŋaŋ sapêj.”

⁸ *Yôv ma ajela te ju hayô ma hanaŋ, “Hêv yak, hêv yak. Malak lôk athêj bêj Babilon hêv yak. Yani bôk hadum ba avômalô pik lôkthô inum anêj waiŋ lôklokwaŋ ba elo molo ba idum sek lomaloma.”

⁹ *Ma ajela te lô havej thai yam hayô ma halam lôklala aêntêk, “Anyô late hêv yej hathak alim bomaŋ atu lôk anêj dahô atu ba epesaŋ ma hawa anêj lêlêyaŋ hêk uvôn mena baŋ, ¹⁰ *êj ma tem yani inum Wapômbêj anêj lamanij êtôm waiŋ. Waiŋ êj ma daluk ba maniŋ bomaŋ. Ôpatu ba hanum ma tem enja vovaŋ bêj ênjêk ajela lôk Boksipsip Nakaduŋ maleŋij ba atum valu solpa tem esaŋ yani. ¹¹ *Ma atum atu ba hêv vovaŋ hadêj thêlô anêj yova tem esak ba ni wak nômbêj intu sapêj. Thêlô takatu ba êv yej hadêj alim bomaŋ lôk anêj dahô atu ba epesaŋ ba ewa anêj athêj anêj lêlêyaŋ tem miŋ neja lovak dokte ami.” ¹² *Aêj ba avômalô mathej takatu ba esopa Wapômbêj anêj abô balabuŋ lôk êvhaviŋ Yisu ma nebalonj iniŋ êvhaviŋ loj ba nimiŋ lôklokwaŋ.

¹³ Ma yahalaŋô abô te anêj lej hanaŋ, “Oto aêntêk, ‘Lêk ba hi ma ŋê takatu ba esopa Yisu ba ema tem nê m mavi.’” Ma Lovak Mathej hik abô êj loj haviŋ nena, “Avanôn, thêlônij kobom mavi tem ni imbiŋ thêlô ba intu tem neja lovak esak iniŋ ku malaiŋ.”

Ewa pik anêj nô m anôn

¹⁴ *Yahamô ma yahayê anyô te hayô hamô buliv thapuk. Yani hatôm anyô te nakaduŋ. Yani hakôk kulonj gol ma havalonj biŋ kamuŋ te ba ma kambom. ¹⁵ Ma ajela yaŋ hale yaŋ anêj unyak mathej atu ma halam kaêk hadêj ôpatu ba hamô buliv ba hanaŋ, “Onja anê m biŋ kamuŋ ba onde nô m esak ek malê nena waklavôn neja nô m anêj anôn lêk hayô.” ¹⁶ Êj ma ôpatu ba hamô buliv havalij anêj biŋ halôk pik ba hadabêj pik anêj nô m anôn lôkthô ba hasup hathak donjom ba hawa.

¹⁷ Ma ajela yaŋ hale unyak mathej atu ba hamô malak lej ba hawa biŋ kamuŋ ba ma kambom hatôm anyô hamônj hawa. ¹⁸ *Ma ajela yaŋ atu ba hayabiŋ atum êbôk da hale yaŋ ba halam kaêk bêj hadêj ajela havalonj biŋ lôk ma atu nena, “Onja anê m biŋ ba odabêj yak waiŋ anêj maŋgayak takatu ba hamô pik ek malê nena anêj anôn bôk hayôk

* 14:2: ALK 1:15; 19:6 * 14:3: Ais 42:10; ALK 5:9; 7:4 * 14:8: Ais 21:9; Jer 51:7-8; ALK 17:2; 18:2,3 * 14:9: ALK 13:12-17 * 14:10: Stt 19:24; Sng 75:8; Ais 51:17,22; Jer 25:15-16; Ese 38:22; ALK 16:19; 20:10 * 14:11: Ais 34:10 * 14:12: ALK 13:10 * 14:14: Dan 7:13 * 14:18: Jol 3:13

yôv ba usup esak dojtom.” ¹⁹ Êj ma yani haveli anêj biy hayô pik ma hasup yak waij anôj hathak dojtom ba hatak halôk loj evak waij anôj pesa ek neja anêj thôk. Loj êj ma Wapômbêj anêj loj lamaniy. ²⁰ *Hamô malak bêj viyaij ma evak yak waij anôj pesa hamô loj evak pesa ba halom ba hale abyaj. Ma avômalô iniy thalaley hanjasô halôk pik ba hasuj aleba hayô bokhos abôlêk ma anêj bêj ma hatôm 300 kilomita.

15

Malaij anêj day

¹ Ma yahayê nômbithi bêj yaj hêk lej ba yahason kambom. Nôm êj ma aêntêk: ajele baherji ba lahavuju evaloj nômbithi malaij anêj day baherji ba lahavuju ek malê nena Wapômbêj anêj lamaniy lêk anêj day. ² Ma yahayê nômlate hatôm ngwêk ba thêthê mavi hatôm liyali ba eyelay haviy atum. Ma jê takatu ba lejijvidoj ba miy etak iniy êvhaviy ami ba intu êmô alim bomañ lôk anêj dahô atu ba epesaj lôk anêj athêj anêj lêlêyay lu, thêlô imiy ngwêk day ba ewa yej gita atu ba Wapômbêj hêv hadêj thêlô.

³ *Ma êv Wapômbêj anêj anyô ku Mose lôk Boksipsip Nakaduj iniy yej ba êv nena, “Anyô Bêj Wapômbêj Lôklokway Lôkthô anêj Ôdôj, hudum ku bêj ba intu yêlô asoj kambom.

Anêm kobom ma thêthôj ma avanôj.

O ma kiy atu ba hoyabiy nômkama sapêj hadêj môj anôj ba hi hayô wak nômbêj intu sapêj.

⁴ *O iyom ma mathêj, aêj ba avômalô lôkthô nêmbô anêm athêj ba nêkô ek o. Avômalô sapêj êyê anêm ku ma thêthôj ba intu thêlô tem nêlêm ek nêlêm yej êndêj o.”

⁵ *Vêm ma yahayê hathak lojbô ma malak yej anêj loj mathêj anôj anêj lej hakyav. Wapômbêj anêj abô balabuj atu ba hêv hadêj Mose hêk loj êj. ⁶ Ma ajele baherji ba lahavuju takatu ba ewa malaij baherji ba lahavuju takatu êlêm anêj unyak mathêj kapô ba ele yay. Thêlô iniy sôp ma thapuk ba mabuj mavi ba habi kêdêkêdê ma evajij bokogop gol hawê lawê iniy bôm kabum. ⁷ Ma nômbithi lôkmala ayova takatu te hêv kabum gol baherji ba lahavuju hadêj ajele baherji ba lahavuju takatu. Kabum takêj ma Wapômbêj atu ba hamô lôkmala hatôm wak nômbêj intu sapêj anêj lamaniy halôk ba hayô abôlêk sij. ⁸ *Ma Wapômbêj anêj lôkmangij lôk anêj lôklokway anêj yova hava unyak mathêj kapô sij ba anyô late miy hatôm imbitak êyô unyak mathêj êj kapô ami endebe ajele baherji ba lahavuju takatu iniy malaij baherji ba lahavuju takatu ende êndôk am.

16

Ajele engasô malaij hatôm baherji ba lahavuju halôk pik

¹ Ma yahalañ kaêk halêm anêj unyak mathêj ba hanañ hadêj ajele baherji ba lahavuju takatu aêntêk, “Unu noñjasô Wapômbêj anêj lamaniy atu ba hamô kabum baherji ba lahavuju êndôk pik.”

² *Ajele môj hi ma hanjasô anêj kabum halôk pik ba habitak palê bêj ba vovan kambom ba hatêto avômalô takatu ba ewa alim bomañ anêj lêlêyay lôk êv yej hadêj anêj dahô atu ba epesaj.

³ *Ma ajele te ju hi hanjasô anêj kabum halôk ngwêk ba habitak hatôm anyô nana iniy thôk mandaliy. Ma nômkama takatu ba êmô ngwêk lôkthô ema.

⁴ Ma ajele te lô hanjasô anêj kabum halôk naj bêtj bêtj lôk naj yaônena sapêj ba lôkthô ibitak thalaley. ⁵ Ma yahalañ ajele atu ba hayabiy naj sapêj hanañ,

* 14:20: Ais 63:3; ALK 19:15 * 15:3: Kis 15:1; Sng 111:2; 139:14; 145:17 * 15:4: Sng 86:9; Jer 10:6-7 * 15:5: Kis 38:21 * 15:8: 1Kij 8:10-11; 2Sto 5:13-14; Ais 6:4 * 16:2: Kis 9:10; ALK 13:12-17 * 16:3: Kis 7:17-21

“O Anyô Matherj, lèk hòmô ba bôk hòmô. O ma anyô thêthônj ba intu anêm hudum abô ma thêthônj.

⁶ Thêlô bôk engasô avômalô matherj lôk plopet iniñ thalalej, ba intu hôêv thalalej ek thêlô ninum êtôm iniñ kambom anêj viyañ.”

⁷*Ma yahalañô abô te halêm anêj loj êbôk da ba hanañ nena, “Intu êñ, O Anyô Bêj Wapômbêj Lôklokwañ Lôkthô anêj Ôdônj, ba holañô abô ba hôêv vovañ viyañ, êñ ma thêthônj anônj.”

⁸Ma aña te ayova hañgasô anêj kabum halôk wak ma Wapômbêj hatak wak ek imbi lôklokwañ ba êmbôk avômalô êtôm atum hathañ i. ⁹*Êñ ma wak hathañ avômalô ba êyôk bubulik ba esokwañ Wapômbêj ek malê nena yani ma malaiñ nômbêj êñ anêj ôdônj. Ma doñtom thêlô miñ ele kapôlônjij liliñ ba êv athêj lôkmañgiñ hadêj yani ami.

¹⁰*Ma aña te baheñvi hañgasô anêj kabum halôk alim bomañ anêj loj hayabiñ avômalô ba momañiniñ bêj hayô anêj loj lôkliñyak. Êñ ma avômalô ethañ dahalañij ek malê nena vovañ kambom. ¹¹Ma thêlô esokwañ Wapômbêj leñ hathak vovañ lo palê, ma doñtom miñ ele kapôlônjij liliñ ba esopa Wapômbêj ami.

¹²*Ma aña te baheñvi ba lahavute hañgasô anêj kabum halôk ñañ bêj Yupletis ba ñañ êñ hamoma ek epesañ lojônê ek kiñ takatu ba tem nêlêm anêj loj wak hathak. ¹³Êñ ma yahayê ñgôk lelaik lokwañlô hatôm kôkwêk êlêm ele Wa bomañ bêj atu abôlêk lôk alim bomañ atu abôlêk ma plopet abôyañ atu abôlêk. ¹⁴*Thêlô ma ñgôk ba idum lavônjij lomalama. Thêlô i ek nisup kiñ sapêj esak doñtom ek nijik vovak. Vovak êñ tem imbitak êndêj Wapômbêj Lôklokwañ Anônj anêj waklavônj bêj.

¹⁵*“Odañô! Tem yasôk kethêj êtôm anyô vani. Ôpatu ba hêv lêlê ba anêj sôp hamô haviñ yani ma tem êmô mavi ek malê nena tem yani miñ emberj kôlôlônj ba mama ami.”

¹⁶*Êñ ma ñgôk lô atu isup kiñ sapêj ethak doñtom halôk loj te atu ba elam hathak abô Hiblu nena Amagedoñ.

¹⁷Ma aña te baheñvi ba lahavuju hañgasô anêj kabum halôk leñlêvônj ba kaêk bêj te halêm hale unyak matherj anêj loj hayabiñ avômalô nena, “Lêk yôv!” ¹⁸*Êñ ma damak hêv ma kakalu hik ba pôk lôklala hayô hamô ba hayô hamô. Ma duviañ bêj te hayô ba miñ bôk aêj habitak pik ami ek malê nena duviañ êñ ma hayôkwiñ lôklokwañ kambom anônj. ¹⁹*Ma malak bêj Babilon hapup hi ôdônj lô ma avômalô lodônjlodônj iniñ malak bêjbêj êv yak. Wapômbêj lahabi malak bêj Babilon anêj sek ba intu hêv waiñ lañaña kambom hadêj yani. ²⁰*Ma ñgavithôm lôk dumlolê sapêj i ba mi. ²¹*Ma ôthôm valokwañ hatôm ais halôk anêj leñ ba hik avômalô. Ôthôm ais êñ anêj malaiñ ma hatôm 50 kilo. Ba intu avômalô esokwañ Wapômbêj hathak nôm malaiñ êñ ek malê nena nôm êñ ma malaiñ bomañ.

17

Avi lôk athêj hathak sek waliliñ hawa vuli kambom

¹*Ma aña baheñvi ba lahavuju takatu ba ewa kabum malaiñ baheñvi ba lahavuju te halêm hadêj ya ma hanañ, “Ôlêm, tem yangik avi lôk athêj hathak sek waliliñ anêj vovañ atu ba tem enja anêj vuli thô êndêj o. Yani hayô hamô ñañ bêj anônj vôv. ²*Kiñ pik ethak idum sek haviñ yani ma avômalô pik inum anêj yak waiñ sek haviñ ba ibitak molo.”

³*Vêm ma Lovak Matherj hakôk ya liñ ba aña êñ hawa ya ba hi loj thiliv. Ma yahayê avi te hayô hamô alim bomañ thalalej te. Abôma lomalama hathak Wapômbêj hatêtô

* 16:7: Sng 19:9; ALK 15:3 * 16:9: ALK 9:20-21 * 16:10: Kis 10:22; Ais 8:21-22 * 16:12: Ais 11:15 * 16:14: ALK 19:19 * 16:15: Mat 24:43-44; ALK 3:3 * 16:16: Sek 12:11 * 16:18: ALK 4:5; 8:5 * 16:19: ALK 14:10 * 16:20: ALK 6:14 * 16:21: Kis 9:23-24; ALK 11:19 * 17:1: Jer 51:12-13 * 17:2: Ais 23:17; Jer 51:7; ALK 14:8 * 17:3: ALK 13:1

alim êj lijkupik sapêj ma anêj wakadôk ma baherji ba lahavuju ma yakik laumi. ^{4*} Ma avi êj hapuk sôp bôsok lôk thalalej hatôm jê valu bêj ma evanjij nôk kêdêkêdê epesaj hathak gol lôk valu kêkêlô lôk kômkom. Yani havalonj tase gol ma nôk ôvathek lomaloma lôk anêj sek walilij anêj lôngôlôn halok ba hayô sij. ⁵ Athên loj kapô te ma eto hêk uvov nena,

“Malak lôk athên bêj Babilon,
avi sek walilij ini j talêbô,
ma kobom ôvathek pik sapêj ini j talêbô.”

^{6*} Ma yahayê avi êj hanum jê matherj lôk jê takatu ba enaj abô avanônj hathak Yisu ini j thalalej ba intu halo molo hatôm hanum waij bêj anônj.

Yahayê yani ba yahasonj kambom. ^{7*} Êj ma anjela hanaj hadên ya aêntêk, “Aisê ka hosonj kambom? Tem yanaj avi êj lôk alim bomanj lôk wakadok baherji ba lahavuju lôk yakik laumi j takatu ba hawa yani anêj ôdônj bêj êndên o. ^{8*} Alim bomanj atu ba hôyê ma bôk hamô ma lêk mi j hamô ami ma tem etak Viv atu ba ni ek nimbulij yani. Avômalô pik takatu ba ini j athên mi j hamô kapyia lôkmala hadên sêbok atu ba Wapômbênj mi j hapesaj pik ami denaj, thêlô tem nêgê alim bomanj êj ba nesonj kambom ek malê nena yani bôk hama yov.

⁹ “Jê lôkauk ma tem neyala nôk êj anêj ôdônj ma aêntêk: Wakadok baherji ba lahavuju êj ma hatôm dum baherji ba lahavuju atu ba avi êj hayô hamô loj. ¹⁰ Ma anêj ôdônj yaj nena ki j baherji ba lahavuju, ba baherji bôk êv yak yov, ma te êntêk hamô, ma te ma mi j habitak ami denaj. Yani habitak ma tem êmô bidojna iyom. ¹¹ Ma alim bomanj atu ba bôk hamô ma lêk mi, yanida hatôm ki j te baherji ba lahavulô. Yani habitak anêj ki j baherji ba lahavuju takatu ini j. Ba tem ni ek nimbulij yani.

^{12*} “Yakik laumi j takatu ba hôyê ma ki j laumi j. Thêlô mi j bôk ewa ini j athên ami denaj, ma dojtom thêlô tem neja athên êtôm ki j imbi j alim bomanj êtôm wak te iyom. ¹³ Thêlô tem ini j auk dojtom ma nênem ini j lôklokwanj lôk ini j athên êndên alim bomanj. ¹⁴ Thêlô tem nijik vovak êndên Boksipsip Nakaduj, ma Boksipsip Nakaduj tem êmô thêlô lu ek malê nena yani ma jê bêjbênj ini j Anyô Bênj ma ki j ini j Ki j. Ma jê takatu ba bôk halam lôk hatak i yov ba êvhavij yani deda j tem nêmo imbi j yani.”

¹⁵ Ma anjela atu hanaj hadên ya aêntêk, “Naj atu ba hôyê ma avi sek walilij hayô hamô ma hatôm avômalô lodôjlodônj lôk avômalô lubujlubuj lôk pik sapêj lôk abô sapêj. ^{16*} Yakik laumi j lôk alim bomanj atu ba hôyê, thêlô tem lejijjaja esak avi sek atu ma tem nimbulij yani ba imi j kôlôlônj. Thêlô tem nejan anêj vathiap ma nêmbok yani esak atum. ¹⁷ Nôm êj habitak ek malê nena Wapômbênj da hatak anêj auk êj halok thêlô kapôlônij ek thêlô ini j auk dojtom ba nênem ini j loj lôkli jyak êndên alim bomanj ek nindum anêj ku atu ba yani lahavij ende ba Wapômbênj anêj abô sapêj injik anônj am. ¹⁸ Ma avi atu ba hôyê ma malak lôk athên bêj atu ba hayabi j ki j pik lôkthô.”

18

Babilon hêv yak

¹ Yov ma yahayê anjela yaj halok ba halêm anêj malak lej ba anêj lôklokwanj bêj anônj ma anêj deda habi hayôhêk pik lôkthô. ^{2*} Ma yani halam kaêk lôklala ba hanaj, “Hêv yak, hêv yak, malak lôk athên bêj Babilon hêv yak.

Loj êj lêk ngathini j ba avômalô lêk mi ba ngok lelaik lôk menak kambom lomaloma iyom êmô loj êj.

³ Ek malê nena Babilon ma hatôm avi sek te ba avômalô pik lôkthô inum anêj waij lôklokwanj ba elo molo ba idum sek lomaloma.

Ma ki j pik lôkthô ethak idum sek havi j yani.

* 17:4: Jer 51:7; ALK 18:16 * 17:6: ALK 18:24; 19:2 * 17:7: ALK 13:1 * 17:8: Dan 12:1; ALK 11:7; 13:7
* 17:12: Dan 7:7,24 * 17:16: ALK 18:8 * 18:2: Ais 13:21; 34:11-14; Jer 50:39; ALK 14:8

Avi êṅ hathak hêv iniṅ nômka mavi bêṅ anôṅ vuli wak nômbeṅ intu sapêṅ ba intu pik iniṅ ṅê eyabiṅ nômka ibitak ṅê lôk athêṅ bêṅ hathak valuseleṅ.”

- ⁴* Ma yahalaṅô kaêk yaṅ halêm anêṅ leṅ ba hanaṅ,
 “Yenaṅ avômalô, notak loṅ intu ma nôlêm yaṅ
 ek miṅ nosopa anêṅ kobom kambom lôk noja anêṅ malaiṅ ami.
- ⁵* Ek malê nena anêṅ sek lêk hatôm dumlolê daim te ba hi leṅ ba Wapômbêṅ miṅ lapaliṅ
 anêṅ kambom êṅ ami.
- ⁶* Nônêm malaiṅ êndêṅ yani êtôm atu ba bôk hêv hadêṅ avômalô vi,
 lôk nokapo vi êyômô loṅ imbiṅ.
 Ma waiṅ lôklokwaṅ atu ba bôk hangasô ek avômalô inum,
 ma nokapo vi êyômô loṅ imbiṅ ek inum.
- ⁷* Yani bôk habam i ba hamô lôk lamavi hathak anêṅ nômka bêṅ anôṅ,
 êṅ ma nônêm vovaṅ lôk malaiṅ êtôm sêbôk atu ba yani habam i.
 Hatôm intu hanaṅ halôk yanida kapô nena,
 ‘Ya kwini ba yahamô loṅ neyabiṅ avômalô. Ya miṅ avi tôp ami ma miṅ hatôm yandaṅ
 asêṅ malêṅ êtôm avi tôp ami ma mi.’
- ⁸* Aêṅ ba malaiṅ bêṅ lomalomama tem êpôm yani ketheṅ oyaṅ.
 Anyô Bêṅ Wapômbêṅ atu ba hadum abô ek yani ma lôklokwaṅ. Ba intu ṅama lôk
 asêṅ ma bôm bêṅ tem êpôm yani ma atum tem esaṅ yani ba kabukla.”
- ⁹* “Ma kiṅ pik takatu ba bôk idum sek haviṅ yani lôk êyô êmô anêṅ nômka bêṅ
 anôṅ loṅ tem nêgê anêṅ atum yova ba nedaṅ asêṅ malêṅ esak yani. ¹⁰ Thêlô êkô hathak
 yani anêṅ vovaṅ ba imiṅ daim ba elaṅ,
 “‘Ai, ai, malak lôk athêṅ bêṅ Babilon, o ma malak lôklokwaṅ.
 Ma ketheṅ oyaṅ ma anêm sek anêṅ vovaṅ lêk hapôm o.’
- ¹¹* “Ma pik anêṅ ṅê eyabiṅ nômka nênem vuli elaṅ asêṅ malêṅ bêṅ hathak yani
 ek malê nena anyô late miṅ hêv vuli thêlôniṅ nômka hathak loṅbô ami. ¹²* Thêlôniṅ
 nômka ma gol lo seleva ma valu vuli bêṅ lôk gwasuṅ ṅgwêk ma sôp kêkêlô lôk sôp
 bôsôk ma sôp thalaleṅ lôk sôp mavi anôṅ haviṅ lôk alokwaṅ ôv mavi lomalomama lôk
 nômka lomalomama epesaṅ hathak bok elepaṅ yakik lo alokwaṅ valuseleṅ bêṅ lôk aey
 ma aey mayav lôk valu kêdêkêdê bêṅbêṅ atu ba ethak elav unyak mavi hathak ¹³ lôk
 kamuṅ vasiṅ mavi ma nôm ôv mavi ma nôm êbôk ba ôv mavi lôk nôm ôv mavi epesaṅ
 hathak alokwaṅ thôk lôk yak waiṅ lôk nôm lêṅlêṅ lo plawa êbôk polom lôk wit eyaṅ ma
 bokmaṅkao ma boksipsip ma bokhos lôk iniṅ yeṅ pik takatu ba êvôv lôk ṅê takatu ba êdô
 hamô ek nênem i vuli, thêlô ma ṅê lôk dahôlôṅiṅ.
- ¹⁴* “Ma ṅê eyabiṅ nômka nênem vuli takêṅ tem nenaṅ nena, ‘Babilon, nôm takatu
 ba lemhaviṅ lêk êv i vê hêk o. Anêm nômka mavi mavi lôk nômka kêkêlô lôkthô
 lêk mi ba miṅ hatôm ôpôm i esak loṅbô ami.’
- ¹⁵* “Ma ṅê takatu ba ewa valu bêṅ hathak nômka takatu ba Babilon êv vuli ma tem
 nêkô ek anêṅ vovaṅ ba nimiṅ daim ¹⁶* ma nedaṅ asêṅ malêṅ nena,
 “‘Ai, ai, malak lôk athêṅ bêṅ,
 bôk ik kwêv kêkêlô mavi, bôsôk lo thalaleṅ,
 ma ik lêlêyaṅ gol lôk valu mavi ma kômkom hathak o,
¹⁷* ma doṅtom nômka kêkêlô bêṅ êṅ lêk mi ketheṅ oyaṅ!’
 “Ma ṅê bêṅ yeṅ ṅgwêk sapêṅ lôk ṅê ethak yeṅ lôk ṅê idum ku hamô yeṅ lôk ṅê sapêṅ
 atu ba idum ku valuseleṅ hamô ṅgwêk tem nimiṅ daim. ¹⁸* Ma nêgê anêṅ atum yova ba

* 18:4: Ais 48:20; Jer 50:8; 51:6,45; 2Ko 6:17 * 18:5: Stt 18:20-21; Jer 51:9 * 18:6: Sng 137:8; Jer 50:15,29; 2Te
 1:6 * 18:7: Ais 47:7-9 * 18:8: ALK 17:16 * 18:9: Ese 26:17; 27:30-35 * 18:11: Ese 27:36 * 18:12: Ese
 27:12-13,22 * 18:15: Ese 27:31,36 * 18:16: ALK 17:4 * 18:17: Ais 23:14; Ese 27:27-29 * 18:18: Ese 27:32

nedaŋ nena, ‘Malak alê yaŋ hatôm Babilon? Ma mi.’ ¹⁹Thêlô ibi pik anêŋ voŋgovaŋ hayô hamô leŋŋkadôk ba elaŋ asêŋ malêŋ nena,

“Ai, ai malak lôk athêŋ bêŋ. Yêlô atu ba awa yeŋ ŋgwêk bôk avôv valu bêŋ hêk yani hathak anêŋ nômkama.

Ai, ketheŋ oyaŋ ma lêk ŋgathiniŋ.’

²⁰*Ŋê leŋ, lemimmavi esak malaiŋ atu ba hapôm yani! Avômalô matheŋ lôk aposel ma plopet, lemimmavi anôŋ.

Yani bôk habuliŋ môlô ba intu Wapômbêŋ hêv vovaŋ êŋ viyaŋ hadêŋ yani.”

²¹*Ma aŋela lôklokwaŋ te hêv valu lôŋgôlôŋ bomaŋ te liŋ ba habi halôk ŋgwêk ba hanaŋ,

“Malak lôk athêŋ bêŋ Babilon, tem nimbi o lôk leŋŋmaniŋ aêŋ iyom ba miŋ hatôm nêpôm o esak loŋbô ami.

²²*Yeŋ beleŋ lôk yeŋ gita lo abiŋ ma lavuak tem miŋ hatôm nedaŋ esak loŋbô êmô o ami. Lôk ŋê takatu ba epesaŋ nômkama hatôm nêpôm esak loŋbô ami.

Ma valu êpôpêk nôm ma tem miŋ pôk esak loŋbô ami.

²³*Atum lam te tem miŋ esaŋ deda esak loŋbô ami.

Anyô lo avi tem miŋ neja i esak loŋbô ami.

Anêm ŋê ewa nômkama ek êv vuli bôk ewa athêŋ bêŋ hêk avômalô pik maleŋŋ.

Oda hosau avômalô pik sapêŋ hathak anêm aloyak.

²⁴*Plopet lôk avômalô matheŋ ma avômalô pik nômbêŋ atu ba bôk ik vônô, êŋ ma oda hoŋgasô iniŋ thalaleŋ. Ba intu malaiŋ êŋ hapôm o.”

19

Avômalô leŋ êbô Wapômbêŋ anêŋ athêŋ

¹Yôv ma yahalaŋô kaêk te hatôm avômalô bêŋ anôŋ voŋvoŋ anêŋ leŋ ba enaŋ, “Aleluya!

Alalôaniŋ Wapômbêŋ iyom hatôm nêpôm avômalô bulubiŋ, ma yani ma lôklokwaŋ lôk athêŋ lôkmaŋŋiŋ anêŋ alaŋ.

²*Ek malê nena yani halaŋô abô ba anêŋ abô ma avanôŋ ma thêthôŋ.

Yani hêv vovaŋ hadêŋ avi sek waliliŋ atu ba hasau avômalô pik ek nindum kambom lomaloma,

ma hik anêŋ ŋê ku leŋkadôk liŋ.”

³Hathak loŋbô ma thêlô enaŋ,

“Aleluya!

Anêŋ atum yova hathak ba hi wak nômbêŋ intu sapêŋ.”

⁴Ma avaka 24 takatu lôk nôm lôkmala ayova atu êv yak halôk biŋ ma êv yeŋ hadêŋ Wapômbêŋ atu ba hamô anêŋ loŋ hayabiŋ avômalô. Ba enaŋ,

“Avanôŋ. Aleluya!”

⁵Ma abô halêm anêŋ loŋ hayabiŋ avômalô ba hanaŋ,

“Môlô atu ba Wapômbêŋ anêŋ ŋê ku

lôk ŋê takatu ba ôkô ek yani,

ma ŋê athêŋ yaô lôk athêŋ bêŋ,

môlô lôkthô nômbô alalôaniŋ Wapômbêŋ.”

⁶*Ma yahalaŋô voŋvoŋ bêŋ hatôm avômalô lubuŋlubuŋ hatôm ŋaŋ bêŋ halaŋ ba pôk ma hatôm kakalu lôklokwaŋ hik hamiŋ ba halam,

“Aleluya,

lêk alalôaniŋ Anyô Bêŋ Wapômbêŋ Lôklokwaŋ hayabiŋ nômkama lôkthô!

* 18:20: Lo 32:43; Ais 44:23; Jer 51:48 * 18:21: Jer 51:63-64; Ese 26:21 * 18:22: Ais 24:8; Ese 26:13 * 18:23: Jer 7:34; 16:9; 25:10 * 18:24: Jer 51:49; ALK 17:6 * 19:2: Lo 32:43; ALK 6:10 * 19:6: ALK 14:2

7* Boksipsip Nakaduñ anêñ waklavôn enja avi lêk halêm
ba yanavi lêk hapôpêk i yôv.

Ba intu alalô nambôi ba leñijmavi ma nanêm athên lôkmanjij êndên yani.

8 Sôp kêkêlô thapuk mabuñ mavi bôk êv yôv hadên avi êñ ek ipuk.”

Sôp kêkêlô thapuk anêñ ôdôn nena avômalô mathên iniñ ku mavi.

9* Ma añela hanañ hadên ya nena, “Oto aëntêk: ñê takatu ba bôk elam i yôv ek nêyô nejan Boksipsip Nakaduñ anêñ waklavôn enja avi anêñ nôm nêmo lôk leñijmavi.” Vêm ma hanañ hadên ya nena, “Êntêk ma Wapômbên anêñ abô avanôn.”

10* Ma yahêv yak hêk yani valuvi ek yanêm yeñ êndên yani. Ma doñtom yani hanañ hadên ya, “Dô! Ya anyô ku hatôm o lôk môlôviyan takatu ba ovaloñ abô atu ba Yisu hanañ bên. Wapômbên hathak hêv abô hadên plopet ek nenañ abô avanôn esak Yisu. Ba intu nêm yeñ êndên Wapômbên iyom.”

Anyô hayô hamô bokhos thapuk

11* Ma yahayê leñ hakyav ba bokhos thapuk te hamiñ. Ma ôpatu ba hayô hamô ba elam nena “Anyô Hasopa Anêñ Abô” ma “Anyô Abô Avanôn”. Yani hathak hadum abô ba hik vovak thêthôn iyom. 12* Yani madaluk hatôm atum dahalañ, ma anêñ wakadôk ma kiñ iniñ kuluñ bên anôn hamô. Athên te eto hêk yani ba anyô te miñ hayala ami, ma yanida iyom hayala. 13* Yani hik kwêv daim te atu ba esoñ halôk thalaleñ. Yani anêñ athên nena, “Wapômbên Anêñ Abô”. 14 Ma ñê vovak anêñ leñ ipuk sôp thapuk mabuñ mavi kêkêlô ba ethak bokhos thapuk ba esopa yani everj yam. 15* Ma biñ vovak ma te hale yani abôlêk ek injik vovak êndên avômalô pik. Yani tem eyabiñ thêlô esak anêñ lôklokwan lôk anêñ kôm aen. Yani tem embak avômalô êtôm evak waiñ anôn pesa ek malê nena Wapômbên Lôklokwan lañaña kambom. 16* Ma anêñ kwêv daim anêñ vavuñ ma eto athên hayôhêk aëntêk, “Kiñ iniñ Kiñ ma ñê bêñbên iniñ Anyô Bên.”

17* Ma yahayê añela te hamiñ wak ba halam kaêk lôklala ba hanañ hadên menak nômbên atu ba eyovak everj leñlêvôn nena, “Wapômbên hapôpêk nômbên ba nôlêm nosak doñtom 18 ek oñgwan kiñ lôk ñê vovak laik ma ñê lôklokwan lo bokhos lôk ñê takatu ba êyômô lôk avômalô lôkthô iniñ vathiap. Ma oñgwan ñê takatu ba êmô alañsi vibiñ lôk ñê takatu ba alañsi mi ma ñê bêñbên lôk ñê yaônena iniñ vathiap.”

19 Ma yahayê alim bomañ atu lôk pik iniñ kiñ lôk iniñ ñê vovak ethak doñtom ek nijik vovak êndên bokhos anêñ alañ lôk anêñ ñê vovak. 20* Ma evaloñ alim bomañ lôk plopet abôyan. Plopet abôyan bôk hadum lavônij hathak alim bomañ anêñ lahaviñ ba hasau avômalô takatu ba ewa alim bomañ anêñ lêlêyan ba êv yeñ hathak anêñ dahô atu ba epesañ. Êñ ma ibi plopet abôyan lôk alim bomañ halôk atum kasukthôm atu ba hathañ hathak atum valu solpa. 21 Ma ik ñê vovak vi atu ba êmô denañ vônô hathak biñ vovak atu ba hale ôpatu ba hayô hamô bokhos abôlêk. Ma menak sapên eyañ iniñ vathiap ba leñijvihak.

20

Sadañ hamô koladôn hatôm sondabên 1,000

1* Ma yahayê añela te halôk anêñ malak leñ ba halêm. Yani hawa Viv abôlêk atu anêñ vovaleñ lôk havalon yak señ bên te hêk yani bañ. 2-3* Ma havalon Wa bomañ bên atu loñ. Wa êñ ma umya bôsêbôk atu ba anêñ athên nena Sadañ, yani ma ngôk iniñ anyô bên. Ba hakak va lo bañ loñ ba habi halôk Viv atu ma hik abôlêk siñ ma hakak loñ ba hamô hatôm sondabên 1,000 ek miñ yani esau avômalô pik esak loñbô ami endeba êtôm

* 19:7: Ais 61:10; ALK 21:2 * 19:9: Mat 22:2 * 19:10: Ap 10:25-26; ALK 22:8-9 * 19:11: Sng 96:13; Ais 11:4; ALK 1:5; 6:2 * 19:12: Dan 10:6; ALK 1:14; 2:17 * 19:13: Ais 63:1-3; Jon 1:1,14 * 19:15: Sng 2:9; ALK 1:16; 14:20 * 19:16: ALK 17:14 * 19:17: Ese 39:17-20 * 19:20: ALK 13:12-17; 20:10 * 20:1: ALK 9:1 * 20:2-3: Stt 3:1; ALK 12:9

sondabêṅ 1,000 atu anêṅ daṅ am. Vêṁ ma Wapômbêṅ tem nêṁ yani ende yaiṅ ba êṁô bidorṅna iyom.

⁴*Ma yahayê ṅê bêṅbêṅ iniṅ loṅ eyabiṅ avômalô lôk ṅê takatu ba êṁô loṅ êṅ ba Wapômbêṅ hêṁ lôklokwaṅ hadêṅ thêlô ek nedaṅô abô. Ma yahayê avômalô dahôlôṅiṅ takatu bôk enaṅ abô hathak Yisu lôk evaloṅ Wapômbêṅ anêṅ abô loṅ ba intu edabêṅ leṅselo kisi. Thêlô miṅ êṁ yerṅ hathak alim bomaṅ lôk anêṅ dahô atu ba epesaṅ lôk miṅ ewa anêṅ lêlêyaṅ hêk luvôṅiṅ lôk baheṅiṅ ami. Ma thêlô iviyô ba ewa lôkmala hathak loṅbô ba eyabiṅ pik haviṅ Kilisi hatôm sondabêṅ 1,000. ⁵Waklavôṅ êṅ ma avômalô iviyô ba ewa lôkmala anêṅ môṅ. Ma ṅê ṅama vi ma tem miṅ nimbiyô ami denaṅ endeba sondabêṅ 1,000 atu anêṅ daṅ am. ⁶*ṅê takatu ba iviyô ba ewa lôkmala hamôṅ tem nêṁô mavi lôk nêṁô mathêṅ. ṅama haveṅ yam miṅ hatôm imbuliṅ thêlô dokte ami, milôk. Ma tem nimbitak Wapômbêṅ lo Kilisi iniṅ ṅê êbôk da ba neyabiṅ pik imbiṅ Kilisi êtôm sondabêṅ 1,000.

Sadaṅ hêṁ yak

⁷Sondabêṅ 1,000 anêṅ daṅ, ma tem nedate koladôṅ abôlêk vê ek Sadaṅ ende yaiṅ. ⁸*Ma yani tem ni pik sapêṅ ek esau avômalô lodôṅlodôṅ ek isup i esak dorṅtom ek nijik vovak. Thêlô hatôm thathe ṅgwêk ba thêlôniṅ athêṅ nena Gok lo Magok.

⁹*Ma Sadaṅ lôk anêṅ ṅê vovak i pik sapêṅ ba ekalabu avômalô mathêṅ hêk malak atu ba Wapômbêṅ lahaviṅ siṅ. Ma dorṅtom atum halôk anêṅ leṅ ba hathaṅ i thô. ¹⁰*Êṅ ma ibi Sadaṅ atu ba bôk hasau avômalô halôk kasukthôm atu ba hathaṅ hathak atum valu solpa. Loṅ êṅ bôk ibi alim bomaṅ lôk plopet abôyaṅ halôk yôv. Thêlô tem neja vovaṅ êtôm wak lo bôlôvôṅ nômbêṅ intu sapêṅ.

Anyô Bêṅ hadum abô

¹¹Ma yahayê Anyô Bêṅ hayô hamô anêṅ balê kiṅ thapuk mavi atu ba hathak hamô ek hayabiṅ avômalô pik sapêṅ. Ma pik lo leṅ êsôv ek yani ba i. Ba iniṅ loṅ mi. ¹²*Ma yahayê ṅê ṅama sapêṅ, ṅê lôk athêṅ bêṅ lôk ṅê athêṅ mi, imiṅ habobo Anyô Bêṅ anêṅ loṅ hayabiṅ avômalô. Ma ekyav kapyā doho vê. Ma ewa kapyā yaṅda ba ekyav haviṅ ba kapyā êṅ ma kapyā lôkmala. Ma Anyô Bêṅ hadum abô hathak ṅê ṅama hathak iniṅ kobom takatu ba bôk eto hêk kapyā doho atu lêk ekyav hamôṅ. ¹³*Ma ṅgwêk hêṁ ṅê ṅama takatu ba êṁô yani kapô ba i. Ma ṅama lôk ṅama iniṅ loṅ thai êṁ ṅê ṅama takatu ba êṁô thai kapô ba i. Ma sapêṅ i ek Anyô Bêṅ indum abô esak thêlôniṅ kobom takatu ba bôk idum. ¹⁴Ma Wapômbêṅ habi kobom ṅama lôk ṅama iniṅ loṅ halôk atum atu ba hathaṅ hêk hatôm kasukthôm. Atum kasukthôm êṅ ma ṅama haveṅ yam. ¹⁵Avômalô takatu ba miṅ êpôm iniṅ athêṅ hêk kapyā lôkmala atu ami ma ibi thêlô halôk atum kasukthôm êṅ.

21

Jelusalem lukmuk

¹*Ma yahayê pik lo leṅ bô ele i liliṅ ma pik lo leṅ lukmuk ibitak êk. Ma ṅgwêk mi haviṅ. ²*Ma yahayê unyak mathêṅ Jelusalem lukmuk halêṁ anêṅ Wapômbêṅ anêṅ leṅ ba epesaṅ yani hatôm avi hik nômkama mavi ek enja anyô. ³*Ma yahalaṅô abô bêṅ halêṁ anêṅ Anyô Bêṅ anêṅ loṅ hayabiṅ avômalô ba hanaṅ nena, “Lêk Wapômbêṅ hamô haviṅ avômalô ba tem yani êṁô imbiṅ thêlô. Tem thêlô nimbitak yani anêṅ avômalô ma Wapômbêṅ da tem êṁô imbiṅ thêlô ba imbitak thêlôniṅ Wapômbêṅ. ⁴*Yani tem esav thêlô malleṅiṅ thôk sapêṅ vê. Ba ṅama lo asêṅ malêṅ ma kapôlôṅiṅ malaiṅ lôk vovaṅ tem miṅ êṁô ami ma mi ek malê nena kobom bô takêṅ lêk hi ba mi.”

* 20:4: Dan 7:9,22,27; 1Ko 6:2; ALK 13:17 * 20:6: ALK 1:6 * 20:8: Ese 38:2,9,15-16 * 20:9: 2Kij 1:10
 * 20:10: Sng 11:6; ALK 19:20; 21:8 * 20:12: Dan 7:9-10; Mat 25:31-46; Ap 17:31; 2Ko 5:10; ALK 13:8 * 20:13:
 Lom 2:6; 1Pi 1:17; ALK 2:23; 22:12 * 21:1: Ais 65:17; 2Pi 3:13 * 21:2: Ais 52:1; 61:10; Hib 11:16; 12:22; ALK 3:12
 * 21:3: Wkp 26:11-12; Ese 37:27; Sek 2:10; 2Ko 6:16 * 21:4: Ais 35:10; 65:19; ALK 7:17

⁵ *Ma ôpatu ba hamô loj hayabiñ avômalô hanañ nena, “Ondañô! Yahapesañ nômka sapêñ habitak lukmuk!” Êñ ma yani hanañ nena, “Abô êntêk ma abô avanôn ek avômalô nêñemimbiñ ba intu oto êndôk kapya.”

⁶ *Ma yani hanañ hadêñ ya, “Lêk yôv! Ya anyô môñ lôk haveñ yam haviñ. Môñ anôn ma yahamô ma nômka sapêñ anêñ dañ ma tem yamô aêñ iyom. Avômalô lôkthô atu ba ethakmuniñ ma tem yanêm ñañ atu ba hêv lôkmala anêñ onañ ek ninum ma anêñ vuli mi. ⁷ *Ôpatu ba lavidon ba miñ hêv yak ami ma tem enja nômka takêntêk. Lôk tem yambitak anêñ Wapômbêñ ma yani imbitak yenañ okna. ⁸ *Ma doñtom ñê êkô ba etak iniñ êvhaviñ lôk ñê êvhaviñ ami ma ñê idum sek ôvathek anôn lôk ñê ik anyô vônô lôk ñê idum sek waliliñ ma ñê siniñ ma ñê êvhaviñ ñgôk lôk ñê abôyañ, thêlô sapêñ tem ini atum kasukthôm atu ba hathañ hathak valu vovañ solpa. Êñ ma ñama yañ haveñ yam.”

⁹ Ma aña baheñvi ba lahavuju takatu ba bôk ewa kabum malaiñ bêñ anêñ dañ baheñvi ba lahavuju takatu te halêm hanañ hadêñ ya nena, “Ôlêm ek yañgik avi lukmuk atu ba Boksipsip Nakaduñ tem enja thô êndêñ o.” ¹⁰ *Êñ ma Lovak Matherñ hakôk ya liñ ba aña atu hawa ya ba hi dumlolê daim bêñ te ma hik unyak matherñ Jelusalem atu ba hamô haviñ Wapômbêñ halôk ba halêm thô hadêñ ya. ¹¹ *Malak êñ habi Wapômbêñ anêñ deda lôkmañgiñ loj. Ma habi kêdêkêdê hatôm valu mavi anôn te anêñ athêñ nena jaspâ ba mabuñ anôn hatôm liyali. ¹² *Ma anêñ badêñ ma lôklokwañ ba daim kambom lôk abôlêk laumiñ ba lahavuju. Ma aña laumiñ ba lahavuju eyabiñ badêñ abôlêk tomtom. Ma Israel iniñ ôdôn laumiñ ba lahavuju iniñ athêñ eto hêk badêñ abôlêk takêñ tomtom. ¹³ Badêñ abôlêk lokwañlô hêk loj wak hathak, ma lô hêk loj wak halôk ma lô hêk vi ba vi. ¹⁴ Ma badêñ anêñ landiñ ma valu laumiñ ba lahavuju hamiñ ba Boksipsip Nakaduñ anêñ aposel laumiñ ba lahavuju iniñ athêñ hayôhêk.

¹⁵ *Ma aña atu ba hanañ abô haviñ ya hawa kôm êv dôn epesañ hathak gol ek nêñ dôn ek malak anêñ daim lôk anêñ badêñ lôk anêñ abôlêk. ¹⁶ Ma malak êñ anêñ daim lôk bidon hatôm doñtom iyom. Ma aña hawa anêñ kôm ba hêv dôn hathak malak anêñ daim ba bidon ba tibum sapêñ ma lôkthô hatôm 12,000 stadia.* ¹⁷ Ma aña hêv dôn hathak malak anêñ badêñ ba anêñ valaluk ma hatôm 144 kubit. Dôn êñ ma aña anêñ ma doñtom anyô iniñ dôn ma aêñ iyom.* ¹⁸ *Malak anêñ badêñ epesañ hathak valu anêñ athêñ jaspâ, ma malak lôkthô epesañ hathak gol atu ba mabuñ anôn hatôm liyali. ¹⁹ Ma malak anêñ badêñ landiñ ma valu bêñbêñ ba epesañ hathak valu lêlêyañ mavi mavi. Valu môñ ma thalaleñ mabômabô ba anêñ athêñ nena jaspâ, ma valu haveñ yam ma bôsôk ba anêñ athêñ nena sapaia, ma valu te lô ma lêlêyañ thapuk ba anêñ athêñ nena aget, ma valu te ayova ma sañgek ba anêñ athêñ nena emelal, ²⁰ ma valu te baheñvi anêñ lêlêyañ ma thalaleñ ba anêñ athêñ nena sadonikis, ma valu baheñvi ba lahavute ma thalaleñ ba anêñ athêñ nena konilian, ma valu baheñvi ba lahavuju ma mayav ba anêñ athêñ nena klisolait, ma valu baheñvi ba lahavulô ma bôsôk ba anêñ athêñ nena belil, ma valu baheñvi ba lahavuva ma thalaleñ hayavônô ba anêñ athêñ nena topas, ma valu laumiñ ma thapuk ba anêñ athêñ nena klisoples, ma valu laumiñ ba lahavute ma bôsôk ba anêñ athêñ nena haiasin ma valu laumiñ ba lahavuju ma bôsôk mabô ba anêñ athêñ nena ametis. Thêlô epesañ badêñ anêñ landiñ hathak valu mavi takêñ. ²¹ Ma badêñ abôlêk laumiñ ba lahavuju tomtom ma epesañ hathak gwasuñ thapuk dôn dôn mavi te anêñ ñgwêk. Ma malak anêñ lojôn dê ma epesañ hathak gol mabuñ hatôm liyali thapuk anôn.

²² Ma Anyô Bêñ Wapômbêñ Lôklokwañ Lôkthô anêñ Ôdôn lôk Boksipsip Nakaduñ thaida intu loj êñ anêñ unyak matherñ ba intu miñ yahayê unyak matherñ yañ ami. ²³ *Ma malak êñ ma Wapômbêñ anêñ deda lôkmañgiñ habi hayô hêk ma Boksipsip Nakaduñ

* 21:5: 2Ko 5:17 * 21:6: Ais 55:1; Jer 2:13; Jon 7:37; ALK 1:8,17; 22:17 * 21:7: 2Sml 7:14; 1Sto 17:13; Sng 89:26-27 * 21:8: Mat 25:41; ALK 20:15; 22:15 * 21:10: Ese 40:2 * 21:11: Ais 60:1-2,19 * 21:12: Ese 48:30-35 * 21:15: Ese 40:3; ALK 11:1 * 21:16: 12,000 stadia ma hatôm 2,200 kilomita. * 21:17: 144 kubit ma hatôm 65 mita. * 21:18: Ais 54:11-12 * 21:23: Ais 60:19-20; ALK 22:5

hatôm anêŋ atum lam. Aêŋ ba intu wak lo ayôn miŋ ibi ami. ²⁴* Avômalô pik sapêŋ tem nemberŋ malak êŋ anêŋ deda. Ma pik iniŋ kiŋ lôkthô tem neja iniŋ athêŋ lôkmaŋgiŋ ba ini loŋ êŋ. ²⁵* Bôlôvôn tem ênjêk loŋ êŋ ami ba intu badêŋ abôlêk tem abyaŋ iyom. ²⁶ Ma avômalô sapêŋ iniŋ nômkama lôkmaŋgiŋ lomalomalô lôk athêŋ bêŋ tem neja ba ini loŋ êŋ. ²⁷* Ma doŋtom nôŋ lelaik lôk nê idum kobom ôvathek lôk nê enaŋ abôyaŋ miŋ hatôm nêyô malak êŋ kapô ami. Mi, nê takatu ba iniŋ athêŋ hêk Boksipsip Nakaduŋ anêŋ kapya lôkmala iyom hatôm nêyô malak êŋ.

22

Ŋaŋ lôk alokwaŋ atu êv lôkmala

¹* Êŋ ma aŋela hik ŋaŋ atu ba hêv lôkmala thô hadêŋ ya. Ŋaŋ êŋ ma mabuŋ hatôm liyali ma anêŋ onaŋ hêk Wapômbêŋ lo Boksipsip Nakaduŋ iniŋ loŋ eyabiŋ avômalô. ²* Ma ŋaŋ êŋ halaŋ hasopa malak êŋ anêŋ loŋôndê bêŋ malêvôn. Ŋaŋ êŋ anêŋ daŋ luvi ma alokwaŋ atu ba hêv lôkmala hamiŋ ba hik anêŋ va hatôm ayôn lôkthô. Sondabêŋ te ma hik anôn hatôm bôlôn laumiŋ ba lahavuju. Ma anêŋ ŋaŋ hathak hadum avômalô lodôn lodôn sapêŋ iniŋ lijiŋ mavi. ³ Ma malaiŋ atu ba bôk hapôm pik sapêŋ hadêŋ bôsêbôk ba Adam lo Ewa idum kambom ba êv yak ma tem miŋ imbitak esak loŋbô ami.

Wapômbêŋ lôk Boksipsip Nakaduŋ iniŋ loŋ eyabiŋ avômalô hamô loŋ êŋ ba anêŋ nê ku tem nênem yeŋ êndêŋ yaŋi. ⁴* Tem thêlô nêgê yaŋi thohavloma lôk anêŋ athêŋ ênjêk thêlô luvôn. ⁵* Bôlôvôn mi hêk loŋ êŋ ek malê nena Anyô Bêŋ Wapômbêŋ da hamô hatôm thêlôninŋ deda. Aêŋ ba atum lam lôk wak iniŋ ku mi. Ma wak nômbêŋ intu sapêŋ ma avômalô loŋ êŋ tem nêôm êtôm kiŋ ba neyabiŋ loŋ êŋ.

Yisu tem êlêm ketheŋ

⁶* Ma aŋela hanaŋ hadêŋ ya, “Abô takêntêk ma abô avanôn ek nênemimbiŋ. Ma Anyô Bêŋ Wapômbêŋ atu ba hêv anêŋ Lovak Matherŋ hadêŋ anêŋ plopet, yaŋi hêv anêŋ aŋela ek injik nôŋ atu ba tem imbitak ketheŋ thô êndêŋ anêŋ avômalô ku.”

⁷* Ma Yisu hanaŋ nena, “Odaŋô! Tem yasôk ketheŋ. Ba ôpatu ba hêvhaviŋ abô plopet takatu ba hêk kapya êntêk êŋ, yaŋi êŋ êmô mavi.”

⁸* Ya ma Jon atu ba yahalaŋô lôk yahayê nôŋ takêntêk. Ma yahalaŋô lôk yahayê yôv, ma yahêv yak halôk hêk aŋela atu ba hik nôŋ takêŋ thô hadêŋ ya valuvi ek yanêŋ yeŋ êndêŋ yaŋi. ⁹ Ma doŋtom yaŋi hanaŋ hadêŋ ya, “Dô! Ya anyô ku haviŋ o lôk mólôviyaŋ plopet lôk avômalô lôkthô atu ba esopa kapya êntêk anêŋ abô. Nêŋ yeŋ êndêŋ Wapômbêŋ iyom.”

¹⁰ Ma yaŋi hanaŋ hadêŋ ya nena, “Waklavôn lêk habobo ba miŋ umbuŋ abô plopet takatu ba hêk kapya êntêk ênjêk loŋ kapô ami. ¹¹* Ôpatu ba hadum kambom, yaŋi tem indum kambom thêthô. Ma ôpatu ba hadum kobom lelaik, yaŋi tem indum kobom lelaik thêthô. Ma ôpatu ba hadum kobom thêthôn, yaŋi tem indum kobom thêthôn thêthô. Ma ôpatu ba hamô matherŋ, yaŋi tem êmô matherŋ thêthô.”

¹²* Ma Yisu hanaŋ nena, “Odaŋô! Tem yasôk ketheŋ ba yanêŋ vuli viyaŋ êndêŋ avômalô sapêŋ êtôm nôŋ takatu ba idum. ¹³* Ya anyô môŋ ba anyô haveŋ yam haviŋ. Môŋ anôn ma yahamô ma nômkama sapêŋ anêŋ daŋ ma tem yamô aêŋ iyom. Ya ma nômkama sapêŋ anêŋ ôdôn lôk nômkama sapêŋ anêŋ daŋ. ¹⁴* Nê takatu ba ithik iniŋ sôp ma nêôm mavi ek malê nena thêlô hatôm nejaŋ alokwaŋ atu ba hêv lôkmala anêŋ va ma nimbitak nêyô malak anêŋ badêŋ abôlêk ba ini kapô. ¹⁵ Ma doŋtom nê takatu ba iniŋ kobom hatôm avuŋ lôk nê siniŋ lôk nê sek lôk nê ik anyô vônô lôk nê êvhaviŋ ŋgôk lôk

* 21:24: Ais 60:3,5 * 21:25: Ais 60:11 * 21:27: Ais 52:1; Ese 44:9; 1Ko 6:9-10 * 22:1: Ese 47:1 * 22:2: Stt 2:9; Ese 47:12; Jol 3:18; Sek 14:8 * 22:4: Mat 5:8; ALK 3:12 * 22:5: Dan 7:18,27; ALK 5:10; 20:6; 21:23,25 * 22:6: ALK 1:1 * 22:7: ALK 1:3 * 22:8: ALK 19:10 * 22:11: Dan 12:10 * 22:12: Ais 40:10; Jer 17:10; ALK 2:23 * 22:13: Ais 44:6; ALK 1:8,17; 21:6 * 22:14: Stt 2:9; 3:22

ṅê leṅṅhaviṅ nenaṅ abôyaṅ ba idum hi thêthô, thêlô sapêṅ tem nêmo malak êṅ anêṅ badêṅ viyaiṅ.

¹⁶*“Ya ma Yisu. Yahêv yenaṅ aṅela ek nêmo abô êntêk êndêṅ môlô ek avômalô ôdôṅ takatu ba êvhaviṅ. Ya ma Devit anêṅ ôdôṅ anêṅ su lukmuk lôk anêṅ lim. Ya ma vuliṅ damiṅ atu ba habi deda bêṅ.”

¹⁷*Ma Lovak Matheṅ lôk Boksipsip Nakaduṅ anêṅ avi lukmuk atu ba tem thai neja i enaṅ nena, “Ôlêm.”

Ma avômalô takatu ba elarṅô abô êntêk ma lôkthô enaṅ nena, “Ôlêm.”

Opalêla takatu ba ethakmuniṅ ma nêlêm. Ma thêlô leṅṅhaviṅ ninum ṅaṅ atu ba hêv lôkmala ma nêlêm ninum ṅaṅ lôkmala atu ba anêṅ vuli mi.

Jon hanaṅ abô balabuṅ

¹⁸*Yahanaṅ lôklokwaṅ hadêṅ avômalô lôkthô atu ba elarṅô abô plopet takatu ba hêk kapya êntêk nena anyô te hatak abô yaṅda hayôhêk kapya êntêk loṅ, ma tem Wapômbêṅ nêmo malaiṅ atu ba hêk kapya êntêk viyaṅ êndêṅ yani. ¹⁹Ma aêṅ iyom ma anyôla hêv abô plopet bute vê hêk kapya êntêk, ma Wapômbêṅ tem nêmo yani vê ênjêk alokwaṅ atu ba hêv lôkmala anêṅ va lôk unyak matheṅ atu ba enaṅ hêk kapya êntêk.

²⁰*Yisu da hik abô takêṅ loṅ nena, “Avanôṅ biṅ, tem yasôk ketheṅ.”

Anyô Bêṅ Yisu ôlêm! Avanôṅ.

²¹Anyô Bêṅ Yisu anêṅ wapôm êmo imbiṅ avômalô matheṅ lôkthô. Avanôṅ.

* 22:16: Nam 24:17; Ais 11:1,10; Lom 1:3; ALK 2:28; 5:5

* 22:17: Ais 55:1; ALK 21:6

* 22:18: Lo 4:2; 12:32

* 22:20: Mat 24:30-31; 1Ko 16:22